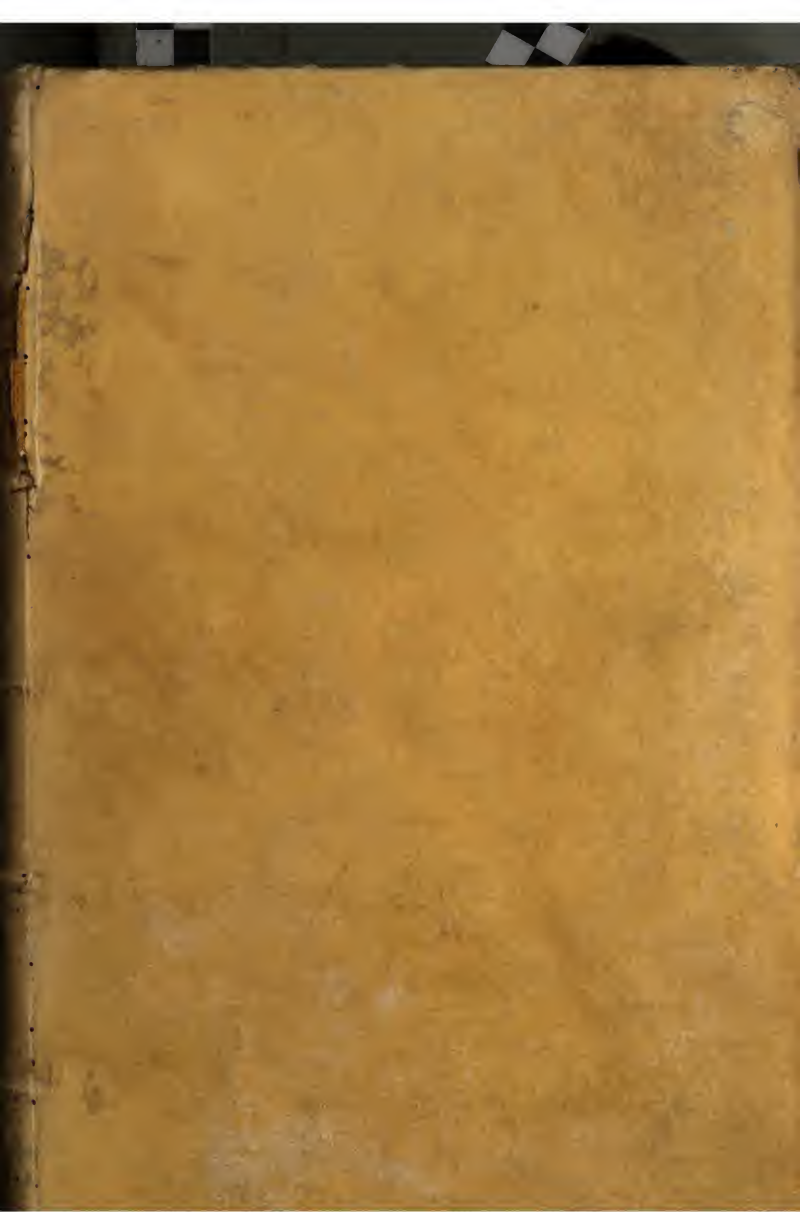

37
46 D
8

JEREMIÆ
HANATHOTHENSIS
SACERDOTIS
PROPHETIÆ,
TEMPORIBUS

JOSIÆ, JEHOJAKIMI, ET SEDEKIÆ
REGUM

EDITÆ.

LIBER
JEREMIÆ PROPHETÆ.

Mandata à Deo Jeremiæ data, ut munere Prophetico fungeretur.

1. VERBA Jeremiæ, Chilkijæ filii, è Sacerdotibus, qui erant Hana- CAPUT I.
thothis, in terra Benjaminis : 2. ad quem *Jeremiam* verba Jehovæ
facta sunt, temporibus Josiæ, Amonis filii, Regis Judæ, tertio de-
cimo anno, ex quo regnabat, 3. & temporibus Jehojakimi, Josiæ
filii, Regis Judæ, donec exacti essent undecim anni Sedekiæ, Jo-
siæ filii, Regis Judæ, usque ad migrationem Jerosolimæ, mense quin-
to. 4. Verbum Jehovæ ad me *factum* est, in hanc sententiam.
5. Priusquàm te formarem in utero, te noram, antequàm exires è matrice, te con-
secraram, prophetámque Gentibus *multis futurum* constitueram. 6. Ego verò, ah!
Do-

PARAPHRASIS.

1. JEREMIÆ Prophetæ, Chilkijæ Filii, Sacerdotis Hanathothensis, in Tribu Benjaminis; 2. & cui Deus voluntatem suam patefecit, regnante in Juda Josiâ, Amonis F. anno ejus regni decimo tertio, ex quo regnabat; 3. Jehojakimi, Josiæ Judæ Regis F. ad annum undecimum Sedekiæ, quo migravit Jerosolimâ, mense anni quinto; 4. quo tempore, hæc sunt ei Prophetæ revelata, in hanc sententiam.

5. Priusquàm, ô Jeremia, te formarem in utero matris tuæ; jam statueram, te mihi consecrare, ut te, Prophetæ nomine atque auctoritate, ad plures Gentes mitterem. 6. Ego verò, qui excusatum esse me cupiebam, dixi: ah! Domine Creator, nescio ita loqui, ut idoneus tuus interpres esse possim, sum enim adhuc puer.
7. At

COMMENTARIUS
In CAPUT I.

1. HAnathotis] *Eusebius* de hac urbe, πόλις κλήρου Βενιαμὶν, ἱερεῦσιν ἀφωρισμένη περὶ τὴν Αἰλίαν, ὡς ἀπὸ σημείων γʹ. ἐντεῦθεν Ἱερεμίας ὁ προφήτης: *Hieronymo* Interprete: *civitas fortis Benjamin, Sacerdotibus separata, in tertio ab Ælia* (Jerosolima) *milliario, de qua & Jeremias Propheta fuit.*

2. *Ad quem verba Jehovæ facta sunt*] *Cui fuit verbum Jehovæ ad eum* &c. Superiora verba hæc, & sequentia versûs tertii sunt veluti, inscriptio totius hujusce Libri; qui complectitur prophetias Jeremiæ, ab anno 13. Josiæ, Regis Judæ, ad 11. annum Sedekiæ, ejus filii; hoc est, ab anno DCXXIX. ante Christum, ad annum ante eamdem Æram DLXXXVIII. hoc est, 41. annos. An sint autem hæc omnia Jeremiæ, per tot annos, vaticinia; an alia præterea fuerint, non constat.

3. *Donec exacti essent*] His verbis significat Jeremias, vel qui hanc inscriptionem vaticiniis ejus præfixit, non tantùm vaticinatum eum esse, regnante Josiâ, & Jehojakimo, sed etiam per totum Sedekiæ Regnum; quod fuit undecim annorum, & per quod potissima vaticinia Jeremias edidit. Vide Chronologiam Propheticam.

4. *Verbum Jehovæ* &c.] *Et fuit verbum Jehovæ ad me* &c, Videtur hæc revelatio, aut prima, aut inter primas fuisse, ut ex re ipsâ colligere est. Itaque crediderim à Propheta vocem hanc in somnis auditam, tempore Josiæ, aut Jehojakimi.

5. *Te formarem*] אֶצּוֹרְךָ. Sic punctant Massorethæ, incommodè, si enim est à יצר, debebat scribi & punctari אֶצָּר, si verò è צור scribendum & puntandum אָצוּר. Formæ illæ dubiæ mendosæ esse videntur, quidquid hodie sentiant Judæi & Christiani eorum imitatores. Formatio autem hominis in utero materno Deo tribuitur, ac reverâ divinum est opus corpus humanum, ut jam rectiùs philosophantes verè docent. Vide & Job. X, 8. *& seqq.* & Ps. CXXXIX, 15. Epicurei, qui putabant, omnia animalia nata esse, ex luto & calore, quod *Lucretius* tueri conatus est, manifestò delirabant, nec opus est, ut quisquam eos confutet, in hac luce Physicorum studiorum.

Te noram] Hoc est, statueram te creare, tuáque opera uti; ad ea, nempe, quæ mox sequentur. Nisi enim velit Deus hominem in utero formari & nasci; non potest dici scire hoc futurum, cùm tota res ab ejus solius voluntate pendeat.

Te consecraram] הקדשתיך *hikdaschthicha*. Hoc est, apud me te sepolui, velut hominem ad vaticinandum

Domine Jehova, inquam, nescio loqui, puer enim sum. 7. At Jehova, ne mihi dixeris, inquit, puer ego *sum*; ad omnes enim, ad quos te mittam, ibis, & quæcumque tibi in mandatis dabo proloqueris. 8. Ne eos time, nam tibi adsum, ad te liberandum, ait Jehova. 9. Tum porrexit Jehova manum, tetigítque os meum, atque, verba mea, inquit, ori tuo imposui. 10. Vide, præfeci te hodie Gentibus & Regnis, ut evellas, diruas, perdas, destruas, ædifices, & plantes.

11. Postea

7. At Creator, noli, inquit, dicere, puerum te esse; ibis enim, me adjuvante, ad omnes, ad quos te mittam, & mandata à me accepta iis expones. 8. Ne ergo timeas, nam tibi adero, ut te liberem ab omnibus malis, ait Creator. 9. Tum Creator manum porrigere visus est, & os meum tangere, additis hisce verbis: Verba mea, inquit, posui in ore tuo, quibus utaris apud eos, ad quos te mittam. 10. Hoc in animum demitte, te à me aliquo modo esse præfectum Gentibus & Regnis, ut in iis mutes quidquid mutare à me jussus fueris; ut in iis evellas, diruas, perdas, destruas,

nandum consecratum, Sic Paulus, in re simili, utitur verbo ἀφορίζειν, Gal. I, 15. ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας ἐκ κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσι. Vide & Esaïæ C. XLIX, 1.

Gentibus multis futurum] Duo postrema vocabula addidimus, ex re ipsa subaudienda, perspicuitatis causâ. *Gentes multæ* complectuntur hìc ipsos Israëlitas; sed *Gentes*, sine additamento, solet significare nationes alias, exceptâ Israëliticâ; ad quam tamen, ante ceteras omnes, missus est Jeremias.

6. *Puer enim sum*] נער אנכי *nabar anochi.* Voce נער non tantùm significatur *pueritia* propriè dicta, sed adolescentia; ante quam ad propheticum munus vix potuit vocari Jeremias. Imò ipse Propheta se nondum maturum tanto negotio putavit, quòd *nesciret loqui*; hoc est, facultatem loquendi, ut Prophetam decebat, nondum esset adsequutus. Reverâ si conferantur revelationes Jeremiæ cum Prophetiis Esaïæ; posteriores videbuntur multò elegantiores, quàm priores, omnibus, qui has legent Prædictiones V.T.

7. *Ibis* &c.] Dabo operam, ut ire audeas ad eos, ad quos te mittam, & mandata mea eâ gravitate & fide, quâ par est rem tantam fieri, proloquaris. Non sunt enim hæc tantùm imperium, ut opinabatur *Grotius*, qui imperativum *Ito* hìc vertendo adhiberi volebat; sed promissionem complectuntur facultatum ad mandata Dei exsequenda necessariarum. Deus enim nihil mandat, quod exsequi nequeat is, quem ei negotio adhibet.

8. *Ne timeas*] Adolescens enim suæ imperitiæ sibi conscius, & metuens ne malè haberetur ab iis, quos nomine Dei adloquuturus erat, non ausus fuisset eos adire, nisi præter ordinem à Deo confirmatus. Hinc natum Judæorum dictum: *Spiritus propheticus numquam residet, nisi in homine sapiente, & forti.* Vide Dissert. de Prophetia Cap. VIII, 2.

9. *Porrexit Jehova manum* &c.] Hoc in viso peractum, in quo Propheta vidit manum ad labia sua porrectam, quæ Symbolum fuit auxilii divini, quo facultatem aptè & constanti animo mandata Dei proloquendi esset accepturus. Vide simile quid, apud Esaïam, C. VI, 7.

Verba mea ori tuo imposui.] *Dedi verba mea in ore tuo.* Symbolicâ, nempe, eâ actione in viso ostendit, se Jeremiam instruere facultate proferendi verba Prophetæ convenientia, & constantiam eam in rem necessariam. Non est enim putandum, Jeremiam æquasse Esaïæ eloquentiam. Sed constantiâ eo inferior fuisse non videtur.

10. *Præfeci te hodie Gentibus*] Hoc est, curam tibi impono Gentium quarumvis adeundarum, & meo nomine compellandarum. Nam illa פקדה *phkuddah*, præfectura, ulteriùs non porrigebatur; sed prophetica verba omnia sunt ἐμφατικώτερα, atque è rebus ipsis intelligenda.

Ut evellas, destruas &c.] Propheta quasi facturus describitur, quod tantum, nomine Dei, prænunciaturus erat: quemadmodum Poëtæ, apud quos loquendi genera propheticis similia sæpe leguntur, ea quæ tantùm describunt. Sic *Virgilius* Eclog. IX, 19. de se ipso propemodum agris ejecto, nec proinde pangendis carminibus operam daturo:

Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret, aut viridi fontes induceret umbrâ?

si, nempe, migrasset. Profert meritò *Servius* exemplum simile ex Ecl. VI, 62.

Tunc Phaëthontiadas musco circumdat amaræ
Corticis, atque solo proceres erigit alnos.

Utrobique sermo tantùm est de descriptionibus Poëticis, ut & apud *Horatium* Sat. Lib. I. 6. X, 36.

Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dimque
Depingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo.

Sic & *Ovidius* Trist. Lib. II, 533.

Et tamen ille tuæ felix Æneïdos auctor
Contulit in Tyrios arma, virúmque toros.

Quibus multa similia addi possent. *Grotius* vult Prophetæ tribui, quia non minùs certò eventura erant, ab eo prædicta, quàm si ipse faceret. Rem non nego, sed loquutionis rationi non adsentior. Jeremias multa mala hostibus & vicinis Judæorum prædicit, Judæísque contrà multa bona prænunciat; priúsque dicitur *evellere*, *diruere*, *perdere*, posteriùs *ædificare*, & *plantare*.

11. *Quid*

11. Poſtea facta ſunt verba Jehovæ ad me, qui dixit: quid vides, Jeremia? & vi-
deo, inquam, virgam amygdalinam. 12. Jehova verò mihi, bene, inquit, vidiſti,
nam feſtino ego dicta mea exſequi. 13. Iterum me adloquutus eſt Jehova, his verbis;
quid vides? video, inquam, ollam, quæ flatur, & obverſa eſt Septemtrioni. 14. Je-
hova autem, à Septemtrione, inquit, erumpet calamitas in omnes incolas terræ. 15. Mox
quippe vocabo omnes familias Regnorum Septemtrionis, ait Jehova, & venient, po-
nétque

ſtruas, ædifices, & plantes.

11. Poſtea hæc verba ad me fecit: quid vides Jeremia? Video, inquam, virgam amygdalæ. 12. Creator verò mihi, rectè, inquit, vidiſti, nam feſtino dicta mea exſequi. 13. Repoſuit verò Creator, iterans quod petierat, quid vides, inquit? Video, inquam, ollam Septemtrioni obverſam. 14. Scito verò, ait Creator, mox à Septemtrione venturam ſubitò calamitatem, in omnes incolas vicinarum orarum. 15. Nam brevi vocabo familias Regnorum Borealium, ait ille, & in Judæam ſe conferent, unusquisque Regum ponet ſuum

11. *Quid vides?*] Hæc enim contigerunt, in viſo nocturno, in quo à Deo de futuris docetur, per Symbola, quæ ipſe interpretatur; quòd ea docendi ratio altiùs in animum deſcendat; & memoriæ tenaciùs res infigat.

Virgam amygdalinam] מקל שקר *makkel ſchaked.* LXX. Intt. βακτηρίαν καρυΐνην. Sed שקר eſt *amydala*, non *nux*. *Hieronymus: Aquila, & Symmachus*, virgam vigilantem, *Theodotio verò* amygdalinam, *tranſtulerunt*. Duos priores ipſe ſequutus eſt, quamvis *virga vigilans* careat ſenſu. Eccleſ. XII, 5. LXX. שקר verterunt ἀμύγδαλον. Hìc verò *Hieronymus: Pro* virga vigilante LXX. baculum nuceum *tranſtulerunt. Laborandum ergo nobis eſt, ut breviter Hebræam Etymologiam Latinus Lector intelligat.* SECED *Nux dicitur. Vigilia autem, vel Vigil ſive vigilans vocatur* SOCED. *Unde, & in poſterioribus*, pardus vigilans *hoc nomine ponitur. Ab hoc quod qui dicitur* nux, *propter verbi ſimilitudinem, ad vigilis intelligentiam, nomen adluſit. Quod quidem, & in Daniele, juxta Theodotionem ſcriptum eſt*; ut ab arboribus σχίνῳ & πρίνῳ, ilice, *videlicet, &* lentiſco, *ſciſſio atque ſerratio adulteris Presbyteris decernatur.* Mirum hoc exemplo uſum *Hieronymum*, qui fabulam probè norat, vel ex hoc loco, fictam à Græculo. Non melior eſt allegoria, quæ apud eumdem *Hieronymum* ſequitur, & poterit legi ab otioſis.

12. *Feſtino ego*] שקר אני על דברי לעשותו *ſchoked ani bal dbari lebaſchotho*, vigilo ego ad verbum meum, ad id faciendum. Sed qui *vigilat* ad faciendum quidpiam, is *feſtinat* id quàm primùm facere, ideóque ſic vertendum cenſuimus. Deus reſpondet, adluſione factâ ad nomen Hebraïcum *amygdali*; quod nomen cauſa fuit, cur Deus ejus arboris *Symbolo* uſus ſit, ad feſtinationem deſignandam; ſdque nomen amygdalo impoſitum, quòd ſit inter arbores, quæ primæ florent. *Plinius*, Lib. XVI. c. 21. *Ex his hieme, aquilâ exoriente, ut diximus concipiunt, floret prima omnium Amygdala, menſe Januario; Martio verò pomum maturat.*

13. *Quæ flatur & obverſa eſt ſeptemtrioni*] סיר נפוח *ſir naphouahh*, ollam flatam. Erat, nempe, olla, ut videtur prunis, aut flammæ impoſita, quæ Boreâ flante accendebantur. Sequitur mox: ופניו מפני צפונה *ouphanau mipphene tſaphonah*, & facies ejus è facie ſeptemtrionis. Videtur orificium ollæ aliquatenus ad ſeptemtrionem converſum; quid enim aliud *ollæ facies*, ſeu anterior pars, dici queat non intelligo. LXX. Intt. habent: λέβητα ὑποκαιόμενον καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῦ ἀπὸ προσώπυ Βοῤῥᾶ. Vulgatus: *ollam ſuccenſam & faciem ejus à facie Aquilonis.* Onkelos verò ſic παραφράζει: *Regem ferventem quaſi lebetem ego video, & vexillum exercitûs ejus, qui dicitur, & venit à facie Aquilonis.* Verùm *olla*, vel *lebes* non eſt imago Regis, ſed rei, cui Rex eſt infeſtus; Regni, nempe, Judæ. Rex infeſtus potiùs eſt quærendus, in vento ſeptemtrionali, qui ignem *ollæ*, vel *lebeti* ſubjectum magis ac magis accendit. Is Rex unde venerit, poſtea videbimus.

14. *A Septemtrione erumpet calamitas*] מצפון תפתח הרעה *mittſaphon thipphathahh harabah*, è ſeptemtrione aperietur malum. Venient gentes à Borea, quæ malè habebunt meridianos populos.

15. *Mox quippe vocabo*] כי הנני קרא *chi hinneni kore*, nam ecce me vocantem. Quæ oſtendunt rem in longum tempus minimè differendam.

Familias regnorum ſeptemtrionalium] Intelliguntur, ut videtur, populi, qui paruerunt Napolaſſaro, Nebuchadnetſaris patri; quíque ſtipendia fecerunt, in utriusque exercitibus; quales fuerunt Armeni, Syri, Chaldæi Boreales, Meſopotamiæque, & Aſſyriæ populi, in familias & tribus innumeras diſtincti. Reges quidem Syriæ primi omnium infeſti fuere Judæis, maximè ſub Achazo, & ſub Ezekia, verùm eorum ratio hìc non habetur; ſed tantùm eorum, qui à XIII. Joſiæ anno, quo viſum hoc Jeremiæ oblatum eſt, graves Judææ incubuere, ad captam uſque Jeroſolimam, à Nebuchadnetſare. Huic Babyſoniorum Regi paruere, vel auxiliarii fuere ſeptemtrionis Reges, quod docebunt *Jac. Uſſerius*, in Annalibus, & *Joan. Marshamus*, in Chronico Canone.

Ponétque quisque Regum &c.] Hæc quidem, in Hiſtoria Sacra Regum, & Ephemeridum, non memorantur; ſed eſt breviſſima Hiſtoriæ Epitoma, in qua tantùm Judæorum facta narrantur, & quidem paucis verbis. Solium, aut ſellam ponebant Reges in portis urbium ſubactarum, aut ut jus dicerent, aut ut victoriam ſuam oſtentarent.

Ad portas Jeroſolimæ] פתח שערי ירושלם Subaudieneum אל *el*, & verbotenus vertendum *ad oſtium portarum Jeroſolimæ*; unde videmus פתח propriè eſſe ſpatium in muro apertum

nétque quisque Regum solium ad portas Jerosolimæ, ad omnésque muros circumquaque, & ad omnes urbes Judæ. [16]. Dicam iis judicia mea, de omni nequitia eorum, qui me reliquerunt, suffitúmque obtulerunt Diis alienis, & opificia manuum suarum adorarunt.

[17]. Tu verò accinges lumbos tuos, surgésque, & adloqueris eos, pro omnibus, quæ tibi in mandatis dedero. Ne propter eos terrearis, ne te coram iis *ipse* terream. [18]. En ego hodie converti te in urbem munitam, in columnam ferream, in murum æneum, quod adtinet ad omnem terram, ad Reges Judæ, ad proceres ejus ac sacerdotes, populúmque terræ. [19]. Bellum gerent contra te, sed superiores non erunt, quia adero ego tibi, ait Jehova, ut te liberem.

Mittitur

suum solium, ad portam aliquam Jerosolimæ, quod faciet & in aliis urbibus Judæ. 16. Dicam iis, quid judicem de eorum nequitia, qui à me defecerunt, suffitumque obtulerunt Diis alienis, & opificia manuum suarum adorarunt.

17. Tu verò, ô Jeremia, lumbos adcinges, surgésque, & eos adloqueris, prout te jubebo; pro omnibus, quæ tibi in mandatis dedero. Nec eorum causâ terrearis, ne te & ipse, coram iis, terream. 18. Hodie, pro homine timido, te convertam veluti in urbem munitam, in columnam ferream, & in murum æneum; quod adtinet ad omnem Judæam, ad ejus Reges, ad Proceres & Sacerdotes, ac plebem. 19. Bellum illi gerent tecum, sed te non erunt superiores, quia adero ego tibi, ait Creator, ut ab iis te liberem.

PARA-

pertum, & שערים valvas ipsas, quibus id spatium claudebatur. LXX. Intt. ἐπὶ τὰ πρόθυρα τῶν πυλῶν, *Hieronymus : in introitu portarum.*

16. *Dicam iis*] דברתי אותם *dibbarthi otham.* Referenda hæc ad Judæos, non ad Reges; & judicia intelligenda, quæ continebantur Edictis Nebuchadnetsaris, quibus malè mulctavit Judæos bis, sub Jehojakimo, annis DCVI. & DXCIX. ante Christum, & semel sub Sedekia, anno ante eamdem Æram DLXXXVIII. Nihil enim nos cogit hæc verba ad unam dumtaxat earum cladium referre.

Qui me reliquerant &c.] Multi enim fuerant, qui, ante & post Josiam Regem, in Idololatriam clam, aut palam delapsi erant.

17. *Accinges lumbos tuos*] Instar viri fortis & pro Deo Israëlis contendere parati. Vide Job. XXXVIII, 3. XL, 2.

Pro omnibus] *Omnia quæ ego præcipiam tibi.*

Ne te coram iis ipse terream] Ne tremendas pœnas de te coram iis sumam, si mihi obsequi dubitaveris, ostendámque fuisse cur me magis multò, quàm homines, timeres.

18. *Converti te in urbem munitam*] *Dedi te hodie in urbem munitionis.* Hoc est, ab hodierno die ita te tuebor, ut non magis tibi nocere queant, quàm si urbs munitissima atque inexpugnabilis esses &c.

In murum æneum] Hoc est, qui perrumpi nullo ariete possit. Sic etiam antiquissimi Græci loquebantur, ut *Homerus* Odysseæ Lib. X, 4, 5. de Æoli insula:

Πᾶσαν δέ τε μιν περὶ τεῖχος χάλκεον, ἄῤῥηκτον:

circa eam totam erat murus æneus, qui perrumpi non poterat. Quod etiam imitati alii Græci & Latini Poëtæ. Latini sic inexpugnabilem murum describebant. *Horatius* III. Carm. III, 65.

Ter si resurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo, ter pereat meis
Excisus Argivis,

Et 1. Ep. I, 60. de inconcusso mentis statu sic loquutus est:

— *Hic murus aheneus esto*
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.

Ad omnem terram] Judæam, nempe, ut sequentia ostendunt.

19. *Bellum gerent contra te*] Hostili odio tibi adversabuntur, téque è medio tollere nitentur.

Ait Jehova] נאם יהוה *neüm Jehovah*, dictum Jehovæ. Hîc Deus, ut sæpe alibi, tertiâ personâ de se ipse loquens inducitur.

COM-

Mittitur Jeremias ad Judæos, ut iis Dei beneficia in memoriam revocet, atque exprobret vitia & delicta.

1. FACTA sunt deinde Jehovæ verba ad me, in hanc sententiam: 2. ito & clama, audiente Jerosolimâ, his verbis: sic ait Jehova: recordatus sum tui, benignitatísque *meæ* erga adolescentiam tuam, & amoris mei, cùm te desponderem, & me sequereris in deserto, per terram sationis expertem. 3. Israël erat res Jehovæ sacra, & primitiæ proventûs ejus; quicumque eum absumebant desolabantur, malúmque in eos veniebat, ait Jehova. 4. Audite verbum Jehovæ, ô domus Jacobi, & omnes familiæ domûs Israëlis. CAPUT II.

5. Sic dixit Jehova: quid deprehenderunt Majores vestri iniquitatis in me, ut à me procul abscederent, sequerentúrque inanitatem & inanes fierent? 6. Non dixerunt; ubi est Jehova,

PARAPHRASIS.

1. DEINDE Deus est me adloquutus, in hanc sententiam. 2. Ito & clama, audiente Jerosolima, his verbis: recordatus sum tui & benignitatis meæ erga adolescentiam tuam, & amoris mei, cùm te mihi desponderem & me sequereris per Arabicas solitudines. 3. Israël tum erat Creatori sacer, & proventûs ejus primitiæ; quicumque eum absumebant desolabantur, calamitatésque iis incumbebant, ait Creator. 4. Audite verò, ô Israëlitæ, verba ejus.

5. Præterea à vobis petit Creator, quid deprehenderint Majores vestri iniquitatis in ipso, ut justam causam haberent à se deficiendi, utque inania Numina sequerentur? 6. Annon quæsiverunt, ubi esset Creator, qui eos è terra Ægyptia eduxerat, atque eos jusserat iter facere, per solitudines,

COMMENTARIUS
In CAPUT II.

1. F*Acta sunt* &c.] *Et fuit verbum Jehovæ ad me, dicendo.*

Audiente Jerosolimâ] *In auribus Jerosolimæ.*

2. *Benignitatis meæ* &c.] חסר נעוריך *hhesed nehourajich.* LXX. Intt. ἐλέους νεότητός σου. Latinus: *miserans adolescentiam tuam.* Sed חסר *hhesed*, potiùs est *benignitas*, quàm misericordia; quamquam, ad rem ipsam quod adtinet, miseratus reverâ sit Deus Jerosolimam, aut Israëlem; quem hìc, sub sponsæ persona, describit Propheta.

Cùm te desponderem] כלולותיך *chloulothujich.* LXX. Intt. τελειώσεώς σου. Rectiùs Vulgatus: *desponsationis tuæ.* Significatur id quod Deus fecit, cùm Israëlitas sibi in deserto adjungeret, insignibus miraculis, quæ erant instar sponsalium donorum.

3. *Res sacra*] קדש *kodesch*, sanctitas. LXX. Intt. ὁ ἅγιος, & Latinus *sanctus*, quasi legissent קדוש *kadosch.* Perperam. Aliud est *sanctum* esse, aliud *sacrum Deo.* Israëlitæ quidem, in solitudinibus Arabicis, Deo consecrati erant, fœdere Sinaïtico; sed nequaquam *sancti*, paucis exceptis, ut Historia sacra nos docet.

Primitiæ proventûs ejus] ראשית תבואתו *reschith thbouatho.* LXX. Intt. ἀρχὴ γεννημάτων αὐτοῦ. Latinus: *primitiæ frugum ejus.* Hoc velle videtur Propheta, Israëlitas Deo fuisse è toto humano genere, quasi primitias, ei consecratas; & quemadmodum primitias Deo sacras nemo impunè adtingere poterat: sic nec Israëlem adgressos esse hostes, ut Ægyptios, Hamalekitas, Amorrhæos, & Basanitidis incolas, sine magnis cladibus. Quod rectè, ad hunc versum, expressit *Jonathan.*

Absumebant] אכליו *ochelau*, comedentes eum; qui prædas, nempe, ex eo agebant, vel agere conabantur; ut fecerant Ægyptii, qui omni iniquitatis genere eos vexaverant, & alii populi quos diximus per Arabiam, qui sunt ab Israëlitis victi.

5. *Iniquitatis*] עול *havel*; hoc est, de quo queri possint me iniquè, erga eos, me gessisse. Vide Mich. VI, 3.

Inanitatem] הבל *hebel*, de qua voce vide ad Eccles. I, 1.

Inanes fierent] יהבלו *jehebalou.* LXX. Intt. ἐματαιώθησαν, Latinus: *vani facti sunt.* Eorum animi tam facti sunt bonarum rerum inanes, quàm sunt eorum commenticii Dii.

6. *Non dixerunt* &c.] Duplex sententia his verbis inesse potest. Ita loqui potuit Jeremias, ut ostenderet Judæos usque adeò negligentes, in Religionis negotio, fuisse; ut non inquisiverint in beneficia Dei, olim in gentem suam collata. Rursus potuit etiam hæc inducere dicentes Judæos infideles: ut rejicerent, quæ de priscis Dei miraculis narrabantur, quasi minùs vera, eò quòd, suo tempore, simile nihil fieri viderent; quasi dixissent: ubi est nunc ille Deus, qui tot miracula fecisse olim narratur, ut nos ab hostibus nostris liberaret, nec quidquam nunc in nostri gratiam facit; cùm aliæ gentes, cis & trans Euphratem, secundioribus rebus utantur quàm nos? Quæ sententia si admittatur, vertendum erit: *annon dixerunt* &c. Particula איה *ubi*, in interrogatione, tam significat contemtum, quàm desiderium; ut rectè est à *Christ. Noldio* observatum, & pluribus exemplis demonstratum; quamvis interdum miscuisse videatur exempla,

Jehova, qui nos è terra Ægyptia eduxit, atque iter facere jussit per terram desertam & foveis plenam, per terram aridam & umbræ mortiferæ, per terram, per quam nullus vir transierat, & quam nemo habitarat? 7. Adduxi vos in terram Charmeli, ut vesceremini ejus fructu & bonis, quæ in ea sunt; ingressi *eam* estis, contaminastis meam terram, ac possessionem meam abominandam reddidistis.

8. Sacerdotes annon dixerunt, ubi est Jehova? Legem tractantes non noverunt me, pastores defecerunt à me, & prophetæ vaticinati sunt per Bahalem, & *ea, quæ* prodesse nequeunt, sequuti sunt. 9. Propterea adhuc vobiscum litigabo, & liberorum vestrorum

tudines, & terram foveis plenam; per solum aridum, aut umbræ mortiferæ; per solum, per quod nemo transierat, aut quod nemo habitarat? 7. Adduxi vos postea in terram, ubi est mons Charmelus, ut frueremini ejus fructibus. Ingressi eam estis & contaminastis possessionem illam meam, quam vitiis vestris abominandam reddidistis.

8. Annon ipsi Sacerdotes dixerunt: ubi est Creator? illi, quorum erat eum publicè colere. Legis Doctores me nequaquam norunt, pastores defecerunt à me, & Prophetæ vaticinati sunt per Bahalem, & ea Numina, quæ prodesse nequeunt, sequuti sunt. 9. Propterea vobiscum contendam, & liberorum vestrorum liberis camdem litem intendam.

pla, & ad priorem sensum retulisse, quæ pertinent ad posteriorem & vicissim. Sensu desiderii occurrit איה *ajjeh* 2. Reg. II, 14. in his verbis Elisæi: *ubi est Jehova, Deus Eliæ?* & Ps. LXXIX, 5. *ubi sunt beneficia illa tua pristina, Domine?* Hunc etiam ipsum Jeremiæ locum profert, quasi exemplum hujus significatûs, ut & vers. 8. Sed sunt hæc dubia. Sensu verò contemtûs legitur Job. XIV, 10. *cùm mortus est* (homo) *ubi ille?* & Jerem. II, 28. *ubi verò sunt Dii tui, quos tibi fecisti?* Vide & XXXVII, 19. Possit & eò referri hîc ipse locus, ut diximus, quamvis non incommodè etiam sensu desiderii capi queat. Optionem Lectoribus relinquemus. Sic & Latini particula *ubi* utuntur & Græci particula ποῦ.

Foveis plenam] שוחה *schoubhah*, quæ vox cùm *foveam* significet Prov. XXII, 14. XXIII, 27. & infrà, in hoc Propheta, XVIII, 10. vertimus hîc *foveis plenam*, nam *terra foveæ* vix aliter Latinè verti queat. Videntur intelligi profundiores valles, quæ in Arabia Petræa sunt, aut in Syria, inter montes.

Umbræ mortiferæ] In depressioribus vallibus umbrosa erant loca. Vide de voce צלמות *tsalmaveth*, pro loco umbroso, notata ad Job. III, 5. X, 21. *Si mortiferam umbram* malimus, petita hæc erit adpellatio ex eo, quòd in umbrosis recessibus laterent feræ; quæ excitari à prætereuntibus hominibus non poterant, sine vitæ periculo. Potest etiam petita fuisse è cavernis, in quibus latebant Latrones.

7. *In terram Charmeli*] Fertilem & amœnam, qualis erat mons Charmelus. Vide Esaïæ C. XXIX, 17. XXXII, 15, 16.

Contaminastis meam terram] Idololatriâ & malis moribus.

Abominandam reddidistis] *Posuistis in abominationem;* idololatriâ potissimùm.

8. *Non dixerunt, ubi sit Jehova*] *Non dixerunt ubi Jehova?* Quod aut contemtim intelligendum, & vertendum: *annon dixerunt: ubi est Jehova?* aut capiendum ita, ut sit interrogatio querentium, nusquam cultum Creatoris non fucatum cerni; quasi hoc vellet Jeremias, Sacerdotes, cùm omnia Idololatriâ inquinata essent, questos tamen non esse, verum Deum, Cœli & Terræ Creatorem, è sua terra suisque sedibus expelli.

Legem tractantes] תפשי התורה *thophesche hatthorah*: LXX. Intt. ἀντεχόμενοι νόμου. Latinus: *tenentes Legem*; hoc est, qui legem tractare solent, Chaldæus: מלפי אוריתא *mallephe oraitha*, docentes Legem.

Pastores] הרעים *harohim*. Chaldæus מלכיא *Reges*, qui ποιμένες λαῶν, ut loquitur *Homerus*, pluribus in locis.

Vaticinati sunt per Bahalem] נבאו בבעל *nibbeou babbahal*, vaticinia, nomine Bahalis, protulerunt, ut fiebat in Oraculo Baalzebuli, de quo 2. Reg. I, 2. *& seqq.* Hinc & Bahalis Prophetæ 1. Reg. XVIII, 19. *& seqq.*

Ea, quæ prodesse nequeunt] לא יועילו *lo johilou*, non proderunt. Subaudi אלהים אשר *elohim ascher*, Deos qui. Hic futurum potentiam faciendi significat. LXX. Intt. ἀνωφελὲς, Latinus: *inutila*.

9. *Et liberorum vestrorum liberis*] Hoc est, hoc reprehendam & ulciscar in vobis, posterisque vestris; si vos, nimirum, imitentur; quod minùs frequenter quàm antea hisce temporibus, & post reditum è Captivitate rariùs multò contigit. Liberorum liberi, vel *filii filiorum* sunt.

Et nati natorum, & qui nascentur ab illis, ut loquitur *Virgilius*.

10. *Transite ad Chitthæorum insulas*] Præfigitur hisce verbis כי *quia*, vel *nam*, quod abundat. Chitthæos כתים *Chittim* Romanos, vel Italos fuisse, vult vir summus *Sam. Bochartus*, Phalegi Lib. III. c. V. Jam eum confutavimus ad Gen. X, 4. Num. XXIV, 24. & Esai. XXIII, 1. & ubique Macedoniam voce כתים *Chitthim* signari ostendimus. Sic propriè vocabantur plures insulæ è regione Macedoniæ, aut ab ea non remotæ, omnésque etiam ejus regionis vicinarúmque peninsulæ. Jam à temporibus Mosis notum erat id nomen, sine dubio Sidoniorum navigationibus, quos illuc aureæ fœdinæ alliciebant, & fortè aliæ merces, quibus indigebant. Vide ad Gen. X, 4. Videtur diu fuisse Macedonia ultima navigationum Phœnicum meta, ad occasum, & quia nota non erant ulteriora, Græciam, & Italiam fortè ipsam eo nomine interdum complectebantur, propter incertos regionum longinquarum fines, qui nondum erant aliis populis remotioribus noti. *Hieronymus*, in Comment. ad hunc locum, monet nos

rum liberis litem intendam. 10. Transite ad Chitthæorum insulas & videte; mittite ad
Kedarenos, & diligentissimè adtendite & considerate: 11. an mutavit gens ulla Deos
suos, *quamvis* non sint Dii; at populus meus mutavit gloriam suam, in *id*, *quod* juvare
nequit. 12. Obstupescite ad hoc, ô cœli, cohorrescite, & humorem vestrum omnino
retinete, ait Jehova; 13. nam mala duo fecit populus meus, me reliquerunt, *qui sum*
fons aquarum vivarum, ut foderent sibi cisternas, *&* *quidem* cisternas fractas, quæ
aquam continere nequeunt. 14. An Israël servus erat? an verna? cur ergo prædæ
fuit? 15. Adversùs eum rugierunt leunculi, ac vocem sustulerunt, redegerunt ejus terram

tendam. 10. Trajicite in Macedonum insulas, atque in mores eorum inquirite. Mittite etiam qui invisat Kedarenos, & diligenter inquirite, 11. an ulla gens mutaverit Deos suos, quamvis non sint reverà Numina; sed populus meus mutavit Deum suum, quo debebat summopere gloriari, iis, qui juvare eum non poterant. 12. Quod cùm ita se habeat, obstupescite ô cœli, cohorrescite, & humorem vestrum retinete, ita ut nulla pluvia cadat, inquit Creator; 13. nam in duobus graviter peccavit populus Israëlis, quorum alterum est, quòd à me defecerit, qui fons sum, vivas aquas emittens; ut sibi foderet cisternas, & quidem tales, ut aquas continere non possent. 14. An ergo Israëliticus populus servus erat, aut verna? Si neutrum fuit, cur prædæ fuit? 15. Adversùs

nos *insulas Cethim*, *quas vel Italiæ*, *vel Occidentalium debere sumere*, *ab eo quod Cyprus*, *in qua hæc hoc vocabulo vocatur*, *vicina sit*.

Mittite ad Kedarenos] קדר *kedar*. Cùm Kedareni pars fuerint Saracenorum, mirum videri queat, cur soli hìc memorentur; cùm illustriores ceteris nequaquam fuerint. Itaque suspicari licet hìc olim fortè lectum fuisse קדם *kedem*, hoc est, Oriens; quo nomine interdum vocantur Arabes, qui dicuntur Job. I, 3. בני קדם *bne kedem*, filii Orientis, ut & 1. Reg. IV, 30. Certè res intelligenda est, quasi ita scriptum fuisset, unde *Jonathan* hìc habet: למדינת ערבאי *limdinath harabae*, ad provinciam Arabum; ita ut *Kedar* hìc, συνεκδοχῇ partis pro toto, dicatur tota Arabia, quamvis nesciamus, cur hìc Arabum populus potiùs nomine adpelletur, quàm alii. Ut *Chitthim* sunt populi ad Occidentem, sic Kedareni sunt ad Orientem; ita ut populi ab Occidente in Orientem negentur Deos suos deseruisse.

Diligentissimè adtendite] התבוננו מאד *hithbonenou meod*, facite ut adtendatis valde.

11. *Quamvis non sint Dii*] *Et illi non Dii*.

Mutavit gloriam suam] Deum verum, quo maximè gloriari poterat.

In id, quod juvare nequit] בלא יועיל *blo jobil*, in non proderit. Vide vers 8.

12. *Obstupescite*, *ô cœli* &c.] Gravissima est expostulatio, cujus cœli testes vocantur, & cujus causâ humorem suum cohibere jubentur. Similis exclamatio est Esaïæ C. I, 2.

Humorem vestrum omnino retinete] חרבו מאד *hhorbou meod*, exsiccamini valde. Vide Esaïæ XLIV, 27. LXX. Intt. omiserunt, & Vulgatus: *portæ ejus desolamini*, pro eo quod est שערו חרבו *cohorrescite*, *siccamini*, quasi legissent שעריו *schabarau*, portæ ejus, incommodè.

13. *Fons aquarum vivarum*] Est hìc latens משל, *similitudo*, quasi dixisset: idem peccavit populus meus, ac qui fontis perennis aquam repudiaret, ut biberet tantùm aquam pluviam cisternis exceptam, & quidem iis cisternis, quæ, quòd fractæ essent, aquam retinere non possent. Deus autem meritò confertur cum fonte perenni, qui origo est omnium bonorum, quæ numquam desinit in homines effundere; quippe cujus beneficentia numquam exhauritur. Hinc Chaldaïcorum Oraculorum vers. 18. dicitur Deus

— Πηγὴ πηγῶν καὶ πηγῶν πέρας ἁπασῶν.

Fons fontium, *&* *fontium finis omnium*,

ubi vide notata.

Continere nequeunt] לא יכילו *lo jachilou*, non continebunt. Vide similem usum futuri vers. 8, & 11. Rectè LXX. Intt. οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν, & Latinus: *aquas non valent continere*.

14. *An verna*] אם יליד בית *im jelid bajith*, an natus domûs, aut domi, ex alio servo, Græcè οἰκογενής. Hæ interrogationes vim negandi obtinent. Huc facit locus *Philonis*, in vita Mosis p. 608. Ed. Par. ubi de Israëlitis, qui liberi in Ægyptum venerant: τούτους οὖν, οἳ μὲν οἰκίαν ἀπέλιπον, εἰς δ' Αἴγυπτον ἧκον, ὡς ἐν δευτέρᾳ πατρίδι μετ' ἀσφαλείας οἰκήσοντες, ὁ τῆς χώρας ἡγεμὼν ἠνδραποδίζετο, καὶ ὡς ἢ πολέμου νόμῳ λαβὼν αἰχμαλώτους ἢ πριάμενος παρὰ δεσποτῶν, οἷς ἦσαν οἰκότριβες, ὑπήρετο καὶ δούλους ἀπέφαινε, τοὺς οὐκ ἐλευθέρους μόνον, ἀλλὰ καὶ ξένους καὶ ἱκέτας καὶ μετοίκους: *hos ergo*, *qui*, *domo relictâ*, *in Ægyptum venerant*, *tanquam in secunda patria tutas sedes habituri*, *regionis Rector*, *in servitutem redegit*, *&* *quasi aut belli jure captos*, *aut emtos à dominis*, *quibus domi nati erant*, *rapuit &* *servos declaravit*, *qui non tantùm liberi erant*, *sed &* *hospites*, *&* *supplices*, *&* *inquilini*. Sic Syri Israëlitas, antea amicos, sine ulla belli justa causâ, invaserunt, migrare coëgerunt & sibi servos esse voluerunt, quod erat merum latrocinium.

Cur ergo prædæ fuit?] In servitutem quidem redigebantur bello capti, sed tamen ita ut, inter gentes humaniores, redimi possent, si erant liberi. At servi erant præda, quæ numquam redimebatur, invito victore.

15. *Leunculi*] כפירים *chphirim*, hoc est, leones in prima juventute, ut pluribus ostendit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. I. Lib. III. c. 1. Videntur autem signari Syri & Assyrii, qui cùm decem Tribuum, tum etiam Judæ & Benjaminis agros vastaverant, & Israëlitas captivos abduxerant. *Leunculos* eos à Propheta

ram in vastitatem, urbes ejus combustæ sunt, *ita ut sint* sine incola. 16. Etiam Memphitæ, & Thachphanchesii tibi confringent verticem. 17. Annon hoc tibi paries, relinquendo Jehovam Deum tuum, eo tempore, quo tibi dux viæ erat? 18. Nunc verò, *ô filia Sionis*, quæ *causa* tibi est, ut viam Ægypti *ingrediaris*? an ad bibendas aquas Sichoris? Quæ *causa* tibi est, ut viam Assyriæ *ineas*? An ut bibas aquas fluvii *Euphratis*? 19. Nequitia tua corripiet te, iterationes *delictorum tuorum* se coarguent. Scito & vide, malum

versùs eum rugierunt leunculi, & redegerunt ejus agros in vastitatem, ut ejus urbes combustæ sint, & sine incolis manserint. 16. Memphitæ, & Thachphnesii tibi verticem confringent. 17. Annon hanc calamitatem tibi creabas, deficiendo à Creatore, Deo tuo, eo tempore, quo tibi ducem viæ se præbebat. 18. Nunc verò, ô filia Sionis, quæ causa tibi est, cur viam Ægypti ingrediaris? An ad bibendas aquas Nili? Quæ etiam fuit causa, cur alii viam Assyriæ ingrederentur? An factum fuit, ut biberes aquas Euphratis? 19. Nequitia tua te invadet, atque delicta tua iterata se invicem coarguent. Scito & probè intelligito, rem esse malam & odiosam deseri à te Creato-

pheta vocari crediderim, quod non æquarent Babylonios fortitudine ac sævitiâ; quas mox experti sunt Hebræi, sub Josiæ filiis; cùm eorum exercitibus, regnante patre, Nebuchadnetsar præesset, & mox ipse regnaret.

Redegerunt ejus terram in vastitatem] Videntur hæc ad Israëlitas præsertim referri; quorum regio planè vasta erat; exceptis paucis, hìc illìc, incolis, qui Assyriorum manus fugerant. Vide 2. Reg. C. XVII. & 2. Ephem. XXXV. Attamen ipsum etiam Judæ regnum multa passum erat mala, sub Hezekia, à Sancheribo; sed stante Jerosolimâ, conservatum fuerat. Verùm, sub filio Hezekiæ, Manassâ, iterum adfuerunt Assyrii Babylonico regno potiti, eorúmque vim sensit ipse Rex captivus abductus, mox tamen ab iis restitutus. Vide 2. Ephem. XXXIII. Sub Manassæ nepote Josia, vaticinabatur Jeremias, isque Rex per vitam pacem habuit cum Babyloniis; sed tamen jam notum erat instare ab illis captivitatem, ut videre est ex Cap. sequente XXXIV.

16. *Memphitæ & Thachphanchesii*] וגם בני נף ותחפנחס *vegam bne Noph veThachphanches*, etiam filii Noph & Thachphanches. LXX. Intt. υἱοὶ Μέμφιως καὶ Τάφνας, aut Τάφνης. Latinus: *filii Mempheos, & Taphnes.* נוף *Noph* videtur etiam dicta מוף *Moph*, unde natum nomen Græcum *Memphis*, urbis nobilissimæ & totius Ægypti Metropolis, ante conditam Alexandriam. תחפנחס nomen durius erat, quàm ut ore Græco rectè pronunciari posset; itaque urbem hanc vocarunt Græci *Daphnas* & quidem *Pelusias*, quia non procul Pelusio aberant. Præsidium fuit contra Syros, & Arabas, de quo diximus *Quæstione Hieronymianâ* V. p. 162. *& seqq.* quæ vide, si vacat, aut si opus est.

Tibi confringent verticem] ירעוך קדקד *jirhouch kodkod.* LXX. Intt. ἔγνωσάν σε καὶ κατέπαιζόν σε. Legerunt ידעוך *jidhouch*, cognoscent te, ut rectè vidit *Lud. Cappellus.* Sed quomodo in קדקד *kodkod* invenerint κατέπαιζον non intelligo. Latinus: *constupraverunt vos usque ad verticem.* At nusquam hoc verbum sumitur pro eo quod est *stuprare*, neque ejus derivata adfinem ullam significationem ei rei habent. Præterea supplendum esset hìc עד *usque ad.* Attamen locum sic interpretatur *Hieronymus* in Comment. *Duas autem urbes maximas Ægypti Memphim & Taphnim nominat, earúmque dicit* filios constuprasse *Israël*, usque ad verticem, *illo sensu, quo Esaïas posuit*: à planta pedis, usque ad verticem, non est in eo sanitas: *Tanta enim fuit libido Ægyptiorum, qui sunt magnis carnibus, ut nulli parcerent membro, sed omnia constuprarent.* Verùm, ut dixi, nullum est exemplum ejus potestatis in verbis רעה, aut רוע, aut רעע, aut ירע, è quibus forte deduci potest ירעו; *Grotius* tamen ait רוע esse *corrumpere*, ut alibi dixit. Sed puto eum falli, nam רוע nusquam in eo significatu occurrit, itaque, quod inde deducit, per se corruit.. Crediderim ירעוך punctandum esse יְרֹעוּךָ ut sit futurum Kal à רעע *rahah*, & vertendum *franget*; sensúsque Judæorum Regem Josiam, qui erat eorum *vertex*, seu caput, ab Ægyptis occisum iri, quod reverâ contigit, ut liquet ex 2. Reg. XXIII. & 2. Ephem. XXXV. Sic etiam קדקד *kodkod* sumit Jeremias C. XLVIII, 45. Qui vertunt *pascentur tibi verticem*, quasi minaretur Propheta tonsuram capitis, nullum adferunt ejus translationis in verbo רעה exemplum. Itaque maluimus interpretari de *fractione verticis*, hoc est, de morte Josiæ, donec certius quid occurrat.

17. *Hoc tibi paries*] *Facies tibi*, hoc est, id facies, propter quod Rege optimo spoliaberis.

Relinquendo Jehovam] עזבך *hozbech*, relinquere *tuum ô Jerosolima*, supplendum ב, initio vocis. Quamvis Josias esset Princeps religiosissimus, qui cultum veri Dei instauraverat, arásque & simulacra falsorum Deorum demolitus esset, 2. Ephem. XXXIV, & XXXV, attamen è querelis Jeremiæ castigationibúsque Idololatriæ, satis liquet, eam nequaquam apud Judæos penitus extinctam fuisse.

Tempore, quo tibi dux viæ erat] Eum enim ducem unicum viæ, hoc est, summum Legislatorem proposuerat Josias populo.

19. *O filia Sionis*] Hoc supplevimus, quia Propheta, κατὰ προσωποποιΐαν, populum Judæum, quasi fœminam ad loquitur; quod locum Hebraïcè legentibus patet, ex personis, & adfixis foemininis; quæ in Latina oratione latent.

Viam Ægypti ingrediaris] Cùm Judæis imminerent hinc Babylonii, illinc Ægyptii; alii favorem Regis Ægypti, alii Babyloniorum Regis captabant, & dum ita se gererent, alterutrius populi Religionem suscipiebant. Vide 2. Reg. XXXV. Hoc videtur hìc innuere

malum & odiosum esse, te deserere Jehovam Deum tuum, nec mei reverentiam apud te esse, ait Dominus Jehova, *Deus* exercituum. 20. Nam jam olim ruperam jugum tuum, & fregeram vincula tua: at tu dixisti: *Jehovæ* non serviam; nam in omni edito colle, & sub quavis arbore virente vagata es, ô meretrix. 21. Te plantaveram ex generosa vite, totam è vero semine, *quomodo* conversa es mihi in palmites vitis alienæ?

22. At

Creatorem Deum tuum, neque te eum reverentiâ prosequi, ait Creator, qui est Deus, qui, exercitibus præest. 20. Jam olim jugum tuum ruperam, ut & vincula tua; sed dixisti te nolle Creatorem colere; nam in quovis edito colle, & sub quavis arbore virente vagata es, ô propudiosa meretrix. 21. Tu decerpta è generosa vite, tota è vero semine, quomodo conversa es mihi in palmites vitis alienæ.

22. Quam-

nuere Propheta, hoc loquendi genere. *Quid tibi* (&) *via Ægypti?* hoc est, quæ negotia habes in Ægypto, ut illuc eas? מה לך לדרך *mah lach lderech* est pro ולדרך *oulderech* & viæ. Notum est idioma Hebraïcum, *quid mihi & tibi?* pro eo quod est, nihil volo tibi esse negotii mecum.

An ad bibendas aquas Sichoris] LXX. Intt. τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γηών; hoc est, Nili. Judæi enim fluvium גיחון *gibbon*, vel Γηὼν, de quo Gen. II. Nilum interpretabantur. *Josephus* Ant. Jud. Lib I. Γηὼν διὰ τῆς Αἰγύπτου ῥέων, δηλοῖ τὸν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς ἀποδιδόμενον ἡμῖν, ὃν δὴ Νεῖλον Ἕλληνες προσαγορεύουσι: *Geon per Ægyptum fluens; significat eum, qui ab Oriente nobis redditur, & quem Nilum Græci vocant. Hieronymus* vertit מי שחור *me schibbor, aquam turbidam*; & verissimum est, ut ait, Nilum *aquas turbidas habere*. Sed שחור non significat *lutum*, quod turbidam facit Nili aquam, verum ipsum fluvium, ut ex loco manifestò liquet, quod jam alibi diximus. Vide notata ad Jos. XIII, 3. & Gen. XV, 18. Errant omnino qui contrà sentiunt. Adi & not. ad Esai. XXIII, 3. Huic autem interrogationi: *an ad bibendas aquas Sichoris?* negationis vis inest. Quamvis enim Nili aquam saluberrimam esse constet, si lutum subsiderit, vicini populi libentiùs aquas fontium suorum limpidas, & frigidas bibebant. Propheta autem innuit aliam rationem fuisse Judæis commeandi è Judæa in Ægyptum, quam reticebant; nempe idololatriæ, quâ infecti erant, causâ, & cui indulgere non audebant in Judæa, dum Reges Leges Mosaïcas observari curabant.

Fluvii Euphratis] Hebraïcè habetur tantùm נהר *fluvii*, quia sic ἀντονομαστικῶς vocari solet Euphrates. Cùm autem Euphrates non esset fluvius Assyriæ propriè dictæ, sed potiùs Babyloniæ, & inferiorum ad meridiem regionum; hîc אשור *Assyria* vocari videtur totum Babylonicum Imperium, cujus Reges Jeremiæ æquales ex Assyria venerant; quomodo etiam passim a Græcis vocatur, ut vel ex *Xenophontis* Κύρου παιδεία abundè liquet. Ibant autem Judæi in Babyloniam, Idololatriæ causâ; cui licentiùs indulgere, sub Josia, in Judæa, non licebat.

19. *Nequitia tua corripiet te*] תיסרך רעתך *thejasserech rahathech*; hoc est, nimiâ tuâ nequitiâ fiet, ut à Deo, & hominibus corripiaris.

Iterationes delictorum tuorum] משבותיך *mschubothajich*, reditûs tui; nempe, ad prava facta. LXX. Intt. κακία, nimis laxè; Latinus: *aversio tua*, quod potestatem vocis non satis exprimit; quâ significatur *reditus* tam ad flagitia, quàm ad bonam mentem & castigatiores mores.

Odiosum] מר *mar*, amarum; qui sapor cùm ingratus sit, hîc odiosum quiddam significat.

Mei reverentiam] פחדתי *phahhadthi*, terrorem, aut timorem meum. Sed Deus vult nos ipsum non horrere, quasi maleficam; sed quasi beneficam Naturam revereri, atque amare.

20. *Ruperam jugum tuum*] Jugum, quod in Ægypto ferebas, hoc est, à servitute te liberaveram.

Jehovæ non serviam] לא אעבוד *lo ebebod*; quod si retineamus, supplendum id quod supplevimus; quod videtur sequentis membri sententia postulare. Sed in margine legitur: אעבור *ebebor*, transgrediar, quod minùs commodum videtur. LXX. sic locum vertunt: συνέτριψας τὸν ζυγόν σου καὶ διέσπασας τοὺς δεσμούς σου, καὶ εἶπας, οὐ δουλεύσω σοι. Latinus: *confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: non serviam.* Neuter sensus malus est, sed ex conjectura interpretum profluxisse videtur. Quare non est cur Hebraïcam lectionem propterea relinquamus.

Vagata es, ô meretrix] את צועה זנה *ath tsohah zonah*, tu vagans meretrix. Notum est idololatriam *scortationem* vocari, eámque in collibus & sub arboribus virentibus maximè grassatam. Ideò Propheta Israëlitas describit, sub imagine *volgivagæ meretricis*, amatores sibi, ubicumque potest, sine pudore, quærentis.

21. *Ex generosa vite*] שורק *schorek*. Confert Israëlem palmiti ex generosa vite detracto, & in aliud solum translato, ubi degenerarat. LXX. ἄμπελον καρποφόρον, & Latinus: *vineam electam*. Vide ad Gen. XLIX, 11. & Esai. V, 2.

Totam è vero semine] *Totum semen veritatis*, è veris Soreki palmitibus; hoc est, à legitima Abrahami, Isaaci, ac Jacobi prole, nullis alienis admistis, huc translatâ, jussi Chananæam habitari. Vide Exod. XV, 1. Psal. XLIV, 3.

In palmites vitis alienæ] סורי הגפן נכריה *soure baggephen nochrijah*. LXX. Intt. εἰς πικρίαν ἡ ἄμπελος ἡ ἀλλοτρία; Latinus: *in pravum vinea aliena*. Sed סורי constructum est cum sequenti voce & סורים *sourim* sunt palmites degeneres,

qui

22. At si ablueris te nitro, & multam copiam smegmatis adhibueris; maculosa est iniquitas tua, coram me, ait Dominus Jehova. 23. Quomodo diceres: polluta non sum, Bahales non sum sequuta? vide viam tuam in valle, *atque* in conscium animum revoca quid

22. Quamvis verò te ablueres nitro, & abhiberes magnam copiam smegmatis, maculosa esset apud me improbitas tua, ait Dominus Creator.

23. Quî posses negare te non esse pollutam, nec Bahales coluisse? Memor esto cultûs ejus, in valle Jerosolimæ vicina, atque in memoriam revoca

qui racemos deteriores ferunt, quàm vitis, è qua depromti erant; à סור *recedere*, quia à præstantia suæ vitis recesserunt. Vide infrà C. XVII, 13. Hîc autem est adcumulatio quædam comparationum planè diversarum, quam aliæ Linguæ facilè non ferant. Confertur enim Israël cum meretrice, cum vite, & cum muliere se se abluente. Sed Hebraïcæ comparationes non sunt ad morem cultiorum Linguarum exigendæ; nec tamen sua Emphasi carent, si bene expendantur.

22. *Si ablueris te nitro*] בנתר *bannether*. Unde liquet *nitri* adpellationem nos habere ab Oriente. Exstat Commentarius in Librum Proverbiorum, perperam *Hieronymo* adtributus, cujus Commentarii hæc sunt verba: *Nitrum à Nitria provincia* (Ægypti, nempe) *ubi maximè nasci solet, nomen accepit*. Imò potiùs *Nitria* à Nitro dicta est; ut rectè judicat *J. G. Vossius* in Etymologico.

Multam copiam smegmatis adhibueris] תרבי לך ברית *tharbi lach borith*, multiplicaveris tibi borith. LXX. Intt. πληθυνῇς ἑαυτῇ πόαν, ut habet rectè Alexandrinus Codex, non ποίαν ut Romanus. *Hieronymus* verò ad hunc locum: *Pro herba* BORITH, *quam nos, ut in Hebræo posita est, vertimus, LXX. transtulerunt* πόαν, *ut significarent herbam fullonum, quæ, juxta ritum Provinciæ Palæstinæ, in virentibus & humectis nascitur locis, & ad lavandas sordes eamdem vim habet, quam & nitrum*. Postquàm verba interpretati sumus, è propria eorum potestate, cui hîc locus nullus est; videndum quid, translato significatu, sibi velint. *Hieronymus*, vult pœnitentiam iis significari. *Nitrum nostrum*, inquit, *& herba fullonis pœnitentia est. Ecclesiasticus quoque sermo, qui arguit & increpat, & corrigit delinquentes, mordacioris nitri habet similitudinem. Qui verò levi peccatorum sorde maculatus est, levioribus purgatur monitis. Porrò peccata gravia, quæ ad mortem trahunt, nec* Nitro, *nec herbâ* Borith *dilui possunt, sed gravioribus tormentis indigent*. Dubitet quidem nemo, quin pœnitentiâ abluantur peccata, ac proinde quin possit *nitro* & *smegmati* conferri, iisque describi; sed hoc ipsum ostendere videtur de pœnitentia hîc sermonem non esse, cùm verâ pœnitentiâ, hoc est, vitæ constanti emendatione, maxima peccata deleri queant. Propterea malim *nitrum*, & *smegma* intelligere de purgationibus, seu excusationibus, quibus peccatores se se tueri conantur; sive admissa peccata negent, sive elevent. Profectò versu 23. rejicitur defensio delinquentium, quæ in negatione delictorum sita est.

Maculata enim iniquitas tua coram me est] נכתם עונך לפני *nichtham bavonech lphanai*. LXX. Intt. κεκηλίδωσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου. Latinus: *maculata es inquitate tuâ. Jonathan:* כתמא *macula, quæ non est munda*; hoc est, quæ non potest elui. Est, apud Syros, & Thalmudices scriptores, hæc potestas radicis כתם, optiméque loco convenit, quasi diceret Deus: quibuscumque utaris excusationibus, aut defensionibus, ad eluenda tua delicta, numquam delebunt maculas tuas, quæ mihi præsentes sunt. Cùm hoc tantùm loco exstet verbum נכתם *nichtham*, nec ulla sint ejus in Libris Sacris derivata; ex Linguis vicinis, loci sententia, & veteribus Interpretibus, potestas ejus necessariò petenda est, aut res relinquenda in medio.

23. *Quomodo diceres* &c.] Hoc optimè convenit cum sensu adlato superiorum verborum; ostendit enim Deus, excusationibus Judæorum, non posse elui maculam delictorum; quandoquidem negare non poterant, se cultu Bahalum esse pollutos.

Bahales non sum sequuta] בעלים *behalim* plurali numero dicuntur, sive intelligerentur plura Numina, sive unius tantùm essent cognomina. LXX. Intt. habent in feminino τῆς Βάαλ, & *Hieronymus: Baalim*. Omnia, quæ hac de re dici possent, collegit, cum pulvisculo, *Joannes Seldenus*, in Opere de Diis Syris; quod consulent ii, quorum intererit illa nosse.

Viam tuam in valle] Intelligi videtur vallis quæpiam, cultu Bahalum infamis, in quam frequentes iverint Judæi. *Grotius* & alii, ex *Hieronymo*, *Vallem Hinnonis* intelligunt; nec repugno. Celeberrima fuit, & quidem ad Jerosolimæ muros. LXX. Intt. pro גיא *ge* habent πολυάνδριον, cœmeterium; ob sepultas illic eorum, qui Molocho mactati erant, reliquias. Attamen *Jonathan* habet hîc: *vallem è regione Baal Pheoris*.

In conscium animum revoca] דעי מה עשית *debi mah haschith*, scito quid feceris; quorum verborum sensus est, quem expressimus. Hebræi voces nullas habent, quibus *conscientiam*, aut *conscium animum* exprimant; sed si Latinè loquutus esset Jeremias, hîc alterutra harum vocum, aut simili usus fuisset. Vide & C. III, 13.

Quæ est instar dromadis levis] בכרה קלה *bikrah kallah*. LXX. Intt. ὀψὲ φωνὴ αὐτῆς ὠλόλυξε. Mirum est, quî usque adeò recedere potuerint à verbis Hebraïcis. *Lud. Cappellus*, qui feliciter plerumque lectiones Cod. LXX. Intt. ex eorum verbis eruit, hîc habet, eos בכרה sumsisse, eâ significatione, quâ apud Arabas usurpatur, pro *manè* πρωΐ, ut בקר *boker* apud Hebræos. Sed πρωΐ & ὀψὲ sunt planè contraria, nec satis intelligo, quî ea confuderit vir doctissimus. Verè tamen observat קלה potuisse ab iis legi קולה *kolah*, vox ejus. *Multùm in hoc loco LXX. Editio ab Hebraïca veritate discordat*, inquit Hieronymus, *tamen utraque habet sensum suum*. Verè, sed sensus Græ-

quid feceris, *quæ es instar* dromadis levis, quæ vias suas implicat. 24. Asinæ feræ deserto adsuetæ, cum in sua libidine hausit auram, quis occasionem avertet? Quicumque eam quærent minimè delassantur, sed ejus mense eam invenient. 25. Prohibe ne per

voca quæ feceris, tu quæ es instar Dromadis levis; quæque, ut illa, vias tuas soles implicare. 24. Quis coërcere posset asinam feram, cum libidine, haustâ aurâ, incensa est? Qui eam quærent eo mense, quo libidine laborare solet, facilè eam deprehendent. 25. Da operam ne pes tuus calceo exuatur, néve guttur tuum sitiat. At negabis hoc posse te exuere, & mores mutare, itaque cùm ames mores aliarum gen-

Græcorum planè alienus est à re, quæ agitur. Tum suam ipsius versionem sic exponit: *Quomodo*, inquit, *caprea levis, quam nos genere communi cursorem diximus, significantiùsque Aquila, Symmachus, & Theodotio vertere δρομιὺς κυφὴ* explicat vias suas, & velox fertur ad pabula &c. Sic est in Editione *Martianæi*, verùm δρομιὺς κυφὴ merus est solœcismus, & antiquissimi Codd. *Hieronymi* habent δρομὰς, teste doctissimo Editore reliquiarum *Hexaplorum*. Præterea בכרה *bichrah* est *camela*, ut ostendit *Sam. Bochartus*, ex usu Arabum, Hieroz. P. 1. Lib. II. c. 3. Sic autem vocatur meretrix, quia libidinosissimi sunt Cameli, ut observavit *Grotius* ex *Aristotele*, cujus hæc sunt verba Hist. Animal. Lib. V. c. 2. διημερεύει τὸ μὲν ὀχεῦον, τὸ δὲ ὀχευόμενον, *totum diem exigunt, dum hic quidem subigit, illa verò subigitur*. Hinc & apud Græcos δρομάδες dictæ sunt meretrices. *Hesychius*: δρομὰς, ἑταίρα, quod hunc locum egregiè illustrat, ubi sermo est de meretrice.

Quæ vias suas implicat] משרכת דרכיה *mschareccheth darcheah*. LXX. Intt. ὠλόλυξε τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. Prima vox neque Hebraïcæ voci convenit, neque sensum ullum commodum hìc parit. Sed videtur esse mendosa, pro εἵλιξε, aut fortè εἰλέλιξε cum reduplicatione Attica, si tamen in hoc verbo usitata erat. *Hieronymus*, contrario sensu, *explicans vias suas*, incommodè, ut mox videbimus. *Jonathan*: מקלקלא *mkalkela*, implicans. Idem significat verbum Chaldaïcum סרך *srach*, & שרוך *seroch* Hebraïcè est *corrigia* calceorum, quæ implicita calceum vincit, Gen. XIV, 23. Es. V, 17. Camela autem dicitur *implicare vias suas*, quæ huc, illuc it, reditque; ita ut vix scire queas, ex vestigiis, quam in partem tandem concesserit. Quod volgivagæ Veneri optimè convenit.

Aquila hìc & *Symmachus* citantur ex Codd. MSS. quasi vertissent ἀσελγῶς ἐλάλησαν, sed ad alium locum referenda, ad hunc perperam ab imperito Librario sunt translata.

24. *Asinæ feræ deserto adsuetæ*] פרא למד מדבר *phre limmoud midbar*, asinus ferus desertum edoctus; nempe, à natura. Hìc nomen est masculinum, sed adfixa sequentia fœminina. Itaque vox est ἐπίκοινος, quæ de mare, aut femella intelligenda, pro re quæ agitur. Hìc verò de asina agi liquet, certo tempore libidinis œstro correpta. Absurdè verterunt. LXX. Intt. ἐπλάτυνεν ἐφ' ὕδατα ἐρήμου, quasi legissent. פרה למי מדבר *auctus est ad aquas deserti*, Latinus: *onager adsuetus in solitudine*. Meliùs multò.

Cùm in sua libidine hausit auram] באות נפשה שאפה רוח, *beavath naphschah schoapha rouahh*, in libidine animæ suæ; hoc est, sua, noto Hebraïsmo. Verterunt LXX. Intt. ἐν ἐπιθυμίαις ψυχῆς αὐτῆς ἐπνευματοφορεῖτο. In tenebris palpabat hic Latinus: *in desiderio animæ suæ, adtraxit ventum amoris sui*. Sed תאנה non est *amor*, ut mox videbimus. Significatur tempus, quo asinæ masculum expetunt. *Haurire auram* dicitur, quæ est odore maris adflata, eo tempore; quod elegantissimè descripsit *Virg*. Georg. III. 245.

Tempore non alio catulorum oblita leæna
Sævior erravit campis; nec funera vulgò
Tam multa informes ursi, stragémque dedere.
Per silvas tum sævus aper, tum pessima tigris.
Heu! malè tum Libyæ solis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, si tantùm notas odor adtulit auras?

Quod intelligendum, quasi dixisset: *aura adtulit odorem*; nempe, equæ. Sed & *odor* ille *aura* dicitur, quòd instar auræ per aërem feratur. Sic *aura olivi* apud *Lucretium* Lib. II. 850. & *aura croci*, apud *Statium* V. Silv. III, 42. & *de Corycio quæ venit aura croco*, apud *Martialem*. Lib. III. Ep. 65. Eodem respexit *Horatius* Lib. II. Carm. Od. VIII, 21.

Te suis matres metuunt juvencis,
Te senes parci, miseræque nuper
Virgines nuptæ tua ne retardet
Aura maritos.

Quis occasionem avertet] תאנתה מי ישיבנה *theenathah mi jeschibennah*, occasionem ejus quis reverti faciet eam? LXX. Intt. παρεδόθη, τίς ἐπιστρέψει αὐτήν; sed תאנה *theenah* non est idem ac נתנה *nitthenah*, tradita est, neque sensus ullus hinc emergit. Vulgatus: *amoris sui, nemo avertet eam*. *Grotius* suspicatur legisse eum תאותה *thaavathah* cupiditatis suæ, non absurdè quidem; sed תאנה meliùs hìc convenit, ubi sermo est de asina fera, quæ maris odore adflata, occasionem cum eo coëundi non amittit; sed, ut dicit *Virgilius*, *in furias ignémque ruit*. Notum est hanc vocem deduci ab אנה, quod in *Pihel* est *occurrere fecit*, in *Hithpahel occasionem quæsivit*. Quod si feræ naturæ ductum sequentis convenit; nemo tamen putarit, minùs in meretricem, cui occurrit amator, quadrare.

Minimè delassantur] Non frustra lassabuntur, dum quærunt asinam feram iis temporibus, quibus latet in abditissimis solitudinum, & montium aviorum latebris; sed ex-

 spectans

per tuus calceo exuatur, & guttur tuum à siti. At dicis: res est desperata, non *faciam*; amo alienos, eósque sequar. 26. Ut pudet furem, quando deprehenditur: sic pudore adfecta est domus Israëlis, cùm ipsi *Israelitæ plebeii*, tum eorum Reges, Principes, Sacerdotes, & Prophetæ. 27. Dicunt simulacro: pater meus es; & lapidi: tu genuisti nos. Verterunt ad me cervicem, non faciem; attamen calamitatis suæ tempore, surge, inquiunt, & libera nos. 28 Ubi verò sunt Dii tui, quos tibi fecisti? surgant, si te, tempore calamitatis tuæ, liberare possunt; nam quot sunt urbes tuæ: *totidem* fuerunt Dii tui, ô Juda. 29. Quid con-

gentium, non posse te eas non imitari, idque facturum. 26. Ut non pudet furem in furto deprehendi: sic quoque domus Jacobi, tam quod adtinet ad plebeios, quàm ad ejus Reges, Proceres, Sacerdotes, & qui se quasi Prophetas venditant, ita se gerunt. 27. Simulacrum Dei fictitii vocant patrem suum, quamvis sit merus lapis. Cervicem ad me vertunt, non vultum, quasi me nihili facientes, præ Deorum fictitiorum simulacris. Attamen cum calamitate premuntur, ad me redeunt & surge, inquiunt, & libera nos. 28. Ubi verò, tunc temporis, tua fictitia Numina, quæ tibi creasti? Veniant si possunt, urgente calamitate, & te periculo eripiant. Nam quot erant oppida tua, totidem sunt à te ficti Dii tui, ô Tribus Judæ. 29. Cur mecum contenditis Israëlitæ? Omnes

spectant id tempus anni, quo amoris œstro veluti percita latiùs & liberiùs mares quærens per deserta vagatur; quo demum tempore faciliùs capi potest.

Ejus mense] בחדשה *bhbodschah*, mense suo; eo anni mense, quo amoris stimulis agitata è lustro suo egressa se interdum venatoribus objicit. LXX. Intt. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτῆς, sic & *Theodotion*, quamvis voci Hebraïcæ non insit *humilitatis* significatio. *Aquila:* ἐν τῇ νεομηνίᾳ αὐτῆς, quia vox propriè loquendo νεομηνίαν significat; sed agitur de toto mense, ideóque rectiùs *Symmachus:* ἐν μηνὶ αὐτῆς. *Hieronymus* parum commodè: *in menstruis*. Videtur hìc versus esse comparationis πρότασις, quam nulla sequitur ἀπόδοσις. Propheta enim hìc habet id, quod facit Dromas, cùm qua confert Israëlem; sed non addit, quid fieret ab Israële, quod posset cum Dromadis indole conferri. Crediderim hìc castigari id Idololatrarum genus, qui Dei veri cultores videri volebant, nec aderant, nisi clam, sacris Ethnicorum populorum, qui finitimi erant Judææ, & quidem tantùm certis temporibus. Hoc est, quod confertur cum Dromadis œstro in certum anni mensem incidente; quo demum tempore deprehendi poterat Israëlitarum Idololatria.

25. *Probibe ne pes tuus calceo exuatur*] מנעי רגלך מיחף *minhi raglech mijjabheph*. LXX. Intt. ἀπόστρεψον τὸν πόδα σου ἀπὸ ὁδοῦ τραχείας. Latinus: *prohibe pedem tuum à nuditate*. 2. Sam. XV, 30. יחף *jabheph* dicitur *nudis pedibus* ambulans; sed hìc est pro ipsa *nuditate*. Significatur, his verbis, oportere Israëlitas desinere fornicari; quòd, non nisi nudis pedibus, libidini indulgeri solebat; eáque fornicatione designatur Idololatria, pro more Scripturæ.

Et guttur tuum à siti] גורנך מצמאה *gorenech mittsimeah*. Sed in margine est גרונך *gronech*, quomodo sine dubio scribendum. His verbis scortandi libido significatur. Symbolicum igitur est præceptum, quo Idololatria vetatur, qualia multa fuere, apud Orientales populos, quos imitatus est, in suis *Symbolis*, *Pythagoras*. Vide & C. IV, 3. & dicta ad Levit. XIX, 19.

At dicis: res est desperata, non faciam] ותאמרי נואש לוא *vatthomeri noasch lo*, & dices, desperatum est, *non*; supplendum אעשה *faciam*. LXX. Intt. ἡ δὲ εἶπεν, ἀνδριοῦμαι. Non capio quì נואש possit verti ἀνδριοῦμαι, nisi deducatur vox à voce איש, *vir*, quod Grammatica non patitur. *Aquila* meliùs: ἀπέγνων & Latinus: *desperavi*. Hoc est; ne sperato fore, ut abstineam ab Idololatria, non possum tibi obsequi. Fortè quidem ita non loquebantur Judæi, sub Josia; sed, quod deterius erat, ita se gerebant, & actionibus Idololatriam profitebantur, quam verbis abnegabant, metu Regis; qui si passus esset, commenticios Deos palam coluissent. Vide ad vers. 31.

26. *Ut pudet furem*] כבשת גנב *chbosch beth gannah*, qualis pudor furis, qui nullus est.

Sic pudore adfecta est &c.] Pudebat Judæos, in Idololatria deprehensos, nullâ ratione cultum fictorum Deorum defendere; nec quidquam sani objectionibus Prophetarum respondere. Attamen Idololatriæ dediti erant, exemplo, ut opinor, potentissimarum gentium adducti; quarum res florentiores erant, quàm Judæorum. Putabant, nimirum, res suas secundiores fore, si vicinos potentiores imitarentur, quibus pares non erant. Tales erant Ægyptii, Babylonii, Persæ, & Chaldæi, aliique, iis temporibus.

27. *Tu pater es*] Creator. Vide Esaïæ LXIII, 16. LXIV, 8. Non putabant quidem à simulacro se creatos, sed sic adloquebantur eum Deum; quem consecratæ sibi imagini præsentem adesse credebant. Verùm re ipsâ cùm nullum ejusmodi Numen adesset simulacro, quippe quod esset אליל *elil*, merum nihil, & Idololatrarum commentum, cultus ille in statua desinebat.

Verterunt ad me cervicem] Hoc est, me deseruerunt, ut deseruntur homines, quibus tergum obvertitur.

Calamitatis suæ tempore] Tum verò intelligebant, se frustra coluisse commenticios Deos, אשר לא יועילו, *qui juvare non possunt*, ut Propheta noster loquitur antea, ideóque ad Deum verum confugiebant, à quo tamen non audiebantur, quòd non religioso animo ad eas preces devenirent, sed solo metu adducti.

28. *Ubi verò sunt* &c.] Hoc est, cur non te servant tua simulacra, quæ, me relicto, coluisti; quasi plus ab iis sperares, quàm à me.

Quot sunt urbes tuæ &c.] Hæc ipsa, multis

contenditis mecum? vos omnes defecistis à me, ait Jehova. 30. Frustra percussi filios vestros, castigationem non admiserunt; absumpsit gladius vester Prophetas vestros, instar leonis vastatoris. 31. O ætas *prava*! videte *quodnam sit* verbum Jehovæ: an fui Israëli deserti *instar*? an terræ caliginis? Quare ergo dicit populus meus: dominamur, nec ampliùs ad te veniemus. 32. An obliviscitur virgo mundi sui, aut sponsa catenularum suarum? At populus meus oblitus est mei, diebus innumeris. 33. Cur bonam esse viam tuam prædicas, dum quæris quod amas? Eo ipso ostendisti malas esse tuas vias. 34. Etiam

Omnes defecistis à me ait Creator. 30. In cassum pœnas exegi à filiis vestris, castigationem meam nequaquam audiverunt. Prophetas ad vos missos occidistis, quemadmodum leones regionis vastatores. 31. O ætatem depravatam! videto quodnam sit verbum Creatoris. An fui erga Israëlitas, id quod est solitudo, aut quod est terra tenebricosa, in qua nemo occurrit, qui vos quidquam doceat? Nisi res ita se habeat, cur dicit populus se dominari, neque ad me posthac venturum. 32. An virgo mundi sui muliebris, aut sponsa catenularum suarum aurearum obliviscitur? Attamen populus meus oblitus est mei, idque per longum tempus. 33. Cur verò, ô Jerosolima! 33. Cur bene te gerere te jactas, dum quid ames etiamnum quæris? Eo ipso ostendisti corruptos esse tuos mores.

tis postea sæculis, exprobrarunt Ethnicis Christiani, ut vel unus docebit *Tertullianus* Apologet. C. XXIV. quem non studio partium hac in re peccare ostendent *Cicero* in Opere de *Natura Deorum*, & *Plinius* Historiæ Naturalis Lib. II, ab initio.

Totidem fuerunt Dii tui] *Nam* (pro) *numero urbium tuarum fuerunt Dii tui.*

30. *Castigationem non admiserunt*] מוסר לא לקחו *mousar lo lakehhou.* LXX. παιδείαν οὐκ ἐδέξασθε, Latinus: *disciplinam non receperunt*: hoc est, in animum non admiserunt; ita ut intelligerent se peccasse, & à pravis factis in posterum abstinerent.

30. *Absumsit gladius vester* &c.] Non quidem sub Josia, sub quo vaticinabatur Jeremias; sed dum regnarent Reges Idololatriæ dediti, Amon Josiæ Pater, & Manassa avus, exceptis regni annis postremis. Non multa quidem in Judæ Regum Historia leguntur, sed memores nos esse oportet brevem eam esse Historiam, & in qua permulta omittuntur; ad quæ tamen Sacri Scriptores adludunt, quo fit, ut non intelligantur à nobis.

31. *O ætas prava*] הדור *haddor.* Hæc vocula est à LXX. Intt. omissa. A Vulgata verò conjungitur cum superioribus verbis: *devoravit gladius vester prophetas vestros; quasi leo vastator, generatio vestra.* Sed Hebræi hæc sejungunt, & *Jonathan* incipit hunc versum, his verbis עם דרא *popule ætatis.* Reverà ה in הדור *haddor* est idem ac interjectio, *ô*, quod occurrit & infrà C. XXXI, 22. Vide plura exempla, apud *Ch. Noldium* sign. VI. Addidimus hìc *prava*, quia Latinè vix ac ne vix quidem dixeris, *ô ætas*, sine ulla adjectione.

An fui Israëli deserti instar] המדבר הייתי לישראל *hammidbar hajithi leJisschraël*, an desertum fui Israëli; an nullum ex me cepistis fructum, non magis quàm ex siticulosa Arabum terra?

An terræ caliginis] אם ארץ מאפליה *im erets maphbeljah.* LXX. Intt. ἡ γῆ κεχερσωμένη, *terra inculta.* Sed qui hæc significatio Hebraïcæ voci convenire queat non video. Latinus: *terra serotina*, quia אפילות dicuntur Exod IX, 32. *fruges serotinæ.* Verùm de terra ipsa non dicitur. Ideò nativam significationem vocis retinuimus, idémque hìc esse censuimus *terram caliginis*, ac terram *umbræ mortis*, quomodo vocatur Cap. hujus vers. 6. Deserta Arabia, ubi dicta vide. Hanc autem vocem compositam volunt ex מאפל *maaphel*, caligo, & יה *jah* quod est Dei nomen, & significationem vocis, cui additur, intendit, ut in שלהבת יה *schallhebeth jah*, flamma Jehovæ Cant. VIII, 6. Sententia est Deum nullum creasse periculum Israëli, quale est id, in quod incidunt, qui opacos saltus solitudinum ingrediuntur, cùm sint illic feracissimarum ferarum lustra.

Dominamur] רדנו *radenou.* LXX. Intt. κυριευθησόμεθα, *dominum non patiemur*; sed nulla est in Hebraïcis negatio. Latinus: *recessimus*, at רוד *roud* nusquam est *recedere.* Existimarim hìc *dominamur* perinde esse ac juris nostri facti sumus, hoc sensu: jugum tuum excussimus, nec ampliùs ad te redibimus, ut tibi denuo pareamus. Sic inducuntur loquentes Judæi Idololatræ, qui nolebant ad Dei Israëlis cultum reverti; non quòd talia palam, regnante Josiâ, dicerent, sed quòd sic sentirent, & sic essent loquuturi, si modò licuisset impunè. Vide ad vers. 25.

Ad te veniamus] Nempe, ùt te colamus quemadmodum fecere Majores nostri.

32. *An obliviscitur virgo mundi sui?*] Hoc est, numquam obliviscitur mundi sui muliebris.

Aut sponsa catenularum suarum] קשוריה *kisschoureah.* LXX. στηθοδεσμίδα αὐτῆς, unde Latinus habet, *fasciæ pectoralis suæ.* Catenulæ aureæ significari videntur, nam קשר est *ligavit.* Hæc quoque interrogatio est negantis. Sententia est, cùm mulieres mundi muliebris numquam oblivisci soleant; multò minùs Judæos debuisse oblivioni mandare *gloriam suam*; hoc est, Deum Creatorem, cujus cultus honori iis erat.

At populus meus &c.] Cùm res exigui pretii, quando simul cordi fuere, oblivioni mandari non soleant; multò minùs oblivisci debuissent Judæi cultûs veri Dei, qui tanti momenti est, ut nulla res ei possit ullo modo æquiparari, quæcumque sit. Sed non movebantur à Deo, quem non videbant & qui captum eorum longè superabat. Nec hodie multi Christiani sunt iis multò sapientiores.

Diebus innumeris] ימים אין מספר *jamim en misphar*, diebus *quorum* nullus est numerus; omnibus, nempe, annis; & mensibus, & diebus; quibus Idololatriæ addicti fuerant Judæi.

33. *Cur bonam viam tuam esse prædicas*] מה

34. Etiam sub pallio tuo inventus est sanguis hominum egenorum atque innocentium, quos non deprehenderas instructos instrumento, quo *parietes* foderent, sed aliis omnibus intentos. 35. Et dicis tamen: innocens sum, profectò à me aversa est ejus ira! Atqui ego de te pœnas mox exigam, quòd dicas: non peccavi. 36. Cur abjecta es usque adeò, ut mutes tuum vitæ institutum? Ab Ægyptiis pudore adficieris, quemadmodum pudore adfecta es ab Assyriis. 37. Propterea etiam hinc egredieris, & manus tuæ

mores. 34. Etiam deprehensa es rea homicidii, cædis, nimirum, egenorum, atque innocentium; quos nequaquam deprehenderas instructos instrumentis, quibus parietes perrumperent, sed aliis omnibus intentos. 35. Nihilo seciùs jactatis innocentiam vestram, nec Deum posse esse vobis infensum contenditis. 36. Cur es usque abjecta, ut institutum tuum vitæ, sine ratione, mutes? Ab Ægyptiis pudore adficieris, quemadmodum fuisti ab Assyriis. 37. Propterea hinc etiam egredieris, &

מה תיטיבי דרכך *mah thetibi darchech*, cur *bonam fecisti viam tuam*; hoc est, cur bonam esse contendisti, aut te prædicasti; nam hæc sæpe est Conjugationis Hiphil potestas. LXX. Intt. τί ἔτι καλὸν ἐπιτηδεύσεις ἐν ταῖς ὁδοῖς σου, qui sensus non est Hebraïcarum vocum. Meliùs *Hieronymus: quid niteris ostendere viam tuam bonam?*

Dum quæris quod amas] לבקש אהבה *lbakkesch ahabah*, dum quæris amorem. LXX. Intt. τοῦ ζητῆσαι ἀγάπησιν, Latinus: *ad quærendam dilectionem.* Sed antecedens interrogatio ostendit τὸ ל meliùs verti *dum* אהבה *amor*, id est, quod quis amat; & hîc quidem opponitur iis, quæ Deus jubet.

Ostendisti malas esse tuas vias] את הרעות למדת את דרכיך *eth haraboth limadth eth derachajich*, malas docuisti vias tuas. LXX. σὺ ἐπονηρεύσω τοῦ μιᾶναι τὰς ὁδούς σου. Latinus: *malitias tuas docuisti vias tuas.* Quæ sunt obscura, & dura. Duplex את ostendit רעות & דרכיך inter se convenire. למד *limmad*, docuit. Sic sumimus perinde ac *ostendit*, quod frequentius est in Lingua Latina, sed nec alienum ab Hebraïca,

34. *Sub pallio tuo*] בכנפיך *bichnaphajich*, in alis tuis; nempe, vestium, aut pallii מעיל *mehil.* Vertimus *sub pallio*, quia quæ occultantur sub eo latent; unde fit, ut Propheta dissimulatas cædes esse *in alis* pallii dicat.

Inventus est sanguis] Qui quempiam gladio occidit, sæpe sanguine vulnerati adspergitur; unde fit ut *invenire sanguinem in alis* alicujus, perinde sit ac eum cædis reum comperire.

Hominum egenorum] *Animarum egenorum*, hoc est, hominum.

Instrumento, quo parietes foderent] במחתרת *bammahhthereth*, quod possit & *in perfossione* reddi, ut Exod. XXII, 2. Qui deprehendebantur noctu occupati, in perfodiendis ædibus, aut cum ejusmodi instrumento parati, ad eam rem, poterant jure occidi, ut ex eo loco liquet. Sed homines potentes & crudeles poterant pauperiores occidere innocentes, & sine ejusmodi instrumento, iisque occisis, dicere eos fuisse in perfossione, aut cum ejusmodi instrumento noctu deprehensos, ne rei cædis apud Judices fieri possent. Ejusmodi homicidas respicit hîc Propheta. Vide not. ad locum Exodi. LXX. Intt. hîc οὐκ ἐν διορύγμασιν εὗρον αὐτοὺς, quod perperam vertit *Hieronymus: non in fossis inveni eos.* Nam מחתרת *mahhthereth*, nusquam est *fossa*, vel *fovea*; nec quidquam simile. מצאתים *mtsathim*, non est prima persona, sed secunda fœminina, ideóque εὗρες verti debuit, non εὗρον.

Sed aliis omnibus intentos] כי על כל אלה *chi hal chol elleh*, sed ad omnia illa. LXX. Intt. ἀλλ' ἐπὶ πάσῃ δρυΐ, & *Hieronymus: in omnibus istis*, sive, *sub omni quercu.* In Commentario verò sic habet: *Hos autem*, inquit, *pauperes & innocentes, non inveni in foveis interfectos, quod solet plerumque accidere latronum insidiis, sed in omnibus, quæ supra memoravi*; *sive* sub quercu, *quæ Hebraïcè dicitur* ELLA, *quæ quidem & ista significat, ut sit sensus: in omnibus istis, sive sub quercu atque terebintho, sub hujus umbra & frondibus, quasi in amoenis locis, Idololatriæ sceleribus fruebaris.* Existimavi כל אלה *chol elleh*, apud Hebræos, formulam fuisse, quâ *omnia alia* significarentur, atque hîc esse ellipsin participii, ut sit plena loquendi ratio מתבוננים על כל אלה *mithbonenim hal chol elleh*, intenti ad omnia hæc, seu ad quævis alia, quàm est perfossio ædium. Ac reverâ התבונן *hithbonen* construitur cum על Job XXXI, 1. Sententia aperta est, & loco conveniens. Perfodiendorum murorum consuetudo frequentior erat in Oriente, ubi pauciora erant ædificia lapidea, & apud Atticos etiam τοιχώρυχος convicium fuit, quod in pauperiores jaciebatur, ut ex multis locis Pluti *Aristophanis* intelligere est.

35, *Innocens sum*] נכיתי *nichithi*, hoc est, innocens habeor, nec est cur supplicium ullum propterea timeam, nam hæc est sæpe vis verbi in hac conjugatione. Vide not ad Exod. XX, 7.

A me aversa est ejus ira] Nempe, Dei. Inducit Propheta impios dicentes, si modò fallere homines possent, fore etiam, ut fallerent Deum; si enim fucum facere judicibus possent, Deum nequaquam sibi indignaturum; non quòd sint homines, qui ita loquantur, sed quia sunt multi, qui ita se gerunt, quasi talia dici possent. Jam bis ad hoc Caput eam Prophetæ nostri consuetudinem observavimus.

Atqui ego de te pœnas mox exigam] הנני נשפט אותך *hinneni nischphat othach.* Particula הנני *ecce me*, pro ambiguitate particularum Hebraïcarum, vertenda quidem est, prout orationis series postulat; sed cùm passim præfigatur rebus paullò pòst futuris; ejus etiam potestatis rationem habuimus, quâ perinde est ac *mox*, vertimúsque: *atqui mox*: נשפט est quidem *disceptare*, *litem intendere*, sed ubi est de Deo, qui judex ipse & actor est, significat *pœnas sumere* de reis, ut hîc. Antecedens,

tuæ erunt ſupra caput tuum, quia improbat Jehova eos, quibus confidis, nec res proſperè tibi cedet, ad eos quod adtinet.

Caſtigantur atque ad pœnitentiam vocantur Tribus Hebræorum, ſed præſertim Tribus Judæ; dum, & illæ & hæ proſopopœïâ duarum impudicarum mulierum deſcribuntur.

1. ME *præterea adloquutus eſt Jehova*, his verbis: ſi vir uxorem ſuam repudiarit, eâque ab illo diſceſſerit, & alterius viri facta ſit, an *vir prior* ad illam redibit? CAPUT III.

& manûs tuæ, propter anxietatem, quia Creator improbat eos, quibus confidis, nec res tibi feliciter cedet, propter eos.

P A R A P H R A S I S.

1. ME præterea adloquutus eſt Creator in hæc verba: ſi quis uxorem ſuam repudiarit, eáque poſtquàm ab illo diſceſſerit, & alii nupſerit, an prior vir ad eam redibit? Annon ea mulier poteſt vocari terra polluta, ſi ratio habeatur primi viri? Tu tamen, quæ fornicata es cum multis viris,

dens, nimirum, ſumitur pro conſequente, in hac conjugatione *Kal*; unde etiam nomen משפט *judicium*, ſæpiſſimè perinde eſt, ac *pœna*.

36. *Cur abjecta es usque adeò*] מה תזלי מאד *mah thezeli meod*, quid contemta es valde. Cùm יקר *jakar* & זולל *zolel* opponantur, priúſque *pretioſum*, alterum *vilem* ſonet Jerem. XV, 19. & ſic quoque זולל ſit intelligendum Lam. I, 11. hunc ſignificatum verbi hìc retinuimus, cum Vett. Intt. nam LXX. habent κατεφρόνησας, & Latinus meliùs: *vilis facta es.* Videntur legiſſe תָּזֹלִּי, quaſi à forma זלה. Grammatici recentiores deducunt ab אזל *azal, abivit*, volúntque formam Chaldaïcam eſſe, & primam radicalem א in Tſere occultari. Res ipſa, conjuncta cum auctoritate Vett. Intt. fecit, ut mallemus derivare à זלה.

Ut mutes tuum vitæ inſtitutum] לשנות את דרכך *lſchannoth eth darchech*, ad mutandam viam tuam; ut cùm coleres ſolum Deum Iſraëlis, qui verus eſt, mutaveris hoc tuum inſtitutum; ut, eo relicto, Diis alienis ſacra faceres, quo abjectius, & turpius nihil fieri potuit. Vilis eſt animi populus, qui eò adducitur, ut aliena inſtituta mala ſuis bonis anteferat, in gratiam aliorum, præſertim in re tanti momenti.

Ab Ægyptiis pudore adficieris] ממצרים *mimmitſrajim*, quod eſt Gallicè: *de la part des Egyptiens.* Hoc contigit, cùm Joſias ab Ægyptiis occiſus eſt, & victus, & cùm Jeroſolima Regem à Pharahone accipere neceſſe habuit. Vide 2. Ephem. XXXV. & XXXVI.

Ab Aſſyriis] מאשור *meaſchour.* Quod vertendum etiam Gallicè, *de la part des Aſſyriens*, ut aliquando etiam Latini dicunt *à parte*, quod tamen obſcurius hìc viſum. Tempore Manaſſæ, hoc factum erat. Vide 2. Ephem. XXXIII, 11.

37. *Egredieris*] In captivitatem.

Manus tuæ erunt ſupra caput tuum] Geſtus mulierum dolentium. Vide 2. Sam. XIII, 19.

Eos quibus confidis] במבטחיך *bmibtahhajich*, fiducias tuas. LXX. ἐλπίδα σου. Latinus: *confidentiam tuam.* Quaſi eſſet in ſingulari מבטחך *mibtahhacha.* Sed obſtat ultima verſûs vox.

Proſperè tibi cedet] תצליחי *thatslihhi*, proſperè facies cedere; nempe, דרכיך *darchecha*, aut ſimile quid. Sed rem æquè commodè, more Latino, expreſſimus.

Ad eos quod adtinet] להם *lahem.* LXX. Intt. ἐν αὐτῇ, Latinus: *in ea*, quia antea legerunt in ſingulari nomen, ad quod pronomen hoc refertur.

C O M M E N T A R I U S
In Caput III.

1. ME *præterea adloquutus eſt Jehova*] Quaſi hinc excidiſſet וידבר יהוה אלי *vajjedabber Jehova elai*; aut ויהי דבר יי אלי & fuit verbum Jehova ad me, vox enim לאמר *lemor*: quæ ſequitur ſimile quiddam præceſſiſſe oſtendit. Ideò LXX. Intt. omiſſerunt eam vertere. *Hieronymus* quidem vertit: *vulgò dicitur*, ſed contra uſum perpetuum vocis, & canones Grammaticorum; quamvis aliter ſentiat *Andreas Maſius*, vir doctus. Non intelligo etiam quid velit quod habet, *poſſe hoc pendere ab eo, quod dixit Propheta*, הלא חנוף תחנף הארץ כי מאס יי במבטחיך, horum enim verborum quatuor priora leguntur in hoc verſu, & quatuor poſteriora verſ. ult. Cap. II. interpoſitis ſeptemdecim vocibus. Aliud ſine dubio agebat vir eruditus, cùm hæc ſcriberet. Nec alii Intt. quos equidem vidi, quidquam habent, unde nihil excidiſſe, aut certè ſupplendum eſſe, conſtare poſſit. *Hieronymus* in Comment. ad hunc locum: *Vulgò dicitur* C. *pro quo LXX. tantùm* dicitur *tranſtulerunt.* Unde intelligere eſt fuiſſe in ejus Codice LXX. Intt. λέγεται. Sed ſequentia non ſunt παροιμιῶδες quiddam, de quo dicere liceat: *vulgò dicitur*, aut *dicitur. Aquila* habebat λέγων, ut liqueat eum legiſſe, quemadmodum hodie legimus. Verùm nec ante proverbia ſolent voculam לאמר

bit? Annon est polluta terra *ista*? tu *tamen*, quæ fornicata es cum multis amantibus;
revertere ad me, ait Jehova. 2. Tolle oculos ad loca edita, & vide ubi non constu-
prata fueris. Ad vias sedisti, eorum causâ, ut Arabs in deserto, & polluisti terram for-
nicationibus tuis & nequitiâ tuâ. 3. Coërciti sunt imbres, nec serotina pluvia fuit; at ti-
bi fuit frons mulieris meretricis, & pudorem abjecisti. 4. Annon ab hoc tempore ad-
pellabis me, *his verbis*: Pater meus atque adolescentiæ meæ dux es. 5. Num *quis*
servare potest *aliquid* in perpetuum? an potest *ejus* memor esse in æternum? Tu verò
dixisti & fecisti flagitia, & *pertinax esse* potuisti.
6. Dixit etiam Jehova mihi, temporibus Josiae Regis: an vidisti, quae fecit contu-
max

ris, revertere ad me, ait Creator, & castiorem vitam gere. 2. Tolle oculos ad edita loca, ubi idololatriâ te polluistis, atque commentitios Deos coluisti. Ad vias etiam publicas sedisti, ut cum Idololatris imagines eorum coleres, ut solent Arabes facere, in solitudinibus, & polluisti terram libidinibus tuis. 3. Propter hæc peccata, Deus coërcuit imbres; dum tu, pudore abjecto, fornicabaris, & nequitias exercitabas; fine modo. 4. Attamen eo ipso tempore, me vocitabas patrem tuum, & adolescentiæ tuæ ducem. 5. Cùm nemo in perpetuum eodem modo peccet; tu tamen iisdem vitiis & flagitiis semper addicta fuisti, & pertinaciter iis dedita.

6. Tempore Josiæ Regis, Creator à me petiit, an observassem quid faceret contumax gens Israëlitica

לאמר solam præmittere.

Si vir &c.] הן ישלח איש *ben jeschallahh isch*, En dimiserit vir. Videtur τῶ הן *ben* propria hæc esse potestas; ponamus à viro uxorem esse repudiatam. Sed idem sensus est vertendo *si*, nec opus est periphrasi. Vide de hac repudii lege, Deut. XXIV, 1. *& seqq.*

An vir prior ad illam redibit?] Hoc est, redire ad eam non potest. Lege enim tenebatur, quâ ejusmodi mulier *polluta* ei habebatur. Ibid vers. 4.

Annon polluta est terra ista] הלוא חנוף תחנף *halo hhanoph thehhenaph*, annon contaminando contaminata est. LXX. Intt. οὐ μιαινομένη μιανθήσεται ἡ γυνὴ ἐκείνη: sic & Latinus: *numquid non polluta & contaminata est terra illa?* Atqui de terra agitur hîc, omissâ parte προτάσεως, ex Mose, aut usu notissimo, à quovis facilè supplendâ; cùm præsertim ipsa ἀπόδοσις rem in memoriam Lectoris revocaret. Non erat ergo cur LXX. Intt. mutarent *terram* in *mulierem*.

Quæ fornicata est cum multis amantibus] Ac proinde indigna erat, quam ego Deus tuus in gratiam meam reciperem. Non est cur moneamus hîc scortationem spiritualem respici, seu Idololatriam. Vocem רעים *rebim*, quam *amantes* vertimus, ποιμένας verterunt LXX. Intt. quasi esset רועים *robim*, sed melior est Massoretharum punctatio, & rectiùs alii Græci ἐραστὰς aut φίλους, & *Hieronymus* vertêre *cum amatoribus*. Si sermo esset de puella pecudum custode, quæ descivisset ab amatore, posset ferri lectio LXX. Intt. sed loquitur Propheta, in hac prosopopoeïa, de Judæa gente, quasi Deo nupta.

Revertere ad me] Subaudiendum: *& te misericorditer recipiam.* Deus, nempe, vir ἐχεματισμένος recepit etiam in Idololatriam delapsos, si modò toto animo ad eum redierint; qua in re, in homines se se longè longéque mitiorem & benigniorem præstitit, quàm homines (pudendum dictu!) inter se esse solent.

2. *Ad loca edita*] על שפים *hal schphajim*, LXX. Intt. εἰς εὐθεῖαν, Vulgatus, *in directum*. Nisi de locis editis, in quibus Idololatria admittebatur, ageretur; Deus non diceret: *tolle oculos ad loca*, sed: *circumspice totam planitiem*. Sic & alibi, apud hunc Prophetam, sumitur שפים *schphajim*, quamvis aliter olim censuerimus ad Num. XXIII, 3. Vide & ad Esaïæ XIII, 2.

Ad vias] Sic solebant prostibula. Vid. not. ad Gen. XXXVIII, 14. *Origenes* contra *Celsum* Lib. IV. p. 206. è *Chrysippi* introductione de bonis & malis: πρῶτον μὲν ἔξω πόλεως καὶ προσωπεῖα περικείμεναι αἱ ἑταῖραι ἐξεμίσθουν ἑαυτὰς τοῖς βουλομένοις· ταὶ ὕστερον καταφρονήσασαι ἐπέθεντο τὰ προσωπεῖα καὶ ὑπὸ τῶν νόμων μὴ ἐπιτρεπόμεναι εἰσιέναι εἰς τὰς πόλεις, ἔξω ἦσαν αὐτῶν καὶ τὰ ἑξῆς; *primùm quidem extra urbem, & personâ tectæ meretrices se locabant iis, qui volebant; deinde, spreto pudore, deposuerunt personas, & cùm non paterentur Leges eas ingredi urbes, extra eas erant* &c.

Eorum causâ] להם *labem*, illis, eorum libidini exposita.

Ut Arabs in deserto] כערבי במדבר *chebarabi bammidbar*. LXX. Intt. ὡσεὶ κορώνη ἐρημουμένη. Legerunt ערב *boreb*, quod propriè *corvum* sonat, & quod putarunt *cornicem* etiam posse verti. *Hieronymus* verò: *quasi latro in solitudine*, qui in Commentario sic habet: *Pro latrone, sive cornice, in Hebræo scriptum est* ARABE: *quod potest & Arabas significare, quæ Gens latrociniis dedita usque hodie incursat terminos Palæstinæ, & descendentibus de Jerusalem in Hiericho obsidet vias.*

3. *Coërciti sunt imbres* &c.] Ne siccitatibus quidem, quibus divinitus adflicta est Judæa, ad cultum unius Dei veri revocari potuisti.

Tibi fuit frons mulieris meretricis] Perrexisti impudenter fictos à vicinis populis Deos colere.

Pudorem abjecisti] מאנת הכלם *meantha hicchalem*, renuisti pudefieri. LXX. Intt. ἀπηναισχύντησας πρὸς ἅπαντας. Inutiles sunt duæ postremæ voces.

4. *Ab hoc tempore*] מעתה *mebatha*, à nunc.

Pater meus] Creator meus.

Dux juventutis meæ] אלוף נעורי *allouph nebourai*; sponsus qui in adolescentia mea sponsam tuam esse voluisti. Vide ad Proverb. II, 17. LXX. Intt. hæc & priora verba mirè verterunt: οὐχ ὡς οἶκόν με ἐκάλεσας καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸν

max Iſraëlitis? Ivit in omnem editum montem, & ſub omnem arborem virentem, atque illic fornicata eſt. 7. Ei verò dixi, poſtquàm iſta omnia fecerat, ad me reverte-re, nec tamen reverſa eſt. Quod vidit perfida ſoror ejus Judithis. 8. Vidi etiam, propter omnes cauſas, propter quas moechata eſt contumax Iſraëlitis, & propter quas eam dimiſi, dato ei repudii libello, non timuiſſe perfidam Judithin, ſororem ejus, ſed ſcortatum ipſam etiam abiiſſe. 9. Propter infamiam fornicationis ſuæ, polluit terram; nam mœchata eſt cum lapide, & ligno. 10. Attamen ne propter hæc omnia quidem toto animo ad me rediit perfida ejus ſoror Judithis, ſed fictè, ait Jehova.

11. Dixit propterea mihi Jehova: minùs nocens fuit contumax Iſraëlitis, quàm perfida

litica; eam in omnia loca edita ire, & ſub omnem arborem virentem, atque fictitios Deos illic colere: 7. ſe quidem eam voluiſſe revocare ab ejuſmodi flagitiis, ſed pertinaciter iis adhæſit. Quod cùm vidiſſet perfida ſoror Judithis, æmulata eſt. 8. Animadverti etiam, propter quas cauſas mœchata ſit Iſraëlitis impudica; nempe, quòd coluerit Deos ligneos, & lapideos; quamobrem eſt à me ei datus libellus divortii; nec perfida Judithis eam imitari verita eſt. 9. Infami fornicatione ſe polluit, nam lapidem, & lignum adoravit. 10. Attamen eam arguerunt Prophetæ, nec ad me toto animo ipſa Judithis rediit, ſed fictâ quadam religione, ut ait Creator.

11. Quare

γὴν τῆς παρθενίας σου. Meliùs Latinus: *ſaltem à modò voca me, Pater meus, dux virginitatis meæ es tu:* niſi quòd נְעוּרִים non eſt *virginitas*, ſed *adoleſcentia*. Virginitas בתולים *bthoulim* ſimiliter vocatur. Omiſit Græcam verſionem Latinè reddere in Comment. fortè quia nimis abibat ab Hebraïcis.

5. *Servare*] Meminiſſe. Eſt הינטר *hajintor*, an ſervabit? Non ſignificatur tantùm memoria; ſed & adfectus, quem perpetuum eſſe non patitur humana infirmitas.

Ejus memor eſſe in perpetuum] אם ישמור *im jiſchmor*, an ſervabit? Verbum שמר, pro זכר *meminit*, non raro ſumitur. Vide not. ad Gen. XXXVII, 11. In hiſce autem duabus interrogationibus non quæritur propriè quid futurum ſit; ſed quid ſoleat, aut poſſit fieri. Deus inducitur exprobrans Iſraëli pertinaciam ſuam, in colendis Diis alienis, quæ contumaciam in Idololatria prorſus inauditam oſtenderet; cùm hominum infirmitas vix patiatur, ut, etiam in bonis rebus, conſtantes ſint. LXX. ſic antecedentia verba verterunt: μὴ διαμενεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, ἢ φυλαχθήσεται εἰς νῖκος; quaſi eſſet יִנָּטֵר & יִשָּׁמֵר in Niphal. *Hieronymus: numquid iraſcêris in perpetuum & perſeverabis in finem?* Quibus verbis ſenſum ſatis expreſſit. At debuit ſervari conjugatio & perſona verbi, quod potuit fieri, ſupplendo איש *iſch*, aliquis, & vertendo *num quis*, ut Recentiores plures fecerunt.

Et pertinax eſſe potuiſti] ותוכל *vatthouchal*, & potuiſti. Quid verò? nempe, *ſervare & memor eſſe, in æternum*, quod uno verbo *pertinacem eſſe* expreſſimus. Ac ſanè debuit aliquid ſuppleri, è re ipſa, ut nexus orationis intelligeretur.

6. *Contumax Iſraëlitis*] משבה ישראל *mſchubah Jiſchraël*. Hic *Iſraël* fœminini generis eſt, quia Iſraël hic ſponſam Dei ſignificat. Latinè diximus *Iſraëlitis*, fœminino, more Græco, nec eo multùm ab Hebraïco abeunte, formato, perſpicuitatis & vitandæ ambiguitatis, ac σολοικοφανοῦς causâ; quia *Iſraël* eſt alioqui nomen viri, aut populi. משבה *mſchubah* propriè eſt *retrorſum reverſa*, ac ſanè Iſraëlitis redierat ad ſuam Idololatriam. *Contumacem* vertimus tralaticio ſenſu, quia contumaciter in Deum rebellarat. Vide & vers. 11. 12. משובה eſt nomen ſubſtantivum & *averſionem* ſignificat infrà, Cap. VIII, 5. & quidem adjecto epitheto contumaciam ſignificante.

LXX. Intt. verterunt hìc κατοικία τοῦ Ἰσραήλ, quaſi traheret ſignificatum à ישב *habitavit*. Sic verterunt etiam vers. 12. at vers. 11. omiſerunt. *Hieronymus* hìc & in *ſeqq. averſatrix Iſraël*, rectiùs.

7. *Dixi*] Per Prophetas, qui Iſraëlitidi veniam à Deo pollicebantur, ſi modò ad officium rediret; quo nihil æquius erat, nec poterat Deo negari, ſine furore quodam.

Soror ejus Judithis] אחותה יהודה *ahhothah Jehouda*. Ob cauſam memoratam, ita vertimus, quaſi eſſet יהודית *Jehoudith*, quod mulierem Judæam ſonat, ut ישראלית *Jiſchraëlith* Iſraëlitidem. Hoc vel ex Libro *Judith* videre licet.

8. *Scortatum* &c.] *Et ivit, & ſcortata eſt etiam ipſa.*

9. *Propter infamiam*] מקל *mikkol*, quod εἰς οὐθὲν verterunt LXX. Intt. Latinus: *facilitatem*. קל derivant Grammatici à קלל *levem eſſe, ac* metaphoricè *contemni, vilem eſſe*. Ideò vertimus *infamiam*. Sic & קללה *klalah*, eſt *maledictio*, quæ infamiam ſecum trahit. Intelligitur autem Idololatria, ſub Manaſſa & Amone, admiſſa à Tribu Judæ; quam neque ex animo deſeruerat, ſub Joſia, quamvis diſſimularet.

10. *Toto animo*] Hoc eſt, ita ut prorſus, & quidem ex animo, Idololatriæ valediceret; ſed ut, dum Jehovam palam colebat, etiam fictis Diis clam ſacra faceret, ſub Joſia.

Fictâ] בשקר *baſſcheker*, in mendacio.

Minùs nocens fuit] צדקה נפשה *tſiddekah naphſchah*, juſtificavit animam ſuam; hoc eſt, ſe. *Juſtificatio*, hæc eſt comparata cum *juſtitia* Judithidis, nec *juſtitiam*, ſeu innocentiam complectitur, ſed minorem nequitiam. Vide Ezekielis XVI, 51. Rectè *Hieronymus: juſtificavit animam ſuam, comparatione prævaricatricis Judæ.*

12. *Septemtrionem versùs*] Quia decem Tribuum agri, maxima ex parte, erant ad Judæ & Benjaminis ſeptemtriones.

Contumax] Vide ad vers. 6.

Non faciam, ut incumbat &c.] *Non faciam, ut cadat facies mea in vos.*

Memoriam delicti ſervo] לא אטור לעלם *lo ettor leholam*, non ſervabo in perpetuum. Vide ad vers. 5.

13. *Scito*] Hoc eſt, revocato in animum tuum delicta, quorum es tibi conſcia, eáque agnoſcito. Nam qui de iis non cogitat, nec ea fatetur, numquam ea emendat, nec eorum proinde veniam à Deo impetrat. Vide ad C. II, 23.

perfida Judithis. 12. Ito & promulgato hæc verba, Septemtrionem versùs, ac dicito: revertere, contumax Israëlithis, ait Jehova, nec faciam ut incumbat ira mea vobis; quia beneficus sum, ait Jehova, nec *memoriam delicti* servo in perpetuum. 13. Attamen scito iniquitatem tuam, nam defecisti à Jehova, vagata es apud alienos *Deos*, sub quavis arbore frondosa, nec voci meæ auscultasti, ait Jehova. 14. Redite, filii contumaces, ait Jehova, vos enim despexi, sed *inter* vos sumam unum ex urbe; duósve è familia, atque in Sionem vos intromittam. 15. Dabo vobis pastores, ex animi mei sententia, vósque scienter & prudenter pascent. 16. Cùm aucti fueritis, & fructus edideritis in terra, diebus illis, ait Jehova, non dicent ampliùs; arca fœderis Jehovæ; ejus in animum non veniet, neque recordabuntur, neque eam invisent, neque sic ampliùs fiet. 17. Eo tempore vocabunt *homines* Jerosolimam solium Jehovæ, atque ad eam convenient omnes Gentes, ad nomen Jehovæ, Jerosolimam. *Jerosolimitani* non sequentur ampliùs cordis sui mali contumaciam. 18. Diebus illis ibit domus Judæ ad domum

11. Quare mihi dixit Deus, Israëlithidem minùs sontem fuisse, contumacem licèt, quàm Jehudithidem perfidam. 12. Ito & promulgato hæc verba ad Septemtriones Judææ, non procul à Syria ac Phœnice, in Idololatrarum confinio. Exclamato, redito ad officium, contumax Israëlithis, ait Creator; nec tibi irascar, quia beneficus sum, non ultionis cupidus in perpetuum. 13. Attamen ne oblitus sis peccati, quo à me defecisti, dum vagaris apud Deos alienos, sub qualibet arbore frondosa, nec voci meæ auscultas, ait Creator. 14. Redite filii contumaces, ait idem, vos enim quosque quamvis spreverim, attamen paucos è vobis, è familiis, vel ex urbe revocabo, ut rursus in Sionem eos intromittam. 15. Dabo vobis pastores, ex animi mei sententia; pastores qui scienter ac prudenter pascent vos. 16. Cùm verò soboles vestra aucta fuerit, in patrio solo, ait Creator, tunc non ampliùs mentio fiet arcæ Dei, neque ampliùs visetur. 17. Eo demum tempore, Jerosolimam vocabunt solium Creatoris, atque Gentes eò convenient ad ejus nomen, quæ solebant eò se conferre, neque se contumaces præbebunt. 18. Eo tempore, Judæ Tribus sibi adjunget reliquas tribus Israelis; & simul venient, a septemtrionalibus oris, in terras, quibus Deus eorum Majores donaverat.

19. Ego

Vagata es] תפזרי דרכיך *thephazzeri derachajich*, sparsisti vias tuas; hoc est, non ad unum Numen alienum confugisti, sed ad plura, quasi ad diverticula, divertisti.

14. *Vos enim despexi*] בעלתי בכם *behalthi bachem*. LXX. Intt. κατακυριεύσω ὑμῶν incommodè, nam non minatur hìc Deus, se pro imperio, in eos severè posthac animadversurum; sed loquitur de præterito tempore, quo eos *despexerat*, ut heri despiciunt nequam servos, quos & aliis vendunt; nam Deus passus erat Israëlitas malè haberi à Syris atque Assyriis, & in captivitatem à posterioribus abduci. Vide & C. XXXI, 32.

Inter vos sumam unum ex urbe] Hoc est, paucos è vobis in patriam reducam.

E familia] ממשפחה *mimmisphahhah*. Quâ voce non est intelligenda familia minor, quales multæ sunt in una urbe, sed Tribus integra; quarum nulla fuit, quæ non plures multò haberet Tribules, quàm ulla urbium cives. Hoc ergo vult Propheta paucos ex Israëlitis, præsertim eo tempore, ad pœnitentiam adductum iri, ac proinde patriam revisuros. *Grotius* aliam sententiam hìc quæsivit; nempe, etiamsi in aliqua urbe, vel vico unus tantùm, aut duo essent Israëlitæ, Deum etiam illorum non obliturum. Sed *ex urbe unus, è Tribu duo*, significant tantùm paucos liberandos; non verò *si esset unus in urbe*, & *duo in Tribu*, eorum tamen, apud Deum, rationem habitum iri. Particula *si*, aut alia similis hìc non legitur.

15. *Pastores*] Rectores Reipublicæ, ut C. II, 8. quos & Græci ποιμένας λαῶν vocant.

Ex animi mei sententia] *Secundùm cor meum.*

Scienter & prudenter] דעה והשכיל *dahah vehaschil*, pro בדעה ובהשכיל *in scientia, & in prudentia.* LXX. μετ' ἐπιστήμης. Vulgatus: *scientiâ & doctrinâ*, eáque refert ad Apostolos, ceterósque Doctores Evangelicos. Ac sanè versus sequens eò spectare videtur etiam nobis.

16. *Non dicent ampliùs: Arca fœderis*] Videntur hæc verba Veteris Fœderis abolitionem significare. *Grotius* putat supplendum: *præcedat nos ad prælium*; quod ita soleret fieri, antiquis temporibus. Sed à temporibus Davidis, ex quo est Arca Adyto illata, numquam inde prodiit; nec quidquam novi hic diceret Propheta. Crediderim hoc velle Jeremiam, nullos sermones de illa futuros, cùm antea fuisset res omnium sanctissima; quia aliud futurum erat fœdus, ut sat perspicuè docet C. XXX, 31. *& seqq.*

Ejus in animum non veniet] *Non adscendet in cor.*

Neque eam invisent] Non ibunt in Templum; visendi Adyti causâ, sed extrimsecus; nemo enim eum videre poterat, præter Pontificem Maximum, die expiationis. Hæc ostendunt Prophetam, voluisse eam non ampliùs futuram in pretio; uti nec alia, ad cultum Mosaïcum pertinentia, quippe quæ homines meliores non faciebant.

17. *Jerosolimam* &c.] Ecclesiam Christianam, in qua Deus *in solio sedet*; hoc est, regnat.

Omnes Gentes] Si hoc possit de Proselytis, è multis Gentibus, Jerosolimam terrestrem venturis, aliquo modo intelligi; multò præstantiore sensu de totis Gentibus, ad Christianismum adductis, dici potest.

Contumaciam] שרירות *schrirouth*. LXX. Intt. verterunt: τὰ ἐνθυμήματα. Hieronymus: *pravitatem.* Vide Deut. XXIX, 19. Ps. LXXI, 13.

E terra septemtrionali] E regnis septemtrionalibus permulti homines numerum Christianorum auxerunt, ut docet Historia Ecclesiastica. Nusquam legimus, multos Israëlitas secundùm carnem, à carnalibus Judæis in patrias sedes reductos fuisse; quamvis nonnulli, sine dubio, Judæis sese adgregarint.

19. *Ego dicebam*] Apud animum meum. Describitur consilium Dei veluti deliberantis ἀνθρωποπαθῶς, in gratiam eorum, qui sublimia Deum

mum Israëlis, atque unà venient è terra septemtrionali in terram, quâ Majores vestros donavi.
19. Ego dicebam: quomodo te, ô *Sionis* incola, habebo inter filios meos, dabóque tibi terram dignam, quæ concupiscatur, possessionem amœnam exercitûs gentium? At dixi: vocabis me: Pater mi; neque à me recedes. 20. Ut fidem non servat mulier conjugi suo: sic perfidè mecum vos gessistis, ô domus Israëlis, ait Jehova. 21. *Sed* auditus est, in locis editis, ejulatus Israëlitarum, quòd depravatâ viâ suâ, Jehovæ Dei sui obliti essent.

22. REDITE *ergo*, filii contumaces, & vestras defectiones curabo.

EN venimus ad te, quia es Jehova Deus noster. 23. Profectò è collibus frustra *auxilium exspectavimus*, & multitudinem è montibus; verè salus Israëlis erat in Jehova, Deo nostro. 24. Pudendum laborem *Numen* absumsit Majorum nostrorum, ab adolescentia nostra, eorum minutum pecus, boves, filiósque & filias. 25. Jacuimus in pudore

19. Ego verò dicebam, apud me, inquiebat *Deus*, ô Sionis incola; potero te habere inter filios meos, dabóque terram dignam quam implendam judices, & quæ sit ita amœna sedes exercitûs Gentium vicinarum. At dixi, *inquit Deus*, me Patrem tuum vocabis, neque me deceret aliud nomen admittere. 20. Ut mulier, quæ viro connubio conjuncta fidem ei datam non servat: sic vos quoque non servastis mihi fidem, ô familia Jacobi, ait Creator. 21. Sed in montibus auditus est ejulatus Israëlitarum nonnullorum, in montibus habitantium, qui eò lugebant, quòd sui populares, depravatâ Majorum Religione, Creatoris omnium cultûs obliti essent.

22. REDITE ergo ad officium, Posteri Jacobi contumaces, *ait Deus*, ad officium vestrum revertimini, & vitiorum vestrorum præteritorum veniam vobis concedam.

EN, *respondent ii, quos prava vitæ pœnitet*, ad te redimus, cùm sis Creator Deus noster. 23. Perperam certè fecimus, cùm è collibus salutem nostram quæsivimus, & multitudinem quæsivimus, quasi nos adjuturam è montibus; cùm salus Israëlis in Creatore nostro solo quærenda esset. 24. Pudendum laborem reddidit Deus Majorum nostrorum, dum negligit, ab adolescentia usque nostra, eorum minutum pecus, boves, filiósque & filias. 25. Jacuimus pudore subfusi, atque in ignominia; quia in

Deum spectantia non intelligerent, præsertim eo tempore, quo vivebat.

O Sion] Hoc supplevimus, perspicuitatis causâ.

Te habebo inter filios meos] *Te ponam in filiis*; hoc est, ostendam tibi paternum animum.

Dignam, quæ concupiscatur] חמדה *bhemdah* desiderii. Significatur Ecclesia Christiana, quæ, si consideretur in suo primævo statu, dignissima erat, quæ concupisceretur; ut & hodie in multis, quamvis pietatem suam nequaquam venditent.

Possessionem amœnam] נחלת צבי *nahhalath tsebi*, possessionem decoris, vel ornamenti. Vide Dan. XI, 16, 41. LXX. Intt. γῆν ἐκλεκτήν. Latinus: *possessionem præclaram*.

Exercitûs Gentium] *Exercituum Gentium*. Vix possit ita vocari multitudo Judæorum; certè multò meliùs sic describuntur Gentes magnæ, è toto terrarum orbe, ad fidem Christianam adductæ, quæ Ecclesiam constituerunt, & constituunt.

At dixi &c.] Hoc est, digni erunt, qui me Creatorem suum vocent, & qui agnoscantur à me quasi filii mei. Hæc est consiliorum divinorum clausula.

20. *Ut fidem* &c.] Redit Deus ad Israëlitas carnales. Hinc intelligere possumus non temerè à Judæis Magistris dictum, *Spiritum Prophetiæ esse spiritum abruptum*.

Conjugi suo] מרעה *merehah*, ab amico suo. LXX. Intt. εἰς συνόντα αὐτῇ. Latinus: *amatorem suum*. Voce רע significatur quidem *amator*, sed quia Deus est veluti maritus, & sermo est de *perfidia*, conjugem vertere maluimus. Deus enim, confertur cum viro, non cum amatore; quippe qui eos, quos semel amavit, numquam deserit, nisi ab iis priùs deseratur.

21. *Ejulatus*] קול בכי *col bechi*, vox fletûs.

In locis editis] שפיים *schphajim*, in quibus frustra Idolis sacra facta fuerant.

Depravatâ suâ viâ] העוו את דרכם *hehevou eth darcham*, detorserunt suam viam; hoc est, mores suos corruperunt.

22. *Redite*] Ad officium; hoc est, ad cultum unius veri Dei, legúmque ejus observationem. Hæc dicens inducitur Deus, audito ejulatu Israëlitarum, peccata sua agnoscentium; instituitúrque veluti Dialogismus, inter Deum & Israëlitas.

Filii contumaces] שובבים *schobabim*. LXX. Intt. υἱοὶ ἐπιστρέφοντες. Sic & Vulgatus: *revertentes*. Sed שובבים sunt quidem *revertentes*, si ita libeat interpretari, sed revertentes ad suam nequitiam. Sic שובבה sumitur C. VIII, 5. pro *avertente se*, & quidem contumaciter. Vide & Cap. XXXI, 22.

Et vestras defectiones curabo] ארפא משובותיכם *erpha mschoubothechem*. Hìc משובות sunt etiam reditus ad pristinam nequitiam, quâ homines, aversi nequitiâ suâ à Deo, affectibus iterum suis indulgent. Hìc verò *curatio*, vel *sanatio defectionum*, vel *aversionum* videtur esse venia eis concessa. Vide Hos. XIV, 5.

En venimus ad te] Hæc est, responsio Israëlitarum, in precibus, & confessione peccatorum sita. Videtur Propheta in viso nocturno audivisse 1. ejulatus Israëlitarum de quibus vers. 21: 2. vocem à Deo emissam: *redite* &c. 3. preces hasce Israëlitarum. Non sunt hæc verè acta, sed fieri debuissent, ideóque sunt oblata Jeremiæ, ut eorum narratione Israëlem & Judam ad resipiscentiam adduceret; qui contumaces se præbuerunt, ne dum ut peccata sua faterentur, atque ad Deum redirent.

Jehovah Deus noster] Creator omnium rerum, idémque Deus noster; hoc est, non tantùm quem colimus, sed qui nobis bene vult & benefacit. De significatione vocis *Jehova* vide not. ad Exod. VI, 3. & *Dei nostri* ad Gen. XVII, 8.

23. *E collibus frustra*] לשקר מגבעות *lescheker*

pudore nostro, texit nos ignominia nostra; quia in Jehovam, Deum nostrum, deliquimus, nos, Majorésque nostri, ab adolescentia nostra, ad hunc usque diem, neque voci Jehovæ, Dei nostri, auscultavimus.

Judæi ad saniorem mentem vocantur, cum interminatione pœnarum, erga contumaces.

Caput IV.

1. SI ad me reversurus es, ô Israël, ait Jehova, *nunc* redito; si abominationes tuas à conspectu meo amoturus es, *amoveto nunc*, nec *ampliùs* vagator. 2. Juravit Jehova, en verò, jure & justè. Sibi per eum bene precentur gentes, atque in eo glorientur. 3. Sic enim dixit Jehova viris *Tribûs* Judæ, & *præsertim* Jerosolimitanis: facite

in Creatorem Deum nostrum peccavimus nos, Majorésque nostri, ab adolescentia nostra ad adultam ætatem nostram; neque Creatoris Dei nostri præceptis aurem præbuimus.

PARAPHRASIS.

1. SI redire vis ad me, ait Deus, ô Jacobi soboles, sine mora revertere; si idololatriam à me amovere statuisti, amoveto quàm primùm, nec diutiùs per diverticula Idololatriæ vagator, dum fictitios plures Deos colis. 2. Jurato, si cui danda fides, fiat, adhibitâ hac formulâ: *Vivit Creator*; nec quidquam adfirmato, quod non sit verum, legitimum, & justum. Gentes sibi invicem non bene precentur, nisi adhibito ejus nomine, eóque glorientur. 3. Sic enim dixit Creator tribubus Judæ, & præsertim Jerosolimitanis: facite, ut habet dictum notum, facite vobis novale, antequàm

ker miggebahoth. LXX. Intt. εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοί. Latinus: *verè mendaces erant colles.* Quamvis hæc vera sint, tamen verbis Hebraïcis non satis aptè respondent. Primùm לשקר est *frustra, perperam*, 1. Sam. XXV, 21. ut לשוא quod idem significat. Deinde מגבעות non significat *colles*; sed *è collibus*. Quæ cùm ita sint, subaudiendum קוינו עזר *kivvinou bezer*; expectavimus auxilium; hoc est, à commentitiis Diis, qui illic coluntur.

Et multitudinem è montibus] המון הרים *hamon harim*, multitudinem montium, vel è montibus, quasi esset מהרים *meharim*. Crediderim significari non montium incolas, quamvis Dei veri cultores, sed multitudinem eorum, qui montes adibant, ut sacra illic Diis suis facerent; quales Syri, quorum auxilio nitebantur Israëlitæ, tempore potissimùm Achazi, ut videre est 2. Reg. XVI.

Pudendum Numen] והבשת *vehabboscheth*, pudor; aut res pudenda; quâ voce significatur falsum Numen, infrà XI. 13: & Hos. IX, 10. Nihil erat magis pudendum, quàm statuas adorari ab hominibus ratione præditis.

Absumsit laborem &c.] Hoc est, causa fuit cur omnia amiserimus, Deo nos hostibus nostris tradente; nempe, cùm Assyrii Decem Tribus invaserunt, 2. Reg. XVII.

COMMENTARIUS
In Caput IV.

1. S*I ad me reversurus es* &c.] Verba Hebraïca sunt: אם תשוב —— אלי תשוב *im thaschoub* —— *elai thaschoub*, si redibis — ad me redibis. LXX. Intt. ἐὰν ἐπιστραφῇ — πρός με ἐπιστραφήσεται, & Latinus: *si reverteris*, -- *ad me convertere*; quæ nonnisi ægrè commodum sensum fundere queant. At ex nostra interpretatione, est elegantissima sententia. Conjungimus priùs תשוב cum אלי, & verba: *ô Israël, ait Jehova*, quasi parenthesin habemus. Alterum תשוב interpretamur instar Imperativi, pro consuetudine perpetua Hebræorum, & ante verbum supplemus עתה *hattha*, nunc. Similis fermè est loquendi genus: ὃ ποιεῖς ποίησον τάχιον. Joan. XIII, 27.

Amoturus es] ואם תסיר *veïm thasir*, & si amoturus es. Debuit sequi, ut in priore membro עתה תסיר *nunc amoveto.* Sed ex antecedente membro supplendum lectori reliquit Propheta; in quo frequens est sermo ellipticus, cujus insigne exemplum est Cap. III, 1.

Neque vagator] ולא תנוד *velo thanoud*, Vocula ולא ostendit subaudiendum proximè verbum תסיר *thasir*, alterâ vice repetitum. *Vagari* autem dici potest, qui non unius Dei cultui adhæret, sed per plurium cultus varios vagatur. Hæc non possunt intelligi de liberatione Israëlis à captivitate; quem Deus numquam revocavit; neque etiam Judæ, cujus captivitas irrevocabili decreto à Deo jam præstituta erat, nec ante certum tempus solvenda, ut ex hoc nostro Propheta constat.

2. *Jura: vivit Jehova*] Per unum Jehovæ nomen jurato, si quid est jurejurando confirmandum; quod perinde est ac: *unum illum verum Numen agnoscito.* Vide ad Esai. XIX, 18.

Sibi per eum bene precentur &c.] והתברכו בו *hithbarechou bo*, benedicant sibi, in illo; hoc est, cùm inter se sibi fausta adprecabuntur, dicant: sic fausta omnia experiaris, ut ii, quibus favet Jehova. De formula *benedicere in aliquo* vide not. ad Gen. XII, 3.

Gentes] Satis quidem constat non posse hîc intelligi Idololatricas Gentes, quæ non bene precabantur *in nomine Dei Israëlis.* Sed designari possunt Proselyti Judaïcæ Religionis, è

facite vobis novale, neque sementem facite, inter spinas. 4. Circumcidite, Jehovæ causâ, atque amovete præputia cordis vestri, ô viri *tribûs* Judæ,& *vos* incolæ Jerosolimæ; ne erumpat, ignis instar, ira mea, atque exardescat, nec quisquam eam exstinguat, propter factorum vestrorum nequitiam. 5 Nunciate; apud Judam, facite, ut audiatur *vox vestra* Jerosolimæ, dicite, clangite tubâ in terra, clamate, implete *eam vociferatione*, & dicite: convenite, & munitas urbes ingrediamur. 6. Tollite vexillum, Sionem versùs, festinate, ne consistite; malum enim adduco è Septemtrione, & cladem magnam. 7. Adscendit leo è vepreto suo, & vastator gentium profectus est, & suo loco egressus, ad redigendam terram tuam in solitudinem; tuæ urbes diruentur, ut nullus

quàm feratis quidquam; ubi sunt spinæ. 4. Circumcidite, in honorem Dei, atque amovete à vobis præputia cordis vestri, hoc est, ejus vitia; quibus abundatis, vos, posteri Israëlis; ne erumpat, ignis instar, indignatio mea, nec quisquam eam umquam exstinguat, propter gravitatem peccatorum vestrorum. 5. Nunciate hæc in regno Judæ, ita ut res audiatur Jerosolimæ; clangite tubâ in illa Tribu, & clamores tollite, qui ubique audiantur, & quibus Tribules hortemini convenire atque urbes munitas occupare. 6. Tollite vexillum Sionem versùs, atque festinate; magnam enim calamitatem à Septemtrione adduco. 7. Leones è lustris suis exierunt, & vastator gentium è ditione sua egressus est, ut terram Judæam in solitudinem

è variis Gentibus; qui Deum Judæorum colebant, eóque gloriabantur; nisi quis malit Tribus Israëliticas vocari *gentes*.

3. *Facite vobis novale*] ניר לכם ניר *nirou lachem nir.* LXX. Intt. νεώσατε ἑαυτοῖς νεώματα. Latinus: *novate vobis novale.* Novalis ager est, ut ait *Varro, ubi satum fuit, ante quàm secundâ satione renovetur.* In agro antè non consito sæpe sunt spinæ, aut herbæ noxiæ, quas priùs evelli necesse est; ne sementem postea suffocent. Ejusmodi *novale* imago est animi parum apti ad excipiendam doctrinam humanis adfectibus & præjudiciis vulgaribus contrariam; ut ejusmodi ager ad sementem in eo faciendam est ineptus, nisi priùs purgetur, ut dixi. *Philo*, Libro de Agricultura, postquàm memoravit potissimas virtutes: ταῦτα μὲν, inquit, σπαρέντα καὶ φυτευθέντα ἐν διανοίᾳ καρποὺς οἴσει καλοὺς καὶ ἐπαινετὰς πράξεις, διὰ ταύτης τῆς γεωργικῆς· καὶ ὅσα παθῶν ἢ κακιῶν δένδρα ἀναβλαστοῦντα εἰς ὕψος ἐξήρθη, φθοροποιοὺς φέροντα καρποὺς ὑποτεμνόμενα καθαιρεῖται, ὡς μηδὲ βραχύ τι λείψανον ἐαθῆναι, ἀφ' οὗ νέαι βλάσται πάλιν ἁμαρτημάτων ἀναδραμοῦνται: *hæc quidem sata & plantata in Mente fructus ferent bonos, & laudabilia facta; per hanc agriculturam, & quotquot adfectuum aut vitiorum arbores in altum pullulantes tolluntur, & fructus pestiferos proferentes succiduntur, ut ne tenuissimæ quidem reliquiæ relinquantur, ex quibus nova peccatorum germina erumpant.* Quæ cùm ita sint, nec agat Propheta de agricultura propriè dicta; erit hìc Symbolicum præceptum, quale jam observavimus Cap. II, 25. eò spectans, ut discant Judæi præjudiciis, & adfectibus purgandum animum; antequàm in eum cœlestis Veritas admittatur, alioqui brevi illis spinis subcrescentibus suffocanda. Ideò etiam *Pythagoras* volebat priùs purgari animos, & quidem diligenter, ante quàm Philosophia imbuerentur, ut pluribus docet *Lysis*, in vita *Pythagoræ* à *Jamblicho* conscripta Sect. LXXVI. Ed. Kusterianæ; ubi etiam simili utitur comparatione. Vide & *Is. Casaubonum* ad Persii Sat. V, 63.

Neque sementem facite inter spinas] Huc respicere videtur Christus in Parabola satoris Matth. XIII, 3. *& seqq.* ubi pars sementis Evangelicæ dicitur cecidisse *in spinas*, *quæ unà crescentes eam suffocant*, quod postea interpretatur de *sollicitudine sæculi hujus & fallacia divitiarum, quibus suffocatur verbum & sine fructu efficitur.*

4. *Circumcidite Jehovæ causâ*] המלו ליהוה *himmolou lJhovah*; hoc est, propter Creatorem, qui præcipit pravorum adfectuum rescissionem. Vide signif. XXVIII, [illegible] apud *Noldium.* Probè intellexerunt sapientiores Judæi eò spectasse carnalem Circumcisionem. Vide not. ad Gen. XVII, 11,

Amovete præputia cordis vestri] Libidinem, aliáque vitia. LXX. Intt. verterunt σκληροκαρδίαν, sed plura vitia intelligi videntur.

Eam exstinguat] Hoc est, placet; quod impetrari à Deo non potest, erga contumaciter malos; neque enim ignoscit, nisi resipiscentibus. Sed nemini negat facultatem adfectuum coërcendorum.

5. *Implete eam vociferatione*] Res ipsa ostendit duas posteriores voces subaudiendas. LXX. Intt. sensum expresserunt his verbis: κεκράξατε μέγα, & Latinus: *clamate fortiter.*

Munitas urbes ingrediamur] *Urbes munitionis.* Prænunciat adventum Babyloniorum; qui eos, qui in agris remanerent, occisuri erant; cùm urbes munitæ deditionem facere, & incolarum vitam pacisci possent.

6. *Tollite vexillum* &c.] Vexillo sublato, concurrentes ad id rusticos, aut rusticantes Jerosolimam ducite.

Festinate] העיזו *habizou.* Interpretantur, *fugite totis viribus*; hoc est, festinate, φεύγετε, ut habent LXX. Intt. Vide Es. X, 31. & infra C. VI, 1.

E Septemtrione] Exercitus ipsi Babylone profecti non veniebant rectà per Mesopotamiam, & Arabiam Desertam in Judæam, propter solitudines siticulosas, quæ intererant; sed Euphratem ad Thapsacum, procul ad Boream Judææ transibant, unde in Syriam incidebant. Itaque meritò, è Septemtrione Babylonios arcessit Propheta. Ad quod accedat oportet, partem non spernendam copiarum Nebuchadnetsaris, è Septemtrionalibus populis fuisse. Vide & C. I, 14. De trajectu Euphratis ad Thapsacum vide quæ collegit *Joannes Freinshemius ad Curtium* Lib. III. c. VII,

Cladem

nullus fit *iis* incola. [8]. Propterea cingimini faccis, plangite & ululate, cùm non fit fervor iræ Jehovæ à nobis averfus. [9]. Tempore verò illo, ait Jehova, concidet animus Regis, & animus principum, obftupefcent Sacerdotes, & mirabuntur Prophetæ.

[10]. Tum dixi: ah! Domine Jehova, certè fefelliffes populum hunc & Jerofolimam, dicens: pax erit vobis; cùm gladius ad animam ufque penetret.

[11]. Tempore illo, *inquit Deus*, dicent populo huic & Jerofolimæ: Ventus ficcus, *per* edita loca, in deferto, *ingreditur* viam filiæ populi mei; *fed* neque ad ventilandum, neque

litudinem redigat. Tua oppida diruentur, & incolis fuis nudabuntur. 8. Quod cùm videritis cingite vos faccis, plangite & ululate, cùm juftitia divina nullo modo fit placata. 9. Tempore illo, ait Creator, Regis animus concidet, nec animofiores erunt Proceres; nec minùs obftupefcent Sacerdotes & mirabuntur Prophetæ.

10. Tum verò exclamavi: Ah! Domine Creator, fi hæc fierent, profectò populum hunc falleres pacem pollicitus, cùm tot fint in ea urbe occifi.

11. Eo tempore, ait Deus, venient nuncii, qui iis, qui erunt Jerofolimæ, dicent effe ventos peftilentes, per deferti loca edita, quæ peragrabuntur

Cladem magnam] שבר גדול *fchaber gadol*, fractura magna.

7. *E vepreto fuo*] מסבכו *miffabecho*, quo nomine denfum, & impeditum vepretum fignificatur. Vide Gen. XXII, 13.

Vaftator Gentium] משחית גוים *mafchhith gojim.* Reverà multas gentes, cis, & trans Euphratem, fubegerat, ut liquet vel ex fragmentis veterum Hiftoricorum; quos fi integros haberemus, res apertior effet. Vide quæ de ea collegit *Joan. Marshamus* fæculo Ægyptiaco XVIII, à p. 533. Ed. Londinenfis.

9. *Concidet animus Regis*] *Peribit cor Regis.*

Mirabuntur Prophetæ] Qui mirantur obftupefcunt, ideóque adtoniti Prophetæ, eventus rerum à Jeremia prædictarum, dicuntur miraturi. Alioqui cùm fe Pfeudoprophetas effe fcirent, nihil novi atque inexfpectati iis contingebat, cùm vaticinia fua eventu deftitui cernebant; nifi velimus à mendacibus Spiritibus deceptos. Vide ad verf. fequentem.

10. *Fefelliffes populum hunc*] השא השאת *hafſche hifchetha.* LXX. Intt. ἀπατῶν ἠπάτησας. Latinus: *ergóne decepifti.* *Grotius* interpretatur: *fivifti decipi*, quia fæpe, apud Hebræos, verba activa permiffionem tantùm fignificant. Verùm hìc plus dicit Propheta, præ terrore, & dolore, vix fui fatis compos, cùm audiret patriæ πανωλεθρίαν; nec funt hæc ita capienda, quafi fedato animo umquam cenfuiffet à Deo verace poffe quemquam decipi.

Dicens: pax erit vobis] Quafi, nempe, per Prophetas falfidicos loquutus effet, qui Judææ perpetuò res fecundas fore prædicarent. Atqui per Pfeudoprophetas numquam loquitur Deus, fed Spiritus mendax, vel ipforum, vel Cacadæmonum, quibus eos permittit Deus. Vide 1. Reg. XXII, 21. Sed anxius & perturbatus Jeremias ea dicit nunc, quæ nequaquam credebat.

Cùm gladius &c:] *Et gladius* &c. Cùm fint incolæ Judææ internecione delendi.

11. *Inquit Deus*] Fuit hoc fupplendum, perfpicuitatis causâ; nam in hifce; ut fic loquar, Dialogifmis propheticis, interdum nomina perfonarum non adduntur, quòd facilè poffint è rebus ipfis intelligi. Quod frequens eft etiam in Platonicis Dialogis.

Ventus ficcus] רוח צח *rouabh tfabh. Nitidum*, vulgò vertunt צח, fed fatius vifum interpretari, ex fignificatu verbi צחח *tfihhah*, Efai. V, 13. ubi *arere* fignificat; præter quàm quòd venti, qui fine nubibus, aut vaporibus humidis feruntur, fint ficci. Hìc רוח eft fœminini generis, nifi fortè צח fit nomen fubftantivum & *ficcitatem* fonet, ut verbotenus fit *ventus ficcitatis* vertendum. LXX. Intt. πνεῦμα πλανήσεως Latinus: *ventus urens.*

Ingreditur viam &c.] Fertur Jerofolimam. Fuit fupplendum *ingreditur*, aut fimile quid. *Vento* autem illo *ficco* fignificatur exercitus Nebuchadnetfaris, qui venturus erat ex iis regionibus, unde fpirat Orientalis ventus ficcior; quia è ficcis regionibus Mefopotamiæ, & Arabiæ Defertæ in Judæam fertur. Contrà venti occidentales à mari interno flantes erant pluvii.

Neque ad ventilandum, neque ad purgandum] Ventus, nempe, calidus & fuffocans adeóque ineptus ad ventilandum triticum & purgandam aream.

12. *Ventus vehemens*] רוח מלא *rouabh male.* LXX. Intt. πνεῦμα πληρώσεως, quod *Aquilo*, *Symmach.* & *Theodot.* fequuti quafi מְלֹא legiffent Latinus: *fpiritus plenus.* Videtur fignificari ventus, qui *Samiel* Orientalibus vocatur, & de quo egimus ad Job. XXVII, 21. Sed cur vocetur מלא juxta fcio cum ignariffimis.

Illinc] מאלה *meelleh*, ab illis. Sufpicabatur *Lud. Cappellus* legendum מֵאָלָה *è maledictione.* Sed ea mutatio neceffaria non eft.

De judiciis meis] שפטים *fchphatim*, judicia, & jura.

13. *Currus ejus funt tamquam turbo*] *Livius* fæpe, ubi impreffionem equitum defcribit, eam vocat *procellam equeftrem.* Sic etiam currus, procellæ inftar, in pedites irruebant.

14. *Elue animi nequitiam*] *Ablue à malitia cor tuum.*

Injurias tuas cogitationes] *Cogitationes injuriæ tuæ.*

15. *Vox nuncii* &c.] Vult *Grotius* adludi ad Danem, & Bethelem, Ephraïmiticam urbem, quia in iis fuerant vituli Jerobohami. Malim

neque ad purgandum. [12]. Ventus vehemens illinc mihi veniet nunc; ego quoque, *de*
judiciis *meis* eos adloquar.
[13]. En instar nubium adscendet, currus ejus *sunt* tamquam turbo, leviores sunt a-
quilis ejus equi; væ nobis! nam vastabimur. [14]. Elue animi tui nequitiam, ô Jeroso-
lima, ut libereris; quò usque morari in te patieris injurias tuas cogitationes? [15]. Vox
nuncii audita est à Dane, & memorantis iniquitatem è monte Ephraïmi. [16]. Com-
memorate *hæc* gentibus, date operam, ut de Jerosolima audiant speculatores venientes
e terra longinqua, & vocem suam mittant contra urbes Judæ. [17]. Erunt quasi custo-
des agrorum, contra illam, circumquaque; quia me exacerbavit, ait Jehova.
[18]. Vitæ

buntur à Jerosolimitanis. 12. Ventus vehemens illinc flabit, & ego quoque de Judiciis meis eos adloquar.

13. Instar nubium adscendet, currûsque ejus erit turbinis instar, & equi leviores aquilis. Væ nobis! neque enim vastationem fugiemus. 14. Jerosolima, ablue nequitiam tuam, ut libereris ab hostibus; quò usque malas tuas cogitationes in animo tuo morari patieris? 15. Vox nuncii audita est à Dane & memorantis tuam iniquitatem è monte Ephraimi. 16. Narrate hæc Gentibus, & speculatores è remotis oris venientes, ut mala, quæ norint, de urbibus Judæ, ei exprobrent. 17. Erunt veluti custodes agrorum, contra Jerosolimam, circumquaque; quia

Malim intelligere nuncios de adventu Babylonici exercitûs, Dane, urbe maximè ad Boream, unde veniebat, vergente, èque Ephraïmi agris, qui etiam ad Septemtrionem Regni Judæ erant. *Memorari* illinc *iniquitas* dici potest, quia inde ejus pœnæ nunciabantur.

16. *Commemorate hæc gentibus*] Adloquitur nuncios è plebe Israëlitica, qui Babylonici exercitûs adventum nunciabant, & qui jubentur Babyloniis de Jerosolima sciscitantibus, quæ de illa norant, dicere.

Speculatores] נוצרים *notserim.* Sic quidem propriè vocari queant, qui *servant*, & *custodiunt* regionem, amico animo; sed nihil vetat etiam, quin ita vocentur speculatores, qui in antecessum mittebantur à Babyloniis, antequàm exercitus eorum Judæam ingrederetur, ne incideret in insidias, útque quâ parte exercitum quàm tutissimè ducerent, rescire possent. Poterant ita etiam vocari, ut vult *Grotius* κατὰ χλευασμόν, quamvis contraria custodum officio facerent. Sed & *custodes* potuerunt dici missi ad servandos agros Judææ integros, ad adventum usque exercitûs, ne vastarentur à Jerosolimitanis; ne quid Babylonii, quod usui esset, invenire possent. LXX. Intt. συστροφαὶ, nescio cur; *Hieronymus*: *custodes*. *Grotius* observat *Theodotionem* legisse בצרים *botserim*, vindemiatores; quod unde habuerit nescio, certè nec in Collectaneis *Drusii*, nec in editis à viro doctissimo Reliquiis Hexaplorum exstat.

16. *Vocem suam mittant*] Eos ad deditionem invitent, ac minis territent.

17. *Quasi custodes agrorum*] Impediant ne vastentur à Jerosolimitanis; quia ut penuriam exercitui Babylonico crearent, vastare agros poterant.

18. *Vitæ tuum institutum*] *Via tua.*

Studia tua] מעלליך *mahalalajich.* LXX. ἐπιτηδεύματά σου, *cogitationes tuæ.*

Acerba] מר mar, *amara. Acerbam* potiùs dixerint Latini, quàm *amaram.*

19. *Item viscera mea* &c.] Est hæc subita exclamatio, non Dei; cui non convenit; sed Prophetæ, præter modum commoti, quasi jam adesset Nebuchadnetsar, cum exercitu; eo quòd *tubæ sonitum*, & *clangorem bellicum* in viso nocturno audisset, hæc enim signa erant pugnæ.

Torqueor in parietibus cordis mei] אחילה קירות לבי *ohhilah kiroth libbi*, pro בקרות *bkiroth*, in parietibus. Cor, nempe, ei vehementer palpitaverat, quod in magnis terroribus fieri solet. *Parietes* cordis non videntur esse viscera circa cor, ut volebat *Grotius*; sed materia ipsa Cordis, quâ ejus ventriculi cinguntur.

Sonitum tubæ audisti, anima mea] Perinde est ac audivi tubæ clangorem; quod factum in somnis. Nondum enim aderat, cùm hæc visa Jeremiæ objecta sunt, regnante Josiâ, Nebuchadnetsar cum exercitu. Hæc omnia gesta, audita, & dicta sunt in Phantasiæ propheticæ Scena, ut sic loquar.

Clangorem bellicum] תרועת מלחמה *throuhath milhhamah.* Classicum vocabant Latini, cùm tubâ signum prælii daretur. Hæc significabant exercitum in Judæam venturum, & classico signum pugnæ, in obsidione urbium accepturum.

20. *Clades super clade*] שבר על שבר *scheber hal scheber* fractura super fractura; hoc est, nuncii, alii super aliis, clades nunciabunt Judæorum.

Tentoria mea &c.] Hoc est, habitationes meæ; quæ passim sub imagine tentoriorum describuntur; metaphorâ à moribus Arabum, & ipsorum Hebræorum, dum in Arabia vagati sunt, desumtâ.

21. *Quosque videbo vexillum* &c.] Hoc est, exercitus sub signis, quæ nimis diu obversari sibi, in viso, queritur Propheta; qui cupisset potiùs sibi terræ, longâ & certâ pace florentis, imaginem objici.

22. *Stultus enim est* &c.] Hæc sunt verba Dei, ostendentis talia simulacra objici Prophetæ, quia necesse erat Judæos furoris sui pœnas dare; immisso in eos Babylonico exercitu, donec solo æquata esset Jerosolimâ. Ideò supplevimus hîc: *ait Deus.*

22. *Nec me novit* &c.] Non norant Deum Judæi, quòd non ita intelligerent potentiam ejus & bonitatem, nec revocarent, ut par erat, ad animum facta ejus mirifica antiqua & recentiora; aut tuentis populum, aut supplicium

18. Vitæ tuum institutum, & studia tua hæc tibi fecerunt, hæc tua malitia; quia est
acerba, atque ad animum usque penetravit. 19. Hem viscera mea! *ait Jeremias*, visce-
ra mea! torqueor *in* parietibus cordis mei; palpitat intra me cor meum, non tacebo;
nam sonitum tubæ audisti, anima mea, & clangorem bellicum. 20. Clades super cla-
de nunciabitur, quia repente tota terra vastabitur, tentoria mea & cortinæ meæ subitò
diripientur. 21. Quousque videbo vexillum, & sonitum tubæ audiam? 22. Stultus
enim est, *ait Deus*, populus meus, nec *me* novit. Filii sunt illi amentes, nec *quidquam*
intelligunt; sapientes *dumtaxat* sunt, ad malè faciendum, nec bene facere norunt.
23. Contemplatus sum, *ait Jeremias*, terram, en verò erat inanis & vacua, & cœlos,
nec eorum lux *fulgebat*. 24. Intuitus sum montes, en verò tremebant, & colles omnes
leviter subsultabant. 25. Circumspexi, nec ullus homo erat, omnésque cœli volucres
avolarant. 26. Prospexi, & Charmelus erat desertus, omnésque ejus urbes dirutæ erant
è conspectu Jehovæ, propter fervorem ejus iræ. 27. Sic enim dixit Jehova: deserta
erit tota terra, nec finem faciam. 28. Quare lugebit terra & sursum cœlum erit atrum,
quia loquutus sum & *rem* statui, nec ejus me pœnitebit, aut ab ea avertar. 29. Propter
sonitum equitis & sagittarii, tota urbs fugam capesset; ingredientur densas *silvas*, ru-
pes conscendent, omnes urbes deserentur, neque quisquam eas incolet. 30. Tu verò
vastata quid facies? Cùm coccineâ veste te indueres, cúmque oculos tuos stibio pingeres;
in

quia me vitiis suis exacerbavit, ait Creator: 18. Vitæ tuum institutum, & prava tua studia hæc tibi pepererunt, hæc tua nequitia, quæ acerbissima est, atque ad animum penetravit. 19. Hem viscera mea! *ait Jeremias*, hem viscera mea! animus meus, intra me, torquetur; præter morem in me cor meum palpitat, non tacebo, nam sonitum tubæ audivi, & clangorem bellicum. 20. Clades post cladem nunciabitur, quia repentinâ vastatione tota Israelis terra vexabitur, tentoria mea & cortinæ subitò spoliabuntur. 21. Quò usque videbo vexilla hostilia, & sonitum tubarum infestarum audiam? 22. Stultus est, *ait Deus*, populus meus, nec me novit, ut par est. Sunt amentes filii, nec quidquam probè intelligunt, sunt tantùm callidi ad malum flagitium.

23. Contemplatus sum, *ait Jeremias*, terram Judæam, en verò propemodùm inanis erat ac vacua, qualis describitur Telluris globus, ante quàm incolis suis & proventibus ornata esset; nec ulla lux in cœlo splendebat. 24. Adspexi montes, hi verò tremebant, collésque omnes leniter subsultabant, ut factum initio rerum. 25. Circumspexi, nec ullum hominem vidi, omnésque cœli aves avolarant. 26. Charmelus, quem prospiciebam, visus est desertus, omnésque vicinæ urbes erant solo æquatæ, præ ira Creatoris. 27. Quin & tota vicina terra, quod ab illo prædictum fuerat, deserta erit, nec finem faciam. 28. Quamobrem lugere videbitur terra, & cœlum obscurari, quia sic statui, nec mutabo sententiam. 29 Propter strepitum equitum, & sagittariorum, tota Ierosolima fugam in densas silvas capesset, in rupes conscendet, & ceteræ etiam urbes deserentur, nec incolas ullos habebunt. 30. Tu verò, Ierosolima vastata, quomodo calamitatem tuam feres,
tu

plicium, de eo repetentis; quamobrem ei nec parebat, nec gratias habebat, prout oportuit; imò etiam Deos alienos, quos homines commenti erant, colebat.

23. *Sapientes dumtaxat sunt* &c.] Non utuntur suo ingenio, nisi ad malè faciendum.

Nec bene facere norunt] Non ignorabant quidem leges divinas, poterántque bonum à malo secernere; sed sua illa cognitione non magis utebantur, quàm si ea caruissent. Est antecedens, pro consequente, quod σχῆμα in Scripturæ sermone, ut in omnibus Linguis, longè est frequentissimum. Vide *Sal. Glassii* Rhet. Sacram. Tr. C. I, 3.

23. *Contemplatus sum* &c.] Hæc sunt verba Prophetæ, cui, in Scena nocturna, oblata est terra Judæa devastata; veluti, ut nunc loquimur, *in decoratione theatri*, vel in scenæ aulæis.

Erat inanis & vacua] Hoc est, incolis, urbibus, aliísque ædificiis prorsus destituta; quâ imagine describebatur futura ejus, post Jerosolimam captam & solo æquatam, stupenda vastitas. Quæ ut ἐμφατικωτέρως describantur, utitur Propheta verbis, quibus Moses terram pinxit, ante quam lux esset creata, Gen, I, 2. והנה תהו ובהו *vehinneh thohou vabohou*, de quibus ad locum Geneseos egimus. Hic LXX. Intt. οὐθέν, *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotion*: κενὸν καὶ οὐθέν.

Nec eorum lux fulgebat] ואין אורם *veen oram*, & nulla lux eorum. Ut terra, nempe, ante lucem creatam; nisi quòd Propheta terram in maligna quadam luce viderat.

24. *Leviter subsultabant*] התקלקלו *hithkalkelou*. LXX. Intt. ταρασσομένους, & Latinus: *conturbati sunt*. Propriè *Hitpael* hoc significat, *leves se fecerunt*, pro eo quod est leviter subsultarunt; nam קלל in *kal* est *levem esse*. Quod loquendi genus omnia, in Judæa, dubia & incerta futura innuit.

25. *Omnésque cœli volucres avolarant*] Quod maximam solitudinem innuit.

Charmelus erat desertus] *Charmelus* hìc dicitur, non mons ille ad Ptolemaïdem celeberrimus, cujus fuit hoc nomen proprium, sed quivis tractus fertilis & amœnus, in quo proinde frequentes urbes fuerunt. De Carmelo vide quæ collegit *Bochartus* Hieroz. P. 1. Lib. Lib. II. c. 48.

27. *Nec finem faciam*] וכלה לא אעשה *vechalah lo ehesebeh*. LXX. Intt. συντέλειαν. Latinus: *consummationem*. Perinde est ac si diceret: *nec vastitati ejus finem imponam*.

28. *Cœlum erit atrum*] קדרו שמים *kaderou schamajim*. In tristibus partim sidera luce
caritu-

in cassum formam tuam excolebas, spreverunt te amatores tui, téque interficere conati sunt. 31. Nam vocem veluti parturientis audivi, & quasi primùm parientis angustiam, vocem filiæ Sionis suspirantis, tendentísque palmas suas, *& dicentis*: hei mihi! nam defessa sum, propter occidentes *populum meum*.

Varia genera peccatorum à Jerosolimitanis admissorum recensentur.

CAPUT V.

1. DISCURRITE, *ait Deus*, per plateas Jerosolimæ, videte, quæso, & *rem* cognoscite; quærite per ejus fora, si quem reperturi sitis, qui juris sit observans, &

tu qui coccineis vestibus te ornabas; aureisque ornamentis, & oculos tuos stibio pingebas, nec eo minùs formam tuam colebas, sed frustra, te spernentibus tuis amatoribus, & te exstinguere conantibus. 31. Nam vocem tuam, quasi parturientis, & quidem primâ vice, audivi; cùm suspirares, & diceres; hei mihi! defessa sum, tristi spectaculo cædis civium meorum.

PARAPHRASIS.

1. DISCURRITE per plateas Jerosolimæ; *ait Deus*, rem adcuratè cognoscite, & quærite per ejus fora; si quemquam inventuri sitis, qui sit juris observans, & veritatis amans,

caritura dicuntur. Vide Esai. XIII, 10. &c.

Rem statui] זמתי *zammothi*, cogitavi. LXX. Intt. perperam ἀφμησα, sed mutato vocum ordine. Meliùs *Hieronymus*: *cogitavi*.

29. *Densas silvas*] עבים *habim*. LXX. Intt. σπήλαια, Latinus: *ardua*. Plerumque עבים sunt *nubes*, & quidem *densæ*. Quare possit quis suspicari velle Prophetam, Judæos in altissimis & frigidissimis montium verticibus, inter nubes, & nebulas, se se occultaturos. Sed satius videtur, rem capere de saltibus densissimis, & aviis montium.

30. *Tu verò vastata*] אתי שדוד *atth schadoud*. Cùm Judæam, sub fœminæ prosopopœia, adloquatur, oporteret שדודה *schedoudah*, esse, & ita fortè legendum. Certè non video quî σολοικοφανὲς defendi possit, qui mihi videtur potiùs Librarii mendum, quàm figura Grammatica.

Oculos tuos stibio pingeret] תרקעי בפוך עיניך *thirkehi vappbouch henajich*. Vide ad 2. Reg. IX, 18, 30. קרע est quidem alibi *laceravit*, sed hìc LXX. Intt. ἐγχρίειν, & Vulgatus *pingere*, habent, & quidem rectè; nam mulieres supercilia sua *pingebant*, non *lacerabant stibio*. Vide 2. Reg. IX, 30. Hìc Judithis describitur quasi mulier sumtuosa, & fucata, quia tota gens iis vitiis infecta erat.

In cassum formam tuam excolebas] לשוא תתיפי *leschav thithjappbi*, in cassum formosam te faciebas. LXX. Intt. εἰς μάταιον ὡραϊσμός σου. *Hieronymus*: *frustra componeris*. Crediderim, quæsitis hisce ornamentis, significari obsequium Judæorum, quo Ethnicorum populorum, quibus erant finitimi, aut serviebant, institutis sua adcommodabant. Meretrix enim, quæ amatoribus placere cupit, id libenter factitat, quod iis placere videt.

Spreverunt te amatores tui] Ægyptii, & Babylonii, quorum alterutros, si utrosque non possent, sibi conciliare conati sunt postremi Judæorum Reges; ut ex ultimis Capitibus 2. Librorum Regum & Ephemeridum intelligere est. Attamen nunc ab his, nunc ab illis pessimè habiti sunt, donec, vi Nebuchadnetsaris, funditus perierint; postquàm Prophetæ Hebræi rem prædixissent, jubente Deo.

Téque interficere conati sunt] Hinc Pharaho Necho, illinc Nebuchadnetsar, qui Judæorum regnum exstinguere conatus est, ac reverâ per multos annos exstinxit.

31. *Vocem veluti parturientis* &c.] Solent Prophetæ acutos dolores, cum torminibus parturientium conferre.

Tendentis palmas &c.] Gestus parturientis, aut graviter dolentis.

Defessa sum propter occidentes] כי עיפה נפשי להורגים *chi bajepha naphschi leboregim*; hoc est, me distædet videre in sinu meo homines, qui occidunt populares meos; nempe, Babylonios, quorum ferro innumeri Judæi ceciderunt. LXX. Intt. ἐκλείπει ἡ ψυχή μου ἐπὶ τοῖς ἀνῃρημένοις, & Vulg. *defecit anima mea, propter interfectos*; non legerunt quidem הרוגים *barougim*, sed quia sententiam commodiùs se exprimere putabant, eo modo verterunt. Verùm nihil opus est nos à verbis recedere.

COMMENTARIUS
In CAPUT V.

1. *Discurrite*] שוטטו *schotetou*. LXX. Intt. περιδράμετε, Latinus: *circuite*; hoc est, circumquaque per Jerosolimam currite, ut inveniatis virum Dei timentem. Vide Jos. I, 7.

Ait Deus] Manifestò liquet 1. & 2. versu esse Dei verba; deinde vers. 3. incipere rursus verba Jeremiæ, ad versum usque 7. ubi iterum loquitur Deus.

Per plateas Jerosolimæ] בחוצות ירושלם *bhhoutsoth Jerouschalem*. חוצות dicuntur propriè in urbe quæcumque sunt *foris*, à חוץ *hbouts*, sive sint

& veritatis ſtudioſus; eíque ignoſcam. 2. Si dixerint: vivit Jehova, utique pejerabunt. 3. O Jehova, *inquit Jeremias*, nonne oculi tui ad veritatem *intenti ſunt*? Percuſſiſti eos, ſed non timuerunt; abſumſiſti, ſed caſtigationem admittere noluerunt; faciem ſuam obdurarunt, magis quàm rupes, & redire *ad te* renuerunt. 4. Dicebam ego: omnino tenues inſanierunt, quia ignorabant viam Jehovæ, *&* jus à Deo ſuo *conſtitutum*. 5. Ibo ergo ad proceres, eóſque adloquar, quippe qui viam Jehovæ norunt, *&* jus Dei ſui; verùm pariter *&* ipſi confregerunt ejus jugum, & vincula *ejus* ruperunt. 6. Propterea occidet eos leo è ſilva, lupus ſolitudinum eos vaſtabit, pardus inſidiabitur eorum urbibus, & quisquis ex iis exibit lacerabitur; quia auctæ ſunt eorum

mans, urbique ignoſcam. 2. Si jurent ſollemni adhibitâ formulâ: *ut vivit Creator*, nihilo ſeciùs pejerabunt. 3. O Creator (*inquit Jeremias*) nonne oculi tui intenti, ut ſcias veritatem? Imò de perjuris pœnas repetiſti, ſed nullo timore cohibiti ſunt; obduruerunt, magis quàm rupes, nec ad te redire voluerunt. 4. Dicebam apud animum meum, tenues omnino inſanire, quia ignorant viam à Creatore inſtitutam, júsque ab eo hominibus datum. 5. Conſulam Proceres, quippe juris, à Deo inſtituti, peritos, verùm & ipſi jugum excuſſerunt, neque ejus rationem habuerunt. 6. Quamobrem leones in eos è ſilvis impetum facient; & lupi è ſolitudinibus erumpent, ut greges ejus devorent; imo eorum urbibus inſidias ſtruent, & eos, qui ex iis egredi ſuſtinebunt, lacerabunt; quia eorum hominum aucta ſunt ſcelera, quæ Deum magis, ac magis irritarunt.

7. Quomo-

ſint viæ arctiores; ſive latiora ſpatia. Sed quando diſtinguuntur ἀπὸ τῶν רחובות *rebhobotb*, quæ propriè ſunt patentiora inter domos interſtitia; eâ voce ſignari videntur arctiores viæ, alterâ verò fora. In utriſque homines commeantes, negotiorum causâ, vel otioſi inveniri ſolent.

Ejus fora] רחבותיה *rbhobotheah*. Priorem vocem ὁδοὺς poſteriorem πλατείας Græci verterunt. Latinúſque pariter *vias*, & *plateas*. Reverâ ut πλατεῖα, eſt ἀπὸ τοῦ πλατέος *à lato*, ſic רחובות ἀπὸ τοῦ רחוב *rebhob*, quod idem eſt. Sed quia *fora*, ἀγοραὶ, magis, patent, quàm *plateæ*, aut *viæ*, ideò in hoc vertendo paſſim voce *fora* uſi ſumus. Poteſt tamen fieri, ut interdum confundantur *plateæ* & *fora*.

Juris obſervans] עושה משפט *hoſcheb miſchphat*, faciens judicium. Sed משפט non tantùm *judicium*, ſed *jus* etiam, à quo *judicia* pendeant oportet, ſignificat, ut paſſim obſervavimus.

Veritatis ſtudioſus] מבקש אמונה *mbakkeſch emounab*. Quod verti queat *quærens veritatem*, aut etiam *fidem*. *Fides* enim & veritas ita conjunctæ ſunt naturâ, ut etiam eodem nomine, in civilibus præſertim negotiis, ſignentur. LXX. Intt. ζητῶν πίστιν, & Latinus: *quærens fidem*. Non malè, malui tamen *veritatem*, quia aptiùs dicitur *quæri*, quàm *fides*, ut Proverb. XII, 17. & alibi. *In judiciis*, nempe, ante omnia in factorum *veritatem* inquirendum; ut eâ inventâ, *jus* ex legibus dicatur.

Eíque ignoſcam] Hoc eſt, urbi, eſt enim Hebraïcè אסלח לה *eſlabh lah*. Qua in re, Hebraïca Lingua cultioribus eſt commodior, cùm in aliis non ſint ſemper pronomina fœminina diſtincta à fœmininis, ut in Lingua Latina, aliíſque. Non ſunt hæc verba Dei uſquæ adeò urgenda, quaſi ne unus quidem, in tanta urbe, fuiſſet vir bonus; nam certè Jeremias, fuit malorum numero eximendus, aliíque religioſi homines, ut Baruchus. Sed intelligendum perpaucos fuiſſe, in ea urbe, præ malorum multitudine, qui probari virtutibus ſuis poſſent.

2. *Vivit Jehova*] Formula nota jurantium, & quâ prolatâ vir paullò religioſior mentiri nefas ducebat; qui ne mentitus quidem fuiſſet, ſine jurejurando, in perniciem, aut damnum proximi.

Utique pejerabunt] לכן לשקר ישבעו *lachen laſſcheker jiſſchabebou*, propterea in mendacium jurabunt. Quod non eſt intelligendum, quaſi formulæ prolatio eſſet cur pejerarent, niſi fortè Deo Iſraëlis ſe ſe prorſus ſubduxiſſent, atque in Ethnicorum, aut etiam Atheorum caſtra transfugiſſent. Sed hoc vult Deus, niſi fallor, Judæos, quò faciliùs, ut quidpiam confirmarent, dicebant: *ſic ſe verè loqui, ut verè vivebat Jehova*; eò minùs religionis jurisjurandi obſervantes fuiſſe. Sanè qui temerè jurant, etiam temerè pejerant.

3. *O Jehova* &c.] Sunt hæc & ſequentia Jeremiæ verba.

Ad veritatem intenti ſunt] Eſt tantùm hìc לאמנה *leemounah*. Supplendum verò participium מתבוננות *mithbonenoth*, adtendentes, aut ſimile quid. Vult Propheta Deum quàm maximè probare veracitatem & fidem; ſed nullam aut exiguam invenire, inter Jeroſolimitanos, quorum virtutes erant omnes fucatæ; ut longè mallent viri boni videri, quàm eſſe, contra quàm fieri debuit. Ideóque ſæpiùs hiſtrioniam iis exprobrat. Hìc LXX. εἰς πίστιν, & Latinus: *in fidem*.

Non timuerunt] לא חלו *lo bbalou*. LXX. Intt. οὐκ ἐπόνεσαν; Latinus: *& non doluerunt*. Verè quidem verbum חול *dolere* ſignificat, verùm hìc eſt *timere*; neque enim non poſſunt non *dolere* qui mali quidpiam patiuntur, ſed propterea tamen ad Dei timorem pœnis illis adduci nequeunt, quia eas caſui tribuunt, non certo Divinæ Providentiæ conſilio. Sic & infrà vers. 22. תחילו *thabbilou* eſt *timebitis*. Interpretatur hìc *Jonathan*: לא תבו *non redierunt*, quia intellexit de *dolore*, qui veram reſipiſcentiam antecedit & comitatur.

Caſtigationem admittere noluerunt] מאנו קחת מוסר *meanou bhakath mouſar*. Admittunt caſtigationem in animum, qui eâ emendantur; quod niſi fiat, rejicere eam meritò cenſentur.

Obdu-

rum defectiones, & creverunt eorum *à Deo* aversiones.

7. Quomodo, ad hanc rem quod adtinet, tibi parcerem? *ô Jerosolima*, filii tui me reliquerunt, jurarúntque per eos, qui Dii non sunt; eos satiavi, at mœchati sunt, & domum meretricis confertim convenerunt. 8. Fuerunt instar equorum mane pastorum, & unusquisque ad uxorem proximi sui hinnierunt. 9. Annon propter hæc pœnas *de iis* exigam, ait Jehova? annon de ejusmodi gente ultionem sumam? 10. Adscendite in ejus muros, *eos* diruite, nec finem facite, amovete murorum ejus pinnas; neque enim sunt hi *homines* Jehovæ. 11. Nam perfidè se gesserunt in me domus Israëlis & domus Judæ, 12. mentitæ sunt in Jehovam; nec ullus est, inquiebant, neque calamitas *ulla* nobis continget, neque

7. Quomodo, ait ille, iis ignoscerem? ô Jerosolima, cives tui à me defecerunt, juraréque cœperunt per eos, qui nequaquam sunt Dii. Eos satiaveram cibis, quibus indigebant, sed mœchati sunt, & lupanaria magno numero adiverunt. 8. Fuerunt instar equorum manè copiosè pastorum, atque hinniverunt ad uxorem vicini. 9. Cur verò, propter ea scelera, pœnas ab iis non exigerem, ait Creator; cur de iis ultionem non sumerem? 10. Adscendite; hominum libidinosorum hostes, in eorum mœnia, diruite eorum pinnas, ea diruite; neque enim homines sunt Creatoris omnium cultores. 11. Nam perfidè se gesserunt erga me domus Judæorum, quemadmodum familiæ, quæ ex aliis filiis Jacobi ortum ducunt; & 12. quæ mentitæ sunt in Creatorem, quem esse negarunt, neque pœnas ab eo, qui non erat, perpessuros, nec à gladio hostili, nec à fame

Obdurarunt magis quàm rupes] חזקו מסלע *hhizekou missélah*, confirmarunt magis, quàm est lapis. Minùs commoti sunt, quàm est rupes; hoc est, impudentissimè rejecerunt admonitiones.

4. *Tenues insanierunt*] דלים הם נואלו *dallim hem noalou*; quia pauperiores, qui, præ egestate & imperitia parentum, sat rectè educari non potuerunt, plerumque officiorum ad Religionem & Societatem Civilem pertinentium imperiti sunt. Simili comparatione usus est *Virgilius* Æneid. VI, 471. ubi de Didone in inferis Æneæ aurem non præbente:

Nec magis incepto vultum sermone movetur,
Quàm si dura silex, aut stet Marpesia cautes.

quâ comparatione usos etiam alios Poëtas ostendunt *Virgilii* Interpretes.

5. *Ad proceres*] *Ad magnos*, אל הגדולים *el haggedolim.* Vertere etiam possis *magnates*, ut Gallicè dicimus *les Grands*, hoc est, ἁδρὺς, ut habent LXX. Intt. *optimates*, ut *Hieronymus*.

Confregerunt ejus jugum &c.] Desierunt ei parere, ut tauri, qui jugum, quo premuntur, frangunt, & funes discerpunt. Vide Ps. II, 3.

6. *Occidet eos leo* &c.] *Percutiet.* Arabicæ solitudines Regnáque vicina poterant quidem ejusmodi feras suppeditare, quæ Judæis essent infestæ. Attamen nescio annon hisce ferarum nominibus hostes Judæorum designentur.

7. *Quomodo, ad hanc rem quod adtinet*] אי לזאת *e lazoth.* LXX. Intt. ποίας τούτων ἵλεως γίνωμαί σοι, quasi subaudissent πράξει, *cui actioni harum placatus tibi ero*, aut aliquid simile. Latinus: *super quo. Jonathan:* על אידא *hal eda*, ob quam; nempe, causam. Alli אי idem esse putant ac איך *ech*, quomodo, sive sic legerint, sive alia de causa. Alii אי putant esse negativam particulam, ex Arabismo, interpretantúrque: *non tibi ignoscam.* Sed quocumque nos convertamus, idem esse sensus videtur, ita ut Deus se iis placatum iri neget.

Jurant per Deos, qui Dii non sunt] Vide ad Cap. IV, 2.

Eos satiavi] Omne honorum genus eis concessi.

At mœchati sunt] Nempe, ut habet Græcum Proverbium, κόρος ὕβριν τίκτει, è *Theognide*, qui habet:

Τίκτει τοι κόρος ὕβριν, ὅταν κακῷ ὄλβος ἕπηται.

Satietas parit contumeliam, cùm malo obveniunt divitiæ.

Confestim convenerunt] יתגודדו *jithgodadou.* LXX. Intt. κατέλυον. Latinus: *luxuriabantur.* גדוד *gedoud* est turba. Vide Gen. XXX, 11. XLIX, 19. & quæ ibi à nobis notata.

Pastorum] מוזנים *mezozanim.* Sic enim omnino legendum videtur, in participio præterito Conjug. Pyhal, à radice זון *zoun*, pascere, Dan. IV, 9. In textu legitur מְיֻזָּנִים sine dubio vitiosè; punctandum saltem esset מוּזָנִים, ut sit participium *Hophal*; nec meliùs in margine מיזנים. *Jonathan habet,* אגידיסין *agidjasin*, quod *emissarios* interpretantur. LXX. Intt. θηλυμανεῖς. Latinus: *amatores.* Sed nulla radix profertur, ad quam vox referri queat, eo significatu. Vertas optimè Gallicè, vimque exprimas conjugationis Pyhal: *des chevaux qu'on a fait repaître.* Vox *mane* respondet Hebraïcæ, quæ sequitur משכים *maschchim* mane surgentes, aut maturantes. Omiserunt vertere LXX. Intt. nisi quid exciderit è nostris Codd. sed Latinus: *emissarii*, de qua voce sic *Hieronymus* in Commentario. *Pro* emissariis, *in Hebraïco scriptum est* MOSECHIM, *quod omnes, voce consonâ,* ἕλκοντες, *id est*, trahentes, *transtulerunt, ut ostendatur magnitudo genitalium, juxta illud Ezekielis:* quasi asinorum carnes eorum carnes. Hinc satis liquet, puncta eos Interpretes non habuisse in suis codicibus, sed aptiùs judicarunt Massorethæ hìc esse participium Hiphil. Attamen ne quid dissimulem, suspicer hìc scriptum fuisse השכם *haschchem*, in infinitivo Hiphil, ut infra Cap. VII, 13. Sed vide & Hos. VI, 5. ubi est hoc participium, rémque maturiùs expende.

 9. *Pœnas*

neque gladium, aut famem sentiemus. 13. Prophetæ frustra fuerunt, nullum in iis
fuit verbum *à Deo acceptum*; sic ipsis contingat, *ut aliis prædicunt.*
14. Quamobrem sic dixit Jehova, Deus exercituum, *Jeremiæ*: quia hæc verba pro-
tulisti, mox verba mea in ore tuo ignis ut fiant efficiam; populus verò hic, ut sit
instar lignorum, quæ *ignis ille* absumet. 15. En adduco in vos gentem è longinquo,
ô domus Israëlis, ait Jehova; gens est potens, gens antiqua, gens cujus linguam nesci-
tis, & quæ quid dicet non intelligetis 16. Pharetra ejus est instar sepulcri patentis,
quotquot sunt viri fortes sunt. 17. Vescetur tua messe & pane tuo, absumet filios tuos
& filias tuas, comedet minutas tuas pecudes & boves, depascetur vitem & ficum tuam;
urbes tuas munitas, quibus confidebas, gladio desolabit. 18. Attamen ne his quidem
temporibus, ait Jehova, finem vobiscum faciam.
19. Cùm autem dicent: cur faceret Jehova, Deus noster hæc omnia nobis? dices
iis:

me quidquam sibi esse metuendum; 13. Prophetas impostores fuisse, cùm nullam revelationem habuissent. Sic iis continget, ut aliis prædicunt.

14. Quamobrem, sic dixit Creator, Deus exercituum, Jeremiæ: quandoquidem talia verba protulistis; verba mea, ut fiant instar ignis efficiam, populus verò hîc erit instar ligni, quod ignis ille absumet. 15. Adducam contra vos brevi gentem procul à vobis habitantem, ô posteri Israëlis; gens est potens, gens antiqua, gens cujus linguam non intelligitis, & cujus imperia nonnisi per interpretem adsequi poteritis. 16. Pharetris utuntur refertis sagittis, quæ occident eos, quos ferient; nec sunt milites, nisi viri fortes. 17. Non vescentur, nisi messe & pane vestris, liberos vestros abducent utriusque sexûs, alentur gregibus vestris boum & minutarum pecudum, absument fructus vitium, & ficuum vestrarum, Urbes munitas, quibus fidebatis, capiet, & gladio in solitudinem mutabit. 18. Nec tamen, ait Creator, his temporibus, rem vobiscum conficiam.

19. Si autem dicant; cur Creator, Deus noster

9. *Pœnas de iis exigam*] *Visitabo.*

Ultionem sumam] *Ultionem sumet anima mea.* Ad calcem capitis, vers. 29. repetuntur hæc verba.

10. *Nec finem facite*] כלה אל תעשו *chalah al thahaschou*; hoc est, nec finem facite, *donec res sit perfecta.*

Murorum ejus pinnas] נטישותיה *ntischothcah.* LXX. Intt. ἀπολίπεσθε τὰ στηρίγματα αὐτῆς, planè contra sententiam Prophetæ. Latinus: *auferte propagines ejus*, qui alibi significatus est vocis; sed hîc, ubi de muris sermo est, intelliguntur *pinnæ*, quæ sunt tamquam murorum *propagines.*

Hi homines Jehovæ] ליהוה המה *lJhovah hemmah*, Jehovæ illi; nempe, cultores.

12. *Mentitæ sunt in Jehovam*] כחשו ביהוה *chibhaschou bJhovah.* LXX. Intt. ἐψεύσατο (f. ἐψεύσαντο) τῷ Κυρίῳ αὐτῶν. Debuisset potiùs vertere κατὰ τοῦ Κυρίου, mendacia enim, quæ sequuntur, non sunt prolata ab iis, qui Deum ipsum adloquerentur, sed qui ei detrahebant. Incommodiùs etiam *Hieronymus*, qui habet: *negaverunt Dominum*, nam verbum hoc non significat *negare*, sed *mentiri.*

Nec ullus est, inquiebant,] ותאמרו לא הוא & *dixerunt non ille*, vel potiùs *non est*, nam הוא hìc valet *est.* Attamen LXX. Intt. οὐκ ἔστι ταῦτα, perperam. Meliùs Latinus: *non est ipse.* Negabant, nempe, Israëlitæ, aut Judæ tribules, non quodvis Numen, sed esse ejusmodi Numen, quale describebant Prophetæ Numen *Jehovæ* sui; cui præferebant vicinorum populorum Deos, quod eorum cultores, ut suspicari licet, essent potentiores eo populo, qui *populus Jehovæ* dicebatur.

Neque calamitas &c.] Negabant ea futura, quæ nomine Dei à Jeremia, & aliis prædicta fuerant.

Sentiemus] *Videbimus.* Sed *videre* dicunt Hebræi, pro eo quod est sentire, sive de bonis rebus, sive de malis sermo sit. Sæpiùs *videre*, eo significatu occurrit in Ecclesiasta, ut ad eum observavimus.

13. *Frustra fuerunt*] יהיו לרוח *jihjou lrouahh*, fuerunt in ventum. verbo tenus ἦσαν εἰς ἄνεμον, & Latinus: *fuerunt in ventum loquuti.* Hoc est, ventus eorum verba rapuit, seu nullum eventum sortientur. Sensum expressimus, cùm verba non possemus. Aliquo modo ad hanc loquutionem accedit Ovidiana, ex Epist. Phyllidis ad Demophoontem, vers. 25.

Demophoon ventis & verba & vela dedisti.

Nullum in iis fuit verbum à Deo acceptum] הַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם. Cur sic vocem punctarint potiùs quàm הַדָּבָר non intelligo. Occurrit rursus Hos. I, 2. Addidimus *à Deo acceptum*, quod necessariò subaudiendum, perspicuitatis causâ.

Sic ipsis contingat] כה יעשה להם *cho jahaseh lahem*, sic fiat illis; nempe, ut aliis prædicunt. Omiserunt LXX. Intt. nisi mutili sint eorum Codices. Vulgatus: *hæc ergo evenient illis.* Non dissimulandum in Complutensi Ed. indéque in Plantiniana, legi: οὕτως ἔσται αὐτοῖς, quod videtur è cerebro Complutensium natum, ut alia multa. Debuissent saltem more imprecantium loqui, nam hæc est imprecatio, non prædictio.

14. *Protulistis*] דברכם *dabberchem*: In alia lingua potiùs dictum esset דברו *dibberou* dixerunt, quia nec Jeremias, quem adloquitur Deus, neque alii pii talia dixerant. Sed res satis intelligitur.

Mox verba mea in ore tuo &c.] *Ecce me dantem verba mea in ore tuo in ignem.* Hoc est, faciam, ut prædictiones tuæ ab illis spretæ iis exitium creent: instar ignis ædificium absumit. Spretorum enim tuorum vaticiniorum mihi pœnas dabunt.

15. *Gen-*

iis: quemadmodum reliquistis me, atque in terra vestra Deos alienos coluistis: sic &
Deos alienos, in terra non vestra, coletis. 20. Nunciate hæc domui Jacobi, facite ut
audiatur in Juda, his verbis: 21. hoc nunc audito, popule demens, & vecors; cui
sunt oculi, qui *tamen* non vident; & cui sunt aures, quæ *tamen* non audiunt. 22. An
me non timebitis? ait Jehova; an coram me non trepidabitis, qui arenam terminum
mari posui, perpetuo decreto, quod numquam prætergredietur? Commovebunt se ejus
fluctus, nec *tamen eum perrumpere* poterunt; frement, nec *tamen eum* transibunt. 23. At
huic populo fuit animus contumax & rebellis; recessit & abiit. 24. Non dixit, apud
animum suum: metuamus, quæso, Jehovam Deum nostrum, qui dat nobis pluviam,
*eám*que tempestivam & serotinam, tempore suo, quique hebdomadas statas messis no-
bis servat. 25. Iniqua vestra facta fecerunt, ut hæc aberrarint, & peccata vestra impe-
dierunt,

ster, tantis malis nos adficeret? iis repones meo nomine; quemadmodum à me defecistis, atque in solo vestro Deos alienos coluistis: sic & Deos alienos, in terra, quæ vestra non erit, coletis. 20. Hæc nunciate posteris Jacobi, & præsertim Tribui Judæ, his verbis: 21. Hoc nunc audito, gens demens & vecors, cui sunt oculi, & quæ tamen iis non utitur; cui sunt aures, nec tamen audiunt eos, qui adfectibus ejus contraria docent. 22. An me non timebitis? ait Creator; an coram me non tremetis, qui mare arenâ compescui, perpetuo decreto, quod numquam violabit? Quamvis commoveantur fluctus ejus, tamen numquam eum aggerem perrumpere poterunt. 23. At meo populo hactenus tanta fuit contumacia, & rebellandi libido, ut à me defecerit. 24. Nec apud se reputavit, justum esse, ut metuens esset Creatoris Dei sui, qui tempestates anni moderatur, qui pluvias concedit tempestivas & serotinas, temporibus solitis, & messis statas vices servat. 25. Scelera vestra causæ sunt, cur tempestates anni aberrarint, & peccata vestra, ne vobis bene

15. *Gentem è longinquo*] Hæc jam prædixerat Moses Deut. XXVIII, 49.

Gens est potens] גוי איתן הוא *goi ethan hou*, *gens potens*, aut *fortis illa*.

Gens antiqua] מעלם *meholam*. Meritò, cùm antiquissima gentium à Diluvio fuerit Babylonica, cujus vide initia Gen. X, 9. *& seqq.* XI, 2. *& seqq.* Sed non stetit imperium Babylonicum, ab eo tempore, ita ut, uno tenore, vicinas gentes in ditione habuerit, ut ostendimus ad Gen. X, 10.

Cujus linguam nescitis] Quamvis enim sit magna adfinitas Linguæ Chaldaïcæ, & Hebraïcæ, tamen populi, præsertim indocti, invicem non intelligebant; ut hodie videmus Gallos, Italos, & Hispanos, qui Linguis utuntur è Latina, maxima ex parte, ortis adeóque adfinibus, alios tamen aliorum sermones non satis intelligere. Vide 2. Reg. XVIII, 26.

15. *Sepulcrum patens*] Hoc est, pharetram non aperient, ut sagittas depromant, nisi in multorum perniciem. Sic & Ps. V, 10. *sepulcrum patens* dicitur *guttur* calumniatorum, qui, mendaciis illinc emissis, perniciem innocentibus struebant.

Viri fortes sunt] Bellis, nempe, à Nebuchadnetsare præsertim gestis, exercitati fuerant.

17. *Absumet filios* &c.] *Comedent filios tuos, & filias tuas*; hoc est, occident, aut parentibus ereptos in captivitatem abducent.

Gladio desolabit] ירושש בחרב *jeroschesch bahhereb*. LXX. Intt. ἀλοήσουσι ἐν ῥομφαίᾳ. Vulg. *conteret gladio.* רשש idem est ac רוש *depauperare*, adeóque vult Propheta fore ut Chaldæorum exercitus munitarum urbium præsidia & incolas gladio cædant & desolatas urbes relinquant.

18. *Finem faciam*] Suppliciorum, nempe; nam post clades, quas passi sunt Judæi in patria, in suo exsilio multa mala tulerunt, ut vel ex Daniele liquet: donec Persæ sunt rerum potiti.

19. *Cur faceret Jehova*] תחת מה עשה *thahhath mah hascha*, cur fecit, aut pro quo scelere nos ita haberet. Carent Hebræi varietate modorum in verbis, cui inopiæ è re ipsa Interpretes subvenire par est; ut passim omnes faciunt. In præterito tamen hîc vertunt Græci & Latinus, quasi verba hæc sint Judæorum post datas Deos pœnas. Sed præstat, ut sequentia ostendunt, non minùs ac antecedentia, hæc dicta intelligi ante eventum; cui Judæi fidem non habebant prædicto, quia (qui nequitiæ cumulus est) se se innocentes, indignósque tantis suppliciis contendebant.

21. *Vecors*] *Et nullum cor.*

Cui sunt oculi &c.] Qui à Deo acceptis facultatibus omnibus necessariis, ut officium suum intelligerent, caverentque sibi à malè factis; non magis tamen facultatibus illis suis, eam in rem utebantur, quàm si iis prorsus caruissent. Similia vide Esaïæ VI, 9. XXXII, 3. XLII, 18, 19. Ezek. XII, 2. Adi & Intt. ac præsertim quidem *H. Grotium* ad Matth. XIII, 14.

22. *An coram me non trepidabitis*] אם מפני לא תחילו *im mipphanai lo thahhilou*, an à facie mea non timebitis. LXX. Intt. οὐκ εὐλαβηθήσεσθε. Vulgatus: *non dolebitis*, quæ propria est Hebraïci verbi חול significatio; sed cùm hîc respondeat verbo *timebitis* in priore membro, *timendi* in posteriore potestatem obtineat oportet. Sic *Jonathan*: תזועון *thezouhoun*, eodem sensu. Vide & Ps. XCVI, 9.

24. *Tempestivam*] יורה *joreh*. Vide ad Deut. XI, 4. LXX. Intt. πρώϊμον καὶ ὄψιμον. Vulg. *temporaneam & serotinam*.

Hebdomadas statas] שבעות חקות *schbhuoth hhukkoth*. LXX. Intt. habent πλήρωσιν προστάγματος, & Latinus: *plenitudinem*. *Aquila* & *Symmachus* meliùs: ἑβδομάδας, sequentem vocem

dierunt, ne bene vobis esset. 26. Inventi enim sunt improbi in populo meo, *qui* insi-
diantur instar irretientis laquei, struunt perniciem & homines capiunt. 27. Ut cavea
plena est volucribus: sic domus eorum plenæ sunt dolo; quam ob rem creverunt &
ditati sunt. 28. Pingues facti sunt; nituere, etiam superarunt malos rumores; jus etiam
non dicunt, ne pupillo quidem, attamen bene habent, nec causam pauperum discep-
tant. 29. Annon propter hæc pœnas *de iis* exigam? ait Jehova; annon de ejusmodi
gente supplicium sumam?
30. Res stupenda & summopere horrenda facta est in terra. 31. Prophetæ vatici-
nati

ne esset. 26. Fuerunt homines in populo meo, qui aliis insidiati, quasi retibus, eos ceperunt, & de medio sustulerunt. 27. Ut caveæ implentur avibus; sic eorum domus plenæ fuerunt dolis; quibus creverunt, & ditati sunt. 28. Pingues & nitidi facti sunt; & malos etiam de se rumores superarunt; quin & jus nemini, ut par est, dicunt, ne pupillo quidem; nec eo minùs bene habent, nec causas pauperum disceptare audent, contra potentes. [illegible]. Annon propter vitia, & facinora ejus gen[illegible]s, pœnas mihi dabunt? ait Creator.

30. Stupendum atque horrendum quidpiam in terra Israëlis contigit. 31. Fuerant, qui se quasi Pro-

cem qui verterint nescimus. Significantur hebdomades septem à Paschate ad Pentecostem, quibus messis fiebat. חקות sunt propriè *instituta*, sed hîc significant constitutiones ratas & perpetuas.

25. *Fecerunt ut hæc aberrarint*] הטו אלה *hbittou elleh*, *fecerunt peccare hæc.* Sed חטא propriè est *errare*, tralaticio significatu *peccare*, ut bene observatum à *Val. Schindlero* & aliis. LXX. Intt. ἐξέκλιναν ταῦτα, Vulgatus: *declinaverunt hæc*; hoc est, effecerunt, ut alieno tempore caderent pluviæ, neque messis in mensem solitum incideret; quia res est irato Deo mutata.

Impedierunt, ne bene &c.] מנעו הטוב מכם *manehou hattob micchem*, prohibuerunt bonum à vobis.

26. *Insidiantur instar irretientis laqueis*] ישור כשך יקושים *jaschour chschach jekouschim* intuebitur ut irretiens laqueis. De prima voce dubium non est; quin *contemplari* proprio, *insidiari* tralaticio significatu, sit. שך verò est participium à שוך *schouch*, quod fuit *irretire*, apud Hebræos, ut שכך apud Arabas, ex observatione *Lud. Cappelli*. יקושים *jekouschim* sunt sine dubio *laquei*. Itaque hæc capimus, quasi esset רשעים אשר ישורו כשך ביקושים, *mali qui insidiantur, ut qui irretit laqueis.* Omissum אשר, ut passim, ישור est in singulari, pro plurali, quod non minùs frequens est; ac tandem omissum ב, quod est longè frequentissimum. LXX. Intt. sensum viderunt, cùm habeant: παγίδας ἔστησαν, sed verba non expresserunt. Meliùs *Hieronymus*: *insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes.* In Commentario verò sic habet: *Aquila & Symmachus transtulerunt* IASIR, quasi rete aucupis; *quòd etiam qui bonus inter eos videtur & rectus, instar aucupis tendat insidias, dum invicem se venantur ad mortem.* Qui locus est corruptus, ut vidit *Joan. Drusius*, qui conjiciebat: *transtulerunt rectè verbum* IASUR, cui emendationi sequentia favent. Sed nostram lectionem ישור *jaschour* rectam puto, & *observabit*, aut *insidiabitur* interpretor, ut Hos. XIII, 7. אשור est *observavi*; nempe, ex insidiis. Hinc שור & שורר *insidiator* propriè, & per translationem *inimicus, hostis*. Vide Ps. XCII, 12.

Struunt perniciem] הציבו משחית *hitsibou maschhhith*, statuunt exterminatorem. LXX. sensum sequuti: τοῦ διαφθεῖραι ἄνδρας. Latinus: *& pedicas ad capiendos viros*, quasi משחית esset *pedica*, aut potiùs sententiam reddit non verba. משחית est quidem propriè ὀλοθρευτής, *perditor*, sed hîc sumitur pro *pernicie ipsa*.

Homines capiunt] אנשים ילכדו *anaschim jilkchodou*, vel ut eos occidant, vel ut ut captos vendant. Hisce verbis latrocinia describuntur Judæorum, inter se; quæ gentis conclamatam improbitatem, & crudelitatem ostendunt; quippe qui erga populares se gerebant, ut Arabes erga peregrinos.

27. *Ut cavea plena est volucribus*] *Ut cavea plena ave.* Quia homines contulit in præcedentibus verbis venatori, vel aucupi qui laqueis feras, aut aves capit; hîc, ex eadem similitudine, describit domos eorum, quasi caveas avibus plenas; hoc est, divitiis, per latrocinia, & insidias paratis.

Ditati sunt] יעשירו *jahaschirou*, ditarunt; nempe, נפשם *animas suas*, id est, se se. Debet enim, post verbum activum, subaudiri accusativus. Latinè loquentes passivo usi sumus, quòd sensus idem esset, & sic alibi fecimus, prout Latina Lingua postulabat.

28. *Superarunt malos rumores*] עברו דברי רע *haberou dibre rah*, transierunt verba mali; hoc est, malos rumores, qui de iis spargebantur, incolumes superarunt. Metaphora desumta à fluvio, quem aliquis incolumis trajicit. Vide & Ps. CXLI, 10. Hîc parvam rationem habuerunt LXX. verborum. At Latinus: *præterierunt sermones meos*, דְּבָרַי, *pessimè*. Parum commodè.

Attamen bene habent] ויצליחו *vejatslihhou*, subaudiendus hîc quoque accusativus, qualis est דרכם *darcham*, vias suas, aut כל אשר יעשו *quidquid facient*, ut Ps. I, 3.

29. *Annon propter hæc* &c.] Eadem verba, quæ antea versu 9.

30. *Res stupenda & summopere horrenda*] שמה ושערורה *schammah veschaarourah*, stupor & horror maximus, propter reduplicationem litteræ radicalis ר. LXX. Intt. ἔκστασις καὶ φρικτά. Latinus. *stupor & mirabilia*, quasi legissent שערורות *schaharouroth*.

31. *Prophetæ vaticinati sunt mendacium*] *In mendacio*; hoc est, dicentes se revelationes, à

nati ſunt mendacium, Sacerdotes per eos dominati ſunt, & populo meo ſic placet; quid verò in poſterum facietis?

Prædicitur Judææ & Jeroſolimæ vaſtatio, vocantur Judæi ad pœnitentiam, deſcribitur eorum nequitia, cui graves minas intendit Deus.

1. MATURATE fugere, Benjaminitæ, Jeroſolimâ; Thekoæ clangite tubâ, atque in vertice Beth-haccheremi tollite ſignum, malum enim proſpicitur è Septem- **Caput VI.**

Prophetas venditabant, & qui non erant; ac; per ejuſmodi homines, Sacerdotes plebi dominati ſunt. Hæc non diſſimulabitis in poſterum.]

PARAPHRASIS.

1. FESTINATE fugere, Benjaminitæ, Jeroſolimâ; Thekoæ canite tubâ, atque in vertice Beth-haccharemi tollite ſignum; malum enim videtur imminere à Septemtrione, & quidem

à Deo habere, quas non habebant. Miror cur בשקר *beſcheker*, in mendacio, verterint LXX. Intt. ἄδικα, quod eſt à re præſenti alienum. Meliùs Latinus: *mendacium*. Mentiti, nempe, erant nonnulli Pſeudoprophetæ, ſe habuiſſe revelationes, quas non habuerant, in utilitatem, ut ſequentia videntur ſuadere, Sacerdotum.

Per eos dominati ſunt] ירדו על ידיהם *jirdou hal jedehem*, dominati ſunt ſuper eorum manibus. LXX. Intt. ἐπεκρότησαν ταῖς χερσὶν αὐτῶν. Cùm רדה aut ריר nuſquam ſignificent *plaudere*, ſed *dominari*, nec vox ſit rara, aut obſcura; rectè *Lud. Cappellus* conjeciſſe videtur ſcriptum fuiſſe à LXX. Intt. ἐπεκράτησαν *imperium obtinuere*. Credibile eſt hoſce fallaces Prophetas populo auctores fuiſſe, nomine Dei, quo abutebantur, parendi per omnia Sacerdotibus. Quod ſi reputaſſet *Hieronymus*, numquam vertiſſet: *adplaudebant manibus ſuis*. על ידי autem eſt *per* infra XVIII, 21. Pſ. LXIII, 1. Ezek. XXXV, 1. & alibi.

Populo meo ſic placet] *Populus meus amarunt ſic.*

In poſterum] באחריתה *beabbarithah*, in poſtero ejus (fœminino genere) nempe, ut videtur, Judithidis. Vulgatus: *in noviſſimo ejus*, LXX. μετὰ ταῦτα.

COMMENTARIUS

In Caput VI.

1. *Maturate fugere*] העזו *habizzou*. LXX. Intt. ἐνισχύσατε. *Hieronymus: confortamini.* Hæc eſt quidem poteſtas verbi עז ſeorſim ſpectati, ſed quia ſequitur מקרב ירושלם *mikkereb Jerouſchalem*, è media Jeroſolima, vel ex ea urbe, ſatis liquet, ſignificari fugam & quidem maturam, ut antea Cap. IV, 6. ubi vide notata.

Thekoæ] בתקוע *bithkoah*. De hac urbe diximus ad 2. Sam. XIV, 2. ex *Euſebio*. Hic ex *Hieronymo* diſcere licet *Thekoam* fuiſſe *viculum in monte ſitum & duobus millibus ab Hieroſolimis ſeparatum*; è Prologo verò ejuſdem ad Amoſum *ſex millibus ad meridianam plagam abſuiſſe à ſancta Bethlehem*, unde intelligere poſſumus Bethlehemum, in media inter utrumque via, ſitam.

. *In vertice Bethaccheremi*] בית הכרם *Hieronymus* memoratâ Jeroſolimâ & Thecuâ: *inter has*, inquit, *altus vicus eſt, qui, linguâ Syrâ & Hebraïcâ*, Bethacharma (בית הכרמא) *dicitur, & ipſe in monte poſitus.* Senſum verò hujus loci ſic exprimit: *Quia ab Aquilone jam jámque venturus eſt Nabuchodonoſor, & imminet vicina captivitas, ô habitatores Jeruſalem, arma corripite, & in Thecua buccinâ concrepate, & in Bethacherem levate vexillum ait, ut contra hoſtes valeatis reſiſtere.* Videtur autem Propheta indicare iis urbes ad meridiem Jeroſolimæ, ut, urbe munitâ hoſti objectâ, pararent ſibi tutiùs auxilia, quæ in eam ſubmitterent. Quod tamen non dicit Propheta, quaſi ſperaret fore, ut Jeroſolima defendi poſſet (nam eam captum iri paſſim monet) ſed ut oſtendat inſtare bellum, in quo auxiliis, undecumque collectis, opus habitura eſſet.

Tollite ſignum] Ad contrahendas è vicinia copias, ut ſæpe apud Eſaïam vidimus.

2. *Formoſæ & delicatæ*] הנוה והמענגה *hannava vehammebunnagah*. Cùm ſequatur דמיתי *adſimilavi*, hæc ſunt intelligenda, quaſi utrique voci præfixa eſſet littera ל nota Dativi, quæ ſæpe omittitur, ut docebit *Noldius*. Has voces in Codice ſuo parum diligenter deſcripto vix legere potuerunt LXX. Intt. qua de re vide *Lud. Cappelli* conjecturas in ejus Notis Criticis. Verterant *Aquila & Theodotion*: ὡραίαν καὶ τὴν Φατιράν, quorum poſterius videtur eſſe pro τρυφεράν; cùm habeat Hieronymus: *ſpecioſæ & delicatæ*.

3. *Attamen ad eam venient paſtores*] Sub imagine *Paſtorum* deſcribuntur Duces exercitûs Babylonici, & *gregum* nomen copias deſignat. Sic, apud Homerum, *duces & principes*

Septemtrione & clades magna. 2. Formosæ & delicatæ *mulieri* adsimilavi filiam Sionis. 3. *Attamen* ad eam venient pastores eorúmque greges, atque ad eam circumquaque tentoria figent, quisque ad partem suam pascet.

4. PARATE, *inquient*, adversùs eam oppugnationem, surgite atque adscendamus ipso meridie. HEI nobis! declinavit dies & vespertinæ umbræ creverunt. 5. SURGITE verò, adscendamus ipsâ nocte, & diruamus altas ejus domos; 6. sic enim dixit Jehova, *Deus* exercituum: cædite ligna & struite aggerem ad Jerosolimam, hæc urbs pœnis est damnata, tota est enim oppressione plena. 7. Quemadmodum puteus emittit aquam suam, sic illa nequitiam suam evomit; injuria & direptio in ea audiuntur, & coram me jugiter est morbus & plaga.

8. Patere te, *ait Deus*, castigari, ô Jerosolima, ne divellatur animus meus à te, néve te

dem magna calamitas. 2. Pulchræ & delicatæ puellæ comparavi Jerosolimam. 3. Nihilo seciùs ad eam venient pastores, cum suis gregibus, atque ad eam circumquaque tentoria figent, & quisque in vicinia greges suos pascet.

4. At hostes, cùm advenerint, se invicem cohortabuntur ad oppugnandam urbem, ipso meridie. Dúmque deliberabunt, & se vicissim hortabuntur dicent: HEI nobis! declinavit dies & vespertinæ umbræ auctæ sunt. 5. SURGITE, ingrediamur in Urbem atque altas illius domos; 6. sic enim loquutus est Creator, Deus Exercituum: cædite ligna, & aggerem struite ad muros, nam hæc urbs est meritis pœnis damnata, cùm potentiores in ea opprimant pauperiores. 7 Quemadmodum puteus emittit aquam suam, è vivo fonte manantem: sic hæc Urbs nequitiam suam evomit, injuriæ & rapinæ in ea audiuntur; & coram me versetur morbus aut plaga.

8. O Jerosolima, patere, inquit Deus, te castigari,

cipes vocantur ποιμένες λαῶν, *pastores populorum. Hieronymus* ad hunc locum argutiùs sic ratiocinatur, ex ambiguitate vocis רעים punctis destitutæ: *Describitur*, inquit, *pulcritudo Jerusàlem, quæ est ipse Sion; ut aliud totam urbem, aliud arcem urbis insinuet esse. Sion enim arx* specula *interpretatur, & speciosæ mulieri comparatur.* Non dicam ציון *tsijon*, siccitatem significare, non *speculam*, sed hìc de tota urbe agere Prophetam. Sic verò pergit: *& quomodo ad illam amatores: sic ad instar pastorum convenire dicuntur. Satísque eleganter in Hebræo verbum, quod quatuor litteris scribitur* Res, Aïn, Jod, Mem, *si legatur* REIM, amatores, *si* ROIM pastores *significat; ut vel juxta metaphoram pulcræ mulieris, amatores; vel juxta eversionem urbis, pastores intelligantur; quorum alii scortum polluere festinant, alii obsidere & subvertere civitatem.* Sed sermo hìc non est de scortatione, seu de Idololatria, verum de urbis obsidione, quæ fit *à Pastoribus* populorum, seu ducibus, & à gregibus eorum, seu copiis. Quod sentit etiam *Hieronymus*, qui sic præterea habet: *In pastoribus, & gregibus eorum, principes sentiamus & exercitus Chaldæorum. Figent autem tentoria sua, in obsidione urbis in circuitu, & pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt; suas, videlicet, turmas & numeros.*

Ad partem suam] איש את ידו *isch eth jado*, quod puto esse pro מאת ידו *meeth jado*, è latere urbis sibi obsidendo, & oppugnando, ab Imperatore adsignato, nam יד *jad* sæpe *latus* significat; unde vertimus *ad partem suam*.

4. *Parate, inquient,*] Addidi, *inquient*, quia hìc est dialogismus Chaldæorum Ducum inter se, quorum alii, ex ipso itinere, Jerosolimam oppugnari jubent. Quod cùm fieri non potuisset, alii nocte ipsâ idem tentari volunt. Est autem hìc; קדשו עליה מלחמה *kaddeschou haleah milhhamah*, *sanctificate adversùs eam bellum*. Sed קדש *kiddesch* in *Pihel* sæpe est *parare*. Hinc LXX. Intt. παρασκευάσασθε ἐπ' αὐτὴν πόλεμον. *Hieronymus* habet: *sanctificate super ea bellum*, nimis verbotenus.

Adscendamus] Ad muros, nempe, ut scalas admoveamus. Quo dicto, statuuntur copiæ omnia ad expugnationem necessaria parasse, quamvis hoc reticeatur.

Hei nobis!] אוי לנו *oï lanou*. Responsum, hoc est, ab oppugnare jussis, qui parati oppugnationi non potuerant esse, ante vesperam, crescentibus jam umbris; cùm exigua tantùm pars diei superesset.

5. *Surgite verò* &c.] Rursus ipsâ nocte urbem adgredi jubentur. Hisce significat Propheta Babylonios putasse urbem coronâ & primo impetu capi potuisse, cujus opinionis ratio sequentibus verbis exprimitur.

Altas ejus domos] ארמנותיה *armenotheah*. Malè LXX. τὰ θεμέλια αὐτῆς. *Hieronymus* meliùs: *domos*, sed debuit addere *altas*, nam ארמון *armon* non est quælibet domus, sed alta, à רום *altum esse*. Tales sunt procerum, aut ditiorum civium ædes, præsertim in magna urbe, & frequentiore.

6. *Sic enim dixit Jehova* &c.] Prædictionibus, nempe, Prophetarum, ut Esaiæ, Jeremiæ & Ezekielis vocati erant Babylonii ad supplicium de Jerosolima sumendum; quæ res, per transfugas aut exsules Judæos, illis innotuisse, non est absimile vero. Quamobrem à Propheta hìc inducuntur quasi probè nossent Deum Judæorum sibi Jerosolimam traditurum.

Cædite ligna] Ad turres atque aggeres, qui partim lignis, partim terrâ aggestâ fiebant. Vide hac de re *Just. Lipsium* Poliorcet. Lib. II. Dial. 3.

Struite aggerem] שפכו סללה *schipphechou solelah*. LXX. Intt. minùs rectè, ἔκχεον δύναμιν, cùm debuissent dicere χῶμα, quæ vox *aggerem* significat è terra effusa factum. Sic & Hebræi dicebant שפוך סללה *schephoch solelah*, fundere aggerem, ligneis, nempe, plostellis advectum,

te redigam in vaſtitatem, terrámque incultam. 9. Sic dixit Jehova, *Deus* exerci-
tuum: reliquias Iſraëlis, vineæ inſtar, racemabunt; converte manum tuam, ſicut
vindemiator ad caniſtra. 10. Quem adloquar, *quémve* conteſtabor, ut audiant? en in-
circumciſa eſt eorum auris, nec poſſunt adtendere; verbum Jehovæ fuit, apud illos,
opprobrio, eo non delectabuntur. 11. Irâ Jehovæ, *inquam ego*, ſum plenus, laboraví-
que, ut eam continerem. Effunde, *ait Deus*, eam in puerulum, qui eſt in platea, pa-
ritérque in ſecretum juvenum cœtum; etenim vir, cum uxore, capietur, ſenex cum
pleno dierum. 12. Devolvantur eorum domus ad alios, agríque & uxores pariter;
extendam enim manum in incolas terræ, ait Jehova. 13. A minimo enim eorum ad
maximum, quivis ſectatur lucrum; à Propheta ad Sacerdotem, quivis mendaciter ſe
gerit.

gari, niſi vis me infenſum habere, néve te redigam in vaſtitatem. 9. Sic loquutus eſt Creator, idémque Deus exercituum: Reliquias Iſraëlis hoſtes, vineæ inſtar, quaſi racemationem auferent; verte manum tuam, ut vindemiator ad caniſtra. 10. Quem verò adloquar, quémve conteſtabor, ut audiant? Poſſis dicere iis eſſe aures, quales ſunt incircumciſorum, neque poſſe audire cum fructu præcepta Dei; qui circumciſionem, apud Iſraëlitas, inſtituit. Verba Dei apud alios fuere opprobrio, nedum ut libenter audirentur. 11. Irâ commotus ſum, inquam ego, erga ejusmodi homines, víxque eam poſſum coërcere. Effunde verò, ait Deus, iram tuam in pueros, qui ſunt in plateis, atque in arcanos juvenum cœtus; nam tunc temporis omnes quarumvis ætatum capientur. Vir cum uxore capietur, & ſenex cum decrepitæ ætatis homine. 12. Devolventur eorum domus ad alios, nec domus tantùm, ſed etiam agri & mulieres; extendam enim manum in incolas, ait Creator. 13. Omnes quærunt lucrum, à minimo ad maximum; à Prophetis

advectum, atque effuſum in virgulta & faces, quæ terræ ſubjiciebantur, ad firmitatem operis; qua de re, adi *Lipſii* locum indicatum. Rectè ergo *Hieronymus : fundite aggerem.*

Pœnis eſt damnata] הפקד *hopkkad*, facta eſt eſt viſitari. הפקד eſt pro הפקדה *hopbkedah*, nam עיר eſt fœminini generis, & fortè mendum hîc eſt librarii, è quo nullum conſectarium colligi poteſt. Notum *viſere* paſſim, apud Hebræos, perinde eſſe ac *punire*; ubi antecedens eſt pro conſequente.

Tota eſt enim oppreſſione plena] כלה עשק בקרבה *chullah boſchek bkirbah*, tota eſt oppreſſio, in medio ipſius. LXX. Intt. ὅλη καταδυναστεία ἐν αὐτῇ, ſic enim legendum videtur, non αὐτῇ; hoc eſt, tota urbs eſt in ſe mera tyrannis. *Hieronymus* minùs commodè: *omnis calumnia in medio ejus.* Major eſt ἔμφασις verborum Hebraïcorum, quibus dicitur Jeroſolima, quanta quanta erat, oppreſſio fuiſſe; cùm nemo fugeret Regum, Sacerdotum, Procerum, & pſeudoprophetarum potentiam tyrannicam.

7. *Quemadmodum puteus* &c.] In textu hîc eſt בור *bor*, quod λάκκον verterunt LXX. *Aquila*, *Symmachus*, & *Theodotion*, & quidem verè, ut & *Hieronymus* : *ciſternas*, ſed pro בור legunt Maſſoretæ בַּיר quod idem eſt ac בְּאֵר *puteus*, in quo eſt fons perennis, non aqua reſtagnans, quæ exhauriri poteſt. Eſt hîc elegans comparatio nequitiæ, numquam non prava facta parturientis, aut perpetrantis, cum puteo aquæ ſemper ſcaturientis, & quæ exhauriri nequit. LXX. Intt. Ὡς ψύχει λάκκος ὕδωρ, οὕτω ψύχει κακία αὐτῆς, & *Hieronymus*: *ſicut frigidam fecit ciſterna aquam ſuam: ſic frigidam fecit malitiàm ſuam.* Nempe, vocis ſignificatum deduxerunt à קרר *karar*, *frigidus fuit.* Sed effecerunt, ut elegantiſſima comparatio planè frigeret. Dicendum fuit קור eſſe *ſcaturire*, unde מקור *makor*, fons perennis, unde perpetuò aqua ſcaturit. Vid. C. II, 13. XVII, 13. ubi legimus מקור מים חיים, *fontem aquæ vivæ.*

7. *Morbus & plaga*] חלי ומכה *bboli oumacchab.* LXX. Intt. πόνοι καὶ μάστιγα, *Hieronymus* vertit: *infirmitatem & plagam.* Intelligendus *morbus*, aut *dolor*, quorum cauſa eſt tenuioribus potentiorum & ditiorum feritas. Dicuntur *coram Deo eſſe*, veluti juſtum Dei judicium implorantes, cujus ille immemor non erat futurus.

8. *Patere te caſtigari*] הוסרי *hivvaſeri* caſtigator, ſed vis conjugationis Niphal ea eſt interdum, ut reciprocam poteſtatem habeat, at paſſivam. Activa eſſet: *fac ut caſtigeris;* paſſiva: *patere te caſtigari.* Vide hac de re pluribus obſervata ad Eſaiæ C. I, 18. LXX. Intt. παιδευθήσῃ, *Hieronymus* verò : *erudire Jeruſalem*; hoc eſt, patere te erudiri.

Ne divellatur] פן תקע *phen thakah.* LXX. Intt. μὴ ἀποστῇ. Vulgatus: *ne recedat.* Vide Ezek. XXIII, 17, 18, 22, 28. ubi idem loquendi genus. Sunt autem verba hæc Dei.

9. *Racemabunt*] *Racemando racemabunt.* Sententia eſt, à Babyloniis, reliquias poſterorum Iſraëlis, Jeroſolimitanos, abductum iri in captivitatem; poſtquàm Iſraëlitæ plerique ab Aſſyriis in alias terras eſſent dudum tranſlati, quod à Nabuchodonoſore factum Jeroſolimitanis.

Converte manum tuam] Eſt mandatum Dei racematori datum, quo eum jubet racemos reliquos in caniſtrum reponere auferendos.

Sicut vindemiator] Cùm reſecuit relictos fortè racemos.

10. *Ut audiant*] *Et audient*

Incircumciſa eſt eorum auris] Ut *cor incircumciſum* dicitur animus libidinum amore etiamnum plenus, nec admittens monita libidinibus contraria: ſic & *incircumciſa auris*, quæ ſermonibus adfectui indulgentium adſueto, contrarias ei admonitiones reſpuit.

Nec poſſunt adtendere] Dum, nempe, pravi ſermones etiamnum eis placent, Hinc Philoſophi *purgari aures* ſuadent. Sic *Perſius* Sat. V, 67.

gerit. 14. Curant cladem populi mei, levi oratione, dicentes: pax, pax, nec ulla
tamen est pax. 15. Pudoréne adfecti sunt, quòd abominanda fecerint? imò verò ne
pudore quidem sunt suffusi, nec erubescere sciunt. Quare alii super alios cadent, tem-
pore, quo eos plectam, & corruent, ait Jehova.
16. Sic dixit Jehova: consistite ad vias, videte & interrogate de viis antiquis, ubi
sit via bona, eámque inite, & invenietis animo vestrò tranquillitatem; at dixerunt: non
inibimus. 17. Constitui, *inquit*, vobis speculatores, adtendite sonitum tubæ; non
adtendemus, inquiunt. 18. Ideò, *inquit*, audite, gentes, & tu, ô cœtus, cognosce,
quid

phetis, aut qui se Prophetas dicebant, ad Sacerdotes, omnes mendaciis non parcebant. 14. Elevabant omnes jacturam quasi exiguam, pollicebantúrque sibi pacem, nec tamen poterant eam sperare. 15. An pudore suffundebantur, quòd abominanda fecissent? imò verò erubescere nesciebant, nec pudore tangebantur. Quare alii in alios cadent, quando pœnas de iis sumam.

16. Sic dixit Creator; consistite ad vias publicas, & quærite ab aliis, quænam essent viæ antiquæ; & ubi sit via recta, eámque ingredimini, atque tranquillitatem ex ea cognitione nanciscemini; at illi negarunt, se illam ingressuros. 17. Sed constitui, ait Deus, speculatores, qui vos de recta via monebunt; adtendite sonitum tubæ. Illi verò negarunt, se facturos id, quod jubebantur. 18. Ideò audite, vos Gentes, & tu Conventus Jerosolimitane; quid in contumaces illos statuerim facere.

14. Audi

Cultor enim es juvenum purgatas inseris aures,
Fruge Cleantheâ.

Ad quem locum vide *Is. Casaubonum.*

11. *Ira Jehovæ* &c.] Deus ipse de se, tertiâ personâ, alibi non rarò, loquitur. Hinc LXX. Init. θυμόν μου. Malim tamen hæc esse Jeremiæ, ægrè sibi temperantis, ne justitiæ divinæ ultionem popularibus nunciet. Intelligitur Justitia divina, & Deo digna; quæ de contumacibus, postquàm diu eorum resipiscentiam frustra exspectavit, gravissima & æquissima supplicia sumit.

11. *Laboravi ut eam continerem*] נלאיתי הכיל *nilethi hachil.* LXX. Intt. καὶ ἐπέσχον καὶ οὐ συνετέλεσα αὐτούς, infeliciter & obscurè. Meliùs *Hieronymus: laboravi sustinens.*

Effunde, ait Deus] Imperium est Dei mandantis Jeremiæ, ne differat denunciare pœnas, mox sumendas de Jerosolimitanis omnium ætatum atque ordinum. LXX. Intt. habent ἐκχέω, quia in superioribus putabant Deum loqui, & pergere hîc, apud se, indignationem suam veluti excitare. Sed pro שפך *schphoch* in Imperativo, aut Infinitivo, oporteret legi שופך *schophech* & subaudire אני *ani*, hoc sensu: *ego mox effundam* &c. *Hieronymus* etiam, *effunde.* Hîc autem *effundere iram* est nihil dissimulare, de indignatione Dei in Jerosolimitanos. Sed Ezek. XX, 33, & Nahum I, 6. *effusa ira* Deo tribuitur, significátque Justitiæ Divinæ plenum exercitium, pœnis contumacibus, sine ulla venia, inflictis.

In puerulum, qui est in platea] In platea, nempe, ludentem; qui quidem pœnas alieni peccati, cujus reus non est; minimè dat; sed citiùs, quàm alioqui fieret, mortalitatis legem implet; ut ejus morte immaturâ improbi parentes supplicium Deo dent.

In secretum juvenum cœtum] סוד בחורים *sod babhourim*, in quo prava consilia, mox exsequutioni mandanda, capiuntur. Vide Gen. XLIX, 6.

Cum pleno dierum] Decrepito, & cui vita est oneri. *Senex* in superioribus verbis ætate quidem provectum, sed viridi senectâ significare videtur.

12. *Extendam enim manum*] Ut, nempe, eos graviter percutiam.

13. *A minimo eorum ad maximum*] *A parvo eorum ad magnum eorum.*

Quivis sectatur lucrum] כלו בוצע בצע *chullo botseab betsab.* LXX. Intt. συνετελέσαντο ἄνομα, quod nimis generale est. Meliùs *Hieronymus* habet: *omnes avaritiæ student.* Vide Job. VII, 8. Prov. XV, 27.

Mendaciter se gerit] עשה שקר *boscheb schaker*, faciens mendacium; non tantùm mendacia ore profert, sed etiam factis nentitur, cùm histrionem agens vult videri bonus, cùm sit nequam, servatâ quadam pietatis specie externâ; dum intus nihil est, præter improbitatem.

14. *Curant cladem populi mei*] ירפאו את שבר *jerappheou eth scheber*, curant fracturam; hoc est, clades acceptas à populo curabat pollicitationibus pacis, quæ ante deletam Jerosolimam nulla erit. Vide 2. Reg. XXIII. *& seqq.* ubi ab occiso Josia nulla sat certa pax fuisse narratur.

Levi oratione] על נקלה *hal nkallah.* LXX. Intt. ἐξουθενοῦντες, *elevantes.* Hieronymus: *cum ignominia*, parum commodè. Nomen est à קלל *levis fuit*, non à קלה, aut Participium fœmininum à masculo, נקל *nakel* Conjug. Niphal. Esaïæ XLIX, 6. si participium sit subaudiendum נחמה *nehhamah*, consolatio, aut simile quid. Nomen malim, ut 1. Sam. XVIII, 23.

15. *Alii super alios cadent*] יפלו בנופלים *jippbelou bannophelim*, cadent inter cadentes, aut in cadentes, quod malim. LXX. Intt. πεσοῦνται ἐν τῇ πτώσει αὐτῶν, malè. *Hieronymus* verò: *cadent inter ruentes.*

16. *Consistite ad vias* &c.] Est comparatio ducta ab iis, qui in bivio, vel trivio stant, quia nesciunt, quâ viâ progredi oporteat. Ut enim ejusmodi homines viæ imperiti consulunt viarum peritos, & monentibus obsequuntur: sic qui dubitant, de tota vitæ ratione, debent doctiores ea de re sciscitari, & auditis Majorum suorum institutis, ea sequi, si modò recta sunt; qualia reverâ erant veterum sapientium, apud Hebræos, placita. Possint hæc etiam aliquo modo illustrari ingeniosâ fabulâ de Hercule in bivio stante, quæ exstat

quid in illos *ſtatuerim*. 19. Audi terra: en ego adduco malum in populum iſtum,
quod eſt fructus cogitationum ejus; quia nec verba mea, nec legem meam adtenderunt,
atque hanc ſpreverunt. 20. Cur mihi thus è Seba veniret, & calamus aromaticus op-
timus, è terra longinqua? Holocauſta veſtra mihi non placent, nec victimæ veſtræ
gratæ mihi ſunt. 21. Quamobrem ſic dixit Jehova: mox ego objiciam huic populo
offendicula, atque impingent in ea patres & filii ſimul, vicinúſque & amicus ejus per-
ibunt. 22. Sic dixit Jehova: en populum venientem è terra ſeptemtrionali, & gen-
tem magnam, quæ è terræ lateribus excitabitur. 23. Arcum & clipeum geret, crude-
lis

19. Audi, tu Terra, quæ olim es data Iſraëlitis; mox calamitates huic populo immittam, quæ erunt fructus cogitationum ejus, quia legem meam non adtenderunt, imò etiam ſpreverunt. 20. Cur mihi thus è Seba adferretur, & calamus aromaticus è terris remotis? Holocauſta veſtra nequaquam mihi placent, nec victimæ veſtræ gratæ mihi ſunt. 21. Quare Creator minatur, ſe huic populo objecturum offendicula, in quæ offendant patres & liberi ſimul, & quibus vicinúſque & amicus unà pereant. 22. Hoc etiam dixit Creator, en populum è ſeptemtrione venientem, prævalidámque aliam gentem, quæ è vicinia excitabitur. 23. Arcum & pharetram, quibus ſagittas mittat, & ſimul à ſe arceat, geret; crudelis eſt, clamoreſque ejus militares ſunt inſtar fremitûs maris; equitatu potiſſimùm valet; parata eſt inſtar unius viri, ut tibi bellum inferat, ô Jeroſolima.
24. Jam

ſtat apud *Xenophontem* Lib. II. Memor. *Socratis*.

Tranquillitatem] מרגוע *margoah*. LXX. Intt. ἁγνισμόν. Latinus: *refrigerium*. Sed cùm verbum רגע *ragah* duplicis ſit ſignificatûs, & quidem contrarii; nempe, *moveri*, & *quieſcere* ſonet; *quietis* ſignificationem hìc præferendam eſſe, res ipſa docet. Vide infra C. XXXI, 2. XLVII, 6. & Eſai. XXVIII, 12. Sic & רגע *regah*, ab ipſis LXX. Intt. ἀνάπαυσις vertitur Job. VII, 18. XXI, 13. quamvis alienis locis.

Non inibimus] Non omnes quidem fortè apertè profeſſi ſunt, ſe Majorum inſtituta nolle ſequi; ſed plerique omnes factis oſtenderunt, ſe reverâ ita ſentire, quamvis aliter eſſent antea loquuti.

17. *Speculatores*] צופים *tſophim*. Sic vocantur Prophetæ, qui & mores populi, & futura etiam, quæ à Deo accipiebant, ſpeculabantur; ut malos caſtigarent, futuráque bona, aut mala prænunciarent. Vide Eſaïæ LVI, 10. & Ezek, III, 17. Metaphora ducta ab iis, qui è turribus, aut collibus ſpeculabantur, ne quid hoſtile incautis ingrueret. Vide 2. Reg. IX, 17. & quæ illic notavimus, & Ibid. XVII, 9.

Adtendite ſonitum tubæ] Speculatores, nempe, è turribus, aut collibus tubâ ſignum dabant, ſi quid inſolitum viderent. Hìc tubæ ſonitus deſignat monita Prophetarum.

Non adtendemus] Vide ad verſum antecedentem.

18. *Audite, ô gentes*] Ipſos Ethnicos teſtes vocat ſuarum minarum, ne putarent calamitatem, Judæis mox incubituram, caſu contigiſſe; non ut Deus de iis læſæ Religionis pœnas ſumeret.

Cœtus] עדה *hedah*. Sic ſæpe vocatur cœtus Iſraëlis. LXX. Intt. hæc verterunt parum feliciter: ἤκουσαν τὰ ἔθνη, καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια αὐτῶν, quaſi legiſſent שָׁמְעוּ pro שִׁמְעוּ, & רֹעֵי רֵעֶה, quæ ſunt coacta. Rectè Latinus: *audite gentes & cognoſce congregatio. Symmachus*, ut habet *Hieronymus*: *recognoſcite teſtimonium, quod in eis eſt*. Legit דעו *dehou* pro דעי *debi*. Hinc liquet, quàm facilè olim in ſimiles litteras error librariorum ſubrepere potuerit; unde factum, ut tot Anomaliæ in Libros irrepſerint, quæ alioqui dicerentur ſphalmata.

Statuerim] Eſt tantùm את אשר בם *eth aſcher bam*, quæ elliptica eſt loquutio, in qua ſubaudiendum יעצתי *jahatsthi*, decrevi, ſtatui, aut ſimile quid. Supplevit Latinus: *quanta ego faciam eis*.

19. *Quod eſt fructus cogitationum ejus*] פרי מחשבותם *phri mahhſchebotham*, fructus cogitationum eorum. Reſpicitur adagium: *prout ſeveris, ita & metes*. Vide ad Job IV, 8. LXX. Intt. καρπὸν ἀποστροφῆς αὐτῶν, quaſi legiſſent משובתם *mſchoubatham*. Bene Latinus: *fructum cogitationum ejus*. Cùm pravas & ſceleratas cogitationes animo verſaverit, fructus eis conſentaneos, calamitates maximas, metet.

20. *Quid mihi thus è Seba*] Reſpicit ſuffitum.

Calamus aromaticus optimus] קנה הטוב *keneh hattob*. Erat in unguento ſacrarii. Vide Exod. XXX, 22. Duobus autem hiſce aromatibus, eximiis quippe, continentur & reliqua, quorum eo Exodi Capite mentio fit; neque enim Deus pluris facit alia aromata, quàm hæc. Sententia eſt, Deo diſplicere operoſum illum & ſumtuoſum cultum, quo delectabantur Sacerdotes, nec quidquam eſſe, quo gratioſi eſſe apud ipſum poſſent, præter animum caſtum & Virtutem; ſine quibus adparatum illum pretioſi unguenti, aut ſuffitûs ei omnino eſſe ingratum. Sic & Eſaïas, C. I, 11. *& ſeqq.* victimas, ſuffitum, feſtos dies & talia, nomine Dei, aſpernatur; ſi ab iis vera animi Religio, Virtúſque ſejungantur.

E terra longinqua] Ex India. *Dioſcorides* Lib. M. M. I. c. 17. Κάλαμος ἀρωματικὸς φύεται ἐν Ἰνδίᾳ: *Calamus aromaticus naſcitur in India*. Sic & *Hieronymus* ad locum.

Holocauſta veſtra &c.] Eodem modo hæc intelligenda ac ſuperiora; victimas, nempe, minimè Deo placere, per ſe, ſed propter animi Religionem, cujus ſigna erant, non pars.

21. *Objiciam offendicula* &c.] נותן מכשלים *nothen michſcholim*, dans offendicula; hoc eſt, immittam calamitates, in quas incident. Incommodè LXX. Intt. δίδωμι ἀσθένειαν, nec mul-

lis eſt, nec miſeretur, vox ejus eſt ut fremitus maris, vehitur equis, parata eſt, inſtar viri, ut bello te impetat, ô filia Sionis. [24] Audivimus ejus ſonitum, remiſſæque ſunt manus noſtræ, anxietas invaſit nos, & dolor, qualis parturientis. [25] Ne rus exeamini, nec per vias incedatis; nam *ibi eſt* hoſtilis gladius & pavor circumquaque. [26] O filia populi mei, cinge te ſacco, volve te in cinere, lugeto *ut* unicum filium, planctu amariſſimo; repente enim vaſtator in nos veniet. [27] Arcem conſtitui te in populo meo & munitionem, intelligéſque atque explorabis ejus viam. [28] Omnes ſunt contumaciſſimi, vivunt in calumniis, *ſunt* ænei & ferrei *oris*, & quotquot ſunt, pernicioſi *homines*. [29] Incaluit igne caminus, abſumtum eſt plumbum, *at* fruſtra conflavit conflator,

24. Jam audivimus ejus exercitûs ſtrepitum, jámque ejus metu remiſſæ manus noſtræ, magna nos jam anxietas invaſit, eorum causâ, & dolorem ſenſimus conjunctum cum metu; qualem ſentiunt puerperæ, antequàm fœtum ſuum enixæ fuerint. 25. Interea caveatis, ne rus eatis, neque facilè per vias publicas iter faciatis; nam illic vagatur atque inſidias molitur hoſtis, qui circumquaque ſui pavorem ſparſit. 26. O Jeroſolimitanæ mulieres, cingite vos ſaccis, volvite vos in cineribus, lugete amaro dolore, ut fit in luctu unigeniti, in ſacco & cinere; ſubita enim vos vaſtitas opprimet. 27. Arcem te, ô Jeroſolima, & unicam munitionem populo meo conſtitueram, quæ exploret hoſtium conſilia. 28. Sed omnes ſunt præter modum contumaces, & calumniatores, ferrei oris & malefici. 29. Incaleſcente vi ignis catino, cui ineſt plumbum, aliquando tandem abſumitur

tò meliùs Latinus: *immittam in populum illum ruinas.* משכלים ſunt Græcè προσκόμματα, & Latinè: *offendicula*, quæ tralaticio ſenſu ſignificant calamitatum occaſiones. Metaphora eſt frequens Scripturæ, ut non ſemel notavimus.

22. *E terra ſeptemtrionali*] Vide Cap. I, 13, 14.

E terræ lateribus] מירכתי ארץ *mijjarchethe erets*, ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, ut habent LXX. Intt. & Vulgatus: *à finibus terræ.*

23. *Clipeum*] כדון *chidon.* Vide ad Joſ. VIII, 18.

Ut fremitus maris] כים יהמה *chajjam jehemeh*, inſtar maris fremet. Vide Eſaïæ XVII, 12, 13.

24. *Anxietas*] *Anguſtia*, צרה *tſarah*, quæ vox tam futuri mali metum, quàm præſentis ſenſum ſignificat.

25. *Per vias incedatis*] *Per viam*, nempe, ſtratam; ſi quò ire velitis, ne incidatis in hoſtem illac advenientem; ſed ite per calles ignotos, & obliquas ſemitas, quas hoſtis non obſidebit.

26. *Cingite vos ſacco*] Ut in graviſſima calamitate, quamvis nondum adſit.

Planctu amariſſimo] *Planctu amarorum.*

27. *Arcem conſtitui te*] בחון נתתיך *babbon nthattbicha.* Quòd, nimirum, ex arce ſublimi obſervari poſſit, quid in urbe agatur, an fiat concurſus populi, ſitne tumultus in plateis, & ſimilia. Qua in re ſita erat non ultima pars officii Præfectorum & Præſidiorum. Quod mirum non intellectum à veteribus Intt. cùm vertèrint: δοκιμαστὴν δέδωκά σε, & Latinus: *probatorem dedi te.* Sed מבצר in ſequente membro huic parallelo, oſtendit de *arce* agi, & *probator* diceretur בחן *bobben*, non בחון *babbon* aut *babboun.* Vide Eſaïæ XXIII, 13. & infra C. IX, 7. Vocem מבצר verterunt abſurdè LXX. Intt. δεδοκιμασμένοις, & Vulgatus: *robuſtum.*

Explorabis] בחנת *babbantha*, inde à re dicta, בחון *babbon* & בחן *behhan.*

28. *Contumaciſſimi*] סרי סוררים *ſare ſorerim*, contumaces contumacium. Vide de hoc loquendi genere, ad Eccleſ. I, 2. LXX. ſimpliciter ἀνήκοοι, frigidè. Vulgatus: *principes declinantes*, quaſi legiſſet שרים *ſarim*, aut quòd conſtructionem neglexerit, ut paſſim.

Vivunt in calumniis] הולכי רכיל *holeche rachil*, quaſi eſſet הולכים ברכיל *holechim brachil*, in calumnia; nam vox *calumniam* ſignificat, non minùs quàm calumniatorem. Vide Ezek. XXII, 10. LXX. Intt. πορευόμενοι σκολιῶς, & Latinus: *ambulantes fraudulenter*, quòd vocis ſignificatum proprium non adſequerentur.

Aenei & ferrei oris] *Aes & ferrum.* Quod poſſit tamen etiam de duritie animi immiſericordis intelligi.

Pernicioſi] משחיתים *maſchhithim* deſtructores. LXX. Intt. διεφθαρμένοι, & Latinus: *corrupti*, ſed vis eſt activa in Conjugatione *Hiphil*, & hac voce ſemper is ſignificatur, qui perniciem aliis adfert.

29. *Incaluit igne caminus*] נחר מפח מאש *nahhar mapphuahh meeſch.* LXX. ἐξέλιπε φυσητὴρ ἀπὸ πυρός. Latinus: *defecit ſufflatorium, in igne conſumtum eſt plumbum* &c. Certum eſt נחר eſſe *Nihhal* à חרר *exarſit, combuſtus fuit*, quod non contingit *folli*, ſed quidem *camino*, ſeu *fornaci*, quæ liqueſcente metallo poſt multum flatum, quò excitaretur ignis, ſummopere ardet. Hinc collegimus, veluti è re ipſa, eſſe *caminum*, aut *fornacem*, cujus uſus potiſſimus, liquefactio, nempe, metalli, non cernitur, niſi flatu adhibito, unde dictum ſit מפח aut מפוח *mapphouahh* Hebræis, hoc eſt, *fornax*, ſeu, caminus, quaſi *conflatorium* diceres.

Abſumtum eſt plumbum] תם עופרת *tham hophareth.* Rectè Maſſorethæ in margine monent תם ſeparandum à מאש, quod antecedit. Fatendum tamen, non convenire verbum תם *tham* genere cum ſequente voce, quæ eſt fœminina. Sed fortè legendum תמה *thamah*, niſi עפרת terminatione fœmininâ maſculinum ſit. Hæc deſumta videntur ab iis, qui maſſam argenteam, cui plumbi aut albi, aut nigri pars admiſta eſt, maſſæ liquefactione ſcorias, ſeu partes

flator, mali non ſunt avulſi. 30. Argentum reprobatum eos vocabunt; quia eos reprobavit Jehova.

Deus Judæos ad pœnitentiam, promiſſis additis, nec ſine caſtigationibus & minis, hortatur.

Caput VII.

1. VERBA à Jehova ad Jeremiam facta in hanc ſententiam: 2. ſta in aditu Ædis Jehovæ, & pronunciato illic, hæc verba: audite verba Jehovæ, *vos* omnes Judæ *tribules*, qui ingredimini per haſce portas, ut Jehovam adoretis. 3. Sic dixit Jehova,

ſumitur plumbum; at fruſtra eſt hîc conflator, neque mali ſeparantur à bonis. 30. Vocabuntur reprobatum argentum, quia à Creatore fuerint rejecti.

PARAPHRASIS.

1. DEINCEPS Deus Jeremiam ſic eſt adloquutus: 2. Stato ad ingreſſum Ædis Creatoris, atque hæc verba pronunciato: audite hæc Judâ oriundi, qui per haſce Sionis portas ingredimini, ut Creatorem in Sione adoretis. 3. Creator, idémque Deus exercituum, atque Iſraëlis, ſic loquutus eſt: emendate mores & adfectus veſtros; ego verò faciam, ut hunc locum incolatis, ut

partes plumbeas ab argenteis ſeparante, purgare inſtituunt. Cùm enim liquefacta aliquamdiu fuit, & rejectæ ſunt ſcoriæ; ſeparatur verum argentum ab alio metallo. Hac verò conflatione argenti impuri, intelligitur gravis calamitas, per Ethnicos populos creata, quæ veros Dei cultores à fucatis ſecernebat: eo quod qui Deum ex animo non colebant, ſe ſe Ethnicis adgregarent, & verè religioſos ſolos relinquerent. Calamitas ergo ejuſcemodi fuit inſtar *camini* vel *fornacis* (hæc enim more antiquo miſcemus) in qua veluti conflabuntur Judæi, ut mali à bonis ſecernerentur; quod interdum non fiebat, quia mali, parum religioſi licet, à ceteris non ſemper diſcedebant. Sic geminâ captivitate Jeroſolimitanorum, quæ anteceſſit ultimam urbis cladem, non erant mali à bonis ſeparati, cùm permulti mali in ea etiamnum fuerint, ut liquet è poſtremis Prophetæ noſtri Capitibus. Verùm eò non reſpicit, hoc loco, ſed potiùs ad antiquiores calamitates, tempore Manaſſæ, Joſiæ avi, quibus ſecretio malorum à bonis facta non erat; quandoquidem ſequutis temporibus, ad id quo hæc vaticinia à Jeremia ſunt pronunciata, vivo etiamnum Joſia, & fucatis Judæis Jeroſolima referta fuerit.

Conflavit conflator] צרף צרוף *tſaraph tſaroph*. Legendum ſecundo loco צורף *tſoreph*, conflator, aut ſubaudiendum, deeſt enim hîc nominativus verbi צרף *tſaraph*, conflavit. LXX. Intt. legerunt, ut diximus, cùm habeant: ἀργυροκόπος ἀργυροκοπεῖ, ut & *Hieronymus*: *conflavit conflator.*

Mali non ſunt avulſi] רעים לא נתקו *rahim lo nitthakou.* Remanſerunt, nempe, Jeroſolimæ, ſimulantes ſe veros Dei Iſraëlis cultores.

30. *Argentum reprobatum*] כסף נמאס *cheſeph nimas.* LXX. Intt. rectè: ἀργύριον ἀποδιδοκιμασμένον, & *Hieronymus*: *argentum reprobum*; Jeroſolimitani erant etiamnum argentum ἀδόκιμον, quia calamitatibus non erant expulſi mali, qui inter eos erant, quaſi ſcoriæ.

COMMENTARIUS
In Caput VII.

1. VErba à Jehova] *Verbum, quod fuit ad Jeremiam, à Creatore* (מאת יי) *dicendo.*

In porta] Nempe, Orientali, quæ potiſſima fuit, & per quam etiam mulieres in atrium mulierum ingrediebantur. Vide *Joann. Lightfootii* Deſcript. Templi Jeroſolimit. Cap. III. Omiſſos, jam ſuo tempore, in verſione LXX. Intt. notat *Hieronymus* 1. & 2. verſum, ſuppletóſque è *Theodotione*. Pleraque verba etiamnum deſunt, in Codicibus, qui ad nos pervenere.

2. *Vos omnes Judæ tribules*] *Tota Juda.*

3. *Emendate vias veſtras*] היטיבו דרכיכם *betibou darchechem*, bonas facite vias veſtras. Hanc orationem, aut ejus ſententiam protulerant Prophetæ, ante id tempus, Hezekiæ; quando ei denunciatum eſt, omnia avectum iri Babylonem, etiam ejus poſteros. Vide 2. Reg. XX, 17. 18. Similia repetiit deinde Chulda Prophetis Ib. C. XXII, 15. Deſinunt verò verba Prophetarum Templum, legibus iis, quæ recitantur vers. 5, & 6. incolume promittentium, unà cum vers. 6.

4. *Eorum, qui dicunt*] לאמר *lemor*, dicendo, ſed ſubaudiendum *eorum*, *qui dicunt.*

Templum Jehovæ &c.] Hoc eſt, Deum numquam paſſurum Templum ſuum ſolo æquari. Repetitio, quæ hîc adhibetur, eſt μίμησις eorum, qui tertio quoque verbo, *Templum Jehovæ* memorabant, ut oſtenderent locum Deo eſſe nimium acceptum, quàm ut capi eum pateretur à Babyloniis; agique adeò hac in re Dei honorem, qui incolumis eſſe non poterat, ſi caperetur.

Illa ſunt] המה *bemmah.* LXX. Intt. ἰδὲ, &

hova, *Deus* exercituum, Deus Israëlis: emendate vias vestras, & studia vestra, faciámque, ut hunc locum incolatis. 4. Ne fidatis verbis mendacibus eorum, qui dicunt: Templum Jehovæ, Templum Jehovæ, Templum Jehovæ illa *sunt*. Si emendaveritis vias vestras & studia vestra, si jus dixeritis cuivis & ejus proximo; 6. nec peregrinum, pupillum & viduam oppresseritis, nec sanguinem innocentem effuderitis in hoc loco, nec vestro malo Deos alienos sequuti fueritis; 7. faciam, ut hunc locum incolatis, in terra, quâ Majores vestros donavi, à longo tempore & in perpetuum. 8. At vos fiditis verbis mendacibus, quæ vobis non proderunt. 9. Annon dum furamini, occiditis, mœchamini, pejeratis, suffitum Bahali offertis, & sequimini Deos alienos, quos non nostis; 10. venitis & statis coram me, in hac Æde, quæ de nomine meo vocatur, & dicitis: liberati sumus; ut omnia illa abominanda facta perpetretis? 11. An ergo hæc Ædes, quæ de nomine meo vocatur, vobis videtur esse spelunca latronum, quod etiam ego video, ait Jehova? 12. Ite verò ad sedem *olim* meam, quæ erat Silunte, ubi

ut antehac. 4. Ne credatis iis, qui, cùm Jerosolimæ expugnatio timenda esse dicitur, negant futurum, quia in ea sola est Templum Creatoris, & duo hæc postrema verba repetunt, ut ostendant Sacram Deo Urbem captum non iri. 5. Si emendaveritis pravos vestros mores, & jus cuivis ex Lege dixeritis; 6. si peregrino, pupillo, & viduæ injuriam nullam feceritis, nec sanguinem innocentem umquam effuderitis; 7. tum verò faciam, ut hunc locum, quo majores vestros olim donavi, in perpetuum possideatis. 8. At fidem habetis fallacibus verbis, è quibus nullam utilitatem capietis. 9. Annon furamini, occiditis, mœchamini, pejeratis, sacra Bahali facitis, aliisque Diis, quos nullo certo experimento nostis. 10. Venitis ad Ædem Jerosolimitanam, quæ de nomine meo, ait Deus, vocatur, & creditis vos esse liberatos. 11. An ergo hæc Ædes, quæ de nomine meo vocatur, vobis videtur esse spelunca latronum? Hoc verò etiam ego animadverti, ait Creator, hanc Ædem, quæ mea esse dicitur, vobis videri reverà speluncam latronum, quod etiam ego video. 12. Ite verò ad priscam meam sedem, quæ olim fuit Silunte, & de meo nomine vocabatur; ac videte, in quem statum, propter nequitiam populi, eam redegerim.

13. Nunc

& Latinus *est*. Revera pronomen demonstrativum sæpe verbi substantivi loco est. Sed maluimus addere *illa*; quia, ut bene *Grotius*, complectuntur tres partes Templi, Atrium exterius, Atrium Israëlis, & Sacrarium propriè dictum; quæ homines, digito ostendentes, dicebant *esse illa Templum Dei*, ac proinde inviolata ab eo, contrà omnes hominum conatus, conservatum iri.

5. *Si emendaveritis*] *Si bonas faciendo bonas feceritis vias vestras* &c. Hæ sunt leges, quibus observatis ab Judæis, Deus in perpetuum Templum tutatus esset; sed quibus violatis, Hezekiæ temporibus; jam ab eius ævo prædixit, se Jerosolimam non tecturum contra Babylonios.

7. *A longo tempore & in perpetuum*] למן עולם ועד עולם *lmin holam vehad holam*, à sæculo & in sæculum.

8. *At vos fiditis verbis mendacibus*] *Ecce vos fiditis vobis, super verbis mendacii.* Verba hæc sunt ipsius Jeremiæ, de hominibus superiorum ætatum & suæ loquentis.

9. *Annon furamini* &c.] *An furando, occidendo, moechando —— & venistis coram me — & dixistis liberati sumus ----* His interrogationibus præfiximus *annon*, quasi esset הלא *halo*, cùm sit tantùm ה interrogans, sine negatione לא, quia ita res postulabat; interrogat enim Deus, non ut quærat, an res sit facta, sed ut significet negari eam non posse. Hebræi non connectunt partes orationis, ut Latini; nec possent à Latinè tantùm scientibus intelligi, si omnia verbo tenus verterentur. Sæpe ה interrogativum esse pro *annon* observavit jam *Chr. Noldius*, ad hanc particulam; quem vide, quamvis omnia exempla, quæ adfert, probare nequeam.

10. *Statis coram me in hac Æde*] Nempe, veluti ad Deum laudandum & orandum. Hæc intoleranda fuit histrionia Judæorum; aut stultitia minimè ferenda, dum Diis alienis sacra offerrent, velle videri Dei Israëlis cultores, à quo rem prorsus vetitam norant; quippe qui in Decalogo socii impatientem se esse apertè dudum patefecerat, & postea, per plures Prophetas. Quod factum videmus jam à temporibus Hezekiæ Regis, ut ex Esaïa intelligere licet. Eum vide C. LXV, 11. LXVI, 17.

Liberati sumus] נצלנו *nittsalnou*; nempe, à Babyloniorum metu; quod dictum fortè eo tempore, quo bello exorto, inter Ægyptios & Babylonios, Babyloniorum partes amplexus est Josias, & paullò post impedire conatus est, ne Ægyptii ad Euphratem per Israëlis agros contenderent, ut habemus 2. Reg. XXIII, 29. & 2. Ephem. XXXV, 20.

Ut omnia illa abominanda facta &c.] Quæ versu antecedente memorata sunt. Non dicebant quidem se liberatos esse, ut furarentur, occiderent, mœcharentur &c. Sed ita se gerebant, ut adpareret, quia desierant Babylonios timere, quos sibi amicos putabant, nihil sibi illicitum eos putasse.

11. *Vobis videtur*] *Est in oculis vestris.* Videbatur reverà illis spelunca latronum, cùm in eam convenire auderent fures, homicidæ, mœchi, perjuri, idololatræ; quamvis non profiterentur se ejusmodi esse.

12. *Ad sedem olim meam, quæ erat Silunte*] אל מקומי אשר בשילו *el mekomi ascher bschiloh*; ad locum meum, qui in Schiloh. Gilgale translatum Tabernaculum fuisse Siluntem urbem Ephraïmiticam liquet ex Josuæ C. XVIII, 1. postquàm Chananæa fuisset subacta, ut ad eum

ubi initio nomen meum collocaveram; & videte quomodo eam, propter populi mei Israëlitici nequitiam, habuerim.

13. Nunc verò quoniam, *dum* hæc omnia facinora admitteretis, ait Jehova, vos sum adloquutus mane surgens & vos compellans, nec *tamen* audistis: vósque vocavi, nec respondistis: 14. ita me geram erga hanc Ædem, quæ de nomine meo vocatur, & in qua fiduciam ponitis, atque locum, quem vobis, Majoribúsque vestris dederam: ut me gessi erga Siluntem. 15. Ejiciam vos è conspectu meo, ut ejeci omnes fratres vestros, totam posteritatem Ephraïmi.

16. Tu verò, *Jeremia*, ne ores, pro hoc populo; ne vociferatione & precibus pro iis utitor, néve intercedas, neque enim te audiam. 17. Nonne vides quid isti faciant, in urbibus Judæ, atque in plateis Jerosolimæ? 18. Filii colligunt ligna, patrésque iis ignem subjiciunt, & mulieres subigunt farinam, ut operibus cœli placentas faciant, fundúntque libamina Diis alienis, ut iram meam moveant. 19. An me irritant? ait Jehova;

13. Nunc verò quandoquidem, cùm tot facinora nefanda committeretis, vos maturè monui per Prophetas; nec tamen mihi paruistis, nec ullam rationem admonitionum mearum habuistis; 14. hanc Ædem, quæ mea dicitur, & cui fidere videmini, locúmque, quo vos & Majores vestros donaveram, eodem modo habebo, ac Siluntem olim habui. 15. Expellam vos è conspectu Templi mei, ut ejeci alias Tribus, & præsertim posteros omnes Ephraïmi.

16. Tu autem, ô Jeremia, ne me huic populo placare coneris; nullas enim preces pro eo exaudiam. 17. Annon vides, quomodo se gerant isti in urbibus Judæ, & in plateis Jerosolimæ? 18. Filii colligunt ligna, ad victimas fictitiorum Deorum absumendas; iisque lignis eorum patres ignem subjiciunt: & mulieres subigunt farinam, ut faciant placentas astris offerendas; útque libamina offerant Diis alienis, quasi, datâ operâ, me offendere vellent. 19. An me verò provocant ad iram? ait Creator; annon potiùs semet ipsi infamant, ut pudore suffundantur?

eum locum diximus. Quamdiu verò illic manserit, & quando illinc avectum fuerit non constat. Ad tempora usque Helis Silunte fuit, ut intelligere est ex 1. Sam. I, 3. III, 21. quænam verò sors ejus postea fuerit, non docet Scriptura; nisi quòd Arca ab ea separata atque à Philisthæis capta, & reducta in Israëlitarum agros, ad Tabernaculum non redierit. Erat id Gabahone, tempore Salomonis, ut legimus 2. Ephem. I, 3. seorsim ab Arca, quæ tunc erat in urbe Davidis. Quid eo factum sit nusquam dicitur, ait tantùm Psaltes Ps. LXVIII, 60. à Deo desertum Siluntinum tentorium fuisse. Itaque Silo, quæ fuerat ejus sedes, per tempora Judicum, à Josuæ ætate, desiit esse sub finem ejus intervalli, aut initio Judaïcæ Monarchiæ. Quod autem contigerat Silunti, idem poterat Jerosolimæ fieri. Vide & infra C. XXVI, 6, 9.

Ubi initio nomen meum collocaveram] שכנתי שמי שם *schicchanti schmi scham*, habitare feceram nomen meum ibi, in principio; hoc est, feceram ut illic diceretur esse *Arca Creatoris*. Bene LXX Intt. κατεσκήνωσα, *Hieronymus*: minùs rectè: *habitavit*, neglectâ Grammaticâ.

13. *Dum hæc* &c.] Particulam *dum*, postulantibus sententiâ & Latinè loquentium usu, suppleri hic oportuit.

Mane surgendo] Diligenter, & sine mora vos admonens. Hæc est vis verbi השכם *haschchem*, in hoc negotio, in quo sæpe occurit.

15. *Totam posteritatem Ephraïmi*] *Totum semen Ephraïmi.* Nomine Ephraïmitarum, quorum potentissima fuit Tribus, inter decem Israëliticas, & maximè Idololatriæ dedita, intelliguntur omnes, quæ in æternam captivitatem abductæ ab Assyriis fuerant.

16. *Ne vociferatione & precibus* &c.] לא תשא בעדם רנה ותפלה *lo thisscha bebadam rinnah outhkillah*, ne pronuncies, aut ne tollas pro iis clamorem & preces. רנה *rinnah*, quod plerumque est lætus clamor, hìc est ejulatus. Perperam vertit hìc Latinus; *laudem*, quæ est deprecatio.

18. *Operibus cœli*] מלכת השמים *mlecheth haschamajim.* LXX. Intt. τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, quia putarunt agi de stellis, Sole, Luna & reliquis, quæ sunt מלאכת *opus cœlorum*, vel opificium, quo Deus cœlum ornavit; & facilè א eliditur. *Jonathan* similiter: לכוכבת שמיא *astra cœli.* At *Hieronymus*: *reginæ cœli*, cui etiam præiverant LXX. Intt. C. XLIV, 17, 18, 19, 25. ubi βασιλίσσῃ οὐρανοῦ verterunt. Constantior fuit, & quidem meritò Chaldæus, qui semper vertit eo modo, quem diximus. Sicubi, in Scriptura, Sol, aut aliud Numen Orientalium, vocaretur מלך שמים, *Rex Cœli*; verisimillimum esset hìc memorari *Reginam Cœli*, quo nomine Luna non incommodè intelligi posset. Verùm cùm sæpe occurrant Nomina *Molochi* & *Milchomi*, quæ sunt à nomine מלך *melech*, Rex, deducta, nusquam mentio ulla occurrit *Regis cœli.* Hæc fuit causa, cur eò inclinaret animus, quò videbam *Jonathanem* aliósque Hebræos præivisse.

Non dissimulabo tamen posse adferri ex *Augustino* in quæstionibus ad Judices Lib. VII. quæst. 16. quo defendi *Hieronymus* possit: *Solet*, inquit, *dici Baal nomen esse apud Gentes illarum partium Jovis, Astarte autem Junonis, quod & Lingua Punica putatur ostendere. Nam Baal Punici videntur dicere* Dominum; *unde* Baalsamen, *quasi* Dominum cœli *intelliguntur dicere*; Samen, *quippe apud eos*, cœli *adpellantur.* Hoc autem proximè accedit ad *Regem cœli*, cui conjux datur *Bætis* בעלת השמים *babalath hasschamajim*, Domina cœli, & quæ βασίλεια Βῆλτις vocabatur à Nabuchodonosoro, apud *Megasthenem*, *Eusebio* citatum, ad calcem Lib. IX de Præparat. Evangelica. Verùm hæc nusquam occurunt in Hebræorum Libris

Jehova; annon *potiùs* femet ipfi *infamant*, ut eorum vultus pudore fuffundantur? [20]. Quapropter fic dicit Dominus Jehova, en, ira & excandefcentia mea effufa eft in locum hunc, in homines, in pecudes, in arbores agri, atque in fructum terræ; *isque ignis* ardebit, neque exftinguetur. [21]. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, Deus Ifraëlis: holocaufta veftra addite *aliis* facrificiis veftris, *eorúmque* carnem comedite; [22]. neque enim adloquutus fum Majores veftros, nec mandata iis dedi, quo tempore eos è terra Ægyptia eduxi, de holocauftis, aliífque victimis; [23]. fed hoc iis præcepi, quod fic dixi: aufcultate voci meæ, & fiam Deus vefter, vos vero populus meus, & ingredimini viam omnem, quam vobis præfcribam, ut vobis bene fit. [24]. At non audierunt, neque inclinarunt aurem fuam, fed fequuti funt *fua ipforum* confilia, & mali animi fui contumaciam, ac retrocefferunt, nedum ut progrederentur *in timore mei.* [25]. A die, quo è terra Ægyptia exierunt Majores veftri, ad hunc ufque diem, mifi ad vos omnes

dantur? 20. Quare fic loquutus eft Creator: indignatio mea effundetur in hanc urbem, in arbores agrorum, & proventus terræ; nec exftinguetur ignis, priusquàm omnes agrorum fructus abfumferit. 21. Sic etiam loquutus eft Deus omnium Creator, & Deus, fingulari ratione, Ifraëlitarum: holocaufta veftra aliis facrificiis addite, eorúmque carnem comedite; 22. neque enim mandata Majoribus dedi, cùm Ægypto eos eduxi, mandata de holocauftis, aliífque victimis; 23. Sed iis in mandatis dedi, ut aufcultarent voci meæ; quod fi facerent, bene illis futurum pollicitus fum. 24. Sed mihi dicto audientes non fuerunt, verùm fua ipforum confilia & adfectus fequuti funt. Tantùm abfuit, ut progrederentur in timore mei! 25. A tempore, quo Majores veftri ex Ægypto egreffi funt, ad hoc úfque tempus, mifi ad vos fervos meos Prophetas, quotidie à matutino tempore

Libris. Attamen *Joan. Seldenus* non dubitavit, quin *Regina Beltis* eadem effet ac *Regina Cœlorum*, dignúsque eft, qui legatur *De Diis Syris* Synt. II. Cap. 2. Et fi quis malit adfentiri, quàm rationi antea adlatæ, per me fanè licet.

Placentas faciant] כונים *chavvanim*, unde LXX. Intt. χαυῶνας fecerunt. Placentas vertit Latinus, nec video quid meliùs dici poffit, & Diis placentas oblatas fuiffe fatis conftat. Sic *Ariftophanes* Thefmophor. 292. inducit mulierem fervæ dicentem:

Ὦ Θρᾷττα, τὴν κίστην κάθελ', κᾆτ' ἔξελε
Τὸ πόπανον, ὅπως λαβοῦσα θύσω ταῖν θεαῖν.

O Threffa, ciftam demitte, deinde exime popanum, quod fumtum offeram Deabus. Vide & *Plutum* V. 660. & 680.

Fundúntque libamina] והסך נסכים vehaflech nfachim, *& fundendo libamina.* LXX. Intt. ἔσπεισαν σπονδάς, Vulgatus: *& libent.* Notum eft labiis vinum libatum, & fi quid fupererat in flammam conjectum. Qui nefciunt adeant *Virgilium* Georg. Lib. IV, 380. *& feqq.* ejúfque Interpretes.

19. *Semet ipfi infamant*] הלוא אותם *halo otham*, annon ipfos; nempe, *infamant*, ex fequentibus verbis, quæ his connexa funt; neque enim poffis ex antecedentibus repetere, *irritant.* Ergo fupplere queas הבאישו *hibifchou*, fœtere fecerunt, propriè; infamarunt, metaphoricè. Vide Gen. XXXIV, 30.

Ut eorum vultus &c.] *Propter pudorem vultuum fuorum*: hoc eft, ut pudore fuffundantur. Sententia eft, fe infamarunt, ut nihil emolumenti hinc ceperint, fed ut erubefcere debuerint.

20. *Ifque ignis*] Hoc fubaudiendum, propter fequens verbum *exftinguetur*, quafi effet ואש ההיא בערה *veefch hahi baherah*, & ignis ille ardet, aut *ardebit*, & quidem mox.

21. *Eorúmque carnem comedite*] Illicitum hoc erat, ex Lege Levit. I, 9. Vult Deus fe pluris non facere facrificia à malis oblata, omnibus ritibus obfervatis, quàm fi ea negligerent, à fe enim ritus omnes, fine animo religiofo, nihili fieri.

22. *Neque enim adloquutus fum* &c.] Hoc eft, non dedi mandata, de facrificiis; quafi folis ritibus delectarer; quæcumque effet animi adfectio in offerente; fed de obfequio per omnia mihi præftando & præfertim in iis, quæ ad verum animi cultum & bonos mores pertinent. Quando quidpiam longè præfertur alii rei, mandatum dicitur; alia illa res negatur juffa. Sic Hof. VI, 6. de hac ipfa re fic loquitur Deus: *beneficentiâ delector, non facrificio; malóque cognitionem Dei, quàm holocaufta.* Vide Matth. IX, 13. & ad eum locum Interpretes.

24. *Suo ipforum confilio*] במועצות *bmohetfoth*, quod conjungendum cum לבם *libbam*, quod fequitur. Sed perfpicuitatis causâ, addidi *fua ipforum*, non mutato fenfu. Ifraëlitæ, cùm mali effent, neque meliores fieri cuperent, id fibi obfervandum fumferunt, è legibus divinis, quod cum animo nequam confiftere poterat; quæ pertinebant, nempe, ad ritus; neglexerunt verò, quæ ad animi religionem erga Deum, verámque erga fe ipfos, & alios virtutem; quafi has non mandaffet Deus. Atqui hoc fuerat ejus confilium, ut meliores fierent; cujus animi adfectionis ritus pars non erant, fed tantùm fymbolica ejus imago; quæ rem aliquo modo oculis fubjiceret atque ad animum revocaret.

In timore mei] Hoc fine dubio intelligendum, quod, ne penderet oratio, Latinè loquentes fupplevimus.

25. *Quotidie*] Eft tantùm יום *jom*, quod valet idem ac יום יום *jom jom*, die, die; id eft, quotidie; nifi alterum exciderit. Vide Gen. XXXIX, 10. Perperam conjunxerunt Veteres Intt. hanc vocem cum fequenti.

26. *Indu-*

omnes servos meos Prophetas, quotidie mane surgens, eósque adlegans; 26. at non audierunt me, neque admoverunt aurem suam: sed indurarunt cervicem, & deteriùs se gesserunt, quàm ipsorum Majores.

27. Omnia hæc verba iis dices, nec auscultabunt tibi; vocabis eos, nec tibi respondebunt. 28. Dic ergo illis: hæc gens est, quæ non audivit vocem Jehovæ Dei sui, nec castigationem admisit; periit veritas, atque ex eorum ore exclusa est. 29. Tondeto, ô *Sion*, cæsariem tuam votivam, eámque projice, & pronuncia in locis editis lessum, quia rejecit Jehova, & reliquit hanc ætatem, cui iratus est; 30. nam Judæ posteri fecerunt quod mihi displicet, ait Jehova, collocarúntque exsecranda sua Numina, in Æde, quæ de nomine meo vocabatur, ut eam pollucrent. 31. Exstruxerunt loca excelsa Thophethi, quæ sunt in valle Hinnomi filii, ut igne filios suos, & filias suas comburerent, quod nec præcepi

pore ad vesperam; 26. verùm illi mihi obsequuti non sunt, neque me quidem audiverunt, ut par erat; sed pertinaciter vitiis suis adhæserunt, & deteriùs vixerunt, quàm fecerant eorum Majores.

27. Omnia hæc iis dicito, quamquam tibi attentas aures non præbebunt, & vocanti nihil respondebunt. 28. Quare dic, illis audientibus: hæc est gens, quæ noluit audire verba Creatoris, qui est ejus Deus; nec castigationis ullam rationem habuit; apud eum veluti periit veritas, quandoquidem nullam ejus rationem habet, nec amplius ex ejusmodi hominum ore egreditur. 29. Luctum tuum, propter vitia populi tui, ne dissimulato, sed tondeto propterea cæsariem tuam, eámque dejice, & pronuncia, instar præconis, lessum; quia Creator rejecit hanc hominum ætatem, cui indignatur. 30. Queritur, Judæ posteros id fecisse, quod Deo suo displicet, atque erexisse statuas exsecrandorum suorum Numinum, in Templo Jerosolimitano, quod de nomine Creatoris vocatur, ut eam Ædem pollucrent. 31. Præterea erexerunt loca excelsa Thophethi, quæ sunt in valle Hinnomi filii, ut liberos suos illic combure-

26. *Indurarunt cervicem*] Jugo legum, quod eis imposueram, rigidiorem cervicem præbuerunt; hoc est, minùs paruerunt, quàm antea.

28. *Periit veritas*] אמונה *emounah*, veracitas, & fides in promissis.

Exclusa est] נכרתה *nichretbah*, rescissa est. Non ampliùs invenitur in eorum ore.

29. *Tondeto, ô Sion, comam tuam votivam*] גזי נזרך *gezi nizrech*. Persona & adfixa fœminina ostendunt, Deum Sionem adloqui aut Jerosolimam. LXX. Intt. κεῖρε τὴν κεφαλήν σου, Sed נזר *nezer* non est *caput*, verùm cæsaries intonsa capitis Naziræi. Hieronymus: *tonde capillum tuum*. נזר *nezer* non est quivis capillus, ut nomen ipsum ostendit; ideò vertimus *votivam comam*, vel *cæsariem*. Adludit Propheta ad legem de Naziræo, quæ exstat Num. VI, 9, ubi, *si quis subitò prope eum moriatur*, jubetur, *radere caput suum*. Quare sensus est, tot homines occisum iri Jerosolimæ, à Chaldæis, ut, si qui essent tunc in ea Naziræi, deponere cæsariem omnes coactum iri, quibus verbis multitudo moriturorum significatur. Hìc quærunt viri docti, quî Propheta hìc, nomine Dei, jubeat Jerosolimitanos cæsariem suam, luctûs causâ, tondere, cùm res esset vetita, Lege, quæ exstat Levit. XIX, 27. *non tondebitis in orbem extremitatem capitis vestri, neque barbæ vestræ extremitatem radetis*. Sed in hac lege luctûs ratio nulla habetur, ut ad locum observavimus. Vetantur tantùm hic Israëlitæ in orbem sibi cæsariem tondere, ut solebant Arabes, non luctûs, sed ornamenti causâ; nam in luctu non tantùm inferiorem crinium partem tondebant Orientales; sed totum etiam caput, cui calvitiem veluti inducebant. Nec tantùm luctûs causâ faciebant hoc Ethnici, sed & ipsi Judæi, exceptis tantùm Sacerdotibus, quibus res vetatur Levit. X, 6. XXI, 5. Ceteris Israëlitis illicitum non erat, nec umquam exprobrata hæc tonsura lugubris, quasi Legis violatio, sempérque in usu fuit, ut liquet ex Esaïæ III, 16, 23. & XXII, 12. Jeremiæ hoc ipso loco, tum Capp. XVI, 6. XLI, 5. Ezek. VII, 18. Hamos. VIII, 10. Mich. I, 16. Profertur tamen locus Deut. XIV, 1. ubi vetantur Israëlitæ calvitiem *sibi inter oculos inducere, propter mortuum*. Sed ipsum loquendi genus, *inter oculos*, ostendit agi non de tonsura totius capitis, sed anterioris tantùm partis, quæ oculorum interstitio respondet; nisi fortè etiam partis superciliorum tonsura vetatur, quâ uti solerent populi quidam vicini. Scio aliter sensisse *Mosem Maimoniden*, ut liquet ex Cap. X, 14. 15. Libri, quem inscripsit *Habodah Zarah*. Sed loca Prophetarum adlata majoris sunt, apud me, ponderis; quàm traditiones Rabbinicæ, quibus confidere non semper licet, cùm incertis tantum doctrinis, quasi à Majoribus acceptis, nituntur.

Pronuncia in locis editis lessum] שאי על שפים קינה *schei hal schephajim kinah*, tolle super locis altis lamentationem. LXX. Intt. ἀνάλαβε ἐπὶ χειλέων θρῆνον. Legerunt, ut observat *Lud. Cappellus*, שפת, quod aliquando significat *labia*, vel etiam שפתים *schphathajim*. Sed luctus maximus & publicus, è speculis faciendus, significari videtur.

Ætatem cui iratus est] דור עברתו *dor hebratho*, ætatem iræ suæ. Hebraïsmus notissimus.

30. *Quod mihi displicet*] *Malum in oculis meis*.

Collocarúntque &c.] Factum hoc videtur, temporibus Manassæ, aut Amonis; neque enim sub Josia licuisset.

31. *Loca excelsa Thophethi* &c.] במות התפת *bamoth thophetb*. LXX. Intt. τὸν βωμὸν τοῦ Ταφὲθ, propter convenientiam vocis Hebraïcæ, cum Græca; sæpe enim voces Hebraïcas vertunt Græcis

præcepi, nec cogitavi. 32. Propterea tempora mox aderunt, ait Jehova, quibus non amplius dicetur Thophethum & vallis Hinnomi filii, sed vallis occidionis, & deficiente loco *cadavera* in Thophetho sepelient. 33. Erunt cadavera populi hujus escæ avibus cœli & bestiis terræ, nec quisquam eas abiget. 34. Faciam ut in *ceteris* urbibus Judæ, inque plateis Jerosolimæ sonitus gaudii & hilaritatis desinat, vox item sponsi & sponsæ; terra enim in vastitatem erit conversa.

Peccata Judæorum, & pœnæ, & de iis lessus Prophetæ.

CAPUT VIII.

1. TEMPORE illo, ait Jehova, educent è sepulcris ossa Regum Judæ, ossa principum ejus, ossa Sacerdotum, ossa Prophetarum, & ossa Jerosolimæ incolarum.

burerent, quod Deus nec præcepit, & ne cogitavit quidem. 32. Præterea mox venient tempora, ait Creator, quibus is locus non vocabitur Thophethum, aut Vallis Hinnomi; sed Vallis occidionis, & deficiente loco, sepelientur ea cadavera in Thophetho. 33. Cadavera hujus populi erunt esca avium cœli, & ferarum terræ, nec quisquam eas abiget. 34. Dabo operam, ut in ceteris urbibus Judæ, inque plateis Jerosolimæ, strepitus gaudentium desinat, & præsertim sponsorum & sponsarum; terra enim hæc in solitudinem erit conversa.

PARAPHRASIS.

1. EO tempore, ait Creator, eruentur è sepulcris ossa Regum ipsorum Judæ, aliorum Procerum, Sacerdotum, Prophetarum, & quorumvis

Græcis similis soni, quamquam diversi significatûs. Scribunt LXX. mendosè חפת Θαφὲτ, quos sequutus est *Eusebius* in locis: Θαφὲθ βωμὸς τῦ Θαφὲτ ἐν Ἱερεμίᾳ· ἐν προαστείοις Αἰλίας, εἰς ἔτι νῦν δείκνυται ὁ τόπ☉ ὕτω καλύμεν☉, ᾧ παράκειται κολυμβήθρα τῦ κναφέως καὶ ὁ ἀγρὸς τῦ κεραμέως ἢ τὸ Ἀχελδάμα χωρίον. *Hieronymo* interprete: *Thaphet, legimus in Hieremia aram Thaphet: est autem in suburbanis Æliæ usque hodie locus, qui sic vocatur, juxta piscinam Fullonis & Agrum Acheldama.* Postea à *Topheth* dicitur esse ἐν φάραγγι τῶν υἱῶν Ἐννὼμ ἔνθα εἰδωλολάτρει ὁ λά☉ ἐν προαστείοις Ἱερυσαλήμ. In Γαιεννὼμ, dicitur fuisse, κλήρῳ φυλῆς Βενιαμὶν καὶ παρακεῖσθαι τῷ τείχει Ἱερυσαλὴμ πρὸς ἀνατολὰς, quod verum est, si addideris, declinasse ad meridiem. Ut bene observavit *Had. Relandus* in Palæstina Illustrata. Lib. I. c. 54.

Ut igne filios suos &c.] לשרף את בניהם ואת בנותיהם באש *lisсhroph bnehem veeth bnothchem baesch.* Quæ manifestò ostendunt Idololatras verè combussisse liberos suos, in honorem Deorum, non tantùm per flammas transmisisse, ut quidam perperam putarunt. Vide not. ad 2. Reg. III, 27.

Nec præcepi &c.] Videntur hæc innuere, Idololatras nonnullos contendisse, ἀνθρωποθυσίαν non fuisse ingratam Deo Israëlis, fortè propter sacrificium Abrahami, eam in rem perperam detortum, unde se *hoc cogitasse* negat Deus, pro quo habetur, *non adscendit in cor meum*, לא עלתה על לבי, ubi subauditur זאת *hoc.*

32. *Tempora mox aderunt*] *Ecce dies venientes.* Quod tempore obsidionis Jerosolimæ contigisse videtur, ut rectè habet *Hieronymus.*

Vallis occidionis] Quòd in ea Babylonii multos occiderint Judæos.

Deficiente loco] מאין מקום, *meen makom*, quòd nullus futurus sit locus. Cùm multi sint fame mortui, in tam longa obsidione, videntur etiam in illa valle horum cadavera sepulta, ad pestem vitandam. Sic & in extremo Jerosolimæ exscidio, multa cadavera sunt ab obsessis in profundiores valles dejecta, cùm intra muros sepulturæ locus non esset. Vide *Josephum* de Bello Jud. Lib. V. c. XIII, 7. è divisione Hudsoniana.

33. *Erunt cadavera* &c.] Quæ loci inopiâ, aut quod nemo ea curaret, non fuerint sepulta.

COMMENTARIUS

In CAPUT VIII.

1. E*Ducent è sepulcris ossa Regum* &c.] Quod speraturi essent divitias in eorum sepulcris inventum iri. *Hieronymus* in locum: *Quia solebant, juxta antiquum morem, aurum, aut quædam ornamenta, vel virorum, vel mulierum in sepulcris condere, hæc quoque frangebat & effodiebat avaritia.* Nusquam tamen, in Libris sacris, Hebræos veteres solitos divitias in sepulcra inferre legimus, sed narrat *Josephus* Ant. Jud. Lib. XVI. c. 7. è divisione Hudsoniana, è sepulcro Davidis ab Hyrcano & Herode pecunias & ornamenta aurea sublata; quod tamen fabulæ propius est, quàm veræ Historiæ. Sed Chaldæi, è suis moribus, judicabant de alienis, si verum est, quod de Nitocri Babyloniorum Regina narrat *Herodotus* Lib. I. c. 187. imposuisse eam sepulcrum suum uni è portis Babylonis frequentissimæ, additâ hac Inscriptione: τῶν τις ἐμεῦ ὕστερον γινομένων Βαβυλῶν☉ βασιλέων ἢν σπανίσῃ χρημάτων, ἀνοίξας τὸν τάφον λαβέτω

colarum. [2]. Exponent ea Soli & Lunæ, & toti exercitui cœli, quos amarunt, quos coluerunt, quos secuti sunt, quos quæsiverunt, & quos adorarunt; neque *ea ossa* colligentur, neque sepelientur, sed sterquilinium in terræ superficie erunt. [3]. Præferetur mors vitæ omnibus reliquiis superstitum, ex hac mala familia, in ceteris omnibus locis, per quæ eos disjiciam, ait Jehova, *Deus* exercituum.

[4]. Dices iis: sic ait Jehova: an cadunt *homines*, ut non resurgant? an avertuntur ut non revertantur? [5]. Cur ergo se avertit populus iste Jerosolimitanus, aversione pertinaci? Retinent dolum, nec volunt redire. [6]. Adtendi & audivi, recta non loquuntur, neminem nequitiæ suæ pœnitet, cùm dicet: quid feci? Unusquisque revertitur

rumvis Jerosolimitanorum. 2. Exponentur illa Soli & Lunæ, ceterisque stellis, quas amarunt, & coluerunt; nec colligentur, ut sepeliantur, sed sterquilinii instar, in terræ superficie, relinquentur. 3. Superstites omnes, ex hac prava familia, mortem præferunt vitæ in aliis locis, ubi erunt sparsi, ait Creator, Deus exercituum.

4. Dices iis: sic ait Creator, an homines cadunt, ut non resurgant? an avertuntur, ut revertantur? 5. Cur ergo se avertit ab iis populus Jerosolimitanus, & quidem pertinaciter? Attamen nolunt ad cadavera redire, ut ea sepeliant? 6. Cùm adtenderem, ut audirem, quid dicerent, audivi recta eos nequaquam dicere; nec quemquam eorum pœnitere, quæ fecit. Unusquisque redit ad suos mores, ut equus ad cursum, inchoato

τω ὁπόσα βύλεται χρήματα, μὴ μέντοι γε μὴ σπανίσας γε, ἄλλως ἀνοίξῃ, ὐ γὰρ ἄμεινον: sicui Regum Babylonis, post me futurorum, fuerit pecuniæ penuria, aperto sepulcro sumito quantumcumque libuerit pecuniæ, ne tamen non indigens temerè aperito. Reliqua apud *Herodotum* legantur. Satis hinc liquet, si modò verum est, apud Chaldæos, insolitum non fuisse Regibus thesauros secum sepulcris inserendos mandare.

Ossa principum &c.] Non odio in homines, sed spe adducti thesaurorum, ut diximus.

2. *Exponent ea soli* &c.] Miserandum vulgò visum, etiam apud Ethnicos, simúlque nefandum ossa è sepulcri tenebris eruere, & sub dio relinquere, non sepulta. *Horatius* Epod. XVI, 11. *& seqq.*

Barbarus, heu! cineres insistet victor & urbem
Eques sonante verberabit ungulâ,
Quæque carent ventis & solibus ossa Quirini,
Nefas videre! dissipabit insolens.

Ad quem locum vide *Dionys. Lambinum* & *Lævin. Torrentium.* Satis est hoc haberi indignitatem maximam, & summopere lugendam, ut pœna sit iis, qui ita censent.

Quos amarunt &c.] Amarus sarcasmus, quo Propheta meritò eorum Idololatriæ illudit.

Quos quæsiverunt] Precibus adierunt. Vide 2. Reg. XX, 3, 4. 2. Par. XXV, 15, 20.

Neque ea ossa colligentur &c.] Hoc quoque iis pœnæ fuit, qui ægrè ferebant. Philosophi, præsertim Stoïci, ridebant. *Seneca* Ep. XCII. *Ille divinus animus egressurus hominem, quò receptaculum suum conferatur, ignis illud exurat, an feræ distrahant, an terra contegat, non magis ad se judicat pertinere, quàm secundinas ad editum infantem. Utrum projectum aves differant, an consumatur*

——— canibus data præda marinis,

quid ad illum? Qui tunc quoque, cùm inter homines est, nullas timet, ullásue timebit, post mortem, minas eorum, quibus usque ad mortem timeri parum est? Non conterret, inquit, *me nec uncus, nec projecti ad contumeliam cadaveris laceratio, fœda visuris. Neminem de supremo officio rogo, nulli reliquias meas commendo; ne quis insepultus esset, rerum natura prospexit. Quem sævitia projecerit dies condet. Disertè Mæcenas ait:*

Nec tumulum curo, sepelit Natura relictos.

Quæ, ut observatum viris doctis, præ oculis habuisse videtur *Lucanus*, cùm hæc scriberet Lib. VII, 810.

——— tabésne cadavera solvat,
An rogus haud refert; placido Natura receptat
Cuncta sinu, finémque sui sibi corpora debent.

Sic & in fragmentis aut ex *Seneca*, aut potiùs ex elegantis ingenii eorum temporum declamatore, qui respondet minanti insepultam sepulturam his verbis: insepultus jacebis: *Quid aliud respondeam, quàm illud Maronis:* ——— facilis jactura sepulcri. *Si nihil sentio, non pertinet ad me jactura corporis insepulti. Si sentio, omnis sepultura tormentum est.* Insepultus jacebis:

——— cœlo tegitur, qui non habet urnam.

(è Lucano VII, 219.) *Quid interest ignisne, an fera consumat, an tellus omnium sepultura. Istud non sentienti supervacuum est, sentienti onus.* Insepultus jacebis: *at tu combustus; at tu obrutus; at tu inclusus; at tu putridus; at tu evisceratus & constrictus; at traditus lapidi. qui te paullatim edat & exsiccet.* Nulla est sepultura; *non sepelimur, sed projicimur.* Non sepelieris: *Quid inter tutissima trepidas? ultra pœnarum omnium terminum iste locus est* &c. Sed non ita Israëlitarum plebs philosophabatur, idcóque ejusmodi minis deterrenda fuit à vitiis. Gentes etiam excultissimæ idem sentiebant ac Hebræi, nec hostium cadaveribus sepulturam negarunt, ut ostendit *Joan Kirchmannus*, in Append. Operis de Funeribus, c. V. Quare etiam hìc feritas Chaldæorum describitur, ut intelligerent Judæi gravitatem impen-

vertitur ad curſum ſuum, inſtar equi effuſi in prælium. 7. Etiam Ciconia in cœlo novit ſtata ſua tempora, turtur, hirundo & grus tempeſtatem adventûs ſui obſervant; at populus meus non novit jura Jehovæ.

8. Quomodo dicitis: ſapientes ſumus, & lex Jehovæ apud nos eſt? Profectò ſtylus mendaciter ſe geſſit, mendacium *fuit* Scribarum. 9. Pudefacti ſunt ſapientes, territi ſunt & capti, quia verbum Jehovæ rejecerant; quæ verò hæc ſapientia eſt? 10. Propterea dabo uxores eorum aliis, & agros eorum iis, qui eos poſſidebunt; nam à minimo ad maximum, quotquot ſunt, lucro ſtudent; atque à Propheta ad Sacerdotem uſque omnes ſunt mendacio addicti. 11. Curant cladem populi mei perfacilè, dum dicunt: Pax,

in prælio. 7. Atqui Ciconiæ, in aëre, ſciunt ſtata tempora, quibus ad nidi conſtructionem, legibus naturæ, eas redire oportet; at populus meus non novit jura Creatoris ad ſe pertinentia.

8. Qui ſapientiam veſtram, & Legis Creatoris cognitionem jactatis? Mendacia hæc ſunt Doctorum Legis. 9. Pudore ſunt ſuffuſi, qui ſapientes habebantur; territique & capti, quia Creatoris verbum rejecerant; quænam verò ſapientia hæc fuit? 10. Quare eorum uxores aliis collocabo, atque agros eorum dabo novis dominis; nam omnes, à minimo ad maximum, quotquot ſunt, lucro ſtudent, & à Propheta, ad Sacerdotem, ſunt mendacio addicti. 11. Putant enim ſe perfacilè

impendentium ſibi pœnarum.

Sterquilinium] לדמן *ldomen*, in ſterquilinium, ut habet *Hieronymus*. Sed LXX. hìc & C. XVI, 4. εἰς παράδειγμα, quaſi eſſet à רמה *ſimilis fuit*, exemplum enim eſt ſimile quiddam ei, cujus eſt exemplum. Sed *fimus*, aut *ſterquilinium* ſignificat, & vertitur κοπρία à LXX. Intt. C XXV, 33. atque alibi

4. *An cadunt homines*] Eſt negationis loco; hac ſententiâ; ſi cui contingat cadere, quam primùm eum reſurgere. Proverbium eſſe videtur.

An avertuntur, ut non revertantur?] אם ישוב ולא ישוב *im jaſchoub vlo jaſchoub*. Priùs *jaſchoub* averſionem ſignificat, poſterius reverſionem. Verbum hoc utrumque ſonat. Qui à recta via imprudens declinavit, ſtatim ac errorem ſuum animadvertit, in viam redit.

5. *Se avertit*] שובבה *ſchobebah*. Hìc eſt ה paragogicum, ut aiunt, aut librariorum mendum, ut in multis aliis locis; nam עם *ham*, populus, eſt maſculini generis.

Averſione pertinaci] משבה נצחת *mſchubah nittſabbeth*. Eſt propriè *perpetua*. LXX. ἀναιδῆ, Latinus: *contentioſa*. Commodius viſum *pertinacem* interpretari.

6. *Rectà non loquuntur*] לא כן ידברו *lo chen jedabberon*. LXX. Intt. οὐχ οὕτως, ſed hìc voculæ כן ea ſignificatio idonea non eſt. Latinus: *quod bonum eſt*; quod eſt perinde ac *rectum*, quæ propria eſt ſignificatio.

Cùm dicat, quid feci?] *Dicendo; quid feci?* nempe, quod dignum ſit pœnitentia. Qui non intelligit, aut intelligere non vult quid peccarit, emendari non poteſt: ut morbus non curatur, niſi morbum eſſe conſtet.

Ad curſum ſuum] במרצתם *bimrutſatham*, prout rectè ſcribunt in margine, pro במרצותם. LXX. Intt. ἀπὸ τοῦ δρόμου αὐτοῦ, perperam. Meliùs Latinus: *ad curſum ſuum*. *Jonathan*: ברצות *voluntatem*, quaſi hæc vox eſſet non à רוץ *routs*, currere, ſed à רצה *ratſah* voluit. Unde fortè ſcholiaſtes citat *Syrum* habentem τῇ γνώμῃ αὐτοῦ è quo non abeſt etiam *Syrus* Intt. Polyglottorum. Sed melior eſt antiquiorum ſententia, qui referunt ad *curſum* propter id quod ſequitur.

Effuſi] שוטף *ſchoteph*. LXX. Intt. κάθιδρος, ſudans. Meliùs Latinus, *impetu vadens*. Confertur hìc equus cum torrenti, qui effuſo impetu ruit. Sic apud *Virgilium* Georg. in fine:

—— *carceribus ſeſe effudere quadrigæ.*

Ubi vide *Joan. Lud. Lacerdam*. Hinc *effuſus curſus*.

In prælium] במלחמה *bammilhhamah*, quæ vox *prælium*, æquè ac *bellum* ſonat. Jeremiæ comparatio egregiè deſcribit impetum, quo mali homines in flagitia, & ſcelera ruunt. Equus enim præliis adſuetus,

—— *ſi qua ſonum procul arma dedere,*
Stare loco neſcit, micat auribus, & tremit artus,
Collectùmque premens volvit ſub naribus ignem;

Ut verbis utar Virgilianis è Georg. III, 83. Vide & verſ. 103. *& ſeqq.* eximiam deſcriptionem curruum *carcere effuſorum*. LXX. Intt. abſurdè, poſtquàm à priorum verborum ſenſu aberrarunt, habent hìc: ἐν χρεμετισμῷ αὐτοῦ, *in ejus hinnitu*

7. *Ciconia*] חסידה *hhaſidah*, de qua vide quæ congeſſit. *Sam Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib. II. c. 29. LXX. Intt. neſcierunt quæ eſſet avis, cùm ſervaverint vocem Hebraicam ἀσιδά, nec *Hieronymus*, qui *milvum* vertit.

Stata ſua tempora] מועדיה *mohedeah*, hoc eſt, tempora abeundi in loca calidiora, atque hinc redeundi. Notum enim eſt, hanc eſſe ex avibus, quæ quotannis migrant.

Turtur] תור *thor*. Eumdem vide Lib. I. c. 9.

Hirundo] סיס *ſis*. Vide ejuſdem Libri c. 10.

Grus] עגור *hagor*. Adi c. 11. neque enim opus eſt ſcrinia ejus expilare. Propheta hìc meritò præfert, in quibuſdam avibus, peritiam earum; quæ naturà ad conſervationem ſuæ ſpeciei, & ſingularum etiam poſtulat, & quibus conſtantiſſimè & optimè funguntur; ignorantiæ, & negligentiæ officiorum Religionis, & Societatis Civilis, in improbis hominibus, quæ ne norunt quidem, nedum ut eorum obſervantes ſint. Quod etiam, in hac luce

Pax, pax: nec tamen pax erit. 12. Pudefactíne sunt, quia rem abominandam ad-
miserunt? imò verò nullo pudore erant adfecti, quia erubescere nesciunt, idcóque in
cadentes concident; & tempore supplicii sui, corruent, ait Jehova.
13. *In foveam* colligam eos, ait Jehova, nec ullæ erunt uvæ in vite, nec ficus in
ficis, folium etiam decidet, dabóque *iis*, *qui* eorum *terram* peragrabunt. 14. *Sed* cur nos
sedemus? Convenite & munitas urbes ingrediamur, & quiescamus illic, quia Jehova
Deus noster nos ad quietem adegit, & nobis aquam felle temperatam bibendam dedit, nam
deliquimus in Jehovam. 15. Exspectavimus pacem, at boni nihil contigit; & tem-
pus,

facilè curare vulnera populi, si modò dicant pacem futuram; nec tamen pax erit. 12. Eósne pudet, quia res pudendas admiserunt? imò verò nullo pudore sunt adfecti, quia res abominandas perpetrarunt? Imò nullo pudore tenebantur, quia pudorem ignorant; ideò in eos, qui ceciderunt, & ipsi cadent, ac tempore supplicii, quod luent, cadentes prement, & simul cùm iis corruent.
13. In foveam eos colligam, ait Creator, nullæ erunt uvæ in vitibus, nec ficus in ficis, nec folia in arboribus; nam deciderint, & omnia dabo peregrinis, qui eorum agros occupaverint. 14. Sed cur moramur? venite modò atque unà munitas eorum urbes invadamus, atque in iis quiescamus, quia Creator noster nos ad quietem adegit, & aquam, in qua dilutum fel erat, nobis bibendam porrexit, nam delictis nostris hoc meriti eramus. 14. Conveniamus, atque urbes munitas ingredia-

luce Christianismi, est cur queramur; cùm reverà exstingui videantur plurimis & Rationis & Revelationis lumina, & pauci sint, qui facem ceteris præferre queant.

Jura Jehovæ] משפט י״ *mischphath Jehova*, jus Jehovæ. LXX. Intt. τὰ κρίματα. Rectiùs vertissent: δικαιώματα. Agit enim de norma vitæ Propheta noster. Latinus: *judicium Domini*. Imò *jus*.

8. *Stylus mendaciter se gessit*] *Ecce in falsum fecit stylus*, הנה לשקר עשה עט *hinneh laschcker haschah het*. Videtur respicere Propheta ad falsa instrumenta, facta ab eo genere hominum, quod hodie *Notarios* vocamus. Nam ספר *jurisperitum* significat & *scribam*.

Mendacium fuit scribarum] שקר סופרים *scheker sopherim*: LXX. Intt. εἰς μάτην ἐγενήθη σχοῖνος ψευδὴς γραμματεῦσιν. Vulgatus: *Mendacium operatus est stylus mendax Scribarum*. Jonathan: *In mendacium fecit Scriba calamum mendacii, ad falsandum*. *Grotius* putat optimè verti: *profectò stylus mendacia scribit, falsimonia penès Scribas*. Est sanè, ut videtur, sensus; sed obscura sunt verba: *stylus mendaciter*, vel *frustra se gessit*.

9. *Pudefacti sunt sapientes*] Videtur quidem agi de re præterita, ita ut velit Propheta homines, qui se peritos Legum Divinarum putabant, in magnas calamitates incidisse, eò quòd verbis Prophetarum fidem non habuissent. Sed & similia contigerunt Judæis sese Nabuzardani, prout suadebat Jeremias, dedere detrectantibus. Itaque possent etiam hæc futuro tempore exprimi: *pudefient* &c. quod & sequentia suadent.

Quæ verò hæc sapientia est] חכמת מה להם *hhochmath mah lahem*. LXX. Intt. σοφία τίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς; Latinus: *& sapientia nulla est in eis*. Si nihil deest, deberet legi חכמה in statu absoluto, ut loquuntur Grammatici.

10. *Sunt mendacio addicti*] עשה שקר *hoscheh scheker*, faciens mendacium; hoc est, fallaciis & mendaciis alios decipit.

11. *Curant cladem populi mei* &c.] Habuimus hæc ipsa verba Cap. VI, 14. ubi vide notata.

12. *Pudefacti sunt* &c.] Hoc comma habuimus etiam C. VI, 15.

13. *In foveam colligam eos*] אסף אסיפם *esoph asiphem*. Hoc verbum dicitur de Deo homines è medio tollente, Job. XXXIV, 14. Ps. CIV, 29. & alibi. Perspicuitatis causâ addidi *in foveam*, quasi esset אל בור *el bor*, quod debet necessariò suppleri.

Nec ullæ erunt uvæ in vite &c.] Figurata oratio, quâ nemo eorum superstes futurus significatur.

Qui eorum terram peragrabunt] יעברום *jababeroum*, transibunt eos. Ut *terra* pro Israëlitis passim sumitur: sic & hìc *illi* sunt pro ipsorum agris. Quasi dixisset, dabo homininibus, qui illac commeabunt; quod propriè quidem refertur ad fructus, quos prætereuntes, nemine servante, colligunt quasi suos; sed tralaticio sensu de tota gente, quam prætereuntes hostes captivam erant abducturi.

14. *Sed cur nos sedemus* &c.] Subita hæc interrogatio significat non esse ruri in agris manendum, cùm venturi essent Chaldæi, sed confestim in urbes munitas confugiendum, ne incursionibus militum impunè omnes occiderentur, qui ruri & per pagos apertos habitabant. De re quasi præsente loquitur Propheta, quia non multò pòst futura erat, & præsens ei, in viso, objiciebatur.

Convenite] האספו *heasphou*, colligite vos; hoc est convenite, vel vos abdite in urbes munitas, ne prædones vos abducant.

Nos ad quietem adegit] הדמנו *hadimmanou*, è דמם *damam*, quievit. LXX. Intt. ἀπέῤῥιψεν. Hieronymus: *silere nos fecit*. Sententia esse videtur à Deo ita accisas vires fuisse Regni Judæ, ut copias non haberent, quibus agros & vicos suos tueatur; sed necesse habeat se se in urbibus munitis quietum tenere, dum regio latè à Babyloniis vastaretur.

Aquam felle temperatam bibendam dedit] ישקנו מי ראש *jaschkenou me rosch*, faciet nos bibere aquam fellis; hoc est, in gravissimas calamitates nos conjiciet.

15. *Exspectavimus*] קוה *kavveh*, quod est *exspecta*, aut *exspectare*. Latinè loquentium ratio, & orationis nexus postulabat, ut verteremus, quasi scriptum esset נקוה *nkavveh* in futuro, aut קוינו *kivvenou*, in præterito. LXX. Intt. συνήχθημεν, Latinus: *exspectavimus*.

 Nihil

pus, quo curaremur, ecce autem terrorem. [16]. A Dane audietur fremitus equorum ejus, & fonitus hinnituum validorum ejus equorum, tremet tota terra, veniet, terrámque & quidquid eam implet, abſumet, urbémque & ejus incolas. [17]. Immittam enim in vos ſerpentes Regulos, contra quos nullum eſt carmen, & vos mordebunt, ait Jehova. [18]. *O* qui me recreas in mœrore! animus meus in me languet. [19]. En ſonum clamoris filiæ populi mei, è terra remota. An Jehova non eſt in Sione? an Rex ejus in ea non eſt? Quare verò, *inquit Deus*, me ſculptilibus ſuis, atque inanitatibus alienis irritarunt?

[20]. Tranſiit meſſis, finita eſt æſtas, nec tamen liberati ſumus. [21]. Vulnere filiæ populi

grediamur, quia Creator Omnipotens nos ad quieſcendum adegit, & quieſcamus illic, & nobis aquam, in qua fel dilutum eſt, bibendam dedit; quia in eum graviter deliqueramus. 15. Exſpectaveramus tamen pacem, ſed boni nihil nobis contigit; & tempus, quo curaremur, ſed novi terrores nobis incubuere. 16. A Danis Tribûs agris borealibus, ad fontes Jordanis, audietur fremitus equitatûs, atque hinnitus vehemens equorum, quibus fiet, ut contremat tota terra Judæa; quæ & quà patet abſumetur ab hoſtibus, qui & incolas urbium di ripient. 17. Præterea immittam in vos ſerpentes Regulos, contra quorum morſus nullum eſt carmen, & qui vos mordebunt, ait Creator, contra quos nullum carmen efficax eſt. 18. O Deus, qui in mœrore me recreas, mihi adeſto, hoc tempore, quo animus meus languet. 19. Audio nunc triſtes voces populi Jeroſolimitani, è terra remota. An igitur non adeſt ampliùs Creator Sioni? an nullus ampliùs eſt Rex? Quare verò, repoſuit Deus, me ſculptilibus ſuis Diis, manibúsque aliarum gentium Numinibus irritarunt?

20. Tranſiit, repoſuit Jeremias, tempus meſſis, æſtatis jam finis fuit, nec tamen à metu hoſtium liberati ſumus 21. Calamitate popularium meorum fractus ſum, dicebat homo lugens, quare atratus

Nihil boni] Opponitur hoc paci, quia *pax* omnia bona complectitur, præſertim in Hebræorum uſu.

Tempus, quo curaremur] לעת מרפא *lebeth marphe*, tempus curationis; hoc eſt, tranquilla tempora, quibus Judæ vires convaleſcerent.

16. *A Dane audietur* &c.] Qui agrum Danitarum, ad fontes Jordanis, colunt, primi hinnitum equorum adventantis exercitûs audient; nec reverâ aliunde, ut antea jam diximus, in Judæ regnum venire poterant ex Syria venientes, per quam Babylonii tranſituri erant.

Fremitus equorum ejus] נחרת סוסיו *nahhrath ſouſau.* Quarum vocum priore propriè ſignificatur *fremitus*, quem naribus edunt equi, ut doctè oſtendit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 1. Lib. II. c. 8. Vide Job. XXXIX, 23.

Sonitu] מקול *mikkol*, à voce, ſed hîc eſt *ſonitus*, nam ſequitur מצהלות *mitshaloth*, quâ voce dicuntur hinnitus equorum, ut infra L, 11.

Validorum ejus equorum] אביריו *abbirau*. Tauri & equi hoc vocabulo æquè inſigniuntur, quaſi viribus valentes. Sed hìc equorum eſt nomen. Vide infra XLVII, 3. L, 11.

Tremet tota terra] Terrebitur multitudine equitatûs, audito equorum hinnitu.

Quidquid eam implet] מלואה *meloah*, plenitudinem ejus; hoc eſt, omnes fruges, omne pabulum & quidquid erit fructuum abſument.

Urbémque & ejus incolas] Jeroſolimam, nempe, & qui in ea deprehendentur; quamvis enim cladis etiam partem fecerint expugnationes aliarum urbium, maxima omnium calamitatum fuit Jeroſolimæ excidium, quæ Metropolis & ditiſſima omnium fuit.

17. *Serpentes regulos*] צפענים *tſiphhonim.* LXX. Intt. ὄφεις θανατοῦντας, Latinus meliùs: *ſerpentes regulos*, ut pluribus oſtendit *Sam. Bochartus* Hieroz. P. 2. Lib. III. c. 9. Eo nomine deſignantur Babylonii, non Aſſyrii, ut vult *Bochartus* c. 10. qui, ante Joſiæ regnum, Iſraëlem abduxerant in captivitatem, cùm ſub hoc demum Rege cœperit vaticinari Jeremias. Vide c. I, 2.

Contra quos nullum erit carmen] אשר אין להם לחש *aſcher en lahem lahaſch.* LXX. Intt. οἷς οὐκ ἔστιν ἐπᾶσαι, Latinus: *quibus non eſt incantatio.* Loquitur hîc, ex vulgi ſententia, de qua diximus ad Pſ. LVIII, 5.

18. *O qui me recreas in mœrore*] מבליגיתי עלי יגון *mabligithi hale jagon*, recreatio mea ſuper mœrore. LXX. ἀνίατα μετ' ὀδύνης. Vulgatus: *dolor meus ſuper dolore.* At conſtat verbo הבליג *hiblig*, ſignificari potiùs levationem doloris, quàm augmentum. Vide Job. IX, 27. X, 20. Pſ. XXXIX, 13. Hamos. V. 9. Deum alloquitur Propheta, levationémque doloris ab eo petit.

Languet] דוי *davai*, languent. LXX. Intt. καρδίας ὑμῶν ἀπορουμένης. *Hieronymus* rectiùs: *cor meum mœrens.* Ita autem exclamat Jeremias, in ipſo viſo, in quo ſuperioribus verbis auditis, viſus ſibi eſt *ſonum*, hoc eſt, Jeroſolimitanorum triſtes vociferationes è longinquo audire.

An Jehova non eſt in Sione?] Non adeſt propitius Jeroſolimitanis, ſed eorum urbem veluti deſeruit?

Rex ejus] Idem ac Jehova.

Inquit Deus] Deum hìc loqui, non Prophetam, res ipſa oſtendit. Perinde eſt ac ſi diceret: non eram deſerturus Jeroſolimam, ſi mihi paruiſſet; ſed cùm me Idololatriâ irritarint Jeroſolimitani, eos non ampliùs tuebor.

20. *Tranſiit meſſis* &c.] Propheta iterum loquitur, cúmque, in viſo, Jeroſolimam obſeſſam, ſéque in ea clauſum videret, queritur, poſt elapſum ver, æſtatémque præteritam, nondum ſe liberari, hoc eſt, poſt longam obſidionem; nam Jeroſolima cœpit hieme obſideri anno Ante Chriſtum DXC. nec capta eſt niſi ſub finem æſtatis anni DLXXXIX.

21. *Vulnere*] על שבר *hal ſcheber*, ſuper fractura, unde poſtea ſequitur השברתי *hoſchbarthi*, fractus ſum. Quod Latinè exprimi commodè non potuit. *Vulnus* vertimus, quia שבר

populi mei fractus sum, atratus sum, & stupor me corripuit. 22. Nulláne est in Galahaditide resina, nullúsne est illic medicus? Sin minùs, cur impositum non est emplastrum *vulneri* filiæ populi mei?

Querelæ Prophetæ de vitiis & sceleribus Judæorum, calamitates iis imminentes, minæ in superbos aliósque populos.

CAPUT IX.

1. UTINAM caput meum convertatur in aquam, atque oculi mei in lacrimarum scaturiginem! Deflerem noctu & interdiu confossos filiæ populi mei. 2. Utinam

atratus prodii, & stupore me corripi sensi. 22. Nulláne est consolatio, quæ leniat dolorem animi mei, ut resina Galahaditica vulnera sanat? Nullúsne est animorum Medicus? si nullus sit, cur saltem non est impositum emplastrum Jerosolimæ, à popularibus meis conditæ?

PARAPHRASIS.

1. O Utinam caput meum mutaretur in fontem aquæ, è quo lacrimæ scaturirent! Deflerem interdiu & noctu Israelitas ab hostibus occisos. 2. Utinam in desertis vicinis haberem diversorium, quo excipiuntur, qui iter hàc faciunt! Eò me conferrem, procul à popularibus meis; quia sunt

שבר tam aptè dici potest de carnium separatione, quæ ferro fit, quàm de ostium fractione. Vide infra XXX, 17. XXXIII, 6.

22. *Nulláne est resina*] Pro *resina* est צרי *tsori.* Quod ῥητίνη interpretantur LXX. Intt. & *resinam* Latinus. Sic & Chaldæus, & alii Hebræi. Alii *Opobalsamum* volunt. *Edm. Castellus* Theriacam cum aliis & Intt. Orientalibus interpretatur, parum commodè, theriacâ enim non curantur vulnera. Sequuti sumus antiquiores; cùm resinæ usus esset magnus, in vulneribus curandis; quia emplastris miscebatur. Laudabatur resina Terebinthi, ex Judæa & Syria, ut auctor est *Dioscorides* Lib. I. de M. M. c. 91. ἔστι δὲ πᾶσα ῥητίνη, inquit, μαλακτικὴ, θερμαντικὴ, διαχυτικὴ, ἀνακαθαρτικὴ. Quæ verba hac παραφράσει expressit *Plinius* Lib. XXIV. c. 6. ubi de Resinæ *natura in medendo contrahere vulnera, purgare, discutere collectiones. Dioscorides* sub finem capitis, μίγνυται δὲ καὶ ἐμπλάστροις, καὶ μαλάγμασι καὶ ἀκόποις. *Plinius* paullò antea: *Resolvitur resina ad vulnerum usus & malagmata oleo.* Quæ satis supérque sunt, ad ostendendum hìc, ubi de curando vulnere sermo est, resinæ mentionem, ex regulis artis, id fieri. Uterque etiam Scriptor memorat, inter laudatas resinas, *Syriacam*; quo nomine Galahaditica contineri videtur; quòd Galahaditis, eorum temporibus, ad Syriam pertineret.

Illic] Putarim hoc referri non ad Galahaditin, sed ad Judæam; ut quærat Propheta, nullúsne sit medicus, inter Judæos; hoc est, vir fortis & prudens; qui calamitatibus publicis remedium adhibere possit. *Grotius* vult ad medicos Galahaditas respici; sed nusquam ejus regionis medicorum mentio occurrit.

Sin minùs] כי *chi.* Sunt loca, in quibus hæc particula sic vertenda videtur *Chr. Noldio*, quæ recenset ad sign. 11. & quibus hunc adde.

Cur impositum non est emplastrum] מדוע לא עלתה ארוכת *maddouah lo haletha arouchath.* Postremam vocem interpretati sumus *emplastrum*, primùm quia res ipsa hoc postulare videtur, cùm agat Propheta de vulnere, deinde quia ארוכה significat *rem in longum porrectam*, quale est emplastrum. Verbum autem עלתה *adscendit*, dici potest de quavis re, quæ alii imponitur. Itaque subaudiendum putavi *vulneri*, על השבר è superioribus. Fateor hanc ipsam loquutionem occurrere in locis, in quibus sermo est de restauratione murorum, 2. Ephem. XXIV, 13. & Nehem. IV, 7. Sed sunt etiam, qui *medicinam* in iis locis, non omnino absurdè interpretantur, inter quos *Val. Schindlerus*, inter meliores Lexicographos, quem vide ad verbum ארך. Præiverant iis LXX. Intt. qui ἴασιν hìc verterunt & ἴαμα Esai. LVIII, 8. Jerem. XXX, 14. XXXIII, 6.

Vulneri filiæ populi mei] *Emplastrum filiæ populi mei*; hoc est, idoneum vulneri ejus curando. Apud Latinos etiam, *vulnus* cladem interdum significat.

COMMENTARIUS
In CAPUT IX.

1. U*Tinam caput meum convertatur in aquam*] מי יתן ראשי מים *mi jitthen roschi majim,* quis dabit caput meum aquam; hoc est, utinam caput meum esset aqua! Itaque vertere debuissent LXX. Intt. ὄφελον κεφαλή μου ὕδωρ εἴη, non verò: τίς δώσει κεφαλῇ μου ὕδωρ; ut fecerunt, nec sequi eos debuisset Vulgatus, qui habet: *quis dabit capiti meo aquam?* Notissima est potestas vocularum מי יתן, in qua tamen sæpe peccarunt. Sed Lexicis, ut & Grammatica, carebant, ut in *Hieronymianis Quæstionibus* ostendimus. Aptiùs ad rem præsentem verti non posse putavi nisi: *utinam caput meum convertatur in aquam!* Crediderim olim ex hoc & similibus loquendi generibus natas esse fabulas de Metamorphosibus lugentium mulie-

nam in deserto mihi esset diversorium viatorum! relinquerem populum meum, atque ab iis discederem, quia sunt omnes mœchi & conventus perfidorum. 3. Tendunt linguam suam, arcus eorum est mendacii, non veritatis; invaluerunt in terra, quia à nequitia in nequitiam progrediuntur, nec me norunt, ait Jehova 4. Quisque sibi à proximo suo caveat, nec quisquam fratri suo confidat; nam frater omnis supplantat & proximus omnis calumniatur. 5. Unusquisque proximo suo illudit. Veritatem non proferunt, linguam suam docent mentiri, &, dum perversè se gerunt, defatigantur.
6. Habitas, ô *Judæe*, in medio dolo, & dolosè renuerunt me cognoscere, ait Jehova,

sunt omnes mœchi & perfidi, qui à veri Dei cultu defecerant. 3. Linguâ mendace falsa spargunt, & contra me spargunt, ut quotidie nequiores fiant, ait Deus, quasi eis ignotus essem. 4. Unusquisque sibi caveat ab illis, nam fratres supplantant fratres, atque alios alii calumniantur. 5 Unusquisque illudit proximo suo; numquam veritatem ei dicit, sed semper mentitur, nec mentiendo finem ponit
6. Habitant Judæi in dolo, & dolosè nolunt me sibi

mulierum in fontes; quas, à Græcis inventas, tam eleganti opere prosequutus est *Ovidius*. Is exemplum rei suppeditat Metam. VII, 380.

At genitrix Hyrie, servari nescia, flendo
Delicuit, stagnúmque suo de nomine fecit.

Atque oculi mei &c.] *Et oculos meos fontem lacrimarum.*

2. *Diversorium viatorum*] מלון ארחים *mlon orehbim*. Idem videtur esse ac quod hodie, per Orientem, vulgò vocatur קרואנשרי *Kervanserai*, habitatio convocationis iter unà facientium, συνοδίας. LXX. σταθμὸν ἔσχατον, *Aquila*: κατάλυμα, *Symmachus*: αὐλισμὸν, Latinus: *diversorium* verterunt. Tale ergo diversorium, & quidem in desertis locis, sibi optat Jeremias, ut eò confugeret, solitariámque vitam in solitudine potiùs ageret, quàm Jerosolimæ, quæ improbis erat referta.

Conventus] עצרת *hatsereth*. Vide not. ad Levit. XXIII, 36. LXX. Intt. σύνοδον, Latinus: *cœtum*.

3. *Tendunt linguam suam*] ידרכו את לשונם *jadrechou eth leschonam*, conculcabunt suam linguam. Tralatio est desumta ab arcu, cujus alterum cornu pede premebatur, ut arcui chorda injiceretur, quo faciliùs incurvaretur. Inde *calcare arcum*, pro eo quod est *tendere*, & hìc, ubi lingua instar arcûs describitur, quòd improba dicta jaculetur in inimicos, *calcare linguam* est calumnias parare. Sed eam translationem non ferret Lingua Latina. LXX. Intt. ἐνέτειναν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ὡς τόξον. Malè Latinus: *extenderunt linguam suam, quasi arcum. Tendere* enim *arcum* dicimur, non *extendere*.

Arcus eorum est mendacii, non veritatis] קשתם שקר ולא לאמונה *kaschtham scheker velo leemounah*. Videtur voci שקר *scheker* præfigendum esse ל, ut est præfixum sequenti · hac sententiâ: *arcus eorum* (hoc est, lingua) est ad ejaculandum mendacium, non veritatem.

Invaluerunt in terra] גברו בארץ *gaberou baarets*; hoc est, in terra Judæa potentes facti sunt. LXX. Intt. ψεῦδος οὐ πίστις ἐνίσχυσεν. Non puto eos aliter legisse, quàm nos hodie; sed cùm sensum non extricarent, formasse, ut potuerunt, ex conjectura, neglectis Grammaticorum canonibus. Meliùs Vulgatus: *confortati sunt in terra.*

Quia à nequitia in nequitiam progrediuntur] כי מרעה אל רעה יצאו *chi merahah el rahah jetseou*, quia è malitia in malitiam exeunt. Hìc *exire* perinde est ac *progredi*, ut res ipsa ostendit. Vult ergo Propheta improbos usque adeò invaluisse, in Judæa, quia in dies nequiores facti erant, Quod in Republica bene instituta fieri non debet, nec potest; sed ubi nulla sunt præmia Virtuti proposita, neque pœnæ vitio; mali in dies invalescunt, & malis factis ditescunt & formidolosi ceteris fiunt, quia iis obsistere tutum non est, qui nihil religioni ducunt; sed nequitiam nequitiâ defendunt. Voce autem *malorum* non intelligendi ii, qui parum callidè nequitiæ suæ indulgent, incidúntque in laqueos legum; sed illi, qui ita peccant, ut facilè deprehendi non possent; aut iis in circumstantiis, in quibus supplicium de iis sumi non potest. Hi ubique, in malè administratis Rebuspublicis, plurimùm valent. Contrà boni, qui rationem temporum, & hominum nullam habent, sed rigidi Virtutis custodes & satellites sunt, minùs ac minùs gratiosi fiunt apud plerosque, quibus semper dissimillimi sunt.

Nec me norunt] Est antecedens, pro consequente, in Scriptura frequens; quo is, qui ita se gerit; quasi Deum & leges ejus non nosset, negatur eum nosse.

4. *Quisque sibi à proximo suo caveat*] *Quisque à proximo suo cavete*. Deberet ex Regulis Grammaticis, dici: *à proximo vestro vobis cavete*. Sed Hebræi sic miscent personas, præsertim ubi res clara est. Similes fraudes exprobravit Romanis *Lucilius*, in Satyra, cujus *Lactantius* verba refert Inst. Divin. Lib. V. c. 9.

Uni se atque eidem studio omnes dedere & arti,
Verba dare ut cautè possint, pugnare dolosè,
Blanditiâ certare, bonum simulare virum se,
Insidias facere, ut si hostes sint omnibus omnes.

Calumniatur] רכיל יהלך *rachil jahaloch*, calumniator incedet. LXX. Intt. δολίως πορεύσεται. Latinus: *fraudulenter incedet*. Vide ad C. VI, 28.

5. *Illudit*] יהתלו *jahathelou*. LXX. Intt. καταπαίξεται. Latinus: *deridebit*, Jonathan: משקרין *meschakkarin*, mentientes. Sed mendacio sat bene convenit cum illusione. Vide Gen.

va, *Deus* exercituum; excoquam eos, ac probabo; quid enim aliud facerem, propter filiam populi mei? [8]. Sagitta acuta est eorum lingua, dolosè *quisque* loquitur, ore suo pacata cum proximo suo profert, sed intus insidias ei struit. [9]. An propter hæc supplicium de iis non exigerem? ait Jehova; annon de ejusmodi gente ultionem sumerem?

[10]. In montibus, complorationem & ejulatum tollam, & in deserti habitationibus, planctum dabo; quia omnia incensa sunt, ita ut nemo illac transeat, nec audiatur *illic* vox pecoris; à volucribus cœli *bestiæ omnes*, ad jumenta usque, avolarunt, *aut* abierunt.

sibi notum esse, ait Deus. 7. Itaque, ait Deus omnium Creator, & exercituum præses, eos calamitatibus explorabo, igne calamitatum; quid enim aliud facerem in gratiam Jerosolimæ, à populo meo conditæ? 8. Linguâ suâ dolosâ utuntur quasi acutâ sagittâ. Quisque dolosè loquitur, & quasi proximi amicus, sed intus insidias ei struit. 9. Annon æquum est, propter ejusmodi scelera, de tali gente ultionem exigere.

10. Locus, in montibus, aut in solitudinibus, non est, in quo planctum non edam; quia omnia in agris Israëlitarum sunt incendiis absumta; ita ut nemo eâ transeat, neque illic audiantur mugitus pecoris, neque cantus avium, cùm omnia abierint, aut

Gen. XXXI, 17. ubi est *fallere*, & 1. Reg. XVIII, 37. ubi est verbis *irridere*.

Linguam suam docent mentiri] *Docent* למדו *limmedou*, perinde est ac adsuefaciunt. Sic Cap. II, 24, *Onager* dicitur *eductus desertum*; hoc est, ei adsuetus.

Dum perversè se gerunt fatigantur] העוה נלאו *habavah nilou*. LXX. Intt. ἐ διέλιπον τῦ ἐπιςρέψαι, Latinus: *ut iniquè agerent laboraverunt*; hoc est, ita sunt iniquis factis adsueti, ut non tantùm iniquè se gerant, cùm facile est; sed etiam, non sine sua ipsorum molestia, aliis noceant; ut fures & latrones, qui sæpe non exiguos labores suscipiunt, ut scelera sua ad exitum perducere possint, & fugere pœnas furibus & latronibus impositas.

6. *Habitas, ô Judæe, in medio dolo*] שבתך בתוך מרמה *schibtbecha btboch mirmah*, habitatio tua in media fraude. Quibus verbis idem significatur ac quod antea dictum, Jerosolimitanos omnes, aut plerosque fraudulentos homines fuisse. Mirè verterunt LXX. Intt. duas priores voces: τόκος ἐπὶ τόκῳ, quasi legissent תוך בתוך *thoch btboch*, & quasi τόκος *fœnus*, eâ voce, significaretur. Sæpe adludunt, quod mirum est, ad sonum vocum Hebraïcarum, potiùs quàm ad significationem, quæ sola Interpretibus spectanda fuit. Meliùs *Hieronymus* habet: *habitas in medio doli*. Vide *Lud. Cappellum*, ad hunc locum.

7. *Excoquam eos & probabo*] צרפם ובחנתים *tsorepham oubhhanthim*. Nempe, ut metalla mista, quæ liquefiunt, ut quid sit à melioribus metallis alienum constet. Intelliguntur calamitates, quæ sunt *fornax* Dei, in eam rem. Vide not. ad C. VI, 29.

8. *Dolosè quisque*] Supplevimus איש *quisque*, quod necessariò subaudiendum.

Pacata profert] *Pacem loquitur*; hoc est, ita loquitur quasi amico & pacato esset erga proximum animo; quamvis aliter omnino animatus sit.

9. *An propter hæc* &c.] Usus jam est Deus, his verbis C. V, 9, 29. quasi collatione ex iis deducta, quæ de Judæorum sceleribus antea dixit.

10. *Complorationem & ejulatum*] בכי ונהי *bchi vanehi*. Antea è *locis excelsis*, futurum hoc dixit C. VII, 29.

A volucribus cœli &c.] Similes minæ leguntur apud Hoseam C. IV, 3. quibus videtur maxima solitudo describi, sed quæ non sunt ita intelligenda, quasi feræ fugissent Judæam, & aves ipsæ evolassent; nisi fortè intelligamus regionem gregibus destitutam non potuisse ampliùs adlicere feras, nec aves, quæ aluntur ab hominibus, aut quæ satis partim vescuntur, illinc avolasse. Attamen *Hieronymus* putabat ejus rei exemplum ipsius ævo fuisse, quod expendemus ad Hos. IV.

11. *Mutavi* &c.] *Dedi Jerusalem in acervos*.

Habitationem draconum] מעון תנים *mebon thannim*. Serpentium, nempe, de quibus vide *Sam. Bochartum* Hieroz. P. 2. Lib. IV. c. 1.

12. *Estne vir sapiens* &c.] *Quis vir sapiens & intelliget hoc*.

Vastata est] נצתה *nittsetba*. Vide C. IV, 7. LXX. ἀνήφθη. Vulgata: *exusta sit*. נצץ reverà est *scintillare*, & ניצוץ *nitsots* scintilla; sed tralaticio sensu vastationem significat, quæ fit igne & ferro.

13. *Quam iis proposui*] *Quam ante faciem eorum dedi*.

Ex lege mea vixerunt] *Ambularunt in ea*. Quod cùm non posset à Latinè loquente referri ad vocem, rem paullò aliter expressimus, sensu nequaquam mutato.

Sed animi sui contumaciam &c.] *Iverunt post contumaciam* (שירות schirouth) *cordis sui*. Vocant LXX. Intt. ἀρεςὰ τῆς καρδίας, Latinus: *pravitatem cordis*.

Absinthio] לענה *labanah*. Rectè Latinus: *absinthium*; parum commodè LXX. Intt. ἀνάγκας, significantur enim hic non tantùm res arctæ, sed gravissimæ calamitates.

Aquam amaram] מי ראש *me rosch*, aquas fellis.

16. *Quas nec ipsi, nec eorum Majores* &c.] Intelliguntur præsertim Gentes ad ortum, ultra Euphratem, & Tigrim; per quarum agros, ab iis temporibus sparsi sunt Judæi, ad hoc nostrum tempus; quo etiam videntur latiùs sparsi per terrarum orbem, neque usquam summæ potestatis sunt participes; sed sibi faventem habere conantur.

17. *Animum adtendite*] התבונו *bithbonenou*, facite ut adtendatis id quod dico.

Præficas] מקוננות *mkounenoth*. LXX. Intt. τὰς θρηνέσας, Hieronymus: *lamentatrices*. Latinè:

runt. 11. Mutavi Jerosolimam, in acervos *ruderum*, atque habitationem draconum, *ceterasque* urbes Judæ in solitudinem incolis destitutam.

12. Estne vir sapiens, qui hoc intelligat, & quod sibi os Jehovæ dixerit nunciet? Cur periit terra, vastatáque est, ut sit instar deserti, per quod nemo transit? 13. Dixit Jehova: quia deseruerunt legem meam, quam iis proposui, nec auscultarunt voci meæ, neque ex lege mea vixerunt; 14. sed animi sui contumaciam, & Bahales, quos docuerunt eos Majores, sequuti sunt. 15. Propterea sic ait Jehova *Deus* exercituum, Deus Israëlis: mox populum hunc alam absinthio, & aquam ei amaram bibendam dabo. 16. Disjiciam eos per Gentes, quas nec ipsi nec eorum Majores noverant, iísque gladium submittam, donec eos absumsero.

17. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum: animum adtendite, vocate Præficas & veniant,

aut avolarint. 11. Jerosolimam mutavi in rudera & habirationem Draconum, ceteráſque urbes Judæ in solitudines.

12. Estne vir sapiens, qui hæc intelligat, & qui nobis nunciet, quod à Creatore audierit? Cur expilati sunt agri, ita ut sint instar solitudines, per quam nemo commeat? 13. Respondit Creator, factum hoc esse, quia deseruerant leges ipsius, quas tulerat, neque vitam suam ad eas composuerant Judæi. 14. Sed contumaciæ suæ indulserint, & Bahales coluerint, ut eorum Majores fecerant. 15. Quamobrem, ait Creator, idémque Deus exercituum, atque Israëlis; se populum hunc absinthio nutriturum esse, & amaram aquam ebibendam ei daturum esse. 16. Ideò, inquit, eos spargam inter varias gentes, quas nec ipsi, nec Majores eorum, antea noverint, & bello eos absumturus sum.

17. Animum adtendite, ait Creator, Deus exercituum; animos adtendite, vocate ad vos Præficas,

Latinè propriè *præficæ* dicuntur, de quibus, si opus sit, vide *Joan. Kirchmannum*, de Fun. Romanorum Lib. II. c. 6. Solebant adhiberi in funeribus, ut lamentationi præessent; quam inchoabant, ceteri sequebantur; non in calamitatibus publicis. Sed Propheta hîc confert populum Judæum homini mortuo, & jam efferendo.

Sapientes] אל החכמות שלחו *el hahhachamoth schilhhou*, ad sapientes (*mulieres*) mittite; hoc est, mulieres ejusmodi næniarum peritas accersite.

18. *Festinanter de nobis* &c.] *Et festinent & tollant super nobis lessum.* Vult festinari, quia non erat diu differenda hæc clades.

19. *Maximo pudore adfecti*] *Pudefacti sumus valde.* Pudet enim eos, qui alia omnia exspectarant, in maximam calamitatem incidunt; ut Judæi vertere solum jussi, cùm æternam incolumitatem Jerosolimæ sibi spopondissent.

20. *Sed audite*] Est כי *chi*, quod hîc *sed*, aut *quin imò* vertendum.

21. *Mors enim per fenestras* &c.] Non est tantùm hic mortis ἀνθρωποποιΐα, sed alæ veluti ei tribuuntur, quibus freta ingressura erat, per fenestras. Quibus verbis fames videtur significari, quâ permulti perierunt, in obsidione Jerosolimitana; ut ex postremis Capitibus Prophetæ nostri intelligere licet.

22. *Sic ait Jehova*] כה נאם יהוה *cho neum Jehovah*, sic verbum Jehovæ, hoc est, sic habet verbum Jehovæ, quod audivi. Antecedit דבר dabber, *loquere*, de quo sic *Hieronymus* in commentario: *Verbum Hebraïcum, quod tribus litteris scribitur*, Daleth, Beth, Res (*vocales enim in medio non habet*) *pro consequentia & legentis arbitrio, si legatur* DABAR, *sermonem significat, si* DEBER *mortem, si* DABBER *loquere. Unde & LXX. & Theodotio junxerunt illud præterito capitulo, ut dicerent:* disperdent parvulos de foris, juvenes de plateis morte. *Aquila verò, & Symmachus transtulerunt* λάλησον, *id est*, loquere; *ut imperet Deus Prophetam loqui quæ sequuntur. Vocales in medio* dicit, ut videtur, litteras, quas Rabbini vocant *matres lectionis*, è quibus colligere licet quomodo vox sit efferenda; ut י & ו si enim scriptum videamus דביר, è litterula י intelligere licet legendum *dbir* quod est, *adytum*, si verò דובר, proferendum *dober* dicens, si דבור pronunciandum *dbor*, dic, aut dicere.

Instar stercoris] כדמן *chdomen.* Quod, nempe, in terram non infoditur, sed ad stercorandum agrum relinquitur in superficie.

Instar manipuli post messorem] Qui non demetitur, ab agri domino, sed racematori relinquitur. LXX. Intt. hic דמן *domen* παράδειγμα, ut antea diximus, absurdè vertunt. Meliùs Latinus: *stercus.* Sed hîc עמיר *hamir*, χόρτον & *fœnum* perperam vertunt, non enim sermo est de fœnum secante, sed de metente segetem, in qua dominus agri vetabatur spicas à messoribus relictas colligere. Vide Levit. IX, 9. At nemo vetuit fœni manipulum colligere.

Nec erit qui id in sepulcrum recondat] ואין מאסף *veen meesseph.* Possit quidem hoc referri ad manipulum, sed maluimus ad cadaver. Notum est verbum Hebræum significare actionem hominis quidpiam in apothecam recondentis; sed & adgregationem cadaveris ad alia cadavera, aut mortui ad mortuos designat. Vide Num. XXVII, 13. 2. Reg. XXII, 20. 2. Par. XXXIV, 28.

23. *Ne glorietur sapiens sapientiâ suâ*] Voce חכמה *hhochmah*, sapientiâ. Significari videtur hic prudentia civilis, & quævis alia peritia labore, aut usu, comparata; opponitúrque cognitioni Dei, hoc est, revelationi divinæ, de qua in sequentibus verbis; quæ, solâ bonitate & misericordiâ Dei, ad homines missa est, sine ulla humani ingenii opera; Deo vel ipsas preces antevertente.

Neque jactet fortis] אל יתהלל גבור בגבורתו

al

niant, accersite mulieres sapientes, atque adsint. [18]. Festinanter de nobis lessum tollant, demittántque oculi nostri lacrimas, & palpebræ aquâ diffluant. [19]. Vox enim lamentationis è Sione audita est; qui vastati simus & maximo pudore adfecti, eò quòd terram *nostram* deseruerimus, quia hostes habitationes nostras diruerunt. [20]. Sed audite, vos mulieres, verbum Jehovæ, admittite auribus vestris sermonem oris mei, & docete filias vestras lessum, & quævis amicam suam lamentationem. [21]. Mors enim per fenestras nostras adscendit, editas ædes nostras ingressa est; ut infantem è platea, juvenes è foris tolleret.

[22]. Loquere, *his verbis*: sic ait Jehova: cadet humanum cadaver, instar stercoris, in agri superficiem, atque instar manipuli post messorem; nec erit qui id *in sepulcrum* recondat. [23]. Sic ait Jehova; ne glorietur sapiens sapientiâ suâ, neque jactet fortis fortitudinem

ficas, aliásque sapientes mulieres, datéque operam, ut ad vos veniant. 18. Confestim de nobis lessum tollant, vósque unà cum illis lacrimemini. 19. Audita enim vox est è monte Sione, vox lamentantium, & dicentium: quo modo vastati sumus, & tanto pudore adfecti, quia solum natale deseruimus, & quia hostes domos nostras diruerunt. 20. Sed audite, vos mulieres, verba Creatoris, ait ipse: audite verba mea, & docete filias vestras, & amicas lessum hunc. 21. Mors enim veluti per fenestras domos nostras ingressa, licèt altas, ut infantes è plateis & juvenes è foris tolleret.

22. Tu verò, Jeremia, sic populares adloquitor: sic loquutus est Creator, cadavera humana cadent instar stercoris, in superficiem agrorum, aut instar manipuli post messorem; nec erit, qui ea in sepulcrum inferat. 23. Quamobrem, ait Creator, non esse quod glorietur, qui se sapientem esse putat, neque fortitudine, qui fortem esse credit;

al jithhallel gibbor bigbouratho, ne laudet se fortis in fortitudine sua. Hic ב, & passim alibi *propter* significat. Habemus hic, ut Veteres loquebantur, bona animi, corporis & fortunæ, quorum causâ homines summopere gloriari & superbire solent; & quibus omnibus longè præfert Deus, per Prophetam, Veræ Religionis professionem, quæ certâ ejus cognitione nititur. Reverâ Sapientia humana, quantacumque sit, arctis limitibus clauditur, & nimis sæpe ei fidentes fallit. Eadem est ratio fortitudinis, sive animi, sive corporis, quam potissimùm hîc spectari crediderim. Divitiarum etiam possessio dubia est, atque incerta, neque morbos animi, & corporis curat. Quare non est, quod ejusmodi rebus gloriemur.

24. *Qui gloriatur*] Si quis velit gloriari.

Quod sapiat & me norit] השכל וידוע אותי *hascchel vejadoah othi*, sapere & nosse me. Ante utrumque hoc verbum, subaudiendum est ב *propter*, ut ex antecedentibus verbis liquet. Sententia totius loci est: si nobis homoncionibus gloriandum sit, non propter prudentiam humanam, vires, aut divitias, quæ fallunt & eripi possunt, gloriandum est; sed iis, quæ revelatione divinâ accepimus, quæ nec fallunt nos, nec umquam deserunt; nisi ea, sponte nostrâ, deseramus. Hæc autem gloriatio, non ad homines, sed ad Deum tota refertur; cognitionem enim Dei non studio & labore nostro nobis comparavimus, sed totam revelationi Divinæ debemus. Hic exclamat Hieronymus: *Ubi sunt ergo, qui dicunt hominem proprio regi posse arbitrio, & sic datam liberi arbitrii potestatem, ut Dei misericordia tollatur ac justitia?* Neminem hoc dixisse putem, ne *Pelagium* quidem; sed si quis dixit, ei hic locus adversatur.

Sum enim Jehova &c.] Sententia est homines sibi ipsos ideò tantùm gratulari oportere, quòd norint revelationem ejus Dei; qui solus *beneficientiam*; (חסד *chesed*) in homines exercet, quippe qui eos creavit, conservat ac regit, bonísque omnibus animi & corporis cumulat; qui omnis *juris* (משפט *mischphat*) auctor est, quod legibus & naturæ & revelatis constituit, & sancivit; qui denique facit, ut *justitia* (צדקה *tsedakah*) sit inter homines, ubicumque est, & legibus revelatis, & providentiâ suâ, sine quibus nulla in terris esset. Omnium ergo bonorum Deo habenda est gratia, sinè quo non essent in terris.

Quia his delector] Deus delectatur benefaciendo, jura inter homines instituendo, útque ex iis regatur Civilis Societas efficiendo; quia hæc omnia sunt ipsius naturæ consentanea, quæ benefica & justa est. Delectatur etiam iis, quæ ab hominibus Virtutibus, & Legibus ejus convenientia fiunt; quamvis omnes hominum Virtutes, & benefacta Deo debeantur.

25. *Pœnas sumam de omni circumciso*] *Visitabo super omnem circumcisum*; hos memorat in sequentibus verbis, Ægyptios, nempe, Judæos, Idumæos, Loti posteros & Ismaëlis. De omnibus hisce populis res aliunde nota est; exceptis Hammonitis, & Moabitis, qui in hoc solo loco circumcisi dicuntur, & qui aut Israëlitas, aut Ismaëlitas, aut Ægyptios erant imitati. *Hieronymus* in locum:

Multarum, ex quadam parte, gentium & maximè quæ Judææ, Palæstinæque confines sunt, usque hodie populi circumciduntur, & præcipuè Ægyptii, & Idumæi, Ammonitæ, & Moabitæ, & omnis regio Saracenorum, quæ habitat in solitudine.

Propter præputium ejus] בערלה *beharelah*, in circumcisione. Primùm ב interpretati sumus *propter*, ut suprà versu 25. & alibi passim. Vide *Chr. Noldium* ad signif. particulæ XXXIII. Deinde pronomen *ejus*, ex re ipsa supplevimus. Quodnam verò est *præputium*, cujus pœnas luere possint *circumcisi*, qui eo carent? *Præputium*, nempe, *cordis*, ut habet, in sequentibus verbis, Propheta. LXX. habent: περιτετμημένους ἀκροβυστίας αὐτῶν, non satis com-

titudinem suam, neque dives divitiarum suarum causâ se extollat. [24]. At qui gloriatur, ideò glorietur, quòd sapiat & me norit; sum enim Jehova, qui beneficentiam, jus & justitiam in terra exerceo, quia hisce delector, inquit Jehova. [25]. Dies mox aderunt, inquit Jehova, quibus pœnas exigam de omni circumciso, propter præputium *ejus*; [26]. de Ægyptiis, de Judæis, de Idumæis; de Hammonitis, & Moabitis, omnibúsque, quibus angulis *cæsaries* extrema est adtonsa, & qui desertum habitant; nam omnes hæ nationes sunt incircumcisæ, & tota domus Israëlis est incircumcisa animo.

Dehortatio à cultu falsorum Deorum, quorum nulla est potentia; adhortatio contraria, ad cultum veri Dei, qui omnia potest, expulsio Judæorum è solo patrio, querelæ de ea calamitate, precésque eorum ad Deum.

CAPUT X.

1. AUDITE verba, quæ vobis proloquutus est Jehova, ô domus Israëlis.
2. Sic

dit; neque divitiis, qui se divitem esse arbitratur. 24. Qui gloriatur, ideò tantum glorietur, quod me norit, & propterea sapit. Sum enim Creator, qui jus & justitiam in terris exerceo, quia hæc exerceo, in terris, ait Deus. 25. Mox, ait ille, erit tempus, quibus pœnas mihi dabunt omnes circumcisi, tam alii, quàm Israëlitæ; quòd cùm præputio careant, vitiis tamen sint perinde infecti; quamobrem pœnas mihi dabunt, quia cùm careat præputio, non caret vitiis, quorum præputium est imago; 26. & quidem de Ægyptiis, de Judæis, de Idumæis, de Hammonitis, & Moabitis, ac omnibus, quibus extrema cæsaries est adtonsa, aut sedes in solitudinibus. Quæ omnes gentes habent præputium, ut tota Jacobi prosapia est incircuncisa animo; seu infecta vitiis, quæ vocari meritò queant præputia animi, tam in animo, quàm in corpore, vocatur pellicula, quæ circumciditur.

PARAPHRASIS.

1. PRÆBETE aures, ô Posteri Jacobi, iis, quæ proloquitur vobis Creator. 2. Sic autem dixit: Ne discatis instituta Gentium; neque cœli

commodè. Sic & Latinus: *qui circumcisum habet præputium.* Multò elegantiùs ב vertas *propter*, quod sequentibùs verbis satis confirmatur.

Quibus cæsaries extrema est adtonsa] קצוצי פאה *ktsoutse pheah*, tonsi extremitatis. Qua de re, vide notata ad Lev. XIX, 27. ubi ostendimus significari Arabes sic adtonsos.

Qui desertum habitant] Nempe, Arabiæ; quibus verbis, clariùs describuntur Arabes.

Sunt incircumcisæ] ערלים *barelim*; nempe, corde; hoc est, vitiis omnibus coopertæ, quorum amotio, resectione præputii, significatur. Vide not. ad Gen. XVII, 11.

Incircumcisa animo] ערלי לב *barele leb*, incircumcisi corde. Hinc liquet, cur populi, quibus præputium carnis resectum erat, dicantur incircumcisi.

COMMENTARIUS
In Caput X.

1. A*Udite verba*] *Verbum.*

Vobis] עליכם *halechem*, super vobis, aut contra vos, aut vobis, אליכם *elechem*, ad vos ut à me referantur.

Institutum] דרך *derech*, viam; quâ voce vitæ institutum & mores significantur ut vulgò notum.

Nec propter signa cœli terreamini] מאותות השמים אל תחתו *meotboth haschamajim al thebhattbou. Signa cœli* non sunt Astra, ut *Gaspar Sanctius* aliique putarunt, quæ nusquam in Scriptura sic vocantur. Sic dicuntur quæ vulgò *præsagia*, apud Latinos, qualia sunt Eclipses Solis & Lunæ, Cometarum adparitiones, Meteora ignita variorum generum; quibus Vates & Magi, apud Chaldæos atque alios populos, futura portendi putabant, eáque prædicere audebant. Timoris, quem animis Orientalium injiciebant Eclipses, insigne exemplum, & quidem horum temporum habemus, apud *Herodotum* Lib. I. c. 74. ubi bellum describens, quod Cyaxares, Medorum Rex, Alyatti, Lydiorum Regi intulerat: διαφέρουσι δέ σφι ἐπὶ ἴσης τὸν πόλεμον, τῷ ἕκτῳ ἔτει συμβολῆς γενομένης συνήνεικε ὥς τε τῆς μάχης συνεστεώσης, τὴν ἡμέρην ἐξαπίνης νύκτα γενέσθαι· τὴν δὲ μεταλλαγὴν ταύτην τῆς ἡμέρης Θαλῆς Μιλήσιος τοῖσι Ἴωσι προηγόρευσε ἔσεσθαι, οὖρον προθέμενος ἐνιαυτὸν τοῦτον, ἐν ᾧ δὴ καὶ ἐγένετο ἡ μεταβολή. οἱ δὲ Λυδοί τε καὶ οἱ Μῆδοι, ἐπείτε εἶδον νύκτα ἀντὶ ἡμέρης γενομένην, τῆς μάχης τε ἐπαύσαντο καὶ μᾶλλον ἔσπευσαν καὶ ἀμφότεροι εἰρήνην ἑωυτοῖσι γενέσθαι: *Quum verò pari fortunâ bellum utrisque cederet, sexto anno pugnâ commissâ, contigit diem subitò noctem fieri. Hanc autem mutationem diei Thales Milesius futuram prædixerat Jonibus; præfiniens annum hunc, quo immutatio facta est. Lydi, & Medi cùm vidissent noctem, pro die factam esse, à pugna destiterunt, eóque propensiùs utrique ad pacem inter se faciendam festinarunt.* Ostendit autem *Dionys. Petavius* Doctr. Tempor. Lib. X. c. 1. contigisse Eclipsin Solis anno Periodi Julianæ

[2]. Sic dixit Jehova: institutum gentium ne discatis, nec propter signa cœli terreamini, gentes enim propterea terrentur. [3]. Nam instituta populorum sunt ipsa inanitas; lignum enim è silva secat *homo*, *fitque illud* opificium manuum fabri, ope mallei. [4]. Argento & auro id exornat, clavisque & uncinis firmat, nec *signum* vacillat. [5]. Sunt *Dii* illi instar palmæ, cujus rectus est truncus, non loquuntur, bajulantur, quia incedere nequeunt; ne eos timeatis, quia nocere non possunt, nec benefacere etiam eorum est. [6]. Magnus es, ô Jehova, ita ut nemo sit instar tui, magnum est *itidem* tuum nomen, propter *tuam* potentiam. [7]. Quis tibi reverentiam non exhibeat, ô Rex Gentium, cùm tibi debeatur? in omnibus enim sapientibus Gentium, ullóque earum regno nemo est tui similis.

[8]. Pariter desipiunt, & stultè se gerunt, lignúmque eruditionem inanem *iis* suppeditat. [9]. Argenti lamina è Tharsisia adfertur, aurúmque ex Uphaco, *ut* operâ artificis, & conflatoris manu *elaborentur*; hyacinthináque & purpurea sunt eorum indumenta, quæ omnia

cœli signis vos terreant, ut Gentes terrent. 3. Instituta enim illa earum sunt inania; cùm arbores secent in silvis, quæ manu artificis, in statuas Deorum suorum, ope mallei & asciæ fabricant 4. Quo facto eas tegunt auro vel argento, adfigúntque basi, ne cadant, & ne auferantur. 5. Sunt Dii illi instar trunci Palmæ, qui rectus est; nec tamen loquuntur, nec incedunt, nec timendi sunt. Nec timendi à vobis, quia nocere nequeunt magis, quàm prodesse.

6. At maximus es, ô Creator, ut nihil sit tibi æquiparandum, magnum itidem est nomen tuum, propter tuam omnipotentiam, quam experti sumus. 7. Quis te non revereatur, ô Rex omnium Gentium, cùm ea reverentia tibi debeatur; nec in ulla Gente, inter eos, qui alios Deos colunt, tibi sit æquiparandus?

8. Pariter desipiunt gentes, & se stultas ostendunt, qui putant se à statuis sapientiores fieri. 9. Argenti laminæ adferuntur è Tharsisia, aurúmque ex Uphaco, ut ab artificibus elaborentur. Tum etiam adduntur hyacinthinæ, & purpureæ

næ 4117. ante Christum 597. Olympiadis XLV, 4. n. d. IX. Julii proleptici, horâ unâ, post solis ortum, & 16. minutis primis, fuisséque obscurationem 9. digitorum & 22. minutorum. Satis liquet tantâ Eclipsi territos Medos, & Lydos, omissâ pugnâ, pacem fecisse. Quæ inciderunt in annum tertium Sedekiæ; quibus maximè temporibus, vaticinabatur Jeremias. Ad hanc tamen Eclipsin eum respexisse non adfirmarim, cùm inter *signa cœli*, non Eclipses tantùm, sed & Cometas, & Meteora ignita retulerim.

3. *Instituta populorum*] חקות *bhukkoth*, LXX. νόμιμα, Latinus: *leges*, quibus etiam consuetudines continentur.

Lignum enim è silva &c.] Exemplum est inanitatis institutorum, quæ apud Ethnicos obtinebant, quod tamen ad *signa cœlestia* nihil facit. Sed si, in tanta re, quanta erat cultus divinus, tum turpiter errabant, non mirum erat, eos in signorum cœlestium interpretatione labi, & errare.

Secat homo] כרתו *chratho*, secat eum; Deum, nempe, futurum. Tales sunt descriptiones fabricationis Deorum apud Esaïam Capp. XL, & XLIV.

Mallei] במעצד *bammahatsad*. LXX. Intt. χώνευμα interpretantur incommodè. Hieronymus: *asciâ*. Sed est *malleus* Esaïæ XLIV, 12. ubi inter instrumenta fabri ferrarii hoc recensetur.

4. *Argento, & auro id exornat*] Simulacrum, nempe, ὑπόξυλον describitur, in quo lignum laminis aureis, vel argenteis, tegitur.

Clavisque & uncinis] במסמרות ובמקבות *bmasmeroth oubmakkaboth*, clavis & perforationibus. Cùm, quid propriè hæc sint, certò nemo hodie dixerit, priùs *clavos* vertimus, posterius *uncinos*, quod utrique usui esse possint statuæ ligneæ in basi firmandæ. Posterius certè à נקב *nakab*, perforavit, deducitur, quod convenit uncino basi infixo, & superiore parte pedes statuæ retinente. LXX. habent: σφύρας καὶ ἥλους, Latinus inverso ordine: *clavos & malleos*.

5. *Instar palmæ, cujus rectus est truncus*] כתמר מקשה *chthomer mikschah*. Posterior vox est propriè actio ducentis in longitudinem aut latitudinem quidpiam malleo, ubi de metallo sermo est; hîc ubi agit Propheta de arbore, quæ recto caudice surgit, rectitudinem trunci spectari credidimus; quod nec malè convenit statuæ erecto situ stanti. Omnia hîc sunt turbata in LXX. Intt. ut quid verterint intelligere nequeas. Latinus: *in similitudinem palmæ fabricata sunt*.

Non loquuntur] לא ידברו *lo jedabberou*, quod verti etiam possit, *loqui nequeunt*. Loquutas statuas aliquando quidem prodidere Ethnici, sed mendacia hæc erant, hominúmque doli, non fraudes cacodæmonum, quæ ab hominibus intelligi non potuissent, ut jam diximus.

Nec benefacere etiam eorum est] וגם היטיב אין אותם *vegam hetib en otham*, etiam benefacere non cum illis, vel penès illos. Vide infrà C. XVI, 18. LXX. Intt. ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς. Latinus: *nec malè possunt facere, nec bene*.

6. *Magnus es, ô Jehova, ita ut nemo sit instar tui*] מאין כמוך יהוה גדול אתה *meen chamocha Jehova gadol attbah*. Invertendus ordo, hoc modo: Jehova, magnus es, ita ut nemo sit ut tu. Hæc est vis præpositionis מ, in eo situ. Vide suprà Cap. VII, 32.

Propter tuam potentiam] בגבורה *bigbourah* in potentia, pro בגבורתך *bigbourathcha*, propter potentiam tuam.

7. *Quis tibi reverentiam non exhibeat*] *Quis non timebit te?*

omnia *sunt* opificia peritorum *artificum*. 10. At Jehova Deus verus est, Deus vivus & Rex mundi: præ ira ejus terra contremiscit, nec indignationem ejus gentes ferre possunt. 11. Sic dicetis iis: Dii, qui cœlum & terram non fecerunt è terra pereant, & sub cœlo *exterminentur*. 12. Qui fecit terram, potentiâ suâ, qui paravit orbem sapientiâ

reæ vestes, ut iis induantur statuæ. 10. Verùm Creator solus est verus Deus, & vivus Rex Mundi. Ejus irâ tota terra contremiscit, nec Gentes sunt ejus indignationi pares. 11. Sic illas adloquere, de Numinibus suis: scitote, Deos illos vestros, qui Cœlum & Terram non crearunt, debere exterminari, neque sub Cœlo ferri. 12. Ille demum Deus, qui fecit Terram, omnipotentia suâ, qui paravit totum Orbem, eùmque instruxit necessariis, quique providentiâ suâ Cœlum circa nos extendit.

Nemo est tui similis] מאין כמוך *meen chamocha*, *quàm nemo sicut tu*. Abundat מ, nisi sit mendum Librariorum.

8. *Pariter*] באחת *beebhath*, in una. Hoc est, pariter ac simul. Subauditur פעם *phaham*, quasi esset בפעם אחת *bephaham ebhath*, unâ vice, aut simile quiddam. Sic sumitur, ἀπὸ μιᾶς. Luc. XIV, 18.

Lignúmque eruditionem inanem &c.] מוסר הבלים עץ הוא *mousar habalim bets hou*, eruditio inanitatum lignum illud; hoc est, è Theologia Deorum ligneorum nihil potest hauriri, quod sit ullius pretii. Ejusmodi erat Theologia Phœnicia, cujus fragmenta nonnulla habet *Eusèbius* Præparationis Evangel. Lib. I. Nec sanior fuit Chaldæorum Theologia, cujus, λείψανα collegit *Thomas Stanleius*, in Philosophia Orientalium, quàm Latinè olim vertimus.

9. *Argenti lamina*] כסף מרקע *chesepb mrukkab*, argentum conflatum. LXX. Intt. ἀργύριον προσβλητόν. *Theodotion*: ἀργύριον ἐλατόν. Latinus: *argentum involutum*. Significari omnino videtur argentum in laminas, aut massas conflatum & malleo tusum, ac ductum. Vide Exod. XXXIX, 3. & Esaïæ XL, 19.

E Tharsisia] Vide not. ad Gen. X, 3.

Ex Uphazo] מאופז *meouphaz*. LXX. Intt. Μωφὰζ, *Theodotion*: ἐξ Ὠφεὶρ, Latinus: *de Ophaz*. Sunt qui velint eumdem signari locum ac voce *Ophir*, alii alium; sed locum esse liquet, ex præfixa præpositione, ubi verò fuerit incertum. *Est idem nomen*, Dan. X, 5. ait Grotius. *Est insula* Πάζος *in India, memorata Stephano, ex Alexandro Polyhistore. Creditur eadem esse, quam in mari Rubro* Topazon *Plinius adpellat, unde gemmæ* Topazio *nomen, quæ* פז phaz *Jobo. In eam insulam cuncta ex India perferebantur, atque inde distribuebantur, inter remotiores Gentes. Ideò* aurum Ophir *hìc explicat Chaldæus*. Nescio ubi exstet locus ille *Stephani*, certè invenire non potui; nec Insula Topazus huc quidquam facere videtur. Probabiliùs *Sam. Bochartus*. Phalegi Lib. II. c. 27. locum in insula Taprobana quærit, ubi sinus *Phasis*, quæ ad nomen Hebraïcum adludunt. Apud Jobum XXVIII, 17. & Cant. V, 11. פז genus auri dicitur, an à loco unde petebatur, an aliunde nescio. Sed sine dubio præstans aurum sic vocatur.

Ut operâ artificis & conflatoris manu elaborentur.] *Opus artificis & manus conflatoris*; hoc est, quod operâ artificis & manu conflatoris indiget, ut inde fiat statua:

Hyacinthináque & purpurea] תכלת וארגמן *thecheleth veargaman*, hyacinthus & purpura. Vide de utroque *Sam. Bocharti* Hieroz. P. 2. Lib. V. c. 11.

Eorum indumenta] Pallia, nempe, & Tunicæ, quæ statuis imponebantur, nec tamen obstabant, quominùs statua aureis, vel argenteis laminis tecta cerneretur. Ornabant enim statuas, instar hominum, patebátque caput, crura item & brachia, ut pretiosa metalla cerni possent.

Peritorum artificum] *Sapientium*, quo nomine intelliguntur peritissimi talium artifices.

10. *Jehova Deus verus est*] יהוה אלהים אמת *Jehovah elohim emeth*. Deus Creator veritas; hoc est, verus Deus, & fortè legendum אלהי אמת *elehe emeth*, Deus veritatis; hoc est, verus, pro sollemni loquendi genere Hebræorum.

Rex mundi] מלך עלם *melech holam*, quod verti etiam queat Rex æternitatis; hoc est, æternus.

11. *Sic dicetis iis* &c. Hic versus est Chaldaïcâ Linguâ scriptus; unde collegit *Jonathan* hæc verba à Jeremia ad eos ex Judæis, qui jam tum in Chaldæa erant, missa fuisse ut eos commonefaceret, ne Chaldæorum Deos colerent. Sic enim hunc versum exprimit. *Hoc est exemplar Epistolæ, quam misit Jeremias Propheta, ad reliquos seniores transmigrationis, qui erant in Babylonia: si enim dixerint vobis populi, inter quos vos habitatis:* ô domus Israëlis, colite idola, *sic respondebitis & sic dicetis eis*: Idola, quæ vos colitis, idola sunt, quorum nullus est usus. E cœlo nequeunt deducere pluviam, neque è terra producere fructus. Ipsa & cultores eorum peribunt è terra, atque absumentur è locis, quæ sunt sub cœlo hoc. Hæc *Jonathan*, sed parum credibile est talia à Jeremia scripta ad Judæos exsules, quos quidem alienos Deos, etiam imperantis populi colere nefas erat; sed nihil necesse fuit iis palam conviciari, quod sine præsentissimo periculo fieri non poterat. Ideò Judæi postremorum temporum finxerunt etiam Legem, quasi à Mose latam, quâ vetabantur Judæi Diis aliorum populorum maledicere. Vide *Josèphum* Ant. Jud. Lib. IV. c. 2. & *Joan. Seldenum*. De Jure N. & G. Lib. II. c. 13. Crediderim hunc versum Chaldaïcè scriptum, ut qui meliùs Chaldaïcè norant, quàm Hebraïcè, & in Chaldæa versabantur, rem altiùs memoriæ infigerent, non ut Chaldæis talia in os oggererent; quod periculosum Judæis & inutile Chaldæis fuisset.

12. *Qui paravit*] מכין *mechin*. Quod verti

pientiâ, quíque providentiâ cœlum extendit: 13. cùm vocem mittit, ſonitus aquarum in cœlo *oritur*, evehit ex ultima terra vapores, fulgura cum pluvia creat, atque è theſauris ſuis ventum emittit. 14. Omnis homo ſtultior fit *ſuâ* ſcientiâ: pudore adficitur omnis conflator, propter ſculptilia; nam conflata ejus *ſigna* fallacia ſunt, neque ſpiritus eis

tendit. 13. Is terram creavit potentiâ ſuâ; Orbem ſuâ ſapientiâ paravit; & cum tonuit in cœlo, aquæ copiam in terras demittit, ventúmque ſimul, veluti è theſauris, quò vult flare patitur.

14. Omnes homines imaginum cultores, qui ſe doctos putant, inani opinione ſcientiæ, fiunt ſtultiores & pudore ſuffunduntur, cùm ſtatuis nul-

ti etiam poſſit *firmavit*. LXX. ἀνορθώσας. Latinus: *præparat*.

Providentiâ ſuâ] בתבונתו *bithbounatho*. LXX. ἐν τῇ φρονήσει. Vulgatus: *in prudentiâ ſuâ*. Aptiùs *providentiam Dei* dixeris, quàm *prudentiam*; quamvis enim poſterior vox, ubi ſermo eſt de hominibus, adhibeatur, de Deo tamen agendo, *providentiam*, πρόνοιαν rectiùs dicas.

13. *Cùm vocem mittit*] לקול תתו *lkol thittho*, ad vocem dare ejus. Intelligitur tonitru.

Sonitus aquarum &c.] Frequentiſſimè enim ventus pluvius tonitrua comitatur, aut ſequitur. LXX. duas priores voces omiſerunt, niſi librariorum culpâ in eorum Codicibus exciderint. Latinus: *Ad vocem ſuam dat multitudinem aquarum*. Sed violatur analogia grammatica, ejusmodi verſione. Vertenda hæc ſunt, quaſi hìc eſſet vocum ordo לתתו קול *lethitho kol*. Præterea המון *hamon* hìc potiùs *ſonitum* vertas, quàm *multitudinem*, quæ ſignificatio obtinet, ubi ſermo eſt de hominibus. Radix המה propriè eſt *ſtrepitum*; aut *ſonitum emiſit*.

Evevit ex ultima terra vapores] ויעלה נשאים מקצה ארץ *vajjaleh nſchiim mikketſa arets*, fecit adſcendere vapores, (aut meteora) *ab extremitate terræ*. נשאים *nſchiim* propriè dicuntur quæ adtolluntur, quod vaporibus potiſſimùm convenit. Vide infrà LI, 16. & Prov. XXV, 14.

Fulgura cùm pluvia creat] ברקים למטר עשה *brakim lammathar haſchah*. ל ante מטר perinde eſt, ac עם *cum*. Vide particulæ ſignif. IX. apud *Chriſt. Noldium*.

E Theſauris ſuis] Poſſunt intelligi loca, per quæ vapores ſparſi ſunt, quibus in certam cœli partem emiſſis creantur venti. Vide Job. XXXVIII, 22. Pſ. CXXXV, 7.

14. *Omnis homo ſtultior fit ſuâ ſcientiâ*] נבער כל אדם מדעת *bibhar chol adam middahath*, ſtultus fit omnis homo à ſua ſcientia. Non videntur hæc eſſe universè de humana quavis ſcientia intelligenda; ſed de peritia ſtatuariorum, qui Deos ſtultè fabricabant, & ſtultiùs colebant. Certè eò tantùm ſpectant ſequentia, & verâ ſcientiâ homines fiunt ſapientiores, quippe quæ eſt rectæ Rationis fructus, cum timore Dei conjuncta.

Pudore adficitur] הוביש *hobiſch*. Volunt eſſe quaſi à forma יבש, ut ſit conjugatio Hiphil, ſed hic conjugationem paſſivam poſtulant ſequentia verba. Itaque mallem legi in Hophal הובש *houbaſch*. Sic LXX. κατῃσχύνθη, & Vulgatus: *confuſus eſt*, nec aliter locus verti poteſt. Verbotenus eſt: *factus eſt pudefieri*. Nempe, conflator, qui ſtatuam à ſe conflatam, aut faber, qui fabricatam à ſe adorabat, nihil niſi pudorem referre ex ea poterat, cùm culta auxilium cultori nullum ferret; quò ſpectant ſequentia verba: *nam conflata ſigna fallacia ſunt*.

Fallacia ſunt] שקר *ſcheker*, mendacium; hoc eſt non aliter fallitur, qui à ſtatua auxilium exſpectat, quam qui ab homine mendace. Exſpectabant quidem Ethnici auxilium à Deo, quem ſtatuæ adeſſe putabant; ſed cùm nullus adeſſet, meritò deceptos eos à ſtatuis, ait Propheta, cùm ad eas Deos commenticios colerent.

Eis] *In iis*, בם *bam*, quia quævis ſtatuæ intelliguntur, non una; nam antecedentia nomina, ſingularis numeri licèt, multitudinem complectuntur.

Neque ſpiritus eis ineſt] Putabant homines ſuperſtitioſi Numina, inconſpicuâ ratione, ſtatuis ſibi conſecratis adeſſe; quod negat Propheta. Crediderim ex hiſce, aut ſimilibus Judæorum & poſtea etiam Chriſtianorum exprobrationibus, ortas eſſe Sacrificulorum fraudes, quibus plebeculæ, in Syria, & in Ægypto, perſuadebant ſtatuas Deorum moveri, & oracula edere, Deóſque proinde iis adfuiſſe. Scriptor de Dea Syria, inter opera *Luciani*, de Templo Hierapolitano: ἔνι δὲ καὶ ἔργα ἐν αὐτῷ πολυτελέα καὶ ἀρχαῖα ἀναθήματα καὶ πολλὰ θωύματα καὶ ξόανα θεοπρεπέα, καὶ Θεοὶ δὲ κάρτα αὐτοῖσι ἐμφανέες. ἱδρώει γὰρ δή ὦν παρά σφισι τὰ ξόανα. καὶ κινέεται καὶ χρησμηγορέει, καὶ βοὴ δὲ πολλάκις ἐγένετο ἐν τῷ νηῷ, κλεισθέντος τοῦ ἱροῦ, καὶ πολλοὶ ἤκουσαν: *In eo autem ſunt & pretioſa opera, & antiqua donaria, & multa mirabilia, & divinæ ſtatuæ, Diique iis præſentes. Apud eos enim ſtatuæ ſudant, moventur & oracula edunt; & clamor ſæpe auditus eſt in templo, cùm fanum eſſet clauſum.* Quæ omnia erant fraudes humanæ ad vulgus credulum & ſuperſtitioſum decipiendum idoneæ. Sic & *Suidas* in vocibus διαγνώμων & Ἡραΐσκος: Ἡραΐσκος αὐτοφυὴς ἐγένετο διαγνώμων τῶν τε ζώντων, καὶ μὴ ζώντων ἀγαλμάτων· εὐθὺς γὰρ ἐμβλέπων, ἐτίτρωσκε τὴν καρδίαν ὑπὸ τοῦ θειασμοῦ, καὶ ἀνεπήδα τό, τε, σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ὥσπερ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατάσχετος. εἰ δὲ μὴ κινοῖτο τοιοῦτον, ἄψυχον ἦν ἐκεῖνο τὸ ἄγαλμα καὶ ἄμοιρον θείας ἐπιπνοίας· οὕτω διέγνω τὸ ἄρρητον τὸ ἄγαλμα τοῦ Αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατεχόμενον, ὃ Ἀλεξανδρεῖς ἐτίμησαν Ὄσιριν ὄντα καὶ Ἄδωνιν ὁμοῦ, κατὰ μυστικὴν θεοκρασίαν: Heraïſcus, *ipſo naturæ inſtinctu, animata & inanimata ſimulacra dignoſcere poterat. Quamprimùm enim ea conſpexiſſet, cor ejus quaſi vulnerabatur & ipſe extra ſe raptus, corpore & animo exſultabat, quaſi numine quodam adflatus eſſet. Quod ſi eâ ratione non commoveretur, inanimatum erat ſimulacrum illud, ac divini adflatûs expers. Sic cognovit arcanum illud ſimulacrum Æternitatis à Deo inſeſſum, quod Alexandrini colebant, cum eſſet ſimul Oſiris, & Adonis, myſticâ quadam Deorum miſturâ.* Animata, nempe, à Diis illa ſimulacra ſudabant, ut aiebant ſuperſtitioſi, movebantur atque oracula

eis in eſt. 15. Sunt *mera* inanitas, opúſque errorum, & tempore quo *homines* pœnas dant, *ſimul Dii* pereunt. 16. Ejuſmodi non eſt pars Jacobi, nam omnia finxit, Iſraëlque eſt ſceptrum, quod poſſidet. Jehovæ *Deo* exercituum ei nomen eſt.

17. Collige è terra merces tuas, ô *puella* quæ habitas in loco munito. 18. Sic enim dixit Jehova: *inſtar lapidis* è funda *emiſſi*, excutiam hac vice, incolas terræ, & anguſtias iis creabo, in quas incidant. 19. Væ mihi! propter cladem meam, plaga mea dolorem mihi creat; ego verò dicebam: profectò hìc eſt morbus meus, cum *æquo animo* feram. 20. Tentorium meum vaſtatum eſt, omnes funiculi mei rupti, filii mei egreſſi ſunt, nec

nullus inſit ſpiritus. 15. Sunt inanes Dii, & opera errantium; cùmque eorum cultores pœnas dant, ſimul inanes Dii pereunt. 16. Deus Iſraëlitarum ejuſmodi non eſt, omnium enim eſt Creator, & Iſraël eſt veluti ſceptrum, quod habet, & vocatur Creator & Deus exercituum.

17. Collige è terra merces tuas, ô puella, quæ habitas loca munita Jeroſolimæ; 18. ſic enim ait Creator; inſtar lapidis fundâ excuſſi ejiciam, hac vice, incolas terræ Iſraëliticæ, in anguſtias maximas cogam, in quas incident. 19. Væ mihi, propter cladem in quam incidam! Hic eſt meus dolor, ſed quem æquo animo feram. 20. Domus mea expilata eſt, & filii mei aufugerunt; nec

racula fundebant. Quæ omnia ſimulabantur, ut Judæis & Chriſtianis os occluderetur.

Neque ſpiritus eis ineſt] Res erat manifeſta, ſed Syriæ Deæ Sacerdotes, & Ægyptii finxerunt ζῶντα ξόανα, *viva ſimulacra.*

15. *Sunt mera inanitas*] הבל המה *habel hemmah*, inanitas illa. Juvare nequeunt. Hæc ſatis oſtendunt non idem ſenſiſſe Prophetam, quod ii, qui putant Cacodæmonas, qui *Poteſtates aëris* vocantur, adfuiſſe ſtatuis, & præſtigiis perpetuis eorum cultores fefelliſſe. Non ſunt enim *inanitas*, niſi cum Deo vero collati, ceteroqui potentiam habent humanâ multò majorem.

Opúſque errorum] מעשה תעתעים *mahaſcheh thathuhim.* Vox deducitur à תעה *erravit*, & verè quidem, ſed præterea plurali numero & repetitione radicalium crediderim multiplices errores ſignificari. LXX. Intt. μάταιά ἐστιν ἔργα ἐμπεπαιγμένα. Hieronymus: *opus riſu dignum.*

Tempore, quo homines pœnas dant] *Tempore viſitationis eorum*; nempe, qui colunt ſtatuas.

Simul Dii pereunt] Eſt tantùm יאבדו *jobedou*, peribunt. Sed res ipſa oſtendit de ſtatuis, ſive Diis, verbum hoc intelligendum, quaſi eſſet יחד אלילים יאבדו *jahhad elilim jobedou.* Reverà deleta gente, aut urbe idololatricâ, unà cum ea peribant commenticii Dii, quos habuerat; quia auferebantur ſtatuæ, propter pretioſa metalla, quibus erant tectæ.

16. *Pars Jacobi*] חלק יעקב *hhelek Jahakob.* Sic paſſim vocatur Deus, quem ſoli Iſraëlitæ colebant.

Nam omnia finxit] כי יוצר הכל *chi jotſer hacchol*; eſt enim fictor, hoc eſt, creator omnium; qui cum nullo populo perire poteſt, quidquid ei populo contigerit calamitatis.

Sceptrum] Regnum. Eſt שבט נחלתו *ſchebet nahhalatho*, ſceptrum poſſeſſionis ejus.

17. *Collige è terra merces tuas*] אספי מארץ כנעתך *iſphi meerets chinhathech.* Propter hanc vocem כנעתך *mercem tuam*, credidimus ſignificari Tyrum mercibus abundantem, cùm præſertim cetera, quæ hic habentur, ei ad amuſſim conveniant, ut extemplò oſtendemus. Scire autem convenit, hiſce temporibus, ſtetiſſe antiquam Tyrum Παλαίτυρον, quæ erat ſita in continenti, è regione inſulæ, in qua recentior Tyrus condita eſt. Prædixit hæc Ezekiel C. XXVI. ad quod hac de re agemus. Hìc verò res obſcuriùs innuitur à Jeremia, jubente Tyrum è *terra colligere merces ſuas*; hoc eſt, quidquid habebat mercium in continenti in agro ſuo ac finitimis, in vicinam inſulam transferre atque illic in Apothecas condere.

O puella, quæ habitas in loco munito] יושבת במצור *joſchebeth bammatſor*; habitans in munitione, quod, nempe, in loco munito naturâ & arte ſita eſſet Tyrus, unde dicitur Joſ. XIX, 29. עיר מבצר צר *hir mibtſar Tſor*, urbs munitionis Tyrus; quo factum, ut tertio decimo anno, à victore Gentium Nebuchadnetſare, capi demum potuerit, ut oſtendit *Joan. Marshamus* ad ſæculum Ægyptiacum XVII. p. 537. Ed. Lond. *Puellam* autem addidimus, quia Prophetæ, κατὰ προσωποποιΐαν, urbes ſic compellare ſolent. Mirè verterunt hìc LXX. Intt. συνήγαγεν ἔξωθεν τὴν ὑπόστασίν σου κατοικοῦσαν ἐν ἐκλεκτοῖς. *Hieronymus* verò: *congrega de terra confuſionem tuam, quæ habitas in obſidione.* Quod de Jeroſolima interpretari, ſed fruſtra, conatus eſt vir doctiſſimus *Lud. Cappellus.*

18. *Inſtar lapidis è funda excuſſi*] Uno verbo Hebraïcè קולע *koleah*, fundâ projicient; hoc eſt, mox projiciam. Reſpicit autem Propheta ad victorias Nebuchadnetſaris, qui Ægyptum Cœle-Syriam & Phœnicen, jam à patre ſubactas & rebellantes, iterum imperio Babylonico parere coëgit. Quod docet *Joſephus* Ant. Jud. Lib. X. c. 11. & Lib. I. contra Apionem, è *Beroſo*, cujus hæc ſunt verba: ἀκούσας δ' ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ναβοπολάσσαρος (ſic enim legendum, cum viris doctiſſimis) ὅτι ὁ τεταγμένος σατράπης ἔν τε Αἰγύπτῳ καὶ τοῖς περὶ τὴν Κοίλην Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην τόποις, ἀποστάτης αὐτοῦ γέγονεν, οὐ δυνάμενος αὐτὸς ἔτι κακοπαθεῖν, συστήσας τῷ υἱῷ Ναβουχοδονοσόρῳ, ὄντι ἐν ἡλικίᾳ μέρη τινὰ τῆς δυνάμεως, ἐξέπεμψεν ἐπ' αὐτόν. συμμίξας δὲ Ναβουχοδονόσορος τῷ ἀποστάτῃ καὶ παραταξάμενος αὐτοῦ τε ἐκράτησε καὶ τὴν χώραν ἐκ τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ἐποιήσατο: *Cùm audiſſet pater ejus Nabupolaſſarus Satrapam, præfectum in Ægypto, locíſque Syriæ Cavæ & Phœnices, ab ipſò defeciſſe, nec poſſet ipſe diutius labores militiæ pati, permiſſà filio Nabuchodonoſoro, ætate florenti, parte quadem exercitûs, eum miſit in illum. Cùm verò Nabuchodonoſorus adſequutus eſſet perduellem & ſigna cum eo contuliſſet, eum vicit, regionémque*

nec comparent; nemo est, qui tendat ulteriùs tentorium meum, aut cortinas meas statuat. 21. Desipuerunt pastores, nec Jehovam quæsiverunt; quamobrem prosperè nihil egerunt, dispersæque sunt pecudes, quas pascebant. 22. En fama *ad me* venit, tumultus magnus è terra septemtrionali, ut in solitudinem atque habitationem draconum redigantur urbes Judæ. 23. Novi, ô Jehova, in hominis potestate non esse viam ejus, neque cujusvis, qui ambulat, gressus suos dirigere. 24. Castiga me, ô Jehova, sed cum modo, non in ira tua, ne me ad paucos redigas. 25. Effunde iram tuam in gentes, quæ nomen tuum non invocant; quia comederunt Jacobum, comederunt atque absumserunt eum, habitationémque ejus desolarunt.

Casti-

nec usquam comparent, nec quisquam est, qui rerum mearum curam gerat. 21. Desipuerunt Magistratus, neque ad Deum confugerunt, nec quidquam iis bene cessit, dissipatique sunt populi, quos regebant. 22. Ad me venit fama magni tumultûs, è septemtrionalibus plagis; adfertúrque rumor, fore ut urbes tribûs Judæ, in solitudines, converterentur, quales sunt in iis, in quibus vivunt Dracones. 23. Probè novi, ô Creator, non esse in potestate quorumvis hominum; quâ ratione vivant; neque omnium, qui gradiantur, gressus suos, quò volunt, dirigere. 24. Tuum est, ô Creator, nos castigare; quod, quæso, facias, ita ut possimus ferre pœnas, quas à nobis repetes, ne nos ad paucos redigas. 25. Indignationem tuam effunde in nationes, quæ te non noverunt; quia Jacobi posteros expilarunt & agros ejus desolarunt.

PARA-

gionémque iterum in potestatem redegit. Brevi ergo tempore omnes illi tractus, instar lapidis fundâ emissi, in potestatem Babyloniorum rediere, nec multò pòst Nabuchodonosorus Patri successit. Non mirum est calamitates Tyriorum misceri Judæorum rebus adversis, nec tempora adcuratè observari; non sunt enim Prophetiæ Historiæ quædam ævi futuri, ordine temporum digestæ.

19. *Propter cladem meam*] על שברי *hal schibri*, propter rupturam meam. Vulnus, aut clades sic passim vocatur. Propheta hîc ad clades Israëlis redit, & Judæum quempiam inducit, aut se ipsum querentem, nomine populi, de calamitate sibi illata, à prædonibus.

Hic est meus morbus &c.] Hoc est, hæc calamitas privatim mihi contigit, incolumi populo; itaque æquo animo feram, dum Judæ regnum incolume est.

20. *Tentorium meum* &c.] Voce *Tentorii* domus, ut passim, describitur; exceptis enim iis, qui pecudes, in desertis oris, pascebant, domos habebant Israëlitæ, iis temporibus.

Funiculi mei &c.] Funibus enim tensis & paxillis adligatis, erigebantur, & statuebantur tentoria. Hîc verò videtur Propheta domum perfractam & dirutam describere.

Egressi sunt] יצאני *jetsauni*, hoc est, יצאו ממני *jatseou mimmenni*, à me exiverunt, è tentorio meo abierunt, nec comparent. Sæpe in suffixo præpositiones latent.

Nemo est qui tendat &c.] Nemo est, qui domum dirutam instauret.

21. *Pastores* &c.] Nempe, Reges Judæ.

Prosperè nihil egerunt] לא השכילו *lo bischchilou*, subaudiendum דרכם *darcham*, vias suas, est enim verbum activum. Perperam LXX. Intt. οὐκ ἐνόησε πᾶσα ἡ νομή. Vulgatus: *non intellexerunt.*

22. *Fama*] *Vox auditionis.* Rumor de advenientibus Chaldæis.

E terra Septemtrionali] Vide Cap. I. 14, 15.

23. *In hominis potestate non esse viam ejus*] כי לא לאדם דרכו *chi lo laadam darcho*, quòd non est hominis, vel homini, via ejus; hoc est, non esse in hominis potestate facere, ut bene cedant ejus consilia. Eventus enim à Deo pendet, *Hieronymus* refert ad mores, cùm sic habeat: *erubescant novi prædicatores, qui ajunt, unumquemque suo arbitrio regi.* Reguntúrne igitur alieno? Tum verò alieni illius arbitrii, si peccarent, essent delicta & rectè facta, non ipsorum. Verùm hîc non sermo est de Virtute, aut Vitio, sed de Consiliorum eventu.

Neque cujusvis qui ambulet] לא לאיש הלך *lo leisch bolech*, non viri ambulantis.

Gressus suos dirigere] והכין את צעדו *vehachin eth tsabado.* Abundat ו. *Dirigere* autem *gressum*, est ita se gerere, ut finem optatum consequatur. Vide Ps. XXXVII, 23.

24. *Castiga me*] יסרני *jasséreni*, quod verborum quidem castigationem propriè, sed tralaticio sensu eam, quæ fit modicâ poenâ, significat.

Sed cum modo] אך במשפט *ach bmischphat*, sed in judicio. Qui irati puniunt modum judiciorum excedunt; sed qui ex *jure*, vel *judicio*, modum legibus præscriptum servant; unde factum, ut במשפט significet hic modicè, ut & Cap. XXX, 11. למשפט *lmischphath*, pro jure.

Non in ira tua] Ira enim modum non servat. Vide Ps. VI, 2. Quod non ita capiendum, quasi Propheta credidisset Deum irasci, instar hominum, & iratum non ampliùs intra modum consistere. Sunt hæc à Divina Natura prorsus aliena. Est loquendi genus ex hominum more delumtum, quod est è natura ipsa rei emolliendum, non ad vivum resecandum.

Ne me ad paucos redigas] פן תמעטני *phen thambiteni*, ne (*populum*) ad paucos redigas. Quod se non facturum Deus pollicetur C. XXX, 11.

25. *Effunde iram tuam* &c.] Imitatus est Propheta Psalten Ps. LXXIX, 6. ubi vide notata.

Haditationem ejus] נוהו *navehou.* LXX. Intt. νομὴν αὐτῆς. Vulgatus: *decus ejus.* Caulæ quidem pastorum eâ voce signantur, sed & quamvis etiam domum significat. Potestatem vocis *Hieronymus* derivavit à נאה *naah* decere, pulcrum esse, non satis commodè.

COM-

Castigantur peccata Judæorum, quibus graves pœnas minatur Deus; insidiæque Hanathothensium in Jeremiam memorantur.

CAPUT XI.

1. VERBA Jehovæ ad Jeremiam, in hanc sententiam. 2. Audite verba fœderis hujus, & adloquimini viros Judæ, & *præsertim* incolas Jerosolimæ. 3. Iis dicet: sic dixit Jehova, Deus Israëlis: maledictus esto, quisquis verbis fœderis hujus non auscultarit; 4. quod præcepi observandum Majoribus vestris, eo tempore, quo eos eduxi ex Ægypto, è fornace ferrea, his verbis; auscultate voci meæ, & facite hæc, pro omnibus, quæ vobis mandabo, eritisque mihi in populum meum, ego verò in Deum vobis ero; 5. ut ratum facerem jusjurandum, quod dederam Majoribus vestris, fore, ut eos terrâ lacte & melle fluente donarem, qualem hodie *habetis*. Respondi verò: Amen, ô Jehova.

6. Dixit iterum Jehova mihi: hæc omnia verba pronunciato in urbibus Judæ, & *præsertim* in plateis Jerosolimæ, dicens: audite verba fœderis hujus, eáque exsequimini. 7. Etenim contestatus sum Majores vestros, quo tempore eos è terra Ægyptia eduxi, ad hunc usque diem, dum mane surgo & contestor eos his verbis: audite vocem meam; 8. nec

PARAPHRASIS.

1. VERBA Creatoris ad Jeremiam, in hanc sententiam: 2. Audite verba mei fœderis vobiscum, eáque repetite audientibus Judæ populis, & præsertim Jerosolimitanis. 3. Iis dicito: sic loquutus est Creator, Deus Israëlitarum: maledictus esto, qui non audiverit fœderis hujus mei leges; 4. quas tuli Majoribus vestris, à tempore, quo eos Ægypto eduxi, quam fornacem ferream vocare meritò possitis, his verbis: audite vocem meam, & præ omnibus quæ vobis mandata dabo; ut sitis mihi populus singulari modo mihi consecratus, útque sim vobis Deus; 5. ut ratum esse juberem jusjurandum meum Majoribus vestris datum, fore, ut eos terra fertilissima donarem, qualem nunc colitis. Respondi verò me adsentire.

6. Dixit mihi iterum Creator, oportere ut hæc omnia esse nunciarem urbibus Tribûs Judæ, & præsertim Jerosolimæ; nam illic per plateas, incolas hortari me oportere, ad observationem fœderis hujus: 7. & Deum contestatum esse eorum Majores, cùm eos eduxerat ex Ægypto ad hunc diem,

COMMENTARIUS
In Caput XI.

2. A*Udite*] Adloquitur quidem Deus potissimùm Jeremiam, sed videtur hic, cum eo, compellare etiam homines pios, qui idem ac ille sentiebant, & populi mores improbabant. Propterea plurali *audite*, & aliis, qui sequuntur, utitur.

Fœderis hujus] Nempe, Mosaïci, ut sequentia ostendunt.

3. *Maledictus esto*] Vide Deut. XXVII, 26.

4. *Quod præcepi*] Fœdus enim Dei sunt leges ab eo latæ, qua de re diximus *Artis Criticæ* Part. II. Sect. 21. c. V, 9. *& seqq.*

Eritis mihi in populum &c.] Vel, *fietis populus.*

5. *Amen*] Quæ est formula adsensûs & *ratihabitionis.* Vide Deut. XXVII.

8. *In contumacia*] בשרירות *bischirouth.* Vide C. IX, 14.

Omnes minæ] כל דברי הברית *chol dibre habbrith*, omnia verba fœderis; hoc est, omnes minæ, sed verbum nullum habent proprium Hebræi, quo *minas* dicant, uti nec quo *promissiones*, certè quæ nobis occurrant in Scriptura, quamvis sint commodissima.

9. *In viris Judæ*] *In viro Judæ.*

10. *Reversi sunt* &c.] Hæc erat conjuratio, aut conspiratio Judæ tribulium, quod omnes, aut fermè omnes, in Majorum suorum Idololatriam, revoluti essent.

Majorum suorum veterum] אבותם הרשונים *abotham harischonim*, patrum suorum primorum, aut priorum. LXX. Intt. τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν πρότερον. Malè Hieronymus: *iniquitates patrum suorum priores*, nam ראשנים *rischonim*, quod masculinum est, construi nequit cum עונת *bavonoth*, inquitates, quòd est fœmininum: sed ad quam ætatem *antiqui* illi Judæorum Majores referri debeant, non est facilè dictu; satis est antiquiores multò fuisse, temporibus Jeremiæ.

11. *Faciam nunc, ut contingat iis*] *Ecce ego venire faciens in eos.* Tò *ecce* & participium præsens, quod sequitur, rem signant paullò pòst futuram; nempe, excidium Jerosolimæ, & Judæorum captivitatem.

Quâ se expedire non poterunt] *Non poterunt exire ex illa.* Nullâ enim ratione, vim Chaldæorum effugere potuerunt.

13. *Nam pro numero urbium* &c.] Hæc verba jam habuimus Cap. II, 28. ubi vide notata.

Pudendis Diis] לבשת *labboschetb*, pudori; hoc est, Diis quorum pudere eos oportuit, & reverâ pudebit, cùm se ab iis non adjuvari animadvertent, in quibus fiduciam suam collocarant.

15. *Quid*

8. nec tamen audiverunt, vel aures suas inclinarunt, sed quisque in contumacia pravi
sui animi perrexit; *ego* verò, iis ut contingerent omnes minæ hujus fœderis, effeci, quod
imposueram iis, ut observarent, nec tamen observarunt.
9. Dixit etiam mihi Jehova: deprehensa est conjuratio in viris Judæ, ínque incolis
Jerosolimæ. 10. Reversi sunt ad iniqua facta Majorum suorum veterum, qui obtem-
perare verbis meis renuerunt, sed sequuti sunt Deos alienos, ut eos colerent; irritúm-
que fecerunt domus Israëlis & domus Judæ fœdus meum, quod cum earum Majoribus
pepigeram. 11. Quamobrem sic dixit Jehova: faciam nunc, ut contingat iis calamitas,
quâ se se expedire non poterunt, & inclamabunt quidem me, sed eos non audiam.
12. Ibunt urbes Judæ & *potissimùm* incolæ Jerosolimæ, ut clamoribus invocent Deos,
quibus suffitum obtulerunt; nec eos, tempore calamitatis suæ, servabunt. 13. Nam *pro*
numero urbium tuarum fuerunt Dii tui, ô Juda, & *pro* numero platearum, ô Jerosoli-
ma, statuistis aras pudendis *Diis*, atque altaria ad suffitum Bahali offerendum. 14. Tu
verò, *Jeremia*, ne orato pro populo isto, néve eorum causâ clamorem tollito, precésque
fundito; neque enim eos exaudiam tempore, quo me, calamitatis suæ causâ, ora-
bunt.
15. Quid est *negotii* ei, quem amo, in Æde mea, dum *plebs* facinora multa admittit?
Caro

diem, à matutino tempore ad vespertinum, his verbis: audite vocem meam; 8. nec tamen ei morigeri fuerunt, sed quisque in contumacia sua pervicaci perrexit. Ego verò effeci, ut exsequutioni mandarentur minæ omnes mei fœderis, quod feceram cum iis; nec tamen mihi obsequuti sunt.

9. Dixit etiam Creator mihi, deprehensam fuisse obstinationem tribulium Judæ, & potissimùm Jerosolimitanorum. 10. Reversi ad scelera antiqua Majorum suorum; qui adorabant aliena Numina; quomodo irritum fecerunt fœdus meum cum Juda, quod cum Majoribus eorum pepigeram.

11. Quamobrem Creator dixit se facturum, ut nunc opprimerentur calamitatibus, quibus se expedire non possent, quamvis eum invocarent, quia eos non exauditurus esset. 12. Urbes Tribus Judæ & præsertim Jerosolima invocabunt alienos Deos, quibus suffitum obtulerunt, & qui eos ex adversis rebus nequaquam liberabunt. 13. Singulis urbibus fuerunt sua Numina, Judæ posteris, & pro numero platearum suarum, in quibus eorum imagines erectæ sunt pudendis Diis, atque altaria ad quæ offerrent suffitus Bahalibus. 14. Tu verò, ô Jeremia, pro isto populo nolito me orate; neque enim preces, pro eo oblatas, exaudiam, temporibus eorum calamitosis; quæ meriti sunt.

15. Quid potest esse negotii ei, quem amo, in Æde

15. *Quid est negotii ei, quem amo*] *Quid est dilecto meo domi meæ*, מה לידידי בביתי *mah lididi bebethi*. Quia sequentia fœminino genero exprimuntur, videretur legendum לידידתי *lididathi*, unde LXX. τί ἡ ἠγαπημένη. Ceterùm *amatus*, vel *amata*, est populus aut gens Judaïca, cui antea Deus beneficiis suis maximum amorem testificatus erat. Ei, interrogatione hac, Deus negat in Templo suo quidquam fuisse negotii; quia ab improbis coli nolebat, & Templum suum adiri ægrè ferebat, ab improbis, aut idololatris.

Dum plebs facinora multa admittit] עשותה המזמתה הרבים *baschothah hammezimmathah harabbim*, dum ea facit molitionem suam multos. De industria ἐσολοικίσαμεν, ut licentia Hebraïcæ Linguæ Lectori magis patefieret. Primùm עשותה est pro בעשותה *bebaschotha*, refertúrque suffixum fœminium ad *filiam Sionis*, vel urbem Jerosolimam. מזמתה *mzimmatha* est foeminini generis, & numeri singularis, cùm adjectivum הרבים *harabbim* sit plurale & masculinum. Tam frequens est mistura generum & numerorum, ut dubitare nequeamus, quin ita solerent loqui Hebræi; quamvis frequentiùs tamen regulas observarent. Alioqui negligentiæ summæ insimulandi essent Judæi Librarii & imperitiæ; quo magis non esset tanta quàm in lectione Novi Testamenti, quod tamen, ad summam rerum quod adtinet conservatum est. Parum prudenter Massorethis diligentia longè major tribuitur Judæis Librariis, quàm Christianis.

Caro sacrarii mei à te abibit] בשר קדש יעברו מעליך *baschar kodesch jababerou mehalajich*, caro sanctitatis, vel sacrarii transibunt à te. Sententia est victimarum partes, qui adtributæ erant Sacerdotibus, Lege Mosaïca, iis non ampliùs datum iri, everso Templo. Quamvis enim sit suffixum fœmininum, referatúrque ad Jerosolimam, adloquitur Propheta Sacerdotes, quorum multi, sine dubio, erant Jerosolimitani.

Quia in nequitia tua tunc exultas] כי רעתכי אז תעלוזי *chi rabathechi az thabalozi*. Subaudiendum ב ante רעתכי, ut passim alibi. Exprobrat Deus Jerosolimæ, quòd eo ipso tempore, quo maximè peccabat in Mosaïcas Leges, exsultaret & gestiret, quasi re bene gestâ. Quantopere impediti hîc fuerint Veteres eorum versiones, quamvis verborum exiguam rationem habuerint, prolatis eorum verbis, manifestum fiet. LXX. Intt. Τί ἡ ἠγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδέλυγμα; μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἅγια ἀφελοῦσιν ἀπό σου τὰς κακίας σου, ἢ τούτοις διαφεύξῃ, *Hieronymus* verò: *Quid est, quòd dilectus meus, domi meæ, fecit scelera multa? numquid carnes sanctæ auferent à te nequitias suas, in quibus gloriata es?* Nec propiùs ad Hebraïca accessit *Jonathan*, qui habet: *Quid est populo huic, qui erat dilectus coram me? Reliquerunt cultum Ædis Sacrarii mei, inierunt consilium, ad peccandum*

Caro ſacrarii mei à te abibit, quia in nequitia tua tunc exſultas. 16. Oleam virentem, jucundiſſimque eximio fructu, nomine te adpellarat Jehova; *ſed* ad ſtrepitum magni tumultûs, ignem ei injiciet, & ramos ejus, franget. 17. Jehova enim *Deus* exercituum, qui te plantarat, prædixit tibi calamitatem, propter nequitiam domûs Iſraëlis, & domûs Judæ,

Æde mea, dum plebs tot facinora facit, & dum ille me invocat in Æde, quam polluunt? Caro, quæ in Sacrario offertur ſe ololimitano, nulli proderit, quia plebs in nequitia, eo ipſo tempore, exſultat, quo deberet vel maximè ei valedicere. 16. Creator vocarat Jeroſolimam Oleam virentem, & jucundam eximioque fructu te dixerat; ſed ad tumultum magni exercitûs, patietur ei ignem injici, patietur & ramos ejus frangi. 17. Creator enim Deus exercituum, qui te plantarat, ô Jeroſolima, tibi

candum multùm; cùm miſcent carnem abominationum cum carne conſecrata; migrabunt à te; propter malitiam tuam, tunc eras fortis. Grotius verò hæc in Hebræo eſſe putabat: *an caro ſancta faciat tranſire ſuper te* (id eſt, diſſimulare) *quòd in malitia tua pridem exſultaſti.* Sed מעליך *mehalacha*, non eſt *ſuper te*, ſed *à te*, & יעברו *jahaberou*, non eſt idem cum יעבירו *jahabirou*, poſterius enim eſt activum, prius non eſt. Nec feliciter interpretari videtur: an victimæ legitimæ purgare te poterunt à victimis contra legem oblatis. Nec minùs ſudant hic alii Recentiores, quorum interpretationes memorare, nedum confutare, longum eſſet.

16. *Oleam virentem*] Poſſit fieri ut Jeremias reſpexerit ad Hoſ. XI, 7. ubi Iſraël confertur cum *olea*, poſtquàm ad officium rediiſſet. Poſſit & reſpici ad alium locum Prophetæ, qui interciderit.

Jucundam eximio fructu] יפה פרי תאר *jepheh phri thoar*, pulcram fructu formæ, vel formoſo.

Sed ad ſtrepitum magni tumultûs] לקול המולה גדולה *lkol hamoula gdolah*; ad vocem *ſtrepitûs magni*. Malim המולה *hamoulah* deducere ab inuſitata radice המל, quæ ſignificarit *tumultuari*, ut המן *haman*, quàm à מלל malal, *loqui*. Sic & Ezech. I, 24. המלה *hamullah*, propter omiſſum ו, *tumultum* ſonat, & utrobique punctatur per *Chateph-pathach*, nec ſequitur *Dageſch*, quod ſolet τῷ *Heb* emphatico ſubjungi. LXX. Intt. à מול *circumcidere* derivarunt, habent enim: εἰς φωνὴν περιτομῆς αὐτῆς, omiſſâ voce גדולה *gdolah*, magnæ; Latinus à מלל *loquutus eſt*, cùm verterit: *ad vocem loquelæ grandis*, quaſi eſſet grandiloquentia cauſa excidii Iſraëlis. Sed exemplum ejus ſignificatûs nuſquam occurrit, nec loco admodum convenit. *Jonathan* neſcivit, quid ſibi hæc vellent, cùm ſic hæc verba expreſſerit: *& nunc, cùm tranſgreſſa es legem*. Malim ergo hæc intelligere, loco Ezekielis fretus, de tumultu magno exercitûs Chaldæi.

Ignem ei injiciet] הצית אש עליה *hittſith eſch haleah*. Hujus formationis in *Hiphil*, vide exempla ad idem tempus verbi יצב, in Theſauro Buxtorfiano.

Ramos ejus frangent] Nempe Chaldæi. De arbore loquentes Græci, aut Latini metaphoras tam diverſas non ita conjungerent, *ignem ei injiciet, & frangent ejus ramos*; ſed dicerent potiùs, frangent ejus ramos, eóſque comburent. Sed talia non faſtidit Lingua Hebraïca, nec eſt ad concinnitatem Græcæ aut Latinæ revocanda. Satis eſt his verbis perniciem Jeroſolimæ, ſub imagine oleæ, cui ſecantur rami, ut comburantur, deſcribi.

17. *Prædixit*] דבר *dibber*, loquutus eſt, εἶπε τῷ *prædixit*, aut *minatus eſt*, qualibus verbis carent Hebræi.

Altaria] Subaudiendum omnino מזבחות *mizbehhoth*, altaria; ſi modò non exciderit; ſequitur enim לקטר *lkatther*, ad ſuffiendum; quod fiebat in altari.

Quò me, inquit] Supplevimus, *inquit*, quia eſt oratio directa Dei loquentis. Eſt in Hebraïcis: *ut me irritarent, ut ſuffirent Bahali.* Sed cum ordinem verborum non fert Lingua Latina.

18. *Effecit, ut nota mihi fierent* &c.] Hic eſt ordo Hebræorum verborum: *Patefecit mihi & cognovi, tunc oſtendiſti mihi eorum molimina.* Nihil mutavimus in ſententia, ſed vocem מעלליהם *mahalalehem*, ut commodior ordo & Linguæ Latinæ convenientior eſſet, ad ſuperiora retraximus. Eam vertimus *molimina*, non *facta*, aut *inſtituta*, qui proprius ejus eſt ſignificatus, quia de conſilio contra Jeremiam ſermo eſt, quod exſequi non potuerunt Judæi.

19. *Inſtar agni vel bovis*] Conjunctio non eſt in Hebræo, ſed כבש אלוף *chebeſch alloupb* eſt pro כבבש או אלוף *chechebeſch o alloupb*, ſunt enim nomina duorum animalium. LXX. tamen: ἀρνίον ἄκακον, & Vulgatus: *agnus manſuetus:* Sed אלוף hoc nuſquam ſignificat, apud Hebræos. Malè etiam *Jonathan*: כאמר בחיר *ut agnus electus* contra ejuſdem Linguæ uſum. Multa loca obſcurarunt Ellipſes non intellectæ.

Conſilia] *Cogitationes, cogitaſſe*; ſed ſequentia oſtendunt non cogitaſſe tantùm Judæos de occidendo Jeremia, ſed etiam colloquutos eſſe.

Perdamus arborem in virore ejus] נשחיתה עץ בלחמו *naſchbithah hets blahhmo*. Duæ priores voculæ ſunt claræ, ſed poſtrema à nemine, quem equidem norim, eſt intellecta. Plerique *panem ejus*, quaſi eſſet לחם *lebhem*, panis, ſed nullus eſt ſenſus, nec qui *fructum*, aut *granum* verterunt, ullo certo Linguæ Hebraïcæ uſu nituntur. Legantur Interpretes, & de eorum, vel me tacente, interpretationibus judicium feratur. Contrà interpretatio noſtra, ut videtur, eſt loco convenientiſſima, oſtenditque proverbiale eſſe loquendi genus, quo ſignificatur mors violenta hominis etiamnum ætatis virentis. Sed quì tu, inquies, *virorem* hìc invenis? Ego verò, inquam, facillimè & analogiæ Grammaticæ convenientiſſimè. Nimirum לח *virorem* ſignificat, ut notiſſimum eſt,

Judæ, quæ fecerunt sibi *altaria*, ut suffitum offerrent Bahali, quò me, *inquit*, irritarent.

18. Jehova autem effecit, ut nota mihi fierent eorum molimina, eáque novi; tunc ea,
ô Deus, mihi ostendisti.
19. Fui ego instar agni, *vel* bovis, *qui* abducitur, ut mactetur;

tibi prædicit has calamitates, propter nequitiam sobolis Jacobi, quæ Israelis Domus vocata est, & ejus, quæ Judæ dicta est, quia sibi fecerunt altaria, in quibus offerrent suffitum commenticiis Diis, qui Bahales solent vocari, ut me irritarent verum Deum.

18. Creator fecit, ut talia mihi innotescerent. Imò tu, ô Deus, ista patefecisti. 19. Alioqui fuissem instar agni, vel tauri, qui abducitur nescius, ut mactetur. Neque sciebam conspirasse contra me, cùm dicerent, inter se, arborem sibi, dum virerent, exscindendam, ne in posterum mentio

est, & מו est adfixum singulare tertiæ personæ, non minùs ac plurale. Vide 2. Sam. XIX, 25. Job. XXVII, 23. Ps. XI, 7. Itaque לְחָמוֹ est *viror ejus*.

LXX. Intt. habent in Cod. Romano: διότι καὶ ἐμβάλωμεν ξύλον εἰς τὸν ἄρτον αὐτοῦ, & Vulgatus similiter: *mittamus lignum in panem ejus*, quæ non consentiunt cum Hebraïcis, nam נשחיתה est constanter *perdamus*, *corrumpamus*, nusquam *jaciamus*. In Cod. Alexandrino est: εἰς τὸν ἄρτον τράχηλον, ubi posterior vox glossema esse videtur. Jonathan: *jaciamus venenum mortiferum in ejus cibum*. Sed merum est figmentum hominis, se se minimè hinc extricantis; quamquam eum probat *Grotius*. Prima vox verti nequit *jaciamus*, neque secunda עץ simpliciter *venenum*, quamvis possint esse venenata ligna. *Justinus* Martyr in Dial. cum Tryphone Judæo, p. 298. Ed. Par. contendit à Judæis, è Codicibus, quibus utebantur, hæc verba resecta fuisse, non in omnibus, quæ tamen in Hebraïcis, non minùs quàm in Græcis etiamnum legimus. Quare bono viro fucus à nonnemine factus videtur. Nec veriùs esse crediderim, quod ait, ut rationem reddat, cur non in omnibus Codicibus fuerit resectus hic versus: πρὸ γὰρ ὀλίγου χρόνου ταῦτα ἐξέκοψαν, *ante enim exiguum tempus hæc resecuerunt*. Causa resectionis probabilior non est: ἐπειδὰν ἐκ τούτων τῶν λόγων ἀποδείκνυται ὅτι ἐβουλεύσαντο Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀναιρεῖν αὐτὸν σταυρώσαντες βουλευσάμενοι· καὶ αὐτὸς μηνύεται, ὡς καὶ διὰ τοῦ Ἠσαΐου προεφητεύθη, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὰς ἀγόμενον, καὶ ἐνθάδε ὡς ἀρνίον ἄκακον. *Quia ex hisce verbis demonstratur Judæos consilium habuisse de ipso Christo, de tollendo eo per crucifixionem deliberantes. Ipse etiam significatur, ut & per Esaïam prædictum est, ut ovis ad mactationem ductus, & hîc ut agnus innocens.* Sed non erat cur Judæi suspicarentur de Christo hîc agi, eo quòd similis esset apud Esaïam locus, qui non credebant de eo apud eum Prophetam agi; præter quàm quòd dici hoc potest de quovis innocente, qui securus ad mortem ducitur, ac proinde non malè in Jeremiam quadrat, quem inscium è medio tollere volebant Judæi illi Hanathothenses.

Hieronymus tamen, ad hunc locum: *Omnium Ecclesiarum iste est consensus, ut sub persona Jeremiæ à Christo hæc dici intelligant, quòd ei Pater monstraverit, quomodo eum oporteat loqui, & ostenderit illi studia Judæorum; & ipse quasi agnus ductus ad victimam non aperuerit os suum*, & non cognoverit, *subauditur peccatum*. Imò verò non cognoverat Jeremias prava Judæorum consilia, antequàm ei à Deo revelata fuissent. Res est manifesta, & Christus probè norat, se à Judæis ad mortem traditum iri, quod sæpiùs prædixit. Consensus Ecclesiarum non est hîc majoris ponderis, quàm sententia de θεοπνευσίᾳ Versionis LXX. Intt. Nec satis nota erat iis temporibus ratio, quâ Scripturam explanari oporteat. Pergit verò *Hieronymus: & dixerint* mittamus lignum in panem ejus; *crucem, videlicet, in corpus Salvatoris. Ipse est enim, qui ait:* ego sum panis, qui è cœlo descendit, *& eradicemus, sive conteramus eum de terra viventium.* Verùm quia Christus dixit: *ego sum panis* &c. idcóne sequitur *mittere lignum in panem ejus*, perinde esse ac *mittere corpus ejus in crucem*? Non puto. Attamen non multò post: *Judæi*, inquit, *& nostri Judaïzantes* (Nazaræi, ut videtur) *hæc ex persona Jeremiæ dici intelligunt; qui propter vaticinium futurorum & ingruentia captivitatis mala, hæc eum à populo sustinuisse confirmant.* At dicere non potuerunt Judæi, aut Nazaræi Jeremiam occisum fuisse, propter vaticinia, & propter ingruentia captivitatis mala, cui se superstitem fuisse docet ipse, in hoc suo Libro, Jeremias. *Sed nescio*, ait Hieronymus, *quomodo possint adprobare crucifixum esse Jeremiam, cùm hoc scriptura non memoret; nisi fortè cogitaverint, & non fecerint.* Verè sanè, sed hoc à Judæis & Judaïzantibus, dictum non puto. Tandem claudit Commentarium, in hoc Caput, his verbis: *Ut autem nos omni interpretationis molestia liberemur, illam sequamur regulam;* QUOD *omnes Prophetæ in typum Domini Salvatoris pleraque gesserint, & quidquid, juxta præsens tempus completum sit in Jeremia, hoc in futurum de Domino prophetari.* In quibusdam admitti regula potest, in quibus sine contorsione res ab iis dictæ in Christum quadrant; non ubi torquenda sunt eorum verba, ut faciunt, qui hîc crucifixionis typum invenire conantur.

Verùm ecce tibi virum Sacræ Critices profectò peritum *Lud. Cappellum* similia, in Notis ad hunc locum, molientem, & vertentem נשחיתה עץ בלחמו *perdamus ligno carnem ejus*, & subjicientem: *Verba sunt de Christo magis, quàm de Jeremia dicta, quibus Crucis Christi supplicium significatur; ubi manifesta est Hypallage*, pro נשחיתה בעץ לחמו. *Jam verò* לחם *carnem significat Soph.* I, 17. *& sanè vox* לחם *Arabicè hoc propriè & passim significat.* Similia antea senserant & adtulerant etiam plura loca *Val. Schindlerus*, in Lexico, & *Lud.*

tur; nesciebam enim eos inivisse consilia contra me, *cùm dicerent*: perdamus arborem in virore ejus, exscindamus eum, è terra viventium, nec nomen ejus ampliùs memoretur. [20]. Sed Jehova, *Deus* exercituum, judicat de innocentia, explorat renes & cor. Videam verò, *ô Deus*, ultionem à te de iis *sumendam*, nam tibi litem, quæ mihi cum iis erat, aperui. [21]. Propterea sic dixit Jehova *mibi*, de viris Hanathothensibus: qui insidiantur vitæ tuæ, *tibíque* dicunt: ne nomine Jehovæ vaticineris, nec manibus nostris mortem oppetes; [22]. propterea, *inquam*, dixit Jehova *Deus* exercituum: mox ego supplicium de iis exigam; juvenes gladio morientur, & filiæ eorum interibunt fame. [23]. Nullæ earum erunt reliquiæ, faciam enim, ut contingat calamitas hominibus Hanathothensibus, anno quo pœnas dabunt.

Quæri-

tio ejus fieret, néve in posterum nomen meum proferretur (*quia id nomen significat attollet Creatorem, quem adorare desiderant Jerosolimitani.*) 20. Sed aliter Creator, Deúsque idem exercituum, qui novit etiam arcanas hominum cogitationes, alter de innocentibus judicat, déque eorum innocentia aliter statuit, cui est notissima. Videam verò, ô Deus, ultionem, quam de malis sumes; nam tibi litem, quæ mihi cum iis est, aperui. 21. Itaque dixit mihi de viris Hanathothensibus, eos, qui vitæ meæ insidiantur, & mihi dicebant, non oportere me, nomine Creatoris, vaticinari; quod si omitterem, me, eorum manibus, non occisum iri. 22. Propterea, inquam, ait Creator, idémque Deus exercituum, mox supplicium se sumturum de Hanathothensibus, eorúmjuvenes gladio occisum iri, & puellas fame perituras; 23. nullas eorum superfuturas reliquias, eo anno, quo pœnas daturi essent.

PARA-

de Dieu, ad hunc locum; sed loca illa perperam sunt adlata, ut expendentibus liquebit; longiores enim æquo essemus, si proferenda hîc atque excutienda essent; præterquàm quòd, inventâ verâ vocis לחמו significatione, in hoc certè loco, frustra laboraremus. Itaque plura non addemus.

20. *Judicat de innocentia*] *Judicans justitiam.*

Explorat renes &c.] Ideóque novit quis sit verè, non fucatè pius. Nam *renes* hîc perinde est ac si esset animum.

Videam verò, ô Deus] Duas posteriores voculas, perspicuitatis causâ, addidimus. LXX. Intt. antea vertunt יהוה κύριε, & Latinus: *Domine*; quod absurdum non est, sed alterum maluimus, cùm sæpissimè supplenda sit vox *Deus*.

Litem; quæ mihi cum iis erat] ריבי *litem meam.*

Aperui] *Revelavi*, non quasi ignoranti, sed in precibus, apud te, de eorum improbitate querens. Lis ea in re sita erat, ut sequentia ostendunt, éque aliis Prophetiarum harum locis liquet. Alioqui si tacuisset, nihil erat cur eum malè haberent populares. Sed verè judicavit satius esse parere Deo, quàm hominibus, quacumque ratione monita ejus exciperent.

21. *Sic dixit Jehova mibi* &c.] *Sic dixit Jehova de viris Hanathothensibus, qui quærunt animam tuam, dicens.* Postrema vox לאמר *lemor*, subjici debuit, solitâ ratione loquendi, verbo אמר *amar*, dixit; rémque sic vertendo expressimus.

Manibus nostris] *Manu nostrâ.* Hanathothenses ergo volebant eum interficere, nì desineret talia nomine Dei vaticinari; nam si falsò dixisset, veluti nomine Dei, fore ut non irent in captivitatem, libenter talia audivissent.

22. *Propterea, inquam*] Supplendum fuit *inquam* Latinè loquenti, quamvis non soleant ita loqui Hebræi.

Interibunt fame] Desolatâ longè, latéque Judæâ, & Jerosolimâ ad famem redactâ, in quam vicinorum oppidorum incolæ videntur profugisse; desidentibus domi mulieribus, dum viri mœnia urbis defenderent.

Anno, quo pœnas dabunt] שנת פקדתם *schnath phekudatham*, anno visitationis eorum; qui videtur fuisse annus, quo capta est Jerosolima. שנת est pro בשנת *bischenath*, ἐν ἐνιαυτῷ, ut habent LXX. Intt. Latinus construxit cum superioribus: *inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.*

COM-

Queritur Jeremias, apud Deum, de improborum Judæorum rebus secundis, iisque vastitatem agrorum minatur; nec malis eorum vicinis meliorem sortem pollicetur.

CAPUT XII.

1. JUSTUS eris, ô Jehova, si tecum contendero; verùm tamen jura tecum proloquar Quare vitæ instituto improborum bene cedit, & perfidi quique securè agunt? 2. Plantasti eos, etiam radices egerunt, perrexerunt quoque fructum proferre; *at* tu quidem proximus es labiis eorum, sed remotus ab eorum renibus. 3. Tu verò, Jehova, nosti me, perspexisti me, explorasti cor meum *esse* tecum. Abripe eos sicut minutam pecudem ad mactationem, paráque eos ad diem internecionis.

4. Quamdiu lugebit terra, atque omnis herba agri arescet, propter nequitiam incolarum?

PARAPHRASIS.

1. PROBE novi, ô Creator, si tecum contendere adgrediar, fore, ut tu quidem justus comperiaris, verum tamen tecum rem, quæ justitiæ consentanea videtur, etiam proloquar; Quare improbis sæpe omnia bene cedunt, & perfidi quique securè agunt? 2. Eos certis sedibus donasti, ubi radices egerunt, & liberos genuerunt, quamvis in ore tantùm eorum sis, quando de te loquuntur, & legibus tuis contraria cœpta adgrediuntur. 3. Tu verò, ô Creator, animum meum perspexisti esse legibus tuis consentaneum. Abripe malos, sicut minutam pecudem, ad mactationem paratam, & para eos ad diem internecionis.

4. Quamdiu lugebit terra nostra, & omnis herba

COMMENTARIUS
In CAPUT XII.

1. J*Ustus eris Jehova*] צדיק אתה יהוה *tsadik atthah Jehovah*, justus Jehova; nempe, comperieris. Vide Ps. LI, 6.

Jura tecum proloquar] Nihil dicam, nisi quod manifesti juris non sit, si dixero dudum improbos pœnas dare debuisse. Homines, nempe, brevis ævi, nec sat iram suam coërcentes, impatienter ferunt moras, quas Deus improbis concedit. *Grotius* hìc *judicia* interpretatur *modica*, ut Cap. X, 24. Sed eo loco est משפט in singulari, hìc in plurali משפטים, quod *jura*, aut *supplicia* significat ubique.

Quare vitæ instituto &c.] *Cur via improborum prospera est.* Rectè *Grotius* hæc non de Babyloniis, ut *Jonathan* aliique Judæi, sed de ipsis Judæis interpretatur, quod sequentibus confirmatur.

Perfidi quique securè agunt] כל בוגדי בגד *chol bogede beged.* Intelliguntur Judæi, qui perfidè se se erga Deum gesserant, ac qui fœdus ejus, quod se observaturos promiserant, turpiter fregerant.

2. *Plantasti eos*] Hic, ut alibi, confertur Israël cum planta ex Ægypto in Chananæam adlata, atque in ea *plantata*; quæ loquutio tralaticia primam constitutionem Reipublicæ Populi Israëlitici in promissis ei agris Chananæorum, designat. Vide Ps. XLIV, 4. & antea C. XI. 17. & infrà XXIV, 6.

Radices egerunt] In possessione firmati sunt, Vide Esaïæ XXVII, 7. 2. Reg. XIX, 30.

Perrexerunt quoque fructum proferre] *Iverunt, etiam fecerunt fructum.* LXX. Intt: ἐτεκνοποιήσαντο καὶ ἐποίησαν καρπόν Pro prima voce, est Hebraïcè ילכו *jelechou*, *iverunt*, cujus loco legerunt, aut legendum censuerunt, ילדו *jaledou*, genuerunt, sed *ire & fructum proferre* idioma est Hebraïcæ Linguæ; quo significatur rei, de qua sermo est, continuatio. Vide Job. I, 4.

Proximus es labiis &c.] Reverenter quidem de te loquuntur, sed tibi ex animo non credunt, nec parent. Nam hìc *renes* animum significant, ut C. XI, 20. *corda & renes* dicuntur intimi animi recessus, sicut & multis aliis locis.

3. *Cor meum esse tecum*] לבי אתך *libbi itthach*, cor meum tecum; hoc est, animum meum tibi adhærere.

Abripe eos] התיקם *hatthikem*; evelle eos. Hæc vota illorum temporum indolem redolent; quæ mollliri queant, si subaudiamus, *nisi resipiscant.* Nescio tamen, an Propheta eam exceptionem precibus hisce addi voluerit, in tanta nequitia Judæorum, & pertinacia in vitiis.

Para eos] הקדישם *hakdischem*, sanctifica eos, sed hoc verbum sæpe *parandi* tantùm significatum subjectum habet, in conjugationibus præsertim *Pihel* & *Hiphil.* Vide vel Soph. I, 7. ubi ponitur ἐκ παραλλήλου cum verbo הכין *hechin*, paravit. Res est clara, attamen LXX. Intt. habent: ἅγνισον αὐτοὺς εἰς ἡμέραν σφαγῆς αὐτῶν. Latinus: *Sanctifica eos, in die occidionis.* Meliùs Syrus vertit: εὐτρέπισον, ut habet antiquus Codex. Eodem sensu verterunt *Jonathan* & Syrus Int. quem habemus,

4. *Quamdiu lugebit terra* &c.] Summa nequitia Judæorum describitur; quasi rebus ipsis sensu destitutis esset intoleranda; nedum ut eam ferre possent homines. Sic *lapides loqui*, *parietes clamare* dicuntur; cùm sermo est de sceleribus non ferendis. Vide similem figuram Es. III, 26. XXXIII, 9.

Absumtæ sunt quadrupes] בהמות *behemoth*, jumenta; sed quævis quadrupedes intelliguntur;

larum? Abſumtæ ſunt quadrupedes & aves, quia dixerant, non videbit *Jeremias* ultimam noſtram ſortem. 5. Cum peditibus cucurriſti, téque fatigarunt, *ait Deus*, quomodo verò cum equitibus certare poſſes? In terra pacata tu confidens es, ſed intumeſcente Jordane, quid faceres? 6. Etiam fratres tui, & ipſa quoque domus patris tui perfidiosè ſe erga te geſſerunt, hic etiam poſt te clamarunt pleno *ore*. Ne credas illis, etiam cùm benignè te adloquuntur. 7. Reliqui, *inquam*, domum meam, deſerui prædium

ba agrorum areſcet, propter incolarum nequitiam? Abſumptæ ſunt quadrupedes pecudes & volucres, quia dixerant incolæ Jeremiam ultimam ſuam ſortem viſurum. 5. Cùm peditibus hoſtium concurriſti, téque fatigarunt, ait Deus, quomodo equitatûs impetum ſuſtinere poſſes? In terra pacata confidentiâ tumes, ſed exundante Jordane agros; quomodo fugeres, intumeſcente eo fluvio & agros inundante? 6. Etiam populares tui ex iisdem Majoribus oriundi fidem tibi datam fregerunt, téque clamoribus inſectati ſunt. Cave ne fidem iis habeas etiam blandè te compellante. 7. Reliqui, inquam, domum meam, ait Deus, quæ prædium meum ſingulare fuerat, & quam tradidi hoſtibus. 8. Ha-

tur; ut opponantur *avibus*, quæ proximè ſequuntur. Significatur veluti indignatio brutorum, quæ, pertæſæ flagitiorum hominum, ex mœrore moriantur. Hoc facit ad ſummam improbitatem Judæorum ἐμφατικωτέρως deſcribendam.

Quia dixerant] Qninam? non certè bruta, ſed homines improbi.

Non videbit Jeremias ultimam noſtram ſortem] לא יראה את חריתנו *lo jireh eth abbaritbenou*, non videbit extrema noſtra. Quis verò non videbit? Jeremias, nempe, quem conſcelerati Judæi occidere ſtatuerant quàm primùm, quaſi nollent ab eo cerni vaticiniorum de calamitatibus Judææ implementum; non quòd ei crederent, ſed veluti κατὰ σαρκασμόν. Itaque ſupplevimus hîc *Jeremias*, præter quem alius nemo intelligi poſſe videtur. *Grotius* & alii hæc ad Deum ipſum referunt, quaſi his verbis, quæ Judæis meritò tribuunt, ſignificarent Deo curæ non eſſe eventus rerum humanarum; ſed interpretatio noſtra longè loco convenientior videtur. Nec crediderim eò impietatis deveniſſe Judæos, ut Providentiam apertè negarent, aut ei facta hominum eſſe ignota contenderent.

5. *Cum peditibus cucurriſti*] כי את רגלים רצתה *chi eth raglajim ratſethab*, cum pedibus, id eſt, cum peditibus, cucurriſti. Malè πόδας verterunt LXX. Intt. qui debuiſſent πεζοὺς, ut Exod. XII, 37. Rectè *Aquila*, συνδρομεῖ quomodo & Syrus, ut in Scholio vetere notatum. Proverbiale eſt dictum, quo Deus ſignificat à Propheta vix potuiſſe ferri Hanathothenſium contumelias & injurias, qui vici tantùm erant incolæ; ſed inſtare illi multò majora certamina, cùm Jeroſolimitanis.

Te fatigarunt] Conferantur moleſtiæ, quas homines vicani crearant Prophetæ, cum laſſitudine, quam levior curſor crearet tardiori, ſi cum eo curſu contendere vellet.

Ait Deus] Hoc ſupplevimus, quod ſi omittatur, Dialogiſmus non ſatis à lectore animadvertitur. Jam antea, nec ſemel, notavimus, ejusmodi Dialogiſmos non ſatis obſervatos.

Cùm equitibus] Qui pedites æquare curſu non poteſt, multo minùs æquabit pedes equites; ſic qui ruſticanorum hominum nequitiam ægrè ferre potuerat, vix ſatis firmus erat, ut urbanorum, iniquiorum & callidiùs peccantium improbitatem conſtantiâ ſuâ vincere poſſet. Sed Deus Prophetæ animos addidit. Pro *equitibus* ſunt סוסים *ſouſim*, equi; quod non infrequens eſt in aliis Linguis.

Certare poſſes] תתחרה *thetbabbareb*. Propriè eſt, te ad iraſcendum excitares, aut incaleſceres; ſed hîc eſt certare, aùt ad certamen ſe comparare; quod qui facient, incaleſcunt in Antagoniſtas. LXX. Intt. παρασκευάσῃς ἐφ' ἵπποις. Meliùs Latinus: *quomodo contenderis cum equis*? Qui pedes pedites curſu æquare nequivit, multò minùs equites æquare poſſit.

In terra pacata] *In terra pacis*; in vico, in quo natus es, in quo homines pacatiores ſunt & ſimpliciores, quam Jeroſolimæ; ubi nequitia & contumacia regnant.

Tu confidens es] אתה בוטח *attkab boteabb*, tu confidens. Crediderim hinc excidiſſe לא *non*; nam eſt hîc ratiocinatio à minore ad majus: times tu inter pacatos, quid faceres inter homines feroces, & contentioſos? Non erat Jeremias *confidens*, in patria, vehementer enim timebat ne à ſuis occideretur, Deique ultionem, in populares ſuos, implorarat, ut ſuperiora oſtendunt.

Sed intumeſcente Jordane] בגאון הירדן *bigeon hajarden*, in tumore Jordanis. Quibus verbis deſcribit Jeroſolimitanorum animos, petito loquendi genere ex eo, quod contingebat inter accolas Jordanis, in Magno Campo, quem medium ſecabat is fluvius, ſi liquefactis montium nivibus ſubitò intumeſceret, quo aquarum tumore, accolæ omnes è valle fugere in vicinos colles cogebantur. Sic qui Jeroſolimitanorum animos graviùs offendiſſet, quod poſtea fecit noſter Propheta, poterat quidem etiam de fuga conſilium capere, ne ab iis opprimeretur. In his verbis eſt, משל *maſchal*, hoc eſt, comparatio latens.

6. *Pleno ore*] מלא *male*, implendo. Omiſerunt LXX. Intt. Hieronymus: *plenâ voce*; hoc eſt, emiſſo è pulmonibus ſpiritu, quo prorſus impleantur fauces, plenúſque ſonus ex ore erumpat.

Ne credas illis] Jeroſolimitanis.

Benignè te adloquentur] *Adloquentur te bona.*

7. *Reliqui, inquam* &c.] Hæc ſunt verba Jeremiæ. Quare addidimus *inquam*.

8. *Fuit mihi prædium meum inſtar leonis*] Hoc eſt, propter inimicos meos, qui mihi inſidiabantur, tam periculoſum mihi fuit in eo habitare,

dium meum, tradidi amores animi mei in manum hostium. 8. Fuit mihi prædium meum instar leonis in silva occurrentis; vociferatum est in me, ideò illud odio habeo. 9. Mihine, esse prædium meum, instar avis rapacis & variegatæ! Avémne rapacem esse circa illud! Ite, congregate feras omnes agrorum, venite ad id depascendum. 10. Pastores multi corruperunt vineam meam, conculcarunt prædium meum, ídque, *licet* mihi jucundissimum, in vastitatem solitudinis redegerunt. 11. Redegit id *hostis* in solitudi-

8. Habuit id prædium meum me, instar leonis, in silva homini occurrentis, & clamoribus improbis infestum est, quamobrem id odio habeo. 9. Siccine me habuit domus mea instar avis rapacis! Avémne rapacem circa eam volitare! Congregate, si potestis, omnes bestias feras, ídque prædium meum vastent. 10. Pastores multi meam vineam corruperunt, immissis in eam multis, qui eam conculcarunt, eámque in solitudinem incultam redegerunt. 11. Redegerunt id meum prædium hostes in solitudinem sterilem; quod antea mihi erat gratissimum, quódque apud me luxit meam desolationem. 11. Totus ille tractus est ab hoste in eremum mutatus, quamvis mihi gratissimus. Desertus est, nec quisquam, ad

habitare, quàm in silva, in qua fuissent lustra leonum.

Vociferatum est in me] *Dedit contra me in voce tua.* Quasi instar leonis in Prophetam rugiisset, eò quòd ejus inimici minacibus vocibus eum illic terrebant.

9. *Instar avis rapacis & variegatæ*] העיט צבוע *hahajit tsabouah.* Dudum observarant Lexicographi, intérque eos *Val. Schindlerus* עיט esse *avem rapacem*; nec absurdè *Bochartus* Hieroz. Lib. II. c. 1. P. 2. indè deducit vocem Græcam ἀετὸς aut αἰετός, ut à Poëtis scribitur, quòd Aquila sit avium omnium rapacissima. Idem etiam probavit Hieroz. P. 2. Lib. III. c. 8. צבוע *tsabouah*, perinde esse ac variegatum. Sed hisce vocibus significari certam avis rapacis speciem, omnino existimo, quamvis quænam sit dicere nequeam. Intelligit autem homines improbos, qui, sine juris ulla specie, prædium ejus vastaverant.

Ite congregate] Est, ut videtur, ironia, qua utitur Propheta, ut significet prædia sua se deserturum, atque omnis generis feris permissurum; hoc est, rapacibus hominibus spoliandum & diripiendum expositurum.

10. *Pastores multi*] Si pastores caprarum immittant capras in vites perniciem iis creant; nec non alii greges, si teneræ adhuc frondes sint. Ideò *Virgilius* Georg. II. 371. ubi de servandis vitibus à dentibus pecudum agit:

Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum est,
Præcipuè dum frons tenera, imprudénsque laborum.

Vide sequentia, apud ipsum Poëtam.

Idque licèt mihi jucundissimum] *Dederunt portionem cupiditatis meæ in desertum vastitatis.*

11. *Redegit id hostis in solitudinem*] Vocem *hostis* supplevimus, quia verbum caret nominativo, nec quisquam terræ Judææ ejusmodi damnum inferre potuit, præter hostes, quales erant finitimarum terrarum & solitudinum incolæ; qui latrociniis vitam sustentabant, nec coërceri poterant à Judæis, quorum res retrorsum referri dudum cœperant.

Luxit] Vide ad vers. 4.

Deserta est tota terra &c.] Jeremias à prædii sui calamitate transit ad communem totius Judææ cladem, propter inertiam atque incuriam Regum, eorúmque Ministrorum, qui vicinorum latrociniis patere eam patiebantur, & undecúmque vastari; quod solet contingere debilioribus regnis, inter gentes latrociniis deditas, quales erant præsertim Arabicæ, sitis; cùm Reges, & Proceres voluptatibus dediti summam rerum negligunt.

Nemo ad eam animum attendat] *Nullus vir eam ponit ad cor.*

12. *In omnia loca edita deserti*] על כל שפים במדבר *hal chol schephajim bimmidbar*, in omnia loca edita, quæ sunt in deserto. In montes, nempe, & colles vicinos terræ Judææ; unde excursiones in eam faciebant, & in quos prædam referebant. Hìc significatio *collis*, aut *montis* meliùs convenit, quàm *vallis*, de qua diximus ad Num. XXIII, 3. LXX. Intt. ἐπὶ πᾶσαν διεκβολήν. Vulgatus: *super omnes vias.*

Gladius Jehovæ] Sic vocantur populi, quos Deus in Judæam, ut pœnas de Judæis sumeret, immiserat, aut passus erat impunè grassari.

Nec ulli carni pax est] Hoc est, nemo prorsus per agros tutò habitare potest. Vide Gen. VI, 11. Esa. XL, 5.

13. *Severant incolæ*] Supplevimus vocem *incolæ*, cùm deesset nominativus, nec alius suppleri posset. Sic & alibi passim supplendi sunt, ut subinde observavimus.

Spinas messuerunt] Videtur hoc παροιμιωδῶς dici, ut significetur terræ sterilitas, nam spinæ non metuntur. Sententia ergo erit malum fuisse segetum proventum; quod etiam sequentia ostendunt.

Ad lassitudinem laborarunt] נחלו *nehhelou.* Quia hæc vox æquè ad נחל *hereditavit*, referri potest, ac ad חלה æger debilis fuit, sæpiùs Veteres Interpretes alternarunt. Hìc LXX. Intt. οἱ κλῆρος αὐτῶν οὐκ ὠφελήσουσιν αὐτούς. Latinus: *hereditatem acceperunt & non eis proderit.* Maluimus, cum aliis, de labore, in agris colendis, suscepto intelligere.

Puduit vos proventuum &c.] Quòd terra, diligentissimè culta, tam paucas segetes protulerit.

14. *Sic dixit Jehova* &c.] Hæc est responsio Dei, ad superiora Jeremiæ verba.

Quod adtinet ad omnes malos vicinos meos] על כל שכני הרעים *hal chol schechenai harahim*, ad omnes vicinos meos malos. Hìc על *hal*, perinde est, ac *quod attinet ad*, ut ex re ipsa intelligere est. *Chr. Noldius* protulit alterum hujus

litudinem, luxit apud me desolatum. Deserta est tota terra, quòd nemo ad eam ani-
mum adtendat. 12. In omnia loca edita deserti venerunt vastatores, quia gladius Jeho-
væ ab extrema terra absumit, nec ulli carni pax est usque ad *alteram* terræ extremita-
tem. 13. Severant *incolæ* frumentum, at spinas messuerunt; ad lassitudinem laborarunt,
nec *quidquam* profecerunt; puduit vos proventuum vestrorum, propter excandescentiam
iræ Jehovæ.
14. Sic dixit Jehova; quod adtinet ad omnes malos vicinos meos, qui adtingunt he-
reditatem, quâ populum meum Israëlem donavi; mox eos è terra sua evellam, & do-
mum Judæ è mediis ejus agris expellam. 15. Postquàm verò eos expulero, iterum
eorum me miserebit, reducámque eorum unumquemque ad prædium suum atque in
terram suam. 16. Si verò dedicerint vias populi mei, ita ut jurent per nomen meum:
Vivit Jehova; sicut docuerant populum meum jurare per Bahalem, in medio populo
meo augebuntur. 17. Si verò nequaquam me audiverint, evellam radicitus, perdámque
eam gentem, ait Jehova.

Symbo-

ad eum animum adtendit. 12. In omnia paullò altiora deserti venerunt vastatores, quia Creatoris gladius extrema quæque, & totum deinde tractum vastavit. 13. Severant incolæ frumentum, nec quidquam in eo invenerunt præter spinas, & lassitudinem, sine ullo emolumento. Puduit vos, ô incolæ, tenuitatis vestrorum proventuum, eò quòd Creator vobis iratus est.

14 Sic autem dixit, quod adtinet ad omnes suos pravos vicinos, qui adtingunt hereditatem Israëlitarum, quâ eos donavi: mox eos ex agris suis ejiciam. 15. Postquàm verò illinc expulero, iterum eorum me miserebit, reducámque unumquemque in prædium suum pristinum. 16. Si verò didicerint Religionem populi mei, ita ut per nomen meum jurent, hac formula: ut Vivit Creator, quemadmodum eum docuerant jurare per Bahalem, inter Israëlitas numerosam sobolem habebunt. 17. Sin verò Legibus meis parêre noluerint, eos radicitus evellam, eámque gentem delebo.

PARA-

hujus significatûs exemplum è Ruth. IV, 7. ad signif. XXVII. particulæ. *Vicinos* autem vocat Deus Idumæos, & Arabes ab australi plaga, ab orientali Hammonitas, & Moabitas à septemtrionali Samaritas, ac Syros, ab occidentali Philisthæos; qui omnes Israëlitis incommodissimos vicinos se præstiterunt & sæpe clades intulerunt. Vide 2. Reg. XXIV, 2. ubi tamen non omnes memorantur.

Qui adtingunt hereditatem] Qui finitimi sunt Judæis.

Mox eos è terra sua evellam] *Ecce evellens eos è terra sua.* Sunt, nempe, à Babyloniis vastati, aut in captivitatem abducti, partim certè. ut iis Jeremias in sequentibus minatur. Vide Capp. XXV, XLVI, XLVII, XLVIII, XLIX.

15. *Iterum eorum me miserebit*] *Redibo & miserabor eos.* Hæc ostendunt à Deo minimè abjectam aliorum populorum curam, misericordémque erga resipiscentes fuisse. Quod impletum, certè ex parte, crediderim, in Cyro, apud Persas, regnante. Utinam verò Orientalium eorum tractuum historias haberemus! Ex iis certè Prophetarum vaticinia meliùs multò intelligeremus. Nunc verò nihil earum nobis superest, præter lacera fragmenta; cùm tota Opera multùm conferre possent, ad intelligenda Prophetarum scripta.

16. *Si verò didicerint*] *Et erit, si discendo didicerint.*

Vias populi mei] Non facta Judæorum, sed eorum Legem, seu Religionem.

Ita ut jurent per nomen meum] Hoc est, me colant; jurant enim populi, non per Deos, quos non colunt, sed per eos, quos Deos esse, & perjuros ulcisci putant. Vide not. ad Deut. VI, 13.

Jurare per Bahalem] Deum illum habere, nam nemo seriò jurat per eum, quem Deum esse non credit.

In medio populo meo augebuntur] Eos habebo pro parte populi mei.

COM-

Symbolicum vaticinium in Judæos, minæ in Regem & Reginam, ac Jerosolimitanos.

CAPUT XIII.

1. SIC dixit mihi Jehova: ito nunc atque emito cingulum lineum, quod lumbis tuis
impones, nec in aquam immittes. 2. Emi itaque cingulum, prout dixerat
Jehova, ídque lumbis meis imposui. 3. Tum verò Jehova me iterum adloquutus est,
his verbis: 4. sume cingulum, quod emisti, quódque lumbis tuis imposuisti; surge,
ad Euphratem ito, ídque abde illic in foramen rupis. 5. Profectus verò sum, ídque
abdidi, ad Euphratem, prout me jusserat Jehova. 6. Deinde post multos dies, surge,
inquit Jehova, ito ad Euphratem, atque auferto illinc cingulum, quod te eo in loco
abdere jussi. 7. Ivi ergo ad Euphratem, fodíque & abstuli cingulum è loco, in quem
id abdideram: en verò putrefactum erat cingulum, nec ulli rei utile. 8. Tum adloquutus

PARAPHRASIS.

1. POSTEA sic me est adloquutus Creator: emito tibi cingulum lineum, quo lumbos tuos cingas, nec in aquam immittas. 2. Emi ergo cingulum, prout jussus eram à Creatore, eóque lumbos meos cinxi. 3. Quo facto, iterum me jussit ad Euphratem ire, his verbis: 4. sume cingulum, quod emisti, eóque lumbis tuis imposito, ito ad Euphratem, & illud abde in foramen rupis. 5. Quod feci, ut jusserat Deus. 6. Postea elapsis pluribus diebus, iterum jussus sum me conferre ad eum fluvium, atque illinc auferre cingulum, quod illic abdideram; & quod putrefactum inveni, ut nulli usui esset. 7. Id tamen abstuli è loco, in quo erat abditum, & putrefactum erat, nec ulli rei utile.

COMMENTARIUS
In Caput XIII.

1. E*Mito cingulum* &c.] Hæc omnia nec verè, sed in viso peracta non absurdè censuit vir doctissimus *Joannes Smithus* in Dissert. quam hisce Prophetis præmisimus Cap. VI.

3. *Tum verò Jehova* &c.] *Et fuit ad me verbum Jehovæ, dicendo.*

7. *Nec ulli rei utile*] לא יצלח לכל *lo jitslahh laccbol*, non prosperabitur ad omne. Bene LXX. Intt. ὃ οὐ μὴ χρησθῇ πρὸς οὐθέν, & Latinus: *ita ut nulli usui aptum esset.*

9. *Superbiam Judæ*] *Superbiam Judæ & superbiam Jerosolimæ multam.*

10. *Sed animi sui pertinaciæ indulget*] *Incedentes in pertinacia* (בשרירות *bischrirouth*) *cordis eorum.*

11. *Qui mihi nomen* &c.] *In nomen, in laudem, & in decus.*

12. *Omnis lagena implebitur vino*] Hoc est, solent omnes lagenæ vino impleri. Hebraïcè est נבל *nebel*, quod vertitur ἀσκὸς à LXX. Intt. seu *uter*, *laguncula* verò ab *Hieronymo*, ex prima Ed. *Aquilæ*, nam secunda ipsam vocem Hebraïcam servarat, *Symmachus* craterem, *Theodotion* vas verterant. Esaïæ XXXI, 14. & Lam. IV. manifestò est testacea lagena. Chaldæus גרב *grab*, uter.

14. *Alios aliis collidam*] נפצתים איש אל אחיו *nipphatsthim isch el abhiv.* Lagenæ inter se collisæ, aut duriori materiæ impactæ franguntur; quod hìc significat Propheta, & hoc ipso verbo exprimitur, & locis quidem ubi sermo est de figlinis vasibus. Vide Ps. II, 9. CXXXVII, 9. & infra XLVIII, 12. LXX. ergo Intt. minùs commodè hìc habent: διασκορπιῶ αὐτοὺς ἄνδρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, & Vulg. *dispergam eos, virum à fratre suo.* Quasi esset hìc verbum פוץ quod *dispergere* significat; sed si esset *Niphal* ab eo verbo passiva esset significatio & legendum esset נפוצתים *naphotsathim.* Propterea אל quod sequitur non est *à*, sed *ad.* Sic sæpe Grammaticæ nullam rationem habent, quia nec Grammaticas Hebraïcas, nec Lexica ejus habebant; unde factum ut incertas conjecturas sequerentur. Quod autem hìc Deus minatur se *ebrietate impleturum* & *collisurum* inter se Judæos, non ita intelligendum, quasi furorem, atque iram, adfectus pravos, quibus alioqui carebant, immissurus in eos fuisset; Sanctitati Dei res repugnat. Vult ergo se eos adfectibus suis pravis permissurum, quos alioqui coërcere posset; quia antea ipsius beneficiis pertinaciter abusi fuerant.

Tribuite Jehovæ Deo vestro gloriam] Hoc est, agnoscite eum unum, vósque in eum deliquisse, & pœnas ei debere.

Tenebras] Res adversas, ut alibi sæpe. Vide Job. XV, 23. XXIX, 3. &c.

In montibus caliginosis] על הרי נשף *hal hare neschepb*, super montibus crepusculi; in quibus quispiam, ingruente nocte, per loca lapidosa, & aspera, sine face, iter faceret.

Exspectabitis lucem &c.] Pro rebus secundis, quas sperabatis, incidetis in adversas. Vide Job. XXX, 26.

17. *Defluet ex oculo meo lacrima*] תרד עיני דמעה *thered heni dimhah*, pro מעיני *meheni*, descendat ex oculo meo lacrima. Fortè excidit מן *min.*

18. *Dominæ*] לגבירה *ligbirah.* LXX. Intt. τῷ βασιλεῖ καὶ τοῖς δυναστεύουσι. Latinus: *regi, & dominatrici.* Ut גביר *gbir* significat *Dominum* Gen. XXVII, 29, 37: Sic גבירה dicitur *Re-*

gina

quutus me est Jehova, his verbis: 9. sic dixit Jehova: ita superbiam Judæ & Jerosolimæ, quæ multa est, perdam, 10. & populum istum nequam, qui non vult audire verba mea, sed animi sui pertinaciæ indulget, sequitúrque Deos alienos, ita ut eos colat & adoret. Erit ille *instar* illius cinguli, quod nulli est usui. 11. Quemadmodum enim adhæret cingulum lumbis viri: sic curavi, ut mihi adhæreret tota domus Israëlis, & tota domus Judæ, ait Jehova, ut fierent mihi populus, qui mihi nomen, laudem & decus pareret; nec tamen me audiverunt.

12. Verba verò hæc iis dices: sic dixit Jehova Deus Israëlis: omnis lagena implebitur vino. Illi verò tibi, annon noramus, inquient, omnem lagenam vino impletum iri? 13. Tum iis repones: sic dixit Jehova: mox ego implebo omnes hujus terræ incolas,

le. 8. Eo tempore, Deus me adloquutus est, his verbis: 9. sic superbiam Judæ, & Jerosimæ, quæ magna est, perdam, 10. populúmque istum nequam, qui mandatis meis morigerum se nequaquam præbet, sed pertinaciter libidini suæ indulget, Deósque alienos colit. Erit ille instar istius cinguli, quod nulli usui idoneum est. 11. Quemadmodum adhæret cingulum lumbis viri: sic operam dederam, ut tota prosapia Israëlis, & universa familia Judæ fierent meæ, ut peculiaris populus, qui mihi laudem, & decus pareret; sed mihi nequaquam morigera fuit.

12. At sic eos, tu Jeremia, adloqueris: sic dixit Creator Deus Israëlis: omnis lagena implebitur vino; illi verò tibi respondebunt: annon sciebamus omnem lagenam posse impleri vino. 13. Tu vero iis repones: dixit

gina 2. Reg. X, 13. *Hieronymus* in Comment. *Verbum Hebraïcum* GEBIRA, *Aquila* & *Symmachus* dominatricem *&* dominam *interpretati sunt*, *quod LXX. putarint* GEBUROTH potentés*que dixerunt*. Non puto eum scripsisse *Geburoth*, quod non poterat ignorare esse plurale fœmininum, cùm habeant LXX. Intt. ἐδυναστεύσατε non δυναστευούσαις. Attamen ita etiam legitur in Editione *Erasmi*. Debuerunt legisse Græci גבירים *gbirim*, aut, ut vult *Cappellus*, גבורים *gibborim*. Ceterùm *Hieronymus*, ad hunc locum, vult *Prophetæ præcipi*, *ut loquatur Jechoniæ*, *&* *Matri ejus*, *quam* Dominam *&* Dominatricem, *sive* Reginam *adpellat*; *ut humilientur*; *&* *in pulvere sedeant*; *perdidisse enim eos regiam dignitatem*, *&* *Regi tradendos Babyloniæ*. Sunt sanè in eum Regem & alios vaticinia, ut id quod habetur infrà Jerem. XXI, 30.

Humi sedete] Est tantùm שבו *schebou*, sedete, sed subaudiendum *humi*, aut in *pulvere*, qui situs erat humilitatis. Vide Esai. XLVII, 3.

Descendet à capite vestro] Contigit hoc post trimestre regnum Jechoniæ. Vide 2. Reg. XXIV, 8. 9. & 2. Ephem. XXXVI, 8, 9. Est hìc ex punctatione Massorethica מַרְאֲשֹׁתֵיכֶם, quod hic tantùm est, & *principatus* vertitur, sed LXX. habent: ἀπὸ κεφαλῆς ὑμῶν, & Latinus: *à capite vestro*, ut legerint מֵרָאשֵׁיכֶם quod meliùs visum est; quamvis vox sit Masculina; sunt enim voces, quæ pluralem numerum masculinum & fœmininum habent, ut עון *kavon*, unde fit עונים & עונות promiscuè.

19. *Meridianæ urbes clausæ sunt*] *Urbes meridiei*. Urbes meridianas rectè interpretatur *Hieronymus*, urbes *tribûs Judæ & Jerusalem*, *quæ juxta solitudinem*, *ad austrum versa est*, & quod additur *clausas fuisse*, *nec esse qui eas aperiret*, intelligit *obsidione circumdatas*; quarum obsidionem non solverunt Babylonii, donec caperentur. Loquitur Propheta de hisce, quasi jam contigissent, quòd in viso res ei oblata esset, quemadmodum postea contigit.

Translata est tota Judæ progenies] הגלת יהודה כלה *hoglath Jehoudah chullah*, facta est *migrare Juda tota*. יהודה quidem est masculini generis, sed aut κατὰ προσωποποιΐαν habetur hìc quasi fœmina, ut alibi, vel subauditur משפחת *mischphahhath* familia, aut simile quiddam. Quare Latinè loquentes supplevimus *progenies*.

Translata est quantacumque erat] הגלת שלומים *translata est* (in) *perfectionibus*. Supplendum ב *in*, ante secundam vocem. LXX. Intt. συντέλεσαν ἀποικίαν τελείαν, Vulgatus: *transmigratione perfectâ*. Hæc ostendunt agi de transmigratione ultima, regnantè Sedekia, quâ quidquid erat reliqui, exceptis pauperioribus agricolis, in Babyloniam est abductum.

20. *Venientes ab Aquilone*] Chaldæos. Vide Cap. I, 13, 14.

Grex] Populus. Idem vocatur צאן *pecus*, in sequentibus verbis, quod quidem minutum pecus propriè significat; sed hìc pro quovis sumitur hominum genere. Vult *Grotius* eum, quem adloquitur hìc *Deus*, esse Regem; sed obstant fœminina suffixa, & fœmininæ personæ verborum, quæ conveniunt aut Jerosolymæ, aut Judithidi, ut ante loquuti sumus, hoc est, toti Tribui Judæ.

Quo gloriabaris] תפארתך *thiphparthech*, ornamenti, seu gloriæ tuæ.

21. *Cum te inviset Deus*] כי יפקוד עליך *chi jiphkod halajich*, cum visitabit super te; nempe, *Deus*, quod supplevimus. Notum est *visitare* esse punire, aut præmio adficere pro meritis, prout res postulat; quia neutrum potest rectè fieri, nisi post rerum, de quibus agitur, examen institutum est.

Tu eos docuisti adversùm te] Populares, nempe, tuos ea docuisti, quæ nunc sunt tibi contraria, & funesta: qualia sunt idololatria & necessitudines habere cum idololatris. Iis enim rebus factum est, ut transfugæ Jerosolimitani ad Chaldæos iverint, iísque postea in patriam venientibus duces fuerint.

Ut essent duces summi capitis] אלפים לראש *alluphim lrosch*, duces capiti; hoc est, ut opinor, ut essent duces Nebuchadnetsaris, qui loca ostenderant, quibus Judæam ingredi cum exercitu commodissimè posset, viarum quippe

colas, Reges, qui ſedent in ſolio Davidis, Sacerdotes, Prophetas, & Jeroſolimitanos
ebrietate, 14. & alios aliis collidam, & parentes ſimul cum filiis, ait Jehova; non parcam
iis, non ignoſcam, nec me miſerebit, ne eos perdam. 15. Audite & aures præbete,
ne ſuperbitote, nam Jehova loquutus eſt. 16. Tribuite Jehovæ Deo veſtro gloriam,
antequàm tenebras inducat, antequàm pedes veſtri offendant in montibus caliginoſis,
& dum exſpectabitis lucem, eam mutet in umbram mortiferam, redigátque in caligi-
nem. 17. Niſi autem audiveritis, in latebris flebo ſuperbiæ veſtræ causâ, lacrimabor,
defluétque ex oculo meo lacrima, quia captivus abducatur grex Jehovæ.
18. Dic Regi & Dominæ: humiliter vos gerite, humi ſedete, nam deſcendet è ca-
pite veſtro diadema gloriæ veſtræ. 19. Meridianæ urbes clauſæ ſunt, nec eſt qui ape-
riat;

dixit Creator, ſe impleturum vino omnes hujus terræ incolas, Reges, qui ſedebunt in ſolio Davidis, Sacerdotes, Prophetas, & Jeroſolimitanos. 14. Simul aliis collidam; nec parcam iis, nam me eorum non miſerebit. 15. Aures mihi præbete, ſine ſuperbia; nam ego Creator loquutus ſum. 16. Extollite Creatorem veſtrum, antequàm rerum adverſarum tenebras inducat, & antequàm pedes veſtri in montium caliginoſis cavernis offendant; & dum exſpectabitis lucem, incidatis in tenebras mortiferas. 17. Niſi autem me audiveritis in rebus dubiis, flebo in tenebris, ſuperbiæ veſtræ causâ, lacrimabor, dum grex Creatoris captivus abducetur.

18. Dicite Regi, & Reginæ, humiliter vos gerite, nam à capitibus veſtris detrahetur diadema glorioſum, quo capita veſtra ornantur. 19. Meridianæ Urbes jam ſunt hoſtilibus copiis clauſæ, nec

quippe & locorum periti. LXX. Intt. ἐδίδαξας αὐτοὺς ἐπὶ σὲ μαθήματα εἰς ἀρχὴν ſine ſenſu, præterquàm quòd אלפים *alluphim* non ſunt diſciplinæ, ſed duces. *Hieronymus*: eâ voce omiſſâ: *erudiſti in caput tuum*, niſi quis malit eum legiſſe: אלפתם לראשך *illaphtham lroſchcha*, docuiſti eos, in caput tuum. Quæ lectio incommoda non eſſet, ſi Veterum Codicum, aut certè antiquiorum Interpretum auctoritate niteretur. Sic eam interpretatur *Hieronymus*, in Commentario: *Quid dices, cùm te viſitaverit Dominus in virga ſua, & Babyloniis crediderit hoſtibus, quos adverſùm te, vel in caput tuum, vel principio ipſo docuiſti, ut ad eorum auxilia confugeres, & ipſorum idola ſectareris, qui, ſub occaſione amicitiæ tuæ, didicerunt per quod iter ad te venire deberent.* Quibus aliquo modo ſententiam noſtram confirmare poſſimus. *Capiti* epitheton *ſummi* addidimus, quod convenit magno Regi, qualis fuit Babylonius, qui, eo ævo, *caput rerum* fuit, per Orientem.

Parturientem] לדה *ledah* pro יולדה, ut in Infinitivo לת *lath* pro לדת *ledeth*.

22. *Reſpondebunt*] Hoc ſupplevimus, perſpicuitatis causâ; intelligendi, nempe, qui Judæam anxiam videbunt, mirantémque cur ſibi tanta mala contigiſſent.

Revelatæ ſunt fimbriæ tuæ] נגלו שוליך *niglou ſchoulaich*. LXX. Intt. ἀνεκαλύφθη τὰ ὀπίσθιά σου. Latinus: *revelata ſunt verecundiora tua*. Impropriè, nam שולים dicuntur oræ inferiores veſtium, aut fimbriæ, quibus ornabantur. Vide Exod. XXVIII, 33. & Eſai. VI, 1. Hìc ubi ſermo eſt de muliere, intelligenda eſt infima ſtolæ ora; quæ mulieri adtolli non potuit ab eo, qui vir ejus non eſſet, ſine maxima infamia. Quod reverâ contigit pluribus fœminis, in urbibus, per vim à Chaldæis captis. Sed hìc ubi ſub imagine mulieris tota gens Judæa deſcribitur, intelligenda eſt ratio contumelioſa, quâ Chaldæi, tam viros, quàm mulieres habuerunt.

Injuria adfecti ſunt calcanei tui] נחמסו עקביך *nebhmeſou hakebaïch*. Quod etiam ab ea parte revoluta ſtola, pudenda atque infamis eſſet. LXX. Intt. παραδειγματισθῆναι τὰς πτέρνας σου, ubi verbum παραδειγματισθῆναι, infamiam notat, ſed hæc non eſt Hebraïci verbi propria poteſtas. *Hieronymus* verò, *pollutæ ſunt* (ſeu *dehoneſtatæ*) *plantæ tuæ*, etiam ἀκυρολόγως, nam חמס propriè eſt, *injuriâ adfecit*, & עקבים non plantas pedum ſignificant, ſed *calcaneos*, ut notum eſt.

23. *An mutabit Chuſæus*] היהפך כושי *hajahaphoch Chouſchi*. Sæpius monuimus, cùm occurrit Ethnicum nomen *Chuſæi*, eo ſignificari non Æthiopas ad Auſtrum Ægypti ſuperioris incolentes, ſed Arabas, ſeu Saracenos; ut multis, indubitatíſque argumentis oſtendit *Sam. Bochartus*, Phalegi Lib. IV. c. 2. Attamen plerique omnes ea in re errabant, errántque etiamnum hodie multi, à nuperis Interpretibus decepti, & præſertim eorum conſenſu, in verſione hujus loci; ubi putant *Chuſæum* omnino eſſe Æthiopem; quia negatur Chuſæus *mutare poſſe cutem ſuam*, quod non poteſt intelligi, niſi de *Nigro*, aut *Nigrita*. Sed ſi ita uſus Scripturæ ferret, ut *Chuſæus* diceretur *Nigrita*, incommodè adhiberetur hìc vox *Æthiops*, nam *Æthiopes*, ad meridiem Ægypti, ſeu Habiſſini, ut nunc vocantur, non ſunt Nigritæ, nec coloris nigri, ſed tantùm fuſci, ut pluribus oſtendit *J. Ludolfus*, in Hiſt. Æthiopica. Non minùs negari poteſt homo fuſci coloris poſſe, ſine fuco, efficere, ut candenti ſit cute, quàm Nigrita; atque id ipſum eſt, quod vult Propheta. Contendit etiam idem ſcriptor in Comment. ad Hiſt. Æthiop. Lib. II, c. 3. n. XVI. Veteres *Æthiopiam* non tantùm Africanam, ſed etiam regionem, quæ fuit in Arabia ad mare Rubrum, vocaſſe. Poteſt hoc fieri, & probabiles rei rationes profert vir doctiſſimus; ſed non poteſt fieri, ut Jeremias vocet כושי Chuſæum *Nigritam*; eam enim partem Africæ non norant, iis temporibus, Hebræi, & ubicúmque occurrit ea vox optimè quadrat in Arabici ſinûs accolas. *Bochartum* & *Ludolfum* legent, quibus rem penitiùs expendere

riat; translata est tota Judæ *progenies*, translata est quantacumque erat. [20]. Tollite oculos vestros, & prospicite venientes ab Aquilone; ubi est grex, qui datus erat tibi *ô Jerosolima*? *ubi* pecus, quo gloriabaris? [21]. Quid dices cùm te inviset Deus? tu eos docuisti adversùm te, ut essent duces *summi* capitis. Annon dolores te, ut mulierem parturientem, invadent? [22]. Cùm dices apud animum tuum: cur hæc mihi contigerant? *respondebunt*, propter magnitudinem iniquitatis tuæ, revelatæ sunt fimbriæ tuæ, & injuriâ adfecti sunt calcanei tui. [23]. An mutabit Chusæus cutem suam, aut pardus maculas suas? *tum* etiam vos poteritis bene vos gerere, qui edocti estis malum. [24]. Disjiciam eos, *ut disjicitur* stipula fugax *objecta* vento deserti. [25]. Hæc erit tua sors, pársque mensuræ tuæ à me, ait Jehova; *ô tu*, quæ mei oblita es, & fiduciam posuisti in re

nec est, qui solvat earum obsidiones, & tota Judæ progenies in exsilium abducetur. 20. Convertite oculos & prospicite eos, qui veniunt ab Aquilone; ubi erat grex, qui tibi datus fuerat, ô Jerosolima? Ubi est grex quo gloriabaris? 21. Quid dices, cùm te inviset Deus? Tu eos docueras ea, quæ tibi nequaquam favent, ut essent duces summi Capitis. Annon te dolores invadent, quales sunt parturientium? 22. Cùm tecum reputabis, cur tibi hæc contigerint, respondebunt contigisse, propter magnam tuam iniquitatem, quæ revelata est ad tuos calcaneos. 23 An Chusæus cutem suam nigram dealbavit, aut Pardus maculas suæ cutis? Tum verò vos à vobis impetrabitis, ut bene vos geratis, qui à pueritia peccare adsueti estis. 24. Disjiciam verò ego vos, ut disjicitur levis stipula objecta vehementiori locorum desertorum vento. 25. Hæc erit vestra sors, & quod ac

pendere cordi erit.

Cutem suam] Meridianæ gentes fuscâ sunt facie, collatæ septemtrionalibus, neque ullâ ablutione efficere possint, ut candeat; neque longâ morâ, in frigidis oris, eam dealbare: uti nec Pardo maculæ umquam possunt detrahi, ita ut unius coloris ea animalia fiant. Hoc in proverbium abiit, quo significatur summa difficultas, longo vitiorum habitu inquinato, redeundi ad virtutes, earum habitum priori contrarium induendi. Neque enim putandum, hanc fuisse mentem Jeremiæ, non magis ex malo viro fieri posse bonum; quàm ex fusco vultu album, aut è pelle, maculis nativis distincta, pellem unius coloris; hoc enim si ita haberet, non potuisset Propheta castigare Judæos, quòd legum divinarum parum observantes essent, neque eos hortari ad resipiscentiam; neque minari pœnas contumacibus, & præmia polliceri ad saniorem mentem redeuntibus; prout facit, per omnia hæc vaticinia. Respondere meritò ei potuissent Judæi, eum frustra esse, ut frustra esset, qui Chusæos juberet fuscum vultûs colorem mutare, additis minis & præmiis, cùm probè sciret, nequaquam posse hoc fieri. Verùm Propheta rem, difficilem licèt, posse tamen fieri studio, curâ & tempore putabat. Alioqui non esset conatus Judæos ad meliores mores adducere.

Digna sunt quæ huc transferantur quæ adhunc locum habet *Hieronymus*, contra eos, qui hoc loco ejus ævo abutebantur; *Hoc testimonio*, inquit, *utuntur adversùs Ecclesiam, qui diversas cupiunt adserere naturas, & tantam dicunt esse vel nigredinem, vel varietatem peccatorum, ut in candorem, & unius coloris pulcritudinem transire non possint; non attendentes, quod sequitur:* & vos poteritis bene facere, quum didiceritis malum. *Quidquid enim discitur, non naturæ est, sed studii & propriæ voluntatis; quæ, nimiâ consuetudine & amore peccandi, quodam modo in naturam convertitur. Sed hoc, quod hominibus impossibile est, Deo possibile est; ut nequaquam Æthiops & Pardus suam videantur mutare naturam, sed ille, qui in Æthiope operatur & Pardo.* Ii, qui *diversas adserere cupiebant naturas*, erant Manichæi, qui substantiâ, vel naturâ malâ, quæ est in homine, eum ad peccandum adduci contendebant, contrà nitente bonâ Quam opinionem confutavit *Augustinus* in Disp. I. & II. contra Fortunatum Manichæum, & alibi, Tom. Operum VIII. Fuerant & sæculo II. è Valentinianis nonnulli, qui homines necessariò peccare docebant, quos confutavit *Irenæus* Lib. IV. c. 37. qua de re vide dicta in nostra Eccles. II. sæculi Historia, ad annum CLXXX, 17.

Pardus maculas suas] נמר חברברותיו *namer hhabarburothau*. Vide *Samuel. Bochartum* Hieroz. P. I. Lib. III. c. 7.

Tum etiam vos poteritis &c.] Interrogatio antecedens vim obtinet negationis, & quæ sequuntur hoc sibi volunt, tum demum Judæos se benè gesturos, cùm Chusæi essent candidâ facie, & Pardi unius coloris, quod numquam futurum erat. Quibus verbis non vult, ut jam dixi, Propheta tam naturâ suâ fieri non posse, quàm esse difficillimum. Neminem credo ita desipere, ut contendat malum virum, consuetudine peccandi dudum firmatum, æquè facilè rectè factis operam dare, ac flagitiis; sed ut, non subitò, sed sensim ad consummatam nequitiam devenit, ita & pedetentim posse, auxilio divino impetrato, ad meliorem mentem redire, & contrarium priori habitum contrahere.

Edocti estis malum] למדי הרע *limmoude hareab*, docti malè facere. Quomodo edoceamur malum facere docuimus in Proleg. Hist. Eccl. Sect. III. C. II.

24. *Stipula fugax*] כקש עובר *chakkasch hober*, instar stipulæ, aut glumæ transeuntis; hoc est, quæ loco nullo consistit, sed à vento quaqua versùm rapitur.

Objecta vento deserti] לרוח מדבר *lrouahh midbar*, ad ventum deserti. Credo desertum hîc memorari, quia in loco patente, ubi nulla sunt ædificia, gluma faciliùs vento jactatur.

re fallace. [26]. Propterea etiam ego revolvi fimbrias tuas in vultum tuum, & tua pudenda conspicua facta sunt. [27]. Adulteria tua & hinnitus tuos, fœditatem scortationis tuæ, in collibus *&* in agris, animadverti, *&* *cetera* tua abominanda facta. Væ tibi, Jerosolima! annon posthac mundabis te? quamdiu adhuc *polluta eris*?

Vaticinium de siccitate & fame, & dialogismus inter Prophetam deprecantem pœnas Israëlitis, & Deum se remissurum negantem.

1. VERBA Jehovæ ad Jeremiam, de sterilitate. 2. Luxit *domus* Judæ, urbes ejus languerunt; atratæ sunt terræ causâ, clamor Jerosolimæ *cœlum* adscendit. CAPUT XIV.
3. Viri

accipietis, à me, ô Urbis, quæ mei oblita est, incolæ, qui rei fallaci confidistis. 26 Hac de causa, revolvi imas vestis vestræ fimbrias, ut pudenda vestra conspicua fierent. 27. Adulteria vestra atque voces lascivas, quas emisistis, animadverti in collibus, & in agris, ut & cetera vestra abominanda facta. Væ tibi, ô Jerosolima! quando tandem sordes istas tuas elues? quamdiu eris adhuc polluta?

PARAPHRASIS.

1. ADLOQUUTUS est etiam his verbis Creator Jeremiam, de sterilitate agrorum. 2. Luxere eo tempore urbes Tribûs Judæ, homines atrati processerunt, propterea urbes in languorem

tatur, & in quasvis partes raptatur. Meliùs *Hieronymus* vertit: *vento raptatur in deserto*, quàm LXX. Intt. φερόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἰς Ἔρημον.

25. *Pársque mensuræ tuæ*] מנת מדיך *mnath middajich*. LXX. Intt. μερὶς τοῦ ἀπειθεῖν ὑμᾶς ἐμοί, quia legerunt מריך *mirjach* à מרי *mri*, rebellio, ut rectè *Lud. Cappellus*, sed melior est nostra lectio.

In re fallace] *In mendacio*, בשקר *basschaker*, hoc est, in Diis fallacibus. Vide C. XVI, 19.

26. *Revolvi fimbrias tuas in vultum tuum*] חשפתי שוליך *hhaschaphthi schoulajich*. Vide vers. 22. Satis liquet intelligi anteriorem partem stolæ, quæ sola in vultum revolvi potest. Attamen LXX. Intt. ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σου ἐπὶ τὸ πρόσωπόν σου. Malè. Nec meliùs Latinus: *nudavi femora tua contra faciem tuam*. Atqui שולים *fimbrias*, aut oram inferiorem tunicæ, aut stolæ significat.

Pudenda tua &c.] Hæc Idololatriam, & mocchationem simul significant.

Hinnitus tuos] מצהלותיך *mitsalothajich*. Metaphora ducta ab equis atque equabus hinnientibus, libidinis causâ, Vide antea C. V, 8.

Annon posthac mundabis te] לא תטהרי אחרי *lo thithari abhare*. LXX. Intt ὅτι οὐκ ἐκαθαρίσθης ὀπίσω μου, & Hieronymus: *non mundaberis post me*. Legerunt non אַחֲרֵי, ut nos, sed אַחֲרַי, ut vidit etiam *Calvinus*, ad hunc locum. Sed meritò præfer lectionem nostram.

Quamdiu adhuc polluta eris] מתי עוד *mathai hod*, quamdiu adhuc, nempe, polluta eris idololatriâ, & adulterio.

COMMENTARIUS
In CAPUT XIV.

1. V*Erba Jehovæ ad Jeremiam*] *Quod fuit verbum Jehovæ, ad Jeremiam*] אשר היה דבר יהוה pro דבר יהוה אשר היה. Plura μεταθέσεων exempla jam antea, in Jeremia, notavimus.

De sterilitate] על דברי הבצרות *hal dibre habbatsoroth*. LXX. περὶ τῆς ἀβροχίας. Latinus: *de sermonibus siccitatis*. Sed hic על דברי *super sermonibus*, nihil ampliùs significat quàm si esset tantùm על *de cohibitionibus*; nempe, pluviæ. Sic sumitur, בצורת *batsoreth*, infrà XVII, 8.

2. *Luxit domus Judæ*] Est fœmininè אבלה, *abelah*. Ideò supplevimus *domus*.

Terræ causâ] לארץ *laarets*, ubi ל est *propter*, ut sæpe alibi.

Urbes ejus] *Portæ ejus*, pro incolis.

Atratæ sunt] קדרו *kaderou*. LXX. Intt. ἐσκοτώθησαν, Latinus: *obscuratæ*. Meliùs *atratæ*, quasi in luctu publico. Vide *Mart. Geierum*, de Luctu Hebræorum, C. XXII, 5. *& seqq.*

Cœlum adscendit] Supplevimus *cœlum*, quod alibi exprimitur. Vide Gen. XVIII, 21. Act. X, 4. Possis tamen etiam *ad me*, Deus enim loquitur.

3. *Minoris sortis homines*] צעיריהם *tschirehem*, *parvos*, sive *tenues suos*. LXX. Intt. τοὺς νεωτέρους αὐτῶν. Latinus: *minores suos*. Sed intelliguntur clientes.

Ignominia adfecti capita sua texerunt] *Facti sunt erubescere & texerunt caput suum*; quasi, nempe, eos puderet ob aquam non inventam, quam reperturos se speraverant, aut jactaverant.

4. *Præ siccitate hiabat*] חתה *hhattah*. LXX. Intt. τὰ ἔργα τῆς γῆς ἐξέλιπον. Latinus: *propter terræ vastitatem*. Neutrum rectè. Ex re ipsa vertimus *hiabat*, quod est terræ præter modum siccæ, præsertim si sit pinguior. Nam qui

3. Viri ejus illuſtres miſerunt minoris ſortis homines aquæ *quærendæ* causâ; venerunt hi ad foſſas, nec aquam invenerunt, *ſed* vacuis vaſibus redierunt, eos puduit, & ignominiâ adfecti capita ſua texerunt. 4. Eo quòd terra *præ ſiccitate* hiabat, quia non fuerat pluvia in terra, puduit agricolas, & capita ſua operuerunt. 5. Cervæ etiam in agris pepererunt, ſed relicto *fœtu abierunt*, quia deerat herba, *quam depaſcerent*. 6. Onagri conſtiterunt in collibus *&* ſorbuerunt ventum ut dracones, defecerúntque eorum oculi, quia non erat gramen.

7. Quamvis iniqua noſtra facta teſtimonium contra nos dicent, fac *tamen*, ô Jehova, *id quod* propter nomen ſuum *facere ſoles*; multæ enim ſunt defectiones noſtræ, *quibus* in te deliquimus. 8. O ſpes Iſraëlis, ſervatórque ejus, tempore anguſtiæ, cur eſſes in *hac* terra peregrini inſtar, & ut viator, qui *eò tantùm* divertit, ad pernoctandum. 9. Quare eſſes inſtar hominis territi, aut viri fortis, qui liberare *ſuos* non poteſt? Atqui es apud nos, Jehova, de nomine tuo vocamur, ne nos deſeras.

10. Sic

gnorem inciderunt, & clamor Jeroſolimæ ad cœlum uſque pervenit. 3. Viri illuſtriores miſerunt tenuiores ad aquam in alio loco hauriendam & in urbem referendam; ſed illi nullam invenerunt aquam in foſſis hauriendam, redierúntque vaſibus vacuis, & præ pudore nullius inventæ aquæ, tectis capitibus abierunt. 4. Cùm terra, præ ſiccitate, hiaret, quòd nulla pluvia cecidiſſet, puduit agricolas, qui capita ſua texerunt. 5 Cervæ ipſæ in agris pepererunt, ſed abierunt, relictis fœtibus, quia iis deerat quo alerentur. 6. Onagri manſerunt in collibus & ſorbuerunt ventos, ut Dracones, & defecit eos viſus, quia non ſuppetebat gramen.

7. Quamvis prava noſtra ipſorum facta dicant teſtimonia contra nos; tamen, ô Creator, id quod ſoles facito, convenientia nomini tuo; multæ enim ſunt defectiones noſtræ, quibus in te peccavimus. 8. O ſpes Iſraëlitarum, Servatórque, difficillimis temporibus, cur eſſes, in noſtra terra, quaſi hoſpes, aut viator, qui unâ tantùm nocte in ea divertit? 9. Quare te gereres, inſtar hominis territi, aut certè inſtar viri quidem fortis, ſed qui ſuos liberare nequit? Atqui es apud nos Creator, & dicimur de nomine tuo populus Creatoris; ne ergo nos deſeras, in rebus adverſis.

10. Repoſuit

qui vertunt *conſternata*, aut *vaſtata erat*, nihil dicunt quod ad rem faciat. Credidimus ergo tralatitio ſignificatu eſſe *hiabat*, quia qui conſternati ſunt aperto ſæpe ore conſpiciuntur.

5 *Relicto fœtu abierunt*] Et tantùm ועזוב *vebazob*, & relinquendo; nempe, fœtum, quem penuriâ lactis alere non potuerunt; cùm enim deeſt matri alimentum, caret etiam lacte. LXX. Intt. ἐγκατέλιπον, quia anteceſſit ἔλαφοι. Vulgatus: *reliquit*, quia *cervam* in ſingulari habet, ut textus Hebraïcus. Fortè primitus fuit עזבה *hazebah*, aut עזוב עזבה *relinquendo reliquit*.

6. *Sorbuerunt ventum, ut dracones*] Quaſi ad refrigerandas fauces, inopiâ pabuli aridas. *Ælianus* Hiſt. Animalium Lib. II. c. 21. Λέγουσι δὲ Φρύγιοι λόγοι καὶ ἐν Φρυγίᾳ γίνεσθαι δράκοντας -- καὶ μεσοῦντος θέρους ἐσημέραν μετὰ πληθοῦσαν ἀγορὰν ἐξέρπειν τῶν φωλεῶν· καὶ περὶ τῷ ποταμῷ τῷ καλουμένῳ Ῥυνδάκῳ τὸ μέντοι τῆς σπείρας ἀπερείσαντας εἰς τὴν γῆν, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα ἀναστήσαντας πᾶν, ἀτρέμα καὶ ἡσυχῇ τὸν φάρυγγα ἀνατείνοντας, καὶ μέντοι καὶ τὸ στόμα ἀνοίξαντας εἶτα τὰ πτηνὰ ἕλκουσι οἱονεὶ ἴυγγι τῷ ἄσθματι. *Aiunt Phrygiæ Hiſtoriæ, in Phrygia etiam naſci Dracones*, *eóſque mediâ æſtate quotidie, quo tempore forum hominibus convenientibus plenum eſt, egredi è cavis. Ad Rhyndacum verò fluvium, ut vocatur, ſpirâ quidem terrâ niti ſolent, reliquum verò corpus totum erigentes, ſenſimque & paullatim guttur ſurſus extendentes, & os aperientes aves deinde adtrahunt, veluti illecebra, ſuo halitu.* Crediderim potiùs dracones, poſtquam noctu in cavis delituerunt interdiu meliore aëre frui, quò reſpicit hìc Propheta. Locum hunc indicarat, perperam edito Capitis numero, *Sam. Bochartus*, ſed non protulerat.

Defecerúntque eorum oculi] In languorem dati ſunt, quo tempore oculorum nativus ſplendor, qui alioqui magnus eſt in oculis onagrorum, hebeſcit, ut idem obſervat Hieroz. P. 1. Lib. III. c. 16.

7. *Quamvis iniqua noſtra facta teſtimonium dicant*] אם עונינו ענו בנו *im havonenou kanou banou*, ſi inquitates noſtræ reſpondent contra nos. LXX. Intt. εἰ (ſic lego pro αἱ) ἁμαρτίαι ἡμῶν ἀντέστησαν ἡμῖν. Latinus: *ſi iniquitates noſtræ reſponderint nobis.* Meliùs *Jonathan*: אסהידו בנא *teſtificatæ ſunt contra nos*, nam ענה ſequente ב eſt *teſtari contra* aliquem, quod frequenter occurrit. Eadem ac hìc phraſis eſt Eſai. LIX, 12. Vide & not. ad Gen. XXX, 33. Pro *quamvis* eſt Hebraïcè אם *im*, ſi, quo utuntur Hebræi multis in locis, ubi Latinè loquentes particula *quamvis* uti ſolemus. Vide *Chr. Noldium* ad ſignif. XIII quamvis omnia exempla, quæ adfert, non ſatis adpoſita ſint.

Fac id quod propter nomen tuum facere ſoles] Eſt tantùm עשה למען שמך *haſcheh lmahan ſchmecha*, fac propter nomen tuum. Quid verò? id, nempe, *quod ſoles facere* אשר תעשה, aut, ſi mavis, *id quod abs te peto*, שאלתי *petitionem meam*. LXX. Intt. ποίησον ἡμῖν ἕνεκεν σου. Vulgatus: *fac propter nomen tuum. Nomen Dei*, eſt ipſe Deus, qui propter bonitatem & miſericordiam ſuam hominibus benefacit, atque ignoſcit.

Multi enim ſunt &c.] Tam multa peccavimus in te, innumeris licet beneficiis provocati, ut propter nos à te quidquam fieri petere non poſſimus.

Defectiones] משובתינו *mſchoubothenou*, reditus noſtri; nempe, ad peccatum. Ἁμαρτίαι, habent LXX. Latinus: *averſiones.* Vide antea C. II, 19. Gallicè vocamus *rechutes*.

8. *Peregri-*

10. Sic verò dixit Jehova de hoc populo: sic amant vacillare, *ut* pedes suos minimè *à motu* cohibeant; at Jehova iis non delectatur, nunc memor erit eorum iniquitatis, & peccata plectet. 11. Mihi antem dixit Jehova: ne ores pro populo isto, ut boni quidpiam *ei impetres*; 12. nam jejunaverunt quidem, sed eorum preces non audio, holocaustúmque & munus *farreum* obtulerunt; verùm ego iis nequaquam delector, & gladio, fame ac peste eos mox absumam.

13. At ego, ah! Domine, Jehova: inquam, en *tibi* Prophetas, qui eis dicunt: non videbitis gladium, nec fames erit vobis, sed pacem certam dabo vobis, *ait Deus*, in hoc loco.

14. Jehova verò mihi, falsò, inquit, Prophetæ isti meo nomine vaticinantur; eos non misi, neque mandatis instruxi, neque adloquutus sum; visum falsum & divinationem nihili, & animi sui fallaciam vobis vaticinantur. 15. Quare sic dixit Jehova de Prophetis vaticinantibus nomine meo, & quos non misi, *sed* ipsi dicunt: gladius & fames non

10. Reposuit verò Creator, de hoc populo, eum perpetuò vacillare, ut movere se velle videatur, & cultum Dei sui missum facere; at nequaquam delectari se populo ejusmodi, sed nunc memorem esse ejus iniquitatis, eorúmque peccata puniturum. 11. Me vetuit, ne precibus meis, apud se, intercederem, ut boni quidquam à me, in gratiam hujus populi, impetraret; 12. quia jejunavit quidem, sed preces ejus nequaquam exauditurum; eum offerre quidem holocausta, & munera farrea; se verò ejusmodi oblationibus nequaquam delectari, statuisséque populum ingratum, peccatorum ejus causâ, bello, fame, & pestilentiâ absumere.

13. At ego, ah! Domine, inquam, Creator, sunt inter nos Prophetæ, qui iis prædicunt non fore, ut gladium, aut famem experiantur, sed Deum huic loco pacem certam præstiturum.

14. Creator verò, falsò, inquit, Pseudoprophetæ talia vaticinantur, meo nomine, neque enim eos misi, aut mandatis instruxi; falsa visa, & sua ipsorum commenta nunciant. 15. Quamobrem, ait Creator de Prophetis, qui meo nomine futura prædicant, nec à me missi sunt, sed suâ sponte negant,

8. *Peregrini instar* &c.] Orat, nempe, Deum ut velit, in perpetuum Judææ adesse; non instar peregrini, aut viatoris, qui ingreditur diversorium, ut sequente luce proficiscatur.

8. *Esses instar hominis territi*] כאיש נדהם *cheïsch nidham.* Quæ posterior vox hìc tantùm exstat. LXX. Intt. ἄνθρωπος ὑπνῶν, quasi legissent, aut legendum putassent, נרדם *nirdam.* Hieronymus: *vir vagus*, quasi esset à נוד *noud*, vagari, à quo deduci nequit cùm ם sit radicale. *Lud. Cappellus* deducit ab Arabica radice דהם *dahama*, supervenit, ut sit idem ac viator superveniens, mox abiturus. Non multùm abit ab hoc significatu *Edm. Castellus*, qui interpretatur virum, *cui nox supervenit*, ex eadem radice Arabica. Sed παραλληλισμὸς solitus duorum versiculi membrorum suadet potiùs *territum* intelligendum, ut sit vox τετραγράμματος composita ex נד *vagari*, & המם *deturbari*, ut significetur homo vagus & domicilio destitutus, quòd eo deturbatus fuerit, adeóque territus ubicúmque sit.

Qui liberare suos non potest] לא יוכל להושיע *lo jouchal lehoschiah*, non poterit servare; nempe, *suos.* Subaudiendum, ut passim, אשר *ascher*, qui. Cùm autem ait Propheta: *quare esses instar* &c. perinde est ac si diceret, ne te ita geras, quasi esses homo territus, aut fortis, qui non potest suos tueri? Nota est vis ejusmodi interrogationis.

Atqui es apud nos &c.] *Es tu in medio nostri.* Hoc est, adhuc nobis favisti, nec umquam captivos omnes abduci passus es.

10. *Vacillare*] נוע *nouah.* LXX. Intt. ἠγάπησαν κινεῖν πόδας, & Hieronymus: *dilexit movere pedes.* Sed verbum נוע est intransitivum, & vox *pedes* meliùs cum sequente verbo construitur: ut bene *L. Cappellus.* Itaque נוע vertimus *vacillare*, intelligimúsque de Judæorum in colendo vero Deo inconstantia, cùm subinde commentitiis Diis sacra facerent.

Ut pedes suos minimè à motu cohibeant] רגליהם לא חשכו *raglebam lo bhaschachou.* Notum est verbum חשך, sæpe esse *continere cobibere.* Vide 1. Sam. XXV, 32. Job. VII, 11. X, 5, 6. Itaque vult Deus Israëlitas non posse uno loco stare, hoc est, verum Deum solum colere, nec umquam ad alios ire Deos; quod Græci vocant ἐπαμφοτερίζειν, in utramque partem veluti claudicare. LXX. Intt. pro duabus posterioribus vocibus: καὶ οὐκ ἐφείσαντο. *Hieronymus* verò: *& non quievit.*

11. *Ut boni quidpiam ei impetres*] לטובה *latobah*, in bonum.

12. *Preces*] רנתם *rinnatham*, clamorem eorum. Quæ vox lætum clamorem, & contrà significat, & hìc quidem tristem.

13. *Pacem certam*] שלום אמת *schlom emeth* pacem veritatis, non fucatam, aut fictam.

Ait Deus] Hoc manifestò supplendum, ut sæpe alibi, quod observare non omisimus.

14. *Falsò*] שקר *scheker*, pro בשקר *bscheker* in mendacio.

Visum falsum] *Visum mendacii*; quod mentiuntur sibi oblatum.

Divinationem nihili] וקסם ואליל *vekesem veelil.* Est אלול *eloul* in textu sed sic emendatur in margine. LXX. Intt. καὶ μαντείας καὶ οἰωνίσματα, Latinus: *& divinationem, & fraudulentiam.* Aut hìc abundat ו ante אליל, aut non mutat sententiam, ita ut *divinatio & nihil* perinde sit ac *divinatio nihili*; hoc est, vana & inanis. Vide Job. XIII, 4. Es. X, 10. Zach. XI, 17.

Animi sui fallaciam] ותרמית לבם *vetharmith libbam*, & fraudem cordis sui. Hìc est in textu תרמות *tharmouth.* Plurali numero תַּרְמוּת legerunt LXX. Intt. qui habent: προαιρέσεις καρδίας.

non erunt in hac terra: ipsi illi Vates gladio & fame absumentur. 16. Populares verò, quibus vaticinantur, projecti jacebunt in plateis Jerosolimæ, propter famem, & gladium; nec sepelientur ipsi, nec eorum uxores, nec liberi, atque in eos hanc effundam calamitatem. 17. Iis dices hæc verba:

Defluent oculi mei *in* lacrimas, noctu & interdiu, nec desinent; quia clade magnâ adfecta est virgo filia populi mei, & plagâ, quæ maximum *ei* dolorem creat. 18. Si rus quidem egressus fuero, en confossos gladio; si verò ingressus fuero urbem, en *tibi* languentes fame; nam etiam Prophetæ, etiam Sacerdotes profecti sunt, in terram, quam non norunt. 19. An rejecisti Judam? An Sionem fastidisti? Quare passus es nos vulnerari, *cùm* nulla sit nobis curatio? Exspectabamus pacem, sed boni nihil contigit; & tempus curationis, en verò perturbationem. 20. Novimus, ô Jehova, improbitatem nostram, & Majorum nostrorum iniquitatem, in te enim *omnes* deliquimus.

negant, gladium & famem in hac terra fore, ipsos illos vates ense & fame absumtum iri. 16. Populos verò, quibus futura prædicunt, projectum iri in plateis Jerosolimæ, propter famem & gladium, nec ipsos, aut eorum uxores, & liberos hanc calamitatem evasuros, quam in eos effundam. 17. Tu verò his verbis eos compellabis:

Oculi mei in lacrimas defluent interdiu & nocte, nec desinent flere, quia Jerosolima, virgo filia mea, magnâ clade adficietur. 18. Si in rus egressus fuero, videbo cadavera gladio prostrata, per vias. Iterum in urbem regressus videbo oppidanos languentes fame; nam Prophetæ & ipsi Sacerdotes abducti fuerint, in terras iis antea ignotas. 19. An ergo, ô Deus, Judam planè abjecisti, & Tribum Judæ? An Sionem omnino fastidisti? Cur autem nos passus es tanto vulnere vulnerari, cùm à nemine curetur? Exspectabamus pacem, sed nihil boni nobis contigit; & tempus curationis nostrorum vulnerum, cùm omnia turbari vidimus. 20. Novimus probè, ô Creator, nostram improbitatem, & Majorum nostrorum vitia; omnes enim scimus à nobis

δίας. Latinus in singulari, cùm habeat: *seductionem cordis sui.*

15. *In nomine meo*] בשמי *bischmi.* Est transitus ab oratione obliqua ad directam.

16. *Liberi*] *Filii eorum & filiæ eorum.*

Hanc calamitatem] *Malum eorum.*

17. *Defluent oculi mei* &c.] Distinctio major ante hæc verba poni debuit. Hìc enim incipit Jeremiæ oratio. Antecedentia: *iis dicas hæc verba*, referenda ad superiora. Pro *defluent* est Hebraïcè תרדנה *theradenah*, descendent. LXX. Intt. καταγάγετε ἐπ' ὀφθαλμοὺς ὑμῶν δάκρυα, incommodè. Latinus: *deducant oculi mei lacrimam.* Non malè legentur הוֹרַדְנָה *facient descendere.*

Clade magnâ adfecta est] שבר גדול נשברה *schebber gadol nischbberah*, fractione magnâ fracta est. De re quasi præterita loquitur, quia non tantùm minatus hæc erat, sed & prorsus exsequi decreverat Deus; ideóque Propheta rem quasi factam lacrimis prosequitur.

Virgo filia populi mei] בתולת בת עמי *bthoulath bath hammi*, virgo filia populi mei. Sed prima vox est in statu constructo, pro absoluto. LXX. Intt. habent tantùm: θυγάτηρ λαοῦ μου. Hieronymus: *virgo filia populi mei.*

Quæ maximum dolorem ei creat] נחלה מאד *nehhla meod.* Vide Esai. XVII, 11. & suprà X, 19. Verbo tenus est: *valde ægra.* LXX. Intt. ὀδυνηρὰ σφόδρα rectè; malè Latinus: *pessima vehementer.* חלה *æger fuit*, & חול *dolore* miscent inter se significatus, propter adfinitatem.

18. *Profecti sunt in terram*] סחרו אל ארץ *sabbarou el erets.* Nemo minùs egrediebatur è terra Judæa, quàm Sacerdotes & Prophetæ; priores quia munera sua in Templo obibant, posteriores, quia à Deo ad solos Israëlitas mittebantur, non ad alias Gentes; nisi præter ordinem, quod Jonæ contigit. Verbum סחר videtur non tantùm significare profectos eos esse, sed instar mercatorum, qui vendendi, aut emendi causâ, varia loca peragrant, esse vagatos per Babyloniorum provincias; nam סוחר *sobber* est mercator. Attamen LXX. Intt. habent: ἐπορεύθησαν, & Latinus: *abierunt.*

Quam non norant] *& non norant.*

19. *Fastidisti*] געלה נפשך *gahalah naphschecha*, *fastidivit anima tua.* Vide Levit. XXVI, 43, 44.

Passus est nos vulnerari] *Fecisti ut feriremur.*

Exspectavimus] קוה *kavveh*, exspecta. LXX. Intt ὑπεμείναμεν, Vulgatus: *exspectavimus*, quasi legissent קוינו *kivvinou.* Attamen etiam Cap. VIII, 5. est *exspecta.* Sed hìc Latinè loquentes aliter rem exprimere nequivimus, quàm si esset קוה קוינו *kavvoh kivvinou*, exspectando exspectavimus.

20. *Novimus* &c.] Antevertit Propheta responsum Dei, confessione delicti; sed orat eum, ne tamen propterea funditus perderet Judæos, non propter eos, sed propter seipsum.

21. *Ne fastidias tamen*] אל תנאץ *al thinats.* Addidimus *tamen*, ob nexum orationis; quem Hebræi divinandum Lectoribus passim sinunt, sed Latini, quatenus licet, exprimunt. LXX. Intt. κόπασον, & Hieronymus: *ne des nos in opprobrium*, incommodè.

Sionem] Supplevimus accusativum necessariò, post Verbum activum, subaudiendum.

Ne dejicias solium gloriæ tuæ] אל תנבל כסא כבודך *al thnabbel chisse chbodecha.* LXX. Intt. μὴ ἀπολέσῃς θρόνον τῆς δόξης σου. Meliùs: *dejicias*, ex proprio significatu. Deteriùs etiam *Hieronymus* vertit: *ne facias nobis contumeliam solii gloriæ tuæ.* Vide Psl. I, 3. Scio verbum נבל esse *marcescere*, sed sensu cadendi, ut marcida folia solent, hìc sumitur; quia *solium* dicitur rectè *cadere* ac *everti*, sed vix marcescere. Vide Hagg. II, 23.

21. *Recor-*

mus. [21]. Ne fastidias tamen Sionem, propter nomen tuum; ne dejicias solium gloriæ tuæ, recordare fœderis, à te nobiscum, *initi*, nec id irritum facito. [22]. An sunt, inter inania Gentium *Numina*, quæ pluviam demittere queant? An cœlum imbres dare possit? Nonne tu es Jehova ille Deus noster, *auxiliúmque* tuum exspectamus, quia hæc omnia tu fecisti?

Deus gravissimas pœnas populo minatur; Prophetamque querentem largo quodam solatio erigit.

CAPUT XV.

1. DIXIT verò Jehova mihi: si steterint Moses, & Samuël, coram me, non faverem isti populo; dimitte eum à conspectu meo, atque egrediantur. [2]. Si tibi dixerint: quò egrediemur? repones iis: sic dixit Jehova: qui mortis *damnatus est*, ad mortem; qui gladii ad gladium; qui famis, ad famem; qui captivitatis, ad captivitatem. [3]. Plectam eos quatuor *pœnarum* generibus, ait Jehova; gladio, quo occidantur; canibus, qui *eos* raptent; volucribus cœli & feris terræ, quæ vos absumant & perdant. 4. Patiar *eos* vagari, per omnia terrarum regna, propter Manassen, Hezekiæ Regis Judæ filium, ob ea, quæ Jerosoli-

nobis in te peccatum esse. 21. Noli tamen fastidire Jerosolimam, propter nomen tuum, quod in ea invocatum; ne evertas solium gloriosum tuum; recorderis fœderis à te nobiscum initi, nec id irritum habeto. 22. An sunt Numina inter Gentes? Quæ Numina? An Cœlum, per se, potest pluvias demittere? Nullâ ratione. Imò tu solus es Creator ille Deus noster, à quo auxilium exspectamus; quia tu solus hæc omnia fecisti.

P A R A P H R A S I S.

1. REPOSUIT verò mihi Creator, si steterint coram me Prophetæ Moses, & Samuël, favorem meum imploraturi huic populo; non impetrarent, sed eum è conspectu expellerem. 2 Si à te quæsiverint Jerosolimitani, quò possint recedere; sic meo nomine respondebis, eum, qui mortis damnatus est, ad mortem; qui gladii, ad gladium; qui famis, ad famem; qui captivitatis, ad captivitatem. 3. Puniam autem quatuor suppliciorum generibus, ait Creator; gladio quo occidantur; canibus, qui eos raptent; volucribus cœli, & feris terræ, quæ eos absumant, & perdant. 4. Patiar eos profugos vagari per omnia terrarum regna, propter Manassen, Hezekiæ;

21. *Recordare* &c.] *Recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum.*

22. *Inter inania gentium numina*] בהבלי הגוים *behable baggojim*, in initatibus gentium.

Quæ pluviam &c.] Hæc addit Propheta, quia siccitate laborabat Judæa, ut liquet ex vers. 3. *& seqq.* Non credebat Propheta Gentium Deos fuisse Cacodæmonas, qui pluvias excitare possent quoties vellent, quippe potestates aëris

An cœlum imbres dare possit] Sine tua; nempe, Providentia.

COMMENTARIUS
In CAPUT XV.

1. SI *steterint Moses* &c.] Hoc est, si me oraverint, nam stantes orabant. Inde *stare* pro eo quod est *orare*, ut infrà XVIII, 20.

Non faverem isti populo] *Non anima mea ad populum istum.* Fortè subaudiendum תשוב *theschoub*, redibit, aut rediret.

Dimitte eum è conspectu meo] Jube eum abire è Templo meo.

2. *Qui mortis damnatus est*] אשר למות *ascher lammaveh*, qui morti. Fortè subaudiendum יתן *jitthan*, datus erit, ut plena hæc sit oratio: אשר יתן למות יצא למות *qui datus fuerit* (hoc est, decreto divino damnatus) *morti*, *egrediatur ad mortem* & sic porrò. *Mors* verò hîc vocatur non tantùm quæ pestem sequitur, ut volebat *Grotius*, sed quæcumque sit, quæ non infertur gladio, aut fame, quæ mortis genera sequuntur.

Qui gladii ad gladium] Qui criminis, quod gladio puniendum erit, Deo judice, damnatus est, exeat ad gladium. Sententia horum verborum, ut & sequentium, videtur esse; non esse cur Jeremias anxius sit de consilio Jerosolimitanis, adventantibus Babyloniis, dando; fore enim ut quos mori vellet Deus morbo, aut gladio, aut fame, aut in captivitatem abduci, pœnas numquam fugiendas Divinæ Justitiæ darent.

3. *Plectam eos quatuor pœnarum generibus*] ופקדתי עליהם ארבע משפחות *ouphakadthi halehem arbah mischphabhoth*, visitabo super eos quatuor generibus. LXX. Intt. ἐκδικήσω ἐπ' αὐτοὺς τέσσαρα εἴδη. Latinus: *visitabo super eos quatuor species.* Hîc משפחה *mischphabhah*, quod alibi constanter *familiam* significat perinde est hîc, ac *genus*, aut *species*.

4. *Patiar eos vagari*] נתתים לזועה *nthatthim lzavahah.* Hoc verbum mutato litterarum situ זעוה *zahavah* legitur Deut. XXVIII, 5. *Commotionem* illic significat, atque hîc designat vagos errores Judæorum, per magnam Asiæ partem. Propriam vocis significationem ignorarunt LXX. Intt. qui εἰς ἀνάγκας verterunt; nec rectiùs *Hieronymus*, qui habet in versione & *fervorem*. At in commentario sic scribit, *quod autem dicit:* Dabo eos in fervorem, *sive* in commotionem & angustias universæ terræ, *& sub Babyloniis ex parte completum est, & nunc expletur in toto, quando pessimum Regem, & qui repleverit Jerusalem, à porta usque ad portam, cruore justorum, populus imitatus est impius.*

Propter Manassen &c.] Liquet ex 2. Reg. XXI, 11. *& seqq.* minatum jam hæc esse

Deum

Jerosolimæ fecit. [5]. Quis enim misereretur tui, Jerosolima? quis dolorem, *propter calamitates tuas*, tibi testificaretur? quis recederet *à via*, ut à te peteret, an satis rectè omnia? [6]. Tu reliquisti me, ait Jehova, *&* retrorsum abiisti, ego verò in te manum meam extendam, téque perdam, *nam* fatigatus sum pœnitendo. [7]. Disjiciam eos ventilabro, per urbes terræ; orbum reddam, perdam populum meum, *quia* à viis suis non rediit. [8]. Plures fient ejus viduæ arenâ marium; adducam iis, in metropolin, delectum militem, qui vastet in meridie; curabo in eam urbem irruere repente terrores. [9]. Lan-

zekiæ, Regis Judæ filium, ob facinora, quæ Jerosolimæ admisit. 5. Quisnam enim tui misericordiâ tangeretur, ô Jerosolima? quis tibi testificaretur? Quis exiret à via, ut à te peteret an omnia satis rectè, apud te? 6. Tu à me defecisti, ait Creator, & recessisti; ego verò manum meam in te injiciam, téque malè habebo, & te perdam; nam fatigatus sum, dum me pœnitet. 7. Disjiciam Israëlitas, quasi ventilabro, per omnes terræ urbes; perdam populum, quia à pravis suis viis non recessit. 8. Plures erunt apud eum viduæ, quam sunt arenæ, in littore marium. Immittam

Deum Judæis, ejus ævo, & Judæos pravum Regem esse imitatos; unde intelligimus Deum de innocentibus posteris supplicium non sumsisse; sed quia noxium Regem imitati fuerant, atque imitabantur etiamnum, tempore Jeremiæ, ut iis passim exprobrat.

5. *Quis enim misereretur* &c.] Hæc ostendunt omni misericordia, atque humanitate indignos fuisse Jerosolimitanos, non verò neminem eorum misertum, & dolorem suum iis significasse; utrumque enim fecit Jeremias, qui passim misericordiam suam erga eos testatur, & threnos etiam scripsit, quibus se iis συλλυπεῖσθαι palam ostendit.

Dolorem testificaretur] ינוד *janoud*, hoc propriè significat, quod non potest uno verbo Latinè exprimi, sed optimè verbo Græco συλλυπεῖσθαι redditur. LXX. Intt. δειλιάσει ἐπὶ σοι, quod verbum minùs idoneum est, significat enim *timere alicui*. Meliùs *Hieronymus* vertit: *contristabitur pro te*.

Quis recederet è via] יסור *jasour*, divertet, ut solent, nempe, amici de salute amicorum anxii, si non procul ab eorum sedibus peregrinentur, ad eos divertere, ut videant quì se habeant, & auxilium suum iis offerant.

Ut à te peteret &c.] לשאל לשלום לך *lischol leschalom lach*, ad petendum de pace, seu de salute à te; quod Latini dicunt: *satísne rectè omnia*, Hoc non intellexerunt LXX. Intt. qui habent: τίς ἀνακάμψει εἰς εἰρήνην σοι, nec Latinus: qui vertit: *quis ibit ad rogandum pro pace tua*.

6. *Fatigatus sum pœnitendo*] נלאתי הנחם *nilethi binnachem*. *Pœnitere* Deum dicitur, cùm minas intentatas peccatoribus non exsequitur; ut faciunt homines, cùm rei cujuspiam eos pœnitet. Sed Deus non mutat sententiam, minas enim adhibuerat, ut homines revocaret à peccatis; quod cùm consequutus erat, iis, pro suo consilio, ignoscebat. Vide ad 1. Sam. XV, 29. Hìc ergo vult Deus, se non ampliùs minarum suarum effectum dilaturum, cùm Judæorum contumacia, indulgentiâ longiore, curari non potuisset. Deus quidem non *fatigatur* contumaciâ delinquentium, quæ æternam ejus felicitatem minuere nequit; sed ἀνθρωποπαθῶς *fatigari* dicitur, ut pater, qui pertinaci nequitiâ filii, cui sæpiùs ignovit, permotus eum tandem exheredat. LXX. Intt. οὐκέτι ἀνήσω αὐτούς, quasi legissent להניחם *lehanihhem*, sinendo eos quiescere. Latinus: *laboravi rogatus*, vel *rogans*, cui duplicem sensum tribuit *Hieronymus* in Commentario: *quòd jam defecerit Deus crebrò iis ignoscendo, & lassus sit semper eos provocans ad salutem*. Prior sensus est verus.

7. *Disjiciam eos ventilabro* &c.] Ita eos ventilabo, ut spargantur per multas urbes; vel, in singulis urbibus sic ventilabo, ut nusquam consistant, sicut gluma, quæ vento rapitur.

In urbibus terræ] *In portis terræ*.

Quia à viis suis non rediit] מדרכיהם לא שבו *middarchehem lo schabou*, à viis suis non redierunt. Supplendum ab initio כי *quia*, hæc enim una fuit causa, cur Deo tam graves pœnas luerent. *Hieronymus* supplevit, *& tamen*, quia præterito verterat: *interfeci & perdidi populum meum*, quæ meliùs futuro exprimuntur, ut series orationis ostendit.

8. *Plures fient*] עצמו לי *batsamou li*, invalescent mihi, quod tralaticio significatu hìc sumitur, pro augmento numeri. Hinc LXX. Intt. ἐπληθύνθησαν, & Latinus: *multiplicatæ sunt*. Sed meliùs futurum hìc adhibetur, cùm agatur de re futura, nec patiatur Latina Lingua nos aliter loqui, sine ambiguitate.

In metropolin] על אם *hal em*, in matrem. Sic verti interdum posse vocem אם *em* ostendimus dudum ad Gen. XI, 4. quem significatum hìc admitti etiam oportere, res ipsa ostendit; nam agitur sine dubio de clade Jerosolimæ, nec ullus alius hinc elici queat commodus sensus. At LXX. Intt. ἐπήγαγον ἐπὶ μητέρα νεανίσκους, omissâ versione vocis להם *labem*. Latinus pleniùs: *induxi eis super matrem adolescentis*, quod *Hieronymus* sic interpretatur, in Commentario: *matres perditis liberis sensere vastantem, non in nocte & per insidias, sed clarâ luce, ut ostendat apertam vim adversarii fortioris*. Postremis adsentimur, sed priora verba *super matrem adolescentis* sensu reverà carent. *Jonathan* על סיעת עולמיהון *in conventum juvenum eorum*. Sed אם nusquam significat *conventum*. Sejungenda sunt ergo hæc verba, ut fecimus.

Delectum militem qui vastat in meridie] בחור שודד בצהרים *babhour schoded batsoborajim*. Sed בחור non est impropriè *juvenis*, verùm *electus*; unde in *militis* significatum transiit, qui, habito delectu, ad militiam vocatus est, in quam cùm juvenes admittantur, potiùs quàm

9. Languebit quæ pepererat septem *liberos*, efflabit animam, occidet Sol ejus, dum etiamnum dies erit, pudore adficietur, & erubescet; reliquias ejus permittam gladio, coram ejus hostibus, ait Jehova.

10. Væ mihi! mater mea, quòd pepereris me virum, cum quo lis est, virum cum quo contentio est toti terræ. Non collocavi fœnori neque accepi *pecuniam*, attamen omnes mihi detrahunt.

11. Dixit

mittam in eorum Metropolin delectos milites, qui eam meridie ipso invadent, & subitò terrebunt.

9. Quæ pepererat septem liberos, à quibus defendi poterat, efflabit animam, nec ampliùs lucem videbit, & interdiu eam pudebit, à suis desertam. Quod si ea supererit, objiciam eam hostium gladio, ait Creator.

10. Væ mihi! ô mater mea, dicet is, quem peperisti, ut bello interesset contra virum, qui potest cum terris omnibus bellum gerere. Non pecuniam mutuam fœnus mihi soluturo dedi; nec eo seciùs mihi omnes detrahunt.

11. Dixit

quàm senes, hinc factum, ut בחור *juvenem* significarit. De potestate vocis lumtæ pro *delecto* è populo vide 1. Sam. VI, 1.

Curabo in eam urbem irruere repente terrores] הפלתי עליה פתאם עיר ובהלות *bipphaltbi baleab phithom bir oubebaloth*, faciam cadere in eam subitò urbem & terrores. Est inversio verborum, quales sunt, apud hunc Prophetam, plures, quorum idem est sensus ac si dixisset: הפלתי בהלות פתאם על העיר *faciam ut irruant terrores subitò in urbem*. Ut non sunt facilè admittendæ ejusmodi inversiones, dum sententia aliqua è verbis, prout jacent, elici potest: sic nec sunt rejiciendæ, ubi nullum sensum fundunt. Hinc permulti Intt. in hoc ipso loco, rationem sententiæ majorem habuerunt, quàm situs verborum. LXX. Intt. ἐπέῤῥιψα ἐπ' αὐτὴν ἐξαίφνης τρόμον καὶ σπουδήν. Vulgatus: *misi super civitates repentè fervorem*. Jonathan: *eduxi super eos repentè exercitum & dissipavit urbes eorum*. Recentiores consulent, qui volent, unde satis liquebit, sensum inveniri non posse, nisi verba invertantur. Versio Hispanica, quæ vocatur, *verbum è verbo*, sic habet: *bize caër sobre ella subito ciudad y conturbaciones*, nec potuit locus aliter verti verbatim, sed hinc nullam exsculpere licet sententiam.

Non dissimulabo tamen, re maturè expensâ, visum esse unâ omissâ litterula, eâque omnium minimâ, posse commodum sensum inveniri, & inversionem verborum vitari, si, nempe, pro עיר *bir*, urbem, legamus ער *bar*, *bostem*; unde egregia exsurgit è verbis, more consueto, dispositis sententia: faciam ut, *irruant in eam subitò, bostis & terrores*. Non opus est probari ער *bar* esse *bostem*, res enim est nota. Si desumta esset vox ex usu Chaldæorum ut ער sit pro צר, mutatione sollemni litterarum ע & צ, ut nonnulli putant, diceremus hac voce usum Prophetam, quòd de Chaldæo hoste sermo sit. Sed res dubia est. *Lud. Cappellus* retinet vocem עיר & *vigilem* interpretatur, eâque hostem intelligit, sed sine exemplo. Interim fateor me vereri, ne sint συμπλοκαὶ nonnullæ, ad quas, præ ceteris Intt. confugere solet *Franc. Junius*, potiùs è calamo Librariorum, quàm Prophetæ, eorúmque σφάλματα pro figuris venditentur. Cùm tot Variæ Lectiones, hoc est, menda in Codicibus N. T. sint, quis miretur talia esse in Veteri? Nemo certè qui sapiet. Certè Libri N. T. non minoris momenti, imò majoris sunt; ac proinde à Providentia servati, æquè ac Vet. Testamenti Libri.

Terrores] בהלות *bebaloth*, sunt *perturbationes*, aut *terrores*. Vide Levit. XXVI, 16. Hic LXX. duobus verbis expresserunt: τρόμον καὶ σπουδὴν, hoc est, uno verbo, trepidationem. Hieronymus: *terrorem*.

9. *Quæ pepererat septem liberos*] Aut *filios*, quod fortè rectiùs; quia Propheta terrorem maximum descripturus, ejus exemplum profert subitam mortem matris familias sibi timentis, quamvis septem filiorum auxilio niteretur, cùm eos omnes periisse audiret. *Septem* autem habetur pro pluribus. *Hieronymus* ad hunc locum: *sæpe diximus verbum* SABA, *vel* septem, *vel* juramentum *sonare*, *vel* plurimos; *unde & diversa est interpretatio, Aquila*, *LXX. & Theodotione* septem *transferentibus*, *Symmacho* plurimos. Vide ad Gen. IV, 24.

Occidet Sol ejus] Sol ei æternùm occidet; hoc est, oculos ei mors claudet, ut ne Solem ampliùs videat.

Dum etiamnum dies erit] Antequàm tempus solitum vitæ humanæ expleverit, cùm etiamnum vegeta esset. Sub imagine autem ejusmodi mulieris describitur Jerosolima, quæ multò citiùs periit quàm sperare poterat; propter insaniam Regum, jugum Babyloniorum excutere conantium, quibus pares nullo modo erant. Sed ei furori à Deo fuerant veluti traditi, à quo retrahi potuissent, si Deum ex animo & constanter coluissent.

Pudore adficietur &c.] Cùm magno animo captis in Babylonios armis, se nequaquam parem ei esse deprehendisset, & stultitiam suam ipse damnaret.

Permittam gladio &c.] *Gladio dabo, ante faciem bostium suorum*, hoc est, objiciam hostibus cædendos.

10. *Virum cum quo lis est* &c.] *Virum litis, virum contentionis toti terræ*; hoc est, cui certandum erit cum omnibus popularibus suis, dum extremas calamitates iis prædico, nec mihi bene monenti credunt.

Non collocavi fœnori] לא נשיתי *lo naschithi*. Observat hîc verè *Grotius* fœnus Hebræis fuisse vetitum, sed perperam propterea putat vertendum: *mutuam pecuniam nec dedi ego cuiquam, nec quisquam mihi*. Ideò quòd vetitum hoc fuit, Lege Mosaïcâ, non sequitur, non factum, cùm leges multò majoris momenti

11. Dixit verò Jehova: ne vivere credar, nisi reliquiis tuis, *ô Jeremia*, bene sit, & nisi curem orari te ab hoste, tempore calamitatis, & tempore angustiæ. 12. An ferro frangetur ferrum ab Aquilone, atque æs. 13. Opes tuas, *ô Judi*, & thesauros tuos diripiendos dabo, sine pretio, in omnibus tuis finibus pro cunctis tuis delictis. 14. Faciam, ut transferaris, cum hostibus tuis, in terram, quam non nosti; accensus est enim ignis, in ira mea, & contra vos ardebit.

15. Tu

11. Dixit verò Creator *mihi*, ne vivere credar, nisi posteris tuis benefaciam, ô Jeremia, & nisi faciam, ut posteris tuis hostes sint supplices, tempore calamitatis. 12 Ferrum non frangitur ferro ab Aquilone adlato, atque ære; neque tu emendaveris hominibus non te melioribus, quàm tu, sed Dei amantioribus. 13. Divitias vestras, ô Judæ Tribules, diripiendas dabo, sine hostium ulla jactura, in omnibus vestris finibus, prout vitiis & sceleribus estis commeriti. 14. Dabo operam ut transferamini, unà cum hostibus vestris, in terras vobis ignotas, in quibus nondum fuistis, incensa enim justitia mea contra vos, & contra vos ardebit.

15. Tu

menti palam perfringerentur; qualis Lex de uno Deo colendo. Itaque rectè hæc intelliguntur de fœnore, fœneratores enim sunt invisi iis, à quibus pecuniæ suæ æquo majus fœnus flagitant; aut etiam modicum rigidiùs exigunt, & qui solvere nolunt, aut nequeunt, se in jus vocari potiùs patiuntur, quàm ut pecuniam numerent.

Neque accepi pecuniam] ולא נשו בי *vlo naschou bi*, neque fœnori dederunt mihi; nam, ut dixi, sæpe contingebat, ut qui pecuniam fœnori acceperant, lites cum fœneratoribus haberent. *Hieronymus* ad hunc locum: *Septuaginta*: non profui, neque profuit mihi quisquam. *Theodotio*: non debui, neque debuit mihi quisquam. LXX. nempe, etiamnum habent in nostris Codicibus: ὅτι ὠφέλησα, ὅτι ὠφέλησεν με οὐδείς. Omnino tamen crediderim, eos Intt. qui Jeremiam verterunt, scripsisse, initio: ὅτι ὤφλησα, ὅτι ὤφλησάν μοι, ut putabat *Lud. Cappellus*. Neque enim obscura est verbi נשה significatio, & res ita verti postulat.

Attamen omnes mihi detrahunt] כֻּלֹּה מְקַלְלַונִי Vox est anomala, ait *Cappellus*, composita ex *Benoni* & futuro *Pihel*; nam à *Benoni* habet מ præpositum, ex Futuro verò ו. Dicendum fuerat יקללוני *jekallelouni*, in Futuro, in Benoni verò מקללים לי *mkallelim li*. Mirum à viro docto hoc tributum non fuisse Librariis, qui pro מקלל לי *mkallel li*, propter antecedens כלו *chullo*, sic scripserint; neque enim Librarii Judæi fuerunt θεόπνευστοι, quod ille, præ ceteris omnibus, multis ostendit. Ejusmodi Anomaliæ sunt valdè suspectæ. LXX. Intt. mirè verterunt: ἡ ἰσχύς μου ἐξέλιπεν ἐν τοῖς καταρωμένοις. Hieronymus: *omnes mihi maledicunt*. Detrahebant autem omnes Jeremiæ, quòd Babyloniorum victorias & clades Judæorum prædiceret, ut sequentia sat docebunt. Nemo æquo animo audit omnia secunda hostibus pollicentem, & patriæ omnia adversa minantem.

11. *Ne vivam, nisi reliquiis tuis bene sit*] Est tantùm אם לא *nisi*, sed passim ellipses sunt, in formulis jurandi. Vide 1. Sam. III, 17. XX, 12. Sequentia sic Hebraïcè habent: שריתך לטוב *scheritheha ltob*, residuum tuum in bonum; pro שאריתך, nam שרותך est mendosum, quamvis in textu reliquerint Massorethæ. Benè Hieronymus: *si non reliquiæ tuæ in bonum*. Mirè LXX. Intt. γένοιτο, δέσποτα, κατευθυνόντων αὐτῶν. At *Lud. Cappellus* vult שריתיך vertendum *dimittam* à שרה, quod est *solvere*; aut *si non fecero te habitare in bono*, quia שרה est etiam *habitare*. Sed hæc sunt coacta. Respicit hæc Dei promissio humanitatem, quâ Chaldæi Prophetam exceperunt, potestate ei factâ eundi in Babyloniam, aut manendi ubicumque vellet, additis etiam muneribus. Vide Cap. XL, 2. *& seqq.*

Nisi curem orari te ab hoste] אם לא הפגעתי בך את האיב *im lo hiphgathi bcha eth haojeb*. Duæ postremæ voces, quæ sunt in fine versûs, sunt construendæ cum prioribus: הפגיע *hiphgiah*, sequente ב, est se interponere apud aliquem, ad eum exorandum. Cùm verò sequatur hìc accusativus את איב, qui ad verbum antecedens necessariò referendus ita vertendum censui, ut sit hic sensus: *faciam ut hostis oret te*; hoc est, adlegabo ad te hostem, qui blandis verbis tecum agat; ut solutus catenis, secum liberè eas Babylonem, sin minùs te oret, ut maneas in Judæa, ubicúmque tibi videbitur. Quod eventus comprobavit. *Lud. Cappellus* hæc refert ad Judæos inimicos Jeremiæ, qui cum orarunt, ut pro se Deum consuleret, quod habemus Cap. XLII, 1. *& seqq.* Sed quia ei non sunt obsequuti, verùm vim intentarunt, invitúmque abduxerunt in Ægyptum; non videtur respicere Deus adfucatas illas preces, quas sequutæ sunt vis & minæ, quasi eos pro beneficio Prophetæ polliceretur. LXX. Intt. verterunt: εἰ μὴ παρέστην σοι τῶν κακῶν αὐτῶν, καὶ ἐν καιρῷ τῆς θλίψεως αὐτῶν, εἰς τὰ ἀγαθὰ πρὸς τὸν ἐχθρόν. *Hieronymus* verò: *Si non occurrit* (legit *Cappellus occurri*, quia est in Hebræis prima persona) *tibi in tempore adflictionis, & in tempore tribulationis & angustiæ adversùs inimicum*. Idem verò in Commentario: *Possunt hæc & in persona Jeremiæ accipi, qui pessimo tempore, & jam imminente captivitate prophetare compulsus est, & dura perpeti à populo non credente*. Imò debent hæc ita intelligi, nisi vim inferre verbis & toti seriei orationis velimus. Paullò pòst: *respondit Dominus: noli considerare præsentia, sed futura; reliquiæ enim tuæ & novissima erunt in bonum. Denique & in præsentiarum, cùm te cuperent inimici opprimere, adfui tibi & meo es protectus auxilio.*

13. *An ferro frangitur ferrum*] היורע ברזל ברזל *hajaroah barzel barzel*, an rumpet ferrum ferrum. LXX. Intt. & *Theodotio*: εἰ γνωσθήσεται σίδηρος καὶ περιβόλαιον χαλκοῦν. *Symmachus*, teste *Hieronymo*: *numquid nocebit ferrum ferro ab aquilone & æri*. Hieronymus: *numquid fœde-*

15. Tu nosti *me*, *inquam*, Jehova, recordare mei, mei curam gerito, ultionem mi-
hi sumito de insectatoribus meis; ne me, in longa tua ira, corripito, scito me, prop-
ter te, opprobrium *hoc* ferre. 16. *Quoties* inventa sunt verba tua, ea in pastum meum
converti, fuit mihi verbum tuum gaudio atque hilaritati animi, quia de tuo nomine
vocatus sum, ô Jehova, Deus exercituum. 17. Non sedi in arcano cœtu irrisorum,
nec *cum iis* exsultavi; propter manum tuam, solus sedi, quia indignatione me replesti.
18. Cur

15. Tu verò, ô Creator, qui nosti me, recordare mei, & mei curam gerito; ulciscere me contra insectatores meos; nec me, in longa tua indignatione in Tribum Judæ, punito; memento, me opprobrio expositum fuisse, propter te. 16. Quoties comperisti, verba tua animi mei pastum fuisse, & unicum pastum, quia dictus fui tuus cultor & Propheta, ô Creator & Deus, à quo pendent exercitus. 17. Nequaquam sedi in arcanis cœtibus eorum, qui leges tuas irrident, nec cum iis exsultavi, contra manum tuam; solus domi sedi, quia indignatione me replesti, in impietatem

fœderabitur ferrum ferro ab aquilone & æs. Ad quæ verba sic habet in Commentario: *Varietatis causa perspicua est. Verbum enim* JARE (videtur legisse non ירוע *jarouah*, ut nunc legimus, sed ירעה quod JARE, omissis gutturalibus expressit) *quod in præsenti scriptum est, pro ambiguitate enunciationis, &* amicitiam *sonat &* malitiam; *quod si pro* RES littera (*quæ* DALETH *litteræ similis est*) *legatur* DALETH *scientiam, cognitionémque significat.* Sic sanè lectum oportet à *Theodotione & LXX. Intt.* Sed nullus commodus sensus ex ejusmodi lectione erui queat. *Symmachus* qui verterat *nocebit*, deduxit hoc verbum à ירע *jarah* malus fuit; quod inflectionem deduxerit à forma רוע qualis, hoc in significatu, est Soph. I, 12. Sed nec satis convenienter loquatur, qui dixerit: *ferrum non nocet ferro.* Hieronymus denique vertit: *fœderabitur*, quasi esset ירוע aut potiùs, ירעה à verbo רעה *amicus fuit*, in futuro Hiphil, יַרְעֶה *amicum faciet.* Sequuti sumus lectionem nostram hodiernam, ex qua est tertia Futuri Hiphil à רעע *rahah*, rupit, ut sententia sit: an rumpet ferrum Jerosolimitanum cassides, thoraces, aut clipeos, constantes ferro, aut ære temperatis à fabris septemtrionalibus? Si quæras quinam sint fabri illi septemtrionales ferri & æris; responsum in proclivi est, populos, nempe, intelligi, qui à Scriptoribus sacris vocantur *Thubal* & *Mesech*, à Græcis Tibareni & Messynæci, celeberrimi ab hac arte tractandi ferri & æris, Judæísque & Babyloniis septemtrionales, ad Pontum Euxinum sedes habentes, ortum versùs, atque ad ejus maris meridiana littora. De his populis multis egit *Sam. Bochartus* Phal. Lib. III. c. 12. ubi ostendit creditos à Græcis inventores artis tractandorum metallorum, quæ diximus, & *Chalybes* dictos à Græcis, unde *Chalybs* pro durissimo ferro. Itaque illinc credibile est Babylonios arma sibi comparasse. Ezekiel etiam hisce temporibus Cap. XXVII. docet nos, Tyrios ferrum & æs emisse à Tibarenis & Moschis vers. 13. & Javanem, seu Græcos Asiæ minoris ferrum vendendum in forum Tyriorum adtulisse, vers. 19. Illis autem Javanis posteris intellexerim mercatores Asiæ minoris, qui ferrum factum Tyrum advehebant.

13. *Sine pretio*] Non tantùm nullâ numeratâ pecuniâ. Sed etiam sine labore, aut clade raptorum.

In omnibus tuis finibus] *Et in omnibus tuis peccatis, & in omnibus tuis finibus.*

15. *Tu nosti me, inquam,*] Addidi, *inquam*, quia hæc Jeremias dicit, superioribus à Deo auditis.

In longa tua ira] *In longitudine tua iræ* לארך אפך *leerech apphecha.*

Corripito] תקחני *thikkahheni.* LXX. Intt. omiserunt hanc vocem vertere, quam addidit *Theodotion*, qui habebat: σῦ λάβῃς με, superiores verò verterunt: μὴ εἰς μακροθυμίαν, ita ut, ex eorum sententia Deum oret Propheta, ne differat ultionem sumere de insectatoribus suis. Revera ארך אפים dicitur Deus, ubi ejus patientia, seu μακροθυμία describitur. Sed nusquam occurrit hoc loquendi genus; *ne in longitudinem iræ tuæ me sumas.* Vertit Hieronymus: *noli in patientia tua suscipere me*, quod interpretatur Grotius: *noli patiens esse & tardus, in injuriis meis vindicandis.* Verùm לקח *lakoahh* nusquam est *vindicare injurias.* Quare תקחני cepimus quasi legeretur תּוֹכִיחֵנִי *corripias*, ut est Ps. VI, 2. אל באפך תוכיחני *al beapphecha thochihheni*, ne in ira tua corripe me. Vide & Ps. XXXVIII, 2. Fateor alibi non occurrere, sed nec usquam leges אל לארך אפים תקח *ne in longanimitate tua capias*; eo sensu, quo hîc capi volunt, ne me è medio tollito, dum erga inimicos meos es longanimis. Deum orare videtur Propheta, ne se, per longam iram, quam conceperat in Judæos, puniret. Quamvis enim collatus cum ceteris innocens esset, sine peccatis tamen non vixerat, erátque cur Deum oraret, ne ipsum puniret, dum iratus est toti tribui Judæ. Quod si quis malit retineat per me licet תקחני *thikkahheni*, hoc sensu ne me, per tam longam in populares meos iram, è medio tollito. Interim nemo jure neget תקחני potuisse facilè migrare in תוכיחני.

16. *Quoties inventa sunt* &c.] Possit hoc quasi interrogatio haberi: *inventáne sunt verba tua?* hoc est, quoties ad me verba fecisti.

Ea in pastum meum converti] ואכלם *veochelem*, comedens ea; hoc est, avidè ea excepi, ut qui esuriens cibum sibi oblatum sumit. Hinc Deus, mandata cùm daret Ezekieli Prophetæ ad Israëlem, C. III, 1. jubet eum, in viso sine dubio, volumen deglutire, quod deglutit Propheta. Vide & Apoc. X, 9. Sic quoque Christus Joan. IV, 34. ait *cibum suum esse, ut faceret voluntatem ejus, qui eum miserat.*

De tuo nomine vocatus sum] *Vocatum est nomen*

18. Cur fuit dolor meus perpetuus, & plaga mea desperata renuit curari? Fuisti mihi, quasi mendax, *aut* aqua infida.

19. Propterea sic dicit Jehova: si reverteris, reducam te, *&* coram me stabis; si secreveris pretiosum à vili, instar oris mei eris. Ad te illi redibunt, sed non redibis ad eos. 20. Faciam ut fias huic populo murus æneus, & munitus; oppugnabunt te, sed superiores te non erunt; ego enim tibi adsum, ut te servem ac liberem, ait Jehova. 21. Eripiam

pietatem populi tui. 18. Cur verò, propter indignationem tuam, solus domi sedi, propter indignationem, quam mihi inspirasti. 18. Cur perpetuo dolore laboravi, & qui non poterat sanari? Fuisti mihi, pro opinione hominum, instar mendacis medici, aut aquæ, quâ sitim meam nequaquam sedabam.

19. Quare dixit Creator. Si redieris, reducam te, & coram me, ut antea, stabis; si secreveris id, quod est alicujus pretii, à vili. Ad te illi reverten-

men tuum super me,] Hoc est, vocor *Propheta Jehovæ.* Notum est, & frequens hoc Hebraïcæ Linguæ idioma.

17. *Non sedi in arcano cætu irrisorum*] Imitatio Ps. I, 1.

Nec cum iis exsultavi] ואעלז *vaabeloz.* Repetenda negatio ex antecedentibus, quasi esset ולא אעלז *& non exsultavi*, & supplendum *cum illis*, qui lætabantur iis temporibus, quibus imminebant Judæis ingentes calamitates. Sæpiùs iis à Prophetis prædictæ, sed non creditæ.

Indignatione me replesti] In eos, nempe, qui Prophetis fidem detrahebant.

18. *Cur fuit dolor meus* &c.] Non quærit Propheta doloris sui rationem, quam probè norat; sed queritur de popularium contumacia, quæ non patiebatur dolorem suum minui.

Fuisti mihi quasi mendax] Non quòd dubitaret de revelationum suarum veritate, sed quia populares ei mendacium exprobrabant. Quamobrem visa à Deo Jeremiæ oblata, habita sunt quasi mendacia. quamvis verè, & à vero Deo ei oblata fuissent. Hæc verba LXX. Intt. perperam retulerunt ad plagam, de qua in antecedentibus verbis, habent enim pro היו תהיה לי כמו אכזב *hajo thijeb li chmo achzab*, γενομένη ἐγένετό μοι ὡς ὕδωρ ψευδὲς, quasi μὼ apud Hebræos esset *aqua*, ut apud Ægyptios, qua de re vide *Philonem* & *Josephum*, ubi loquuntur de nomine Mosi imposito, & dicta à nobis ad Exod. II, 10. Vulgatus verò: *facta mihi est quasi mendacium.* Sed quamvis תהיה sit tertia persona fœminina, est etiam secunda masculina, & Propheta Deum adloquitur; sensu commodo, qui nullus est, si hæc referantur ad plagam.

Aut aqua infida] מים לא נאמנו *majim lo neemanou*, aquæ non fuerunt fidæ. Sed supplendæ particulæ או & כ quasi esset או כמים *aut ut aquæ*, & postea אשר *quæ non sunt fidæ.* Nihil frequentiùs ejusmodi Ellipsi. *Aqua* autem *infida* dicitur ea, quæ non est perennis, sed æstivo tempore, aut ficciore tempestate, fallit quærentem. Sic Proverb. XI, 18. *opus mendacii* est irritum aut fallax. Pariter Hos. IX, 2. *mustum* dicitur *mentiri* iis qui è vineis copiam vini exspectabant, falluntúrque in exspectatione sua; & Hab. III, 16. *opus oleæ mentiri*, cùm paucæ oleæ colliguntur. Ita etiam Latini sunt interdum loquuti, ut *Horatius* Carm. Lib. III. Od. 30. cui *fundus mendax* dicitur, qui proventum cultori speratum non præbet. Rursus Lib. I. Ep. VIII, 87. *spem mentita seges.* Contrà Carm. Lib. III. Od. XVI. *segetis certa fides* dicitur quæ non fallit.

19. *Si revertaris reducam te*] אם תשוב ואשיבך *im thaschoub vaechibcha.* Hoc est, si redieris, cùm jussero, ad Judæos, ut eos nomine meo adloquaris, te incolumem reducam. LXX. Intt. ἐὰν ἐπιστρέψῃς καὶ ἀποκαταστήσω σε. *Hieronymus* verò: *si converteris, convertam te.* Quod sic interpretatur in Commentario: *si converteris à peccatis populum, convertam te in lætitiam.* Sed non videtur agi hic de *conversione* populi *à peccatis*, nam תשוב non est verbum activum, nec referri potest ad populum, sed ad Prophetam redeuntem ad eum, ut mandata Dei exponat, quamvis sibi ab improbis hominibus timeret. Tum addit Deus: *reducam te*, aut *faciam ut redeas*, nempe, domum tuam incolumis. Res est, ut videtur, clara; nam Jeremias sibi à popularibus timebat, à quibus instar Pseudoprophetæ habebatur. Miror *Grotium* vertisse: *quia verteris quò te verto.* Sæpe peccatum ob Interpretibus dum שוב *converti*, nempe, ad Deum vertunt, cùm *redire* simpliciter significet.

Coram me stabis] Perges mihi ministerium tuum exhibere. nam servi coram heris *stare* dicuntur, pro eo quod est intenti esse omnibus eorum jussis exsequendis. Vide 1. Sam. XVI, 21, 22. 1. Reg. I, 2. X, 8.

Si secreveris pretiosum à vili] אם תוציא יקר מזולל *im thotsi jakar mizzolel*, si feceris egredi pretiosum à vili. LXX. Intt. ἐὰν ἐξαγάγῃς τίμιον ἀπὸ ἀναξίου. Latinus: *si separaveris pretiosum à vili.* Videtur hoc velle Deus, si Jeremias rem maximi momenti secerneret à levioribus; hoc est, si majorem rationem haberet mandatorum à Deo datorum, de adloquendo populo, quàm populi minarum, & calumniarum, fore, ut esset instar oris ipsius Dei.

Instar oris mei eris] Hoc est, haberis verus Dei Propheta, nedum ut mendax existimeris. Eventus reverà ostendit, Jeremiam verè mandata à Deo accepisse, ac proinde verè *os Dei* fuisse; cùm nihil dixisset, nisi quod ab eo accepisset. Sic Exod. IV, 16. Deus Mosi, quem jubebat Aharonem docere quid Israëlitis dici vellet, cùm id accepisset: *ille*, inquit, *populum pro te adloquetur, erit ille tibi oris loco, at tu ei eris instar Dei.* Ad quem locum vide à nobis notata.

Ad te illi redibunt, sed non redibis ad eos] Hoc est, cùm te malè habuerint, téque audire recusarint, attamen redibunt ad te, inquisituri quid à me tibi revelatum fuerit. Quod Historia docet, Cap. XXXVII, 3. 17. XXXVIII, 11. *&* *seqq.* XLII. 1. *&* *seqq.* LXX.

21. Eripiam te manui malorum, & liberabo è vola hominum violentorum.

In mandatis dat Deus Prophetæ, se se ab Judæis segregandi, & prædicendi iis omnis generis mali, additis tamen promissis atque interpositâ oratione Prophetæ ad Deum.

CAPUT XVI.

1. FACTA sunt etiam Jehovæ verba ad me, in hanc sententiam. 2. Non duces tibi uxorem, neque erunt tibi filii, aut filiæ, in hoc loco. 3. Sic enim dixit Jehova

vertuntur, non tu ad illos, 20. Faciam, ut fias huic populo te adgredienti instar æneï muri, nec facilè expugnabilis, nec poterunt te in potestatem suam redigere; tibi enim adero, ut te ab iis liberem, 21. Eripiam te è manibus, è manibus hominum violentorum.

PARAPHRASIS.

1. ALLOQUUTUS, me præterea est Creator, in hanc sententiam. 2. Cave ne tibi ducas uxorem ex hac plebe, ut ex ea liberos suscipias, & qui in hoc loco, aut ex matribus, è quibus

LXX. Intt. ἀναστρέψωσι πρός σε, καὶ σὺ οὐκ ἀναστρέψεις πρὸς αὐτούς. Quod verterat Vulgatus & post eum Hieronymus: *convertentur ipsi ad te, & tu non converteris ad eos.* Quæ orta sunt ex prava ratione vertendi שוב *schoub*, quod est *redire*, quasi ad amussim ei responderet *convertere se*, sensu quo Ecclesiastici Scriptores ea voce utuntur.

20. *Murus æneus*] Vide C. I, 18.

Tibi adsum] *Tecum ego.*

COMMENTARIUS
In CAPUT XVI.

1. J*Ehovæ Verba*] *Verbum Jehovæ.*

2. *In hoc loco*] Hanathothis, aut Jerosolimæ.

4. *Qui morbis morientur*] ממותי תחלאים ימותו *memothe thabhalouïm jomouthou*, mortibus morborum, aut languorum morientur; subaudiendum, *qui*, aut *quicumque.*

Non plangentur] Quòd, nempe, calamitatibus præsentibus, aut imminentibus essent erepti. Qui enim Babylonico jugo premebantur, aut impendens sibi timebant, beatos esse putabant mortuos; qui nec timorum, nec calamitatum participes ampliùs esse poterant. Aut etiam, quia lugere suos, eósve sepelire nec vacabat, nec licebat, in tantis malis, & tanto morientium numero.

Gladio & fame absumentur] Hæc ad vivos pertinent, quamvis aliis mortuos tantùm spectantibus misceantur. Sed Hebræi scriptores ordinis minimè observantes fuerunt; tam de veritate solliciti, quàm εὐταξίας incuriosi.

Avibus cœli &c.] *Avi cœlorum, & bestiæ terræ*, לבהמת הארץ *lbehemath haarets.* Sed בהמה hìc pro fera carnivora sumitur.

5. *Ne ingrediaris domum feralis epuli*] אל תבוא בית מרזח *al thabo beth marzeahh.* LXX. Intt. μὴ εἰσέλθῃς εἰς θίασον αὐτῶν Hieronymus: *ne ingrediaris domum convivii.* Sunt qui interpretentur vociferationem tam gaudentium, quàm lugentium. Vide Hamos. C. VI, 7. Hìc sine dubio rem ad luctum pertinentem significat, & *ferale convivium*, quod περίδειπνον vocabant Græci. Vide Baruchum VI, 31. & quæ eruditè hac de re collegit *Joan Kirchmannus* de Funer. Romanorum Lib. IV. c. 6. Sic & *Hieronymus* in Comm. *Moris est lugentibus ferre cibos & parare convivium; quæ Græci vocant* περίδειπνα *& à nostris vulgò adpellantur* parentalia, *eò quòd parentibus justa celebrentur.* Eo videtur respicere, quæ habentur Ezek. XXIV, 17, 22. ubi Propheta vetatur, in luctu uxoris, *panem virorum comedere.* Sed vide in versf. 7. 8. unde manifestò intelligere est de ferali convivio sermonem esse.

Ne dolorem ullum eis testificeris] אל תנוד *al thanod.* LXX. Intt. μὴ πενθήσῃς αὐτούς. Latinus: *ne eos consoleris.* Vide de hoc verbo notata ad C. XV, 5. & Job. II, 11.

Recepi pacem meam] אספתי את שלומי *asaphthi eth schlomi.* Favor Dei videtur intelligi, non hominum pax, quæ opponitur bello. Sic & Latini *pacem Deorum* dicunt pro favore.

6. *Incidet se*] יתגודד *jithgedad.* Οὐδὲ ἐντομίδας οὐ μὴ ποιήσωσι, LXX. Intt. *non se incident*, Hieronymus. Vide not. ad Levit. XIX, 27, 28.

Tondebitur] Vide not. ad eumdem locum, & infrà Cap. XLI, 5. XLVIII, 57.

7. *Non frangent iis cibum*] לא יפרסו להם *lo jiphresou lahem.* LXX. Intt. οὐ μὴ κλασθῇ ἄρτος, quasi pro להם *lahem*, ii legerint לחם *lebhem* panem, nec fortè malè. Latinus: *non frangent inter eos lugenti panem*, quibus verbis utrámque lectionem conjungit. פרס *pharos* est propriè *lacerare*, ubi de veste sermo est. Hìc videtur idem valere ac ישברו *jischberou*, quod est verbum, hac in re, adhiberi solitum.

Solent eos] Est hìc in singulari *eum*, ut & in sequentibus, more Hebræorum. Sed aptior erat numerus pluralis Latinè loquenti.

9. *Mox ego*] הנני *hinneni*, ecce ego הנה *hinneh*

Jehova de filiis, & filiabus in hoc loco natis, déque matribus, quæ eos pepererunt, & patribus, qui genuerunt, in hac terra. 4. *Qui* morbis morientur, non plangentur, neque sepelientur, instar fimi in superficie terræ erunt; gladio *alii* & fame absumentur, eruntque eorum cadavera pastui avibus cœli, & feris terræ. 5. Sic dixit Jehova: ne ingrediaris domum feralis epuli, neque eas ad plangendum, ne dolorem *ullum* eis testificeris; recepi enim pacem meam ab isto populo, ait Jehova, benignitatémque, & misericordiam. 6. Morientur parvi & magni, in hac terra, non sepelientur, neque plangentur, neque *quisquam* incidet se, neque eorum causâ tondebitur. 7. Non frangent iis *cibum*, luctûs causâ, ut solentur eos de mortuo, neque dabunt eis potum, & calicem solatii, patris aut matris causâ. 8. Ne ingrediaris domum convivii, ut sedeas cum illis, comedendi aut bibendi causâ. 9. Sic enim dixit Jehova, *Deus* exercituum, Deus Israëlis: mox ego faciam, ut desinant in hoc loco, coram oculis vestris & diebus vestris, vox gaudii, vox hilaritatis, vox sponsi, & vox sponsæ.

10. Cùm verò nunciaveris populo isti hæc omnia verba, dicéntque tibi: cur hæc prædixit Jehova de nobis, totum hoc ingens malum? Quænam verò est iniquitas nostra? quodnam peccatum nostrum, quibus in Jehovam Deum nostrum deliquerimus? 11. *hoc* eis dices, quia me deseruerunt Majores vestri, ait Jehova, sequutíque sunt Deos alienos, eos coluerunt, nec legis meæ observantes fuerunt; 12. vósque etiam pejora fecistis

bus nati sunt, aut matribus ejusdem loci, qui eos genuerint in hac terra. 4. Illi morbis morientur, nec plangentur, nec sepelientur, sed in superficie terræ linquentur, fumi instar; gladio & fame etiam absumentur, eruntque eorum cadavera avibus carnivoris, aut feris quadrupedibus. 5. Vetuit etiam Creator Jeremiæ, ne eat domos, in quibus mortui erunt, & ubi epulæ mortuales celebrabuntur, neque ad plangendum, aut doloris testificandi causâ; neque enim, inquit, huic populo favorem testari pergam; neque cuiquam meam benignitatem & misericordiam testari. 6. Morientur tenues & divites, in hac terra, nec sepulcro inferentur, neque quisquam incidet corpus suum, aut caput tondebit. 7. Nemo mortuales epulas præbebit, neque solabitur mortui consanguineos aut adfines, neque poculum præbebit solatii, vel ut parentes lugentem. 8. Ne pedes inferat quisquam domum convivii mortualis, ut cum aliis epulas celebret. 9. Sic enim dixit Creator, idémque dux exercituum: mox ego dabo operam, ut desinant hîc & dum vivitis, voces lætæ, etiam in conviviis nuptialibus.

10. Cùm hæc omnia nunciaris huic populo; quærétque abs te, cur Creator ejusmodi tristes nuncios ad se mittat tantarum calamitatum; quæ tandem sint tanta scelera, quibus Creatoris iram meruerint? 11. hoc respondebis, à me ad eos te missum; quia à Majoribus eorum desertus erat Creator eorum Deus; 12. eósque se deteriùs etiam, quàm illi fecerant, gessisse, unumquemque enim ipsorum pertinaciter negasse, se Deo dicto audientem futurum, sed facturum, quod videretur sibi, ne ei obsequeretur; 13. me verò ejecturum eos è terra Chananæa, in terram, quam non norant, neque eorum Majores, ubi ignotos Deos culturos,

hinneh in vaticiniis passim rem *mox* futuram notat.

11. *Quia me deseruerunt* &c.] Si soli eorum Majores deliquissent, res non exprobraretur posteris; sed quia eos imitati fuerant, quamvis à Prophetis vehementer castigatos, & à Deo sæpiùs punitos; graviùs peccasse judicati sunt, & graviores pœnas dederunt.

13. *Nec vobis, ulla in re gratificabor*] אשר לא אתן לכם חנינה *ascher lo etthen lachem hhaninah*, qui non dabo vobis gratiam. LXX. οἳ δώσουσιν ὑμῖν ἔλεος. Latinus: *qui non dabunt vobis requiem.* Mirum est in re facili eos cespitasse, אשר enim sæpe est perinde ac *quia*. Vide *Christ. Noldium* ad signif. XIII. particulæ.

14. *Attamen*] לכן *lachen.* Sic vertenda vox. Hos. II, 14. Vide eumdem ad signi. VI.

Non ampliùs dicetur &c.] Hoc est, non tam celebrabitur eductio Israëlis ex Ægypto, quàm liberatio è captivitate Babylonica; quam libens solvit Cyrus, Edictóque Judæis honorifico firmavit Rex longè potentissimus; cùm Regi Ægyptio, minùs multò potentis, Israëlitarum dimissio, terrificis multis miraculis, fuisset extorta. Sæpe in comparatione negatur quod minoris est momenti, & quod pluris fit adfirmatur; ut significetur præstantia posterioris, ut in illo Hos. VI, 6. *Beneficentiâ delector, non sacrificio*, de quo Vide Intt. ad Matth. IX, 13. Ceterùm hîc maximis minis miscetur subitò insignis promissio; ne animum planè desponderent Judæi, æternúmque valedicerent Mosaïcæ Legi, quasi à Deo in perpetuum rejecti. Quod passim, apud Prophetas, animadvertere licet.

E terra septemtrionali] Babylonia quidem, aliquantò magis ad septemtriones vergebat quàm Judæa; sed ita loqui Prophetam potiùs censuerim, quòd Judæi per boreales Provincias Imperii Babylonii sparsi, potissimùm essent. Sic videmus Ezechiëlem, aliósque habuisse sedes ad Chaboram fluvium, qui per Mesopotamiæ boreales partes influit in Euphratem, Ezech. I, 3.

16. *Nunc verò*] הנני *hinneni*, ecce ego. Quod vertimus *nunc*, intelligetur de tempore paullò post futuro. Redit autem hîc Propheta ad minas.

Piscatores] Est דוגים *davagim* in textu legunt Masorethæ דיגים *dajagim*, ut Esai. XIX, 8. *Piscatores* vocat Deus milites Chaldæos, qui Judæos in padibus, aut aquosis recessibus latentes quærerent, ut captivi cum ceteris abducerentur.

Pisca-

fecistis Majoribus vestris; etenim quisque sequitur contumaciam pravi sui animi, ne
mihi auscultet. 13. Ejiciam vos ex hac terra, in terram, quam non noveratis vos, ne-
que Majores vestri, & coletis illic Deos alienos, interdiu, & noctu ; quia vobis *illa
in re* non gratificabor. 14. Attamen dies mox venient, ait Jehova, quibus non ampliùs
dicetur : vivit Jehova, qui eduxit Israëlitas è terra Ægyptia; 15. sed: vivit Jeho-
va, qui Israëlitas è terra septemtrionali, éque omnibus, in quas eos expulerat, terris
reduxit; faciámque, ut redeatis in terram vestram, quâ Majores vestros donaveram.
16. Nunc verò accersam piscatores multos, qui eos piscabuntur, & postea etiam accer-
sam venatores multos, qui eos venabuntur ex omni monte, ex omni colle, éque ru-
pium cavernis. 17. Oculi enim mei in omnes eorum vias sunt *intenti*, non latent *procul*
à conspectu meo, neque oculis meis occulta est eorum iniquitas. 18. Rependam priùs
duplum iniquitati & peccato eorum; eò quòd polluerunt terram meam cadavere abomi-
nandorum suorum factorum, atque exsecrandis suis actionibus hereditatem meam im-
pleverunt.

19. O Jehova, robur, munimentum & perfugium meum, tempore quo in angustiis
versor, ad te venient Gentes è finibus terræ & dicent: profectò rem fallacem possede-
rant Majores nostri, rem inanem, & quæ nulli erat usui. 20. An facere queat sibi ho-
mo Deos? atqui non sunt Dii.

21. Quare mox faciam, ut iis hac vice innotescat, faciam, ut innotescat iis manus mea
& potentia; & scient mihi nomen esse Jehovæ.

Deus

culturos, interdiu & noctu, quia vobis in nulla re gratificabor. 14. Attamen scite, fore etiam tempus, quo non ampliùs diceretur, vivere Creatorem, qui eduxerat Israëlem ab Ægypto ; 15. sed esse Creatorem, qui Israëlitas è terra boreali, aliisque, in quas abducti essent, reduxisset; 16. nunc verò se accersiturum piscatores multos, qui eos piscarentur, tum etiam venarentur in omnibus collibus, éque rupium cavernis 17. Oculos enim suos intentos futuros, nec fore, ut eum lateant eorum flagitia, 18. se repensurum duplum eorum scelerum, eò quòd polluerent suam terram sibi consecratam atque hereditatem suam nefandis sceleribus implessent.

19. At ô Creator, cujus potentiâ nitor, qui me tueris, difficilibus temporibus ad te venient gentes, & contumeliosâ in Deos suos oratione dicent : profectò fallacem Religionem habuerunt Majores nostri, re inani nitebantur. 20. An homines possunt sibi facere ipsi Deos, qui non sint Dii ? 21. Quam ob rem efficiam, ut iis innotescat potentia mea, útque sciant me non falsò vocari Creatorem.

PARA-

Piscabuntur] ודיגום *vedigoum*, quod alii volunt esse pro דִיגִים in Pihel, alii pro הִדִיגִים in Hiphil

Venatores] Milites, qui per sicciora loca, & montes; ferarum instar quærerent & abducerent. Ne superessent, nempe, in Judæa, qui possent res novas moliri, absentibus, aliísque rebus occupatis Babyloniis.

Eque rupium cavernis] In quos metu hostium confugiebant Judæi. Vide quæ hac de re ad Abdiam dicemus.

19. *O Jehova* &c.] Jeremias, auditis superioribus verbis in viso, etiam in eodem viso se ad Deum convertit, spiritu prophetico impulsus, & vocationem Ethnicorum ad ejus cultum prædixit; ut ostendat, præter Judæos, superesse Deo populum, ex idololatris gentibus colligendum.

Rem fallacem] *Mendacium* שקר *scheker*, quomodo vocantur Dii commenticii, in quorum auxilio exspectando, decipiendi erant populi; ut decipiuntur homines ab homine mendace. Vide C. XIII, 25.

Rem inanem] הבל *hebel*, inanitatem.

21. *Quare mox faciam* &c.] Deus confirmat vaticinium Jeremiæ, aítque se operam daturum, ut iis populis innotescat.

Mihi nomen esse Jehovæ] Non est hoc capiendum de sono solo vocis יהוה *Jehovah*, aut *Jawoh*, qui per se nihil est; sed de ejus significatu, quasi Deus diceret : faciam ut sciant, me non perperam *Jehovam*, hoc est, *Creatorem* dici. Vid. not. ad Exodi C. VI, 3.

Deus castigat Judæos, supplicium iis minatur, & præsertim iis, qui numinibus fidebant, cùm contrà omnia secunda in ipso fiduciam reponentibus promittat. Propheta Dei auxilium sibi implorat. Castigantur à Deo ii, qui Sabbathum polluebant.

CAPUT XVII.

1. PECCATUM Judæ stylo ferreo scriptum est, & scalpro adamantino in tabula cordis eorum insculptum, atque in cornibus altarium vestrorum. 2. Cùm recordor filiorum illorum, altariúmque & simulacrorum, ad frondosas arbores, in editis collibus, *exclamo*: 3. ô mi mons, *qui es* in hoc agro, divitias tuas, & omnes thesauros tuos prædæ exponam! *idque* propter peccatum locorum vestrorum editorum, in omnibus

PARAPHRASIS.

1. PECCATA Tribûs Judæ sunt hominum pertinaciter iis addictorum, ut vix curari queant, quasi essent scalpro adamantino inscripta, in tabula cordium suorum, imò verò cornibus altarium, in quibus sacra mihi faciunt. 2. Cùm recordor posterorum illorum atque altarium, erectorum ad frondosas arbores, in altis collibus, exclamo: 3. O mi mons, ubi Templum conditum, omnes divitias ab hostibus auferri patiar, propter peccata, quæ committuntur in omnibus

COMMENTARIUS
In CAPUT XVII.

1. *STylo ferreo scriptum* &c.] Ea quæ probè novimus, & quorum fieri nequit ut obliviscamur, dicuntur esse *scripta in corde*, aut in animo nostro. Qua de re vid. not. ad Cap. XXXI, 33. Sic & pravæ opiniones habitúsque iis consentanei, qui altas radices in animo egerunt, dicuntur scripta esse in eo stylo ferreo, & scalpro adamantino, quòd vix, ac ne vix quidem, deleri possint, propter sculpturæ altitudinem, ut sic loquar.

Scalpro adamantino &c.] Hæc & sequentia ad vers. usque 5. jam deerant in Codd. LXX. Intt. tempore *Hieronymi*, quod testatur in Commentario, his verbis: *Quod cur à septuaginta prætermissum sit nescio, nisi forsitan pepercerant populo suo; sicut & in Isaia eos fecisse manifestum est*; Cap. II, vers. ult. ubi *Hieronymum* jam confutavimus. Subdit verò: *multáque ejusmodi, quæ si voluero cuncta digerere, non dicam libro, sed libris opus erit.* Ut alii perperam LXX. Intt. θεοπνευστίαν commenticiam inculcabant: ita & *Hieronymus*, è contrario, prava eis consilia immeritò exprobrat, ut ostenderet, quàm esset nova ejus versio necessaria. Tot sunt alia loca, apud Prophetas, quibus acerrimè invehuntur in peccata Judæorum, quæ leguntur in LXX. virali versione; ut nulla ratio sit, cur illis potiùs, quàm huic loco parcerent. Verba בצפרן שמיר *betsippboren schamir*, verterunt alii Græci Interpretes: ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ, & Latinus: *in ungue adamantino*, quo intelligitur, *scalprum adamantinum*, qua uti licet ad insculpendum quidpiam non tantùm vitro, sed etiam crystallo, ac durioribus gemmis. Dicitur id instrumentum *unguis* צפרן, quòd aliquo modo ungues avium acumine suo referret, nam צפור *tsippbor* est avis.

In tabula cordis eorum] על לוח לבם *bal louabh libbam*. Græci: ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς καρδίας αὐτῶν, Latinus: *super latitudinem cordis eorum.* Rectiùs *tabulæ*, quæ propria vocis significatio, & rei, quæ agitur, conveniens. Sic & Græcè verti debuit: ἐπὶ τῆς πλακὸς, ut Proverb. III, 3. in Aldina, & Complutensi Edd. Hisce loquendi generibus exprobratur obiter Judæis cor lapideum; cui, nisi stylo ferreo, nihil inscribi possit; aut etiam ungue adamantino, qui duriori lapillo scalpendo adhibetur. Vide Ezek. XI, 19. XXXVI, 26.

In cornibus altarium] Hinc colligit *Grotius*, in cornibus scribi solita nomina Deorum, quorum erant altaria, nósque amandat ad Act. C. XVII, 23. Sed Græci solebant inscribere lateribus basis altarium nomina Deorum, quibus erant altaria consecrata, ut ex multis Inscriptionibus antiquis liquet. Vide *I. Classem* Inscriptionum Gruterianarum.

2. *Filiorum illorum*] בזכר בניהם *bizchor bnebem*. Græci Intt. ἡνίκα ἀναμνησθῶσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν. Latinus: *cùm recordati fuerint filii eorum.* Quid faciat ad rem filiorum memoria non intelligo. Itaque verti: *cùm recordor filiorum*, ut Deus ita loquatur. Intelligendi videntur filii iis altaribus mactati, quorum memoria Deum vehementer offendebat.

Exclamo] Videtur simile quiddam subaudiendum, cùm proximè sequatur exclamatio: *ô mi mons* &c. Alioquin hiulca Latinis auribus est oratio.

Simulacrorum] אשריהם *ascherebem*, simulacrorum eorum. Sic vertimus, hoc in loco, quia distinguuntur à lucis, sequentibus verbis: *ad frondosas arbores.* Vide ad 1. Regum C. XIV, 15, 23.

3. *O mi mons* &c.] הררי *bareri.* Adloquitur Deus Montem Templi, cujus direptionem prædicit, propter idololatriam Judæorum, in quorum agro, unà cum Diis commentitiis, coli nolebat.

Qui es in boc agro] בשדה *bassbadeh*, hoc est, in eadem terra, in qua tot erant colles Diis inani-

omnibus finibus vestris, *ô Judæi.* [4]. Vacabitis & apud vos à *colendo* prædio, quod
vobis dedi, & vos in servitutem dabo hosti vestro in terra, quam non noratis; quia,
ignem subjecistis iræ meæ, in perpetuum, ardebit.
[5]. Sic dixit Jehova: maledictus *esto* vir, qui confidit in homine, & robur suum
in carne situm vult, cujúsque animus à Jehova recessit. [6]. Erit instar myricæ in de-
serto, nec bonum sentiet, cùm obtigerit, habitabit æstuosa loca in solitudine, in terra
salsuginosa, in qua non habitaveris. [7]. Benedictus *contrà* esto vir, qui fidit Jehovæ,
aut cujus fiducia est Jehova. [8]. Erit instar arboris ad aquam plantatæ, quæ ad rivum
radices mittit, nec sentit æstum, quando venit, foliúmque ejus viret, nec anno sicci-
tatis arescit, nec fructum proferre desinit.
[9]. Animus omnium fallacissimus, idem desperatus est; quis eum nosse queat?
[10]. E-

nibus editis locis agrorum vestrorum, ô Judæi. 4. Desinetis colere prædia vestra, quibus vos donaveram, & vos in servitutem abduci patiar in terras, quas non noveratis, quia in perpetuum accendistis indignationem meam.

5. Hæc autem dixit præterea Creator; Maledictus esto, qui homini fidit; & robur suum situm vult, atque à vero Deo defecit. 6. Ejusmodi homo est instar myricæ, in deserto, nec sentiet si quid boni erit. 7. Benedictus contra sit, qui fiduciam suam in Creatore posuerit. 8. Poterit esse instar arboris, quæ est ad aquam plantata, quæ radices ejus rigat, neque siccitatem, propter æstum, patitur, & virentia folia servat, nec siccitatis causa fructus ferre desinit.

9. Animus hominum fallacissimus est, idémque despera-

inanibus consecrati; quæ Deo propterea invisa facta erat, quamobrem diripiendam, ne suo quidem fano excepto, Chaldæis traditurus erat.

Divitias tuas] חילך *hhelcha.* Quod incommodè verterunt Græci: ἰσχύϊ σου, & Latinus: *fortitudinem tuam.* Sed חיל *hhajil* hìc sunt divitiæ, ut Ruth. II, 1. IV, 11. & alibi sæpe.

Propter peccatum locorum vestrorum editorum] במותיך בחטאת *bamothecha behhatath*, editorum tuorum locorum propter peccatum; est inversio pro בחטאת במותיך *propter peccatum locorum tuorum editorum*, quales alibi sæpiùs in hoc Propheta observavimus. *Peccatum locorum editorum* est peccatum in iis locis consecrandis cultui falsorum Deorum admissum. Suffixa singularia plurali numero expressimus, perspicuitatis causâ, cùm sit manifestum; Deum hìc Judæos alloqui.

4. *Vacabitis & apud vos à colendo prædio*] ושמטתה ובך מנחלתך *veschamattbah oubcha minnahhalathcha*, & remittes & in te à prædio tuo. Græci: ἀφαιρεθήσῃ καὶ ταπεινωθήσῃ ἀπὸ τῆς κληρονομίας σου. Quæ quomodo conveniant Hebraicis nescio. *Hieronymus* verò: *Et relinqueris sola ab hereditate tua*; quæ meliora non sunt. Cùm שמט sit *relinquere* terram incultam, ut Exod. XXIII, 11. & שמטה *schmittah* dicatur ideò annus septimus, quo terra non colebatur, sic esse intelligendum censuerim. Difficultatem tamen parit ובך *oubcha*, quæ verti queat *apud te*, aut *apud vos*.

Ignem subjecistis iræ meæ] אש קדחתם באפי *esch kdahhthem beapphi*, ignem accendistis in ira mea; hoc est, cùm justitiæ meæ pœnas deberetis, eam magis ac magis offendistis.

In perpetuum לעלם *lebolam*; hoc est, in longum tempus.

5. *Qui confidit in homine* &c.] Quamvis hæc sit generalis sententia, & semper vera; videtur tamen Propheta eam protulisse, ob fiduciam, quam Jehojakimus in Ægyptiis collocavit; quos Babyloniis pares fore falsò credidit, cùm sint à Nebuchadnetsare victi. Vide 2. Reg. XXIII, 33. XXIV, 7.

Robur suum in carne situm vult] שם בשר זרעו *scham baschar zarobo*, posuit carnem brachium suum. *Brachium* sumitur pro robore, seu viribus passim.

A Jehova recessit] Leges ejus non observat. Vide de Jehojakimo 2. Reg. XXIII, 37.

6. *Instar myricæ in deserto*] כערער בערבה *cheberbar babarabah.* LXX. Intt. ערער interpretantur ἀγριομυρίκῃ, Latinus: *myricam*, *Symmachus*: ξύλον ἄκαρπον. Humile est *myrica* arbustum, quod in solitudine etiam tenuius est.

Nec bonum sentiet] *Bonum videbit*, hoc est, sentiet. Vide Ps. XXVII, 13. CXXVIII, 6. &c. Hoc non refertur ad myricam, sed ad hominem.

Æstuosa loca] חררים *hharerim.* A חרר *adustus fuit.* Quasi loca arida, & soli exposita. LXX. Intt. ἐν ἁλίμοις. Latinus: *in terra salsuginis.* Qualis est terra desertæ Arabiæ, multis in locis, quæ salsugine nativâ est inculta.

8. *Instar arboris*] Imitatio Ps. I, 3.

Nec sentit æstum] In textu ירא, in margine, לא יראה *lo jireh*, non videbit, ut versu superiore. LXX. Intt. legerunt ירא *jira*, timebit, unde verterunt φοβηθήσεται, & Latinus: *& non timebit.* Quæ non spernenda est lectio.

Anno siccitatis] בשנת בצרת *bischnath battsoreth*, anno siccitatis, ut res ipsa ostendit. Vide Cap. XIV, 1. LXX. ἐν ἐνιαυτῷ ἀβροχίας, Latinus: *tempore siccitatis.* Radix בצר est propriè *secare*, tralaticio verò sensu *prohibere*, ut Gen. XI, 6. Hìc est intelligenda *prohibitio* pluviæ.

Arescit] ידאג *jidag*, sollicita erit, propriè, quasi ob pluviæ defectum; sed vertimus *arescit*. LXX. Intt. φοβηθήσεται, Latinus: *sollicitum erit.* Sed tralaticius significatus commodior est Latinè loquenti.

Nec fructum ferre desinit] ימיש מעשות פרי *jamisch mehaschoth pheri.* מוש propriè est *discedere*, *se amovere*; at hìc est διαλείπειν, *desinere*, ut habent LXX. Intt. & Latinus.

10. Ego Jehova cor ſcrutor & renes exploro, *unicuique* pro ejus vitæ inſtituto, & fructum
ſtudiis ejus *convenientem rependam*.
11. Ruſticula *ova* colligit, ſed non parit; facit ſibi divitias, ſed ſine jure; mediis
ſuis diebus eas relinquit, atque ad extremum ſtulta eſt. 12. Solium gloriæ tuæ altum
eſt ab initio; locus, *nempe*, ſacrarii noſtri. 13. Exſpectatio es Iſraëlis, ô Jehova, &
quicumque te deſerent pudore adficientur. Recedentes à te ſcribentur in terræ *vili
plebecula*; quia Jehovam ſcaturiginem aquæ vivæ deſeruerint. 14. Cura me; Jehova,
& ſanitatem recuperabo; ſerva me, & ſalvus ero; nam tu laus mea es. 15. Jam mihi
dicunt: ubi *eſt* verbum Jehovæ? *ad nos* nunc perveniat. 16. Atqui ego non refugi, ne poſt
te paſtor eſſem *Judæ*, nec diem deſperationis exoptavi; tu *rem* noſti, quod enim protulerunt
labia mea, coram te fuit. 17. Ne ſis mihi, *ô Deus*, terrori, die enim calamitatis, perfugium meum
fuiſti.

deſperatus, quis noſſe poſſit? 10. Ego Creator, ait Deus, corda ſcrutor & renes exploro, hoc eſt, arcanas hominum cogitationes, ut unicuique pro moribus mercedem, & fructum adfectuum convenientem rependam.

11. Ut Ruſticula ova ſibi colligit, quæ nequaquam peperit, eáque calefacit, atque excludit quamvis non ſint ipſius; ſed pullos relinquit, quaſi inſanire videretur: 12. ſic Judæi ſe geſſerunt, qui primùm editum montem Sionis ſibi vindicavit, quem poſtea deſeruit; 13. ſic, ô Creator, fuiſti ſpes eorum, & poſteà te deſeruerunt, quamvis omnes, qui te deſerunt, pudore adficientur. Qui à te deficiunt eorum loco habebuntur, quo vilis plebecula; quia ſcaturiginem vivam omnium bonorum deſeruerint. 14. At curam mei ſuſcipito, & priores res ſecundas recuperabo. Serva me, & tum verè incolumis ero, nam is ſolus es, quem laudare meritò poſſim. 15. Jam à me contumelioſè quærunt, ubi ſint ea, quæ mihi pollicitus eras, eorumque exſequutionem flagitant. 16. Atqui ego nequaquam recuſavi eſſe,

9. *Animus omnium fallaciſſimus*] עקב הלב מכל *hakob halleb micchol*, ſupplantator animus præ omnibus. LXX. Intt. βαθεῖα ἡ καρδία παρὰ πάντα: Legiſſe videntur עמק *hamok*, ut rectè obſervat *Lud. Cappellus*. Latinus: *pravum eſt cor omnium*, minùs commodè. Sententia eſt nihil fuiſſe fallacius animo Judæorum, nam *ſupplantare* eſt tralaticio ſenſu fallere, unde עקוב *hakoub* fallax hìc & Eſai. XL, 4.

Idem deſperatus] אנש הוא *anuſch hou*. LXX. ἄνθρωπός ἐστι, legerunt, nempe, אֱנֹשׁ, perperam Latinus: *inſcrutabile*, legit, nempe, אָנוּשׁ, deſperatum, ſive quod ſcrutari deſperes. *Hieronymus* ad locum: ENOS *quatuor litteris ſcribitur*, ALEPH *&* NUN *&* VAU *&* SIN. *Si autem legatur* ENOS, homo *dicitur*; *ſi autem* ANUS inſcrutabile, *ſive* deſperabile, *eò quod nullus cor hominis valeat invenire. Symmachus verò hunc locum ita interpretatus eſt:* inſcrutabile cor omnium, vir autem quis eſt, qui inveniat illud? Si legeremus in Hebraïcis עמוק *hamouk*, admittenda ſine dubio eſſet interpretatio *Hieronymiana*, ſed cùm è lectione noſtra, quæ recta videtur, ſermo ſit de hominibus fraudulentis, præſtat eò rem referre.

Quis illum noſſe queat] *Quis eum noſcet*? Nempe, aliud ſimulat, aliud molitur, ideóque homines fallit.

Ut unicuique &c.] *Et addendum pro ejus viis.*

Et fructum ſtudiis ejus &c.] *Secundùm fructum ſtudiorum ejus.* Vide & C. XXII, 14.

11. *Ruſticula ova colligit*] קרא דגר *kore dagar*. LXX. ἐφώνησε πέρδιξ, *Hieronymus* verò: *perdix fovit*. Quod ſic interpretatur: *ajunt Scriptores Naturalis Hiſtoriæ, tam beſtiarum, & volucrum, quàm arborum, herbarúmque (quorum principes ſunt, apud Græcos, Ariſtoteles, & Theophraſtus, apud nos Plinius Secundus) hanc perdicis eſſe naturam, ut ova alterius perdicis, id eſt, aliena furetur; & eis incubat, foveátque; quúmque fætus adoleverit avolare ab eo & alienum parentem relinquere.* Quod negat *Bochartus* Hieroz. P. 1. Lib. I. c. 12. ubi oſtendit perdicem non dici קרא *kore* ſed ruſticulæ, & gallinaginis genus, in Oriente notum, at nobis ignotum; ex earum avium numero, quæ alienis ovis incubant. Eum, ſi vacat, adito. Verùm דגר vertimus *colligit*, ut Eſa. XXXIV, 15. quam ſignificationem in Lingua Chaldaïca obtinet. Supplevimus autem ova, quia aliud nihil hîc poteſt ſubaudiri.

Facit ſibi divitias] עֹשֶׂה עשר *hoſcheh hoſcher*. Hic עשה eſt, ut ſæpe alias, *ſibi comparavit*. Vide ad Gen. XXX, 30. XXXI, 1.

Sed ſine jure] ולא במשפט *vlo bmiſchphat*, non in judicio, ſed *jus* intelligitur, ut paſſim.

Mediis ſuis diebus] Dimidia parte dierum, quibus ova, aut pullos foveri par erat. Ceterùm hîc eſt comparatio, cujus ἀπόδοσις Lectori ſupplenda permittitur, cujus videtur hæc eſſe ſententia: ſic qui ex alieno, contra jus & fas, divites facti ſunt, in medio vitæ curriculo, exſtinguentur, nec raptis à ſe fruentur. Ac ſanè qui hiſce temporibus apud Judæos rapto divites erant, non diu divitiis ſic paratis incubuere, cùm jam immineret, captivitas, in quam ſunt abducti, niſi priùs mortui ſint. Vide & Pſ. LV, 24.

13. *Recedentes à te*] וסורי *veſourai*, *recedentes à me*. LXX. Intt. ἀφεστηκότες quaſi legerint וסורים *veſourim*. Latinus: *recedentes à te*, quaſi eſſet סוריך *ſourecha*. Quomodocumque legemus, ita res intelligenda, loquitur enim hìc Jeremias.

Scribantur in terræ vili plebecula] בארץ יכתבו *baarets jiccbathebou*, in terra ſcribentur. Tales habiti ſunt Judæorum longè maxima pars trans Euphratem; exceptis enim Daniele, ejúſque ſociis, Mardochæo & pauculis aliis, viles fuerunt, apud Babylonios, Judæi, atque in cenſibus populorum tales habebantur. *Grotius* interpretatur perinde ac ſi ſcriptum fuiſſet, *in pulvere*; quia quæ in pulvere ſcribuntur, levi vento delentur. Nimis, ut opinor, argutè. *Scribi* & alibi adhibetur, ubi ſermo

fuisti. 18. Pudeat insectatores meos, sed me nequaquam pudeat, terreantur illi; ego
verò non terreor! Diem calamitatis in eos adducito, & duplici clade eos frangito.
coram te fuit. 18. Ne sis mihi, ô *Deus*, terrori, die enim calamitatis perfugium meum
19. Sic dixit Jehova mihi; ita & consistito ad portam popularium, per quam ingrediuntur atque egrediuntur Reges Judæ, *similiter*que ad omnes Jerosolimæ portas,
20. & verba hæc illis dicito: audite verbum Jehovæ, Reges Judæ, totáque Juda & omnes incolæ Jerosolimæ, qui per istas portas ingredimini.
21. Sic dixit Jehova: cavete vobis diligenter, ne bajuletis onus, die Sabbathi; néve per has portas Jerosolimæ inferatis;
22. néve efferatis onus ex ædibus vestris, die Sabbathi; néve opus ullum faciatis, die quietis; & sanctum habetote diem Sabbathi, quemadmodum Majores vestros jussi:
23. At

esse, sub tuo præsidio, pastor Judæ, nec ei optavi tempus desperationis. Tu, ô Deus, rem nosti, cùm non ignores, quæ, te audiente, iis dixisti. 17. Ne me terreas, tu qui temporibus duris mihi fuisti perfugium. 18. Pudore subfundantur insectatores mei, nec me nunc pudeat. Terreantur isti, qui tibi adversantur, non ego, qui dicto audiens sum. Tempora calamitosa iis incumbant, & duplici clade eos frangito.

19. Creator vero mihi, abito, inquit, ad portam laïcorum & Regum, quâ in montem Sionem ingrediuntur, atque ad omnes Jerosolimæ portas, 20. illícque hæc verba, omnibus audientibus, dicito: Audite verba Dei, vos Judæ Reges, & tu Judæ Tribûs; idemque facito ad omnes Jerosolimæ portas, & addito: sic dixit Creator, cavete diligenter, ne ullum onus bajuletis, diebus Sabbathi, néve per portas ea in Urbem inferte; aut onera ex domibus vestris in vias urbis; nec etiam illo die opus ullum facite, sed sacris feriis celebratis, quemad-

sermo est de censu populi, ut Ezek. C. XIII, 9. ארץ *erets* hìc sumitur pro eo, quod alibi occurrit, עם הארץ *plebs terræ*, ut 2. Reg. XXV, 16. Ezek. XXII, 29.

14. *Laus mea es*] Is quem laudo, vel is quo glorior.

15. *Ubi est verbum Jehovæ*] Irridentes hæc dixisse intelligendum est, quasi nulla fuisset revelatio, quâ Deus futura Jeremiæ aperuisset.

16. *Non refugi*] לא אצתי *lo atsthi*, non festinavi, hoc est, non me festinanter subduxi. LXX. Intt. οὐκ ἐκοπίασα. Latinus: *non sum turbatus*. Non satis commodè.

Ne post te pastor essem] מרעה אחריך *merobeh abharecha*, à pastore post te, ubi מ vim habet negativam, ut passim. LXX. Intt. κατακολουθῶν ὀπίσω σου. Latinus: *te pastorem sequens*. Adludit Propheta ad morem pastorum oves sequentium, adloquitúrque Judæ populum; quem induxit, in antecedentibus verbis, petentem numquid Deus ei revelasset; & respondet, negando se refugisse curam pastoralem sumere Judæorum.

Nec diem desperationis tibi exoptavi] ויום אנוש התאויתי *vejom anousch bithavethi*, & diem desperatum exoptavi; nempe, tibi. Est hìc negativa particula ex antecedentibus repetenda. LXX. Intt. ἡμέραν ἀνθρώπου, Latinus: *diem hominis* verterunt, legentes, nimirum אֱנוֹשׁ *hominis*, quod quid sit non adsequor. Meliùs ergo Massorethæ אָנוּשׁ punctarunt, hoc est, *desperatum*. *Dies desperatus* est quo nulla superest spes salutis, sed præsens adest exitium, ut dies, quo Jerosolima capta est, aut quo abducti sunt Judæi in captivitatem. Ideò *Jonathan* vocat, יום ביש *diem malum*. Sic infrà C. XXX, 12, & 15. אנוש *anousch* dicitur de vulnere, cujus sperari non poterat curatio. Ita loquitur Jeremias, ut confutet eos, qui inimicum gentis suæ dicere poterant, quod tam sæpe extrema omnia ei prædixerit, ostenderítque eam maximis calamitatibus dignam fuisse. Vide ad vers. 18.

Tu rem nosti &c.] Nempe, Tu Judah; quem etiamnum adloquitur.

Quod enim protulerunt labia mea] *Prolatio labiorum meorum ante faciem tuam fuit*; hoc est, ipse audivisti, cùm ea mala tibi prædixi.

17. *Ne sis mihi, ô Deus,*] Jam se convertit Propheta ad Deum, ut res ipsa docet. Obscuri facti sunt Prophetæ, quia Interpretes non satis adtenderunt mutationes subitas personarum, quæ loquuntur, aut earum, ad quas verba fiunt. Hoc præsertim in Jeremia observare licet, quòd Dialogismi, tacitis personis, frequentiores apud eum sint.

Terrori] למחתה *limbhitthah*. Deprecatur Propheta terrores illos, quos tot calamitatum revelationes necessariò secum trahebant. Deúmque orat, ut se contra impendentia mala, quemadmodum adhuc fecerat, tueatur.

Insectatores meos] Sacerdotes, Pseudoprophetas, Aulicos, aliósque, qui vitia sua castigari atque exitium Jerosolimæ prædici pati non poterant, ut ex sequentibus satis liquet.

18. *Diem calamitatis* &c.] Negavit superioribus verbis vers. 16. se *diem calamitatis optasse Judæ*, quibus in verbis subaudiendum, modò Juda ad saniorem mentem rediret, Deóque ex animo pareret. Nefas enim erat Idololatris, & sceleratis, nec impietatem & vitia umquam emendaturis secunda omnia optare; quibus adversa omnia minatur ubique Deus, & ullâ usquam veniæ spe factâ. Cùm ergo Juda pertinaciùs deliquisset, vaticiniáque Prophetarum Dei etiamnum rideret; jam non dissimulat, se contumaciter peccantibus, nisi resipiscant tandem, pœnas, quas eis minatus erat Deus, optare, & majores etiam. Is non hominibus malè vult, qui pœnitentibus veniam à Deo pollicetur, & solis obduratis malè precatur. Hoc demum est odisse vitia, non homines.

Duplici clade eos frangito] משנה שברון שברם *mischneh schibbaron schobrem*; hoc est, duplo majorem illis immitte, quia contumaciter nequitiæ

23. At illi nec audiverunt, nec aurem suam inclinarunt; verùm indurarunt cervicem suam, ne audirent, néve institutionem acciperent. 24. Si auscultaveritis mihi, ait Jehova, ita ut nullum inferatis onus per portas urbis hujus, die Sabbathi, sanctúmque habeatis eum diem, ita ut ullum opus eo faciatis; tum verò per portas hujus urbis ingredientur Reges & Principes, qui sedent in solio Davidis, vecti curribus aut equis, cùm ipsi, tum eorum proceres, viri *tribûs* Judæ & incolæ Jerosolimæ, atque hæc urbs in perpetuum habitabitur; 26. veniéntque ex urbibus Judæ, è locis, quæ sunt circa Jerosolimam, è terra Benjaminis, è campestribus, & montosis *locis* éque meridiano tractu, qui adducent holocausta, victimas *alias*, munus *farreum*, atque thus, & *victimas* laudis

quemadmodum jussi sunt Majores vestri. 23. At illi nihilo seciùs contrà fecerunt, & quasi non audissent, quod eos jusseram, haud aliter se gessissent. 24. Si verò me audiveritis, & diem Sabbathi observaritis; 25. tum verò Reges eorumque Aulici, pergent ingredi his portis in urbem, iisdemque egredi, vecti curribus, aut equis, cùm ipsi, tum etiam proceres, & incolæ quivis Judæi, & Jerosolimitani. 26. Venient etiam alii ex locis circa Jerosolima sitis, ex agris Benjaminitarum,

quitiæ suæ adhærent, quamvis iterum, iterúmque moniti, & revocantibus ad saniorem mentem indignantur, & extrema minantur.

19. *Popularium*] בני העם *bne haham.* Omissum est ה in textu, quod in margine notatur. Respicit Propheta ad portam quamdam insigniorem, per quam non tantùm Jerosolimitanorum vulgus, sed etiam Reges solebant urbe egredi atque in eam redire. Fortè intelligenda porta fontis non procul ab Urbe Davidis, in occidentali muro, per quam portam in hortos regios ibatur.

21. *Cavete vobis diligenter*] השמרו בנפושתיכם *hisschamerou bnaphschothechem*, cavete in animabus vestris. LXX. Intt. φυλάσσεσθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν. *Hieronymus* verò: *custodite animas vestras.* Incommodè. Est idioma linguæ Hebraïcæ, in quo primùm observandum, conjugationem passivam vim habere verbi ἀντιπεπονθότος, ut Græci loquuntur, quod complectitur actionem, & passionem; deinde additione vocum *in anima vestra* ejus intendi significatum, quem voce *diligenter* expressimus. Vide hoc loquendi genus Deut. IV, 15. & Mal. II, 15, 16.

21. *Ne bajuletis onus* &c.] Cùm hoc esset opus servile, die Sabbathi illicitum fuit, ne ministerii cujuspiam necessarii obtentu, miseris servis nulla umquam requies concederetur. Qua de re diximus ad Exod. XX, 8. Hinc etiam videmus Nehem. XIII, 16. *& seqq.* rem à viro pio & legis perito vetitam fuisse, hac etiam additâ ratione: *annon sic fecerunt Majores vestri, proptereáque immisit Deus omnem hanc calamitatem in nos, & in hanc urbem?* Fateor equidem tantùm hoc non fuisse peccatum, quantum colere Deos alienos, aliáque id genus in delictis moralibus sita. Sed quia hoc fiebat, legum divinarum contemptu, è quo facilè ad alias graviores leges exemplum paullatim trahi potuit; ideò Deus, per hunc suum Prophetam, violationem hanc Legis de Sabbatho gravissimè castigavit, temporibus quibus atrociora multò delicta vulgò admittebantur. Sed hæc etiam Lex, eo ævo, quo Idololatricæ Gentes imminebant cervicibus Judæorum, & miseri servi ubique crudeliter habebantur, perfringi, tacentibus Prophetis, nequaquam expediebat. Magnum ad pietatem incitamentum fuit, redeunte septimo quoque die, creationis omnium rerum memoriam celebrari; & ad humanitatis officia summopere pertinebat, miseros servos clementer haberi.

22. *Quietis*] Expressimus significationem vocis שבת *schabboth*, ad quem hic respicitur, præsertim, ut emolliretur ter repetita vox Hebraïca.

Et sanctum habetote] Consecratum Deo, in memoriam perfectionis totius rerum universitatis, postquàm Deus creare septimo die desiit. Vide ad Exod. XX, 8.

23. *Ne audirent*] Litteræ sic leguntur in textu שומע transpositæ, sed in margine שמוע *schmoah*, ex analogia Linguæ. Præstitisset veram lectionem esse in textu, & mendosam omitti. Hæc apud me Massorethicam diligentiam non commendant; ostentatio enim præposteræ ἀκριβείας sæpe negligentiam occultat.

24. *Eum diem*] *Diem Sabbathi.*

25. *Hæc urbs in perpetuum habitabitur*] Non sunt hæc ita intelligenda, quasi è sola observatione Sabbathi penderet spes omnis Jerosolimæ, quamvis ceteroqui Lex Divina conculcaretur; Lex enim de Sabbatho à Deo imposita erat populo Hebræo, ut memoriâ illâ conditi terrarum orbis, à Deo, quem colebat, in officio contineretur, Legúmque ceterarum observantior esset; non ut in observatione Sabbathi, ceterarum omnium securus, adquiesceret. Rectè ergo *Grotius* κατὰ συνεκδοχὴν unâ Lege memoratâ ceteras omnes simul intelligendas censet. Sed verum est hæc dicta ex occasione violationis Sabbathi, quæ memoratur, fuisse.

Verùm quærunt hîc, quî Propheta nomine Dei polliceri queat incolumem futuram Jerosolimam, si Leges divinæ observarentur, cùm Templi & Urbis excidium & vastitas dudum prædicta essent, & quidem sine ulla spe revocationis decreti, ea de re, divini ab Esaïa aliisque Prophetis; usque ad extrema tempora, quibus Jeremias vixit; ut ex eorum libris, Historiáque Regum & Ephemeridum constat. Ego verò, cùm probe sciret Deus, à Judæis Jeremiæ nullam rationem habitum iri, crediderim hæc mandataà Deo Prophetæ data, ut ostenderet, non tam quid futurum esset, si Judæi meliores facti essent; quàm quid futurnm fuisset, si ab initio Jerosolimitani, & Judæ tribules ceteri, legum observantes fuissent, útque simul hominibus

laudis. [27]. Sin verò nolueritis auscultare mihi, ita ut sanctum habeatis diem Sabbathi, nec bajuletis onus ingredientes portas Jerosolimæ, die Sabbathi; tum faciam, ut ignis subjiciatur ejus portis, absumátque altas ædes Jerosolimæ neque exstinguatur.

Judæi in potestate Dei, ut testæ in potestate figuli, minæque iis intentæ, & vaticinium in eos, qui Jeremiæ insidias struxerant.

1. VERBA, quæ facta sunt ad Jeremiam à Jehova, in hanc sententiam: [2]. surge, téque confer domum figuli, ubi faciam, ut verba mea audias. [3]. Ivi ergo domum CAPUT XVIII.

nitarum, cùm ex montanis, tum etiam è campestribus; qui adducent holocausta, tum alias victimas, & munus farreum, thus, & hostias laudis, in Ædem Creatoris. 27. Sin verò parere nolitis mihi, tum faciam, ut portis urbis ignis subjiciatur, impediámque ne exstinguatur, sed ut absumat altissima ædificia Urbis.

PARAPHRASIS.

1. VERBA facta à Creatore, in hanc sententiam; 2. surge, Jeremia, itóque domum figuli, ubi te docebo, quid velim te scire. 3. Me ergo contuli domum figuli, quem inveni formantem

minibus ævi sui contumaciam, quâ omnes jugi impatientes erant, exprobraret. Vide 2. Reg. XX, 17. & seqq. ubi res prædicitur Hezekiæ; C. XXI, 12. & sequentes, ubi res repetitur clariùs, & copiosiùs filio ejus Manassæ: C. XXII, 15. & seqq. ubi à Prophetide Chulda tertiâ vice, Josiæ, Manassæ nepoti, religioso licèt Regi, sine ambagibus ullis repetitur, sed tantùm post ejus mortem differtur.

E campestribus &c.] ומן השפלהומן ההר ומן הנגב *oumin hasschephelahoumin hahar, oumin hannegeb*, & à planitie & à monte, & à meridie. Hæc tria pertinent ad designationem tractûs agrorum Tribûs Judæ, qui erant ad meridiem. Vide Jud. I, 9. & notanda ad Habdiam, vers. 19. Non erat cur *Hieronymus* ad Allegorias hìc confugeret, eásque frigidas, cum grammaticus sensus sat apertus esset.

Victimas laudis in Ædem Jehovæ] מביאי תודה בית יהוה *mbie thodah beth Jehova*, adducentes laudem domum Jehovæ. תודה hìc sumitur pro victima, quâ mactatâ laudabatur Deus, actis propter ejus beneficia gratiarum actionibus. Vide ad Levit. VII, 12. Non repetiimus *adducentes*, quia jam ea vox adhibita erat, in antecedentibus verbis. LXX. Intt. verterunt תודה αἴνεσιν, Latinus: *oblationem*, incommodè, quia certum genus oblationum significatur, non quævis. Verùm in Commentario: *& inferent* oblationem, *quæ Hebraïcè dicitur* THODA, *& in gratiarum actionem dici potest.*

COMMENTARIUS
In Caput XVIII.

1. *Confer*] ירדת *jaradtha*, descendisti, pro descende; hoc est, ito; nam *adscendere* & *descendere*, nullâ habitâ ratione sitûs locorum, perinde sunt, apud Hebræos ac *ire*.

3. *En verò*] והנהו in textu, pro והנה הוא hinne hou, *ecce ille*, ut est in margine. LXX. Intt. ἰδοὺ αὐτὸς, Latinus: *ecce ipse*.

In rota] על האבנים *hal haobnajim*. LXX. Intt. ἐπὶ τῶν λίθων, quia אבן *eben*, est lapis, sed quis est usus lapidum in facienda *lagena*? Præterea dualis vocis terminatio ostendit verba fieri de instrumento nescio quo fictorum duplici. *Hieronymus* habet: *super rotam*, quia rota utebantur fictores, ut etiamnum hodie. Sic & *Horatius* de opere figlino A. P. vers. 22.

— *amphora cœpit*
Institui, currente rotâ, cur urceus exit.

4. *Alterum denuo fecit* &c.] *Et reversus est, & fecit illud vas alterum, sicut rectum in oculis figuli, ad faciendum.* Notissima hæc Linguæ Hebraïcæ idiomata, quorum sensum expressimus, nam verba non opus erat.

6. *Possim vobis facere*] Hoc est, quia noluistis esse, quod cupiebam, seu legum mearum observantes, volo vos omnes abjicere; & populum mihi novum eligere? Quod tandem fecit Deus, temporibus Christi. Deus, nempe, summus, jure creationis rerum omnium dominus, potest huic potiùs, quàm illis, hoc tempore potiùs, quàm alio, plus aut minùs dare, quemadmodum ei libet; summa est enim, in beneficiorum, nulla virtute, aut nullis benefactis provocata collatione, ejus libertas. Sed ubi justitia agitur, tum verò legibus ipse suis Deus tenetur; & quamvis nocenti ignoscere possit, aut pœnas infligere, prout ipse vult; non licet ei, per præstantissimam suam naturam, innocentem pœnis, quas meritus non est, adficere.

7. *Possim repente loqui*] רגע אדבר *regah adabber*, repente loquar. Hæc dicuntur, ut intelligant Judæi, Dei minas ac promissa pende-

mum figuli, en verò opus faciebat in rota; 4. corruptúmque eſt vas, quod faciebat, dum lutum erat in manu figuli, itaque alterum denuo fecit, prout ei viſum. 5. Tum facta ſunt ad me verba Jehovæ, in hanc ſententiam: 6. annon, ſicut figulus ille *luto* fecit, poſſem vobis facere, ô domus Iſraëlis? ait Jehova. Sicut enim *erat* in manu figuli: ſic vos *eſtis* in manu mea, ô domus Iſraëlis. 7. Poſſim repente loqui de gente, aut de regno, ut *gentem* evellam, exſtirpem ac perdam. 8. At ſi ea gens à nequitia ſua *ad ſaniorem mentem* redeat, me pœnitet mali, quo eam adficere cogitaveram. 9. Poſſim *contrà* ſubitò loqui de gente, aut regno, ut *gentem* augeam & ſtabiliam. 10. At ſi id fecerit, quod mihi improbatur, ita ut vocem meam non audiat; tum me pœnitet boni, quo dixeram me eam adfecturum eſſe.

11. Nunc verò dic viris è *tribu* Judæ, & incolis Jeroſolimæ: ſic dixit Jehova: jam ego cogito mali quidpiam de vobis, & contra vos molitionem ordior. Revertimini quisque

tem vas in rota; 4. quod fractum eſt, cùm formabatur, dum figulus id tractaret; quamobrem alterum formavit, prout ei viſum eſt. 5. Tum Creator in hanc ſententiam me adloquutus eſt: annon me gerere poſſem erga vos, quemadmodum figulus ſe geſſit erga vas, quod formabat, ô domus Iſraëlis? 6. Quemadmodum ille abjecit lutum? ut enim erat lutum in manu; ſic vos eſtis in manu mea. 7 Poſſim autem repente loqui de gente, aut de regno, ut eos homines extirparem, & perderem. 8. Sed ſi ea gens, à nequitia ſua, rediret ad ſaniorem mentem, me pœniteret eam perdere, ut eam gentem augerem & ſtabilirem. 9. Poſſim primùm loqui de augenda, & ſtabilienda gente. 10. At ſi primùm feciſſet quod mihi diſpliceret; ita ut præceptis à me acceptis minimè obſequeretur; tum me pœniteret boni, quod me eam affecturum dixeram.

11. Nunc autem dicito, ô Jeremia, viris tribûs Judæ, & incolis Jeroſolimæ dic, meo nomine, dixiſſe Creatorem: jam ego cogitavi de vobis

re ex ratione, quâ excipiuntur à Gentibus; ita ut ſi, minis auditis, emendantur, eas non ſit exſequuturus; vel, ſi auditis promiſſis, eis minimè adficiantur, ſed pejores evadant, ea non ſit impleturus. Hæc, nempe, nituntur, conditionibus, quæ ſi impleantur, aut negligantur, Deus id facit, quod ſanctiſſimam ejus naturam decet.

9. *Ut gentem augeam*] לבנות ולנטוע, *libnoth velintoah*, ad ædificandum, aut plantandum. *Ædificare* eſt interdum augere ſobole, ubi de hominibus ſermo eſt. Vide not. ad Exod. I, 21.

Quod mihi improbatur] *Malum in oculis meis.*

11. *Cogito mali quidpiam*] יוצר עליכם רעה *jotſer halechem rahah*, fingens contra vos malum. Vocula יוצר adhibetur hîc, ut videtur, ex occaſione eorum, quæ antea de figulo dicta ſunt. יצר *jetſer* cogitationem ſignificat Gen. VI, 5. ubi vide notata.

Molitionem ordior] חושב מחשבה *hhoſſcheb mahhaſchabah*, cogito cogitationem. Supplendum, niſi pravos veſtros mores emendetis.

12. *Res conclamata eſt*] נואש *noaſch*, deſperavimus, ut habet *Hieronymus*, qui in Commentario docet, *Aquilam* vertiſſe: *deſperavimus*, & *Symmachum*: *defecimus*. Rectè ſequutus eſt *Aquilam*. LXX. Intt. ἀνδριούμεθα, quod vertit *confortabimur*. Sed huc non facit is ſenſus & נואש *noaſch*, ſine dubio eſt *deſperavit*, qui ſignificatus loco optimè convenit. Vide ſupra C. II, 25. Non videntur Judæi verbotenus ſic reſpondiſſe, ſed potiùs factis oſtendiſſe, ſe ita ſentire; cùm pertinaciter vitiis ſuis indulſerint. Major autem fides habetur factis quàm verbis, quæ à Philoſopho dicebantur ἔργου σκιὰ, *umbra factorum*.

Quisque contumaciæ &c.] Quisque contumaciam cordis ſui mali faciemus. Vix videntur ita de ſe loquuti Judæi, quamvis ita ſe geſſerint. Sed talia quidem fecit.

13. *Rem ſummopere horrendam*] שערורית *ſchaharurith*, LXX. Intt. φρικτὰ. Latinus: *horribilia*. A שער *horruit*. Repetitio ſecundæ radicalis ſignificationem intendit. מאד *meod*, valde, quod ſequitur, rem confirmat.

14. *E rupe agri*] מצור שדי *mittſor ſchadai*; hoc eſt, è rupe ſita in agro, ſeu in planitie, quæ eſt in ſummis Libani jugis. Poſſent etiam intelligi de imis collibus, ut שדי ſignificet agros Libano ſubjectos. LXX. Intt. ἀπὸ πέτρας μαστοὶ, quaſi legiſſent שדים ſchadajim *mammæ*, & ſic vocarentur rupium protuberantes partes, unde aqua erumpit. Quod elegantia non caret, ſed argutius eſſe videtur. Notum autem eſt in ſummo Libani vertice ſemper eſſe nives, unde ſcaturiunt perpetui fontes. Vide Cant. VI, 15. *Hinc Mart. Baumgarten.* Itiner. Lib. III. c. 11. *Videbatur ſupra urbem* (Tripolin) *non ampliùs tribus milliaribus decantatus ille mons Libanus, alto & nivoſo protenſus vertice, plenus Cedris, abietibus, platanis aliisque nobilibus arboribus. Inde aquarum ille impetus, quem Canticorum Salomonis deſcribit liber, in mare prorumpit.* Tum de inferioribus collibus: *Hîc perſtrepentes fluvii, hîc rivi murmurantes, ac gelidæ fontium ſcaturigines.* Vide & locum *Joannis Phocæ* ad Cap. XXII, 6. & *Hadr. Relandum* Palæſtinæ Illuſtratæ Lib. Lib. I. c. 48.

Ac deficiunt aquæ exundantes] אם ינתשו מים זרים *im jinnateſchou majim zarim*, an evellentur (hoc eſt, exhaurientur, vel deficient) aquæ exundantes. Quod cùm non caperent LXX. Intt. verterunt: μὴ ἐκκλίνῃ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον, de quibus verbis vide *Lud. Cappellum.* Hieronymus: *aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes.* Nihil hîc obſcurum, præter vocem זרים *zarim*. Exiſtimavit *Hieronymus* eam adfinem eſſe voci זרם *zerem*, inundatio, imber. Sic & *Jonathan*: ממטר נחתין *mimtar nahhathin*, pluviæ *deſcendentes.* Eos ſequuti ſumus, cùm vocis

que à vita sua prava, atque vias vestras, & vestra studia emendate. 12. Dixerunt verò *illi*: res
conclamata est, nam cogitationes nostras sequemur, & quisque contumaciæ animi sui mali
indulgebit. 13. Propterea dicit Jehova: interrogate nunc gentes, quis audivit qualia hæc *sunt*?
rem summopere horrendam admisit virgo Israëlis. 14. Num desinit è rupe agri *fluere*, nix
liquefacta Libani? An deficiunt aquæ exundantes, frigidæ, defluentes? 15. Sed oblitus est mei
populus meus, *atque* inanibus *numinibus* suffitum obtulit, & offendit in viis suis, semitísque
antiquis, ut ingrederetur calles viæ nondum calcatæ; 16. ut redigerem ejus terram in sta-
tum stupendum, & perpetuùm exsibilandum; *ita ut* qui per eam transibit obstupes-
cat & moveat caput. 17. Sicut ventus orientalis *stipulas*: sic, in conspectu hostis, eos
disjiciam; cervicem, non vultum iis ostendam, die quo exitio dabuntur.
18. Dixerunt verò illi: agite, molitiones contra Jeremiam ordiamur; neque enim
abscedet lex à Sacerdote, nec consilium à Sapiente, nec verbum *Dei* à Propheta; agite
percu-

vobis calamitate malè habendis. Quisque vestrùm à sua vita prava, ad meliorem redeat. 12. Responderunt pertinaces Jerosolimitani, rem esse conclamatam, se pristinas suas opiniones sequuturos, nec aliter velle vivere, quàm fecerant. 13. Tum verò Deus, ore Prophetæ, respondit: interrogate nunc Gentes alias, an talia audiverint? rem enim omnino horrendam admisit gens Israëlitica. 14. Libani non desinit cadere nix liquefacta è rupibus, nec umquam illinc deest aqua. 15. At mei populus meus oblitus est; atque fictitiis Diis suffitus obtulit, in semitis suis antiquis relictis, ut vias numquam à se calcatas ingrederetur; 16. quasi optaret me suos agros in solitudinem sterilem & in perpetuum exsibilandam redigere; ita ut quicumque per eos transiturus esset, moturus esset caput, præ stupore. 17. Quemadmodum vehementior ventus stipulas huc illuc dissipat; sic imprudente hoste dissipabuntur Israëlitæ, eis dorsum vertam, die quo eos perdere statui.

18. Cùm audissent hæc à Jeremia, exilium ei moliti sunt; neque enim credebant umquam futurum

vocis זרים significatio, quâ *alienos* notat, huc pertinere nequeat; quasi hîc esset מים זרמים *majim zoremim*, in Participio *Kal*; nec mirum esset, si quis suspicaretur excidisse prius מ. Quod tamen non adfirmo, sed omnino ad significatum vocis זרם *zerem* respici existimo. Sunt etiam qui זרים Esai. I, 7. *imbrem* esse putant, sed, ut opinor, frustra. Sed quò hæc omnia spectant? Crediderim hunc sensum esse non magis debuisse Judæos officio suo deesse, quàm Libano deest nix, & quàm ex eo monte aquæ subjectos campos rigantes deficiunt. Quod aliquo modo vidit *Hieronymus*, qui hîc habet. *Tale est, & illud Virgilianum:*

Ante leves ergo pascentur in æthere cervi;
Et freta destituent nudos in littore pisces,
Quàm nostro illius labatur pectore vultus.

Et in alio loco:

In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet,
Semper honos, nomenque tuum, laudésque manebunt.

Quomodo, inquit, nix de Libani summitatibus deficere non potest; nec ullo, ut omnis liquescat, Solis ardore superatur, fluentésque de montibus rivi nequaquam siccantur in fontibus: sic meum nomen, quod per se stabile est atque perpetuum, non poterit immutari; & tamen cùm cetera naturæ ordinem servent, populus meus oblitus est mei.

15. *Sed oblitus est mei*] כי שכחני *chi schechehheni*. כי *chi* hîc adversativam vim habet, ut alibi. Vide *Chr. Noldium* ad XXIII. signif. particulæ.

Inanibus numinibus] לשוא *lschav*. Hoc interpretati sumus perinde ac לשקר *lscheker*, hoc est, *mendacio* (nam hæ voces sæpe miscentur) posteriori autem sæpe vocantur falsi, commenticii, seu inanes Dii. Imò & hæc ipsa vox Ps. XXXI, 7. conjuncta cum הבלים *inanitates* ejusmodi Deos significat.

Suffitum obtulit] *Suffiverunt* & postea *offenderunt*, quæ omnia referuntur ad populum.

Offendit in viis suis &c.] Antiqua instituta, hoc est; leges Mosaïcas desiit observare.

Calles viæ nondum calcatæ] Nova, nempe, Idololatrarum instituta, quæ antea non norant Israëlitæ, observare cœperunt.

16. *Ut redigerem ejus terram* &c.] Non quidem quasi rem eo animo fecissent, nihil enim minùs optabant, quàm desolationem patriæ; sed quia ita se gesserant, quasi rem optassent. Sic sæpe Scriptura effectum tribuit consilio eorum, quorum culpâ contigit, quamvis similem nullum finem sibi proposuissent.

In statum stupendum] לשמה שריקות עולם *lschamma schrikoth holam*, in stuporem (&) sibilos æternos; hoc est, ut à transeuntibus sibilis exciperetur. Vide infrà XLIX, 17. L, 13. &c.

17. *Sicut ventus Orientalis*] כרוח קדים אפיצם *Ut ventus orientalis dissipabo eos*, supplendum מוץ *mots* gluma, aut קש *kasch* stipula, ut sit hæc similitudo: sicut ventus vehemens spargit *stipulam*: sic dabo operam, ut victi ab hostibus quaqua versùm fugiant, & disjiciantur. LXX. Intt. ὡς ἄνεμον καύσωνα διασπερῶ αὐτοὺς, ut ventus urens, aut vehemens (nam sæpe ita intelligenda verba רוח קדים *ruahh kadim*) non tam dicitur spargi, quàm spargere, & patriis agris expulsi ab hostibus sparsi dicuntur. Vide suprà C. XIII, 24. Ps. LXXXIII, 14. Es. XVII, 13.

Cervicem non vultum] Non favebo, sed aversabor. Deus *abscondere faciem* dicitur iis quibus infensus est. Vide infrà XXXIII, 5. Ps.

percutiamus eum linguâ, nec ulla ejus verba adtendamus.
19. *Sed tu*, Jehova, adten-
tus mihi esto, & verba mecum litigantium audito.
20. An pro bono malum repen-
dendum *est*, ut foveam mihi fodiant? Recordare me stetisse coram te, ut pro iis bona
loquerer, quò ab iis iram tuam averterem.
21. Quare filios eorum fami permitte, fac
ut eorum *sanguis* fluat per gladium, sint eorum uxores orbatæ *viris*, & viduæ, & viri
eorum occidione occidantur; juvenes eorum ense vulnerentur, in prœlio.
22. Audia-
tur clamor ex eorum domibus, cùm *hostile* agmen repente in eos adduces; nam fo-
veam foderunt, ut me caperent, & laqueos pedibus meis abdiderunt.
23. Tu, Jehova,
nosti omne eorum consilium contra me, ut mortem *mihi inferant*; ne eorum iniquitati
placeris, nec peccatum eorum è conspectu tuo deleas, coram te impingant, *&* tempo-
re iræ tuæ contra eos agito.

Deus peccata Judæis exprobrat, gravésque pœnas, per Jeremiam, in valle Hinnomi, denunciat; quas summatim Propheta in Templo repetit.

CAPUT XIX.

SIC dixit Jehova: Ito & tibi lagenam testaceam à figulo comparato, *adsumitóque tecum* nonnullos è senibus populi, éque senibus Sacerdotum, & in vallem filii Hinnomi

turum ut Sacerdotes cognitione Legis carerent, aut ut consilium sapientiæ nullum haberent, aut ut verbum nullum esset à Deo factum Prophetæ; agite ergo, Jeremiam objurgemus, nec in ulla re aurem ei præbeamus. 19. Verùm tu, ô Creator, precibus meis aurem præbeto, & litigantum mecum audito injustas querelas. 20. An pro beneficio rependenda injuria, & struendæ insidiæ? Quamobrem memento me stetisse in Templo tuo coram te, ut te iis placarem. 21. Quamobrem liberos eorum permitte laborare fame, aut gladio cædi, aut fac ut uxores eorum sint viduæ cæde virorum, filii eorum juvenes vulnerentur in præliis. 22. Audiantur eorum vociferationes ex eorum domibus, cùm hostes in eos immittes subitò; nam mihi insidias struxerunt, ut me caperent, & laqueos abdiderunt pedibus meis, ut me caperent. 23. Tu, Creator, qui omnes eorum molitiones nosti, ut me occidant; ne eorum iniquitati placatum te præbeto, neque iis ignoscito, eorum sceleribus; sed, pro justitia tua, pœnis eos adficito.

PARAPHRASIS.

1. TUM verò Creator, ito, inquit, ad figulum, & emito lagenam testaceam, adsumtis aliquot è primoribus populi, éque senioribus Sacerdotum, atque ito in vallem filiorum Hinnomi,

Ps. XIII, 2. XXVII, 9. Eodem pertinet hoc loquendi genus, nam & Proceres, si quos supplices audire nolunt, tergum iis vertunt, & aliò se conferunt, aut abire jubent.

Die quo exilio dabuntur] *Die exilii eorum.*

18. *Molitiones* &c.] *Cogitemus cogitationes.* Ante hæc verba, supplendum Judæos audivisse à Jeremia mandata ei à Deo ad ipsos data.

Neque enim lex abscedet] &c. Colligebant ex sermonibus Jeremiæ, contraria eum omnia de Sacerdotibus & Prophetis sentire; quasi Sacerdotes malè Legem interpretarentur, prudentes prava consilia darent atque inirent, & Prophetæ pro verbo divino venditarent, quæ revelata eis non erant. Quod vertimus *abscedet*, est Hebraïcæ תאבד *thobed*, peribit, sed sic loqui non possunt Latini, & id voluut Hebræi quod expressimus. De Sacerdotibus vide C. II, 8, 26. de Sapientibus C. VIII, 8, 9. de Prophetis C. II, 26. & V, 13. unde intelligere licet, verè sic de iis sensisse Jeremiam. Vide & Cap. XXIII, XXVI, XXVII, XXVIII. &c.

Percutiamus eum linguâ] נכהו בלשון *nacchebou blaschon.* Ei detrahamus, dum eum quasi Pseudoprophetam, & malum civem traducimus, quod ejusmodi homines factitarunt.

20. *Rependendum est*] ישלם *jeschullam*, rependetur. Interrogatio est hîc, ut passim, vehemens negatio, quâ non quæritur quid sit futurum, sed quid fieri debeat. Sæpe Intt. Futuri vim aut non satis intellexerunt, aut non satis commodè expresserunt. Vide Esaïæ C. LVIII, 4.

Ut foveam mihi fodiant] Insidias mihi struant, quasi feræ. Nam feris fossæ fodiebantur, in quas inciderent. Pro *mihi*, est לנפשי *lnapschi*, animæ meæ. Vide vers. 22.

Stetisse coram te] Te orasse. Nam stantes orabant.

21. *Ut eorum sanguis fluat*] *Fac fluere eos ad latera gladis.*

23. *E conspectu tuo deleas*] Ejus memor esto, adeóque pœnas de eo sumito. Hæc Legem redolent, sed sunt emollienda, subaudiendo, *nisi resipiscant.* Quod si factum fuisset, dubium non est, quin Propheta iis ignovisset, & Dei pacem precatus esset.

COMMENTARIUS
In CAPUT XIX.

1. L*Agenam testaceam à figulo*] בקבוק יוצר חרש, *bakbouk jotser bharesch*, lagenam fictoris testæ. LXX. Intt. βικὸν πεπλασμένον ὀστράκινον quod vertit *Hieronymus*, in Comment. do-

nomi egreditor, 2. quæ est ad ostium portæ solaris, atque illic clarâ voce pronuncia, quæ tibi dicam, 3. ac dicito: audite verbum Jehovæ, Reges Judæ atque incolæ Jerosolimæ. Sic dixit Jehova *Deus* exercituum, Deus Israëlis: mox adducam malum in hunc locum, quod qui audiverit, ejus aures tinnient. 4. Quia reliquerunt me & alienum *à me* reddiderunt hunc locum, adoleverúntque Diis alienis, quos neque ipsi, neque eorum Majores norant, Regésque Judæ repleverunt hunc locum sanguine innocentium, 5. atque exstruxerunt excelsa loca Bahali, ut filios suos, quasi holocausta, Bahali comburerent; quod nec jusseram, nec dixeram, & quod mihi in mentem non venerat; 6. propterea mox aderunt dies, quibus non vocabitur amplius Thophethum, aut vallis filii Hinnomi, sed Vallis Occidionis. 7. Irritum faciam consilium Judæ & Jerosolimæ, in hoc loco, dabo operam, ut cadant gladio, coram hostibus suis; & manu eorum, qui eorum vitæ insidiantur; dabóque cadavera in pastum avibus cœli & feris terræ. 8. Exponam hanc urbem stupori & sibilo; quisquis *enim* per eam transibit obstupescet, & propter ejus plagas sibilabit. 9. Faciam, ut carnem filiorum, filiarúmque suarum comedant, & quisque carne amici sui pascetur, in obsidione & angustia, quibus eos coarctabunt hostes, & qui eorum vitæ insidiabantur. 10. Tum franges lagenam coram viris, qui te comitati fuerint, 11. eísque dices: sic dixit Jehova *Deus* exercituum: frangam populum hunc atque hanc urbem, quemadmodum frangitur vas figuli,

mi, 2. quæ est ad portam Solis, atque clarâ voce pronuncia quæ tibi dicam, nimirum: 3. Audite verba Creatoris, ejusdémque Exercituum Dei, atque Israëlitarum: Mox in hunc locum inducam calamitatem, quam quisque audiverit, tinnitu aurium laborabit. 4. Quia à me defecerunt Israëlitæ, & meum hunc locum alienarunt, in quo adoleverunt thymiameta falsis Diis; quos nec ipsi, neque Majores eorum rebus ipsis Deos esse experti erant; quia Reges Judæ hunc locum effuso innocentium sanguine polluerunt; 5. quia in eo construxerunt loca edita, quæ Bahali consecrarunt, ut in iis liberos suos, quod nec jusseram, nec memoraveram, aut cogitaveram, mactarent. 6. Propterea mox veniet tempus, quo non vocabitur is locus Thophethum, aut Vallis filiorum Hinnomi, sed Vallis cædis. 7. Irritum reddam consilium quod illic iniverunt tribules Judæ, & præsertim Jerosolimitani, & faciam, ut cædantur à suis hostibus & manu eorum, qui vitæ eorum insidiabantur; Cadavera verò eorum dabuntur in pastum avibus carnivoris & feris terræ. 8. Exponam Jerosolimam hanc sibilis & stupori eorum, qui eam eversam videbunt; quisquis enim inter ejus rudera transibit, obstupescet, & conspectis ejus ruinis exsibilabit. 9. Tantam eis immittam penuriam, & eum furorem, ut parentes liberorum suorum carnibus (proh nefas!) vescantur, ut & carne amicorum debiliorum; tanta in obsidione erit penuria ciborum solitorum, atque ita ab hostibus viæ servabuntur, ut cibi nulli in Urbem intromitti possint. 10. Hisce dictis, lagenam, quam à figulo acceperis, rumpes, spectantibus iis, qui te ad figulum comitati fuerint, & clarà

doliolum. Maluimus *lagenam*, quæ vasis minoris nomen est; ut בקבוק quod nomen est factum à sonitu liquoris è lagenæ collo arctiore effusi.

Adsumitóque tecum nonnullos &c.] Supplevimus hìc לקחת *lakahhtha*, quia verbum, קנית *kanitha*, quod antecedit, non potest vicem utriusque verbi supplere, cùm non dicant Hebræi קניתי איש עמי *kanithi isch himmi*, comparavi virum mecum, pro eo quod est, *sumsi virum mecum.*

E senibus populi] E viris honoratis, nam hæc est passim vocis זקנים *zkanim* potestas. Ejusmodi homines testes esse decebat eorum, quæ, ex Dei mandato, dicturus & facturus erat Jeremias. Vide *Joan: Seldenum* de Synedriis Lib. I. c. 14.

In vallem filii Hinnomi egreditor] Notissima est vallis ad orientem Jerosolimæ. Mirè verterunt LXX. Intt. εἰς τὸ πολυάνδριον υἱῶν τῶν τέκνων αὐτῶν.

2. *Quæ est ad ostium portæ solaris*] אל פתח שער החרסית *el phethahh schahar hahharsith.* est in textu hìc החרסות *hahharsouth*, sed in margine החרסית *hahharsith. Hieronymus*, in Commentario: *Aquila, Symmachus & Theodotio; ipsum verbum posuerunt Hebraïcum* HARSITH, *pro quo* LXX., *juxta morem suum, pro aspiratione* HETH *litteræ addiderunt* CHI, ut dicerent CHARSITH, *pro* ARSITH. Ipse interpretatur *fictilis*, Sed scribitur *testæ* nomen Hebraicum per ש non per ס, nec puto hoc esse de nihilo, sunt enim rationes, quæ suadeant eam figuram semper pinguiore sono pronunciandam, ut punctum diacriticum sit Massoretharum inventum. Maluimus cum multis recentioribus vertere *solarem*, nam חרס *hheres* solem significat, quod orienti obversa esset.

Clara voce pronuncia] קראת, *clamato.*

Mox adducam] *Ecce adduco.*

4. *Alienum à me reddiderunt*] ינכרו *jenacherou*; dum, nempe, Jerosolimæ, & in Judæa Deos alienos colunt & omnis generis scelera admittunt; quibus factum est, ut nec urbem, nec agros pro suis habere noluerit Deus.

5. *Quasi holocausta Bahali comburerent*] לשרף באש את בניהם עלות *lischroph baesch eth bnehem holoth.* Hinc atque ex aliis pluribus locis liquet mactatas & combustas victimas humanas, in honorem Bahalis; quod nonnulli, non expensis his & similibus verbis, perperam negarunt. Vide 2. Reg. III, 27. & illic notata.

Quod nec jusseram &c.] Hæc videntur innuere, fuisse improbos Judæos, qui sacrificia ejusmodi Deo non improbari contenderant; dum

li, quod non potest ampliùs refici, atque in Thophetho sepelientur *cadavera*, donec locus *pluribus* sepeliendis non supersit. 12. Sic faciam huic loco, ait Jehova, & incolis ejus, ita ut hanc urbem redacturus sim in eumdem statum, in quem Thophethum. 13. Erunt ædes Jerosolimæ, & Regum Judæ, quemadmodum locus Thophethi, immundæ; quoad omnes ædes, in quibus adoleverint toti cœli exercitui, & diis alienis libaverint.

14. Rediit postea Jeremias Thophetho, quò eum miserat Jehova ad vaticinandum, stetítque in atrio Ædis Jehovæ, totíque populo dixit: 15. Sic ait Jehova, Deus exercituum, Deus Israëlis: mox adducam in hanc urbem, & in omnes urbes; quæ ejus sunt *ditionis*, omne malum, quod proloquutus sum contra eam; quia cervicem suam indurarunt, ne verba mea audirent.

Phaschur

clarâ voce dices: sic ait Creator, idémque Deus exercituum; frangam vires hujus urbis, & hujus populi: quemadmodum vas figuli frangitur, cujus fragmenta iterum conjungi nequeant; atque in Thophetho sepelientur cadavera, donec pluribus non sit locus. 12. Ita me geram erga hanc urbem, ejúsque incolas, ut redigantur in eum statum, in quo est redactum Thophethum. 13. Regia, & civium Jerosolimitanorum domus in eum statum, in quo est Thophethum redactum, erunt immunda.

14 Reversus postea Jeremias Thophetho, ad quod eum misserat Creator ad vaticinandum, stetit in Atrio Templi, atque his verbis totum populum est adloquutus. 15. Sic ait Creator, Deus Exercituum, Deúsque Israëlis: Brevi adducam in hanc urbem Jerosolimam, & alias omnes Tribûs Judæ, quæ ejus ditionis sunt, omnes calamitates, de quibus antea loquutus sum, quia indurarunt suas cervices, ne mihi dicto audientes essent.

PARA-

dum fortè sacrificio Isaaci abuterentur.

In mentem non venerat] *Non adscenderat in cor meum.*

5. *Non vocabitur*] Priorum nominum inolescet memoria, aliáque tristiora ei imponentur; aut, non erit ampliùs vallis, quæ nullis tympanis (nam תּף *thoph* est tympanum) resonet, ut factum est, dum vocabatur *vallis filii Hinnomi*, sed quæ cadaveribus impleatur, ut meritò vocari queat *vallis occidionis*. Perperam תפת interpretati sunt LXX. Intt. διάπτωσιν, & גיא πολυάνδριον.

7. *Irritum faciam*] בקתי *bakkothi*. LXX. Intt. σφάξω, perperam. *Hieronymus* verò: *dissipabo*, qui est sensus, quæcumque sit propria verbi בקק *bakak* potestas; quod alii interpretentur *evacuavit*, alii *effodit*.

Qui eorum vitæ insidiantur] *Quærentium animam eorum.*

8. *Sibilabit*] Signum fuit hominis obstupefacti, aut, non sine horrore vastitatem videntis.

9. *Faciam ut carnem* &c.] *Quamquam hæc*, ait Hieronymus, *& in Babylonica captivitate populo accidisse noverimus; tamen pleniùs referuntur ad tempora Salvatoris, cùm obsessi sunt à Vespasiano & Tito* &c. Rectiùs dixisset in *obsidione Babyloniorum*, de hac enim loquitur Propheta non de *captivitate*. Si hoc non memorent Historiæ Regum & Ephemeridum, nec eò seciùs contigerint, brevitati Historiæ tribuendum erit; sin minùs, maxima fames hîc describitur; qualis fuit Jerosolimæ, sub finem obsidionis. Descriptio ejusmodi etiam exstat Deut. XXVIII, 53. *& seqq.*

10. *Tum franges lagenam* &c.] Symbolica imago cladis Jerosolimæ, quæ efficaciùs movebat spectatores, quàm sola oratio. Bene *Hieronymus* ad prima Capitis verba: *Vult scriptura divina non solùm auribus doceri, sed & oculis. Magis enim mente retinetur, quod visu, quàm quod auditu ad animum pervenit.* Talia sæpe occurrunt. Vide 1. Rege XX, 37. & infra C. XXVII, 2. XXVIII, 9, 10.

11. *Quod non potest ampliùs refici*] לא יוכל להרפה *lo jhuchal leberaphceh*, non poterit sanari. *Perspicuè*, inquit Hieronymus, *non de Babylonia, sed de Romana dicitur captivitate. Post Babylonios quippe & urbs instaurata & populus reductus in Judæam & abundantiæ pristinæ restitutus est. Post captivitatem autem, quæ sub Vespasiano & Tito, & postea accidit sub Hadriano, usque ad consummationem sæculi ruinæ Jerusalem permansuræ sunt.* Verùm totus hîc liber de Babylonica clade agi clamat; ac re verâ urbs Jerosolima prorsus eversa est, nec tam instaurata, quàm nova urbs, loco prioris, est ædificata. Quin & hîc Propheta prædixit, urbem; cui exitium minabatur, iterum ædificandam, & populum in eam rediturum. Itaque non est oratio Prophetæ ita capienda, ut prior ejus pars pugnet cum posteriore.

Donec locus pluribus sepeliendis non supersit] מאין מקום לקבר *meen makom likber* à nullo loco ad sepeliendum; hoc est, ad id tempus, quo nullus superérit locus pluribus sepeliendis. Quibus verbis magnitudo cladis ostenditur, cùm longa vallis ad sepelienda cadavera satis non esset.

12. *Redacturus sim* &c.] *Ad dandam, aut ponendam hanc urbem sicut Thopheth.* LXX. Intt. ὡς τὴν διαπίπτουσαν, absurdè; rectiùs *Hieronymus*, qui habet, *sicut Thopheth*.

13. *Ut locus Thopheth.*] LXX. Intt. ὁ τόπος ὁ διαπίπτων. *Hieronymus* meliùs: *Sicut locus Thopheth.* Nempe, cadaveribus pollutus.

Quoad omnes] לכל *lchol*, omnibus. Hoc est, quod adtinet ad ædes &c.

15. *Urbes quæ ejus sunt ditionis*] *Urbes ejus*; hoc est, Tribuum Judæ, & Benjaminis; quæ urbes in ejus ditione sunt.

COM-

Phaschur Sacerdos Jeremiam verberat, eúmque in carcerem trudit; unde cùm eum eduxisset, futuras calamitates iterum ab eo audit. Tum Propheta ad Deum orationem fundit.

1. AUDIVIT autem Phaschur, Immeris filius, Sacerdos, (is etiam præfectus erat Ædi Jehovæ) Jeremiam iis verbis vaticinantem. CAPUT XX.
2. Tum verberavit Jeremiam Prophetam, eúmque misit in nervum, qui erat ad portam superiorem Benjaminis, in Æde Jehovæ.
3. Postridie verò cùm Phaschur eduxisset Jeremiam è nervo, ei dixit Jeremias: te Phaschurem nomine non adpellat Jehova, sed Magor-missabibum, *hoc est, terrorem circumquaque.*
4. Sic enim dixit Jehova: mox terrorem tibi & omnibus immittam

PARAPHRASIS.

1. AUDIVIT interim Phaschur, Immeris Filius, Sacerdos (erat enim Præfectus Ædi Creatoris) iis verbis vaticinantem; 2. Jeremiam, eum verberavit, & misit in nervum, ad portam superiorem Benjaminis, in Æde Creatoris. 3. At postridie, cùm Jeremias esset eductus à Phaschure, Propheta Sacerdoti dixit: Te nomine Phaschuris non appellabit Creator, sed Magor-missabibum; *hoc est, terrorem circumquaque.* 4. Etenim Creator dixit Sacerdoti: tibi & omnibus, qui te amant, terrorem immittam; oculisque suis videntibus cadent, gladiis hostium suorum; totum Israëlem mox tradam Regi Babyloniorum, qui vos captivos Babylonem ducet; & gladio occidet. 5. Omnes

COMMENTARIUS
In Caput XX.

1. PRæfectus erat Ædi Jehovæ] פקיד נגיד בבית יהוה *phakid nagid bebeth Jehova.* Est qui à Luca Act. IV, 1. V, 24. vocatur *στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ*, de quo diximus ad Luc. XXII, 52. quibus dictis accedat oportet hic locus.

2. *In nervum*] במהפכת *bmahphechet.* LXX. Intt. *εἰς τὸν καταῤῥάκτην*, quâ voce propriè significatur *vectis*, quo janua introrsum clauditur, deinde in *carceris* significationem transiit. *Hieronymus* habet: *in nervum*, quem sequuti sumus. Sunt compedes ligneæ, quæ ideò ξύλον à Græcis vocantur. *Hieronymus* in hunc locum: *Pro* nervo, *quem nos diximus, Septuaginta; & Theodotio vertere* catarracten. *Symmachus βασανιστήριον, sive στρεβλωτήριον, quod utrumque* tormenta *significat. Nos autem* nervum *diximus, more vulgari; quod tormenti genus etiam in Actibus Apostolorum legimus; quando Apostoli Paulus & Silas in custodiam carceris dati sunt.* Vide Act. XVI, 24. & ad locum Interpretes. Nomen Hebraïcum מהפכת *mehphecheth*, distorquentem significat.

3. *Nomine non adpellat Jehovah, sed* &c.] Hoc est, si nomen calamitatibus tuis conveniens tibi imponetur, vocaberis non *Phaschour*, sed *Magor-Missabib.* Mutatio nominis significat mutationem sortis, quæ ea futura erat Phaschuri, ut terroribus undecumque cingeretur.

Magor-missabibum] *Hieronymus* sic habet: *pro pavore, quod in Hebraïco scriptum est* MAGUR, LXX. & *Theodotio*: *μέτοικον, id est,* migrantem, *Aquilæ secunda Editio* peregrinum, *prima* circumspicientem, *Symmachus*: ablatum, *sive*, congregatum, *&* coactum, *interpretati sunt.*

4. *Mox terrorem tibi* &c.] הנני נותנך למגור לך *hinneni nothencha lmagor lcha*, ecce ego do te in pavorem tibi. גור est *colligi*, *in alieno solo vivere*, unde notæ Veterum interpretationes. Sed aptior est *timendi* potestas, quam obtinet Deut. XXXII, 27. Esai. LIV, 15. unde מגור pro *timore* Esai. XXXI, 9.

5. *Opificium*] יגיעה *jegibah*, laborem; nempe, artificum labore confectas res alicujus pretii.

7. *Suasisti mihi*] פתיתני *phitthithani.* LXX. Intt. *ἠπάτησάς με, Κύριε, καὶ ἠπατήθην.* Latinus: *seduxisti me, Domine, & seductus sum.* Cùm hoc verbum significet etiam *persuadere*; maluimus hunc significatum sequi, quàm *fallendi* potestatem, quæ religiosissimo Prophetæ Deum ipsum adloquenti non convenit; quis enim pius fallaciæ Deum insimulare sustinuerit? Vix quisquam paullò prudentior hominem probum sic adloqui auderet. Cùm verò dicenti *persuasisti mihi*, quivis extemplo ingerat: quid verò tibi persuasi? id supplendum censuimus, perspicuitatis causâ, quod quivis subaudire necesse habet. A verbo פתה factum est fortè *ἀπατᾶν* fallere, sed & inde derivandum *πείθειν persuadere.* Optimè verteris: *ἔπεισάς με καὶ πέπεισμαι.*

Mihi vim intulisti & superior fuisti] חזקתני ותוכל *hhazakthani vattouchal.* Vis infertur verbis, ab eo qui majoris est auctoritatis, cùm jubet, præsertim eum, qui jubenti parere officii sui judicat. Vide notata ad Gen. XIX, 3. & Paulum Gal. II, 14. ac observata illic à nobis, in Addit. ad *Hammondum.*

8. *Probro*] Quòd propterea inimicus patriæ haberer, quin & Pseudopropheta dicerer.

9. *Fuit cùm apud me dicerem* &c.] *Et dixi: non recordabor ejus, neque loquar ampliùs in nomine ejus.* Addidimus *apud me*, quia non sunt hi sermones, quos aliis audientibus habuerit Propheta, sed anxii animi cogitationes, cùm vide-

mittam, &, oculis tuis videntibus, cadent gladio hostium suorum; totum Judam tradam in manum Regis Babylonis, qui captivos Babylonem abducit, gladióque feriet. 5. Omnes opes hujus urbis, omne ejus opificium, quidquid ei est pretiosum, omnésque thesauros Regum Judæ tradam in manum hostium eorum; diripient, tolléntque ea & Babylonem avehent. 6. Tu verò, ô Phaschur, & omnes, qui domi tuæ tecum habitant, ibitis in captivitatem, Babylonem ingredieris, atque illic morieris & sepelieris, tu & omnes tui amantes, quibus mendaciter *alia* es vaticinatus.

7. Suasisti mihi, *ut mandata tua ad populum tuum deferrem*, méque persuaderi passus sum; mihi vim intulisti, & superior fuisti; at quotidie ludibrio fui, atque omnes me subsannant, 8. quia ex quo loquor, vociferatus sum, injuriámque, & vastitatem *à Babyloniis* pronunciavi, fuítque verbum Jehovæ mihi probro, & ignóminiæ, toto die. 9. Fuit cùm *apud me* dicerem, me ejus memorem non futurum, nec ampliùs ejus nomine loquuturum; sed fuit in corde meo, & quasi ignis ardens in ossibus meis, *verbum ejus* clausum; ut eo sustinendo fatigarer, nec possem. 10. Nam audivi malos rumores multorum, undequaque terror *mihi incubuit*. Indices, *inquiunt*, *in eum* estote, nósque *pariter* indices in eum erimus. Quivis, qui pacem mecum colebat, & custodes lateris mei *dictitabant*; fortasse persuaderi sibi patietur, nósque eo superiores erimus, atque ultionem

5. Omnes opes hujus urbis Jerosolimæ, omniaque opificia alicujus pretii, omnésque thesauros, Regum Judæ tradam hostibus, qui eos auferent, & Babylonem avehent. 6. Tu verò, ô Phaschur, & qui habitant domi tuæ, ibitis Babylonem, inque eam intrabitis. 6. At tu, ô Phaschur, omnes, qui domi tuæ habitant, captivi abibitis Babylonem, ubi morieris, & sepelieris; tu, inquam; & omnes tui amici; quibus alia omnia es vaticinatus.

7. Mihi persuasisti non nolenti; mihíque persuasisti, *ut mandata ad populum tuum deferrem*; mihíque passus sum persuaderi. Mihi, hac in re, vim intulisti, & tibi parui; at, ab eo tempore; ludibrio popularium meorum exagitatus fui; quia, ex quo vaticinor, vociferatus fui, & prædico injurias & vastitatem Babyloniorum, fuítque mihi ignominiæ. 9. Fuit cùm, apud me, dicerem rei me non fote memorem, nec nomine Dei eam nunciarem. Sed verbum illud erat, apud animum meum, quasi ignis ardens, quem suffocare non poteram. 10. Audiebam multorum murmura, contra me, quæ me terrebant, cùm se se inter ipsos hortarentur indices contra me con-

videret, se omnibus invisum factum, quòd tot & tantas calamitates patriæ prædiceret. Vide Exod. II, 14. 2. Sam. XXI, 16. ubi אמר est *cogitavit*, ut sæpe alibi.

Sed fuit in corde meo &c.] Supplevimus *verbum ejus*, è superioribus, aliud enim subaudiri non poterat. Vult Propheta, cùm Dei mandata accepisset, de nunciandis Jerosolimitano populo calamitatibus, statuissétque ea tacere, ut invidiam popularium vitaret, tanto ardore se incepisse flagrare, ut non posset sibi temperare, quin sibi à Deo mandata exsequeretur. Talia sunt imitatæ Pythiæ ac Sibyllæ, certè sic rem describunt Poëtæ, ut efficta ex verorum vatum motibus videatur. Apud Virgilium Æn. VI, 77. Sibylla

—— Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum si pectore possit
Excussisse Deum: tantò magis ille fatigat,
Os rabidum, fera corda domans, fingitque promendo.

Et Pythia, apud *Lucanum*, jam à *Grotio* memorata, Lib. V, 173.

——— magnóque exæstuat igne
Iratum te, Phœbe, ferens nec verbere solo
Uteris & stimulis, flammas in viscera mergis.

Ut eo sustinendo fatigarer] נלאיתי כלכל *nilethi chalchol*. LXX. Intt. παρεῖμαι πάντοθεν, *dissolutus sum undique*. Melius Latinus: *Defeci ferre non sustinens*. Sic describit *Virgilius* Sibyllam bacchantem *magnum si pectore possit excussisse Deum*.

10. *Malos rumores multorum*] דבת רבים *dibbath rabbim*, detractionem multorum. Vide ad Gen. XXXVII, 2.

Indices, inquiunt, estote &c.] הגידו ונגידנו *haggidou venagidennou*, indicate & indicabimus eum. Videntur inimici Prophetæ se se hìc incitare ad eum accusandum, quasi faveret Babyloniis. LXX. Intt. ἐπισύστητε καὶ ἐπισυστῶμεν. Vulgatus: *persequimini & persequamur eum*. Sed הגיד est sine dubio *indicavit*. Volunt ergo indices, hoc est, testes esse contra Prophetam.

Quivis qui pacem mecum colebat] כל אנוש שלומי *chol enosch schlomi*, omnis homo pacis meæ. Vide Ps. XLI, 10.

Custodes lateris mei] שמרי צלעי *schomere tsalhi*; hoc est, qui semper latera mea cingebant vel qui comites mei erant.

Dictitabant] Debuit hoc suppleri, quia proximè sequuntur verba inimicorum Jeremiæ.

Persuaderi sibi patietur] יפתה *jephutteh*, patietur persuaderi sibi. LXX. Intt. εἰ ἀπατηθήσεται, Latinus: *si quo modo decipietur*. Sibi persuaderi patietur à nobis, quod ei nocere possit; quale fuisset, si vaticinia sua revocasset, quod si fecisset se Pseudoprophetam fassus esset.

Eo superiores erimus] ונוכלה לו *venouchelah lo*. Vide vers. 7. si fassus esset se esse Pseudoprophetam, se infamasset, atque ab inimicis

tionem de eo sumemus. [11]. Sed Jehova mecum fuit, instar viri fortis & formidolosi; quamobrem insectatores mei impegerunt, nec superiores fuerunt, maximo pudore adfecti sunt, quòd *res* eis bene non cesserit, nec ignominia *eorum* umquam oblivioni mandabitur. [12] Jehova *Deus* exercituum, qui exploras innocentem, perspicisque renes & cor, videam ultionem à te de iis sumi, tibi enim aperui causam meam. [13]. Canite *carmina* Creatori, laudate Jehovam, quia vitam pauperis eripit manui improborum.

[14]. Maledictus sit dies, quo natus sum, & quo peperit me mater mea! nec sit benedictus! [15]. Maledictus & is sit, qui *rem* nunciavit patri meo, dicens: natus tibi est filius; & lætitiam ei creavit! [16]. Sit vir ille instar urbium, quas subvertit Jehova, nec pœnituit eum; audiat mane clamorem, & meridiano tempore vociferationem. [17]. *Maledictus*, *inquam*, *sit ille dies*, quòd non interemerit me ab utero! Tum fuisset mihi mater mea sepulcrum, & ejus uterus gravidus in perpetuum. [18]. Cur sic ex utero egressus sum, ut sentirem molestiam, & mœrorem, útque in ignominia exigerentur dies mei.

Sede-

consurgere. Omnes, qui amici mei videri voluerant, & qui latera mea tegebant, dicebant inter se, me fortasse persuasum iri; tum verò ipsos me superiores futuros, ac ultionem de me capturos. 11. Sed Creator mihi adfuit, tamquam vir fortis & formidolosus. Quare inimici mei impegerunt, & magno pudore adfecti sunt, quòd res malè eis cesserit. 12. O Deus, qui exploras corda, nosti innocentem; da ut videam, te de iis pœnas sumere; tibi enim causam meam aperui. 13. Canantur tibi Cantica, quia vitam pauperum eripis manui improborum.

14. Maledictus sit ille dies, quo primò lucem vidi, méque peperit mater mea! nec ab ullo faustus habeatur. 15. Illi etiam malè sit, qui nunciavit patri meo, natum esse ei filium, eúmque ad lætitiam hortatus est. 16. Continget ei viro, quòd contigit Sodomæ, & aliis urbibus, quæ submersæ sunt olim! Audiat matutino tempore tristes clamores, & meridiano maximas querelas. 17. Maledictus, inquam, ille dies, eò quòd mortuus eo non sim, antequàm utero exciderem! Quod si contigisset, mater mea mihi fuisset sepulcrum, nec umquam me peperisset. 18. Cur sic ex utero prodiissem, ut nihil experirer, præter molestias, utque vitam in ignominia transigerem.

PARA-

micis oppressus esset.

11. *Impegerunt*] יכשלו *jiccaschelon*; hoc est, res iis malè cessit. Hæc enim est vocis frequens potestas, tralaticio sensu.

Nec ignominia eorum &c.] *Ignominia æternitatis*, *non mandabitur oblivioni.*

12. *Innocentem*] *Justum.*

Ultionem à te de iis sumi] *Ultionem tuam de illis.*

Aperui causam meam] Ut apud justum judicem, cui ubi innocens rem exponit, qualis est reverâ, causâ cadere non potest, cùm idem ille judex falli nequeat.

14. *Maledictus sit dies* &c.] Hæc sunt similia iis, quæ habentur apud Jobum III, 2. *& seqq.* descriptionémque complectuntur summæ infelicitatis. *Grotius*, cùm non caperet, ut videtur, quî laudibus Dei, gratiarúmque actionibus, proximè subjiciantur tam amaræ querelæ, putavit præfigendum his verbis, *dixeram*; nempe, in carcere meo. Sed quia hæc subjiciuntur superioribus, non ideò sequitur hæc verba continuò post fuisse pronunciata. Neque enim in hisce scriptis semper ordo temporum servatur, neque ex serie semper ratiocinari licet. In sequentibus Jeremiæ Capitibus ordinem servatum non esse satis constat; neque quidquam vetat, hæc ipsa verba ad finem Capitis ante superiora fuisse prolata, aut etiam aliquantò post. Confer vel C. XXI. cum XXII. Notum est initio nullam fuisse, in hisce libris, Capitum distinctionem, sed omnia uno tenore, unáque serie scripta; & passim in unum caput fuisse postea conjecta, quæ nullo nexu erant inter se conjuncta. Hoc unum de hac insigni ῥήσει dicere licet, pronunciatam fuisse, cùm Jeremias non posset calamitatum præsentium, aut mox futurarum contemplationem, sine summo dolore, maximáque animi perturbatione ferre.

Ceterùm hæc non videntur ad vivum resecanda, quasi singula verba, sedato animo, delegisset Propheta; ut iis, potiùs quàm aliis, dolorem suum significaret. Satis est dixisse, eum tum in iis calamitatibus fuisse, in quibus posset quis exclamare: *maledictus sit dies* &c. De hisce verbis vide notata ad Jobum.

Nec sit benedictus] Sæpe in Scriptura non tantùm adfirmatur quidpiam, sed & contrarium ejus negatur, confirmationis ergo. Vide Joan. I, 3. & ad eum Interpretes.

15. *Filius*] בן זכר *ben zachar*, filius masculus, quia sub voce בן continentur etiam filiæ. LXX. tantùm ἄρσεν habent, Vulgatus: *filius masculus*, unde etiamnum hodie Itali, *un figlio maschio.*

16. *Clamorem*] Videtur intelligi clamor hominum sibi ab hoste metuentium & trepidantium.

Vociferationem] תרועה *throuhab*, hoc est, vociferationem hostium vincentium.

17. *Maledictus*, *inquam*, *sit ille dies*] Hæc è superioribus repetenda esse res ipsa clamat.

18. *Ut sentirem*] *Ad videndum*. *Visus* pro sensu quovis non rarò sumitur. Vide supra XVII, 5.

Sedekias Rex Judæ consulit Jeremiam, de exitu belli sibi à Nebucadnetsare illati, & triste responsum accepit, quo adversa omnia ei prædicuntur.

CAPUT XXI. 1. VERBA quæ facta sunt à Jehova Jeremiæ, cùm ad eum misisset Sedekias Phaschurem Malchijæ filium, & Sephaniam, Mehasejæ filium, Sacerdotem, qui dicerent : 2. interroga pro nobis Jehovam, nam Nebuchadretsar, Rex Babylonis, bellum nobis intulit, num fortè Jehova se geret erga nos, pro suis mirabilibus *factis*, atque à nobis Nebuchadretsar abibit ?

3. Jeremias verò illis, sic, inquit, Sedekiæ dicetis : 4. sic dixit Jehova, Deus Israëlis : instrumenta bellica, quæ erunt in manibus vestris, & quibus pugnabitis cum Rege Babylonis, & Chaldæis, qui vos obsidebunt, extra muros, convertam, & colligam in mediam hanc urbem. 5. Pugnabo ego vobiscum, exsertâ manu, & brachio forti, in ira, excandescentia, & indignatione magnâ. 6. Percutiam incolas hujus urbis, homines, & pecudes, ac peste magnâ interibunt. 7. Postea verò, ait Jehova, tradam Sedekiam, Judæ Regem, Ministros ejus, & populum, qui supererit in urbe, à peste, à gladio atque à fame, in manum Nebuchadretsaris, Babylonis Regis, inque manum hostium eorum, & illorum, qui eorum vitæ insidiati fuerint; percutiétque eos

Rex

PARAPHRASIS.

1. VERBA quæ Creator habuit ad Jeremiam, cùm Sedekias Rex ad eum misisset Phaschurem, Malchijæ filium, & Sephaniam Mehasejæ filium, Sacerdotem; 2. qui juberent eum interrogare Deum de exitu belli, quod Nebuchadretsar, Babyloniorum Rex bellum Judæ tribulibus intulisset; posse enim fieri, ut Deus erga eos se gereret, pro suis aliis mirabilibus factis, efficerétque, ut Nebuchadretsar, in regnum suum, Jerosolimæ obsidione solutâ, reverteretur.

3. At Jeremias eos jussit hoc responsum ad Sedekiam referre : 4. Sic se accepisse à Creatore, Deo Israëlis, fore ut arma, quibus uterentur contra hostes, & pugnarent cum Babyloniis, & Chaldæis, qui eos obsidebant, non extra mœnia Jerosolimæ, sed intra ipsam urbem contra eos converterent, Deo volente. 5. Pugnabo, inquiebat Deus, contra vos, exsertâ manu, & brachio forti, non sine magna indignatione. 6. Immittam oppidanis & pecudibus urbe clausis intra mœnia pestem. 7. Deinde tradam, ajebat Creator, Judæ Regem Sedekiam, Ministrósque ejus & populum, in manus hostium, qui iis non frustra insidias struxerint, & ita ut Babyloniorum Rex

occisurus

COMMENTARIUS

In CAPUT XXI.

2. *NEbuchadretsar*] An נבוכדראצר hìc & alibi scribatur, pro נבוכדנאצר, ex Linguæ Chaldaïcæ usu, an Librariorum culpâ nobis non constat ; sed nec multùm interest sciri.

Nam fortè Jehova &c.] Si adtendissent Prophetarum, ab Esaïa usque, vaticinia, talia à Jeremia non petiissent; omnia enim prædicta eis fuerant, quæ contigerunt; sed fortè putabant pleraque minas esse, easque hyperbolicas, & se defunctos iis esse jam duplici captivitate, priore sub Joakimo, altera sub Joachine.

4. *Convertam & colligam* &c.] מסב ואספתי אותם *meseb veasaphthi otham*, convertens & colligam ea; hoc est, adparatum omnem bellicum, & arma, quibus Babylonios à muris vestris arcere vultis, in vos ipsos convertam.

6. *Peste magnâ*] Non videtur tam respici id, quod propriè pestis vocatur, morbus ille lethalis, qui ad plures serpit, brevique tempore multitudinem ingentem hominum absumit; sed potiùs morbi ex inopia panis, & pabuli orti. Hisce enim laborasse constat Jerosolimitanos, non pestilentiâ propriè dictâ.

7. *Qui supererit*] *Et qui superstites erunt.*

Non ignoscet, non parcet &c.] Tria hæc synonyma orationi ἔμφασιν addunt. Gravem ultionem à Babyloniis sibi imminere, si victores essent, facilè intelligebant Jerosolimitani; cùm ter à Babyloniorum Rege jam defecissent. Ter enim decepti misericordes se perduellibus victis non præbent.

9. *Erítque ei anima spolii instar*] Hoc est, vitam sibi concessam, quam alioquin amitteret, lucro adponet, quasi spolium hostibus ereptum.

10. *Vultum convertam*] שמתי פני *schamthi phanai*, ponam vultum. Vide in hoc Propheta, XLIV, 11. & Levit. XX, 3, 5, 6.

Ut illi malè faciam] *In malum.*

Manu jus dicite] Quia mane jus dici solebat, ut alibi observavimus. Vide Soph. III, 5.

13. *Quæ incolis vallem* &c.] Intelligenda Jerosolima, quæ valles & montes mœnium suorum ambitu complectebatur. *Rupes planitiei* videtur dici mons Sion, qui planitiem, extra muros, prospectabat. Pro העמק צור המישר *haemek tsour hammischor*, habent LXX. Intt.

τὴν

Rex gladio, non ignoscet eis, non parcet, nec eum miserebitur.
8. Populo verò huic dices: sic Jehova, propono, inquit, vobis viam vitæ & viam
mortis. 9. Qui manebit in hac urbe morietur gladio, fame, aut peste: qui verò egres-
sus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui vos obsident, vivet, eritque ei anima spo-
lii instar. 10. Vultum enim meum converti in urbem hanc, ut illi malefaciam, non
ut benefaciam, ait Jehova; tradetúrque in manum Regis Babylonis, qui ei ignem sub-
jiciet.
11. Ad domum verò Regis Judæ quod adtinet, audite verbum Creatoris, 12. ô do-
mus Davidis; sic dixit Jehova: mane jus dicite, eripitéque spoliatum manui opprimen-
tis; ne excandescentia mea egrediatur instar ignis, accendatúrque, nec sit, qui restin-
guat, propter nequitiam studiorum vestrorum. 13. Jam ego tibi *dico urbs*, quæ inco-
lis vallem, *&* rupem planitiei, ait Jehova; *vobísque*, qui dictitatis, quis descendet contra
nos? quis habitationes nostras ingredietur? 14. Puniam vos, pro fructu studiorum ve-
strorum, ait Jehova, subjiciam ignem silvæ, omniáque, quæ circa eam sunt absu-
met.

Vaticinia de Jehojakimo, Sallumo, & Jechonia.

1. SIC dixit Jehova: ito domum Regis Judæ, atque illic hæc verba proloquere: CAPUT
2. audi verbum Jehovæ, ô Rex Judæ, solio Davidis insidens, tu & Ministri tui, XXII.
popu-

occisurus eos esset, sine misericordia.

8. Populo verò Jerosolimitano dices, te, nomine Creatoris, ei proponere vias vitæ & mortis. 9. Quemque, qui manebit in hac urbe, periturum gladio, fame, aut peste: qui eâ migraverit & transfugerit ad Chaldæos, eam obsidentes, vitæ suæ consulturum, quam erit servaturus. 10. Converti enim vultum iratum in hanc urbem, ut eam puniam, non ut eam servem; dedetur enim Babyloniorum Regi, qui eam comburi patietur.

11. Quod adtinet ad domum Regis Judæ, audito consilium Creatoris: 12. ô Domus Davidis, inquit ille, hîc maneto, & mane jus populo dicito, atque eripito spoliatum manibus oppressoris; ne indignatio mea erumpat ignis instar, nec inveniatur, qui eam exstinguat, propter affectus pravos, qui exarserunt apud vos. 13. Jam tibi edico, ô Urbs, cujus cives incolunt partim vallem, & partim rupem in planitie sitam, ait Creator; vobísque, qui jactatis, neminem vos oppugnaturum, aut domus vestras ingressurum. 14. Pœnas de vobis, dignas meritis vestris, se sumturum, ait Deus, quasi in silvam ignem subjecturum, quo vicina omnia ardebunt, atque absumentur.

P A R A P H R A S I S.

1. JUSSIT me Creator ire in Regis Judæ regiam, atque illic hæc verba proferre: 2. ô Rex Judæ, qui in solio Davidis sedes, unà cum Ministris tuis & plebe, quæ tibi paret,

τὴν κοιλάδα σὸρ τὴν πεδινήν. *Pro quo Symmachus* petram, *Theodotio* obsessam *interpretati sunt. Aquilæ prima Editio* solidam, *secunda* Tyrum. Ipse *Hieronymus*, qui hæc retulit, habet: *vallis solidæ & campestris.*

14. *Pro fructu studiorum vestrorum*] Prout merentur studia vestra, vel adfectus; aut etiam pro factis iis consentaneis, facta enim sunt fructus adfectionis animi. Antea habuimus hoc loquendi genus.

Subjiciam ignem silvæ] Videtur esse proverbium delumtum ex incendio silvæ, quæ incensa vicina omnia flammis involvit. Sensus est, fore ut pereunte Jerosolima, vicina omnia oppida simul pereant. Nimis arguti sunt, qui *silvam* vocari volunt domus cedro ædificatas. Omisimus vertendo suffixum vocis יערה *jebarah*, silvæ ejus, quia mutatio personæ Latinè commodè exprimi non poterat, nec sensus mutatur.

C O M M E N T A R I U S
In Caput XXII.

1. O *Rex Judæ*] Jehojakimum intelligit, unde liquet quæ hîc habentur dicta fuisse ante ea, quæ leguntur Capite antecedente; quæ pertinent ad regnum Sedekiæ. Hinc aliísque pluribus ex locis intelligere est, non esse quærendem, in his vaticiniis, ordinem temporum.

Per has fores] Regiæ, cùm Regem conveniebant.

4. *Ingredientur* &c.] Non quidem in perpetuum, nam decreto divino, numquam revocando, excidium Jerosolimam manebat, ut jam antea diximus, sed ad certum tempus. Vult etiam Propheta ostendere nexum rectè factorum cum præmiis divinis; quibus excidebant Judæi, propter malefacta. Vid ad C. XVII, 25.

6. *Juravi per me* &c.] Perinde est ac si diceret, se numquam revocando decreto statuisse. Deus enim, si rem probè adtendamus,

non

populúsque tuus, qui ingreditur per has fores. 3. Sic dixit Jehova: judicium, & ju-
ſtitiam exercete, eripite ſpoliatum manui opprimentis; peregrinum, pupillum, aut
viduam ne opprimite, neque injuriâ adficite; nec ſanguinem innocentem in hoc loco
fundite. 4. Si hæc verba exſequutioni mandaveritis, ingredientur per fores hujusce
domûs Reges, ſedentes in ſolio Davidis, curru & equis vecti, cùm ipſe *Rex*, tum
ejus Miniſtri & populus. 5. Niſi auſcultaveritis hiſce verbis, juravi per me, ait Jeho-
va, fore, ut hæc domus in ſolitudinem redigatur; 6. quia ſic dixit Jehova, de domo
Regis Judæ: Galahaditis tu mihi *eras*, *tu* vertex Libani; *ne vivere* credar, niſi te re-
degero in deſertum, & *ut* urbes non cultas. 7. Parabo contra te vaſtatores, ſingulos
cum ſuis inſtrumentis, cædéntque electiſſimas tuas cedros, eáſque jacient in ignem.
8. Tranſibunt gentes multæ juxta eam urbem, dicéntque ſinguli proximis ſuis: cur ita
ſe geſſit Jehova erga hanc magnam urbem? 9. Reſpondebunt verò *alii*: quia defecerunt
à fœdere Jehovæ Dei ſui, adorarúntque, & coluerunt Deos alienos. 10. Ne defleatis
mortuum, neque *ejus causâ* dolorem veſtrum *cuiquam* ſignificetis; ille *demum* deflendus
eſt qui abit, quia non ampliùs redibit, neque natale ſolum videbit.
11. Sic enim dixit Jehova de Sallumo, Joſiæ, Regis Judæ, filio, qui regnabat loco Jo-
ſiæ,

ret, atque Regiæ fores ingreditur. 3. Sic ait Creator, jus & leges obſervate, eripite oppreſſos iis, qui eos male habent; peregrinum, pupillum, & viduam nequaquam opprimite; nec ſanguinem innocentium hic effundite. 4. Si hiſce, quæ dico, pareatis, huc ingredientur ſucceſſores Davidis, curru atque equis vecti, cùm ipſi Reges, tum etiam ejus Miniſtri & populus. 5. Niſi obtemperaveritis hiſce verbis, juravi per me, ait Creator, fore, ut hæc Regia deſeratur; 6. quia dixit de domo Regis Judæ: Galahaditis initar cultæ regionis, aut verticis Libani, ne credar vivere, niſi te in ſolitudinem redegero, & ut urbes deſertas. 7. Adornabo vaſtatores, ſingulos inſtructos inſtrumentis, quibus te diruant. Cædent elegantiſſimas tuas cedros, eiſque ignem alent. 8. Multæ gentes juxta urbem prætereuntes, atque à ſe viciſſim quærent, cur Deus Judæorum ſe ita geſſerit erga tantam urbem; 9. reſpondebuntque ii, quibus Judæi notiores erunt; factum hoc eſſe a Deo Judæorum, quia ejus urbis incolæ ab ipſo defecerant, atque alia Numina coluerant; 10. nec eſſe deflendos mortuos Jeroſolimitanos, eoſque, qui iis auxilio fuerant; quia defecerant à Deo Majorum ſuorum, atque alienos coluerant. 10. Nec eſſe ullo modo deflendos mortuos, aut propterea dolorem oſtendendum; ſed eum demum eſſe lacrimis deflendum, qui abierat, nec natale ſolum umquam viſus erat.

11. Sic enim judicaſſe Creatorem de Sallumo, Joſiæ

non dicitur jurare niſi ἀνθρωποπαθῶς, & in gratiam hominum; itáque apud Prophetas eſt loquutus, ut intelligerent Hebræi de re agi, quam Deus revocaturus non eſſet, & prorſus immutabili. Deus quidem in hoc ipſo Propheta, C. XVIII, 7. *& ſeqq.* teſtatur, ſe interdum minari & promittere, quæ numquam exſequatur, ſi ii, quibus minatus eſt res adverſas, ad ſaniorem mentem redeant: aut ſi iis, quibus ſecunda omnia pollicitus eſt, deteriores fiant; quia, nimirum promiſſa & minæ è conditionibus pendent. Verùm hic agitur Lex ipſa Divina, quâ Deus pœnas nequaquam fugiendas denunciat iis, qui præteritorum delictorum pœnitentiâ nullâ ducentur. Deus quidem delicta admiſſa nulla interpoſitâ morâ non punit, imò diu exſpectat hominum pœnitentiam, antequàm pœnas ab iis repetat; Scriptura ejus rei exemplis & teſtimoniis referta eſt. Sed nuſquam dixerunt Prophetæ aut alii ſcriptores ſacri, fore, ut Deus hominibus pervicacibus, nec umquam ad bonam frugem redeuntibus, ignoſceret. Ceterùm de immutabilitate eorum, quæ Deus adhibito jurejurando, ut ſe hominibus adtemperaret promittit, vide Heb. VI, 16. ubi vide *Hug. Grotium.*

Hæc Domus] Regia, nempe, Sioni impoſita, quæ loco amœno erat, & proſpectu elegantiſſimo.

6. *Galahaditis tu mihi eras*] גלעד אתה לי *gilhad athah li*, Galahad tu mihi, hoc eſt, eſſeci, ut ad hæc tempora mons Sionis (ubi Regia) ornatiſſimus atque amœniſſimus eſſet, quia eum vaſtari nondum paſſus ſum. Mons enim Galahadi, ad ortum Jordanis, & tota Galahadene, ut vocabant eam Veteres, erant tractibus amœniſſimis referti, qui arboribus omnis generis abundabant, & in quibus ingens copia alebatur; nam Batanitis, pars Galahadenæ, hoc eſt, totius tractûs, quem Judæi trans Jordanem habitabant, ſummopere própterea laudatur, Vide Num. XXXII, 4. Deut. XXXII, 14. &c.

Tu vertex Libani] ראש הלבנון *roſch hallebanon.* Rem expreſſimus, quaſi repetendum eſſet אתה *tu*, ex antecedentibus. LXX. Intt. Γαλαὰδ σύ μοι ἀρχὴ Λιβάνου, unde colligunt cœpiſſe à montibus Galahadenæ juga montis, qui Libanus in Scriptura dicitur. Hieronymus: *Galaad tu mihi caput Libani.* Poteſt mons Galahaditicus dici *initium Libani*, quod eſſet initio catenæ montium, quorum pars *Libanus*; ſed Hebræi non vocarunt, quod equidem ſciam, *Libanum* eam partem montium, quæ vergit ad Auſtrum. Nec, ubi ſermo eſt de monte ראש ההר *roſch habar*, caput montis, aliud eſſe videtur, præter montis *verticem.* Vide 2. Sam. XV, 32. XVI, 1. Quod ſi verum ſit, ut puto, dici nequit mons Galahaditicus *caput* ſeu vertex Libani. Crediderim ergo intelligi amœniſſimam partem montis; ubi erant cedri, quæ tamen non eſt redigenda in arctum quoddam ſpatium, in quo ſunt pauculæ cedri, quæ etiamnum hodie viſuntur à peregrinantibus. Elegantiæ causâ, à ſponſa ſponſus con-

siæ, patris sui: qui egressus est ex hoc loco, huc non ampliùs revertetur; 12. nam in
loco, in quem eum transtulerunt, morietur, nec terram huncce ampliùs videbit. 13. Væ
ædificanti domum suam, sine justitia & cœnacula sua, sine jure; qui proximum suum
servire cogit gratis, nec operæ mercedem ei solvit; 14. dicenti: ædificabo mihi do-
mum amplam, & cœnacula vento exposita; atque aperit sibi fenestras, & tabulata *habet*
cedrina, quæ minio oblinit. 15. An tu regnabis, quia ardes cedro? Pater tuus annon
edit & bibit, exercuítque judicium, & justitiam; ac tunc bene ei fuit? 16. Discepta-
vit causam pauperis, & egeni. Tunc bonus *fuit*. Annon hoc erat nosse me? ait Je-
hova. 17. Sed non sunt *intenti* oculi tui, atque animus tuus, nisi ad lucrum, ad fun-
dendum sanguinem innocentem, atque ad exercendam oppressionem & contritionem.
18. Propterea sic dixit Jehova de Jehojakimo, Josiæ, Regis Judæ, filio: non plangent
eum *dicentes*, heu! mi frater! heu! mea soror! Non plangent eum *dicentes*; heu! Do-
mine! heu! gloria ejus! 19. Sepultura asini sepelietur, dum trahent, & ejicient cadaver
ejus longè à portis Jerosolimæ.
20. Adscende in Libanum, *filia Sionis*, & clama; etiam in Basanitide, ede vocem
tuam

Josiæ Regis filio, & qui ejus loco regnabat; nam egressum Jerosolimâ, numquam postea ad eam rediturum; 12. nam eum in eo loco, in quem translatus fuerat, moriturum. 13. Væ illi, qui ædificans domum justitiam violat, & cœnacula sua, præter jus; qui proximum suum cogit servire sibi gratis, nec mercedem laboris ullam solvit, 14. sibi promittenti, se ædificaturum sine jure domum amplam, & cœnacula, sine jure, vento exposita, ubi aperit sibi fenestras, & tabulata habet cedrina, quæ minio pingit. 15. An tu regnabis, quia cedrum uris? Pater tuus nonne edit & bibit, exercuítque justitiam, & illi, eo tempore bene fuit. 16. Tunc temporis defendit causam pauperis. Tum demum bonus fuit. In illa re fuit sita cognitio mei, ait Jehova. 17. Sed nunc adtenti non sunt oculi, neque animus tuus, nisi ad lucrum, ad fundendum sanguinem innocentium, eosque opprimendos.

18. Propterea hoc dixit Creator, de Jehojakimo, Josiæ, Regis Judæ, filio: non plangent eum. 19. Instar asinus. 19. Instar asini sepelientur, postquàm eum traxerint & ejecerint cadaver ejus per portas Jerosolimæ.

20 Adscende in Libanum montem, ô filia Sionis, & clama trans Jordanis vada, quia fracta sunt

confertur cum Libano Cant. V, 15. Etiam infrà Libanus, vers. 20. & 23. *Joannes Phocas*, qui sub finem Sæculi XII. loca sancta invisit, sic de eo monte loquitur, postquàm de alio jugo, quod *Chasysii*, ut loquitur, incolebant, quæ videtur depravatio vocis Gallicæ *Assassins*, ut barbari illi vocabantur: μετὰ δὲ τὸν τοιοῦτον ζυγόν ἐστι πάγκαλος καὶ ἀξίως περιβόητος ἐν ταῖς γραφαῖς Λίβανος, ζυγὸς παμμέγας κορυφόθεν μέχρι προπέδων συμάδας χιόνος ὡς βοστρύχους περιβαλλόμενος, πεύκῃ καὶ κέδρῳ καὶ κυπαρίττῳ καταδενδρούμενος, καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων φυτῶν διαφόρων πλήθεσιν ὡραϊζόμενος. τούτου τὰ πρὸς θαλάσσης οἰκοῦσι χριστιανοὶ, τὰ δὲ πρὸς τὸν Δαμασκὸν καὶ τὴν Ἀραβίαν Σαρακηνοὶ νέμονται. ἐκ τῶν αὐτοῦ ῥαχμῶν καὶ κοιλάδων ἀποῤῥέουσι ποταμοὶ μέχρι θαλάσσης ὡραῖοι καὶ πάνυ ψυχροὶ, τῆς χιόνος ἄρτι λυομένης, καὶ κατακρυσταλλούσης τὰς τῶν ναμάτων ἐπιῤῥοάς: *Post id jugum est pulcherrimus & Scripturarum laude dignè decoratus Libanus, mons prægrandis à vertice ad imos pedes nivis tractus, veluti cincinnos induens; pino, cedro, cupressóque refertus, & aliis frugiferis, iisque variis, sátque abundantibus plantis ornatus. Quæ ad mare sunt habitant Christiani, Damascum & Arabiam respicientia Saraceni tenent. E rimis ac vallibus fluvii ad mare pulcri, gelidissimíque decurrunt, cùm recens nix dissoluta flexus currentium aquarum, crystalli instar, efficiat.* Sic habet in Itinerario Antiochiâ Jerosolimam usque §. IV. ab *Leone Allatio* edito. Vide & ad Cap. XVIII, 14. Hinc, éque duobus locis, quæ mox sequentur, non absurdè colligere queas, Regiam in suo splendore cum Galahaditicis jugis & Libano posse comparari. *Hieronymus* ad hunc Jeremiæ locum: *Comminatur igitur regiæ domui, & urbi Jerusalem, & Templo, quod vocat* caput Libani, *quod redigendum sit in solitudinem* &c.

Et ut urbes non cultas] ערים לא נושבה *barim lo noschabon*, legendum enim, ut est in margine נשבו, & supplendum כ ante primam vocem, & אשר ante secundam.

7. *Parabo*] קדשתי *kidlaschthi*, Sanctificabo, ut habet *Latinus*. Græci: ἐπάξω. Est *parabo* & instruam, ut bene *Grotius*. Vide C. VI, 4. XII, 3. &c.

7. *Electissimas tuas cedros*] *Electionem cedrorum tuarum*. Hæret in eadem metaphora, quâ significat pulcherrima quæque ædificia Jerosolimæ eversum iri.

9. *Respondebunt verò alii*] *Et dicent.*

10. *Ne defleatis mortuum*] Nempe, ut rectè viderunt viri docti, Josiam, occisum in prælio cum Ægyptiis. Vide 2. Reg. XXIII, 29, 30. Non erat deflendus, qui ereptus est huic vitæ mortali antequàm Babylonii rerum in Oriente potirentur.

Dolorem vestrum significetis] תנודו *thanudou*. Non est propriè θρηνεῖν aut *lugere*, ut habent Veteres Intt. sed consanguineis defuncti dolorem suum, ejus mortis causâ, significare, quod & alibi jam notavimus.

Ille demum deflendus est, qui abit &c.] Is est *Joachazus* in Ægyptum à Nechone deductus, unde non rediit in patriam. Vide 2. Reg. XXIII, 33. Verùm hic vocatur שלום *Schallumus*, cùm alibi Joachazus vocitetur.

Neque natale solum videbit] Ei successit *Jehojakimus*, huic verò Jehojachinus à Nebuchadnetsare in Babyloniam abductus, suffecto ei Sedekia, quo regnante capta est Jerosolima.

Vide

tuam & vociferare trans vada; quia fracti sunt omnes tui amantes. [21]. Te adloquutus sum, sed, in securitate tua, dixisti: non audio. Hæc via tua fuit ab adolescentia tua, nam non audisti vocem meam. [22]. Omnes pastores tuos pascet ventus, atque amantes tui in captivitatem ibunt; tum enim pudore adficieris, & propter omnem nequitiam tuam erubesces. [23]. Habitabas in Libano, nidificabas in cedris; quanta erat gratia tua; cùm invaserunt te dolores, & tormina, quasi parturientis?

[24]. *Ut* vivo ego, inquit Jehova; *sic* si Chonja, Jehojakimi, Regis Judæ, filius, esset annulus in manu mea dextra, cum inde evellerem, [25]. traderémque in manum eorum, qui vitæ ejus insidiantur, in manum eorum, quos timet, in manum, *nempe*, Ne-

sunt animi omnium, qui te amabant. 21. Antea te adloquutus sum; sed in securitate tua noluisti me audire. Hanc viam iniisti, usque à juventute tua, voci meæ aures non præbuisti. 22. Omnes doctores tui nunc pastores vento pascentur, atque amasii tui in captivitatem abducentur; tum enim pudore adficientur tecum, propter nequitias tuas. 23. Habitabas antea in amœnissimo monte Libano, & veluti nidificabas in cedris, quanta erat gratia ac pulchritudo tua, quando dolores & tormina, quales sunt parturientis, tibi contigerunt?

24. Ut vivo, inquit Creator; *sic*, si Chonja, Jehojakimi, Regis Judæ, filius, esset instar annuli in manu mea dextra, cum inde evellerem, 25. traderemque

Vide 2. Reg. C. XXIV, 11. *& seqq.* & Cap. sequens XXV.

13. *Væ ædificanti* &c. Hæc pertinere videntur ad Schallumum, qui coëgerat artifices operam gratuitam præstare, quod *sine justitia* fiebat, quæ mercedem operæ negari vetat opificibus.

14. *Domum amplam*] *Domum mensurarum.* Vide Num. XIII, 32. Es. XLV, 14.

Vento exposita] מרוחים *mruvvabbim.* LXX. Intt. ῥιπιστά, *Hieronymus* verò: *ampla.* Cùm vox sit à רוח *ventus*, meliùs *vento exposita* verteris. Ac sanè *Hesychius* ῥιπιστὰ interpretatur διαπνεόμενα, & ῥιπίζειν est *flare* Frigus in cœnaculis illis captabant, fenestris hinc atque inde apertis, ut undecúmque ventum flantem exciperent.

Quæ minio oblinit] משוח בששר *maschoabh baschaschar*, ungendo minio. LXX. Intt. κεχρισμένα ἐν μίλτῳ, Latinus: *pingítque sinopide*, hoc est, *minio sinopico.*

15. *Araes cedro*] מתחרה בארז *mthabhare baaretz*; hoc est, cupidus es cedri. LXX. Intt. habent. παροξύνῃ ἐν Ἀχὰζ, quod sensu caret, ut bene *Hieronymus*, qui testatur in Codice suo fuisse A R A Z.

Annon edit ac bibit] Non minùs vixit, quàm tu, licet sine deliciis, & cœnaculis arte factis, & vento apertis.

16. *Annon hoc erat nosse me*] Hoc est, scire Dei voluntatem, atque ad eam mores suos exigere; nihil enim prodest scire esse Deum, & quas leges tulerit, nisi ei pareas.

18. *Heu mi frater* &c.] Est, ut videtur, μύρτεις eorum, quæ præficæ in funere dicebant.

19. *Sepulturâ asini*] Id est, nulla, cadavera enim asinorum non sepeliebantur. Hæc nituntur opinione vulgi, quod putat miseros esse eos, qui insepulti jacent, sed quæ ridebatur à Philosophis. Quam in rem multa habet *Cicero* Lib. I. Tusculan. Disputationum, c. XLIII. *& seqq.*

Longe à portis Jerosolimæ] Sic bene vertit *Grotius*, qui & observat ex 2. Par. XXXVI, 10. Babylonem abductum fuisse Jechoniam, unde intelligere est procul à Jerosolima mortuum.

20. *In Libanum* &c.] Abducendi in Babyloniam transibant Jordanem & juxta Libanum in Batanitidem ibant, ut iter facerent ad Euphratem. Hæc innui videntur.

Fracti sunt] נשברו *nischbverou*; hoc est, dolore adfecti sunt, aut fracta est eorum superbia. Vide exempla apud *Val. Schmalcrum*, qui significationes verbi diligenter distinxit.

21. *In securitate tua*] בשלותיך *bschalvothajich*, in securitatibus tuis. LXX. Intt. ἐν παραπτώσει, Vulgatus: *in abundantia tua.* Meliùs *securitatem* verteris, & cum sequenti verbo construxeris. Adjectivum שלו *schalev* propriè *tranquillum*, & *securum* sonat ac substantivum שלוה *schalvah*, *tranquillitatem* & *securitatem*; quæ possunt in meliorem, aut in deteriorem partem intelligi, pro re, quæ agitur. Quamobrem hìc in sequiorem sensum inclinamus, eo quòd agatur de insana securitate Jerosolimæ, iis temporibus, quibus gravissima mala ei impendebant, jam prænunciata, ut sæpe diximus, à temporibus Hiskiæ Regis, propter idololatriam, & scelera Regum, & populorum; qui nihilo seciùs adfectibus pravis indulgebant.

21. *Hæc via tua*] Vitæ ratio, ut passim.

Ab adolescentia tua] Jam ab initio populus Hebræus leges divinas neglexit, nec aliter Jerosolimitani se gesserunt, jam à temporibus Salomonis.

22. *Pastores tuos*] Reges, Proceres, Sacerdotes, & Pseudoprophetæ, qui rerum summæ præerant, quoad civilia, aut ad res ad Religionem pertinentes quod adtinet.

Pascet ventus] תרעה רוח *thirheh rouahh*; hoc est, se inanibus cogitationibus pascent, dum sperant, non esse timendum Urbis excidium; nec esse cur Deus ei usque adeò indignaretur, ut Babyloniis evertendam traderet. Vide C. V, 13.

23. *Habitabas in Libano*] In urbe, quæ, amœnitatis causâ, cum Libano monte conferri poterat. Vide ad vers. 6. Loquitur Propheta hac de re, quasi jam præterita more Prophetarum, quòd brevi, & quidem certo res futura erat.

Nidificabas in cedris] Intelligunt de Ædibus, quarum contignationes cedro constabant, nec absur-

Nebuchadretsaris, Regis Babylonis, atque in manum Chaldæorum.[26] Ejiciam te, ô Chonjah, & matrem, quæ te peperit, in terram alienam, in qua nati non estis, atque illic moriemini.[27] In terram verò, quam animo expetent, ut in eam redeant, non redibunt[28]. Annon simulacrum vile & disjectum est iste Chonja? Annon vas est, quo nemo delectatur? Quare ejecti sunt ipse & proles ejus in terram, quam non noverant.[29] Terra, terra, terra, audi verbum Jehovæ:[30] Sic dixit Jehova: scribite virum istum orbum esse, virum, qui feliciter nihil geret, diebus suis; nullus enim è posteritate ejus secundis fruetur, sedebitque in solio Davidis, & dominabitur ampliùs Israëli.

Minæ

25. traderémque iis, qui ejus vitæ insidiantur, in manum eorum, quos timet; in manum scilicet, Nebuchadretsaris, Regis Babylonis, & Chaldæorum. 26. Te Ejiciam, ô *Chonja*, & matrem, quæ te peperit, in alienum agrum, in quo nequaquam nati estis, & tamen moriemini. 27. In regionem verò, quam animo expetent revisere, nequaquam revertentur. 28. Annon iste Chonja est instar vilis simulacri? Annon est vasis instar, quod nemo expetit? Quamobrem ejectus est patrio solo, cùm ipse, tum etiam proles ejus, in regionem, quam non noverant. 29. O terra, terra, terra Israëlis audi, quod dixit Creator. 30. Sic dixit: scribite virum illum orbum fore; qui nihil feliciter geret ipse, dum vivet. Nullus etiam ex ejus posteris secundis rebus fruetur, nec in solio Davidis sedebit, & ampliùs Israëlitis imperabit PARA-

absurdè. Malim tamen hoc capere quasi consectarium metaphoræ, quâ Libanus antea dictus est pro loco amœno.

Quanta erat gratia tua] מה נחנת *mah nehhanth*. Verbum חנן, quod est in Conjugatione activa *gratificari*, in passiva *Niphal* est perinde ac *gratia adfectum esse*. Itaque hìc significatur Jerosolima multâ gratiâ fuisse ornata, hoc est, potens, dives, magnifica in ædificiis, ac securâ quiete fruita; quod & superiora ostendunt. Attamen LXX. Intt. habent hìc: κατεστέναξας, & Vulgatus: *congemuisti*, quasi verbum derivassent ab אנח *anahh*, gemuit. Nec sensus est absurdus, si analogia grammatica ei faveret, aut certa lectio antiqui Codicis.

Cùm invaserunt te] *Cùm venerunt tibi.*

Tormina] *Tormen.*

24. *Annulus in manu mea dextra*] Est חותם *hhotham*, quod propriè est *sigillum*; sed quia sigillum insculptum erat gemmæ annulo additæ, sumitur hìc pro annulo, & quidem pretioso, & quod nemini solet dari, ne quis eo in obsignandis litteris abutatur. Vide Cant. VI, 6. Ideò LXX. Intt. ἀποσφράγισμα, & Hieronymus, *annulum* vertere.

Qui vitæ ejus insidiantur] *Quærentes animam tuam.* Sed tertiæ personæ pronomine Latinè loquentes uti nos oportuit.

Nebuchadretsaris] A quo Rex, loco Jehojakimi patris Babylonem abducti, Jerosolimitanis datus fuerat. 2. Reg. XXIV, 6. 2. Par. XXXVI, 9.

26. *Matrem, quæ te peperit*] Nechustham 2. Reg. XXIV, 8.

27. *Animo expetent*] *Quum illi extollent animam suam ad redeundum illuc.*

28. *Annon simulacrum vile*] העצב נבזה *haketseph nibzeh*, an sculptile contemtum. ה vertimus *anuon*, ut sensus postulare videtur, hìc & aliis locis. Vide *Chr. Noldium* ad signif. II. adfirmativam. Sunt autem hæc verba Dei, rem adfirmantis, non in dubium revocantis; Dei enim non est dubitare. Statuæ autem homines stupidi solent comparari. *Juvenalis* Sat. VIII, 59. de nobili nullius pretii:

——— *at tu*
Nil nisi Cecropides, truncóque simillimus Hermæ,
Nullo quippe alio vincis discrimine, quàm quod
Illi marmoreum caput est, tua vivit imago.

Chonja] Putant viri docti hìc eo nomine adpellari, non *Jechoniam*, ut vocatur in Historicis Libris, per contemtum; quia י ab initio detractum eum capite minutum iri significat; & quia כניהו, ut legimus in Codicibus Hebræis, perinde est ac *Chonia ille*, quod est contemtus. Verùm mera hæc est argutia, quamvis eam habeat magnus profectò vir *Hug. Grotius*. Prima littera sublata, aut addita non mutat significationem vocis, quæ est à כון *choun*, stabilire, & nomine Tetragrammato יהוה. Si scribas sine primo י erit *stabilimentum Jehovæ*, quod idem est. Si addas ו ad finem, erit una littera ejusdem Tetragrammati addita, ut in ישעיהו pro ישעיה, & ירמיהו pro ירמיה, & alia similia; ubi non significat הוא *ille*, sed *Jehovam* pleniùs designat.

Disjectum נפוץ *naphouts*, disjectum, seu cujus membra sint fracta, & hìc illic jaceant; quod veteribus statuis, longinquitate temporis, contingit, ut per totam Græciam, & Asiam videre est.

Annon vas est, quo nemo delectatur] *An vir ille Chonjahou, an vas, in quo nulla est delectatio*, & quod proinde abjectum jacet.

Proles ejus] *Semen ejus.*

29. *Terra, terra, terra*] Triplex repetitio, ἐμφάσεως atque ad augendam adtentionem. Vide ad Esaiæ VI, 3. Adloquitur Deus terram Judæam, quam jubet sequentia scribere, ut meminerit, veritatémque prædictionis intelligat.

Orbum esse] ערירי *ariri*. Vide ad Gen. XV, 2. *Hieronymus* ad hunc locum: *Prosterili*, in *Hebræo scriptum est* ARIRI, *quod* *Aquilæ prima Editio* sterilem, *secunda* ἀναύξητον, *id est*, non crescentem; *Symmachus* vacuum; LXX. & *Theodotio* abominabilem, & abdicatum *interpretati sunt*. Ipse verò vertit *sterilem*; perperam, nam fit mentio *prolis* ejus in Babyloniam abductæ, versu 28. Sed illic *orbus* factus est. Hinc colligunt Interpretes Salathielem filium ejus non vocari, nisi adoptionis jure. Vide viros doctos ad Matth. I, 12.

COM-

Minæ in malos pastores, promissa, in gratiam Judæorum, cùm de aliis, tum potissimùm de Messiæ adventu, & castigatio gravissima Pseudo-Prophetarum, aliorúmque

CAPUT XXIII.

1. VÆ pastoribus perdentibus, & disjicientibus pecudes pascui mei! ait Jehova. 2. Quare sic dixit Jehova, Deus Israëlis, pastoribus pascentibus populum meum, vos disjecistis pecudes meas, extrusistis eas, nec *amplius* visitastis; en ego mox supplicium de vobis sumam, ob studiorum vestrorum nequitiam, ait Jehova. 3. Cogam ego reliquias pecudum mearum, ex omnibus terris, in quas expuleram eas, faciam ut in caulas suas redeant, crescéntque, & convalescent. 4. Imponam iis pastores, qui eas pascent; nec *quidquam* ampliùs timebunt, nec terrore adficiantur, nec desiderabuntur, ait Jehova. 5. Dies etiam aderunt, inquit Jehova, quibus excitabo Davidi surculum

PARAPHRASIS.

1. VÆ falsis Prophetis, qui perdunt, & disjiciunt oves pascui mei, ait Creator. 2. Quamobrem, sic loquutus est Deus Israëlitarum, Pseudo-Prophetis, qui pascunt, quasi Pastores, ejus gregem, qui eum disjecerunt, eúmque extruserunt è pascuis suis, nec ampliùs invisunt: Mox pœnas de vobis sumam, ob adfectuum vestrorum nequitiam. 3. Ego verò in unum locum cogam oves meas, quæ supersunt ex omnibus terris, in quas eas sparseram, eásque in caulas suas reducam, ubi augebuntur. 4. Dabo iis pastores, qui eas sedulò pascent, nec quidquam ampliùs timebunt, nec officio suo deerunt, ait Creator. 5. Erit etiam tempus, ait Jehova, quibus unum ex posteris Davidis,

COMMENTARIUS
In CAPUT XXIII.

1. P*Astoribus*] Vide ad vers. 22. superioris Capitis.

2. *Supplicium de vobis* &c.] *Visitabo super vobis malitiam* &c.

4. *Nec desiderabuntur*] ולא יפקדו *vlo jipphakedou*. Hoc est, non deerunt gregibus fidi pastores, aut nullæ pecudes desiderabuntur. Nam hæc est interdum significatio verbi, in hac Conjugatione. Vide Num. XXXI, 49. 1. Sam. XX, 18. XXV, 7.

5. *Surculum justum*] צמח צדיק *tsemahh tsaddik*. LXX. Intt. ἀνατολὴν δικαίαν, incommodè, nam צמח *tsamahh* est germinare, nasci &c. Ideò Hieronymus: *germen justum*, intelligítque Messiam, qui eodem vocabulo designatur Zach. III, 8. VI, 12. & נצר Esai. XI, *surculus è stirpe Isaïs, & germen ex ejus radicibus*. Hic etiam *Jonathan* Messiam designari vidit, cùm habeat: משיח דצדיקיא *Messias justorum*. Re verà nemini conveniunt hæc verba, si probè expendantur, nisi Messiæ. Quare miror *Grotium* hæc de Zacharia interpretari: *Zorobabelem*, inquit, *qui* צמח *ut hîc adpellatur: ita & Zach. VI, 2. nimirum, quòd velut surculus renatus esset ex arbore Davidis, quasi præcisa.* Justitiæ *nomine commendatur Zorobabel etiam apud Zachariam* IX, 12. Sed plerique omnes Interpretes hæc Zachariæ loca de Messia etiam interpretantur, cui reverâ haud paullò meliùs conveniunt; quàm Zorobabeli, ut ad ea ostendemus. Primùm enim, quamvis *justitiam* Zorobabeli nemo negare sustineat, Messias est κατ' ἐξοχὴν *justus*, sive eâ voce innocentiam intelligas, sive justitiam, quæ regia est virtus, & qua Rex, eo nomine dignus, unicuique tribuit quod justum est, reo damnationem, & pœnas, si ita res ferat; innocenti absolutionem & præmia. Ideò justus dicitur Esaïæ LIII, 11. Act. III, 14. VII, 52. XXII, 14. 1. Pet. III, 18. 1. Joan. II, 1. ut videatur propemodum elogium hoc ei, quasi cognomen tribui.

Feliciter is Rex regnabit] ומלך מלך והשכיל *oumalach melech vehiscchil*, & regnabit Rex & prospere rem geret. Hîc *Grotius*: *nomen quidem Regis & regni insignia non sumsit sibi Zorobabel, sed à suis pro rege cultus fuit, quantùm res ferebant, vera quippe Davidis progenies.* Sed notum est Zorobabelem præfectum tantùm Regis Persarum fuisse, cui etiam capitale fuisset nomen & regimen regium sibi adtribuisse. Nec coluerunt cum Judæi, nisi ut Magni Regis præfectum. Ideò Hesz. I, 8. dicitur הנשיא ליהודה *hannaschi lihoudah* princeps Judæ, non מלך *Rex*, quod nomen fuit ἀνυπευθύνου potestatis, qualem non habuit Zorobabel; neque fuit inter Judæos, nisi postquàm Seleucidarum fractâ potentiâ, gentem eorum jugo subtraxerunt; quo tempore Aristobulus diadema, & nomen regium primus sumere non dubitavit, sed tantùm anno CVII. ante Christum natum. Pergit tamen vir summus, hisce verbis: *ideóque Rex adpellatur apud Zachariam* IX, 9. *& hic infrà* XXXIII, 17. Sed & apud Zachariam sermo est de Christo, nec infra C. XXXIII, 17. de alio loquitur Jeremias. Vide dicenda ad ea loca.

Exercebítque judicium, & justitiam in terra] Hæc sunt munera Regia, ut jus dicat populis, & justitiæ, in ferenda sententia, amans sit; quæ munera multò sublimiùs exercet Messias è cœlo, in quo & in terris omnem potestatem accepit. Justitiæ Christi, non ita multò post ejus adscensum in cœlum, specimen

culum justum, feliciter *is* Rex regnabit, exercebitque judicium, & justitiam in terra.
6. Temporibus ejus, liberabitur Juda, atque Israël securè *in terra* habitabit; hoc autem
est nomen, quo eum vocabunt, Jehova justitia nostra. 7. Itaque venient dies, ait Je-
hova, quibus non dicent ampliùs: vivit Jehova, qui Israëlitas è terra Ægyptia eduxit;
8. sed, vivit Jehova, qui eduxit atque intromisit *huc* posteros domûs Israëlis è terra
septemtrionali, éque cunctis terris, in quas eos expulero, ut solum suum incolant.
9. Prophetarum causâ fractus est animus meus intra me, contremuerunt omnia ossa
mea, fui instar hominis ebrii, atque viri vino madidi; propter Jehovam & sancta ejus
verba; 10. nam adulteris plena est terra, luget propter perjurium, aruerunt pascua de-
serti. Cursus eorum deterior fuit, nec fortitudo qualis *antea fuerat*; 11. quia, & Pro-
pheta, & Sacerdos fuerunt simulatores virtutis, etiamque in Æde mea, eorum nequi-
tiam deprehendi, ait Jehova. 12. Idcirco erit eis eorum via instar locorum valde
lubricorum in caligine, impellentur, & cadent in ea; calamitatem enim in eos addu-
cam,

vidis, quasi surculum è prole ejus, justum, qui feliciter regnabit, atque in terra justitiam exercentem. 6. Tempore ejus; liberabitur Juda, & ceteræ Tribus securè agros suos colent. Nomen autem erit: CREATOR JUSTITIA NOSTRA. 7. Ergo, ait Creator, venient tempora, quibus non dicetur, in formula jurandi: ita vivit Creator, qui Israëlitas, ex Ægypto eduxit; 8. verùm vivit Creator, qui eduxit atque intromisit hunc in locum posteros domûs Israëlis, è terra septemtrionis, atque aliis, in quas eos expulero, ut agros suos incolant.

9. Prophetarum causâ, animus meus fractus est; contremuerant omnia ossa mea, vacillavi instar hominis ebrii, propter Creatorem, & sancta verba ab eo prolata; 10. nam adulteris referta est hæc terra, luget propter frequentia perjuria, quæ in ea committuntur, & arida sunt pascua deserti. Cursus hominum, tardior fuit, nec fortitudo similis priori; 11. qnia & Prophetæ & Sacerdotes fuerunt simulatores virtutis; etiamque in Æde mea eorum nequitia, ait Creator. 12. Ideò eorum mores sunt ut loca summopere lubrica in tenebris, ubi difficile est non cadere; calamitates iis
immittam

men in terris fuit supplicium de Judæis improbis, & contumacibus sumtum, exscidio Jerosolimæ; sed tum potissimùm Regem & potentem, & justum se exhibebit, cùm de vivis & mortuis extremam sententiam feret; quamvis interim regnet, è cœlo; per omnes terras, dum Christianos potissimùm, in iis, regit & tutatur, impeditque, ne tradita in Evangeliis doctrina inter eos, omnisve virtus, malorum actibus exstinguatur; quòd adhuc præstitit, & posthac, semper præstabit. Hinc κύριος κυρίων & βασιλεὺς βασιλευόντων vocatur Apoc. XVII, 14. Non dissimulandum à *Grotio* hìc dici Zorobabelem *figuram gessisse Christi satis manifestam*; sed satius est multò hæc rectà ad ipsum Christum referre, ut verba Prophetæ ostendunt, quæ ei soli, ex tota significatûs amplitudine, conveniunt.

6. Temporibus ejus] *Diebus ejus* בימיו *bjamau*; nempe, Regis antea memorati. LXX. ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, Vulgatus: *diebus illis*, credo mendosè, pro *illius*. Quod mendum fefellit eos, qui nomen Messiæ ad Judam retulerunt.

Liberabitur Juda, atque Israël &c.] *Grotius* interpretatur *tutò vivet*. Sed hæc, ut superiora, intelligenda de Christo & Christianis; qui temporibus regni Christi primùm quidem vexati ab Ethnicis, post trecentos verò annos, in Imperio Romano rerum potiti, tutò in eo habitarunt. Itaque nomina *Judæ*, & *Israëlis* designant hìc Christianos; ut *Jerusalem*, & *Sion* sæpiùs in Prophetis, ubi ea illis tribuuntur, quæ solis Christianis conveniunt.

Nomen, quo eum vocabunt] *Vocari* perinde est hìc ac esse, ut non rarò in Scriptura; nam nomen sine re, nullius est momenti. Vide Matth. I, 23. & ad eum Interpretes. Hìc suffixum verbi יקראו *jikro*, quod pro יקראוהו *jikreauhou* aut ו si mavis esse singularis numeri & subaudiri *Deus*, referendum ad Messiam non ad *Judam*, ut habet *Grotius*.

Jehova justitia nostra] יהוה צדקנו *Jehovah tsidkenou*. *Hieronymus* in Commentario: *Nomen ejus, si, juxta septuaginta, vocaverit eum Dominus, est* Josedek (Ἰωσεδὲκ) *id est, Dominus justus* (aut Dominus justitiæ) *si secundùm Hebraïcum* (Hebræos) *qui dixerunt* nomen ejus vocabunt, *dicitur* Dominus Justitia nostra, *pro quo Symmachus vertit*: Domine justifica nos. Quasi legisset צדקנו. Notum est multa fuisse nomina, apud Hebræos, quæ incipiunt à litteris JO aut JEHO, vel desinunt in JAH aut JAHOU, quæ sunt pars nominis τετραγραμμάτου; quod factum etiam in nomine EL. Videntur ea nomina imposita fuisse, boni ominis causâ; aut certè ad significandum id, quod optabant parentes fieri, in gratiam liberorum, aut etiam populo Hebræo eorum temporibus; aut, ut prædicerentur quæ erant futura; aut denique in gratiarum actionem. Omnium exempla adferre facile esset, sed, inveniri poterunt à studiosis in Collectionibus nominum propriorum Scripturæ, quæ omnium manibus teruntur.

Hoc in loco, dicitur Messias vocandus *Jehova justitia nostra*, ut significetur, fore ut ejus temporibus Deus ejus operâ, insigni quadam ratione, justitiæ suæ specimina edat; in suppliciis improborum, ac defensione piorum. Quod reverâ contigit eversione Judaïsmi, & Paganismi, pœnisque de inimicis Christianismi; contrà verò in posterioris conservatione & stabilimento, invitis ejus adversariis. Adde & Christianos, si non ut deberent, certè præstantiùs multò justitiam exercuisse, quàm factum erat à Judæis, aut Ethnicis. Sic infrà C. XXXIII, 16. dicitur fore ut vocetur Jerosolima, *Jehova justitia nostra*, hoc est, Deum

 facturum

cam, *&* annum supplicii, ait Jehova. [13]. In Prophetis etiam Samariæ vidi stultitiam, vaticinati sunt per Bahalem, populúmque meum Israëlem in errorem conjecerunt. [14]. In Prophetis verò Jerosolimæ rem horrendam animadverti, dum adulteria committunt, fallaciter se gerunt, confirmántque malos, ne quisquam à nequitia sua redeat *ad bonam frugem.* Fuerunt mihi omnes instar Sodomæ & incolarum ejus, *atque* instar Gomorrhæ. [15]. Propterea sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, de Prophetis; mox pascam eos absinthio,

immittam, & per annum de iis pœnas sumam.
13. Similem etiam vidi insaniam in Prophetis Samaritanis, qui, quasi adflatu Bahalis, & populum etiam meum Israëlem fefellerunt.

14. In Prophetis verò, qui sunt Jerosolimæ, horrenda facinora animadverti, cùm adulteria committant, omnis generis fraudibus utantur, & malorum vitia confirment, ne ad meliorem frugem redeant. Fuerunt hi omnes eodem loco ac cives Sodomæ & Gomorrhæ olim fuerant.

15. Quamobrem, inquit Creator, idémque Deus exercituum, de iis Prophetis, se eos mox pasturum adsinthio, iisque suppeditaturum aquas amaras, quas bibant; cùm ab illis Pseudoprophetis Jeroso-

factum, ut Jerosolimæ, hoc est, in Ecclesia Christiana justitia floreat.

7. *Non dicetur ampliùs* &c.] Tam insigni ratione, Deus ex omnibus gentibus ad se vocabit homines, eósque ab Idololatria, & vitiis pristinis liberabit; ut liberatio Israëlis, secundùm carnem, ex Ægypto, posteriore illâ obscuretur, apud Israëlem, secundùm spiritum; nec ampliùs, quasi liberationum divinarum præstantissima, memoretur; sed ejus loco liberatio Gentilium ab Idololatria & vitiis celebretur. Hæc jam habuimus C. XVI, 14.

8. *Posteros domûs Israëlis*] *Semen domûs Israëlis*, spirituale, nempe; quod veriùs dici potuit per septemtrionales oras, & per reliquas omnes terras, sparsum fuisse; quàm semen secundùm carnem, cùm innumeri populi, ex oris borealibus, aliísque omnibus cœli plagis, sint ad fidem Christianam adducti.

E terra septemtrionali] Sparsi quidem sunt Judæi & Israëlitæ, ut antea diximus, per septemtrionales provincias Babylonici Imperii; per oras, scilicet, boreales Mesopotamiæ, trans Euphratem, Assyriámque & Mediam cis & trans Tigrin; sed Gentiles majore multò numero è septemtrionalibus Europæ præsertim oris ad Religionem Christianam adducti sunt.

Ut solum suum incolant] *Et habitabunt in sua terra*; si hæc referantur ad Judæos, sat notum est quid sibi velint; sed ad Christianos relatorum sensus erit: ut habitent in terra non Ethnicorum, sed Christianorum. Terram enim, qua potiuntur Ethnici, *alienam* vocare poterant, *suam* verò, quæ Potestatibus Christianis parebat.

9. *Prophetarum causâ*], לנבאים *lannebiim*, ad prophetas quod adtinet, vel prophetarum causâ; nempe, falsorum.

Viri vino madidi] גבר עברו יין *gober havero jajin*, viri, transivit eum vinum, subaudiendum אשר *quem.* Intelligitur vir ita ebrius, ut sit veluti vino mersus, quod supra eum transiit, hoc est, eum demersit.

Propter Jehovam] Vult, nempe, se totum contremiscere, Pseudoprophetarum causâ; cùm reputat, quàm graviter in Deum peccent, dum ejus nomine abutuntur, proferúntque, quasi *verba* ab eo accepta, quæ ipsi confingunt, & flagitiosè vivunt.

10. *Adulteris* &c. Hæc erant vitia Prophetarum, & Sacerdotum, ut sequentia ostendent.

Luget propter perjurium] מפני אלה אבלה הארץ *mipphene alah abelah haarets.* Hìc אלה *jusjurandum*, sumitur pro perjurio. *Lugere* dicitur terra, cùm sterilitate laborat. Vide suprà C. XII, 4, 11.

Cursus eorum &c.] *Cursus eorum malus*, hoc est, imminutæ sunt virorum vires; sive quia fame languent, sive quia voluptatibus illicitis emarcuerunt.

Qualis antea fuerat] לא כן *lo chen*, non sic, ut antea, nempe, erat.

11. *Fuerunt simulatores virtutis*] חנפו *hhanephou.* LXX. ἐμολύνθησαν, & Latinus: *polluti sunt.* Impropriè, certum enim est, permultis locis, nequaquam ambiguis, hoc verbo significari *simulationem virtutis*, quàm ὑπόκρισιν, vel *histrioniam* vocare solemus.

In Æde mea] In qua fingebant se, cultûs divini causâ, convenire, & in qua multa eorum dicta, & facta animadverti legibus meis contraria.

12. *Eorum via*] דרכם *darcham.* Significat Deus, ea tempora imminere, quibus non erit facile dijudicatu, quod consultum erit facere; unde sequuntur graves in prudentiam lapsus, ac proinde calamitates.

Instar locorum valde lubricorum] כחלקלקות *chahhalaklakkoth*, hoc est, valde lubrica, ob repetitionem radicalium, quæ significationem intendit, ut notum. LXX. Intt. ὀλίσθημα, Latinus: *lubrica.* Talia fuerunt tempora, quibus Nebuchadnetsar Jerosolimam obsedit. Si enim ad eum defecissent Sacerdotes, & Prophetæ, omnem existimationem & facultates, apud suos, amittebant; sive Urbs caperetur, sive capi non posset, ut facile est intellectu. Si mansissent usque ad finem, aut captivi abducti fuissent aut occisi, si urbe fugissent; neque magni pretii apud hostes fuissent & infensissimos suos experti essent, præsertim si Jerosolima stetisset. Erat conspiratio facta plurium, cis Euphratem, Regum in Regem Babyloniorum, cujus jugum excutere cupiebant; qui si fortiter, ut ipsorum intererat, se se gererent, poterant non ita difficulter Babyloniis copiis obsistere. Sed contrà omnino res excidit, cùm ubique Nebuchadnetsar, ejúsve duces hostes suos protriverint. Itaque spes minimè absurda fallax tamen fuit.

13. *Stultitiam*] תפלה *thiphlah.* Græci ἀνομήματα. Latinus: *stultitiam*, aut *fatuitatem.* Est insulsum quid. Vide Job. I, 22. VI, 16.

Per

abſinthio, amaráſque aquas iis bibendas dabo; à Prophetis enim Jeroſolimæ prodiit ſimulatio virtutis, per totam terram. 16. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum; ne audite verba Prophetarum, vobis vaticinantium; ad inania vos impellunt & viſa animi ſui loquuntur; non ex ore Jehovæ. 17. Dicunt iis, qui me irritant, dixit Jehova, pacem vobis *futuram*; & omnibus animi ſui contumaciam ſequentibus: nulla vobis continget calamitas. 18. Quis enim ſtetit in arcano conſilio Jehovæ, ſenſítque & audivit verbum ejus; quis adtendit atque intellexit quod dixit? 19. Mox procella excandeſcentiæ Jeho-

Jeroſolimitanis ſimulatio pietatis, per totam regionem vicinam, propagata fuerit. 16. Sic eſt loquutus Creator, *idémque Deus* exercituum: ne aures præbetote Prophetis illis, qui vobis vaticinantur, ad inania vos hortantur, & commenta animorum ſuorum, & quæ à Creatore nequaquam acceperunt. 17. Dicunt iis, qui juſtitiam ultricem meam concitant in ſe, à me pacem conceſſum iri vobis & iis, qui pertinaciter vitiis adhærent, nec ullam metuendam eſſe calamitatem. 18. Quis enim eorum arcano Creatoris concilio adfuit, atque intellexit ex eo quid futurum ſit, & quid dixerit. 19. Brevi ejus ultrix juſtitia, quaſi procella, erumpet, & diuturnus turbo impiorum capitibus

Per Bahalem] Quaſi ex adflatu Bahalis ea dicerent, quæ ipſi inſulsè commenti erant, & quibus inſulſam plebem deluſerant.

14. *Rem horrendam*] שערורה *ſchabarourah.* LXX. Intt. bene habent φρικτὰ, neſcio cur *Hieronymus* verterit: *ſimilitudinem.*

Dum adulteria committuntur] נאוף *naoph*, pro בנאוף *bnaoph*, in committendo adulterio. LXX. μοιχωμένως, Latinus: *adulterantium*, ſed infinitivi, qui hîc ſunt, הלוך נאוף non ſunt hîc nominum loco, ſed ſunt veri infinitivi, ante quos ſubaudiendum ב, pro more Hebræorum.

Et fallaciter ſe gerunt] והלוך בשקר *vehaloch, baſſcheker*, in eundo, in mendacio. LXX. πορευομένως ἐν ψεύδεσι. Latinus: *& iter mendacii.*

Confirmántque malos] *Confirmant manus maleficorum.* Diſſimulanter aut clanculum docent homines, nihil eſſe cur ſibi, propter malos mores & facinora impia, à Deo quidquam metuant. Negabant enim, magno conſenſu, fore umquam ut Jeroſolima à Chaldæis caperetur; quod perinde erat ac confirmare malos in flagitioſa vita.

15. *Paſcam eos abſinthio* &c.] Amariſſimis calamitatibus paſcam. Vide Deut. XXIX, 18, & ſupra IX, 15.

Prodiit ſimulatio virtutis &c.] Exemplum Hiſtrioniæ ad ceteros Judæos tranſiit; qui omnes quidem boni videri cupiunt, nemo verò eſſe. Hoc vitio ad tempora uſque Chriſti laboravit Judæa gens, ut ex iis, quæ de Phariſæis habet, in Evangeliis, intelligere eſt. Utinam verò ne pars illa Chriſtianorum, quæ nunc Prophetarum munia in nonnullis quodammodo exſequitur, iis ſimilis eſſet!

16. *Ad inania vos impellunt*] מהבילים המה אתכם *mahbilim hemmah ethchem.* LXX. Intt. ὅτι ματαιοῦσιν ἑαυτοῖς ὅρασιν. *Symmachus*: ματαιοῦσιν ὑμᾶς. Meliùs Latinus: *decipiunt vos*, magis tamen ad rem dixeris *ad inania vos impellunt*, vel *inanibus vos paſcunt*, nam hoc verbum eſt ab הבל *hebel*, inanitas. Jeroſolimitani ſpe inani paſcebantur à Prophetis illis, & ad inania incepta impellebantur; dum promiſſa, quaſi à Deo accepta, proferrent; quibus pollicebantur fore ut Babylonios à muris ſuis arcerent & obſidionem ſolvere cogerent, jugóque eorum excuſſo, libertatem in poſterum recuperarent.

Viſa animi ſui] *Viſum cordis ſui*; viſa, nempe, quæ ipſi commenti erant.

Non ex ore Jehovæ] Non excepta à Deo, in viſis Propheticis non fictis.

17. *Et omnibus animi ſui* &c.] *Et omni eunti in contumacia*, nam וכל *vechol* eſt pro ולכל *vilchol*, & omnis. Plurali uſi ſumus Latini ſermonis causâ, quia anteceſſerat is numerus, & de pluribus rebus ſermo eſt.

18. *Quis enim ſtetit in arcano* &c.] Verba hæc poſſunt tribui Deo, qui hactenus loquutus eſt, & quidem in hanc ſententiam: quis eorum adfuit conſilio meo, ut quid futurum ſtatuerim norit? Vel etiam ipſis Prophetis, qui negent Prophetas vaticinatos exitium Jeroſolimæ, ut faciebat Jeremias, non adfuiſſe arcanis Dei conſiliis; ut hoc ſcire poſſent, quod ignotum erat aliis, quales erant ipſi.

Senſítque & audivit] *Vidit & audivit verbum.* Hebræi uſurpant verbum *videre*, pro eo quod eſt, ſentire quocumque modo fiat, ſed non ita Latinè loquaris.

19. *Mox procella* &c.] Hæc ſunt verba Dei de ſe, ut alibi crebrò, tertiâ perſonâ loquentis. Eſt verbo tenus: *turbo Jehovæ excandeſcentia prodiit*: סערת יהוה חמה יצאה *ſaharath Jehovah hhemah jotseah*, pro סערת חמת " *procella iræ divinæ*, quæ ſæpe ſub imagine procellæ deſcribitur. Vide Pſ. XVIII. Poſſit & ſuppleri כ ante primam vocem & verti: *ut procella* Jehovæ (hoc eſt maxima) *ira prodiit*, vel erupit.

Turbo diuturnus] סער מתחולל *ſahar mithhholel.* LXX. συστρεφομένη, ſed perperam conſtruunt cum ὀργὴ quod præceſſit. *Hieronymus* verò: *tempeſtas erumpens.* Eſt participium Hithpaël à חול *doluit*. quod mutuatur ſignificatum è חלה adfini verbo. Vide XXX, 23. & quæ ad ſequentia verba notamus.

Inſiſtet] יחול *jahhoul*, manebit. Vide 2. Sam. III, 29. Hoſ. XI, 7. & Lament. IV, 6. Adi & *Schindlerum* ad verbum חול.

20. *Sequentibus temporibus ſapientiam ejus* &c.] באחרית הימים תתבוננו בה בינה *beahharith hajjamim thithbonenou bah binah*, poſteris diebus intelligetis in ea (*re*) prudentiam. Retulimus ad divinam ſapientiam, quia commodiùs videbatur. Sed nec abſurdè de hominibus capi queat, ut prædicantur ea re eos pruden-

tiores

Jehovæ prodibit, & turbo *diuturnus* capiti improborum insistet. 20. Non revocabitur ira Jehovæ, donec *rem* confecerit; & donec animi sui cogitationes impleverit; sequentibus temporibus sapientiam *ejus*, ea in re, intelligetis. 21. Non misi eos Prophetas, verùm ipsi *sponte suâ* cucurrerunt; non sum eos adloquutus, sed ipsi *sponte suâ* vaticinati sunt. 22. Si constitissent in arcano meo concilio, & verba mea ut audiret populus meus effecissent; dedissent operam, ut à via sua mala & pravitate studiorum eum averterent. 23. An sum Deus è propinquo, ait Jehova, non verò Deus è longinquo; 24. An quisquam in latebras se se abdet, nec ego eum videbo? ait Jehova. Annon cœlum & terram ego impleo? inquit Jehova. 25. Audivi quid dixerint Prophetæ, nomine meo falsa vaticinantes, cùm dictitarent: somnium habui, somnium habui. 26. Quò usque erit *hoc* in animo Prophetarum falsa vaticinantium, & fraudem animi sui pronunciantium? 27. An cogitant de adducendo in oblivionem nomine meo apud populum

pitibus incumbet, 20. nec revocabitur Dei indignatio, donec id absolverit, quod decrevit, & postea quidem, quàm sapienter se gesserit, intelligetis. 21. Qui contraria pollicentur, non sunt à me missi, sed sponte suâ vaticinati sunt. 22. Si adfuissent arcano meo concilio, & dedissent operam, ut populus meus intelligeret, quid esset officii sui, eum à vitiis suis revocassent. 23. An sum Deus, qui præsentibus tantùm rebus consulat, non futuris? 24. Suntne, qui possint latebras invenire, in quibus eos non videam? Annon cœlo & terræ præsens adsum? 25. Audivi quæ, nomine meo, falso dixerint Prophetæ, cùm jactarent, quod sibi revelata in somnis fuissent, & sua ipsorum commenta jactarent. 26. Quò usque falsa vaticinabuntur, & commenta sua ipsorum Deo tribuent?

tiores factum iri; quod contigit; nam post captivitatem Judæi numquam ad idololatriam redierunt, certè publico consilio.

21. *Ipsi sponte suâ cucurrerunt*] והם רצו *vehem ratsou*, & illi cucurrerunt. Festinarunt ire ad vos, mandatis nullis ea de re à me acceptis; quod ut meliùs intelligeretur, addidi *sponte suâ*, quod veluti latet in voce הם *ipsi*.

23. *An sum Deus è propinquo*] האלהי מקרוב *haelohe mikkarob*. Cùm hæc verba non construantur inter se, deberet fortè scribi hìc & in sequentibus verbis, אלהים in statu absoluto, ut loquuntur Grammatici. Sensus est, putatísne me divinitus demum posse scire, quid clam agatur; quando adsum, non verò cum procul in cœlo sum. Fallimini, nam ubique semper præsens sum & per me ipse video, quid ubique agatur. Vix crediderim ullum Judæum, qui non esset apertè Idololatra, hac de re, dubitasse, sed ita se gerebant hi Pseudoprophetæ; quasi credidissent Deo ignota esse, quæ faciebant clanculum. Quare meritò rem iis exprobrat is, qui factorum majorem multò rationem habet, quàm opinionum, aut dictorum. Ethnici ipsi meliùs sentiebant de Diis suis, &, si qui religiosiores essent, à sceleribus abstinebant, quod omnia Diis innotescere crederent. Pulcher est hanc in rem locus *Oppiani* Halicut. II, 4. *& seqq.*

—— Τί γὰρ μερόπεσσιν ἄνευθεν
Νόσφι Θεῶν; οὐδ' ὅσσον ὑπ' ἐκ ποδὸς ἴχνος ἀεῖραι,
Οὐδ' ὅσον ἀμπετάσαι βλεφάρων περιφαέα κύκλα·
Ἀλλ' αὐτοὶ κρατέουσι καὶ ἰθύνουσιν ἕκαστα
Τηλόθεν ἐγγὺς ἐόντες.

Quid enim ab hominibus potest perfici, sine Diis? Non tantùm quantum est pedis plantam substollere; neque quantum est aperire palpebrarum splendentes orbes. Sed ipsi domini sunt & rectores singularum rerum, E LONGINQUO PROPINQUI. Sed & mille annis, ante eum, *Homerus* Odyss. Γ, 231:

Ῥεῖα Θεὸς γ' ἐθέλων καὶ τήλοθεν ἄνδρα σαῶσαι.

Facilè Deus, si voluerit, etiam ex longinquo virum servaverit. Plura qui avebit adeat *Eusebium* Præp. Evang. Lib. XIII. c. 15. & *Conr. Rittershusium*, ad *Oppianum*.

Non verò Deus è longinquo? Ita se gerebant, quasi procul è Templo Jerosolimitano scelera perpetrantes Deus non videret; quamvis numquam se ita sentire ausuri essent dicere.

24. *Cœlum & terram ego impleo*] Non ut corpora, nam duo corpora in uno eodémque loco esse non possunt; neque ut mera extensio, seu vacuum, cui nihil inest δραστήριον, nulla intelligendi facultas: sed ratione, quæ supra captum nostrum est. Et quid mirum? ne pulvisculi quidem arenæ, aut vilissimi insecti intimam naturam introspicimus. Itaque res est admittenda, cùm pertineat ad naturam Creatoris omnium, rebus omnibus interesse; sed ratio non quærenda; nisi inanem laborem suscipere velimus, aut, quod deterius est, nosmet ipsos fallere, dum scire nos putamus, quod nescimus. Vide Ps. CXXXIX, *7. & seqq.* eáque quæ illic notavimus.

25. *Somnium habui* &c.] Hæc repetitio est μίμησις sermonum Pseudoprophetarum se somnia θεόπεμπτα habuisse dictitantium.

Fraudem animi sui pronunciantium] *Vaticinantium fraudem cordis sui*; hoc est, pro vaticiniis venditantium quod ipsi erant commenti.

27. *De adducendo in oblivionem nomine meo*] Ut nemo loquatur de Jehova, quasi Deo Israëlis.

28. *Cui erit somnium*] *Cum quo erit somnium.*

Ex vero] אמת *emeth*, pro באמת *beemeth*, in veritate.

Quid est palea cum tritico] Hoc est, inter se non magis æquiparari possunt, quàm palea

populum meum, ope somniorum, quæ quisque proximo suo narrat, ut Majores eorum obliti sunt nominis mei, Bahalis causâ? 28. Propheta, cui erit somnium, narret id somnium; cuique erit verbum meum, is proferat verbum meum ex vero; quid est paleæ cum tritico, ait Jehova? 29. Annon est verbum meum, ut ignis? ait Jehova, útque malleus, *qui* rupem comminuit? 30. Itaque infensus sum iis Prophetis, ait Jehova, quorum quisque verba mea proximo suo subtrahit. 31. Infensus sum, ait Jehova, iis Prophetis, qui verba sua usurpantes, fingunt verba à *Deô accepta.* 32. Infensus sum Prophetis falsorum somniorum, ait Jehova, quæ narrant, mendacisque suis & levitate populum meum in errorem conjiciunt. Nec eos misi, nec mandatis instruxi, nec *ullo modo* huic populo proderunt, ait Jehova.

33. Cùm te populus iste, vel Propheta, vel Sacerdos interrogabit, his verbis: quænam *est* oratio Jehovæ, iis dices; quam *aliam* orationem *proferam, quàm,* evellam vos; ait

tribuent? 27. An volunt nomen meum oblivioni tradere, apud populum, dum sua ipsorum commenta narrant; ut Majores eorum nomen Bahalis jactabant, dum meum spernerent? 27. An putant hoc se in oblivionem adducturos, apud populum meum; ope somniorum, quæ quisque narrabit proximo suo; ut Majores eorum obliti sunt, ut ad Bahalem deficerent? 28. Si cui Prophetæ oblatum sit somnium, id narret quale ex vero fuit; alioqui quid est commune paleæ cum tritico, ait Creator. 29. Annon est verbum meum instar ignis, qui omnia absumit, ait idem Creator, ùtque malleus ferreus, qui rupes rumpit? 30. Igitur infensus sum ejusmodi Prophetis, ait Creator, qui mea verba proximo suo subtrahunt. 31. Irascor iis, qui propria sibi verba fingunt quasi à Deo accepta, 32. Irascor Prophetis, qui fingunt falsa somnia, quæ à me profecta ajunt, ut mendaciis levibus populum fallant. Nec ego eos misi, neque mandatis instruxi; nec ea huic populo proderunt, ait Creator.

33. Cùm verò populus iste, vel Propheta; aut Sacerdos

lea tritico. Proverbium esse videtur.

29. *Ut ignis*] Quo comburetur palea falsorum vaticiniorum; hoc est, ex quibus liquebit alia esse planè falsa, cùm eventus vera confirmarit & ficta confutarit.

Utque malleus &c.] Quo comminuentur lapides; hoc est, falsa vaticinia, quomodocúmque; & quacúmque pertinaciâ defendantur, confutabit.

30. *Infensus sum illis Prophetis*] הנני על הנביאים *hinneni hal hannebiim*, ecce me contra Prophetas. LXX. Intt. ἰδοὺ ἐγὼ πρὸς τοὺς προφήτας. *Hieronymus* verò: *ecce me ad Prophetas.* Hìc על est *contra*, quæ est frequentissima particulæ significatio. Vide signif. VII. apud *Chr. Noldium.* Quod cùm sit clarum, res fuit exprimenda Latinè, ut commodissimè fieri potuit, quasi supplendum esset חרה אפי *hharah apphi*, incensa est mea ira contra Prophetas. Vide Zach. X, 3.

Proximo suo subtrahit] מגנבי דברי איש מאת רעהו *megannebe dbarai isch meeth rehehou*, furantes verba mea quisque proximo suo, vel ne proximo innotescant impedientes. Respicit ad Prophetas veros quidem illos, sed præ timiditate non audentes verba, à Deo accepta, apud populum proferre; ne ab eo malè haberentur, nonnisi blanditias admittente.

31. *Verba sua usurpantes*] לוקחים לשונם *lokehhim lschonam*, sumentes linguam suam.

Fingunt verba à Deo accepta] ינאמו נאם *jinamou neüm.* נאם *neüm* est dictum Dei, & passim ita sumitur. Verùm נאם *naam* est ejusmodi dictum protulit. LXX. Intt. νυστάζοντας, νυσταγμὸν αὐτῶν, *dormitantes dormitationem*; ut vertit *Hieronymus* in Comment. Ipse Hebraïca interpretatur: *& aiunt, dixit*; nempe; Deus. Græci נאם miscuerunt cum נום *noum*, quod est *dormitare*, quod ad hanc rem nihil facit, nec verba sono adfinia semper significatus inter se permutant.

32. *Et levitate*] בפחזותם *bephahhazoutham.* LXX. Intt. ἐν τοῖς πλάνοις αὐτῶν, Latinus: *& in miraculis suis.* Quæ nec usu nituntur, nec ratione, significatur *petulantia* aut *levitas.* Vide ad Gen. XLIX, 4.

33. *Quæ oratio*] משא *masscha*, hoc est, prolatio, vel oratio, à נשא *protulit.* Vide not. ad 2. Reg. IX, 25. Hìc certè pro re dura non sumitur, tales enim prophetias proferri apud se nolebat tum populus, omnia, præter blanditias, respuens.

Quam aliam orationem proferam, quàm: evellam &c.] את מה משא ונטשתי *quam orationem & evulsi*, quod verbotenus Latinè exprimi non potuit. LXX. Intt. ὑμεῖς ἐστε τὸ λῆμμα καὶ ῥάξω ὑμᾶς. Latinus: *vos estis onus, projiciam quippe vos.* Quasi legissent אתם המשא *atthem hammascha*, vos onus, iisdem litteris; sed alio modo conjunctis. *Hieronymus* ad hunc locum: *Verbum Hebraïcum*, MASSA, *Aquila* ἄρμα, *id est*, onus & pondus *interpretatur.* Est enim scribenda vox per spiritum lenem, & deducenda ab αἴρω *tollo pondus*, non ab αἱρέω *eligo.* Ἅρμα, ut habet Monachus Benedictinus est *currus.* Rectiùs vox scribitur, in fragmentis Hexaplorum, ab allo doctiore Benedictino editis. *Symmachus*, subjicit *Hieronymus*, *Septuaginta*, & *Theodotion* adsumtionem (λῆμμα). *Ubicumque ergo grave est quod Dominus comminatur; & plenum ponderis ac laboris, & importabile, in titulo quoque* ἆρμα, *hoc est*; pondus *dicitur. Ubicumque autem prospera Dominus pollicetur; sive post comminationem meliora promittit, ibi* visio *dicitur, aut certe* verbum Domini; *& perspicuum erat ex ipso titulo Prophetiæ* ponderis *sive* visionis *&* verbi Dei, *qualis vaticinatio sequeretur.* Hæc *Hieronymus* & alii vulgo, quos confutavit *Joan. Coccejus* in Lexico, sed & hìc ipse locus erroris arguit, ut & multa alia vaticinia, ubi חזון *visum* præfigitur tristissimis prædictionibus.

ait Jehova? 34. Propheta vero, Sacerdos, aut vir è plebe, qui dixerit: oratio Jehovæ; pœnas mihi dabit, cùm ipse, tum ejus domus. 35. Sic dicetis unusquisque amico aut fratri suo: quid respondit Jehova? quid loquutus est Jehova? 36. Orationem verò Jehovæ non memorabitis ampliùs, quia oratio est unicuique verbum suum; at vos pervertitis verba Dei vivi exercituum, Dei nostri. 37. Sic dices Prophetæ: quid respondit tibi Jehova? quid loquutus est Jehova? 38. An dicetis: oratio Jehova? Propterea sic dixit Jehova: quia dicitis hoc verbum: oratio Jehovæ; misi ad vos, qui moneret, ne dicatis: oratio Jehovæ. 39. Ideò oblivisicar mox vestri; evellam vos & urbem, quâ vos & Majores vestros donavi, è conspectu meo. 40. Immittam vobis opprobrium sempiternum, ignominiámque perpetuam, quæ numquam oblivioni mandabitur.

Visum duorum calathorum ficubus plenorum.

CAPUT XXIV. 1. JUSSIT me prospicere Jehova, en verò duos calathos ficuum, paratos ante Templum Jehovæ; 2. postquàm Rex Babylonis Nebuchadretsar Jechoniam, Jehojakimi, Regis Judæ, filium, principes Judæ, fabros ac mercatores Jerosolimâ abduxerat Babylonem. 2. Calathus unus *erat* ficuum optimarum, quales præcoces ficus, &

Sacerdos interrogabit his, aut similibus verbis, quid dixerit Jehova; iis respondebis nullam aliam orationem me posse proferre, quàm quâ eos erroribus suis liberem. 35. Propheta, aut Sacerdos, aut homo plebeïus, qui venditabit aliquid pro revelatione, pœnas mihi luet cùm ipse, tum etiam ejus familia. 35. Sic verò unusquisque, qui à vobis petet, quid dixerit Creator, nullum responsum à vobis feret, nisi eum dicere, se vos è patrio solo avulsurum. 36. Orationem Dei non ampliùs memorabitis, quia uniuscujusque oratio est, quam ipse pronunciat; at vos corrumpitis verba Dei Vivi, Creatoris Dei Exercituum, ejusdémque Dei nostri: 37. Dicetis Prophetis; quid respondit vobis Creator, quidnam dixit? 38. An proferetis orationem Creatoris? Ideò sic dixit ille: quia dicitis verbum, quod protulistis, esse ejus; misi ad vos qui vetaret, ne talia verba tribueretis Creatori. 39. Quare, si pergatis ita loqui, mox non magis memor ero vestri, quàm si non essetis: evellam hine vos, & urbem, quam habitatis, quâ vos & Majores vestros donavi; ne sit ampliùs. 40. Vos opprobrio sempiterno adficiam, ignominiâque, quæ è memoria hominum non delebitur.

PARAPHRASIS.

1. JUSSIT me Creator adspicere, quod meis oculis ad suum Templum objecerat: quod erat par calathorum ficubus plenorum; 2. postquàm Rex Babyloniorum Nebuchadretsar abduxisset Babylonem,

Vid. Es. I, 1. &c.

34. *Vir è plebe*] עם *ham*, populum, pro viro quovis è plebe: non agitur enim de toto populo, sed de uno viro plebeïo, qui dicit se mandata à Deo accepisse. Sic בן עם *filius populi*, pro plebeïo Cap. XXVI, 23.

Oratio Jehovæ] משא יהוה *masscha Jehovah*, Hîc משא sumitur etiam in meliorem partem, nam Pseudo-prophetæ non vaticinabantur, nomine Dei, ut populo res ingratas nunciarent, sed ut ei adularentur, gratiámque sibi apud eum parerent. Contraria omnia factitabant veri Prophetæ, qui plura tristia prænunciabant, quàm jucunda, quia sic à Deo meritus erat populus.

36. *Orationem verò* &c.] Vox quidem משא nihil significabat, quod Deo ingratum esse posset, éstque à Prophetis superioribus crebrò usurpata; sed Jeremiæ temporibus úsque adeò abutebantur eâ Pseudo-prophetæ, ut Deus vetuerit Judæos eâ ampliùs, hac potestate, uti. Sic per se media & ἀδιάφορα fiunt invisa, propter abusum.

Oratio unicuique &c.] Unusquisque, cui vaticinari lubebat, quod ipse commentus erat, vocabat משא.

Pervertitis verba Dei &c.] הפכתם את דברי אלהים *haphacthem eth dibre elohim*; fingendo eum dixisse, quæ non dixit.

38. *An dicetes*] Negationis loco est hæc interrogatio, ut passim.

COMMENTARIUS
In CAPUT XXIV.

1. *JUssit me prospicere* הראני *hirhani*, fecit me videre; hoc est, mihi ostendit, me jussit prospicere.

Duos calathos] שני דודאי *schne doudaë*. *Calathos* interpretati sunt LXX. & *Hieronymus*, alioqui דוד *doud*, ollam significat.

Paratos] מועדים *mouhadim*. LXX. κειμένους, & Latinus *positos* verterunt. Est propriè *factos convenire*; hoc est, paratos ut suo tempore, primitiarum instar, offerrentur.

Postquàm Rex Babylonis &c.] Post secundam captivitatem, de qua 2. Reg. XXIV, 11.

2. *Præ-*

& calathus alter ficuum pessimarum, quales comedi nequeunt, eò quòd malæ sunt. 3. Tum
mihi Jehova, quid vides, inquit, Jeremia? Ficus, inquam, & ficus quidem optimas;
tum etiam ficus pessimas, quales comedi nequeunt, eò quòd sunt malæ.
4. Deinde facta sunt ad me verba Jehovæ, in hanc sententiam: 5. sic dixit Jehova
Deus Israëlis: quemadmodum sunt bonæ hæ ficus: sic agnoscam migrationem Judæ,
quam ex hoc loco emisi in terram Chaldæorum, ut res ei bene cedat. 6. Benignum in
eos convertam oculum, eos reducam in hanc terram; ædificabo eos, nec diruam; plan-
tabo eos, nec evellam. 7. Dabo iis animum, quo me intelligant esse Jehovam, eruntque mihi in populum, ego verò ero eis in Deum, quia toto animo ad me redibunt.
8. Verùm ut sunt ficus malæ, quæ, eò quòd sunt malæ, comedi nequeunt: sic exponam, ait Jehova, Sedekiam, Regem Judæ, principes ejus & reliquias Jerosolimæ,
quæ in hâc urbe remanserint, & eos, qui habitabunt in terra Ægyptia; 9. exponam,
inquam, eos vagationi & calamitati, per omnia terrarum regna, opprobrióque, adagiis, mordacibus dictis & diris precibus in omnibus locis, in quæ eos expulero. 10. Immittam iis gladium, famem & pestem, donec è terra, quâ eos Majorésque eorum donavi, absumti sint. *Vati-*

bylonem, in Captivitatem, Regem Judæ Jechoniam, Jehojakimi, Regis filium, proceres Tribûs Judæ, & plebem Jerosolimitanam, quales erant fabri & mercatores Jerosolimitani. 2. Calathus, unus erat plenus optimis ficubus præcocibus; alter verò pessimis ficubus, quales comedi non possunt. 3. Ibi autem Creator me interrogavit, quid esset, quod viderem? Respondi; me videre ficus, & quidem alteras optimas, alteras verò pessimas, adeò ut comedi non possent.

4. Rursus Deus mihi; 5. quemadmodum, inquit, sunt bonæ ficus, quæ sunt in altero calatho, sic faciam ut Tribûs Judæ migratio ex hoc loco, in Chaldæornm agros, ei bene cedat. 6. Benignos in eam convertam oculos, eámque reducam in hanc terram; ædificabo hanc gentem, nec diruam, & ædificabo, non destruam; plantabo in Judæa, nec ampliùs hinc avellam. 7. Dabo iis animum, ex quo intelligent, me esse Creatorem; qui facio ut sit quod volo; eruntque mihi fidus populus, ego verò eorum Deus, quia ad me toto animo reversi fuerint. 8. Verùm ut sunt ficus mali saporis, quam ob rem comedi non possunt: sic exponam Sedekiam, Regem Judæ, proceres ejus, reliquias Jerosolimitanorum, qui in patria urbe remanserint, & qui erunt in Ægypto. 9. Exponam eos vagis erroribus & calamitatibus, per omnia terrarum regna, dicteriis & opprobriis. 10. Immittam in eos gladium, famem & pestem, donec è terra, quâ Majores, ipsósque donavi, absumti sint.

PARA-

2. *Præcoces*] בכרות *bchuroth*. De hisce vide not. Addit. Hammondianis ad Marc. XI, 13. Maturæ erant hæ ficus, ineunte vere, ut illic ostendimus; unde qua tempestate anni hoc visum Jeremiæ oblatum sit, fortè colligi queat.

Pessimarum] Fortè quod non essent præcocium numero, sed serotinæ, nondum maturæ, quas nemo edere posset, cùm acerbæ essent collectæ.

5. *Agnoscam*] אכיר *acchir*; agnoscam, nempe, pro populo meo, ei favebo. Contrà *non nosse* aliquem est ei favorem omnem negare. Vide Ps. I, 6. & Matth. XXV, 12.

Ut res ei bene cedat] לטובה *ltobah*, in bonum. Inter eos qui migrarunt cum Jechonia, Babylonem, fuerunt Ezekiel, & Mardochæi, proavus Kisus, quos & posteros præsertim Deus tutatus est in captivitate, ut ex Estheræ libro satis liquet de posteriore. Vide C. II, 6.

6. *Benignum in eos convertam oculum*] *Ponam oculum meum in eos in bonum.*

7. *Dabo iis animum*] *Dabo iis cor.* Maximis beneficiis, ait *Grotius*, eos ita obligabo, ut mei immemores esse non possint. Rectè, nam quamvis iis beneficiis alios etiam adfecerit Deus, qui tamen ejus memores non fuerunt; non minùs ea beneficia Deo debent, proptereáque ei gratias habere & obsequi, quàm si ea soli accepissent; nec eo seciùs Deus ea illis imputare potest, qui iis bene usi sunt; cùm absque iis beneficiis fuisset, non ita memores Creatoris & sospitatoris sui fuissent. Omnibus quidem Deus animum dedit, qui memor ejus esse queat. Sed soli boni rectè utuntur facultate à Deo accepta; quamobrem singulari ratione dicitur talem facultatem dedisse.

Quo me intelligent esse Jehovam] Hoc est, esse Creatorem omnium & promissorum meorum constantem exsequutorem. Vide ad Exod. VI, 9.

7. *Toto animo ad me redibunt*] Hîc reditus ad Deum, & quidem toto corde, respicit præsertim cultum ei soli exhibendum; ita ut animum non divisuri essent Judæi Babylonii inter verum & commenticios Deos. Vide de hoc loquendi genere not. ad Deut. IV, 15. VI, 5. Latiore in Novo fœdere significatu id loquendi genus sumitur.

8. *Qui habitabunt in terra Ægytia*] De quibus in postremis hujus Libri Capitibus.

9. *Vagationi & calamitati*] לזוה *lebazavah*, ut Deut. XXVIII, 5. pro eo quod est in textu לזועה *lzavahah*, quod est à זוע *zoah*, moveri, errare. Sequitur לרעה *in malum*, ante quam vocem supplevimus copulam.

9. *Adagiis*] למשל *lmaschal*, nempe, contumeliosis dictis è Judæorum moribus, aut calamitatibus petitis. Qualia, si orientalium exstarent scripta multa etiamnum hodie videremus. Sed & supersunt apud *Horatium*, *Juvenalem*, & *Martialem*, in Judæos, qui eorum temporibus vivebant.

10. *Donec è terra* &c.] Hæc respiciunt miseras illas reliquias Judæorum, qui per Judæam, viciniásve oras, cùm ceteri in captivitatem abducti essent, vagabantur, aut in agellis desertis consederant.

COM-

Vaticinia de Judæis & pluribus populis vicinis, per Babylonios, malè mulctandis.

CAPUT XXV. 1. VERBA, quæ à *Deo* Jeremiæ facta sunt, de toto populo Judæ, anno quarto Jehojakimi Josiæ, Regis Judæ, filii; qui fuit primus Nebuchadretsaris, Babylonis Regis, annus; 2. & quæ proloquutus est Jeremias Propheta toti populo Judæ, & præsertim omnibus Jerosolimæ incolis, in hanc sententiam: 3. A tertio decimo anno Josiæ, Amonis, Regis Judæ, filii, ad hunc usque diem hujus anni vigesimi tertii verba Jehovæ ad me facta sunt; quæ vobis proloquutus sum, dum mane surgo eáque pronuncio; verùm iis non auscultastis. 4. Jehova misit ad vos omnes ministros suos Prophetas, mane surgens & *subinde eos* mittens; sed non audivistis, neque aurem vestram inclinastis, ad audiendum, 5. cùm diceret: revertimini quisque à via sua mala, atque à studiorum vestrorum nequitia; habitabitísque in terra, quâ Jehova vos, Majorésque vestros donavit à longo tempore atque in perpetuum. 6. Ne sequamini Deos alienos, ut eos colatis atque adoretis; nec iram meam opificio manuum vestrarum moveatis; nec vobis malefaciam. 7. At non auscultastis mihi, ait Jehova, ita ut iram meam moveritis, opificio manuum vestrarum, vestro malo 8. Propterea sic dixit Jehova, *Deus* exercituum: quandoquidem verba mea non audivistis; 9. mox ego accersiturus sum, & adsumturus omnes familias Septemtrionis ait Jehova, ac Nebuchadretsarem, Babylonis Regem, servum meum, adducámque eos in hancce terram;

PARAPHRASIS.

1. VERBA Dei ad Jeremiam de populo Tribûs Judæ, prolata anno quarto Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii; qui fuit primus Nebuchadretsaris, Regis Babylonis, 2. & quæ proloquutus erat toti populo Tribûs Judæ, ac præsertim Jerusalimitis, in hanc sententiam: 3. Ab anno tertio decimo Josiæ, Amonis, Regis Judæ, filii, ad hunc diem hujus anni vigesimi tertii verba Creatoris ad me facta sunt; quæ proloquutus sum, dum mane surgo eáque omnibus audientibus pronuncio, verùm dicto audientes non fuistis. 4. Creator misit ad vos omnes suos Prophetas, à matutinis horis, & quidem subinde; sed iis aurem non præbuistis, ut dicto audientes essetis; 5. cùm diceret, per suos Ministros: revertimini quisque à pravis moribus, & studiorum nequitia; quod si feceritis, securè habitabitis in terra, quam vestri Majores habitarunt, ab hoc tempore, & in perpetuum. 6. Cavete ne colatis Deos alienos, ullâ adoratione; neque alio cultûs genere prosequamini, ita ut iram meam moveatis, vósque gravibus pœnis puniam. 7. At mihi non fuistis dicto obsequentes, ait Creator, ut me irritaveritis statuis meis, opera manuum à vobis factis, magno vestro malo. 8. Propterea dixit Creator idem, quia mandatis meis non paruïstis; 9. mox accersiturus sum & adversùs vos concitaturus omnes gentes vobis ad Septemtriones sitas, ac Nebuchadretsarem servum meum, Babylo-

COMMENTARIUS
In CAPUT XXV.

1. *ANno quarto Jehojakimi, qui fuit primus Nebuchadretsaris*] Is fuit annus A. C. N. DCVIII. ut *Dion. Petavius*, & *Jac. Usserius* docebunt.

3. *A decimo tertio anno Josiæ*] Ab anno A. C. N. DCXXIX. Vide eosdem.

Mane surgo] Hoc est, sine mora & diligenter, quod solent facere matutino tempore, qui quidpiam adgrediuntur, quod putant esse magni momenti, & maturare volunt.

5. *Habitabitis*] שבו *schbou*, habitate. Imperativus vim obtinet futuri, in hoc similibúsque loquendi generibus.

6. *Opificio manuum vestrarum*] Deorum commentitiorum statuis, quas fecistis, nec eo seciùs colitis.

9. *Omnes familias septemtrionis*] Vide Cap. I, 15.

Servum meum] Non minùs erat minister Dei in exsequenda ultione divina, quamvis rem ignoraret; numquam enim eas res gessisset, quas gessit, nisi secundante Providentiâ Divinâ.

Omnes eas gentes &c.] Quarum calamitates in sequentibus pluribus prædicit.

10. *Auferam*] האבדתי *haabadthi*, faciam perire; hoc est, faciam ut ne audiantur ampliùs.

Strepitum molarum] קל רחים *kol rehhajim*, vox lapidum molarium, qui duali exprimuntur, quia sunt gemini. LXX. Intt. ὀσμὴν μύρου. Videtur fuisse priùs *Lud. Cappello* φωνὴν μύλου. Sed vox רחים quæ deducitur ab הריח *horiahh odoratus est*, facit ut *credam* esse lectionem hodiernam & veram perperam intellectam; quasi *unguentum* significaret, & quia *vox* ad unguentum nihil faciebat, vertisse eos non φωνὴν, sed ὀσμὴν, quam res ipsa flagitare videbatur. *Jonothan* etiam hîc cespitavit, cùm habeat: קל סיען דמשבחין בנהור בוצין *kol siban dimschabbehhin binehor botsin*, vox puellarum, quæ cantant ad lumen lucernarum. Est sine dubio

ram contra ejus incolas, & contra omnes eas gentes, *quæ sunt* circumquaque. Internecioni
eos devovebo, faciámque, ut sint stupori, exsibilationíque, útque fiant *agri eorum* so-
litudines in perpetuum. 10. Iis auferam vocem gaudii, vocem hilaritatis, vocem spon-
si & vocem sponsæ, strepitum molarum & lucem lucernæ. 11. Erit tota hæc terra
solitudo & stupori, serviéntque Gentes istæ Regi Babylonis, per annos septuaginta.
12. Quando verò exacti fuerint septuaginta anni, supplicium repetam de Rege Baby-
lonis, déque Gente illa, iniquitatis eorum; *pariterque* de terra Chaldæa, quam redi-
gam in vastitatem perpetuam. 13. Faciam, ut contingant ei terræ omnes minæ meæ,
quas contra eam pronunciavi, (quidquid scriptum est in libro hoc, quódque Jere-
mias adversùs omnes eas gentes vaticinatus est;) 14. quia servierunt apud eos, etiam
multæ gentes, & magni Reges; rependámque iis, pro ipsorum factis, & pro actioni-
bus manuum ipsorum.
15. Sic enim dixit Jehova, Deus Israëlis mihi: sume tibi calicem hujus iræ è manu
mea, & fac ut ex eo bibant omnes gentes, ad quas te mitto. 16. Ubi biberint, tituba-
bunt, & insanum in modum se gerent, præ metu gladii, quem ego inter eos mittam.
17. Accepi verò calicem è manu Jehovæ, & bibendum præbui omnibus gentibus, ad
quas me misit Jehova; 18. Jerosolimæ & *ceteris* urbibus Judæ, Regibúsque & proceri-
bus ejus *terræ*, ut redigerentur in vastitatem, stuporíque, exsibilationi, & maledictioni
essent, quem admodum *sunt* hodie; 19. Pharahoni, Regi Ægypti ejúsque ministris &
proceribus, ac populo; 20. toti Occidenti, omnibus Regibus Huzitidis terræ, om-
nibus

Babylonis Regem, qui consilia mea exsequentur contra vos. Adducam omnes contra has terras earúmque incolas, qui in iis sunt circumquaque; internecioni eos devovebo, & faciam, ut cum stupore à vicinis adspiciantur, & sibilis excipiantur, & solitudines in perpetuum habitent. 10. Nullæ inter eos voces lætæ audientur, nec ullæ sponsorum & sponsarum, nec strepitus molarum frumentum in farinam convertentium. 11. Erit tota hæc terra deserta, cum omnium stupore, serviéntque, qui eam colebant, Babyloniæ Regi, per septuaginta annos. 12. Cùm verò exacti fuerint hi anni, pœnas mihi dabunt Babylonii. Monarcha, antea potentissimus, & qui illi, eo tempore, servient. Similiter in solitudinem terram Chaldæorum, ad Septemtrionem, redigam. 13. Dabo operam, ut ei terræ contingant omnia mala hæc, quæ ei sum minatus (quidquid nempe, est in hoc libro, & quod Jeremias contra omnes has nationes prædixit) 14. quia servierunt, apud eos populos, etiam multæ gentes, & magni Reges, ut paria paribus pensentur.

15. Sic enim dixit Creator, Deus Israëlis, mihi: sume tibi calicem hunc iræ signum è manu mea, & bibant ex eo omnes gentes, ad quas te adlego. 16. Illæ cùm biberint, titubabunt & instar insanorum se gerent, dum timebunt bellum, quod iis movebo. 17. Sumsi verò calicem è manu Creatoris, quem calicem dedi bibendum, omnibus gentibus, ad quas me Creator miserat; nempe, 18. urbibus tribûs Judæ, Regibúsque & proceribus ejus tractûs, ut redigerentur in vastitatem, ut obstupescant, exsibilentur, & diris devoveantur, quemadmodum nunc; 19. Regi Ægypti, ejúsque Proceribus, & Populis; 20. omni Occidenti ad mare internum; & omnibus Regibus Tyriorum,

dubio vertendum, cum Hieronymus, *vox molæ.* Ubi nullus auditur ejusmodi strepitus, nullus est incola; non possunt enim homines vivere sine frumento & pane, adeoque sine molæ, quâ in farinam comminuitur, strepitu. Quod dici necesse non erat, nisi viri docti nodum in scirpo quæsivissent; ut *Valent. Schindlerus*, qui hìc habet: *In conviviis opiparis, molâ conteruntur & præparantur condimenta ciborum.* Sed quia mentio facta est vocis sponsi & sponsæ, idcirco non agunt sequentia de adparatu convivii, & pauca, aut nulla condimenta moluntur. *Grotius* etiam hìc intelligi voluit vocem puellarum molam trusantium, quam ἐπιμύλιον ᾠδὴν Græci vocabant, sed agitur de *voce* aut strepitu (vox enim קול *kol*, utrumque significat) molarium lapidum. Vide Ap. XVIII, 22. ubi meliùs vir magnus interpretatur φωνὴ μύλου de strepitu molarum, ad alenda multa hominum millia.

Lucem lucernæ] Ubi noctu nulla lucernæ lux cernitur; nemo est. Non sunt enim nocte, quamvis intempestâ, lucernæ omnes exstinctæ. Vide Job XXI, 17. Proverb. XXIV, 20. Accenduntur primùm vesperi, deinde etiam summo mane ante lucem, præter quàm quod sunt semper quidam qui per totam noctem vigilant, præsertim in magnis urbibus.

11. *Per annos septuaginta*] Anno 1. Nebuchadnetsaris A. C. N. DCVII. vastari ab ejus exercitu cœpit Judæa, vectigalisque ei facta est 2. Reg. XXIV, 1. Desierunt verò Judæi Babyloniis servire, atque in Judæam redierunt A. C. N. DXXXVIII. Vide *Petavium* & *Usserium.*

12. *Rege Babylonis*] Cùm eversum est Babyloniorum imperium, atque ad Persas translatum.

In vastitatem perpetuam] *In solitudines æternitatis.* Non redacta est statim Chaldæa in solitudinem, sed tum cœpit ejus potentia retro referri; quæ post plura secula planè exstincta est, simúlque in solitudinem versa regio, ut est etiamnum hodie. Vid. not. ad Esai. XIII.

13. *Omnes minæ meæ*] *Omnia verba mea.* Non habent Hebræi vocem, quæ minas propriè significet, sed hìc res ipsa ostendit *minas* intelligi; ac proinde nihil obstabit, quo minùs proprio Latinis verbo hìc uteremur.

Et quidquid scriptum est &c.] Hæc verba & quæ sequuntur ad finem versûs videntur esse

nibus Regibus terræ Philisthæorum, Askalonis, Gazæ, Hekronis, & reliquiis Asdodi; [21]. Idumæis, Moabitis, & Hammonitis; [22]. Regibus omnibus Tyri, omnibus Regibus Sidonis, & Regibus insulæ, quæ trans mare; [23]. Dedanitis, Themæis, Buzitis & omnibus, quorum *barbæ* resecti sunt anguli; [24]. cunctis Regibus occidentis, qui

riorum, & Sidoniorum, ac Huzitidis terræ; omnibus Regibus Philisthæis, Askalonis, Gazæ, Hekronis, & reliquiis Askalonis & Asdodi; 21. Idumæorum, Moabitarum, & Hammonitarum; 22. Regibus omnibus Tyri, omnibus Regibus Sidonis, & Regibus insularum trans mare; 23. Dedanitis, Themæis, Buzitis, & omnibus, quibus anguli barbæ sunt resecti; 24. cunctis Regibus Arabiæ,

esse Jeremiæ, non Dei, quæ à Propheta addantur ἐπεξηγήσεως ἕνεκα, ut intelligat Lector ad quæ *verba* respiciat Deus.

14. *Apud eos*] בם bam, *in iis*, coacti, nempe, in Babyloniam ire & servire illic Chaldæis; quod Judæis contigit.

15. *Sume tibi calicem* &c.] Hæc omnia in viso facta fuisse satis, è rebus ipsis, liquet. Calamitates describi nomine calicis, quasi earum Symboli, notissimum est. Permulta hac de re colligit *Thom. Gatakerus* Adversar. Postum. c. V. quem adeant, qui pluribus locis, hanc in rem, indigebunt.

Fac ut ex eo bibant] Perinde est ac: fac ut intelligant calamitates, quæ iis imminent.

16. *Insanum in modum se gerent*] התהללו *kitholalou*. LXX. Intt. ἐκμανήσονται. Vulgatus: *insaniunt*. Maluimus sic vertere, uti fecimus, ut aliquo modo exprimeretur vis Conjugationis reciprocæ; ac sanè hoc velle videtur Propheta, insanos esse factos eos, de quibus loquitur, sed se gessisse instar insanorum præ nimio metu.

Ut redigerentur] *Ad dandum eos vastitati, stupori & exsibilationi* &c.

19. *Pharahoni* &c.] Ægyptios enim vicit Nebuchadnesar, antequàm Jerosolimam caperet, & pluribus annis post eam captam. Tempora in Chronologia Prophetica adcuratiùs notabimus. De Pharahone hoc, cui nomen fuit *Hophreh*, Græci scribunt *Apries*, Vide 2. Reg. XXIV, 7. & *seqq.*

20. *Toti Occidenti*] את כל הערב *eth chol hahereb*. LXX. Intt. πάντας τοὺς συμμίκτους. De qua versione sic *Hieronymus* in Comment. ad hunc locum: *cunctúsque, qui non quidem est Ægyptus, sed in ejus regionibus commoratur; quos septuaginta vertere* συμμίκτους, *hoc est*, mixticios, *vulgus non Ægyptiæ regionis, sed peregrinum & adventicium.* Malim hæc conjungere cum sequentibus atque intelligere de regnis ad occidentem Euphratis, aut Tigridis, ad mare usque internum, adjunctis etiam nonnullis ejus maris Insulis ac Peninsulis. Idem *Hieronymus* vertit hæc verba: *& universis generaliter.* Malim sequi sententiam *Sam. Bocharti*, qui conjiciebat Phalegi Lib. I. c. 7. petitam esse hanc loquendi rationem à more Assyriorum, qui Orientales vocabant Imperii sui partes, quæ trans Tigrin erant sitæ, ut Occidentales, quæ cis Tigrim. Hebraïcè ערב *hereb* propriè est *vespera*, unde tralaticio significatu sic dictæ regiones ad *occasum* vergentes. Unde etiam ערב *garb*, apud Arabas, est *occidens.*

Regibus Huzitidis terræ] עוץ *Huts*, tractus Arabiæ desertæ, ad ripam occidentalem Euphratis, ut ostendimus ad Job. I, 1. Reges autem dicuntur ii, qui tribui, aut familiis aliquot Arabum imperabant; quales erant Jobus & ejus amici. Ejusmodi Regulum vocant hodie, apud Arabes, אמיר *Emir*, & veteres Græci φυλάρχην adpellabant.

Regibus terræ Philisthæorum] Principes urbium, in quas divisa erat ea regio, significantur. Olim quinque erant, ut liquet ex 1. Sam. VI, 4. ubi qui hìc vocantur מלכים *mlachim* dicuntur סרנים *sranim*, voce Philisthæâ. At C. XXVII, 2. unus ex iis *Achisus* dicitur *Rex Gathi.* Hìc verò memorantur tantùm quatuor Philisthæorum regna Askalon, Gaza, Hebron, omisso Gatho. Dignum etiam est observatu pro Asdodo, haberi hìc *reliquias Asdodi.* Quarum rerum has rationes adfert *Grotius*; & posterioris quidem, quòd exhaustus fuisset Asdodensis tractus, obsidione, quâ eam, ut habet *Herodotus*, cinxerat *Psammitichus*, Rex Ægypti. Locus *Herodoti* ad quem respexit, vir summus exstat Lib. II. c. 57. Integrum proferemus, quandoquidem indicavit tantùm, sed non produxit, cùm tamen totum legi hìc interesset: Ψαμμίτιχος δὲ ἐβασίλευσε Αἰγύπτου τέσσαρα καὶ πεντήκοντα ἔτεα· τῶν τὰ ἑνὸς δέοντα τριήκοντα Ἄζωτον, τῆς Συρίας μεγάλην πόλιν, προσκατήμενος ἐπολιόρκεε, ἐς τὸ ἐξεῖλε: *Psammitichus verò, in Ægypto, quatuor & quinquaginta regnavit annos; per quorum undetriginta Azotum, magnam Syriæ urbem, castris ad eam positis, oppugnavit, donec eam cepit.* E tam longa obsidione satis facile est intellectu, non potuisse esse, tempore Jeremiæ, nisi exiguas Asdodensium reliquias. Successit enim Psammiticho Neccho, qui æqualis nostro Prohetæ fuit. Rationem etiam hanc profert *Grotius*, cur hìc Gathi mentio nulla fiat; quòd, nempe, eodem bello disjecta fuisset. Quod facilè persuadet longitudo belli, & vicinia Gathi, quæ urbs paucis milliaribus ab Asdodo remota erat, ortum versùs.

21. *Regibus omnibus Tyri—Sidonis*] Intelligi videntur Proceres utriusque urbis, nam in iis fuerunt tantùm singuli Reges. Vide infrà XXVII, 3.

22. *Insulæ quæ trans mare*] Cypri quam subegit Nebuchadnesar, & vectigalem postea habuit Cyrus.

23. *Dedanitis*] את דדן *eth dedan*. Sic urbem vocari Arabiæ, ad sinum Persicum, prope Rhegmam, ostendit *Sam. Bochartus* Phal. Lib. IV, c. 6. Vocatur etiamnum hodie *Daden*. Sed eam hìc respici negat, verùm Idumæam contendit urbem, de qua etiam Cap. XLIX, 8. hìc ipse Propheta & Esai.

XXI.

qui incolunt desertum; 25. omnibus Regibus Zimræorum, omnibus Regibus Helamitarum, & Medorum; 26. omnibus regibus Septemtrionis propinquis, & remotis, aliis cum aliis; universis denique terrarum Regibus, quotquot in ea sunt; & Rex quidem Sesachi, post eos bibet.

27 Dices

Arabiæ, omnibus Regibus Occidentis, qui desertum incolunt; 25. singulis Regibus Zimræorum, cunctis Regulis Helamitarum, & Medorum; 26. quibusvis Regibus Septemtrionis cùm remotis, tum vicinis; aliis cum aliis universis denique terrarum Regibus; & Rex quidem Sesachi, post alios bibet.

27. Sic

XXI, 13. Ego verò & hìc, & apud Esaïam, spectari Arabicam Dedanem crediderim. Vide quæ ad Esaïam à me sunt adnotata.

Themæis] תימא *thema.* Hanc quoque Arabicam esse urbem ad Esaïam ostendimus, nec procul à Dedane. Malè scribunt hìc Græci, Θαιμὰν, & Latinus: *Theman.*

Buzitis] את בוז *eth bouz.* Memoratur Gen. XXII, 21. filius Nahoris, eo nomine. Aut transiit Euphratem, atque in Arabiam se transtulit, aut alius *Buz* huic genti nomen fecit. *Eusebius*, & *Hieronymus* volunt hoc nomine signari terram *Kedar*, in locis Hebraïcis, & nomen hoc scribunt BOZ, cùm perperam sit in Codd. LXX. Intt. Ῥὼς, quod ex similitudine litterarum B. & P. ortum est. *Hieronymus* in Comment. de his populis: *Hæ gentes in solitudine sunt, vicinæ & mistæ regionibus Ismaëlitarum, quos nunc Saracenos vocant.* Memorantur quidem ab *Herodoto* Lib. I. c. 101. inter populos, qui Mediam incolebant, Βουσαὶ, quorum nomen à *Bouz* non abludit; sed de populis Arabiæ hìc sermo est, nisi Propheta saltuatim gentes hasce memoret, quod non videtur.

Quorum barbæ resecti sunt anguli] קצוצי פאה *ktsouze pheah.* Vide ad Levit. XIX, 27.

24. *Regibus Arabiæ*] מלכי ערב *malche Arab.*

Regibus Occidentis] מלכי ערב *malche hereb.* Vide ad vers. 20. ubi eodem nomine significantur Reges tractuum ad occidentem Euphratis septemtriones versùs; hìc verò Reges meridianorum tractuum, ad eamdem cœli plagam.

25. *Omnibus Regibus Zimræorum*] כל מלכי זמרי *chol malche Zimri.* Voces hasce omiserunt Codd. LXX. Intt. jam à tempore *Hieronymi*, *Aquila* Ζαμβρὶ, sic & Latinus. Syrus Ζιμβρὰμ, aut Ζαμβράν. Cùm verò jungantur cum Helamitis, hoc est, Persis & Medis, credibile est populos ad ortum Tigris, in superiore Asia significari. *Ptolemæus* in Choromithrena, quæ pars fuit Mediæ, collocat urbem *Zaramam*, quæ non multùm abludit à *Zamri.* Est & alia, quæ in eodem tractu vocatur *Zaranis.*

Universis terrarum Regibus] Hoc est, omnibus quos Cyrus imperio Persarum & Medorum subjecit, cujus vastissima fuit ditio, quam sic describit *Xenophon* Lib. VIII. c. 8. ὅτι καλλίστη καὶ μεγίστη τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἡ τοῦ Κύρου βασιλεία ἐγένετο αὐτὴ ἑαυτῇ μαρτυρεῖ· ὡρίσθη μὲν γὰρ πρὸς ἕω ἐρυθρᾷ θαλάττῃ. πρὸς ἄρκτον δὲ τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ, πρὸς ἑσπέραν δὲ Κύπρῳ καὶ Αἰγύπτῳ: *fuisse in Asia omnium pulcherrimum & amplissimum Cyri regnum vel ipsum de se testatur. Terminis inclusum fuit ad Orientem mari Rubro, ad Septemtriones Ponto Euxino, ad Occasum Cypro & Ægypto, ad meridiem Æthiopiâ.* Quamvis ejus fines non satis aptè signentur, satis liquet longè maximum fuisse. Si quæras cur memoremus hìc Cyrum, ubi de Nebuchadnetsare sermo est, facilè tibi satisfiet, si dixerimus Cyrum captâ Babylone, totum Nebuchadnetsaris imperium sibi subjecisse & multùm etiam ampliasse. Quin & aliquo modo ad eum respiciunt sequentia verba.

Quotquot in ea sunt] *Qui super facies terræ.* Quod additur, ut intelligat Lector neminem excipi Regum Asiæ vicinorum, & remotorum, quorum omnium terror fuit Nebuchadnetsar.

Rex quidem Sesachi] Hìc obscurè indicantur Reges Babylonis, qui, omnibus subactis, ipsi rursus ab alio sub jugum mittendi erant; nempe, à Cyro; ut intelligerent Judæi fore etiam, ut totius propemodum Orientis victor Nebuchadnetsar imperium suum ad remotam posteritatem non transmitteret. Ac sanè in ejus nepote desiit. *Hieronymus* ad hunc locum: *Novissimus Rex Babylonis, propinante sibi adscensore bigæ, Cameli & Asini, Cyro Rege Medorum, atque Persarum. Quomodo autem Babylon, quæ Hebraïcè dicitur* BABEL *intelligatur* SESACH *non magnopere laborabit, qui Linguæ Hebrææ parvam saltem habuerit scientiam. Sicut, apud nos, Græcum Alphabethum usque ad novissimam litteram, per ordinem legitur; hoc est, Alpha, Betha & cetera, usque ad Ω; rursùmque, propter memoriam parvulorum, solemus lectionis ordinem vertere, & primis extrema miscere, ut dicamus, Alpha, Omega, Betha, Psi; sic & apud Hebræos, primum est* Aleph, *secundum* Beth, *tertium* Gimel, *usque ad vigesimam secundam & extremam litteram* Thau, *cui penultima est* Sin. *Legimus itaque*, Aleph Tau, Beth, Sin; *cùmque venerimus ad medium* Lamed *litteræ occurrit* Caph; *& ut sic rectè legamus, legimus* BABEL: *ita, ordine mutato, legimus* SESACH. *Vocales autem litteræ, inter* Beth *&* Beth, *&* Lamed, *juxta idioma Linguæ Hebrææ, in hoc nomine non ponuntur. Arbitrórque à Sancto Propheta prudenter fuisse celatum, ne apertè eorum contra se insaniam commoveret, qui obsidebant Jerusalem, & jam jámque ejus potituri erant.* Hebræi hanc rationem nomina occultandi vocant אתבש *Athbasch*, secundùm quam בבל exprimitur voce ששך. Sed cùm Capp. L, & LI. Babyloni prædicat Prophetæ exitium, adhibito vero nomine, & adpellatione etiam *Sesach* C. LI, 41. eorum sententiam potiùs probarim, qui malunt hoc nomen, repetitâ litterâ primâ derivare à שך, quod nomen Dei cujusdam Babylonis, unde, qui מישאל *mischaël* Hebræis, מישך *mischach* Babyloniis dictus est; Dan. I, 7, & *Sacchæa* festum apud eosdem. Vid. *Joan. Seldenum*

27. Dices autem iis: ſic dixit Jehova, *Deus* exercituum, & Deus Iſraëlis: bibite
inebriamini, vomite, cadite, nec reſurgite propter gladium, quem miſſurus ſum inter
vos. 28. Si verò recuſarint accipere calicem è manu tua, ad bibendum, dices iis: ſic,
dixit Jehova, *Deus* exercituum: omnino bibetis; 29. nam ab urbe, quæ de nomine meo
vocata eſt, cœpi malefacere; vóſne autem pœnæ immunes eſſetis! Non eritis immu-
nes, nam vocavi gladium in omnes terræ incolas, ait Jehova, *Deus* exercituum. 30. Tu
verò hæc omnia iis vaticinaberis, & dices: Jehova ex alto rugiet, ex habitatione ſanc-
titatis ſuæ vocem mittet, rugiet contra Ædem ſuam, & celeuſmatis inſtar *uvas* calcan-
tium, reſpondebit omnibus terræ gentibus. 31. Perveniet ſonitus ad extremam terram,
quia lis eſt Jehovæ cum Gentibus; judicium feret ille de omni carne, improbóſque
gladio objiciet, ait Jehova. 32. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum: mox malum è gen-
te ad gentem egredietur & magna procella à lateribus terræ orietur; 33. erúntque cæſi
à Jehova die illo, ab extremitate terræ ad alteram; non plangentur, neque tollentur,
neque ſepelientur, ſed inſtar ſtercoris in ſuperficie terræ erunt. 34. Ejulate, paſtores,
& clamate, conſpergite vos *pulvere*, vos illuſtriores pecudum; exacti ſunt enim dies
veſtri, quibus mactemini, aut diſpergamini, cadatisque ut vaſa, quæ expetuntur.
35. Perierit perfugium paſtoribus, atque eraſio illuſtrioribus gregis. 36. Sonitus cla-
moris paſtorum, ejulatúſque inſigniorum gregis *tum audietur*; nam vaſtaverit Jehova
eorum paſcua. 37. Exſcindentur caulæ pacatæ, propter fervorem iræ Jehovæ. 38. De-
ſeruit, inſtar pulli leonis luſtrum ſuum, quia terra eorum in vaſtitatem converſa eſt,
præ excandeſcentia *gladii* vaſtatoris, & præ fervore iræ ejus.

Adbor-

27. Sic autem adloquêris eos: ſic ait Creator, Deus exercituum, & Deus Iſraëlis: bibite, inebriemini, vomite, cadite, nec reſurgite, propter gladium, quem miſſurus ſum inter vos. 28. Si verò ſint, qui recuſent calicem à te capere, iis dicito: Sic ait Creator, idémque Deus exercituum; omnino bibetis; 29. nam cùm ab urbe, quæ mea dicitur, cœperim plagas mittere in eos, qui in me peccarunt; vóſne pœnarum eſſetis expertes? Non eritis, nam mihi dari juſſi gladium, in peccatores, terræ, ait Creator, idémque Déus exercituum. 30. Tu verò, Jeremia, omnia hæc iis prænunciabis, nec diſſimulabis, me ex alta ſede mea tonitruum fragores excitaturum & fulmina demiſſurum, etiam in Ædem meam, & veluti celeusmate, quale eſt eorum, qui uvas calcant, omnibus terræ incolis veluti reſponſurum. 31. Perveniet verò ſonitus ejus ad ultimas terras, quia lis eſt Creatori cum omnibus Gentibus, judiciúmque de quibusvis mortalibus feret, & peſſimos quosque gladio exponet, ut ipſe dixit. 32. Non diſſimulavit calamitatem ab una gente ad aliam perventuram, quaſi procellam, quæ undequaque iis incumberet. 33. Cadent manu Creatoris, ab extremis terræ finibus ad oppoſitos, nec quisquam eorum interitum planget, aut tollet eos, ut ſepeliat, ſed inſtar fumi in ſuperficie terræ jacebunt inſepulti. 34. Ejulate Reges & proceres, paſtores populorum, & conſperſa ſint capita veſtra pulvere, vos ô plebis nobiliores; advenerunt enim ii dies, quibus ab hoſtibus mactabimini, aut expellemini in varias terras; non ſunt exacti dies, poſt quos vos mactari oportet, aut in varias terras ſpargi, ut cadatis, ut vaſa teſtacea, quantivis pretii. 34. Nullum eſt perfugium primoribus populorum, qui eos regunt. 36. Tum audientur eorum clamores, atque ejulatus inſigniorum gregis, quia Creator eorum ditiones vaſtaverit. 37. Exſcindentur caulæ, antea pacatæ; quia provocata fuerit Juſtitia Divina, à paſtoribus; 38. quæ eos deſeruerit, inſtar pulli leonum luſtra ſua fugiunt, quando venatores eos expellunt.

PARA-

denum de Diis Syris Synt. II, c. 13.

Poſt eos bibet] Factum, hoc eſt, tempore Cyri, qui Babylonicum Imperium planè evertit.

27. *Bibite* &c.] Pro ſignificatione ſiniſteriore vocis, *calix*, pro gravi calamitate, cum *bibere*, *inebriari*, *vomere*, *cadere*, ſunt deſcriptio extremi exſcidii. Nemo, ut puto, non intelliget omnia hæc non ſolùm mendata in viſo, ſed etiam facta fuiſſe.

28. *Si verò recuſarint* &c.] Hæc oſtendunt eos populos, quos memoravit, quidquid moliantur ut perniciem vitent, numquam evaſuros fuiſſe.

29. *Vóſne pœnæ immunes eſſetis*] הנקה תנקו *binnake thinnakou*, innocentes eſſetis; hoc eſt, pœnæ immunes eſſetis, quaſi innocentia veſtra à vobis ſupplicium amoliretur. Sic Exod. XX, 7. *innocentem non habebit* perinde eſt ac puniet. Ubi vide notata.

30. *Ex alto rugiet*] ממרום ישאג *mimmarom jiſchag*; hoc eſt, è cœlo iram ſuam oſtendet

Celeusmatis inſtar &c.] *Celeuſma eſt* הידד *hedad* qui eſt clamor inconditus ſeſe ad laborem excitantium & cohortantium. Vide infrà XLVIII, 33.

32. *E lateribus terræ*] מירכתי ארץ *mijrarchthe arets*; hoc eſt, è remotis oris. Vide C. VI, 22. & verſum qui hunc ſequitur.

33. *Non plangentur* &c.] Tanto numero cadent, ut nemo ſit funeris curam geſturus.

34. *Conſpergite vos pulvere*] התפלשו *hithphalleſchou*. Subaudi: באפר beepher, *in pulvere* quod exprimitur C. VI, 26. LXX. Intt. κόπτεσθε οἱ κριοὶ τῶν προβάτων.

Illuſtriores pecudum] אדירי הצאן *addire hattſon*. Ut *paſtores* ſunt populorum rectores, & *illuſtriores pecudum*, ſunt illuſtriores civium. Sic *Homerus* ſæpe Reges vocat ποιμένας λαῶν.

Quibus mactemini] *Ad mactandum.*

Aut diſpergamini] *Et diſperſionum veſtrarum.*

Vaſa quæ expetuntur] ככלי חמדה *chichli hhemdah*, ut vas cupiditatis. Ut vaſa fragilia, ſed quæ propter elegantiam expetuntur, ut murrhina, aut cryſtallina vaſa.

37. *Caulæ pacatæ*] נאות השלום *neoth haſchalom*, caulæ pacis, regna quæ antea pace fruebantur.

38. *Vaſtatoris*] Supplevimus חרב *hhereb*, gladii, quod exprimitur Cap. XLVI, 16. L, 19. Eſt יונה *jonah* quod *columbam* ſonat, unde Hieronymus: *à facie columbæ*, abſurdè, nam hîc agitur de gladio.

COM-

Adhortationes ad Judæos, ut meliores fiant, quas repudiant, mortémque Jeremiæ minantur, cui intercedunt Judæ proceres.

1. INITIO regni Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii, verba hæc facta sunt *Jeremiæ* à Jehova, dicente: 2. sic dixit Jehova, sta in atrio Ædis Jehovæ & adloquere *incolas* omnium urbium Judæ, qui veniunt, adorandi causâ, in Ædem Jehovæ, neque ex omnibus verbis, quæ te jubeo iis proloqui, quidquam detrahas. 3. Fortasse audient, & quisque redibit à via sua prava; ita ut me pœniteat mali, quod cogito iis facere, propter studiorum illorum nequitiam. 4. Dices autem iis: sic dixit Jehova: nisi auscultaveritis mihi, *ita* ut incedatis in Lege, quam vobis proposui, 5. *utque* audiatis verba servorum meorum Prophetarum, quos mitto ad vos, mane surgens & *perpetuò* mittent; nec tamen iis aures præbetis; 6. redigam hanc Ædem *in eumdem statum*, quo est Silo, urbémque hanc maledictis omnium gentium terræ exponam. CAPUT XXVI.

7. Audiebant autem Sacerdotes, & Prophetæ ac totus populus Jeremiam verba hæc proferentem, in Æde Jehovæ. 8. Cúmque absolvisset proloqui, quæcumque ei mandarat Jehova, dicenda omni populo; adprehenderunt eum Sacerdotes, Prophetæ atque universus populus, dictitantes: moriaris, 9. quare *enim* vaticinatus es, nomine Jehovæ, dicens Siluntis instar fore hanc Ædem, urbémque hanc desolatum iri, ita ut nemo *eam* habitet. Convenit verò universus populus contra Jeremiam, in Ædem Jehovæ.

10. Hæc cùm audissent primores Judæ, è Regia adscenderunt *in* Ædem Jehovæ & consederunt ad introïtum portæ novæ Jehovæ. 11. Tum Sacerdotes & Prophetæ primoribus & toti populo, reus est mortis, inquiunt, vir iste, cùm vaticinatus sit contra urbem hanc, ut auribus vestris audivistis. 12. Dixit verò Jeremias omni-

PARAPHRASIS.

1. INITIO regni Jehojakimi, Josiæ Regis filii, à Creatore hæc verba facta sunt, audiente Jeremiâ: 2. Sta in atrio Templi mei, ibique adloquere incolas omnes urbium Tribûs Judæ, qui eò veniunt, ut me colant; nec quidquam omitte eorum, de quibus mandata tibi dabo. 3. Posset fieri, ut te audirent, & quisque à pravis suis factis revocetur; ego verò nequaquam faciam id, quod statui facere, propter eorum nequitiam. 4. Dices verò iis: sic dixit Creator, nisi me audiveritis, ut Legi meæ pareatis; 5. ut autem præbeatis servis meis Prophetis, quos mitto ad vos, singulis diebus, sine intermissione; 6. redigam hanc Ædem ad eamdem solitudinem, quâ reliqui Siluntem, urbémque maledictis omnium gentium terrarum exponam.

7. Audierunt verò Sacerdotes & qui se Prophetas dicebant, quæ dicebat Jeremias, in Æde Creatoris. 8. Cúmque conticuisset, omnibus, quæ proferri à Deo jussus erat, dictis, præsente omni populo, Sacerdotes, & qui Prophetas se dicebant, adprehenserunt eum, plaudente toto populo, & mortem ei minitati sunt, dictitantes eam esse meritum: 9. quare enim, inquiebant, prophetatus es Templum Jerosolimitanum redactum iri in eumdem statum, ac Siluntinum, dudum desertum, atque ipsam urbem Jerosolimam dirutam fore, ita ut à nemine habitetur. Convenit verò & totus populus in Ædem Jehovæ, contra Prophetam.

10. Hoc cùm esset delatum ad primores Tribûs Judæ è Regia, quò coacti sunt, venerunt in Templum, & consederunt ad portam novam Jehovæ. 11. Illis cùm capita contulissent, visum est, Jeremiam mortis esse reum; cùm vaticinatus esset contra urbem Jerosolimam, quemadmodum audiverant. 12. Reposuit verò Jeremias omnibus Principibus atque omni populo adstanti; & Creator, inquit, misit me ad vos, ut sortem futuram

COMMENTARIUS

In CAPUT XXVI.

2. INcolas omnium &c.] *Omnes urbes.* Sed intelliguntur *incolæ*, quos solos adloqui potuit Propheta; nec Latinè dixerit: *adloqui urbes.*

3. *Fortasse audient*] אולי ישמעו *oulai jischmeou.* Deus eventum quidem certè norat, sed se adtemperat Prophetæ, qui rem nesciebat; aut auditoribus, qui mirati essent Prophetam ad se mitti, qui diceret nomine Dei, eos nequaquam vocem ejus audituros.

5. *Mane surgens*] Hoc studium & diligentiam, ut antea jam vidimus, significat.

6. *Redigam hanc Ædem* &c.] *Dabo Ædem hanc, ut Schiloh.* Vide C. VII, 12.

10. *Portæ novæ*] A Jothamo ædificatæ. 2. Reg. XV, 35. 2. Par. XXXVII, 3.

Reus est mortis] *Judicium mortis viro huic*, hoc est, non potest non damnari morte.

13. *Eúmque pœnitebit mali, quod* &c.] Quamvis enim statuisset Deus Jerosolimam perdere; in ejus exscidio multa mutare poterat, quæ eam calamitatem minuissent, si qui ab his tem-

omnibus principibus & toti populo, &, Jehova, inquit, misit me ad vaticinandum de hac Æde, déque hac urbe, pro omnibus verbis, quæ audistis. 13. Nunc verò emendate vias vestras & studia vestra, atque audite vocem Jehovæ Dei vestri, cúmque pœnitebit mali, quod vobis minatus est. 14. Ego quidem sum nunc in manibus vestris, facite mihi quod vobis bonum & rectum videbitur. 15. Attamen scitote, si me interfeceritis, vos, hanc urbem & incolas ejus reos fore sanguinis innoxii effusi; verè enim Jehova me misit ad vos, ut vobis audientibus hæc verba proferrem.

16. Dixerunt tum proceres & omnis populus Sacerdotibus & Prophetis: hic vir non est reus mortis, quia nomine Jehovæ Dei nostri nos est adloquutus. 17. Surrexerunt etiam viri è senioribus terræ, qui toti cœtui populi dixerunt: Michæam Morasthitam, qui vaticinabatur tempore Hezekiæ, Regis Judæ, & qui universo populo Judæ, sic dixit, inquit, Jehova Deus exercituum: Sion *instar* agri arabitur, Jerosolima in acervos *ruinarum*, mons verò Ædis in collem silvestrem mutabuntur; 19. an interfecerunt Hezekias, Rex Judæ, & totus Juda? *Imò verò* timuit *Hezekias* Jehovam, ejúsque *iram* deprecatus est; pœnituítque Jehovam mali, quod illi minatus erat. Et nos tanto scelere nos ipsi obstringeremus!

20. Fuit etiam vir, qui vaticinatus est, nomine Jehovæ Urija, Semajæ filius, Kirjath-jeharimis & contra hanc urbem, & hanc terram, prophetiam protulit, iisdem omnibus verbis, quibus Jeremias. 21. Quæ cùm audivisset Rex Jehojakimus, omnésque potentes & proceres ejus, quæsivit Rex *rationem* ejus occidendi; quo audito, Urija timuit,

turam hujus Templi prædicerem, hujúsque Urbis, quemadmodum audistis. 13. Nunc autem vos quidem mutate mores vestros, & morem gerite Creatori Deo vestro; qui non exsequetur malum, quod vobis minatus est. 14. Sum equidem in potestate vestra, potestísque me habere, ut vobis videbitur. 15. Nolim tamen vos ignorare, si me occideritis, hujus urbis incolas reos fore effusi sanguinis innoxii; verè enim missus sum ad vos à Deo, ut vobis audientibus hæc, quæ dixi, proferrem.

16. Tum verò non tantùm Proceres Jerosolimitani, sed & Populus dixerunt Sacerdotibus & Prophetis, Jeremiam non esse reum mortis, quandoquidem eos nomine Creatoris, Dei Populi Judæi, esset adloquutus. 17. Fuerunt & *alii* viri è Proceribus Tribus Judæ, qui, cùm consurrexissent, monuerunt populum, qui convenerat, fuisse, tempore Hezekiæ, Regis Judæ, 18. Michæam Morasthitam, Prophetam, qui monuerat totum Populum in hanc sententiam; Sionem aratum iri, instar agri, & totam Jerosolimam conversum iri in acervos ruderum, & Montem, ubi fuerat Templum, futurum esse instar collis silvestrem; 19. nec tamen occisum hominem esse ab Hezekia, Rege Judæ; & populo; imò Hezekiam, præ timore, Divinam iram deprecatum esse, ne fieret quod illa minabatur. Ideóque ipsos non fas esse ejusmodi supplicio Jeremiam obstringere.

20. Fuit, etiam vir, qui prædixit, nomine Creatoris, Urija, Semajæ filius, Kirjath-jeharimis, & contra Jerosolimam, terrásque finitimas, iis omnibus verbis, quibus Jeremias usus erat. 21. Hoc cum accepissent Rex Jehojakimus, & omnes ejus Proceres; quæsivere rationem, quâ eum è medio tollerent; quo accepto, Urija sibi timuit, ideóque aufugit, atque in Ægyptum abiit. 21. Misit vero Jehojakimus illuc Elnathanem, Hachboris filium, & nonnullos una viros; 22 qui

temporibus vixere ad diem, quo capta est, mores suos emendassent.

Quod vobis minatus est] *Quod dixit contra vos.*

14. *Facite mihi*] Hoc est, potestis me habere, ut vobis videbitur; neque enim eos orat, ut indulgeant iræ, quam contra se conceperant; quasi mori mallet, quàm vivere.

Quod vobis bonum &c.] *Ut bonum, & ut rectum in oculis vestris.*

15. *Reos fore sanguinis* &c.] *Quòd sanguinem innocentem vos datis super vos.*

Ut hæc vobis audientibus] *Ut dicerem in auribus vestris hæc* &c.

17. *E senioribus terræ*] Hìc ætas respicitur, non dignitas, soli enim senes poterant hæc narrare, quasi meminissent.

18. *Instar agri*] שדה *schadeh*, pro כשדה *chschadeh*, ut passim.

In collem silvestrem] לבמות יער *lbamoth jaar*, in excelso silvæ.

19. *Pœnituítque Jehovam* &c.] Eatenus pœnituisse visus, quod eorum tempore rem non est exsequutus, nam decreto nequaquam revocando à temporibus Hezekiæ, & Josiæ constituta fuerat, nec eorum Regum constante pietate averruncari potuerat; nedum ut à deterioribus multò vitari posset.

Nos tanto scelere &c.] *Et nos facientes malum magnum contra animas nostras.*

22. *Misit verò Rex Jehojakimus*] *Et misit Jehojakim viros in Ægyptum.* Facta hæc videntur, postquàm proceres Judæ eripuerant Jeremiam furori Sacerdotum & Pseudo-prophetarum, invito Rege; qui Urijam sibi eripi non passus est, ne populum haberet minùs obsequentem, in rebellione contra Babylonios, quam moliebatur Rex improbus & perfidus.

23. *Qui illinc eduxerunt*] Consentiente, sine dubio, Pharahone Nechone, à quo Jehojakimus Judæis Rex datus erat, deturbato è solio Jehoachazo à populo Rege salutato. Vide 2. Reg. XXIII, 34.

Gladio in eum animadvertit] *Percussit eum gladio.*

In

timuit, fugítque, atque Ægyptum ingressus est. 22. Misit verò Rex Jehojakimus in Ægyptum Elnathanem, Hachboris filium, & viros cum eo; 23. qui illinc eduxerunt Urijam, adduxerúntque eum ad Regem Jehojakimum, qui gladio in eum animadvertit, cadavérque ejus in sepulcra plebis abjecit.

24. Verùm Achikamus, Saphanis filius, favit Jeremiæ, *impediítque*, ne traderetur in manus populi, ut interficeretur.

Jeremias jubetur hortari Reges Idumæorum, Moabitarum, Hammonitarum, Tyriorum, & Sidoniorum, ut Babyloniorum Regi pareant; similiáque mandata ad Sedekiam & populum Jerosolimitanum, Sacerdotésque & Prophetas accipit.

CAPUT XXVII.

1. INITIO regni Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii, hæc verba à Jehova ad Jeremiam facta sunt. 2. Sic dixit mihi Jehova: fac tibi lora & juga, eáque collo tuo impone 3. Tum mittes ea ad Regem Idumæorum, ad Regem Moabitarum, ad Regem Hammonitarum, ad Regem Tyri, atque ad Regem Sidonis; per legatos, qui veniunt Jerosolimam, ad Sedekiam, Regem Judæ. 4. Mandata eis dabis ad Dominos suos, in hanc sententiam: sic dixit Jehova *Deus* exercituum, Deus Israëlis; ita dicetis Dominis vestris. 5. Ego, *inquit Deus Israelis*, feci terram, hominésque & bruta, magnâ meâ potentiâ & brachio exserto; dedíque eam cuicumque mihi visum est. 6. Nunc

22. qui illinc adduxerunt eum ad Regem Jehojakimum; qui gladio in eum animadvertit, cadavérque ejus in sepulcra plebeia abjici jussit.

24. Sed Achikamus; Saphanis filius, favens Jeremiæ, obstitit ne traderetur plebi ut occideretur.

PARAPHRASIS.

1. POSTQUAM regnare cœpisset Jerosolimæ Jehojakimus, Josiæ filius, hæc verba à Deo facta sunt ad Jeremiam. 2. Sic mihi dixit Creator: fac tibi lora & juga, eáque collo tuo impone. 2. Quo facto, mitte ea juga ad Reges Idumæorum, Moabitarum, Hammonitarum, Tyriorum, & Sidoniorum, per legatos, qui veniunt Jerosolimam ad Sedekiam, Regem Judæ. 4 Eis mandata dabis ad eos, quæ referent, in hanc sententiam: sic dixit Creator, Deus exercituum, & præsertim Israëlis, hæc, meo nomine, Dominis vestris: 5. Ego, inquit Deus Israëlis, feci terram, homines & bruta, magnâ meâ potentiâ & brachio exserto, eáque donavi eos, quos eo mune-

In sepulcra plebis] *In sepulcra filiorum populi.* Hinc intelligere licet Prophetas non solitos sepeliri in plebeculæ πολυανδρίοις, sed in honoratioribus monumentis.

24. *Favit Jeremiæ*] *Manus Achikami fuit cum Jeremia,*

COMMENTARIUS
In Caput XXVII.

1. I*Nitio regni Jehojakimi*] Vereor ne hinc exciderint hæ voces צדקיהו אח ut scripserit Propheta: *initio regni Sedekiæ, fratris Jehojakimi* &c. Certè sequentia suadent hæc facta regnante Sedekiâ. Vide vers. 3. & 12. & C. XXVIII, 1.

2. *Fac tibi lora & juga* &c.] Symbolica significatio eorum, quæ dicebat, quâ magis adfici poterant Judæi, quàm solis verbis. Symbolicorum ejusmodi factorum usum frequentem, apud Hebræos sæpiùs animadvertimus. Vide ad 1. Reg. XX, 37.

3. *Tum mittes ea* &c.] Hæc in viso non solùm mandata sed etiam impleta videntur, intra propheticæ phantasiæ scenam, prout viri docti judicarunt; neque enim credibile est legatos ejusmodi contumeliosâ mandata à Propheta Judæo voluisse accipere, & apud Reges suos exsequi.

Ad Sedekiam Regem Judæ] Initio regni Jehojakimi, quod fuit annorum XI. vix ac ne vix quidem potuit Sedekias vocari Rex, vix etiam ad eum privatum mitti Symbolum subjectionis, quo adduceretur ad jugum Babyloniorum suscipiendum; neque enim res erat ejus arbitrii. Quare suspicabamur àntea excidisse versu 1. *Sedekiæ fratris*, ut diximus; quod si minùs placeat, hîc pro *Sedekiæ* nomine, *Jehojakimi* substituatur nomen oportet.

Scio esse, qui hæc verba, quibus hoc Caput inchoatur: *Initio regni Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii, hæc verba à Jehova, ad Jeremiam facta sunt*; referunt ad antecedens Caput XXVI. Verùm initio ejus Capitis similia leguntur, nec solent Prophetæ; iisdem verbis ad initium & ad calcem vaticinii uti.

Itaque eò propendet animus, quamvis nihil adfirmare sustineam, rémque peritiorum judicio subjiciam, ut credam sic hoc Caput inchoatum

6. Nunc verò omnes hasce terras tradidi in manum Nebuchadnetsaris, Babylonis Regis servi mei, quin etiam agrestibus feris eum donavi, ut ei serviant. 7. Servient omnes gentes ipsi, ejúsque filio, & nepoti, donec venerit etiam tempus ejus terræ; servient ei *interim* gentes multæ & magni Reges. 8. Gentem autem & regnum, quæ non servierint illi, Nebuchadnetsari, *inquam*, Regi Babylonis, quæque non subjecerint collum jugo Regis Babylonis, mulctabo gladio, fame & peste, ait Jehova, donec ea per eum absumsero.

9. Vos verò ne audiatis vates vestros, divinos, somniatores, augures, ariolos, qui vobis dicunt: Babylonis Regi non servietis; 10. mendacia enim prædicunt vobis, ut vos amoveant è vestra terra, expellámque, & pereatis. 11. Gentem verò, quæ subjecerit collum suum jugo Regis Babylonis, eíque servierit, curabo relinqui in sua terra, ait Jehova, eámque colet & habitabit.

12. Sedekiæ etiam, Regi Judæ *seorsim* similia prorsus dixi: colla vestra subjicite jugo Regis Babylonis, eíque & populo ejus servite ac vivetis. 13. Cur moreremini tu, populúsque tuus gladio, fame ac peste, quemadmodum prædixit Jehova genti, quæ Regi Babyloniorum non servierit? 14. Ne auscultetis verbis Prophetarum dicentium vobis: nequaquam servietis Regi Babylonis, mendacium enim prædicant vobis. 15. Neque enim eos misi, ait Jehova; & falsa vaticinantur nomine meo, ut vos expellam, pereatisque

munere donare volui. 6. Nunc verò mihi visum est dare omnes hasce terras Nebuchadnetsari, Babyloniorum Regi, cujus ministerio, ad castigandum Judam utor. Quin etiam feras agrestes ei dedi, ut iis, quemadmodum vellet, uteretur. 7. Servient ei, filióque ejus & nepoti; donec venerit tempus, quo ejus ditio pœnas etiam det. Sed interim servient ei multæ gentes, & magni etiam Reges. 8. Nationem, aut Regnum, quæ noluerint subire jugum Regis Babyloniæ, mulctabo gladio. vel fame, vel pestilentiâ, ait Creator, donec ea flagella eas gentes absumserint.

9. Vos verò, Jerosolimitani, caveatis ne fidem habeatis vatibus vestris, divinis, somniatoribus, auguribus, ariolis, qui negant vos Babylonis Regi servituros. 10. Mendaciis enim vos pascunt, ut vos expellant è patria vestra, útque vos eâ ejiciant, & extra eam pereatis. 11. At ego curabo gentes, quæ collum subjicient Babylonio Regi, eique parebunt, relinqui in patrio solo, ait Creator, idque habitare, & tranquillè colere.

12. Sedekiæ quoque, Regi Judæ, seorsim similia dixi. Colla, inquam, subjicite jugo Babyloniorum Regi, eíque parete, & subditis ejus, & vitæ vestræ consulite. 13. Non est cur moriaris túque & populus tuus, gladio, fame & peste; quæ prædixit Creator gentibus, quæ ei se morigeras non præbuerint. 14. Ne pareatis Prophetis dicentibus, fore ut ei non subjiciamini, mendacia enim vera ea verba sunt; 15. nam eos non misi ad vos, ait Creator; mendacia sunt, quæ nomine meo vaticinantur.

16. Sacer-

choatum fuisse: *Initio regni Sedekiæ, fratris Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii.* Legatos verò ad Sedekiam venisse à vicinis Regibus crediderim congratulatum ei regnum, quo donatus à Nebuchadnetsare fuerat; quâ occasione jussus est Jeremias uti ad Sedekiam & vicinos omnes monendos nihil magis ad omnium illorum tractuum incolumitatem facere, quàm si Babyloniorum Regum jugum æquo animo ferrent. Quam admonitionem cùm sprevissent, graves contumaciæ suæ pœnas postea dederunt.

6. *Omnes hasce terras*] Magnam Orientis partem cis & trans Euphratem, quam occupaverat.

Servi mei] Non cultoris, sed quo veluti instrumento usus sum, ad supplicia de gentibus multis sumenda.

Quin etiam agrestibus feris] Est hyperbolicum loquendi genus, quo significatur amplissimum atque ἀνυπεύθυνον, apud homines, imperium. Simili ratione loquutus est *Dion Chrysostomus*, Orat. I. de regno, ubi de Rege muneribus regiis, prout par est, fungente: μὴ μόνον ἄνθρωποι θαυμάζουσιν αὐτὸν, καὶ ὑπακούουσιν, ἀλλ' οἵ τε ὄρνιθες πετόμενοι καὶ τὰ θηρία ἐν τοῖς ὄρεσιν, μηδὲν ἧττον τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τε καὶ ποιεῖ τὸ προσταττόμενον: *non homines tantùm eum mirantur, eíque obsequuntur, sed & aves volantes & feræ in montibus, non minùs quàm homines, ei concedunt & mandata exsequuntur.* Vide & C. XXVIII, 14.

7. *Ejúsque filio & nepoti*] את בנו ואת בן בנו *eth bno veeth ben beno*, filio ejus, & filio filii ejus. Filius Nebuchadnetsaris fuit *Evilmerodach*, qui filium non reliquit, sed fuit ei soror, cujus vir regnavit: & post eum *Laborosoarchodar* Nebuchadnetsaris è filia nepos, ita ut ultra secundam ætatem proles Nebuchadnetsaris non regnarit. Testantur hoc *Berosus*, apud *Josephum* contra Apionem Lib. I. & apud *Eusebium* Demonstrat. Evangelicæ Lib. IX. c. 4. & *Megasthenes* apud eumdem. Ibid. c. 41. Sic *Berosus*; Ναβουχοδονόσορος μὲν οὖν, μετὰ τὸ ἄρξασθαι τοῦ προειρημένου τείχους, ἐμπεσὼν εἰς ἀῤῥωστίαν μετηλλάξατο τὸν βίον βεβασιλευκὼς ἔτη μγ΄. τῆς δὲ βασιλείας κύριος ἐγένετο υἱὸς αὐτοῦ Εὐειλμαράδουχος. οὗτος προστὰς τῶν πραγμάτων ἀνόμως καὶ ἀσελγῶς, ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ τοῦ τὴν ἀδελφὴν ἔχοντος αὐτοῦ Νηριγλισσοορόορου ἀνῃρέθη βασιλεύσας ἔτη δύο: *Nebuchodonosorus postquàm incepisset murum* (Babylonis) *prædictum, incidens in morbum vitam cum morte commutavit, cùm regnasset annos XLIII. Regni verò dominus fuit filius ejus Evilmaraduchus. Is cùm rebus præfuisset injustè & libidinosè per insidias à Neriglissorooro, qui sororem ejus habebat, occisus est. Megasthenes* verò: Ναβουκοδρόσορος μὲν θεσπίσας παραχρῆμα ἠφάνιστο· ὁ δέ οἱ παῖς Εὐιλμαλούρουχος ἐβασίλευσε· τὸν δὲ ὁ κηδεστὴς ἀποκτείνας Νηριγλισάρης λείπει παῖδα Λαβασσοάρασκον:

pereatisque vos & Prophetæ, qui vobis vaticinantur.

16. Sacerdotes verò & omnem hunc populum adloquutus sum, his verbis: sic dixit Jehova: ne aurem præbeatis verbis Prophetarum vestrorum, vaticinantium vobis, in hanc sententiam: vasa Ædis Jehovæ brevi Babylone jam referentur; mendacium enim vobis prædicunt. 17. Ne audiatis eos, *sed* servite Babylonis Regi & vivite: cur fieret hæc urbs vastitas? 18. Si Prophetæ sunt, síque apud eos est verbum Jehovæ, intercedant nunc, apud Jehovam, *Deum* exercituum, ne eant Babylonem vasa reliqua in Æde Jehovæ, in Regia Judæ & Jerosolimæ. 19. Sic enim dixit Jehova, *Deus* exercituum, de columnis, de mari, de basibus, déque reliquis vasibus in hac urbe relictis; 20. quæ non abstulit Nebuchadnetsar, Babylonis Rex, cùm migrare curavit Jechoniam, Jehojakimi, Regis Judæ, filium Jerosolimâ Babylonem & omnes illustres viros Judæ & Jerosolimæ; 21. sic, *inquam*, dixit Jehova, *Deus* exercituum, Deus Israëlis, de vasi-

16. Sacerdotes enim vestros; universúmque hunc populum sic sum adloquutus: sic loquutus est Creator: ne morigeri estote iis Prophetis, qui prædicunt fore ut brevi vasa Ædis meæ Jerosolimam referantur; falsa est hæc prædictio. 17. Nec iis facilè credite, sed vos subjicite Babyloniorum Regi, eíque dicto audientes este; cur verò ei occasionem suppeditaretis Jerosolimæ solo æquandæ? 18. Si illi homines veri Prophetæ sunt, intercedant apud Creatorem eumdémque Deum exercituum, ne reliqua vasa Templi Jerosolimitani Regiæ & Urbis avehantur Babylonem. 19. Sic enim dixit Creator, idémque Deus exercituum, de Columnis, de Mari æneo, de ejus basi, reliquísque vasibus, in hac urbe reliquis; 20. quæ non curavit auferri Nebuchadnetsar, Babyloniorum Rex, cùm abduxit Jechoniam, Jehojakimi, Regis Judæ, filium Jerosolimâ Babylonem, cetérósque

ἀφανιον: *Nabucodrosorus quidem vaticinatus evanuit. Filius verò, qui ei erat Evilmaluruchus regnavit, hunc verò sororis ejus vir Neriglissares mactavit, & reliquit filium Labassoarschum.* Hunc *Laborosoarchodum*, vocat *Berosus* in sequentibus, quem uterque Historicus violenta morte periisse prodidit, & regnante *Nabonnido*, aut *Nabonnidocho*, qui nullâ adfinitate Nebuchadnetsaris familiam attingebat, Babylonem à Cyro captam... Vide *Joan. Marshamum* ad sæculum XVIII. Ægyptiacum p. 554. *& seqq.* Ed. Londinensis.

Donec venerit etiam tempus ejus terræ] Regnante Nabonnido, qui fuit ultimus Babyloniorum Rex.

8. *Mulctabo*] *Visitabo.* Non sunt autem hæc universè capienda, quasi Medorum etiam Reges Nebuchadnetsari paruissent; sed adfinitate, quam Babylonius contraxit cum filia Medorum Regis, factum est, ut Medorum regnum ab eo intactum fuerit. Vide *Usserium* ad annum A. C. N. DCXXVI.

9. *Ne audiatis vates vestros* &c.] Videntur hæc dici Judæis, Pseudo-prophetis suis aures præbentibus, populísque vicinis, ut Hammonitis, & Moabitis, aliísque, qui ariolos consulebant; à quibus responsa accipiebant, qualia cupiebant; nempe, numquam fore ut Babyloniorum jugum suscipere cogerentur; quamvis Jeremias aliíque veri Prophetæ contraria prædixissent, monuissentque non esse cur de eo excutiendo laborarent, cùm Deus ita futurum statuisset, nisi quiescerent.

11. *Curabo relinqui in sua terra*] הנחתיו על אדמתו hinnachthiv hal admatho, *quiescere eum faciam, in sua terra.* Rebelllum enim populorum multitudinem in alias terras translaturus erat Nebuchadnetsar, trans Euphratem aut Tigrin, ne sibi relicti res novas iterum molirentur; quod plus semel fecerant Judæi ab eo victi, & vectigales facti, ut intelligere licet ex 2. Reg. C. XXIV. antequàm Babyloniorum Rex Jerosolimam caperet, & tertiâ vice Judæos captivos in Babyloniam abduceret. Babylonii, eo tempore, non norant artem, quæ à victoribus prudentioribus adhibita est, ut populos subactos in officio continerent; præsidiorum, nempe, in munitioribus locis relinquendorum, exarmandorúmque populorum, ne arma capere possent. Fortè non satis abundabant Babylonii ducibus & militibus, quibus certò fidere auderent.

Ad Judæos quod adtinet, non ita sunt hæc intelligenda, quasi Deus mutaturus fuisset consilium de exscidio Judææ & Jerosolimæ, si pœnitentiam egissent, ut jam aliquoties diximus; sed tantam vastitatem non passus esset fieri, ita ut relicti essent coloni, variis in locis, qui reduces olim Judæos exciperent atque adjuvarent, ad Templi & Urbis instaurationem, quod fieri postea, exhaustâ prorsus Judæâ, non potuit.

13. *Similia prorsus dixi*] *Loquutus sum secundùm omnia verba hæc.*

Ac vivetis] *Et vivite.* Imperativus pro Futuro, ut sæpe notavimus. Magnam certè cædem prævertissent Judæi, si æquo animo paruissent Babyloniis, nec causa fuissent, cur agri prorsus inculti relinquerentur. Quod ex re ipsa & consiliis à Jeremia eorum reliquiis datis patet Cap. XLII.

15. *Falsa vaticinantur*] נבאים לשקר *nibbeim lasschaker*, prophetant ad mendacium, aut *mendaciter*, ut habet Latinus.

Ut vos expellam] Non eo consilio mentiebantur, sed Deus eis tribuit consilium verbis & factis eorum consentaneum; quia sic se gerebant, quasi aliud nihil spectassent. Similia antea non semel notavimus.

16. *Brevi*] *Nunc festinanter.*

17. *Vastitas*] חרבה *hhorbah*; hoc est, tanta vastitas, quanta erit si rebelletis. Vastitatem enim omnino futuram sæpiùs, non minaciter, sed ex vero prædictum cùm ab aliis, tum ab hoc ipso Propheta fuerat.

vasibus reliquis, in Æde Jehovæ, domi Regis Judæ & Jerosolimæ : ²². Babylonem avehentur, atque ibi erunt ad tempus usque, quo eos invisam, ait Jehova, & quo eos venire & reverti curabo in hunc locum.

Contendit Chananja Pseudo-propheta, cum Jeremia, qui mortem ei prænunciat, quam eodem anno obiit.

CAPUT XXVIII.

1. EODEM anno, initio regni Sedekiæ, Regis Judæ, anno quarto, mense quinto, mihi dixit Chananja, Hazzuris filius Propheta, Gabahonensis, in Æde Jehovæ, coram Sacerdotibus & omni populo: ². sic dixit Jehova; *Deus* exercituum, & Deus Israëlis: confringam jugum Regis Babylonis. ³. Intra biennium faciam ego, ut redeant in hunc locum omnia vasa Ædis Jehovæ, quæ abstulit Nebuchadnetsar, Babylonis Rex, ex hoc loco, & Babylonem avexit; ⁴. *simul*que Jechoniam, Jehojakimi, Regis Judæ, filium, & omnes captivos Judæ, qui ingressi sunt Babylonem, curabo reverti ad hunc locum; nam Babyloniorum Regis jugum confringam.

⁵. Verùm dixit Chananjæ Prophetæ Jeremias Propheta, coram Sacerdodibus atque universo populo, qui in Æde Jehovæ stabant : ⁶. dixit, *inquam*, Jeremias Propheta: Amen, sic faxit Jehova, ratáque habeat verba tua, quibus es vaticinatus; ita ut curet redire vasa Ædis suæ, & omnes captivos Babylone in hunc locum. ⁷. Verum tamen audi hæc verba, quæ ego profero, te audiente, ut & toto populo: Prophetæ, qui à longo tempore, ante me & te fuerunt, prædixerunt de multis terris, & magnis Regnis;

rósque illustres Judæ & Jerosolimæ; 21. Sic, *inquam* Creator, idémque Deus exercituum, & Israëlis, de reliquis vasibus Ædis Creatoris, in ejus Templo, in Regia Monarchæ Judæ & Jerosolimæ; 22. Babylonem avehentur, ubi erunt ad tempus, quo Judæorum rationem habebo, eósque in hanc urbem redire curabo.

PARAPHRASIS.

1. EODEM anno, cùm Sedekias cœpisset regnare Jerosolimæ, anno quarto, & mense quinto, mihi dixit Chananja, Hazzuris filius vates, Gabahonensis, in Templo, coram Sacerdotibus atque universo populo; 2. sic dixit, per eum, Creator, Deus Israëlis: rumpam jugum à Rege Babyloniorum vobis impositum. 3. Faciam, intra biennium, ut referantur huc omnia vasa Ædis Creatoris, quæ abstulit Nebuchadnetsar, Babyloniorum Rex; 4. simúlque Jechoniam, Jehojakimi, Regis Judæ, filium & omnes captivos è Tribu Judæ, qui Babylonem ingressi sunt, & curabo huc redire; nam Regis Babyloniorum jugum frangam.

5. Sed respondit Jeremias Propheta, coram Sacerdotibus & toto populo, qui in Æde stabant; respondit, inquam, Jeremias: Amen, sic faxit Creator, ratáque habeat quæ dixisti, ut curet referri vasa Ædis suæ, atque omnes captivos Babylone in hunc locum. 7. Sed audito hæc verba, quæ te audiente & toto populo, profero; Prophetæ qui diu ante me, & ante totum populum fuerunt, prædixerunt de multis terris, & magnis Regnis, fore ut bello, calamitate, & peste vexarentur. 8. Sed

18. *In regia Judæ*] *Domi regis Judæ.*
20. *Illustres viros Judæ*] חורי יהודה *bhore Jehoudah.* Vertit *Theodotion:* τοὺς ἐλευθέρους, meliùs *Hieronymus*: *optimates*; neque enim solos servos reliquerat.

COMMENTARIUS
In CAPUT XXVIII.

1. EOdem anno &c. His verbis confirmatur quod diximus ad C. XXVII, 1. de Capitis illius inscriptione.

3. *Intra biennium*] *In adhuc duobus annis dierum.*

7. *Fore ut bello*] למלחמה *lammilbhamah.* Sic & sequentibus verbis ל præfigitur, quod habet hîc futuri significationem.

9. *Jugum*] המוטה *hammotah.* LXX. Intt. τοὺς κλοιούς, quod significat machinam ligneam cui caput & pedes nocentium inserebantur. *Hieronymus* vertit *catenam, vas, furcam*; *quæ Hebraïcè*, inquit, *dicitur* MUTOTH. Sed idem vox Hebraïca significat quod vox על *hol*, id est, *jugum*, quemadmodum usus certus & res ipsa ostendent. Erat enim Symbolum subjectionis, quâ Jeremias cupiebat Judæos aliósque populos antevertere extremum exitium, quod eos manebat, nisi Babyloniis dicto audientes essent. Vide Cap. XXVII, 2.

10. *Ita frangam* &c. Factum Symbolicum, ut id, quod fecerat Jeremias.

11. *Viam suam ingressus est*] *Abiit ad viam suam*;

gnis; fore ut bello, calamitate, & peste *premerentur*. [8]. At Propheta, qui prædixerit pacem futuram, propheta, *inquam*, ille innotescet, quasi Propheta, quem verè miserit Jehova, cùm res continget.

[9]. Tum sumsit Chananja Propheta jugum è collo Jeremiæ Prophetæ, idque confregit, [10]. dixítque *idem* Chananja, coram omni populo: sic dixit Jehova: ita frangam Nebuchadnetsaris, Babyloniorum Regis, jugum, intra biennium, detractum collo omnium gentium. At Jeremias viam suam ingressus est.

[11]. Factum est deinde verbum Jehovæ, ad Jeremiam, postquàm Chananja Propheta jugum collo ejus detractum rupisset: [13]. Ito & dicito Chananjæ: juga lignea confregisti, *nunc* facito ferrea, eorum loco; [14]. quia sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, & Deus Israëlis: jugum ferreum collo omnium gentium illarum imposui, ut serviant Nebuchadnetsari, Babylonis Regi, prætereàque feram agrestem ei dedi. [15]. Ad hæc dixit Jeremias Propheta: audi, quæso, Chananja, non te misit Jehova, sed fecisti ut populus hic mendacio confideret. [16]. Quare sic ait Jehova: jam te dimittam è superficie terræ, hoc anno morieris, quia defectionem contra Deum suasisti. [17]. Mortuus est Chananja Propheta, eo ipso anno, mense septimo.

Epistola Jeremiæ ad eos, qui Babylonem captivi abducti erant, castigationésque eorum, qui ei adversabantur.

CAPUT XXIX.

1. HÆC sunt verba Epistolæ, quam misit Jeremias Propheta Jerosolimâ, ad reliquos Seniorum transmigrationis, ad Sacerdotes, ad Prophetas, universúmque populum, quem transtulerat Nebuchadnetsar Jerosolimâ Babylonem; [2]. postquàm egressi essent Jechonias Rex, & Regina, & Eunuchi, & principes Judæ & Jerosolimæ, fabrique, & mercatores. [3]. *Missa autem est Epistola*, per Elhasam, Saphanis filium, & Gemarjam, Chilkijæ filium, quos Babylonem misit Sedekias, Rex Judæ, ad Ne-

8. Sed Propheta, qui vaticinatus sit de multis pacem iis futuram; Propheta, *inquam*, ille innotescet, quasi verus Vates quem Creator miserit; cùm id, quod prædixerit, continget.

9. Tum verò sumsit Chananja Propheta jugum è collo Jeremiæ, & confregit, 10. dixítque, audiente toto populo; sic dixit Creator: Sic rumpam Nebuchadnetsaris, Babyloniorum Regis, jugum, intra biennium, detractum collo omnium gentium.* At Jeremias viam suam ingressus est.

12. Deinde Creator adloquutus est Jeremiam, postquàm Chananja vates jugo ejus collo detracto, id rupisset, in hanc sententiam: 13. ito ad Chananjam, eique dicito, quoniam juga lignea rupit, debere eum ferrea facere, 14. quia sic dixit Creator, idémque Deus exercituum, atque Israëlis: jugum ferreum collo vicinarum gentium imposui, ut in posterum serviant Nebuchadnetsari, Babyloniorum Genti, prætereàque feras agrestes subjeci; 15. ad quæ Propheta Jeremias sic Chananjam compellavit: Audito, quæso, Chananja, & scitote nequaquam missum à Creatore, sed fecisti, ut populus confiderit mendacio. 16. Quamobrem, sic ait Creator: non ampliùs terram calcabis, sed hoc anno morieris, quia populo Judæo auctor fuisti rebellionis in me. 17. Re ipsâ, mortuus est eo anno Chananja, & quidem mense septimo.

PARAPHRASIS.

1. HOC tempore, litteras dedit Jeremias, Jerosolimâ ad reliquias Israëlitarum, quæ abductæ fuerant in captivitatem, Sacerdotes, Prophetas totumque populum, quem Nebuchadnetsar abduxerat in captivitatem Babylonem; 2. postquàm egressi essent Jechonias Rex, & Regina, & Eunuchi eorum, unà cùm primoribus Judæ, & Jerosolimæ præsertim, quos sequuti sunt fabri, & mercatores, qui quasi novi coloni in Babyloniam abducti fuerant. 3. Missa autem est ea Epistola, per Elhasam, Saphanis filium, & Gemarjam, Chilkijæ filium, quos Babylonem miserat Sedekias, Rex Judæ, ad Nebuchadnetsarem Babyloniorum Regem, his verbis conceptam:

4. Sic

suam; hoc est, ad sua negotia rediit, re illâ omissâ.

13. *Nunc facito ferream eorum loco*] ועשית תחתיהן מטות ברזל *vehaschitha thahhthehen mototh barzel. Hieronymus* in Commentar. vertit: *& facies*, sive *faciam*, quia LXX. Intt. habent ποιήσω quasi legissent ועשיתי. Quam lectionem si sequeremur, vellet hoc Deus: se facturum, ut gravius esset Nebuchadnetsaris jugum. Sin minùs, εἰρωνικῶς hoc dicetur à Deo Chananjæ, qui monebitur meliùs facturum fuisse, si juga ferrea fieri curasset, quàm quod fecerat lignea fracta.

14. *Feram agrestem*] Hoc loquendi genere amplitudinem imperii significari diximus ad C. XXVII, 6.

COMMENTARIUS
In CAPUT XXIX.

5. P*Lantate hortos* &c.] Decepti multi ex captivis Judæis, falsis vaticiniis, quæ celerem reditum in patriam pollicebantur, negligebant prædia sibi comparare, eáque arboribus instruere: quod nollent eos sumtus & labores in gratiam aliorum suscipere. Monet eos Jeremias satis temporis futurum iis, filiisque & nepotibus, ut iis fruerentur.

7. Qua-

Nebuchadnetsarem, Babylonis Regem, his verbis: SIC dixit Jehova, *Deus* exercituum, & Deus Israëlis, omni transmigrationi, quam Jerosolimâ migrare curavi Babylonem: 5. ædificate domos, easque habitate, hortos, & comedite eorum fructus; ducite uxores, & generate filios, & filias; accipite filiis vestris uxores, filiásque vestras nuptui date viris, & pariant filios & filias; crescite illic, neque minuamini. 7. Quærite pacem urbis, in quam feci uti migraretis; orate pro ea Jehovam, quia in pace ejus continebitur pax vestra. 8. Sic enim dixit Jehova *Deus* exercituum & Deus Israëlis: ne fallant vos Prophetæ vestri, qui sunt apud vos, & divini vestri; ne auscultetis somniis vestris, quæ habetis. 9. Falsô enim illi, nomine meo, vaticinantur vobis; non misi eos, ait Jehova. 10. Sic enim dixit Jehova: cùm exacti fuerint septuaginta anni, Babylone invisam vos, & ratum faciam promissum meum, de reducendis vobis in hunc locum. 11 Nam novi ego quid cogitem de vobis, ait Jehova; sunt cogitationes pacatæ, non *quæ* ad calamitatem *vobis inferendam tendant*; ut vobis dem posteros & spem. 12. Invocabitis me & abibitis; orabitis me, vósque exaudiam. 13. Quæretis me, & invenietis, cùm me toto animo quæsiveritis. 14. Inveniar vobis ait Jehova, & reducam captivos vestros, colligam vos ex omnibus gentibus omnibúsque locis, in quæ vos expuli, ait Jehova; faciámque ut revertamini in locum, è quo effeci ut migraretis; 15. quia dixistis: excitavit nobis Jehova Prophetas, *qui prædicerent nos ituros* Babylonem. 16. Sic enim dixit Jehova de Rege, sedente in solio Davidis, omníque populo hanc urbem incolente, fratribus vestris, qui non egressi sunt vobiscum in captivitatem: 17. sic, *inquam*, ait Jehova *Deus* exercituum: mox

4. SIC dixit Creator, *Deus* Exercituum atque Israëlis, omnibus iis qui à me Sedekia sunt missi Jerosolimâ Babylonem; 5. ædificate in Babylonia domos, easque habitate, plantate hortos, eorúmque comedite fructus; ducite illic uxores liberósque illic suscipite. Collocate filios vestros uxoribus; & filias viris, quibus etiam pariant filios & filias. Multiplicamini illic, non verò minuamini numero. 7. Pacem urbis, in quam volui vos migrare, quærite, & preces, pro ea, ad me fundite, quia in ejus pace & tranquillitate continetur etiam vestra felicitas. 8. Vetuit enim Deus exercituum atque Israëlis, ne credatis Prophetis vestris; qui contraria suadent, nec vestris somniis. 9. Divini enim falsò nomine meo utuntur, nec à me missi sunt. 10. Postquàm enim manseritis per septuaginta annos in Babylonia, vos invisam; & promissum hoc meum exsequar, de vobis in hunc locum reducendis. 11. Neque enim promissi obliviscar; nec de vobis mutabo sententiam, ita ut novas calamitates vobis immittam, sed ut spem vobis faciam spem posteritatis. 12. Me invocabitis & è Babylonia egrediemini, precésque vestras exaudiam. 13. Non frustra me invocetis, cùm me ex animo o averitis. 14. Me exorabilem experiemini, & reducam captivos Judæos ex omnibus gentibus, & omnibus locis, in quos expelli passus sum; 15. quia dixeritis, à me excitatos, qui prædixerint vos ituros fuisse Babylonem. 16. Ita enim, loquutus Deus, de Rege in throno Davidis sedente, totóque populo, qui Jerosolimæ degit, qui est è numero fratrum vestrorum, qui non est vobiscum in captivitatem abductus; 17. sic, inquam, ait Creator, idémque Deus exercituum: mox mittam in eos gladium hostilem, famem & pestem, habebóque eos ut

7. *Quærite pacem urbis* &c.] Optate, & date operam, quoad ejus fieri poterit, ut Babylon pace fruatur atque incolumis sit; quia calamitatum ejus participes essetis, cùm septuaginta annos vos illic manere, apud Deum, sit constitutum. *Pax*, hic ut passim, incolumitatem, & rerum omnium copiam significat.

8. *Somniis vestris* &c.] Quibus Onirocritæ, quo hominum genere Babylon abundabat, significari dicebant proximum reditum in Judæam, blandientes stultis, qui gaudebant id sibi responderi, quod ipsi cupiebant, non quod futurum erat.

10. *Promissum meum*] *Verbum meum bonum*, quæ περίφρασις est ἐπαγγελίας, *promissionis*, quam vocem unâ exprimere non poterant Hebræi. Certè nulla in V. T. invenitur.

11. *Quid cogitem*] *Cogitationes, quas ego cogito* &c.

Pacata] *Pacis*.

Posteros] אחרית *abharith*. Sumitur pro posteris Ps. CIX, 13. & infra C. XXXI, 17. Septuaginta omiserunt hæc verba, ut & multa alia, in hoc libro, in quo sunt corruptissima. *Hieronymus* incommodè *finem* vertit.

13. *Toto animo*] In me solo spe repositâ, eáque firmâ, nec vacillante. Alioquin animus, spem inter & metum divisus, totus Deo adsentiri, dici nequit.

14. *Inveniar vobis*] Qui nolunt alii opem ferre, interdum curant negari se esse domi, cùm ab eo quæruntur; ideóque inveniri est auxilium ferre. LXX. Intt. ἐπιφανοῦμαι ὑμῖν, rectè, nam Θεὸς ἐπιφανὴς Græcis est Deus favens, ut *præsens* apud Latinos.

Colligam vos] Si modò velitis; nam initio pauciores, edicto Cyri promulgato, redierunt, sed plures postea, numquam tamen omnes; nam ab his temporibus, ad ultima, permulti fuerunt Babylonienses Judæi, ut nos docet *Josephus*, & Pandectæ Babylonici juris Hebræorum.

Faciam ut revertamini] Aut certè ut possitis redire, si velitis.

15. *Qui prædicerent nos ituros Babylonem*] Est tantùm Hebraïcè בבלה *Babelah*, quo significatur motus ad locum quod ostendit præcessisse, aut subaudiendum אשר אמרו כי נלכו, *qui dicerent nos ituros*, aut simile quiddam. Malè verterat *Theodotion*: ἐν Βαβυλῶνι & Vulgatus,

mox in eos mittam gladium, famem & pestem, habebóque eos, ut ficus acerbas, quæ
comedi nequeunt, quia sunt malæ. 18. Persequar eos gladio fame & peste, faciám-
que, ut errent per omnia terræ regna; útque sint exsecrationi, stupori, exsibilationi,
apud omnes gentes, ad quas eos expulero. 19. Quia non auscultarunt verbis meis,
ait Jehova, qui misi ad eos servos meos Prophetas; dum mane surgo, & *perpetuò*
mitto: nec *tamen* audiverunt, ait Jehova. 20. Vos verò audite verbum Jehovæ, tota
migratio, quam Jerosolimâ Babylonem misi.

21. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, Deus Israëlis, de Achabo, Kolajæ filio, dé-
que Sedekia, Mahasejæ filio, qui vobis vaticinantur falsa, nomine meo; mox tradam
eos in manum Nebuchadretsaris, Regis Babylonis, occidétque eos, coram vobis.
22. Desumetur ex illis malè precandi formula toti transmigrationi Judæ, quæ venit
Babylone, his verbis: redigat te Jehova, in statum Sedekiæ & Achabi, quos igne
torruit Rex Babylonis; 23. quia nefas admiserant in Israële, cùm mœchati essent cum
uxoribus proximorum suorum, & proloquuti, meo nomine, verba falsa, quæ iis non
mandaram. Ego rem novi & testor, ait Jehova.

24. Semajæ verò Nechelamitæ dices: 25. sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, *&* Deus
Israëlis: quia tu misisti, nomine tuo, litteras ad totum populum, qui est Jerosolimæ
atque ad Tsephanjam, Mahasejæ filium, Sacerdotem, & ad omnes Sacerdotes, his
verbis: 26. Jehova te Sacerdotem, loco Iehojadæ Sacerdotis, constituit, ut essent præ-
fecti Ædi Jehovæ; ad *coërcendum* virum furiosum, & prophetantem, ut eum mitteres
in

ut ficus acerbas, quæ nondum possunt comedi, quasi bonæ. 18. In eos immittam cædes, famem & pestem, prætereáque faciam ut vagentur per omnia terrarum regna; útque omnes gentes eos exsecrentur, eos non sine stupore videant; exsibilentúrque apud omnes populos, ad quos, in erroribus suis, perveniant, ad quos eos expellam. 19. Hæc faciam, quia mandatis meis aurem nequaquam præbuerint; quamvis ad eos frustra misi servos meos Prophetas maturè, & quidem perpetuò. 20. Vos verò præbete aures Creatori, qui in Babyloniam abducti estis, quotquot estis.

21. Sic verò loquutus est de iis Creator, & Deus exercituum, idémque Deus Israëlis, de Achabo, Kolaïæ filio, déque Sedekia Mahaseïæ filio, qui falsa vaticinia vobis procudunt, nomine meo: mox tradam in manum Nebuchadretsaris, Babyloniorum Regis, occidétque eos coram vobis. 22. Desumetur, ex illis hominibus, formula malè precandi omnibus, qui transgressi sunt Babylone, hisce aut similibus verbis: redigat te Creator in eumdem statum ac Sedekiam, & Achabum, quos vivos combussit Rex Babyloniorum; 23. quia nefas commiserant, inter Israëlitas, cum adulteria commiserant cum uxoribus proximorum suorum, & recitarant falsas revelationes, quales non habuerant, nec ego iis mandaram. Quod prout novi testor, ait Creator.

24. Semajam verò Nechelamitam sic adloqueris: 25. Sic dixit Creator, Deus exercituum, & Israëlis: quia misisti tu, nomine tuo, litteras ad totum populum, qui est Jerosolimæ, atque ad Tsephanjam, Mahaseïæ filium, Sacerdotem atque ad omnes ejusdem ordinis homines, hisce verbis: 26. Creator te constituit Sacerdotem, loco

tus, *in Babylone*. Hoc autem laudat Deus, apud Prophetam, quia hinc intelligere est, eos credidisse Jeremiæ aliisque Prophetis, geminas captivitates in Babyloniam, quæ jam contigerant, vaticinatis.

16. *Sic enim dixit Jehova* &c.] De Sedekia, nempe, & iis qui remanserant in Judæa.

Ut ficus acerbas] כתאנים השערים *chattheenim hasschoharim*. *Hieronymus* in Comment. *quas Theodotio interpretatus est* suarim, *Aquilæ secunda* pessimas, *Symmachus* novissimas. *Quæ Hebraïcè adpellentur* SVARIM, *sed Scriptorum vitio, pro media syllaba, sive littera Alpha, Græcum Deltha inolevit, ut pro* SVARIM *legatur* SVDRIM. Sic est legendus locus partim *ex Codicibus* partim *ex conjectura*; nam Editor *Hieronymi* nuperus turpiter hîc se gesserat. Hieronymus: *malas*, sanè שערורה *schabarourah*, ab eadem Radice rem abominandam, & horrendam sonat Cap. V, 30. & שערורית *schabarurith*. C. XVIII, 7.

18. *Faciam ut errent*] נתתים לזועה *ntbathim lzavehah*, dabo eos in terrorem. Sic in textu sed in margine לזעוה *lzahavah*. Quod idem, ut puto, sonat, cùm sit utrumque à זוע *zouah*, *moveri*. LXX. hæc & alia omiserunt in Codd. Romano & Alexand. nec erat in Codd. *Hieronymi*, nisi sub asteriscis, desunt etiam in Ed. Aldina; in Complutensi verò εἰς κίνησιν, quod commentum esse puto doctorum virorum, qui ei editioni præfuerunt. *Theodotion* habebat: εἰς σάλον, *Hieronymus: in vexationem*.

Utque sint exsecrationi &c.] Quia tertiâ vice, licet moniti exemplis Jehojakimi & Jechoniæ, qui graves pœnas perfidiæ suæ dederant, tertiâ, inquam, vice fidem per nomen Dei datam Babyloniis fregerant, & consilia omnia Jeremiæ spreverant.

19. *Nec tamen audiverunt*] ולא שמעתם *vlo schomahthem*, & non audistis eos, mutatâ subitò tertiâ personâ in secundam, veluti κατ' ἀποστροφὴν ad eos, de quibus sermo est; quod Latinè loquenti non licuit, quamvis Latinus Int. sine necessitate βαρβαρίζων ita verterit.

Nebucharetsaris] נבוכדראצר qui solet vocari נבוכאצר *Nebunetsar*.

22. *Malè precandi formula*] קללה *klalah* imprecatio. Vide ad Gen. XLVIII, 20.

Redigat te in statum] *Ponat te sicut*.

 Quos

in carcerem & in nervum. 27. Nunc verò cur non increpasti Jeremiam Hanathothitam, qui vobis vaticinatur; 28. cùm miserit ad nos Babylonem, qui dicerent: longa hæc res *erit*, ædificate domos, eásque habitate; plantate hortos, fructúsque eorum comedite.

29. Legit verò Tsephanja Sacerdos Epistolam hanc, audiente Jeremiâ Prophetâ. 30. Tum facta sunt verba Jehovæ ad Jeremiam dicentis: 31. mitte ad omnem transmigrationem *Epistolam*, in hanc sententiam; sic dixit Jehova de Semaja Nechelamita: quandoquidem vaticinatus est vobis Semaja, nec tamen ego eum misi, fecítque ut confideretis mendacio; ideò sic dixit Jehova: mox pœnas sumam de Semaja Nechelamita, déque ejus posteris; non erit ei quisquam, qui habitet apud hunc populum, nec sentiet bonum, quod faciam huic populo, ait Jehova, quia de defectione à Jehova loquutus est.

Prophetia

co Jehojadæ, Sacerdotis, ne deessent præfecti Templo, ad coërcendos viros furiosos, qui vaticinarentur. 27. Nunc verò cur non castigavisti Jeremiam Hanathotitam; qui nunc vaticinatur vobis? 28. cùm miserit ad nos Babylonem, qui nobis diceret, exsilium longum fore, ideóque ædificandas illic domus, plantandósque hortos, fructusque eorum esse comedendos.

29. Legit verò Tsephanja Sacerdos hanc Epistolam, audiente Jeremiâ. 30. Tunc Deus Jeremiam adloquutus est ad hanc sententiam: 31. mitte litteras ad omnes exsulantes, eósque moneto Creatorem sic loquutum de Semaja Nechelamita, cùm ille vaticinatus esset de ipsis, quamvis nullum mandatum ea de re ab eo accepisset, fecissétque ut mendacio fidem haberent; 32. ideò Deum pœnas repetiturum esse mox de Semaja, déque posteris ejus, nec quemquam habituros qui sensurus esset beneficia, quæ Deus in hunc populum collaturum se promiserat, quia de deficiendo à Deo loquutus erat.

PARA-

Quos igne torruit] Mirum est primâ fronte Nebuchadnetsarem, libidinosæ gentis Regem, nec veri Dei timentem, tam gravi supplicio adfecisse vivos duos Judæos, quòd adulterium admisissent. Attamen constat Persas & Parthos gravissimis suppliciis adulteros adfecisse. *Plutarchus*, in vita Themistoclis, p. 125. Tom. I. Τοῦ βαρβαρικοῦ γένους τὸ πολὺ καὶ μάλιστα τὸ Περσικὸν εἰς ζηλοτυπίαν, τὴν παρὰ τὰς γυναῖκας, ἄγριον φύσει καὶ χαλεπόν ἐστιν· οὐ γὰρ μόνον τὰς γαμετὰς, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀργυρωνήτους καὶ παλλακευομένας ἰσχυρῶς παραφυλάττουσιν. ὡς ὑπὸ μηδενὸς ὁρᾶσθαι τῶν ἐκτὸς ἀλλ' οἴκοι μὲν διαιτᾶσθαι κατακεκλεισμένας, ἐν δὲ ταῖς ὁδοιπορίαις, ὑπὸ σκηνὰς κύκλῳ περιπεφραγμένας ἐπὶ τῶν ἁρμαμαξῶν ὀχεῖσθαι: *Barbaræ gentes pleræque, & præsertim Persæ, zelotypia erga mulieres, sunt naturâ feræ & morosæ; neque enim tantùm justas uxores, sed àncillas, etiam emticias & pellices, vehementer servant, ne à quo non domestico cernantur, útque domi maneant conclusæ, in itinere verò sub tentoriis undequaque cinctæ, vehiculis ferantur.* Non mirum est ejusmodi hominibus adulteros graves pœnas dedisse, quod & de Parthis disertè testatur *Justinus* Lib. XLI. c. 3. ubi de Parthorum moribus: *Uxores dulcedine variæ libidinis, singuli plures habent, nec ulla delicta adulterio graviùs vindicant.* Videntur Babylonii veteres eodem modo se gessisse.

Toti transmigrationi] Omnibus captivis Tribûs Judæ, abductis Babylonem.

Redigat te Jehova &c.] Hoc est, Deus vos redigat ad easdem pœnas, quas Rex Babyloniorum sumsit de Sedekia & Achabo; qui videntur similia peccasse.

23. *Ego rem novi*] *Ego sciens & testis, dictum Jehovæ*, aut *Creatoris.*

25. *Deus exercituum & Deus*] Addidi, & quòd Latina Lingua id postularet.

28. *Longa hæc res erit*] Longum erit exsilium Judæorum in Babylonia; ac sanè sub Cyro demum Judæi jussi redire sunt in patrium solum, quamvis Pseudo-Propheta contraria vaticinatus esset.

Ædificate domos &c.] Plures in exsilio futuri, quamvis mite futurum esset.

Plantate hortos] Quorum, nempe, fructus poteritis colligere & comedere; quod fieri non potuit, nisi aliquot annis post plantatum hortum.

29. *Audiente Jeremiâ*] *In auribus Jeremiæ.*

30. *Ad omnem transmigrationem*] Ad omnes eos, qui in Babyloniam migrarunt.

Nechalamita] *Eusebius* in locis: Νειλά, ἀπὸ ταύτης τοὺς ἀλλοφύλους οὐκ ἐξῆρε Ζαβουλών. κεῖται καὶ ἐν τῇ Βαταναίᾳ Νειλά. Quæ sic exprimit *Hieronymus*, NEELA. *De hac alienigena Zabulon, non voluit expellere. Est hodiéque in regione Batanea vicus nomine Neila.* Ad quæ verba sic *Bonfrerius. Nebela, unde vox patronymica Nebelamites, Hierem.* XXIX. *vers.* 24, 32. *Non satis liquet ubi fuerit; suspicio tamen mihi esse illam, quam suprà in Neela Hierem.* XXIX, 24, 32. *in regione Batanæa reponit.* Sed ex *Nebela* fieret potiùs *Nebelensis*, aut *Nebelita.*

COM-

Prophetia quâ Deus liberationem & feliciora tempora Israëli promisit.

CAPUT XXX.

1. VERBA quæ facta sunt ad Jeremiam à Jehova dicente: 2. sic dixit Jehova;
Deus Israëlis :* scribe in libro omnia verba , quæ tibi proloquutus sum;
3. nam venient dies, ait Jehova, quibus reducam captivos populi mei Israëlis, & Ju-
dæ, in terram, quâ Majores eorum donaveram, eámque possidebunt.
4. Hæc autem sunt verba, quæ protulit Jehova, de Israële & Juda. 5. Sic enim
dixit Jehova: audivimus sonitum trepidationis & terroris, neque ulla est pax. 6. In-
terrogate nunc & videte an masculus pariat? Quare ego vidi omnem virum , manibus
prementem lumbos suos, instar puerperæ? omniúmque vultus in pallorem est conver-
sus? 7. Eheu! magnus erit dies ille; ut nullus sit ei similis, & tempus angustiæ illud
erit Jacobo! Sed ex ea liberabitur. 8. Die illo, ait Jehova, *Deus* exercituum, con-
fringam jugum illius è collo tuo, vincula tua rumpam, neque te extranei ampliùs ser-
vire cogent. 9. Servient Jehovæ Deo suo, & Davidi regi suo, quem iis excitabo.
10. Tu

PARAPHRASIS.

1. VERBA à Creatore facta Jeremiæ. 2. Scribe in libro quæcumque tibi dixi; 3. erit enim tempus, quo revocabo captivos Israëlitas, tam ex Israëlitis quàm è tribu Judæ, in agros quibus donaveram eorum Majores, eósque in pace possidebunt.

4. Hæc etiam verba de Israële protulit Creator de Juda, reliquisque Tribubus; 5. audivimus sonitum territorum, nec ullum rumorem de pace. 6. Alios interrogate an umquam viderint masculum parturientem. Quare ergo vidi virum lumbos suos manibus prementem, instar puerperæ, quo factum est, ut omnes pallerent? 7. Eheu! insignis erit ille dies, cui similis non fuit, idémque Israëli funestus. 8. Attamen eo liberabitur, eóque tempore liberabo collum tuum eo jugo, vincula etiam rumpam, nec exteris parêre cogetur. 9. Soli Creatori Deo, & Regi suo amabili

COMMENTARIUS
In Caput XXX.

3. QUibus reducam reduces &c.] Temporibus, scilicet, Cyri, & sequentibus, quod prædixit hîc ipse Propheta.

6. *An masculus pariat?*] Eo tempore, quo Nebuchadnetsar longè maximam partem Tribûs Judæ captivam abduxit Babylonem, qui in Judæorum Metropoli manserant, vocabantur à Babyloniis in eam urbem, ejúsque agros. At Judæi sibi timebant ab ejus gentis tyrannide, cui inviti parebant, atque ad patriam redibant, è variis locis, per quæ sparsi fuerant, dum captivitatem fugerent; quamvis à Propheta Esaïa moniti fuissent, vaticinio nequaquam ambiguo, fore ut à Cyro ab ea captivitate liberarentur. Vide Esaïæ Cap. XLVIII. Attamen seu non satis fidem ei haberent, seu intempestivo libertatis desiderio arderent; noluerunt in Chaldæam, in quam vocabantur, ut hîc videmus, se conferre.

Quare vidi omnem virum manibus prementem lumbos suos &c.] Quasi dolorem paterentur, qualem mulieres gravidæ sentiant, cùm instat iis partus, quem difficiliorem experiuntur. Eos irridet Propheta, sarcasmo, quo dignissimi erant, cùm revelationibus Dei fidem negarent.

8. *Neque te extranei* &c.] Cùm Cyrus eis potestatem concessit redeundi in patriam, & jugum Babylonicum remisit. Quod contigit, cùm Judæi jussi sunt redire in patriam, duce Zorobabele, qua de re dictum est Cap. XXIII, 9.

9. *Servient Jehovæ*] Non cogentur alienos Deos colere, sed solum Creatorem omnium rerum, quem colit unum Zorobabel; quem Judæis præfectum remisit in Judæam, cum iis omnibus, qui eum sequi voluerunt. De iis vide Cap. II. Ezræ, & quæ in Commentario habemus.

Davidi Regi suo] Hoc est, è posteris Davidis. Vocatur verbo hoc, ut vult *Grotius*, hîc & Ezech. XXXIV, 23. & XXXVII, 24. Sicut *Ptolemæi*, orti à *Ptolemæo*, & successores *Cæsaris*, *Cæsares*.

10. *Jacobe*] Qui Jacobo orti erant sic vocabantur, ut Zorobabelis successores de nomine Decessoris dicebantur.

11. *Perdam omnes* &c.] Babylonios, eorúmque socios, quamvis nominatim non recenseantur. Eos dicit se penitus perditurum loquutione Linguæ Hebraïcæ singulari; *faciam consummationem* אעשה כלה *ahasche chalah*, hoc est, ut videtur, penitus eos perdam; ut in posterum distinctam gentem ab aliis non ampliùs conficiant, aut singulari nomine adpellentur.

Te castigabo, sed ut par est] למשפט *lamischphat secundùm judicium*, ut jus postulat.

Neque te impune &c.] Nec innocentem habens te quasi talem dimittam.

12. *Insanabilis est clades tua*] אנוש לשברך נחלה מכתך *æger tuæ rupturæ dolorem parit tuum vulnus.* Difficilè dictu an locus sit sine mendo; vix certè vocabula aptè inter se construi & grammaticè exponi possunt. Hoc unum certò adfirmare possumus, describi miserum statum

10. Tu ergo, ferve mi Jacobe, ait Jehova, ne timeas, neque terrearis, ô Iſraël; neque enim procul eſt, qui te poſteróſque tuos, è terra captivitatis liberabit, ut revertatur Jacobus: quieſcat, pacatus ſit, nec quisquam eum terreat. 11. Sum enim ego tecum, ait Jehova, ad te liberandum, & penitus perdam omnes gentes, apud quas te diſperſi, ſed te non prorſus perdam. Te caſtigabo, ſed ut par eſt; neque te impunè, innocentis inſtar, abire patiar. 12. Sic enim dixit Jehova: inſanabilis eſt clades tua, & vulnus tuum cum dolore conjunctum. 13. Nemo eſt, qui cauſam tuam ſuſcipiat; ad curationem malorum tuorum, nec medicamenta ſunt tibi, quibus curetur *vulnus*. 14. Omnes qui te amabant obliti ſunt tui, nec te ampliùs quærunt, quia plagam inimici tibi inflixi & ſævam caſtigationem *tibi impoſui*, propter magnitudinem iniquitatis tuæ *& quia* peccata tua invaluerant. 15. Quid clamas propter cladem tuam, *& quòd* immedicabilis ſit dolor tuus? Feci hæc tibi, propter magnitudinem iniquitatis tuæ, *& quia* peccata tua convaluerant. 16. Itaque quicumque te abſumunt, abſumentur *& ipſi*, omnes hoſtes tui in captivitatem ibunt, qui te diripiunt direptioni exponentur, eóſque, quibus prædæ fuiſti, dabo aliis ſpoliandos. 17. Emplaſtrum tibi imponam, & plagam tuam curabo, ait Deus, quia expulſam te vocarunt, *& dixerunt*: ea eſt Sion, quam nemo quærit. 18. Sic dixit Jehova: reducam captivitatem tentoriorum, & tabernabili; quem ei excitabo, ſervient.

10. Tu verò, ô Jacobi poſteritas, ait Creator, nihil metuas; neque enim procul eſt, qui te, poſteróſque tuos captivitate liberet, impediátque quominùs ne quisquam eum terreat. 11. Tibi ego adſum; inquit, Creator, ut te liberem, contrà verò perdam omnes gentes, inter quas te diſperſi; ſed tibi parcam, ne penitus exſtinguaris. Te quidem caſtigabo, ſed te funditus non perdam, quamvis te prorſus ſim deleturus. Te caſtigabo, ſed intra modum, quamvis te, innocentis inſtar, impunè non ſim dimiſſurus. 12. Sic enim dixit tibi Creator: incurabilis eſt clades tua nec vulnus tuum ſine dolore. 13. Nemo eſt, qui velit cauſam tuam agere, ut cureutur tua mala, nec ſunt tibi medicamenta, quibus ſanetur tuum vulnus. 14. Omnes fœderati tui, qui amore tui flagrabant, tui ſunt obliti, nec te ampliùs deſiderant; quia tibi vulnus, quaſi hoſtile, à me inflictum eſt, & grave. 15. Cur tantopere quereris; propter iſtam tuam cladem, & vulnus, quod immedicabile eſſe putas? Ita me geſſi, propter magnitudinem tuorum ſcelerum, quæ horrendum in modum creverunt. 16. Ideò quicumque tua abſument, ab aliis viciſſim abſumentur; omnes hoſtes tui captivi; & qui tua diripiunt, erunt & ipſi obnoxii direptionibus aliorum. 17. Tuum vulnus curabo, adhibitis remediis, quia ab hoſtibus maledictis eſt lacerata, & contemtui expoſita; quippe cujus amicitiam nemo quærebat. 18. Teſtatus verò eſt Creator fore ut domum revocaret captivos Iſraëlis, miſericordiâ erga eos permotus, eorúmque urbes

tum Judæorum. Sed etiam alibi, in hoc Propheta, durior eſt conſtructio.

13. *Nemo eſt, qui cauſam tuam ſuſcipiat*] *Non eſt judicans judicium tuum ad medelam*] Hoc eſt, qui ſuſcipiat oſtendere cauſam tuam juſtam eſſe, téque contra hoſtes tuos velit tueri; nempe, contra Aſſyrios. Poſtea Cyrus iis victis, & Babylone captâ, Judæis permiſit in patriam redire.

14. *Qui te amabant* &c.] Tales fuerunt Ægyptii, aut alii finitimi populi, quos ignoramus; propter inopiam Hiſtoriæ. Debuiſſent Judæi, & poſt eos Chriſtiani monumenta Orientalium populorum diligenter ſervaſſe. Sed ejuſmodi ſtudia ſpernebant. Multò tamen meliùs de poſteritate meriti, quàm controverſiis ſuis. Unus *Joſephus* fragmenta quædam eorum populorum & temporum reliquit. Sed multùm abeſt, ut doctæ poſteritatis deſideriis ſatisfecerit. Meliùs potuiſſent Chriſtiani, poſt tempora Conſtantini, operam dare colligendis monumentis Veterum, quibus illuſtrari potuit priſca Orientis Hiſtoria; quàm inter ſe exitialibus controverſiis, in quibus ſæpe ambæ partes errabant, certare. Sed hîc non eſt locus ejusmodi querelis, quamvis juſtiſſimis, opportunus.

17. *Quam nemo quærit*] In quam nemo ſe confert, ut in ea habitet, nempe, antequàm Cyrus Zorobabelem in eam mitteret, cùm iis è Judæis, qui patriæ erant cupidi, & qui nec ipſi multi erant. Verùm poſtea eórum numerus magnopere crevit, ut ex Machabaïcis ac temporibus ſequentibus intelligere eſt.

18. *In acervo ſuo*] In ruderibus ſuis, quæ purgatæ ſunt, ut novæ domus ædificarentur;

Domus altæ, more ſuo; habitabuntur] וארמון על משפטו ישב *vearmon hal miſchphato jeſcheb*, & alta domus, ſuper judicio ſuo, habitabit; hoc eſt, quodvis ædificium altum, quale antea fuerat, habitabitur, cùm inſtauratum fuerit. Hoc Caput ita à Græcis Interpretibus, & ab *Hieronymo* verſum eſt, ut quivis, paullò peritior Hebraïcæ Linguæ facilè videat ab iis nequaquam intellectum fuiſſe. Quare ſingillatim hîc eorum verſiones cum Textu Hebraïco non comparabimus. Sic multa alia hujus Prophetæ, quaſi in tenebris palpantes, expreſſerunt. Qui ejusmodi verſionem, non tantùm adcuratam, ſed etiam divinitus adflatam, crediderunt, turpiter errarunt. Vir doctus tamen *Iſaacus Voſſius*, Verſionis Græcæ adflatum à ſe credi ſimulabat, ut nonnullis Veterum nimiis admiratoribus (fortè etiam ſimulatis, qualis erat ipſe) gratificaretur.

19. *Augebo reduces*] Eſt in Hebraïco Textu: *multiplicabo illos*; hoc eſt, reduces in patriam, quod Latinè loquenti indicandum fuit.

21. *Erit ecce vir præſtans*] אדירו *addiro* illuſtris

bernaculorum ejus me miserebit, instaurabitur urbs in acervo suo, & domus altæ, more suo, habitabuntur. [19]. Egredietur ex illis laus, & vox gaudentium; augebo reduces, neque minuentur, faciam ut honorentur, neque vilescant. [20]. Erunt filii ejus, sicut olim *fuerunt*; cœtus ejus coram me confirmabitur, puniámque omnes, qui eum oppresserunt. [21]. Erit ex eo vir præstans, & qui dominabitur ex eo orietur; jubebo eum adpropinquare & accedet ad me; quis enim ipse sibi sponderet fore ut ad me accederet, ait Jehova? [22]. Eritis vos quidem mihi in populum, ego verò vobis ero in Deum. [23]. En procella Jehovæ *in ejus* irâ egressa est, & turbo diuturnus in capite improborum residebit. [24]. Non avertetur ardor iræ Jehovæ, donec rem confectam dederit, & donec animi sui molimina rata fecerit; posteris diebus rem intelligetis.

Promissiones de restitutione Israëlis; quibus miscentur vaticinia de vocatione Gentium ad cognitionem veri Dei, de adventu Messiæ, déque fœdere novo, eóque æterno cum Israële à Deo faciendo.

CAPUT XXXI.

[1]. TEMPORE illo, ait Creator, ero in Deum, omnibus familiis Israëlis, illi verò erunt mihi in populum. 2. Sic dixit Jehova: consequutus est gratiam in deserto populus eorum, quos reliquos fecit gladius, *dum* iret Israël, ut quietem sibi

urbes instauratum iri, & incolis rursus instruendæ. 19. Illi vicissim Deum laudabunt, non sine gaudio, eorum numerum auctum iri; eúmque minimè minutum iri; adeo ut urbes illæ laudentur, nedum ut vilescant. 20. Earum incolæ florebunt, sicut olim, & confirmabuntur, dum pœnas exigam ab iis, qui eos oppresserunt. 21. Erit ex eo vir egregius, qui ei dominabitur, & quem ad me vocabo, atque ad me accedet, quamvis ejusmodi restitutionem sperare vix potuisset, ait Creator. 22. Eritis, ô reduces, iterum populus meus, qui me colet; ego verò iis Deum, singulari ratione, me præstabo. 23. A me eorum hostibus, veluti procella prodibit, in eorum perniciem, eorúmque capitibus incumbet diuturna. 24. Justitia Dei, se se exseret, donec res confecta sit, quod postea intelligi poterit.

PARAPHRASIS.

1. EO tempore, inquit omnium Creator, me præstabo benefactorem omnibus Israëlitarum familiis, quæ me colent, ut par est. 2. Dixit etiam Deus: Israëlitæ, quos gladius non absumserit,

lustris ejus. Erit, nempe, vir insignis, qui coloniam novam ducet in novam Jerosolimam; nimirum, Zorobabel, qui, volente Cyro, eam duxit ad rudera Jerosolimæ reparanda. Est tamen illa instauratio inchoata, anno ante Æram Christianam DXXXVIII. quo Darius Medus, Rex Babylonis, est exutus regno & Caramaniâ donatus à Cyro; cujus annus primus Babylonici regni ab hac Epocha proficiscitur, indéque in Scriptura numerari consuevit; qua de re, vide *Petavium* Doctrinæ Temporum Lib. X. C. 16. Hic fuit finis septuagenariæ Captivitatis, quando Cyrus anno XXII. Persici Imperii, ac Babylonici primo, reditum edicto in patriam Judæis concessit, ac instaurare eos Templum jussit; ad quod adductus est, cùm edoctus esset, ex Esaïa Propheta, Hebræo, maximum Imperium ei prædictum esse; qua de re Vide *Josephum* Ant. Jud. Lib. XI. c. 3. & 4.

23. *En procella Jehovæ* &c.] *Ecce turbinem Creatoris*, in *ardore*, ubi est חמה pro בחמה *behhamah*, omissâ præpositione, quæ sæpe suppleri debet; nisi sit omissa à Librariis, quorum fortè litterulæ omissæ mutantur in figuras. Si in Libris Novi Testamenti, scripti eo tempore, quo Lingua Græca vulgaris erat, sunt tot variæ Lectiones; non est mirum, si à Librariis Judæis, quibus Hebraïca dudum nequaquam erat vernacula, non satis adcuratè & scripti sint Codices Hebraïci. Nec satis prudenter se gerunt, qui emendatiores fuisse volunt Libros V.T quàm Libros N. T. cùm Providentiæ Divinæ multò, ut ita loquar, plus interesset ut posteriores emendati ad posteritatem pervenirent.

Turbo diuturnus] סער מתגורר *sahar mithgorar*.

24. *Non avertetur ordor iræ Jehovæ*, *aut Creatoris*] *Non redibit ardor iræ Jehovæ*; hoc est, non revocabitur ejus indignatio. *Hieronymus* habet: *ecce turbo Domini furor egrediens*. Sed parum prudenter justitiam Dei *furorem*, quæ vox est contumeliosa, vocat, nec ferri potest, ubi sermo de Deo, ab auribus piis. Meliùs & decentiùs multò *indignationem* vocasset, nec minùs fidum interpretem se præstitisset.

COMMENTARIUS
In CAPUT XXXI.

1. ERo in Deum] Hoc est, favebo Israëlitis. Hæc est vis loquutionis notissima. Quare mirum *Grotium* interpretari: *ero justus judex*. Sequentia etiam ostendunt hæc esse promissa, non minas.

In populum] Hoc est, se geret, ut decet cultorem mei, vel mihi parebit.

2. *Consequutus gratiam*] *Invenit gratiam*; nempe, apud Persas, cùm antea malè habitus

bi pararet. 3. E longinquo Jehova conspectus est mihi & amore perpetuo, *inquit, ô Sion*, te amavi; proptereáque te benignitate *meâ* traxi. 4. Te iterum ædificabo & instauraberis, ô virgo Israëlis. Adhuc ornaberis tympanis tuis, atque egredieris cum choro saltantium. 5. Adhuc in montibus Samariæ vineas plantabis, & qui plantaverint eas profanabunt 6. Dies enim erit, cùm clamabunt custodes, in montanis Ephraïmi: surgite, ut adscendamus Sionem, ad Jehovam Deum nostrum. 7. Sic enim dixit Jehova: clamores lætos, Jacobi causâ tollite, exsultate ante Gentes, facite ut audiatur vox vestra, laudate *Deum* & dicite: serva, ô Jehova, populum tuum, reliquias Israëlis. 8. Mox ego reducam eos è terra septemtrionali, colligam eos è lateribus terræ. Inter eos cœcus, claudus, prægnans & puerpera unà, cœtu magno, huc revertentur. 9. Cum fletu venient, & beneficiis eos reducam, ducam eos ad torrentes aquæ, per rectam viam, nec in ea cespitabunt; quia ero Israëli patris loco, atque Ephraïmus primogenitus meus erit

10. Audite verbum Jehovæ, Gentes, nunciatéque in insulis è longinquo & dicite; qui disperserat Israëlem eum colliget, & custodiet, ut pastor gregem suum. 11. Nam liberavit Jehova Jacobum & vindicavit *sibi* è manu eorum, qui eo potentiores erant. 12. Venient *Israëlitæ* lætásque voces tollent in edito *colle* Sionis, confluent ad beneficia Jehovæ, ad frumentum, ad vinum, ad oleam, ad minuti pecoris, & boum catulos.

sumserit, gratiam consequentur, in Deserto, cùm sibi quietem quærent. 3. Procul se manifestavit Deus, atque sic compellavit Jerosolima: Amore perpetuo te prosequutus sum, ideóque benignitate mea ad me adlexi. 4. Te instaurabo iterum, ô Virgo Israëlitis. Iterum etiam ornaberis tuis tympanis, & choreis operam dabis in plateis. 5. Erit etiam tempus, quo in montibus Samariæ vineas plantabis, & qui plantaverint, ejus fructus comedent 6. Erit enim tempus, quo clamabunt in montanis locis Ephraïmis eundum esse Jerosolimam, ad colendum illic Creatorem Deum Israëlis. 7. Sic enim jussit: clamores lætos, propter Jacobi posteros, tollite, coram aliarum Gentium hominibus. Facite ut omnes vos audiant, & laudate simul Deum, additis precibus pro Israëlitarum reliquiis. 8 Mox eos in patriam reduces sistam, è regione septemtrionali, adductos per regionem, quæ est ad ortum Judææ. Nemo eorum detrectabit in patriam reverti, & ipsi claudi, mulieres prægnantes, & recens enixæ prolem agmini se se adjungent Synodiæ, cœtu magno, ut in Israëlitarum patriam redeant. 9. Favente vento redibunt, & beneficiis meis adjuti revertentur, juxta torrentes aquas Jordanis, aliásque, per rectas vias, neque ullis incommodis eos morantibus, quia paternâ curâ eos juvabo, per totam viam, neque cespitabunt, quandoquidem paternâ curâ eos juvabo; quia me geram instar Patris Israëlitarum, atque Ephraïmus erit *instar* primogeniti.

10. O Gentes, audite Verba Creatoris, facitéque ut ad remotas insulas Ethnicorum res perveniat; scilicet, eum qui disperserat Israëlem, eum iterum collecturum, & curam ejus gesturum, ut sui gregis. 11. Nam Creator eum liberavit è manibus eorum, qui erant eo potentiores 12. Redibunt ergo lætásque tollent voces in Colle Sionis, ubi fruentur beneficiis Creatoris, qui faciet ut abundet frumento,

tus fuisset à Babyloniis, qui impetravit ei misericordiam in Eremo; è quo egressus est, ut possessionem adiret.

3. *E longinquo*] Hoc est, post septuaginta annos, se mihi faventem ostendit, ut me in Chananæam desertam ab hostibus mitteret.

Conspectus est mihi] נראה לי *nira li.* Hìc paullò scabrior est stylus Prophetæ, qui post superiora verba subdit: *& amore perpetuo te amavi.* Quare addidimus: *inquit, ô Sion*, & sequentia verba tribuimus Deo Jerosolimam adloquenti, quæ ei soli tribui poterant.

Inquit, ô Sion] Hæc erant Latinè loquenti prorsus necessaria, ut intelligeret Lector cujus sint verba.

Benignitate mea te traxi] משכתיך חסר *meschathicu bhased*, pro בחסד *in benignitate.* Frequens est Ellipsis τῦ ב *in.* Sententia est, Deum benignitate suâ ad se Judæos revocare.

4. *O virgo Israëlis*] Κατὰ προσωποποιΐαν, figuram Hebræis frequentissimam.

Ornaberis tympanis tuis] Non sunt tympana majora, quibus in bello utebantur, sed minora, qualia ab Oriente, & Meridie ad Hispanos adlata olim sunt, quæ vocantur ab iis *tambours de Basque*, quæ digitis pulsantur in choreis.

5. *In montibus Samariæ*] Nimirum, in montibus qui sunt circa eam urbem.

Eas profanabunt] וחללו *vehhalelou*; hoc est, incipient eorum fructibus vesci. Vide not. ad Deut. XX, 6.

8. *E terra septemtrionali*] *Grotius* interpretatur hæc de Media, terrisque circum sitis. Commodiùs multò intelligi posse videntur Syria, & finitimæ regiones, quæ omnes erant ad Septemtriones Judææ, ac in quas spargi potuerant Judæi, & unde in patriam faciliùs potuerunt redire, quàm ex Media. Inspicienti meliores Tabulas Geographicas res patefiet.

E lateribus terræ] Ex finitimis regionibus ad septemtriones sitis. Sequentia verba aut valde corrupta erant, in Codice Hebraïco, in Codicibus LXX Interpretum, aut in Codicibus Græcis, quæ Hebraïcis nequaquam respondent, in sequentibus, aut etiam aliis.

Inter eos cæcus &c.] Hoc est, omnes, ne exceptis quidem iis, qui minimè apti erant ad iter faciendum, quia Persæ libenter eos dimittebant; quod, regnante Cyro, factum est, ut liquet ex Hezdra & Nehemia.

9. *Et beneficiis*] Cyro, nimirum, qui beneficiis maximis eos cumulavit, ut liquet ex Hezræ & Nehemiæ Libris.

10. *Gentes* &c.] Hæc Epistrophe ad Ethnicos est veluti præludium vocationis eorum ad cogni-

los. Animus eorum erit, instar horti irrigui, neque ampliùs dolebunt. [13]. Tunc lætabitur virgo, in choro, juvenésque & senes simul, convertámque luctum eorum in gaudium, & mœrorem eorum lætitiâ mutabo. [14]. Irrigabo adpetentiam Sacerdotum pinguedine, & populus meus bonitate meâ satiabitur, ait Jehova.

[15]. Sic dixit Jehova: vox Ramæ audita est, planctus & fletus amarus, Rachel plorat, filiorum suorum causâ, consolationem respuit de filiis suis, quia nulli sunt. [16]. Ita verò dixit Jehova: prohibe vocem tuam ab ejulatu, atque oculos tuos à lacrima; erit enim merces factis tuis, ait Jehova, atque ex hostico revertentur. [17]. Spes est posteritati tuæ, ait Jehova, filiique tui in fines suos redibunt.

[18]. Audivi lugentem Ephraïmum, *dicentémque:* Castigasti me & castigatus sum, ut juvencus nondum *jugum ferre* doctus; fac ut redeam & redibo; quandoquidem tu Jehova Deus meus es. [19]. Postquàm rediero, consolationem admittam, & postquàm *res* mihi innotuerit, percutiam femur *meum*, me pudebit, atque etiam erubescam, quia opprobrium juventutis meæ tuli. [20]. Annon filius est mihi *quantivis* pretii Ephraïmus? nonne puer est deliciarum *mearum*, cùm, postquàm adversùs eum loquutus sum, recorder tamen adhuc ejus? Ideò commota sunt ejus causâ viscera mea, atque ejus me miseret, ait Jehova.

21. Statue

mento, vino, oleo, minutis pecudibus & vitulis. Animus eorum erit instar horti irrigui, neque ampliùs dolebunt, ut antea. 13. Tum demum virgo gaudebit in choris, juvenesque & senes unà, luctúsque in gaudium mutabitur. 14 Faciam ut satisfiat adpetentiæ Sacerdotum victimarum pinguedine & plebi bonitate meâ, ait Creator.

15. Is autem dixit: auditi sunt planctus & voces dolentium in Urbe Rama. Rachela, hoc est, incolæ tractus de ejus nomine dicti, deflent mortem suorum, neque consolationem ullam admittunt. 16. At Creator: desine, inquit, ejulare & vociferari; erit enim tibi merces parata, & incolæ tui erunt æquè numerosi, cùm ex hostico revertentur 17. Non minuentur posteri tui, nec minus populosus erit tractus, quem incolent.

18. Audivi etiam Ephraïmum suos amissos lugentem, & mihi dicentem se à me castigatum fuisse, ut castigatur nondum jugo ferendo adsuetus. Fac verò ut in patriam redeam & reducem me recipiet, quandoquidem, tu Creator, meus Deus es. 19. Postquàm verò redux ero, præteritarum calamitatum consolationem admittam; & postquàm res mihi innotuerit, palam testabor me meritò eas esse passum, ut juventæ meæ opprobrium. 20. Annon Ephraïmus fuit mihi filius carissimus? Annon etiamnum est mihi in deliciis, & cùm, postquàm eum objurgavi, libenter ejus memini? Ideò commota mea erga eum sunt viscera, & filius qui mihi est in deliciis, quandoquidem misericordia mea erga eum movetur, postquàm conquestus sum ob rationem, quâ se erga me gesserat. Propterea commota sunt mea viscera erga eum, ejúsque etiamnum me miseret, ait Creator.

21. Ut

cognitionem veri Dei. Ea tamen vocatio numquam fuit ab Judæis facta; certè eo modo, quo facta est ab Apostolis Jesu Christi, eorúmque discipulis; qui plures multò Religioni Christianæ lucrifecerunt, quàm fecerunt umquam Judæi Judaicæ; propositâ hominibus longè præstantiore Religione, quàm erat Judaïca, quæ complectebatur, ut docet Paulus, Christi Apostolus, tantùm πτωχὰ στοιχεῖα κόσμου, cùm Christiana, qualis est in Evangeliis, & Scriptis Apostolorum, longè præstantissima, & cui similis nulla, apud homines, umquam fuerat audita. Hic Propheta præcones vult esse non Judæos, sed Gentiles, ut loquuntur Christiani, qui ad excipiendam illam divinam doctrinam multò aptiores erant, quod eventus confirmavit.

Qui dispersérat Israëlem &c.] Babylonii, captâ Jerosolimâ, multísque in servitutem abductis Judæis; jam operam dabit ut eos colligat, quod factum edicto Cyri de instauratione Jerosolimæ & de mittendis Judæis, qui eam rursus colerent.

Eum colliget] Edicto Cyri, qui potestatem fecit instaurandi Templi Jerosolimitani, ut & domuum privatarum, iterum ædificandarum, ut videre est ex Edicto ejusdem Monarchæ, quod est Hezdræ I.

15. *Vox Ramæ audita est*] Hujus vaticinii impleti in natalibus Christi historiam habemus apud Matthæum Cap. II, 18. ad quem locum vide Interpretes, & *Hieronymum.*

Rachel plorat &c.] Rachel sumitur de tractu terræ, in qua sepulta erat; & ejus incolarum dolor memoratur προφητικῶς.

De filiis suis] Propter posteros suos, qui sunt interfecti, non tantùm tempore Prophetæ, sed Herodis Magni. Vide Matth. II, 16.

16. *Revertentur*] Pars quidem juventutis Ramensis erat occisa, sed altera excursione in agro hostili victrix rediit.

17. *Victores*] De hostibus Ramensium.

18. *Audivi lugentem Ephraïmum*] Est nimis brevis historia eorum temporum, ut hæc verba possimus satis intelligere.

19. *Postquàm rediero*] Nimirum, ad meliorem frugem. Ephraïmitæ, tempore Jeremiæ, erant inimici Jerosolimitanorum, & Idololatræ.

20. *Annon filius quantivis pretii*] *Pretiosus.* יקיר *iakkir*, pretiosus. Paullò Latiniùs rem expressimus, & pretii majoris filius habetur qui ad officium redit, quod neglexerat, quàm si numquam peccasset. Vide Luc. XV, 20. *& seqq.*

Puer est deliciarum mearum] Hoc est, quem in deliciis habeo, eo quòd tam diu idolis deditus tandem ad meliorem frugem rediit; quod

²¹. Statue tibi ſigna, columellas, ad viam adgeſtam; adtende, viâ, per quam iviſt, revertere, virgo Iſraëlis, revertere ad haſce tuas urbes. ²². Quò uſque huc illuc vagaberis, filia contumax? nam creabit Jehova rem novam in terra, mulier ambiet virum. ²³. Sic dixit Jehova *Deus* exercituum & Deus Iſraëlis: adhuc hoc verbum dicent, in terra Judæ, ínque urbibus ejus; cùm reducam eorum captivos: benedicat tibi Jehova, *ex* habitatione juſtitiæ, monte Sione. ²⁴. Habitabunt in ea *terra*, omniúmque ejus urbium

21. Ut poſſis pervenire quò tendis, inſpicito columellas, quæ ſunt ad latera viarum, ut eadem viâ, quâ exieras, ô Virgo Iſraëlis, redeas in patrias urbes. 22. Quamdiu huc illuc vagaberis, ô filia contumax? Si ita te geras, eò te rediget Deus, ut, præter omnium morem, mulieres ambire nuptias virorum cogantur. 23. Sic dixit Creator, *Deus* exercituum, & *Deus* Iſraëlis: adhuc hoc verbum dicent in Tribu Judæ, ejúſque urbibus; cùm domum reducam eorum captivos; bene faciat tibi Creator ex monte Sione, ubi habitat Juſtitia. 24. Habitabunt eam terram, omnéſque

quod illuſtrarunt Interpretes Lucæ, ad locum. Fortè etiam Chriſtus ad hunc ejus locum reſpexit. Si pleniorem Hiſtoriam haberemus decem Tribuum, meliùs intelligeremus quò ſpectet Jeremias. *Grotius* tamen vult Deum rationem hic reddere cur non decem Tribus ſit reducturus; quia Iſraëlitæ decem Tribuum, (qui ab Ephraïmo nominantur, quòd regnum in ejus ſtirpe fuerit) non reſipuerint in Captivitate. Sed non video cur decem Tribûs in captivitate non poſſent ad meliorem mentem rediiſſe, non ſimul & ſemel, ſed paullatim; cùm viderent meliùs ſe haberi à Cyro, ut liquet ex Libris Prophetarum. Hiſtoria Sacra horum temporum obſcura eſt, & brevis, ut nemo poſſit ex ejus ſolo ſilentio quidquam colligere.

21. *Statue tibi ſigna*] הציבי לך צינים *hatſibi lach tſijunim.* Habet verſio LXX. in quibusdam Codicibus στῆσον σεαυτῇ Σιὼν, quaſi legiſſent, aut legendum putaſſent ציון *Sion*, *Aquila*: ἐπισκόπους, *Symmachus*: σκοπιὰς, *Syrus*: σημεῖα & alia Verſio: ἐπισκόπους. Omnes fuerunt infelices conjectores in ultima voce, nam צינים nihil eorum, quæ habent, ſignificare poſſunt ex uſu, aut ex analogia Linguæ, aut ex re ipſa. Loquitur Propheta de Jeroſolimitanis mulieribus, aliiſque in patriam rediturís; quod ut facere poſſent, auctor eis eſt adhibendorum ſignorum, quæ indicarent viam, quâ eundum eſſet Jeroſolimam atque in alias urbes. Unde intelligere eſt, mulieres Jeroſolimitanas, aliáſque hic intelligendas de mulieribus à pueritia in Captivitatem avectis, quandoquidem reduces vias patriæ ſuæ ignorabant; qua de cauſâ, notandæ erant columellis, aliiſque ſignis, ex quibus intelligerent, quæ viæ eſſent ineundæ, ut quantocyus in Metropolin Judææ aliáſque ſe conferre poſſent in urbes patrias.

Columellas] צינים *tſijunim.* *Aquila* verterat, ut docent Fragmenta à viris doctis collecta ἐπισκόπους; *inſpectores*, quod teſtatur *Hieronymus*, cujus hæc ſunt verba: *Verbum Hebraïcum* SIONIM, *vel in* ſpeculatores, *vel in* ſpeculas *vertitur*, *ut* Aquila & Symmachus *interpretati ſunt*. *Unde miror quid ſibi voluerit Vulgata Editio*, *ut pro* SIONIM *vel in* ſpeculatores, *vel in* ſpeculas *vertitur*; *ut* Aquila & Symmachus *interpretati ſunt*, *Sion poneret turbarétque Lectoris intelligentiam.* Sed ſi *Hieronymus* conſuluiſſet Syrum aliquem Chriſtianum, quales tunc non deerant in Palæſtina, ab eo didiciſſet ציין *tſajan*, apud Syros eſſe *ſignare*, *deſignare*, unde facilè intellexiſſet cur *Aquila* & *Symmachus* vertiſſent: צינים ἐπισκόπους & σκοπιὰς, *ſpeculatores* & *ſpeculas*, homines qui ex certis ſignis norant quibus viis in patriam redire deberent.

22. *Vagaberis*] תתחמקין *thithhammakin.* LXX. ἕως πότε ἀποστρέψεις. Vulgatus: *uſque quo deliciis diſſolveris.* Alii aliter, ut *Symmachus*, ſicut vertuntur ejus verba: *uſque quò demergêris in profundum.* Hinc liquet nemini ſatis notum fuiſſe quid hæc ſibi velint, ac ſanè poteſt hìc eſſe mendum Librariorum; ut & in aliis vocibus hujus loci, qui videtur palpandâ corruptione laborare. Certè in ſequentibus tam Hebraïcis, quàm in Græcis, ad finem uſque Libri, multa ſunt quæ dubiæ ſunt ſanitatis, ſed quæ non poſſunt meris conjecturis emendari.

22. *Huc illuc*] Quia urbs capta erat, ac proinde multi patrias ſuas deſeruerant, vagíque erant, in aliorum populorum ditionibus.

Filia contumax] Jeroſolima, ſeu Jeroſolimitanæ mulieres, quæ non erant veritati Judaïcæ Religioni magis addictæ, quàm aliis, quas etiam ſequebantur. Erat illis abſurda Religio, quæ unà cum cultu veri Dei conjungebat fictitiorum Deorum adorationem.

Creabit rem novam] ברא יי חדשה *bara Jehova hhadaſchah.* Creabit, ſi adcuratè loquamur, non novam rem, ſed patietur à mulieribus id fieri, quod numquam factum erat, aut fieri debuerat; ut novam Religionem uxores docerent viros ſuos; nimirum, Ethnicas ſuperſtitiones, cum Judaica Religione, eſſe miſcendas, eò quod tempore Captivitatis, eas ab Ethnicis didiciſſent.

Mulier ambiet virum] Eum in finem, ſicut videtur, ut eum ad falſas Religiones amplectendas alliceret, quod non ita rarum fuiſſe oſtendit Hiſtoria Regum, qui ſe ſe à cultu unius veri Dei paſſi erant avocari, Salomon ipſe, ſapientiæ causâ laudatus, id peccatum, blanditiis pellicum, commiſerat, (Vide 1. Reg. XI, 33.) quod & alii Reges, pluréſque privati admiſerunt.

Grotius hìc habet ſolere viros ambire puellas, non puellæ viros. *Sic populi erat Deum quærere*, inquit, *at Deum ultro ad populum veniſſe*, *ejúſque amorem ambiviſſe.* Quod argutum quidem eſt, ſed non poſſet probari eſſe Prophetæ mentem.

Obſerva-

bium *incolæ*, agricolæque simul, proficiscentúrque *eò* gregatim: [25]. Irrigabo sitientem,
omnémque *inediâ* dolentem satiabo. [26]. Propterea evigilavi & vidi, somnúsque meus
gratus mihi fuit. [27]. Mox dies venient, ait Jehova, quibus domui Israëlis & domui
Judæ concedam prolem humanam, & sobolem jumentorum. [28]. Quemadmodum vigilanter me gessi, adversùs eos, ut evellerem, eruerem, destruerem, perderem & malè mulctarem eos: sic vigilabo erga eos, ut ædificem, atque plantem, ait Jehóva.
[29]. Diebus illis non ampliùs dicent: patres comederunt uvam acerbam, & filiorum dentes

nésque ejus urbium incolæ, & simul agricolæ, eoque proficiscentur, & quidem gregatim. 25 Eam siticulosam pluviâ donabo, & omnes fame laborantes satiabo. 26. Quamobrem evigilavi & vidi, somnusque meus jucundus fuit. 27. Mox dies venient, ait Creator, quibus Israëlitis & Judæ posteris largiar prolem humanam & sobolem jumentorum. 28. Sicut vigilanter iis adversatus sum, ut evellerem & malè mulctarem: sic vigilabo in eorum gratiam, ut eis habitationes ædificem, ac veluti plantem, ait Creator. 26. Eo demum tempore, non ampliùs dicent suorum à Majo-

Observavit *Lud. Cappellus* in Notis Criticis, prolatâ versione *Hieronymi*: *Quia Deus creavit rem novam in terra: fœmina circumdabit virum*; addit *Sic Hieronymus*; at LXX. ἔκτισε κύριος σωτηρίαν εἰς καταφύτευσιν καινὴν, ἐν σωτηρίᾳ περιελεύσονται ἄνθρωποι. Quæ quo modo congruant cùm Hebraïco textu non videbat; aut quomodo Græci Interpretes conjecerint sic esse loquendum. Verùm & Hebræa verba videntur corrupta, at quæ sequentur in utraque linguâ, vix possunt intelligi, ut jam diximus.

23. *Ex habitatione justitiæ*] נוה *nve*, pro מנוה *minneve*, *ex habitatione*, hoc est, è monte Sione, ubi justus Deus singulari ratione aderat. *Hieronymus* habet: *pulcritudo justitiæ*, quod ut putat *Capellus*, legeret; נאוה *noavah* à נאה *naah*, gratus, aut amœnus fuit; LXX. verò: ἐπὶ δίκαιον ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ. *Grotius* intelligebat Jerosolimam Religionis sedem; sed res singulari jure pertinebat ad montem, in quo servabatur *Arca Fœderis*; non verò ad totam Jerosolimam, tempore hujus nostri Prophetæ, qui summam injustitiam Jerosolimitanorum expertus erat, ut satis liquet ex his ipsis ejus Vaticiniis.

24. *Proficiscentúrque eò gregatim*] *Hieronymus* vertit: *minantes greges*; quod probat *Cappellus*, interpretatúrque ex infima Latinitate, quam sequuti sunt Galli, in quorum Lingua *mener*, est ducere. De voce hac inferioris ævi adeundi viri doctissimi, *Carolus du Chesne*, in Glossario inferioris Latinitatis, atque *Ægidius Menagius* in Dictionario Etymologico Linguæ Gallicæ ad vocem *Mener*, quæ idem significat.

25. *Irrigabo sitientem* &c.] Potu eum donabo; hoc est, soleo efficere ne sitienti desit aqua, pluviâ demissâ; quæ quidem ubique necessaria, sed præsertim in calidioribus oris, ut in Judæa, Arabia, & vicinis agris. Est verbo tenus: *quia inebriavi animam fessam*, hoc est, potum suppeditavi hominibus siti defessis. Quod non immeritò, in calidis oris Palæstinæ & vicinis, habetur etiamnum singularis humanitatis. Undè fit ut ad publicas vias, ad quas ædificata sunt *Carvanséria*, hoc est, Hospitia publica, fodiantur putei, ídque humanitatis habeatur. Nec tantùm hoc faciunt Orientalium orarum incolæ, sed & sæpe viatoribus gratis cibos suppeditari curant,

25. *Irrigabo sitientem*] Ideò puteos ad vias publicas fodi curabant ut etiamnum faciunt earum orarum incolæ. Est verbo tenus: *nam inebriavi animam fatigatam, & omnem animam dolentem explevi. Pro fatigatam* habent Græci πεινῶσαν quòd ageretur de *anima*, hoc est, *appetentia*, quæ fame, aut siti laboraret. Ideò LXX. verterunt πεινῶσαν, vocem Hebraïcam רעבה *rehabah*, famelicam, pro דאבה *debebah*, mœstam.

Inediâ dolentem satiabo] Supplevimus *inediâ*, quod debet animo suppleri, in his verbis: *& omnem animam dolentem implevi*, ubi est Hebraïcè דאבה *daabah*. LXX. Intt. verterunt πεινῶσαν ex re ipsa, potiùs, quàm ex varietate lectionis. *Cappellus* tamen conjiciebat legisse eos רעבה *rohebah*, fame laborantem. Vox נפש *anima*, apud Hebræos, adpetentiam tam potûs, quàm cibi significat, ut sæpe diximus.

26. *Evigilavi*] הקיצותי *bekitsothi*. Hoc est, post somnum tranquillum evigilavi sponte meâ, non metu, aut clamoribus alienis. Videtur supplenda post Conjugationem activam vox נפשי excitavi *animam meam*. *Grotius*, qui pluribus illustravit Jeremiam, non admodum felix in interpretationibus suis fuit; ut satis intelligent qui eas expendent. Nos facilè summo Viro ignoscimus, si quid non ita expoliverit, ut potuisset; si in patria potuisset vivere & studiis solis operam dare. Sed Deo aliter visum.

27. *Mox dies venient*] הנה ימים באים *ecce dies venientes*. Sed particula הנה *hinneh* solet à Prophetis præponi rebus, quæ non ita multò pòst futuræ, ut sæpiùs diximus. Observandum tamen, ad hunc locum, Deum ipsum loqui, cui, cùm sit æternus, quasi brevissimum habetur tempus, quod hominibus brevis ævi longum videtur.

Concedam prolem humanam] *Seminabo* domum Israëlis, & domum Judæ *semine humano*; hoc est, augebo numero posteros ejus, & greges ejus multiplicabo.

28. *Quemadmodum me vigilanter gessi erga eos, ut evellerem* &c.] Hoc est, ut operam dedi ut numerum minuerem hominum; in sobole Israëlitarum, eámque malè habui: sic è contrario efficiam, ut numerus eorum posterorum augeatur, & propagetur non tantùm inter homines, sed etiam inter ipsorum pecudes.

29. *Non ampliùs dicent: patres comederunt* &c.]

dentes obstuperunt. 30. Imò verò unusquisque, propter suam ipsius iniquitatem, mo-
rietur; quisquis uvam acerbam comederit, ejus tantùm dentes obstupescent
31. Mox dies aderunt, inquit Jehova, quibus fœdus novum, cum domo Israëlis &
domo Judæ, pangam; 32. non quale fuit fœdus, quod cum Majoribus eorum feci, eo
tempore, quo adprehendi eorum manum, ut eos ex Ægyptia terra educerem; quod
fœdus ipsi quidem fecerunt, ego verò dominii jure eos rexi, ait Jehova. 33. Sed hoc
erit fœdus, quod percutiam cum domo Israëlis, post ea tempora, ait Jehova; indam
meam Legem visceribus eorum, & cordi inscribam, eróque iis in Deum, & ipsi mihi
erunt in populum. 34. Non docebit ampliùs quisquam proximum suum, aut quisquam
fratrem suum, dicens: cognoscite Jehovam, nam omnes cognoscent eum, à minimo
ad maximum, ait Jehova; quia placabor eorum iniquitati, nec peccati ampliùs me-
mor ero. 35. Sic dixit Jehova, qui dedit Solem, ut illuceret diei, statáque tempora
Lunæ

Majoribus suis comestam fuisse uvam acerbam, sed sibi eorum posteris dentes obstupuisse. 30. Quisque, pro sua ipsius nequitia, moriturus est; ejus tantùm, qui uvam acerbam comederit, obstupescent dentes.

31. Brevi, inquit Creator, erit tempus quo cum sobole Judæ, & ceteris Jacobi posteris novum fœdus feriam: 32. non quale fuit, quod pepigi cum eorum Majoribus, cùm eos ex Ægypto eduxi; quod fœdus ab iis fractum est; unde factum est, ut eos dominii jure rexerim, ait Creator. 33. Hoc erit fœdus, quod cum prole Jacobi feriam, postea indam Legem meam eorum animis, quibus eam inscribam, eróque iis beneficus Deus. 34. Nemo indigebit institutione alius; à quâ discet quomodo sit ei colendus Deus, & qualis sit; nam hoc omnibus notum erit; nec memor ero peccatorum antea admissorum, sed à quibus abstinebunt deinceps homines. 35. Sic dixit Creator, qui hominibus dedit Solem, cujus luce fruerentur, statáque

&c.] Erat hoc veluti adagium, quo utebantur Judæi, qui fallò credebant, cùm calamitatibus premebantur, se pœnas luere, non tam peccatorum suorum, quàm Majorum suorum; & contendebant, cùm suorum peccatorum arguebantur, sibi non tam delictorum suorum pœnas imponi, quàm peccatorum Majorum, quod falsum erat, & Divinæ Justitiæ injurium; cùm potuissent eas pœnas fugere, si aliter vixissent, quàm fecissent Majores sui. Inde nata erat proverbialis excusatio, quâ dicebant à se pœnas dari omphacum, quos comederant. Vide Ezechielis XVIII, 22. ubi eadem excusatio à Propheta castigatur. Is Propheta, ut Jeremias, statuit homines, quos castigat, quasi injustitiæ Deum incusantes, non meliorum morum esse, quàm Majores eorum fuerant, ac proinde merito suo infenso sibi Deo pœnas dare.

30. *Quisquis uvam acerbam* &c.] Est in his verbis aliquid παροιμιῶδες, quòd occurrit etiam, apud Ezechielem; ad significandum eum tantùm pœnas daturum, qui sibi eas, culpâ suâ, contraxerit. Vide Ezech. XVIII, 2.

31. *Mox dies aderunt*] *Ecce dies venientes*, quod tempus adfuturum mox, quo res, quæ agitur, exsequutionem sortietur. Tempus verò mox futurum dicitur, quo fœdus exsequutioni mandabitur, non more hominum, apud quos res differri multùm dicitur, cùm aliquot ætatibus elapsis tantùm fit. Sed tempus, quod collatum cum ætate hominum longum vocatur à nobis, Deo æterno, & futura quasi essent videnti, breve dicitur. Quod sensit *Plutarchus*, libro de iis qui serò à Numine puniuntur Tom. II. p. 554. λέγω, πρὸς ἡμᾶς τὸν πολὺν χρόνον· ἐπεὶ τοῖς γε θεοῖς πᾶν ἀνθρωπίνου βίου διάστημα τὸ μηδέν ἐστι; *dico, respectu nostri multum tempus; quandoquidem ad Deos quod adtinet, totum spatium humanæ vitæ nihil est.* Alia similia plura inveniri possunt, in eodem Libro.

32. *Non quale fuit, quod cum Majoribus eorum* &c.] Hoc est, nolo vobis imponere leges rituales, quales vobis promulgavit Moses, postquàm vos Ægypto eduxit, sed quæ vos doceant, veram Virtutem; seu verum Cultum quo volebam potissimùm coli, quem non satis plenè & luculenter revelavi. Eum cultum, in ritibus magna ex parte situm, quem conjunctim cum morali promulgari jussi, Majores vestri mihi non reddiderunt; quo factum ut ipsi fœdus violarent, atque ego, jure dominii, ab iis exegerem. 33. Itaque alterum fœdus, seu novas leges vobis promulgabo, post ea tempora. Animis vestris veluti inscribam, quod cùm fecerim, vobis favebo, ut vester Deus, eritísque vos mihi dicto audientes; nec à vobis terrore erit obedientia extorquenda, idque erit in perpetuum. 34. Nec opus erit ut quisquam alios admoneat esse sui officii cognitionem Dei sibi studiosè comparare; nam omnes eum satis noscent, non tantùm grandiores natu, sed etiam juniores.

33. *Cordi inscribam*] ועל לבם אכתבנה *vehal libbam echthabennah.* Ita memoriæ eorum inscribam, ut ejus oblivisci non possint, neque monitoris opera necessaria sit futura, ut multis ostendimus *Artis Criticæ* P. 2. Sect. I. c. 4. §. 9. Hîc tantùm unum atque alterum exemplum è *Platone* proferemus. In Philebo Socrates sic loquens inducitur: Δοκεῖ μοι ἡμῶν ἡ ψυχὴ βιβλίῳ τινὶ προσεοικέναι: *animus noster videtur mihi libro cuipiam similis esse*; ἡ μνήμη ταῖς αἰσθήσεσι συμπίπτουσα εἰς ταὐτὸν, κἀκεῖνα ἃ περὶ ταῦτά ἐστι παθήματα, φαίνονταί σχεδὸν εἶναι γράφειν ἡμῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς τότε λόγους· καὶ ὅταν μὲν ἀληθῆ γράφῃ, τοῦτο τὸ πάθημα, δόξα τε ἀληθὴς καὶ λόγοι ἀπ᾽ αὐτοῦ ξυμβαίνουσιν ἀληθεῖς ἐν ἡμῖν γιγνόμενοι· ψευδῆ δὲ ὅταν ὁ τοιοῦτος παρ᾽ ἡμῖν γραμματεὺς γράφῃ, τἀναντία τοῖς ἀληθέσιν ἀπέβη; *Memoria in idem incidens ac sensus, & illæ quæ in his rebus adfectiones versantur, orationes quasdam in animis nostris tunc mihi quidem propemodùm inscribere videntur; & cùm vera scripserint, hæc adfectio & opinio veræ*

Lunæ & ſtellarum, ut noctem illuſtrarent; qui ſidit mare, ita ut fremuerint fluctus ejus; cui nomen eſt Jehovæ Deo exercituum.

36. Si deſierint ſtata illa tempora, è conſpectu meo, etiam poſteritas Iſraëlis deſinet eſſe gens coram me, *per* omnes dies 37. Sic dixit Jehova: ſi colligant menſuram cœlorum ſurſum versùs, & perſcrutentur fundamenta terræ deorſum; etiam ego rejiciam totam poſteritatem Iſraëlis propter omnia quæ fecerit, ait Jehova.

38. En dies veniunt, ait Jehova, quibus inſtaurabitur urbs Jehovæ, à turri Chananaëlis ad portam Anguli, 39. progredietúrque linea menſuræ è regione ad collem Garebi & Gohatham uſque circum ibit, 40. totámque vallem cadaverum & cineris & omnes campos ad torrentem Cedronis, & angulum portæ equorum, orientem versùs, *quæ erunt* ſacra Jehovæ; nec umquam poſthac convellentur, aut deſtruentur.

Obſeſſâ

ſtatáque tempora Lunæ & Stellarum, ut noctis tenebras minueret; qui fidit mare Erythræum, frementibus ejus fluctibus; cui eſt denique nomen Creatori, & Deo Exercituum.

36. Si deſierint obſervari ſtata tempora, è conſpectu meo, deſinet etiam illa poſteritas Iſraëlis diſtincta eſſe gens, in perpetuum. 37. Sic pronunciavit Creator: Si quis poſſit metiri Cœlos, ſurſum verſus, & invenire fundamenta Terræ deorſum; etiam ego rejiciam totam poſteritatem Iſraëlis.

38. Brevi dies, ait Creator, venient, quibus Jeroſolima inſtaurabitur à turri Chananaëlis ad portam Anguli, 39. progredietúrque munitio ad collem Garebi & Gabatham circumibit. 40. Totámque vallem, quæ cadaverum & cineris dicitur, & omnes campos ad torrentem Cedronis & angulum Portæ Equorum, ad Orientem, quæ erunt Sacra Creatoris; nec umquam convellentur, aut deſtruentur.

PARA-

veræ ſunt, *& orationes ab ea profectas contingit veras eſſe in nobis, mendacia verò, cùm ejusmodi apud nos ſcriba ſcripſerit, contraria veris contingunt.* Pag. 38. Tom 2. Ed. Stephani. Sic & in Phædro loquitur: Ἐν τοῖς διδασκομένοις καὶ μαθήσεως χάριν λεγομένοις, καὶ τῷ ὄντι γραφομένοις ἐν ψυχῇ περὶ δικαίων τε καὶ καλῶν καὶ ἀγαθῶν, ἐν μόνοις ἡγούμενος τό, τε ἐναργὲς εἶναι καὶ τέλεον καὶ ἄξιον σπουδῆς: *in ſermonibus qui docendi diſcendíque cauſâ dicuntur, & revera ſcriptis in animo de juſtis, honeſtis & bonis, ratus evidentiam eſſe & perfectionem, & id quod ſtudio dignum eſt*, nempe, Lyſias, aut alius quivis ſcriptor. Pag. 278. Tom. III. Sed & alia de hac loquutione diximus in *Arte Critica*.

35. *Stata tempora Lunæ*] Habebant enim, eo tempore, Judæi Menſes Lunares, quibus deſignabant Dies Feſtos.

Fidit mare] In trajectu Maris Erythræi, de quo ſingularem Diſſertationem adidimus ad calcem Exodi.

36. *Si deſierint, ſtata illa tempora*] Reverâ donec ſtetit Jeroſolima, Judæi ſpeciem Regni, aut Reipublicæ ſibi ſervarunt, etiam ſtata tempora & feſta ſervata ſunt. Sunt etiam, apud Judæos, ubicúmque aliquo numero conveniunt in Synagogam, quædam ſimulacra Feſtorum dierum priſci ævi, ſed quæ nullo modo comparanda ſunt feſtis priſci ævi, quæ, cùm ſtetit Jeroſolima, in Judæa celebrata ſunt.

Eſſe gens coram me] Formam aliquam Regni, aut Reipublicæ αὐτονομίαν ſervare; quod à temporibus Hadriani Imperatoris nuſquam impetrare potuerunt, quia eorum διασπορὰ fuit, ſine Auctoritate, qualis fuerat ſtante Jeroſolimâ.

37. *Si colligant menſuram cœlorum*] In quibus nullam menſuram poſſunt adhibere homines, ut ſciant quò uſque porrigatur. Quod ita jam oſtenderunt Philoſophi, & Mathematici, ut dubitandi nullus ſit locus.

38. *A turri Chananaelis*] Liquet hanc turrim fuiſſe in latere Jeroſolimæ meridionali ex Nehem. III, 1. & Zachar. XIV, 10. Vide *Joan. Lightfooti* Centuriam Chronographicam Mattthæo præmiſſam. Cap. XXVI. & *Onomaſticon Bonfrerianum*.

Ad portam Anguli] Vide eumdem in eodem Onomaſtico, ubi collocatur inter Portam Ephraïmi, & Portam Borealem.

Ad portam Garebi] In Onomaſtico Hieronymiano dicitur *collis juxta Hieroſolymam, ſicut ſcribit Hieremias.*

Gobatham] Hoc unum noverat *Hieronymus*, de hac voce, eſſe nomen loci, quem *Gobatham* vocat, & eum fuiſſe Jeroſolima vicinum locum, de quo Jerem. XXXI.

40. *Vallem cadaverum, & cineris*] *Euſebius* in locis: Φάραγξ Ἐννὸμ, γῆ Ἐννὸμ Ἑβραϊκῶς, ἡ εἰς ἔτι νῦν γῆ Ἐννὸμ λέγεται Ἑβραϊκῶς. διότι τινές φασιν εἶναι γέενναν· παράκειται δὲ τῇ Ἱερουσαλήμ. λέγεται δὲ εἰς ἔτι νῦν φάραγξ Ἰωσαφάτ: *Vallis Ennon. terra Ennom Hebraïcè, quæ etiamnum vocatur terra Ennon Hebraïcè. Ideò nonnulli dicunt eſſe Gehennam. Eſt juxta Jeroſolimam, vocatúrque etiamnum vallis Joſaphati.* Volunt dictum eſſe etiam *Thophet*, quod mactarentur illic, cùm Idololatræ ſuperiores eſſent, etiam victimæ humanæ quæ etiam illic mactarentur adhibito ſonitu Tympani, ne audirentur earum clamores, cùm illic mactarentur. Quo facto, in illa Valle ſepeliebantur. Vide quæ ad hunc locum ſcripſit *Jac. Bonfrerius*, & ad Levit. XVIII, 21. Sed hîc Jeremiæ locus vel ſolus rem extra omne dubium collocat.

COM-

Obsessâ à Chaldæis Jerosolimâ, Jeremias in carcerem conjicitur, ubi jubetur à Deo agrum emere, ad Hanathothas, tum Dei misericordiam supplex implorat, à quo responsum accipit de exscidio Jerosolimæ, captivitate & reditu Judæorum.

CAPUT XXXII. 1. VERBA quæ facta à Jehova Jeremiæ, anno decimo Sedekiæ Regis Judæ, qui fuit octavus decimus annus Nebuchadretsaris. 2. Tunc temporis, exercitus Regis Babylonis Jerosolimam obsidebat, & Propheta Jeremias clausus erat atrio custodiæ, quæ erat in Ædibus Regis Judæ; 3. cúmque clauserat Sedekias Rex Judæ, dicens: cur tu vaticinaris, in hanc sententiam: sic dixit Jehova: mox ego tradam urbem hanc, in manum Regis Babylonis, eámque capiet. 4. Sedekias verò Rex Judæ non evadet manus Chaldæorum, sed tradetur in manus Regis Babylonis, & loquetur os hujus cum ore illius, oculíque ejus oculos illius videbunt. 5. Ducet ille Sedekiam Babylonem, donec eum invisam, ait Jehova; nec si bellum gesseritis, cum Chaldæis, rem bene geretis.

6. Dixit Jeremias: facta sunt verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam: 7. en Chanameelem, Sallumi filium, qui venit ad te ut dicat; emito tibi agrum meum, qui est ad Hanathothas, nam tibi jus est redemtionis, ut *emas*. 8, Venit ergo ad me Chanameel, *Sallumi* filius, patruus meus, prout dixerat Jehova, in atrium custodiæ, & mihi; eme quæso, inquit, agrum meum, qui est ad Hanathothas, in terra Benjaminis; quia tibi est jus hereditatis, tuæque sunt vindiciæ, eme eum tbi. Cùm autem cognovissem ita habere verbum Jehovæ, 9. emi à Chanameele, *Sallumi* filio, patruo meo agrum ad Hanatho-

PARAPHRASIS.

1. VERBA Creatoris, quæ audivit Jeremias anno decimo Sedekiæ, Regis Judæ; qui annus octavus decimus Nebuchadretsaris, Babylonis Regis. 2. Is, eo tempore, obsidebat Jerosolimam, cùm Propheta Jeremias clausus detineretur in Atrio Custodiæ, quæ erat in Regia. 3. Eum illic custodiri jusserat Sedekias, Rex Judææ, increpitum eo quòd, nomine Dei, prædiceret fore ut urbs caperetur, & malè facturum Sedekiam, si bellum gereret, cum Babyloniis. 4. Sedekias non evadet manus Babyloniorum, in quibus erit donec eum liberem; 5. nec eum adjuvabo.

6. Dixit tum Jeremias se hæc à Deo audisse: 7. En Chanameelem, Sallumi Filium, qui te inviset ut tibi vendendum offerat prædium; quod habet in Hanathothensi agro, & quod potes jure tuo redimere. 8. Cùm verò scissem hoc esse consentaneum voluntati Dei, 9. emi quod vendere cupiebat

COMMENTARIUS In CAPUT XXXII.

1. N*Ebuchadretsaris*] Idem vocatur etiam נבוכרנצר Nabuchadnetsar, seu sit hoc à Librariis, sive ab usu Babyloniorum. Hìc legimus in Hebræis הרבר *baddabar: verbum quod fuit ad Jeremiam à Creatore, anno decimo Tsidkijæ, Regis Judæ.*

2. *Atrio custodiæ*] בהצר המטרה *babbatsar bammatarah.* Hæc fuerat laxior custodia & fortè honestior, in quam ire licebat amicis & fautoribus Prophetæ. Sed in arctiorem custodiam est conjectus, quod persuadere conaretur Urbem dedere Babyloniorum Regi, à quo eam capiendam, per revelationem divinam, acceperat. Quod Sedekias nolebat plebi innotescere, ne populus Jerosolimitanus urbem dederet Babyloniorum Regi, cui se resistere non posse à Jeremia acceperat.

3. *In hanc sententiam*] *Dicendo.*

Mox ego tradam] *Ecce ego dans.*

5. *Donec eum invisam*] Hoc est, donec ejus curam geram, eúmque liberem. Est antecedens, pro consequente.

6. *Dixit*] Postea; sed unde putabat Jerosolimitanum populum Urbe migrare coactum non iri.

7. *En Chanameelem*] Præmonuit Deus Jeremiam, ne negaret sibi conducere emere agrum, in solo, quod Babyloniorum futurum mox esset, & cujus fructibus frui non posset. Contrarium pollicetur Deus, unde constare poterat Jeremiæ & populo Jerosolimitano non fore ut in Chaldaïcos agros migrare in perpetuum cogerentur.

Emito tibi agrum meum] *Hieronymus*, ad hunc locum, scripsit solum, quod emendum offerebatur Jeremiæ fuisse locum ex iis, *suburbanis, quæ Sacerdotibus erant, per singulas Tribus; nec erat licitum possessionem de Tribu transire ad Tribum, nec de Familia ad aliam Familiam (unde & filiæ Salphaad accipiunt sortem inter fratres suo) præcipuéque suburbana Sacerdotum nulli alii poterant venundari, usque ad annum remissionis, nisi ei quem propinquitas sanguinis expetebat.* At *Grotius* meritò ei opponit legem Levit. XXV, 34. quæ talia prædia omnino negat posse vendi. Quamobrem hæc intelligit de prædio, quod ab avia, aut proavia commune utrisque. Reverà mulieres, si fratre carerent erant heredes parentum, & nubebant aliis, si propinquorum earum nollet eas ducere. Consulendus, hac de re, *Joan. Seldenus*, in opere de successione in bona Defunctorum, ex Jure Judaïco.

9. *Sallumi*] Visa nobis supplenda hæc vox, quæ

Hanathothas & adpendi in argentum ſeptemdecim ſiclos argenteos. 10. *Rem* ſcripſi in libello, quem obſignavi, teſtéſque adhibui, & adpendi argentum in ſtatera. 11. Tum accepi libellum emtionis obſignatum, pro præcepto & inſtitutis, & apertum; 12. denique librum emtionis Barucho, Nerijæ filio, qui Machſeïæ filius fuit, coram Chanameele, patruo meo, teſtibus; qui ſubſcripſerant libellum emtionis, præſentibus omnibus Judæis qui ſedebant in atrio cuſtodiæ. 13. Coram iis hoc mandavi etiam Barucho, dicens: 14. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum *&* Deus Iſraëlis: accipe hos libellos, libellum emtionis hunc, tam obſignatum, quàm apertum; eóſque repone in vaſe fictili, ut ibi maneant diebus multis; 15. quia ſic dixit Jehova, *Deus* exercituum *&* Deus Iſraëlis: adhuc ementur domus, agri, & vineæ, in hac terra.

16. Poſtea preces fudi ad Jehovam, in hanc ſententiam, cùm libellum emtionis Barucho, Nerijæ filio, tradidiſſem; 17. Ah! Domine Jehova, cœlos & terram potentiâ tuâ magnâ, exſertóque brachio feciſti; nec quidquam tam mirabile eſt, quod à te fieri nequeat. 18. Exerces benignitatem in mille *ætates*, & rependis *pœnas* iniquitatis parentum, in ſinum eorum filiorum, poſt eos. Deus magnus & potens es, cui nomen eſt Jehovæ *Deo* exercituum. 19. Magni es conſilii & multi operis, quia oculi tui aperti ſunt in omnes vias filiorum hominum; ut tribuas unicuique, pro viis ſuis, & fructum ſtudiis conſentaneum. 20. Edidiſti ſigna & portenta in terra Ægyptia, *quorum ſervata eſt memoria*, ad hunc uſque diem, & cùm in Iſraële, tum apud *alios* homines; peperiſti

piebat Chanameelus, eíque ſeptemdecim Siclos argenteos numeravi. 10. Inſtrumentum ejus emtionis conſcripſi, coram teſtibus, & ſummam quam petebat à me Chanameelus ei ſolvi, in pecunia libellâ adpenſa. 11. Tum accepi inſtrumentum quod erat obſignatum, præſentibus teſtibus, prout ſolet fieri, adhuc apertum. 12. Poſtea tradidi Barucho, Nerijæ filio, qui Machſeïo natus erat; coram Chanameelo, patruo meo, teſtibus omnibus qui aderant & ſubſcripſerunt, coram omnibus Judæis qui ſedebant in cuſtodia, 13. iiſdem præſentibus. 13. Coram iis hoc in mandatis dedi ut dixi Barucho, additis hiſce verbis: 14. ſic dixit Creator, Deus exercituum, atque Iſraëlitarum; accipe hos duos libellos, unum quidem & ſubſcriptum & clauſum, alterum verò apertum; eóſque claude in vaſe fictili, ut diu illic maneant; 15. quia dixit Creator, Deus exercituum atque Iſraëlitarum, adhuc ementur domus, agri & vineæ, in hoc loco.

16. Quo facto, preces Deo obtuli, in hanc ſententiam, poſtquàm dediſſem libellum emtionis Barucho, Nerijæ filio; 17. O Domine Creator, cœlos & terram magnâ tuâ potentiâ feciſti; nec quidquam eſt tam mirum, quod à te fieri nequeat. 18. Benignitatem tuam ad milleſimam ætatem exerces & pœnas iniquitatum Majorum ſumis ab eorum poſteris. Deus magnus & potens eſt, qui vocatur Creator Deus exercituum. 19. Sapientiſſimus es, ô Deus, & potentiſſimus ad exſequendum quod facere vis, quia noviſti quomodo ſe gerant homines; ut unumquemque habeas, quemadmodum vivit. 20. Ea miracula feciſti in Ægypto, quorum numquam exſtinguetur memoria, quæ ad nos pervenit, & quibus non tantùm apud Iſraëlitas, ſed & alios homi-

quæ non eſt expreſſa; quia ex ſuperioribus colligi poteſt.

Septemdecim ſiclos argenteos] Aut erat exiguus ager, aut erat Jeroſolimæ tunc temporis rara pecunia, aut fortè occultata ab iis, qui habebant, metu Chaldæorum. Ad hæc accedebat, quòd dubium erat annon Chaldæi vellent à ſe redimi ſolum, quod armis ſibi adquiſiverunt.

10. *Rem ſcripſi in libello*] Ex formula, quæ tunc inter Judæos uſitata erat. Hæc omnia erant veluti pignora prophetica recuperationis Jeroſolimæ, quamvis ſeræ, ut bonis civibus ſolatio eſſent; qui, ſi Prophetam habebant Jeremiam, non poterant dubitare de recuperatione Jeroſolimæ.

17. *Ah! Domine* &c.] Videntur hæc verba eſſe comparatio; cujus ἀπόδοσιν, ſupplendam facilè à quovis, omittit Propheta.

17. *Nec quidquam* &c.] לא יפלא ממך כל דבר *lo jippale mimmecha chol dabar*, hoc eſt, non tibi nimis erit mira omnis res; hoc eſt, nihil eſt tam mirabile, ut à te fieri nequeat. Eſt Hebraïſmus notus, qui verbotenus, in alia Lingua, exprimi nequit, quamvis ſenſus non ſit dubius.

18. *Rependis pœnas iniquitatis* &c.] Pœna quidem propriè dicta ſoli deliquenti infligitur; ſed dicitur tamen etiam repeti à poſteris ejus, quia etiam in eorum prolem propagatur; niſi fortè proles ſanctimoniâ vitæ Deum flectat: Sequentia verba hoc ipſum exprimunt, in verſu 19.

19. *Multi operis*] רב עליליות *rab halilotb* multus operibus, quæ ſequela ſunt conſiliorum. Vide *Val. Schindlerum.*

Vias filiorum hominum] Tam malas, quàm bonas.

Studiis conſentaneum] Prout adfecti ſunt homines.

20. *Quorum ſervata eſt memoria*] Sunt hæc neceſſariò ſupplenda, ſive antiquitate exciderint, ſive κατ' ἔλλειψιν omiſſa à Propheta fuerint, facilè à doctioribus ſupplenda. Sed vereor ne interdum figuræ Rhetoricæ tribuamus, quod tempori aut Librariis debemus. Certè verba ſimilia deſunt, quæ ſi omittantur, ſententiam Scriptoris imperfectam relinquimus.

Cùm in Iſraële, tum apud alios] Eſt in Prophetæ noſtri Codicibus: בישראל ובאדם *biſchraël, oubeadam*, ubi fortè meliùs leges ובארם *& in Aram*; hoc eſt, inter Syros, populos finitimos Judæis ad Septemtrionem Judææ. De eo nomine, quod latè patentis regionis fuit, multis

perifti tibi nomen, quale eſt hodie. [21]. Eduxiſti populum tuum Iſraëlis, è terra Ægyptia, adhibitis ſignis, manu forti, brachióque exſerto & terrore magno. [22]. Donaſti eos hac terrâ, quam juraveras Majoribus eorum te iis daturum, eámque lacte & melle fluentem. [23]. Ingreſſi eam ſunt & poſſederunt, nec auſcultarunt voci tuæ, ex lege tua non vixerunt, non fecerunt quidquam eorum, quæ eos facere juſſeras; proptereáque ut omnis hæc calamitas iis contingeret effeciſti. [24]. En aggeres admoti ſunt, ad hanc urbem capiendam, urbs tradita eſt in manum Chaldæorum eam oppugnantium, propter gladium, famem & peſtem; quidquid dixiſti fuit; en *rem* vides. [25]. Tu tamen dixiſti mihi, Domine Jehova: eme tibi agrum argento, atque adhibeto teſtes, cùm urbs tradenda ſit in manum Chaldæorum.

[26]. Verba verò Jehovæ facta ſunt Jeremiæ, in hanc ſententiam: [27]. Ego ſum Jehova, Deus omnis carnis; an ulla res eſt tam mirabilis, ut à me fieri nequeat? [28]. Quare ſic dixit Jehova: mox tradam urbem hanc in manum Chaldæorum, atque in manum Nebuchadretſaris, Regis Babylonis, eámque capiet. [29]. Ingredientur Chaldæi, qui hanc urbem oppugnabunt, eam accendent & igne comburent, ſimúlque domos, in quarum tectis incolæ Bahali ſuffitum obtulerunt, & libarunt libamina Diis alienis, ut me irritarent; [30]. poſteri enim Iſraëlis, & poſteri Judæ fecerunt quod mihi diſplicet, à pueritia ſua; nam profectò Iſraëlitæ, manuum ſuarum opere, iram meam moverunt, ait Jehova. [31]. Hæc urbs accendit iram atque indignationem meam, à die quo condita eſt, ad hunc uſque diem, ut à conſpectu meo eam amoverem; [32]. propter omne malum, quod poſteri Iſraëlis & Judæ fecerunt, ut me irritarent; cùm ipſi, tum etiam eorum Reges, Principes, Sacerdotes, Prophetæ, viríque *è tribu* Judæ & incolæ Jeroſolimæ.

homines æternam tibi gloriam peperiſti, qualis eſt etiamnum hodie. 21. Eduxiſti populum tuum, Jacobo oriundum, ex Ægypto, editis inſignibus miraculis, & potentiâ divinâ, quâ Ægyptios terruiſti. 22. Diviſiſti Iſraëlitis agros, quibus te eos donaturum Majoribus eorum juraveras, & qui abundant gregibus pecoris & apibus magnâ copiâ mellis abundantibus. 23. Eos agros ingreſſi ſunt & ſibi vindicarunt; nec tamen ſanctiſſimis legibus, ut par erat, paruerunt; quamobrem ſibi maximas calamitates crearunt. 24. Quamobrem Jeroſolimam Chaldæi, aggeribus admotis, expugnarunt, dum oppidani fame & peſte intrà laborarent, nec poſſent vim hoſtilem diutiùs ſuſtinere; quomodo minas tuas, ô Deus, exſequuti ſunt hoſtes, quod Iſraëlitis minatus eras? 25. Me tamen, Domine Creator, emere agrum, præſente pecuniâ, adhibitis teſtibus, quamvis Jeroſolima ſit in manus Chaldæorum tradenda, juſſiſti.

26. Creator verò Jeremiæ reſpondit in hanc ſententiam: 27. Ego ſum Creator omnium Hominum Deus, à quo nihil eſt tam mirum, quod fieri nequeat. 28. Quare ſic loquutus eſt Creator: tradam mox hanc urbem Jeroſolimam, in manum Chaldæorum, quorum Rex eſt Nebuchadretſar, eámque capi ab eo patiar. 29. Ingredientur ergo Jeroſolimam Chaldæi, qui eam nunc oppugnant, eámque comburent; abſumentur Ædes, in quibus Jeroſolimitani habitant, & obtulerunt Diis alienis, ut iram meam moverent. 30. Poſteri enim omnes Jacobi & Judæ fecerunt quod mihi maximè diſplicet, à pueritia ſua; nam certè ſimulacris ſuis iram meam moverunt. 31. Jeroſolima præſertim accendit indignationem meam, à die quo condita primùm eſt, ad hoc uſque tempus; 32. quaſi cuperet me eam à conſpectu meo amovere; 32. propter vitia & malefacta ejus ab initio, quo condita fuit ad hoc tempus:

multis egit *Joan. Seldenus*, in Prolegomenis Operis *de Diis Syris*, quod adiri poterit.

21. *Adhibitis ſignis*] Ope miraculorum, quæ apud Moſem legi poſſunt.

24. *Aggeres admoti ſunt* &c.] Notiſſimum eſt eos, qui urbem mœnibus cinctam, atque à praeſidio defenſam oppugnabant, aggeres, uſque ad muros promoviſſe, machinas ſuas, & tela propugnaſſe; donec rupto urbis muro, cogerentur ſe obſidentibus dedere. Hoc facto, dabant operam obſeſſores, ne aliae copiae in obſeſſam urbem ingrederentur.

24. *Propter gladium* &c.] Ne ad internicionem redigerentur, morbisque & fame, ad deditionem cogerentur.

27. *Omnis carnis*] Dominus omnium hominum, qui caro ſunt, nec omnipotenti Deo reſiſtere poſſunt, cùm exſcidium eorum decrevit. Quod videre licuit Judæis, præſertim cùm eſt à Tito Veſpaſiano capta Jeroſolima.

29. *In quarum tectis incolæ Bahali* &c.] Videntur cultores eorum fictitiorum Deorum, qui *Bahales* vocantur, non in Templo à Salomone ædificato; ſed in tectis Ædium ſuarum ſacra iis Diis feciſſe; ut è locis elatis, quæ in eorum poteſtate erant, cùm Templum Salomonis etiamnum à Sacerdotibus, è proſapia Aharonis, teneretur.

33. *Verterunt ad me cervicem*] Scilicet, ad cultores veri Dei, qui hìc loquentes inducuntur. Hæc aliáque ſimilia inde orta ſunt, quòd Idololatræ Jeroſolimæ auderent inſaniam profiteri.

35. *In valle filii Hinnomi*] Vide de hac valle dicta ad Cap. XXXI.

Ad traducendos per ignem] Addidimus: *per ignem*, quia re verâ comburebantur victimæ humanæ in honorem *Molechi*, aut *Molochi*; ut rectè oſtendit *Joan. Seldenus* in Libro de Diis Syris Synt. I. c. 6. contra eos, qui aliter ſenſerant. Opus illud eſt in omnium ejusmodi rerum amantium manibus, & nuper unà cum ceteris ejus Operibus iterum in lucem emiſſum, Tom. II. anno MDCCXXVI.

36. *Gladio, fame & peſte*] Mala fuerunt obſi-

rosolimæ. 33. Verterunt ad me cervicem, non verò vultum; cúmque eos docerem,
mane surgens atque instituens, non audiverunt tamen *me*, ita ut disciplinam admitte-
rent. 34. Abominanda sua *numina* collocarunt in Æde, quæ de nomine meo vocaba-
tur, ut eam polluerent. 35. Struxerant loca excelsa Bahali, in valle filii Hinnomi, ad
traducendos *per ignem* filios suos & filias suas Molecho; quòd nec eos jussi, nec um-
quam cogitavi; ut, abominandâ hac re admissâ, Judam ad peccandum adducerent.
36. Nunc verò, sic dixit Jehova, Deus Israëlis, de hac urbe, de qua vos dicitis:
gladio, fame & peste traditur Regi Babylonis; colligam ejus incolas, ex omnibus ter-
ris, in quas eos disjeci, in ira mea, excandescentia atque indignatione magna; faciám-
que ut redeant in hunc locum, securéque in eo habitent. 38. Tum illi quidem mihi
erunt in populum; ego verò ero eis in Deum. 39. Dabo illis cor unum, & viam unam,
ut me revereantur omnibus diebus, in utilitatem ipsorum, & filiorum post eos. 40. Per-
cutiam cum iis fœdus perpetuum, numquam fore ut ab iis retrò abscedam, ne iis *am-
pliùs* benefaciam meíque reverentiam animis eorum, ne à me deficiant, indam. 41. Gaude-
bo eorum causâ, dum iis benefaciam, veréque plantabo eos in hac terra, toto corde meo
& totâ animâ; 42. quia, sic dixit Jehova, quemadmodum immisi huic populo omnem
hanc magnam calamitatem: ita etiam faciam, ut contingant iis omnia bona, quæ de iis
proloquutus sum. 43. Possidebitur ager in hac terra, quam dicitis esse vastitatem, si-
ne hominibus & pecudibus, & datam Chaldæis. 44. Agros argento ement scriptâ in
libello *emtione*, obsignatâ, & testibus in terra Benjaminis adhibitis, ut & circa Jeroso-
limam, in urbibus Judæ, cùm montanis, tum campestribus, & meridianis, nam cap-
tivos Judæorum reducam, ait Jehova. *Promissa*

pus; ut ejus incolas expellerem, procul à Templo Jerosolimitano. 33. Verterunt mihi cervicem, cúmque eos revocarem ad officium suum; missis ad eos Prophetis quàm primùm, me non audiverunt. 34. Abominandorum suorum Deorum simulacra collocarunt in Templum, quod de nomine meo vocatur, ut id polluerent. 35. Loca excelsa struxerunt Bahali, in valle filii Hinnomi, ut illic liberos suos traducerent per ignem in honorem Molechi; quod nec eos jussi, nec umquam cogitavi; ut, re abominandâ admissâ, Judæ Tribum ad peccandum incitarent.

36. Nunc verò sic ait Creator, Deus Israëlis, de hac urbe, quam dicitis, tradi fame & peste, Babyloniorum Regi; 37. colligam incolas ejus, ex omnibus terris, per quas sunt sparsi à me, & quidem iis vehementer irato, faciámque ut redeant Jerosolimam, in qua securè posthac habitent. 38. Tum quidem erunt verè mei cultores, atque ego verè eorum Deus. 39. Faciam ut sint concordes, habeántque eamdam erga me Religionem, in propriam ipsorum utilitatem & liberorum illorum. 40. Perpetuum percutiam cum iis fœdus, quo pollicebor me eos numquam desertu- rum, ita ut non ampliùs iis benefaciam, méque mei reverentiam eorum animis injecturum, ne à me deficiant. 41. Libenter iis benefaciam, iísque sedes dabo, in hac terra, libentissimè, 42. quia sic loquutus est Creator; quemadmodum huic populo tantam calamitatem immisi: sic faciam ut ei contingant omnia bona, quæ dixi. 43. Possidebitur & coletur hæc terra, quam dicitis vastatam, & destitutam hominibus & pecudibus; ac Chaldæis relictam. 44. Agros numerato ære ement, instrumentúmque emtionis scribetur, adhibitis testibus in agris Benjaminitarum, ut & iis, qui sunt circa Jerosolimam, in urbibus Judæ, cùm montanis, tum campestribus & ad meridiem sitis; nam captivos Judæos in patriam reducam ait Creator. PARA-

obsidionis Jerosolimæ, quibus videbatur tradi in manum Babyloniorum Regis.

37. *Colligam ejus incolas*] Quod contigit tempore Cyri, Persarum Regis, ut liquet ex Libris Ezdræ & Nehemiæ.

In ira mea, excandescentia, atque indignatione magna] באפי ובחמתי ובקצף גדול *beappbi oubabhamathi oubeketseph gadol.* Est hìc coacervatio verborum indignationem significantium; ut Lectores intelligant justitiam Dei summopere fuisse ab improbis hominibus provocatam. Nolim tamen pro *ira*, quæ nomen est adfectûs, qui intra fines suos coërcitus nihil significat, quod cum clementia & mansuetudine pugnat; nolim, inquam uti voce *furor*, aliísque quæ adfectus vitiosos significant; à quibus longè longéque abest Deus, qui est ipsa mansuetudo, atque ipsa misericordia & procul abest, ab omnibus adfectibus similibus iis, quibus homines exardescunt. Itaque nolim de Deo verba faciens uti voce furor, quæ est nomen vitii. Sed sub Oeconomia Legis, ubi Deo res erat cum vitioso populo, vehementiùs erat loquendum, ut commoveretur. Erat commovendus, aut coërcendus populus, ideóque compellandus acriore oratione. Sed omnia intelligenda θεοπρεπῶς, ubi de eo sermo est, quamvis, propter penuriam propriorum verborum, oratio idonea nobis desit.

39. *Cor unum* &c.] Faciam ut concordes sint.

Viam unam] Simile vivendi institutum, prout Lex Mosaïca exigebat à Judæis; nam in sectis aliarum gentium erat magna varietas, propter dissensum de Diis, déque cultu, qui iis debebatur.

43. *In hac terra*] In agris regnî Judæ jam plus satis à Babyloniis devastati.

44. *Scripta*] Ut vidimus factum fuisse inter ipsum & consanguineum, & unde liquebat, fore ut Judæi viverent, venderent, si quid vendendum haberent, conscripto ea de re instrumento. Hæc autem non poterant fieri in Urbibus Judææ, nisi essent sui juris, & nisi priscæ Leges Civiles apud eos observarentur, quomodo anteà observatæ fuerant. Quæ ostendebant fore, ut res Hebræorum iterum florerent quomodo reverâ factum est.

Promissa Dei de reductione captivorum in Judæam, ejúsque urbium instauratione, déque fœdere perpetuo cum Israële pangendo.

CAPUT XXXIII. 1. SECUNDUM facta sunt verba Jehovæ, ad Jeremiam, cùm in atrio custodiæ etiamnum detineretur. 2. Sic dixit Jehova, qui *rem* facturus est, Jehova, qui eam formabit & stabiliet, cui Jehovæ nomen est. 3. Invoca me, & te exaudiam, nunciabóque tibi res magnas & difficiles, quas non nosti. 4. Sic enim dixit Jehova, Deus Israëlis, de domibus urbis hujus, déque domibus Regum Judæ, quæ destructæ sunt, ad aggeres atque ad vastitatem; 5. quas ingrediuntur ut pugnent cum Chaldæis, eásque impleant cadaveribus hominum, quos in ira atque excandescentia mea cecîdi, & quia abscondi huic urbi vultum meum, propter universam hominum nequitiam. 6. En ego ei imponam emplastrum & medicamentum, curabóque eos, & iis multam pacem & fidem ostendam. 7. Faciam ut redeant captivi Judæ, & captivi Israëlis, eósque augebo prole, ut initio. 8. Mundabo eos ab omni sua iniquitate, quâ deliquerunt in me, parcámque omnibus iniquè factis, quibus in me peccarunt, & quibus à me defecerunt. 9. Parabit mihi nomen *quo* gaudebo, laudem & decus apud omnes terræ gentes; quæ audient omnia beneficia, quibus eos adfecero, & timebunt; treméntque, propter omnia beneficia, universámque incolumitatem quam in eos contulero. 10. Sic dixit Jehova: audietur adhuc in hoc loco, quem vos dicitis desertum, sine hominibus & pecudibus, in urbibus Judæ & *præsertim* in plateis Jerosolimæ desolatis, sine homine, sine incola, & sine pecudibus, 11. vox gaudii, vox lætitiæ, vox sponsi, & vox sponsæ, vox dicentium: laudate Jehovam *Deum* exercituum, quia bonus est Jehova, & quia in æternum est ejus benignitas; *& vox* inferentium laudes Ædi Jehovæ, quia reduxero captivos terræ, quales erant initio, ait Jehova. 12. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum: adhuc erunt

PARAPHRASIS.

1. ITERUM Creator adloquutus est Jeremiam, cùm adhuc in atrio detineretur. 2. Sic loquutus est Deus, qui rem inchoavit, eámque perficiet: 3. invoca me & te exaudiam, téque docebo res magnas, quas ignoras. 4. Sic enim dicit Creator, Deus Israëlitarum, de domibus Jerosolimæ, déque Regiis ædibus, quæ sunt dirutæ ad aggeres urbis, atque ad loca ejus vastata ab hoste; quò se conferunt, ut Chaldæos vi repellant, 5. & repleant locum cadaveribus humanis, quæ illic manserunt, & quæ, pro justitia mea, cædi passus sum, propter nequitiam incolarum hujus urbis. 6. Tum verò populo Jerosolimitano malè habito auxilium feram, efficiámque ut fruatur pace, pro fide data. 7. Faciam ut captivi, è prosapia Jacobi, captivitate illa liberentur, eósque numero augebo, ut initio. 8. Eos purgabo ab omnibus suis vitiis, quibus me offenderunt, atque à me defecerunt. 9. Mihi parabunt famam, quâ gaudebo, apud omnes terrarum populos, qui audient, quot & quantis beneficiis eos adfecerim, & me timebunt. Timebunt me propter omnia beneficia & incolumitatem, quibus eos donavi. 10. Sic etiam loquutus est Creator: in hac urbe, quam vos dicitis esse desertam hominibus & pecudibus destitutam, 11. hilares voces audientur eorum qui connubio conjungentur & dicentium: laudate Creatorem, propter summam ejus beneficentiam, quia captivos Judæorum in patriam revocarit, ut in ea vivant, ut antea solebant. 12. Sic loquutus est Creator, Deus exercituum; erunt adhuc in hac terra deserta, in qua

COMMENTARIUS
In CAPUT XXXIII.

2. *QUi rem faciet*] עשה *boscheb*, faciens, rem, nempe, quam pollicitus est.

Cui Jehovæ nomen] Adlusio est, ad significandum Deum *facturum ut fiat* quod pollicitus est; nam יהוה non tantùm est, *qui est & erit*, sed qui *jahaweh* faciet ut sit, quod promisit. Vide dicta à nobis ad Exodum C. VI, 3. quæ hoc loco egregiè confirmantur.

Formabit & stabiliet] *Formans eam, ad confirmandam eam.* Hîc interpres Græcus, qui, magnâ licentiâ usus est, habet: οὕτως εἶπεν Κύριος, ποιῶν γῆν, καὶ πλάσσων αὐτὴν τοῦ ἀνορθῶσαι αὐτήν.

Res magnas & difficiles] גדלות ובצרות *gedoloth oubtsuroth.* Altera harum vocum vertitur propriè *munita*, cùm agitur de munito loco ut Esaïæ II, 14. & Zachar. XI, 7. Sed cùm hîc agantur *res difficiles*, vertimus eo verbo. Adi de hac voce *Val. Schindlerum* & *Edm. Castellum*, in Lexicis.

4. *Quæ destructæ sunt ad aggeres*] Quia cùm Urbis obsessæ & cujus perrupti sunt exteriores muri, sæpe novus murus interior excitatur, ne illac irrumpere possint obsessores; & deficientibus aliis lapidibus, ex ædificiis firmioribus, quales Regiæ, lapides solent sumi. Illo altero muro, qui ante obsidionem non fuerat, sistebatur impetus obsidentium, olim quemadmodum non ita pridem.

5. *Abscondi huic urbi vultum meum*] Quia offensi Reges non admittunt in conspectum suum eos à quibus irritati sunt: sic Deus ait se passum non esse Jerosolimitanis se esse conspicuum: hoc est, iis favere se nolle, neque eos à Babyloniis

erunt in loco hoc deserto, in quo neque homines sunt, neque pecudes, atque in om-
nibus urbibus ejus, caulæ, in quibus pastores curabant minutas pecudes, recubare; 13. in
urbibus montanis, campestribus & meridianis, in terra Benjaminis; & circa Jerosoli-
mam. In urbibus Judæ transibunt adhuc pecudes, juxta numerantem; inquit Jeho-
va. 14. Dies venient, quibus ratum faciam promissum, quod protuli de domo Israë-
lis & domo Judæ. 15. Diebus illis & tempore illo curabo ut succrescat Davidi surcu-
lus justus, qui jus & justitiam in hac terra exerceat. 16. Diebus illis liberabitur Juda,
Jerosolima habitabit securè, & nomen, quo eam vocabunt, erit Jehova justitia nostra.
17. Sic enim dixit Jehova: non exscindetur Davidi vir sedens in solio domûs Israëlis;
18. nec Sacerdotibus Levi ortis exscindetur è conspectu meo vir, qui offerat holocausta,
adolens munus *farreum*, & sacra quotidiana faciens.

19. Facta sunt etiam verba Jeremiæ à Jehova, in hanc sententiam: 20. sic dixit Je-
hova, si irritum feceritis fœdus meum de die & nocte, ita ut non sit dies, neque nox
suo tempore: 21. tùm verò irritum etiam facietis fœdus meum, cum Davide, servo
meo; ita ut non sit ei è posteris suis, qui in solio suo regnet, *& fœdus meum* cum Sa-
cerdotibus Levi oriundis, ministris meis. 22. Sicut non numerabitur exercitus cœli,
nec mensura inibitur arenæ maris: sic augebo posteros Davidis servi mei, & Levitas
mihi ministrantes.

23. Facta sunt quoque verba Jehovæ ad Jeremiam, in hanc sententiam: 24. nonne
animadvertisti quid dixerit hic populus; nempe, duas familias, quas elegerat Jehova,
ab eo fuisse rejectas. Sic parvi pependerunt populum meum, ut iis ne gens quidem am-
pliùs videatur. 25. Ita verò dixit Jehova: si irritum fuerit fœdus meum dies & noctes:
nec cœlo & terræ posuero limites: 26. etiam posteros Jacobi & Davidis, servi mei,
rejiciam; ita ut de prole ejus non sumam eos, qui dominantur posteris Abrahami, Isaa-
ci, & Jacobi, captivos enim reducam & misericordiâ prosequar.

Jere-

qua neque homines, ut antea, neque pecudes sunt; erunt, inquam, in iis caulæ, ubi pastores solebant alere minutas pecudes; 13. idque in urbibus montium, camporum, & meridiani tractûs, in agris Benjaminitarum, & circa ipsam Jerosolimam. Per urbes Judæ transibunt adhuc greges, quorum pecudes numerabuntur, quod non potuit fieri, dum Chaldæi Judææ fuerunt domini. 14. Veniet tempus, quo ratum faciam promissum meum de domibus Israëlis & Judæ. 15. Eo tempore, efficiam ut succrescat soboles justa Davidis, quæ in hac terra jus dicat. 16. Tum liberabitur Tribus Judæ, Jerosolimæque securè habitabitur, & vocabitur *Creator Justitia nostra*. 17. Sic enim dixit: non exscindetur proles Davidis, quæ regnet in his locis; 18. nec soboles Aharonis, ad quam pertinet Sacerdotium, quæque ejus munia exercebit.

19. Adloquutus est rursus Creator Jeremiam, in hanc sententiam: 20. Hæc dixit Creator: si mei fœderis parum observantes sitis, noctu & interdiu, adeò ut, neque palam, neque clam, mihi pareatis; 21. tum fœdus meum facietis irritum cum Davide, cultore meo, ita ut nôn sit ex ejus posteris, qui sedeat in ejus solio; nec meliùs observetis fœdus meum cum Sacerdotibus meis Levi oriundis, qui singulari jure sacra mihi debita mihi facerent. 22. Quemadmodum non possunt stellæ cœli numerari, nec arena maris: sic augebo numerum posterorum Davidis, & Levitarum mihi ministrantium.

23. Adloquutus etiam Creator Jeremiam, in hanc sententiam: 24. annon animadvertisti quid hic populus dixit; nimirum, duas familias, quas Creator elegerat, ab eo fuisse repudiatas? Ita contemserunt homines populum meum, ut eum inter gentes numerare nollent. 25. At sic dixit Creator: si desinat tempus dividi in dies & noctes; & nisi cœlo & terræ posuero limites: 26. etiam posteris Jacobi & Davidis servi mei, finem imponam, ita ut è prole Davidis neminem eligam, qui dominetur, qui sit dominus posterorum, qui sit Rex posterorum Abrahami, Isaaci & Jacobi nam eos è captivitate revocabo & misericordiâ prosequar.

PARA-

byloniis liberaturum.

6. *En ego ei imponam emplastrum* &c.] Verùm pollicetur Deus nequaquam prorsus, atque in perpetuum, Jerosolimitanos se deserturum esse, sed eorum malis remedium adlaturum, unde intellecturi essent se summâ esse fide; daturúmque operam ut Judæ Tribus & Benjaminis conjunctissima redirent è captivitate, in quam, maxima ex parte, à Babyloniis essent abductæ, & reducum numerum aucturum, ut antea.

8. *Mundabo* &c.] Reverâ post reditum Israëlitarum Edicto Cyri, non dilapsi sunt in Idololatriam, ut antea; quamvis in multis aliis peccarint. Quamobrem iis veniam concessit Deus, donec tandem extremum excidium sibi crearent, ut planè exstincta sit Respublica Judaïca, ad libertatem quod adtinet, sed seriùs sub Vespasiano.

9. *Pariet* &c.] Temporibus Machabæorum, ut ex eorum historia videre est; éque *Josepho*.

 COM-

Jeremias Sedekiæ prædicit fore ut cùm Urbs, tum ipse incidant in manus Babyloniorum, castigátque eos, qui anno remissionis dimissos servos Israëlitas in servitutem retraxerant, iisque extrema omnia minatur.

CAPUT XXXIV. 1. VERBA quæ facta sunt à Jehova ad Jeremiam, cùm Nebuchadnetsar, Rex Babylonis, totus ejus exercitus, omniáque regna, quæ in ditione ejus erant, & omnes populi oppugnarunt Jerosolimam, cunctásque urbes ejus, in hanc sententiam: 2. Sic dixit Jehova, Deus Israëlis: ito, ut dicas Sedekiæ Regi Judæ: sic dixit Jehova: mox tradam hanc urbem in manum Regis Babylonis, eámque igne comburet. 3. Nec tu evades ex *ejus* manu, nam adprehendêris, atque in manum ejus tradêris, oculi tui oculos Regis Babylonis videbunt, os ejus os tuum adloquetur, atque ingredieris Babylonem. 4. Tu verò, Sedekia, Rex Judæ, audi verbum Jehovæ: sic tibi dicit Jehova: nequaquam morieris gladio. 5. In pace morieris & tui causâ *supra cadaver tuum comburent* quæ combusta sunt Regum Majorum tuorum causâ, qui antea fuerunt, & plangent te dicentes: heu! Domine; quia hoc verbum ego proloquutus sum, ait Jehova. 6. Jeremias verò Propheta proloquutus hæc omnia verba Jerosolimæ, apud Sedekiam, Regem Judæ; 7. dum Regis Babylonis exercitus Jerosolimam oppugnaret, atque omnes urbes Judæ reliquas, ac *præsertim* Lachisum & Hazekam; hæ enim urbes munitæ supererant, inter urbes Judæ.

8. Verba facta sunt Jeremiæ à Jehova, postquàm feriisset Rex Sedekias fœdus cum omni populo, qui Jerosolimæ erat; promulgatâ iis, *qui serviebant*, libertate; 9. ita ut quisque dimitteret servum suum & servam, Hebræum & Hebræam, liberos; nec fratrem suum Judæum quisquam servire cogeret. 10. Dicto quidem audientes fuerunt omnes proceres atque universus populus, qui in fœdus venerant, ut quisque servum suum, ancillámque suam liberos dimiserit, ne servirent ampliùs; dicto audientes, *inquam*, fue-

PARAPHRASIS.

1. VERBA, quibus Creator compellavit Jeremiam, cùm Nebuchadnetsar, Babyloniorum Rex, oppugnavit, cum exercitu ex omnibus suis regnis selecto, Jerosolimam, atque omnes urbes, quarum erat Metropolis. 2. Dixit autem Creator Deus Israëlis, ite ad Sedekiam Regum Judæ, ut ei meo nomine dicatis, me traditurum mox hanc urbem Regi Babylonis, qui eam incendio absumet. 3. Nec ipsum evasurum captivitatem apud Babylonios, sed captivum ad Regem Babyloniorum ductum iri, eúmque abductum visurum & adloquuturum Babylonem. 4. Tu ergo, Sedekia, Rex Judæ, audi verbum Creatoris, qui pollicetur te non moriturum gladio. 5. Tempore pacis morieris, & tui causâ aromata, comburentur quæ combusta sunt, honoris causâ, supra cadavera Majorum tuorum, & qui aderunt tuo funeri te lugebunt, & dicent, heu Domine! quia hoc dixi, ait Creator. 6. Jeremias hæc omnia dixit audientibus Jerosolimitanis, in Regia, audiente ipso Rege Sedekiâ, eo ipso tempore, quo Rex Babyloniæ Jerosolimam oppugnaret, aliásque omnes urbes Judææ, & præsertim Lachisum & Hazekam; hæ enim urbes munitæ solæ supererant in Judæ Tribu, quæ jugo Babyloniorum se se submittere recusabant.

8. Verba à Creatore facta iterum sunt Jeremiæ, cùm Nebuchadnetsar, Babyloniæ Rex, oppugnaret copiis ex omnibus suis ditionibus conscriptis, Jerosolimam; 9. idem facere jussi sunt Judæi, ita ut quisque libertatem redderet servis, utriusque sexûs, ut heros suos, in defendenda urbe, adjuvarent, ut nemo eorum servire cogeretur. 10. Dicto quidem audientes initio fuerunt apud Judæos,

COMMENTARIUS In CAPUT XXXIV.

1. VERBA &c.] Hæc narrat Propheta, non quasi proximè sequuta antecedentia, ut bene notavit *Grotius*; siquidem Jeremias docet cur in carcerem esset à Sedekia conjectus, ut intelligere licet ex Cap. XXXIII.

2. *Urbes ejus*] Hoc est, quæ parent Regi Jerosolimæ, seu Judæ Tribûs & Benjaminis.

Mox tradam] *En me dantem urbem* &c.

3. *In manus ejus tradêris*] Quod reverâ contigit.

5. *Tui causâ, supra cadaver* &c.] *In combustionibus patrum tuorum Regum priorum.* Nempe, supra cadavera, antequàm sepelirentur, odores solebant Israëlitæ comburere, ut & apud alias gentes. Vide & Cap. XXII, 18. Videntur autem defuisse hoc versu aliquot verba, qualia sunt ea quæ supplevimus. In sequentibus etiam verbis aliquid deesse videtur. Habent LXX. Intt ϗ ὡς ἔκαυσαν τὺς πατέρας συ βασιλεύσαντας πρότερον συ, καύσονταί, καί σε, ὦ Κύριε, ϗ ὦ Ἄδων, κλαύσονταί σε, ὅτι λόγον ἐγὼ ἐλάλησα εἶπε Κύριος.

Lachisum] לכיש *lachisch.* *Lachis*, inquit, *Hieronymus*, è Locis *Eusebiis*, *in Tribu Judæ. Sed & hanc cepit Jesus, Rege ejus interfecto. Meminit hujus Esaïas & Hieremias & nunc est villa in septimo milliario ab Eleutheropoli euntibus Daroma.*

Hazekam] Locus fuit ad meridiem Tribûs Judæ, ut iidem docent, qui scribunt perperam *Aseca*, ad quam vocem vide *Bonfrerium*.

8. *Verba quæ facta sunt*] *Verbum quod fuit ad Jeremiam à Jehova* &c. Vide Exod. XXI, 2.

12. *Facta verò sunt*] Ut objurgaret Jerosolimitanos, quòd Legem violassent.

13. *Eque ergastulo*] *E domo servorum.* Nam Ægyp-

fuerant, eósque emiserant. [11]. Sed postea iterum reduxerunt servos & ancillas, quos liberos dimiserant, & ut essent denuò servi & ancillæ coëgerunt. [12]. Facta verò sunt verba Jehovæ ad Jeremiam, in hanc sententiam: [13]. sic dixit Jehova Deus Israëlis: pepigi ego fœdus cum Majoribus vestris, eo tempore, quo vos è terra Ægyptia, éque ergastulo eduxi, his verbis: [14]. Septimo anno, dimittetis quisque fratrem suum Hebræum, qui vobis venditus fuerit & per sex annos servierit, dimittetis eum liberum; nec tamen Majores vestri auscultarunt mihi, vel aurem suam inclinarunt. [15]. Redieratis hodie *ad officium*, feceratísque quod rectum est apud me, dum promulgaretis libertatem quisque proximo suo, atque iniretis fœdus, in conspectu meo, in Æde, quæ de nomine meo adpellatur. [16]. Verùm iterum profanastis nomen meum, dum retraxistis quisque servum suum atque ancillam suam, quos dimiseratis liberos, *ut* suo arbitrio *viverent*, coëgistísque eos, ut *denuo* sint vobis servi & ancillæ. [17]. Propterea sic dicit Jehova: vos non auscultastis mihi, in promulganda libertate, *quam* quisque fratri ac proximo suo *redderet*, at ego vobis libertatem, ait Jehova, promulgo ad gladium, ad pestem atque ad famem; tradámque vos vagis erroribus per omnia regna terræ. [18]. Tradam viros, qui fœdus meum prætergressi sunt, nec rata habuerunt verba fœderis, quod pepigerunt coram me, vitulo in duas partes cæso, inter cujus membra transierunt; [19]. proceres Judæ & Jerosolimæ, Eunuchos, & Sacerdotes, universúmque terræ populum, qui transierunt inter partes vituli; [20]. tradam, *inquam*, eos in manum hostium, atque eorum, qui insidiantur; eruntque eorum cadavera pastui avium cœli, & feræ terræ. [21]. Sedekiam, Judæ Regem, tradam in manum hostium, & insidiantium ejus vitæ, inque manum exercitûs Regis Babylonis; qui recesserat à vobis. [22]. Jam mandata iis dabo, curabóque ut redeant ad hanc urbem, quam oppugnabunt, capient & igne comburent; urbésque Judæ convertam in solitudinem, quæ incolis caret. *Jere-*

Judæos, inter proceres; 11. sed postea revocarunt eos, quos liberos dimiserant, ut iterum servirent. 12. Tum verò Deus Jeremiam adloquutus est, hisce verbis: 13. Sic dixit Creator, Deus Israëlitarum; pepigi fœdus olim, cum Majoribus vestris, eo tempore, quo eos ex ergastulis Ægyptiorum eduxi, his verbis: 14. Septimo quoque anno, quisque servum Israëlitam, qui venditus vobis fuerit, & per sex annos reverà servierit, liberabitis; nec tamen Majores vestri mihi paruerunt. 15. Redieratis hodie ad officium quod vobis impofueram; restitutâ libertate iis, qui per sex annos servierant; in Templo meo. 16. Verùm nomen meum sprevistis, revocatis in servitutem eos, quos liberaveratis, ut viverent, pro arbitrio suo, coëgistisque denuo servire. 17. Quamobrem sic dico, cùm libertatem eis non reddideritis, quibus debebatis, fratribus vestris; vobis promulgo in vos libertatem gladii, pestis & famis, quæ in vos sævient; spargísque vos patiar & per omnia terræ regna errare. Tradam hostibus, qui vos cogent per omnes terras vagari. 18. Tradam eos qui fœdus mecum fecerint, nec tamen observarint, licèt sollemnem in modum ictum, vitulo in duas partes secto, ut inter partes contrahentes transirent; 19. proceres, nempe, Jerosolimitani, & tota Judææ plebs; qui transierunt inter membra vituli; 20. tradam, inquam, in manus hostium, & eorum qui vitæ eorum insidiantur, ac tandem erunt exposita eorum cadavera ut sint pastus avium carnivorarum & ferarum terræ. 21. Sedekiam nominatim Judæ Regem tradam in manus hostium, & eorum, qui ei insidiantur, ut eum è medio tollant, & Babyloniorum præsertim Exercitui, qui recesserat à vobis. 22. Jam eis imperabo ut redeant ad obsidendam hanc urbem, quam expugnabant, & comburent. Fient reliquæ urbes Judæ instar solitudinum, quæ incolis carent.

PARA-

Ægyptii Israëlitas coëgerant servilia opera sibi præstare. Vide Exodi Cap. V.

14. *Septimo anno* &c.] Vide Exodi Cap. XXI, 1. & notata ad locum.

15. *Rectum apud me*] *Rectum oculis meis*.

De nomine meo vocatur] *Supra quam vocatum est nomen meum*, id est, quæ vocabatur, *Ædes Jehovæ*.

16. *Profanastis nomen meum*] Quia, ut videtur, Deus testis vocabatur, qui manu mittebatur, & qui queri poterat, interposito nomine Dei, se deceptum fuisse; ac sanè additum nomen Dei interpositum fuisse, ne posset res fieri irrita. Reverâ qui nomen Dei adhibebat, ut promissis suis fidem faceret, nec tamen præstabat quod promiserat, Dei nomen profanabat.

Ut suo arbitrio viverent] לנפשם *lnaphscham*, animæ eorum; hoc est, pro arbitrio, genus vitæ eligerent. Vide Lexicon *Schindleri* col. 1146. ubi exempla sunt vocis נפש *nephesch* eo sensu sumtæ.

16. *Profanastis nomen meum*] Quia qui, invocato Dei nomine, liberaverat eos, qui se servos cuidam dederant, ad certum tempus, libertatem, illo tempore elapso, recuperare, eam debebat.

Ut suo arbitrio viverent] לנפשם *lenaphscham*, animæ suæ. Ea vox significat interdum *voluntatem*, quæ est animi facultas, vel etiam ejus peculiaris mentis actio, quâ mens quidpiam optat, quo significatu hìc sumitur.

17. *In promulganda libertate* &c.] Hoc est, in libertate ei reddenda, cùm servierit, certo tempore.

Libertatem —— *promulgo ad gladium* &c.] Hæc est irrisio, quâ Deus exprobrat Judæis, quibus ceteroqui multa condonat; sed minatur errores inter Ethnicos, à quibus debebant Israëlitæ multa dura perpeti; quales erant cædes, pestiferi morbi, cibi penuria, aliáque id genus; & quale erat inter populos varios vagari, sine ullis certis sedibus.

18. *Vitulo in duas partes* &c.] Vide exemplum ejus divisionis victimæ, eam in rem, Gen. XV, 12. Observat quoque divisionem victimarum *H. Grotius* ad hunc locum, sed pluribus ea de re egimus, ad locum Mosis.

COM-

Jeremias, jussu Dei, Rechabitas adit, acceptóque eorum vitæ institutô; quod, Jonadabo auctore, observabant, graviter invehitur in Israëlitas, qui divinas Leges spernebant.

CAPUT XXXV. 1. VERBA quæ facta sunt à Jehova Jeremiæ, temporibus Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii, in hanc sententiam: 2. ito ad familiam Rechabitarum, adloquere eos, ducitóque in Ædem Jehovæ, in unum conclavium, *ibique* vinum eis bibendum offerto. 3. Adsumsi ergo Jaazanjam, filium Jeremiæ, Chabattsinjæ filii, ejúsque fratres & filios omnes, universámque domum Rechabitarum. 4. Intromisi eos in Ædem Jehovæ, in conclave filiorum Chananis, Jigdaljæ filii, viri divini, quod est juxta conclave procerum, supra conclave Mahasejæ, Sallumi filii, custodis liminis. 5. Adposui *illic* filiis familiæ Rechabitarum scyphos & calices plenos vino, eísque, bibite, inquam, vinum. 6. At illi, non bibemus, inquiunt, vinum, quia Jonadabus, Rechabi filius, pater noster præcepta nobis dedit, in hanc sententiam: ne bibatis vinum vos, posterive vestri, in perpetuum; 7. domum ne ædificate, néve vineam plantate, néve domus *ulla* sit vobis; sed in tentoriis habitate, omnibus diebus vestris, ut in terra, in qua peregrinamini, diu vivatis. 8. Dicto audientes fuimus Jonadabo, Rechabi filio, progenitori nostro, per omnia, quæ nobis præcepit, ne vinum biberemus, omnibus diebus nostris nos, uxorésque nostræ, filiique & filiæ nostræ; 9. néve ædificaremus domos, quas habitaremus; nec vinea, nec ager, nec sementis, *quam faceremus*, nobis fuit. 10. Habitavimus in tentoriis, paruimus, & fecimus, per omnia, quæ nobis præcepit Jonadabus progenitor noster. 11. Cùm verò venisset Nebuchadretsar, Babylonis Rex, in hanc terram, diximus: age ingrediamur Jerosolimam, ut fugiamus exercitum Chaldæorum & copias Aramæorum, mansimúsque Jerosolimæ.

12. Tum verba Jehovæ facta sunt Jeremiæ, in hanc sententiam; 13. sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, & Deus Israëlis: ito & dicito viris *tribûs* Judæ, Jerosolimæque *potissi-*

PARAPHRASIS.

1. VERBA Creatoris ad Jeremiam, temporibus Jehojakimi, Josiæ Regis Judæ filii: Convenito familiam Rechabitarum, eámque adloquitor, & ducito in conclave aliquod Templi, ibique offerto vinum quod bibat. 3. Ego verò conveni eam, invitavíque ad eundum in Templum, atque mecum duxi Jaazanjam, filium Jeremiæ Chabattsinjæ filii, ejúsque fratres & filios omnes, & universam domum Rechabitarum. 4. Tum eos intromisi in Templum Creatoris, & quidem in conclave filiorum Chananis, Jigdaljæ filii, viri divini; quod est proximum conclavi Procerum, supra conclave Mahasajæ, Sallumi filii, custodis liminis. 5. Illic adposui filiis familiæ Rechabitarum scyphos & calices plenos vino, iísque, bibite, inquam, vinum. 6. Verùm illi, non bibemus, inquiunt, vinum, quia Jonadabus Rechabi filius, pater noster, vetuit nos & posteros nostros bibere vinum in perpetuum; 7. nec domos ædificare, nec sementem facere, nec domos inhabitare; jussitque semper in tentoriis habitare, omnibus diebus nostris, ut in terra, in qua peregrinabimur, diu vivamus. 8. Obsequuti sumus Jonadabo, Rechabi filio, per omnia quæ nobis præcepit, & præsertim in eo quod nobis usum vini vetuit; & quidem cum totis nostris familiis; 9. néve ædificaremus nobis domos, quas habitaremus. Non fuerunt nobis vineæ, nec agri, nec sementis, quam faceremus 10. Viximus in tentoriis, atque paruimus per omnia, quæ nobis præcepit Jonadabus progenitor noster. 11. Cùm verò venisset Nebuchadretsar, Babyloniorum Rex in Judæam, convenit inter nos fugere Jerosolimam; ne caperemur ab exercitu Chaldæorum & Syrorum, ac mansimus Jerosolimæ.

12. Tùm verò Creator adloquutus est Jeremiam, in hanc sententiam: 13. sic dixit Creator, idémque

COMMENTARIUS
In CAPUT XXXV.

2. F*Amiliam Rechabitarum*] De his perpauca ad nos pervenerunt, quæ sunt 1. Ephem. C. II, 55. ubi familiæ memorantur Scribarum; nempe. *familiæ, quæ incolebant Jahbetsum, Therathæi, Simbathæi & Suchathæi; (hi Kinæi sunt, oriundi Chamathâ) & pater familiæ Rechabi.* Ubi vide quæ observavimus.

4. *Viri divini*] Prophetæ.

Conclave procerum] אצל לשכת השרים *etsel lischchath hassarim.* Non liquet an conclave hoc ad usum Sacerdotum primariorum; vel ad usum Procerum Laïcorum, in id convenientium negotiorum ad ipsos pertinentium causâ, fuerit. Græci Interpretes habent παστοφόριον, quod significat conclave junctum Templo. Interpretes

potissimùm incolis: annon institutionem admittetis, ita ut verbis meis auscultetis, ait Jehova? 14. Rata habita sunt verba Jonadabi, Rechabi filii, quibus mandavit filiis suis, ne biberent vinum; nec biberunt ad diem hanc, quia præcepto patris sui obsequuti sunt. Ego verò vos adloquutus sum, mane surgens & loquens; nec me audistis 15. Misi ad vos omnes servos meos Prophetas, mane surgens & *sæpiùs* mittens, qui dicerent: revertimini, quæso, unusquisque à vita sua mala, studia vestra emendate, nec sequimini Deos alienos, ut eos colatis; habitatéque in terra, quâ vos, Majorésque vestros donavi; nec tamen aurem inclinastis, neque mihi auscultastis. 16. Ratum habuerunt posteri Jonadabi, Rechabi filii, præceptum progenitoris sui, quod eis mandavit; at hic populus me non audivit. 17. Quamobrem sic dicit Jehova, Deus exercituum & Deus Israëlis: mox immittam Judæ, atque omnibus incolis Jerosolimæ, universam calamitatem, quam eis sum minatus; quia eos adloquutus sum, nec audiverunt, vocavíque illos, nec responderunt.

18. Familiæ verò Rechabitarum dicit Jeremias: sic dixit Jehova, *Deus* exercituum *&* Deus Israëlis: quia obsequuti estis præcepto Jonadabi progenitoris vestri, observastísque cuncta ejus mandata, & fecistis per omnia, quæ vos jussit. 19. Propterea, ait Jehova, *Deus* exercituum, *&* Deus Israëlis: non exscindetur Jonadabo, Rechabi filio, vir qui stet coram me, omnibus diebus.

Jeremias jubetur in volumine conscribere omnia vaticinia, quæ à Deo accepisset, quod palam, audiente populo, legeret Baruchus. Quo facto, re ad Regem Jehojakimum delatâ, sibi etiam prælegi jubet librum, quem qui legere cœperat in ignem projicit. Frustra quæruntur Jeremias & Baruchus, qui simile volumen scribunt, aliáque præterea vaticinia ei addunt, ac præsertim graves in Jehojakimum minas.

1. ANNO quarto Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii, verba hæc sunt à Jehova ad Jeremiam facta, in hanc sententiam: 2. Sume tibi volumen & scribe in eo CAPUT XXXVI.

que Deus exercituum & Israëlis: ito & dicito viris Tribûs Judæ, & præsertim Jerosolimitanis: annon institui vos patiemini, ut verbis meis pareatis, ait Creator? 14. Rata sunt habita verba Jonadabi, Rechabi filii, quibus ad hoc tempus parent ejus posteri. Sed mihi, quamvis quotidie idem popofcerim, nondum paruistis. 15. Ad vos misi servos meos, omnes Prophetas, à matutino tempore ad vespertinum; nec tamen mihi dicto obedientes fuistis, ad hoc tempus, quamvis frequentiùs fecerim, & vos monuerim tempus esse relinquendæ malæ vestræ vitæ, ut non diutiùs alienos Deos colatis; quod si à vobis fieret, tranquillè habitaturi essetis, terram, quâ vos, Majorésque vestros donavi; nec tamen mihi obtemperastis. 16. Posteri Jonadabi, Rechabi filii, ejus præceptis obtemperarunt; sed hic populus nondum mihi paruit. 17. Quamobrem Ego Creator omnium, Deus exercituum, & præsertim Israëlitarum, incolis Jerosolimæ immittam omnes, quas dixi, calamitates; quando quidem mihi eos hortanti non sunt obsequuti, mihíque eos ad meliorem mentem vocanti non obtemperarunt.

18. Familiam verò Rechabitarum sic est adloquutus Jeremias; sic loquutus est Creator, Deus exercituum, atque Israëlitarum; quia paruistis præcepto Jonadabi, à quo estis oriundi eíque estis obsequuti in omnibus; 19. propterea ait Creator, qui præest exercitibus, Deúsque vester est, nequaquam ita exstinguetur Jonadabi proles, quæ semper coram me sit.

PARAPHRASIS.

1. ANNO quarto Jehojakimi Regis Judæ filii, sic est Creator adloquutus Jeremiam: 2. Sume tibi volumen atque in eo omnia scribe, quæ dixi de Israële, de Juda, déque omnibus Gentibus quibuscum

terpretes Græci, qui LXX. dicuntur, sæpiùs hac voce usi sunt, ut videre licet in *Concordantiis Kircherianis*, aut *Trommianis*; ne quis credat raram esse vocem. Certè non fuit in Ægypto, ubi versio facta est.

COMMENTARIUS
In CAPUT XXXVI.

1. A*Nno quarto Jehojakimi* &c.] Rectè observatum à *Grotio*, ut Esaïas addidit Historiam eorum, quæ prædixerat, sic se gessisse etiam Jeremiam; quandoquidem narrat hîc quæ prædixerat de *Jehojakimo* Rege, hoc & sequentibus Capitibus. Adde eum, ante eventum vaticiniorum, prædicta à se voluisse à Barucho litteris mandari, etiam ante eventum, ut Prophetiarum sarta tecta auctoritas esset.

2. *Volumen*] מגלת ספר *mgillath sepher*, volumen libri; hoc est, librum, qui æquet volumen, quo contineantur omnia vaticinia quæ à me audivisti. Notum est circa bacillum so-

eo omnia verba, quæ tibi dixi de Israële, de Juda, déque omnibus gentibus, à die quo te *primùm* adloquutus sum, à temporibus Josiæ, ad hunc usque diem. 3. Fortè *cùm* audiet domus Judæ omne malum, quo eam adficere cogito, propterea redibit ad *officium* quisquè, a via sua prava, eorúmque iniquitati, ac peccatis placabor.

4. Vocavit ergo Jeremias Baruchum, Nerijæ filium, scripsitque Baruchus, ex ore Jeremiæ, omnia verba Jehovæ, quæ ei dixerat, in volumine. 5. Postea Jeremias mandata dedit Barucho, his verbis: Ego *hîc* clausus teneor, nec Ædem Jehovæ ingredi possum; at tu ingredi or, legéque, in hoc volumine, quæ scripsisti ex ore meo, verba Jehovæ, audiente hoc populo, in Æde Jehovæ, die jejunii, audientéque etiam toto Judâ, cùm ex urbibus suis *huc* conveniet; 7. si fortè fundatur eorum deprecatio, coram Jehova, & quisque redeat *ad bonam frugem*, ex sua via mala; quia magna est ira atque excandescentia, quâ loquutus est Jehova, de hoc populo.

8. Fecit verò Baruchus, Nerijæ filius, per omnia quæ ei mandarat Jeremias Propheta, de lectione libri verborum Jehovæ, in Jehovæ Æde. 9. Contigit enim, anno quinto Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ filii, mense nono promulgari jejunium, coram Jehova, omni populo Jerosolimitano, eíque, qui Jerosolimam, ex urbibus Judæ, veniebat. 10. Legit autem Baruchus, in libro, verba Jeremiæ, in Æde Jehovæ; in conclavi Gemarjæ, Saphanis filii, Scribæ, in atrio superiore, ad ingressum novæ portæ domûs Jehovæ, audiente toto populo.

11. Audiit *inter alios* Michæas, Gemarjæ filius, Saphanis nepos, omnia verba Jehovæ è libro, 12. ivítque illinc in Regiam, in conclave Scribæ, ubi sedebant omnes proceres,

quibuscum iis fuit aliquid negotii, ad hunc usque diem. 3. Fortasse cùm Judæ Tribus audiverit pœnas, quas ei paro, ad suum officium redibit; ne exsequar minas hasce meas, atque pœnas peccatorum ei remittam.

4. Vocavit, his auditis, Jeremias Baruchum Nerijæ filium, discipulum suum; qui ex ore ejus scripsit omnia Dei verba, quæ Jeremias audiverat, in volumine. 5. Deinde Propheta mandata hæc Barucho dedit: Ego quidem hic clausus sum, nec Ædem Creatoris ingredi possum; 6. at tu eam ingreditor, atque ibi lege quæ ex ore meo scripsisti, audiente populo, die jejunii, & deinde toto Judâ, cùm ex urbibus suis huc convenerit; 7. ut videat an precibus suis & meorum mutatione ac reditu ad bonam frugem ex malis moribus ad meliores Deus flectere possit; quia iis vehementer iratus est, atque non sine magna indignatione de iis loquutus est.

8. Baruchus, Nerijæ filius, fecit per omnia, quæ mandavit Propheta Jeremias de lectione sacrorum librorum Creatoris, in ejus Æde. 9. Contigit enim, anno quinto Jehojakimi, Josiæ Regis filii, & quidem, mense nono, promulgari jejunium, coram Creatore, omni populo Jerosolimitano, eóque qui undiquaque ex urbibus Judæ concurrerat. 10. Legit verò Baruchus, quæ legi voluerat Jeremias, in Æde Creatoris, & quidem in conclavi Gemarjæ, Saphanis filii, Scribæ, in atrio superiore ad novam portam domûs Creatoris, audiente toto populo.

11. Audiit, inter alios, Michæas, Gemarjæ filius, & Saphanis nepos, è libro, 12. ivitque illinc in Regiam, Saphanis nepos, in conclave Scribæ; ubi sedebant omnes proceres: Elisama Scriba; Delaja, Semajæ filius; Elnathan, Hachboris filius; Gemarja, Saphanis filius; Sedekias, Chananjæ

litos Veteres volvere pergamenam, interiùs scriptam, exteriùs scripturæ expertem; & fuisse revolvendam pergamenam, ut legeretur quod scriptum in ea erat. Quod etiam hodie fit in Synagogis Judæorum.

3. *Fortè cùm audiet domus Judæ*] Cùm Tribui Judæ legentur vaticinia, fortasse (אולי *oulai*) ea à Deo esse intelliget. Quamvis Deus, cui futura sunt nota, non secus, ac præsentia & præterita; homines adloquitur, quemadmodum solent ipsi inter se; quia eos non spoliat libertate parendi ipsi, aut minimè parendi. Deus, nimirum, qui penitus novit suas Creaturas, scit an ei parituræ sint, an verò obsequium negaturæ, nec seciùs vetat, aut imperat. Parentes sibi, aut obedientiam negantes sic habet, prout justitia postulat, quia Prævisio futuri, in actionibus hominum, libertate eos non spoliat, absque qua esset, nec esset Virtus, nec Vitium; nec quidquam imperari, aut vetari posset; nec qui negasset parère, pœnas esset luiturus, nec dicto obediens præmium referret; quia fatali quadam necessitate impellerentur, quæ esset vera causa eorum, quæ fierent, non hominum voluntate, sed evolutione fati, ut sic loquar. Agerent, instar corporum, nescio quâ necessitate, sine facultate aliter se gerendi.

Si quis quærat quomodo possint à Deo præcognosci, quæ naturâ suâ possunt fieri & non fieri; satis fieri sibi patiatur à respondentibus de re constare, quamvis nesciamus quo modo fiat; quod constat de aliis Dei actionibus, licèt non videamus, quomodo fiant. Si omnia negaremus, quæ nos fugiunt quomodo fiant; negaremus innumera, quæ quotidiè fiunt. Exemplo hoc videmus, de quo non potest ulla in nobis nasci dubitatio. Nascuntur infinita animalia majora & insecta, quod quomodo fiat nescimus, nec tamen possumus negare, sine dementia. Idem dicere licet de plantis omnis generis, quæ ornant superficiem hujus nostræ habitationis, atque innumera nobis copiosè suppeditant, quemadmodum videmus; quamvis rationem, quâ hoc fiat, nemo mortalium possit dicere. Imò verò hujus nostræ Telluris, circa Solem, motus (quem motum nemo Physicus hodie negat) ea rapiditate est, quæ intellectum

proceres, Elisama, scriba; Delaja, Semajæ filius, Elnathan, Hacheboris filius; Gemarja, Saphanis filius; Sedekias, Chananjæ filius, & *ceteri* omnes proceres. 13. Nunciavit verò illis Michæas omnia verba, quæ audiverat, cùm Baruchus è libro legeret, audiente populo.

14. Miserunt ergo omnes principes Jehudin, filium Nathanjæ, filii Selamjæ, filii Chusis ad Baruchum, qui ei dicerent: volumen, quod legisti, audiente populo, sume in manum tuam, atque *huc* veni. Sumsit ergo Baruchus, Nerijæ filius, id volumen in manum suam, atque ad eos ivit. 15. Illi verò, *datâ illi* sede; inquiunt; & lege hoc volumen, nobis audientibus; itaque audientibus illis, legit Baruchus. 16. Cùm autem audissent hæc omnia verba, pavidi alios alii respiciebant, & Barucho, hæc, inquiunt, verba Regi nunciabimus. 17. Tum Baruchum rogarunt, in hanc sententiam: doce nos quomodo scripseris hæc omnia verba, ex ejus ore. 18. Baruchus verò: ore suo, inquit, mihi pronunciabat omnia hæc verba, ego verò atramento in libro scribebam. 19. At proceres Barucho, abito, inquiunt, téque & Jeremiam abdito, nec quisquam sciat ubi sitis.

20. Deinde iverunt ad Regem, in atrium, voluménque deposuerunt in conclavi Elisamæ Scribæ, & verba omnia, audiente Rege, retulerunt. 21. Misit verò Rex Jehudin ad sumendum volumen, quod adtulit è conclavi Elisamæ Scribæ, ídque legit, Rege audiente, atque omnibus proceribus, qui juxta Regem stabant. 22. Sedebat autem Rex, in conclavi hiberno, mense nono, erátque ante eum focus ardens. 23. Cùm verò legisset Jehudis, tres, quatuórve paginas, scidit illud cultello Scribæ, atque injecit

jæ filius; & ceteri omnes proceres. 13. Nunciavit verò Michæas omnia verba, quæ audiverat; cùm Baruchus è libro legeret, audiente populo.

14. Miserunt, hoc audito, omnes Principes, Jehudin, filium Nathanjæ, filii Selamjæ, filii Chusis, ad Baruchum, qui ei dicerent, adferendum esse volumen, quod legerat audiente populo, & Baruchus, id volumen adtulit. 15. Illi verò jusserunt sedere & legere volumen; quod adtulerat, se audientibus; quod fecit Baruchus. 15. Datâ ei sede, jusserunt eum legere volumen, se audientibus; quod fecit illico. 16. Cùm verò audissent, pávidi alii alios adspiciebant, & hæc Regi nunciaturos se promiserunt. 17. Dein Baruchum rogarunt quomodo hæc verba scripsisset ex ore Jeremiæ. 18. At Baruchus, Jeremias, inquit, pronunciabat hæc omnia verba, ego verò scribebam. 19. Primores autem eum abire jusserunt, séque & Jeremiam alicubi abdere, ita ut nemo sciret ubi essent.

20. Quòd cùm dixissent, iverunt ad Regem in Atrium, voluménque vaticiniorum Jeremiæ deposuerunt in conclavi Elisamæ Scribæ regii & verba ejus omnia; audiente Rege, retulerunt. 21. Misit verò Rex Jehudin, ad sumendum volumen; quod adtulit è conclavi Elisamæ Scribæ, idque, aures præbentibus Rege, & Proceribus, qui circa Regem stabant, legit. 22. Sedebat autem Rex in hiberno conclavi, mense nono, erátque ante eum focus ardens. 23. Cùm verò legisset, Jehudis tres, quatuórve paginas, scidit hoc volumen cultello Scribæ, atque injecit in ignem, qui erat in foco, donec totum volumen esset absumtum.

lectum nostrum longè superat, & tamen demonstratus est. Sed tam procul à nobis non est quærendum φυγιόμενον, ipsius hominis formatio, formati omnes facultates, & conjunctio Mentis cum Corpore, æque superant cognitionem humanam, ac sunt indubitatæ. Ergo non est hominis sapientis negare aliquid, quod constat, tantùm quia nescit quomodo fiat, nec scire possit. Idem dixeris, de præcognitione futurorum *contingentium*, ut loquuntur Philosophi; quæ non magis potest negari Deo, quamvis intellectum nostrum superet, quàm ea, quæ quotidie videmus. Hanc digressionem philosophicam, eámque brevem ignoscent facilè nobis, ut speramus, æqui Lectores; quos disquisitiones grammaticæ plus satis detinuerunt. Nunc ad interpretationem redibimus.

3. *Redibit ad officium*] *Hebræi redire* שוב *schoub* mutari in melius dicunt, & תשובה *theschoubah* reditum in meliorem vitam dicunt, ut ostendit *Schindlerus*. Vide hîc vers. 7.

Die jejunii] Quem indixerat Rex, si fortè veniam peccatorum impetrare à Deo posset, nec esset populus à Babyloniis subactus.

7. *Si fortè fundetur*] Si Deus habeat gratam orationem, quæ ad eum fundatur. Est Hebraïcè: אולי תפל תחנתם *oulai thipphol thebbinatham*. Si fortè cadat oratio eorum; hoc est, non rejiciantur preces à Deo, sed ei sint acceptæ, ut sequentia ostendunt.

12. *In conclave Scribæ*] Nempe, Regis, in cujus conclave solebant Regis Ministri convocari.

19. *Téque & Jeremiam* &c.] Proceres, ut hinc liquet, multò humaniores erant & prudentiores, quàm Rex, atque intimæ admissionis aulici; quâ re sæpe contigit ut ipsi Regi à populo præferrentur, & pluris etiam fierent apud potestates vicinas.

21. *Jehudin*] *Jehudi* יהודי quod utrum nomen familiæ sit, ut significetur fuisse hominem à Juda ortum; an verò significetur Religio, mihi non constat. Sed prius verisimilius videtur. *Grotius* sic hunc versiculum interpretatur: *Hominem Regi similem, eóque ei individuum*; quæ conjectura quibus rationibus nitatur, fateor me non adsequi.

23. *Cùm verò legisset Jehudis tres, quatuorve paginas*] Hebraïcè: שלש דלתות וארבעה *schalosch delathoth vearbaah*. *Munsterus* interpretatur *tres januas*; quod videlicet, ut ait, *folia libri*,

cit in ignem, qui erat in foco, donec eo totum volumen esset absumtum. [24]. Nec territi sunt; nec vestes suas lacerarunt Rex aut ullus ejus ministrorum, qui omnia illa verba audiverant. [25]. Attamen Elnathan, Delaja, & Gemarja deprecati sunt Regem, ne volumen combureretur; sed iis non est obsequutus. [26]. Tum jussit Jerachmeelem, Regis filium; Serajam, Hazrielis filium, & Selemjam Habdeelis filium adprehendere Baruchum Scribam & Jeremiam Prophetam, verùm eos abdidit Jehova.

[27]. Verba verò Jehovæ ad Jeremiam facta sunt, postquàm Rex combussisset volumen, & verba quæ ex ore Jeremiæ scripserat Baruchus, in hanc sententiam. [28]. Iterum sumito tibi volumen alterum, scribéque in eo omnia priora verba, quæ erant in priore volumine, quod combussit Jehojakimus Rex Judæ; [29]. déque Jehojakimo Rege Judæ dicito: sic ait Jehova: tu combussisti volumen hoc, cùm diceres: quare scripsisti in eo, in hanc sententiam: veniet Rex Babylonis, terram hanc vastabit, faciétque ut desinant in ea esse homines & pecudes. [30]. Propterea sic dixit Jehova, de Jehojakimo Rege Judæ: non erit ei qui *post eum* sedeat in solio Davidis, cadavérque ejus projectum erit ad æstum diurnum & gelu nocturnum. [31]. Plectam in eo, in posterísque & servis ejus eorum iniquitatem, immittámque in eos, ínque incolas Jerosolimæ, & viros *Tribûs* Judæ, omnia mala, quæ iis sum minatus; & *quibus auditis*, mihi non auscultarunt.

[32]. Jeremias verò cepit alterum volumen, ídque Barucho, Nerijæ filio, scribæ, dedit; qui in eo scripsit, ex ore Jeremiæ, omnia verba libri, quem igne absumserat Jehojakimus, Rex Judæ, prætereáque multa alia similia verba addidit.

Sedekias

sumtum. 24. Nec territi sunt, nec vestes suas sciderunt Rex, nec ullus ministrorum ejus, qui omnia verba audiverant. 25. Attamen Elnathan, Delaja, & Gemarja deprecati sunt Regem, ne volumen combureretur, sed iis non adsensit. 26. Tum jussit Jerachmeelem, Regis filium; Serajam Hazrielis filium, & Selemiam, Habdeelis filium, adprehendere Baruchum Scribam, & Jeremiam Prophetam; verùm eos abdidit Creator.

27. Idem Deus adloquutus est Jeremiam, postquàm Rex Judæ combussisset volumen & verba, quæ Barucho dixerat Jeremias, in hanc sententiam: 28. Sumito tibi alterum volumen, inque eo scribito omnia antè dicta, in eo quod est combustum à Jehojakimo Rege Judæ, 29. déque Jehojakimo, Rege Judæ dicito: sic ait Creator: tu combussisti volumen hoc, cùm diceres: quare scripsistis in eo venturum Regem Babyloniorum, qui hanc terram vastaturus esset, facturus ut in ea neque homines, neque pecudes invenirentur. 30. Quare, dixit Creator, se non passurum Jehojakimo, Tribûs Judæ Regi, nasci successorem filium, qui sedeat in solio Davidis; sed & ejus cadaver projectum iri æstui diurno æstate, & hieme frigori nocturno. 31. Pœnas exigam de ipso, déque posteris, & servis ejus, propter delicta ab iis commissa; immittámque in Jerosolimitanos, & tribules Judæ mala omnia, quæ iis minatus sum, & quibus auditis non tamen mihi sunt dicto audientes.

32. Jeremias verò paruit Deo, & alterum volumen, quod ceperat, dedit Barucho, Nerijæ filio, Scribæ; qui in eo scripsit ex ore Jeremiæ quidquid in priore fuerat, multaque alia addidit.

PARA-

ut vulgo vocant, aperiantur & claudantur, sicut janua quæ cardinibus adhæret. At *Vatablus* ait Scriptorem Sacrum impropriè loquutum, nullas enim fuisse *pagellas* in volumine; id est, quantum tres, aut quatuor paginæ continere possunt; & pagellas dici דלתות *delathoth*, quòd claudantur & aperiantur, ut fores. Nos credimus paginas dictas, quòd esset materia libri distincta in membra, in charta, aut pergamena, quæ legebantur seorsim, ut nostræ paginæ, ut faciliùs legerent.

24. *Nec territi sunt* &c.] Quasi Jeremias esset Pseudopropheta, quòd sperarent fore ut Babylonicæ copiæ repellerentur, quia munitiores erant muri, & fortiores defensores Urbis, quàm ut vi posset ad deditionem cogi. Qua in re decepti sunt, ut sequentia nos docent. Res ipsa ostendit graviter eos erralle cùm copiæ Babylonicæ essent fortiores Judaïcis, præter quàm quòd essent numero longè superiores. Itaque Rex Judæ temeritatis graves pœnas dedit.

24. *Nec territi sunt* &c.] Quamobrem inferiores habuerunt copias & numero & fortitudine.

25. *Iis non est obsequutus*] Quia, ut opinor, copias Babylonicas contemnebat, ob auxilium quod ab Ægyptiis sibi fore sperabat, & quod tamen parum eum juvit.

COM-

Sedekias frustra à Jeremia preces poscit, quibus placetur sibi Deus, nec aliud responsum accipit, nisi de victoria Chaldæorum. Jeremias per portam Benjaminis in agrum ejus Tribûs egressurus, comprehenditur à Præfecto portæ, atque in carcerem malè habitus truditur, è quo evocatus Sedekiæ quærenti vaticinium calamitatem prædicit, indéque in atrio custodiæ detinetur, ubi quotidie placentam panis accipit, quâ utitur.

1. REGNAVIT Sedekias Rex, Josiæ filius, loco Choniæ, Jehojakimi filii; CAPUT
cúmque Nebuchadnetsar, Rex Babylonis, Regem in terra Judæ constituit. XXXVII.
2. At ille non auscultavit, neque servi ejus, neque terræ populus verbis
Creatoris; quæ per Jeremiam Prophetam proloquutus erat. 3. Misit tamen Rex
Sedekias Jehuchalem, Selemijæ filium, & Tsephanjam, Maharejæ filium, Sacerdotem ad Jeremiam Prophetam, qui ei dicerent: ora, quæso, pro nobis Jehovam Deum
nostrum. 4. Tum Jeremias ingrediebatur, & egrediebatur per medium populum,
nec dum conjeceı ant eum in carcerem.
5. Exercitus Pharahonis egressus erat *tum* ex Ægypto; quem rumorem cùm audis-
sent Chaldæi, qui Jerosolimam obsidebant, ab urbe recesserunt. 6. Tunc verba Jeho-
væ ad Jeremiam facta sunt, in hanc sententiam: 7. Sic dixit Jehova, Deus Israëlis: ita
dicetis Regi Judæ, qui vos misit ad me, ut me interrogaretis: exercitus Pharahonis,
qui egressus erat, ut vobis auxilium ferret, jam est reversus in terram suam, in Æ-
gyptum. 8. Redibunt verò Chaldæi, oppugnabunt hanc urbem, eam capient atque
igne consument. 9. Sic dixit Jehova: ne vosmet ipsi decipiatis dicentes: à nobis abie-
runt Chaldæi, cùm *nondum* venerint. 10. Si enim concidissetis totum exercitum Chal-
dæorum, qui bellum vobiscum gerunt, remansissentque ex iis tantùm vulnerati, quis-
que in tentorio suo; surgerent *tamen*, atque hanc urbem igne absumerent.

11. Cùm

PARAPHRASIS.

1. REGNAVIT deinde Sedekias, Josiæ filius, loco Choniæ, Jehojakimi filii, accepitque regnum à Nebuchadnetsare, Rege Babyloniorum. 2. At Sedekias, ut qui præcesserant ejusque asseclæ, & reliquus populus, non magis paruerunt Creatori, ut prædixerat Jeremias Propheta. 3. Nihilo minùs Rex Sedekias Jehuchalem, Selemijæ filium, & Tsephanjam, Maharejæ filium, Sacerdotem misit ad Jeremiam Prophetam, qui ei dicerent se optare ut oraret Creatorem suum pro ipsis. 4. Eo tempore Jeremias liberè versabatur cum plebe, nam nondum in carcerem conjectus fuerat. 5. Eo tempore, Rex Ægypti, egressus erat, Regno suo, cum exercitu; quod cùm audissent Chaldæi, qui obsidebant Jerosolimam, obsidionem solverunt. 6. Tum verò Deus Jeremiam sic adloquutus est: 7. Ita loquutus est Creator, Deus Israëlitarum: dicite Regi, qui vos ad me misit, ut me interrogaretis, exercitum Regis Ægypti, qui venire ad vos videbatur, ut auxilium vobis ferret, rediisse in regnum suum. 8. Chaldæi verò, converso ad vos agmine, hanc urbem oppugnabunt, & comburent. 9. Hæc dixit Creator: ne vos ipsi decipiatis, dum dicitis abiisse ex Judæa Chaldæos, cùm nondum ad vos venerint. 10. Quamvis enim concidissetis totum Chaldæorum exercitum, quibuscum habetis nunc bellum, nec esset superstes ullus præter vulneratos, qui è tentoriis non exirent, surgerent tamen & Jerosolimam incendio delerent.

COMMENTARIUS
In Caput XXXVII.

1. *Regnavit Sedekias Rex* &c.] Anno ante Christum DXCIX. ex calculo *Jacobi Usserii*, regnavit *Jehojachimus*, qui & *Chonias*, dictus est, tribus mensibus & decem diebus Jerosolima regnavit, fecitque quod displicere Deo probè noverat, quemadmodum fecerat ejus pater. Vide de hisce ejusdem Chronologiam Sacram, Parte posteriori.

16. *Domum foveæ*] Hæc erat pars carceris, ubi erant putei aut foveæ profundiores, quò miseros captivos demittebant, quamvis luto plenas, ut ex hoc loco liquet. Verùm erga Jeremiam insignem Prophetam, debuerant postremi Reges Jerosolimæ, aliter se gerere. Sed hi Reges eò magis vituperandi, cùm justitiæ & humanitatis immemores erant; quò meliùs norant ejusmodi Principes Deo Opt. Max. esse ingratissimos.

19. *Prophetæ vestri*] Nempe, Pseudoprophetæ, qui prædicebant quod ii cupiebant sibi contingere, qui eos consulebant. Si fortè contingeret quod promiserant, non aliter eis gratias agebat, ac si reverâ eventus iis fuisset à Deo revelatus; si verò secus res haberet, facile iis erat dicere nimia esse populi peccata, quàm ut Deus iis ignosceret.

21. *In atrio custodiæ*] בחצר המטרה *bahhatsar ham-*

[11]. Cùm autem abiiſſet exercitus Chaldæorum Jeroſolimâ, propter exercitum Pharahonis. [12]. egredi voluit Jeremias Jeroſolimâ, ut iret in terram Benjaminis, útque elaberetur illinc, in media populi *turba*. [13]. Cùm itaque eſſet in porta Benjaminis, ibi etiam erat præfectus præſidii, cui nomen erat Jirijæ, filius Selemjæ, Chananjæ filii, qui Jeremiam Prophetam adprehendit, ei dicens: ad Chaldæos transfugis. [14]. Mendacium verò hoc eſt, inquit Jeremias, ad Chaldæos non transfugio. At nequaquam audivit eum Jirija, ſed comprehenſum ad proceres duxit. [15]. Irati verò proceres Jeremiæ juſſerunt eum cædi, detruſerúntque quaſi in carcerem, domum Jonathanis Scribæ, eâ enim carcerem fecerant. [16]. Cùm autem eò ingreſſus eſſet Jeremias, & quidem domum foveæ, in *captivorum* habitationem, manſit illic, per multos dies.

[17]. Poſtea eum Rex Sedekias accerſiit, interrogavítque clam in regia, &, verbáne ſunt, inquit, à Jehova *nonnulla*? Sunt ait Jeremias; in manum Regis Babylonis traderis. [18]. Dixit præterea Sedekiæ Regi, quid deliqui in te, aut in ſervos tuos, aut in populum hunc, ut me conjiceretis in carcerem? [19]. Ubi ſunt Prophetæ veſtri, qui vaticinabantur vobis, non venturum Regem Babylonis, contra vos & contra hanc terram? [20]. Nunc verò, quæſo, Domine Rex, audiatur à te ſupplicatio mea; nec jubeas me redire domum Jonathanis Scribæ, nec moriar illic. [21]. Mandavit ergo Rex, ut relinquerent Jeremiam in atrio cuſtodiæ, útque darent ei in diem placentam è platea piſtorum, donec deficeret omnis panis in urbe; manſitque Jeremias in atrio cuſtodiæ.

Demittitur Jeremias in foveam lutulentam, è qua poſtea extrahitur, juſſu Sedekiæ, cui futura prædicit Propheta.

CAPUT XXXVIII

1. AUDIVERANT Sephatja, Matthanis filius, Gedaljah Phaſchuris filius, Juchal

11. Cùm autem Chaldæorum exercitus receſſiſſet ex agro Jeroſolimitano, propter metum Ægypti Regis, qui auxilium laturus dicebatur Jeroſolimæ; 12. egredi voluit eâ urbe Jeremias, ut iret in agros Benjaminicos, in quos ſe elapſurum ſperabat, in media populi turba. 13. Cùm ergo eſſet in portam Benjaminicam iturus, ut illac exiret in Tribûs illius agros, in media populi turba, præfectus præſidii, cui viro nomen erat Jirijæ, filio Selemjæ, Chananjæ filii. Is verò cùm vidit Jeremiam, eum adprehendit, eum ad Chaldæos deficere velle dictitans. 14. Negavit verò Jeremias, cùm non cogitaret de transfugiendo ad Chaldæos; ſed eum non audivit Jirija, ſed captum ad Proceres duxit. 15. Hi verò ei irati quaſi proditori juſſerunt eum verberari, & detruſerunt, quaſi patriæ proditorem, domum Jonathanis Scribæ, quam voluerant eſſe quaſi carcerem. 16. Cùm verò Jeremias eam domum ingreſſus eſſet & quidem in locum ubi erat fovea, illic per multos dies, quaſi proditor patriæ, manſit longo tempore. 17. Tandem Sedekias Rex eum accerſivit, ſeorſimque interrogavit, in regia, petiítque ab eo ſeorſim numquid haberet, nomine Dei, ſibi dicendum, reſpondítque; fore ut incideret in manus Babyloniorum Regis. 18. Præterea dixit Regi ſe non intelligere, quid in eum deliquiſſet, aut in ejus Miniſtros, aut in Populum, ut in carcerem conjiceretur. 19. Ubi ſunt, addebat audiente Rege, Prophetæ veſtri, qui prædixerant Chaldæorum Regem vos non adgreſſurum, nec quæ ſunt veſtræ ditionis in Palæſtina. 20. Nunc verò, Domine Rex, audi meas preces, nec me jubeas redire domum Jonathanis Scribæ, ne illic moriar. 21. Quibus auditis, juſſit Rex non dimitti Jeremiam, ut æquum erat, ſed transferri in atrium cuſtodiæ, daríque ei quotidie panem, donec in urbe inveniri poſſet. Ergo Jeremias manſit in atrio cuſtodiæ, quaſi captivus.

PARAPHRASIS.

1. AUDIVERANT Sephatja, Matthanis F. Gedalja Phaſchuris F. Juchal, Salemjæ filius & Phaſchur Malchijæ filius, verba quæ habuerat Jeremias, apud totum populum, quorum hæc

hammatarah, in atrio carceris; hoc eſt, in veſtibulo, in quo meliore aëre poterat frui, quàm in puteis, & ubi erat cuſtodia carceris.

E platea piſtorum] Erat, ut videtur, platea publica, ad quam erant officinæ Piſtorum, è quibus Rex volebat peti panem quo aleretur Jeremias.

COMMENTARIUS In CAPUT XXXVIII.

1. IN *hanc ſententiam*] לאמר *lemor*, dicendo, quod perinde eſt ac quod dicunt Latini, *in hanc ſententiam*; non enim de verbis agebatur, ſed de ſumma eorum, quæ dicebantur. Quod non repetemus.

2. *Manens*

Juchal Salemjæ filius & Phaschur, Malchijæ filius, verba, quæ Jeremias fecerat apud totum populum, in hanc sententiam. 2. Sic dixit Jehova: manens in hac urbe gladio interibit, aut fame, vel peste; qui vero exierit ad Chaldæos vivet, eritque ei ejus vita spolii instar, & vivus *abibit*. 3. Sic dixit Jehova: tradetur hæc urbs in manum exercitûs Regis Babylonis, qui eam capiet. 4. Dixerunt verò proceres Regi: morte adficiatur hîc vir, quandoquidem debilitat manus militarium virorum, qui supersunt in hac urbe & manus totius populi, dum eos his verbis adloquitur. Neque enim vir ille populum hunc incolumem optat, sed calamitosum. 5. Rex verò Sedekias, en, inquit, res est in manibus vestris, nam ne Rex quidem contra vos quidquam potest. 6. Itaque captum Jeremiam demiserunt funibus in cisternam Malchijæ, Regis filii, quæ erat in atrio custodiæ; in qua nulla erat aqua, sed tantùm lutum, in quod est demersus Jeremias.

7. Audivit autem Hebed-melechus Chusita (is erat in Regia Eunuchus) Jeremiam demissum esse in cisternam, dum Rex ad Portam Benjaminis sederet. 8. Egressus verò est è Regia Hebed-melechus, Regémque sic est adloquutus. 9. Domine Rex, malè fecerunt viri illi, in omnibus iis, quæ fecerunt Jeremiæ Prophetæ; quem demiserunt in cisternam, ubi fame morietur, nullus est enim panis ampliùs in urbe. 10. Mandata ergo dedit Rex Hebed-melecho Chusitæ, his verbis: sume tecum hinc triginta viros, educitóque Jeremiam è cisterna, antequàm moriatur. 11. Adsumsit ergo Hebed-melechus viros secum, atque ingressus est Regiam, sub thesauro, indéque abstulit veteres pannos raptatos & contritos, quos funibus demisit ad Jeremiam in cisternam. 12. Dixit verò Hebed-melechus Chusita Jeremiæ: suppone, quæso, veteres pannos raptatos & detritos axillis brachiorum tuorum, supra funes; & sic quidem fecit. 13. Extraxerunt deinde Jeremiam funibus, cúmque è cisterna eduxerunt, & mansit Jeremias in atrio custodiæ.

14. Postea

hæc sententia erat: 2. Sic dixit Creator: quisquis manebit in hac urbe gladio occidetur, aut peste. Qui verò exierit ad Chaldæos vivet, eritque vita ejus spolium, & vivus evadet. 3. Sic dixit Creator: tradetur hæc urbs in manus exercitûs Regis Babyloniæ, qui eam capiet. 4. Proceres verò auctores fuerunt Regi, plectendi capite Jeremiæ, quandoquidem dabat operam ut militum caderent animi, quotquot supererant in urbe, dum eos ita adloquebatur. Neque enim vir ille populum hunc incolumen esse optat, sed miserum. 5. At Rex Sedekias, res, inquit, in potestate vestra est, nam ne ego quidem quidquam, vobis invitis, possum facere. 6. Itaque captum Jeremiam demiserunt funibus in cisternam Malchijæ, Regis filii, quæ erat in atrio custodiæ; in qua cisterna nulla est aqua, sed lutum tantùm in quod est demissus Jeremias.

7. Interim his auditis, Hebed-melechus, Madianita, qui erat Regiæ Eunuchus, accepit Jeremiam demissum esse in cisternam, dum Rex ad Portam Benjamiticam sederet. 8. Egressus è Regia, ad Regem se contulit, eúmque ita est adloquutus. 9. Malè fecerunt, qui malè habuerunt Jeremiam, demiserúntque eum in puteum, ubi fame morietur, nullus enim est panis venalis in urbe. 10. Quibus auditis, Habed-melechum jussit, triginta viris sibi adjunctis, educere Jeremiam è cisterna, antequàm in ea moreretur. 11. Paruit Hebed-melechus, hominibus, qui se adjungerent ipsi, ad Jeremiam è puteo liberandum, sub thesauro Regio sito, veteribus vestibus brachiis ejus subjectis, in fundo putei, ne Prophetam læderent, dum eum traherent è puteo. Hebed-melechus monuit Jeremiam, 12. quî deberet uti vestibus demissis, & brachiis suis submissis. 13. Quas cùm sibi aptasset è cisterna, sine incommodo, est extractus, sed in priore carcere atrii custodia relictus, unde colligere licet Regem sibi etiamnum metuisse à Propheta, quem tantâ injuriâ adfecerat.

14. Postea

2. *Manens in hac urbe*] Jerosolimæ, quam urbem quasi rebellionis ducem habebant Babylonii; & quâ captâ, non falsò se totius Judææ dominos fore putabant. Quam ob rem Deus erat auctor ejus deserendæ, quod optimum fuisse res ipsa ostendit.

Erit ei vita spolii instar] Hoc est, debebit vitam suam pro spolio, aut præda habere, cùm cetera abstulerint Chaldæi, qui potuissent etiam ipsum occidere; quamobrem vitam debebit habere quasi spolium pretiosissimum, quod sibi servaverat, & æquo animo cetera amittere.

4. *Morte adficiatur* &c.] Cùm Jeremias esset vir inculpatæ vitæ, & qui non tunc primùm prædiceret calamitates popularibus suis, debuisset interrogari, de posterioribus prædictionibus; & preces publicæ institui, quibus Dei imploraretur misericordia. Sed Rex Judæ hîc ita se gessit, quasi nihili faceret Jeremiæ monita, & Prophetam hominem seditionis amantem, qui Babyloniis faveret. Quamobrem à Deo gravissimis pœnis Sedekias est adfectus. Attamen Aulici non ausi sunt è medio tollere Prophetam, metu, ut videtur, populi, qui ei, partim saltem, fidem habebat.

Debilitat manus] Deterret Jerosolimitanos ne arma capiant, & se strenuè tueantur, contra Chaldæos, qui victoriam, volente Deo, essent reportaturi.

5. *Nam ne Rex* &c.] Hinc liquet Reges non fuisse, apud Judæos, ἀνυπευθύνους, cùm invito Consilio suo non auderent quidquam magni momenti facere.

6. *In atrio custodiæ*] In quo excubias faciebant aliquot Regiæ Custodiæ milites. Dirum erat

14. Poſtea accerſivit ad ſe Jeremiam Prophetam Sedekias Rex, in tertium introïtum Ædis Jehovæ, dixítque Jeremiæ: de re quapiam interrogabo te, nec quidquam me celaveris. 15. Si tibi indicavero, inquit Jeremias, annon me occides; aut, ſi quid conſilii tibi dedero, audire renues? 16. Jusjurandum verò dedit clam Rex Sedekias Jeremiæ, his verbis: *ne* vivat Jehova, qui nobis hanc vitam dedit, ſi te occidero, aut ſi te tradidero hiſce hominibus, qui vitæ tuæ inſidiantur. 17. Jeremias verò Sedekiæ, ſic, inquit, dixit Jehova, Deus exercituum, & Deus Iſraëlis: ſi exiveris ad proceres Regis Babylonis, vita tua incolumis erit, néque hæc urbs igne abſumetur, vives tu, & familia tua. 18. Sin verò non exiveris ad proceres Regis Babylonis, Urbs hæc in manum Chaldæorum tradetur, qui eam igne comburent, nec tu eorum manui eripieris. 19. Tum Sedekias Jeremiæ, ego, inquit, anxius ſum, Judæorum causâ, qui transfugerunt ad Chaldæos, ne me tradant in eorum manum, néve mihi illudant. 20. Non tradent, inquit, Jeremias, auſculta modò voci Jehovæ, cujus cauſâ te adloquor & tibi bene erit, vitámque tuam ſervabis. 21. Si verò nolueris exire; hoc eſt, quod mihi oſtendit Jehova: 22. Omnes mulieres, quæ ſuperſunt in Regia Judæ, convocentur ad proceres Regis Babyloniorum & dicent eæ, viros, qui pacatè tecum vivebant, incitaſſe te & ſuperiores fuiſſe, demerſóſque in cœnum pedes tuos, & retrorſum eſſe converſos. 23. Omnes uxores tuas & filios tuos educent ad Chaldæos, neque tu eripieris eorum manui; ſed manu Regis Babylonis capieris, atque hanc urbem igne combures. 24. Tum Sedekias Jeremiæ, ne quisquam, inquit, ſciat hæc verba; neque morieris. 25. Si verò audierint proceres me tecum eſſe colloquutum, te convenient, & tibi dicent; indica nobis quid dixeris Regi, neque nos celato; nec te interficiemus; tum etiam quid tibi dixerit Rex; 26. iis dices: ſupplicationem meam Regi obtuli, ne me juberet reduci domum Jonathanis, ut illic morerer.

27. Poſtea

14. Poſtea vocavit ad ſe Prophetam ad tertium Templi aditum, ubi ſibi dixit eſſe, de quo eum interrogare cuperet, & cui ab eo ſine diſſimulatione reſpondere eum volebat. 15. Si ergo tibi indicavero, repoſuit Jeremias, annon me occides? aut ſi quid conſilii dederim, me audire noles? 16. Jusjurandum verò clam dedit Jeremiæ, his verbis: ne credatur vivere Deus, qui hanc vitam dedit, ſi te occidendum permittam hiſce hominibus, qui vitæ tuæ inſidias ſtruent. 17. At Jeremias Sedekiæ, ne vivat, inquit, Creator, Deus exercituum, idémque Deus Iſraël: ſi urbe exiveris ad Proceres Babylonios, Regis Babyloniorum Aulicos, non erit quod vitæ tuæ timeas; neque hæc urbs conflagrabit, vivéſque tu & familia. 18. Sin verò urbe exire verearis ad Proceres Babylonios; urbs hæc Babyloniis dedetur, qui ignem ei ſubjicient, nec tu eorum manus effugies. 19. Tum verò Sedekias Jeremiæ, ego, inquit, in magna ſum anxietate, eorum Judæorum causâ, qui transfugerunt ad Babylonios, ne me iis tradant, néve mihi illudant. 20. Atqui te non tradent illis, audi tantùm vocem Dei; cujus causâ te adloquor, & propter quem tibi bene erit, & vita tua incolumis erit. 21. Sin verò ad eos egredi nolis, hoc mihi revelavit Creator, hoc futurum oſtendit. 22. Ut omnes mulieres, quæ ſunt adhuc in Regia Regum Judæ, educantur, in gratiam Procerum Babyloniorum, iiſque dicant viros, qui pacem tecum colebant, te incitaſſe, & impetraſſe à te, ut pedes tuos veluti in coenum immitteres, atque aliò te converteres. 23. Jam omnes uxores tuas, & liberos tuos abducant Chaldæi in Babyloniam, ut illic ſerviant, nec eos redimere poteris, ſed ipſe abduceris à Rege Babyloniorum, unà cum tuis, & unà cum iis ignem huic urbi ſubjicietis. 24. Tum verò Sedekias, Jeremiæ, cave ne cuiquam, inquit, dixeris, & incolumis eris. 25. Si verò reſciverint me hæc tibi dixiſſe, te convenient, & poſtulabunt quid dixeris Regi, nec ſibi celandum quid ſit, quod ſi diceres à ſe te non occiſum iri; tum etiam quid reſponderit Rex; 26. iis dices te ei ſupplicationem obtuliſſe, ne te juberet reduci domum Jonathanis, ut illic occideres.

27. Tum

erat genus carceris ciſterna lutoſa, in qua vivere non licebat, ſine maximis incommodis.

7. *Chuſita*] חכושי *bacchouſchi*. Hoc eſt, Madianita, non Æthiops, ut oſtendit *Sam. Bochartus* Phalegi Lib IV. c. 2. Vir magnus *H. Grotius*, ad hunc locum, ita habet: *Jam tum eminus oſtendere voluit Deus, quam juſtas cauſas haberet gentes extraneas ad ſalutem vocandi. Servat Æthiops Prophetam, (quem Judæi opprimebant. Gentes in Chriſtum credidere, quem Judæi crucifixerant.* Primùm errat Vir Magnus in patria ſervi, quæ non fuit uſque adeò remota, ut certiſſimè probavit *Bochartus*.

Ad Portam Benjaminis] Extra eam Portam habebat prædium, aut agellum Propheta, ut ſupra vidimus.

16. *Ne vivat Jehova*] Mira formula jurisjurandi, cujus ſunt hæc ipſa verba: *Vivus Creator* (חי יהוה *hhai Jehovah*) *qui* (priùs eſt את quod deſtitutum eſt punctis, quia Maſſorethæ judicarunt delendum eſſe) *nobis hanc vitam dedit*. Primùm negativa particula omittitur, ne videatur negare eſſe Creatorem, contrà quem ſentiebat; deinde ſimpliciùs loquitur.

17. *Dixit Jehova Deus* &c.] Promiſerat Deus Jeremiæ, ut hîc habet, Sedekiam, ſi prodiret ad Duces Babylonios, incolumem rediturum.

22. *Qui pacatè tecum vivebant*] Hoc eſt, amici tui, aut qui ejusmodi eſſe videntur.

Demerſóſque in cœnum &c.] Hoc eſt, in difficultates immerſos, quibus ſe non expedituri

27. Postea omnes proceres Jeremiam convenerunt, atque interrogarunt; quibus respondit, iisdem verbis, quæ præscripserat Rex. Itaque taciti ab eo abierunt, nam res à nemine audita fuerat. 28. Mansit deinde Jeremias, in atrio custodiæ, ad diem usque, quo capta est Jerosolima.

Capitur Jerosolima, Sedekias evadere conatus retrahitur à fuga, unde ducitur ad Regem Babyloniorum; qui filios ejus coram eo occidit, ut & proceres Judæ, denique eum excæcat, & catenis vinctum abduxit. Reliqui etiam transferuntur Babylonem. Nebuchadretsar mandata de Jeremia, vitáque à Propheta Hebed-melecho permissa.

CUM verò capta esset Jerosolima (1. anno autem Sedekiæ, Regis Judæ, nono & decimo quidem mense, venerat Nebuchadretsar, Rex Babylonis, & omnis exercitus ejus Jerosolimam, quam obsederant; 2. anno verò Sedekiæ undecimo, mense quarto, nona mensis die, perrupta fuerat urbs) 3. ingressi sunt proceres omnes Regis Babylonis, sederúntque in porta media Nergal-saretsar, Samgar-nebus, Sarsochimus, Rabsaris, Nergal-saretsar præfectus Magorum, & ceteri omnes Regis Babylonis principes viri. CAPUT XXXIX.

4. Cùm autem eos vidit Sedekias, Rex Judæ, & omnes viri militares, aufugerunt, egressi nocte ex urbe, viâ horti regii, per portam, quæ erat inter duos muros, & viam deserti iniverunt: 5. sed eos persequutus est exercitus Chaldæorum, & adsequutus Sedekiam, in campestribus Jerichuntis, cúmque captum abduxit ad Nebuchadnetsarem, Regem

27. Tum omnes proceres convenerunt Jeremiam, quibus reposuit iisdem verbis, quæ Rex ei præscripserat. Quo factum, ut taciti ab eo abirent, res enim à nemine alio audita fuerat. 28. Deinde Jeremias mansit in atrio custodiæ, ad diem, quo capta est Jerosolima.

PARAPHRASIS.

1. POSTQUAM fuisset Jerosolima capta (anno Regni Sedekiæ Regis nono, atque ajus anni mense decimo venerat Nebuchadretsar, Rex Babyloniorum, cùm toto exercitu Jerosolimam, quam obsederant; 2. & quidem Sedekiæ anno undecimo, nono verò mensis die, perrupta fuerant mœnia) 3. ingressi sunt omnes aulici Regis Babyloniorum, sederúntque in medio portæ Nargal-saretsar, Samgar-nebus, Sarsochismus, Rabsaris, Nergal-saretsar, præfectus Magorum, & ceteri omnes Regis Babyloniorum principes viri.

4. Cùm verò eos vidissent Sedekias, Rex Judæorum, & militares viri, ex urbe noctu aufugerunt, viâ hortorum regiorum, per portam, quæ erat inter duos muros, & viam deserti capessiverunt; 5. sed eos persequutus est exercitus Chaldæorum, & adsequutus est in campestribus Jerichuntis, captúmque duxit ad Nebuchadnetsarem, Regem Babyloniorum, qui erat Riblæ, in agro Chamathensi, ubi sententiam

dituri essent. Metaphora ducta, ut videtur, ex more, quem paullò antea vidimus contra Jeremiam, reósque alios in usum revocatum.

COMMENTARIUS
In Caput XXXIX.

1. N*Ebuchadretsar*] Est idem nomen ac *Nebuchadnetsar*, & *Nabuchodonozor*, nisi ר scriptum sit pro נ. Ceterùm notas Parentheseos hîc omnino addendas judicavimus, quamvis Hebræi nullas habeant ejusmodi notas; quas Anagnostæ legendo supplebant.

2. *Perrupta fuerat urbs*] הבקעה העיר *bobkebah bajir*. Prima vox significat propriè quod dicas Gallicè: *on avoit fait une brêche*. De voce postrema si plura cupis, adi *Origines Linguæ Gallicæ Menagianas*. Vox Latina, quâ *ruptura muri* significatur an ad nos pervenerit nescio. Nomen Gallicum *Brêche* videtur ortum à verbo Teutonico, *brechen*, frangere.

3. *In porta media*] Non tantùm ut possessionem Urbis sibi vindicarent & servarent, sed ut illic judicarent, pro more Orientalium, de quo diximus ad Historiam Ruthæ.

4. *Rex & omnes viri militares* &c.] Cùm viderent se non posse armis expellere Babylonios, voluerunt abire in Ægyptum; ut conjunctim, cùm exercitu Ægyptio, cogerent Babylonios redire eò unde venerant; sed paullò post viderunt copias suas Babyloniis pares non esse.

5. *Riblam*] *Hieronymus* in locis habet: *REBLA in terra Emath, unde victor Pharao adductum Joachas transtulit in Ægyptum.* At in textu Græco *Eusebii* est: Ῥεβλαὰ ἐν γῇ Αἰμάθ, ἔνθα Φαραὼ μετέστησε Ἰωαχάζ. Sed ad locum consulendus *Bonfrerius*, in Onomastico, & quæ illic diximus.

Regem Babylonis Riblam, in agro Chamathensi, *ubi* sententiam ei pronunciavit. 6. Jugulavit Rex Babylonis omnes filios Sedekiæ Riblæ, ipso inspectante, *pariter*que omnes illustres Judæos trucidavit. 7. Tum Sedekiæ oculos excæcavit, vinxítque eum duabus catenis æneis, Babylonem abducendum.

8. *Urbis interim* Regiam & domos populi igne combusserunt Chaldæi, murósque Jerosolimæ diruerunt. 9. Nebuzaradan verò Satellitum Præfectus reliquias populi, qui in urbe manserat, eósque qui ad eum defecerant, & ceteros omnes è populo Babylonem transtulit; 10. at tenuissimos quosque è plebe, quibus nihil erat, reliquit in terra Judæ, eósque vineis & agris, eo tempore, donavit.

11. Verùm mandata dederat Nebuchadnetsar, Rex Babylonis, de Jeremia, Nebuzaradani, Præfecto Satellitum, in hanc sententiam: 12. cùm capito curam ejus gerito, nec quidquam mali ei facito; sed erga eum, prout ipse tibi dicet, te gerito. 13. Misit ergo Nebuzaradan, Præfectus Satellitum, Nabusaradanem, Præfectum Eunuchorum, Nergal-Saretserem, Præfectum Magorum, & omnes proceres Regis Babyloniæ; 14. miserunt *inquam*, & accersiverunt Jeremiam, ex atrio custodiæ, tradiderúntque Gedaljæ, Achikami filio, qui Saphanis filius fuit, ut deduceret eum domum, habitarétque Jeremias, in medio populo.

15. Jeremiæ verò facta fuerant verba à Jehova, cùm etiamnum detineretur, in atrio custodiæ, in hanc sententiam: 16. Ito & dicito Hebed-melecho Chusitæ: sic dixit Jehova *Deus* exercituum, *&* Deus Israëlis: mox immittam in hanc urbem quæ dixi, in calamitatem, non in utilitatem ejus, eruntque eo die coram te; 17. sed liberabo te, tunc tem-

sententiam ei pronunciavit. 6. Occidi etiam jussit idem Rex omnes filios Sedekiæ, ipso inspectante, & ceteros omnes illustres viros Judæorum.

7. Tum excæcavit Sedekiam, vinxítque catenis duabus æneis, & sic vinctum Babylonem abduci jussit.

8. Interea Jerosolimæ Regiam, & privatorum ædes combusserunt Chaldæi, atque mœnia urbis solo æquarunt. 9. Nebuzaradan verò, Satellitum præfectus, reliquias populi Jerosolimitani, quæ remanserant, eósque, qui ad eum defecerant, & alios, è populo Babylonem transtulit. 10. Tenuissimos tantùm è plebe; quibus nullæ erant divitiæ, reliquit in agris Tribûs Judæ, eósque agris & vineis donavit eo tempore.

11. At Chaldæorum Rex in mandatis dederat Nebuzaradani, Præfecto Satellitum, de Jeremia Propheta, 12. eum ad se vocare, & curam ejus gerere, nec mali quidquam ei facere, sed id quod peteret gratificari. 13. Misit igitur Nebuzaradan Præfectus præsidio Chaldæorum, Nabuzaradanem Præfectum Eunuchis, Nergal-Saretserem Præfectum Magis, & quisquis aderat procerum Regis Babyloniæ; 14. miserunt *homines*, qui arcesserent Jeremiam ex atrio custodiæ, eúmque commendarent Gedaljæ, filio Achikami, qui Saphanis filius fuit; ut eum comitarentur domum. Habitabat autem in medio populo.

15. Jeremiæ verò fuerat revelatio divina facta à Creatore, cùm vates ille etiamnum carcere detineretur, hanc in sententiam: 16. ito ad Hebed-melechum Madianitam, eique dicito: Sic loquutus est Creator, idémque Deus exercituum & Israëlis: mox immittam huic urbi calamitates, non quæ sint ei utiles, atque eas eo tempore videbis; 17. Sed iis tunc te liberabo, neque

In agro Chamathensi] Hanc *Chamath* oportet fuisse Ægypto vicinam, nam Sedekias Ægyptio exercitui obviam iverat. Habet quidem *Eusebius*: Ἐμὰθ ὅριον τῶν ἀλλοφύλων, ἐν χώρᾳ Δαμάσκου, interprete *Hieronymo*: *Emath terminus Allophylorum, in regione Damasci.* Ἡμὰθ, χώρα ἀλλοφύλων· ὁ δὲ Ἱερεμίας, πόλις Δαμασκοῦ; *Emath regio Allophylorum. Porrò juxta Hieremiam, civitas Damasci.* Oportuisset dicere *Damascenæ*, quo nomine regio tota vocatur. *Bonfrerius* etiam hîc ostendit varia peccasse *Eusebium* & *Hieronymum*, quamvis uterque in Palæstina vixerit. Sed, in hac re, negligenter, ut in multis aliis, se utérque gessit.

Riblam] Efferunt hanc vocem *Rebla*, aut *Reblatha*. Sed nobis præferenda auctoritas Exemplarium Hebraïcorum, quæ à Græculis corrumpi non potuerunt; ut Græca, ubi sunt innumera σφάλματα. Ceterùm *Rebla* & *Reblatha*, sunt unum nomen. Negligenter, in prolatione hujus vocis, se gesserunt *Eusebius* & *Hieronymus*, & miscuerunt quæ distinguere debebant. Vide hîc *Bonfrerium*. *Riblam* non satis notam fuisse *Eusebio* verè observat, sed fortè loci minùs adcurati debentur imperitis Librariis aut Criticis; inter quos *Eusebium* numerat, qui reverâ, in multis, peccavit. Habet, inter alia: Ῥεβλαὰ ἐν γῇ Αιμὰθ ἔνθα Φαραὼ μετέστησεν Ἰωαχάζ; quod vertit *Hieronymus*: *Rebla in terra Emath: unde Pharao adductum Joachaz transtulit in Ægyptum.* Ῥεβλαθὰ χώρα Βαβυλωνίων. Pro Αιμὰθ debuit etiam scribi Αἰμάθ.

10. *Tenuissimos*] Nisi non tantùm eripienda fuisset Judæis omnis auctoritas, sed & studium rerum novarum; non opus fuisset paullò ditiores in Babyloniam exulatum mittere; sed cùm facilè intelligerent invitissimos pati Judæos alius Gentis jugum, quod excutere possent quàm primùm; ditissimos quosque ad Euphratem abduxit, ceteris ad agros colendos relictis.

11. *Verùm mandata* &c.] Verisimile est quod *Grotius* hîc habet, Regem Babyloniorum monitum fuisse, Jeremiam semper favisse Babyloniis, cùm auctor fuisset aperiendæ iis Jerosolimæ; qua de causâ à Babyloniis bene habitus

temporis, neque tradêris in manum eorum, à quibus tibi metuebas; [18]. nam te *iis* eripiam, nec gladio cades, sed erit tibi vita tua, spolii instar; quia fiduciam in me posuisti, ait Jehova.

Humanitas Nebuzaradanis, erga Jeremiam, cui offert operam suam aut agros in Judæa, donatúmque remisit ad Gedaljam, præfectum Judææ à Babyloniis, cujus præfecturæ initia traduntur.

CAPUT. XL.

1. VERBA, quæ facta sunt Jeremiæ à Jehova, postquàm dimiserat eum Nebuzaradan, Præfectus Satellitum Ramâ; cùm captus fuisset & catenis vinctus, inter ceteros omnes migraturos Jerosolimâ, éque Juda, ut in Babyloniam transferrentur. [2]. Tum enim sumsit Præfectus militum Jeremiam, eíque dixit: Jehova, Deus tuus, minatus erat hanc calamitatem huic loco, [3]. quam ei immisit, fecítque, quemadmodum dixerat, quia peccastis in Jehovam, néque voci ejus auscultastis; quare quod dixerat id vobis contigit. [4]. Nunc verò hodie solvi catenas, quæ manibus tuis impositæ erant. Si venire mecum tibi videatur, veni mecum Babylonem, veni; tui curam geram: sin verò non placeat tibi mecum Babylonem venire, ne facias; circumspice totam terram, quæ est in conspectu tuo, quocúmque bonum & rectum tibi ire videbitur, eò ito. [5]. Aut *quamvis* nondum redierit, redito ad Gedaljam, Achikami filium, Saphanis nepotem, quem Rex Babylonis urbibus Judæ præfecit, & cum eo habita, in medio

que tradêris in manus eorum, à quibus tibi timebas; 18. nam iis te liberabo, nec gladio cades, sed vitam tuam spolii instar incolumem auferes; quia fiduciam tuam in me posuisti, ait Creator.

PARAPHRASIS.

1. VERBA *Creatoris*, ad Jeremiam à Creatore, postquàm Prophetam dimiserat Nebuzaradan, Præfectus Satellitum, Ramâ; cùm *Propheta* captus fuisset & catenis vinctus, inter omnes eos, qui migrare jussi erant, ut irent in Babyloniam. 2. Tunc enim Præfectus copiis Chaldaïcis vocavit Jeremiam, eúmque sic adloquutus est: Creator, Deus tuus, calamitatem Judæis, 3. quam vobis immisit, ut minatus erat, quia in eum peccaveratis, neque ei dicto audientes fueratis; quamobrem id, quod minatus erat, vobis contigit. 4. Hodie verò solvi catenas, quæ manibus vestris impositæ fuerint. Si venire mecum vobis placeat, venite mecum Babylonem, atque illic curam vestri geram. Quod si vobis non videatur, ne facite; circumspicite agros, quos potestis videre, atque eò quò videbitur ite. 5. Potestis etiam ire ad Gedaljam, Achikami filium, Saphanis nepotem, quem Babyloniorum Rex urbibus Judæ præfecit, & sub ejus patrocinio vivite, in medio vestro populo, vel quocumque videbitur ite. Tum Præfectus Satellitum populum donavit viatico & muneribus, quo facto populum illum dimisit, ut quò vellet se conferret.

6. Ivit

habitus fuit; quamvis hisce nequaquam faveret in perniciem patriæ suæ, in qua erat Templum Dei, quod Babylonii solo æquarunt. Sed erat Prophetæ Dei mandata probare, quæ ipsi dabantur.

Præfecto Satellitum] רב טבחים *rab tabbahhim*, quod verterunt LXX. ἀρχιμαγείρῳ. *Bochartus* Phalegi Lib. I. C. 19. optimè conjicit non tam culinæ præfectum, sic propriè dictum, quàm qui animalia occidebat.

18. *Erit tibi vita tua, spolii instar*] Incolumitas tua erit tibi quasi spolium hostibus ereptum.

COMMENTARIUS
In CAPUT XL.

1. R*Amâ*] Fuit Tribus Benjaminis ut monuit *Eusebius* in locis, ubi hæc legunt: Ῥαμὰ, φυλῆς Βενιαμὶν, πόλις Σαοὺλ, ἀπὸ ϛ´ σημείων εἰς Βοῤῥᾶν ἀπέναντι Βαιθήλ. μέμνηται αὐτῆς καὶ Ἱερεμίας. Quæ vertit *Hieronymus* verbotenus. *Bonfrerius* adnotat Ramam hanc ad septemtrionem Jerosolimæ fuisse colligi è Judicum XIX, 12, 13. nam ut iretur Jerosolimâ Ramam, oportuisse ad septemtrionem ejus urbis Ramam ire. Vide cetera, quæ habet eodem loco, quæ non sunt tanti.

2. *Jehova Deus tuus*] Idololatræ, quamvis haberent sua peculiaria Numina, non rejiciebant alios Deos vicinorum; seu crederent esse re verâ Deos, seu ut ne finitimos suos nimis offenderent, nisi loquerentur, instar eorum, de Numinibus quæ Idololatræ colebant. Hinc fit ut Præfectus Exercitûs Babylonici, cùm verba fecerit, tum dixerit: *Jehova Deus tuus*, & calamitatem Judæorum tribuerit Jehovæ indignationi. Babyloniorum verò vocatur *Bebel*, בל, ut pronunciabat, unde Græci fecerunt nomen *Beli*, quasi Dei peculiaris Babyloniorum, addito simul populi ejus nomine. Vide *Seldeni* Syntagma II. de Diis Syris.

4. *Nunc verò solvi* &c.] Quòd, nempe, Jere-

medio populo; vel quocumque tibi ire libebit, ito. Tum donavit eum Præfectus Satellitum viatico & munere atque eum dimisit.

6. Ivit ergo Jeremias ad Gedaljam Achikami filium, Mitspham & cum eo habitavit, in medio populo Judæo, qui in terra remanserat. 7. Audiverunt verò Duces omnes copiarum, qui per agros erant cum suis, Regem Babylonis terræ præfecisse Gedaljam, Achikami filium, eique commendasse viros, mulieres, impuberes, & de tenuissima plebe eos, qui Babylonem translati non fuerant. 8. Venerunt ergo Mitspham, ad Gedaljam, Ismaël, Nethanjæ filius, Jochanan & Jonathan, Koreachi filii, Seraja Thanchumethis filius, Hephaël, Netophatitæ filii, & Jezanja, Mahachathis filius, cùm ipsi, tum eorum viri. 9. Juravit Gedalja, Achikami filius, Saphanis nepos, iis & eorum viris, *nihil esse cur timerent*, & dixit; ne vereamini servire Chaldæis, habitate in hoc solo, servite Regi Babylonis & vobis bene erit. 10. Ego verò hîc habito Mitsphæ, ut excipiam Chaldæos, qui venient ad nos, vos verò colligite vinum, fructus æstivos & oleum, in vasa ea recondite, ínque urbibus, quas occupastis, manete.

11. Tum omnes etiam Judæi, qui erant apud Moabitas, Hammonitas, Idumæos & qui in omnibus terris erant, audiverunt à Rege Babylonis relictas esse reliquias in Juda, & præfectum eis fuisse Gedaljam, Achikami filium, Saphanis nepotem. 12. Redierunt itaque cuncti Judæi, ex omnibus locis, in quæ disjecti fuerant, venerúntque Mitspham, quæ in terra Judæ, ad Gedaljam, vinúmque & fructus æstivos maximâ copiâ collegerunt.

13. Postea Jochanan, Kareachi filius, & omnes duces copiarum, qui per agros erant, venerunt Mitspham ad Gedaljam, 14. eique, en nosti, inquiunt, Bahalisam, Hammonitarum Regem, misisse ad te Ismaëlem, Nethanjæ filium, ut te occidat. Verùm Gedalja, Achikami filius, iis fidem non habuit. 15. Jonathan etiam, Kareachi filius, Gedaljæ clam dixit Mitsphæ: ibo nunc & interficiam Ismaëlem, Nethanjæ filium, nec quisquam rem rescisat. Cur verò te ipsum occideret, dispergerentúrque omnes tribules,

6. Ivit ergo Jeremias ad Gedaljam, Achikami filium, Saphanis nepotem, Mitspham, & cum eo habitavit, inter Judæos, qui non fuerant in Chaldæam abducti. 7. Audiverunt verò duces omnes copiarum Judaïcarum, qui per agros errabant cum suis, à Rege Babyloniorum præfectum esse Gedaljam, Achikami filium, eique commendasse viros, mulieres, impuberes & è tenuissima plebe eos, qui Babylonem non erant translati. 8. Venerunt ergo Mitspham, ad Gedaljam, Ismaël, Nethanjæ filius, Jochanan, & Jonathan, Koreachi filii, Seraja Tanchumetis filius, Hephaël, Netophatitæ filii, & Jezanja, Mahachatis filius, tum ipsi, tum eorum viri. 9. Fidem dedit Gedalja, Achikami filius, Saphanis nepos, iis & eorum viris *nihil*, esse quod timerent, addiditque ne vererentur servire Chaldæis, sed habitarent suum solum, servientes Chaldæis & iis fore bene. 10. Addidit se illic, ubi erat habitare Mitsphæ, ut exciperet eos qui è Chaldæa in Judæam venirent, sed qui in patria manserant in patrio solo posse securè colligere terræ fructus, seu æstivos, seu oleas unde oleum exprimerent, in vasa hæc recondere, & securè manere in urbibus, quas occuparant.

11. Tunc temporis alii omnes Judæi, qui erant apud Moabitas, Hammonitas, & Idumæos, atque in aliis oris, acceperunt à Rege Babyloniæ relictas esse reliquias Judæorum in agris Tribûs Judæ, & præfectum iis relictum esse Gedaljam, Achikami filium, Saphanis nepotem. 12. His auditis, Judæi ex omnibus locis, per quæ erant sparsi, redierunt, in patriam, iveruntque Mitspham, quæ est in Tribu Judæ, ad Gedaljam, vinúmque & fructus æstivos, maximâ copiâ, collegerunt.

13. Deinde Jochanan, Kareachi filius, & ceteri duces, qui per agros Judæ sparsi erant, iverant Mitspham, ad Gedaljam, 14. eique, nosti, inquiunt, à Bahaliso, Hammonitarum Rege, missum esse ad te Ismaëlem, Nethanjæ filium, ut te occidat. Sed Gedalja ei fidem non habuit

Jeremias auctor fuisset, æquo animo, sumendi jugi Babyloniorum, quod tamen fecerat non benevolentiâ erga ejus populum, sed quia jubebat hoc Deus Israëlitarum, ut satis constat ex iis, quæ dixerat popularibus suis.

Tui curam geram] *Ponam oculum meum super te.* Te nequaquam negligam, ut eos, *quos non videmus ampliùs.* Dux Babylonius ei agrum offerebat, quem vellet in fertilissimis Babylonis agris; aut si mallet in Judæa manere, quod posceret in sua patria, quæ parebat jam Nebuchadnetsari.

7. *De tenuissima plebe*] Quæ obnoxia erat copiis Babylonicis, ad terram servandam relictis; ne fortè iterum conspirassent contra Babylonios, cum hostibus Babyloniorum, quales erant Ægyptii, aut alii qui inviti obediebant iis, à quibus subacti erant.

8. *Mitspham*] Videtur esse, quæ ab *Eusebio*, *Maspha* vocatur, & dicitur *fuisse in finibus Eleutheropoleos*, contra *septemtrionem pergentibus Æliam, pertinens ad Tribum Judæ.*

9. *Nihil esse cur timerent*] Hoc aut aliquid simile debet intelligi.

10. *Ut excipiam Chaldæos*] Nempe, ut puto, eos, qui venirent nomine Regis Chaldæorum, cum mandatis ad Judæos; qui admonerentur de eo, quod volebat fieri erga vicinas potestates, & præsertim Ægyptios, qui erant omnium

tribules, qui ad te confluxerunt, & quod superest *tribûs* Judæ periret? [16]. Sed Gedalja, Achikami filius, Jochanani, Kareachi filio, ne hoc, inquit, facias, nam falsum est, quod de Ismaële dicis.

Trucidatur ab Ismaële Gedalja & quidquid erat militarium cum eo virorum; cujus cædem cùm alii Judæi ulcisci vellent, aufugit homicida ad Hammonitas; at ceteri Judæi, sibi à Chaldæis metuentes, de fuga in Ægyptum cogitarunt.

CAPUT XLI.

1. MENSE verò septimo, Ismaël Nethanjæ filius, Elisamæ nepos, è prole regia, & regni proceribus, decémque cum eo viri venerunt Mitspham, ad Gedaljam, Achikami filium, atque illic unà convivati sunt. [2]. Dein surrexerunt Ismaël, Nethanjæ filius, & decem viri, qui cum eo erant, obtruncarúntque gladio Gedaljam, Achikami filium, Saphanis nepotem, quem regioni præfecerat Babyloniæ Rex; [3]. simúlque omnes Judæos, qui erant Mitsphæ, cum Gedalja, & Chaldæos, qui illic inventi sunt, viros militares occidit Ismaël.

[4]. Postero verò die, post cædem Gedaljæ (quæ nemini adhuc innotuerat) [5]. venerunt viri Sechemo, Silunte & Samaria octoginta, barbâ rasâ, scissis vestibus, atque à se ipsis incisi; gerebántque manibus munus *farreum* & thus, quæ inferrent Ædi Jehovæ. [6]. Obviam autem illis Mitsphâ egressus est Ismaël, Nethanjæ filius, flens per viam, cúmque in eos incidisset, iis, venite, inquit, ad Gedaljam, Achikami filium. [7]. Cùm verò venissent in mediam urbem, jugulavit eos Ismaël, Nethanjæ filius, & viri qui cum illo erant, atque in fossam *conjecit*. [8]. Decem tamen viri inter eos inventi sunt, qui Ismaëli, ne nos, inquiunt, occidas, sunt enim nobis abdita ruri frumenta, horrea, oleum & mel, *quæ tibi dabimus*. *Quare* destitit, nec eos, inter fratres, occidit. [9]. Fossam autem, in quam projecit Ismaël omnia cadavera eorum, quos Gedal-

habuit. 15. Jonathan quoque, Kareachi filius, Gedaljæ clam dixit Mitsphæ: nunc ibo & occidam Ismaëlem, Nethanjæ filium, nec quisquam sciet à quo ille interfectus fuerit. Cur verò te ipsum occideret, dispergerentur omnes Judæ tribules, qui ad te confluxerunt, & quod superest Tribûs periret? 16. Verùm Gedalja, Achikami filius, Jochani, Kareachi filio; ne hoc, inquit, facias; nam verum non est quod de Ismaële dicis.

PARAPHRASIS.

1. MENSE septimo, Ismaël, Nethanjæ filius, Elisamæ nepos, prolis regiæ, & procerum regni, decemque cum eo viri, venerunt Mitspham, ad Gedaljam, Achikami filium, unàque sunt convivati. 2. Postea Ismaël, Nethanjæ filius, & decem viri, qui cum eo conspirarant, gladio occiderunt Gedaljam, Achikami filium, Saphanis nepotem; quem regioni præfecerat Babyloniorum Rex, 3. simúlque omnes Judæos, qui deprehensi sunt milites occidit Ismaël.

4. At die, qui sequutus est cædem Gedaljæ (quæ etiamnum ignota erat) 5. venerunt viri Sechemo, Silunte, & Samariâ octoginta, barbâ rasâ, scissis, vestibus atque à se ipsis incisi. Manibus verò gerebant munus farreum & thus, quæ inferrent in Templum Creatoris. 6. Obviam autem iis ivit profectus Mitsphâ Ismaël, Nethanjæ filius, flens in ipsa via; cùmque in eos incidisset, venite, inquit iis, ad Gedaljam, Achikami filium. 7. Postquàm pervenissent in mediam urbem, jugulavit eos Ismaël, Nethanjæ filius unà cum præsidio, cui præerat, & occisorum cadavera in fossam conjecit; qui fuere fructus Anarchiæ, quæ erat apud Judæos. 8. Fuere tantùm decem viri, inter eos, qui dixere Ismaëli, non esse cur eos occiderent, quia habebant ruri frumentum, horrea, oleum & mel, quæ ei essent daturi. Quamobrem desiit in eos sævire, nec eos ut ceteros occidere. 9. Fossam autem, in quam Ismaël cadavera omnia eorum, quos Gedaljæ causâ interfecerat, fecerat Rex Asa

omnium potentissimi, & graves pœnas Cyro tandem dedere.

12. *Fructus æstivos*] Triticum, & alia ejusmodi legumina, quæ solent in totum annum seponi.

Ex omnibus locis &c.] Finitimis, scilicet, in quæ fugerant, donec viderent quænam sors suæ gentis futura esset.

Gedaljæ causâ occiderat, fecerat Rex Asa, sibi metuens à Bahasa, Rege Israëlis. Sed eam implevit Ismaël, Nethanjæ filius, cæsorum cadaveribus. [10]. Abduxit deinde captivas omnes reliquias populi, qui erat Mitsphæ, filias Regis & ceteram plebem, quæ supererat, quas commiserat Nebuzaradan, militum Præfectus, Gedaljæ, Achikami filio; Ismaël, *inquam*, Nethanjæ filius, *his factis*, abiit, ut transfugeret ad Hammonitas.

[11]. Jochanan verò Kareachi filius, & omnes copiarum duces, qui cum eo erant, audito omni facinore, quod Ismaël, Nethanjæ filius, perpetrarat, [12]. adsumserunt omnes suos viros, iverúntque, ut cum Ismaële pugnarent, atque eum ad aquas multas, quæ sunt Gabahone, adepti sunt. [13]. Cùm verò populus, qui erat cum Ismaële, vidisset, Jechananem, Kareachi filium, omnésque duces copiarum, qui cum eo erant, lætatus est, [14]. & converso agmine, *is* populus, quem captivum Mitsphæ abduxerat Ismaël, rediit & se contulit ad Jochananem, Kareachi filium. [15]. Ismaël verò, Nethanjæ filius, fugit Jochananem, cum octo viris, atque ad Hammonitas profectus est.

[16]. Cepere ergo Jochanan, Kareachi filius, & omnes copiarum duces, qui cum eo erant, omnes reliquias populi, quas abduxere ab Ismaële, Nethanjæ filio, *qui eas se sequi coëgerat* Mitsphâ, postquàm Gedaljam, Achikami filium occidisset. Viri *erant* militares, mulieres, impuberes & Eunuchi, quos *Jochanan* Gabahone reduxit. [17]. Profecti ergo sunt & consederunt ad habitationem Chimhami, quæ est juxta Bethlehemum; ut inde abirent, ingrederentúrque Ægyptum; [18]. procul à Chaldæis, à quibus timebant; quia Ismaël Nethanjæ filius, occiderat Gedaljam, Achikami filium, quem Babyloniorum Rex terræ præfecerat.

Judæorum reliquiæ interrogant Jeremiam de eo, quod à se fieri vellet Deus, cujus responsum accipiunt; quo jubentur manere in solo patrio, vetantúrque ire in Ægyptum; magnis additis minis, ni manerent.

CAPUT XLII.

1. ADIERUNT omnes duces copiarum, & *præsertim* Jochanan, Kareachi filius, Jezanja, Hosajæ filius, ac totus populus, à minimo ad maximum, [2]. Jeremiam Prophetam, cui dixerunt, liceat nobis tibi supplicare; ora Jehovam, Deum

Asa, cùm sibi timeret à Bahasa, Rege Israëlis. Sed eam implevit Ismaël, Gedaljæ filius, cæsorum cadaveribus. 10. Deinde captivas abduxit reliquias omnes populi, qui erat Mitsphæ, filias Regis & reliquam plebem, quæ supererat & quas commiserat Nebuzaradan, militum Præfectus, Gedaljæ, Achikami filio; Ismaël, *inquam* Nethanjæ filius, *his factis* abiit ut transfugeret ad Hammonitas.

11. Jochanan verò, Kareachi filius, & ceteri copiarum duces, audito toto hoc facinore, quod Ismaël, Nethanjæ filius, admiserat, 12. milites suos ad se convocarunt, cum quibus ad eum iverunt, ut pugnarent cum Ismaële, Nethanjæ filio, atque eum ad aquas multas, quæ sunt Gabahone, adsequuti sunt. 13. Cùm verò copiæ, quas collegerat Ismaël, vidissent Jochananem, Kareachi filium, omnésque duces, qui cum eo erant, lætatæ sunt, 14. & converso agmine, ea multitudo, quam captivam abduxerat Ismaël Mitsphâ, rediit, & se contulit ad Jochananem, Kareachi filium. 15. Ismaël verò, Nethanjæ filius, fugit Jochananem, cum octo viris, atque ad Hammonitas profectus est.

16 Ceperunt ergo Jochanan, Kareachi filius, & omnes copiarum duces, qui cum eo erant, omnes reliquias populi, quas abduxerunt ab Ismaële, Nethanjæ filio, qui eas se sequi coëgerat Mitsphâ; postquàm Gedaljam, Achikami filium, è medio sustulisset. Viri erant militares, mulieres, impuberes, & Eunuchi, quos Jochanan Gabahone reduxerat. 17. Profecti sunt, & consederunt Chimhami, quæ non est procul Bethlehemo; ut illinc fugerent, si opus esset, in Ægyptum, remotam à Chaldæis, quos timebant. 18. Igitur venerunt in pagum, qui non procul est à Bethlehemo, ut inde, si necesse esset, fugerent in Ægyptum, procul à Chaldæis, quos potissimum timebant; quia Ismaël, Nethanjæ filius, obtruncaverat Gedaljam, Achikami filium, quem ei tractui terræ præfecerat Rex Babyloniorum.

PARAPHRASIS.

1. TUNC temporis, omnes qui præerant copiis & præsertim Jochanan, Kareachi filius, & Jezanja, Hosajæ filius, ac universus populus, à minimo ad maximum; 2. Jeremiam Prophetam, cui dixerunt: liceat nobis te orare, ut Deo supplices, pro nobis, nempe, pro reliquiis hisce

COMMENTARIUS
In CAPUT XLII.

2. LIceat nobis tibi supplicare] *Cadat quæso nostra oratio ante faciem tuam.*

3. *Ut nos doceat* &c.] Non quod Religionem adtinebat, sed ad incolumitatem Gentis, quæ

Deum tuum, pro nobis, *hoc est*, pro omnibus hisce reliquiis; pauci enim, è multis, remansimus, ut oculi tui vident; 3. ut nos doceat Jehova, Deus tuus, viam quam *tutò* ingrediamur, & quid facere nos par sit. 4. Jeremias vero Propheta: obsequar; inquit, vobis, quam primùm orabo Creatorem, Deum vestrum, quemadmodum dixistis; tum quid responderit indicabo vobis, nec quidquam vos celabo. 5. At illi Jeremiæ, sit Jehova, *inquiunt*, testis verax ac fidus, contra nos, nisi pro omnibus mandatis, quæ Jehova, Deus tuus, per te, ad nos miserit, nos gesserimus. 6. Sive res grata sit, sive tristior, voci Dei nostri, ad quem te adlegamus, auscultabimus; ut nobis bene sit, quia voci Jehovæ Dei nostri obsequuti fuerimus.

7. Exactis verò decem diebus, Jehova Jeremiam est adloquutus. 8. Vocavit ergò ad se Jochananem, Kareachi filium, omnes duces copiarum, qui cum illo erant, populúmque universum, à minimo ad maximum; 9. iísque, sic dixit, inquit, Jehova, Deus Israëlis, ad quem me adlegastis, ut supplicationem vestram ei offerrem; 10. si manseritis in hac terra augebo vos, nec destruam; vos plantabo, nec evellam; nam pœnitet me calamitatis, quâ vos adfeci. 11. Ne vobis timeatis à Rege Babylonis, quem metuitis, nihil ab eo vereamini, ait Jehova, quia vobis adsum, ut vos liberem, útque ejus manui vos eripiam. 12. Tangam eum misericordiâ, vestri causâ, ut misereatur vestri; & faciet ut redeatis in solum vestrum. 13. Si dixeritis: non habitabimus, in hac terra; ita ut non auscultetis Jehovæ, Dei vestri, voci, 14. negetísque *facturos vos, sed dicatis*: In terram Ægyptiam ibimus, ubi bellum non videbimus, nec sonitum tubæ audiemus, nec penuriâ panis esuriemus, ibíque habitabimus; 15. audite nunc, ô reliquiæ Judæ, verbum Jehovæ. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum & Deus Israëlis, si vultum converteritis ad eundum in Ægyptum, eámque, ut illic peregrinemini, ingressi fueritis; 16. erit *in ea* gladius, à quo vobis timetis; adsequetur vos, in terra Ægyptia; faméſque, cujus causâ anxii estis, adhærebit vobis, atque ibi moriemini. 17. Quicúmque vultum converterint, ad petendam Ægyptum, ut illic peregrinentur, peribunt gladio, fame aut peste; nec quisquam erit eis superstes, aut qui calamitatem evadet, quam iis immittam. 18. Nam dixit Jehova, *Deus* exercituum & Deus Israëlis: quemadmodum effusa est ira & indignatio mea in incolas Jerosolimæ: sic effundetur excandescentia mea in vos, cùm ingressi fueritis Ægyptum, eritísque exsecrationi, stupori, maledictioni atque opprobrio, nec locum hunc ampliùs videbitis. 19. Dixit Jehova vobis ô reliquiæ Judæ: ne redeatis in Ægyptum, quod scitote me hodie vos obtestari. 20. Nam

hisce omnibus; nam è multis pauci mansimus, ut vides; 3. ut nos Deus tuus doceat, quæ sit via, quam possimus tutò inire, & quid facere debeamus. 4. Jeremias verò Propheta promisit se facturum quod cupiebant, & quidem quàm primùm, séque iis dicturum, quid Deus respondisset, nec quidquam celaturum. 5. Vicissim polliciti sunt Judæi, Deo teste invocato, se facturos quidquid ministerio Jeremiæ ipsos jussisset; 6. Sive sit, inquiebant, res gratior aut tristior, quam nomine Dei nobis nunciabis, ei parebimus, ut nobis bene sit.

7. Exactis verò decem diebus, Creator Jeremiam est adloquutus, 8. qui vocavit ad se Jochananem, Kareachi filium, omnes duces copiarum, qui aderant, & totum populum; 9. iísque, sic dixit, inquit, Creator, Deus Israëlis, ad quem me misistis, ut preces vestras ei offerrem: 10. Si hìc maneatis in terra vobis data; augebo numerum vestrum, nedum ut eum minuam; faciam ut radices agatis hìc, nedum ut vos hinc evellam; pœnitet enim me calamitatis, quam vobis misi. 11. Ne metuatis Regem Babyloniorum, cujus metu territi estis, ait Creator, quandoquidem vobis adsum, ut vos ab hostibus vestris liberarem. 12. Faciam ut eum vestri misereatur, útque in patriam vestram redeatis. 13. Si dixeritis vos non posse tutò in hac terra manere, nec velitis Deo vestro parêre; 14. sed vos ituros potiùs in Ægyptum, in qua tutiùs habitetis, nec bellum timeatis, nec pane indigeatis; 15. audite, vos reliquiæ Tribûs Judæ, verba Creatoris, ejusdémque Dei exercituum, atque Israëlitarum: si eò deveniatis, ut eatis in Ægyptum, ut in ea quasi peregrini commoremini, 16. scitote etiam illic vos inventuros gladios, in vos strictos, quos timetis, & qui in vos stringentur. 17. Quicumque eò ibunt peregrinandi causâ, morientur illic, aut gladio, aut fame, aut peste; nec quisquam eorum erit, qui sit superstes, aut qui calamitatem evadat, quam iis immittam. 18. Etenim Creator, qui bello præest, & Deus est Israëlis, dixit se effusurum indignationem suam, qualis fuit ira in Jerosolimitanos; in eos qui fugient in Ægyptum, futurósque eos exsecrationi, stupori, maledictioni atque opprobrio, neque hunc locum ampliùs videbitis. 19. Dixit Creator vobis, ô reliquiæ Judæ: ne redeatis in Ægyptum; quod scitote me hodie obtestari. 20. Nam

quæ maximas calamitates tulerat, ex quo subacta fuerat à Chaldæis, Verbotenus: *& adnunciet nobis Jehova Deus tuus viam, quâ eamus, & verbum quod faciamus.*

5. *Pro omnibus mandatis*] בכל הדבר behol haddabar, *in omni verbo, quod emiserit Jehova Deus, per te, ad nos miseris, sic faciemus.*

6. *Sive res sit grata* &c.] Omnibus præceptis Dei, sive gratis, sive tristibus, obsequemur; ut nobis sit bene, quia ei paruerimus.

5. *Jehova*

20. Nam vosmet ipsi decipitis, cùm me adlegaveritis ad Jehovam, Deum vestrum, his verbis: ora pro nobis Jehovam, Deum nostrum, omniáque, quæ tibi dixerit Jehova, Deus noster, nuncia nobis, eáque exsequemur. 21. *Hæc* hodie vobis nunciavi, nec audistis vocem Jehovæ, Dei vestri, nec quidquam eorum, propter quæ me ad vos misit. 22. Nunc ergo scitote, vos gladio, fame & peste interituros, in loco, in quem vultis ire, ut illic peregrinemini.

Negant Judæi se perituros Jeremiæ, eúntque in Ægyptum, quò secum & Prophetam abducunt, qui illic iis atque Ægypto maximas calamitates minatur.

CAPUT XLIII.

1. CUM autem absolvisset Jeremias proloqui universo populo, omnia verba Jehovæ, eorum Dei, quorum proferendorum causâ eum miserat; 2. dixere Hazarja, Hosajæ filius, Jochanan, Kareachi filius, & omnes viri superbi Jeremiæ: falsa loqueris, non te misit Jehova, Deus noster, ut diceres, ne ingrediamini in Ægyptum, ut illic peregrinemini. 3. Sed Baruchus, Nerijæ filius, te concitavit contra nos, ut nos traderet in manum Chaldæorum, qui nos occiderent, aut Babylonem captivos abducerent. 4. Nec auscultavit Jochanan, Kareachi filius, nec dux ullus copiarum, nec quisquam è populo voci Jehovæ, ita ut habitarent in terra Judæ.

5. Abduxerunt ergo Jochanan, Kareachi filius, & omnes duces copiarum, omnes reliquias Judæ, quæ ex omnibus gentibus redierant, per quas disjecti fuerant, ut peregrinorum instar terram Judæ incolerent; 6. viros & mulieres, impuberes, filias Regis & omnia capita, quæ Nebuzaradan, Præfectus Satellitum, reliquerat, cum Gedalja, Achikami filio, Saphanis nepote; Jeremiámque Prophetam, & Baruchum, Nerijæ filium. 7. Ingressi ergo sunt terram Ægyptiam, nec audiverunt vocem Jehovæ, iverúntque Daphnas.

8. Daphnis verò adloquutus est Jehova Jeremiam, in hanc sententiam: 9. Sume in manum

20. Nam vos ipsi fallitis, cùm me adlegaveritis ad Creatorem Deum vestrum, his verbis: ora pro nobis Creatorem, Deum nostrum, ut exsequamur id quod jusserit. 21. Hodie verò vobis nunciavi quid velit à vobis fieri, nec tamen parêre vultis iis, quæ vobis dicenda mandavit. 22. Scitote ergo vobis gladio, aut peste pereundem in loco, in quem fugere vultis, ut illic peregrinorum instar esse velitis.

PARAPHRASIS.

1. CUM hæc dixisset, sine dissimulatione, Jeremias toti populo, qui aderat, prout à Deo jussus erat; 2. Hazarja, Hosajæ filius, Jochanan, Kareachi filius, & alii superbi viri negarunt missum esse Jeremiam à Deo; ut diceret quæ ab illo audiverant, & talia dici, ne irent in Ægyptum, ubi peregrinarentur. 3. Verùm Baruchus, Nerijæ filius, te concitavit contra nos, ut nos proderes Chaldæis, qui nos interficerent, aut Babylonem captivos abducerent. 4. Nec audivit Jochanan, Kareachi filius, nec ullus alius dux copiarum, nec ullus è populo audivit vocem Creatoris, ita ut vellent in Judæa habitare.

5. Ideò nec Jochanan, Kareachi filius, nec alius Dux militum dubitarant colligere reliquias posterorum Judæ, quæ undecumque venerunt, ut peregrinorum instar agros ejus Tribûs colerent. 6. Erant viri & mulieres, etiam impuberes, filiæ Regum, & omnes, quos Nebuzaradanus, Præfectus Satellitum, reliquerat, cum Gedalja, Achikami filio, Saphanis nepote; Jeremiámque Prophetam, & Baruchum, Nerijæ filium. 7. Hi iverunt in Ægyptum, nec audiverunt vocem Creatoris, iveruntque Daphnas.

8. Cùm esset illic Jeremias, Creator sic est eum adloquutus: Sume magnos lapides, quos abscondes in luto ad fornacem laterariam, quæ est ad ostium Regiæ Regis Ægypti, quæ est Daphnis, coram

7. *Jehova Jeremiam est adloquutus*] De iis, nempe, de quibus Deum consuluerat Jeremias.

8. *Vocavit ad se* &c.] Ut imperium occuparet, quod comprobavit cœtus Ducum, populus & Deus ipse.

14. *Facturos vos, sed dicetis*] Addenda hæc, ne oratio hiulca sit.

In terram Ægyptiam] Ut tuti essent, contra Babylonios, quos putabant velle & posse Judæorum agros, non verò Ægyptum, vi & armis invadere, propter munitas urbes, & Nili varios alveos. Accedebat quòd tritico abundaret. Qua de re, vel *Justinus* abundè egit Lib. II, 1. atque ejus Interpretes, qui plures Auctores & meliores eam in rem indicarunt. Sed erat maximâ idololatriâ infecta; quæ fuit etiam gravissima ratio, cur Judæi in eam fugerent.

16. *Erit in ea gladius*] Hoc constitit, tempore sequente, cujus historiam contexuit vir doctissimus *Joan. Marshamus*, in *Chronico Canone Ægyptiaco.*

COM-

manum tuam magnos lapides, quos abdes in luto ad fornacem laterariam, quæ est ad ostium domûs Pharahonis, *quæ est* Daphnis, coram viris Judæ, 10. eísque dicito: Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum & Deus Israëlis: mox ego accersam Nebuchadretsarem, Babylonis Regem, servum meum, collocabóque solium ejus supra lapides illos, quos abdidi, tendétque illic tentorium suum. 11. Veniet, ac terram Ægyptiam malè mulctabit, & nonnullos quidem mortis, alios captivitatis, alios gladii *damnatos*, ad mortem, captivitatem & gladium *duci jubebit*. 12. Subjiciam ignem Ædibus Deorum Ægypti; comburétque ille eos, & captivos ducet. Induet se se *imperio* Ægyptiæ terræ, ut pastor pallio suo se induit, egreditúrque illinc incolumis. 13. Conteret statuas Heliopoleos, quæ sunt in terra Ægyptia, Ædésque Deorum Ægypti igne absumet.

Vaticinium Jeremiæ de Judæis, qui in Ægypto degebant, quod contumaci responsô excipiunt; quibus ille extrema mala prænunciat.

1. VERBA *à Deo*, Jeremiæ facta de omnibus Judæis, qui Ægyptiam terram incolunt, degúntque Magdoli, Daphnis, Memphi, & in terra Pathyride, in hanc sententiam: 2. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum *&* Deus Israëlis: vos vidistis omnem calamitatem, quam immisi Jerosolimæ & cunctis urbibus Judæ; en hodie sunt vastitates, nec ullus est in iis incola; 3. propter scelera, quæ perpetrarunt, ut me irritarent, útque irent suffitum, & cultum Deos alienos, quos neque norant ipsi, neque vos, neque Majores vestri. 4. Misi tamen ad eos omnes servos meos Prophetas, mane surgens, *continuó*que mittens, qui dicerent: ne faciatis rem hancce abominandam, quam odio habeo. 5. At non auscultarunt, nec inclinarunt aures suas ad audiendum, ut redirent à nequitia sua, ita ut Diis alienis suffitum ampliùs non offerrent. 6. Effusa ergo est ira, & indignatio mea accensa est in urbes Judæ, & in plateas *præsertim* Jerosolimæ, conversǽque sunt in vastitatem, & solitudinem, ut sunt hodie. 7. Nunc sic dixit

Caput XLIV.

coram Judæis, 10 iisque dicito: Sic dixit Creator, Deus exercituum & Israëlis: mox accersam Nebuchadretsarem, Babyloniorum Regem, servum meum, quo usus sum, ad Israëlitas puniendos; collocabóque solium ejus, illic ubi te jussi lapides abscondere, & tendebit ibidem tentorium suum. 11. Veniet atque Ægyptum malè habebit, nonnullos mortis, alios captivitatis, alios gladii, damnatos ad mortem, captivitatem & gladium ducet. 12. Subjiciet ignem templis Deorum, quos adorant Ægyptii, quo eorum statuæ absumentur; nonnullos captivos abducet. Imperium Ægypti invadet. Induet se imperio Ægypti, ut pastor pallio suo, recedétque incolumis. 13. Heliopoleos statuas, in pulverem rediget, & templa totius Ægypti comburet.

PARAPHRASIS.

1. VERBA Dei de Judæis, qui in Ægypto habitant Magdoli, Daphnis, Memphi & in regione Pathyride, in hanc sententiam, audiente Jeremia prolata: 2. Sic loquutus est Creator, Deus exercituum, & præsertim prolis Israëlis: Vidistis omnes calamitates, quas Jerosolimæ immisi, ut aliis urbibus tribûs Judæ. Hodie sunt sicut eremi incolis destitutæ; 3. propter horrenda facinora, quæ admiserant, ut me irritarent, & ut colerent Deos alienos, quos nec ipsi noverant; nec eorum Majores. 4. Misi nihilo minùs quàm primùm Prophetas meos, qui vos dehortarentur, ne faceretis id quod odio habeo. 5. Verùm dicto obedientes non fuerunt, neque Prophetis aures præbuerunt, ita ut desinerent ita se gerere. 6. Quamobrem accensa est indignatio in urbes Tribûs

COMMENTARIUS
In Caput XLIV.

1. DAphnas] תחפנחס *thahhphanhhes*, linguâ Ægyptiâ. Græci vocarunt *Daphnas Pelusias*, propter vocum viciniam. De utraque multis egit memoratus *Marshamus*, Sæculo XVIII. Idem post *Jos. Sculigerum* existimabat minas has exsequutioni mandatas non fuisse, ob Judæorum pœnitentiam, cui pepercit Deus.

Memphi] בנוף *benoph*.

In terra Pathyride] Hebraïcè פתרוס *phathros*, quod est nomen superioris Ægypti, quod ostendit *Joan. Marshamus* ad sæculum XVIII. p. 544.

In hanc sententiam] *Dicendo*.

2. *Jehova Deus exercituum*] Est tantùm צבאות *exercituum*. Sed quia יהוה numquam est in statu constructo, subauditur, אלהי *Dei*, quod expressimus.

Vastitates] חרבה *hhorbah*, vastitas.

4. *Mane surgens*] Satis maturè, ut nuperam vestram idololatriam coërcerem, ne latiùs serperet. Propriè si loquamur, Prophetæ soli mane surgere poterant non Deus; sed dicit se facere id quod in mandatis dederat Prophetis.

6. *Accensa* &c.] *Incensa ergo est ira mea, & platea*

dixit Jehova, Deus exercituum & Deus Israëlis: cur vos perpetratis magnum hoc scelus, in vosmet ipsos, ut exscindatis vobis virum, & fœminam, parvum & lactentem; ne *ullæ* reliquiæ vobis supersint; [8]. útque irritetis me operibus manuum vestrarum, suffitum offerendo Diis alienis, in terra Ægyptia, quam ingressi estis, ut in ea peregrinaremini; útque *prolem* vobis exscindatis, & fiatis maledictio, & opprobrium, in omnibus terrarum gentibus? [9]. An oblivioni mandastis malè facta Majorum vestrorum; malè facta Regum Judæ, malè facta eorum uxorum, vestra malè facta, & uxorum vestrarum, quæ in terra Judæ, atque in plateis potissimùm Jerosolimæ admiserunt? [10]. Non sunt *eorum animi* fracti, ad hunc usque diem, non timuerunt, neque incesserunt in lege mea, institutísque meis, quæ illis & eorum patribus proposui. [11]. Propterea sic dicit Jehova, *Deus* exercituum & Deus Israëlis: mox faciem meam in vos convertam, *magno* malo vestro, ut totum Judam exscindam. [12]. Tollam *è medio* reliquias Judæ, quæ vultum suum converterunt, ad veniendum in terram Ægyptiam, ut in ea peregrinarentur; absumentur omnes in terra Ægyptia, cadent gladio, fame peribunt, à minimo usque ad maximum; gladio aut fame morientur, eruntque exsecrationi, stupori, maledictioni & opprobrio. [13]. Pœnas sumam de habitantibus in terra Ægyptia, quemadmodum de Jerosolima, gladio, fame & peste. [14]. Non erit qui evadat & superstes sit reliquiis Judæ, quæ venerunt in terram Ægyptiam, ut in ea peregrinarentur, qui postea reverterentur in terram Judæ; quò ut redeant erigunt animos suos, ut habitent illic; quia non revertentur, nisi qui evaserint.

[15]. Responderunt verò Jeremiæ viri omnes, qui norant uxores suas suffitum offerre Diis

Tribûs Judæ, & potissimùm in plateas Jerosolimæ, quæ non nisi paucis sunt calcatæ, atque conversæ in meras solitudines, quales sunt etiamnum hodie. 7. Nunc verò Creator, & Deus exercituum, & præsertim Israëlitarum quærit à vobis cur admiseritis ejusmodi scelus, quod vobis funestum erit, & internecionem vobis omnibus creabit, quasi velletis & parentibus & liberis exitium creare, atque exstingui vestram gentem, non exceptis lactentibus, néve ullæ reliquiæ vestri generis superessent; 8. utque indignationem meam accenderetis operibus manuum vestrarum, quibus in Ægypto suffitus offertis, dum in illa peregrinabamini; quamobrem exstinguetis sobolem vestram, & apud omnes gentes opprobrio eritis, & diris vos persequentur, imitantibus eos omnibus gentibus. 9. An ergo obliti estis scelerum & impietatum majorum vestrorum & præsertim Regum Judæ, uxorúmque, quas duxerant, præsertim in plateis Jerosolimæ. 10. Hactenus fracti non sunt animi eorum, nihil sibi timuerunt, neque cogitarunt de observandis legibus meis, quas Majoribus eorum tuli, & quarum etiam observationem ab eorum posteris exegi. 11. Propterea sic dico ego Creator, Deus exercituum atque Israëlis: in vos faciem iratam convertam; vestro magno malo, ut omnes Judæ Tribules è medio tollam. 12. Tollam è medio eorum reliquias, quæ iter in Ægyptum susceperunt, ut illic sedes suas figant; omnes peribunt in illa terra, alii gladio; alii fame; exstinguentur, à minima sorte ad maximam; ense, aut fame morientur, eruntque maledictioni & opprobrio. 13. Puniam eos, qui habitabunt in Ægypto, eodem modo quo Jerosolimitanos, gladio, fame & peste. 14. Nemo evadet ex reliquiis Judæorum, qui iverit in Ægyptum, ut in ea peregrinaretur & postea reverteretur in agros Tribûs Judæ.

15. Responderunt verò Jeremiæ quicumque norant uxores suas suffitum offerre Diis alienis, omnes item mulieres, quæ in coetu erant, seu in inferiore, seu in superiore Ægypto habitarent,

plateæ Jerosolimæ antea frequentissimæ, in solitudines sunt conversæ.

8. *Operibus manuum vestrarum*] Hoc est, statuis Deorum, ut eos colatis.

Ut prolem vobis exscindatis &c.] Hæc non sunt accipienda, quasi immorigeri Judæi cuperent prolem amittere, & calamitates pati de quibus in sequentibus. Ita loquitur Propheta, ut ostendat eos ita se gerere, quasi darent operam, ut se posterósque perdere vellent; quia ea faciebant, ex quibus sequebatur eorum progeniei pernicies, quandoquidem eam minatus erat Deus, per suos Prophetas.

9. *An oblivioni mandastis malè facta* &c.] Unà cum peccatis conjungenda erat memoria pœnarum, quas Deo dederant; sed adeò peccatis suis addicti erant, ut ne pœnis quidem possent deterreri à suis sceleribus.

10. *Non sunt eorum animi fracti*] Addidimus *eorum animi*, perspicuitatis causâ, præsertim Latina tantùm legenti.

11. *Faciem meam convertam*] Supplendum *iratam*; alioquin hoc loquendi genus significare posset hic, ut alibi, favorem; ut *avertere faciem* est aversari eos, de quibus sermo est. Ut libenter videmus eos, quibus favorem testari volumus: contra quos nolumus videre, & aversamur, non adjuvamus, ubi egent auxilio nostro. Non minor ratio habenda est rei, quæ agitur, quàm verborum quibus utuntur Scriptores Sacri. Vide exempla, si opus est, summo judicio collata in *Phrasibus Hebraïcis* à *Roberto Stephano*, in vocibus *facies* & *vultus*. Quo libro non satis utuntur qui maximè eo egent; suppositis ei farraginibus, nullius pretii. Quod breviter hic monendum duxi, in gratiam eorum, qui ejusmodi libris egent, si in hæc nostra incidant.

12. *Tollam è medio reliquias Judæ*] Addidimus *è medio*, perspicuitatis causâ, ad ambiguitatem vitandam; nec tamen quidquam senten-

Diis alienis, omnes mulieres, quæ ſtabant in conventu magno, & totus populus, qui habitabat Ægyptum, & Pathyridem, in hanc ſententiam: 16. Quod adtinet ad verba, quæ nobis, nomine Jehovæ, proloquutus es, tibi non auſcultabimus; 17. ſed faciemus quidquid excidit ore noſtro, ſuffitum offerentes operibus cœli, eiſque libationes facientes: quemadmodum fecimus nos, Majores noſtri, Proceres noſtri, in urbibus Judæ, & *præſertim* in plateis Jeroſolimæ; cùm ſatiaremur pane, felices eſſemus, nec calamitatem ullam videremus. 18. Ex quo verò deſiimus ſuffitum offerre operibus cœli; & libamina iis libare; caruimus omnibus, gladióque & fame abſumti ſumus. 19. Et cùm nos, *ſubjecerunt fœminæ*, ſuffimenta obtulimus operibus cœli, eiſque libavimus, numquid ſine viris noſtris *hoc fuit*, *aut ſine iis* fecimus ei placentas, ita ut ea conſecraremus; adeò ut eis libaremus?

20. At Jeremias toti populo, viris & mulieribus, univerſæque adeò plebi, à quibus hoc reſponſum tulerat; 21. annon, inquit, ſuffitûs, quem obtuliſtis in urbibus Judæ, ínque plateis Jeroſolimæ, vos Majoréſque veſtri, Reges & Proceres veſtri, & plebs terræ, recordatus eſt Jehova, *réſque* ei in mentem venit? 22. Ideò non potuit ampliùs vos ferre, propter nequitiam ſtudiorum veſtrorum, atque abominanda ſcelera, quæ perpetraſtis; & terra veſtra converſa eſt in vaſtitatem, ſolitudinem, & maledictionem; ita ut nullus *ſit ei* incola, ut hodie *videmus*. 23. Eò quòd ſuffitum *Diis alienis* obtuliſtis, quia peccaſtis in Jehovam, neque auſcultaſtis voci ejus, neque vixiſtis ex lege, inſtitutis, & obteſtationibus ejus; ideò contigit vobis hæc calamitas, prout hodie *videre eſt*.

24. Dixit

habitarent, in hanc ſententiam. 16. Quod adtinet ad ea, quæ nobis Dei nomine dixiſti, iis nequaquam parebimus; 17. ſed faciemus, quod diximus, ſideribus libationes: quemadmodum fecimus nos, Majoresque & proceres noſtri, in urbibus Tribûs Judæ, potiſſimùm in plateis Jeroſolimitanis; cùm tritico abundaremus, felices eſſemus, nec ullâ calamitate premeremur. 18. Ex quo verò deſiimus ſuffitum offerre ſtellis; & libamina iis libare; ad inopiam ſumus redacti, gladioque & fame abſumti ſumus. 19. Cùm nos, addebant fœminæ, obtulimus ſtellis ſuffimenta, eiſque libavimus, ea ſine viris noſtris non ſunt facta, uti nec alia ut placentæ & libationes iis conſecravimus.

20. Jeremias verò viris & mulieribus adeóque toti plebi, qui ad hunc modum ei repoſuerant, 21. annon, inquit, Deus recordatus eſt ſuffituum veſtrorum, oblatorum in urbibus Tribûs Judæ, & præſertim in plateis Jeroſolimæ. 22. Vel propter hoc non ſuſtinuit vos ampliùs ferre, propter nequitiam adfectuum veſtrorum, & abominanda ſcelera, quæ admiſiſtis, quamobrem agri veſtri cultoribus ſunt deſtituti, ita ut hodie nullos habeant agricolas, ſintque in ſolitudines mutati, ut nunc videmus. 23. Quia ſuffitus obtuliſtis Diis alienis, peccantes in Creatorem, neque præceptis ejus paruiſtis; ideò vobis contigere calamitates, quibus hodie ſubeſtis. 24. Præterea

ſententiæ addidimus. Ac ſanè dum nihil ei addatur, aut detrahatur ſententiæ, non ſunt numerandæ voces, quibus Verſio conſtat.

13. *Pœnas ſumam* &c.] Hîc enumerantur horrendæ pœnæ in Judæos, qui ſibi aſylum quæſituri erant in Ægypto; non quòd in exſilio quovis ſibi eligendo in Deum peccaretur, ſed cum in tali exſilio, Iſraëlitæ futuri eſſent in periculo Idololatriæ hoſpitum ſuorum; ideò Deus gravibus minis utitur erga eos, qui, Majorum Religione abjectâ, Ægyptiacam amplecterentur.

15. *Reſponderunt* &c.] Hinc liquet quàm prudenter, & quàm religioſè Jeremias conatus ſit impedire ne Iſraëlitæ in Ægyptum irent; cùm ejus incolas, turpi Idololatriâ ab initio infectas imitatæ ſint mulieres Iſraëlitides, cùm in Ægypto fuerunt; quamvis priùs à Jeremia monitæ fuiſſent. Credibile eſt, cùm Ægyptios animadvertiſſent divites eſſe & pacatè circa Nilum habitare, eos putaſſe Deo eſſe gratiores, quàm Iſraëlitas, Creatori omnium rerum.

Ib. Pathyridis] Superioris Ægypti, ut antea diximus. Quod videtur non ſatis ſciviſſe vir ſummus *H. Grotius*.

17. *Quidquid excidit ore noſtro*] Quod ſequitur, & quod impietatis ac ſtoliditatis refertum erat.

Ib. Operibus Cœli] Stellis, & præſertim Soli & Lunæ.

18. *Suffitum*] Thure incenſo, unde fumus cœlum verſùs exhalabatur, quo ſtolidi Judæi ſtellas ſibi placari putabant.

19. *Subjecerunt fœminæ*] Quaſi omnes calamitates, quas paſſi erant Judæi, ortæ eſſent ex neglecto Aſtrorum cultu; quod non tantùm falſum erat, ſed & ſummopere abſurdum; cùm nullâ vel minimùm probabili ratione defendi poſſet. Sed iis temporibus, exceptis Prophetis, eorúmque Diſcipulis, nemo de Creatore omnium rerum ſentiebat ut par erat; tantùm aberat ut ſtolidi ſiderum cultores meliùs de Religione ſentirent, nihil ut eſſet abſurdius eorum placitis; non tantùm quòd Revelationibus aures obturarent, ſed quod ratiocinari ex legibus rectæ Rationis neſcirent, quales amant eſſe hujuſmodi homines.

22. *Et maledictionem*] Facta eſt inſtar terræ, quæ à Deo maledicta eſſet, ut ſolum Gomorræ & Sodomæ.

23. *Nequitiam ſtudiorum veſtrorum*] רע מעלליכם *roah maballeebem.*

Diis alienis] Addidimus לאלהים אחרים *lelohim*

24. Dixit præterea Jeremias toti populo, omnibúsque *præsertim* mulieribus: audite verbum Jehovæ omnes Judæ *tribules*, qui *estis* in Ægyptia terra: 25. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum idémque Deus Israëlis: vos & uxores vestræ *hæc* ore vestro proloquuti estis, & manibus vestris exsequuti; cùm dixeritis; solvemus vota nostra, quæ nuncupavimus, fore ut suffimenta & libamina operi cœli offerremus. Vota vestra rata habuistis & reddidistis. 26. Quare audite verba Jehovæ, omnes Judæ *tribules*, qui in Ægyptia terra habitatis: en juravi per nomen meum magnum, ait Jehova, fore ut non ampliùs adpelletur nomen meum, ore ullius *Tribulis* Judæ, dicentis: vivit Dominus Jehova; in ullo terræ Ægyptiæ *loco*. 27. En iis invigilo, ut malè *eos* mulctem, non ut beneficiis adficiam; absumentur omnes viri Judæ, qui sunt in Ægypto, gladio & fame, donec nulli supersint. 28. Qui verò evaserint gladium revertentur ex Ægypto in terram Judæ, pauci numero; intelligétque quidquid reliqui est *tribui* Judæ, & quod terram Ægyptiam ingressum est, ut in ea peregrinaretur, utrorum verba rata futura sint, meáne an ipsorum. 29. Atque hoc erit vobis signum, ait Jehova, *unde liquebit*, me in hoc loco supplicium de vobis sumere, ut sciatis rata fore verba mea de vobis, in perniciem *vestram*. 30. Sic dixit Jehova, mox tradam Pharahonem Chophram in manum hostium ejus, & eorum qui vitæ ejus insidiantur: quemadmodum tradidi Sedekiam, Regem Judæ, in manum Nebuchadretsaris, Babyloniorum Regis, ejus hostis, & qui vitæ ejus insidias struebat.

Baruchus

24. Præterea sic est Jeremias adloquutus totum populum Israëliticum, & præsertim mulieres: Audite verbum Creatoris, tribules Judæ, quotquot estis in Ægypto. 25. Sic dixit Creator, *Deus* exercituum, ac potissimùm Israëlis: Vos & uxores vestræ hæc dixistis & fecistis, cùm dixeritis vos soluturos vota vestra, quæ nuncupaveratis astris & reverâ rata habuistis. 26. Quamobrem audite verba Creatoris, omnes Judæ tribules, qui in Ægypto habitatis: Juravi, inquit, per nomen magnum, fore ut non ampliùs invocetur nomen meum, nec adpelletur ore ullius tribulis Judæ, qui in Ægypto habitet, ita ut dicat: vivit Creator, in ulla Ægypti parte. 27. Nunc eos dumtaxat malè mulctabo, nedum ut beneficiis adficiam. Peribunt omnes Judæi, qui sunt in Ægypto, gladio, aut fame, donec omnes exstincti sint. 28. Aut si qui illic gladium fugerint, in Judæam, perpauci erunt numero, videbúntque quidquid supererit è Tribu Judæ, & eos secernent, qui ingressi fuerint, ut illic peregrinarentur tantùm, ab iis qui illic habitare decreverint, unde liquebit, utrum mea verba, an illorum rata sint. 29. Hoc erit indicium, ait Creator, me in hoc loco de vobis velle supplicium sumere ita, ut vos de medio tollam. 30. Dixit etiam se mox traditurum Regem Ægypti Chophram hostibus ejus; quemadmodum tradiderat Sedekiam, Regem Judæ, in manum Nebuchadretsaris, Babyloniorum Regis, ejus hostis, & qui vitæ ejus insidiabatur.

PARA-

lelohim abherim, quæ fortè exciderant, aut certè intelligenda sunt relicta.

24. *Omnibúsque præsertim mulieribus*] Quæ maximè omnium corruptæ erant, ut solet fieri.

25. *Operi cœli*] למלכת השמים *lmalechet hascbamajim*. Pleniùs scriberetur מלאכה, à verbo לאך, & significat *opus*. Vide *Edm. Castellum* ad Radicem.

26. *Per nomen meum maximum*] Per me, nam *Deus* & *nomen Dei* idem significant, cùm *Deus* non sit à nomine suo separandus; ideóque idem sit *jurare per nomen Dei*, ac *Deum*; cujus leges cùm Israëlitæ neglexissent, non ampliùs possent per eum jurare, quem ut Deum, sicut par erat, non colebant.

27. *Omnes viri Judæ*] Alii captivi fuerant abducti in Babyloniam; alii præsertim tenuioris sortis manserant in Judæa, cujus partem colebant; ut ex Historia liquet, dum ii, qui fuerant profecti in Ægyptum, ibi Religionem suam abjurabant, ut Ægypticam amplecterentur.

30. *Pharahonem Chophram*] פרעה חפרע *Pharho Hhophrah*. Cùm prior harum vocum significet *Regem*, posterior erit nomen proprium illius Principis. Rectè observavit, ad Sæculum I. Ægyptium, *Joannes Marshamus* à Davide vocatam eam *Regionem Chami* & *Tentoria Chami* Ps. CV, & CVI. Sed is *Cham* fuit filius Noachi, qui Ægyptum primus, suâ stirpe, occupavit, & paullatim latiùs coloniis suis majorem Africæ partem sibi vindicavit.

COM-

Baruchus miserias suas questus à Deo castigatur.

1. VERBA, quibus Jeremias Propheta adloquutus est Baruchum, Nerijæ filium, cùm hæc verba, ex ore Jeremiæ, scriberet, in libro, anno quarto Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii. 2. Sic Jehova, Deus Israëlis tibi, Baruche, ait: 3. dixisti: hei mihi! addidit enim Jehova mœrorem dolori meo, laboravi in gemitu meo, sed requiem non inveni. 4. Sic dices ei, ita ait Jehova: en eos, quos ædificaram, diruo; & quos plantaveram evello, cum tota hac terra. Túne verò magna tibi quæres? 5. Ne quæsiveris, nam malum immittam in omnem carnem, ait Jehova, & tibi concedam vitam tuam, spolii instar, in omnibus locis, in quæ ibis. CAPUT XLV.

Prædicitur clades Ægyptiorum à Nebuchadnetsare vincendorum, & meliora tempora Israëlitis promittuntur.

1. VERBA Jehovæ de Gentibus, quæ facta sunt Jeremiæ Prophetæ. CAPUT XLVI.
2. Et *primùm quidem* de Ægypto, déque exercitu Pharahonis Nechonis, Regis Ægypti, qui erat ad fluvium Euphratem Cherchemisi, & quem cecidit Nebuchadretsar, Rex Babylonis, anno quarto Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii. 3. Parate scutum & clipeum, atque accedite ad prælium *committendum*. 4. Sternite equos, conscen-

PARAPHRASIS.

1. VERBA Jeremiæ Prophetæ, quæ dictavit Barucho, Nerijæ filio, qui ea scripsit in libro, anno quarto Jehojakimi, ex ore Jeremiæ.

2. Sic Creator, Deus Israëlitarum, te, ô Baruche, adloquitur: 3. dixisti, hei mihi! addidit enim mœrorem dolori meo. In dolore, nullam requiem inveni. 4. Sic dices ei, ait Creator: quos ego ædificaveram, eos diruo; & quos plantaveram evello, cum tota hac regione. Tune verò res magnas tibi quæras? 5. Cave ne quæras, nam in omnes immittam calamitates, ait Creator, sed vitæ tuæ parcam, quam tibi relinquam, quasi prædam, in omnibus locis, in quæ ibis.

PARAPHRASIS

1. REVELATIO Creatoris de clade Gentium à Nebuchadnetsare subigendarum.

2. Primo fuit de Ægypto, & quidem de exercitu Regis Nechonis, qui erat ad Euphratem, in urbe Cherchæmiso, ubi victus erat à Nebuchadnetsare, Babyloniorum Rege, anno quarto Jehojakimi, Josiæ, Regis Judæ, filii. 3. Parate scutum atque accedite ad prælium committendum. 4. Sternite equos, & conscendite eos, ô equites, sistite vos galeatos, tergite lanceas, induite loricas. 5. Cur

COMMENTARIUS
In CAPUT XLV.

4. EN *eos, quos ædificaram, diruo*] Propheta jubetur, his verbis, calamitates quæ Ægyptiis imminebant, prædicere. *Ædificare* est hìc augere opibus & potentiâ. Vide Exod. C. II, 21.

Quos plantaram] *Plantare* eodem sensu est hìc, ac antea *ædificare*.

Magna tibi quæres?] Adloquitur Deus Ægyptum, quòd gloriam sibi quæreret ex tranquillitate, quâ fruebatur, eo tempore quo miserâ forte jactabantur plures populi, quam iis hìc minatur.

5. *Concedam tibi vitam tuam*] Satis debebat esse in Ægypto incolumem esse, nec res secundiores sperare. Ac sanè summa potentia devoluta est ad Persas, qui sub Cyro novum Imperium sibi adepti sunt, sub quo oppressi sunt Judæorum hostes; cùm subegerit Babylonios & Ægyptios.

COMMENTARIUS
In CAPUT XLVI.

1. DE *Gentibus*] De Gentibus cum quibus aliquid erat negotii Judæis, quales erant Ægyptii.

2. *Pharahonis Nechonis*] De hoc vide *Marshamum* Ægyptio Sæculo XVIII.

Ad fluvium Euphratem] Quò obviam ire ausus erat Babyloniis, quorum exercitui præerat Nebuchadnetsar, à quo victus est.

Cherchemisi] De quo oppido vide *Cellarium* in Geographia Asiæ Lib. III. c. 15.

 7. *Quis*

conſcendite *eos*, equites, ſiſtite vos galeatos, tergite lanceas, induite loricas 5. Cur eos vidi territos, & ſe retrorſum convertentes? Fortes eorum viri contriti ſunt, fugam capeſſiverunt, nec reſpexerunt, pavor undique *iis inſtabat*, ait Jehova. 6. Ne fugiat levis, neque evadat fortis. Septemtrionem verſùs, ad ripam Euphratis fluvii impegerunt & ceciderunt. 7. Quis eſt ille, qui inſtar rivi creſcit, & cujus aquæ, fluviorum inſtar, commoventur? Ægyptius inſtar rivi creſcit, & aquæ ejus commoventur, inſtar fluviorum, aitque creſcam, tegam terram, perdam urbes earúmque incolas. 9. Conſcendite equos, vóſque currus fugite. Egrediantur viri fortes, Chuſæi & Libyes adprehendentes clipeum, & vos Æthiopes adprehendentes & tendentes arcum. 10. Hic dies eſt Domini Jehovæ, *Dei* exercituum, dies ultionis, ut ulciſcatur hoſtes ſuos. Abſumet eos gladius, ſatiabitur atque inebriabitur, eorum ſanguine; nam ſacra fiunt Domino Jehovæ, *Deo* exercituum, in terra ſeptemtrionali, ad fluvium Euphratem. 11. Adſcende in *montem* Galahadum & ſume illinc balſamum, ô virgo filia Ægypti, ſed fruſtra multa remedia adhiberes, *vulnus enim* tibi non coaleſcet. 12. Gentes audiverunt tuam ignominiam, & clamor tuus terram replevit, vir fortis in fortem impegit & ambo pariter conciderunt.

13. Verba, quæ dixit *Jehova* Jeremiæ Prophetæ, cùm veniret Nebuchadretſar, Rex Baby-

5. Cur verò eos vidi territos, & terga vertentes? Fortiſſimi quique viri contriti ſunt, fugam capeſſiverunt, nec reſpexerunt hoſtes eos ſequentes, pavor undequaque iis inſtabat, ait Creator. 6. Ne fugiat levis, neque fortitudine ſuâ evadat ſtrenuus. Septemtrionem verſus, ad ripam Euphratis, impegerunt & ceciderunt. 7. Quis eſt iſte, qui creſcit inſtar rivi pluviâ turgidi, & cujus aqua, inſtar fluviorum, commovetur? Eſt, nimirum, Ægyptius, qui inſtar fluvii aquâ tumentis creſcit, & cujus aqua intumeſcit & præter modum creſcit; quamobrem ſibi ipſe blanditur, aitque ſe auctum iri, ſe tecturum terras vicinas, ac exitio futurum urbibus, ac earum incolis. 9. Conſcendite verò equos, vóſque currus fugam capeſſite. Egrediantur viri fortes Arabes & Libyes, qui clipeis utuntur, idémque faciant Æthiopes arcubus armati. 10. Hoc eſt tempus, quo Creator, Deus exercituum, ſtatuit de hoſtibus ſuis ultionem ſumere, immiſſis iis pœnis, quas commeriti ſunt. Abſumet eos gladius, eorúmque ſanguine imbuetur, nam ſacra fient Domino Creatori, eidémque exercituum Deo, ad ſeptemtrionales partes Euphratis. 11. Adſcendite, virgines Ægyptiæ, in montem Galahadum, atque inde colligite balſamum, quod vulneribus veſtris imponatis; ſed fruſtra uteremini eo remedio, nam vulnera propterea non coaleſcerent. 12. Gentes vicinæ audiverunt veſtram ignominiam, & clamoribus veſtris vicinæ regiones reſonuerunt, quia res vobis fuit cum fortibus hoſtibus, pariter cum iis cecidiſtis.

13. VERBA, quæ protulit Creator audiente Jeremiâ Prophetâ, cùm Nebuchadretſar, Babyloniorum Rex, veniret ad malè habendam Ægyptum;

7. *Quis eſt ille, qui inſtar rivi creſcit*] Propheta reſpicit ad augmenta aquæ Nili, quæ maximè eo tempore augetur, cùm pluviæ ſub Æquatore ſunt maximæ, in ſuperiore Æthiopia. Quod demum innotuit non ita pridem, ut docebit *Lud. Ludolfus*, in Hiſtoria Æthiopica.

10. *Deo exercituum*] Addidimus *Deo* quia *Jehova* non eſt in ſtatu conſtructo.

11. *O virgo filia Ægypti*] Apoſtrophe ad virgines Ægyptias, patres ſuos curaturas, ſed fruſtra, etiam adhibito balſamo.

14. *Magdoli*] *Euſebius*, in Locis: Μάγδωλος, τῆς ἐξ Αἰγύπτου πορείας τοῦ Ἰσραὴλ σταθμὸς, ἔνθα κατέθεντο πρὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Κεῖται ἐν Ἰεζεκιὴλ ἀπὸ Μαγδώλου ἕως Συήνης ὡς δὲ Ἱερεμίας ἐνταῦθα τῆς Αἰγύπτου κατῴκησαν οἱ μετὰ Ἱερεμίου Ἰουδαῖοι. Interprete Hieronymo: *Magdolus, ad quam Filii Iſraël, cùm exiſſent de Ægypto, pervenerunt, antequàm tranſirent Mare Rubrum. Legimus & Ezechiel, de Magdolo; uſque Syenen. Porrò Jeremias Judæos, qui ſecum fugerant, & Babyloniorum impetum declinarunt, in hac urbe Ægypti habitaſſe refert.*

Ib. Memphi] *Euſebius* Μέμφις, ἐν Ὠσηὲ, πόλις Αἰγύπτου, ἐν Ἱερεμίᾳ οἱ μετὰ Ἱερεμίου Ἰουδαῖοι κατῴκησαν Μέμφιν. *Hieronymus: Memphis, civitas Ægypti cujus Oſee & Ezechiel & Hieremias recordantur. Sed & Judæi, qui cum Hieremia de Hieroſolymis profugi exierant: habitarunt in Memphis.* Pro ונף *venoph* legiſſe videntur ומף *vemoph* quare vertunt *Memphin* ut liquet ex Libro de Locis, ubi legimus: Μέμφις, ἐν Ὠσηὲ, πόλις Αἰγύπτου, ἐν Ἰεζεκιὴλ, καὶ ἐν Ἱερεμίᾳ· οἱ μετὰ Ἱερεμίου Ἰουδαῖοι κατῴκησαν Μέμφιν.

Ib. Thachphenaſeſi] בתחפנחס *bthahhphanehhes.* Si antiquiſſimæ Linguæ Ægyptiorum peritiores eſſemus, poſſemus aliquid dicere de his Nominibus Ægyptiis, de quibus præſtat tacere, quàm hariolationes proferre.

18. *Thabor inter montes*] *Euſebius* de hoc monte: Θαβὼρ ὅριον Ζαβουλὼν, ἔστι δὲ τὸ ὄρος ἐν τῇ πεδιάδι κείμενον, ἀπὸ σημείων ι΄. Διοκαισαρείας κατὰ ἀνατολάς. τὸ δὲ αὐτὸ ὅριον ἦν φυλῆς Ἰσσαχὰρ καὶ Νεφθαλείμ. Interprete *Hieronymo: Thabor terminus Zabulon; eſt autem mons in medio Galilææ, mira rotunditate, à Diocæſarea decem millia contra orientalem plagam, qui confinium quoque iter tribuum Iſſaſchar & Nephthalim fuit.* Hinc liquet quid ſibi velit adfirmatio quæ ſequitur, & quàm certè exſequutioni mandanda eſſet.

19. *Inſtrumenta migrationis*] כלי גולה *chle golah*; hoc eſt omnia ad migrationem neceſſaria, & quæ manentibus exiguo uſui ſunt.

Soli tui habitatrix &c.] Quia antea Ægyptii non coacti fuerant ſuis agris migrare, ut locum facerent novis incolis, mittendis, à Babyloniis. Non potuit hoc fieri, ſine maximo

Babylonis, ut Ægyptum malè haberet. 14. Nunciato in Ægypto, facito ut *hæc* audiantur Magdoli, Memphi & *Thachnephanesi*, ac dicito: Siste te, & para te, quia circa te gladius absumet. 15. Quare prostrati sunt fortes tui, nec constiterunt? Quia Jehova eos impulit. 16. Multos habuit qui impingerent, quin etiam alii in alios exciderunt, & dixerunt: age revertamur ad populum nostrum, in solum nostrum natale procul à gladio grassatoris. 17. Clamarunt illic: ô Pharaho, Rex Ægypti; tumultus fecit, ut statum tempus præteriret. 18. Vivo ego, ait Rex, cui nomen est Jehovæ *Deo* exercituum, quemadmodum est Thabor inter montes, & sicut Charmelus in mare *excurrit*, *res* continget. 19. Instrumenta migrationis fac tibi, *soli tui* habitatrix, filia Ægypti; Memphis enim convertetur in solitudinem, & *ita* vastabitur, ut nulli futuri sint in ea incolæ. 20. Vitula est formosa Ægyptus, at ei excidium à Septemtrione venit. 21. Etiam mercenarii ejus *milites fuerunt* instar vitulorum saginatorum; nam etiam ipsi conversi fugerunt simul, nec constiterunt, quia dies eorum exitii venerat & tempus eorum supplicii. 22. Vox ejus populi fuit, quasi serpentis, abiit, quia *hostes* cum exercitu venerant, cum securibus in eam iverant: eorum instar, qui ligna cædunt 23. Ceciderunt silvam ejus, ait Jehova, quia non inquirebatur; plures enim erant locustâ, & sine numero. 24. Pudore adfecta est filia Ægypti, tradita est in manus populi Septemtrionalis. 25. Mox pœnas sumam, ait Jehova, *Deus* exercituum *&* Deus Israëlis, de

tum; 14. Nuncia hæc per totam Ægyptum, & fac ut audiantur præsertim Magdoli, Memphi, Thachnephanesi, ac dicito; parate vos Ægyptii, nam gladius circa vos multos absumet. 15. Mirabuntur hoc vicini, & quærent, quomodo fortes tui in acie non constiterint? cui quæstioni respondere non poterunt, nisi quia Judæorum Deus eos prostravit. 16. Multos fuisse, qui impingerent & invicem occiderent alii alios, ac dicerent, redeundum esse in natale solum procul à gladio grassatoris. 17. Clamabunt illic, apud Pharahonem; ô Ægyptiorum Rex, tumultus fecit, ut statum tempus transierit, propter tumultum. 18. At Rex, cui nomen est Creatori, dixit rem futuram, quemadmodum verum erat ipsum vivere, qui vocabatur Deus exercituum; Thaborem esse montem, sicut Charmelus in mare excurrit, res continget. 19. Instrumenta migrationis facito, soli tui habitatrix, filia Ægypti, Memphis enim convertetur in solitudinem, & ita vastabitur, ut incolis caritura sit Ægyptus; at illi exitium à Septemtrione venit omnino. 20. Est quidem nunc instar formosæ vitulæ; at excidium imminet ei à Septemtrione. 21. Antea ipsi ejus mercenarii erant milites, sed facti sunt instar vitulorum saginatorum; nam ipsi etiam ab hoste in fugam sunt acti, nec usquam constiterunt; quia exitialis eorum dies aderat, quo pœnas delictorum luere debebant. 22. Vox ejus populi fuit instar sibili serpentis, & fugæ se dedit, quia hostibus erat exercitus securibus instructus, quemadmodum qui ligna in sylvis cædunt. 23. Ceciderunt hostes eam sylvam Ægyptiam, quia non inquirebant Ægyptii, quomodo se se defendere possent; cùm essent hostes ingenti numero, cum securibus similibus iis, quibus sylvæ cæduntur 23. Hostes ergo eas ceciderunt, ait Creator, quia erant latebræ, in quas nondum erat inquisitum, quia erant in iis locustæ sine numero. 24. Pudore sunt adfectæ puellæ Ægyptiæ; cum traditæ sunt Babyloniis, qui veniebant è regionibus septemtrionalibus. 25. Mox sumam pœnas, ait Creator, de Amone Thebano de Rege Ægyptiorum, de Ægypto, de ejus Diis, de Regibus iis, qui illis fidunt. 26. Tradam eis, qui vitæ eorum insidias struunt, qualis est Nebuchadnetsar, Rex Babylo-

ximo abeuntium dolore, & jactura summa.

Memphis enim convertetur in solitudinem] Vide *Marshamum* ad Sæculum XVIII. pag. 543. *& seqq.* Sed & postea instaurata est, quamvis splendorem suum non recuperaverit.

20. *Excidium à Septemtrione*] Chaldæi, qui fuere causa exitii Ægyptiorum, non habuere sedes multùm ad Septemtriones Ægypti; sed exercitus non semper rectà iter capessunt, sed quà pabulum equis & victus hominibus suppetunt, ac utrisque potus; quapropter sequuntur fluviorum ripas. Babylonienses in Ægyptum ituri coacti sunt ripas primùm Euphratis legere à Chaldæa in Syriam, à Meridie ad Septemtrionem; deinde à fontibus Jordanis agmen convertere, juxta ejus ripas, ad Meridiem, per Judæam quam subegerant Chaldæi, ad Austrum Ægyptum versùs. Alioqui si par copia pabuli equis fuisset, per Arabiam ab Ortu in Occidentem ivissent Babylonii, rectâ viâ; quod fieri non poterat. Sic & alibi hostes Judæorum per Syriam ad eos euntes describuntur.

21. *Mercenarii ejus milites*] גם שכריה gam schchireah, *etiam mercenarii ejus.* Qui proinde minùs fortiter urbem contra Chaldæos defenderunt; cum aliena nemo defendat quasi sua. Verùm cùm in hisce nulla nobis præeat Historia plenior, nemo Prophetam satis intellexerit.

Instar vitulorum &c.] Pinguedine, non fortitudine; insignes, ac proinde hostibus suis inferiores.

22. *Vox ejus fuit, quasi serpentis*] Vide *Sam. Bocharti* Hierozoïcon Lib. III. c. 6.

24. *Populi Septemtrionalis*] Populi Babylonii, quia è Septemtrione veniebat contra Ægyptios; non quòd Babylonia esset à septemtrionis plaga, collata cum Ægypto; sed propter rationes adlatas, quibus factum est ut Babylonii iverint priùs ad Septemtrionem, quàm rectà in Ægyptios signa converterent.

25. *De Amone Thebano*] אמון מנא *Amon è No*, quæ fuit antiquissima Urbs & nobilissima in Ægypto, de qua consulendus *Joan. Marshamus* in Chronico Canone Ægyptiaco. Vide inter Veteres, qui de eo egerunt, *Eusebium* in Præparatione Evangelica Lib. I. c. 10. ubi habet locum *Philonis Byblii*, depromptum ex anti-

de Amone Thebano, de Pharahone, déque iis, qui ei fidunt. [26]. Tradam eos in manum eorum, qui eorum vitæ insidiantur, in manum Nebuchadretsaris Regis Babylonis, atque in manum servorum ejus. Postea *tamen* habitabitur, ut diebus antiquis.

[27]. Tu verò, ne timeas, mi serve Jacobe, neque terrearis, ô Israël; jam enim te liberabo à longinquo *exsilio*, posterósque tuos è terra, in qua captivi sunt; redibit Jacobus, requiescet, pacatus erit, nec erit qui eum terreat. [28]. Tu ne metuas, mi serve Jacobe, ait Jehova, quia tibi ego adsum; nam absumam quidem omnes gentes, per quas te disjeci, sed te non absumam; castigabo te intra modum, quamvis innocentem non habeam.

Vaticinia adversùs Philisthæos.

CAPUT XLVII.

1. VERBA Jehovæ, quæ facta sunt ad Jeremiam Prophetam, antequàm Pharaho Gazam expugnasset. [2]. Sic dixit Jehova: en aqua intumescit à Septemtrione, fiétque torrens exundans, qui inundabit terram & quidquid eam implet, urbésque & earum incolas; clamabunt homines atque ululabunt omnes, qui terram incolunt. [3]. Propter sonitum impactarum solo ungularum fortium ejus *equorum*, propter strepitum curruum

Babyloniorum, ejúsque subditi; attamen postea Ægyptus colonis iterum abundabit ut superioribus annis.

27. Ne tamen timete Israëlitæ, vos enim liberabo à longinquo exsilio, & posteros revocabo è locis, in quæ captivi abducti sunt. Redibit Jacobi posteritas, pace fruetur; neque ab ullo hoste terrebitur. 28. Nihil timeas, mei cultor Israël, ait Creator, cùm tibi adsim; nam ad internecionem redigam omnes gentes, per quas te dispersi, sed te non absumam. Intra modum te plectam, quamvis innocentem nequaquam habeam.

PARAPHRASIS.

1. VERBA Creatoris quæ facta sunt ad Jeremiam Prophetam, antequàm Ægyptiorum Rex Gazam urbem expugnasset. 2. Sic loquutus est Creator: en intumescunt torrentes à Septemtrione, qui inundabunt hanc terram, & quidquid in ea est, nec urbes tantùm, sed etiam eorum incolas. Ululabunt omnes qui hæc loca inhabitant. 3. Propter tumultum & strepitum, quos excitaverit hostis, curribus suis & equis, usque adeò terrebuntur homines, ut parentes nullam curam gestu-

antiquis Ægyptiorum Libris à *Sanchuniathone* in lucem. Eos vocat Ἀμμωνίων γράμματα, quia erant scripta deprompta ex *Amon-No*, ubi servabantur, quæ dicebatur etiam *Theba*, aut *Thebæ*, ut ostendit *Marshamus*, ad quem Lectores amandamus.

26. *Postea habitabitur* &c.] Amon-No instaurabitur, & incolis iterum implebitur.

27. *A longo exsilio*] Addidimus *exsilio*, quia incolas Amonis-No, iterum patriam redituros esse constabat. Vide Ezech. XXX, 15, 16. unde liquet fuisse incolas Amonis-No redituros in patriam instauratam.

COMMENTARIUS
In CAPUT XLVII.

1. GAzam] *Eusebius* in locis: Γάζα πόλις τῶν Εὐαίων, ἐν ᾗ κατῴκησαν Καππάδοκες τοὺς Εὐαίους ἀνελόντες. τὸ παλαιὸν δὲ ἦν τὸ ὅριον τῶν Χαναναίων, τῶν πρὸς τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ ἀφωρίσθη μὲν τῇ φυλῇ Ἰούδα, οὐ μὴν ἠφάνισε τοὺς ἐν τῇ ἀλλοφύλους, μένει δέ ἐστι ἔτι νῦν πόλις ἐπίσημος τῆς Παλαιστίνης: Interprete Hieronymo: *Gaza, civitas Evaeorum, in qua habitavere Cappadoces, pristinis cultoribus interfectis. Apud Veteres autem erat terminus Chananæorum, juxta Ægyptum, ceciditque in sortem Tribûs Judæ, sed ea tenere non potuit: quia Enakim, id est, Gigantes fortissimi Allophylorum restiterunt & est úsque hodie insignis civitas Palæstinæ. Quæritur autem quomodo in quodam Propheta dicetur Gaza* futura in tumulum sempiternum. *Quod solvitur ita, antiquæ civitatis locum, vix fundamentorum præbere vestigia; hanc autem, quæ nunc cernitur alio loco, pro illa, quæ corruit, ædificatam.* At *Pomponius Mela*, de situ Orbis Lib. I. c. 11. *In Palæstina*, inquit, *est ingens & munita admodum, Gaza. Sic Persæ ærarium vocant, & inde nomen est, quòd cum Cambyzes armis Ægyptum peteret, huc belli & opes, & pecuniam intulerant.* Sed hæc urbs vocabatur *Gaza*, ab incolis & vicinis, diu antequàm Persicum Imperium esset, ut hic locus & alii ostendunt.

2. *Aqua tumescit à Septemtrione* &c.] Exercitus, nimirum, qui cum torrente *tacitè confertur*, *primùm missus erat ad* Septemtrionem Judææ, in Syriam, ut jam dixi; ex quo loco iter convertit meridiem versùs, ubi omnia vastat.

Torrens exundans] Subita calamitas, quam creavit hostilis exercitus, dum ab Septemtrione Judææ ad meridiem transit. Sæpe *torrens* pro quavis calamitate, præsertim subita sumitur. Vide, si opus est, *Schindlerum*, in voce נחל *nahhal*, aut quasvis Concordantias. Reverâ Babylonici exercitus, omnia circum-

ruum ejus & tumultum rotarum parentes *fugientes* non respicient liberos, ob remissionem manuum; 4. & propter diem, qui mox aderit, ad vastandos omnes Philisthæos ad cædendos omnes superstites auxiliarios Tyro & Sidoni; mox enim vastabit Jehova Philisthæos, reliquias insulæ Chaphthoris. 5. Venit calvitium Gazam, excisa est Ascalon, quæ reliqua erat, in eorum valle. 6. Quò usque, incîdes, ô ensis Jehovæ, quousque non quiesces? reconditor in vaginam tuam, quiesce & sile. Quomodo verò quiesceret, cùm Jehova ei mandata dederit, de Ascalone atque ad portum maris, qui ibi est, ei condixerit?

Vaticinium in Moabitas.

1. DE Moabo verò sic dixit Jehova, *Deus* exercituum idémque Deus Israëlis: Væ Nebunti! quia vastata est; pudore adfecta est, capta est *urbs* Kirjathajimorum, **Caput XLVIII.**

gesturi sint suorum liberorum, & in fugam se daturi. 4. Adventante mox die, paullò post invasionem hostium, convertent se ad diripiendos omnes Philisthæos, & ad cædendos omnes superstites auxiliarios Tyriis, & Sidoniis; mox etiam vastaturo Creatore Philisthæos, qui sunt reliquiæ insulæ, quæ Chaphthoris dicitur. 5. Venit paupertas Gazam, periit Ascalon, quæ sola erat in eorum valle. Quò usque incîdes te? 6. Eheu! ô ensis Creatoris, quò usque moveberis? Imò verò reconditor denuo in vaginam, & quiesce sine strepitu. Quomodo verò ille quiesceret, cùm Creator ei mandata dederit de delendo Ascalone, & ei condixerit ad portum maris, qui illic est.

P A R A P H R A S I S.

1. DE Moabitis sic loquutus *est* Creator, Deus exercituum, idémque Deus Israëlitarum: Væ Nebunti! quandoquidem est vastata, pudore suffusa & capta urbs Kirjathajimorum; pudefacta est

cumquaque invasit, & torrentis instar vicina quæque prostravit.

3. *Propter sonitum* &c.] Quod vertitur hîc sonitus שעטת, nusquam alibi occurrit, nec ita vertitur, nisi quia videtur agi de sonitu, quem edunt ungulæ equorum, cùm incedunt, aut currunt. Sed cùm etiamnum Radix sit in usu apud Arabas, apud quos significat *sternutare*, *Lud. Cappellus* interpretatur derivatam vocem *ronchum*, aut *hinnitum*. Sed ut hoc constat, voce significari certum *sonitum*; sic quoque vertimus; quia nihil certius occurrebat, cùm sermo sit de *unguibus* equorum.

Fortium ejus equorum] Est tantum אבירין *abiran*, fortium, sed hîc Epithetum Equorum sumitur pro ipsis animalibus, ut ostendit *Sam. Bochartus* Hieroz. Lib. II. c. 6.

Ob remissionem manuum] Hoc est, quod brachiis non utantur, propter metum.

4. *Ad vastandos omnes Philisthæos.*] Omnes Veteres crediderunt Philisthæos habitasse priùs partem Cappadociæ; unde postea venerint in Palæstinam, & quidem in oram meridianam, ubi quinque Urbes condiderint, quas diutissimè tenuerint; sed tandem, à Judæis coacti eas deseruerint. Hinc colligimus etiam fœdus fuisse inter Philisthæos, Sidonios & Tyrios. Reliquias insulæ *Chaphthoris*; quo nomine intelligitur *Cappadocia* sita in Asia Minore Orientem versùs, unde coloniam miserint in meridianam partem Judææ, Ægyptum versùs; ubi multa incommoda Israëlitis crearunt, donec à Persis subacti sunt.

Insulæ Chaphthoris.] Non intellexerim hoc nomine totam Cappadociam, sed partem maximè orientalem meridiem versùs.

5. *Venit calvitium Gazam*] Propter cladem, quâ ea Urbs adfecta, cùm Persæ sunt in iis locis domini facti. Calvitium erat signum luctûs, ob jacturam propinquorum, apud Ethnicos.

Ascalon] Nomen omissum in Onomastico *Eusebii*, quam omissionem supplebit aliquomodo, *Samsonis* Index Geographicus. Erat in valle Gazæ. Sed plura habet *Stephanus Byzantinus*, *ad nomen* Ἀσκάλων, ac post eum *Lucas Holstenius*.

Incîdes te] Quamdiu detonsa eris, dum oppidanos tuos lugebis, qui magnâ copiâ sunt occisi, & occidi præterea poterunt. Vide, de ea re, etiam *Lucam Holstenium*.

C O M M E N T A R I U S

In Caput XLVIII.

1. VÆ *Nebunti*] De hac Moabitarum urbe, quæ fuit ad ortum Jordanis, sic habet *Eusebius*, in Onomastico: Ναβαῦ, ὄρος ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην ἀπέναντι τῆς Ἰεριχοῦς ἐν τῇ Μωὰβ, ἔνθα ἐτελεύτησε Μωϋσῆς καὶ δείκνυται εἰς ἔτι νῦν, ἀπὸ ϛ' σημείου Ἐσβοῦς εἰς δυσμάς. Interprete *Hieronymo*: *Nabau, quod Hebraïcè dicitur Nebo, Mons supra* (imò *ultra*) *Jordanem, contra Hierichum in terra Moab, ubi mortuus est Moyses & hodie in sexto milliari urbis Esbus, ad occidentalem plagam*; imò ad orientalem, nam nunquam Moses transiit ad Occidentem Jordanis.

Sed

rum, pudefacta est Misgab & territa est. 2. Non ampliùs *audietur* laus Moabitarum, Chesbone, nam mala sunt contra eam *urbem hostes* machinati; *atque* agite, *dixerunt*, exscindamus eam è gente; & tu, Madmena, exscindêris, nam te sequetur gladius. 3. Clamor audietur Choronajimis, *de* vastitate & clade magna. 4. Fracta est Moabitis *terra*, & parvi ejus pueri clamorem ediderunt; 5. nam clivus Luchithi in lacrimis est, atque augetur fletus, quia in descensu Choronajimorum hostes clamorem *passorum* audiverunt. 6. Fugite, eripite *hosti* vitam vestram, eritísque instar myricæ in deserto. 7. Quia fiduciam posuisti in factis tuis, capieris etiam, cum thesauris tuis; egredietúrque in captivitatem Chamosus, Sacerdotésque & proceres ejus simul. 8. Veniet vastator ad omnes urbes, neque ulla urbs *ei* eripietur, peribunt valles & campi diripientur, quia sic dixit Jehova. 9. Date alas Moabo, & avolabit, dum urbes ejus fient solitudines, quòd incolis sint carituræ. 10. Diris devoveatur, qui faciet opus Jehovæ dolosè, & qui cohibebit gladium suum à sanguine! 11. Tranquillus fuit à pueritia sua Moabus,

est etiam Misgaba & territa. 2. Non ampliùs audientur laudes Moabitarum, Chesbone; nam hostes machinati sunt mala, contra eam urbem, dixerúntque; ex gente esse exterminandam, idémque faciendum erga Madmenam, quia gladius hostilis eam est sequuturus. 3. Audietur etiam clamor Choronajimis, propter vastitatem & cladem, quam ea urbs patietur. 4. Fracta est Moabitis terra, cujus pueri tenelli clamores ediderunt; 5. quia clivus Luchithi lacrimas fudit, & augetur eorum fletus, quia in clivo Choronajimorum hostes audiverunt clamorem hominum cladem passorum. 6. Aufugite, Moabitæ, vitæque vestræ consulite; & eritis instar myricæ deserti, quam nemo colligit. 7. Sed quia fiduciam posuistis in fortibus vestris factis, capiemini, cum omnibus thesauris, quos collegistis; auferetur à vobis statua vestri Chamosi, simúlque captivi abducentur Sacerdotes ejus & proceres gentis. 8. Venient vastatores in omnes urbes, neque una iis eripietur, etiam campi & valles spoliabuntur, quia sic dixit Creator. 9. Si dentur alæ Moabitis & avolabunt dum urbes eorum desertæ erunt, quòd fugerint incolæ. 10. Diris devoveatur, quisquis opus Creatoris dolosè eludet, & parcet sanguini. 11. Tranquilli fuerunt ab initio, in sua fece, neque in aliam regionem sunt translati, aut in captivitatem abducti. Quare iidem mansere, ut liquor qui mansit quietus unà cum suis fecibus, nec est in aliud vas transfusus. In captivitatem nequaquam migrarunt, &

Sed hic liber vitiosissimè exscriptus ad manus nostras venit; nisi velis σφάλματα *Hieronymo* tribuere, non satis adtento.

Urbs Kirjathajimorum] קריתים, quod nomen, cùm sit dualis numeri, indicare videtur fuisse duo oppida conjuncta; quæ erant in agris Moabitarum, ad ortum Asphaltitæ Lacûs.

Misgab.] משגב de qua nihil notum, præter nomen urbis Moabiticæ, ex quo nomine colligunt nonnulli in edito fuisse sitam. LXX. Intt. ἀμὰθ vitiosè, *Aquila* & *Symmachus*: κραταίωμα. Alii vitiosè Μασσγά.

2. *Chesbone*] בחשבון *bchheschbon*. Non est in Onomastico, ut nec alia multa oppida, fortè quod nulla eorum superessent vestigia.

Madmena] Nec est urbis מדמן *madmen* alia mentio, ut nec aliarum, quas præteribimus, quòd *Eusebii* ævo ignotæ essent; quas etiam præteribimus.

5. *Clivus Luchithi*] Est in Onomastico: Λουὶθ μεταξὺ Ἀρεοπόλεως καὶ Ζοορῶν κώμη νῦν καλουμένη Λουὶθ: interprete *Hieronymo*: *Luith, hujus meminit Esaïas & est usque hodie vicus inter Areopolim & Zoaram nomine Luitha.* Locus est apud Esaïam c. XV, 3. & Jeremiam XLVIII, 5. Sed brevibus verbis res exprimitur, ut vix scire liceat quid huc faciat.

Clamorem cladem passorum] Ex quo loci incolæ intellexerunt cladem, quam passi erant.

6. *Instar myricæ in deserto*] כערוער במדבר *chabaroher bemidbar*. Nomen hujus herbæ, quo usus est Vulgatus Int. qui LXX. sequutus est Intt. qui habent ἀγριομυρίκη, sequuti sumus, Galli vocant, *de la bruiere sauvage*, vel *du tamarin*. Vide *Plinii* H. N. Lib. XXII. c. 26. Herba est vilis & quæ in solitudinibus nascitur.

7. *Chamosus*] Pauca habet de hoc fictitio Deo *Joan. Seldenus* de Diis Syris Syntagm. I. cap. V. col. 309. *& seqq.* in nupera Editione Majore. Exstat idem nomen Num. XXI, 29.

11. *In suis fecibus*] Hoc est, in stultis opinionibus, de Deo Chamoso, à quibus non est rationibus revocatus. *Feces* meritò vocantur opiniones pravæ. Ut hìc opiniones nullâ clarâ ratione nixas vocat *feces*. Vide Ps. LXXV, 9. & Sophon. I, 12.

Ib. *A pueritia sua*] Hoc est, à tempore quo cœpit in Rempublicam coïre, unámque societatem formare. Nec rarum est ab Historicis conferri durationem populi, in plures ætates distincti, cum unius hominis ætatibus. Vide Procemium Historiæ Pop. Romani à *L. Annæo Floro* scriptæ, ubi hæc leguntur: *Si quis Populum Romanum, quasi hominem consideret, totámque ejus ætatem percenseat, ut cœperit, útque adoleverit, ut quasi ad quemdam juventæ florem pervenerit, ut postea velut senuerit, quatuor gradus, processúsque ejus inveniet. Prima ætas sub Regibus propè ducentos quinquaginta per annos, quibus circum ipsam matrem suam cum finitimis luctatus est. Hæc erat ejus infantia. Sequens à Bruto, Collatinóque Consulibus, in Appium Claudium, Quinctum Fulvium consules ducentos annos patet: quibus Italiam subegit. Hoc fuit tempus viris armisque incitatissimum. Ideò quis Adolescen-*

bus, quievit in suis fecibus, neque è vase in vas *aliud* effusus; neque in captivitatem migravit, ideóque constitit in eo sapor ejus, neque odor est mutatus. 12. Quare brevi aderunt dies, ait Jehova, *quibus* ad eum mittam homines festinantes, qui eum festinanter egredi cogent, qui vasa ejus exhaurient, utrésque dispergent. 13. Pudore adficietur Moabus, Chemosi causâ; quemadmodum pudore adfecta est domus Israëlis, propter Beth-elem, in qua fiduciam suam collocarat. 14. Quomodo dicitis fortes vos esse viros & strenuos in præliis? 15. Atqui vastatus est Moabus, urbésque ejus *in quas* adscendebat; delecti juvenes ejus descenderunt ut mactarentur, ait Rex, cui Jehovæ, Deo exercituum, nomen est. 16. E propinquo venit exitium Moabi, calamitas ejus valde festinabit. 17. Dolorem vestrum, *ejus causâ*, ostendite omnes finitimi ejus, & quotquot nomen ejus nostis dicite: quomodo fracti sunt virga dura, & baculus decorus? 18. Descende è tua gloria, & sede sitiens, habitatrix *soli tui*, filia Dibonis, nam vastator Moabi adscendit contra te, & munitiones tuas diruit. 19 Ad viam sta, & speculare, habitatrix Haroheri, interroga fugientem atque elapsum, dic ei:

& mores suos ideò servarunt, neque mutati sunt. 12. Quamobrem brevi veniet tempus, ait Creator, quo mittam ad eum viros, qui eum properè egredi cogent, qui vasa ejus exhaurient, utrésque dispergent. 13. Pudore perfundetur Moabus, quod nullum auxilium acceperit à numine suo Chemoso: quemadmodum Israëlitæ pudore perfusi sunt à Deo qui colebatur Bethele, & cui fidebant, sed frustra. 14. Quomodo jactare poteritis vestram fortitudinem in præliis? 15. Atqui ab hostibus vastata est Moabitis, ad urbes usque altiùs sitas; nam delecti juvenes descenderunt, ut occiderentur, ait Rex, qui vocatur Creator, Deus Exercituum. 16. E propinquo loco venit exitium Moabi, & calamitas ejus nequaquam differetur. 17. Dolorem vestrum, ob ejus calamitatem, ostendite omnes ejus vicini, & quotquot nomen ejus non ignoratis. Dicite: quomodo fracti sunt virga dura, & baculus decorus. 18. Descende è fastigio gloriæ tuæ, & sede sitiens, tu quæ incolis agros tuos, ô tu, quæ habitas Dibonem, qui enim vastavit Moabitidem, adscendet contra te & munitiones tuas diruet. 19. Juxta viam sta, & speculare quid in vicinia fiat, tu qui habitas Haroherum, interroga eum, qui fugit & elapsus est, quidnam

lescentiam dixerit. Dehinc, ad Cæsarem Augustum, ducenti anni, quibus totum orbem pacavit. Hæc jam ipsa juventa Imperii, & quædam quasi robusta maturitas. A Cæsare Augusto, in sæculum nostrum, haud multo minùs anni ducenti; quibus inertia Cæsarum quasi consenuit, atque decoxit; nisi quod sub Trajano movit lacertos, & præter spem omnium, senectus Imperii, quasi reddita juventute reviresçit. Quæ non difficulter Moabitis adplicari possent, si opus esset.

12. *Brevi aderunt dies* &c.] *Ecce venientes.*

13. *Chemosi causâ*] Cùm, nempe, iis constabit Chemosum esse commentum. Sunt qui velint hoc Numen fictitium dici כמוש *chemosch*, dictum fuisse, *quasi palpabile* quòd מוש sit *palpabile* esse. Sed cùm alibi nihil de eo dicatur, præstat conjecturas missas facere.

Propter Beth-elem] Notum est *Beth-el*, significare *Domum Dei*, sed quia oppidum ita vocatum est etiam ab Idololatris commenticiorum Deorum, eadem urbs *Beth-aven*, domus iniquitatis, à veri Dei cultoribus vocabatur. Vid. Hoseæ C. IV, 15. V, 8. X, 5. Ad hoc nomen *Bethelis* pauca leguntur in columna Græca *Eusebii*, qui habet: Βαιθὴλ, καὶ νῦν ἔστι κώμη Αἰλίας ἄποθεν, σημείοις ιβ'. ἡ δὲ πρότερον ἐκαλεῖτο καὶ Λοῦζα, ἣ γέγονε φυλῆς Βενιαμὶν, πλησίον Βηθὴν τῆς καὶ Νεφθαλεὶμ καὶ τῆς Γαί. καὶ ταύτην δὲ Ἰησοῦς ἐπολιόρκησε τὸν βασιλέα αὐτῆς ἀνελών. Nec facilè dixeris quid hæc significare possint. Sed nec quisquis intelligat quæ leguntur quasi à Latino *Hieronymo*, si credere fas est, profecta: BETHEL, *vicus in duodecimo ab Ælia lapide ad dexteram euntibus Neapolin, quæ primùm Luza, id est, Amygdalum, vocabatur, & cecidit in sortem Tribûs Benjamin, juxta Bethan & Gai, quam expugnavit Jesus, Rege illius interfecto. Porrò quod putant, secundùm errorem Græcorum Voluminum Valaumaulas antiquitus nuncupatum, vehementer errant. Verbum quippe Hebræum, & nomen ipsius civitatulæ pariter miscuerunt, cùm Ullam significet priùs, id est,* πρότερον*; Luza verò Amygdalum, ut sit sensus: vocabatur autem Bethel priùs Luza. Nec non, & hoc quod Bethaven aliud oppidum suspicantur. Hebræi putant eamdem esse Bethel. Sed ab eo tempore, quo ibi ab Hieroboam, filio Nabat, vituli aurei fabricati sunt, & à decem Tribubus adorati vocatam esse Bethaven*, id est, Domum idoli, *quæ antè vocabatur*, Domus Dei. *Sed & super hoc, in Libris Hebraïcarum Quæstionum pleniùs diximus.*

18. *Filia Dibonis*] *Eusebius* in Onomastico: Δαβὼν, ἢ Διβὼν. ἐπὶ τῆς ἐρήμου, σταθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη εἰς ἔτι νῦν παμμεγέθης παρὰ τὸν Ἀρνωνὰν, ἣν τὸ παλαιὸν οὖσαν τῶν υἱῶν Μωὰβ, καὶ μετὰ ταῦτα Σηὼν, τοῦ Ἀμορραίου, οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἀπέλαβον, καὶ γέγονε φυλῆς Γὰδ, μέμνηται δὲ αὐτῆς Ἡσαΐας ἐν ὁράσει τῇ κατὰ τῆς Μωαβίτιδος, καὶ Ἱερεμίας. Interprete *Hieronymo*: *Debon, quæ & Dibon, in solitudine, castra filiorum Israëlis. Est etiam & alia Dibon, villa pergrandis, juxta Arnonem, quæ cùm priùs fuisset filiorum Moab, & post eam Seon, Rex Amorrhæorum, jure belli tenuisset, à filiis Israël capta atque possessa in partem venit Tribûs Gad. Meminit hujus Hieremias, & Jesaïas in visione contra Moab.*

19. *Habitatrix Haroberi*] ישבת ערער *jaschobeth baroër. Eusebius* de ea urbe ita habet: Ἀροὴρ, ἥ ἐστιν ἐπὶ τοῦ χείλους χειμάῤῥου Ἀρνὼν πόλις Μωὰβ, ἣν εἶχόν ποτε οἱ Ὀμμεὶν ἔθνους ἀρχαῖον ὃ ἀπώλεσαν οἱ υἱοὶ Λὼτ οἱ ἀπὸ Μωὰβ, καὶ δείκνυται εἰς δεῦρο ἐπ' ὀφρύος τοῦ ὄρους κειμένη

ei: quidnam contigit? 20. Pudefactus est Moabus, quia expavit; ululate, clamate, & nunciate, *ad* Arnonem, vastatum esse Moabum. 21. Judicium pervenit ad campestrem tractum, Cholonem, Jahtsam, & Mephahatham; 22. tum etiam Dibonem, Nebuntem, & domum Diblathajimorum; 23. Kirjathajimos, Beth-jamalum, & Beth-mehonem; 24. Kerijothas, Botsram, & omnes urbes Terræ Moabitidis, remotas & propinquas. 25. Abscissum est cornu Moabo, & brachium ejus fractum, ait Jehova. 26. Inebriate eum, quia magnificè se se contra Jehovam extulit, volutet etiam se in vomitu suo, sitque ille quoque ludibrio. 27. Annon Israël tibi ludibrio, *ô Moabita*, fuit? An inter fures eras deprehensus, cùm, ex quo de eo loquebaris, commovereris? 28. Deserite urbes, habitate in rupibus, ô incolæ Moabitidis, estote instar columbarum, quæ nidificant in lateribus ostii cavernæ. 29. Audivimus superbiam Moabi, (valde enim superbus est) ejus elationem, fastum, tumorem, & animi adrogantiam. 30. Ego noram, ait Jehova, iram ejus, *quæ* nihil *habebat* firmi, *&* mendacia ejus, *quæ* nihil firmi perfecerunt. 31. Propterea Moabi causâ ejulabo, propter totam Moabitidem clamabo,

quidnam contigerit. 20. Puduit Moabum, quia pavore correptus est; ululate, clamorem tollite & nuntiate ad Arnonem, vastatam esse Moabitidem. 21. Judicium Dei porrectum est ad campestres agros, Cholonem, Jahtsam, & Mephahatham; 22. prætereáque Dibonem, Nebuntem, & domum Diblathaïmorum, 23. tum etiam Kirjathajimos & Beth-jamulum, & Beth-mehonam; 24 Kerijothas, Botsram & omnes urbes Moabitidis remotas & propinquas. 25. Abscissum est cornu Moabo, & brachium ejus est fractum, ait Creator. 26. Inebriate eum, quia superbè extulit se se contra Creatorem; volutet etiam se in suo vomitu, sitque ille quoque ludibrio. 27. Annon Israëlis populus tibi ludibrio fuit, ô Moabita? An inter fures deprehensus erat, cùm, ex quo de eo loquebaris, commovereris. 28. Deserite urbes, habitate in rupium antris, ô incolæ Moabitidis; imitamini columbas, quæ nidificant in lateribus ostii cavernæ. 29. Audivimus, quæ sit superbia Moabi (summopere enim superbus est) quæ ejus elatio, qui fastus, quis tumor animi, quæve adrogantia. 30. Probè etiam noram quæ esset ira ejus, quæ nihil habebat firmi, & mendacia, quæ Moabitarum mutabilitatem ostendebant. 31. Ea de causâ, Moabi causâ, ejulabo, propter totam Moabitidem clamores edam, & propter incolas

κειμένη. ὅτι χειμάῤῥους ὁ διὰ φάραγγος ἐπὶ τὴν νεκρὰν θάλασσαν ἐκπίπτει. γέγονε δὲ ἡ Ἀροὴρ κλήρου φυλῆς Γὰδ, καὶ λέγεται εἶναι κατὰ πρόσωπον Ῥαββᾶ Interprete *Hieronymo*: *Aroër, oppidum Moabitarum, quod situm est super ripam Torrentis Arnon, possessum olim à Gente veterrima Omnim* (aut potiùs *Omnia* ex Deut. II, 10.) *& postea retentum à filiis Lot, id est, Moabitis, cùm priores accolas subvertissent, & ostenditur usque hodie in vertice istius montis.*

19. *Ad Arnonem*] De hac rupe sic *Eusebius*: *Ἀρνῶν, τὸ ἐξέχον ἀπὸ τῶν ὁρίων τῶν Ἀμοῤῥαίων, κεῖται δὲ μεταξὺ Μωὰβ καὶ τῶν Ἀμοῤῥαίων. Καὶ ἔστιν ὅριον Μωὰβ ἥτις Ἀρεόπολις τῆς Ἀραβίας· δείκνυται δὲ εἰς ἔτι νῦν τόπος φαραγγώδης σφόδρα χαλεπὸς, ὁ Ἄρνων ὀνομαζόμενος παρατείνων ἐπὶ τὰ βόρεια τῆς Ἀρεοπόλεως, ἐν ᾧ καὶ φρούρια πανταχόθεν φυλάττει στρατιωτικὰ διὰ φοβερὸν τοῦ τόπου. τὸ παλαιὸν δὲ ἦν Σηὼν τοῦ τῶν Ἀμοῤῥαίων βασιλέως ἀφελομένου αὐτὴν τοῦ Μωαβίτας. ἔνθεν γέγονε τῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ κατασχέσεως τὰ ἐπέκεινα τοῦ Ἰορδάνου ὅρια παρατείνοντα ἀπὸ Ἀρνῶν ἕως ὄρους Ἀερμὼν καὶ Λιβάνου.* Hieronymo. *Arnon rupes quædam in sublime porrecta, in finibus Amorrhæorum inter Moab & Amorrhæos, Moab verò Arabiæ civitas est, quæ nunc Areopolis nominatur; ostendunt regionis illius accolæ locum vallis in prærupta demersæ satis horribilem & periculosum*, qui usque nunc *à plerisque Arnonas adpellatur*; *extenditúrque ad Septemtrionem Areopoleos; in quo & militum ex omni parte plenum sanguinis & formidinis, testantur ingressum. Hinc quondam Moabitarum fuit & postea Sebon Rex Amorrhæorum jure belli eum obtinuit; sed & terra filiorum Israël trans Jordanem incipiens ab Arnone usque ad montes Hermon & Libanum extenditur.*

21. *Judicium pervenit ad campestrem*] Hoc est, incolas humiliorum agrorum pœnas Deo dedisse.

Cholonem.] *Bonfrerius* putat fuisse eam urbem quæ vocatur alibi in Vulgato interprete *Olon* vel *Holon* Jos. XV, 51. XXXI, 15. Nec intercedo.

Judicium] Idem in campestribus locis ac in montanis locis, quippe faciliùs invadenda erant quàm montana. Nomina singularia quærenda in Onomastico, sæpiùs laudato.

Cornu] Hoc significat auctoritatem & potentiam, metaphora è bestiis cornutis, quæ tum demum vires habent, cùm cornua earum pervenerunt ad justam magnitudinem. Vide Phrases Hebraïcas *Rob. Stephani* & quæ diximus ad 1. Sam. II, 1.

Brachium ejus fractum] Hoc est, accisam esse potentiam. Adi eumdem, ad vocem *brachium*.

26. *Se se contra Jehovam extulit*] Noluere, ut par erat, colere; quod erat non virorum sobriorum, & prudentium, sed stolidâ superbiâ, ut ita loquar, ebriorum.

Volutet se in vomitu suo] Cùm nihil sit turpius, quàm quod facit ebrius homo, qui nimium vinum haustum vomit, atque in illo ipso vomitu se se volutat: sic nihil fœdius quàm in impietate, impietatem, impia dicta & facta iterare; quale est in ebrietate nimia animi non rarum. Vide & Habbak. II, 16. Sic quicumque semel impiis sermonibus, & facinorosis

bo, & ob viros Kir-charesi animus meus gemet. 32. Ob fletum Jahzeri flebo tui cau-
sâ, ô vitis Sibmæ; propagines tuæ transierant mare, ad mare usque Jahzeri pertige-
rant; in æstivos tuos fructus, *ac* in tuam vindemiam vastator incidit. 33. Recondita
est lætitia atque exsultatio è Charmelo, éque terra Moabitide; feci ut vinum è torculari-
bus deficeret. Qui *racemos calcat*, non calcavit *cum* celeusmate; celeusma non *fuit* ce-
leusma. 34. Propter clamorem Chesbonis, ad Elhalen, & ad Jahatsam, vocem sustu-
lerunt à Tsohare ad Choronajimos, *instar* vitulæ triennis; nam etiam aquæ Nimrimo-
rum conversæ sunt in desolationes. 35. Faciam ut desinat esse Moabo, ait Jehova,
adscendens in excelsum & suffitum Diis ejus offerens. 36. Quare animus meus, Moa-
bi causâ, tibiarum instar perstrepet; animus meus ad viros Kir-cheresi, fistularum in-
star, resonabit; quia quod reliquum factum erat periit. 37. Nam omne caput calvi-
tium occupabit, omnis barba resecabitur, omnibus brachiis inerunt incisiones, & cunc-
tis lumbis imponetur saccus. 38. In omnibus tectis Moabitidis, in cunctis plateis ejus
est ubique luctus, quia fregi Moabum instar vasis, quo nemo delectatur, ait Jehova.
39. Quomodo consternati sunt atque ejulant *Moabitæ*? Quomodo Moabus torquet cer-
vicem,

incolas Kir-charesi ex animo gemam. 32. Ob lacrimas Jahzerensium flebo, & propter te, ô vitis Sibmæ, propagines tuæ trans mare usque Jahzeri, pertigerant; in æstivos tuos fructus, ac in tuas vites vastator incidit. 33. Recondita est hilaritas quæ è Charmelo, éque Moabitide oriri solebat, cùm vindemiæ tenues fuerint, nec lætæ voces vindemiatoris. 34. Propter penuriam aquæ, multæ vociferationes in pluribus urbibus sunt auditæ, & penuria fuit 35. Faciam, ait Deus, ut apud Madianitas desint qui faciant sacra Diis, in locis editis, prout fieri solebat. 36. Nullæ voces hilares audientur in Moabitide, neque in vicinia, propter penuriam. 37. Propter luctum publicum, omnium capilli & barbæ tondebuntur, incidentur brachia, & pro solitis vestibus induentur homines saccis. 38 In omnibus ædibus erit luctus, qui in plateis etiam cernetur, propter publicum luctum; & contemtum Moabitarum; qui, ut testæ fractæ, spernentur. 39. Quomodo ejulant, atque consternati sunt Moabitæ? Cur torquent cervicem, præ pudore, & ludibrio, aut terrori omnibus

norosis factis, idem in impia dicta non difficuiter relabitur, sibique calamitates novas à Deo creat.

28. *Habitate in rupibus*] Quasi diceret: bene facitis, quòd in cavernas vos abdideritis, non verò urbem, ædificiis constantem, colueritis, sed instar avium egrediamini cavernis vestris, atque in eas redeatis Quod faciebant reverâ Moabitæ, qui habitabant rupium cavernas, præsertim cùm pauci erant, & impetus hostium fugere volebant, *Eusebius* in Onomastico: Μωάβ, ἀπὸ Μωὰβ υἱοῦ Λὼτ, πόλις τῆς Ἀραβίας ἡ νῦν Ἀρεόπολις. κεῖται ἀνωτέρω. καλεῖται δὲ Μωὰβ καὶ ἡ χώρα, ἡ δὲ πόλις Ῥαββὰθ Μωάβ. In versione verò Hieronymi: *Ab uno filiorum Lot, qui vocabatur Moab, civitas Arabiæ, quæ nunc Areopolis dicitur. Sic vocata est, cujus & suprà meminimus. Vocatur autem Moab ex nomine urbis, & regio. Porrò ipsa civitas, quasi proprium vocabulum, possidet Rabbath Moab, id est, grandis Moab*; quod est, *magna urbs Moabitidis*, aut Metropolis, seu maxima urbium ad eam pertinentium.

29. *Superbiam Moabi, elationem, fastum, tumorem, adrogantiam.*] Hæc quæ omnia superbiam significant, faciunt ad descriptionem superbiæ maximæ. Nam sic Synonyma repetita intendunt vim orationis, apud Scriptores Sacros, & quandóque apud Scriptores Græcos & Latinos, etiam tersissimè loquentes; qualis est ipse *Cicero*. Vide usum Hebræorum apud Phrases Hebræorum *Rob. Stephani*, ubi agit de *Repetitione*.

31. *Viros Kir-charesi*] Sunt hîc nomina Urbium Moabiticarum, quarum præter hoc nihil movimus. Quare de iis tacebimus.

32. *Propagines* &c.] Ob fletum *Jahzari* cur fleverit Propheta ignotum est. *Maria* tamen quæ hîc memorantur possumus quidem adfirmare fuisse lacus non magnos.

33. *Qui racemos calcat*] Hæc omnino videntur supplenda, quæ, pro Hebraïca breviloquentia, omittuntur, sed Latinè non potuere.

Cùm celeusmate] Cum adhortatione ad rectè faciendum quod jubentur; qualis est adhortatio, ad faciendum id quod par est fieri & oportet, sine cujusquam injuria.

34. *Propter clamorem Chesbonis* &c.] Hæc omnia pertinent ad calamitates Moabitarum, quarum Historia ad sequentia sæcula non pervenit; quia, sine dubio, ad ea non pertinebat.

37. *Omne caput calvitium occupabit* &c.] Sententia loci est, calamitate Moabitarum, ingentem luctum ei genti creatum iri, qui describitur memoratis potissimis indiciis luctûs, quæ ostendebant magnum esse luctum iis qui ea observabant.

38. *In omnibus tectis*] Describitur hîc luctus publicus, in magnis calamitatibus.

39. *Moabitæ*] Perspicuitatis causâ, addidimus nomen populi ad quem hæc pertinent.

40. *Subitò hostis ejus* &c.] Si Historia Sacra rem narrasset, faciliùs hæc intelligeremus, nunc sola summa rerum nobis tantùm innotuit, nec historiam vicinorum Israëlis pleniùs scire necesse nos erat.

41. *Instar animi mulieris in angustiis partûs versantis*] כלב אישה מצרה chleb ischah metierah, *ut cor mulieris angustiatæ*. Quod cùm *Hiero-*

vicem, pudore adfectus; fuitque ludibrio & terrori omnibus finitimis suis? 40. quia sic dicit Jehova, subitò *hostis ejus* instar Aquilæ advolavit atque extendit alas ad Moabum. 41. Captæ sunt urbes & munita loca occupata, animúsque fortium virorum Moabi fuit, die illo, instar animi mulieris, in angustiis *partûs* versantis. 42. Deletus est Moabus, ita ut ne sit *ampliùs* populus, eò quòd contra Jehovam se se extulit. 43. Pavor, fovea & laqueus *circa te sunt*, ô incola Moabitidis, ait Jehova. 44. Qui præ metu fugiebat, incidit in foveam, & qui egressus erat è fovea, laqueo captus est; adduxi enim in Moabitidem annum ejus supplicii, ait Jehova. 45. In umbra Chesbonis constiterant, vim fugientes; sed egressus est ignis Chesbone, & flamma è Sichone, absumsitque angulum Moabi, & verticem hominum strepentium. 46. Væ tibi, ô Moabe; periit populus Chemosi, comprehensi enim sunt filii tui, & filiæ tuæ, ut in captivitatem abducerentur. 47. Reducam tamen, posteris temporibus, ait Jehova. Et hactenus quidem supplicium erit Moabi.

Vatici-

bus vicinis populis sunt? 40. Quia, ait Creator, subitò hostes eos invaserunt, instar aquilarum. 41. Quia subitò eorum loca munita sunt ab hostibus capta, animique virorum fortium, ad angustias redacti, quales sunt mulieris parturientis. 42. Deleta est gens Moabitarum, ut non possit inter populos haberi, quia contra Creatorem se se extollere ausa est. 43. Pavor, fovea, & laqueus te cingunt, ô incola Moabitidis, ait Creator. 44. Qui præ metu fugiebat incidit in fossam, & qui ex ea exierat, laqueo captus est; adduxi enim in Moabitidem annum quo debebat pœnas dare, ait Creator. 45. In umbra Chesbonis constiterant, ne vis eis inferretur, sed Chesbone erupit ignis & flamma è Sichone, absumsitque partem Moabitidis & verticem hominum strepentium. 46. Væ tibi, ô Moabe, periit populus, qui colebat Chemosum! capti enim viri & fœminæ, ut abducerentur in captivitatem. 47. Eos tamen postea in patriam reducam, ait Creator. Hactenus pœnas mihi dabit Moabus.

PARA-

nymo intelligendum putavimus, de angustiis in quibus versatur mulier in doloribus partûs. Sic LXX. Intt. habent: ὡσεὶ καρδία γυναικὸς ὠδινούσης, & Hieronymus: *sicut mulieris parturientis.*

42. *Ut non sit ampliùs populus*] Ut formam pristini regiminis, ut antea, non servet. Quod fit quando Monarchia, quæ erat antea, evertitur.

43. *Pavor, fovea* &c.] Metus hostium tuorum erit instar foveæ, quæ te cinget, aut instar laquei quo irretieris.

45. *In umbra Chesbonis*] Sic *Eusebius* de hac urbe: Ἐσεβὼν, πόλις Σηὼν τοῦ Ἀμορραίου ἐν τῇ γῇ Γαλαάδ, ἣν ἔλαβεν ἐν γῇ Γαλαάδ. ἣν ἐκπολήσας τὸν βασιλέα Μωὰβ, μέμνηται αὐτῆς Ἡσαΐας ἐν ὁράσει κατὰ τῆς Μωαβίτιδος, καὶ Ἱερεμίας. Καλεῖται νῦν Ἐσβοὺς ἐπίσημος τῆς Ἀραβίας, ἐν ὄρεσι τοῖς ἀντικρὺ τῆς Ἱεριχοῦς κειμένη κʹ ἀπὸ τῆς Ἱεριχοῦς κειμένη ὡς ἀπὸ σημείων κʹ τοῦ Ἰορδάνου καὶ γέγονε φυλῆς Ῥουβὶν Λευίταις ἀφωρισμένη. *Hieronymo* interprete; *Esebon, civitas Sehon Amorrhæorum in terra Galaad, quæ cùm fuisset antè Moabitarum, ab Amorrhæis, belli jure, possessa est. Meminit hujus Hieremias, Esaïas quoque, in visione Moab. Porrò nunc vocatur Esbus urbs insignis Arabiæ in montibus, à Jordane, millibus distans. Fuit autem in Tribu Ruben separata Levitis.*

45. *Populus Chemosi.*] Vide de Chemoso quæ habemus ad Num. XXI, 28. *Joan Seldenus* de Diis Syris Syntagm. I. c. 8. putat כמש *chemosch* esse compositum. *Philo Judæus Allegor. II.* Χαμὼς ἑρμηνεύεται ὡς ψηλάφημα, id est, ΧΑΜΟΣ *sonat ut contrectatio, seu ut palpatio*, quæ cœcis pœnè propria. Certè משׁ *mosch* est *contrectare*, aut *palpare*, & elementum, *Chaph* servile ὡς interpretatur. Malim voculam כמש esse simplicem, cujus ignota sit significatio.

COM-

Vaticinia adversùs Hammonitas, Idumæos, Damascenos, aliósque Syros, Kedarenos, Chatsórenses atque Elymæos.

1. DE Hammonitis sic dixit Jehova: nullíne sunt filii Israëli? an nullus est ei heres? Cur ergo eorum Rex hereditate accepit *agros* Gadi, & populus Hammoniticus ejus urbes habitat? 2. Itaque brevi dies aderunt, cùm faciam ut audiatur Rabbæ Hammonitarum clamor prælii, fiátque *ea* acervus ruderum, urbésque ejus ditionis igne incendantur, hereditatísque jure possideat Israël eos, qui sequuti ejus heredes gerebant. 3. Ulula Chesbon, quia vastata est Haïs, clamorem tollite urbes ditionis Rabbæ, accingite vos saccis, plangite & vagamini inter macerias, quia Rex vester transmigrans abiit, Sacerdotésque & proceres ejus simul. 4. Quid gloriabaris vallibus tuis? vallis tua defluxit, ô filia contumax, & fidens thesauris tuis, *cùm diceres*: quis ad me veniet? 5. Mox ego tibi immittam pavorem, ait Dominus Jehova, *Deus* exercituum, ab omnibus finitimis, atque expellemini quisque è regione sui, nec erit qui vagantes in unum cogat. 6. Postea tamen faciam, ut captivi Hammonitarum revertantur, ait Jehova. CAPUT XLIX.

7. De Idumæis verò, sic dixit Jehova, *Deus* exercituum: nulláne est ampliùs sapientia

PARAPHRASIS.

1. SIC loquutus est Creator de Hammonitis: nullíne sunt Israëlis posteri, qui ei successuri sint? Si sint, cur Rex Hammonitarum possidet agros Tribûs Gadi, & populus Hammoniticus ejus urbes? 2. Ego verò, ait Deus, brevi faciam ut in Metropoli Hammonitarum audiatur clamor pugnantium, & cernantur rudera, loco urbis, urbésque aliæ ejus ditionis comburantur, & deinde hereditario jure possidendæ tradantur Israëlitis. 3 Ulula verò Chesbon, quia vastata est Haïs, clamorem tollite urbes Rabbæ, vestite vos saccis, plangite, & vagabimini inter macerias, quia Rex vester aliò migravit, eúmque Sacerdotes & Proceres comitati sunt. 4. Cur vallibus tuis gloriabaris? Valles tuæ spretæ sunt, ô gens contumax & nimis freta divitiis tuis, cùm superbiens dictitares: quis ad me irrumpere poterit? 5. Mox te terrebo, ait Dominus Creator, idémque Deus exercituum, irritatis omnibus vicinis, & omnes expellemini è regione sui, nec erit qui in unum vos cogat, ut hostibus faciliùs resistatis. 6. Postea tamen faciam, ait Creator, ut captivi Hammonitarum redeant.

7. De Idumæis verò hæc dixit Creator, *idémque* Deus exercituum: nulláne est ampliùs sapientia apud Themanem? periitne prudentia, quã recta

COMMENTARIUS
In CAPUT XLIX.

1. DE *Hammonitis*] לבני עמון *libne Hammon.* Hìc ל non est nota Dativi, sed significat *DE*, quod multis exemplis ostendit *Noldius* de Particulis. De Hammonitis sic *Eusebium* scribentem legimus: Ἀμμὰν, ἡ νῦν Φιλαδελφία, ἡ πόλις ἐπίσημος τῆς Ἀραβίας. κατῴκουν δὲ αὐτὴν πρότερον οἱ Ῥαφαεὶμ, ἔθνος ἀρχαῖον, ὅπερ ἀνεῖλον υἱοὶ Λὼτ, οἱ ἀπὸ Ἀμμάν. *Hieronymo* interprete: *Amman, quæ nunc Philadelphia, urbs Arabiæ nobilis, in qua habitaverant olim Rephaïm gens antiqua, quam interfecerunt filii Loth habitantes pro iis in Amman.*

5. *In Themane*] *Eusebius*: Θαιμὰν, χώρα ἡγεμόνων Ἐδὼμ ἐν τῇ Γεβαλιτικῇ, ἀπὸ Θαιμὰν υἱοῦ Ἐλιφὰς υἱοῦ Ἠσαῦ. ἀλλὰ καὶ εἰς ἔτι νῦν κώμη ἐστὶ Θαιμὰν, ἀπέχουσα Πέτρας, ἀμφὶ τὰ ιέ σημεῖα, ἐν ᾗ καὶ ἐγκάθηται στρατιωτικὸν, ὅθεν ὡρμᾶται Ἐλιφὰζ ὁ Θαιμὰν βασιλεύς· καὶ τοῦ Ἰσμαὴλ δὲ Θαιμὰν γεγονέναι λέγεται παῖς, καὶ πᾶς δὲ ὁ πρὸς νότον τόπος καλεῖται· καὶ γὰρ ἑρμηνεύεται Θαιμὰν Νότος. Interprete *Hieronymo*: *Thaman regio principum Edom, in terra Gebulitica* (hoc est, montana) *à Thaman filio Eliphaz filio Esau sortita vocabulum. Sed & usque hodie est villa nomine Thaman, distans ab urbe Petra quinque millibus, ubi & Romanorum militum præsidium sedet; de quo loco fuit Eliphaz Rex Tæmanorum. Unus quoque filiorum Ismaël adpellabatur Tæman. Sciendum autem quòd omnis australis regio Hebræis Thæman dicitur.* Sequitur, in eodem Onomastico: Θαιμὰν, ὡς Ἰεζεκιὴλ πόλις τῆς Ἰδουμαίας· ὡς δὲ Ἡσαΐας πόλις τῆς Ἀραβίας· κεῖται καὶ Ἰερεμίας, ἐν δὲ τῷ Ἀβδίᾳ λέγεται πόλις Ἠσαῦ. Θαιμὰν δὲ καὶ εἷς τῶν υἱῶν Ἠσαῦ ἐκαλεῖτο. Ceteroquin ex hoc loco exigua lux Jeremiæ oritur.

8. *Dedanitæ*] יושבי דדן *joschebe Dedan, habitantes Dedan. Eusebius* in Onomastico: Δαδὰν, ἐν γῇ Κηδὰρ, ὡς Ἰερεμίας: *Dadan, in regione Kedar, ut Jeremias. Bonfrerius* in notis ad Onomasticum observat nomen *Dedan* non inveniri inter nomina urbium Tribûs Judæ, nec in Versione LXX. Interpretum; unde colligit hìc suppositum *Dedan* pro *Delean*, quæ est urbs Tribus Judæ, *Jos.* XV, 38. Sed duplex videtur fuisse urbs *Dedan*; quarum una esse statuitur in Idumæa, altera verò in Arabia erat apud Kedarenos Arabas. De quibus in notulis nostris ad Onomasticum, quas vide, si opus est; sed in nomina propria facile potuerunt irrepere menda, longitate temporis. Vide & quod habet *Bonfrerius* in notis, quas adjecit Onomastico.

12. *Bi-*

tia in Themane? periítne consilium à prudentibus? corruptáne est eorum sapientia?
[8]. Fugite. Aversi sunt, in humiliora loca se demiserunt Dedanitæ, ut ea incolerent;
exilium enim Hesavo immisi, *& prope est* tempus, *quo* de eo pœnas exigam. [9]. Si
vindemiatores venissent ad te, annon racemationem reliquissent? si fures nocturni, *an-
non* corrupissent quod satis sibi esset? [10]. At ego denudavi Hesavum, retexi ejus abdi-
ta, neque celari *quidquam* poterit; devastati sunt ejus posteri, fratrésque & vicini, at
ipse nullus est. [11]. Relinque orphanos tuos, ego vivos servabo, & viduæ tuæ mihi
confident. [12]. Sic enim dixit Jehova: en iis, qui damnati non erant bibendo calice,
eum bibent; túne ergo impune ferres! non ferres, sed omnino bibes; [13]. quia per me
juravi, ait Jehova, fore ut Botsra fieret solitudo, opprobrium, vastitas atque exsecra-
tio, omnésque ejus urbes perpetua deserta. [14]. Rumorem accepi à Jehova, legatum
missum ad Gentes esse, *qui diceret iis*: convenite, vadite in eam *terram*, & consurgite ad
pugnam ineundam. [15]. Mox enim, *inquit*, faciam ut parvus sis inter Gentes, & con-
temtus, inter homines. [16]. Deceperunt te terriculamenta tua, atque animi tui su-
perbia, ô tu qui habitas in cavernis rupis, quique cacumen collis tenes; si, instar aqui-
læ, nidum tuum extulisses; te illinc dejicerem, ait Jehova.
[17]. Convertetur Idumæa in solitudinem, quisquis per eam transibit, stupebit, omnésque
ejus plagas sibilo prosequetur. [18]. Ut in subverso Sodomæ, Gomorrhæ, & vicinarum *ur-
bium* solo, ait Jehova, nemo habitat, nec quisquam diversorium quærit: *ita nec in te.*
[19]. Sicut enim leo, ob tumorem Jordanis, adscendit in habitationes munitas: *ita & ho-
stis in Idumæam*, nam commovebo eum, & cursim ab eo recedere curabo (quem verò
juvenem ei rei præficiam?) quis enim est instar mei? quis mihi condicet? quis est
pastor, quis stet contra me? [20]. Quare audite consilium Jehovæ, quod cepit de Idu-
mæa & molitiones, quas molitur in Themanis incolas. *Ne vivere dicar*, nisi eos tra-
hant minutæ pecudes, nisi super iis habitationem eorum *hostis* devastet. [21]. Sonitu
eorum ruinæ commovebitur terra, iis sonitus, *instar* clamoris, audietur in mari al-
gæ.

recta consilia non recusabantur consulentibus? 8. Fugite. Aversi sunt & in humiliora loca sederunt, Dedanitæ, ut ea incolerent; exilium enim Hesavo immisi, & tempus, quo exigam de eo pœnas. 9. Si vindemiatores venissent ad te sine dubio racemationem reliquissent; si verò fures nocturni, annon reliquissent, quod satis sibi esse judicassent? 10. Sed denudavi Hesavi posteros, nudos eos reliqui, nec quidquam ab iis occultum superest; denudavi eos, ita ut nihil ab iis celari possit; denudavi ejus posteros, fratrésque & vicinos, sed ipse Hesavus prorsus nihil sibi servavit. 11. Relinque orbos æquo animo, Hesave, ego eorum vitam servabo, & erit cur viduæ tuæ mihi confidant. 12. Sic enim ego Creator dico: en ii, qui non fuerant damnati bibendo calice, eum haurient. Túne ergo impune ferres? Nequaquam impune feres, sed omnino hunc calicem hauries; 13. quia per me juravi fore ut Botsra in solitudinem converteretur, opprobrio mactaretur, & omnes vicinæ urbes perpetuæ essent solitudines. 14. Rumor ad me venit à Creatore, quo fore accepi ut mitteretur legatus ad Gentes, qui iis diceret conveniendum esse, in eam regionem, & pugnandum cum incolis. 15. Mox enim effecturum esse Deum ut populus ille minueretur, & contemneretur inter Gentes. 16. Deceptum hunc iri, terriculamentis suis & superbiâ suâ, quia sedem suam in cavernis cepit, aut cacumen collis tenet; si instar aquilæ in editis locis nidum suum posuisset, te illinc detraherem, ait Creator.

17. Mutabitur Idumæa in solitudinem, & quisquis per eam transibit obstupescet, ac ubique eam sibilo prosequetur, quod in eremis solet fieri. 18. Quemadmodum in subverso Sodomæ, Gomorrhæ & vicinarum urbium solo, ait Creator, nemo habitat, & ne quidem diversorium quærit; ita nec in te in Idumæa quæret. 19. Quemadmodum leo, intumescente Jordane, ad altiora loca confugit: sic faciet hostis confugiens in Idumæam, nam eum commovebo, & ut cursim illinc fugiat curabo (quem verò juvenem ei rei præficiam) quis enim est mihi par? quis mihi condicet? quis pastor mihi adversabitur? 20. Quare audite consilium Creatoris, quod cepit de Idumæa, eorúmque molitiones, quas molitur in Themanis incolas. Ne vivere dicar, nisi eos trahant minutæ pecudes, & nisi hostis sedes eorum devastet. 21. Sonitu eorum videbitur moveri terra, cùm sonitus ruinarum audiendus

12. *Bibendo calice*] Hoc est, ferendâ calamitate singulari. Vide *Thom. Gatbakeri* Adversaria Lib. I. c. 3. & in Adversariis miscellaniis C. V.

Impune feres] נקה תנקה *nako thinnakeh*, innocens censeberis.

13. *Botsra*] *Eusebius* in Onomastico: Βοσὼρ (pro Βοσρὰ) ἐν τῇ ἐρήμῳ, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, τῆς φυλῆς Ῥουβὶν, ἀπὸ ἀνατολῆς Ἱεριχὼ, πόλις ἱερατικὴ καὶ τῶν φυγαδευτηρίων. Αὕτη ἐστὶ Βόστρα, ἡ νῦν μητρόπολις τῆς Ἀραβίας. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη νῦν Βοσὼρ πόλις τοῦ Ἡσαῦ, ἐν ὄρεσι τῆς Ἰδουμαίας, ἧς μέμνηται Ἡσαίας λέγων· τίς οὗτος ὁ παραγινόμενος ἐκ Ἐδὼμ, ἐρύθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσόρ: Interprete *Hieronymo. Bosór in deserto trans Jordanem, quæ cecidit in sortem Tribûs Ruben, ad Orientalem plagam Hierichuntis civitas Sacerdotalis & fugitivorum. Hæc est Bostra Metropolis Arabiæ. Adpellatur etiam & alia Bosór civitas Esau, in montibus Idumææ, cujus Esaias recordatur dicens: Quis est iste qui venit de Edom, fulvida vestimenta ejus ex Bosór.*

17. *Sibilo prosequetur*] Videtur fuisse tunc signum irrisionis. Vide infrà Cap. L, 13.

18. *Ita*

gæ. 22. En *hostis* instar aquilæ adscendet, advolabit, atque alas suas supra Botsram extendet, eritque animus fortium Idumææ virorum, instar animi mulieris in angustiis partûs.

23. De Damasco. Pudore adfectæ sunt Chamatha & Arphada; quia rumorem malum audiverunt, tabefactæ sunt; nec magis quiescere potuerunt, quàm qui in mari anxii sunt. 24. Debilitata Damascus se convertit in fugam, tremor eam adprehendit, anxietas & dolores tenuerunt, ut parturientem. 25. Quomodo non relicta est urbs laudis *meæ*; urbs gaudii mei? 26. Ideò cadent ejus juvenes in plateis ejus, & omnes viri militares cædentur, die illo, ait Jehova *Deus* exercituum. 27. Ignem injiciam muro Damasci & Ben-hadadi Ædes absumet.

28. De Kedarenis & regnis Chatsorensium, quæ vicit Nebuchadretsar, Rex Babylonis. Surgite, adscendite ad Kedarenos, atque Orientales vastate. 29. Tentoria eorum, & minutum pecus capient; cortinas, omnia vasa & camelos eorum sibi sument, ac formidinem undecúmque in eos vocabunt. 30. Fugite, vagamini latè longéque, (in humiliora loca, quæ habitarent, se demiserunt incolæ Chatsoris) ait Jehova; consilium enim contra vos capit Nebuchadretsar, Babylonis Rex & molitiones in vos molitur. 31. Surgite, adscendite in gentem tranquillam, habitantem securè, ait Jehova, *gentem*, cui non sunt valvæ, nec vectis, & quæ sola habitat. 32. Erunt cameli eorum prædæ, & multitudo pecudum direptioni; dispergam eos in omnem ventum, quibus anguli *cæsariei* sunt adtonsi, atque ex omnibus lateribus eorum exitium adducam, ait Jehova.

dus sit in Mari Algæ. 22. Hostis eorum advolabit instar Aquilæ, & alas suas supra Botsram extendet, atque animus fortium Idumæorum erit, instar animi in angustia parientis.

23. Ad Damascenos quod adtinet, pudore Chamatha & Arphada sunt suffusæ, quia quod ad exteros pervenit rumor, nec magis quiescere potuerunt, quàm qui in mari agitato anxii sunt. 24. Damasceni debilitati fugam capessiverunt, tremor eos adprehendit, eósque invasit anxietas & dolor, ut parturientem. 25. Quomodo non relicta est urbs mihi laudata, & quæ mihi gaudium creabat? 26. Propterea cadent gladio, in plateis, omnes viri militares eo tempore, ait Creator, idémque Deus exercituum. 27. Ignem injiciam parietibus Damasci, atque flamma Ben-hadadi Ædes absumet.

28. De Kedarenis & regnis Chatsorensium, quæ subegit Nebuchadretsar Rex Babyloniorum; surgite, adscendite ad Kedarenos, atque Orientales vastate. 29. Tentoria eorum & minutum pecus capient; cortinas, omnia vasa & camelos eorum sibi sument, ac undecumque eos terrebunt. 30. Fugam capessite, vagamini longè latéque, (in humiliora loca, quæ habitarent, se demiserunt incolæ Chatsoris) ait Creator; consilium enim contra vos cepit Nebuchadretsar, Babyloniorum Rex, & aliquid contra vos molitur. 31. Surgite, adscendite in Gentem tranquillam, & securè agros colentem, ait Creator, gentem cui non sunt valvæ, nec vectes, & quæ in solo habitat. 32. Facile ab ea abigere poteritis camelos & alios greges. Dispergam eos ad omnes plagas cœli. Iis sunt anguli cæsariei adtonsi, atque exitium in

18. *Ita nec in te*] Propter terræ vastitatem, quamvis non futura tanta, quanta fuit in Sodoma & Gomorrha.

19. *Adscendit in habitationes*] Quia non potest manere in locis, in quibus exundantia fluvii terram texit; quia in locis aridis lustra habere solet.

23. *Chamatha*] *Eusebius*, in eodem Onomastico: Αἱμὰθ (vitiosè habent Codices Αἰθὰμ) τῆς κοιλάδος πόλις, ἣ γέγονε φυλῆς Ῥουβὶν· λέγεται δὲ καὶ νῦν Ἀμαθοὺς ἐν τῇ περαίᾳ τῇ κατωτέρᾳ Πέλλης διεστῶσα σημείοις κά εἰς νότον· καὶ ἄλλη δὲ κώμη πλησίον Γαδάρων, ἥ ἐστιν Ἐμμαθὰ, ἔνθα τὰ τῶν θερμῶν ὑδάτων θερμὰ λουτρά. καὶ ἐν Βασιλείαις φέρεται ἀπὸ εἰσόδου Αἰθὰμ ἕως τῆς θαλάσσης Ἀραβὰ, ἥ ἐστιν ἡ νεκρά. *Hieronymus* sic vertit. *Æmath urbs quæ cecidit in sortem Ruben. Sed & nunc Amathus villa dicitur trans Jordanem, in vicesimo primo milliario Pellæ ad meridiem. Est & altera villa in vicinia Gadare nomine Amatha, ubi calidæ erumpunt. In Regnorum quoque libris scribitur: ab introitu Emath, usque ad mare Araba, hoc est deserti, quod est mare mortuum. Ego autem investigans reperi Emath urbem Cœles Syriæ adpellari; quæ nunc, Græco sermone, Epiphania dicitur.*

23. *De Damasco*] Damascus erat extra limites Judææ versùs Septemtrionem & Orientem, inter Jordanem, & Hermonem Montem.

Chamatha] חמת *Hhamath*. Hæc urbs censebatur ad Damascenam pertinere. Sunt qui *Chamatham* dixerint postea *Antiochiam* dictam, sed eos bene confutavit *Sam. Bochartus*; cùm constet Septemtrionales terminos Chananææ numquam eò usque pertigisse, ubi Antiochia condita fuit. Eum vide Phalegi Lib. IV. cap. 37. Postea Chamatha dicta est *Epiphania* à Macedonibus.

Arphada] ארפד *Arphad*. *Eusebius* in Onomastico: Ἀρφὰδ, πόλις Δαμασκοῦ, ἣν ἐπολιόρκησε βασιλεὺς Ἀσσυρίων, ἐν Ἡσαΐᾳ καὶ Ἱερεμίᾳ, καὶ ταῖς Βασιλείαις. Rectiùs dixisset πόλιν Δαμασκηνῆς, *urbem tractûs Damasceni*.

24. *Debilitata Damascus*] Res ostendit de Damnascenis hæc intelligenda.

25. *Urbs laudis meæ*] Quam laudaveram, non tantùm propter situm, sed & propter ædificia. Duo hæc præcipuè laudantur in urbibus. In Onomastico ita de hac urbe loquitur *Eusebius*: Δαμασκὸς ἐπίσημος Φοινίκης· οὕτω δὲ καὶ τῆς Μαζὲκ οἰκογενοῦς τοῦ Ἀβραὰμ υἱὸς ἐκαλεῖτο. Sic verò habet *Hieronymus* mutatis Mosis verbis:

 Damascus,

hova. 33. Fiet Chatsor habitatio draconum, *&* solitudo in perpetuum; nemo illic habitabit, nec ullus ibi diversabitur.

34. Verba Jehovæ, de Helamo, ad Jeremiam Prophetam facta, initio regni Sedekiæ, Regis Judæ, in hanc sententiam: 35. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, mox Helamitarum arcum, qui est potissimum eorum robur, confringam. 36. Immittam Helamitis quatuor ventos, è quatuor extremitatibus cœli, dispergámque eos in omnes ventos, nec erit gens, ad quam non pervenient expulsi Helamitæ. 37. Terrebo Helamitas, coram hostibus eorum, & coram iis, qui eorum vitæ insidiabuntur, atque adducam in eos calamitatem, cum ira mea, donec eos absumsero. 38. Ponam solium meum in Helamitide, indéque Regem & proceres perdam, ait Jehova. 39. Posteris tamen temporibus, faciam ut redeant captivi Helamitæ, ait Jehova.

Vati-

in eos mittam ex omnibus plagis cœli, ait Creator. 33. Chatsor habitaculum draconum, & solitudo in perpetuum; nemo erit incola illius tractûs, imò qui diversari illic velit.

34. Verba Creatoris, de Helamitide, ad Jeremiam, initio regni Sedekiæ, Regis Judæ, in hanc sententiam: 35. Sic dixit Creator, *idémque* Deus Exercituum; mox Helamitarum sagittas, quæ sunt eorum potissima arma, confringam. 36. Immittam procellas è quatuor cordinalibus ventis, nec ulla erit Gens, ad quam non perveniant Helamitæ. 37. Timorem iis injiciam, coram eorum hostibus, & insidiatoribus, ac calamitatibus premam, donec eos iis iratus exstinguero. 38. Ponam thronum meum in Helamitide, ut judicem de ea Gente, atque Regem & Proceres, propter eorum scelera, perdam, ait Creator. 39. Attamen revocabo postea captivos, ut captivos Helamitas, ait Creator.

PARA-

Damascus, nobilis urbs Phœnices. Eodem autem vocabulo & Masech ancillæ Abrahami filius adpellatus est. Porrò Masek, quid sibi velit non adsequor. Addit etiam hîc *Hieronymus: Porro* Masech, *quid sibi velit pleniùs in Libris Hebraïcarum Quæstionum disputavi. Hîc tantùm Interpretis sum functus officio, non quòd ancillam Abrahæ Masek nuncupatam probem.*

28. *De Kedarenis*] *Eusebius:* Κηδὰρ, ἐν Ἐζεκιὴλ, ἄρχοντες Κηδάρ. καὶ ἐν Ἡσαΐᾳ, καὶ ἐν Ἱερεμίᾳ ἐν ὁράσει τῆς Ἀραβίας. Pro quibus est in versione *Hieronymi:* CEDAR, *in Ezechiel, Principes Cedar, sed Esaïas, & Hieremias, in visione Arabiæ*, hujus *vocabuli recordantur. Est autem regio, in eremo Saracenorum à filio Ismaëlis Cedaritæ cognominata.* Non erat *Hieronymus* felix, in Etymologiis verborum; multò felicior fuit, ut & doctior, in Orientalibus Linguis, *Sam. Bochartus*; quod probè sciunt harum rerum periti. Optimè ostendit in suo *Phalego* Lib. IV. c. 2. deducendum nomen *Kedarenorum* à verbo קדר *kadar*, obtenebrari, & *colorem nigrum* à Sole *contrahere*. Vide & Canticum Salomonis C. I, 5.

Regnis Chatsorentium] חצור *hhatsor*, de quo loco *Eusebius*, in Onomastico: Ἀσὼρ, πόλις βασιλείας Ἰαβεὶμ, ἣν μόνην ἐνέπρησεν Ἰησοῦς, ὅτι αὕτη ἦν μόνη ἄρχουσα πασῶν τῶν βασιλειῶν τῶν ἀλλοφύλων. Ἔστι δὲ καὶ εἰς ἔτι νῦν κώμη λεγομένη Ἀσὼρ ἐν ὁρίοις Ἀσκαλῶνος τοῖς εἰς ἀνατολὰς, ἣ γέγονε φυλῆς Ἰούδα· καὶ οἶδεν ἡ γραφὴ Ἀσὼρ τὴν καὶ καινήν. Interprete *Hieronymo: Asor, civitas regni Jabim, quam solam incendit Jesus; quia Metropolis erat omnium regnorum Philisthiim. Est & alia villa, usque hodie Asor, in finibus Ascalonis contra Orientem ejus, quæ cecidit in sortem Tribûs Judæ, cujus & Scriptura meminit, adpellans eam ad distinctionem veteris Asor novam.*

34. *De Helamo*] *Eusebius* in Onomastico: Ἠλὰ (lege Ἠλὰμ) κοιλὰς Ἠλὰθ, Ἀκύλας, Θεοδοτίων, κοιλὰς τῆς δρυός, *Hieronymo* vertente: *Elam, legimus vallem Ela & Theodotion interpretatur vallem quercûs.*

In hanc sententiam] *Dicendo*, לאמר *lemor.*

36. *Immittam Helamitis quatuor ventos*] Hoc est, hostes, qui è quatuor lateribus eos adgredientur, quasi à quatuor ventis venissent. *Eusebius* in Onomastico: Αἰλὰμ ἐν ἐσχάτοις ἐστὶ, παρακειμένη πρὸς μεσημβρίαν ἐρήμῳ, καὶ τῇ πρὸς αὐτὴν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, πλωτὴ οὖσα τοῖς τε ἀπ' Αἰγύπτου περῶσι, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς. ἐγκάθηται δὲ αὐτόθι τάγμα Ῥωμαίων τὸ δέκατον· καλεῖται δὲ νῦν Αἰλά· ἦν δὲ καὶ Αἰλαμιτῶν τὸ παλαιὸν ἔθνος. ταύτης ἦν βασιλεὺς Χοδολλογόμορ. κεῖται δὲ καὶ ἄλλη ἐν βασιλείαις Αἰλὰμ τῶν ἀλλοφύλων. Quæ vertit *Hieronymus:* Ailam (non *Ailath*) *in extremis finibus Palæstinæ, juncta meridianæ solitudini & mari rubro; unde ex Ægypto in Indiam, ad Ægyptum navigatur. Sedet autem ibi Legio Romana, cognomento Decima; & olim quidem Ailat à Veteribus, nunc verò adpellatur Aila. Sed & Elamitarum quondam natio fuit; cui imperavit Chodorlaomor; cujus in Actibus quoque Apostolorum mentio fit, & in Regnorum libris urbs quædam Palæstinæ Ailam scribitur.*

38. *Ponam solium meum in Helamitide*] Hæc spectant Monarchiam Persicam, quæ diu maxima fuit in Oriente; sed eversa est à Macedonibus. De Helamitide vide *Sam. Bocharti* Phalegi Lib. II. c. 2.

Regem & proceres perdam] Impleta est hæc prophetia ab Alexandro, cum Darium vicit, hujúsque regnum, amplissimum licèt, sibi & Macedonum primoribus adquisivit.

39. *Faciam ut redeant captivi Helami*] Reverà Lagidæ, & Seleucidæ, qui postea in Ægypto, & in Asia regnarunt nova Imperia condiderunt, quæ sibi suam potentiam seorsim habuerunt. Quomodo Asiatici rursus regnarunt; neque enim Macedones alias habuere copias labentibus sæculis, quàm Asiaticorum, aut Ægyptiorum, nec potestatem regnandi à Macedonibus accepere.

COM-

Vaticinium contra Babylonios.

1. VERBA *hæc* proloquutus est Jehova, de Babylone, déque terra Chaldæorum, CAPUT
per Jeremiam Prophetam, in hanc sententiam: 2. Nunciate *rem* Gentibus, L.
facite ut audiant, & tollite vexillum; facite ut audiant, nec *rem* celate; dicite: capta
est Babylon, pudore adfectus est Belus, fractus est Merodachus, pudefacta sunt ejus
simulacra, fractique stercorei Dii. 3. Venit enim in eam Gens à Septemtrione, quæ
convertet terram ejus in solitudinem, nec quisquam eam incolet, ab hominibus ad bruta usque *veteres incolæ* migrarunt, abierunt. 4. Diebus illis & tempore illo, venient
Israëlitæ ipsi, & posteri Judæ simul; flentes jugiter ibunt, quæréntque Jehovam Deum
suum. 5. Sion interrogabit de via itinerum peritos, huc conversa erit ejus facies, &
venite, inquiet, jungite vos Jehovæ, fœdere perpetuo; & quod oblivioni non tradatur. 6. Oves pereuntes fuerunt populus meus, pastores earum fecerunt ut errarent *per*
montes, abegerunt eas, éque monte in collem abierunt, ac loci in quo recubabant oblitæ erant. 7. Quicúmque in eas incidebant, comedebant eas, earúmque hostes se peccare *ea in re* negabant; eò quòd deliquerant Israëlitæ in Jehovam, habitationémque justitiæ & spem Majorum suorum Jehovam. 8. Fugite è Babylonia, éque terra Chaldæorum exite; estote instar arietum, ante minutas pecudes. 9. Nam brevi excitabo & adducam adversùs Babylonem turbam gentium magnarum, è terra septemtrionali, quæ
aciem

PARAPHRASIS.

1. HÆCCE verba proloquutus est Creator de Babylone, déque ditione Chaldæorum, per Jeremiam, his verbis: 2. Nunciate hæc Gentibus vicinis, ita ut intelligant, & tollite vexillum, ut omnes rem intelligant. Dicite apertè captam esse Babylonem, à Cyro, & pudore suffusum esse Belum Babyloniorum Deum; fracta esse simulacra Merodachi, aliorúmque stercoreorum Deorum. 3. Venisse enim Gentem à Septemtrione, quæ est agros ejus in solitudinem conversura, quæ agrum Babylonicum incolis spoliabit, & pecudum greges abiget, ita ut veteres incolæ fugere cogendi sint. 4. Eo tempore Tribules Judæ & alii Israëlitæ, non sine lacrimis abibunt, atque iterum Majorum suorum Deum solum colent. 5. Qui olim circa Sionem sedes habebant, tam Judæ Tribules, quàm aliarum Tribuum homines, quærent quâ viâ Jerosolimam eundum, & eò simul flentes ibunt; ac Creatorem solum colent, & se se mutuò hortabuntur ad fœdus perpetuum cum Deo Israëlis pangendum, quod numquam violaretur. 6. Populus meus fuit ut grex ovium lethali morbo laborantium, quæ non sunt satis diligenter à pastoribus curatæ, adeò ut solæ erraverint inter collium amfractus, & soliti stabuli sui oblitæ sint. 7. Quicumque in eos incidebat, eos occidebat & comedebat, nec volebat videri, ea in re, peccare, in tam gravi delicto, quia Israëlitæ peccaverant in Creatorem. 8. Fugite ex Babylonia, éque terra Chaldæorum exite; estote instar arietum, qui sunt veluti duces minutarum pecudum. 9. Nam brevi excitabo & ducam contra Babylonem turbam magnam Gentium numerosarum, è terrà Septemtrionali; quæ aciem contrà eam instruent, & Babylonem capient. Sagittæ, ab ejusmodi exercitu emissæ, erunt, quales sunt sagittæ viri fortis & periti;

COMMENTARIUS
In CAPUT L.

1. N*Unciate Gentibus*] Apertè promulgate quid sit de Deo credendum, & docendum, ut sequentia ostendunt.

Tollite vexillum] נס *nes* dicitur *vexillum* aut aliud ejusmodi signum, quo populus monebatur alicujus periculi; aut etiam quo auxilii, quod ex fœderibus debebatur mitti à fœderatis ad fœderatos: Vide Esaïæ V, 26.

2. *Capta est Babylon*] Nempe, à Cyro Persarum Rege, ut docet *Xenophon*, in vita Cyri, & alii.

Pudore adfectus est Belus] הוביש בל *hobisch. Bel.* Sic vertunt Conjugationem Hiphil, hoc est, activam, in passivam. Possent in hujusmodi vocibus esse menda Librariorum, potiùs quàm anomaliæ. בל *Bel* videtur esse pro בעל *babal*; sive sic loqui solerent Babylonii, omisso ע, sive ea littera exciderit. Græci vocant hoc numen Babylonicum Βῆλον.

Merodachus] מרדך *mrodach.* Nomen est Numinis alicujus Babyloniorum; de quo nihil ad nos pervenit. *Joan. Seldenus* in opere *de Diis Syris* pauca habet Syntagm. II. c. 12. ubi fatetur quis fuerit *Mero*, vel *Merodach* nondum compertum sibi esse; sed observat nominibus addi Regum, in *Evilmerodach*, *Mardocempad* & similibus nominibus, & *Mardocempad*, apud *Ptolomæum*, in Mathematica Constructione, esse eum, qui *Merodach Baladan* Esaïæ XXXI, 1. adpelletur. Plura nesciuntur, de hoc Babyloniorum Deo.

3. *Gens à Septemtrione*] Babylonii, qui in Syriam iverunt, ad Septemtriones Judææ, atque illinc contra Judæam, quæ erat ad Meridiem, unde contra Judæam, quæ erat ad Meridiem, agmen convertit, contra Judæos & Ægyptios, qui Judæos tamen non potuere defendere.

9. *Turbam gentium, è terra Septemtrionali*] E Syria, quæ erat ad Septemtrionem Chananææ. Respiciuntur Chaldæi Boreales, qui mini-

aciem in eam ſtruent, deinde capietur. Sagittæ ejus *exercitûs*, ut viri fortis & periti, non revertentur in caſſum. [10]. Erit Chaldæa prædæ, omnes eam ad ſatietatem ſpoliabunt, ait Jehova; [11]. quia læti fuiſtis, ô *Chaldæi*; quia exſultaſtis, poſſeſſionem meam diripientes; quia obeſi facti eſtis, inſtar juvencæ, quæ herbulâ alitur, atque hinniiſtis, inſtar fortium equorum. [12]. Adficietur pudore mater veſtra, valde rubeſcet genitrix veſtra; en *facta eſt* poſtrema gentium, deſertum, ſolum aridum & ſolitudo. [13]. Propter iram Jehovæ non habitabitur, tota erit vaſtitas, & quisquis tranſibit per Babylonem obſtupeſcet, ſibilóque omnes ejus plagas proſequetur.

[14]. Struite aciem, contra Babylonem, circumquáque omnes qui arcum tenditis; in eum jaculamini, nec parcite ſagittis, quia in Jehovam peccavit. [15]. Vociferamini in eam undequaque, manum dabit, cadent fundamenta ejus, & diruentur mœnia; hæc enim eſt ultio Jehovæ, ulciſcamini eam; ſicut fecit *aliis*, illi facite. [16]. Exſcindite ſementem facientem è Babylonia & tenentem falcem, tempore meſſis; propter graſſantem gladium; quisque *operarius* ad populum ſuum ſe convertet, & quisque ad terram ſuam fugiet. [17]. *Ut* pecus diſperſum eſt Iſraël, leones id expulerunt; prior id devoravit Rex Aſſyriæ, poſterior exoſſavit Nebuchadretſar, Rex Babyloniæ. [18]. Propterea ſic dixit Jehova, *Deus* exercituum, *&* Deus Iſraëlis: mox ſupplicium ſumam de Rege Babyloniorum, déque ejus terra, quemadmodum Regem Aſſyriorum punivi. [19]. Sed Iſraëlem

ti, quæ non redeunt in caſſum, nemine vulnerato. 10. Erit Chaldæa prædæ, omnes eam ſpoliabunt, ad ſatietatem, inquit Creator; 11. quia exſpoliata à vobis læti eſtis, ô Chaldæi; quòd exſultatis, dum mea rapiebatis; unde obeſi facti eſtis, inſtar juvencæ, quæ tenui herbâ alitur; & hinniiſtis, inſtar fortium equorum. 12. Mater veſtra pudore ſuffundetur. En evaſit contemtiſſima Gentium, ſolitudo arida, & ſine incolis. 13. Propter iram Creatoris, non incoletur, erit mera vaſtitas, & quisquis tranſibit per Babylonem in rudera redactam, obſtupeſcet, & pro more ſibilis omnes ejus plagas proſequetur.

14. Struite aciem contra Babylonem, circumquaque ſagittarii, quotquot eſtis, & ſagittas jaculamini in ejus muros, quia in Creatorem peccavit. 15. Vociferamini circa ejus mœnia circumquaque; & ſe dedet, quaſi everſa eſſent fundamenta ejus mœnium; nec parcite ſagittis, quia in Creatorem peccavit, idololatriâ ſuâ & flagitioſâ vitâ. Quod fecit aliis, facite ut ipſe etiam patiatur. 16. Occidite omnes, qui ſementem faciunt in Babylonio agro, & qui tempore meſſis falcem tenent; propter graſſantem Babyloniorum gladium, quisque operarius ad ſuos revertatur. 17. Iſraël fuit inſtar pecoris diſperſi, dum fugit leones; prior eum devoravit Rex Aſſyriæ, poſterior exoſſavit Nebuchadretſar Babyloniorum Rex. 18. Quapropter ita loquutus eſt Creator, exercituum Deus Iſraëlis: mox mihi pœnas dabit Rex Babyloniorum, ut & ii qui ei parent, quemadmodum Rex Aſſyriorum. 19. Iſraëlitas verò in ſuam caulem reducam,

minimè pendebant à Chaldæis meridianis.

12. *Mater veſtra*] Ea pars Chaldææ aut Babyloniæ, unde etiam auxilia ſe conjunxere cum Cyro, & Perſis, ut Syria; quam defendebant Chaldæi Boreales, cum aliis populis. Vide ſequentia.

16. *Exſcindite ſementem facientem è Babylonia*] Vide rationem, quâ Cyrus cepit Babylonem, apud *Herodotum* Lib. I. c. 191. *&* *ſeqq.* Adde & Cyropædiæ Xenophonteæ Lib. VI, c. 3.

E theſauris] Hoc eſt, ex ea parte cœli, unde vapores & aër mittuntur; non quòd ſint in certis locis incluſi, è quibus aër & vapores emittuntur, apertis quibusdam repagulis; ſed quia Deus emittit vapores & exhalationes in alias aëris partes, prout illi videtur ſive omnipotentiâ ſuâ hoc efficiat, ſive per ſpirituales Poteſtates Aëris rem exſequatur.

17. *Ut pecus diſperſum*] A diviſione prolis Jacobi in duo regna, quorum unum dicebatur *Judæ*, alterum *Iſraëlis*; & quæ ſæpe erant inimica, inter ſe, adeóque injuriis finitimorum obnoxia; quod liquet ex Sacra Hiſtoria.

Leones id expulerunt] Ut Ægyptii, Syri, Babylonii, aliique; nam omnes populi vicini eis infeſti fuerunt, & prætertim poſtremi.

Rex Aſſyriæ] Vide 2. Regum Cap. XVI. *& ſeqq.* & *Chr. Cellarium* in Geographiæ Antiquæ Lib. III. Cap. 17. neque enim adgrediemur hîc digreſſiones Geographicas conſcribere.

17. *Paſcétque in Charmelo* &c.] Recuperabit partes fertiliſſimas ſuæ priſtinæ ditionis.

20. *Diebus illis & tempore illo*] Mirum Hebraïcam Linguam, quæ alioqui multitudine verborum non gaudet, interdum abundare, ut hîc; ubi legimus verbotenus: *in diebus illis, & in tempore illo, ait Creator, inquiretur in iniquitatem Iſraëlis, nec ulla erit, & in peccata Judæ, & non invenientur.*

23. *Totius terræ malleus*] His verbis intelligitur Babylon & ejus ager, quibus vicini coacti fuerant parêre, ut potentioribus: quemadmodum corpora teneriora & leviora cedunt durioribus & gravioribus.

24. *Laqueos poſui tibi* &c.] Reverâ Babylon capta ante erat à Cyro Rege, ut narrant *Herodotus* & *Xenophon*; cùm non putabat ſe captum iri, quaſi in laqueos hoſtium incidiſſet.

Quia Jehovæ litem moveras] Quia non credebant Babylonii eſſe ullum exercitum à quo poſſet capi; ne quidem à populis, qui verum Deum colebant, ut Judæi. Si hiſtoriam pleniorem

lem in caulem suam reducam, pascétque in Charmelo, & in Basanitide; & ejus ad-
petentia in montanis Ephraïmi, & Galahaditis explebitur. 20. Diebus illis & tempore
illo, ait Jehova, quæretur iniquitas Israëlis, nec ulla erit; & peccata Judæ, nec inve-
nientur; nam ignoscam iis, quos reliquos fecerim. 21. Vade in terram rebellem, eám-
que & incolas ejus punito, devastationi, & internecioni eos devoveto, ait Jehova; om-
nia quæ tibi mandavi exsequitor. 22. Sonitus belli & cladis magnæ est in terra.
23. Quomodo excisus est & confractus totius terræ malleus? quomodo Babylonia, in-
ter Gentes vastitas facta est? 24. Laqueos posui tibi, & capta es, ô Babylon, cùm tu
nescires; inventa es & deprehensa, quia Jehovæ litem moveras. 25. Aperuit Jehova
apothecam suam, depromsitque iræ suæ instrumenta, quia opus iis erat Domino Jeho-
væ, Deo exercituum, in terra Chaldæorum. 26. Tandem in illam venite, *ô hostes*,
calcate eam, instar acervorum *ruderum*; eam internecioni devovete, ne quis ei supersit.
27. Gladio occidite omnes ejus juvencos, descendant ad mactationem; væ illis, quia
venit eorum dies & supplicii eorum tempus! 28. Vox *auditur* fugientium atque eorum,
qui evaserunt è terra Babylonica; ut nuncient in Sione ultionem Dei nostri Jehovæ, ul-
tionémque Templi ejus. 29. Facite ut jaculatores, omnes tendentes arcum audiat Ba-
bylon; castra ponite ad eam undequáque, ne sint qui evadant; rependite ei, pro ejus
factis; pro omnibus quæ aliis fecit, ei facite; quia erga Jehovam, erga sanctum Israë-
lis;

reducam, pascetúrque in monte suo Charmelo; atque in Basanitide; ejúsque adpetentia explebitur. 20. Eo tempore, ait Creator, Israëlitæ mihi ita parebunt ut & Judæ Tribules, ut nihil iis possit exprobrari; & iis quos servavero ignoscam. 21. Vade in rebellem terram Babylonicam, dicam Angelo meo, qui ei præest, eámque & incolas ejus hoc supplicio, punito. Vastato agros rebellium & incolas malè mulctato, ita ut agri nihil proferant, atque ipsi ad internecionem redigantur, ait Creator; omnia, quæ tibi in mandatis dedi, exsequere. 22. Sonitus belli, in Babylonia; magnus est. 23. Quomodo excisus est, aut fractus totius terræ malleus? Quomodo Babylonia, inter alias regiones, vastata est? 24. Laqueos tibi tetendi, quibus illaqueata es, cùm non scires; quid tibi fieret? Deprehensa verò es, quia Creatori velut iram moveras. 25. Aperuit ille armamentarium suum, è quo iræ suæ arma deprompsit, quia eis illi opus erat, in agris Chaldæorum. 26. Tandem in eos venite, ô hostes, calcate, quasi acervos ruderum, regionem Chaldæorum; incolas internecioni devovete, ne quis eorum supersit. 27. Gladio occidite omnes ejus juvenes, descendant ex altioribus locis, ut mactentur. Væ illis! quia venit dies, quo pœnas eos dare oportet. 28. Jam auditur vox fugientium, eorúmque qui evaserunt ex agro Babyloniorum, ut nuncient Jerosolimæ ultionem Dei nostri Creatoris, & quomodo Templum suum ultus sit. 29. Faciant ut Babylon audiat sagittarum sibila. Circa eam ponentur castra, nequis ex ea evadat. Rependantur ei quæ

niorem haberemus ejus partis Asiæ, in qua erat Babylon, & bellorum quæ gessit; sine dubio meliùs intelligeremus quæ narrat de iis Scriptura Sacra. Sed incuriâ Judæorum & Christianorum factum est, ut amiserimus, quæ scripta fuerant de fato antiquissimæ Urbis.

24. *Laqueos posui tibi* &c.] Sic omnino factum, hoc est, ita occæcatos Babylonios, qui fuerunt priùs capti, quàm scirent; quod docebunt *Herodotus* & *Xenophon* in Historia rationis, quâ capta est Babylon, à Cyro.

Ib. *Quia Jehovæ litem moveras*] Postquàm Babylonii acceperant Babyloniam à Cyro occupatum iri, à Persis, eo duce, non crediderant. Attamen jam potuit iis hoc innotuisse, ex prophetia Esaïæ, de qua diximus ad Esaïam cap. XLV, *& seqq.* & ubi res videtur potiùs narrari, ut facta, quàm prædici.

25. *Aperuit Jehova apothecam suam*] Est אוצרו *othsaro*, quod propriè *thesaurum* significat; sed hìc sumi videtur pro loco, in quo arma servantur, qui à Gallis dicitur *Arcenal*, & Latinè *armamentarium*.

27. *Venit eorum dies*] Sic loquutus est *Cornelius Severus* in fragmento, quod servant *M. Annæus Seneca* Suasoria II. *Editâ in posterum diem pugnâ, epulantes inducit & ait:* —— *stratique per herbam. Hic meus est, dixere dies; elegantissimè quidem adfectum animorum, incertâ sorte pendentium.* Vide & comma 31.

28. *Vox auditur fugientium*] Eorum qui satis videbant Babyloni instare excidium; quales ii qui viderant Persas eam obsidentes, nec diu postea ejus dominos esse factos; ut *Herodotus* & *Xenophon* narrarunt.

31. *O superbe*] זדון *zadon.* Alii nomen hoc esse nomen substantivum volunt & vertunt *ô superbiam*! Veteres Interpretes volunt significari hac voce *protervum* & *superbum* ὑπερήφανον, sed hìc est nomen substantivum, cùm deberet esse adjectivum. Attamen Hebræi etiam utuntur substantivo pro adjectivo, ad augendam ἔμφασιν, ut hoc commate & sequente. Vide *Joan. Cocceïum* ad hanc vocem, in majore Lexico.

31. *Dies tuus*] Hoc est, emortualis, quo genere loquendi Latini etiam utuntur.

39. *Silvestres feles*] ציים *tsijim*, quam Vocem *silvestres feles* interpretatus est *Sam. Bochartus.* Hierozoïci Lib. III. c. 14. quem sequuti sumus; cùm nihil æquè probabile prolatum sit, quod quidem viderim.

Cum Thoïbus] את איים *eth ijim.* Eumdem vide Lib. III. c. 12. ejusdem Operis, nam, agi de animalibus, in Europa ignotis, ostendit vir eruditissimus.

 41. *Po-*

lis, superbè se gessit. 30. Propterea cadent ejus juvenes, in plateis ejus, omnésque viri militares, die illo, cædentur, ait Jehova.

31. En *dico* tibi, ô superbe, ait Dominus Jehova, *Deus* exercituum; venit dies tuus, & supplicii tui tempus. 32. Impinget superbus & cadet, nec ei *erit*, qui eum erigat, igne incendam omnes ejus urbes, qui & quæcumque circa sunt absumet. 33. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum: oppressi sunt posteri Judæ, & posteri Israëlis pariter, nec ullus eorum, qui captivos ceperunt, eos dimittere vult. 34. Sed vindex eorum, qui potens est, & cui Jehovæ, *Deo* exercituum, nomen est, causam eorum suscipit, ut, sicut quies terræ *Israëliticæ* periit, ita trepidationem incolis Babylonis injiciat. 35. Gladius *stringetur* in Chaldæos, ait Jehova, inque incolas Babylonis, procerésque & sapientes ejus. 36. Gladius *stringetur* in mendaces & ad insaniam adigentur; gladius *stringetur* in fortes ejus vios, & consternabuntur. 37. Gladius *stringetur* in equos ejus & currus, inque promiscuum vulgus, quod in ea est, & *quod* mulierum instar fiet; gladius *stringetur* in ejus thesauros & diripientur. 38. Siccitas *incumbet* ejus aquis, atque exarescent, quia terra est sculptilium *Deorum*, & iis terriculamentis *Chaldæi* gloriantur. 39. Propterea habitabunt illic silvestres feles cum thoïbus, & struthionibus; numquam rursus *ea urbs* incoletur, neque in ætates futuras habitabitur: 40. quemadmodum ex quo Deus subvertit Sodomam & Gomorrham, & vicinas *urbes*, ait Jehova, nemo illic habitabit, neque ullus homo diversabitur.

41. En populus venit à septemtrione, gens magna & Reges multi è lateribus terræ concitantur. 42. Arcum & peltam gerunt, crudeles sunt, nec misericordiâ tangi solent; strepitus eorum est instar maris frementis, equis vehentur; instruentur, ut vir unus, ad prælium tecum committendum, ô filia Babylonis. 43. Audiet Rex Babylonis eorum famam, manúsque ejus debiles fient; angor eum adprehendet, & dolor quasi parturientis. 44. Sicut leo, ob tumorem Jordanis, adscendit in habitationes munitas; *ita & hostis Babylonem*; nam commovebo eam, & cursim ab ea recedere curabo (quem verò juvenem ei præficiam?)

quæ aliis fecit; quia erga Creatorem Deum Israëlitarum superbè se gessit. 30. Propterea ejus juventus mortua in plateis cernatur, omnesque viri militares eo die cædantur, ait Creator.

31. En dico vobis, ô superbi Babylonii, ait Dominus Creator, idémque Deus exercituum; adest nunc ultimus vester dies, & tempus, quo pœnas dabitis. 32. Superbi homines impingent, & cadent, nec erit qui eos erigat. Incendam omnes vestras urbes, quæ & absument circumquaque quidquid uri poterit. 33. Sic dixit Creator, exercituum Deus: oppressi sunt ab iis posteri Judæ, aliíque qui Israële orti sunt, nec ullus eorum qui cepit eos, dimittere eos vult. 34. Verùm eorum ultor, qui est omnipotens, & cui nomen est Creatori; & Deo Exercituum, causam eorum defendet, adeò ut quies terræ Israëliticæ periit, sic trepidationem Babyloniis injiciet. 35. Gladius stringetur in Chaldæos mendaces, ait Creator, inque Babylonios, procerésque & sapientes ejus. 36. Idem fiet erga mendaces vates, qui ad insaniam adigentur, cùm videbunt ea quæ prædixerunt nequaquam fieri, viri fortes terrebuntur, cùm videbunt strictos hostium gladios. 37. Quin & gladius stringetur in equos & aurigas, inque promiscuum vulgus Babylonis, quod muliebri terrore timebit. Strictis gladiis quærentur & diripientur occulti thesauri. 38. Copiosa aqua, quæ circa Babylonem esse solet, exsiccabitur, propter cultum fictilium Deorum, quorum visuntur simulacra, quibus gloriantur Chaldæi. 39. Tanta erit illic solitudo, ut aliud nihil futurum sit, præter silvestres feles, cum thoïbus & struthionibus; nec umquam ab hominibus incoletur: 40. ut ex quo Deus subvertit Sodomam & Gomorrham vicinasque urbes, nemo fuit illic incola.

41. Mox veniet populus à Septemtrionibus, gens numerosa, & Reges multi ex aliis oris vicinis commovebuntur. 42. Arcu & peltâ armati erunt, crudeles sunt, nec misericordiâ tangi solent, strepere instar maris frementis, equitatu abundabunt. Celeriter instruentur, quasi pauci essent ad pugnam tecum committendam, ô turba Babyloniorum. 43. Eorum fama perveniet ad aures Regis Babyloniorum, cujus præ metu debiles fient manus, angore laborabit, & dolore angetur simili dolori parturientis. 44. Quemadmodum leo, cujus lustrum erat ad ripas Euphratis, exundantibus fluvii aquis, ab ejus ripis recedit in loca altiora; sic fugiet hostis Israëlitarum Babylonem, nam eam terrebo, & procul ab ea fugabo (quem verò ducem juvenem ei præficiam, nisi Cyrum?) Numquis mihi par est? Quis mihi condicet? Quisve est pastor *populi*, qui contra me consistere sustinebit?

41. *Populus venit à Septemtrione*] Videntur fuisse Chaldæi, Armeniorum vicini, & bellicosi populi & de quibus multa habet *Xenophon* Libro III. ex quibus liquet fortes & bellicosos fuisse, quemadmodum etiam ex Jeremia liquet. Πολεμικώτατοι, ϗ πένητες εἶναι λέγονται — ϗ γὰρ ἡ χώρα αὐτοῖς ὀρεινή τέ ἐστι ϗ ὀλίγη ἡ χώρα χρήματα ἔχουσα: *bellicosissimi & pauperes esse dicuntur --- est enim regio illis montana & exiguas opes habens.* Itaque latrocinia exercebant. Quæ observamus ne septemtrionales illi Chaldæi confundantur cum iis Chaldæis, qui Magi & Astrologi erant, & futurum audebant prædicere. Hi ad meridiem Babylonis sedes habebant, & potiùs vates erant Babyloniorum, quàm milites.

Reges multi è lateribus] Persæ & alii, qui Babyloniis fuere hostes; quod etiam ex iis, qui Persis favebant.

42. *Arcum & peltam gerunt*] *Xenophon* Lib. IV.

tiam?) nam quisnam est instar mei, quis mihi condicet, & quisnam est iste pastor, qui
coram me consistat? 45. Propterea audite consilium Jehovæ, quod cepit de Babylone,
& molitiones, quas molitur in terram Chaldæorum. *Ne vivere credar*, nisi eos trahant mi-
nutæ pecudes, nisi super iis habitationem eorum vastent. 46. Sonitu captæ Babylonis,
commovebitur terra & clamor apud Gentes audietur.

Pergit Propheta clades Babyloniorum prædicere, deque iis mandata dat ad Judæos captivos in Babylonia.

CAPUT LI.

1. SIC dixit Jehova: mox ego excitabo contra Babylonem, & contra eos qui habi-
tant inter eos, qui in me insurgunt, ventum noxium. 2. Mittam in Babylo-
nem ventilatores, qui eam ventilabunt atque exinanient ejus terram, quia ei undequa-
que adversabuntur, die malo. 3. Qui tendit arcum suum, ne tendat; qui se *induit*
loricâ, ne se induat; nec parcite ejus juvenibus, interneccioni devovete ejus exercitum.
4. Cadant interfecti in terra Chaldæorum, & confossi in ejus plateis. 5. Nam non
est orbatus Juda, aut Israël, Deo suo, Jehova *Deo* exercituum; sed terra eorum plena est
poenâ immissâ à Sancto Israëlis. 6. Fugite ergo Babylone, & quisque vitam suam *peri-
culo* eripiat; ne exscindamini, propter iniquitatem ejus: hoc enim tempus est ultionis
Jehovæ, mercedem ipse rependit. 7. Calix aureus Babylonis *est* in manu Jehovæ, *ca-
lix quo* illa inebriat totam terram; è vino ejus biberunt gentes, proptereáque gentes in-
sanè se gesserunt. 8. Subitò cecidit Babylon & confracta est, ululate ejus causâ & su-
mite *resinam* dolori ejus, si fortè posset sanari. 9. Curavimus Babylonem, *inquiunt*, sed
non est sanata; relinquite eam, & quisque in terram nostram abeamus; nam pertingit
cœlum

bit? 45. Audite verò consilium meum de Babylone, & consilia mea de agris Chaldæorum. Ne vivere credar, nisi eorum hostes alliciant minutæ pecudes, proptereàque eorum agros vastent. 46. Quando audietur Babylon esse capta, omnes finitimi populi ejus calamitate commovebuntur, & clamores apud omnes populos vicinos audientur.

PARAPHRASIS.

1. SIC dixit Creator; mox ego procellam contra Babylonem excitabo, non exceptis iis, qui illuc se contulerunt ex aliis Gentibus. 2. Mittam in Babylonem hostes qui ventilabunt & expilabunt Babyloniorum agros: nam undequaque ei, tempore calamitatis, quâ premetur, eripient quidquid apud eam invenient. 3. Qui apud Babylonios arcubus & sagittis erunt instructi; ne iis utantur; ne parcite juventuti Babylonicæ, sed interneccioni devovete ejus exercitum. 4. Cadant interfecti in Chaldæa, & confossi insepulti jaceant in plateis. 5. Non sunt deserti tribules Judæ, aut qui pertinebant ad alias Tribus, auxilio Dei sui Creatoris & Dei Exercituum; sed eorum terra plena est pœnis à Deo Israëlis immissis. 6. Fugite ergo Babylone & quisque vitam suam periculo eripiet; ne deleamini, propter iniquitatem Babyloniorum, hoc est enim tempus, quo Creator ipse ei mercedem rependet. 7. Calix aureus Babyloniorum est in ejus manu, calix quo illi inebriant omnes suos vicinos, & è quo biberunt gentes vicinæ, quo factum est, ut similiter insaniverint. 8. Subitò ergo cecidit Babylon, & diruta est; ululate ejus causâ, & sumite resinam curando dolori ejus, si fortè possit sanari. 9. Curavimus verò, inquiunt, Babylonem, si fortè posset sanari, sed non est curata; illam relinquite, ut quisque in patriam redeat. Nam pœna ejus pertinet ad Cœlum. 10. Protulit

IV. de Expeditione Cyri p. 223. de Chaldæorum armis sic habet: ὅπλα δ' εἶχον γέῤῥα μακρὰ καὶ λόγχας, *arma habebant crates longas & hastas.* Corpus tegebant cratibus longis & hastis vulnerabant hostes.

COMMENTARIUS
In CAPUT LI.

7. CAlix aureus &c.] Nempe, spes sibi facta divitiarum comparandarum, si Regis Babyloniorum partes amplecterentur. *Calix* est æquè rerum malarum & secundarum: ut, nempe, est vinum generosum & gratum, ut acidum & nequam. Exempla ejusmodi loquendi generis multa in Concordantiis, & vel in Phrasibus Hebraïcis *Rob. Stephani*, invenire est.

Inebriat totam terram] *Tota* quidem *terra* non est hîc intelligenda de toto orbe terrarum; sed tamen de sat magna earum terrarum, quæ parebant Babyloniis, parte, quibus adjiciendæ eæ, quæ fuerant Persarum, qui Babylonem subegerant, & aliis gentibus vicinis. Hæc autem eò spectant, ut lectores intelligant, quæ postea contigerunt in Asia, in eversione Babylonici Imperii, quod transiit ad Persas, sine sin-

cœlum ejus pœna, atque ad ætherem fublata eft. 10. Protulit *in lucem* Jehova jufta facta noftra, venite, in Sione narremus opus Jehovæ, Dei noftri. 11. Tergite fagittas, arripite fcuta; excitavit Jehova fpiritum Regum Medorum, nam contra Babylonem cogitationem *verfant*, ut eam deleant, quia hæc eft ultio Jehovæ & ultio Templi ejus. 12. Ad muros Babylonis tollite vexillum, firmate excubias, ftatuite vigiles, parate infidiatores, quia etiam *rem* molitus eft Jehovæ, & perficiet quoque quod dixit, de Babylonis incolis.

13. O tu, quæ habitas ad multas aquas, quæ multos habes thefauros, venit tuus finis, *&* modus lucro tuo *imponetur*. 14. Juravit Jehova *Deus* exercituum per fe ipfum, &

10. Protulit in lucem Creator jufta facta noftra; venite in Sionem, atque illic narremus opus Creatoris, Dei noftri. 11. Tergite fagittas fanguinolentas, atque adprehendite clipeos. Creator excitavit animos Regum Medorum, qui contra Babylonem animo verfant, quomodo deleri poffit; quia eft ultio Creatoris, ob everfum fuum Templum. 12. Ad mœnia Babylonis tollite vexillum, frequentes & copiofas admovete ei excubias; quia rei favet Creator, & perficiet minas, quas protulit contra Babylonios.

13. O tu Babylon, qui fita es ad multas aquas non tantùm Euphratis, fed etiam uliginofi foli, quod te cingit: ô urbs, quæ thefauros, intra mœnia, fervas; aderit mox finis divitiis, quas adcumulafti, & lucris tuis. 14. Juravit Creator, qui exercitibus præeft, per fe ipfum, & dixit: ne videar vivere vobis, nifi implero te viris, quafi bruchis

fingulari Providentia Dei non contigiffe.

8. *Subitò cecidit Babylon*] Adeunda Hiftoria calamitatis antiquiffimæ & florentiffimæ urbis, quæ Hiftoria legi poteft non tantùm in Sacris Libris; fed etiam in *Xenophonte* & *Herodoto* in defcriptionibus ejus cladis. Hinc Hiftoriæ Sacræ ejus temporis confirmari poterunt.

Refinam] צרי *tfori*, quod alii vertunt *opobalfamum*, ut LXX. Intt. Alii rurfus *refinam*, quia refina mifcetur emplaftris, quæ imponuntur vulneribus. Sed rationes non funt ejus ponderis, ut elevari nequeant. Vide *Edm. Caftellum* qui putat effe *opobalfamum*, fed fine fatis gravi ratione. Certè pretiofum medicamentum, ut *Opobalfamum*, non poterat adhiberi à tanta plebe, quanta fuit Babylonica. Sed res eft exigui momenti, & nimis incerta.

9. *Inquiunt*] Neceffariò vocula hæc fubintelligenda fuit, ob Dialogifmum.

Pertingit cœlum ejus pœna] Videtur Propheta velle, tam gravi pœnâ affectam Babylonem, ut divinitus ei immiffam effe fatis liqueret. Reverâ Propheta nofter eam prædixerat, Cap. L. ab initio.

Ad æthereum fublata] Hoc eft, Deus ad fe pertinere intelligit, qui non eft propterea Judæis ufus ad pœnas de Babyloniis fumendas, fed Cyro & Perfis, longè à Judæis remotis, fùntque ii adhibiti ad Babiloniorum fuperbiam retundendam, & fuerunt etiam auctores Judææ inftaurandæ Jerofolimæ.

10. *Jufta noftra facta*] צדקתינו *tfidkothenou*, noftras juftitias, ut גבורות *hgouroth*, pro *fortibus factis* Pf. CL, 2. & fimilia. Vide fimilia apud Grammaticos.

11. *Regum Medorum.*] Ex Hiftoriis *Herodoti* & *Xenophontis* petenda Hiftoria Cyri, ad quam refpicit Jeremias. Hinc licet colligere Cyrum fuiffe nepotem Medorum Regis, cui poftea fucceffit, & victorias reportavit de Babyloniis, & aliis vicinis Gentibus. Loquitur autem hîc plurali numero de Regibus Medorum, quia Aftyages avus Cyri hoftiliter fe geffit contra Babylonios. Vide *Xenophontem* Lib. I. de Inftitutione Cyri.

Regum Medorum] Aftyagis, & fucceflorum.

12. *Ad muros Babylonis* &c.] Hæc exfequuti funt Medi & Perfæ, qui Babylonem ceperunt.

13. *Ad multas aquas*] Nempe, Euphratis & paludum, quæ cingebant Babylonem. De hoc confulendus *Xenophon* & *Herodotus*. Paucis atque eruditè hæc ex iis & Scriptura, inter fe collatis, expofuit *Vir Reverendiffimus* & *Doctiffimus Petrus Daniel Huetius*, in *Propofitione IV. Demonftrationis Evangelii.*

14. *Ne vivam, inquit*] *Juravit Creator*, & Deus *Creator*, *per animum fuum.*

Ne vivam, inquit] Formula hæc jurandi, eft elliptica, adeóque pauca quædam addidi, ut poffet intelligi, ab hominibus, quibus Deus fe adtemperavit. Nec ego mihi ipfe fatisfacio, uti nec puto alios Interpretes fibi ipfis potuiffe. Pro *ne vivam*, poffet Paraphrafi hac exprimi; *nec credar vivere*, nam non parum fudarunt Interpretes ut fatis decorè exprimerent. *Sebaft. Munfterus* vertit: *juravit Dominus Exercituum, per animam fuam.* *Sebaft.* verò *Caftellio*: *Jurat armipotens Jehova, per fe ipfum fore, ut repleat hominibus, ut tamquam bruchis, qui contra celeufma recinant. Tigurini* ita vertunt, ut nefcias an omiferint, an aliter legerint, nihil enim fimilis fententiæ, aut quod poffit fupplere adlata verba; quafi defuerint in ipforum Codicibus, quod vix quifquam fibi perfuaferit. *Tremellius* & *Junius* habent: *Juravit Jehova exercituum, per fe ipfum, nifi te impleam hominibus, quafi melolonchis qui canant de te celeufma. Pifcator*, qui voluit eam Tranflationem emendare, his verbis: *Juravit is, qui fecit terram potentiâ fuâ, is qui ftabilit orbem habitabilem, fapientiâ fuâ & qui intelligentiâ fuâ, extendit cœlum. Deodatus*, in verfione Italica: *Il Signore degli eferciti ha giurato per fe dicendo: fe non ti rempio d'huomini, come di bruchi, & fe effi non danno grida d'animar contre' a te.* In Italica ita loquitur, fed fic exponere poftea voluit mentem fuam, in Gallica:

& ne vivere, inquit, videar vobis, nisi te implevero hominibus, quasi bruchis, *qui se*
contra te clamoribus cohortabuntur. 15. Fecit ille terram potentiâ suâ, paravit orbem
sapientiâ, & providentiâ cœlos extendit. 16. Cùm vocem mittit, oritur sonitus aqua-
rum in cœlo, evehit vapores ab extrema terra, fulgura cum pluvia creat, atque è the-
sauris suis ventum emittit. 17. Omnis homo stultior fit *suâ* scientiâ, pudore adficitur
omnis conflator, propter sculptilia, nam conflata *signa* fallacia sunt, neque spiritus iis
inest. 18. Sunt *mera* inanitas, opúsque errorum, & die, quo *homines* pœnas dant, *si-
mul Dii* pereunt. 19. Ejusmodi non est pars Jacobi, sed omnia *Deus* formavit, *Israël-*
que est sceptrum quod possidet.
20. Malleus tu mihi es & arma, spargam per te gentes, & regna per te destruam. 21. Spargam
per te equum & equitem, spargam per te currum & aurigam. 22. Spargam per te virum &
uxorem, spargam per te senem & puerum, spargam per te juvenem & virginem. 23. Spargam
per

bruchis, qui se in vicem cohortabuntur contra te. 15. Creavit terram, potentiâ suâ; orbem paravit incolis hominibus, sapientiâ suâ, & cœlos providentiâ suâ extendit. 16. Cùm tonitru ejus auditur, aquarum cœlestium sonitus excitatur, evehuntur vapores ex ultima terra; fulgura cum pluvia creantur, atque venti è variis cœli plagis sentiuntur. 17. Omnes homines stultiores fiunt, dum de sua scientia nimis superbè sentiunt. Quivis conflator pudore suffunditur, propter statuas quas facit; quia omnia simulacra fallacia sunt, nec animâ prædita, ut preces, sibi oblatas audiant. 18. Nihil est iis inanius, quæ sunt causa errorum, quorum homines, qui eos invocant, infecti sunt, & quorum causâ pœnas dant. 19. Talibus non credunt Israëlitæ, quæ omnia esse norunt inania & ficta, cùm Deus sit eorum Rex.

20. Mallei instar mihi es, ô Babylon, & instrumentum, quo spargo gentes, & regna destruo. 21. In fugam do, tuâ operâ, equum & equitem, pariterque currum & aurigam. 22. Spargam per te viros & uxores, senes & pueros, juvenes & virgines. 23. Spargam pastores & greges, agricolas & boves, denique duces & proceres.
24. Rependam

Gallica: *l'Eternel Dieu des armées a juré par soi-même, si je ne te remplis d'hommes, comme de chenilles.* Nihil videtur similius vero, quàm Deum voluisse hoc intelligi à Propheta, se pœnas repetiturum de Babyloniis, ob injurias ab iis acceptas; qui possent inde colligere Populum Judæum etiamnum Deo gratum esse.

Hæc paucis de Interpretationibus Scriptorum, qui nos, ante postrema tempora, antecesserunt. Multa peccarunt, non certè omnes suâ negligentiâ, sed plures judicii penuriâ, & ignorantiâ; quòd eo tempore nondum satis essent excultæ eæ litteræ, quibus clarior facta est Scriptura Sacra. Nunc ad Commentarium nostrum redibimus.

14. *Quasi Bruchis*] *Bruchus*, βροῦχος est genus locustæ, de quo scripsit *Sam. Bochartus* Hierozoïci P. 2. Lib. II, c. 2. quem consule. Videtur Propheta designare milites, qui multitudine atque importunitate, vel crudelitate erga victos, futuri essent formidolosi.

Clamore cohortabuntur] וענו עליך הידד *vehanou halaich hedad.* Intelliguntur adhortationes mutuæ militum, ad fortiter officio suo defungendum, seu in terrestri, seu in maritimo prælio. Itaque minatur Deus se oppositurum superbiæ Babyloniorum ingentes copias, quæ se mutuis ictibus confoderent.

15. *Ille potentiâ suâ terram fecit* &c.] Deo debebatur creatio omnium, quæ circa nos videmus. Ea ornavit suâ sapientiâ, & providentiâ suâ cœlos extendit supra Terram.

16. *Cùm vocem suam veluti emittit*] Id est, oriuntur sonitus pluviarum in cœlo, postquàm vapores ex ultimis terris colligit, unde prodeunt fulgura & pluviæ simulque ventos è latebris emittit.

17. *Omnis homo fit stultior* &c.] Quisquis inter homines quærit unde oriantur, inter statuarum cultores, fit stultior suâ inani & fallaci sapientiâ; statuarum artifices pudore suffunduntur, cùm Deos conflant; & fictitia simulacra adoranda proponunt, quæ spei eorum nequaquam respondent, cum nulla mens iis insit.

18. *Sunt mera inanitas* &c.] Fallacia sunt simulacra & graviter plectuntur eorum cultores stulti, eo ipso die, quo statuæ inanium Deorum evertuntur, dant graves pœnas Deo vero.

Ib. Sunt mera inanitas &c.] Credebant cœci Ethnici vera esse, quæ à Majoribus, aut à mendacibus Deorum fictitiorum Sacerdotibus acceperant; stultè quidem, sed tamen furor Ethnicorum non erat tantis pœnis dignus; quam Judæorum, qui contraria omnia à Prophetis didicerant, veráque esse intelligebant, ex antiquis miraculis, veráque in fide conconfirmabantur, implementis Prophetiarum quotidianarum.

19. *Ejusmodi non est pars Jacobi*]. Ejusmodi non est Deus Israëlis, quippe qui est æternus, nec pendet ab imagine ulla.

Omnia finxit] כי יוצר הכל הוא *quod fictor omnium ille*; cùm imaginum Deorum Ethnicorum nulla esset potentia, quippe quæ essent meræ statuæ, è materia inerte.

Est sceptrum] Rex Israëlis, seu Deus omnia Providentiâ suâ regit; cùm simulacrorum nec cognitio, nec potentia ulla sit.

20. *Malleus tu mihi* &c.] Tu mihi es instar armorum. Nam hostes meos, qui mihi sustinent resistere, veluti malleo ferreo confringam; quod fuit olim inter arma, ut loquuntur, *offensiva*, quæ ante pauca sæcula erant etiam in usu, & cernuntur etiamnum hodie, in armamentariis. Majores nostri vocabant Gallicè: *une Masse d'Armes.*

27. *Regna*

te pastorem & gregem, spargam per te agricolam & par boum ejus; spargam denique per te duces & proceres. 24. Rependam Babyloni, & omnibus incolis *terræ* Chaldæorum, malum omne, quod fecerunt in Sione, ante oculos vestros, ait Jehova. 25. Jam tibi dico, mons destructor, ait Jehova, qui destruis omnem terram, extendam manum meam in te, téque è rupibus devolvam, & convertam in montem ardentem. 26. Non sument ex te lapidem angulo idoneum, nec lapidem fundamentis *exstruendis*, sed *redigeris in* æternas solitudines, ait Jehova. 27. Tollite vexillum in terra, clangite tubâ per Gentes, parate adversùs Babylonem, Gentes, facite ut *rem* audiant Regna Ararathi, Minnæi, atque Aschenazi. Præficite contra eam *exercitui* ducem, adducite equitatum, instar locustarum, pilis horrentem. 28. Parate contra eam Gentes, Reges Mediæ, duces eorum præfectósque cunctos, & omnem terram ditionis eorum. 29. Tum verò tremet terra & *veluti* parturiet, cùm insurrexerit contra Babylonem. Cogitationes Dei eò *spectant*, ut redigat terram Babylonicam in solitudinem, sine incolis.

30. Desinent fortes viri Babyloniorum pugnare, sedebunt in munitionibus, deficiet eos fortitudo, fient mulieres; incendent hostes habitationes Babylonis, frangentur vectes ejus. 31. Cursor obviam cursori curret, & nuncius obviam nuncio, ut nuncient Regi Babylonis captam esse urbem ab extremitate, 32. vada *ab hostibus* teneri, arundines combustas igni, & viros militares conterritos.

33. Sic

24. Rependam Babyloni, & omnibus incolis terræ Chaldæorum mala omnia, quæ crearunt Jerosolimæ, coram vobis, ait Creator. 25. Jam tibi prædico, quæ, montis instar, elatior es omnibus, & omnem viciniam vastas; exseram manum meam in te, téque ex altis munimentis devolvam, & tua ædificia alta comburam, ut videatur mons ardere. 26. Nemo quidquam sumet, ad te instaurandam, lapidem fundamento idoneum. Sed locus, in quo ædificata fuisti, in æternam solitudinem redigetur, ait Creator. 27. Tollite vexillum in vicinia, clangite tubâ vicinæ gentes; exercitum ex vicinis gentibus contra Babylonem conscribite; facite ut res innotescat regnis Ararathi, Minnæorum, atque Aschenazi. Præficite ei exercitui ducem, adducite equitatum numerosum, atque ut locustarum examen, pilis horrens. 27. Tollite vexillum in terra vestra, clangite tubâ per gentes vicinas, parate exercitum pluribus gentibus constantem, facitéque ut rem audiant Regna Ararathi, Minnæi atque Askenazi, quæ finitima sunt. Præficite Ducem strenuum ei exercitui, qui sit numerosus, atque armatus sarissis. 28. Parate contra Babylonios Gentes vicinas & præsertim Reges Medorum, duces eorum, præsertim & præfectos omnes, & totam ditionem eorum. 29. Tum verò videbitur terra tremere & novi quidpiam parturire, cùm rebellarit in Babylonem. Cogitationes Dei eò tendunt, ut agros Babylonios in solitudinem, in qua nulli erunt incolæ, convertat.

30. Fortes viri Babyloniorum nolent ampliùs pro Babylone pugnare, sedebunt in munitionibus ejus urbis; deerit illis fortitudo, quæ antea in iis fuerat, nec erunt fortiores timidis mulieribus. Tum demum fient instar mulierum, & frangentur vectes quibus hactenus clausa fuit, quasi essent lignei. 31. Capietur à Medis, quod statim nunciabitur Regi, qui audiet partem ejus captam esse, 32. vadísque paludum, quibus cincta est; ab hostili exercitu captis, arundinibus injectum esse ignem, & militares cives perterritos esse.

33. SIC

27. *Regna Ararathi, Minnæi atque Aschenazi*] *Ararath* magno consensu dici creditur *Armenia*. *Eusebius* & *Hieronymus* in *Onomastico* locorum Scripturæ: Ἀραράτ· ἡ Ἀρμενία, ἐν ὄρεσιν Ἀραράτ, ἔνθα ἡ κιβωτὸς καθίσαι λέγεται: *Ararat, Armenia, siquidem in montibus Ararat arca, post diluvium sedisse dicitur* &c. Plura hac de re habent, quæ apud eos legi poterunt. Illis Relationes adsenserunt, atque inter alios *Sam. Bochartus*, Veteris Geographiæ illustrator eximius; qui hac de re agit, in suo *Phalego* Lib. I. Cap. I.

Minnæi] Sunt populi Arabiæ, quorum ager fertilis fuit palmis. De iis egit idem ejusdem Operis Lib. II. c. 22.

Aschenazi] Vide de hoc nomine eumdem *Bochartum* Phalegi Lib. III. c. 10 ubi ostendit fuisse populum Bithyniæ, quorum pars postea transiit in Palæstinam. Quod jam diximus.

28. *Reges Mediæ*] Hæc egregiè interpretatus est vir doctissimus *Petrus Daniel Huetius*, in Demonstratione Evangelica, Propos. VI. quorum summam hìc dabimus, cùm nihil melius, hac de re, dici posse videatur.

„ A gente Aquilonari, ejúsque Rege, Babylonem expugnatum iri esse ait Jeremias „ Capp. LI, & LII.; Medis, nempe eorúmque Rege Cyro (*qui successerat avo suo*) „ Persarum quippe Reges fuisse Medorum, „ Persarúmque dictos liquet ex VIII. Capite „ Danielis; Reges Ararathi, Menni, Askenasi, & Mediæ adversùs Babylonem fuisse „ certaturos; nempe, Lydorum & Armeniorum, aliorúmque quos *Xenophon* Cyro, in illa expeditione, adfuisse narrat, &c.

29. *Tremet terra & parturiet*] Cùm, nempe, tanta urbs, quanta erat Babylon; non potuerit non esse magnopere turbata atque ingens multitudo incolarum sibi timere; quia Persæ & Medi, populi bellicosi, ad eam obsidendam, aut arte invadendam, ejus ditionem occupassent; cúmque viderentur parturire aliquid novi, quod populis illis noxium esse posset, non aliter ac reverâ fuit. Sunt & hac de re digna lectu in Libro I. *Justini*, pro quo utinam haberemus *Trogum Pompejum*, quem in Epitomen redegit!

36. *Exsiccabo mare*] Hoc est, ostendam

verè

33. Sic enim dixit Jehova, *Deus* exercituum, *&* Deus Iſraëlis: filia Babylonis eſt areæ
inſtar, tempus erit, quo calcabitur, brevi aderit tempeſtas ejus meſſis. 34. Devoravit
me, *ait Jeroſolima*, *&* contrivit me Nebuchadretſar Rex Babylonis, me *inſtar* vaſis va-
cui reliquit, abſorbuit me ut draco, replevit ventrem ſuum deliciis meis, denique dis-
jecit me. 35. Injuriæ, quam paſſa ſum, & carnis meæ *abſumtæ* rea eſt Babylon, ait
quæ Sionem habitat; ſanguinis mei *effuſi* rei ſunt incolæ *terræ* Chaldæorum, ait Jero-
ſolima. 36. Propterea ſic dixit Jehova: mox ego cauſam tuam ſuſcipiam, ulciſcar
injurias tibi illatas, exſiccabo mare & ſcaturiginem ejus areſaciam. 37. Convertetur Ba-
bylon in tumulos, erit habitatio draconum, ſtuporque *& digna quam* ſibilo *proſequantur
victores*, *quòd* ſine incolis *futura ſit*. 38. Rugient unà *Chaldæi*, ut leonculi, fremenc
ut catuli leænarum. 39. Faciam ut incaleſcant in conviviis ſuis, inebriabo eos ut ex-
ſultent & *poſtea* dormiant ſomnum perpetuum, neque umquam evigilent, ait Jehova.
40. Faciam ut deſcendant ad mactationem, ut agni, útque orientes cum hircis 41. Quo-
modo capta eſt Seſacha, & occupata ea, quam omnes terræ laudabant? Quomodo fuit
ſtupori Babylon inter Gentes? 42. Intumuit ſupra eam mare & tumultuantibus ejus fluc-
tibus cooperta eſt. 43. Erunt urbes ejus ſtupori, ſolum ſiccum & deſertum; nec in-
colet urbes quiſquam, neque ullus homo tranſibit. 44. Supplicium ſumam de Belo
Babylone, cogámque eum evomere, ore ſuo, quæ deglutiit; nec ad eum Gentes am-
plius

33. SIC enim loquutus eſt Creator, idemque Deus exercituum & Deus Iſraëlis: Babylon eſt inſtar areæ, & tempus erit quo calcabitur & metetur. 34. Devoravit me, ait Jeroſolima, contrivit me Nebuchadretſar, Rex Babyloniorum, me reliquit inſtar vaſis vacui, abſorbuit me ut feciſſet draco, implevit ventrem ſuum iis, quæ mihi deliciis erant, ac me disjecit. 35. Injuriæ magnæ, quam paſſa ſum, & populi mei imminuti rea eſt Babylon, ait Jeroſolima. Sanguinis incolarum effuſi rei ſunt Chaldæi. 36. Propterea, dixit Creator, mox cauſam tuam, ô Jeroſolima, defendendam ſuſcipiam, & injurias tibi factas ulciſcar. Exſiccabo campos humidiores & lutulentos, qui ſunt circa Babylonem. 37. Convertetur Babylon in tumulos ruderum, in quibus habitabunt ſerpentes, proptereáque obſtupeſcent qui rudera ejus videbunt, & ſibilis ea proſequentur, quando videbunt locum, ubi Babylon fuerit, poſtea incolis nudatum. 38. Reliquiæ Babyloniorum, & adcolarum frement & rugient ut catuli leænarum. 39. Patiar eos in conviviis ſuis incaleſcere, & inebriari, ut exſultent, ac poſtea ſomno mortis opprimantur in perpetuum, ut ait Creator. 40. Dabo operam ut exeant mactandi, inſtar ovium, & ſimilium pecudum. 41. Quî capta eſt, dicent qui rem audiverint, Babylon, quam omnes gentes mirabantur? Quomodo uique adeò Gentes eam mirabantur? 42. Perſarum aliarúmque gentium copiæ eam, inſtar exundantis maris, oppreſſerunt. 43. Urbes Babyloniæ, in uliginoſo ſolo ſitæ, id videbunt exſiccatum & deſertum, ut nemo illac iter faciat. 44. Belus, Deus Babyloniorum, mihi pœnas dabit, in ipſa urbe, in qua colitur, cùm cogam Babylonios reddere quidquid aliis abſtulerunt. Gentes vicinæ non ampliùs ad eum confluent. Muri etiam Babylonis cadent,

verè Mare Erythræum exſiccatum fuiſſe, ut Iſraël poſſet pedibus id trajicere. Nam nihil eſt, quod nos doceat idem poſtea factum. Hoc autem dici videtur, antiquæ Iſraëlitarum Hiſtoriæ, cùm non multò minùs mirum fuerit Iſraëlitas, paludes quæ erant circa Babylonem, tranſiviſſe, reſtagnantem Euphratem variáſque ejus aquas, quàm per extremitatem Maris Erythræi. Nam notum eſt uliginoſum fuiſſe ſolum, quo cincta erat Babylon. Vide ſequentia verba. *Herodotus* & *Xenophon* nos docuerunt Babylonem munitam fuiſſe ingenti copiâ aquæ, quâ coërcitâ ea Urbs capta eſt; quæ alioqui vix poterat capi. *Mare* vocatur aqua Euphratis in vaſtos alveos derivata.

37. *Convertetur Babylon in tumulos*] Legenda hiſtoria Babylonis, ab Alexandro Macedone captæ, ut ſuperiora firmentur. Plura tamen multò ſunt hac de re à *Sam. Bocharto* Phalegi Lib. I. c. 8. *& ſeqq.* Nec opus illa huc transferri, cùm nec ſint ignota Veteris Hiſtoriæ peritis; nec minùs trita omnium manibus *Bocharti* Opera, præſertim poſtquàm indicatus eſt eorum uſus, atque inſignibus demonſtratus exemplis.

39. *Faciam ut incaleſcant* &c.] *In calore eorum convivia ponam.* Quamvis ſint hîc verba activa, ſunt tantùm permiſſionis ſigna; neque enim Deus ea facit quæ damnat, & punit. Vide *Sal. Glaſſium* Gramm. Sacræ Lib. III. Tract. II. Cant. X. ubi oſtendit verba activa interdum permiſſionem ſignificare. Ut probè intelligatur Scriptura, non tantùm habenda ratio propria ſignificationis verborum, ſed etiam conſtantis & indubitatæ ejus doctrinæ. Alioquin ſecum non conſentiret. Ita etiam ſe gerat oportet Interpres cujusvis alius libri.

41. *Capta eſt Seſacha*] נלכדה ששך *nilchedah Seſach.* Nomen hujus fictitii Numinis Babyloniorum legitur & ſuprà Cap. XXV. ubi diximus quod nobis de eo innotuit, expenſis quæ de eo dixit *Seldenus*, quod tenue eſt. Cùm verbum, cui adjungitur, ſit fœminini generis, oportet etiam nomen eſſe ejuſdem generis; unde Judæi ſignificari Babylonem, quia litterarum quæ ſunt in ששך, ſi *arithmeticam* earum vim adtendamus, nobis ſuppeditant eumdem numerum ac בבל *babel.* Attamen בבל non æquivalet, in numeris, numero 340. ſed ששך numero 620.; nam ש æquivalet 300. & כ 20. Itaquæ hæc *Gematria*, quæ eſt Rabbinis idem ac Arithmetica, nullum hîc locum habet. Itaque vero ſimilius eſt ששך eſſe nomen Numinis nobis ignoti, quàm vox quæ æquivaleat voci בבל *babel*, cui neque numerus litterarum ששך, neque ſignificatio, ſi quæ ſit, reſpondeat

pliùs confluent, etiam murus Babylonis cadet.

45. Egreditor ex ea, popule mi, & quisque vitam suam eripito excandescentiæ Jehovæ, 46. ut ne mollescat animus vester, néve timeatis propter rumorem, qui *in ea* terra audietur. Anno *uno* orietur rumor, & anno sequente *idem* rumor *erit*, injuriæque *in eo* tractu, & dominator post dominatorem. 47. Itaque mox dies aderunt, quibus puniam sculptilia *numina* Babylonis; tota ea terra pudore adficietur, omnésque confossi in ea cadent. 48. Propter Babylonem cœli & terra, & quæcumque sunt in iis lætas voces emittent, quia ab aquilone venient prædones, ait Jehova. 49. Babylon quoque *operam dedit*, ut caderent confossi Israëlitæ; etiam Babylonii, totius regionis confossi cadent. 50. Qui evaseritis gladium, abite, ne consistite, atque è longinquo memores estote Jehovæ, Jerosolimáque in mentem vobis veniat. 51. Pudore adfecti sumus, cùm probra audivimus, operuit ignominia facies nostras cùm sacraria Ædes Jehovæ ingressi sunt alieni. 52. Propterea mox dies aderunt, ait Jehova, quibus de Babylonis sculptilibus *Diis exiget* ultionem suam, atque in omni ejus agro gement vulnerati. 53. Si adscenderit Babylon in cœlum, *si* in excelso arcem suam muniverit, venient à me in eam prædatores, ait Jehova. 54. Vox querula *audietur* è Babylone, cladésque magna è terra

dent, quamvis firmissimi.

45. Vos verò, qui censemini esse populus meus, exite ex ea, ut vitam vestram serveiis, placatâ excandescentiâ Creatoris; 46. ne mollior fiat animus vester, néve terreamini, propter rumores qui spargentur in ea regione. Anno uno orietur rumor, atque altero spargetur, injuriæque erunt ferendæ, & dominus post dominum. 47. Quamobrem mox erit tempus, quo puniam illa sculptilia Babyloniorum; totus ille tractus pudore suffundetur, & omnes confossi in ea cadent. 48. Propter pœnas Babylonis, cœlum & terra, & quæcumque in iis sunt lætas voces emittent, quia ab aquilone venient in eam prædones, ait Creator. 49. Quemadmodum Babylon operam dedit ut caderent Israëlitæ confossi: ita etiam Babylonii totius Babyloniæ confossi cadent. 50. Qui gladii aciem fugerint abeant, neque consistant, sed è longinquo sint Creatoris memores, & Jerosolimæ ei sacræ. 51. Nos puduit, cùm probra Chaldæorum audivimus; operuit, ut sic loquar, vultus nostros, cùm ingressi sunt sacraria Dei Jerosolimæ homines alieni. 52. Propterea, ait ille, brevi de Babyloniorum sculptilibus Diis exiget ultionem, quâ fiet ut in omni ejus agro sint vulnerati, & gemant. 53. Si Babylon adscenderit in cœlum, si in edito loco arcem muniverit; venient prædones, ait Creator. 54. Audientur gemitus & querelæ è Babylone,

spondeat voci בכל. Ingenui interpretis est fateri ingenuè se nescire quod nescit, & majoris eruditionis fateri ignotum nobis esse quod nescimus.

42. *Intumuit supra eam mare*] Mare copia aquæ, quæ erat intra Babylonem atque in vicinia, tanta erat, ut videretur propemodum esse mare. Id liquet ex *Herodoto* & *Xenophonte*, ut jam monuimus,

43. *Erunt urbes ejus stupori*] Quòd solo restagnante antea, sicca planities facta sit. Nam tanta erat illic copia aquæ, ut videretur esse palus; ut *Herodotus* & *Xenophon* testantur, qui Babylonis situm paludosum esse testantur. Sed postea derivatâ aquâ in Euphratem, potuerunt fieri prata aridiora, nec facilè coli. Urbes ipsæ incolis destitutæ sunt, unde factum est ut pauci homines illac transierint.

44. *Sumam supplicium de Belo Babylone* &c.] Singulari ratione antea colebatur Babylone, in ornatissimo, & splendidissimo Templo, unde statuæ ejus ablatæ sunt, nemine illas visente, & nemine curam ejus gerente. Quâ negligentiâ fiet, ut murus decantatus Babylonis sponte suâ cadat.

45. *O mi popule, quàm primùm ex ea urbe exito*] Ut Dei ultionem fugias; qui eam urbem destruendam esse decrevit. Ideò vicinos accolas volebant illic diutiùs manere, & domicilium habere.

47. *Puniam sculptilia Numina*] Aut statuas eorum Deorum, qui sunt aliud nihil, præter statuas, frangi, aut auferri curabo.

48. *Cœli & terra* &c.] Hoc est, cœli & terræ incolæ gaudebunt, ob justas Babyloniorum pœnas, cùm resciverint eos pœnas dedisse; nam à Septemtrione venient Chaldæi, montium incolæ.

49. *Babylon quoque operam dedit, ut caderent Israëlitæ*] Est tantùm, in Hebraïcis: *etiam Babel, ad cadendum*, omissis iis quorum lapsus prædicitur. Credibile est omissum verbum, cui supplendo addidimus *operam dederunt*, sine quibus verbis manifestò mutila est loci sententia. Latinus Interpres supplevit *dedit*, quod non est supplementum satis idoneum. Græca Versio est planè aliena, atque corrupta, hoc in loco. Nisi fabula de versione Septuaginta Interpretum prævaluisset, apud imperitos & credulos, longè meliores haberemus versiones *Aquilæ*, *Symmachi* & *Theodotionis*, quæ potuissent ex Hexaplis *Origenis* ad posteros trasmitti. Sed controversiæ pudendæ Christianorum, à tempore Constantini & ejus filiorum, ita eos occuparunt, ut curam Librorum Sacrorum neglexerint; quod solum ostendit quàm immeritò laudentur, & quam iniquè spernantur docti postremorum sæculorum, qui studiorum Hebraïcæ Linguæ instauratores fuere, cùm res esset multò difficilior.

Videtur hoc ortum ex temerè habita fide fabulæ de LXXII. Interpretibus, qui essent interpretati, quasi essent adflati eodam spiritu, qui omnibus verbotenus versionem eamdem dictasset; cùm ne unus quidem adflatus fuisset,

terra Chaldæorum; 55. vaſtabit enim Jehova Babylonem, expellet ex ea ſonitu magno *oppidanos*; frement ejus fluctus, ut aquæ multæ, edetur ſtrepitus vocis eorum. 56. Veniet enim contra eam prædator, fortes ejus viri capientur, confringentur arcus ejus, quia Deus ultor ei, *prout ſe geſſit*, rependet. 57. Inebriabo proceres, ſapientes, duces, præfectos, fortéſque ejus viros, & dormient ſomnum perpetuum, neque expergiſcentur, ait Rex, cui Jehovæ *Deo* exercituum nomen eſt. 58. Sic dixit Jehova: Babylonis craſſi muri perfringentur, portæ ejus excelſæ igne comburentur; ut laborarint populi in caſſum & gentes, ignis cauſâ, fatigatæ fuerint.

59. Mandata, quæ dedit Jeremias Propheta Serajæ, Nerijæ filio, Machſejæ nepoti, cùm iret Babylonem, cum Sedekia, Rege Judæ, anno quarto ejus regni; Sereja autem erat præfectus quieti. 60. Scripſerat Jeremias omnia mala, quæ futura erant Babyloni, in libro; omnia hæc verba, quæ de Babylone *antea* ſcripta ſunt. 61. Tum Jeremias Serajæ, cùm veneris, inquit, Babylonem, tum videbis & leges omnia hæc verba; 62. ac dices: Minatus tu es huic loco, fore ut exſcinderetur, ita ut nemo futurus ſit, qui eum habitet, ab hominibus ad bruta, quia perpetuæ ſolitudines futurus eſt. 63. Cùm autem abſolveris lectionem hujus libri, illigabis ei lapidem, atque in medium

Babylone, & magna clades ex agris Chaldæorum. 55. Vaſtabit enim Creator Babylonem, ejiciet ex ea, tumultu magno, oppidanos; frement aquæ Euphratis, ut magnæ aquæ fluminum rapidiorum non labuntur ſine murmure. 56. Venient enim contra eos prædatores; à quibus fortes Babylonii capientur, frangentúrque eorum arcus, quia Deus, ſcelerum ultor, ſceleſtis rependet, id quod mériti erunt. 57. Faciam ut eorum proceres, ſapientes, duces, præfecti, fortéſque viri, inſtar ebriorum ſe gerant, atque in perpetuum dormiant; ait Rex, cui Creatori & Duci exercituum nomen eſt. 58. Sic dixit Creator: Babylonis craſſi muri perfringentur, portæ majores comburentur, ut laborarint fruſtra populi, & variæ gentes, quæ erant in urbe, propter ignem, fatigatæ, in exſtinctione ignis, fuerint.

59. MANDATA data à Jeremia Propheta Serajæ, Nerijæ filio, Machſejæ nepotis, cùm iret Babylonem, cum Sedekia, Rege Judæ, anno ejus regni quarto. Seraja autem fungebatur munere, quod vocabatur Præfectura Quietis, & ſitum erat in cura tranquillitatis publicæ. 60. Jeremias autem ſcripſerat, in libro Prophetiarum ſuarum, calamitates quæ Babyloni imminebant, & quæ antea ſunt deſcriptæ in hoc libro. 61. Tum Jeremias Serajæ: cùm perveneris Babylonem hæc leges, 62. & dices: minatus es (*ô Deus*) huic loco, eum in ſolitudinem converſum iri, ita ut nemo eum incoleret, & ne armenta quidem, eúmque in perpetuum deſertum converſum iri. 63. Cùm abſolveris hoc legere, libro adligabis lapidem, atque faſciculum conjicies in Euphratem, dicéſque

fuiſſet, nedum ut LXXII. viri accepiſſent quo modo vertendum ſit. Fuiſſe videtur *fabula pia*, ut qui neſciebant Hebraïcè, & tamen volebant videri ſapienter feciſſe admiſſâ verſione ab homine imperito. Quod fuit eo turpius, quòd eſſent multi Chriſtiani in Syria & in Arabia, qui ope earum vernacularum, collatarum cum Hebraïca, potuiſſent multò meliùs V. T. interpretari. Sed Græci, aut Græcè loquentes maluerunt credere fabulæ, quàm diſcere Linguam Hebraïcam, atque ex ea V. T. interpretari.

53. *Si adſcenderit Babylon in cœlum* &c.] Quamvis *Babylon adſcenderet in cœlum*; Hoc eſt, non eſſet in plano & paludoſo ſolo, ad ripam fluvii ædificata, ſed in cacumine montis, cujus acceſſus eſſet longè difficilior, tamen eam ingredi poſſent. Ac ſanè facilitas, quâ fuit à Cyro capta, oſtendit minimè inacceſſam fuiſſe; prout liquet è narratione *Herodoti* & *Xenophontis*.

55. *Frement ejus fluctus*] Nempe, Euphratis, & paludoſi ſoli, quo erat cincta, & oppidanorum fugientium voces.

57. *Inebriabo proceres* &c.] Hoc eſt, Babylonii, ſecundis rebus veluti ebrii, ſeu duces, ſeu alii, nec opini opprimentur, à quo homines non poſſunt excitari; nempe, ſomno mortis. *Herodoti* narratio oſtendit Babylonios feſtum celebraviſſe, cùm in eam ingreſſi ſunt Perſæ.

58. *Babylonis lati muri*] חומות בבל הרחבה *hhomoth Babel harebhabab*, mœnia Babelis lata. *Herodotus* Lib. I. c. 171. Τεῖχος πεντήκοντα μὲν πηχέων βασιληΐων ἐὸν, ὕψος δὲ διηκοσίων, ὁ δὲ βασιλήϊος τοῦ μετρίου ἐστὶ πήχεος μέζων τρισὶ δακτύλοισι: *Murus quinquaginta cubitorum regiorum craſſitudine, ducentorum altitudine. Eſt autem cubitus regius, eo quo pro menſura utimur, tribus digitis major.* Sunt & alia in hanc rem, ſed quæ nihil ad noſtrum Prophetam. Oſtendit & poſtea Hiſtoricus ſolum, in quo fuit Babylon, valde aquoſum fuiſſe. Sed apud *Herodotum* eſt & aliud quod vix admittere poſſumus de latitudine atque altitudine murorum Babylonis.

59. *Mandata* &c.] Rectè exiſtimat *H. Grotius*, hæc eſſe addita ab alio, ut liqueret Babyloniis fuiſſe prædictam à Jeremia, Babylonis ruinam, ſex annis antequàm illa contingeret.

Præfectus quieti] שר מנוחה *ſchar menoubhah.* Videtur deſignari munus, quod qui gerebat apud Græcos vocabatur εἰρηνάρχης, ut videre licet in Martyrio S. *Polyarchi* & aliorum. Etiamnum hodie in Anglia ſunt Magiſtratus Civiles, quos vocant *Judices Pacis*.

62. *Perpetuæ ſolitudines*] Reverâ, poſt conditam Seleuciam, deſerta paullatim fuit Babylon, ac denique ita ut nullos incolas haberet. Quam rem, ſi ſit ignota Lectori, diſcat oportet à *Sam. Bocharto*.

63. *Illigabis ei lapidem* &c.] Eſt actio hæc prophetica διὰ πραγμάτων, quales ſunt, & alibi.

medium Euphratem projicies, [64]. dicésque: sic submergetur Babylon, nec emerget, propter calamitatem, quam ego ei immittam; & *frustra*, *ejus causâ populi*, defatigati fuerint. HACTENUS VERBA JEREMIÆ.

Sedekias malè se gerit, obsidetur & capitur Jerosolima à Chaldæis. Rex è fuga retractus videt coram se occidi filios suos & excæcatur. Chaldæi comburunt Templum & Urbem, cujus mœnia solo æquant, abducúntque captivos omnes sortis paullò lautioris Judæos & quod supererat vasorum sacrorum avehunt. Sors melior Jehojachinis, Regis Judæ, sub Evilmerodacho.

CAPUT LII.

1. UNUM & viginti annos natus erat Sedekias, cùm regnare inciperet, atque undecim quidem annos regnavit Jerosolimæ. Nomen matri ejus fuit Chamutali, *quæ* filia *erat* Jeremiæ Libnensis [2]. Fecit *ille* quod displicet Jehovæ, prorsus, quemadmodum fecerat Jehojakimus. 3. Iratus autem erat Jehova Jerosolimæ & Judæ, donec eos è conspectu suo abjiceret, rebellavítque Sedekias in Regem Babylonis. [4]. Anni verò noni, ex quo regnare cœperat, mense decimo, & decimo quidem die mensis, venit Nebuchadretsar, Rex Babyloniorum, cùm ipse, tum ejus omnis exercitus, contra Jerosolimam, castráque ad eam posuit, & turres circa eam ædificavit. [5]. Passa autem est urbs obsidionem, ad undecimum annum Regis Sedekiæ. 6. At quarto mense, nono die mensis, invaluit fames in urbe, nec panis erat terræ populo. [7]. Perrupta etiam est urbs & omnes viri militares fugerunt, egressi ex urbe nocte, per viam portæ, quæ erat inter duos muros, juxta hortum regium (cùm Chaldæi jam intra urbem essent) abierúntque per viam planitiei. [8]. Persequutus verò est Chaldæorum exercitus Regem, eúmque in campestribus Jerichuntis adeptus est; unde omnes ejus copiæ palantes ab eo abierunt. [9]. Comprehenderunt itaque Chaldæi Regem, eúmque duxerunt

dicésque: Sic submergetur Babylon, nec emerget, propter calamitatem, quam ei immittam & frustra, ejus causâ, populi defatigati fuerint. HACTENUS VERBA JEREMIÆ.

PARAPHRASIS.

1. UNUM & viginti annos natus erat Sedekias, Rex Judæ, cùm inciperet regnare, & undecim annis regnavit Jerosolimæ. Matri ejus nomen fuit Chamutali, quæ filia fuit Jeremiæ Libnensis. 2. Fecit autem is Rex, quod displicet Creatori, quemadmodum fecerat Jehojakimus. 3. Indignatus autem erat Creator Jerosolimæ, & toti Tribui Judæ; unde factum erat, ut utramque à conspectu suo amandaret, cùm rebellavit Sedekias in Babyloniorum Regem. 4. Anni verò noni, ex quo regni habenas tenere cœperat, mense decimo, & quidem decimo die mensis, venit Nebuchadretsar, Rex Babyloniorum, cùm ipse, tum etiam totus ejus exercitus, ad oppugnandam Jerosolimam; quæ cùm non posset primo impetu capi, obsedit eam Nebuchadretsar, cinxit circumquaque turribus, & fossis clausit. 5. Passa est obsidionem ad undecimum annum Regis Sedekiæ. 6. At quarto mense obsidionis, nono die mensis, invaluit fames in urbe, neque enim erat panis quo possent ali obsessi Judæi; tam populus, quàm militare præsidium. 7. Perrupta etiam sunt mœnia, quare præsidium militare est egressum nocte per viam Portæ, quæ erat inter duos muros, juxta hortum Regis (cùm Chaldæi, jam occupassent urbem) abierunt per viam planitiei. 8. Verùm exercitus Chaldæorum sequutus Regem eum adsequutus est, in campis Jerichuntinis; unde omnes eum copiæ palantes deseruerunt. 9. Itaque Chaldæi Regem Judæ adsequuti eum adprehenderunt, abduxerúntque Riblam ad Regem suum, qui erat in agro Chamathensi, ubi sententiam de eo tulit.

bi. Vide Acta Apostolica Cap. XXI, 10. & quæ illic, in Editione Gallica N. Testamenti, dixerimus.

64. *Sic submergetur Babylon*] Potest hoc intelligi de exundatione Euphratis propriè dicta, & metaphoricè de jacturis Babyloniorum.

Hactenus Verba Jeremiæ] Sequentia enim sunt ab alia manu, addita sive consentiente Jeremia, vel post ejus mortem.

COMMENTARIUS
In CAPUT LII.

1. *Filia Jeremiæ Libnensis*] Ut distinguatur hîc Jeremias à Propheta, cujus patria fuit Hanathoth, quæ fuit urbs in Tribu Benjaminis. Vide Cap. I, 1. Græci Interpretes, quorum valde corrupta est versio, in postremis Prophetæ Capitibus, habent hîc: ἱερεμία

runt itaque Chaldæi Regem, eúmque duxerunt ad Regem Babylonis Riblam, in agro Chamothensi, ubi sententiam de eo tulit. [10]. Tum filios Sedekiæ, ipso inspectante, jugulavit, atque omnes Judæ proceres Riblæ occidit. [11]. Præterea occulos Sedekiæ excæcavit, eúmque duabus catenis æneis vinctum Babylonem abduxit Rex Babyloniorum, eúmque in carcerem, ad mortem usque, compegit.

[12]. Quinto verò mense, & decimo quidem die mensis (is erat nonus decimus annus Nebuchadretsaris, Babyloniorum Regis) venit Nebuzaradan, Satellitum præfectus; qui stabat coram Rege Babyloniorum, Jerosolimam, [13]. incenditque Ædem Jehovæ; regiam, omnes domos Jerosolimitanas, & *præsertim* quidem magnum quodque ædificium igne absumsit. [14]. Muros verò Jerosolimæ circúmquaque diruit totus exercitus Chaldæorum, qui Præfecto Satellitum *aderat*. [15]. Tum tenuiorem plebeculam, reliquum populum, qui remanserat in urbe, eósque, qui defecerant ad Regem Babylonis, & ceteram turbam migrare curavit Satellitum præfectus Nebuzaradan; [16]. sed è tenui populo remanere jussit vinitores & agricolas.

[17]. Columnas autem æneas, quæ erant in Æde Jehovæ, basésque & mare æneum, quod ibidem erat, fregerunt Chaldæi, eorúmque æs omne Babylonem transtulerunt. [18]. Etiam ollas, palas, psalteria, pelves, cochlearia, & omnia vasa ænea, quibus ministrabant *Sacerdotes*, abstulerunt. [19]. Crateres quoque, acerras, pelves, ollas, candelabra, cochlearia & paropsides, quidquid aurei & argentei fuit, abstulit Satellitum præfectus. [20]. Columnarum verò duarum, labríque unius & duodecim boum ænorum, qui basi suberant, quæ fecerat Salomo Rex, in usum Ædis Jehovæ, omniúmque ejusmodi vasorum æneorum, *notum* non erat pondus. [21]. Altitudo autem singularum columnarum erat denûm cubitorum, filúmque duodenûm cubitorum eas circumdabat. Crassitudo verò *æris* concavi, *quo constabant*, erat quaternûm digitorum. [22]. Capitellum illis erat impositum æneum, cujus altitudo erat quinûm cubitorum, & rete; ac mala Punica circa capitulum, omnia ænea. Talia etiam columnæ alteri & mala Punica *addita erant*. [23]. Erant verò mala Punica nonaginta sex ad latera, & omnia centum erant supra reticulum circumquáque.

[24]. Abduxit præterea Præfectus Satellitum Serajam primum Sacerdotem, & Tsephanjam Sacerdotem secundum, ac tres liminis custodes. [25]. Ex urbe abduxit etiam Eunuchum

tulit. 10. Deinde filios ejus, ipso spectante, occidi jussit, unà cum omnibus Judæ Proceribus, qui in ejus manus inciderant. 11. Nec contentus hac sua sævitia, Sedekiam cæcavit & vinctum catenis æneis Babylonem misit, atque in carcerem misit; ubi Rex Judæorum ad mortem usque servatus est.

12. Eodem verò anno, quinto mense, & decimo die mensis (is autem erat decimus nonus annus regni Nebuchadretsaris) venit Jerosolimam Nebuzaradan, qui erat minister intimæ admissionis, & Satellitum ejus Præfectus; 13. isque combussit Ædem Creatoris, & domos omnes Urbis, ac potissimùm majores aliis, ne urbs instaurari facilè posset. 14. Idem mœnia urbis solo æquavit circumquaque; militum operâ eam in rem usus. 15. Deinde etiam tenuiorem plebem, quæ manserat in Urbe, eámque, quæ defecerat ad Regem Babyloniorum, & ceteram turbam, migrare jussit Nebuzaradam. 16. Manere in Judæa passus est vinitores & agricolas, ne Judæa prorsus deserta fieret.

17. Columnas verò æneas, quæ erant in Templo à Salomone olim collocatæ, earúmque bases & mare æneum, quod in eodem Templo erat cùm non possent integræ Babylonem avehi, in minores partes diviserunt Chaldæi, eorúmque materiam miserunt Babylonem. 18. Quin etiam ollas, palas, psalteria, cochlearia, omniáque vasa ænea, quibus utebantur. 19. Crateres quoque, acerras, pelves, ollas, palas, cochlearia & paropsides, quidquid aurei, aut argentei fuit abstulit Satellitum Præfectus. 20. Columnarum verò duarum ænearum, labríque unius & duodecim boum æneorum, qui basi suberant, quæ fieri curaverat Salomo Rex, in usum Ædis Creatoris; ceterorúmque hujusmodi vasorum æneorum *notum* non erat pondus. 21. Altitudo autem singularum columnarum erat denûm cubitorum, filúmque duodenûm cubitorum eos circumdabat. Crassitudo æris concavi, quo constabant, erat quaternûm digitorum. 22. Capitellum verò erat iis impositum æneum, cujus altitudo erat quinûm cubitorum; & circa capitellum rete ac mala Punica, omnia ænea similia cernebantur in utraque columna. 23. Erant autem mala Punica nonaginta sex ad latera & omnia centena erant supra reticulum circumquaque.

24. Abduxit, præter memoratos, Præfectus Satellitibus Regis Babyloniorum Serajam primarium Sacerdotem & Tsaphaniam secundarium, ac tres liminis Templi custodes. 25. His jungendus Eunuchus, qui erat militibus præfectus; septem ex iis, quos Rex admittebat in suum conspectum, vel intimæ admissionis, qui sunt deprehensi in urbe; Scribam, qui erat inter eos, qui præerat exercitui, & qui docebat populum quomodo tractanda sint arma; ad quos accesserunt sexcenta viri è populo, qui

τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ἀμειταὰλ θυγάτηρ Ἱερεμίου ἐκ Λοβενά, cùm in Codice Hebraïco vocetur *Chamutal*, & patria *Libna*. De hac urbe ita *Eusebius*: Λέβνα, καὶ ταύτην εἷλεν Ἰησοῦς τὸν βασιλέα αὐτῆς ἀνελὼν ἡ γέγονε φυλῆς Ἰούδα, πόλις ἱερατική, καὶ νῦν ἐστὶ κώμη ἐν Ἐλευθεροπολιτάνῃ, λεγομένη Λόβανα. Κεῖται καὶ ἐν Ἠσαΐᾳ. *Hieronymo* Interprete: *Lebna*, *in*

Tribu

chum unum, qui erat præfectus militibus; feptem viros ex iis qui in confpectum Regis admittebantur, & qui deprehenfi funt in urbe; fcribam, ducem exercitûs, qui populum terræ militiam docebat; & fexaginta viros è populo, qui in media urbe funt inventi. 26. Hos, *inquam*, abduxit Nebuzaradan Præfectus Satellitum, & curavit ire ad Regem Babyloniorum Riblam. 27. Percuffit verò eos, & interfecit ad Riblam, in agro Chamathenfi; & fic quidem è folo fuo Juda tranflatus eft. 28. Is fuit populus, quem migrare juffit Nebuchadretfar, anno *regni fui* feptimo, Judæorum tria millia & viginti tres. 29. Anno verò octavo decimo Nebuchadretfar *migrare juffit* Jerofolima capita octingenta & viginti duo. 30. Anno verò Nebuchadretfaris vigefimo tertio, Nebuzaradan, Præfectus Satellitum, Judæorum capita feptingenta quadraginta quinque tranftulit; quæ omnia quatuor millia fexcenta *conficiunt*.

31. Anno verò trigefimo feptimo migrationis Jehojachinis, Regis Judæ, duodecimo menfe, & vigefimo quidem quinto die menfis, Evilmerodachus Babyloniorum Rex, eo quo regnare cœpit anno, Jehojachinis Regis Judæ rationem habuit, eduxit eum è carcere, benignè eft adloquutus, foliúmque ejus collocavit fupra folia Regum, qui unà cum eo erant, Babylone. 33. Mutavit veftes, quas in carcere geftaverat, cibúmque femper coram ipfo fumfit, per omnes vitæ fuæ dies. 34. Ferculum femper ei dabatur à Rege, fingulis diebus, ufque ad mortem ejus, omnibus vitæ diebus.

qui in urbe deprehenfi funt. 26. Hos abduxit Nebuzaradan, Præfectus Satellitum, & duxit Riblam ad Regem Babyloniorum; 27. ubi Rex eos juffit occidi, in agro Chamathenfi. Sic Judæ Tribus è patrio folo in aliud eft tranflata. 28. Populum hunc migrare juffit Nebuchadretfar, anno regni fui feptimo. Judæorum erant tria millia & viginti duo. 29. Anno verò decimo & octavo, Nebuchadretfar migrare juffit Jerofolimâ capita octingenta & viginti duo. 30. Anno verò ejusdem Regis vigefimo tertio idem Nebuzaradan, Præfectus Satellitibus, Judæorum capita feptinginta quadraginta quinque tranftulit, quæ omnia fimul conjuncta conficiunt quatuor millia fexcenta.

31. Anno verò trigefimo feptimo, à migratione Jehojachinis, Regis Judæ, duodecimo menfe & quidem vigefimo quinto die menfis, Evilmerodachus, Babyloniorum Rex, eo quo cœpit regnare anno, Jehojachinis, Regis Judæ, rationem habuit, eduxit eum è carcere, 32. benigne eft cum eo colloquutus, foliumque ejus pofuit fupra folia Regum, qui ei aderant Babylone, poftquam carcere eduxiffet. 33. Mutare eum juffit veftes quas in carcere geftaverat, cibúmque femper coram eo fumfit, quamdiu vixit. 34. Ferculum femper ei dabatur à Rege Babylonis, fingulis diebus, ad mortem ejus ufque.

Tribu Judæ urbs Sacerdotis, quam tenuit Jefus. Rege enim interfecto; nunc eft villa, in Regione Eleutheropolitana, quæ adpellatur Lebna fcribit de hac Ifaïas.

PROPHETIARUM JEREMIÆ FINIS.

LAMEN-

JEREMIÆ LAMENTATIONES.

Propheta queritur adflictum Jerosolimæ statum, sub ejus persona, peccata ejus commemorat, populos vicinos miseriarum testes vocat, Deúmque orat, ut eam solari ne dedignetur.

CAPUT I.

1\. QUOMODO sedet sola urbs, quæ populo abundabat? Veluti vidua facta est, quæ magna inter gentes fuerat, princeps *ea* provinciarum vectigalis facta est. 2. Plorat noctu, lacrimæque sunt in ejus genis; nec est qui eam soletur in ullo eorum, qui eam adamaverant; omnes amici ejus perfidè se erga eam gesserunt, omnes ei inimici facti sunt. 3. Migravit Judæ *tribus*, præ adflictione, & magnitudine servitutis; habitavit inter Gentes, neque quietem nacta est; omnes ejus insectatores eam adsequuti, *cùm versaretur* in angustiis. 4. Viæ Sionis lugent; quòd nulli sint, qui ad stata

PARAPHRASIS.

1\. QUOMODO Jerosolima, quæ ab ingenti populo incolebatur, est deserta facta? Est veluti viduata, quæ antea abundabat incolis, inter urbes; & vectigalis facta, quæ aliis vectigalia imposuerat. Quomodo ea mutatio ei contigit? 2. Totis noctibus lacrimatur, nec ullus est ex ejus amicis, qui eam solatum venerit; sed omnes perfidè erga eam se gesserunt, & apertas inimicitias erga eam exercuerunt. 3. Judæ Tribules migrarunt, præ dolore, è calamitate servitutis, quam iis imposuerunt Babylonii; natale solum deseruerunt, habitaruntque inter Gentes, inter quas nullam quietem invenire potuerunt; cùm ab insectatoribus suis nullam quietem nancisci possent. 4. Viæ Jerosolimæ lugebant, quòd nemo ad sollemnia festa veniret; suspirabant Sacerdotes, virgines

COMMENTARIUS
In Caput I.

1\. QUomodo] Prima littera vocis איכה *ecb*, quâ inchoatur primum comma, est prima alphabethi, & sequentia similiter, pro ordine litterarum. Quod etiam observare est in Psalm. CXIX. & aliis. Hinc colligit *H. Grotius* hunc Librum esse Poëticis addendum ultimo Capite. Sed nulla est ratio dicendi, in ea re sitam Poësin Hebræorum. Singulæ quidem partes Psalmi CXIX. ita inchoantur, & aliorum, verùm nulla est ratio dicendi *versus*, aut *carmina* esse verba, ex primæ litteræ ordine Alphabethico dispositæ. Nos jam dudum ostendimus, in Dissertatione Gallicâ, Poësin Hebraïcam esse eamdem ac nostram, hoc est, constare ὁμοιοτελεύτοις, qualis est etiam Arabum Poësis; non eadem litterâ inchoatis. Eam Dissertationem Latinè etiam edemus ad calcem hujus Voluminis.

Sedet sola] Hìc κατὰ προσωποποιΐαν describit Jerosolimam querentem se in miserum statum à Chaldæis redactam, in quo civibus plerísque & proceribus erat spoliata & vectigalis iis facta.

Veluti vidua] Quòd esset privata Rege, qui poterat ejus *vir* dici, & prout Rex jus civibus & ceteris Judæis dicere.

Magna inter gentes] Quippe quæ erat Metropolis Judææ.

Princeps Provinciarum] Cùm enim exstinctum *Regnum Israëlis* esset, omniáque oppida Chaldæis parêrent Babyloniorum Regi; pluris non fiebat, quàm alia urbs; quæ eidem Regi parebat, cui tributum solvebat Jerosolima.

2\. *Plorat noctu*] Interdiu Jerosolimitani, ne sibi infensiores facerent Babylonios, quòd eorum jugum impatienter ferrent, abstinebant à ploratu.

Nec est qui eam soletur] Nempe, metuebant vicini Babylonios, qui ceperant Jerosolimam & qui nolle videbantur eam in pristinum statum restituere, nedum ut ei instaurationem pollicerentur; quamvis Ægyptii iis antea favissent, eos Idumæi etiam copiis juverunt, ut intelligere licet ex Psalm. CXXXVII, 7.

4\. *Viæ Sionis lugent* &c.] Nulli, aut pauci, ex agris vicinis, veniebant Jerosolimam, ad celebranda festa, ita ut in viis publicis nulli, aut pauci essent, cùm antea multi iis temporibus cernerentur in eam venientes.

Portæ ejus desolatæ] Solebant ad portas esse Judicum tribunalia. Vide Ruth. IV, 11. & quæ notavimus ad Gen. XIX, 1. Sed tum penès Babyloniorum Regem erat summa potestas.

Suspirant ejus Sacerdotes] Quòd nullæ, aut paucæ victimæ offerrentur.

 Vir-

ſtata feſta veniant, portæ ejus deſolatæ ſunt, ſuſpirant ejus Sacerdotes, virgines ejus
mœrent, éſtque amarus ei dolor. [5]. Hoſtes ejus facti ſunt caput, ſecuri, fracti ſunt
quia Jehova mœrorem ei immiſit, propter multitudinem ejus defectionum, parvuli
ejus pueri iverunt in captivitatem coram hoſte. [6]. Receſſit à filia Sionis omnis decor
ejus; principes ejus fuerunt cervorum inſtar, qui, nullum inveniunt pabulum, ſine
viribus fuerunt, coram iis, qui eos inſequebantur. [7]. Memor fuit Jeroſolima diebus
adflictionis ſuæ & rebellionum ſuarum, omnium divitiarum ſuarum, quæ ſibi ab antiquis temporibus fuerant, cùm caderet ejus populus in manum hoſtis; nec quiſquam
auxilium ferret. Viderunt eam hoſtes, ejúſque Sabbatha riſerunt.

[8]. Peccavit Jeroſolima, ideóque expulſa eſt, quíque eam magni fecerant omnes
ſpreverunt, quia viderunt ejus nuditatem, ipſa etiam ſuſpiravit & retrorſum converſa
eſt. [9]. Immunditia erat in ejus fimbriis, nec tamen memor fuit finis ſui, deſcendit
miri-

virgines mœrebant, atque amaro dolore angebantur. 5. Hoſtes ejus urbis ſuperiores facti ſunt, & ſecuri, quia Deus ei mœrorem immiſit, propter magnum numerum peccatorum, quæ commiſit; eàque de cauſa, abducti ſunt pueri etiam captivi, vidente hoſte. 6. Omne decus eſt detractum puellis Jeroſolimitanis. Omnes ejus proceres Urbis timidi in ea fuerunt facti, inſtar cervorum, qui nullum pabulum invenerunt, nec pabulum inveniunt, inſequentibus eos venatoribus. 7. Ejus cives non potuerunt oblviſci, tempore adverſarum ipſius rerum, & delictorum ſuorum, omnium divitiarum, quibus ante fruebantur, quàm in Babyloniorum poteſtatem veniſſent, nemine iis auxilium ferente. Ab hoſtes, poſtquàm illam in poteſtatem ſuam redigerunt Sabbatha, ſua audiverunt, non ſine maximo dolore, rideri.

8. Graviſſimè deliquit Jeroſolima, ideóque à Deo habita eſt quaſi immunda, ac proinde indigna quæ ab eo contra Babylonios defenderetur; 9. quo factum eſt ut veluti immunda habeatur in ſuis fimbriis, nec tamen meminerit finis ſui. Dei horrendis plagis eſt ad humum adflicta, nec quemquam invenit, cujus conſolatione ſuæ calamitates levaren-

Virgines ejus mœrent] Quòd non eſſent, qui eas ambirent, ut eas uxores ducerent.

5. *Caput*] Principes, nempe, eorum facti ſunt Babylone miſſi, qui Judæis præeſſent.

Securi] Quia Judæi eorum jugum excutere non poterant, qui à Babyloniis iis præpoſiti erant.

6. *Filia Sionis*] Urbe Jeroſolimæ, quæ ad radices montis, qui ſic vocatur, ſita erat.

7. *Divitiarum*] מחמדיה *mahhamdeha.* Græci: ἐπιθυμήματα αὐτῆς, ratione habitâ ſignificationis Radicis חמד *concupivit.* Sed *divitiæ* ſignificantur, non omnia quæ cupiunt homines; qualia ſunt honores, voluptates, quæcumque ſint.

Sabbatha riſerunt] Quòd ignorarent quiete ſeptimi diei celebratam rerum omnium (aut certè ſub oculos cadentium) creationem, quam rem celebrari magni momenti erat, non Deo, ſed hominibus; qui non ſatis beneficium creationis Generis humani celebrare poſſunt, ſi Deo Creatori parère velint, & gratum ei animum teſtari, prout debent.

8. *Peccavit Jeroſolima*] *Peccavit peccatum.* Qua in loquutione ſunt qui quærant quamdam ἔμφασιν; quam non facilè admiſerim, niſi res ipſa poſtulet. Etiam in aliis Linguis ſimiles phraſes ſunt.

Expulſa eſt] לנידה היתה *lnidah bajetha*, ad expulſionem fuit. Reverâ plerique incolæ Jeroſolimæ abducti ſunt Babylonem, aut ad vicinos populos coacti profugere. De voce נידה *nidah*, vide *Edmundum Caſtellum*, in Lexico Heptaglotto, ad radicem נד *noud.* LXX. habent: εἰς σάλον ἐγένετο, *in tumultum erat*, non ſatis aptè.

Ejus nuditatem] Statum, in quo nudata eſt omnibus, quibus erat inſtructa, ad ejus ornatum, & defenſionem pertinentia.

Retrorſum converſa eſt] Quia ornamentis ſolitis deſtituti, non ſuſtinent oculos in calamitate ſpectantium; ne contemnantur, ab hominibus ſuperbis.

9. *Immunditia in ejus fimbriis*] Qui veſtibus, quas mutent, deſtituti ſunt, ſæpe immundas luto geſtabant; quod deprehendebatur, in paupertina plebe Jeroſolimitana, quæ à Babyloniis erat in Metropoli Judææ relicta.

Finis ſui] Quem ſi penſitaſſet, omnem ſuperbiam depoſuiſſet.

Deſcendit mirificis plagis] ותרד פלאים *vattered phelaim.* Supplevimus *plagis* בנגעים *benagahim*, ne eſſet adjectivum, ſine ſubſtantivo. *Deſcendere plagis* eſt propter vulnera cadere in humum. Stylus noſtri Prophetæ eſt nonnihil ſcabroſus; quâ re fit, ut plura ſint ſupplenda Latinè loquentibus, ut faciliùs intelligantur.

10. *Manum porrexit hoſtis* &c.] *Hoſtis* eſt hìc Hebraïcè צר *tſar*, hoc eſt, qui in anguſtias redigit eum, cum quo ei res eſt.

In omnes ejus divitias] *Omnia ejus deſiderabilia*, מחמדיה *mahhamadeha*, in deſiderabilia ejus, hoc eſt, quæ cupit dominus ſervare & hoſtis ei eripere.

Sacrarium ſuum] Babylonii auſi ſunt ingredi ſacrarium, & manum injicere Arcæ, quam nemo Judæorum videre poterat, præter Pontificem Maximum.

Quas cœtum tuum ingredi vetuerat] *Quas præceperas non ingredi in cœtum tuum*, id eſt, quas vetueras in congregationes Judæorum admitti, quippe qui polluti habebantur, dum incircumſi erant.

11. *Omnis populus ejus*] כל עמה *chol hammah*, omnis populus ejus, nempe, gentis Judææ, deſtitutus pane multâ pecuniâ, aliis populis numeratâ, triticum comparavit.

Suſpirans & quærens] *Suſpirantes & quærentes*

mirificis *plagas*, nec fuit qui eam solaretur; respice, *inquit*, ô Jehova, adflictionem meam, quia hostis meus crevit. 10. Manum porrexit hostis in omnes ejus divitias, nam vidit gentes Sacrarium suum ingressas, quas cœtum tuum ingredi vetueras. 11. Omnis populus ejus suspirans & quærens panem dedit, cibo contrà, divitias suas, ut se reficeret; vide, Jehova, atque respicito quàm vilis facta sim.

12. Vos omnes, qui per viam transitis, *&* ad quos *res* non pertinet, utinam adspiciatis & videatis, an sit dolor instar doloris, qui mihi creatus est, mœrore enim adfecit me Jehova, die quo excanduit ejus ira. 13. Ex alto ignem in ossa mea demisit, & in singula dominatus est; rete pedibus meis tetendit, & me retrorsum egit; desolavit me, & toto die mœrentem reddidit. 14. Colligatum est jugum defectionum mearum, ejus manu implexæ sunt, & collo meo impositæ, curavit ut vires meæ impingerent, tradi-

levarentur. Respice, ô Creator, calamitatem meam, cùm hostium meorum numerus creverit. 10. Illi in nos manum injecerunt, ut omnes res nostras raperent, & Sacrarium nostrum ingredi ausi sunt, quòd vidissent alias gentes impune id intrasse. 11. Omnis populus noster tristis, & quærens frustra unde aleretur, divitiis suis emit quo aleretur. Respice, ô Creator, nos & vide quàm viles facti simus hostibus nostris.

12. Vos omnes populi, ad quos res non pertinet, qui hac transitis, respicite nos & videte an sit alicujus populi dolor par nostro; mœrore enim nos adfecit Creator, tempore quo ejus ira in nos exarsit. 13. Veluti ex alto fulmina demisit in ossa nostra atque in omnia dominium suum exercuit. Rete pedibus nostris tetendit, & nos, ne fugeremus, retrorsum egit. Solos nos reliquisti, sine auxilio, & totos dies nos mœrere passus es. 14. Defectiones nostras collegit Deus, suaque unà veluti implicitæ, atque instar jugi collis nostris impositæ; unde factum ut impingeremus, atque collo nostro adligatæ, virésque minuerentur, essemus-

rentes panem; quia populus est nomen multitudinis, ut Latini dicunt: *turba ruunt in me.*

Divitias suas] *Res suas concupiscendas* מחמודיהם *desiderabilia sua* ubi ו abundare creditur, ut pronuncietur *mahho mu dehem.* LXX. τὰ ἐπιθυμήματα αὐτῆς ἐν βρώσει τοῦ ἐπιστρέψαι τὴν ψυχήν, quæ verò est ad verbum ideóque obscurior, qualis est propemodum in toto hoc libro.

Ut se reficeret] להשיב נפש *lehaschib nephesch*, ad revocandam animam; hoc est, ad adpetentiam revocandam; nam ubi sermo est de cibis נפש *nephesch* est ὄρεξις, seu adpetitus cibi, ut sæpiùs antea monuimus. Vide notata ad Cap. XI, 6.

Respicito quàm vilis facta sim] והביטה כי הייתי זוללה *vehabbitah chi hajithi zolelah*; LXX. καὶ ἐπίβλεψον ὅτι ἐγενήθην ἠτιμωμένη. Est in libris ἐγενήθη, vitiosè omissa est ν, nam est prima persona in Hebraïco Codice. Sed obscura est oratio, nec mirum si Interpres Græcus, aut certè Librarius, propter obscuritatem Hebræi contextûs, in tota propemodum Prophetia, obscurus fuit.

12. *Vos omnes, qui per viam transitis*] Adloquitur Propheta viatores, qui viderant florentem urbem, & qui dirutam videbant; cupítque ut comparent statum Jerosolimæ præsentem cum præterito. Verba Hebraïca sunt hic: לוא אליכם כל עברי דרך: *utinam ad vos omnes transeuntes via adspicite*, & Græci Intt. οἱ πρὸς ὑμᾶς πάντες παραπορευόμενοι. Sed stylus lugentis Prophetæ ita impeditus est, præ mœrore, ut non sit mirum, Græcos interpretes non admodum adcuratè vertisse. Similiter Ezechiel, apud Babylonios, exsulans mœrore orationem obscuravit. Aut, si minùs placet, verti Jeremiæ verba, ut fecimus, particula לוא non legenda erit *lo*, hoc est, *non*, sed *lou* utinam. LXX. Intt. verterunt: לוא אליכם iis vocibus οἱ πρὸς ὑμᾶς. Vulgatus verò Latinus: *O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte* &c.

Utinam adspiciatis &c.] Optat Jeremias aliis innotescere calamitates Judæorum, ut eorum malis discerent quàm periculosum esset peccatis provocare Deum Israëlis; quem proinde nequaquam provocare pergerent. Poterant ipsi Babylonii hinc intelligere in quænam pericula se conjicerent dum Deum Israëlis spernerent. Eos verò Propheta nomine non adpellat, ne eos magis ac magis in miserum populum irritaret.

Ejus ira] חרון אפו *hharon appho*, quod est propriè *ardor iræ.* Attamen LXX. verterunt: ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς θυμοῦ αὐτοῦ, quæ nec bene Græca, nec consentanea sunt Hebraïcis verbis. Sed tamen deterior ipsa translatio *Hieronymi*, qui vertit: *quoniam vindemiavit me, ut loquutus est Dominus, in die iræ furoris sui. Furor Dei*, ut jam diximus, est mera blasphemia, Latinis auribus Christianis, quæ non patiuntur quemquam loqui de *furore Dei.* Praeterea חרון est *ardor*, non furor; nam *furor* est nomen morbi, quo laborant *insani*, non quidquam quod possit Deo tribui, cujus virtuti, quæ *Justitia* vocatur, ejusmodi nomen conveniat. Alibi etiam hoc observavi, nihil esse Deo tribuendum, quod præstantissimis, ut sic loquar, non conveniat ejus adtributis; quod nisi observetur, detrahetur praestantissimae ejus naturae.

13. *Ex alto ignem in ossa demisit*] Hoc est, effecit ut arderent calamitatibus meis.

In singula dominatus est] וירדנה *vajirdennah*, & dominatus est ei. Cùm ante plurali utatur Propheta, sic Latinè loquenti pergendum fuit, sine mutatione sententiae. Alioqui obscurior fuisset sententia. Horum threnorum stylus non est aequè castigatus, ac Prophetiarum; quod non dedecet mœrorem Prophetae. Idem observare est in vaticiniorum Ezechielis stylo, quia in ditione Babyloniorum ea scripsit.

Rete pedibus meis tetendit] Haec & sequentia pertinent ad nonnulla, quae conjecturâ adsequi non possumus; praesertim ubi Pro-

pheta

tradidítque me Dominus in eas manus, è quibus resurgere nequeo. 15. Calcavit Do-
minus, in me, fortes omnes meos *viros*; conventum contra me indixit, ad conteren-
dos delectos meos *juvenes*; torcular calcavit Dominus virgini filiæ Judæ. Propterea
oculus meus defluit in lacrimas, quia procul à me recessit consolator, qui me recreet;
filii mei desolati sunt, quia superior fuit hostis. 17. Extendit Sion manus suas, nec
tamen fuit qui eam solaretur; Jehova circumquaque hostibus Jacobi mandata dedit,
fuítque Jerosolima inter eos, quasi mulier immunda.

18. Justus est Jehova, quia *legibus* ore ejus *prolatis* rebellis fui; audite, quæso, om-
nes populi, & videte dolorem meum; virgines meæ, & juvenes mei in captivitatem
abierunt. 19. Vocavi amantes meos, sed me deceperunt. Sacerdotes mei, & senes
mei in urbe exspirarunt, quia cibum sibi, quo se reficerent, *frustra* quæsiverunt.
20. Respice, Jehova, angustiâ enim laboro, viscera mea conturbata sunt, cor meum
intra me palpitat, quia rebellavi; foris orbavit me gladius, & domi fuit *mihi* quod erat
mortis instar. 21. Audiverunt me suspirantem, nec ullus mihi consolator adfuit; om-
nes hostes mei audiverunt calamitatem meam, *&* gavisi sunt, quia tu auctor *ejus* eras;
sed adduces diem, *eúmque* vocabis, *quo* erunt instar mei. 22. Veniat omnis eorum ne-
quitia in conspectum tuum, faciásque illis, quemadmodum mihi fecisti, propter omnes
defectiones meas; quia multa sunt suspiria mea, & cor meum languet.

Prophe-

essemúsque traditi iis, quibus nos expedire non possumus. 15. Calcati sunt eo modo à Creatore omnes mei viri fortes; convocavitque contra me copias, qui contererent delectos meos. Deus solus, ut sic loquar, torcular calcavit virginibus à Juda oriundis. 16. Ea de causa oculi nostri defluxerunt in lacrimas, quia nobis defuerunt qui nos possent solari, & recreare. Liberi nostri sunt desolati, quia arma hostium nostrorum superiora fuerunt. 17. Sion manus supplex sustulit ad Deum, nec tamen ad eam, qui ei auxiliaretur, missus est. Creator jussit tamen hostes Israëlitarum iis abstinere, quasi à muliere immunda, nec reverâ eam ulla ex parte adorti sunt.

18. Justus est Creator, qui pœnas de nobis sumsit, quia, cùm Leges ejus ore proferrem, tamen iis non parebam. Audite verò omnes populi, & doloris mei testes estote. Puellæ & pueri populares nostri abducti in captivitatem sunt. 19. Vocavimus ad auxilium amicos nostros; sed nos deceperunt Sacerdotes nostri, & senes in Urbe nostra mortui sunt, quia cibum, quo se sustentarent, non habuerunt. 20. Respice nos, ô Creator, nam angustiâ rerum necessariarum laboramus; viscera nostra intra nos palpitant, quia in te rebellavimus. Foris orbavit nos gladius, & domi manentibus fames incubuit, unde sequuta est mors. 21. Suspiria nostra sunt audita, nec quisquam fuit, qui nos consolaretur, contrà omnes hostes nostri ea audiverunt gaudiúmque ex eo conceperunt, quia calamitatum nostrarum auctor eras; sed eos etiam simili calamitate adficies, ídque tempus simile erit nostro. 22. Judicium feras de omni eorum nequitia, eósque eodem modo habeas, quo nos habuisti pro omnibus peccatis nostris; quandoquidem suspiria nostra frequentia nosti, atque animo languemus.

PARA-

pheta figuratâ oratione utitur, quod frequentissimè facit. Ideóque & Veteres Interpretes, qui nec Grammaticam methodicam, nec Lexicon Linguæ Hebraïcæ, certè adcuratum, habuerunt, in tenebris palpantur, & sensum vident, ut in obscura nocte *videbant tamquam per nubila Lunam*, ut sic loquamur.

14. *Colligatum est jugum defectionum mearum*] Hoc est, delicta mea præterita & præsentia, evaserunt quasi jugum, quod collo meo impositum, & quod æquo animo ferre necesse habeo.

Ejus manu implexæ sunt] Quasi delicta collecta fuissent, atque iis torquis factus fuisset, qui Judæorum collo imponendus esset. Singuli annuli ejusmodi catenæ, erant delicta singulorum peccatorum.

Curavit ut vires meæ impingerent] הכשיל כחי *fecit impingere vim meam.*

E quibus resurgere nequeo] A quibus prostratus non possum surgere. Hoc est, Judæos usque adeò malè habitos à Babyloniis, ut jacturam suam resarcire non possent. Reverâ non sunt melioris sortis participes facti, nisi magnanimitate Cyri, Persarum regis; ut nos docent Libri *Ezdræ* & *Jeremiæ*.

15. *Conventum contra me* &c.] Cœtum, in quo condemnes, si quid fecerim, quod præstabat non esse factum.

Ad conterendos meos juvenes] Ut quos mihi quasi Satellites delectos habebam, ut me servarent, contereret.

Torcular calcavit Dominus] Hoc est, ut mihi extorqueret quidquid habebam. Nam ut torculari racemis extorquetur quidquid habent succi: sic hostes extorquent quidquid habebant victi. Eodem modo se gessit Deus erga Israëlitas qui in patria subacta manserant.

16. *Procul à me recessit consolator*] Consolationem potuisset exspectare à proceribus, aut à Prophetis; sed in Babyloniam fuerant abducti, nec vicini Idololatræ, inimici Judæorum, poterant solatia ulla proferre, quæ lenirent tot mala.

17. *Quasi mulier immunda*] Ad quam nemo accedere volebat.

18. *Legibus ore ejus prolatis* &c.] כי פיהו מריתי *quia ori ejus amara fui.* LXX. *ὅτι ςόμα αὐτοῦ παρεπίκρανα.* Vulgatus: *os ejus ad iracundiam provocavi.* Subintellexerunt את notam accusativi. Maluimus vertere, ut fecimus, quia verbum מרה significat *rebellis fuit*, in hac constructione. Vide 1. Reg. XIII, 29. Hic verò *leges ore Dei prolatæ* videntur esse potissimùm leges Decalogi. Miror *Junium* & *Tremellium* vertisse hìc: *Justus est Jehova, eò quòd contra præstitutum ejus rebellavi, & Junium: Justus est Jehova, quia ori ejus rebellavi.*

COM-

Propheta, missâ prosopopœïa, ostendit calamitates Judæorum fuisse pœnas divinitus missas; ob eorum peccata & fidem quam Pseudo-prophetis habuerant; eósque hortatur ad pœnitentiam agendam & preces Deo fundendas.

CAPUT II.

1. QUOMODO obnubilavit Dominus, in ira sua, filiam Sionis? Projecit è cœlo in terram decus Israëlis, nec scabelli pedum suorum, die iræ suæ, recordatus est. 2. Absorbuit Dominus omnes habitationes Jacobi, nec *iis* pepercit; diruit, in excandescentia sua, munitiones filiæ Judæ, fecítque ut terram adtingerent; polluit regnum, & ejus proceres. 3. Abscidit, in excandescentiâ iræ suæ, omne cornu Israëlis; fecit ut dextra ejus retrorsum ab hoste rediret; veluti ignis accensus est in Jacobo, *&* flamma circumquáque *omnia* absumsit. 4. Tetendit arcum suum, hostis instar, stetit *contra nos* dextra ejus, tamquam obsessoris; occidit quidquid oculi concupiscere poterant, in tentorio filiæ Sionis; effudit iram suam, ut ignem. 5. Fuit Dominus hostis instar, absorbuit Israëlem, absorbuit omnes altas ejus domos, evertit munitiones ejus, auxítque in filia Judæ planctum & luctum. 6. Perrupit sepem ejus, quasi horti; perdidit *Tentorium* conventûs; fecit ut oblivioni mandarentur, in Sione, festa *tempora* & Sabbatha; fastidiítque, in indignatione iræ suæ, Regem & Sacerdotem. 7. Deseruit Dominus altare suum; aspernatus est Sacrarium suum; fecit ut clauderentur ab hoste muri altarum ejus domuum; vociferatíque hostes, in Æde Jehovæ, quasi die festo. 8. Cogitavit Jehova de solo æquandis mœnibus filiæ Sionis; tetendítque filum, nec manum suam ne absorberet revocavit, fecit ut lugeret antemurale, útque muri

PARAPHRASIS.

1. QUOMODO Deus obnubilavit; in ira sua, funestis tenebris, infelicem Jerosolimam? 2. Eam veluti è cœlo, in quo erat ab ipso collocata, in terras præcipitem dedit, neque scabelli pedum suorum rationem ullam habuit. Diruit, in ira sua, omnem munitionem Jerosolimæ, eámque humi sparsit; quomodo regnum Judæ ejúsque proceres polluit. 3. Indignatus abstulit dignitatem Regno Judæ, ideóque passus est in fugam verti ejus copias. 4. Tetendit arcum, quasi hostis, & stetit contra nos, quasi nos obsideret. Occidit quidquid concupisci poterat Jerosolimæ, effudítque iram, in eam urbem quasi ignem. 5. Se gessit erga eam, ut hostes erga omnes altiores domos, auxítque in Tribu Judæ planctum & luctum. 6. Perrupit ejus mœnia, quasi sepem horti. Tentorium Conventûs fecit ut oblivioni mandarentur festa tempora & præsertim Sabbatha. In indignatione sua, fastidiit Reges & Sacerdotes. 7. Tum verò Deus non ampliùs adfuit Altari, ut victimas sibi oblatas acciperet. Similiter suum reliquum Sacrarium fastidiit, adeò ut clauderentur alta Templi sui ædificia; quod dùm fieret, vociferabantur ejus hostes in Sacrario, quasi in die festo. 8. Creator tum decrevit solo æquare mœnia Jerosolimæ, & jam filum veluti

COMMENTARIUS
In CAPUT II.

1. OBnubilavit] יעיב *jabib.* עב *hab* est *densa nubes* unde עוב *boub*, *obnubilare*, *obscurare*, quod postea significavit rem, de qua agitur, in deteriorem statum redigere. Contrà אור or *lux* dicitur melior rei, de qua agitur, status, ut apud Jobum: *post tenebras spero lucem*, Job. XVII, 12:

Filiam Sionis] Collis, qui vocabatur ציון *Tsijon*, erat veluti arx Jerosolimæ: quæ causa fuit cur illic, circa montem, urbs ædificaretur. Postea capta urbe à Babyloniis, etiam ejus arx in eorum manus venit.

2. *Filia Judæ*] David, & alii Reges, ejus posteri, illic Regiam habuerunt quod esset locus facilè muniendus & servandus. *Filia Judæ* vocatur, quia à posteris Judæ condita illic Regia fuerat.

Ut terram adtingerent] Ut mœnia altissima & firmissima, in terram jecerint, quo facto totum regnum, ejúsque proceres pollutionem contraxerint.

3. *Omne cornu Israëlis*] Quia cornua sunt veluti arma cornigerorum, sumuntur pro iis, qui erant fortissimi Judæorum, & qui eos defenderent, qui tamen non fuerunt Babyloniis pares, quâ re factum est, ut populares suos defendere non potuerint; imò ut in eorum partes transierint, eósque juverint in capienda Jerosolima, & malè habuerint, quasi essent ejus hostes.

15. *Sibilarunt*] Qui videbant vastatas regiones, quæ cultæ fuerant, sibilare solebant, ut jam observavimus: quod factum esse videtur, quasi significassent eas non fuisse, nisi ab avibus, habitatas. Vide Jerem. XLIX, 17. L, 13.

17. *Cornu sustulit*] Potentiam auxit, quia bestiæ cujus creverunt cornua, habent majora quàm antea, possúntque alia animalia arcere,

muri simul languerent. 9. Demersæ sunt in humum portæ ejus, perdidit & confregit ejus vectes, Regésque & proceres ejus, inter Gentes: nulla est Lex, nec etiam ejus Prophetæ visum ullum à Deo accipiunt. 10. Sederunt humi & conticuerunt Senes filiæ Sionis; pulverem capiti suo imposuerunt; cinxerunt se saccis, & capita sua in terram demiserunt filiæ Jerosolimæ. 11. Exhausti sunt lacrimis oculi mei, viscera mea sunt conturbata, effusum est in humum jecus meum, propter cladem filiæ populi mei, dum pueruli, & lactentes deliquium patientur in plateis urbis. 12. Matribus suis dixerunt: ubi est triticum & vinum, dum deliquium paterentur, instar sauciorum, in foris urbis, dúmque animam efflarent, in sinu matrum suarum.

13. Quid tibi contestabor? Quid tibi simile dicam, ô filia Jerosolimæ? quid tibi æquabo? quî te solabor, virgo, filia Sionis? Nam clades tua æquat amplitudinem maris? quis tibi medebitur? 14. Prophetæ tui viderunt tibi mendacia atque insulsa, non aperuerunt tibi iniquitatem tuam, ut tuos captivos reducerent, viderunt tibi falsas orationes, atque expulsiones. 15. Comploserunt propter te volas *suas* omnes viatores, sibilarunt & moverunt capita sua, propter filiam Jerosolimæ, & hæccine est, inquiebant, urbs absolutæ pulcritudinis, & gaudium totius terræ? 16. Aperuerunt in te os suum omnes hostes tui, *te* exsibilarunt, frenduerúntque dentibus; & absorbuimus *te*, *inquiebant*; hæc est illa dies, quam exspectabamus, quámque adtigimus *&* vidimus. 17. Fecit Jehova quod cogitarat, perfecit verbum suum, de quo ab antiquis temporibus mandata dederat; te destruxit, nec *ulli rei* pepercit, lætitiam propter te creavit hostibus tuis, atque obsessorum suorum cornu sustulit.

18. Inclamet ergo animus eorum Dominum, *vósque*, ô mœnia filiæ Sionis, demittite lacrimas, instar torrentis, interdiu & noctu, ne requiem ullam vobis concedite, neque cesset pupilla oculorum vestrorum. 19. Surge, *tu filia Sionis*, de nocte vociferare, initio vigiliarum; effunde cor tuum instar aquæ, in conspectu Domini; tolle ad eum palmas tuas, propter *amissam* vitam parvulorum tuorum, qui præ fame defecerunt, ad capita omnium viarum.

20. Vide, Jehova, & adspice, quam tam *malè* habueris. An fas fuit à mulieribus come-

luti tetenderat, ut consilium hoc esset exsequutioni mandaturus. 9. Portas Urbis munitiores, quàm ceteras partes muri, primas diruit, rupit earum vectes, idemque fecit Regibus, & Proceribus, inter alias gentes. 10. Sederunt humi, & tacuerunt senes Jerosolimitani, pulvere capita sua adspersérunt, saccis se vestiverunt, & vultum in humum converterunt Jerosolimitanæ puellæ. 11. Flendo exhausti sunt humore oculi mei, dum calamitates populi mei defleo; viscera ipsa mea insolito motu sunt agitata & videor jecur vomuisse, ob cladem Jerosolimæ, & pueri, puellæque in plateis deliquium patiuntur. 12. Matres orarunt his, aut similibus verbis, ut sibi esurientibus cibum & potum suppeditarent: ubi est triticum & vinum; cùm deliquium propemodum paterentur, quemadmodum saucii jacentes in plateis urbis, aut dum in gremio matrum animam efflarent.

13. Quid tibi possem contestari, ô puella Jerosolimitana? Cujus calamitates similes tuis fuisse dicerem? Quî te solari possem? Clades tua tanta est, ut mare calamitatum dicatur amplecti? Quis posset malis tuis mederi? 14. Prophetæ tui falsa visa tibi narrarunt, nec vitia tua tibi exprobrarunt, ut captivos tuos tibi reducerent; visiones narrarunt, in quibus dicebant se audisse, quæ non audiverant à Deo, promissáque de expellendis Babyloniis. 15. Omnes qui transibant per Judæam, tibi promittebant, complosis manibus, motísque capitibus, propter puellas Jerosolimitanas; & éstne inquiebant, éstne hæc urbs usque adeò splendida, & tam consummatæ pulcritudinis, quæ erat gaudium totius terræ? 16. Atqui omnes inimici tui tibi detraxerunt, frenduerunt dentibus, & hæc verba, aut similia: hæc est illa dies, dixerunt, quam exspectavimus, quamque adtigimus? 17. Fecit Creator quod antea statuerat, & de quo mandata dederat, te, ô Jerosolima, solo æquavit, pro antiquis suis consiliis; teque delevit, neque ulli pepercit; magnam lætitiam hostibus tuis, ô Jerosolima, creavit, & obsessoribus tuis superbiam valde adauxit.

18 Deo ergo gratias agant, & vos, mœnia Jerosolimæ, fundite lacrimas non aliter quàm torrentem, idque interdiu & noctu, nulla interpositâ quiete. 19. Surgite puellæ Jerosolimitanæ, de nocte, ab initio vigiliarum, lacrimásque fundite, in conspectu Dei, tollite ad eum manus propter amissos liberos qui fame in viis obierunt

20. Respice, ô Creator, eos quos passus es tam male haberi. An fas fuit matribus liberos suos comedere, quos educabant? An licuit trucidare Sacerdotes & Prophetas in Dei sacrario. 21. Jacuerunt humi, per plateas, pueri & senes, puellæ

cere, aut etiam acriùs adoriri. Quod & metaphoricè hominibus aptari potest, quorum auctæ sunt vires, aut opes. Vide vers. 3.

18. *O mœnia filiæ Sionis*] Hoc est, Jerosolimæ, quæ condita atque aucta est, quia in monte Sione fuere Templum Dei, & Regum domus; ad quæ ædificia concurrebat populus ut Deum coleret, útque majestatem Regum honore ei debito prosequeretur, vel auxilium imploraret.

19. *Initio vigiliarum*] A prima vigilia, de qua vide quod diximus in Comment. ad Judicum C. VII, 19.

Ad capita viarum] Ubi solebant pauperes mendicari, quia plures illac transibant, ubi plures viæ intra se veluti conjunctæ erant, ac proinde quà frequentiùs oppidani transibant, qui *eleemosynas*, ut nunc loquimur, vel *stipes*, ut Veteres, iis largiebantur.

20. *An fas fuit à mulieribus comedi fructum suum.*]

comedi fructum suum, & puerulos, quos educarant? An licuit occidere Sacerdotem & Prophetam, in sacrario Domini? [21]. Jacuerunt humi, per plateas, puer & senex, virgines meæ, & juvenes mei ceciderunt gladio; occidisti, die iræ tuæ, jugulasti, nec pepercisti. [22]. Convocasti, quasi stato die terrores meos circumquaque, neque die iræ Jehovæ fuit qui evaderet, aut superstes esset; quotquot educavi atque alui, hostis meus absumsit.

Propheta describit, sub sua ipsius persona, mala, quæ passi erant Judæi, nec tamen est divinæ misericordiæ immemor; ad quam ut confugiant pœnitentiámque agant eos hortatur; tum preces ad Deum fundit, eique gratias, quasi jam exauditus, agit.

1. EGO is vir sum, qui adflictionem vidi, dum virgâ indignationis ejus *cæderemur*. CAPUT
[2]. Me duxit, atque ire jussit per tenebras, non verò per lucem. [3]. Ad me re- III.
diit, & toto die manum suam convertit. [4]. Fecit ut carne & cute senior viderer, & mea ossa
fregit. *Munimenta* contra me exstruxit, & me felle ac lassitudine circumdedit. [6]. Effecit ut
habitarem tenebrosa loca, ut qui dudum mortui sunt. [7]. Sepsit me, neque egressus sum,
gravioré sque catenas mihi imposuit. [8]. Etiam cùm clamarem & vociferarer, obstruxit *aures*
orationi meæ. [9]. Sepsit meas vias, lapide cæso, & semitas meas detorsit. [10]. *Fuit* mihi *instar*
ursi insidiantis & *instar* leonis in latebris. [11]. Vias meas avertit, concîdit me, & desolavit.
[12]. Arcum suum tetendit, statuítque me quasi scopum sagittæ. [13]. Immisit in renes meos
pharetræ suæ filios. [14]. Fui ludibrium toti populo meo, eorúmque canticum toto die.
[15]. Satiavit me amarore, inebriavit me absynthio. [16]. Confregit lapillo dentes meos,
immersitque me in pulverem. [17]. Animus meus à pace refugit, & rei bonæ oblitus
sum. [18]. Itaque dixi: in perpetuum perii, nec est cur *quidquam* à Jehova exspectem.
[19]. Memento tamen, *ô Deus*, adflictionis meæ, amaroris mei, absinthii & fellis.
[20]. Re-

læ & juvenes gladio cecidere. Tempore indignationis tuæ omnes eos ab hostibus occidi passus es, nec ullo auxilio dignatus es. 22. Convocasti, velut stato die, eos quos maximè timere debebam; ne qui evaderent è nobis, superstitésque essent; Hostis noster occidit omnes, quos educaremus.

PARAPHRASIS.

1. EGO demum is sum, qui dolorem sensi, dum Dei nobis irati virgâ cæderemur. 2. Mihi res secundas non ostendit, sed adversas experiri voluit. 3. Cùm factum hoc esset, rediit tamen, & me malè quotidie habuit. 4. Quâ re factum est, ut senior viderer, quàm eram, útque ossa mea veluti fracta essent & membra viribus destituta. 5. Visus est, contra me, munimenta construxisse & me felle ac lassitudine vexasse. 6. Eò reduxit ut habitarem loca tenebrosa, qualia sunt ea in quibus jam dudum deposita sunt cadavera. 7. Septum me detinuit in loca, quibus non potui exire, & graviores catenas mihi imposuit. 8. Si vociferarer, aures suas occlusit. 9. Sepsit vias meas veluti lapide quadrato & semitas mihi aliò divertit. 10. Fuit ergà me instar ursi mihi insidiantis & leonis in latebris me exspectantis, ut me invaderet. 11. Vias meas aliovorsùm avertit, me concîdit atque in solitudinem avertit & desolavit. 12. Arcui suo tenso me scopum suarum sagittarum sibi proposuit. 13. Sagittas suas misit in renes meos. 14. Fui ludibrium totius populi Hebræi, qui me cantibus lædit totis diebus. 15. Deus me amaris ludibriis rideri patitur. 16. Lapillis patitur rumpi dentes meos, meque in pulverem dejici. 17. Animus meus irritatus pacem refugit, & rerum bonarum oblitus est. 18. Quare mecum cogitavi me periisse, nec esse cur quidquam à Creatore exspectarem.

19. Memento tamen mœroris mei, ô Deus, qui

suum.] Factum est hoc in obsidione Jerosolimæ à Tito Vespasiano, ut narrat *Josephus*: de Bello Judaïco Lib. VI. c. 3. Prædixerat etiam Jeremias C. XIX, 8. Minatus quoque antea erat Moses Deut. XXVIII, 52.

An licuit occidere Sacerdotem & Prophetam] Respicitur cædes, quæ narratur. 2. Paralip. XXIV. Certè nulla est alia Historia, cui possint hæc aptari.

COMMENTARIUS
In CAPUT III.

1. E*Go is vir sum* &c.] Adversa expertus sum, dum Dei indignationem sentiremus.

2. *Ire jussit per tenebras, non lucem*] Voluit me rebus adversis conflictari, in quibus quod rectum & utile non satis adsequerer.

3. *Ad me rediit*] Me non permisit adfectibus meis, nec desiit me veluti manu ducere, totis diebus.

4. *Jecit*

20. Recordatus est *eorum* atque inclinatus est in me animus meus. 21. Beneficia, nempe, Jehovæ non esse exhausta, neque misericordiam ejus defecisse. 23. Renoventur singulis matutinis temporibus, multa est, *ô Deus*, tua fides. 24. Pars mea est Jehova, ait animus meus, propterea que in eo spem meam collocabo. 25. Bonus est Jehova, exspectantibus *auxilium* ab eo, atque animo qui eum quærit.

26. Bonus exspectabit & quidem silens liberationem Jehovæ. 27. Utile est homini tulisse jugum in juventute. 28. Sedet solitarius & silens, quia id tulit 29. Os suum in pulvere ponet, sicunde sit quod sperari queat. 30. Cædenti ipsum genam præbebit, & opprobrio proprio satiabitur.

31. Neque enim se amovet in perpetuum Jehova. 32. Si *quem* tristitiâ adfecit, miserebitur *tamen ejus*, pro benignitatis suæ magnitudine. 33. Neque enim sponte suâ adfligit, aut mœrore adficit filios hominum; 34. ut pedibus suis conterat omnes terræ *nostræ* vinctos; 35. aut ut jus hominis coram Altissimo torqueat; 36. ut injuriâ adficiat hominem, in causa sua, *quasi* Jehova *rem* non viderit. 37. Quis ille est, qui *rem* dixit & facta est? annon Dominus jussit? 38. Ex ore Altissimi egrediuntur mala & bona.

39. Cur se se adflictat homo vivens? se quisque adflictet propter peccatum suum. 40. Inquiramus in vias nostras, eásque scrutemur, atque ad Jehovam revertamur. 41. Adtollamus animos nostros & palmas ad eum, qui Deus est in cœlo, *dicamúsque*: 42. Defecimus & rebelles fuimus, neque tu nobis ignovisti. 43 Occultasti *te* in ira *tua*, nos insectatus es & occidisti, nec pepercisti *nobis*, ne *ad te* preces transirent. 44. Fecisti ut essemus purgamenta, inter populos. 45. Diduxerunt os suum contra nos omnes hostes nostri. 46. Pavor & fossa circa nos *fuerunt* devastatióque & clades. 47. Rivi aquæ descen-

qui ejus auctor es; & tanto amarore me liberato. 20. Hæc ad animum meum revocabo, adeóque liberabor à tot ærumnis. 21. Hæc ad animum revocabo, ac propterea meliora tempora sperabo; 22. cùm Creatoris beneficia non possint exhauriri, nec misericordia ejus deficere. 23. Renovantur singulis diebus, nec deficit umquam tua fides, ô Deus. 24. Pars mea Jehova est, ait animus meus, ideóque semper auxilium ejus exspectabo. 25. Beneficus Creator, erga eos qui opem ejus exspectant, atque ad eam confugiunt, ex animo.

26. Vir bonus numquam desinet in silentio liberationem ejus exspectare. 27. Juvat hominem à juventute tulisse jugum Legum Divinarum, ut eas possit senex observare. 28. Æquo animo sedet solitarius, nec iis obloquitur, quia solet eas ferre. 29. Non minùs tacebit, & sedebit solitarius, quia hoc tulit, nec inanes querelas fundet, sicunde auxilium exspectari possit. 30. Cædenti ipsum se verberandum præbebit atque probra feret, si opus sit.

31. Nam Creator se non amovet in perpetuum ab iis, qui eum ex animo timent. 32. Si quando quempiam tristitiâ adfecit, tamen ejus illum miserebitur, pro suâ summa benignitate. 33. Neque enim libenter & sponte malè habet homines Deus; 34. ut pedibus conculcet omnes eos, qui sunt vincti in terris; 35. aut ut sponte suâ jus hominum torqueat, coram suo ipsius tribunali; 36. ut hominibus, in sua causa, injuriam inferat, quasi rem ignoraret. 37. Quisnam verò est qui dixit & simul rem exsequutus est? Annon Dominus jussit. 38. Altissimus Deus, imperiis suis, bona aut mala facit.

39. Cur se se adflictaret homo, & tantùm doleret, propter sua ipsius peccata? 40. Inquiramus in nostra ipsorum delicta, atque ad Deum redeamus. 41. Adtollamus animos & manus ad Deum solum, qui est in Cœlo eique dicamus: 42 In te peccavimus, quapropter nobis non ignovisti. 43. Occuluisti te nobis, cùm nobis iratus esses, & nos insectatus es, nec nobis ignoscere voluisti. 44. Fecisti ut haberemur, pro rejectaneis, inter alias gentes. 45. Omnes nostri hostes contra nos sunt loquuti. 46. Iidem fecerunt, ut cingeremur metu pariter ac fossâ, útque agri nostri undequaque hostiliter vastarentur. 46. Pavor æquè ac fossa circa me fuerat, cùm captivus detinebar in puteo. 47. Lacrimarum rivi descenderunt

4. *Fecit ut carne & cute senior viderer*] Reverâ, qui rebus adversis premitur, facilè senior videtur, quàm est reverâ, & debilior fit.

5. *Munimenta contra me exstruxit*] Supplevimus *munimenta*, quod necesse subintelligendum erat.

Felle] *Fel & amaror*, idem significant; nimirum, dolorem animi, non faciliùs ferendum quàm fertur cibus amarus in ore. Jeremias eo genere loquendi in Prophetiis utitur, nec rarum est, in aliis linguis, vid. v. 19.

6. *Tenebrosa loca*]. Ut puteus, in quem Jeremias demissus erat, jussu Sedekiæ.

13. *Pharetræ suæ filios*] Sagittas. Jeremias sæpiùs hoc loquendi genere, aut simili utitur.

24. *Pars mea Jehova*] Quia ad ejus auxilium confugiebat; quod non semel præsentissimum expertus erat.

Ait animus meus] Hoc ex animo profiteor, non ut qui profiteantur quod reverâ non credunt, utilitatis præsentis causâ.

27. *Tulisse jugum in juventute*] Qui differunt ad senectutem jugum ferre nesciunt an ad eam perventuri sint; nec, si eam adtingant, satis constantes futuri sint. Sed fatendum multa obscura esse in hisce Lamentationibus.

28. *Quia id fecit*] Consuetudo, scilicet contracta à juventute faciliùs multò servatur in senecta.

29. *Os suum in pulvere ponet*] Se in fossis, quæ sunt in desertorum arenis, abdet, ut videat num quis veniat, à quo quidquam sperari queat. *Grotius* hæc interpretatur: de se submissè loquetur & submissè sentiet, quasi terram oscularetur. Qui sensus an possit exsculpi ex verbis Prophetæ nescio.

30. *Cadenti ipsum* &c.] Æquo animo injurias

descenderunt ex oculis meis propter cladem filiæ populi mei. 48. Rivis aquæ madebit oculus meus, propter calamitatem filiæ populi mei. 49. Oculi mei stillarunt, nèc desierunt, quia nulla *erit malorum* intermissio: 50. donec despiciat, *rémque* videat Creator è cœlo. 51. Oculi mei vexant animum meum, propter omnes filias urbis meæ. 52. Venati sunt me hostes mei, sicut avem, nullâ injuriâ provocati. 53. Conati sunt vitam mihi demere, in cisterna, & lapides dejecerunt in me. 54. Inundavit aqua caput meum, jámque *apud me* dicebam actum esse de me.

55. Invocavi nomen tuum, ô Jehova, è profunda cisterna, vocémque meam audisti; ne avertas aurem tuam à suspiriis & clamoribus meis. 57. Propior mihi adfuisti, die quo te invocavi, & me timere vetuisti. 58. Suscepisti causam meam, ô Domine, & vitæ meæ vindicem te præbuisti. 59. Vidisti, Jehova, injuriam, quæ mihi fiebat: judicium ferto de me, pro jure meo. 60. Vidisti omnem ultionem eorum & omnia, quæ contra me moliuntur. 61. Audivisti probra eorum, Jehova, & quidquid animo agitant contra me, 62. verba inimicorum meorum, & murmura eorum adversùs me quovis die. 63. Adspice quid sedentes, aut surgentes faciant, útque ego sim cantici eorum argumentum. 64. Rependas iis, Jehova, mercedem, pro factis manuum ipsorum. 65. Des iis dementiam, & maledictio tua eis *contingat*. 66. Insectare eos in ira *tua*, atque exterminato è locis cœlo tuo subjectis.

Describitur fames, quam pertulerunt Jerosolimitani obsessi, cujus causâ fuerant eorum peccata; prædicitúrque clades Idumæorum & Judæorum liberatio.

Caput IV.

1. QUOMODO obscuratus est *splendor* auri, mutatáque est massa obrizi optimi? *qui* projecti sunt lapides Sacrarii in capita omnium viarum? 2. Filii Sionis, qui

derunt ex oculis meis, propter eversionem Jerosolimæ. 48. & 49. Non desii lacrimari, cùm cogitarem nullam futuram malorum intermissionem; 50. donec adspiceret & videret Creator è cœlo quid fieret, apud populum suum. 51. Id quod ideò animum meum vexat, propter omnes colonias Jerosolimitanorum, quæ pessimè sunt habitæ. 52. Inimici mei me quæsiverunt, instar avis, quamvis à me nullâ sint injuriâ provocati. 53. Conati sunt, cùm in cisterna detinerer, me occidere, & lapidibus me petierunt. 54. Aquæ tanta copia illic erat, ut ad caput usque meum adscendisset; jámque credebam mortem meam instare.

55. Tum verò te, ô Creator, invocavi è fundo cisternæ, méque probè audisti. Ne ergo aures suspiriis & clamoribus meis surdas præbeas. 57. Hactenus me exaudisti, cùm tuum auxilium imploravi, & me bono esse animo jussisti. 58. Defendendam causam meam suscepisti, ô Domine, & vitæ meæ defensorem te præstitisti. 59. Non neglexisti injuriam mihi illatam; judicium ergo nunc ferto de me, pro justitia causæ meæ. 60. Vidisti inimicorum meorum injustam ultionem; & quæcumque etiamnum moliuntur. 61. Audisti probra, quæ in me jecerunt, & quæcunque sunt in me moliti. 62. Verba inimicorum meorum nosti, & murmura quotidiana contra me. 63. Vide, quæso, quæ sedentes, aut surgentes mihi moliantur, atque audi cantilenas quas in me cantillant. 64. Repende iis, ô Creator, da mercedem eorum dictis & factis consentaneam. 65. Dementiæ suæ eos permittito, & minas tuas erga illos exsequitor. 66. Insectare eos, pro tua justitia, eósque locis aperto cælo expositis expellito.

PARAPHRASIS.

1. QUI factum est, ut auri splendor obscuraretur, & massa obrizi deterior facta sit? Hoc tamen? Cur lapides, quibus erat constructum Templum, sunt initio quarumvis viarum? 2. Cur Jerosolimitani, qui auro obrizo contra solebant æstimari, non pluris sunt habiti, quàm testæ figuli,

injurias patietur, nec se ulciscetur.

53. *Conati sunt vitam mihi demere*]. Videtur respicere carcerem puteorum, de quo sub finem Prophetiarum.

COMMENTARIUS
In Caput IV.

1. SPendor auri] Hìc non videntur respici vasa & ornamenta aurea Templi, quæ Babylonii abstulerunt, nedum ut abjectarent per vias à quovis auferenda. Intelligendi optimi quique Jerosolimitanorum, aut Regni Judæ.

Lapides Sacrarii] Hæc verò videntur propriè intelligenda de lapidibus quibusvis, quibus ædificatum Templum erat, qui non poterant auferri Babylonem. Igitur sunt fracti & sparsi inter rudera Urbis circumquaque.

2. *Filii Sionis*, &c.] Jerosolimitæ qui magnâ

qui pretio æquabantur puro auro, quæ sunt habiti testarum, & opificii manuum figuli
loco? 3. Etiam Cete educunt mammam, ut lactent catulos suos, at filia populi mei
crudelis facta est, ut struthiones deserti. 4. Adhæsit lingua lactentis ejus palato præ
siti; pueruli petierunt panem, nec quisquam fuit, qui iis frangeret. 5. Qui vescebantur delicatis cibis desolati sunt in plateis, & qui in purpura educati fuerant, amplexantur stercora. 6. Major fuit pœna filiæ populi mei, pœnâ Sodomæ repente subversæ,
& in qua non sunt debilitatæ manus. 7. Splendebant ejus principes, præ nive, candidiores erant lacte; magis nitebant corpora, quàm margaritæ; politio eorum erat instar
sapphiri. 8. Nunc obscurior nigrore est eorum forma, non agniti sunt in plateis, pellis eorum ossibus adhæsit, exaruit & fuit instar ligni. 9. Feliciores sunt gladio confossi, iis qui perierunt fame, quia hi contabuerunt transfixi penuriâ proventuum agri.
10. Manus mulierum misericordium coxerunt liberos suos, qui fuerunt illis pastui,
in clade filiæ populi mei. 11. Explevit Jehova indignationem suam, effudit excandescentiam iræ suæ, accendit ignem in Sione, quo fundamenta ejus sunt absumta. 12. Non
crediđissent Reges terræ, neque orbis ulli incolæ futurum fuisse, ut obsessor & hostis
ingrederetur portas Jerosolimæ.

13. *Factum est hoc*, propter peccata ejus Prophetarum, & in ea sanguinem innocentium effuderant. 14. Vacillarunt cæci in plateis, polluerunt se sanguine, ut vestes
suas tangere non potuerint. 15. Clamarunt iis: discedite immundi, discedite, ne tangatis eos, sunt enim polluti, & vacillant. Dixerunt apud Gentes, non ampliùs illic
habi-

guli? 3. Ipsa Cete fœmella mammis suis alunt
suos fœtus; sed filia nostræ gentis imitata est struthionem solitudinum, quæ pullos deserit. 4. Lingua lactentis adhæret ejus palato, præ siti; &
puerulis panem petentibus, nemo est quisquam,
qui iis det. 5. Qui delicatis cibis vescebantur,
soli vagantur in plateis, & qui purpurâ vestiti
fuerant, arripiunt stercora. 6. Major est pœna
quam Israëlitides luerunt, quàm Sodomitæ dederunt, quorum subitò solum subversum fuit,
& quorum non sunt debilitatæ manus. 7. Candidiores erant Principes ejus nive & lacte, nitidiora eorum corpora quàm margaritæ, atque polita
instar sapphiri. 8. Nunc verò nigerrima est eorum facies, nec vix in plateis agnosci potest eorum vultus, pellis ossibus hæret, exaruit instar
ligni. 9. Feliciores fuerunt qui gladio perierunt,
quàm ii qui contabuerunt fame, quia hi penuriâ
agri proventuum mortui sunt. 10. Matres misericordes coxerunt carnes liberorum, ut iis vescerentur, in penuria ciborum. 11. Creator justitiam effudit iræ suæ in Jerosolimam; passúsque est accendi ignem, quo ad fundamenta usque consumta est. 12 Numquam credidissent Reges finitimarum gentium, aut alii, quibus notus erat Judæus
Populus, fore ut Babylonii, qui Jerosolimam obsidebant, ingrederentur in eam urbem.

13. Contigit hoc, propter peccata eorum, qui
apud eos se quasi Prophetas gerebant, & turpia
facta Sacerdotum, qui innocentes quasi victimas
Deo obtulerant. 14. Vacillarunt cœci in plateis,
& sanguine effuso vestes suas polluerunt, ut
eos tangere non potuerint. 15. Ii, ad quos accedebant, procul clamabant eorum esse recedere,
cùm essent immundi; & monebant alios, ne eos
tangerent, quia erant polluti, & vacillabant. Dixerunt

gnâ antea auctoritate pollebant, quia Rex è
sola prole Davidis erat.

Pretio æquabantur puro auro] Qui maximi
fiebant, ut aurum inter omnia metalla.

3. *Ut struthiones deserti*] Dicuntur ova deponere in pulvere, eáque excludere, ita ut
excludantur calore solo, sine incubatione.
Qua de re consulendus est *Sam. Bochartus* de
Animalibus, Lib. II. Partis Cap. IV.

4. *Adhæsit lingua* &c.] Deficiente lacte
nutricis, cui deerat alimentum, eâ copiâ,
quâ necessarium est.

5. *Desolati sunt in plateis* &c.] In quibus
vilibus & quidem paucis alimentis sustentati
sunt. Hæc omnia magnam in gente penuriam
significant.

Amplexantur stercora] Hoc est, sordidas
vestes, eásque stercoribus corruptas.

6. *Filia populi mei*] Urbis à Judæis ædificatæ, & quidem Jerosolimæ, quæ erat Metropolis. Pœna ejus dicitur major quàm
pœna Sodomæ, quia non tanta facinora admiserat.

Non sunt debilitatæ manus] Subita fuerat
pœna Sodomæ, sed Jerosolimæ diuturna,
cùm Babylonii diutiùs malè habuerint Jerosolimitanos.

Non sunt debilitatæ manus] Quia Sodoma
& Gomorrha igne cœlesti & terrestri subito
sunt absumtæ, ita ut oppidani omnes perierint, nec ulli superstites fuerint, qui luxerint consanguineos, aut populares suos; Judæi verò superstites iis fuerint, non exiguo
numero.

7. *Splendebant principes eorum præ nive*]
Fortè hinc possimus colligere Judæos ditiores
candidis vestibus indutos prodiisse. Pro *principes* est Hebraïcè נזריה *nzireha.* Sed non intelliguntur *Neziræi* ex voto, verùm principes,
aut præcipui cives, ut Gen. XLIX, 26.

16. *Dum prospicimus an veniret*] Hunc sensum supplendum res ipsa ostendit, sive omissus
sit à Librariis sive Jeremias rem lectoribus intelligendam siverit, seu quædam exciderint. In
Lamentationibus hisce multa sunt talia, quæ videntur deberi tristitiæ Prophetæ, ut Lectores
facilè intelligent.

20. *Spi-*

bitaturos *Judæos*. 16. Ira Jehovæ eos disperfit, nec ampliùs nos ille adfpiciet; nullam enim rationem habuerunt Sacerdotum, neque *quidquam* gratificati funt fenibus. 17. Nobis etiamnum vivis defecerunt oculi noftri, *dum profpicimus an veniret* nobis auxilium; fruftra è fpeculis noftris refpeximus, quæ nos fervare non poterant. 18. Venati funt greffus noftros, ne per fora noftra ambularemus, *at* finis nofter propinquus eft, expleti funt dies noftri, quia finis nofter venit. 19. Velociores fuerunt infectatores noftri aquilis cœli, per montes nos funt perfequuti; infidias nobis ftruxerunt, in defertis. 20. Spiritus narium noftrarum, Unctus Jehovæ, in eorum foveis captus eft; cùm diceremus, fore ut fub ejus umbra inter gentes viveremus.

21. Hilaris efto & lætare, filia Edomi, quæ in Hufitide terra habitas; fed etiam ad te tranfibit calix, inebriaberis & te nudabis. 22. Pœna tua perfoluta eft, ô filia Sionis, non ampliùs te in captivitatem abduci patietur; at fupplicium fumet de tua iniquitate, ô filia Edomi, & tua peccata revelabit.

Ifraëlitæ pœnas fuas memorant, & peccata fua fatentur; deprecantur iram divinam & reftitutionem à Deo petunt.

CAPUT V.

1. MEMENTO, Jehova, quid nobis contigerit, refpice & vide opprobrium noftrum. 2. Hereditas noftra tranfiit ad extraneos, & domus noftræ ad alienos. 3. Inftar orphanorum fuimus, quibus nullus eft pater, & matres noftræ inftar vidu-

xerunt etiam apud Ethnicos, illic non diutiùs habitaturos Judæos. 16. Creatoris indignatio, ajebant illi, eos difperfit, nec ampliùs eorum rationem ullam habebit; quia nullam ipfi rationem habuerant Sacerdotum, neque quidquam gratificati egenis fenibus. 17. Nobis etiamnum vivis defuerunt oculi, dum profpiceremus ex ulterioribus locis, an auxilia ad nos venirent, fruftráque è fpeculis editioribus; ut videremus an adventarent copiæ, quæ re verâ nos fervarent. 18. Greffus noftros obfervarunt infidiosè, ne prodiremus in fora, ibíque ambularemus; at dies noftri funt expleti, quandoquidem finis nofter appropinquat. 19. Velociores fuerunt infectatores aquilis, cùm nos infequuti fint, nobisque infidias in folitudinibus ftruxerint. 20. Qui erat veluti aër, quem refpiramus, Chriftus Creatoris, in eorum foveis captus eft, cùm crederemus, eo nos protegente tutò inter Gentes poffe vivere.

21. Hilaris efto nunc, Metropolis Idumææ, quæ in Hufitide habitas; fed ad te perveniet calix, quo inebriaberis, ut aliæ urbes, & te nudabis. 22. Pœnas dedifti, Jerofolima, nec Deus patietur in captivitatem te abduci; verùm tamen de Idumæis, qui iniquè fe gefferunt erga Judæos, pœnas exiget.

PARAPHRASIS.

1. OSTENDE, ô Creator, te nequaquam oblivioni mandaffe id quod nobis contigit, neque oculos claude opprobrio noftro. 2. Quod, hereditatis jure, in manus noftras pervenire fas erat, tranfiit ad exteros. 3. In noftra calamitate, fuimus inftar orphanorum, qui patrem amifere, & quorum

20. *Spiritus narium noftrarum*] Hoc eft, Rex nofter, qui erat veluti caufa cur vivebamus. Refpicit Propheta ad circumftantias calamitatis fuæ, quas divinare noftrum non eft.

21. *Hilaris efto* &c.] Sunt, ut videtur, hæc farcaftica, nam Edomi pofteri nequaquam amici Judæorum fuerunt. Vide *Onomafticon* Urbium & Locorum, ad verba *Hus Terra*.

Ad te tranfibit calix] *Calix* eft ærumna. Vide *Thomæ Gatakeri* Adverfaria Mifcellaneorum Poftumorum Cap. V. ubi copiofiffimè de *Calice* metaphorico agit.

COMMENTARIUS
In CAPUT V.

2. HEreditas noftra ad extraneos tranfiit] Nempe, ad Babylonios, aliófque quibus agros Judææ colendos dederunt, ne fieret folitudo.

3. *Inftàr orphanorum* &c.] Grandiores natu, & militares viri abducti funt in Babyloniam, ne quid novi in Judæa molirentur aut foli, aut cùm populis vicinis, qui non erant amici Babyloniis.

4. *Aquam, numeratâ pecuniâ, bibimus*] Erant fat multi tubi Jerofolimæ, qui aquam copiofam Templo & plebi fuppeditabant; fed ex hoc Jeremiæ loco intelligere eft miferos Urbis Cives non potuiffe gratis ea uti. De ea aqua, quæ in Templi ufum per tubos eò ferebatur, vide in defcriptione ejus Ædis, quam edidit *Joann. Lightfootius* Capp. XXIII. & XXIV.

Ligna noftra] Scilicet, quæ vel in ufum publicum Altaris, vel privatum quotidie combure-

EZEKIELIS

ET

DANIELIS

NEC NON

XII. PROPHETARUM

MINORUM

VATICINIA

ex Hebræo in Latinum Sermonem conversa,

A

J. CLERICO.

TYPOGRAPHI
AD
LECTOREM S.

Cum hucusque & paullo longius operæ typographicæ processissent, Auctor senio debilitatus telam coeptam continuare, Commentariosque in Prophetas ad finem perducere non potuit. Nos vero, ut Lectoris φιλεβραίου καὶ βιβλιοφίλου *commodis pro virili studeremus, opusque quantum ejus fieri potuit absolutum ederemus, Conversionem saltem totius Veteris Testamenti summa fide atque diligentia ex Hebraïco in Latinum Sermonem ab Auctore factam, & à multis jam annis ad prælum paratam, ex schedis ipsius integram hic accurate exhibendam esse judicavimus; atque in Abdiam Prophetam Commentarium, quippe jam ante plures annos ab eo editum, inseruimus. Vale.*

LIBER
EZEKIELIS PROPHETÆ.

Primum Ezekielis viſum, in quo Deus ſe conſpiciendum præbet, ſub ſpecie hominis ſolio inſidentis & Cherubis, qui deſcribuntur, cincti, unà cum rotis alióque adparatu.

1. ANNI trigeſimi menſe quarto, & quinto die menſis, eram, inter CAPUT I.
captivos, ad fluvium Chebarem; *cùm* apertum eſt cœlum, & viſa
divina habui. 2. Quinto *ergo* die menſis (is annus fuit quintus mi-
grationis Jojachinis) 3. verba Jehovæ facta ſunt Ezekieli, Buſis
filio, Sacerdoti, in terra Chaldæa, ad fluvium Chebarem, ubi ma-
nus Jehovæ ei incubuit.
4. Cùm contemplarer *cælum*, ſubito exortus eſt ventus procelloſus, à ſeptemtrione
veniens; magna nubes, & ignis ipſe in ſe convolvens, qui circumquaque ſplende-
bat; è quo medio prodibat ſpecies aurichalci. 5. *Indidem etiam prodibat* ſpecies qua-
tuor animalium, quorum hæc erat forma: ſpecies iis erat hominis, 6. ſed quatuor facies
& quatuor alæ ſingulis erant. 7. Ad pedes eorum *quod adtinet*, *ſinguli* pedes erant recti,
ſed planta pedum erat inſtar plantæ pedis vituli, fulgebántque ut æs politum. 8. Manus
humana erat, ſub eorum alis, ad quatuor latera; facies autem & alæ quaternorum
9. junctæ erant aliæ aliis; nec convertebantur *animalia*, cùm incedebant, ſed unumquod-
que è regione ſui ibat. 10. Species verò facierum erat faciei quidem humanæ & leoni-
næ, ad dextram quaternis; faciei verò vitulinæ & aquilinæ, ad ſiniſtram quaternis.
11. Facies autem eorum & alæ ſuperius quidem erant ſeparatæ unicuique; inferiùs ve-
rò duæ conjunctæ, & geminæ quidem eorum corpora tegebant. 12. Unumquodque,
ad latus faciei ſuæ ibat, quò animus iis erat progrediendi ibant, nec eundo converte-
bantur. 13. Similitudo autem, & adſpectus animalium erat inſtar prunarum ardentium,
& ſpecies lampadum movebat ſe ſe inter animalia; ſplendor erat ignis atque ex igne pro-
dibat fulgur. 14. Animalia autem procurrebant, & revertebantur, ut ſpecies ful-
guris.
15. Cùm adſpicerem animalia, ecce verò rotam unam terræ inſiſtentem, juxta ani-
malia, ad quaternas eorum facies. 16. Species verò rotarum, & operis earum erat in-
ſtar *lapilli*, *qui* Tharſis *dicitur*. 17. Erat autem quaternis forma una, earúmque ſpecies
& unum opus erat, quaſi eſſet rota in altera rota. In quatuor ſua latera, cùm progre-
diebantur, ibant, nec convertebantur, quando ibant. 18. Canthi earum, & altitudo
ac forma *eadem* quaternis erat, & canthi quidem pleni erant oculis circumquaque.
19. Cùm progrediebantur animalia, progrediebantur & rotæ juxta ea; cúmque ſe tol-
lebant animalia ſupra terram, rotæ etiam ſe ſubvehebant. 20. Quocumque animus erat
ire progrediebantur, & rotæ ſe ſe ſubvehebant è regione; nam ſpiritus animalium erat
in rotis. 21. Cùm progrediebantur *illa*, *hæ quoque* promovebantur, cùm verò ſtabant
illa, hæ ſtabant; cùm illa evehebantur è terra, evehebantur & rotæ, è regione eorum,
quia ſpiritus animalium erat in rotis.
22. Erat ſupra capita animalium ſpecies ſimilis firmamento, inſtar cryſtalli terrifici,
extenſi ſupra eorum capita. 23. Sub firmamento alæ erant eorum directæ, una ad al-
teram; unicuique erant geminæ alæ, quæ corpus eorum tegebant. 24. Audivi au-
tem ſonitum alarum, inſtar ſonitûs aquarum multarum, inſtar ſonitûs Omnipotentis,
cùm irent; & ſonitum tumultûs, qualis eſt caſtrorum; cùm conſiſtebant, 25. erat
ſonitus ſuperiùs in firmamento, ſupra eorum capita; cùm conſiſtebant, remittebant
alas ſuas.
26 Superiùs in firmamento, quod erat ſupra eorum capita, erat veluti ſpecies lapilli
Sapphiri, ſimilitudo throni, & quaſi ſpecies hominis in eo ſedentis. 27. Tum vidi
veluti aurichalcum, inſtar ignis, qui erat intra & circa à ſpecie lumborum ejus ſurſum
verſùs, atque à ſpecie lumborum deorſum tamquam ignem, qui circumquaque fulgebat.
28. Qualis verò eſt imago arcûs, in nube, die pluvio, talis erat ſplendoris circum-

quaque. Visum hoc fuit, instar speciei gloriæ Creatoris, quam cùm vidi, in vultum cecidi, audivíque vocem loquentis.

Vocatio Prophetæ, ut contumaces Judæos, nomine Dei, adloquatur, iísque iram ejus denunciet.

CAPUT II. 1. DIXIT verò mihi: Fili hominis, in pedibus tuis consiste. 2. Tum ingressus est in me Spiritus, cùm me adloquutus esset; qui erexit me in pedes meos & adloquentem me audivi: 3. &, Fili hominis, inquit, mitto ego te ad Israëlitas, *quasi* ad gentes rebelles, quæ contra me rebellarunt; cùm ipsi, tum Majores eorum à me defecerunt, usque ad hunc ipsum diem. 4. Filii sunt impudentis vultûs atque animi contumacis; ad eos te mitto, ut iis dicas: Sic ait Dominus Creator. 5. Sive autem audierint, sive minùs, quia sunt domus rebellis, intelligent certè Prophetam inter ipsos fuisse.

6. At tu, Fili hominis, nihil tibi ab iis, eorúmve verbis timeas. Erunt urticæ & sentes tecum & unà cum scorpionibus habitabis; sed à verbis eorum ne tibi timeas, nec propter eos terrearis, sunt enim domus rebellis. 7. Proloquêris apud eos mea verba, sive audiant, sive minùs, sunt enim *domus* rebellis. 8. Tu verò, Fili hominis, audi quæ tibi dico: ne sis rebellis, ut ea rebellis domus. Aperi os tuum & comede quæ tibi do. 9. Inspexi *quid esset*, ecce verò, manum ad me porrectam, in qua erat volumen. 10. Evolvit id coram me, erat verò scriptum intus & à tergo & exaratæ in eo lamentationes, & querelæ.

Propheta comedit volumen sibi oblatum, iteratáque mandata eundi ad Israëlitas à Deo accipit; tum mittitur ad captivos, qui erant Thel-abibi; ubi jubetur monere, pro ratione muneris, Israëlitas, dein ire in vallem & domi se clausum tenere, donec nova mandata accipiat.

CAPUT III. 1. TUM dixit mihi: Fili hominis, quod inveneris comede; comede, *inquam*, volumen hoc, itóque ut domum Israëlis adloquaris. 2. Aperui verò os meum, fecítque ut volumen illud comederem; 3. &, Fili hominis, inquit, ventrem tuum pasce & viscera tua imple, hoc volumine, quod tibi do. Comedi verò, & fuit in ore meo instar mellis, præ dulcore. 4. Dixit deinde mihi: Fili hominis, ito conventum domum Israëlis, atque eam, prout tibi dixero, adloquere. 5. Non enim ad populum difficilium & gravium sermonum mitteris, sed ad familiam Israëlis. 6. Non ad magnos populos difficilium graviúmque sermonum mittêris, quorum verba non intelligeres; *quamvis*, si ad eas te mitterem, annon te audirent? 7. At domus Israëlis te audire nolet, quia non vult mihi auscultare; nam tota domus Israëlis est hominum frontis ferreæ atque animi pervicacis. 8. En vultum tuum firmavi contra eorum vultus, & frontem tuam induravi, contra eorum frontes. 9. Instar adamantis, rupe firmioris, reddidi frontem tuam; neque timeas illos, neque eorum causâ terrearis; sunt enim domus rebellis.

10. Dixit etiam mihi: Fili hominis, omnia verba, quæ tibi dicam, animo admitte atque auribus tuis audi. 11. Abi nunc, convenito eos, qui migrarunt, populares tuos, eósque adloquere, & dicito: Sic ait Dominus Creator; sive audiverint, sive minùs. 12. Tum invasit me Spiritus & audivi, post me, sonitum magni fragoris; (Benedicta sit gloria Creatoris, è loco suo *prodeuntis!*) 13. sonitum alarum animalium, quarum unaquæque alteram contingebat, sonitum rotarum ex eorum regione, & sonitum fragoris magni. 14. Spiritus verò me invasit, adsumsitque & abii tristis, in excandescentia spiritûs mei; manus autem Creatoris mihi fortis incubuerat.

15. Veni ergo ad eos, qui migraverant, habitabántque Thel-abibi, ad fluvium Chebarem, & remansi cum iis, qui illic habitabant, septem diebus, solitarius inter illos. 16. Exactis verò septem diebus, facta sunt ad me verba Jehovæ, in hanc sententiam: 17. Fili hominis, te speculatorem constitui domui Israëlis; audies ex ore meo verba, monebísque eam, nomine meo. 18. Si dixero nocenti: morieris; nec eum admonueris, nec loquutus fueris, ut admonitione tuâ nocentem è via sua improba *revocares, atque* ad vitam reduceres; improbus quidem in sua iniquitate morietur, at sanguinem ejus è

manu

manu tua repetam. 19. Sed cùm tu nocentem admonueris, nec redierit *ad bonam frugem*; à sua nequitia & via improba; ille quidem in sua iniquitate morietur, sed tu vitam tuam servaveris. 20. Cùm verò se averterit justus à sua innocentia, & malè se gesserit, ei quidem ego offendiculum objiciam; morietur ille, quia eum non admonueris, in peccato suo, nec ejus justè facta memorabuntur; at sanguinem ejus è manu tua repetam. 21. Cùm tu admonueris justum, ne peccet, nec *reverâ* peccaverit, vivet, quia admonitioni paruerit, túque vitam tuam servaveris.

22. Mihi deinde incubuit manus Creatoris, dixítque ille mihi; surge atque egredere in vallem, ubi tecum loquar. 23. Surrexi igitur, & egressus sum in vallem, ecce verò constiterat illic gloria Jehovæ, quam ad Chebarem fluvium videram, cecidíque *pronus* in faciem. 24. Subiit verò me Spiritus, fecítque ut in pedibus meis consisterem, & me adloquens dixit mihi *Deus*; ingredere domum tuam, eáque clauditor. 25. Tibi, Fili hominis, injicient vincula, & te vincient, nec ad eos egredi poteris. 26. Faciam ut palato tuo adhæreat lingua tua; mutus eris, nec habeberis ab iis castigator *morum*; sunt enim illi domus rebellis. 27. Deinde, cùm te adloquar, aperiam tibi os tuum, iísque dices: sic dixit Dominus Creator; qui audiet, audiat: qui supersedebit audire, supersedeat; sunt enim illi domus rebellis.

Jubetur Propheta variis signis describere sortem futuram Jerosolimæ, & Judææ Gentis, in ejus excidio.

1. TU autem, Fili hominis, sume tibi laterem, eúmque coram te pone, atque exarato in eo urbem Jerosolimam. 2. Tum eam obsidione cingito, ædifica contra eam turres, aggerem strue, castra pone & arietes circumquaque. 3. Dein sume sartaginem ferream, eam colloca *quasi* murum ferreum inter te & urbem; in eam faciem tuam obfirma, ita ut obsideatur & premas eam. Signum hoc erit domui Israëlis. Caput IV.

4. Cubato etiam in latere tuo sinistro, eíque imponito iniquitatem domûs Israëlis, pro numero dierum, quibus in eo jacueris, eorúmque iniquitatem feres. 5. Ego autem tibi dedi annos eorum iniquitatis, pro numero dierum, qui erunt trecenti nonaginta dies, quibus feres iniquitatem domûs Israëlis. 6. Hisce exactis, cubabis rursus in latere tuo dextro, & iniquitatem domûs Judæ feres quadraginta diebus; singulos dies, pro singulis annis, tibi dedi.

7. Interim ad obsidionem Jerosolimæ vultum tuum convertes, brachiúmque tuum nudatum erit, & contra eam vaticinaberis. 8. En tibi imposui funes, nec te convertes ab uno latere in alterum, donec dies obsidionis tuæ expleveris.

9. Sumes etiam tibi triticum, hordeum, fabam, lentem, milium & speltam, eáque injicies in mactram, & panem ex iis facies, pro numero dierum, quibus tu cubabis in latere tuo, trecentísque & nonaginta diebus iis pascêris. 10. Cibus *interea*, quo vescêris, erit ponderis viginti siclorum in diem, à tempore *præscripto* ad tempus *præscriptum* eum comedes. 11. Aquam etiam, *certâ* mensurâ, bibes, sextam, nempe, partem Hinis; quam à tempore *præscripto* ad tempus *præscriptum* bibes.

12. Placentam etiam hordeaceam comedes, eámque stercore excrementorum humanorum coques, coram illis. 13. Subjecítque Creator: sic comedent panem suum pollutum Israëlitæ, inter gentes, per quas eos disjecero. 14. Ego verò: Ah! Domine Creator, pollutus numquam *sic* fui, morticinam & laceratam *à feris carnem* à pueritia mea non comedi, ad hoc usque tempus; neque os meum immunda caro ingressa est. 15. At *Deus*, en tibi concessi, inquit, stercus bovis, pro stercore humano, panémque super eo parabis. 16. Tum etiam mihi, Fili hominis, inquit, mox frangam scipionem panis Jerosolimæ, comedéntque illic panem *certo* pondere propter anxietatem, atque aquam, certâ mensurâ, & cum stupore bibent; 17. ita ut *tandem* careant pane & aqua, & stupentes se invicem respiciant, tabescántque in sua iniquitate.

Aliud signum è capillis & barba resectis, inque tres partes divisis, quarum una comburenda, altera gladio ferienda, tertia in ventum spargenda; quibus Judæorum clades describuntur; admistis tamen postea nonnullis solatiis.

1. PRÆTEREA tu, Fili hominis, sumito tibi cultellum acutum; novaculam, *nempe*, tonsorum; eámque ducito per tuum caput, tuámque barbam; deinde capito tibi Caput V.

tibi stateram *&* pondera, *eáque segmenta in tres partes* dividito. 2. Tum tertiam partem igne incendes, in media urbe, cùm explebuntur dies obsidionis; dein alteram sumes & circumquaque gladio concides; *reliquam verò* tertiam in ventum sparges; nam post eam gladium stringam. 3. *Crines tamen* inde exiguo numero sumes, quos in oris vestis tuæ alligabis. 4. Rursus ex iis sumes quos projicies in ignem, & combures, egredietur verò inde ignis, in totam domum Israëlis.

5. Sic enim dixit Dominus Jehova: Hæc est Jerosolima, quam mediam in gentibus posui, *ita ut* circa eam *multæ* sint terræ. 6. Mutavit jura mea in nequitiam, magis quàm *aliæ* Gentes, institutáque mea, magis quàm terræ, quæ circa eam sunt; mea enim jura aspernati sunt *Judæi*, neque ex institutis meis vixerunt. 7. Ideò dixit Dominus Jehova: quia plura admisistis *scelera*, quàm Gentes, quæ circa vos sunt, nec in institutis meis incessistis, nec jura mea observastis; imò ne consuetudines quidem gentium, quæ circa vos sunt, sequuti estis; 8. Ideò, *inquam*, sic dixit Dominus Jehova, mox ego tibi etiam adversabor, exercebóque in te judicia ante oculos Gentium. 9. Id faciam in te *Jerosolima*, quod nondum feci, & cui simile nihil posthac faciam, propter tua omnia abominanda facta. 10. Propterea apud te comedent patres filios *suos*, & filii patres, sumam de te pœnas, & reliquias tuas in omnes ventos spargam. 11. *Ne* vivere dicar ego, ait Dominus Jehova, nisi quia Sacrarium meum polluisti, omnibus exsecrandis & abominandis factis tuis; vicissim ego te minuam; nemini oculus meus parcet, nec ullius miserebor. 12. Tertia pars tui peste morietur, atque absumetur, apud te; tertia pars gladio cadet circumquaque; tertiam denique in omnem ventum spargam, & stricto gladio persequar.

13. Explebitur tamen ira mea, excandescentiáque mea in eos, ut desinat, faciam, pœnitebítque me, & scient me Jehovam, in zelotypia mea, & cùm explerem iram meam in eos esse loquutum. 14. *Sed priùs* mutabo te, *Jerosolima*, in solitudinem, in opprobrium apud Gentes, quæ sunt circa te, coram omnibus viatoribus. 15. Erit illa opprobrio, convicio, castigationi & stupori, omnibus gentibus finitimis, cùm exercebo in eam judicia, in ira, in excandescentia, atque in increpationibus indignationis meæ. (Ego Jehova sum loquutus) 16. cúmque mittam in vos exitiales famis sagittas, quæ fient *instar Angeli* exterminatoris, quem mittam in vos, ut vos perdat; & penuriam victuum vobis creabo, scipionémque panis frangam; 17. cúmque concitabo in vos famem ferarum crudelium; quæ te, *ô Jerosolima*, orbabunt; dum pestis & cædes in te grassabuntur, & gladium contra te venire curabo. Ego Jehova sum loquutus.

Vaticinia in Idololatriam Israëlitarum, additis promissis, erga eos, qui ad meliorem frugem redituri essent.

CAPUT VI.

1. FACTA sunt deinde verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam: 2. Fili hominis, converte vultum tuum ad montes Israëlis, iísque vaticinare, 3. & dicito: ô montes Israëlis, audite verbum Domini Jehovæ: sic dixit Dominus Jehova montibus, & collibus, torrentibus, & vallibus: mox ego adducam in vos gladium, atque excelsa vestra loca perdam. 4. Desolabuntur altaria vestra, frangentur templa vestra Solis; faciam ut cadant confossi vestri, coram stercoreis vestris Diis. 5. Collocabo cadavera Israëlitarum coram stercoreis eorum Diis, ipsorúmque ossa circa eorum altaria spargam. 6. Ubicúmque habitatis, urbes vestræ erunt desertæ, atque excelsa loca desolabuntur; ut in solitudinem & vastitatem redigantur aræ vestræ, frangantúrque & desinant stercorei vestri Dii, evertantur Ædes Solis, atque opera vestra deleantur. 7. Cadet saucius inter vos, & intelligetis me esse Jehovam.

8. Faciam tamen, ut supersint vobis, qui evaserint gladium, inter gentes, cùm vos per terras spargerem. 9. Recordabuntur mei, qui è vobis, inter gentes, captivi abducti fuerint; quòd offensus fuerim eorum animo scortatore, qui à me recessit; oculísque eorum, qui impuro cultu Deos suos stercoreos prosequuti fuerint; tædebítque eos sui, propter flagitia, quæ admiserint, pro abominandis suis factis. 10. Intelligent me esse Jehovam, qui in cassum non sum loquutus, de hac calamitate iis immittenda.

11. Sic dixit Dominus Jehova: percute in manum tuam, pede supplode, & dic: Ah! omnium abominandorum, & pravorum factorum domûs Israëlis causâ! nam gladio, fame & peste cadent. 12. Remotus peste morietur, propinquus gladio cadet, superstésque & servatus peste interibit, & meam in eos indignationem explebo. 13. Tum scietis,

ſcietis, me eſſe Jehovam, cùm erunt eorum confoſſi inter ipſorum ſtercoreos Deos, circa eorumdem aras, in omni colle excelſo, in omnibus verticibus montium, ſúbque omni arbore viridi, & ſub omni quercu implexa, in locis, in quibus odorem placamenti ſtercoreis Diis ſuis obtulerint. 14. Extendam in eos manum meam, terrámque redigam in vaſtitatem & ſolitudinem à deſerto Diblathæ, per omnes eorum habitationes, intelligéntque me eſſe Jehovam.

Iſraëlitis prædicitur excidium, idololatriæ cauſâ, quod ſymbolo catenæ deſcribitur.

1. VERBA Jehovæ, ad me facta ſunt, in hanc ſententiam: 2. *Heus* tu! Fili hominis: Sic dixit Dominus Jehova, de Iſraëlitide terra: finis adventat, finis, in quatuor terræ oras. 3. Finis nunc tibi imminet, effundam iram meam in te, pro viis tuis judicium de te feram, pœnáſque ſumam de omnibus tuis abominandis factis. 4. Oculus meus tibi non parcet, neque ignoſcam, ſed ſupplicium de viis tuis exigam: abominandorum tuorum factorum *merces* erit apud te, méque Jehovam eſſe intelligetis. 5. Sic dixit Dominus Jehova: calamitas, una calamitas mox aderit. 6. Finis adventat, adventat finis, excitatus eſt adverſum te, en mox veniet. 7. Venit properans ad te, ô incola terræ, venit tempus; propinquus eſt dies tumultûs, non celeuſmatis montium. 8. Nunc è propinquo effundam iram meam in te, explebo indignationem meam in te; judicium de te feram, ex viis tuis, & de omnibus abominandis factis tuis ſupplicium exigam. 9. Tibi non parcet oculus meus, neque ignoſcam; pro viis tuis te puniam, atque abominandorum tuorum factorum *pœna* erit apud te, & ſcietis me eſſe Jehovam, qui *vos* percuſſi. 10. Dies jam adeſt, egreſſa eſt properè, floruit virga, & fructificavit ſuperbia. 11. Injuria excrevit in viam improbitatis; nullus *ſupererit* ex illis, nullus ex eorum multitudine, nullus è turba; non erit luctus inter eos. 12. Venit tempus, *vos* adtigit dies; emtor ne lætetur, neque venditor lugeat; nam excandeſcentia in omnem multitudinem ejus *terra exardeſcet;* 13. nec venditor ad rem venditam redibit, *quamvis* uterque ſit ſuperſtes; quia viſio de omni ejus turba non revocabitur, nec ullus iniquitate ſuâ vitam tutiorem reddet. CAPUT VII.

14. Clangent tubâ atque omnia parabunt, nec quiſquam vadet in prælium, quia ira mea ad totam terræ multitudinem ſpectat. 15. Gladius foris erit, & fames ac peſtis intus; qui erit ruri, gladio morietur; qui in urbe, fames & peſtis eum abſument. 16. Sunt ex iis, qui evadent, & qui in montibus erunt inſtar columbarum vallium; omnes gement, & unuſquiſque iniquitatis ſuæ cauſâ. 17. Omnes manus debiles erunt, & omnia genua reſolventur in aquam. 18. Cingent ſe ſaccis, formidóque eos operiet; pudore ſuffundentur, omnes verò vultus, & omnia capita abradentur. 19. Argentum ſuum in plateas abjicient, aurumque amovebitur; nam argentum & aurum eorum non poterunt eos liberare in die iræ Jehovæ; adpetentiam ſuam non explebunt, neque implebunt viſcera ſua, quia iniquitatis ſuæ cauſâ impingent.

20. Ex ornamentis ſuis conceperunt ſuperbiam, éque iis fecerunt imagines ſuas abominandas atque exſecrandas; itaque faciam, ut ab iis amoveantur. 21. Tradam eos in manum peregrinorum, prædæ loco, atque improbis terræ, ut ſpolia, eóſque pollucnt. 22. Avertam etiam vultum meum ab illis, ut *hoſtes* polluant meum adytum; id ingredientur graſſatores & contaminabunt.

23. Fac catenam, nam terra judiciis capitis, urbs verò plena eſt injuriâ. 24. Adducam peſſimos è gentibus, poſſidebúntque domus eorum; finem imponam ſuperbiæ contumacium, & ſacraria eorum polluentur. 25. Excidium venit, cúmque pacem quærent, nulla erit. 26. Clades ſuper cladem adveniet, rumórque rumorem ſequetur, quærent viſionem à Prophetâ, *ſed fruſtra*, lex peribit à Sacerdote, & conſilium à ſenibus. 27. Rex lugebit, Princeps induetur deſolatione, & manus populi terræ conturbabuntur, ſciéntque me eſſe Jehovam.

Propheta, per viſum, è Chaldæa transfertur Jeroſolimam, ubi ei idololatria & flagitioſa vita Judæorum oſtenditur.

1. ANNO verò ſexto, & ſexti quidem *menſis* die quinto, cùm ſederem domi & ſenes Judæ coram me, incubuit mihi illic manus Domini Jehovæ. 2. Cùm adſpi- CAPUT VIII.

adſpicerem, ecce verò ſimilitudinem, & quaſi ſpeciem ignis; à ſpecie lumborum ejus *erat* deorſum ignis; deorſum verò erat quaſi ſpecies ſplendoris inſtar aurichalci. 3. Porrexit verò mihi quaſi manum, adripuítque me, ſummâ capitis mei cæſarie. Tum ſuſtulit me Spiritus inter terram & cœlum, intromiſitque Jeroſolimam, per viſa Dei, ad oſtium portæ interioris, quæ Septemtrionem ſpectat, ubi erat Ædicula ſimulacri zelotypiæ, quod zelotypiam *Dei* accendebat. 4. Ecce verò gloriam Dei Iſraëlis, eadem ſpecie, quâ eam videram in valle. 5. Dixit autem mihi: Fili hominis, tolle nunc oculos tuos, ad viam ſeptemtrionalem. Ad eam ergo viam ſuſtuli oculos, erátque à Septemtrione ad portam altaris ſimulacrum hoc zelotypiæ, in introitu. 6. Ibi *Deus* mihi, Fili hominis, inquit, annon vides quid illi faciant, res ſummopere abominandas, quas domus Iſraëlis hîc perpetrat, ut *me* à Sacrario meo amoveat? Sed ſi convertaris, videbis *& alia* magnopere exſecranda. 7. Tunc tranſtulit me ad oſtium Atrii, cúmque inſpicerem, vidi foramen unum in muro. 8. Mihi verò, perfodito, inquit, murum; quem perfodi, en verò unum erat oſtium. 9. Ille verò mihi, ingredere, ait, & vide abominanda & peſſima facta, quæ iſti hîc admittunt. 10. Ingreſſus itaque ſum, & cùm adſpicerem, ecce verò figuram quamvis reptilium & quadrupedum (rem exſecrandam!) omnéſque ſtercoreos Deos domûs Iſraëlis, ſculptos in muro circumquaque. 11. Erant prætcrea ſeptuaginta viri domûs Iſraëlis, ſtabátque Jaazanja, Saphanis filius, ante *alios* ſtantes, *quorum* quisque habebat acerram in manu, unde nubes ſuffitûs adſcendebat. 12. Tum mihi *Deus*, annon vidiſti, inquit, Fili hominis, quid Senes domûs Iſraëlis faciant; in tenebris, quisque in penetralibus ſimulacri ſui? dicunt enim: Jehova nos non videt, reliquit Jehova terram. 13. Mihi verò, ſi adhuc, inquit, verſeris, videbis alia ſummopere abominanda, quæ iſti perpetrant. 14. Tum me duxit ad oſtium portæ Ædis Jehovæ, quæ eſt ad Septemtrionem; vidíque illic ſedentes mulieres, quæ Thammuzum flebant. 15. Tum ille mihi, nonne vides, inquit, Fili hominis? At *ſi* te converteris, videbis res hiſce majore abominatione dignas. 16. Dein me duxit ad atrium Ædis Jehovæ interius, *ubi* ad oſtium Templi Jehovæ, inter porticum & altare, erant circiter viginti quinque viri, qui tergum *obvertebant* Templo Jehovæ, vultu ad Orientem *converſo*, & adorabant Solem ortum versùs. 17. Dixit verò mihi: nonne vidiſti, Fili hominis? an leve videtur domui Judæ facere abominanda, quæ hîc admittunt, ut *præterea* impleant terram injuriis, iterúmque me irritent? Nunc verò ad nares ſuas ramum mittunt. 18. Etiam ego indulgebo iræ, oculus meus non parcet, nec miſerebor; voce magnâ ad aures meas *me* invocabunt, ſed eos non exaudiam.

Supplicii de Jeroſolimitanis ſumendi ſymbolica deſcriptio, ita tamen, ut boni excipiantur.

CAPUT IX.

1. TUM clamavit, magnâ voce, ad aures meas: adpropinquarunt pœnæ urbis; quisque inſtrumentum, quo *eam* deleat, in manum ſumat. 2. En verò ſex viros venientes è via portæ ſuperioris, Septemtrionem verſûs ſpectantis, & quisque manu *gerebat* inſtrumentum deſtructionis; ſed vir unus in medio erat, indutus lineis, & calamaria theca Scribæ ad lumbos ejus erat. Ingreſſi autem ſunt, atque ad altare æneum ſteterunt. 3. Gloria verò Dei Iſraëlis ſublata eſt à Cherubis, quibus incumbebat, ad limen uſque Ædis, vocavítque virum, lineis indutum, & qui ad lumbos calamariam thecam gerebat, 4. ac dixit ei Jehova: tranſi per mediam urbem, per mediam Jeroſolimam, & ſignum inſcribito fronti virorum gementium & vociferantium, propter omnia illa abominanda facta, quæ in ea perpetrantur. 5. *Aliis* verò illis, me audiente, tranſite, inquit, per urbem, poſt eum, & percutite omnes, oculus veſter ne parcat, nec ullius miſereamini. 6. Senem, & juvenem, virginem & parvulum, ac mulieres *nuptas* occidione occidite; ſed ad nullum virum, cui ſignum inſcriptum fuerit, accedite. A ſacrario meo incipietis, quod cœperunt facere à ſenioribus, qui erant ante Ædem. 7. Dixit verò illis *Deus*: polluite Ædem meam, atque altaria confoſſis impletote; tum egredimini. Egreſſi *ergo* per urbem cædem fecerunt.

8. Cùm verò occiderent eos, remanſi ego, in vultum concidi, clamavíque, his verbis; Ah! Domine, Jehova, an delebis reliquias omnes Iſraëlis, dum iram tuam in Jeroſolimam effundis? 9 Ille verò, improbitas, inquit, domûs Judæ, & Iſraëlis longè maxima eſt, referta eſt terra cædibus, atque urbs plena injuſtis *judicibus*; dixerunt enim: Jehova reliquit hanc terram, Jehova eam non videt. 10. Ad me

verò

verò etiam quod adtinet, non parcet oculus meus, non ignoſcam, de eorum via ultionem ſumam. 11. Tum verò adfuit vir indutus lineis, qui ad lumbos calamariam thecam *gerebat*, & rem referens, feci, inquit, prout mandaras.

Vir lineis indutus mandata accipit, de ſumendo igne, qui erat inter Cherubos & rotas, eóque in urbem effundendo; Cheruborúmque & rotarum deſcriptio iteratur.

1. CUM circumſpicerem, vidi ad firmamentum, quod erat ſupra capita Cherubororum, inſtar lapidis Sapphiri, ſpeciéſque ſimilitudinis ſolii ſupra eos cernebatur. 2. *Deus* verò viro lineis induto, ingredere, inquit, inter rotas, ſub Cherubis, & imple volas tuas prunis ardentibus, è loco, qui eſt inter Cherubos, eáſque in urbem ſpargito; ingreſſúſque eſt ante oculos meos. 3. Cherubi autem ſtabant ad dextram Ædis, cùm vir ille ingreſſus eſt, implevit verò nubes atrium interius. 4. At gloria Dei evecta eſt à Cherubis ad limen Ædis, quæ impleta eſt nube, dum atrium ſplendore gloriæ Jehovæ plenum eſſet. 5. Sonitus verò alarum Cheruborum auditus eſt ad atrium, tamquam vox Dei Omnipotentis, cùm loquitur. 6. Cùm autem mandata daret viro lineis induto, in hanc ſententiam: ſume ignem, è *ſpatio quod eſt* inter rotam & Cherubos; ingreſſúſque eſſet vir juxta rotam, 7. Cherubus extendit manum, è ſpatio illo, ad ignem, qui erat inter Cherubos, éque eo ſuſtulit, quem impoſuit volis *viri* lineis induti; qui eo accepto egreſſus eſt. 8. Adparuit *tunc mihi* forma manûs humanæ, ſub eorum alis. 9. Vidi etiam quatuor rotas juxta Cherubos, & rotam quidem unam, ſub ſingulis Cherubis, ſpeciéſque rotarum erat tamquam ſpecies lapidis Tharſiſii. 10. Erat una forma quaternis, quaſi fuiſſet rota in medio rotæ. 11. Cùm progrediebantur ad quatuor latera ſua incedebant, nec convertebantur euntes, ſed ad locum, quem reſpiciebat caput *Cherubi*, ſequebantur cetera; non circumagebantur, cùm incederent. 12. Tota eorum caro, dorſa, manus & alæ, ipſæque quaternæ rotæ plenæ erant oculis. 13. Rotæ verò vocatæ ſunt, me audiente, *Galgal, hoc eſt, quidpiam ſummopere volubile.* 14. Quatuor erant facies unicuique Cherubo; facies una erat Cherubi, ſecunda hominis, tertia leonis, quarta aquilæ. 15. Suſtulerunt verò ſe Cherubi, hoc eſt, animalia quæ videram ad Chebarem fluvium. 16. Quando autem progrediebantur Cherubi, ibant & rotæ juxta eos, & quando extollebant alas ſuas, ut ſe eveherent ſupra terram, non convertebantur rotæ, ſed juxta eos etiam erant. 17. Quando conſiſtebant *animalia*, conſiſtebant *& rotæ*, & quando *illa* adtollebantur, *hæ quoque* cum illis adtollebantur; in his enim erat ſpiritus animalium.

18. Egreſſa verò eſt gloria Jehovæ è limine Ædis, & ſupra Cherubos conſtitit. 19. Suſtulerunt Cherubi alas ſuas atque à terra ſunt avecti, me ſpectante, cùm egrederentur, & rotæ è regione eorum. 20. Conſtitit verò *hæc quadriga* ad oſtium portæ Ædis Jehovæ Orientalis, & gloria Dei ſupra eam erat. 21. Hæc autem ſunt animalia, quæ videram, ſub Deo Iſraëlis, ad fluvium Chebarem, intellexíque eſſe Cherubos. 22. Quatuor erant facies & quatuor alæ ſingulis, & ſimilitudo manûs humanæ ſub eorum alis. 23. Similitudo facierum eadem erat ac facierum, quas videram ad fluvium Chebarem, *cùm contemplatus* ſum ſpeciem eorum & ipſos. Quiſque è regione faciei ſuæ progrediebatur.

Caput X.

Vaticinia contra Principes & totum populum Judæ, pro quibus fruſtra Ezekiel iram divinam deprecatur, cui tamen reductionem Judæorum in patriam pollicetur Deus. Reditus Ezekielis in Chaldæam per idem viſum.

1. SUSTULIT poſtea me Spiritus, & duxit ad portam Ædis Jehovæ Orientalem, ſpectantem Orientem, en verò ad oſtium portæ erant viginti quinque viri; in quibus mediis vidi Jaazanjam, Hazzuris filium, & Phelatjam, Benajæ filium, principes populi. 2. Dixit verò mihi *Deus:* Fili hominis, hi ſunt viri, qui excogitant iniqua facta, & qui prava conſilia dant, in hac urbe, 3. dum dicunt: non eſt proximum *urbis excidium*, ædificemus ergo domos: hæc *urbs* eſt olla, nos verò caro.

4. Quapropter vaticinare in illos, vaticinare, Fili hominis. 5. Tum me invaſit Spiritus Jehovæ & dixit mihi: dic, ſic ait Jehova, rectè dixiſtis, ô domus Iſraëlis, &

Caput XI.

quasvis cogitationes animi vestri novi. 6. Fecistis ut multi è vestris in hac urbe con-
foderentur, & plateas implestis occisis. 7. Ideò sic dixit Dominus Jehova: confossi è
vestris, quos stravistis in media urbe, ii demum sunt caro, hæc *verò urbs* olla? Vos
autem ex ea educam. 8. Gladium timuistis & gladium in vos inducam, ait Dominus
Jehova. 9. Faciam ut ex ea egrediamini, vósque in manum alienorum tradam, &
proferam in vos judicia. 10. Gladio cadetis, intra fines Israëlis, vos plectam, & me
Jehovam esse intelligetis. 11. Hæc urbs fiet vobis olla, vósque in ea caro fietis, intra
fines Israëlis vos puniam. 12. *Hinc* intelligetis me esse Jehovam; quamquam in institu-
tis meis non incessistis, nec jura mea observastis; sed jura gentium, quæ sunt circa vos,
sequuti estis.
13. Cùm verò vaticinarer, Phelatja, Benajæ filius, mortuus est, & cecidit quidem
coram me; *quare* exclamavi voce magnâ & dixi: Ah! Domine Jehova, an tu reliquias
Israëlis absumes? 14. At verba Jehovæ ad me facta sunt, in hanc sententiam: 15. Fili
hominis, ad fratres tuos quod adtinet, inquam, quibuscum tibi est jus vindiciarum, &
totam Israëlis domum, quanta est, quibus dixerunt incolæ Jerosolimæ: procul abite à
Jehova, data est enim hæc terra nobis, ut eam possideamus; 16. dicito: Sic ait Do-
minus Jehova: quamvis eos procul amoverim per gentes, sparserímque per terras, fui
tamen iis aliquamtisper in Sacrarium, in terris ad quas venerunt. 17. Quare dic: sic
ait Dominus Jehova, congregabo vos ex omnibus populis, & colligam è terris, in quas
dispersi estis, *reversósque* terrâ Israëliticâ donabo. 18. Venient huc omnésque ejus ex-
secrandos & abominandos *Deos* ex ea amovebunt. 19. Dabo eis cor unum, ponámque
intra eos spiritum novum: removebo ex eorum carne cor lapideum, & dabo cor car-
neum; 20. ut in institutis meis incedant, jura mea observent, atque exsequantur, &
sint mihi illi quidem in populum, ego verò iis in Deum. 21 Si verò sint quorum cor
exsecrandos & abominandos Deos sectetur; de via eorum, ait Dominus Jehova, pœ-
nas sumam.
22. Tum sustulerunt Cherubi alas suas, & rotæ è regione earum *subvecta sunt*, iís-
que gloria Dei Israëlis ex alto insidebat. 23. Adscendit verò Dei gloria ex urbe, con-
stitítque in monte, qui est ad orientem urbis. 24. At spiritus me sustulit & revexit in
Chaldæam; ad eos, qui eò migrarunt, in viso & Spiritu Dei, recessítque à me visum
quod habueram. 25. Dixi verò iis, qui migrarunt, omnia quæ Jehova mihi ostenderat.

Symbolica descriptio migrationis & trepidationis Jerosolimitanorum, castigatióque eorum, qui eventum Prophetarum in longam diem dilatum iri dictitabant.

CAPUT XII.
1. FACTA deinde sunt verba Jehovæ ad me in hanc sententiam. 2. Fili hominis,
tu habitas in domo rebelli, hominum; quibus cùm sint oculi ad videndum, non *ta-
men* vident, aurésque ad audiendum, nec tamen audiunt, quia sunt familia rebellis. 3. At
tu, Fili hominis, fac tibi vasa migrantium, & migrato interdiu, iis spectantibus, mi-
grato è loco tuo in alium locum, ante eorum oculos, si fortè adspiciant; sunt enim
domus rebellis. 4 Effer vasa tua, ut vasa migrantium interdiu, iis videntibus; tu
verò egreditor vesperi, coram illis, ut exeunt qui migrant. 5. Sed coram illis perfode
tibi murum, atque illac egredere. 6. Iis cernentibus, vasa humero ferto, exi crepu-
sculo, tege faciem tuam, ita ut terram non videas; quia constitui te portentum domui
Israëlis. 7. Feci verò quemadmodum jussus eram; extuli vasa mea, quasi vasa mi-
grantium interdiu, vesperi perfodi mihi murum, manu, atque humero meo exportavi
coram iis. 8. Mane verò facta sunt ad me verba Jehovæ, in hanc sententiam. 9. Fili
hominis, annon quæsiverunt à te domus Israëlis, domus rebellis, quid faceres? 10. Dic
verò illis: sic ait Dominus Jehovæ: hæc oratio pertinet ad Principem, qui est Jeroso-
limæ, & totam domum Israëlis, quæ illic est. 11. Dic præterea: ego sum portentum
vobis, ut feci, sic continget illis in migratione, in captivitatem ibunt. 12. Princeps,
qui est inter illos, in humerum *sua* tollet, crepusculo egredietur per parietem, murum
perfodient ut *illac* eum emittant, faciémque suam teget, ne oculo suo terram videat.
13 Extendam verò ei rete meum, comprehendetúrque meâ sagenâ, & adducam eum
Babylonem, in terram Chaldæam; at eam non videbit, quamvis illic sit moriturus.
14 Omnes, qui circa eum erunt, auxilii causâ, cunctásque turmas ejus spargam in
omnes ventos, & stricto gladio persequar. 15. Tum scient me esse Jehovam, quando
eos

eos sparsero per gentes, & disjecero per terras. 16. Relinquam iis paucos viros, qui evaserint gladium, famem & pestem; ut narrent abominanda eorum facta, per gentes, ad quas venient, sciéntque me esse Jehovam.

17. Facta etiam sunt verba Dei, ad me, in hanc sententiam: 18. Fili hominis, panem tuum in tremore comedas, aquámque tuam in trepidatione atque anxietate bibas. 19. Tum dicas populo terræ: sic dixit Dominus Jehova incolis Jerosolimæ, de terra Israëlis: panem suum cum angore comedent, & aquam suam cum stupore bibent, quia spoliabitur ejus *urbis* solum, omnibus iis quibus est refertum, propter injurias quas omnes, qui eam incolunt, *aliis intulerunt*. 20. Urbes, quæ habitantur, desolabuntur, terráque erit deserta, & intelligetis me esse Jehovam.

21. Facta sunt iterum verba, in hanc sententiam: 22. Fili hominis, quid sibi vult dicterium hoc vestrum, in terra Israëlis: producentur dies & visum omne peribit? 23. Dic verò illis: sic ait Dominus Jehova, faciam ut desinat hoc dicterium, nec ampliùs id proferant, in Israële. Quinimo iis dicito: proximi sunt dies, *instátque tempus*, quo implebuntur visorum omnium verba. 24. Neque enim ampliùs visum erit, quod fallat, neque divinatio, quæ *mala* leniat in Israële. 25. Ego enim Jehova loquar, & quod proloquutus fuero fiet, nec ampliùs differetur, sed temporibus vestris, ô domus rebellis, verbum proferam, ídque exsequar, ait Dominus Jehova.

26. Prolata sunt etiam mihi verba Jehovæ, in hanc sententiam: Fili hominis, en domus Israëlis dicit: visum, quod hic vidit, ad longam diem pertinet, de temporibus remotis hic vaticinatur. 27. Quare dic illis: sic ait Dominus Jehova: nullum meum verbum ampliùs differetur, quando verbum protulero, exsequutioni mandabitur, ait Dominus Jehova.

Castigantur Pseudo-Prophetæ & Pseudo-Prophetides, additis gravibus pœnis, quæ eis denunciantur.

1. VERBA Jehovæ mihi hæc prolata sunt: 2. Fili hominis, vaticinare Prophetis Israëlis, qui vaticinantur, dícque vaticinantibus sponte suâ: Audite verba Jehovæ. 3. Sic dixit Dominus Jehova: væ Prophetis insanientibus, qui animo suo indulgent, nec quidquam viderunt! 4. Instar vulpium, in desertis, fuerunt Prophetæ tui, ô Israël. 5. Non ascendistis in dirutas *muri* partes, nec sepem muniistis, pro domo Israëlis, ut staretis in prælio, die Jehovæ. 6. Viderunt falsa, & divinationem *habent* mendacem, dum dicunt; ait Jehova; nec tamen Jehova eos misit, sperarúntque fore ut res rata esset. 7. Annon visum falsum vidistis & divinationem mendacem protulistis, cùm diceretis: ait Jehova; nec tamen *vos* adloquutus essem? 8. Quamobrem sic dicit Dominus Jehova, quia vos falsa protulistis, & mendacia vidistis, ideò vos *nunc adloquor*, ait Dominus Jehova. 9. Incumbet manus mea Prophetis, qui falsa vident & divinant mendacia, in arcano populi mei cœtu non erunt; nec in tabulis domûs Israëlis scribentur, nec in terram Israëlis ingredientur, intelligetísque me esse Dominum Jehovam. CAPUT XIII.

10. Quia fefellerunt populum meum, dicentes pacem *futuram*, cùm nulla *futura sit* pax; & *si* quis ædificat parietem, tectorium illinunt; 11. dic iis qui tectorium illinunt, fore, ut cadat; erit enim imber inundans, vos verò lapidibus grandinis cadetis, & procellosus ventus *omnia* disrumpet. 12. Cùm verò ceciderit paries, annon dicetur vobis; ubi est tectorium, quo eum obleveratis? 13. Propterea sic dixit Dominus Jehova, & faciam ut procellosus ventus *omnia* disrumpat, in ira mea, & imber inundans erit, in indignatione mea, & lapides grandinis, in excandescentia mea, qui *rem* conficiant: 14. Diruam parietem, quem levistis tectorio, dejiciámque in terram, & fundamenta ejus aperientur; cadet, & intra eum absumemini, & me Jehovam esse scietis. 15. Explebo iram meam in parietem, atque in eos qui tectorio eum obleverint, dicámque vobis: nullus est *amplius* paries, neque ulli sunt, qui eum obleverant. 16. Prophetæ Israëlis, qui de Jerosolima vaticinantur, visa habent de pace; cùm nulla *futura sit* pax, à Domino Jehova.

17. Tu verò, Fili hominis, vultum tuum converte in puellas populi tui, quæ sponte suâ vaticinantur, déque iis vaticinare, 18. & dicito: sic ait Dominus Jehova: væ iis, quæ consuunt pulvillos omnibus cubitis manuum mearum, & faciunt cervicalia capitibus cujusvis staturæ, ad vexandos animos! An animos fas est vobis venari populi mei, ut eos vobis conservetis? 19. Polluistis me, apud populum meum, pugillis hordei &

 buccel-

buccellis panis, ad occidendos homines, qui non morientur, atque ad conservandos eos qui non vivent; mentiendo populo meo mendacia *libenter* audienti.

20\. Quapropter, dicit Dominus Jehova: en *converti oculos* ad pulvillos vestros, quibus venamini illic animas, ut fiant volucres; eos lacerabo è brachiis vestris, & dimittam animas, quas vos venatæ eratis, ut volucres fierent. 21. Lacerabo etiam cervicalia vestra, populúmque meum è manu vestra liberabo, neque ampliùs erunt in vestra manu, ut fiant *instar avium* venatione *captarum*; & me Jehovam esse intelligetis. 22. Quia dolore adficitis animum justi mendacio *vestro*, quem ego dolore adfectum nolui; & confirmatis manus improbi, ne à mala sua via *ad meliorem* redeat, dum eum conservatum iri dicitis; 23. propterea non ampliùs falsa videbitis, neque divinatione utemini; liberabóque populum meum è manu vestra, & Jehovam me esse cognoscetis.

Deus negat se Idololatris, Prophetas ipsius interrogantibus responsurum, minatúrque Prophetis qui responderent, quæ iis non subjecisset, Jerosolimæque & cunctis tribûs Judæ agris extremas calamitates prædicit, quas ne optimi quidem viri averruncare possent.

CAPUT XIV. 1. POSTEA venerunt ad me viri è senibus Israëlis, & sederunt coram me. 2. Verba verò Jehovæ ad me facta sunt in hanc sententiam: 3. Fili hominis, viri isti stercoreos suos Deos *etiamnum* cordi habent, atque offendiculum suæ nequitiæ præ se ferunt. An interrogarer *seriò* ab illis? 4. Quare eos adloquere & dicito: sic ait Dominus Jehova: quisquis è domo Israëlis stercoreos suos Deos cordi habuerit, & nequitiæ suæ offendiculum præ se tulerit, ac venerit ad Prophetam; ego Jehova ei respondebo venienti cum Deorum suorum multitudine: 5. ut deprehendam domum Israëlis, in ejus animo, & quotquot sunt alienos à me factos esse stercoreis Deis suis. 6. Quapropter dic domui Israëlis: sic ait Dominus Jehova: redite *ad me*, vultúmque vestrum à stercoreis vestris Diis, & omnibus abominandis factis avertite. 7. Nam quisquis è domo Israëlis, vel è peregrinis, qui peregrinantur apud Israëlem, se à me segregaverit, stercoreos Deos suos cordi habuerit, offendiculum nequitiæ suæ præ se tulerit, & venerit ad Prophetam, ut me ejus causâ interroget, ego Jehova respondebo ei, per me. 8. Vultum meum in eum convertam, faciam ut fiat signum, & proverbiis celebretur, exscindámque eum ex populo meo, & scietis me esse Jehovam.

9\. Quod si Propheta seductus fuerit & quidpiam *nomine meo* proloquutus, an ego Jehova seduxero Prophetam illum? imò verò porrigam in eum manum meam, eúmque è populo meo Israële delebo; 10. Luent nequitiæ suæ pœnas, & qualis fuerit pœna interrogantis, talis erit Prophetæ pœna; 11. ne ampliùs domus Israëlis aberret à me, néve ulteriùs polluantur ullis abominandis suis factis; sed fiant *illi quidem* mihi populus, ego verò illis Deus, ait Dominus Jehova.

12\. Fuerunt præterea verba Jehovæ mihi prolata, in hanc sententiam: 13. Fili hominis, cùm terra in me deliquerit, deficiendo à me, porrexeróque in eam manum meam, fregero ei scipionem panis, immisero ei famem, exscideróque ex ea homines & pecudes; 14. si fuerint in illa tres hi viri, Noachus, Daniel & Jobus, hi quidem innocentiâ suâ vitas suas servabunt. 15. Si feras immisero in terram, eámque incolis orbaverint, desolatáque fuerit, ita ut nemo per eam transeat, propter feras; 16. trésque hi viri in ea fuerint; *ne* vivam ego, ait Dominus Jehova, si filios & filias liberent, soli ipsi servabuntur & terra erit desolata. 17. Si in eam terram immisero gladium, cúmque terram peragrare jussero, & exscidero ex ea homines & bestias, 18. trésque illi viri in ea fuerint, *ut* vivo ego, ait Dominus Jehova: sic nec illi filios & filias liberabunt, sed ipsi soli servabuntur. 19. Si pestem immisero in eam terram, atque effudero in eam iram meam ad sanguinem usque, ut ex ea exscindantur homines & bruta; 20. Noachúsque, Daniel & Job in ea fuerint, *ne* vivam, ait Jehova, si filium aut filiam liberent; at ipsi innocentiâ suâ vitam servabunt.

21\. Sic verò dixit Dominus Jehova: quamvis quatuor gravia à me supplicia, gladium, famem, feram & pestilentiam immissurus sim in Jerosolimam, ut ex ea homines & bruta exscindam; 22. attamen in ea remanebunt, qui evadent, atque educabuntur, filii & filiæ, iíque mox exibunt ad vos, videbitis eorum viam & studia, & solabimini vos, ob calamitatem, quam Jerosolimæ immisero, cum omnibus *malis* quibus, eam adfecero. 23. Solabimini vos, cùm videritis eorum viam, & studia, ac scietis me, non sine causa, fecisse quidquid in ea re fecero, ait Dominus Jehova.

Com-

Comparatio Jerosolimæ & Judæ cum ligno vitis, ex qua quàm inutiles essent ad pietatem liquet.

1. FActa sunt ad me verba Jehovæ in hanc sententiam: 2. Fili hominis, quid est cur vitis lignum ulli ligno præferas? an palmes habetur, inter arbores silvæ? Caput XV.
3. An ex eo desumi queat lignum ad aliquod opificium faciendum? ánve ex eo sument paxillum, è quo vas ullum suspendatur? 4. Imò verò in ignem conjicitur, ut absumatur; duabus autem ejus extremitatibus absumtis, exustáque mediâ parte, an commodè *ullum ex eo* opificium fiet? 5. Cùm esset integrum non elaborabatur, *in ullum* opificium; postquàm verò ignis id ambusserit & *penitus* consumserit, fiet etiamnum *ex eo* opificium?

6. Propterea dixit Dominus Jehova: quale est lignum vitis, inter arbores silvestres, quod dedi ut igne absumeretur; sic *in exitium* dedi incolas Jerosolimæ. 7. Convertam in eos vultum meum, ex igne egredientur & alter ignis eos absumet, intelligetísque me esse Jehovam, cùm vultum meum in eos convertero. 8. Reddam terram desolatam; quia deliquerunt in me, ait Dominus Jehova.

Deus in Jerosolimam, quasi in impudicam mulierem, invehitur; eique justas pœnas denunciat, factâ tamen spe restitutionis.

1. FActa sunt Jehovæ verba ad me, in hanc sententiam; 2. Fili hominis, indicato Jerosolimæ abominanda sua facta, 3. dicitóque: sic ait Dominus Jehova Jerosolimæ: origo tua & natales tui sunt è terra Chananæa, pater tuus erat Amorrhæus & mater tua Chitthæa. 4. Cùm nata es, præcisus non fuit umbilicus tuus, aquâ lota non es, ut niteres, neque sale adspersa es, nec fasciis involuta. 5. Non misertus est tui oculus, ut unum ex iis tibi faceret, eò quòd tui misereretur; abjecta es in agri superficiem, quod vita tua sperneretur, die quo nata es. 6. Transivi juxta te, & cùm vidissem te provolutam in sanguine tuo, dixi tibi: in sanguine tuo vive; dixi, *inquam*, tibi in sanguine tuo vive. 7. Concessi tibi augmentum, quasi surculo agri, major facta es, crevisti, evasisti formosa, ubera tua sororiaverunt, pilus tuus germinavit; interim nuda eras & retecta. 8. Cùm juxta transirem te vidi, cúmque id esset tempus, quo posses amari, oram vestis meæ supra te oppandi, nuditatem tuam operui, jusjurandum tibi dedi, pactum tecum inii, ait Jehova, & mea fuisti. 9. Ablui te aquâ, sanguinem tuum elui, téque oleo unxi, 10. vestivi te vestibus acû pictis, calceos rubros tibi dedi, substravi te bysso & texi te serico; 11. mundo muliebri te instruxi, imposui manibus tuis armillas, & torquem faucibus; 12. dedi annulum nari tuæ, inaures auribus tuis, & coronam decoram capiti tuo. 13. Ornata es auro & argento, vestis tua fuit byssina, serica, atque acu picta: simila, melle & oleo vescebaris; pulcherrima facta eras & ad regiam usque dignitatem perveneras. 14. Fama pulcritudinis tuæ per Gentes sparsa erat; quia absoluta fuit, cum ornatu, quem tibi imposueram, ait Dominus Jehova. Caput XVI.

15. Sed quia fidebas pulcritudini tuæ, scortata es, spretâ famâ tuâ, atque in quemvis viatorem scortationes tuas effudisti, ejus facta est *tua forma*. 16. Sumsisti è vestimentis tuis ornastique excelsa tua maculosis *cortinis*, inque iis scortata es, *eo modo* qui non contigerat, neque *posthac* erit. 17. Accepisti vasa, quibus gloriabaris, ex auro atque argento meo, quæ tibi dederam, fecistíque tibi imagines masculorum, cum quibus scortata es. 18. Sumsisti vestem tuam acu pictam, quâ eas texisti, oleúmque & suffitum meum coram iis posuisti. 19. Panem meum, quo te donaveram, similam, oleum & mel quæ comedenda tibi dedi, iis edenda adposuisti, in odorem placamenti; quod factum est, ait Dominus Jehova. 20 Cepisti filios tuos & filias tuas, quos mihi pepererant matres, eosque illis *Diis* mactavisti, ut absumerentur igne. An parum videbatur te scortatam esse, 21. ut præterea jugulares filios meos, ut eos illis adoleres? 22. In omnibus tuis abominandis factis & scortationibus, non es recordata temporis adolescentiæ tuæ, cùm esses retecta, nuda atque in sanguine tuo provoluta. 23. At post omnem tuam nequitiam (væ, væ tibi! ait Dominus Jehova) 24. ædificasti tibi suggestum, & locum editum, in quavis platea, fecisti. 25. Ad capita omnia viarum ædificasti tibi locum editum & fœdasti formam tuam; divaricasti pedes omni prætereunti, & fornicationes ingenti numero admisisti,

misisti. 26 Scortata es cum Ægyptiis vicinis tuis, quibus est magna caro, multásque
admisisti scortationes, ut me irritares. 27. Nunc verò extendi manum meam contra te,
demensum tuum minui, & tradidi te libidini eorum qui te oderant, filiarum,
nempe, Philisthæorum, quas pudet facinorosæ tuæ viæ. 28. Scortata etiam es cum
Assyriis, sine satietate, fornicata es, *inquam*, cum illis, necdum es satiata. 29. Mul-
tam etiam scortationem admisisti, in terra Chananæa, usque ad Chaldæam, neque etiam,
hac in re, satiata es. 30. Quàm languidus factus est animus tuus, ait Dominus Jeho-
va, dum omnia ista facis, *quæ sunt* opus mulieris meretricis, quæ est sui juris; 31. cùm
ædificares suggesta tua in capite omnis viæ, atque in omni via excelsa faceres; nec ta-
men fuisti meretricis instar, in spernenda mercede. 32. Mulier adultera, pro viro suo,
excipit alienos. 33. Omnibus meretricibus dare solent mercedem, at tu donasti merce-
de omnes amasios tuos, eósque conducebas, ut ad te undequaque ingrederentur, in
scortationibus tuis. 34. In te & tuis scortationibus, contrarium factum est aliis mulie-
ribus, nec post te *alia similis* scortatio admissa est, cùm dederis mercedem, nec merces
data tibi fuerit, & contrà *quàm faciunt aliæ* te gesseris.

35. Quamobrem, tu meretrix, audi verba Jehovæ: 36. sic dixit Dominus Jehova;
quandoquidem æs tuum profudisti & retecta est nuditas tua tuis amasiis in scortationi-
bus tuis, & omnibus stercoreis & abominandis tuis *Diis*, & pro cædibus filiorum tuo-
rum, quos iis dedisti; 37. propterea congregabo omnes amasios tuos, quibus jucunda
fuisti, & omnes quos amasti, cum omnibus, quos odio habuisti; congregabo, *inquam*, eos
adversus te undequaque, retegámque iis tuam nuditatem, quam totam videbunt. 38. Ju-
dicium in te instituam, *qualia* sunt judicia de adulteris, & sanguinem effundentibus, da-
bóque te cædendam iræ & zelotypiæ. 39 Tradam te in eorum manum, destruent
suggesta tua, diruent excelsa, vestibus tuis spoliabunt te, auferent vasa, quibus te orna-
bas, relinquéntque te nudam & retectam? 40 Adducent contra te cœtum, téque la-
pidibus obruent, & gladiis suis confodient. 41. Igne comburent domos tuas atque exer-
cebunt in te judicia, coram multis mulieribus; faciámque ut meretrix esse desinas, néve
mercedem ampliùs des. 42. Faciam ut sedetur ira mea in te, recedet zelotypia mea à
te, quiescam, ne amplius irascar. 43. Quia oblita eras dierum adolescentiæ tuæ, &
me hisce omnibus provocaras: vicissim ego de via tua supplicium sumsi, ait Dominus
Jehova; nec perfecisti quod omnibus abominandis factis tuis moliebaris. 44 Quicum-
que proverbiis utitur, hoc in te utetur, his verbis: qualis mater, talis filia. 45. Filia
es matris tuæ tu, quæ virum & filios suos fastidiebat; soror es tu tuæ sororis, *ambæ*
fastidierunt viros & filios suos. Mater vestra Chitthæa & pater Amorrhæus fuit. 46. So-
ror tua major *natu* fuit Samaria, ejúsque filiæ, quæ habitat ad sinistram tuam; Soror
verò *natu* minor, quæ ad dextram habitabat, fuit Sodoma, & filiæ ejus. 47. Neque in
earum viis incessisti atque abominanda eorum facta imitata es, quasi parum *hoc fuisset*,
fastidiisti, & corruptiorem te exhibuisti illis, in omnibus tuis viis. 48. *Ne* vivam ego,
ait Dominus Jehova, si se gessit Sodoma, quæ soror tua est, & filiæ ejus, quemad-
modum tu & filiæ tuæ fecistis. 49. En hæc fuit depravatio sororis tuæ Sodomæ; su-
perbia, satietas panis, secura tranquillitas ei filiabúsque ejus fuere; nec manum egeni
ac mendici confirmabant. 50. Superbæ factæ erant, résque abominandas admittebant,
coram me; *ideóque* eas amovi, quemadmodum vidisti. 51. Samaria verò ne dimidiam
quidem partem peccatorum tuorum admisit, plura abominanda facta admisisti quàm il-
læ; effecisti ut sorores tuæ innocentes viderentur, omnibus abominandis tuis factis
52. Quare etiam tu fer ignominiam tuam, quæ damnabas sororem tuam, ob peccata
tua, quibus res majore abominatione dignas, quàm illæ admisisti, ita ut innocentiores
te viderentur; tu quoque, *inquam*, erubesce & fer ignominiam tuam, cùm feceris ut
justæ viderentur sorores tuæ.

53. Reducam tamen earum captivos, Sodomæ & filiarum ejus captivos, Samariæ
& filiarum ejus captivos, & tuos ipsius captivos, inter illos; 54. ut feras ignominiam
tuam atque erubescas, propter omnia quæ fecisti, cùm eas solareris. 55. Sorores tuæ
Sodoma & filiæ ejus, in antiquas suas sedes revertentur; redibunt & Samaria ac filiæ
ejus in veteres suos agros, túque & filiæ tuæ pariter ad pristinas sedes revertemini.
56. Non fuit Sodomæ sororis tuæ mentio, in ore tuo, tempore superbiæ tuæ. 57. an-
tequàm revelaretur tua improbitas, ut tempore opprobrii filiarum Syriæ, & omnium ejus
finitimarum, filiarúmque Philisthæorum, quæ te circumquaque aspernabantur. 58. Pra-
va tua molimina atque abominanda facta tu feres, ait Jehova. 59. Sic enim, ait Do-
minus Jehova, me tecum geram, quemadmodum tu te gessisti; quæ *ita* sprevisti jus-
juran-

jurandum, ut fœdus fregeris. 60. Recordabor tamen ego fœderis mei tecum *initi*, tempore adolescentiæ tuæ, & fœdus æternum tecum confirmabo. 61. Recordaberis viarum tuarum, & erubesces, cùm receperis tuas sorores te *natu* majores, unà cum minoribus natu, dederóque tibi eas, ut filiæ *tuæ* sint, sed non ex fœdere tuo. 62. Firmabo ego fœdus meum tecum, & Jehovam me esse cognosces, 63. ut *delictorum tuorum* recorderis, pudoréque adficiaris, & præ rubore vultûs tui os non ampliùs aperias, cùm placatus tibi fuero, propter omnia quæ fecisti, ait Dominus Jehova.

Parabolica descriptio sortis Sedekiæ Regis Judæ, ejúsque explicatio, cui subjicitur promissio de Messia.

1. FActa sunt etiam ad me verba Jehovæ, in hanc sententiam: 2. Fili hominis, Caput XVII.
proloquere ænigma, & profer parabolam de domo Israëlis, 3. ac *sic* dicito: ita dixit Dominus Jehova: Aquila magna, magnis alis, longis plumis, plena pennis, quibus erat variegata, venit ad Libanum, adripuítque verticem cedri, 4. & summum ramorum ejus avulsit, quem adtulit in terram Chananæam, atque in emporio posuit. 5. Sumsit etiam è semine ejus terræ, posuitque in agro plantarii, quem delegerat juxta aquam multam, & diligenter *terræ* mandavit. 6. Germinavit ergo, & factúm est vitis luxurians, sed humili trunco, ita ut rami ejus ad eam essent conversi, útque radicibus suis niteretur; & cum facta est vitis, protulit palmites & flagella.

7. Rursus fuit aquila quædam magna, magnis alis & multis pennis, ad quam hæc vitis flectebat radices suas, & ramos suos ad eam emittebat, ut irrigaret eam ex ilicibus plantarii sui. 8. In agro fertili & juxta aquam multam plantata, ut emitteret frondes, & fructum ferret, ita ut eximia vitis evaderet.

9. Dic: sic ait Dominus Jehova, an res bene ei cedet? Annon radices ejus evellet, fructus ejus exscindet, ut *planta* arescat, & omnes surculi qui fruticaverant, exsiccentur; *idque* non magnâ vi, nec multo populo, ut eam radicitus tollat? 10. En plantata est, an prosperè res cedet? annon cùm eam adtigerit ventus Orientalis, exsiccabitur & in ilicibus germinis sui arescet? 11. Facta postea sunt verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam: 12. dic domui rebelli: annon scitis quid hæc *sibi velint?* Dicito: en venit Rex Babylonis Jerosolimam, cepítque Regem & principes ejus, atque abduxit eos secum Babylonem. 13. Tum cepit *virum* è regia stirpe, fœdus cum eo feriit, ab eo jusjurandum exegit, regionísque proceres cepit; 14. ut esset regnum humile, ne superbiret, *sed* ut observans esset fœderis, atque in eo staret. 15. Verùm *is* in illum rebellavit, missis in Ægyptum legatis, ut sibi darentur equi & copiæ multæ. An *res ei* bene cedet? an hæc faciens evadet; & fracto fœdere, effugiet? 16. *Ne* vivam ego, ait Dominus Jehova, nisi in sedibus Regis, qui Regem eum fecit, cui datum jusjurandum sprevit, cum quo initum fœdus fregit, cum eo in media Babylonia moriatur. 17. Non magno exercitu, neque copiis multis, bellum cum eo geret Pharaho, sed structo aggere, ædificatáque turri, ad multos occidendos. 18. Sprevit jusjurandum, ut fœdus frangeret; dedit manum suam, & cùm hæc omnia fecerit, non evadet. 19. Propterea, sic ait Dominus Jehova: *ne* vivam ego, nisi jurisjurandi quod sprevit, & fœderis mei, quod irritum fecit, pœnas de eo sumsero. 20. Expandam in eum rete meum, capietur meâ sagenâ, faciam ut abducatur Babylonem, & judicium illic feram de defectione, quâ à me descivit. 21. Omnes qui fugient, cum eo, gladio cadent, cum omnibus suis turmis, reliqui in omnes ventos spargentur, & me Jehovam adloquutum esse intelligetis.

22. Sic dixit Dominus Jehova: ego sumam tenerum ramum è summo vertice cedri, eúmque exscindam & plantabo in monte excelso & sublimi. 23. In altissimo monte Israëlis, eum plantabo, ubi emittet ramos, fructum edet, fiet eximia cedrus, & habitabunt sub eo omnes aves, omnes volucres sub umbra ramorum ejus nidificabunt. 24. Tum intelligent omnes arbores agrorum me Jehovam arborem altam humilem reddere, atque arborem humilem adtollere; exsiccare etiam arborem virentem, & facere ut fruticet arbor sicca. Ego Jehova hæc dixi, atque faciam.

Confu-

Confutatur à Deo impietas Judæorum, dictitantium hebetes esse ipsorum dentes, ob omphaces à Majoribus suis comestos, quibus verbis Deum injustitiæ arguebant.

CAPUT XVIII. 1. FACTA sunt verba à Jehova, ad me, in hanc sententiam: 2. cur vos utimini
hoc adagione, cùm loquimini de terra Israëlitica: patres quidem comederunt u-
vam acerbam, filiorum verò dentes propterea obstupuerunt. 3. *Ne* vivam ego, ait
Dominus Jehova, si ulteriùs, in Israële, eo adagio utemini. 4. Omnes animæ meæ
sunt, ut anima patris, sic & anima filii; anima quæ deliquerit ipsa morietur. 5. Si
quis vir fuerit innocens, juráque & justitiam sequutus fuerit; 6. nec in montibus co-
mederit, nec oculos sustulerit ad stercoreos Deos domûs Israëlis; uxorem proximi sui
non vitiaverit, nec ad mulierem menstruis laborantem accesserit; 7. neque ullum op-
presserit, creditori pignus reddiderit, aliena non rapuerit, panem suum esurienti de-
derit, nudum vestimento texerit; 8. fœnori non collocarit, neque usuram acceperit,
manum suam ab iniquis factis averterit, judicium ex veritate, inter duos *litigantes*, tu-
lerit, 9. qui in institutis meis incesserit, jura mea observarit, ut ad veritatem se com-
poneret; is justus erit, & vivet, ait Dominus Jehova.
10. Si verò genuerit filium grassatorem qui sanguinem effundat, faciátque unum ex
iis, *quæ illicita sunt.* 11. & *quæ præcepta sunt* eorum nihil faciat, qui in montibus co-
mederit, qui uxorem proximi sui vitiarit, 12. egenum & pauperem oppresserit, aliena
rapuerit, pignus non reddiderit, ad stercoreos Deos sustulerit oculos, abominanda com-
miserit; 13. fœnori collocarit, atque usuram acceperit; *an ejusmodi homo* vivet? *Imò*
non vivet; cùm omnia illa abominanda facta admiserit, morietur, & mortis suæ causa
ipse fuerit.
14. Si verò *& ipse* genuerit filium, qui cùm viderit omnia peccata, quæ pater suus
admisit, nec tamen ea imitatus fuerit, 15. non comederit in montibus, oculos non
sustulerit ad stercoreos Deos domûs Israëlis, uxorem proximi sui non vitiarit, 16. ne-
minem oppresserit, pignus non acceperit, aliena non rapuerit, panem suum esurienti de-
derit, nudum vestimento operuerit, 17. ab afflicto manum suam averterit, nec fœnus,
nec usuram acceperit, jura mea observarit, in institutis meis incesserit, *ejusmodi* homo
non morietur, propter iniquitatem patris sui, sed vivet. 18. Pater ejus *tantùm*, quia
oppressor fuit, fratris sui *bona* rapuit, ídque quod bonum non erat admisit, inter popu-
lares suos, *is demum*, propter iniquitatem suam, morietur.
19. Si dixeritis: cur non fert filius pœnas iniquitatis patris? Exercuit, *nimirum*, fi-
lius jus & justitiam, omnia mea instituta observavit & fecit, *ideóque vivet.* 20. Anima
quæ peccaverit morietur, filius non feret *pœnas* iniquitatis patris, nec pater feret *pœnas*
iniquitatis filii. Justitia justi ei proderit, & improbitas improbi ei nocebit. 21. Sed
improbus, qui *ad sanam mentem* redierit, ex omnibus suis peccatis, quæ admisit, meá-
que instituta observarit, júsque & justitiam exercuerit, vivet, nec morietur. 22. Nul-
la ejus defectionum, in quas incidit, ei memorabitur, ob justitiam, quam exercuerit,
vivet. 23. An delector morte improbi, ait Dominus Jehova, non verò reditu ejus à
suis viis, ut vivat? 24. *Contrà* si justus à justitia sua se averterit, atque iniquè se ges-
serit, pro omnibus abominandis factis improbi, an vivet? *Imò* nulla ejus justè facta
memorabuntur propter defectionem suam, & peccatum quod admiserit, propter hæc,
inquam, morietur.
25. Attamen dixistis: non est æqua via Domini; verùm audito, domus Israëlis, an-
non est æqua via mea? annon *potiùs* viæ vestræ iniquæ sunt? 26. Cùm justus se aver-
terit à justitia sua, atque iniquè facta admiserit, propter iniqua illa facta, quæ admise-
rit, morietur. 27. Cùm verò redierit *ad bonam frugem* improbus ab improbis factis,
quæ admisit, júsque & justitiam exercuerit, *ille demum* animam suam servabit. 28. *Re*
animadversâ, aversus est ab omnibus defectionibus, in quas incidit, vivétque, nec mo-
rietur. 29. Dixerunt tamen domus Israëlis: æqua non est via Domini. An meæ viæ
non sunt æquæ, domus Israëlis? annon *potiùs* viæ vestræ æquæ non sunt? 30. Itaque
de unoquoque vestrûm, ex viis ejus judicabo, ô domus Israëlis, dixit Dominus Je-
hova. Redite ergo *ad saniorem mentem*, & revocate *animos vestros* ab omnibus defectio-
nibus vestris, nec vitium vestrum vobis offendiculo erit. 31. Abjicite à vobis omnes
defectiones vestras, quibus deliquistis, & facite vobis cor novum & spiritum novum,
nam

nam cur moreremini, domus Iſraëlis? 32. Neque enim delector morte morientis, ait Dominus Jehova; revocate *à malo animos veſtros*, & viv[illegible].

Jubetur Propheta querelam fundere de Judæorum ſtatu, qui deſcribuntur ſub imagine leænæ & vitis luxuriantis.

1. TU verò tolle leſſum, de principibus Iſraëlis 2. & dicito: cur mater tua leæna, inter leones procubuit, atque inter leunculos catulos ſuos educavit? 3. Emiſit unum è ſuis catulis, qui leunculus factus eſt, didicítque prædam rapere & hominem comedit. 4 Cùm audiſſent de eo gentes, in foſſa earum captus eſt, abduxerúntque eum hamis in terram Ægyptiam. 5. Videns ergo mater *fruſtra* fuiſſe exſpectationem ſuam, ſumſit alterum è catulis ſuis, quem leunculis admiſcuit. 6. Dum verſabatur inter leones, leunculus factus didicit prædam rapere & hominem comedit. 7. Conſtupravit etiam viduas eorum, urbes vaſtavit, terráque & quidquid eam implebat deſolata ſunt, propter rugitûs ejus ſonum. 8. Collocaverunt verò contra eum gentes vicinarum provinciarum, & expanderunt rete ſuum, atque in foſſa earum captus eſt. 9. Hamis abductum in carcerem conjecerunt, duxerúntque *inde* ad Regem Babyloniorum: eum in arces munitas ablegarunt, ne ampliùs vox ejus in montibus Iſraëlis audiretur. CAPUT XIX.

10. Mater tua eſt inſtar vitis ex ſimilitudine tua, juxta aquas plantata, ubi fructus & frondes edidit, propter aquæ copiam. 11. Fuerunt illi flagella valida, apta ſceptris dominantium, extulit ſe truncus ejus inter palmites, & conſpicuus factus eſt, altitudine & multitudine ramorum. 12 At evulſa eſt per iram, atque in terram dejecta, ventus orientalis fructum ejus exſiccavit, confracta ſunt, vel aruerunt valida ejus flagella, ignis ea conſumſit. 13. Nunc plantata eſt in deſerto, in terra ſicca & ſiticuloſa. 14. Egreſſus eſt ignis è virgis ramorum ejus, qui fructum ejus abſumſit, nec ampliùs in ea fuit flagellum validum, *quod poſſet eſſe* ſceptrum dominanti. *Facta eſt* illa *vitis* lamentatione *digna*, & lamentationis *argumentum*.

Judæi cùm veniſſent conſultum Deum operâ Ezekielis, à Propheta graviter caſtigantur, & minis propter nequitiam excipiuntur, nec eo ſeciùs meliorem poſtea ſortem exſpectare jubentur.

1. ANNO verò ſeptimo, quinto *menſe*, decimo die menſis, venerunt ad me viri è ſenioribus Iſraëlis, ad interrogandum Jehovam, ſederúntque coram me. 2. Facta ergo ſunt verba Jehovæ ad me, in hanc ſententiam. 3. Fili hominis, adloquere Senes Iſraëlis, iíſque dicito: ſic ait Dominus Jehova; an venitis vos, mei interrogandi causâ? *Ne* vivam ego, ſi interrogor à vobis, dicit Dominus Jehova. 4. Annon eos [damnabis, annon eos damnabis, Fili hominis? Fac ut ſciant abominanda patrum ſuorum facta, 5. iíſque dicito: ſic ait Dominus Jehova; die, quo elegi Iſraëlem, quo manum ſuſtuli proli domûs Jacobi, atque iis, in terra Ægyptia, innotui, & ſuſtuli iis manum, dicens: ego ſum Jehova Deus veſter; 6. die, quo manum ſuſtuli illis, eóſque è terra Ægyptia eduxi, in terram quam iis exploravi, fluentem lacte & melle, quæ eſt decus omnium terrarum, 7. dixi illi: quiſque res abominandas oculorum ſuorum projicite, neque ſtercoreis Ægypti *Diis* vos polluite; ego Jehova ſum Deus veſter. 8. Rebellarunt verò contra me, nec voluerunt mihi auſcultare, nec res abominandas oculorum ſuorum abjicere, nec ſtercoreos *Deos* Ægypti reliquerunt. Tum cogitavi de effundenda in eos ira mea, déque explenda indignatione mea, in media Ægypto; 9. ſed nominis mei causâ *non* feci, ne violaretur coram gentibus, inter quas fuerant, coram quibus iis innotueram *Iſraëlitis*, ut eos ex Ægyptia terra educerem, 10. fecíque ut illinc exirent, eóſque adduxi in deſertum. 11. Tum dedi eis inſtituta mea & jura pateſeci; quæ quiſquis obſervarit, per ea vivet. 12. Præterea Sabbatha mea iis dedi, ut ſignum eſſent inter me & illos, ut ſcirent me eſſe Jehovam, qui eos ſibi conſecraſſet. 13. Rebellaverunt rurſus contra me domus Iſraëlis in deſerto, in inſtitutis meis non inceſſerunt, mea jura repudiarunt, quæ quiſquis obſervarit, per ea vivet; Sabbatha mea graviter polluerunt; cogitavíque de effundenda in eos ira mea in deſerto, ad eos abſumendos; 14. ſed nominis mei causâ *non* feci, ne violaretur coram gentibus, ante quarum oculos eos eduxeram. 15. Præterea ſuſtuleram iis manum meam in deſerto, me non intro- CAPUT XX.

tromissurum fuisse in terram, quâ eos donavi, lacte & melle fluentem, decúsque omnium terrarum; 16. quia jura mea repudiarant, in institutis meis non incesserant, Sabbatha mea profanarant, eò quòd animus eorum stercoreos *Deos* sequebatur. 17. Attamen iis pepercit oculus meus, ne eos delerem, neque illos absumsi in deserto. 18. Tum dixi eorum filiis in solitudine: in institutis patrum vestrorum ne incedite; nec consuetudines eorum observate, nec vos stercoreis *Diis* polluite. 19. Ego Jehova sum Deus vester, in institutis meis incedite, jura mea observate & facite. 20. Mea Sabbatha sacra habetote, sintque signum, inter me & vos, ut notum sit me Jehovam esse Deum vestrum. 21. At rebellarunt in me filii, in institutis meis non incesserunt, nec jura mea recordati sunt, ut ea observarent; quæ quisquis fecerit, per ea vivet, Sabbatha mea violarunt; cogitavíque de effundenda in eos ira mea, ut explerem indignationem meam in deserto. 22. Sed averti manum meam ídque feci nominis mei causâ, ne violaretur coram gentibus. 23. Sustuli etiam eis manum meam in deserto, *& dixi* fore ut eos dissiparem per gentes & disjicerem per terras; 24. quia jura mea non observarant, instituta mea repudiarant, Sabbatha mea violarant, oculíque eorum stercoreos suos *Deos* requirebant. 25. Etiam ego eis dedi instituta non bona, & jura per quæ non viverent. 26. Pollutos habui in muneribus suis, quia traducebant *per ignem* omne primogenitum uteri, ut eos desolarem, quò me Jehovam esse intelligerent.

27. Propterea adloquere domum Israëlis, Fili hominis, iísque dicito: sic ait Dominus Jehova: prætera, hac in re, contumeliosi in me fuerunt patres vestri, delictis, quæ in me admiserunt. 28. Feci ut ingrederentur terram, de qua manum sustuleram, fore ut eâ illos donarem; at illi conspecto quovis colle excelso & quavis arbore frondosâ, illic victimas suas mactarunt, dona sua (indignationis *meæ causam*) obtulerunt, posuerunt ibi odorem placamentorum suorum, & libarunt sua libamina. 29. Dixi verò eis: quodnam est excelsum, ad quod vos itis? ideóque vocatum est excelsum (*Hebraïcè Bamah*) ad hunc usque diem. 30. Dic ergo domui Israëlis: sic dixit Dominus Jehova: annon viâ patrum vestrorum polluti vos *etiam* estis, & cum abominandis eorum *Diis* scortamini? 31. Cùm offertis dona vestra, quando transmittitis filios vestros per ignem, impurati estis, omnibus idolis vestris, ad hunc usque diem.

Ego verò interrogarer à vobis, domus Israëlis? Ne vivam, dixit Dominus Jehova, si à vobis interroger. 32. Id etiam, cujus vobis in mentem venit, non erit, cùm dicitis: erimus instar gentium & familiarum terræ, ut lignum & lapidem colamus. 33. Ne vivam ego, ait Dominus Jehova, ni manu forti, brachio extenso, atque irâ effusâ, in vos regnem. 34. Educam vos è populis, colligam vos è terris, per quas disjecti estis, manu validâ, brachio porrecto, effusâque excandescentiâ. 35. Faciam ut veniatis in *locum* à populis desertum, atque illic, facie ad faciem conversâ, vobiscum disceptabo: 36. quemadmodum disceptavi cum patribus vestris in deserto Ægypti; sic disceptabo vobiscum, ait Dominus Jehova. 37. Faciam ut transeatis, sub virgâ, & vos adducam *vinctos*, vinculo fœderis. 38. Repurgabo è vobis rebelles, & qui defecerunt à me, è terra peregrinationum suarum educam eos, nec tamen terram Israëlis ingredientur, & me Jehovam esse scietis. 39. O domus Israëlis, sic dixit Dominus Jehova, ite quisque ad stercoreos suos Deos, eos colite, etiam postea, si ii estis, qui mihi non auscultant; nec ampliùs nomen meum sanctum polluetis, donariis vestris, & stercoreis *Diis*.

40. Nam in sacro meo monte, in monte excelso Israëlis, ait Dominus Jehova, me colat tota domus Israëlis, quanta erit in terra: ibi vobis delectabor, ibi quæram vestras oblationes elatas, & primitias donorum vestrorum in omnibus rebus consecratis. 41. Vobis *quasi* odore placamenti delectabor, cùm vos è populis eduxero, atque è terris, in quas estis disjecti, vos collegero, & sanctum me ostendam in vobis, coram gentibus. 42. Scietis me esse Jehovam, cùm vos intromisero in terram Israëliticam, in terram quâ, sublata manu, Majores vestros me donaturum promiseram. 43. Illic memores eritis viarum vestrarum atque omnium studiorum vestrorum, quibus polluti fuistis, vósque palam pigebit vel tædebit omnium pravorum facinorum, quæ admisistis. 44. Intelligetis autem me esse Jehovam, quando, propter nomen meum, me geram erga vos, non pro malis vestris viis, proque studiis vestris corruptis, ô domus Israëlis, ait Dominus Jehova.

Vati-

Vaticinia in Judæos atque Hammonitas.

45. FACTA sunt verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam: 46. Fili hominis, converte vultum tuum in viam austrum versùs *tendentem*, stilláque de meridie & vaticinare de silva agri meridiana. 47. Dices autem silvæ meridianæ: audi verba Jehovæ: sic dixit Dominus Jehova, en tibi ignem subjiciam, atque absumet in te omnem arborem viridem & omnem arborem siccam; nec exstinguetur flamma *semel* accensa, sed eâ comburentur omnia latera, à meridie ad septemtrionem. 48. Videbit omnis caro me Jehovam eam accendisse, *cùm* non exstinguetur. 49. Tum dixi, ah! Domine Jehova; dicunt isti de me; annon *semper* ille similitudines profert?

CAPUT XXI.

1. Facta sunt verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam: 2. Fili hominis, converte faciem tuam Jerosolimam versùs, stilla de ejus sacrariis & vaticinare de terra Israëlis. 3. Dices autem terræ Israëlis: sic dixit Jehova: en ego tibi *dico*: Stringam gladium meum è vagina, atque exscindam ex te insontem & sontem. 4. Quia ex te exscidero insontem & sontem, ideò egredietur gladius meus contra omnem carnem, à meridie ad septemtrionem. 5. Intelliget omnis caro me esse Jehovam, qui eduxi gladium meum è vagina, *in quam* non ampliùs revertetur. 6. Tu verò, Fili hominis, ingemisce cum contritione lumborum, cum amarore ingemisce, iis spectantibus. 7. Cùm autem tibi dicent: cur *ita* gemis? dices: propter famam, quia venit fama *fore ut* cor omne liquescat, remittantur omnes manus, contrahatur omnis spiritus, & omnia genua *in* aquam eant. Jam venit *fama* & *res* fiet, ait Dominus Jehova.

8. Præterea verba Jehovæ ad me facta sunt, in hanc sententiam. 9. Fili hominis, vaticinare & dic: sic ait Jehova: dic: gladius exacutus est, atque abstersus. 10. Ut juguIet est exacutus; útque splendeat, abstersus. An gaudebimus virgâ filii mei omne lignum spernente? 11. Dedit eum gladium, ut tergeretur, & manu teneretur. Hic est exacutus gladius, hic est abstersus, ut tradatur in manum occidentis. 12. Clama & ejula, Fili hominis, quia hic gladius *paratus est* in populum meum & in omnes principes Israëlis. Terrores, ob gladium, erunt populo meo; propterea percute femur; 13. nam *hæc est* exploratio, & quid si virga fastidiosa non erit? ait Dominus meus Creator. 14. Tu verò, Fili hominis, vaticinare, & complode manus; duplicabitur, imò triplicabitur gladius confossorum: hic est gladius confossi magni, atque ad eos penetrans. 15. Quare ut colliquescat cor omne, atque augeantur offendicula in omnibus eorum urbibus, terrorem injeci iis gladii, ah! facti ut fulguret, atque exacuti ad mactationem. 16. Quære solitudinem, ad dextram te converte, dispone te, converte te ad sinistram; in quamcumque partem acies tua sit parata. 17. Etiam ego complodam manibus, & sedabo meam iram; ego Creator sum loquutus.

18. Facta sunt deinde Jehovæ ad me verba, in hanc sententiam: 19. Tu, Fili hominis, propone tibi duas vias, *per quas* veniat gladius Regis Babyloniæ; *è* terra una ambæ oriantur & spatium *tibi* delige, in capite viæ ad urbem delige. 20. Vias tibi propones, *per quas* veniat gladius, *eam quæ tendit* Rabbatham Hammonitarum; & *eam quæ tendit* ad Judam & Jerosolimam urbem munitam. 21. Stetit enim Babyloniorum Rex in compito, in capite duarum viarum, ut divinationem instituat, expolivit sagittas, interrogavit imagines, inspexítque jecur *victimarum*. 22. In dextra ejus *fuit* divinatio Jerosolimæ, ut admoveret arietes, os aperiret ad cædem, tolleret vocem cum vociferatione, admoveret arietes portis, strueret aggerem, ædificaret turrim. 23. Attamen visa est hæc Babyloniis divinatio fallax, *quia* juraverant iis *Jerosolimitani*; hæc verò *divinatio* improbitatem revocabat in memoriam, ut caperentur. 24. Ideò sic dixit Dominus Jehova: quia revocatis memoriam iniquitatis vestræ, dum defectiones vestras retegitis, ut cernantur peccata vestra, in omnibus studiis vestris; quia *hæc* revocatis in memoriam, manu capiemini. 25. Tu verò profanus *es &* improbus, ô princeps Israëlis, cujus dies venit, tempore iniquitatis tuæ *&* finis. 26. Sic dixit Dominus Jehova; amove hanc cidarim, & adtolle coronam hanc, non illam; humilem adtollens, & altam deprimens. 27. Obliquam, obliquam, obliquam hanc ponam; nec etiam hæc erit, donec venerit is cujus hoc jus est, & cui dabo.

28. Tu verò, Fili hominis, vaticinare & dic: sic ait Dominus Jehova Hammonitis, atque ad eorum opprobrium dic: gladius, gladius strictus *est* ad jugulationem & tersus ad absumendum, quia fulgurat; 29. dum *vates* tibi vident falsa, & divinant mendacia, ut te addant cervicibus confossorum improborum, quorum dies venit, tempore

 ini-

iniquitatis, & finis. 30. Repone eum in vaginam; in loco in quo conditus es, ô
Hammonita, in terra negotiationum tuarum, de te judicium feram. 31. Effundam in te
indignationem meam, in igne excandescentiæ meæ, flatum contra te mittam, téque tradam
in manum virorum ferocium, qui perniciei *tuæ* fabri erunt. 32. Igni pastui eris, san-
guis tuus in media *tua* terra effundetur; non memoraberis ampliùs, nam ego Jehova
sum loquutus.

Vaticinia in Judæos, omniúmque ordinum castigationes.

CAPUT XXII. 1. VERBA Jehovæ ad me facta sunt, in hanc sententiam: 2. Annon damnabis, tu
Fili hominis, annon damnabis urbem sanguinariam, omniáque ejus abominanda
facta ei nota facies? 3 Dicito: sic ait Dominus Jehova: urbs est quæ in se effundit san-
guinem, ut veniat tempus suum, quæque facit stercoreos *Deos*, contra se; ut pollua-
tur. 4. Deliquisti in sanguine tuo, quem effudisti, atque in stercoreis *Diis*, quos fe-
cisti, polluta es, fecisti ut adpropinquaret dierum tuorum *finis*; annos, *quibus stabis*, ad-
tigisti; ideóque te in opprobrium omnibus gentibus, atque in omnium terrarum ludi-
brium tradidi. 5. Proximæ *tibi*, & à te remotæ illudent tibi, ô polluta nomine, &
magni tumultûs. 6. Principes Israëlis, quisque, pro viribus suis, fuerunt apud te,
ut sanguinem effunderent. 7. Parentes suos spreverunt apud te, peregrinum oppresse-
runt apud te, viduam & pupillum defraudarunt apud te. 8. Sacraria mea sprevisti &
Sabbatha mea profanasti. 9. Calumniatores fuerunt in te, ad effundendum sanguinem,
apud te comederunt in montibus, & scelera commiserunt apud te. 10. *Est quæ* nudita-
tem patris retexerit in te, *sunt qui* menstruorum causâ immundam compresserint in te.
11. Unusquisque cum uxore proximi sui rem abominandam admisit, unusquisque nu-
rum suam scelerate polluit, unusquisque sororem suam, filiam patris sui, compressit, apud
te. 12. Munus acceperunt in te, ad effundendum sanguinem, usuram & fœnus accepisti,
lucrum captasti è proximo tuo eum opprimendo, oblitáque es mei, ait Dominus Jehova.
13. En ego complosi manus, ob avaritiam tuam, quam exercuisti, & cædes, quæ intra
te factæ sunt. 14. An tibi animus constabit? an manus tuæ firmæ erunt, in diebus qui-
bus faciam *hæc* tecum. (Ego Jehova loquutus sum, *id*que exsequar.) 15. Spargam te,
per gentes, disjiciam te per terras, faciámque ut desinat immunditia, quæ in te est,
16. Intra te profanaberis, in conspectu gentium, méque Jehovam esse intelliges.
17. Præterea verba Jehovæ mihi prolata sunt, in hanc sententiam: 18. Fili hominis,
facta est mihi domus Israëlis scoria: quotquot sunt æs, stannum, ferrum, plumbum in
catino, scoriæ argenti fuere. 19. Ideò sic dixit Dominus Jehova: quia vos omnes
scoriæ facti estis, mox congregabo vos in mediam Jerosolimam. 20. Ut argentum, æs,
ferrum, plumbum & stannum in catinum colligantur, ut ignis flatu accensus ea lique-
faciat: sic vos in ira mea, atque in excandescentia congregabo, faciámque ut quieti si-
tis, quò curem vos liquefieri. 21. Congregabo, *inquam*, vos, ignémque iræ meæ fla-
tu contra vos accendam, atque in ea *urbe* liquefietis. 22. Quemadmodum liquefit ar-
gentum, in medio catino, sic liquefacti in ea eritis, & scietis me esse Jehovam, cùm
excandescentiam meam in vos effudero.
23. Fuerunt etiam Jehovæ verba ad me, in hanc sententiam: 24. Fili hominis, tu
es terra quæ non mundata es, non es pluviâ rigata, die indignationis. 25. Est in ea con-
juratio Prophetarum ejus, qui sunt instar leonum rugientium & prædam auferentium,
homines absumserunt; potentiam & honorem consequuntur, viduarum Israëlis numerum
in eo augent. 26. Sacerdotes ejus meam legem perfregerunt, Sacraria mea polluerunt,
sacrum à profano non secreverunt, non ostenderunt mundi & immundi discrimen, Sab-
batha mea se nescire simularunt, atque inter eos profanabar. 27. Principes in ea erant,
instar luporum prædam rapientium, & parati ad effundendum sanguinem, & perden-
dos homines, lucri cupiditate. 28. Prophetæ ejus in eorum gratiam tectorio linebant,
falsa visa habebant, & mendacia divinabant; cùm dicerent: sic dixit Dominus Jehova,
nec tamen Jehova erat loquutus. 29. Populum terræ oppresserunt atque expilarunt,
egenum & pauperem adflixerunt, peregrinum sine jure oppresserunt. 30. Quæsivi in-
ter eos virum, qui sepem muniret, qui staret coram me, in diruta parte *muri*, pro terra,
ne periret; nec inveni. 31. In eos indignationem meam effundam, igne iræ meæ eos
absumam, viáque eorum ut in caput ipsorum recidat efficiam, ait Dominus Jehova.

Vatici-

Vaticinia & castigationes in Samariam & Jerosolimam, quæ sub imagine duarum sororum, earúmque impudicarum describuntur.

Caput XXIII.

1. Facta sunt ad me verba Jehovæ, in hunc sensum: 2. Fili hominis, duæ mulieres erant, unius matris filiæ. 3. *Hæ* scortatæ sunt in Ægypto in adolescentia sua, compressa sunt illic earum ubera & contrectatæ virginales mammæ. 4. Nomina iis erant Oholæ majori natu, & Oholibæ sorori ejus. Hæ mihi fuerunt, pepereruntque filios & filias, & nomina iis *imposita* Oholæ Samariæ, & Oholibæ Jerosolimæ. 5. Scortata verò est Ohola sub me, *amavitque* amantes Assyrios bellatores, 6. indutos hyacintho, duces, legatos, juvenes expetendos, quotquot erant, & equites, qui equis vehebantur. 7. Scortationibus suis eis dedita est, delectis Assyriorum, quotquot erant, quos omnes adamavit, & quorum cunctis stercoreis *Diis* polluta est. 8. Nec fornicationes suas ab Ægypto deseruit, quia concubuerant *Ægyptii* cùm ea, uberáque ejus virginalia compresserant, atque in eam scortationem suam effuderant. 9. Quamobrem tradidi eam in manum amatorum suorum Assyriorum, quos deperibat. 10. Illi autem retexerunt nuditatem ejus, filiósque & filias ejus ceperunt, eamque gladio interfecerunt; & fuit famosa, inter mulieres, postquam pœnæ de ea sumtæ fuissent.

11. Vidit *hæc* soror ejus Oholiba, corruptiórque fuit in amoribus suis, quàm illa, atque in scortationibus suis, quàm soror sua. 12. Assyrios deperiit, duces, legatos, bellatores cataphractos, equites qui vehebantur equis, juvenes expetendos, quotquot erant. 13. Vidi eam esse pollutam atque ambarum eamdem viam. 14. Sed *hæc* auxit scortationes suas, cùm vidisset viros pictos in pariete, imagines Chaldæorum minio expressas; 15. quorum lumbi erant cingulo cincti, quíque abundabant tinctis tæniis in capitibus suis, & speciem ducum præ se ferebant omnes, ad instar Babyloniorum, *quorum* Chaldæa est natale solum. 16. Deperiit eos ex specie, *quæ* oculos suos *feriit*, misitque ad eos nuncios in Chaldæam. 17. Venerunt verò ad eam Babylonii, in amorum cubile, contaminarunt eam, scortatione suâ, séque ipsa cum iis polluit; *nec eo seciùs* aliena ab iis facta est. 18. Cùm autem retexisset nuditatem suam, alienatus ab ea sum, quemadmodum alienus ab ejus sorore factus fueram. 19. At illa auxit suas scortationes, cùm recordaretur dierum adolescentiæ suæ, quibus in terra Ægyptia erat fornicata. 20. Deperiit Ægyptios, plusquàm solent eorum pellices, quia caro eorum est *instar* carnis asinorum, & fluxus *instar* fluxûs equorum. 21. Quæsivisti scelus adolescentiæ tuæ, cùm comprimerentur ab Ægyptiis ubera tua, propter adolescentiæ tuæ mammas.

22. Propterea, Oholiba, dixit Dominus Jehova; en ego amatores tuos contra te mox concitabo, à quibus alienata es, faciámque ut undequaque adversùs te veniant, 23. Babylonii & omnes Chaldæi; *qui te* invisant, vociferentur & accedant; omnes cum eis Assyrios, juvenes expetendos, duces & legatos, quotquot sunt, tribunos atque evocatos, omnes equis vectos. 24. Hi venient contra te rhedis, curribus, plaustris, cum *magno* cœtu populorum; scuto, clipeo & galeâ contra te instruentur undequaque; coram illis *te* in jus vocabo, & pro consuetudinibus tuis tibi jus dicent. 25. Zelotypiam meam tibi opponam, atque iracundè se erga te gerent, nasum & aures tuas abscindent, & quod postremum *supererit* gladio cadet; illi filios tuos & filias capient, & quod postremum *erit*, igne urbs absumetur. 26. Exuent te vestibus tuis, & vasa, quibus te ornabas, capient. 27. Faciam ut desinas *admittere* scelera tua, & fornicationem tuam, *cui adsuevisti* ex Ægypto; non tolles oculos ad Ægyptios, neque eorum memor eris. 28. Nam sic dixit Dominus Jehova; en mox tradam te in manum eorum, quos odisti, & à quibus aliena facta es. 29. Se gerent erga te odiosè, auferent omnia opificia tua, relinquent te nudam & retectam, aperietur fœditas scortationum tuarum, scelus tuum & libido. 30. Hæc tibi faciam, quia scortata es, cum gentibus, quandoquidem te stercoreis eorum *Diis* polluisti. 31. Ingressa es viam sororis tuæ, atque in manum tuam calicem ejus dabo. 32. Calicem sororis tuæ ebibes profundum & latum, & valde capacem; erísque ludibrio & subsannationi. 33. Ebrietate & dolore repleberis, calice stuporis & desolationis, calice sororis tuæ Samariæ. 34. Bibes eum atque exhauries; testas ejus franges & ubera tua evelles, quia ego loquutus sum, ait Dominus Jehova. 35. Propterea sic dicit Dominus Jehova; quia oblita es mei, & abjecisti me post tergum tuum, tu vicissim tui sceleris & scortationum tuarum *pœnas* feres.

36. Jehova etiam mihi, Fili hominis, inquit, annon damnabis Oholam & Olibam?

bam? nota iis facito abominanda earum facta. 37. Nam mœchatæ sunt, cædes est in earum manibus, cum stercoreis suis Diis adulterium commiserunt, filiósque suos & filias, quos mihi, pepererant, traduxerunt iis *per ignem*, quasi cibi loco. 38. Quin & hoc fecerunt mihi, polluerunt Sacrarium meum, eo die, & Sabbatha mea profanarunt. 39. Cùm filios suos stercoreis suis *Diis* mactarent; ingrediebantur Sacrarium meum, die illo, ut id polluerent; atque in media Æde mea sic fecerunt. 40. Miserunt præterea ad viros è longinqua *ora* venientes, ad quos nuncius missus est; en verò venerunt, *túque Oholiba*, eorum causâ te lavasti, fucasti oculos tuos, atque ornamentis tuis te ornasti, 41. sedisti in lecto pretioso, mensa ante eum structa est, suffimentúmque & unguentum meum, in ea posuisti. 42. Apud eam *audiebatur* sonitus multitudinis securæ, atque ex multitudine hominum adducti ad viros sunt Sabæi, è deserto, qui *Sororum* manibus armillas & capitibus coronam decoram imposuerunt. 43. Tum dixi, de ea, quæ consenuerat *in* adulteriis; nunc illi cum ea scortabuntur. 44. Ingressi sunt ad eam, quemadmodum qui ingreditur ad meretricem; sic, *inquam*, ingressi sunt ad Oholam & Oholibam, sceleratas mulieres. 45. At homines justi damnabunt eas judicio de adulteris, déque iis, qui sanguinem fuderunt, quia sunt mœchæ, & cædis reæ. 46. Sic enim dixit Dominus Jehova: fac ut contra illas eat multitudo, exponéque eas vagationi & prædæ. 47. Eas lapidibus obruet cœtus, aut concident eas gladiis suis, filios & filias earum interficient, domibúsque ignem subjicient. 48. Faciam ut scelus desinat esse in terra, útque emendentur omnes mulieres, ne earum scelera imitentur. 49. In vos recidet scelus vestrum, & delicta vestra *in colendis* stercoreis *Diis* vestris luetis, ac me Dominum Jehovam esse intelligetis.

Vaticinia symbolica & apertiora de cladibus Judæorum.

CAPUT XXIV. 1. VERBA Jehovæ ad me sunt facta, anno nono, decimo mense, & decimo die mensis, in hanc sententiam: 2. Fili hominis, scribe tibi nomen diei, hujus ipsius diei; *nam* Babyloniorum Rex, hoc ipso die, Jerosolimæ *obsidendæ* se se adplicuit. 3. Parabolico verò sermone utere, apud domum rebellem; & parabolam hanc, apud illos, proloquitor: sic dixit Dominus Jehova: pone ollam, pone, atque in eam aquam funde, 4. collige in eam frusta *carnis* in ea coquenda, quodvis frustum bonum è femore, vel ex humero, electis ossibus *eam* imple. 5. Optimas partes, è minuto pecore, adsume, etiámque sub olla accende, fac ut bulliat, ut coquantur etiam ossa, quæ in ea sunt. 6. Propterea sic dixit Dominus Jehova, væ urbi sanguinariæ! cujus spuma in ea remansit, neque ex ea egressa est, frustatim *carnem* educito, nec sors in eam jaciatur. 7. Nam sanguis ab ea *effusus* in media illa urbe est, in nuda petra eum effudit non in humum, ut pulvere tegeretur. 8. Ut iram ad ultionem sumendam accenderem, posui sanguinem ab ea *effusum*, in nudo lapide, ne tegeretur. 9. Propterea sic dixit Dominus Jehova: væ urbi sanguinariæ! Etiam ego magnam faciam pyram. 10. Plura adde ligna, accende ignem, consume carnem, fac condimentum, & ossa comburantur. 11. Tum statue eam *ollam* supra prunas vacuam, ut incalescat, candénsque fiat æs ejus, & in ea liquefiat purgamentum ejus & absumatur spuma. 12. Injuriæ sunt spuma, nec exiit ex ea multa spuma, sed in ignem abiit. 13. In immunditia tua, scelus *tuum est*, quia te mundavi; nec tamen es mundata, nec ab immunditia tua purgaberis ampliùs; donec iram meam erga te remiserim. 14. Ego Jehova loquutus sum, *res* mox continget, eámque perficiam, nec amittam; non parcam, nec me pœnitebit. Pro viis & studiis tuis, judicium de te feretur, ait Dominus Jehova.

15. Fuerunt etiam verba Jehovæ, quæ ad me fecit, in hanc sententiam: 16. Fili hominis, confestim auferam à te id quod cupiunt oculi tui, plagâ; sed ne plangas, néve plores, neque erumpant lacrimæ tuæ. 17. Abstine à gemitu, mortuorum luctum ne celebres; tiaram tuam tibi circumligato, calceis tuos pedes induito, ne superius labium tegito, nec panem virorum comedito. 18. Dixi *hæc* populo mane, vesperi verò mortua est uxor mea, & feci mane, ut jussus eram. 19. Populus verò mihi, annon, inquit, aperies nobis quid *hæc* sibi velint, quandoquidem tu *ea* facis? 20. At ego illis, verba, inquam, Jehovæ facta sunt mihi, in hanc sententiam: 21. Dic domui Israëlis: sic dixit Dominus Jehova; mox polluam Sacrarium meum, quo contumacia vestra superbit, desiderium oculorum vestrorum, deliciæ animi vestri, filiíque vestri & filiæ, quos relinquetis, gladio cadent. 22. Facietis autem, quemadmodum feci, labium superius non velabitis, panem virorum non comedetis, 23. ornamentum vestrum capitibus

bus vestris *imponetur*, & calceamenta pedibus, nec plangetis, nec flebitis; sed contabescetis in iniquis factis vestris, & quisque apud fratrem suum gemetis. 24. Ezekiel fiet vobis ostentum & facietis, quemadmodum fecit; cùm *res* contigerit, tum me Jehovam esse intelligetis. 25. Tu verò, Fili hominis; annon die, quo auferam illis fortitudinem, gaudium decoris, desiderium oculorum, elationem animi, filios & filias eorum; 26. annon eo die aperietur os tuum cum eo qui evaserit & loquêris? Non ampliùs eris mutus, sed factus fueris illis ostentum, & me Jehovam esse scient.

Vaticinia in Hammonitas, Moabitas, Idumæos & Philisthæos, qui ob exscidium Jerosolimæ gavisuri erant.

Caput XXV.

1. VERBA Jehovæ ad me facta sunt, in hanc sententim: 2. Fili hominis, converte vultum tuum in Hammonitas, atque adversùs eos vaticinare. 3. Dicito Hammonitis: audite verba Domini Jehovæ: sic dixit Dominus Jehova: quia dixisti, euge! cùm pollueretur Sacrarium meum; & terra Israëlis, cùm desolata est, déque domo Judæ, cùm in captivitatem abiit. 4. Ideò mox ego te, *ô Hammonitis*, Orientalibus possidendam dabo, & collocabunt splendidas suas ædes apud te, habitationes suas in te ponent, fructum tuum comedent & lac tuum bibent. 5. Convertam Rabbam in stabulum camelorum, & *domos* Hammonitarum in *loca, in quibus* recubabit minutum pecus, & scietis me esse Jehovam. 6. Sic enim dixit Dominus Jehova: quando quidem complosisti manus, supplosisti pede, & gavisa es, cum contemtu omnis generis, atque ex animo, ob terram Israëlis; 7. ideò jam extendam manum meam in te, tradam te in prædam gentibus, te exscindam è populis, tollam è terris ac delebo, sciésque me esse Jehovam.

8. Sic dixit *etiam* Dominus Jehova, quia dixerunt Moabus & Sehir: en domus Judæ similis est omnibus gentibus. 9. Idcirco mox aperturus sum latus Moabi ab urbibus, ab urbibus, *inquam*, ejus quæ sunt in extremis finibus, & decora terræ, à Bethjesimothis & Bahal-mehone ad Kirjathajimos, 10. Orientalibus, *qui venient* contra Hammonitidem, quâ eos donabo ut eam possideant, néve memorentur ampliùs Hammonitæ, inter gentes. 11. Etiam in Moabitide exercebo judicia, & scient me esse Jehovam.

12. Sic *etiam* dixit Dominus Jehova: eò quòd Idumæa *ita* se gessit, dum ultionem sumit de domo Judæ, *eaque* in re deliquit quòd de Judæis ultionem sumserit; 13. ideò sic dixit Dominus Jehova: extendam manum meam in Idumæam, exscindam ex ea homines & bruta, redigámque eam in solitudinem, à Themane, Dedanem usque, gladio cadent *Idumæi*. 14. Ulciscar Idumæos, manu populi mei Israëlis, eósque habebunt, pro ira, atque excandescentia mea, & intelligent hanc esse meam ultionem, ait Jehova.

15. Sic *etiam* dixit Dominus Jehova: quandoquidem Philisthæi *ita* se gesserunt, in ultione, ut cum ultione conjunxerint contemtum, *útque* ex animo, ut inveterato odio, *terram Judæ* vastaverint; 16. propterea sic dixit Dominus Jehova: mox extendam manum meam, in Philisthæos, exscindam Cherethæos & perdam reliquias portuum maritimorum. 17. Sumam ex iis gravem ultionem, increpabóque eos, in excandescentia *mea*; & intelligent me esse Jehovam, cùm eos ultus ero.

Prophetia in antiquam Tyrum, quam eversurus prædicitur Nebuchadnetsar, cum lamentatione insularum vicinarum, ob ejus urbis excidium.

Caput XXVI.

1. ANNO undecimo, primo *die* mensis *primi* verba Jehovæ ad me facta sunt, in hanc sententiam. 2. Fili hominis, quandoquidem dixit Tyrus de Jerosolima: euge, confracta est *ea per cujus portas egrediebantur* populi, conversa est multitudo ad me, *quâ* implebor, *nam ea urbs* deserta est; 3. propterea sic dicit Dominus Jehova: en ego tibi *dico*, ô Tyre, faciam ut adscendant contra te gentes multæ, quemadmodum mare fluctibus suis attollitur. 4. Diruent muros Tyri, evertent ejus turres, detraham ex ea pulverem, eámque convertam in nudam petram. 5. Extendentur sagenæ in medio mari, quia ego loquutus sum, ait Dominus Jehova; erítque direptioni gentibus. 6. Filiæ ejus, quæ sunt in agris, gladio occidentur; sciéntque me esse Jehovam. Urbes etiam, quæ in *ejus* agro sunt, gladio peribunt, & scient me esse Jehovam. 7. Sic enim dixit Dominus Jehova: mox adducam adversùs Tyrum Nebuchadretsarem, Babylonis Regem,

gem, à Septemtrione, Regum Regem, cum equis, curribus, equitibus & ingenti multitudine populi. 8. Urbes, quæ in agro *tuo* sunt, ad internecionem delebit, contra te turres statuet, & aggerem struet, clipeúmque contra te tollet. 9. Ariete suo muros tuos feriet, turrésque tuas gladiis demolietur. 10. Præ copia equorum, eorum pulvis te operiet; sonitu equitum, rotarum & curruum, concutientur mœnia tua, quando venerit in portas tuas, quasi per introïtus urbis perfractæ. 11. Ungulis equorum suorum conculcabit omnes tuas plateas, populum tuum gladio occidet, & statuæ fortium tuorum *virorum* in humum dejicientur. 12. Prædabuntur opes tuas, diripient merces, diruent muros, & domos tuas elegantes demolientur, lapides tuos, signa tua in medias aquas jacient. 13 Faciam ut desinat strepitus canticorum tuorum, nec cithararum tuarum sonitus ampliùs audietur. 14. Redigam te in nudam rupem, in te sagenæ expandentur, nec instauraberis ampliùs, quia ego Jehova sum loquutus, ait Dominus Jehova.

15. Sic dixit Dominus Jehova Tyro: annon sonitu ruïnæ tuæ cùm gement confossi, cùm intra te occidione occidentur omnes, insulæ commovebuntur! 16. Descendent è soliis suis omnes principes maris, abjicient pallia sua & vestes phrygionico opere ornatas exuent, tremore induentur, humi sedebunt, trepidabunt singulis momentis, & propter te obstupescent. 17. Tollent propter te lessum, & tibi dicent: quomodo periisti, quomodo periisti *tu*, *quam* maria incolis instruxerant, urbs laudatissima, quæ *tam* potens fuisti in mari, cùm ipsa, tum ejus incolæ, qui terrori erant omnibus mare adcolentibus? 18. Nunc pavebunt insulæ, die ruïnæ tuæ, conturbabuntur insulæ, quæ sunt in mari, propter exitum tuum. 19. Sic enim dixit Dominus Jehova: cùm fecero te urbem vastatam, ut sunt urbes quæ non habitantur; cúmque fecero ut in te adscenderit abyssus, & aquæ multæ te operuerint; 20. tum faciam ut, cum descendentibus in fossam ad populum sempiternum, descendas, collocerísque in terræ inferioribus partibus, in solitudinibus, quæ sunt ab omni ævo, cum iis qui in foveam demissi sunt, ne habiteris, quam decus *urbium* in terra viventium feceram. 21. Redigam te in confusionem nec eris ampliùs, te quærent, nec ampliùs umquam invenieris, ait Dominus Jehova.

Vaticinia contra Tyrum, in quibus splendor ejus, negotiatio cum permultis populis, ac tandem desolatio, & lessus populorum merces cum ea permutantium describuntur.

CAPUT XXVII.

1. POSTEA etiam verba Jehovæ ad me facta sunt, in hanc sententiam: 2. Tu, Fili hominis, tolle lessum de Tyro; 3. & dic Tyro, quæ habitat ad introitum maris, quæque est negotiatrix populorum, ad insulas multas: sic dixit Dominus Jehova; Tyre, quæ dixisti: ego sum consummatæ pulchritudinis. 4. In medio mari sunt fines tui, qui te ædificarunt, pulcritudinis absolutæ te fecerunt. 5. Ex abietibus Seniris *montis* fabricarunt tibi omnes tabulas *tuas*; cedrum è Libano, ceperunt, ut tibi malum facerent. 6. Alnis è Basanitide fecerunt remos tuos, transtra tua fecerunt pinu rectâ, ex insulis Chitthæorum. 7. Bysso Ægyptiaca, eáque acupicta factum est tuum velum, ut sit tibi vexilli loco. Hyacinthus & purpura, ex insulis Elisæ, fuerunt operimentum tuum. 8. Incolæ Sidonis & Arvadi fuerunt remiges tui, at Tyrii demum, *navigationis* periti, gubernatores tui. 9. Senes & periti *artifices* Giblii instaurant rimas tuas. Omnes maris naves & nautæ fuerunt, apud te, ad faciendam mercaturam tuam. 10. Persæ, Æthiopes, Libyes fuere in præsidio tuo, viri tui militares, scuta & galeas suspenderunt apud te, tibi decus crearunt. 11. Arvadenses & copiæ tuæ fuerunt ad tuos muros circumquaque, & Gammadenses in turribus tuis suspenderunt scuta tua ad muros tuos, circumquaque & perfecerunt pulcritudinem tuam. 12. Tharsisa fuit negotiatrix tua, propter copiam omnis generis divitiarum, argento, ferro, stanno, plumbo, quæ in foro tuo reposuerunt. 13. Græci, Tibareni, Moschi mangones tui fuere, qui mancipia venderent. Vasa etiam ænea posuerunt in tuo foro. 14. E domo Thogarmæ equos, equites & mulos tuis foris suppeditarunt. 15. Filii Dedanis negotiatores tui *fuerunt*, insulæ multæ *habent* negotiationem tecum, cornua, ebur & ebenum adtulerunt, in munus. 16. Aramæa negotiatrix tua, propter multitudinem operum tuorum, nophechum, purpuram, acupicta, byssum, Ramathas & Chadchodum suppeditavit tuis foris. 17. Juda & terra Israëlis *inter* negotiatores tuos fuerunt, tritico Minithi & Phannagi: mélque, oleum & resinam suppeditarunt tuo foro. 18. Damascus negotiatrix tua fuit, propter multitudinem opificiorum tuorum, & copiam quarumvis opum, vino Chelbonensi & lanâ albâ. 19. Danita

&

& Græcus circumforaneus foris tuis suppeditarunt ferrum factum. Casia & calamus in foro tuo fuerunt. 20. Dedanitis negotiatrix tua fuit vestibus nobilium, ad currum. 21. Arabs & omnes principes Kedarenorum negotiatores tibi fuerunt ad manum, agnis, arietibus, hircis, quibus tecum negotiati sunt. 22. Mercatores Sabææ & Ralimæ negotiatores tui *fuerunt*, præstantissimis omnis generis aromatibus, & quovis lapillo pretioso, & aurum suppeditarunt tuis foris. 23. Charanæi, Channæi negotiatores tui *fuerunt*, ut & Sabæi & Assyrii, Chilmadá *etiam* tua negotiatrix. 24. Hi mercatores tui, omnis generis mercibus, involucris *præsertim* hyacinthinis & acu pictis, scriniis pretiosarum vestium ligatis & cedrinis, inter merces tuas. 25. Tharsisiæ naves sunt potissimæ negotiationis tuæ, referta es, & ditissima in medio mari.

26. In multas aquas evexerant te remiges, *sed* ventus vehemens te confregit, in medio mari. 27. Opes tuæ, fora tua, merx tua, navales tui *socii*, gubernatores, instauratores rimarum tuarum, institores tui, omnes viri militares, qui erant apud te, universáque turba quæ intra te erat, cadent in medium mare, die ruinæ tuæ. 28. Ad sonitum clamoris gubernatorum tuorum contremiscent suburbia. 29. Exscendent è navibus suis omnes, qui remum tractant navales socii, omnes gubernatores marini in terra stabunt. 30. Propter te vocem suam audiendam exhibebunt, atque amaros clamores edent; conjicient pulverem in capita sua, & cinere se conspergent. 31. Radent cæsariem propter te, cingent se saccis, & te deflebunt moesto animo ac planctu amaro. 32. Tollent in querela sua lessum, propter te, atque *ita* lamentabuntur: 33. Quæ *urbs est* instar Tyri, *quæ* sic in mari exscisa est? Cùm egrederentur merces tuæ è mari, satiabas multos populos, & magnitudine copiarum tuarum & mercium ditabas Reges terræ 34. Tempore, quo fracta es in mari, in profundas aquas merces tuæ, & omnis turba, quæ apud te erat, ceciderunt. 35. Omnes insularum incolæ, propter te stupuerunt, & Regibus earum comæ steterunt, ac turbati sunt vultus 36. Negotiatores per populos propter te sibilarunt. Terruisti *omnes*, cùm in perpetuum nulla futura sis.

Vaticinia in Regem Tyriorum & Sidonios.

1. FACTA præterea sunt verba Dei ad me, in hanc sententiam: 2. Fili hominis, dic Tyriorum duci; sic dixit Dominus Jehova: quandoquidem elatus est animus tuus & dixisti: Deus Ego sum, in sede Dei sedeo, in medio mari; tu verò homo non verò Deus, licèt animum tuum animo Dei æquiparaveris: (3. quamvis sapientior esses Daniële, quem nihil abstrusum fugit, sapientiáque 4. & prudentiâ tuâ comparasses tibi divitias, aurúmque & argentum in tuis thesauris reposuisses, 5. & magnâ tuâ peritiâ & negotiatione tuâ auxisses opes tuas, ac tuus animus facultatibus esset elatus.) 6. Propterea sic dixit Dominus Jehova: quia animum tuum animo Dei æquiparasti, 7. ideò adducam contra te peregrinos, qui fortissimi sunt, inter gentes, qui stringent gladios in pulcritudinem, *quam acceptam fers* sapientiæ tuæ, & splendorem tuum polluent. 8. In foveam dejicient te, aut morieris morte eorum, qui confossi sunt in medio mari. 9. An dices, ego sum Deus, coram interfectore tuo, cùm sis homo, non Deus, in manu sauciantis. 10. Morte incircumcisorum morieris, manu alienorum; quia ego sum loquutus, ait Dominus Jehova. CAPUT XXVIII.

11. Adloquutus etiam est me Jehova, in hanc sententiam: 12. Fili hominis, tolle lessum ob Regem Tyri, eíque dicito: sic ait Dominus Jehova: tu numeris omnibus es absolutus: plenus sapientiâ, & perfectus decore, 13. in Hedene, horto Dei fuisti, tectus es omni genere lapillorum pretiosorum, odemo, phithda, jahalamo, tharsisio, sohamo, jaspide, sapphiro, nophecho, barakathâ, & auro. Opificium tympanorum tuorum, & tibiarum die, quo creatus es, paratum fuerat. 14. Tu Cherubus es unctus & *te* tegens, te ego constitui; in sacro Dei monte fuisti, in mediis lapidibus ignitis ambulasti. 15. Perfectus tu es in viis tuis ab eo die, quo creatus es, donec inventa sit in te iniquitas. 16. Propter magnitudinem tuæ negotiationis plenus es injuriâ, peccasti, te profanatum expellam è monte Dei, & perdam te, Cherube tegens, è mediis lapidibus ignitis. 17. Pulcritudine tuâ elatus est animus tuus, & propter splendorem tuum sapientiam tuam amisisti. In terram te dejiciam coram Regibus ut te videant. 18. Magnitudine iniquorum tuorum factorum, & fraude negotiationis tuæ, Sacraria tua polluisti; ego verò faciam ut prodeat ignis, in te ipso, is te absumet; redigam te in cinerem, in terra, coram omnibus qui te videbunt. 19. Quicumque te norant inter populos, obstupescent propter te, terrori fuisti, sed in perpetuum nullus eris.

 20. Ad-

20. Adloquutus postea me est Jehova, hisce verbis: 21. Fili hominis, converte vultum tuum Sidonem versùs, 22. & dicito: sic ait Dominus Jehova; en tibi *dico*, ô Sidon; gloriam consequar in te, & scient me esse Jehovam, cùm in te judicia exercuero, & Sanctus in te habitus fuero. 23. Immittam ei *urbi* pestilentiam & cædem plateis ejus, cadent vulnerati in ea gladio, qui ei incumbet circumquaque, & me Jehovam esse intelligent. 24. Non erit ampliùs domui Israëlis spina pungens & spina dolorem creans, à finitimis omnibus qui eos spernunt, & cognoscent me esse Dominum Jehovam. 25. Sic dixit Dominus Jehova: cùm colligam domum Israëlis è populis, per quos sparsa est, & sanctus habebor in illis, coram gentibus, & habitabit terram suam, quâ Jacobum servum meum donavi. 26. Eam incolent securè, ædificabunt domos, plantabunt vineas & tutò *illic* habitabunt, cùm judicia in eos omnes exercuero, qui eam circumquaque spernunt, méque esse Jehovam Deum suum intelliget.

Vaticinia in Ægypti Regem & Ægyptios spargendos per gentes vicinas, nec redituros in patriam, nisi post quadraginta annos. Vaticinium de adventu Nebuchadnetsaris in Ægyptum.

CAPUT XXIX. 1. ANNO decimo, & decimo quidem die mensis *primi*, Jehova me adloquutus est in hanc sententiam. 2. Fili hominis, converte vultum ad Pharahonem, Ægypti Regem, & contra eum, totámque Ægyptum vaticinare. 3. Loquere & dic: sic ait Dominus Creator: tibi dico, ô Pharaho, Rex Ægypti, magne draco, recubans inter rivos, qui dixisti: meus est fluvius, &: ego me feci. 4 Immittam hamos in maxillas tuas, faciámque ut adhæreat squamis tuis piscis rivorum tuorum, téque extraham è mediis tuis rivis, & squamis tuis adhærebit. 5. Relinquam in deserto te & omnes pisces rivorum tuorum in superficie agri, cadésque, nec colligeris, neque congregaberis; feris terræ & volucribus cœli in pastum te dedi; 6. & scient omnes incolæ Ægypti me esse Creatorem, quia fuerint scipio arundineus domui Israëlis. 7. Cùm te vola comprehendissent, fractus es & fidisti iis totum humerum, cùm te niterentur, fractus es, quî ergo lumbos eorum confirmares? 8. Propterea sic dixit Dominus Creator; mox adducam in te gladium, exscindámque ex te homines & bruta. 9. Fiet terra Ægyptia deserta & desolata, sciéntque *Ægyptii* me esse Creatorem, quia dixerant: fluvius meus est, &: ego feci. 10. Idcirco tibi *dico* & fluvio tuo: redigam terram Ægyptiam in vastitates, & vastitatem desolationis è turri Syenes, ad Madianitidis fines. 11. Non transibit per eam pes hominis, neque pes bruti, nec habitabitur, per quadraginta annos. 12. Redigam Ægyptum in vastitatem, inter terras desolatas; urbésque ejus, inter urbes dirutas, solitudo erunt quadraginta annis; & disjiciam Ægyptios per gentes, spargámque per terras. 13. Quia sic dixit Dominus Creator: exactis quadraginta annis, congregabo Ægyptios è populis, per quos sparsi fuerant. 14. Reducam captivos Ægyptios, faciámque ut in terram Pathyridem redeant, in solum negotiationis suæ, ut sit illic regnum humile. 15. *Aliis* regnis humilius erit, neque evehetur supra gentes; *sed* id ita imminuam, ne gentibus imperet. 16. Non erit ampliùs domui Israëlis fiduciæ causa, sed monitor iniquitatis, cùm eos respexerit; méque Dominum Creatorem esse intelligent.

17. Anno *deinde* vigesimo septimo, *mense* primo, & die mensis primo, me adloquutus est Jehova, in hanc sententiam. 18. Fili hominis, Nebuchadretsar, Babyloniæ Rex, exercitum suum magno labore adversùs Tyrum fatigavit, omne caput adtonsum est & omnis humerus depilatus; nec ulla merces ei fuit aut exercitui ejus è Tyro, propter operam, quam mihi adversùs eam navavit. 19. Propterea sic dixit Dominus Jehova: jam Nebuchadretsarem, Babyloniorum Regem, terrâ Ægyptiâ dono: capiet ejus multitudinem, diripiet ejus spolia & prædam auferet; hæc erit merces ejus exercitui. 20. Præmium operæ, quam in Tyrum navavit, dedit ei Ægyptum, *pro eo* quod fecerunt mihi, ait Dominus Jehova. 21. Die illo faciam ut pullulet cornu domûs Israëlis, atque inter illos, ut aperto ore loquaris dabo, sciéntque me esse Jehovam.

Vaticinia

Vaticinia in Pharahonem atque Ægyptios.

1. Facta etiam sunt Jehovæ verba ad me, in hanc sententiam: 2. Fili hominis, Caput
vaticinare & dic: sic ait Dominus Jehova: ululate *& dicite:* væ huic diei! 3. Pro- XXX.
ximus enim est dies, proximus *inquam*, est dies Jehovæ, dies nubilus. Tempus gen-
tium erit, 4. veniet gladius in Ægyptum, erit gravis dolor in Chusitide, cùm confossi in
Ægypto cadent, cùm abducent multitudinem ejus & diruentur fundamenta. 5. Chusitis,
Phutis, Æthiopia, omnes Arabes, Chobii & fœderati *ceteri* cadent cum iis gladio. 6. Sic
dixit Jehova, & cadent ii, qui Ægyptum fulciunt, & descendet superbia *ob* vires *con-
cepta*; à turre Syenes, gladio in ea cadent, ait Dominus Jehova. 7. Devastabuntur
inter gentes devastatas, & urbes ejus erunt inter urbes desertas: 8. intelligéntque me esse
Jehovam, quando Ægypto ignem subjecero, & omnes, qui ei auxilium ferunt, fracti
fuerint. 9. Die illo egredientur nuncii, è conspectu meo, in navibus, ad terrendos
Chusæos confidenter *agentes*; erítque magnus iis dolor, quemadmodum die Ægypti,
mox enim aderit.
10. Sic ait Dominus Jehova: faciam ut desinat esse multitudo Ægyptiorum, per Ne-
buchadretzarem, Babylonis Regem. 11. Ipse, populúsque ejus cum eo, fortissimæ
gentium, adducentur ad perdendam eam terram, stringent gladios suos in Ægyptios,
& confossis eam regionem implebunt. 12. Exsiccabo rivos, tradámque terram in ma-
num malorum, & eam in desertum redigam. Quidquid eam implet *erit* in manu alie-
norum, ego Jehova sum loquutus.
13. Sic etiam dixit Dominus Jehova: perdam stercoreos *Deos*, & faciam ut Dii nihili
Memphi esse desinant. Non erit ampliùs princeps ex Ægyptia terra, eique terræ timo-
rem incutiam. 14. Desolabo Pathyridem, ignem Tani subjiciam; & judicia Thebis
exercebo. 15. Effundam iram meam in Pelusium, validum Ægypti munimentum,
atque exscindam multitudinem, quæ est Thebis. 16. Ignem subjiciam Ægypto, do-
lebit Pelusium, perrumpentur Thebæ, angustiæ erunt Memphi interdiu, 17. juve-
nes Heliopolitani & Bubastii gladio cadent, eæque *urbes* in captivitatem ibunt. 18. Dies
obtenebrescet Daphnis, cùm illic vectes Ægypti frangam, desinétque in ea superbia *ex*
viribus *concepta*. 19. Eam nubes operiet, urbésque ejus *Nomi* in captivitatem ibunt.
Exercebo judicia in Ægyptios, & me Jehovam esse intelligent.
20. Undecimo anno, primo *mense*, & primo die mensis, Deus me adloquutus est,
in hanc sententiam: 21. Fili hominis, viris Pharahonis, Ægyptiorum Regis, bra-
chium fregi, nec est ligatum ut imponerentur medicamina, ita ut adhiberetur fascia,
quo vinciretur & confirmaretur ad tenendum gladium. 22. Propterea sic dixit Domi-
nus Jehova: en ego adversabor Pharahoni, Regi Ægypti, frangam ejus brachia, tam
firmum, quàm fractum, faciámque ut gladius ex ejus manu excidat 23. Disjiciam
Ægyptios per gentes, & spargam eos per terras. 24. *Contrà* corroborabo brachia Regis
Babyloniorum, dabo ei gladium meum in manum; cùm fregero brachia Pharahonis,
coram eo gemet *instar hominis* confossi. 25. Confirmabo brachia Regis Babyloniorum,
& brachia Pharahonis concident, sciéntque me esse Jehovam, cùm gladium meum in
manum Regis Babyloniorum dedero, eúmque in Ægyptiam terram extenderit. 26. Dis-
jiciam Ægyptios per gentes, & spargam per terras, sciéntque me esse Jehovam.

Incrementa Ægypti sub arboris proceræ imagine describuntur, eíque per-nicies prædicitur, conjuncta cum multarum gentium luctu.

1. Anno undecimo, tertio *mense*, & primo die mensis, verba Jehovæ ad me facta Caput
sunt, in hanc sententiam: 2. Fili hominis, dic Pharahoni Ægypti Regi, ejús- XXXI.
que multitudini: cui similis factus es, magnitudine tuâ? 3. En *similis fuisti* rectæ ce-
dro in Libano, pulcræ ramis, frondibus umbram creanti, procero trunco, & *cujus* ca-
cumen est inter densos ramos. 4. Aquæ ei incrementum dederant, abyssus eam extu-
lerat, fluentis suis circumiens plantarium ejus, & rivos suos mittens, ad omnes agro-
rum arbores. 5. Ideò altior factus erat caudex ejus omnibus agrestibus arboribus, ma-
gno numero erant ramuli ejus, longíque erant majores, propter multas aquas, *quibus* ir-
rigabatur cùm eos emitteret. 6. In ramis ejus minoribus fecerant nidos omnis generis
aves cœli, sub ejus ramis majoribus genuerant *catulos* omnes agrorum feræ, & sub um-

bra habitabant omnes majores gentes. 7. Pulcra erat magnitudine suâ, & longitudine
ramorum, quia radix ejus erat ad aquam copiosam. 8. Cedri, *quæ erant* in horto Dei,
eam non texissent, pinus non æquabant minores ejus ramos, nec platani erant instar ma-
jorum ; nulla arbor, in hortò Dei, eam pulcritudine æquabat. 9. Pulcram etiam fe-
ceram multitudine ramorum, æmulæque ejus fuissent omnes arbores Hedenis, quæ erant
in horto Dei.

10. Propterea, sic dixit Dominus Jehova : quia procerus in trunco suo factus est,
emisítque cacumen suum inter densos ramos, & animus ejus elatus est proceritate suâ,
11. ideò tradam eum in manus fortissimæ gentium, quæ eum, ut dignus est, habebit, pro-
pter improbitatem eum expellam. 12. eum exscindent alieni, fortissimi gentium, &
sinent cadere in montibus, In omnes valles cadent ejus *minores* rami, & confringentur
majores, in omnibus terræ torrentibus, abibunt ab umbra ejus omnes populi terræ,
eámque relinquent. 13. Super ruina ejus nidos facient omnes aves cœli, atque ad ra-
mos ejus erunt omnes feræ agrestes, 14. ne ullæ arbores ad aquam conditæ superbiant
proceritatis suæ causâ, néve cacumen emittant inter densos ramos, néve stent ad eas in
proceritate sua ullæ *arbores*, quæ aquam bibunt, omnes enim illi morti dabuntur, atque
in terræ inferiora loca *demittentur*, inter plebeios homines ad foveam descendentes.

15. Sic dixit Dominus Jehova : die quo descendet in sepulcrum, luctum indicam,
abyssum ejus causâ operiam, cohibebo ejus fluenta, & coërcebuntur multæ aquæ, pro-
pter eum atro colore Libanum induam, & omnes arbores agrorum, ejus causâ, langues-
cent. 16. Sonitu ejus ruinæ, faciam ut contremant omnes gentes, cùm demisero eum
in sepulcrum; *indidém*que solatium sentient, in inferiore terra, omnes arbores Hedenis,
pars electa & optima *arborum* Libani, quæ omnes bibunt aquam. 17. Etiam illæ unà
cum ea descendent in sepulcrum, ad eos qui gladio interfecti sunt, & cùm ro-
bur ejus essent, in ejus umbra sederant, inter gentes. 18. Cuinam similis factus eras
gloriâ & magnitudine inter arbores Hedenis? Attamen cum arboribus Hedenis in ter-
ram inferiorem inter incircumcisos demittêris, cum iis, qui gladio occisi fuerint. Hujus-
modi erit Pharaho & omnis multitudo ejus, ait Dominus Jehova.

Minatur Propheta Pharahoni gravissimas calamitates, describítque descensum ejus ad mortuos.

CAPUT XXXII.

1. ANNI duodecimi duodecimo mense, die primo mensis, verba Jehovæ facta sunt
ad me, in hanc sententiam. 2. Fili hominis, tolle lessum de Pharahone, Re-
ge Ægypti, eíque dicito: Catulo leonis *inter* gentes similis fuisti, fuisti etiam instar ce-
torum in mari; educebas *aquam*, per flumina tua, eámque turbabas pedibus tuis, & al-
veos ejus conculcabas. 3. Sic dixit Dominus Jehova ; expandam contra te rete meum,
in cœtu populorum multorum, téque extraham in mea sagena. 4. Sinam te cadere in
terram, in agri superficiem projiciam te, & faciam ut tibi insideant omnes volucres
cœli, satiabo ex te omnes terræ feras. 5. Imponam carnem tuam montibus, & valles
acervis tuis altis implebo. 6. Irrigabo terram, quam madefeceris sanguine tuo, ad mon-
tes usque, & torrentes ex te implebuntur. 7. Operiam, cùm exstinguêris, cœlum,
offuscabo ejus stellas. Solem nube tegam, nec Luna lucem suam emittet. 8. Omnia
lumina, lucentia in cœlo, propter te obscurabo, & tenebris involvam terram tuam, ait
Dominus Jehova. 9. Indignationem excitabo *in* animo populorum multorum; cùm fe-
cero ut perveniat clades tua, ad gentes terrarum, quas non nosti. 10. Stuporem crea-
bo populis multis, propter te, & Reges eorum horrore, tui causâ, exhorrescent, cùm
vibrabo coram iis gladium meum, terrebuntur quisque animo singulis momentis, die
quo cecideris. 11. Sic enim dixit Dominus Jehova: gladius Babyloniorum Regis ad te
perveniet, 12. Faciam ut multitudo tua cadat gladiis fortium virorum, qui omnes sunt
fortissimi gentium, devastabunt id quo Ægyptus superbit, & multitudo tua delebitur.
13. Faciam ut pereat omne jumentum ejus in aquis multis, pes hominis non ampliùs
eas calcabit, nec ungulæ jumentorum turbabunt. 14. Tunc profundiores reddam Æ-
gyptiorum aquas, faciámque ut olei instar fluant eorum fluvii, ait Dominus Jehova;
15. cùm terram Ægyptiam redegero in solitudinem, vastatúmque fuerit id quo plena
est, postquàm percussero omnes ejus incolas; intelligéntque me esse Jehovam. 16. Hic
est lessus quo eam lugebunt, filiæ gentium eam lugebunt, Ægyptum & omnem ejus
multitudinem deflebunt, ait Dominus Jehova.

17. Unde-

17. Undecimo anno, & quinto decimo die mensis *primi*, facta sunt verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam: 18. Fili hominis; lamentare ob multitudinem Ægypti, deducito eam cùm ipsam, tum filias gentium illustriorum, in inferiora terræ loca, cum descendentibus in foveam. 19. Quo jucundior fuisti? descende & jaceto cum incircumcisis. 20. In medios interfectos gladio cadent, gladio tradita est *Ægyptus*, trahite eam & totam ejus multitudinem. 21. Eam adloquentur fortissimi potentium populorum, è medio sepulcro, cum iis, qui ei auxilium tulerunt; descenderunt enim & jacuerunt incircumcisi, gladio confossi. 22. Ibi est Assyria & omnis ejus turba, circa eam sunt ejus sepulcra, quotquot sunt, confossi sunt & gladio ceciderunt. 23. Ejus posita sunt sepulcra, in lateribus fossæ, éstque ejus turba circa sepulcra ejus, omnes confossi sunt & gladio ceciderunt, qui formidini fuerant, in terra viventium. 24. Ibi est Elymaïs, & omnis ejus turba, circa ejus sepulcra; omnes hi confossi sunt, qui gladio ceciderunt, & qui incircumcisi descenderunt in terræ inferiora loca, qui terrorem sui sparserunt per terram viventium, & ignominiam suam tulerunt, cum descendentibus in foveam. 25. In mediis confossis posuerunt ei cubile, inter multitudinem universam ejus; circa eam *sunt* ejus sepulcra, & omnes hi *sunt* incircumcisi confossique gladio, quia terrorem sui incusserunt in terra viventium, tulerunt ignominiam suam, cum descendentibus in foveam, in mediis confossis sunt collocati. 26. Ibi *sunt* Moschica & Tibarena, & omnis earum multitudo, circa eos *sunt* eorum sepulcra, omnes hi incircumcisi *sunt* gladio confossi, quia terrorem sui in terra viventium concitarunt. 27. Neque jacent cum fortibus viris, qui ex incircumcisis ceciderunt, qui descenderunt in sepulcrum, cum armis quibus bellum gesserunt, suppositis gladiis capitibus suis, & quorum iniqua facta ossibus eorum incumbunt, quia fortium virorum terror *fuit* in terra viventium. 28. Tu etiam in mediis incircumcisis contereris, & jacebis cum iis *qui sunt* gladio confossi. 29. Ibi *est* Idumæa, *cum* Regibus & principibus suis, qui fortitudine suâ collocati sunt, cum confossis gladio; hi cum incircumcisis & cum iis qui descenderunt in foveam jacent. 30. Hi sunt principes Septemtrionis, quotquot fuerunt, & omnes Sidonii, qui descenderunt cum confossis, in terrore suo, quos suæ fortitudinis pudet; jacent incircumcisi, cum interfectis gladio; tulerúntque ignominiam suam cum descendentibus in foveam. 31. Eos videbit Pharaho & solatium capiet, ob totam suam multitudinem gladio confossorum; Pharaho, inquam, omnísque ejus exercitus, ait Dominus Jehova; 32. quia sparsi terrorem mei per terram viventium; coactus est jacere in mediis incircumcisis, cum confossis gladio, Pharaho & tota ejus multitudo, ait Dominus Jehova.

Deus Prophetam inspectorem domûs Israëlis constituit, officiique admonet; confutat populum dicentem se contabescere in peccatis suis sine spe veniæ; graves minas proponit Judæorum reliquiis; nequitiámque auditorum Prophetæ aperit.

Caput XXXIII.

1. ADLOQUUTUS me etiam est Jehova, in hanc sententiam: 2. Fili hominis, adloquere populares tuos, iísque dicito: cùm in terram induxero gladium, cúmque populus terræ sumserit unum virum inter suos, constituerítque eum, ut sit sibi speculator; 3. *si* viderit ensem venientem in terram, clanxerítque tubâ & monuerit populum; 4. ísque audiverit sonitum tubæ, neque sibi caverit & venerit ensis, populúmque è medio sustulerit; cædes ejus in caput ipsius recidet. 5. Sonitum tubæ audiverit, nec sibi caverit, cædísque suæ causa fuerit; at ille *speculator*, *qui* sibi caverit, vitam suam servarit. 6. Sed speculator, cùm gladium venientem viderit, nec tubâ clanxerit, nec populus sibi caverit, venerítque gladius, & vitam iis abstulerit, ille speculator in flagitio deprehensus erit, & sanguinem populi è manu speculatoris repetam. 7. Ad te verò quod adtinet, Fili hominis, speculatorem te constitui domui Israëlis; audies à me verba, cúmque meo nomine admonebis. 8. Cùm dixero improbo: improbe morieris; nec rem proloquutus fueris, ut moneres improbum, ut è via sua *ad meliorem* rediret, ipse quidem improbus ob nequitiam suam morietur, at sanguinem ejus è manu tua repetam. 9. Si verò monueris improbum ut à via sua rediret, nec tamen à via sua aversus sit; ille quidem, ob nequitiam suam, morietur, sed tu vitam tuam liberaveris.

10. Tu ergo, Fili hominis, dic domui Israëlis: sic dicitis: defectiones nostræ & peccata nostra nobis incumbunt, atque in iis contabescimus, quomodo verò viveremus? 11. Iis verò tu dicito: *ne* vivam ego, inquit Dominus Jehova, si improbi morte delector;

ctor; quin imò *delector* quando improbus redit à sua via, & vivit. Redite, redite è viis vestris malis, cur moreremini, ô domûs Israëlis *homines?*

12. Dicito etiam tu, Fili hominis, popularibus tuis: justitia justi non liberabit eum, tempore quo defecerit; nec ob improbitatem improbus impinget, tempore quo ab ea reversus fuerit; nec justus poterit vivere, justitiæ suæ causâ, quando peccaverit. 13. Cùm dixero justo: vives, ipse verò justitiâ suâ fretus iniquè se gesserit; nulla ejus justa facta in memoriam revocabuntur, quia se iniquè gesserit, ideò morietur. 14. Cùm verò dixero improbo: morieris; at ille redierit à peccato suo, jus & justitiam exercuerit, 15. pignus restituerit, raptum rependerit, in institutis vitæ incesserit, ita ut iniquè se non gesserit; vivet *ille*, non morietur. 16. Nulla peccata, quæ admiserit, ei in memoriam revocabuntur; jus & justitiam exercuerit, *ideóque* vivet, non morietur.

17. Dixerunt *tamen* populares tui, non esse rectam viam Jehovæ, cùm ipsorum via non sit recta. 18. Cùm justus retro cesserit à justitia sua, atque iniqua facta admiserit, propter ea morietur. 19. Cùm verò improbus, ab improbitate sua reversus, jus & justitiam exercuerit, propterea vivet. 20. Negastis viam Jehovæ esse rectam, sed de unoquoque vestrûm, pro ejus viis, judicium feram.

21. Anno duodecimo, & quinto decimo die mensis *primi* migrationis nostræ, venit ad me quispiam, qui Jerosolimâ evaserat, & mihi captam esse urbem dixit. 22. Manus verò Dei mihi incubuerat, antequàm veniret is, qui evaserat, aperuítque os meum *clausum*, donec venisset ad me mane: apertum verò fuit os meum, neque ampliùs obmutui. 23. Facta verò sunt verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam. 24. Fili hominis, incolæ solitudinum, qui sunt in terra Israëlis, dicunt: unus erat Abrahamus, *nec eo seciùs* possidet hanc terram; nos verò multi sumus, *potioresque*, *proinde jure* data est nobis possidenda. 25. Idcirco dixit: sic ait Dominus Jehova: cùm sanguine *carnem* comedistis, sustulistis oculos ad stercoreos vestros Deos, effudistis sanguinem, & terram possideretis! 26. Institistis gladio vestro, res abominandas fecistis, & quisque uxorem proximi vestri polluistis; & terram possideretis! 27. Sic *etiam* dices illis: sic ait Dominus Jehova: ne vivam ego, nisi ii, qui in solitudinibus *sunt*, gladio cadant; eos verò, qui in patentibus campis *habitant*, feris tradam, quæ eos devorent; & nî ii, qui sunt in locis *naturâ* munitis & speluncis, peste intereant. 28. Redigam terram in vastitatem ac solitudinem, desinétque superbia, *quam* è viribus *suis conceperat;* desolabuntur montes Israëlis, ita ut nemo per eos transeat. 29. Tum scient me esse Jehovam, cùm terram in vastitatem & solitudinem redegero, propter omnia abominanda facta quæ admiserunt.

30. O Fili hominis, populares tui detrahunt tibi, juxta parietes, atque in ostiis domorum suarum, ubi alter cum altero loquitur, quisque cum proximo suo, his verbis: venite, quæso, & audite quodnàm verbum à Jehova prodierit. 31. Tum te invisunt, prout invisitur *quivis è* populo, sedéntque coram te populus meus, & audiunt verba tua, nec ea exsequuntur; sed in ore suo habent, *quasi* amatoria *cantica*, animúsque eorum lucrum tantùm sectatur. 32. Tu iis es instar cantici amatorii, quod pulcrâ voce & *instrumento musico*, bene pulsato, *canitur*. Audiunt quidam verba tua, sed iis non parent. 33. Sed cùm res contigerit (& jam continget) tum verò scient apud se esse Prophetam.

Invehitur Deus in Pastores Israëlis, quibus graves pœnas minatur & se ipsum, Pastorem futurum pollicetur, & Messiam, cujus tempora describuntur.

CAPUT XXXIV. 1. JEHOVA me etiam adloquutus est, in hanc sententiam. 2. Fili hominis, vaticinare contra Pastores Israëlis; vaticinare, *inquam*, iisque (Pastoribus nempe) dicito: sic dixit Dominus Jehova: væ Pastoribus Israëlis, qui semet ipsi pascunt! Annon pastorum est pascere pecudes. 3. *Atqui* adipem comeditis, lanâ induti estis, *victimas* pingues mactatis, nec tamen pecudes pascitis. 4. Languentes non confirmastis, ægras non curastis, eam, cui fractum erat crus *ejus*, non obligastis, pulsam non reduxistis, amissam non quæsivistis, sed violenter & ferociter eis dominati estis. 5. Errarunt sine pastore, pastui fuerunt omnibus feris agrorum, & dispersæ. 6. Erravit pecus meum, per omnes montes, per omnes editos colles; per omnem terram sparsum est, nec est qui quærat, aut investiget.

7. Pro-

7. Propterea, ô Pastores, audite verba Jehovæ. 8. *Ne* vivam, inquit Dominus Jehova, nisi pecudes meæ fuerint direptioni, & pastui omnibus agrestibus feris, cùm non esset iis pastor; nec quæsiverint Pastores mei pecudes meas, sed paverint semet ipsi, nec pecudes meas paverint; 9. (Propterea, Pastores, audite verba Jehovæ.) 10. Sic dixit, *inquam*, Dominus Jehova: jam Pastoribus *dico*: *nisi* requiram pecudes meas ex eorum manu; faciámque ut desinant pascere pecudes meas, néve ampliùs semet ipsi Pastores pascant; & liberem pecudes meas ex eorum ore, nec sint iis pastui. 11. Sic enim dixit Dominus Jehova: mox ego quæram pecudes meas, éasque investigabo.

12. Quemadmodum quærit pastor gregem suum, eo tempore, quo in mediis suis pecudibus dispersus est: sic quæram pecudes meas, eripiámque ex omnibus locis, in quæ sunt dispersæ, die nubis & caliginis. 13. Educam eas è populis, colligam è terris, inducam in solum suum; & pascam eas in montibus Israëlis, ad torrentes, & in omnibus terræ habitationibus. 14. In bonis pascuis eas pascam, in montibus editis Israëlis erunt earum caulæ, recubabunt in bonis caulis, & pinguia pascua depascent, in montibus Israëlis. 15. Ego pascam pecudes meas, ego dabo operam ut recubent, ait Dominus Jehova. 16. Amissas quæram, expulsas reducam; eam *cui membrum erit* fractum obligabo. Languentem confirmabo, pingues verò & fortes perdam, pascam enim eas, modo adhibito.

17. Ad vos, pecudes meæ, quod adtinet, sic dixit Dominus Jehova, mox ego discriminabo minutas pecudes à pecudibus minutis, arietes ab hircis. 18. An parum vobis est, *arietes & hirci*, quod bona pascua depaveritis, & reliqua pascua pedibus vestris conculcaveritis, quòd aquam profundam biberitis, & reliquam pedibus conturbaveritis? 19. Pecudes meæ quod conculcatum fuerat pedibus vestris paverunt, & turbatam *pedibus* vestris aquam biberunt. 20. Quare sic eis dixit Dominus Jehova: mox ego discriminabo pecus pingue à macilento; 21. quia látere atque humero impellitis, & cornibus impetitis omnes languentes, donec eas disjeceritis extra *caulam*. 22. Salutem adferam pecudibus meis, neque erunt ampliùs prædæ, & minores pecudes discriminabo.

23. Excitabo deinde illis pastorem unum qui pascat eas; servum meum Davidem; is eas pascet, fietque earum pastor. 24. Ego Jehova ero illis Deus & servus meus David princeps erit inter eas. Ego Jehova sum loquutus. 25. Feriam cum eis fœdus pacis, faciam ut fera bestia in terra esse desinat; securè in deserto habitabunt atque in silvis dormient. 26. Concedam iis, & locis, qui sunt circa meos colles, benedictionem, demittam pluviam, tempore suo, & pluviæ fœcundæ erunt. 27. Edent arbores agri fructum suum, terra proventum suum emittet, securè erunt in terra sua, & scient me esse Jehovam; quando eorum jugi lora fregero, eósque è manu eorum, qui eos servire cogunt, liberavero. 28. Non erunt ampliùs prædæ gentibus, fera terræ eos non vorabit; habitabunt securè, nec quisquam eos terrebit. 29. Excitabo iis plantam, quæ celebritatem *eis* creet, nec erunt ampliùs in terra, qui fame pereant, neque ampliùs ignominiam à gentibus referent. 30. Me Jehovam Deum suum sibi adesse intelligent, & ipsi erunt populus meus, domus Israëlis, ait Dominus Jehova. 31. Vos autem pecudes meæ, pecudes pascui mei homines estis, ego verò Deus vester, ait Dominus Jehova.

Vaticinia in Idumæos, hostes perpetuos Israëlitarum, qui expulsorum agros suos facere cupiebant.

1. FACTA sunt etiam verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam; 2. Fili hominis, CAPUT XXXV.
converte vultum tuum ad montem Sehirem, & contra eum vaticinare, 3. eíque dicito: sic ait Dominus Jehova: jam, tibi *dico*, ô mons Sehir; extendam manum meam in te, téque in vastitatem & solitudinem redigam. 4. Faciam ut desertæ sint tuæ urbes; túque solitudo eris, & me Jehovam esse intelliges. 5. Quia fuerunt tibi inimicitiæ perpetuæ cum Israëlitis, eorúmque *sanguinem* gladio fudisti, tempore eorum perniciei, & iniquitatis ad finem perductæ; 6. propterea *ut* vivo ego, ait Dominus Jehova, *ita* cædi te parabo, cædésque te persequetur; nisi cædem oderis, cædes te insectabitur. 7. Redigam Sehirem montem in vastitatem & solitudinem, exscindámque ex eo transeuntem & redeuntem. 8. Implebo montes tuos, *ô Idumæa*, confossis tuis, in collibus, in vallibus, atque in omnibus torrentibus tuis cadent gladio cæsi. 9. Redigam te in solitudines perpetuas, nec urbes tuæ habitabuntur, & scietis me esse Jehovam.

10. Quia

10. Quia dixisti : duæ gentes & duæ terræ meæ erunt, eámque possidebo, ubi erat Jehova, 11. sed, *ut* vivo, ait Dominus Jehova, *sic te* habebo, ut dignæ sunt tua iracundia & tua invidia, & pro factis tuis *in Israelitas*, ex odio quo eos prosequebaris. Tum illis innotescam, cùm de te supplicium sumsero, 12. & scies me esse Jehovam. Audivi omnia convicia, quæ protulisti in montes Israëlis, cùm diceres: deserti sunt & nobis concessi sunt pastui. 13 Magnificè vos ore jactastis contra me, & multis verbis in me invecti estis, quæ ego audivi. 14. Sic verò dixit Dominus Jehova: cùm tota hæc terra lætabitur, tum te in solitudinem redigam. 15. Pro lætitia tua, ob hereditatem domûs Israëlis, quia desolata est, me erga te geram; solitudo erit mons Sehir, & tota Idumæa, quanta est; & scient me esse Jehovam.

Vaticinia de instauratione Israëliticæ terræ & gentis.

CAPUT XXXVI.

1. TU verò, Fili hominis, vaticinare ad montes Israëlis, iísque dicito: ô Montes Israëlis, audite verba Jehovæ: 2. sic dixit Dominus Jehova : quia dixit hostis vester de vobis, euge! & excelsa antiqua nobis in hereditatem cedent; 3. propterea, *inquam*, vaticinare & dicito: sic ait Dominus Jehova: quia vos vastant atque absorbent undequaque, ut sitis possessio reliquiis gentium, & *quia in* ore *omnibus* estis, vósque populus infamat; 4. ideò montes Israëlis audite verbum Domini Jehovæ; sic dixit Dominus Jehova, montibus, collibus, torrentibus & vallibus desertis, ac desolatis; urbibúsque relictis, quæ fuerunt prædæ & irrisioni reliquiis gentium, quæ sunt circumquaque. 5. Propterea, sic dixit Dominus Jehova: *ne vivam*, nisi in ardore zelotypiæ meæ loquar de reliquiis gentium, déque Idumæa tota, quæ adtribuerunt sibi terram meam in possessionem, cum totius cordis lætitia, & contemtu animi, *erga domum Israëlis*, quod expulsa sit & prædæ fuerit. 6. Quare vaticinare de solo Israëlis, & dicito montibus, collibus, torrentibus & vallibus: sic ait Dominus Jehova: jam in zelotypia & ira mea loquutus sum, quia ignominiam gentium tulistis. 7. Quare sic dixit Dominus Jehova: sustuli ego manum meam, nî gentes, quæ circa vos sunt, ipsæ etiam ignominiam suam ferant. 8. At vos, ô Montes Israëlis, frondes vestras edetis populo meo Israëli, quia prope est ut veniant. 9. Mox enim ad vos convertar, colemini, & sementem accipietis. 10. Faciam ut sint multi in vobis homines, tota domus Israëlis quanta est, habitabuntur urbes & in locis desertis ædificia excitabuntur. 11. Augebo in vobis homines & bruta, plures fient & crescent. Faciam ut habitemini, quemadmodum olim, útque *posterior* status vester sit melior priore, & me Jehovam esse intelligetis. 12. Adducam in vos homines, populum nempe meum Israëlem, possidebúntque te, *ô Terra*, eis erit jure hereditario, nec perges ampliùs eos orbos facere. 13. Sic dixit Dominus Jehova: quia dicitis inter vos, tu, *ô Terra*, devorasti homines; atque orbasti gentes tuas; 14 propterea homines non ampliùs absumes, nec facies ut gentes tuæ impingant postea, ait Dominus Jehova. 15. Non faciam ampliùs, ut à gentibus ignominiosa *tibi* audias, probra populorum non ampliùs feres, nec gentes tuæ posthac impingent, ait Dominus Jehova.

16. Jehova etiam me adloquutus est, in hanc sententiam : 17. Fili hominis, domûs Israëlis *homines* habitarunt solum suum, idque polluerunt viis suis, & studiis *pravis*, quasi immunditia mulieris menstruis laborantis fuit eorum via coram me; 18 itaque effudi iram meam in eos, propter sanguinem, quem in terram effuderant, *quam* & stercoreis Diis suis polluerant. 19. Disjeci eos per gentes, & sparsi sunt per terras; pro viis & studiis eorum de iis judicium tuli. 20. At cùm pervenissent ad gentes, quas adierunt, sanctum meum nomen polluerunt; cùm de iis diceretur: hi sunt populus Jehovæ; è terra ejus egressi. 21. Peperci *tamen iis*, propter sacrum nomen meum, quod polluerat domus Israëlis, apud gentes, ad quas venerat. 22. Itaque dicito domui Israëlis: sic ait Dominus Jehova : non propter vos hoc feci, ô domus Israëlis, sed propter sanctum meum nomen, quod polluistis apud gentes quas adiistis. 23. Ostendam sanctum esse nomen meum magnum, pollutum apud gentes, apud quas id polluistis, sciéntque gentes me esse Jehovam, ait Dominus Jehova, cùm sanctus habebor, coram vobis. 24. Recipiam vos è gentibus, congregabo ex omnibus terris, & reducam in vestrum solum. 25. Adspergam vos aquâ mundâ, ab omnibus inquinamentis vestris mundabimini, & vos à stercoreis *Diis* vestris purgabo. 26. Dabo vobis cor novum, & spiritum novum intra vos ponam; amovebo cor lapideum è carne vestra, & vos carneo corde donabo. 27. Spiritum meum vobis indam, faciámque ut in institutis meis incedatis, judiciáque mea faciatis & observetis. 28. Tum habitabitis in terra, quâ Majores vestros dona-

donavi; eritísque mihi in populum, & vobis ero ego in Deum. 29. Liberabo vos ab omnibus inquinamentis vestris, & vocabo frumentum, ídque augebo, nec immittam vobis famem. 30. Faciam ut copiosus sit fructus arborum itémque proventus agrorum, ne ampliùs inter gentes fames vobis exprobretur. 31. Recordabimini viarum vestrarum malarum studiorúmque non bonorum, & vos tædebit, pigebítque iniquorum, abominandorúmque factorum vestrorum. 32. Non propter vos hoc faciam, ait Dominus Jehova, ut probè noritis; pudeat vos viarum vestrarum & *propterea* erubescite, ô domûs Israëlis *homines*. 33. Sic dixit Dominus Jehova; quo die mundavero vos omnibus iniquis factis vestris, faciam ut habitentur urbes vestræ, ædificiísque loca deserta instruantur. 34. Terra desolata coletur, pro eo quod fuerat deserta, coram omni viatore. 35. Tum dicent *vicini*: terra illa, quæ desolata fuerat, facta est instar horti Hedenis, & urbes vastatæ, desolatæ & dirutæ *nunc* munitæ sunt & habitatæ. 36. Tum scient gentes, quæ supererunt circa vos, me Jehovam instaurasse quæ erant diruta, & plantis instruxisse desolata. Ego Jehova *hæc* proloquutus sum atque effecta dabo. 37. Sic dixit Dominus Jehova, adhuc quærar domui Israëlis, ut *rem* iis perficiam, augebóque homines, non aliter ac minutum pecus. 38. Instar minutarum pecudum consecratarum, instar minutarum pecudum *erit* Jerosolima, statis suis festis, sic & erunt reliquæ urbes vastatæ plenæ hominibus, quasi minutis pecudibus, & me Jehovam esse intelligent.

Describitur restitutio Israëlis, sub imagine ossium aridorum in vitam redeuntium, & conjunctione omnium Tribuum, tempore præsertim Messiæ, in unum populum.

Caput XXXVII.

1. INcubuit mihi manus Jehovæ, eduxítque me in spiritu Jehova, & me stitit in mediam vallem, cámque ossibus refertam. 2. Jussit me transire circumquaque ad ea, erántque maximo numero in superficie vallis, & quidem valde sicca 3. Tum mihi *Deus*; an vivent, inquit, Fili hominis, hæc ossa? Ego verò, tu, inquam, nosti, Domine Jehova. 4. At ille mihi, vaticinare, ait, de ossibus hisce, iísque dicito: heus! arida ossa, audite verba Jehovæ! 5. Sic dixit Dominus Jehova ossibus hisce: mox spiritum in vos immittam & vivetis. 6. Vobis imponam nervos, induam vos carne, tegam vos cute, immittámque in vos spiritum & vivetis, scietísque me esse Jehovam. 7. Vaticinatus sum, quemadmodum jussus eram, cùm autem vaticinatus essem, sonitus factus est & motus, quo ossa accesserunt unumquodque ad os suum. 8. Cúmque inspexissem, en verò super iis erant nervi, mox caro adscendebat, atque hæc cutis tegebat, nec tamen inerat iis spiritus. 9. Tum mihi Deus, vaticinare, inquit, ad spiritum, vaticinare, Fili hominis, & dic spiritui: sic dixit Dominus Jehova: veni, spiritus, à quatuor ventis, atque adfla istos interfectos & vivent. 10. Vaticinatus sum, ut me jusserat, ingressúsque est in eos spiritus, vixerunt, atque in pedibus suis constiterunt, *unde factus* maximus exercitus. 11. *Ibi verò Deus* mihi, Fili hominis, omnia hæc ossa sunt domûs Israëlis, quanta est. Dixerunt *Israëlitæ*: aruerunt ossa nostra, periit spes nostra, exscisi prorsus sumus. 12. Vaticinator itaque, iisque dicito: sic ait Dominus Jehova: mox ego sepulcra vestra aperiam, vósque ex iis educam, ô mi popule, & in terram Israëlis reducam. 13. Intelligetis me esse Jehovam, cùm aperuero sepulcra vestra, cum ex iis, ô mi popule, vos eduxero, 14 indidero vobis spiritum meum, in vitam redieritis, & vos in solo vestro quietos præstiterim. Tum scietis me Jehovam esse loquutum, remque effectam dedisse, ait Jehova.

15. Me etiam adloquutus est Jehova, in hanc sententiam: 16. Tu, Fili hominis, sume tibi lignum unum, eíque inscribe: Judæ & Israëlitarum ejus sociorum. Sume & alterum lignum, eíque inscribe: Josephi, lignum Ephraïmi & totius domûs Israëlis, sociorum ejus. 17. Admoveto alterum alteri, ut fiat lignum unum, sintque in manu tua unum. 18. Cùm verò populares tui tibi dicent: annon indicabis nobis quid hæc sibi velint? 19. *sic* eos adloquere, ita ait Dominus Jehova: mox sumam lignum Josephi, quod est in manu Ephraïmi & tribuum Israëlis ejus sociarum, imponámque illud ligno Judæ, & redigam ea in lignum unum, erúntque unum in mea manu. 20. Erunt autem ligna quibus *nomina* inscripseris, in manu tua, iis spectantibus. 21. Eos præterea *sic* adloquere: ita dixit Dominus Jehova: mox ego recipiam Israëlitas, à gentibus ad quas iverunt, congregabo eos undequaque, & in solum suum reducam. 22. Faciam ut fiant gens una in terra *&* montibus Israëlis, unúsque illis erit Rex omnibus, nec am-

pliùs

pliùs fient duæ gentes, aut duo regna. 23. Non ampliùs se polluent stercoreis suis Diis, abominandis suis factis & defectionibus, liberabo eos omnibus suis habitationibus, in quibus peccaverunt, purgabóque eos, & erunt mihi in populum, ego verò iis in Deum.

24. Servus meus David Rex eorum erit, atque omnium Pastor unicus; incedent in meis legibus, institutorúmque meorum memores erunt & observantes. 25. Habitabunt in terra, quâ Jacobum servum meum donavi, quámque habitarunt Majores vestri, & incolent ipsi, eorúmque filii & nepotes in perpetuum, ac David servus meus in perpetuum erit eorum princeps. 26. Pangam cum iis fœdus pacis, fœdus perpetuum erit *mihi* cum illis, ídque iis concedam. Eos augebo, & sacrarium meum apud eos in perpetuum collocabo. 27. Erit apud eos Tabernaculum meum, ero eis Deus, erúntque illi mihi populus. 28. Scient gentes me esse Jehovam, qui mihi Israëlem consecravi, cùm apud eos erit Sacrarium meum in perpetuum.

Vaticinium in Gogum & Magogum, ubi eæ gentes describuntur, cum exercitu Judæam depopulantes, & postea pœnas dantes.

CAPUT XXXVIII

1. JEHOVA me etiam adloquutus est, in hanc sententiam: 2. Fili hominis vultum tuum converte ad Gogum, & ad terram Magogi, ad principem Rosi, Moschi, & Tibareni, 3 & dicito: sic ait Dominus Jehova, en tibi *dico*, Goge, princeps Rosi, Moschi & Tibareni. 4. Faciam ut redeas *ad tuos*, indam hamos maxillis tuis, ejiciam te, totúmque tuum exercitum, equos & equites cataphractos, quotquot sunt, multitudinem magnam scuto & clipeo *armatorum*, & gladio utentium, quotquot sunt, 5. Persas, Chusæos, & Libyas cum illis omnes scutatos & galeatos, 6. Phryges & omnes earum alas, domum Thogarmæ, *ad* latera Aquilonis, & omnes ejus alas, populósque multos tecum. 7. Paratus esto, & parato tibi, tu & omnis multitudo tua, qui se tibi adgregent, iísque instar custodiæ eris. 8. Post multos dies pœnas dabis, sed postremis annis venies ad gentem, à qua gladius aversus est, quæ collecta erit, è populis multis in montes Israëlis, qui longo tempore vastati fuerint; hæc è populis multis educta erit, & solum suum securè habitabit, quanta est. 9. Adscendes instar procellæ, venies instar nubis, ad tegendam terram, eris tu & omnes alæ tuæ, & multi populi tecum.

10. Sic dixit Dominus Jehova: die illo, rerum tibi in mentem veniet, cogitationem malam animo versabis, 11. & dices, ibo in terram villarum, veniam ad incolas securè quiescentes; hi, quotquot sunt, habitant sine muro, nec vectes & fores iis sunt; 12. ad spolia rapienda, atque ad prædam auferendam; ut vertas manum tuam in vastitates habitatas, ad populum collectum è gentibus, qui pecuariam facit, ad habitantes in umbilico terræ. 13. Seba & Dedan, negotiatores Tharsisii, & omnes leunculi ejus *terræ* dicent tibi: an venisti ad spolia rapienda, an ad auferendam prædam multitudinem tuam coëgisti, ad capiendum argentum & aurum, ad diripiendas pecudes & magna spolia auferenda?

14. Quare vaticinator, Fili hominis, & Gogo dicito: sic ait Dominus Jehova: nonne scis die illo habitaturum populum meum Israëlem securè? 15. Venies è loco tuo, è lateribus Septemtrionis, tu & populi multi tecum, qui vehentur equis, quotquot erunt, magna multitudo atque exercitus multus. 16. Adscendes in populum meum Israëlem, instar nubis, ad operiendam terram, sequentibus temporibus eris, & te adducam in terram meam, ut me norint gentes, cùm sanctus habebor per te, iis spectantibus, ô Goge. 17. Sic dicit Dominus Jehova: túne ille es de quo loquutus sum, temporibus antiquis, per servos meos Prophetas Israëlis, qui vaticinabantur temporibus illis, fore ut adducerem te, contra eos? 18. Die autem illo, quo ingredietur Gogus terram Israëlis, ait Dominus Jehova, augebitur excandescentia mea. In ira mea, 19 in zelotypia mea, in igne iræ meæ loquar, & erit die illa magnus metus in terra Israëlis. 20. Trepidabunt, coram me, pisces maris, avis cœli, fera agri, quodvis reptile, quod in terra repit, & omnis homo, qui terræ insistit, devolventur montes, cadent adclives loci, & omnis murus in terram ruet. 21. Vocabo contra eum, in omnes montes meos, gladium, ait Dominus Jehova, cujúsque gladius in fratrem ejus *conversus* erit. 22. Puniam eum peste & cæde; inundantem imbrem, lapides grandinis, ignem & sulphur demittam in eum & in ejus alas, atque in populos multos, qui cum illo erunt. 23. Tum ostendam

dam me magnum & sanctum esse, & me noscendum præbebo oculis gentium multarum, sciéntque me esse Jehovam.

Alia vaticinia in Gogum & Israëlem.

1. TU verò, Fili hominis, vaticinator in Gogum & dicito: sic ait Dominus Jehova, en tibi *dico*, ô Goge, princeps Rosi, Moschi & Tibareni. 2. Reducam te, & ad sextam partem redigam, tum faciam ut venias è lateribus Septemtrionis, & te conferas in montes Israëlis. 3. Sed excutiam arcum tuum è manu tua sinistra, sagittásque è manu dextra dejiciam. 4. In montibus Israëlis cades tu, omnésque alæ tuæ & populi, qui tecum sunt, in pastum avi, volucri omnis alæ, & feræ agresti, quibus te tradidi. 5. In superficiem agri cades, nam loquutus sum, ait Dominus Jehova. 6. Subjiciam ignem Magogo, iisque qui insulas securè incolunt, & me esse Jehovam intelligent. 7. Faciam ut sanctum meum nomen in medio populo meo Israële innotescat, nec patiar sanctum meum nomen adhuc pollui, intelligéntque gentes me esse Jehovam sanctum in Israële. 8. Mox veniet & aderit, ait Jehova, ille dies, de quo loquutus sum. 9. Egredientur incolæ urbium Israëlis, incendéntque & comburent arma, clipeum, scutum, arcum, sagittas, scipionem & lanceas, iísque alent ignem per septem annos. 10. Non conferent ligna ex agris, neque in silvis cædent, quia armis incendent ignem, spoliáque auferent ab iis qui eos spoliarant, & prædam rapient è prædatoribus suis, ait Dominus Jehova.

Caput XXXIX.

11. Eo tempore dabo Gogo locum, in quo sepeliatur, apud Israëlem, in valle transeuntium ad ortum maris, quæ sistit viatores. Illic sepelient Gogum & omnem ejus multitudinem, vocabúntque postea vallem Hamon-Gog. 12. Sepeliet eos Israëlis domus, mundandæ terræ causâ, per septem menses. 13. Sepeliet eos totus populus terræ, pariétque ei famam dies, quo gloria mea aucta fuerit, ait Dominus Jehova. 14. Eligent seorsim viros, qui perpetuò terram peragrent, & sepeliant viatores, qui in terræ superficie remanserint, eósque ad eam repurgandam, ad exactos usque septem menses, inquirant. 15. Transibunt per terram, & ubi os humanum viderint, struent juxta illud signum, donec pollinctores id in valle Hamon-gogi sepelierint. 16. Erit etiam nomen urbis Hamonæ *iis concessæ* qui terram repurgabunt.

17. Tu verò, Fili hominis, dicito, ut ait Dominus Jehova, avi omnis alæ, atque omni agresti feræ: congregamini & venite, undequaque colligamini, ad convivium meum quod vestri causâ paro, convivium magnum, in montibus Israëlis, ubi comedetis carnem & bibetis sanguinem. 18. Carnem fortium comedetis, & sanguinem principum terræ bibetis, arietum, agnorum, hircorum & juvencorum. 19. Comedetis adipem, ad satietatem, & bibetis sanguinem ad ebrietatem, in convivio meo quod vobis paravi. 20. Satiabimini ad mensam meam, equo *singulari*, & currum *trahenti*, *viro* forti, & quovis homine militari, ait Dominus Jehova. 21. Gloriam meam sparsi per gentes, captivi abducti sunt *homines* domûs Israëlis, & videbunt omnes gentes supplicium quod de iis sumsi, & manum, quam iis injeci. 22. Intelliget etiam domus Israëlis me esse Jehovam Deum suum, ab eo die, atque in posterum. 23. Scient gentes domum Israëlis captivam esse abductam propter iniquitatem suam, quia in me deliquit, eíque vultum meum abscondi, & tradidi in manum hostium suorum, *unde factum* ut gladio, quotquot erant, ceciderint. 24. Pro eorum immunditia, & defectionibus *me* cum iis gessi, iísque vultum meum abdidi.

25. Propterea sic dixit Dominus Jehova: nunc faciam ut redeant captivi Jacobi, totiusque domûs Israëlis miserebor, & sancti mei nominis causâ zelotypiam meam ostendam. 26. Tulerunt omnem suam ignominiam, & omnem pœnam delictorum, quæ in me admiserunt, dum securè in sua terra habitarent, nec quisquam eos terreret. 27. Cùm reduxero eos è populis, & congregavero è terris hostium suorum, atque inter eos sanctus habitus fuero coram gentibus multis; 28. intelligent me esse Jehovam ipsorum Deum; cùm transtulero eos ad gentes, deinde verò in suam terram congregavero, neque quemquam eorum ampliùs ibi relinquam. 29. Iis non ampliùs vultum meum abscondam, quia Spiritum meum in domum Israëlis effudero, ait Dominus Jehova.

Ezekiel Spiritu translatus in Judæam videt urbem, cum Templo, & virum id metientem, initio facto ab externis atriis ædificiisque circumpositis.

CAPUT I. XL. VIgesimo quinto anno transmigrationis nostræ, initio anni, & decimo die mensis primi, anno quarto decimo ab urbe capta, eo ipso die manus Jehovæ mihi incubuit méque eò deduxit. 2. In visis nocturnis, Deus duxit me in terram Israëlis, & collocavit in monte altissimo, in quo erat veluti ædificium urbis ad meridiem.
3. Cùm me eò duxisset, ecce verò virum, cujus species erat instar speciei æris *nitentis*, & in cujus manu fuit funis lineus & calamus mensorius; is verò stetit in porta, 4. meque vir ille adloquutus est, *his verbis:* Fili hominis, vide tuis oculis, auribus tuis audi, & animam adtende ad omnia, quæ tibi ostendam, ideò enim huc adductus es, ut hæc tibi ostenderem. Tum indica hæc omnia domui Israëlis. 5. Murus erat extra Ædem circumquaque, atque in manu ejus viri fuit calamus mensuræ sex cubitorum, *quorum singula erant* cubiti & palmi. Dimensus verò est latitudinem atque altitudinem ædificii, uno calamo.

6. Venit ad portam, quæ respiciebat orientem, adscendítque gradus ejus & mensus est limen portæ unum, calamo uno, *in* latitudine, & limen alterum, calamo uno, *in* latitudine; 7. tum etiam thalamum, calamo uno in longitudine, & calamo altero *in* latitudine, atque inter thalamos quinque cubiti *fuerunt*. Limen verò portæ intrinsecus, juxta vestibulum portæ, calamo uno mensus est, 8. & vestibulum portæ intrinsecus, calamo uno. 9. Mensus est etiam vestibulum portæ octo cubitis & parastadas ejus binis cubitis; vestibulum autem portæ erat interius. 10. Thalami verò portæ, orientem versùs, tres *erant* hinc, atque inde totidem, tribúsque una mensura, & parastadibus, hinc atque inde mensura una. 11. Mensus etiam est latitudinem ostii portæ, decem cubitis, & longitudinem portæ ternis denis; 12. tum marginem ante thalamos, cubito uno hinc, & cubito altero illinc; thalami verò *erant* senûm cubitorum hinc, & totidem cubitorum illinc. 13. Mensus est deinde portam à tecto thalami ad tectum ejus, *secundùm* latitudinem viginti quinque cubitis, *ita ut* ostium *esset* è regione ostii. 14. Fecit deinde parastadas, sexagenûm cubitorum, atque ad parastadem atrii portæ circumquaque; 15. & ante portam introïtûs ad vestibulum portæ interioris *erant* quinquaginta cubiti. 16. Fenestræ clausæ *erant* thalamis & parastadibus eorum, introrsus ad portam circumquaque; sic & vestibulis; fenestræque erant circumquaque intrinsecus, & ad parastadem palmarum.

17. Tum me duxit in atrium exterius, en verò conclavia & pavimentum factum atrio circumquaque; triginta cubicula erant ad pavimentum. 18. Pavimentum etiam *erat* ad latera portarum; pro longitudine portarum *erat* pavimentum inferius. 19. Mensus etiam est latitudinem, à porta inferiore, ad atrium interius, extrinsecus centum cubitis, ad Orientem, atque ad Septemtrionem. 20. Mensus quoque est longitudinem & latitudinem portæ ad Septemtrionem conversæ in exteriore atrio. 21. Thalami tres *erant* hinc, totidémque illinc, & parastades ejus, & vestibula, mensura fuit instar portæ prioris, quinquagenûm cubitorum longitudo, & vicenûm quinûm latitudo. 22. Fenestrarum etiam ejus, vestibulorum & palmarum mensura fuit instar portæ orienti obversæ, gradibúsque septenis eam adibant; *ut* & vestibula, quæ in fronte iis occurrebant.
23. *Fuit* & porta in atrio interiore è regione portæ ad Septemtrionem, & portæ ad orientem obversæ, mensúsque est à porta ad portam, centenos cubitos.

24. Me postea duxit ad meridiem, ibi verò erat porta meridiei obversa, mensúsque est ejus parastadas & vestibula, quorum mensuræ erant instar earum *quas dixi:* 25. Fenestræ ei *erant* & vestibula circumquaque instar fenestrarum *& vestibulorum memoratorum*; quinquagenûm cubitorum fuit longitudo, latitudo verò vicenûm quinûm; 26. gradibus septenis ad eam adscendebant, vestibula ejus in fronte occurrebant, palmæque ei erant altera hinc, altera illinc, ad ejus parastadas. 27. Fuit & porta atrio interiori austrum versùs, & mensus est à porta ad portam, austrum versùs, centum cubitos.

28. Intromisit quoque me in atrium interiùs, per portam australem, eámque mensus est, eadem mensurâ, quâ illas, *quas memoravi.* 29. Thalami ejus, parastades & vestibula, iisdem mensuris *sunt descripta*; fenestræque ei *erant* & porticus circumquaque quinquagenûm cubitorum longitudine, & latitudine vicenûm quinûm. 30. Porticus erant circumquaque longitudine vicenûm quinûm cubitorum & latitudine quinûm. 31. *Versæ*

erant

erant porticus ejus ad atrium exterius, & palmæ ejus ad parastadas, gradibúsque octonis ad portam adscendebatur.

32. Tum duxit me in atrium interius, orientem versùs, mensúsque est portam, iisdem mensuris. 33. Thalami ejus, parastades & vestibula iisdem mensuris *descripta sunt*, fenestræ *erant* illi, & porticibus ejus circumquaque, longitudine quinquagenûm cubitorum, & latitudine vicenûm quinûm. 34. *Versæ erant* ejus porticus ad atrium exterius, palmæ *ejus* hinc atque inde, & gradibus octonis ad eam adscendebant.

35. Dein me intromisit ad portam septemtrionalem, *quam* iisdem mensuris mensus est. 36. Thalami ejus, parastades & porticus *superioribus paria erant*, & fenestræ circumquaque longitudine quinquagenûm cubitorum, & latitudine vicenûm quinûm. 37. *Versæ erant* parastades ejus, ad atrium exterius, palmæque ad parastadas hinc atque inde; & octonis ad eam adscendebant gradibus.

38. Cubiculum autem & ostium ejus erat in parastadibus portarum, ibique abluendum erat holocaustum. 39. In vestibulo portæ erant binæ mensæ hinc & totidem illinc, ad mactanda in iis holocausta, & victimas pro peccato & pro delicto. 40. Ad latus, ultra gradus, ad ostium portæ septemtrionalis binæ *erant* mensæ, & ad alterum latus vestibuli portæ binæ quoque mensæ. 41. Super quaternis mensis hinc, & quaternis illinc, super octonis mensis mactationem *victimarum* peragi oportebat. 42. Quaternæ mensæ *erant* holocausti causâ lapidibus quadratis *constantes*, quarum longitudo erat cubiti unius & dimidii, & par latitudo, altitudo cubiti unius. Iis imponenda erant instrumenta, quibus holocaustum & victima *quævis* mactaretur. 43. *Erant* & paxilli palmi unius adfixi intrinsecus circumquaque, mensísque imposita erat caro oblationis.

44. Ultra verò portam interiorem conclavia erant cantorum, in atrio interiore, quod *erat* ad latus portæ septemtrionalis, obversáque erant austro; unúmque *fuit* ad latus portæ orientalis obversum septemtrioni. 45. Tum mihi, hoc conclave, inquit, conversum ad austrum, erit Sacerdotum, qui quod observandum in Æde peragunt. 46. Conclave *item*, quod obversum est septemtrioni, *erit* Sacerdotum, qui id observant, quod est peragendum ad altare. Hi sunt Sadoki posteri, qui è Levitis accedunt ad Jehovam, ut ei ministrent.

47. Mensus est etiam atrium longitudine centenûm cubitorum, & totidem latitudine quadratum, atque altare ante Ædem. 48. Tum intromisit me in porticum Ædis & mensus est parastadem porticûs, quinis cubitis hinc, & totidem illinc. Latitudo portæ erat ternûm cubitorum hinc atque illinc totidem. 49. Longitudo porticûs fuit vicenûm cubitorum & latitudo undenûm. Gradibus ad id adscendendum erat, & columnæ erant ad parastadas, una quidem hinc, altera verò illinc.

Templi ipsius descriptio & dimensiones traduntur.

CAPUT XLI.

1. DUxit me deinde ad Templum, & mensus est parastadas, latitudine senûm cubitorum, hinc & totidem illinc, pro latitudine Tentorii. 2. Latitudo ostii *erat* denûm cubitorum, & latera ostii quinûm, hinc atque inde totidem. Mensus est autem ejus longitudinem quadragenis cubitis, & latitudinem vicenis. 3. Interiùs ingressus, mensus est parastadem ostii binis cubitis, & ostium senis, & latitudinem ostii septenis. 4. Dimensus etiam est longitudinem *conclavis*, vicenis cubitis & latitudinem totidem, in fronte templi, & mihi, hoc est, inquit, sanctissimum Adytum. 5. Parietem quoque Ædis mensus est senis cubitis, & latitudinem alæ circumquaque, quatuor cubitis, circa Ædem. 6. Ad alas, quod adtinet, quarum altera alteri erat imposita, erant pedum triginta trium, & accedebant ad murum Ædis, ut essent alæ circumquaque, quasi conjunctæ essent muro Ædis, nec tamen ei erant conjunctæ. 7. Latius erat *superius quodque tabulatum*, & circumibat sursum ad alas; nam circumdata erat Ædes, prout adtollebatur, circumquaque; quamobrem latitudo *alarum augebatur* ad Ædem sursum versùs, & sic infima *ala* adscendebat ad summam, per mediam. 8. Vidi etiam Ædis altitudinem circumquaque, & fundamenta alarum pleno calamo sex cubitorum, *ad* axillam *usque*. 9. Crassitudo autem muri, qui ad alas erat extrinsecus *fuit* quinûm cubitorum, & quod relictum *vacuum* erat *ab* Æde, alarum quæ ad Ædem porrigebantur. 10. Inter conclavia *& murum*, latitudo erat vicenûm cubitorum circa Ædem undequaque. 11. Ostium verò alæ relictum, unum fuit septemtrionem versùs, & alterum ad meridiem, & latitudo loci derelicti quinûm fuit cubitorum undequaque. 12. Ædificium verò quod erat è regione contractionis Ædis, ad occidentalem pla-

gam; latum erat ſeptuagenos cubitos, & murus ejus ædificii quinos circumquaque, & longitudo ejus fuit nonagenûm cubitorum.

13. Menſus autem eſt Ædem longitudine centenûm cubitorum, & contractiora tabulata, ædificiumque & parietes ejus centenûm cubitorum; 14. latitudinem etiam frontis domûs & tabulatorum contractorum ad orientem, latitudine centenûm cubitorum. 15. Menſus quoque eſt longitudinem ædificii, è regione tabulatorum contractorum, quæ in poſtico, atque porticus ejus, hinc atque inde centum cubitis ad Templum interius atque atrii porticus. 16. Erant limina & feneſtræ clauſæ & porticus circa tribus *tabulatis*, è regione liminis tecti ligno circumquaque, & terra usque ad feneſtras & feneſtræ tectæ, 17. ad ſuperiorem partem oſtii, usque ad Templum interius & ulteriùs, & in toto muro circumquaque, in interiore atque exteriore, *iisdem* menſuris.

18. Facti etiam erant Cherubi & palmæ, *quarum* ſingulæ *erant* inter Cherubos, quibus duæ tantùm facies *erant*; 19. & facies quidem humana ad palmam hinc, leonina verò ad palmam illinc *erat obverſa*; quod factum erat ad totam Ædem circumquaque. 20. A ſolo ad ſuperiorem oſtii partem usque, facti erant Cherubi & palmæ, & *talis quidem fuit* murus Templi. 21. Templi poſtis erat quadratus & facierum Sacrarii ſpecies erant ſimiles.

22. Altaris lignei altitudo fuit trium cubitorum, & latitudo duorum, anguli ejus & longitudo & parietes erant lignei. Me verò adloquutus eſt *menſor*, *his verbis*: hæc eſt menſa, quæ erit coram Jehova. 23. Binæ valvæ *erant* Templo & Sacrario, 24. & geminæ tabulæ duabus valvis plicatiles, geminæ tabulæ uni valvæ & totidem alteri. 25. Cherubi autem & palmæ factæ erant in valvis, quemadmodum in muris Templi, & trabs lignea erat in fronte porticûs extrinſecus. 26. Feneſtræ erant clauſæ & palmæ hinc inde ad latera porticûs, in alis Ædis, & in trabibus.

Atrii exterioris & portæ Orientalis deſcriptio.

CAPUT XLII. 1. EDuxit me poſtea ad atrium exterius, ſeptemtrionem versùs, méque intromiſit in conclave, quod erat è regione *tabulatorum* contractorum, & oppoſitum quidem ad ſeptemtrionem. 2. In fronte centenos cubitos longa eſt porta ſeptemtrionalis, & latitudo *atrii* quinquagenûm cubitorum. 3. E regione vicenûm *cubitorum*, qui in atrio interiore *erant*, éque regione pavimenti exterioris atrii, erat porticus ante porticum, ad tria tabulata. 4. Ante conclavia ambulatio fuit decem cubitos lata, ad interiorem *Ædem* via cubiti unius, & earum oſtia ad ſeptemtrionem. 5. Superiora *nonnulla* conclavis arctiora erant, quia porticus ex iis decerpſerunt in infimis & mediis ædificii *tabulatis*; 6. ſed erant tertia *tabulata* ſine columnis, quales columnæ atriorum; quarum causâ *ſpatium* detractum erat infimis & mediis tabulatis, à ſolo. 7. Murus verò, qui extrinſecus fuit è regione conclavium, in via atrii exterioris, ante conclavia, erat quinquaginta cubitorum: 8. nam longitudo conclavium, quæ in atrio exteriore erant, quinquaginta cubitorum *fuit*, at verò ante Templum erant centum cubiti. 9. Ab inferiore parte eorum conclavium, aditus *erat* ab oriente, ſi quis ad ea veniret, ab exteriore atrio. 10. In latitudine fuit murus viæ orientalis, ad frontem contractorum *tabulatorum*, atque ad frontem ædificii conclavium. 11. Via verò quæ ante ea, ſimilis erat viæ conclavium ſeptemtrionalium, & qualis eſt eorum longitudo, talis etiam latitudo, & omnes eorum exitus, & pro eorum ordine & pro oſtiis; 12. ſicut *in* oſtiis conclavium, quæ ad auſtrum, oſtium initio viæ *erat* juxta murum rectum, ſi quis ea ab oriente adiret.

13. Tum mihi *menſor*, conclavia, inquit, ſeptemtrionalia, & quæ ſunt ad auſtrum ante *tabulata* contracta, erunt conclavia ſacra, in quibus cibum capient ſacerdotes, qui accedunt ad Jehovam, ſacroſanctos *cibos*. Ibi reponent res ſacroſanctas, munus farreum, victimas pro peccato & pro delicto, nam locus eſt ſacer. 14. Quando ingreſſi fuerint ſacerdotes, non egredientur è ſacrario ad atrium exterius; *aut* reponent illic veſtes ſuas, quibus *induti* miniſterio *ſuo* funguntur, ſunt enim ſacræ; induéntque alias veſtes, & accedent ad *loca*, quæ ſunt populi.

15. Cùm verò abſolviſſet dimenſiones interioris Ædis, eduxit me per viam portæ quæ converſa *erat* ad orientem, eámque circumquaque menſus eſt. 16. Menſuras iniit *ad* ventum orientalem, calamo menſorio, & quingentis quidem calamis circa *murum*. 17. Menſus eſt etiam *ad* ventum ſeptemtrionalem, quingentis calamis, calamo menſorio, circa *murum*. 18. *Ad* ventum item auſtralem, calamo menſorio, quingentis calamis,

menſus

mensus est. 19. Circumivit ad ventum occidentalem, & calamo mensorio, quingentis calamis, est emensus. 20 Ad quatuor ventos mensuras collegit *soli sacri*, & murus ei fuit circumquaque quingentos *calamos* longus, ac totidem latus, ut distingueretur *solum* sacrum à profano.

Gloriâ Dei impletur Ædes, quam in visô nocturno contemplabatur Propheta, qui audit causas desertæ prioris Ædis, & posterioris numquam deserendæ, accipítque mandata de posteriore, & præsertim de altari in ea statuendo & consecrando.

1. DEin ire me jussit ad portam, & quidem orienti obversam, 2. *cùm* ecce gloriam Dei Israëlis venientem ab oriente. Sonitus ejus *erat* instar sonitûs multarum aquarum, terráque gloriâ Dei illustrata *erat*. 3. Visum autem mihi objectum erat instar visi, quod habueram, cùm veniret *Deus* ad perdendam urbem, & instar visorum, quæ objecta mihi fuerant ad fluvium Chobarem, & *quorum causâ*, in vultum concidi. 4. Gloria autem Jehovæ ingressa est Ædem, viâ portæ ad Orientem obversæ. 5. Sustulit verò me Spiritus in atrium interius, cùm gloria Jehovæ Ædem implesset. Caput XLIII.

6. Audivi etiam *Deum*, me ex ipsa Æde adloquentem, dum vir ille, *qui mensus fuerat*, juxta me staret; 7. & mihi, Fili, inquit, hominis, *vides* locum solii mei, locúmque plantarum pedum meorum, ubi habitabo, in mediis Israëlitis, in perpetuum; neque *enim* polluet ampliùs domus Israëlis sanctum meum nomen, cùm ipsa, tum ejus Reges scortationibus suis, cadaveribus Regum *&* editis suis lucis, 8. limen suum prope limen meum, & postem suum juxta meum ponentes, ut paries *tantùm sit* inter me & illos; ut profanent sanctum meum nomen abominandis *Diis*, quos fecerant; quamobrem eos indignatione mea absumsi. 9. Nunc amovebunt scortationes suas, & cadavera Regum suorum à me, atque apud eos in perpetuum habitabo.

10. Tu verò, Fili hominis, *rem* nuncia domui Israëlis, pudoréque suffundantur ob malè facta sua, atque exemplaris *hujus* mensuras colligant. 11. Si erubuerint, propter omnia quæ fecerunt, patefacito iis formam hujusce Ædis, descriptionem, exitus, introitus, omnia instituta & leges, pingito *hæc* coram illis; servéntque universam hanc ejus formam, & omnia instituta, eáque exsequutioni mandent. 12. Hæc lex est huic Ædi *data*: in verticè hujus montis omnes ejus fines circumquaque sacrosancti sunto. Hæc lex huic Ædi esto.

13. Hæ autem sunt mensuræ altaris cubitis *expressæ*, quorum singuli sunt perinde ac cubitus *vulgaris* & palmus. Sinus ejus *erat* cubiti in latitudinem & cubiti *in altitudinem*; ejúsque ora, ad labia *quæ erant* circum unius palmi; atque hoc est *in* prominentia altaris. 14. E sinu verò terræ ad inferiorem crepidinem erant duo cubiti, at latitudo *fuit* unius cubiti, verùm à crepidine minore ad crepidinem majorem, quatuor cubiti & latitudo unius. 15. Ariel *erat* quatuor cubitorum & supra Arielem erant quatuor cornua. 16. Arielis longitudo fuit duodenûm *cubitorum* & duodenûm latitudo, & quadratus ad sua quatuor latera erat. 17. Verùm crepido erat quatuordecim *cubitos longa* & quatuordecim lata, ad quatuor latera ejus. Ora verò quæ circa eum *erat* dimidii cubiti, & sinus ei cubiti unius *fuit* circumquaque, & gradus ejus respiciebant orientem.

18. Tum mihi, Fili hominis, inquit, sic dixit Dominus Jehova: hæc altaris, à quo die factum fuerit, instituta sunto, ut offerantur in eo holocausta, atque ad id sanguis adspergatur. 19. Dabis Sacerdotibus Levitis è posteris Sadoki, qui accedunt ad me, ait Dominus Jehova, ut mihi ministrent, juvencum, è bucero grege, ad *expiandum* peccatum. 20. Sumes è sanguine ejus, impones quatuor cornibus altaris, & quatuor angulis crepidinis, & oræ circumquaque: ídque mundabis atque expiabis. 21. Sumes juvencum, *victimam* pro peccato, eúmque combures ex instituto Ædis, extra sacrarium. 22. Secundo verò die, offeres hircum, è caprino grege, integrum, pro peccato; eóque expiabunt altare, quemadmodum expiaverint juvenco. 23. Cùm verò expiationem absolveris, offeres vitulum, è bucero grege, integrum, & arietem ex ovillo grege, integrum, 24 quos offerent Sacerdotes coram Jehova, projecto in eos sale, eósque in holocaustum Jehovæ absument. 25. Septem diebus, facies quotidie hirco, pro peccato; vitulóque è bucero genere, & ariete ex ovillo integris facient. 26. Septem diebus expiabunt altare, ídque mundabunt, & ministerio suo consecrabuntur. 27. Exactis autem his diebus, die octavo

&

& deinceps, offerent Sacerdotes in altari holocautomata vestra, & salutares vestras vi-
ctimas, vobísque propitius ero, ait Dominus Jehova.

Deus portam orientalem atrii clausam mansuram omnibus, adeóque ipsi principi statuit. Judæis profanationem Sacerdotii & Templi exprobrat, alienigenas & Levitas, qui idololatriâ se polluerint, à ministerio sacro excludit, solis Sacerdotibus, Sadoki posteris, admissis, quibus nonnullas leges fert.

CAPUT XLIV. 1. REDUXIT me in viam portæ exterioris Sacrarii, orientem spectantis; ea verò
clausa erat. 2. Tum mihi Jehova, porta hæc, inquit, clausa esto, nec aperitor,
nec quisquam per eam ingreditor; quia Jehova Deus Israëlis per eam ingreditur, ideó-
que erit clausa, 3. etiam principi. Princeps quidem in ea sedebit, ad comedendum panem
coram Jehova, sed ad eam portam, per viam porticûs, veniet, atque eadem viâ egredietur.
4. Igitur me duxit, per viam portæ septemtrionalis, ante frontem Ædis, *quam* cùm
adspexissem, en verò gloria Jehovæ Ædem impleverat, & concidi in vultum. 5. Je-
hova verò mihi, Fili hominis, inquit, animum adtende, oculis tuis vide atque auribus
tuis audi quæcumque tibi mox dicam de omnibus institutis Ædis Jehovæ, & cunctis
ejus legibus, animadverte ingressum Ædis atque omnes exitus Sacrarii.
6. Dic populo contumaci, domui Israëlis. Sic dixit Dominus Jehova: satis supérque
omnibus abominationibus vestris *indulsistis*, ô domus Israëlis. 7. Dum admitteretis alie-
nigenas incircumcisos animo & carne, ut essent in Sacrario meo, pollueréntque Ædem
meam, offerentes panem meum, adipem & sanguinem, atque irritum facerent, omni-
bus vestris abominandis factis, fœdus meum; 8. non observastis quod in rebus mihi
sacris observandum fuit, & constituistis *alios*, qui curarent quæ vobis in Sacrario meo
curanda erant. 9. Sic verò Dominus Jehova, nullus, inquit, alienigena incircumcisus
animo & carne ingredietur Sacrarium meum, ex omnibus alienigenis, qui inter Israëli-
tas sunt. 10. Quinimò Levitæ, qui recesserint à me, cùm erraret Israël, quíque aber-
rarint à me, dum stercoreos suos *Deos* sequuntur, ii nequitiæ suæ pœnas dabunt. 11. E-
runt in Sacrario meo ministri *atque* excubiæ ad portas Ædis. Qui ministrabunt Ædi, ii
mactabunt holocausta & *ceteras* victimas populi, stabúntque coram eo, ut ei ministeria
sua exhibeant, 12. quia ministraverunt ei, coram stercoreis ejus *Diis*, fuerúntque domui
Israëlis offendiculo, *quo inducta est in* peccatum. Ideò de iis sustuli manum meam, ait
Dominus Jehova, fore ut nequitiæ suæ pœnas dent. 13. Non accedent ad me, ut mi-
hi sacerdotio fungantur, útque adpropinquent ad ullam rem mihi sacram, aut sacrosan-
ctam; sed ignominiam, qua digni sunt, & abominandorum suorum factorum suppli-
cium ferent. 14. Constitui eos curatores eorum quæ in Æde sunt observanda, ad
omne ministerium ejus quod adtinet, atque ad omnia quæ in ea fieri solent. 15. Sed
Sacerdotes Levitæ, Sadoki posteri, qui observarunt id quod in Sacrario meo observan-
dum erat, cùm aberrassent Israëlitæ à me; ii demum accedent ad me, ut mihi mini-
strent, stabúntque coram me, ut mihi adipem & sanguinem offerant, ait Dominus Je-
hova. 16. Ii demum ingredientur Sacrarium meum, ii accedent ad mensam meam, ut
mihi ministrent, & curent quæ circa me sunt observanda.
17. Itaque cum ingredientur portas atrii interioris, vestes lineas induent; nec lana iis
imponetur, cùm ministerio suo fungentur in portis interioris atrii, atque interiùs. 18. Li-
neæ cidares capitibus eorum imponentur, & femoralia linea eorum lumbis, nec accin-
gent se cum sudore. 19. Cùm verò egredientur in atrium exterius, in atrium, *inquam*,
exterius ad populum, exuent vestimenta, quibus induti ministrabant, & deponent in
conclavibus sacris; induéntque alias vestes, neque populum vestibus suis consecrabunt.
20. Caput suum non radent, nec *tamen* cæsariem demittent, sed capita sua adtonde-
bunt. 21. Nullus sacerdos vinum bibet cùm atrium interius ingredietur. 22. Viduam,
aut repudiatam mulierem uxorem non ducent; sed virgines *tantùm* à posteris domûs
Israëlis, aut viduas, quæ viduæ sint sacerdotis, ducent. 26. Populum docebunt *secer-
nere* sacrum à profano, & *quid discriminis sit* inter mundum & immundum ei patefacient.
24. Ortâ lite, stabunt illi, ut eam judicent, & secundum jura mea eam diriment; leges
meas atque instituta mea, omnibus statis temporibus, observabunt, & sabbatha mea
sacra habebunt. 25. Non accedent ad cadaver humanum, ita ut se polluant, attamen
patris, matris, filii, filiæ, fratrísque & sororis, quæ nupta non fuerit, causâ, polluere
se se

ſe ſe poterunt. 26. Poſtquàm ſe mundare cœperit, ſeptem dies polluto numerabunt; 27. eòque die, quo Sacrarium, in interius atrium, ingredietur, ut in eo miniſterio ſuo fungatur, offeret oblationem pro peccato, ait Dominus Jehova. 28. *Hæc* erit eis hereditas; ego ero eorum hereditas, nec prædium eis dabitis in Iſraële, ego *enim* eorum prædium ero. 29. Munus *farreum* victimas pro peccato & pro delicto comedent; quidquid devotum fuerit in Iſraële, eorum erit. 30. Primitiæ etiam omnium primogenitorum cujusvis *generis*, omnis oblatio elata, cujuslibet *ſpeciei*, ex omnibus veſtris oblationibus elatis, ſacerdotibus cedet, & primitias ſubactæ farinæ ſacerdoti dabitis, ut domibus veſtris fauſta *omnia* adprecetur. 31. Morticinam *carnem* nullam, aut *à feris* laceratam, ſive ex avibus, ſive è quadrupedibus ſacerdotes comedent.

Diviſio ſoli Deo, Sacerdotibus, Levitis, Urbi, Principi; menſuræ rectæ; munus Principi dandum, in cultum divinum, & feſtorum ſollemnia ſacra.

1. Cum ſorte dividetis terram hereditariam, offeretis oblationem Jehovæ conſecratam è terra, *ſolum* viginti quinque millia *cubitorum* longum, & decem millium latum; ſacrum hoc erit, intra omnes terminos, circumquaque. 2. Ex hoc, Sacrario cedet *ſolum* quingentorum cubitorum *ex uno latere*, & totidem *ex altero*, in quadratum, circumquaque. Quinquaginta verò cubiti ſuburbani *ſoli* ei erunt præterea circumquaque. 3. Ex hac menſura metieris longitudinem viginti quinque millium & latitudinem decem millium *cubitorum*, in quo ſpatio erit Sacrarium & ſanctiſſimum Adytum. 4. Conſecrabitur *ſpatium* ex eo ſolo Sacerdotibus, Sacrarii miniſtris, accedentibus ut Jehovæ miniſtrent. Cedet iis locus ædium, & Sacrarii circa Sacrarium. Caput XLV.

5. Tum viginti quinque millium *cubitorum* longitudo, & decem millium latitudo erit Levitis, miniſtris Ædis, ut habeant viginti conclavia.

6. Poſſeſſionem verò urbis conſtituetis quinque millium latitudinem & viginti quinque millium longitudinem; *quæ*, quaſi oblatio ſacra, toti domui Iſraëlis cedet.

7. At Principi hinc & inde ad oblationem Sacrarii atque ad poſſeſſionem urbis, ante oblationem Sacrarii, atque ante poſſeſſionem urbis, ab angulo occidentali occidentem verſus, & ab angulo orientali ortum verſus, erit longitudo unius partis à finibus occiduis, ad fines orientales. 8. Hoc ſolum ei in poſſeſſionem cedet, in Iſraële; neque ampliùs oppriment principes populum meum, & terram domui Iſraëlis, pro tribubus ſuis, concedent. 9. Sic dixit Dominus Jehova: ſatis ſupérque vobis *eſt*, Principes Iſraëlis, injuriam & vaſtationem arcete, jus & juſtitiam exercete, exactiones veſtras è populo meo tollite, ait Dominus Jehova.

10. Statera juſta, Epha juſta, & Bathus juſtus vobis erunt. 11. Eadem erit menſura Ephæ & Bathi, ut Bathus decimam capiat partem Chomeri, & Epha itidem Chomeri decimam; ad Chomerum utriusque modus exigetur. 12. Siclus vicenûm Gerarum, & Mane vicenûm Siclorum, vicenûm quinûm, & quinûm denûm vobis erunt.

13. Hæc autem erit oblatio elata, quam offeretis, recta pars Ephæ è Chomero tritici, dabitis etiam ſextam partem Ephæ è Chomero hordei. 14. Legitimus verò modus olei *è* Batho olei *ſumetur*, decima pars Bathi è Choro, ut decem Bathi ſint Chomerum, quia decem Bathi ſunt in Chomero.

15. Una pecus è minoris pecoris ducentis dabitur è ſaginario Iſraëlis, cum donario *farreo*, in holocautoma & ſalutaria ſacra, quibus expiatio fiat, ait Dominus Jehova. 16. Omnis terræ populus *tenebitur* hac oblatione elatâ, quam Principi Iſraëlis *conferet*. 17. Principis verò erit ſuppeditare *Sacrario* holocauſta, munera *farrea* & libamina, ſollemnibus feſtis; Neomeniis, Sabbathis, & omnibus ſollemnibus conventibus domûs Iſraëlis, ſuppeditabit victimam pro peccato, munus *farreum*, holocauſtum & ſalutaria ſacra, ut fiat expiatio domûs Iſraëlis causâ.

18. Sic ait Dominus Jehova, primo *menſe* & primo quidem *die* menſis, ſumes juvencum buceri generis, integrum, eòque Sacrarium purgabis. 19. Sumet Sacerdos è ſanguine victimæ pro peccato, cujus *particulam* imponet poſti Ædis & quatuor angulis crepidinis altaris, & poſti Atrii interioris. 20. Sic etiam facietis ſeptimo die menſis; atque Ædem, à quocumque, qui errarit, aut deceptus fuerit, purificabitis. 21. Primo etiam menſe, ſed quarto decimo die menſis, erit vobis Paſcha; ſollemne ſeptem dierum feſtum, quo Azymi panes comedentur. 22. Faciet Princeps, eo die, pro ſe & pro uni-

verso terræ populo, juvenco uno, victimâ pro peccato. 23. Septenis diebus sollemnitatis, faciet holocausto, septenis juvencis, & septenis arietibus integris quotidie, per septem illos dies, & hirco caprini *generis* quotidie, victimâ pro peccato. 24. Munus *farreum* erit Ephæ juvenco, itidémque Ephæ arieti, *addetúr*que Ephæ Hin olei. 25. Septimi quoque mensis, & à quinto quidem decimo die mensis, in sollemnitate, *similia sacra* faciet, per septenos dies, victimâ pro peccato, holocausto, munere farreo & oleo.

Ad quam Templi portam adorandus Deus, diebus festis, Principi & populo; quæ sint sacra facienda à Principe; quâ ingrediendum in Templum, & exeundum; spontanea sacra Principis & quotidiana; leges de hereditate & donis Principis; locus in quo partes sacrorum, quæ Sacerdotibus cesserant, coquendæ erant.

CAPUT XLVI. 1. SIc dixit Dominus Jehova: porta interioris atrii, orientem spectans, clausa erit sex diebus, quibus operari licet, sed diebus Sabbathi & Neomeniis aperietur. 2. Ingredietur Princeps eam portam viâ porticûs, extrinsecus, stabítque in limine portæ, dum Sacerdotes holocaustum ejus & salutaria sacra offerent. Inflexo corpore, adorabit ad limen portæ; eóque egresso, non claudetur porta, ad vesperam usque. 3. Adorabit verò populus terræ ad ostium portæ ipsius, Sabbathis & Neomeniis.

4. Holocaustum, quod offeret Princeps, die Sabbathi, erit sex agnorum integrorum & unius arietis integri. 5. Munus *farreum addetur* Ephæ arieti, agnis verò munus sponte ab eo datum, atque Hin olei ad Epham. 6. Die verò Neomeniæ, *sacrum* erit juvenci buceri generis integri, sex agnorum & arietis integri. 7. Ephæ juvenco, atque Ephæ arieti munus *farreum* addet, sed agnis prout ad manum erit, conjungetúrque Hin olei, cum Epha.

8. Cùm ingredietur Princeps, ingredietur per viam Porticûs eam portam, & per eamdem viam exibit. 9. Cùm verò veniet populus terræ in conspectum Jehovæ, sollemnibus conventibus, ingredietur viâ portæ septemtrionalis, ut *Deum* adoret, egredietur verò viâ portæ meridianæ; & qui intraverit viâ portæ meridianæ, egredietur viâ portæ septemtrionalis; non redibit viâ, per quam ingressus fuerit, sed è regione exibit. 10. Princeps quidem, in iis mediis, cùm venient, ingredietur; cùm verò abibunt, *seorsim* egredientur.

11. Festis diebus, ac sollemnibus conventibus, erit munus *farreum* juvenci Epha, ut & arieti; sed agnis addetur donum spontaneum, atque Hin olei Ephæ. 12. Cùm offeret Princeps spontaneum holocaustum, aut spontaneas victimas salutares Jehovæ, aperiet ei *janitor* portam, quæ orientem spectat, offerétque *ille* suum holocaustum, suáve salutaria sacra, quemadmodum faciet die Sabbathi. Tum egredietur, & *janitor* claudet portam cùm exiverit. 13. Agnum anniculum quotidie offeres in holocaustum Deo; singulis matutinis temporibus, hoc facies. 14. Munus *farreum* ei addes, quotidie mane, sextam Ephæ partem, & olei tertiam Hinis, ad conspergendam similam, ut fit munus Jehovæ, ex æternis & perpetuis ejus institutis. 15. Offerent *Israëlitæ* agnum, munus farreum & oleum, singulis matutinis temporibus, in holocaustum perpetuum.

16. Sic dixit Dominus Jehova: cùm Princeps dono dederit cuipiam filiorum suorum, *quasi* hereditatem, hæc fiet filiorum ejus prædium, hæc heredem sequetur. 17. Cùm verò dederit donum, ex hereditate sua, cuipiam servorum suorum, hujus erit ad annum usque libertatis, quo revertetur ad Principem, sed filiorum ejus hereditas, eorum erit. 18. Nihil sibi sumet Princeps, ex hereditate populi, adeò ut eum vi possessione suâ ejiciat, & suis ipsius prædiis, hereditate donabit filios suos; ne in populo meo quisque à prædiis suis dispergatur.

19. Tum *mensor* intromisit me per ingressum, qui erat juxta portam ad conclavia Sacrarii, ad Sacerdotes; *quæ conclavia* septemtrionem respiciebant. Ibi verò locus erat ad eorum latera, meridiem versùs. 20. Dixit autem ille mihi: hîc locus est, in quo coquent *carnes* victimæ pro delicto & pro peccato, atque in quo coquent munus *farreum*, ne ea educant in atrium exterius ad sanctificandum populum. 21. Dein me eduxit in atrium exterius, & transire me curavit, ad quatuor atrii angulos; en verò in singulis erat atrium in angulo atrii. 22. Quaternis atrii angulis atria conjuncta erant quadragenûm cubitorum longitudine & tricenûm latitudine; mensura una fuit in quaternis angulis. 23. Ordo autem erat idem in quaternis illis, & culinæ factæ erant

erant sub parietibus circumquaque. 24. Postea dixit mihi: hæc sunt conclavia coquorum, ubi ministri populi carnes victimarum populi coquent.

Ostenditur Prophetæ fluvius è Templo manans, qui quò magis ab eo recedebat eo magis crescebat, salubribúsque suis aquis aquas Asphaltitæ lacus noxiâ naturâ liberabat, & ripas consitas frugiferis arboribus habebat. Tum adduntur Israëlitidis terræ fines, ejúsque divisio, cujus etiam participes esse oportebat Proselytos.

1. REDUXIT deinde me ad ostium Ædis, en verò aquas, quæ prodibant à parte inferiore liminis Ædis, orientem versùs; frons enim domûs orientem spectabat, & aquæ descendebant è solo subjecto dextro lateri Ædis, à meridie altaris. CAPUT XLVII.
2. Tum eduxit me viâ portæ septemtrionalis, & circumire me jussit per viam, quæ erat extra portam, spectabátque orientem. En verò aquas scaturientes è latere dextro.
3. Cùm egrederetur vir ille, gerebat *funiculum* lineum manu, quo mille cubitos cùm mensus esset, transire me jussit aquas talos pertingentes.
4. Mensus est rursus mille *cubitos*, & jussit me trajicere aquas, quæ poplites adtingebant; deinceps etiam mensus mille *cubitos*, transire me jussit aquas lumbis tenus.
5. Mensus est denique mille cubitos, *erátque is* torrens, quem trajicere non poteram, quia altiores erant aquæ, & in quibus natatu opus erat, ita ut *vado* transiri non posset,

6. Tum ille mihi, nonne vidisti, inquit, Fili hominis? méque ire jussit & reduxit ad ripam torrentis.
7. Cùm verò conversus essem, vidi in ripa torrentis permultas arbores, hinc atque inde.
8. Ille autem mihi, aquæ istæ, inquit, egrediuntur ad limitem orientalem, descendunt in campum, subeúntque mare ab occidente eò deductæ, & salubres fient ejus aquæ.
9. Omne autem animal, quod eò serpet, quò duo torrentes perveniunt, sanitatem recuperabit, erítque illic magna piscium copia; quia illuc aquæ istæ intraverint, & sanabitur ac vivet omne *animal*, ad quod hic torrens pervenerit.
10. Consistent verò ad eum piscatores, & ab Hengedi Henheglajimos usque expandentur retia. Pro sua specie, erit eorum piscis, ut piscis magnus maris, & quidem valde copiosus.
11. Cœnosa verò ejus loca & fossæ, quorum *aqua* salubris non fiet, sali *conficiendo* adtribuentur.

12. Ad torrentis ripas, hinc atque illinc exortæ sunt omnis *generis* arbores frugiferæ, nec folia earum cadent, neque fructus earum desinet; mensibus suis maturus erit, quia aquæ è Sacrario eò *usque* processerint, fructúsque earum cibus erit & folium medicamentum.

13. Sic verò dixit Dominus Jehova: hi sunt fines intra quos hereditatem accipietis, terram duodecim tribuum Israëlis, & tractus Josephi.
14. Hanc hereditariam *ex æquo* accipietis, alii quemadmodum alii, quia sustuli manum meam, *promisíque* fore ut eam darem Majoribus vestris, & terra hæc vobis hereditaria obtinget.
15. Hi erunt fines ad septemtrionalem plagam, à mari magno ad viam Chethlonis, quâ Sedadam itur,
16. Chamatham, Berotham, Sibrajimos, quæ sunt inter fines Damasci & Chamathæ, Chatserum medium, quod est finitimum Chavranitidi.
17. Fines occidui *erunt* Chatsar-henon finitimus Damasci, & loca ad septemtrionem & fines Chamathæ ad plagam septemtrionalem.
18. Fines orientales *erunt* inter Chavranitidem & Damascum, & Galahaditidem & terram Israëlitidem ad Jordanem; à finibus qui sunt ad mare orientale metiemini & plagam orientalem.
19. Plaga meridiana ad austrum erit à Thamare ad Aquas contentionum, Kadesum, torrentem ad mare magnum, & plagam australem meridiei.
20. Plaga denique occidua erit Mare Magnum, à finibus qui sunt è regione, quâ itur Chamatham; hæc erit occidua plaga.

21. Dividetis hancce terram vobis, hoc est, Tribubus Israëlis.
22. Sortiemini eam, ut hereditariam vobis & peregrinis, qui peregre agunt inter vos, eruntque vobis instar indigenæ, inter Israëlitas vobiscum. Sortientur hereditatem in mediis Tribubus Israëlis.
23. In Tribu, in qua peregrinus peregre egerit, dabitis ei hereditatem, ait Dominus Jehova.

Describitur situs agrorum cujusque Tribûs, & solum adtributum Sacerdotibus & Sacrario, Levitis, Urbi & Suburbio; Principi denique. Numerus & nomina portarum Urbis, ejúsque ambitus statuuntur.

CAPUT XLVIII. 1. HÆc sunt nomina Tribuum. A fine qui septemtrionem spectat, juxta viam Chethlonis, quà venis Chamatham, Chatsarhenonem, ad fines Damasci, ad septemtrionem juxta Chamatham, quæ erunt ei plaga orientalis, ad occasum, erit una *Tribus* Danis. 2. Ad fines Danis, à plaga orientali ad plagam occiduam, una Aseri *Tribus*. 3. Ad fines Aseri; à plaga orientali ad plagam occiduam una *Tribus* Nephthalis. 4. Ad fines Nephthalis, à plaga orientali ad plagam occiduam, una *Tribus* Manassæ. 5. Ad fines Manassæ à plaga orientali ad plagam occiduam *Tribus* Ephraïmi una. 6. Ad fines Ephraïmi, à plaga orientali ad plagam occidentalem, *Tribus* una Rubenis. 7. Ad fines Rubenis, à plaga orientali ad plagam occiduam, una *Tribus* Judæ. 8. Ad fines Judæ, à plaga orientali ad occiduam, erit oblatio, quam offeretis, vicenûm quinûm millium *cubitorum* latitudinis, & longitudinis, qualis erit una partium à plaga orientali ad plagam occiduam. In hac media erit Sacrarium *Jehovæ*. 9. Oblationis, quam offeretis Jehovæ, longitudo erit vicenûm millium cubitorum, & latitudo denûm millium. 10. Illis verò, Sacerdotibus nempe, erit oblatio sacra, ad septemtrionem, vicenûm quinûm millium *cubitorum*; ad occasum verò latitudinis denûm millium, & tantundem ad occidentem; ad austrum denique longitudinis vicenûm quinûm millium cubitorum; in cujus *spatii* media parte erit Sacrarium Jehovæ.

11. Sacerdotibus consecratis è posteris Sadoki, qui observarunt quod observari jussi; nec erraverunt, quemadmodum Israëlitæ, aut Levitæ; 12. his, *inquam*, erit oblatio terræ sacrosancta, ad fines Levitarum. 13, Levitæ verò *habebunt*, è regione finium Sacerdotum, vicena quina millia cubitorum in longitudinem & dena millia in latitudinem. Tota longitudo erit vicenûm quinûm millium & latitudo denûm millium *cubitorum*. 14. Ex eo *agro* nihil vendent, aut permutabunt, neque transferent primitias terræ, quia Sacra est Jehovæ.

15. Ceterùm latitudo reliqua quinque millium cubitorum, cum *longitudine* viginti quinque millium, profanum erit *solum* urbis, ut habitetur, sitque suburbium, *ita ut* urbs medium locum obtineat. 16. Hæ autem ejus dimensiones, latus septemtrionale *erit* quaternûm millium & quingentorum cubitorum; latus meridianum *itidem* quaternûm millium & quingentorum; latus *item* orientale quaternûm millium & quingentorum cubitorum; latus *denique* occiduum quaternûm millium & quingentorum *cubitorum*. 17. Erit verò suburbanus ager ad septemtrionem ducentorum quinquagenûm *cubitorum*; ad meridiem ducentorum quinquagenûm; ad orientem ducentorum & quinquagenûm, ad occidentem *denique* ducentorum & quinquagenûm. 18. Reliquum *spatium* in longitudine, è regione oblationis sacræ, denûm millium *cubitorum* ad orientem, & totidem ad occasum, quod erit, inquam, è regione oblationis sacræ, ejus proventus erit ad *suppeditandum* cibum ministris Urbis, 19. *erit* enim, qui Urbi serviet, ex omnibus Tribubus Israëlis. 20. Omnis oblatio vicenûm quaternûm millium *cubitorum erit è quatuor lateribus, ut sit* quadrata; *eámque* oblationem offeretis ad prædia Urbis. 21. Reliquum *spatium* hinc & inde Principi ad oblationem sacram, & possessionem Urbis, ante vicena quina millia oblationis ad fines orientales, atque ad occidentem ante vicena quina millia, ad fines occidentales, è regione partium Principi *concessarum*. Erit autem hæc oblatio sacra, & Sacrarium Ædis in medio erit. 22. E possessione Levitarum, éque possessione urbis, quod in medio *remanebit* erit Principis, inter fines Judæ & Benjaminis; Principi hoc, inquam, cedet.

23. Reliquæ Tribus, à plaga orientali ad plagam occiduam, *sunt* Benjaminis una. 24. Ad fines verò Benjaminis, à plaga orientali ad plagam occiduam, Simeonis una. 25. Ad fines Simeonis, à plaga orientali ad plagam occiduam, Issascharis una. 26. Ad fines Issascharis, à plaga orientali ad plagam occiduam, Zabulonis una. 27. Ad fines Zabulonis, à plaga orientali ad occiduam plagam, Gadi una. 28. Ad fines *denique* Gadi, ad plagam australem meridiem versùs, erit terminus à Thamare, aquis contentionis & Kadeso, erit hereditas ad mare magnum.

29. Atque

29. Atque hæc terra est, quam hereditariam sortiemini Tribubus Israëlis, hæ sunt portiones earum, ait Dominus Jehova. 30. Hi autem exitus urbis à latere septemtrionali, cujus mensura erit quaternûm millium & quingentorum *cubitorum*. 31. Portæ urbis nominibus Tribuum Israëlis vocabuntur, trésque *erunt* ad septemtrionem, porta Rubenis una, Judæ una, & Levis una. 32. Ad latus orientale quaternûm millium & quingentorum *cubitorum*, tres portæ *itidem erunt* & Josephi una, Benjaminis una, & Danis una. 33. Ad latus meridianum, cujus mensura erit *etiam* quaternûm millium & quingentorum *cubitorum*, portæ erunt tres, porta Simeonis una, porta Issascharis una, porta Zabulonis una. 34. Ad latus occiduum quaternûm millium & quingentorum cubitorum, tres portæ erunt, porta Gadi una, porta Aseri una, porta Nephthalis una. 35. Circuitus *ergo erit* octonûm denûm millium *cubitorum*; noménque urbis, ab eo die, JEHOVA ILLIC.

PROPHETIARUM EZEKIELIS

FINIS.

LIBER DANIELIS PROPHETÆ.

Danielem & socios, Babylonem abductos, jubet Nebuchadnetsar educari in aula, delicatiùs nutriri, & ministeriis aulicis parari. Daniel præfert legumina cibis regiis, atque ad Regem, cum sociis, adductus, præ ceteris omnibus ei placet.

CAPUT I. 1. NNO tertio regni Jehojakimi, Judæ Regis, Nebuchadnetsar Babyloniorum Rex, Jerosolimam venit, eámque obsedit. 2. Tradidit autem in ejus manum Dominus Jehojakimum, Judæ Regem, & partem vasorum Ædis Dei, quæ in terram Sinharis avexit, atque in Ædem Dei sui, in ærario ejus *servanda*, intulit.

3. Dixit verò Rex Asphenazo, Eunuchorum præfecto, *velle* se adduci *ad se* nonnullos Israëlitarum, è prole regia, éque principibus; 4. pueros vitii omnis expertes, formosos, omnis *generis* sapientiæ peritos, disciplinarum scientes, & eruditos, quíque vegeti essent, ut in Regia starent; eósque Litteras & Linguam Chaldaïcam doceri. 5. Constituit deinde eis Rex, in singulos dies, è dapibus suis, éque potu suo; ut eos per triennium aleret, útque nonnulli eorum starent coram ipso. 6. Fuerunt autem, inter eos, è posteris Judæ Daniel, Chananja, Misaël & Hazarja. 7. Imposuit verò iis nomina Eunuchorum præfectus, & Danielem quidem Beltsatzarem, Chananjam Sadrachum, Misaëlem Mesachum, Hazarjam denique Habednegonem vocavit.

8. Constituit verò Daniel, apud animum suum non pollui cibo regio, neque vino quod bibebat, petiítque à Præfecto Eunuchorum ne pollueretur. 9. Concessit autem Deus Danieli, ut benignitatem & misericordiam, apud Præfectum Eunuchorum consequeretur; 10. qui Danieli, metuo, inquit, Dominum meum Regem, qui vobis cibum & potum constituit; qui cur videret vultus vestros macilentiores, quam puerorum vobis æqualium, méque capitis reum, apud eum, faceretis? 11. Daniel verò Meltsari, cui Præfectus Eunuchorum mandarat curam Danielis, Chananjæ, Misaëlis & Hazarjæ: 12. experire, inquit, *hoc*, *in* servis tuis, per dies decem: dentur nobis legumina quæ comedamus, atque aquam quam bibamus, 13. conspiciendáque tibi præbeatur forma nostra, & forma puerorum, qui cibo regio vescuntur; tum verò, prout rem videris, te erga servos tuos gerito. 14. Ille verò, hac in re, iis obsequutus est, quam per decem dies est expertus. 15. Exactis verò decem diebus, visa est eorum facies formosior, & caro pinguior quàm omnium puerorum, qui cibo regio vescebantur. 16. Quare Meltsar cibum eorum & vinum, quod bibituri erant, abstulit, leguminàque iis adposuit. 17. Concessit etiam Deus quatuor illis adolescentibus scientiam atque acumen, in omnibus litteris & disciplinis; & Danielem quidem peritum omnium visorum & somniorum reddidit.

18. Exactis diebus, post quos jusserat Rex eos intromitti, duxit eos Præfectus Eunuchis in conspectum Nebuchadnetsaris. 19. Colloquutus verò cum iis est Rex, nec inventus est, ex omnibus illis, Danieli, Chananjæ, Misaëli, aut Hazarjæ par, steterúntque in conspectu Regis. 20. In omnibus iis quæ pertinent ad sapientiæ peritiam, & de quibus eos interrogavit, decies peritiores eos comperit, omnibus occultorum callentibus & sapientibus, qui in toto regno suo erant. Vixit autem Daniel ad annum primum Cyri Regis.

Nebuchadnetsar somniat, somniíque, cujus oblitus erat, ut ajebat, nihilo seciùs interpretationem à sapientibus Chaldæis postulat; quam cùm à se proferri posse negassent, Daniel, somnio narrato, Regi id interpretatur.

CAPUT II. 1. ANNO secundo regni, Nebuchadnetsar somnia habuit, quibus animus ejus territus est, & somnus abruptus. 2. Tum jussit Rex vocari occultorum scientes, sapien-

sapientes, divinos & Chaldæos, ut sibi somnia sua interpretarentur. Venerunt verò *illi*, atque in conspectu Regis steterunt. 3. Tum iis Rex, somnium, inquit, habui, territúsque est animus meus, *dum conor* scire *quid sibi vellet* somnium. 4. Responderunt verò Chaldæi, Aramæâ *linguâ*: ô Rex in perpetuum vivas, dic somnium servis tuis, *ejusque* interpretationem indicabimus. 5. Reposuit Rex Chaldæis, his verbis: res mihi excidit; at nisi somnium atque interpretationem ejus *mihi* patefeceritis, in frusta concidemini, & domus vestræ *in* sterquilinium redigentur. 6. Sin verò somnium atque interpretationem mihi indicaveritis, dona, largitionem atque honorem magnum à me consequemini. 7. Iterum illi regesserunt dicentes: Rex somnium *suum* dicat servis suis, interpretationémque ejus indicabimus. 8. At Rex respondit & dixit: jam certò intelligo vos velle procrastinare, quia videtis rem mihi excidisse. 9. Nisi somnium mihi patefeceritis, unum hoc de vobis judicium fero, vos sermones falsos & corruptos parasse, quæ coram me proferretis, donec tempus mutaretur; itaque somnium dicite, atque *hinc* intelligam vos interpretationem ejus protulisse. 10. Negarunt verò Chaldæi, coram Rege, quemquam esse in terra, qui posset rem illi indicare; nec ullum Regem, magnum & potentem *licèt*, rem ejusmodi quæsivisse, ab ullo occultorum perito, Sapiente & Chaldæo. 11. Res, *inquiebant*, quam Rex postulat, est difficillima, nec quisquam est, qui eam indicet coram Rege, præter Deos, quorum habitatio non est cum carne. 12. Propterea excanduit & magnopere iratus est Rex, jussitque omnes Babylonios Sapientes interfici.

13. Edictum *ea de re* prodiit, dúmque Sapientes interficiebantur, quæsiverunt *milites* Danielem & sodales ejus, ut eos occiderent. 14 Tum verò Daniel intercessit apud Arjochum militum præfectum regium, consilio atque edicto, quod prodierat de interficiendis Sapientibus Babyloniis. 15. Reposuit verò & dixit Arjocho præfecto regio; cur edictum à Rege usque adeò festinanter exsecutioni mandatur? Ibi verò Arjochus rem Danieli aperuit. 16. Quare Daniel ingressus est ad Regem oravítque eum, ut tempus sibi concederet, ut interpretationem ei indicaret. 17. Dein abiit domum suam, Chananjæque, Misaëli & Hazarjæ sodalibus suis rem nunciavit, 18. *monuítque* petendam esse à Deo cœli misericordiam circa hoc arcanum, ne ipsum & sodales interficerent, cum reliquis Sapientibus Babyloniis. 19. Tum verò Danieli, in viso nocturno, revelatum est arcanum, quo tempore Deo cœli benedixit, 20. hisce verbis: nomini Dei benedicatur, ab ævo in ævum, cujus sunt sapientia & potentia. 21. Mutat ille tempora atque articulos temporum, removet & confirmat Reges, concedit sapientibus sapientiam, atque eruditionem doctrinarum peritis. 22. Revelat ille res profundas & reconditas; novit quid in tenebris *lateat*, & lux cum eo habitat. 23. Te, ô Deus patris mei, laudabo, & celebrabo, quia fortitudine & sapientiâ me donasti, & mihi, quod quærebamus à te, patefecisti, rem enim Regis mihi aperuisti.

24. Quamobrem Daniel ad Arjochum ingressus est, quem præfecerat Rex occidendis Sapientibus Babyloniis. Abiit *ergo* & dixit: ne perimas Sapientes Babylonios, sed me intromittito in conspectum Regis, interpretationémque *somnii* ei indicabo. 25. Ibi verò festinanter Arjochus intromisit Danielem, coram Rege, eíque, inveni, inquit, virum, è captivis Judæ, qui interpretationem Regi aperiet. 26. Rex verò Danieli, cui nomen erat Beltsatsari: an tu, inquit, poteris mihi patefacere somnium quod habui, ejúsque interpretationem? 27 At reposuit Daniel, coram Rege, & dixit: arcanum quod petiit Rex, non Sapientes, periti, occultorum gnari, astrologi possunt indicare Regi. 28. Sed Deus est in cœlo, qui arcana revelat, & significavit Nebuchadnetsari, quid futurum sit, posteris temporibus. Somnium & visa capitis tui, in cubili tuo, id ipsum sunt. 29. Cogitationes tuæ, ô Rex, in cubili tuo *animum tuum* subierunt, de eo quod futurum esset posthac, & qui revelat arcana, tibi patefecit quid futurum sit. 30. Mihi verò, non sapientiâ quæ in me sit, præ ceteris viventibus, arcanum revelatum est; sed ut interpretationem Regi patefacerem, útque animi tui cogitationes scires.

31. Tibi Regi videnti oblatum est subitò magnum quoddam simulacrum, simulacrum ingens, specie eximiâ, coram te stans & formâ terrificâ. 32. Statuæ hujus caput auro præstante constabat, pectus & brachia argento, venter & femora ære, 33. tibiæ ferro, pedum pars quidem ferro, altera verò argillâ. 34. Cùm tu *simulacrum* intuereris, lapis *è rupe* abscissus est, sine manibus, qui percussit simulacrum in pedibus ferro & argillâ conflatis, eósque comminuit. 35. Tum verò unà contrita sunt ferrum, argilla, æs, argentum & aurum. Fuerunt autem instar glumæ, ex areis æstivis, quas

ventus

ventus abstulit, neque ullus iis locus inventus est. Lapis verò, qui statuam percusserat, evasit in montem magnum, qui totam terram implevit.

36. Hoc est somnium, interpretationem verò ejus dicemus, coram Rege. 37. Tu, ô Rex, *es* Rex Regum, quia Deus cœli regnum, potentiam. fortitudinem & gloriam tibi concessit. 38. Omnibus filiis hominum, qui *terram* habitant, feris agrestibus & volucribus cœli ut dominareris effecit, quotquot sunt. Tu ipse es caput aureum. 39. Postea exorietur regnum alterum deterius tuo, tum & tertium æneum, quod toti terræ dominabitur. 40. At erit regnum quartum, firmum instar ferri, quia ferrum conterit & frangit omnia, ita & sicut ferrum, quod frangit, conteret hæc omnia & comminuet. 41. Quod vidisti pedes & digitos partim ex argilla figuli, partim ferreos; regnum divisum erit, & de firmitate ferrea aliquid ei inerit, quia vidisti ferrum mistum cum argilla; 42. & digitos pedum partim ferreos, partim figlinos; regnum erit parte sui firmum, atque ex alterâ fragile. 43. Quod vidisti ferrum argillæ mistum, se miscebunt semine humano, sed non ita ut alterum alteri cohæreat, sicut nec ferrum testæ miscetur. 44. Sed temporibus horum regum, excitabit Deus regnum cœli, quod numquam destruetur, nec id regnum alii populo dabitur, comminuet atque absumet omnia ista regna, at ipsum stabit in æternum. 45. Quòd autem vidisti de monte abscissum esse lapidem, sine manibus, qui comminuit ferrum, æs, testam, argentum & aurum; Deus magnus patefacit Regi quid sit posthac futurum. Verum est somnium & fida interpretatio.

46. Tum Rex Nebuchadnetsar concidit in faciem, Danielem adoravit, munúsque *farreum* & placamenta jussit ei offerri. 47. Dixit etiam Rex Danieli: verè Deus vester est Deus Deorum & Dominus Regum, qui revelat arcana, cùm hoc arcanum potueris revelare. 48. Postea Rex Danielem ad magnas opes & dignitates evexit, muneribus multis & magnis donavit, præfecítque toti provinciæ Babylonicæ, & summum Magistratum omnibus Sapientibus Babyloniis *imposuit*. 49. Petiit etiam Daniel à Rege, qui, *precibus ejus permotus*, præfecit provinciæ Babyloniæ Sadrachum, Mesachum atque Habed-negonem. Daniel verò *ipse* in porta Regis *mansit*.

Nebuchadnetsari, cùm colossalem statuam adorandam erexisset, omnes parent, exceptis Danielis sodalibus, qui in fornacem ardentem, eo jubente, conjecti salvi & intacti in mediis ignibus ambulant, quamobrem Rex Deum verum laudat, statuítque Edicto omnibus cultum ejus imponere.

CAPUT III. 1. NEBUCHADNETSAR Rex fecit simulacrum aureum, cujus altitudo fuit sexaginta cubitorum, crassities sex cubitorum, ídque statuit in valle Duræ, in Babylonica provincia. 2. Tum Nebuchadnetsar misit qui *in unum* cogerent Satrapas, Magistratus, Duces, Adargazræos, Gedabræos, Dethabræos, Thipthæos, atque omnes provinciarum præfectos, ut convenirent ad dedicationem simulacri, quod erexerit Rex Nebuchadnetsar. 3. Tum convenerunt Satrapæ, Magistratus, Duces, Adargazræi, Gedabræi, Dethabræi, Thiphthæi, atque omnes provinciarum præfecti, ad dedicationem simulacri, quod erexerat Nebuchadnetsar Rex, stabántque coram statua, quam erexerat. 4. Dein præco totis viribus clamavit: Vobis dicimus populis, nationibus & linguis. 5. Quo tempore audietis *sonitum* cornu, tibiæ, citharæ, sambucæ, psalteriorum, symphoniam, atque omnis generis cantum, concidetis atque adorabitis simulacrum aureum, quod erigi curavit Nebuchadnetsar Rex. 6. Quicumque autem non conciderit, nec eam adorarit, eâ ipsâ horâ projicietur in mediam ignis ardentis fornacem. 7. Propterea, eo tempore, quo audiverunt omnes populi sonitum cornu, tibiæ, citharæ, sambucæ, psalteriorum & omnis generis cantûs; omnes populi, nationes & linguæ statuam auream, quam erexerat Rex Nebuchadnetsar, adorarunt.

8. Quare, eo ipso tempore, accesserunt *ad Regem* homines Chaldæi, atque accusationem instituerunt in Judæos, 9. dicentes Nebuchadnetsari Regi: ô Rex in æternum vivas! 10. Tu Rex promulgasti edictum, quo quisquis audisset sonitum cornu, fistulæ, citharæ, sambucæ, psalteriorum, symphoniæ, & omnium generum cantûs, concidere atque adorare simulacrum aureum jussus est; 11. & si quis non concideret, neque adoraret, eum projici in mediam fornacem igne ardentem *mandasti*. 12. Sunt autem viri Judæi, quos negotiis provinciæ Babylonicæ præfecisti, Sadrachus, Mesachus & Habednego, qui animum ad te non adjecerunt, cùm nec Deos tuos colant, nec simulàcrum aureum, quod statuisti, adorent.

13. Tum

13. Tum verò Nebuchadnetsar iratus atque excandescens jussit Sadrachum, Mesachum & Habed-negonem adduci, continuóque homines sunt coram Rege adducti. 14. Ibi illis Nebuchadnetsar, Sadrache, inquit, Mesache & Habed-nego, veréne Deos meos non colitis, nec imaginem auream, quam posui, adoratis? 15. Nunc si parati estis, tempore quo audietis sonitum cornu, tibiæ, citharæ, sambucæ, psalteriorum, symphoniæ & omnium generum cantus, ad concidendum, atque adorandum simulacrum, quod feci, *rectè est*; sin verò non adoraveritis, hac ipsá horâ, in mediam fornacem igne ardentem projiciemini. Quis verò Deus vos manibus meis eripiet?

16. At responderunt Sadrachus, Mesachus, & Habed-nego, his verbis, Nebuchadnetsari Regi: nihil necesse est nos tibi, hac de re, respondere. 17. En est Deus noster, quem colimus, *sat* potens est, ut nos è fornace igne ardente liberet, & manui tuæ, ô Rex, eripiat; 18 sin minùs; nôris, ô Rex, à nobis cultum non iri Deos tuos, nec statuam auream, quam statuisti, à nobis adoratum iri.

19. Ibi verò Nebuchadnetsar prorsus excanduit, immutatus est vultus ejus erga Sadrachum, Mesachum & Habed-negonem, jussitque fornacem septuplo magis accendi, quàm solebat; 20. virísque fortibus, qui erant in exercitu suo, mandavit ut vincirent Sadrachum, Mesachum & Habed-negonem, ut projicerentur in fornacem igne ardentem. 21. Illico vincti sunt viri illi in sarabellis, subligaculis suis, tiaris *reliquis*que vestibus, & in mediam fornacem igne ardentem conjecti. 22. Cùm verò mandatum Regis urgeret, & fornax præter modum incensa esset, viros illos qui adscendere curaverant Sadrachum, Mesachum & Habed-negonem, occidit ignis erumpens. 23. Viri autem tres illi Sadrachus, Mesachus & Habed-nego ceciderunt in mediam fornacem, igne ardentem, vincti. 24. Tum verò Rex Nebuchadnetsar *suorum interitu* obstupefactus festinanter surrexit, *ut fornacem inspiceret*, dixitque ducibus suis: annon tres viros dejecimus in medium ignem vinctos? Responderunt verò & dixerunt Regi, rem certam esse. 25. Atqui, inquit, video viros quatuor solutos & ambulantes in medio igne, quibus nullum *illatum* incommodum; & species quarti similis est speciei filii Dei. 26. Tum accessit Nebuchadnetsar ad ostium fornacis, igne ardentis, & Sadrache, inquit, Mesache, & Habed-nego, servi Dei summi, egredimini & venite. Egressi verò sunt Sadrachus, Mesachus & Habed-nego è medio igne; 27. & viderunt eos qui convenerant Satrapæ, Magistratus, Duces & Aulici Regis; nec ignis ullam vim habuerat in eorum corpus, capillus nullus eorum capitis erat adustus, saraballa non erant mutata, neque ullâ ignis aurâ erant adflati.

28. Orsus verò est Nebuchadnetsar & dixit: Benedictus sit Deus Sadrachi, Mesachi & Habed-negonis, qui misit Angelum suum, quo liberavit servos suos, qui in eo spem collocaverant, qui imperium Regis neglexerunt, tradiderúntque corpora sua, ne servirent, néve genua flecterent ulli Deo præter suum! 29. Itaque à me proponatur edictum, ut omnis populus, gens & lingua, quæ convitium dixerit Deo Sadrachi, Mesachi & Habed-negonis, in frusta concidatur, domúsque ejus redigatur in sterquilinium, quia nullus alius est Deus, qui liberare possit, quemadmodum hic. 30. Deinde effecit Rex ut Sadrachus, Mesachus & Habed-nego secundis rebus in Provincia Babylonica fruerentur.

Edictum Nebuchadnetsaris, in quo narrat somnium insigne de Arbore, quod Daniel interpretatus est ejúsque eventum; tum in laudes Dei veri erumpit.

31. NEBUCHADNETSAR Rex omnibus populis, nationibus & linguis, quæ totam terram incolunt, pax vestra augeatur!

32. SIGNA & mirabilia, quæ fecit erga me summus Deus, par mihi videtur vobis narrari; 33. sunt enim ejus signa magna & miracula potentia, Regnum ejus est æternum, & imperium in omnes ætates futuras.

1. EGO Nebuchadnetsar quietus eram domi meæ, & florens in Regia: 2. cùm somnium habui, quod me terruit, & cogitationes in cubili meo, & visa capitis mei, quæ me turbarunt. 3. Quare mandavi, ut intromitterentur ad me omnes Sapientes Babylonii, ut somnii interpretationem mihi patefacerent. 4. Tum ingressi sunt occultorum periti, Sapientes, Chaldæi & Astrologi, corámque iis somnium dixi, sed ejus interpretationem mihi non indicarunt. 5. Postremò ingressus est coram me Daniel, cui nomen est

Caput IV.

Beltſatſari, de nomine Dei mei, & in quo eſt ſanctorum Deorum ſpiritus, & ſomnium coram eo narravi, & 6. Beltſatſar, *inquam*, Præfectus eorum, qui occultorum ſunt periti, novi in te eſſe ſanctorum Deorum ſpiritum, nec ullum arcanum te fugere. Viſorum ergo ſomnii mei, quod habui, interpretationem *mihi* dicito. 7. Viſa autem capitis mei, in cubili meo hæc fuerunt: Cum intuerer, en verò arborem in media terra, eámque magnæ proceritatis. 8. Craſſa erat arbor, firma, eâ proceritate, quæ cœlum adtingeret, & ad fines totius terræ è longinquo proſpici poſſet. 9. Rami ejus erant pulcri, fructus multus, quo paſcerentur omnes *aves*, quæ in ea erant. Sub ejus umbra erat beſtia agreſtis, in ramis habitabant volucres cœli, & *fructu* veſcebatur omnis caro. 10. Cùm *eam* contemplarer, in viſis capitis mei, in cubili meo, en vigilem & ſanctum *qui* è cœlo deſcendit, 11. clamans totis viribus & dicens: excidite arborem, amputate ramos ejus, excutite frondes & fructum diſpergite; è ſubjecto ei ſolo abeant feræ, & volucres à ramis. 12. Verumtamen potiſſimam radicem ejus in terra relinquite, vinctam ferro & ære, in gramine campeſtri. 13. Humana ratio ei eripiatur, belluinúſque ſenſus detur; & ſeptem tempora ſibi viciſſim ſuccedant, dum in eo ſtatu erit. 14. Decreto vigilum res *eſt facta*, & verbis ſanctorum *à Deo* petita; ut ſciant *quicumque* vivunt, *Deum* ſummum dominum eſſe regnorum humanorum, eáque dare cuicumque libuerit, & humillimum hominum ad ea extollere. 15. Hoc ſomnium habui ego Rex Nebuchadnetſar; tu verò, Beltſatſar, ejus interpretationem proferto; omnes enim regni mei Sapientes non potuerunt eam patefacere, tu verò potes, quia Spiritus ſanctorum Deorum tibi adeſt.

16. Tum Daniel, cui Beltſatſari nomen, obſtupuit per horam, & cogitationibus ſuis conturbabatur; at Rex eum *prior* adfatus, Beltſatſar, inquit, ne te ſomnium, ejúſve interpretatio perturbet. Repoſuit verò Beltſatſar, & Domine, inquit, *utinam* ſomnium ad inimicos tuos, atque interpretatio ad hoſtes *pertineret!* 17. Arbor quam vidiſti, quæ creverat atque invaluerat, cujus proceritas cœlum adtingebat, & proſpectus toti terræ *patebat*, 18. cujus rami pulcri; fructus multus, *qui erat* eſca omnibus avibus quæ in ea erant, ſub qua beſtia agreſtis habitabat, & in cujus ramis nidificabantur aves cœli, 19. Tu ipſe es, ô Rex, qui magnus factus es, & invaluiſti, cujus magnitudo crevit, pertigítque cœlum, & cujus imperium ad fines terræ pervenit. 20. Quod verò Rex vidit vigilem & ſanctum deſcendentem e cœlo, dicentémque: excidite arborem, eámque deſtruite; verùm potiſſimam ejus radicem in terra relinquite, vinctam ferro & ære, in herba campeſtri, rore cœleſti madefiat, vivátque cum agreſtibus feris, donec ſeptem tempora ſibi viciſſim ſucceſſerint, dum in eo ſtatu erit. 21. Hæc eſt, ô Rex, interpretatio, hoc ſummi *Dei* decretum; quod nunc dominum meum Regem adſequutum eſt. 22. Nam te expellent ex hominibus, cum agreſtibus feris deges, herba ſicut bobus tibi ſapiet, rore cœleſti madefies, ſeptémque tempora, ſibi viciſſim ſuccedent dum eris in eo ſtatu, donec ſcias ſummum Deum regnis humanis dominari, & cuicúmque voluerit ea dare. 23. Quod verò dixerunt relinquendam potiſſimam radicem arboris, *hoc* ſibi vult, regnum tibi conſtanter manſurum, ubi agnoveris cœlum eſſe quod imperet. 24. Quare, ô Rex, tibi conſilium meum placeat, tua peccata juſtitiâ redime, atque iniqua tua facta miſericordiâ erga adflictos, ſi tranquillitas tua longior eſſe poſſit.

25. Omnia hæc Nebuchadnetſari Regi contigerant. 26. Exactis duodecim menſibus, cùm in tecto regiæ ambularet 27 dixit: annon hæc eſt magna illa Babylon, quam ego ſummâ potentiâ meâ condidi, ut ſit ſedes regia, & magnificentiæ meæ decus? 28. Verba hæc etiamnum erant in ore Regis cùm hæc vox è cœlo delapſa eſt, tibi dicimus: ô Rex Nebuchadnetſar, regnum à te receſſit; 29. ex hominibus te expellent, cum agreſtibus feris deges, gramen tibi ut bobus ſapiet, & ſeptem tempora ſibi viciſſim ſuccedent, donec agnoſcas altiſſimum *Deum* regnis humanis imperare, eáque dare cuicumque voluerit. 30. Eâ ipſa horâ res impleta eſt in Nebuchadnetſare, ex hominibus eſt expulſus, paſcebatur gramine inſtar bovis, rore cœleſti corpus ejus madefiebat, donec capillus ejus creverit inſtar *plumæ* aquilarum, & ungues ſicut *ungues* avium.

31. *Tandem*, temporibus exactis, ego Nebuchadnetſar oculos in cœlum ſuſtuli, cognitio mea in me rediit, altiſſimo *Deo* benedixi, eum qui vivit in æternum laudavi, eum, cujus imperium eſt æternum, & regnum in *omnes* ætates futuras, decoravi. 32. Omnes incolæ terræ nihili inſtar *à me* reputati ſunt; facit ille prout vult, in exercitu cœleſti, atque in incolis terræ; nemo eſt, qui percutiat ei manum & dicat, quid feciſti? 33 Eo ipſo tempore ad me rediit cognitio, atque ad gloriam regni mei decor & ſplendor meus; acceſſerunt me duces mei, & proceres requiſiverunt, ſúmque in regnum meum reſtitutus,

tus, & major amplitudo mihi accessit. 34. Nunc ego Nebuchadnetsar laudo, extollo,
& decoro Regem cœlestem, cujus opera omnia sunt veritas, & viæ justitia, quique su-
perbia se se efferentes ad humilem sortem redigere potest.

Belsatsar Nebuchadnetsaris filius cùm pollueret in convivio vasa sacra Jerosolimitani Templi, territus est manu scribente, in pariete; quæ cùm legi à Chaldæis non potuissent, lecta sunt à Daniele, & eâ ipsâ nocte, interemtus est Belsatsar.

1. CUm Rex Belsatsar mille è proceribus suis convivio magno excepisset, & coram mil- CAPUT
le illis viris vinum bibisset; 2. cúmque vinum ei saperet, jussit adferri vasa aurea V.
& argentea, quæ advexerat Nebuchadnetsar pater ejus, è Templo Jerosolimitano, bi-
berántque in iis Rex, proceres ejus, conjugésque & pellices. 3. Paullò pòst adlata
sunt vasa aurea, quæ advecta fuerant è Templo, seu Æde Dei, quæ fuerat Jerosoli-
mæ & biberunt in iis Rex, proceres ejus, uxorésque & concubinæ. 4 Biberunt vi-
num & Deos suos aureos, argenteos, æneos, ferreos, ligneos ac lapideos laudarunt.
5. Eadem autem horâ exserti sunt digiti manus humanæ, & scripserunt è regione
candelabri, in tectorio parietis Regiæ, Réxque vidit palmam manûs, quæ scribebat.
6. Tum verò Regis hilaritas mutata est, cogitationes ejus eum turbarunt, vincula lum-
borum sunt ei soluta, & genua inter se collisa. 7. Rex ergo *totis* viribus exclamavit,
ut adducerentur Sapientes, Chaldæi & Astrologi; & quisquis, inquit, legerit scripturam
hancce ejúsque interpretationem mihi enarraverit, purpurâ induetur, torques aurei ejus
collo imponentur, tertiúmque in imperio locum obtinebit. 8. Mox ingressi sunt Sa-
pientes Regis omnes, nec potuerunt scriptum legere, aut interpretationem ejus Regi
patefacere. 9. Tum verò Rex Belsatsar multùm turbatus, ac hilaritas *vultûs* ejus mu-
tata est; & proceres ejus obstupefacti sunt. 10. Regina autem, propter verba Regis &
procerum, locum convivii ingressa est, & Rex, inquit, in æternum vivas; ne terreant te
cogitationes, neque hilaritas *vultus tui* mutetur. 11. Vir est in regno tuo, cui spiritus sancto-
rum Deorum inest, atque in quo patris tui temporibus, perspicacia, prudentia & sapientia,
qualis est Deorum sapientia, deprehensæ sunt, quémque Rex Nebuchadnetsar, pater tuus,
præfecerat occultorum peritis, Sapientibus, Chaldæis, Astrologis, Rex, inquam, & pater
tuus; 12. eo quòd spiritus excellens, scientia & peritia, quâ somnia interpretaretur,
ænigmata aperiret, nodos solveret, essent in eo reperta, in Daniele, *inquam*, cui Rex
Beltsatsari nomen imposuit: Nunc ergo vocetur Daniel, interpretationémque indicabit.
13. Paullò pòst, Daniel intromissus est ad Regem, cui Rex, ésne tu, inquit, Da-
niel, è captivis Judæ, quem Rex pater meus è Judæa adduxit? 14. Audivi tibi inesse
spiritum Deorum, perspicaciam, prudentiam, sapientiámque excellentem in te depre-
hensas. 15. Nunc verò adducti sunt in conspectum meum Sapientes, atque eruditi vi-
ri, qui hanc Scripturam legerent, interpretationémque ejus mihi notam facerent; nec
tamen potuerunt dicti sententiam indicare. 16. Audivi autem te posse interpretationes
proferre & nodos solvere; nunc verò, si possis scripturam legere & sententiam indicare,
purpurâ induêris, torques aurei collo tuo imponentur, tertiúmque locum in Imperio
obtinebis.
17. Mox respondit Daniel & coram Rege, munera, inquit, tua tibi maneant, hono-
ribúsque tuis alium adficito; nihilo seciùs scripturam Regi legam, ejúsque interpreta-
tionem proferam. 18. Deus altissimus, ô Rex, regnum, potentiam, gloriam & de-
cus Nebuchadnetsari, patri tuo, dedit. 19. Propter potentiam, quâ eum donavit,
omnes populi, nationes & linguæ eum reverebantur & timebant; quoscúmque libuerat
occidebat, vel vita donabat & quoscumque voluerat evehebat, vel deprimebat. 20. Cùm
verò animus ejus elatus fuisset, & spiritus ad superbiam *sumendam* confirmatus, è solio
regio dejectus est, gloriáque ei ablata. 21. Ex hominibus est expulsus, sensúsque ejus
brutis æquatus; habitatio ejus fuit cum onagris, herba ei ut bobus sapuit, rore cœlesti
corpus ejus madefactum est; donec agnovisset Deum summum regnis humanis impera-
re, iísque præficere quemcumque liberet. 22. Tu verò filius ejus, Belsatsar, cùm hæc
omnia nosses, animum tuum *Deo* non submisisti. 23. Imò contra Dominum cœli te
extulisti; vasa ejus coram te adlata sunt, túque & proceres tui, uxorésque tuæ & pelli-
ces, cùm vinum in iis bibissetis, Deos aureos, argenteos, æreos, ferreos, ligneos & la-
pideos, qui neque audiunt, neque vident, neque quidquam sciunt laudasti; nec Deum,

in cujus potestate anima tua est, atque omnes tuæ viæ, nullo honore adfecisti. 24. Ideò ab ejus conspectu vola missa est, & scriptura hæc exarata. 25. Hæc *inquam* scriptura exarata est: MENE, MENE, THEKEL, UPHARSIM; 26. *quorum* hæc est interpretatio: MENE, numeravit Deus regnum tuum, idque ad finem adduxit; THEKEL, adpensus es in statera, & deprehensus es *eo* indignus; PHERES, divisum est regnum tuum, Medóque & Persæ datum. 27. Tunc, jubente Belsatsare, induerunt *proceres* Danielem purpurâ, torquibus aureis collum ejus ornarunt, præconísque voce pronunciatum est, eum tertium locum in imperio obtenturum. 28. Illâ verò ipsâ nocte, interfectus est Belsatsar, Rex Chaldæus; 31. Darius verò Medus, sexaginta duos annos natus, regnum invasit.

Cùm Daniel gratiâ, apud Regem Darium, ob egregiam sapientiam atque integritatem, floreret, proceres regni Regi persuaserunt edictum promulgare, quo, proposito supplicio dejectionis in foveam leonum, omnes per triginta dies quidquam à Deo, vel ab hominibus petere vetabanur. Tum Daniel reus precum, ter ad Deum quotidie factarum, dejicitur in foveam, è qua incolumis evasit, dejectique sunt ejus inimici, qui illic pereunt, quo conspecto, Darius Dei Danielis cultum edicto suadet populis ei parentibus.

CAPUT VI. 1. VISUM est postea Dario præficere regno centum viginti Satrapas, qui per totum regnum essent. 2. Tum illis imposuit principes tres, quorum Daniel unus fuit, ut Satrapæ iis rationem redderent, ne Rex detrimentum caperet. 3. Superabat verò Daniel omnes, quia excellens sapientia in eo erat, cogitabátque Rex de eo toti regno præficiendo. 4. Tunc verò principes & satrapæ quæsiverunt occasionem, quâ Danielem *reum* facerent, regni nomine; sed nullam occasionem, aut coruptelam potuerunt invenire; quòd fidus esset, nec error aut corruptela in eo deprehenderetur. 5. Dixerunt ergò viri illi: nullam inveniemus occasionem quâ loquamur contra Danielem hunc, nisi in lege Dei ejus inveniamus. 6. Ibi verò principes & satrapæ illi, non sine tumultu, ad Regem iverunt, eumque ita sunt adloquuti: Rex Dari, in æternum vivas! 7. Consilium inierunt omnes principes regni, magistratus, satrapæ. duces & præfecti de constitutione regia condenda, & sancienda lege, ex quâ quisquis petierit quidpiam ab ullo Deo, aut homine, præterquàm à te, ô Rex, intra dies triginta, in fossam leonum conjiciatur. 8. Nunc ergo, ô Rex, fer legem atque exara scripturam, quæ non mutetur, ex Lege Medorum & Persarum, quæ non obsolescat. 9. Itaque Rex Darius exaravit scriptum & legem.

10. Cùm verò Daniel exaratam scripturam rescivit, ingressus est domum suam & fenestris apertis è cœnaculo, Jerosolimam versùs, tribus statis temporibus quotidie concidit in genua, *Deo* benedicturus, eîque benedictiones & laudes oblaturus, quomodo antea faciebat. 11. Tunc verò ii viri non sine tumultu eò se contulerunt, & deprehenderunt Danielem orantem & deprecantem Deum. 12. Deinde adierunt *Regem* & coram eo de ipsius lege dixerunt: annon legem scripsisti, ex qua, quisquis petierit *quidpiam* ab ullo Deo, aut homine, præterquàm à te, ô Rex, ad trigesimum usque diem, projiciendus sit in fossam leonum? Respondit verò Rex, his verbis: vera res est, *facta est constitutio*. ut lex Medorum & Persarum, quæ non obsolescit. 13. Reposuerunt verò illi: Daniel è captivis Judæ nullam rationem tui habuit, ô Rex, neque legis, quàm scripsisti; & tribus statis temporibus quotidie preces fundit. 14. Re verò auditâ, Rex valde indoluit, in animumque induxit liberare Danielem, & usque ad solis occasum contendit, ut eum eriperet. 15. At viri tumultuantes ad Regem venerunt, eique, scito Rex, inquiunt, legem esse Medorum & Persarum, nullam legem, aut constitutionem à Rege conditam mutatum iri.

16. Itaque, Rege jubente, duxerunt Danielem projeceruntque in fossam leonum; cui Rex, Deus, inquit, tuus, quem semper coluisti, te liberet! 17. Tum est adlatus lapis, qui ori fossæ impositus, cúmque Rex annulo suo, atque annulis procerum obsignavit, ne qua mutatio fieret in eo, quod de Daniele visum fuerat. 18. Postea Rex in Regiam concessit, ubi jejunus pernoctavit, mensam enim ad se adferri non jussit, somnusque *oculos* ejus fugit. 19. Ergo diluculo cùm illucesceret, surrexit confestimque ad leonum

leonum fossam ivit. 20 Cùm verò adpropinquaret fossæ, voce lugubri Danielem vocavit; & Daniel, inquit, Daniel, serve Dei vivi, an te Deus tuus, quem indesinenter colebas, à leonibus liberare potuit? 21. Ibi Daniel, Regem adloquutus, Rex inquit, in æternum vivas! 22. Deus meus Angelum suum misit, qui os leonibus occlusit, nec me læserunt, quia apud eum innocentia mea deprehensa est, nec etiam erga te, ô Rex, corruptelam ullam admisi. 23. Tum verò Rex, Danielis causâ, vehementer lætatus est, jussitque eum è fossâ educi, & eductus est, nec corruptela ulla inventa est in eo, qui Deo suo credidit!

24. Postea, jubente Rege, adducti sunt ii viri, qui in Danielem accusationem instituerant, atque in fossam leonum dejecti sunt cùm ipsi, tum eorum liberi & uxores; necdum pervenerant ad solum foveæ cùm leones eos invaserunt, omniáque eorum ossa contriverunt. 25. *Quo facto* Darius Rex scripsit ad omnes populos, nationes & linguas, quæ totam terram incolebant, iis multam pacem precatus. 26. A me propositum est, *inquit*, edictum in toto regni mei imperio, ut omnes rrvereantur & metuant Deum Danielis, quia est Deus vivus, permanétque in æternum; nec regnum ejus interibit, & potestas ad finem usque *erit*. 27. Eruit, liberat, signa & miracula facit in cœlo atque in terra, eripuitque Danielem leonibus.

Visum Danielis de quatuor Monarchiis, & sanctorum regno iis successuro.

1. ANNO primo Belsatsaris, Babyloniorum Regis, Daniel somnium habuit & visa capitis sui, in cubili. Tunc scripsit *hoc* somnium & summam rei narravit, his verbis. CAPUT VII.

2. Orsus est Daniel, & vidi, inquit, in viso nocturno, quatuor ventos cœli, in mari magno pugnantes. 3. Tum quatuor ingentes feræ, à se invicem diversæ, è mari adscendebant. 4. Primæ, quæ erat instar leonis, erant alæ aquilæ; quam adspiciebam, donec evulsis alis, è terra erigeretur, & pedibus, humanorum instar, insisteret, daretúrque illi animus hominis.

5. En verò alteram feram, quæ diversa erat, & similis ursæ, constitítque à latere. Erant tres costæ in ore ejus, inter dentes; eíque dictum est: surge & multa carne pascitor.

6. Post hanc cùm adspicerem, en tertiam instar pardi, cui erant quatuor alæ volucris, in dorso, & quatuor capita feræ, potestásque ei data est.

7. Postea cùm adspicerem, in visis nocturnis, ecce feram quartam horrendam, terrificam, eximiíque roboris, cui erant magni dentes ferrei, quibus *durissima quæque* comedebat & comminuebat, dum reliquias conculcaret pedibus. Diversa autem erat ab omnibus bestiis, quæ è regione ejus *constiterant*; erántque ei decem cornua. 8. Cùm verò cornua adtentè inspicerem, aliud cornu parvum exortum est, inter alia; triáque, è prioribus cornibus, ante id evulsa sunt. En verò oculos, instar humanorum, in eo cornu *vidi*, *quod* & os *habuit* grandia loquens.

9. Inspiciebam, donec sunt erecti throni, & vir ætate provectus *in uno* sedit, cujus vestimentum candidum erat, instar nivis, cæsariésque capitis ut lana munda. Thronus ejus igne scintillabat, & rotæ, erant flammæ ardentes. 10. Fluvius igneus manabat atque egrediebatur ex ejus conspectu. Millies mille *Angeli* ei ministrabant, & myrias myriadum illorum coram eo stabat. Tum judices sederunt & libri aperti sunt. 11. Spectabam interim *quid futurum esset* propter vocem grandium verborum, quæ cornu proloquutum fuerat; donec interfecta est fera & corpus ejus distractum, atque igni traditum, ut combureretur. 12. Ad reliquas feras quod adtinet, transtulerunt earum imperium, cùm iis data esset longior vita, ad tempus & quidem constitutum tempus.

13. Cùm verò spectarem in visis nocturnis, en veniebat cum nubibus cœli veluti filius hominis, qui ad ætate provectum pervenit, ad quem curarunt *qui aderant* adpropinquare. 14. Hunc *grandævus senex* imperio, gloriâ & regno donavit, cui futurum est ut omnes populi nationes & linguæ *diversæ homines* serviant; erit enim imperium æternum; quod ei non auferetur, & regnum quod non destruetur. 15. Indoluit animus meus (*aio* ego Daniel) in media vagina, & visa capitis mei me conturbarunt.

16. Accessi verò ad unum ex iis, qui adstabant, & veritatem de hisce omnibus ab eo quæsivi; ille verò etiam earum rerum interpretationem se mihi patefacturum dixit,

17. & istæ magnæ feræ, inquit, quatuor, sunt quatuòr Reges, qui è terra orientur.
18. Sancti vero excelsi *Dei* accipient regnum, idque per omnia sæcula tenebunt.
19. Tum volui etiam veritatem scire de quarta fera, quæ ab omnibus illis *aliis* differebat & terrifica præter modum, cujus dentes erant ferrei, & ungues ærei; quæ comedebat & comminuebat, reliquiásque pedibus conculcabat, 20. de cornibus decem, quæ capiti ejus inerant, & de eo quod exortum erat, & ante quod tria ceciderant; cùm cornu illud haberet oculos & os loquens grandia, & species ejus major esset *specie* similium *cornuum*.

21. Videbam hoc cornu bellum inferre sanctis & superius iis esse; 22. donec ætate provectus veniret & judicium daretur sanctis summi *Dei*, tempúsque advenisset, quo regnum obtinerent. 23. Sic verò dixit *is quem interrogaveram*: quarta fera regnum erit quartum in terra, quod differet ab omnibus regnis, universámque terram absumet, calcabit & comminuet. 24. Cornua decem, ex ipso ejus regno, *seu* decem Reges exorientur, aliúsque exsurget post eos, & differet à prioribus, trésque Reges in humilém statum rediget. 25. Verba contra altissimum proferet, summi *Dei* sanctos adteret, sperabit se mutaturum stata tempora & legem, tradentúrque in ejus manum, ad certum tempus, tempora & partem temporis. 26. Sed judicium cœtus sedebit, imperiúmque ab eo auferent, ut deleant eum ac penitus perdant. 27. Regnum, imperium & magnitudo regnorum, quæ sunt sub cœlo, populo sanctorum summi *Dei* dono *dabuntur*; regnum ejus erit regnum æternum, omniáque imperia ei servient & parebunt. 28. Hactenus est finis verbi, ego verò Drniel cogitationibus meis valde turbabar, hilaritásque mea mutata erat, & verbum in animo meo servabam.

Visum de Arietis bicornis viribus, qui tamen vincitur ab Hirco cui unum erat cornu, ejúsque visi interpretatio.

CAPUT VIII. 1. ANNO tertio regni Belsatsaris, conspectum est à me visum (*aio* ego Daniel) præter id quod mihi priùs conspectum fuerat. 2. Visum habui, in quo mihi videbar esse Susis, quæ est Metropolis, in Helamitide Provincia. Videbar etiam in eodem viso esse ad fluvium Ulæum. 3. Cùm autem adspicerem, en verò aries unus stabat ad fluvium, eique erant duo cornua, & quidem prælonga; sed alterum altero longius erat, & postremò longissimum evasit. 4. Vidi postea arietem cornibus impetentem & occidentem, septemtrionem & meridiem versùs; neque ulla bestia, ante eum consistebat, nec quæquam erat, quæ *alias* ab eo liberaret, faciebátque ille quidquid libebat, ac magnam potentiam consequutus est. 5. Cum verò adtentè *eum* considerarem, en verò hircum, caprini generis, venientem ab occidente in totam hanc terram; nec tamen humum tangebat, & huic hirco erat insigne cornu inter oculos. 6. Venit autem ad arietem duo cornua gerentem, quem videram consistentem ad fluvium, cucurrítque ad eum iratus, *magno* impetu. 7. Eum vidi cùm pervenisset ad arietem, ei summopere indignatum, ita ut percuteret arietem, frangerétque ejus cornua, nec sat fortis esset aries, ut coram eo consisteret, *hircusque* dejiceret arietem in humum eúmque conculcaret, neque quisquam arietem liberaret. 8. Hircus verò caprini generis summopere crevit, cúmque viribus polleret, fractum est magnum illud cornu, ejúsque loco alia quatuor insignia exorta sunt, in quatuor ventos cœli. 9. Quin & unum prodiit ex illis cornu parvum, quod summopere crevit ad meridiem, ad ortum & ad subsolanum. 10. Crevit ad exercitum cœli, & dejecit in terram nonnullos ex eo exercitu, éque stellis, atque eos conculcavit. 11. Ad ducem exercitus se se extulit, & ab eo sublatum est juge sacrificium, & locus sacrarii ejus abjectus est. 12. Exercitus autem traditus est, cum jugi sacro, defectione. Dejiciet ille veritatem in terram, rémque geret prospero successu. 13. Audivi autem sanctum unum loquentem, dixítque quidam sanctus cuidam loquenti: quamdiu *durabit* visum perennis *sacri* & defectio devastans, ut detur & sacrarium & exercitus conculcationi? 14. Mihi verò, ad mille, inquit, trecentas noctes & dies, quibus exactis purgabitur Sacrarium.

15. Cùm habuissem autem ego Daniel hoc visum, quærerémque quid sibi vellet, subitò stetit coram me viri species, 16. Tum audivi vocem ab Ulæo hominis, qui clamavit & dixit: ô Gabriel, fac ut hic visum intelligat 17. Venit ergo ad locum, in quo stabam, cúmque venisset, territus sum, atque in faciem concidi. At ille mihi, intellige, inquit, Fili hominis, quia ad tempus præstitutum finis pertinet hoc visum.

18. Dum

18. Dum verò colloqueretur mecum, arcto somno correptus sum, cùm vultum humi haberem; tetigit verò me, fecítque ut starem in eo loco, ubi steteram; 19. & jam, inquit, tibi patefaciam quid futurum sit, in ultima indignatione, quia finis ad tempus præstitutum *continget*. 20. Aries quem vidisti, duo cornua habentem, sunt Reges Medorum & Persarum. 21. Hirsutus verò hircus est Rex Javanis, & magnum cornu, quod erat inter duos oculos, est Rex ejus primus. 22. Confractum verò hoc est, ejúsque loco steterunt quatuor; quatuor, nempe, regna è gente illa orientur, sed non pari illâ potentiâ. 23. Sub finem verò eorum regni, cùm consummata erit *nequitia* defectorum, orietur Rex impudens atque ænigmatum peritus. 24. Confirmabitur ejus potentia, nec tamen per se; miras clades faciet, prospero successu rem geret, & *viros* fortes, ac populum sanctorum cædet. 25. Pro sua calliditate faciet ut fraus, in manu sua, bene cedat; in animo suo magnus sibi videbitur, atque in pace perdet multos. In principem principum stabit, sed sine manu frangetur. 26. Visum de nocte & die, antea dictum, est verum; at tu visum obsigna, quia in multos dies *res est dilata*. 27. Ego verò Daniel langui & ægrotavi, per *aliquot* dies; tum surrexi & negotiis Regis operam dedi; dum visum hoc stuperem, nec quisquam esset, qui *planiùs* interpretaretur.

Daniel fatetur apud Deum sua & popularium suorum delicta, veniámque eorum petit, & divinum auxilium implorat. Quo facto, vaticinium de LXX hebdomadibus accipit, intra quas Messias mortem passurus & Jerosolima delenda erat.

1. ANNO primo Darii, Achasueri Filii, è Medorum genere, qui Rex Chaldæorum creatus fuerat, 2. anno, *inquam*, primo, quo regnavit, intellexi ex libris numerum annorum, quibus Jehova dixerat Jeremiæ Prophetæ, explendam desolationem Jerosolimæ, futurum septuaginta annorum. 3. Igitur vultum converti ad Dominum Deum, ut eum adirem precibus ac deprecationibus; in jejunio, sacco & cinere; 4. oravíque & laudavi Jehovam, Deum meum, his verbis: obsecro *me audias*, Domine Deus, magne & tremende, qui observans es fœderis & benignitatis, erga eos, qui te amant ac præceptorum tuorum observantes sunt; 5. Peccavimus, iniquè atque improbè nos gessimus, & rebellavimus, dum mandata & jura tua deseruimus. 6. Non auscultavimus servis tuis Prophetis, qui nomine tuo adlòquuti sunt Reges, proceres, ac Majores nostros; atque universum terræ *nostræ* populum. 7. Tibi, ô Domine, justitiam *tribuamus necesse est*, vultus verò noster pudore suffundatur; quemadmodum hodie *suffunditur* viris Judæ, incolis Jerosolimæ omnibúsque Israëlitis, tam propinquis, quàm remotis, per omnes terras, per quas eos disjecisti; propter delicta, quæ in te admisimus. 8. Dòmine, pudore suffunditur vultus Regum, procerum, & patrum nostrorum, quia in te peccavimus. 9. Domini Dei nostri *est* misericordia & indulgentia; quia in eum rebellavimus. 10. Non audivimus vocem Jehovæ Dei nostri, ita ut incederemus in iis legibus, quas nobis proposuit, per servos suos Prophetas. 11. Omnes Israëlitæ perfregerunt legem tuam, ab eáque secesserunt, ne voci tuæ obtemperarent. Defluxere in nos exsecratio atque adjuratio, quæ scriptæ sunt in lege Mosis servi Dei; nam in eum peccavimus. 12. Quare rata habuit verba sua, quæ pronunciaverat in nos, atque in judices nostros, qui nobis jus dixerunt; ita ut immiserit nobis ingens malum, quale non contigit sub toto cœlo, quemadmodum Jerosolimæ obtigit. 13. Ut scriptum fuerat in lege Mosis, omnis hæc calamitas in nos venit, neque deprecati sumus Jehovam Deum nostrum; ut recederemus ab iniquis nostris factis; útque tuam veritatem intelligeremus. 14. Quo circa properavit Jehova in ea calamitate nobis immittenda; justus enim est Jehova, Deus noster, in omnibus operibus quæ fecit, cùm voci ejus, non paruerimus. Caput IX.

15. Nunc verò, Domine Deus noster, qui populum tuum ex Ægypto eduxisti, validâ manu, & nomen tibi peperisti, quale est hodie; peccavimus atque improbè nos gessimus. 16. Domine pro omnibus tuis clementer factis, avertatur, quæso, ira tua, & indignatio ab urbe Jerosolima, *atque* à monte tibi sacro; nam propter peccata nostra & iniqua facta Majorum nosttorum Jerosolima & populus tuus opprobrio sunt, apud omnes finitimos nostros. 17. Nunc igitur aurem præbe, ô Deus noster, orationi servi tui, & deprecationibus ejus; fac ut splendeat vultus tuus in sacrario tuo; nam vastatum est, propter Dominum. 18. Inclina, ô Deus mi, aurem tuam, & audi; aperi oculos

oculos tuos, & vide vaſtitates noſtras, ac urbem, quæ de nomine tuo vocata eſt; neque enim juſtis noſtris factis freti, ſed miſericordibus tuis operibus, quæ multa ſunt, orationes noſtras ante vultum tuum fundimus. 19. Domine exaudi, Domine parce, Domine adtende, & fac *quod petimus*; ne moras necte, propter te ipſum, ô Deus mi, quia urbs tua de nomine tuo dicta eſt, ut populus tuus.

20. Cùm verò etiamnum loquerer, precarer, & confiterer peccatum meum & peccatum populi mei Iſraëlis, & funderem deprecationem meam coram Jehova Deo meo, pro monte ſacrarii Dei mei; 21. cùm, *inquam*, etiamnum loquerer orans, vir ille Gabriël, quem priùs in viſo videram, devolare juſſus, volatu ad me pervenit, tempore *quo* oblatio veſpertina *offerri ſolebat*. 22. Tum me adloquutione ſuâ *quod neſciebam* docuit, his verbis: Daniel, nunc egreſſus ſum, ut ſapientiam te doceam. 23. Initio deprecationum tuarum, mandatum datum eſt; ego verò veni ut nunciarem te *virum* eſſe probatum, útque intelligas verbum & viſum. 24. Septuaginta Hebdomades conſtitutæ ſunt populo tuo atque urbi tuæ ſanctæ, ut conſummata ſit defectio, ut obſignentur peccata, ut expietur iniquitas, ut adducatur æterna juſtitia, ut obſignetur viſum & propheta, útque ſanctiſſimum adytum ungatur. 25. Scito atque intelligito, ex quo datum erit mandatum ut reverti jubeatur *Iſraël*, útque inſtauretur Jeroſolima, usque ad ducem unctum, fore ſeptem Hebdomadas, & hebdomadibus ſexaginta duabus cum rediturum, plateámque ædificatum iri & foſſam in anguſtiis temporum. 26. Poſt hebdomadas verò ſexaginta duas exſcindetur Unctus, ſed non ſibi; & populus ducis futuri diruet Urbem & Sacrarium. Ejus finis erit per diluvium, atque ad finem belli decretum vaſtitatum. 27. Confirmabit fœdus cum multis, unâ hebdomade, dimidiáque hebdomade faciet ut ceſſet ſacrificium & munus *farreum*; ad alam abominandam erit vaſtator, atque ad conſummationem usque, & decretum effundetur in vaſtatorem.

Aliud viſum Danielis, verbâque Angeli cum eo colloquentis.

CAPUT X. 1. ANNO tertio Cyri, Perſarum Regis, verbum Dei revelatum eſt Danieli, cui nomen etiam fuit Beltſatſari. Verbum eſt verum, bellum magnum, intellexítque verbum; nam intelligentia ei *fuit*, in viſo. 2. Diebus illis ego Daniel lugebam, trium hebdomadum tempore. 3. Cibum ſuavem non comedi, caro & vinum os meum ingreſſa non ſunt, nec unctus fui, donec trium hebdomadum dies eſſent expleti. 4. Die vigeſimo quarto menſis primi, eram ad ripam magni fluvii; Tigris, nempe. 5. Cùm ſublatis oculis intuerer, ecce virum unum, lineis veſtibus indutum, cui lumbi erant auro obrizo cincti. 6. Corpus ejus erat Tharſiſii inſtar, faciei ſpecies quaſi fulguris, oculi lampades ignitæ, brachiorum & pedum color inſtar æris politi, & verba ejus ſicut vox multitudinis. 7. Solus ego Daniel viſum conſpexi; nec viri, qui mecum erant, *oblatam mihi* ſpeciem viderunt. Sed terror magnus eos invaſit, atque in latebras fugerunt. 8. Solus ego relictus magnum hoc viſum conſpexi, ſed vires nullæ in me remanſerunt, decor meus mutatus eſt in deformitatem vultûs, nec robur ullum retinui.

9. Audivi ſonitum verborum ejus, cúmque eum audirem arctus ſopor me in vultum *jacentem* corripuit, dum vultus meus in humum *erat converſus*. 10. At continuò manus me tetigit & me movit, ſupra genua, & in palmis manuum mearum. 11. Tum ille mihi, Daniel, inquit, vir probate, adtende verba quæ mox tibi dicam; inſiſte pedibus tuis, ſum enim ad te miſſus; cumque hæc verba mihi diceret: ſteti tremens. 12. Ille verò mihi, ne timeas, inquit, Daniel; nam à primo die, quo animum adpuliſti ad intelligendum, atque ad te adflictandum, coram Deo tuo, exaudita ſunt verba tua, & propter ea veni.

13. Princeps Perſidis, contra me, uno & viginti diebus ſtetit, ſed Michaël, unus ex primis principibus, auxilio mihi venit; ego verò ibi remanſi, apud Perſidis Reges. 14. Nunc veni, ut te doceam quid ſit futurum populo tuo, poſteris temporibus, viſum enim ad multa adhuc tempora *refertur*. 15. Cùm mecum hiſce verbis loqueretur, vultu in terram converſo, obmutui. 16. At ille more humano labia mea tetigit, aperuíque os & loquutus ſum. Tum ei qui coram me ſtabat, Domine, inquam, in viſo dolores mei in me converſi ſunt, nec vires ullas retinui. 17. Quomodo vero poſſet ſervus Domini mei colloqui cum Domino meo? Ab eo tempore, *quo te vidi* vires mihi non conſtiterunt, neque halitus in me remanſit. 18. Iterum me tetigit, ſub humana ſpecie, & vires mihi addidit. 19. Ne timeas, inquit, vir probate, pax tibi ſit, confirmator, confir-

confirmator, *inquam*, dúmque mecum loqueretur confirmatus sum, & dixi: loquatur Dominus meus, nam me confirmasti 20 Scisne verò, inquit, cur ad te venerim? Nunc revertar ad bellum gerendum cum Persidis principe, atque, ubi egressus fuero, veniet princeps Javanis. 21. Sed tibi indicabo quid exaratum sit in verace scripto; nemo unus fortiter se mecum gerit, in his rebus, præter Michaëlem principem vestrum.

Vaticinia Angeli de eversione imperii Persarum, tum de Alexandri & successorum ejus in Syria & in Ægypto regnis, ac præsertim de Syrorum Rege, qui Judæos malè habiturus erat.

1. EGo quidem, anno primo Darii Medi, stabam ad eum confirmandum, animúmque ei addendum. 2. Nunc verò veritatem tibi aperiam: en adhuc tres erunt Reges, qui stabunt in Perside, & quartus divitiis majoribus augebitur, omnibus *aliis*, cúmque divitiis suis confirmatus fuerit, concitabit omnes contra regnum Javanis. 3. Sed *contra* consistet Rex fortis, magnóque imperio dominabitur, & faciet prout voluerit. CAPUT XI.

4. Postquàm verò steterit, frangetur ejus regnum, atque in quatuor cœli ventos dividetur, neque ad posteros ejus *perveniet*; neque pro imperio, cui dominatus fuerit; avelletur enim regnum ejus atque aliorum *erit*, præter illos. 5. Convalescet Rex Austri & *alius* è principibus ejus, qui eo superior erit, & dominabitur ita, ut magnum imperium obtineat. 6. Sed post aliquot annos *fœdere* conjungentur, & filia Regis Austri veniet ad Regem Septemtrionis, ut æquis legibus *pacem* faciat, sed ea auctoritatem non retinebat; neque ille aut posteri ejus consistent; tradetur etiam illa, & filius ejus, & qui eam confirmabat *difficilibus* temporibus. 7. Verùm orietur è surculo radicum ejus *mulieris*, in basi sua, qui veniet ad exercitum, & ingredietur munita loca Regis Septemtrionis *rém*que contra eos conficiet, & invalescet. 8. Deos etiam illorum, cum principibus & vasibus pretiosis ex argento & auro, captivos avehet in Ægyptum, illéque multos annos stabit *tutus* à Rege Septemtrionis. 9. Ingredietur regnum Rex Austri, atque in suam terram redibit. 10. At filii ejus *hostis*, bellum movebunt, & multitudinem contrahent, *quæ* magnos exercitus *conficere possit*. Veniet *ea multitudo*, *omnia* inundabit & prætergredietur; redibit, & bellum geret ad munita ejus *loca*. 11. Irritabitur verò Rex Austri, egredietúrque & pugnabit cum eo; cum Rege, *nempe*, Septemtrionis; sistétque turbam multam, quæ turba in ejus manum tradetur. 12. Tum verò *ipsius* multitudo extolletur, efferetur animus ejus; sed si myriadas prostraverit, ideò non invalescet. 13. Revertetur Rex Septemtrionis, sistétque turbam priore majorem; & exactis *aliquot* annis, veniet cum magno exercitu & divitiis multis. 14. Temporibus illis multi stabunt contra Regem Austri, & homines violenti, è populo tuo, tollent *animos*; ut ratum faciant hoc visum & corruant. 15. Rex verò Septemtrionis veniet, aggerem struet capiétque urbem munitam, nec vires Austri consistent, nec populus ab eo delectus, nec fortitudo erit ut *contra* stent. 16. Quare veniens contra eum faciet pro libitu suo, nec quisquam in ejus conspectu consistet; & stabit in terra Subsolani, & manu ejus *res* conficietur. 17. Tandem eò se convertet, ut veniat cum viribus totius regni sui, bonique ei favebunt, & rem perficiet. Tum filiam ei collocabit, ad eam perdendam, neque enim permanebit, neque ejus erit. 18. Convertet verò se ad insulas & multas capiet; faciétque dux ut ejus probrum desinat, ne opprobrium suum ei reddat. 19. Deinde convertet se ad loca munita, pinguis fiet & corruet, neque invenietur. 20. Stabit postea *alius* in sua basi, curabit ut transeat exactor *per* decus regni: Paucis diebus frangetur, non per iram, neque in bello.

21. Stabit deinde in sua basi contemtus, & cui decus regni datum non fuerat; veniet tamen pacatè & blanditiis regni compos fiet. 22. Brachia inundationis propter eum exundabunt conterentúrque, atque etiam dux fœderis. 23. Postquàm se consociaverit, dolum struet, adscendet & cum exigua gente invalescet. 24. Pacatè & per pinguia *loca* provinciæ veniet, faciétque quæ non fecerant patres ejus, nec patrum patres. Prædam, spolia & divitias inter eos sparget, & contra munita loca dolos excogitabit, idque usque ad tempus. 25. Concitabit vires suas & animum in Regem Austri, ut bellum inferat exercitu maximo & fortissimo; nec tamen *illic* consistet, propter molitiones quas contra eum facient. 26. Comedentes panem ejus eum frangent, exercitus ejus inundabitur & multi interfecti cadent. 27. Duorum Regum animus *intentus erit* ad nocendum, atque ad mensam unam mendacia loquentur; nec res bene cedet, quia finis in præstitutum tempus adhuc *differetur*. 28. Revertetur in terram suam, cum magnis divitiis, animusque ejus adversabitur fœderi sancto, *rém*que perficiet atque in terram suam redibit. 29. Statu-

to tempore revertetur, intrabitque in australe *regnum*, nec tamen posteriora *facta erunt* ut priora. 30. Venient contra eum naves à Chitthæis, adteretúrque ac revertetur; sed indignabitur ob fœdus sanctum; *re*que confectâ, redibit & desertores fœderis sancti adtendet. 31. Tum brachia ex eo consistent, polluent sacrarium munitum, amovebunt juge *sacrum*, atque inducent abominationem vastatoris. 32. Damnantes fœdus, blanditiis ad simulationem adducet, populus verò eorum qui Deum suum norunt, confirmabit *se se* & *bene* se geret. 33. Eruditi populi multos docebunt, & cadent gladio & flammâ, in captivitate & deprædatione, temporibus *illis*. 34 Dum verò cadent, adjuvabuntur exiguo auxilio, multique iis adjungentur, fallacibus verbis. 35. Ex eruditis verò cadent, ut probentur, útque dealbentur, ad ultimum usque tempus; *res* enim adhuc ad tempus præstitutum *differetur*.

36. Pro libitu verò se geret Rex ille, efferet se, pluris se faciet quovis Deo, contráque Deum Deorum nefanda loquetur, & prosperè aget, donec expleatur ira; quia decretum *hac de re* factum est. 37. Deos Majorum suorum non adtendet, nec *Numen* quod amant mulieres, aut ullum *alium* Deum curabit, majorem enim se omnibus Diis putabit. 38. Attamen Deum Mahuzzim, in basi sua, magni faciet, Deúmque quem non noverant ejus Majores, ornabit auro, argento, lapillis pretiosis, rebúsque quas *maximè homines* exoptant. 39. Faciet munitiones Mahuzzim, cum Deo alieno, quem agnoscet *& cujus* gloriam augebit; dominium iis dabit in multos, & terram pretio dividet. 40. Postremo tempore, Rex Austri cum eo congredietur, & turbinis instar in eum veniet Rex Septemtrionis, cum curribus, equitibus, & navibus multis; ingredietúrque terras, *quas* inundabit & pertransibit. 41. Ingredietur in terram amœnam, & multæ quidem cadent, sed hæ manum ejus effugient: Idumæa, Moabitis & lectissimi Hammonitarum. 42. Manum injiciet terris, nec Ægyptia terra perfugio *cuiquam* erit. 43. Dominus erit thesaurorum auri & argenti & omnium rerum pretiosarum Ægypti. Libyes & Chusæi ejus vestigia sequentur. 44. Verùm rumores eum ab oriente & à septemtrione turbabunt; egredietúrque magnâ irâ percitus, ut perdat, útque internecione deleat multos. 45. Figet tentoria campi sui inter maria, ad montem sacrum *ad* subsolanum *vergentem*; pervenietque *illic* ad finem suum, neque quisquam ei adjutor erit.

Postrema vaticinia de liberatione Judæorum, quæ obsignare jubetur Daniel; quippe, nonnisi longo pòst tempore implenda atque intelligenda.

CAPUT XII. 1. EO tempore, surget Michaël, princeps magnus, qui stat à popularibus tuis; erit enim tempus angustiæ; qualis non fuit ex quo *Israël* gens est, ad id usque tempus; tempore verò illo evadet è populo tuo quisquis in libro scriptus invenietur. 2. Multi è dormientibus in pulvere terræ expergiscentur, hi quidem ad vitam æternam, illi verò ad opprobria & contemtum æternum. 3. Qui *alios* docuerint fulgebunt instar splendoris firmamenti, & qui sunt causa cur multi absolvantur, instar stellarum in perpetuum. 4. Tu verò, ô Daniel, claude verba, signa & librum, usque ad tempus ultimum; multi *eum* perlegent, atque augebitur scientia.

5. Porrò ego Daniel subitò vidi duos alios stantes, alterum hinc, alterum illinc ad ripam fluminis. 6. *Alter* verò dixit viro lineis vestibus induto, qui super aqua fluvii erat: quousque differetur finis stupendarum rerum? 7. Tum audivi virum lineis vestibus indutum, qui super aqua fluvii erat, & sustulit dextram & sinistram ad cœlum, ac juravit per eum, qui vivit in æternum, fore ut hæc omnia implerentur, tempore statuto, temporibus statutis & dimidio, cum expleta erit dissipatio manûs populi sancti. 8. Quod cùm audissem, nec tamen intelligerem, dixi: Domine, quis finis horum erit? 9. Ille verò: abito, inquit, Daniel; nam verba hæc sunt clausa & obsignata ad ultimum finem. 10. Purgabunt se, dealbabunt se & conflabuntur multi; damnabunt improbos, nec ulli improbi *rem* intelligent, sed adsequentur quidem prudentes. 11. A tempore quo amotum fuerit juge *sacrum*, ut substituatur res abominanda vastatoris, dies erunt mille ducenti nonaginta. 12. Eum verò beatum, qui exspectarit atque adtigerit dies mille trecentos & triginta quinque! 13. Tu verò ito ad finem, & requiesce, & stato in sorte tua, ad finem dierum tuorum.

PROPHETIÆ DANIELIS

FINIS.

LIBER

LIBER
HOSEÆ PROPHETÆ.

Jubetur Propheta meretricem ducere, atque ex ea gignere liberos; tres ex ea suscipit, duos filios & filiam unam, qui erant imago symbolica Israëlitarum; quibus tamen, post graves minas, meliora tempora pollicetur Deus.

1. VERBA Dei, quæ facta sunt Hoseæ, Beeri filio, temporibus Huzzijæ, CAPUT I
Jothami, Achazi & Ezekiæ, Regum Judæ, & temporibus Jerobohami,
Joasi Filii, Regis Israëlis.
2. Cùm primùm adloquutus est Jehova Hoseam, ei dixit: ito duci-
to tibi uxorem meretricem, *gignitó*que liberos è meretrice; terra enim
hæc scortata est, atque à Jehova deficit. 3. Ivit ergo Propheta duxit-
que Gomeram, Diblajimi filiam, quæ peperit ei filium. 4. Ibi verò Jehova *Prophetæ*,
nomen, inquit, ei imponito Jizreheli; quia brevi supplicium sumam, ob cædes Jizre-
heli factas, è domo Jehui, faciámque ut desinat regnum domûs Israëlis. 5. Die illo, fran-
gam Israëlis arcum in valle Jizrehelis.
6. Concepit rursum Gomera, & peperit filiam, dixitque Hoseæ *Deus*: nomen ei im-
ponito Lo-ruhhamæ (*hoc est, non miserandæ*) nam non ampliùs miserebor domûs Israëlis,
sed è medio eam tollam. 7. At domûs Judæ miserebor, eámque servabo per *me* Jeho-
vam Deum ejus; non liberabo eos arcu, gladio, bello, equis aut equitibus.
8. Cùm ablactasset Gomera Lo ruhhamam, concepit & peperit filium; 9. dixitque Ho-
seæ *Deus*: nomen ei imponito Lo-hammi (*hoc est, non populo meo*) neque enim vos estis
populus meus, nec ero vobis *Deus*. 10. Erit *tamen aliquando tempus*, quo numerus Is-
raëlitarum erit instar arenæ maris, cujus neque mensura, neque numerus iniri potest.
Pro eo quod dicebatur iis: non estis populus meus, iis dicetur: filii Dei vivi. 11. In
unum cœtum convenient posteri Judæ & posteri Israëlis, sibíque imponent caput unum,
& adscendent è terra; magnus enim erit dies Jizrehelis.

Castigationes, minæ & promissa, ad revocandos Israëlitas ad meliorem frugem, proposita.

1. DICITE fratribus vestris: *estis* populus meus, & sororibus vestris: *estis* mise- CAPUT II.
randæ. 2. Expostulate cum matre vestra, expostulate, neque enim uxor mea
est, neque ego vir ejus; amoveat scortationes suas à conspectu meo, atque adulteria sua
ab uberibus; 3. ne eam ad nuditatem exspoliem, in eumdem statum redigam in quo
erat die, quo nata est, convertam in solitudinem, reddam instar terræ siticulosæ, faciám-
que ut siti moriatur.
4. Filiorum ejus me non miserebit, quia sunt filii scortationum; 5. nam scortata est
eorum mater, eámque puduit, quòd eos concepisset dixítque: sequar amatores meos,
qui mihi dabant panem, aquam, lanam, linum, oleum, & *vinum* quod biberem.
6. Propterea viam ejus jam spinis sepiam, claudámque sepe semitas ejus, nec *eas* inve-
niet. 7. Sequetur amatores suos, nec eos adipiscetur; quæret eos, nec *tamen* inveniet.
Tum dicet: ibo & revertar ad priorem meum virum; meliùs enim tunc mihi erat, quàm
nunc *est*. 8 Non intellexerat me ei dedisse frumentum, mustum, oleum. Quin & ar-
gento multo eam donaveram, & auro quod Bahalis esse voluerunt. 9. Itaque frumen-
tum meum recepi, suo tempore, & mustum meum tempestate suâ; abstuli lanam meam
& linum meum, quæ, ut nuditatem suam tegeret, dederam. 10. Nunc ejus stultitiam
oculis amatorum ejus ostendi, neque quisquam eam manui meæ eripuit. 11. Feci ut
desinerent omnis ejus hilaritas, festa, neomeniæ, sabbatha, omnésque sollemnes ejus
conventus. 12. Vastavi vineas ejus & ficus, de quibus dixerat: donum eæ sunt, quo
me donarunt amatores mei; converti eas in silvam, quam depastæ sunt agrestes feræ.
13. Pœnas de ea sumam, propter tempora Bahalum, quibus suffitum offerebat.

Ornabat se annulo suo, & monili, sectabatúrque amatores suos mei oblita, ait Jehova.

14. Attamen ei persuadebo ut eat in desertum, eáque dicam, quæ ei cordi erunt.
15. Reddam inde ei vineas suas & vallem Hachoris, quæ sit initium spei; & respondebit *illic* mihi, ut tempore adolescentiæ suæ, diéque quo ex Ægyptia terra egressa est.
16. Eo tempore, ait Jehova, vocabis me virum tuum, neque me ampliùs tuum Bahalem compellabis. 17. Amovebo ex ore ejus nomina Bahalum; nec ii nomine suo ampliùs memorabuntur. 18. Eo tempore, feriam Israëlitis fœdus cum feris agrestibus, cum volucribus cœli & reptilibus terræ. Arcum, gladium, & bellum frangam, in ea terra, faciámque ut *incolæ* eam securè habitent. 19. Despondebo te mihi, *ô sponsa mea*, in perpetuum; despondebo te mihi, justitiâ, jure, benignitate & misericordiâ. 20. Despondebo te mihi, bonâ fide, & cognosces Jehovam. 21. Eo tempore, exaudiam, ait Jehova, exaudiam, *inquam*, cœlum; cœlum verò exaudiet terram. 22. Ac terra exaudiet mustum & oleum, atque hæc Jizrehelem exaudient. 23. Sementem faciam in terra, miserebórque Lo-ruhhamæ, (*hoc est: non miserandæ*) & Lo-hammi (*non populi mei*); dicam es tu populus meus, ille verò dicet: ô Deus mi!

Mandata Dei ad Hoseam de coëmenda sibi meretrice, sed cum qua non concumberet; quod fuit monitum symbolicum Israëli.

CAPUT III. 1. DIXIT præterea Jehova mihi: ito rursus, amato mulierem, proximo *tuo* adamatam & adulteram: quemadmodum Jehova amat Israëlitas, qui tamen respiciunt ad alios Deos, & amant lagenas vini. 2. Coëmi ergo illam mihi quindecim argenteis, Chomero & Lethacho hordei. 3. Tum ei dixi: diebus multis sedebis apud me, ne scorteris, néve sis alii viro; ego quoque tuus ero. 4. Longo enim tempore, Israëlitæ erunt sine Rege, sine Principe, sine sacrificio, sine statua, sine Ephodo & sine Theraphis. 5. Postea revertentur *ad saniorem mentem*, & quærent Jehovam Deum suum, Davidémque Regem; Jehovam & bonitatem ejus, posteris temporibus, reverebuntur.

Castigantur varia Israëlitarum quorumvis & præcipuè Sacerdotum peccata, & graves iis minæ proponuntur.

CAPUT IV. 1. AUDITE verbum Jehovæ, ô Israëlitæ, lis enim est Jehovæ, cum terræ incolis; quia nulla est veritas, nulla benignitas, nulla cognitio Dei, in hac terra. 2. Pejerare, negare, occidere, furari, mœchari *scelera sunt*, *quæ quamvis domum* irruperunt, cædes cædibus contiguæ sunt. 3. Propterea lugebit terra, omnes incolæ languebunt, feræ agrestes, aves cœli, imò & pisces maris morientur. 4. Ne quis tamen expostulet, ne quis arguat; populus enim tuus est instar eorum, qui litigant cum Sacerdote. 5. Cades interdiu, cadet etiam tecum Propheta noctu, atque exscindam matrem tuam. 6. Exscindetur populus meus, inscientiæ causâ; quia tu scientiam aspernatus es, aspernabor etiam te, ne fungaris munere Sacerdotis mei; legem Dei tui oblivioni mandasti, etiam ego filiorum tuorum obliviscar. 7. Pro sua multitudine, peccarunt in me, ego verò notam *eorum* gloriam in ignominiam mutabo. 8. Populi mei victimas pro peccato pro victu habent, ejúsque nequitiæ causâ animum extulerunt. 9. Qualis est populus, talis est Sacerdos. In ejus vias inquiram, & pro studiis ejus ei rependam. 10. Comedunt, nec satiantur; fornicantur, neque *numero* crescunt; quia Jehovam reliquerunt, ne *præcepta ejus* observarent. 11. Scortatio, vinum & mustum sapientiam iis eripiunt. 12. Populus meus lignum suum interrogat, & baculus ei nunciat *quæ scire cupit*; spiritus enim scortationum eum in errorem induxit, & postquàm se Deo suo subduxerunt, fornicati sunt. 13. In verticibus montium sacra fecerunt, atque in collibus suffitum adoleverunt, sub quercu, populo alba & tilia; quia grata est earum umbra. Ideò scortabuntur filiæ vestræ, & nurus vestræ mœchabuntur. 14. Non sumam pœnas de filiabus vestris, quia scortatæ fuerint; neque de nuribus, quia fuerint mœchatæ; cùm ipsi *parentes* cum meretricibus seorsim vivant, & cum scortis sacra faciant. Populus, qui non adtendet, cespitabit.

15. Si, tu Israël, scorteris, at ne delinquat Juda, ne ingrediamini Gilgalem, ne eatis Beth-avenem, neque juretis: vivit Jehova. 16. Sicut bucula indomita contumacem se præbuit Israël; nunc verò eum Jehova pascet, quasi minutam pecudem, in locis latè paten-

patentibus. 17. Particeps fuit Ephraïmus simulacrorum, eum tamen dimitte. 18. Defecit eorum potus, at proceres eorum perrexerunt fornicari, amaruntque munera, *eos* ignominiâ adficite. 19. Ligavit ventus eam in alis suis, propter sacra sua pudore adficientur.

Israëlitarum peccata & supplicia.

CAPUT V.

1. AUDITE hoc Sacerdotes, animum adtendite domus Israëlis, & domus Regis auscultato, quia vestrum est jus dicere; sed laqueus fuistis Mitsphæ & rete expansum in Thabore. 2. Ad mactandos *homines* alta consilia iniverunt qui declinant à *recta via*; at ego iis omnibus disciplinam *trado*. 3. Novi ego Ephraïmum, nec Israël mihi ignotus est; nunc enim scortatus est Ephraimus, séque polluit Israël. 4. Non *in hoc* studia sua ponunt, ut ad Deum suum revertantur, est enim spiritus scortationis in illis, nec Jehovam norunt. 5. Testimonium dixit superbia Israëlis in faciem ejus; Israël & Ephraïmus cadent, in iniquitate sua; cadet & Juda, cum illis.

6. Minuti pecoris, & buceri mactatione, ibunt quæsitum Jehovam, nec invenient; ab iis se subtraxit. 7. Contra Jehovam perfidè se gesserunt, quia liberos peregrinos genuerunt, nunc absumet eos Neomenia, cum partibus suis. 8. Clangite buccinâ Gibhæ, & tubâ Ramæ; canite in Beth-avene, quæ est post te, ô Benjamin. 9. Ephraïmus in vastitatem redigetur, tempore correptionis. In tribubus Israëlis ostendi *quid verum sit*. 10. Principes Judæ imitati sunt eos, qui transferunt terminos, ideóque indignationem meam in ipsos, aquæ instar, effundam, 11. Oppressus est Ephraïmus, fractus judicio, quia libenter sequutus est *Jerobobami* præceptum.

12 Ego ero Ephraïmo, instar tineæ, atque instar teredinis domui Judæ. 13. Cùm sentiret Ephraïmus languorem suum, & Juda suam plagam, abiit Ephraïmus in Assyriam, misítque ad Regem Jarebum, at non potuit ille vos sanare, neque à vobis vulnus amovere. 14. Ero enim ego, instar leonis nigri, Ephraïmo, & Judæ instar pulli leonis. Ego, Ego, rapiam, ibo & auferam, nec quisquam *vos* liberabit. 15, Tum abibo & revertar in locum meum, donec reos se fateantur, quærántque faciem meam; ubi enim eis erunt angustiæ, me quærent.

Describuntur Judæi, quasi ad Deum confugientes, quibus Deus exprobrat fictam Religionem & vera vitia.

CAPUT VI.

1. AGITE, revertamur ad Jehovam; nam laceravit quidem, sed nos curabit, percussit nos, at obligabit. 2. Vitæ nos restituet post biduum, aut die tertio, excitabit nos & coram eo vivemus. 3. Cognoscemus, & pergemus velle cognoscere Jehovam; ut aurora paratus est egressus ejus; veniet ad nos, instar pluviæ, instar serotinæ & tempestivæ pluviæ terræ.

4. Quid tibi faciam Ephraïme? quid tibi faciam, Juda? benignitas vestra est, quasi nubes matutina, & sicut ros mane decidens *& mox* evanescens. 5. Propterea excidi *eos* per Prophetas, occidíque verbis oris mei; atque è pœnis, de te sumtis, lux exorta est. 6. Beneficentiâ enim delector; non sacrificio, malóque cognitionem Dei, quàm holocausta. 7. Ii sicut homo perfregerunt fœdus, ibi perfidè se gesserunt contra me. 8. Galahad, urbs vitio addictorum, polluta est sanguine. 9. Ut latrones observant virum, *sic* conspiratio sacerdotum *in* via; consensu *communi* interficiebant, nam excogitatum scelus exsequebantur. 10. In familia Israëlis, vidi rem summopere horrendam; illic scortatione Ephraïmi contaminatus est Israël. 11. Etiam Juda ponet tibi messem, cùm captivos populi mei reducam.

Dei, ob Israëlitarum scelera querelæ, & pœnæ de iis sumendæ.

CAPUT VII.

1. CUM medicinam facerem Israëli, aperuit se iniquitas Ephraïmi, & nequitia Samariæ; se enim perfidè gesserunt, ingrediebatur fur, & dispiciebat dum foris esset globus *latronum*. 2. Nec apud se reputant me universæ eorum nequitiæ meminisse; nunc cingunt eos eorum studia, súntque coram facie mea. 3. Nequitiâ suâ exhilararunt Regem, ac mendaciis suis principes. 4. Omnes illi adulterio incaluerunt, quemadmodum clibanus calefactus à pistore, *qui* quiescit, nec excitat, postquàm subegit farinam, do-

nec fermentata sit. 5. Die Regis nostri, principes utre vini ægrum eum reddunt; extenditque manum suam cum illusoribus. 6. Animum suum adjunxerunt insidiis struendis, instar clibani, totâ nocte dormit qui eas coxit, manè verò quasi igne flammæ ardet. 7. Omnes incaluerunt instar clibani, absumserúntque judices suos, omnes Reges eorum ceciderunt, nec quisquam fuit inter eos, qui me invocaret. 8. Ephraïmus populis se admiscuit, fuitque quasi libum non versum. 9. Absumserunt alieni robur ejus, nec ipse scivit: quia etiam canities, in eo sparsa est, nec ipse noverat. 10. Testimonium dicit superbia Israëlis, in ejus faciem; nec tamen redierant Israëlitæ ad Jehovam Deum suum; nec eum quæsiverunt, cùm omnia ita haberent.

11. Fuit Ephraïmus instar columbæ simplicis, cui nulla est sapientia. Ægyptios, *auxilii causâ*, vocabunt Ephraïmitæ, ibúntque ad Assyrios. 12. Sed cùm profecti fuerint, expandam rete meum in eos, cogámque eos descendere ut aves cœli, & castigabo, audiente ipsorum cœtu. 13. Væ illis! quandoquidem à me fugerúnt; vastitas iis *imminet*, quoniam à me defecerunt. Cùm eos redemerim, mendacia de me dixerunt. 14. Me ex animo, clamoribus suis, non invocarunt; ulularunt in cubilibus suis, tritici & musti causâ; coïtiones fecerunt atque à me defecerunt. 15. Ego docueram & confirmaveram eorum brachia, at contra me malum excogitarunt. 16. Revertantur, non ad *Altissimum*, evaserunt instar arcûs fallacis, cadent gladio principes eorum, propter furorem linguæ suæ, quæ eorum subsannatio est in terra Ægypti.

Castigatio peccatorum Israëlis, denunciatióque suppliciorum.

CAPUT VIII. 1. AD palatum tuum *admove* buccinam, ut aquila, contra Ædem Jehovæ, quia violarunt fœdus meum, atque in legem meam deliquerunt. 2. Ad me clamant: ô Deus mi; sed te novimus, ô Israël. 3. Deseruit Israel *quod est* bonum; *ideò* hostis eum persequetur. 4. Fecerunt sibi Reges, sed non à me; constituerunt principes, quos non novi; argento & auro suo sibi fecerunt simulacra; propterea exscindetur *is populus*. 5. Destituit eos vitulus tuus, ô Samaria, incensa verò in eos est ira mea; quò usque non potuerunt innocentiam tueri? 6. Ab Israële est is *vitulus*, artifex eum fecit, non est Deus; nam in frusta dividetur Samariæ vitulus 7. Ventum severant turbinémque metent; stans culmus caret germine, nec edet farinam; quam si fortè ediderit, deglutient peregrini. 8. Absorptus est Israël, nunc fuerunt *Israëlitæ* inter gentes, vasis instar, quo nemo delectatur. 9. Quandò iverint in Assyriam, erunt instar onagri solitarii; Ephraïmitæ conducent sibi mercede amicos. 10. Etiam quando pretio conciliaverint sibi *amicos*, inter gentes, tunc congregabo eos, & dolebunt nonnihil, propter onus Regis & Principum. 11. Plura enim erexerat altaria Ephraïmus, ad peccandum, & fuerunt illi altaria ad peccandum. 12. Scripseram ei multiplicia legis meæ *præcepta*, sed quasi *res* aliena habita sunt. 13. Victimarum mihi oblatarum carnem mactarunt & comederunt, sed Jehova iis non delectabatur, nunc verò iniquitatis eorum memor plectet eorum peccata, & ipsi in Ægyptum revertentur. 14. Oblitus est Israël creatoris sui, ædificavítque templa *nova aliis Diis;* Juda auxit numerum urbium munitarum, at injiciam ignem ejus urbibus, atque eorum altas ædes absumet.

Exprobrantur Israëli peccata & minæ graves intenduntur.

CAPUT IX. 1. NE læteris, ô Israël, ne exsultes, ut populi; cùm scortatus sis *alienus factus* à Deo tuo, prætulerísque mercedem omnibus areis tritici. 2. Nec area, nec torcular eos pascet, & multum iis mentietur. 3. Non incolent terram Jehovæ, revertetur Ephraïmus in Ægyptum, atque in Assyria pollutis cibis vescentur. 4. Non libabunt Jehovæ vinum, neque ei grata erunt illorum sacra; sed instar cibi, apud eos, lugentium, quo, quicumque eum comedunt, contaminantur; quia panis eorum confectus, prout iis videtur, non admittitur in Ædem Jehovæ. 5. Quid facietis die præstituti conventûs, aut die festo Jehovæ? 6. Mox enim, propter vastitatem terræ, abibunt; Ægyptus eos colliget, & Memphis sepeliet; quod pretiosissimum erat eorum *domicilium*, urtica occupabit, spina in eorum tentoriis crescet. 7. Venient dies, quibus in eos inquiretur, aderunt dies quibus iis rependetur. Cognoscent *te* Israëlitæ, ô stulte Propheta, furiose, vir ventose, propter magnitudinem iniquitatis tuæ, & multum odium, *quo dignus es*. 8. Speculator Ephraïmi, apud Deum meum, Propheta est laqueus aucupis, in

in omnibus viis suis, & odiosus in Æde Dei sui. 9. Altam quamdam prudentiam osten-
derunt, in corruptione; qualis fuit diebus Gibhæ; memor erit *Deus* iniquitatis eorum,
suppliciúmque de peccatis sumet.
10. Inveni Israëlem, quasi uvas in deserto, vidi Majores vestros quasi præcocem
fructum in ficu, initio *quo fructus edit.* Illi ipsi ingressi sunt *fanum* Bahal-Phehoris, &
secessionem fecerunt ad rem pudendam, factique sunt abominandi, ut id quod amabant.
11. Ad Ephraïmitas quod adtinet, instar avis avolabit eorum gloria, à partu, ab ute-
ro, atque à conceptu. 12. Quin &, si liberos educarint, orbabo eos, ne sint *eorum*
posteri inter homines; atque etiam væ ipsis, cùm ab iis recedam! 13. *Tribus* Ephraïmi,
ut vidi, plantata est ad rupem, in sede sua, at Ephraïmi *tribus* cogetur educare liberos
suos ad interfectorem. 14. Da iis, ô Jehova; quid verò dabis? da iis uterum abor-
tientem, atque ubera arentia. 15. Omnis eorum nequitia erupit Gilgale; ideóque illic
eos odio habui, propter studiorum improbitatem. Ejeci eos ex Æde mea, nec ullum
eorum Principum *à me* deficientium amare pergam. 16. Percussi sunt Ephraïmitæ, ra-
dix eorum exaruit, nec fructum ullum edent, quin &, si genuerint, interficiam caris-
simos fructus eorum uteri. 17. Aversabitur eos Deus meus, quia ei non auscultarunt,
eruntque vagi, inter Gentes.

Exprobrationes & minæ Israëlitis factæ.

1. ISRAEL pastinavit vitem suam, parem fructum sibi *ex ea* cepit: sed prout auxit CAPUT
fructus suos, auxit etiam altaria; pro fertilitate terræ suæ, munificum se præbuit X.
erga statuas. 2. Divisúsne est *Israëlitarum* animus? rei sunt, ipsi confringent eorum al-
taria, & statuas demolientur. 3. Mox enim dicent: nullus est nobis Rex, quia non
timuimus Jehovam; sed quid nobis faceret Rex? 4. Protulerunt verba jurisjurandi,
dum mentirentur, ferientes fœdus; quare germinabit pœna, instar absynthii, in agro-
rum sulcis.
5. Incolæ Samariæ timebunt vitulos Beth-Avenis, quia luxit propter eam populus
Beth-Avenis & Sacerdotes ejus, qui exultare solebant propter ejus gloriam, quia ab eo
migrabit. 6. Etiam ille *vitulus* avehetur in Assyriam munus Regi Jarebo, pudòr E-
phraïmum invadet, & propter consilium suum Israël pudefiet. 7. Exscindetur Sama-
ria cum Rege suo, ut spuma quæ est in aquæ superficie. 8. Diruentur loca excelsa
Avenis, *quæ fuerunt* peccatum Israëlis, spina & tribulus orientur, in eorum aris; di-
cèntque Israëlitæ montibus: operite nos, & collibus: cadite in nos. 9. A diebus Gibhæ,
peccasti ô Israël; ibi steterunt, nec eos adsequutum est Gibhæ prælium in homines in-
iquos. 10. Ut cupivero eos castigabo, & convenient contra eos populi, cùm corri-
pientur, propter duo iniquè facta. 11. Ephraïmus est instar junicis domitæ, quam
triturare juvat, ego vectus sum pingui ejus cervice; faciam ut vehatur *Juda* Ephraïmo,
idémque arct & occet ei Jacobus.
12. Sementem facite verbis, ad justitiam, & metite pro benignitate vestra; novate
vobis novalia, nam tempus est requirendi Jehovam, donec veniat & vos justitiam do-
ceat. 13. Arastis improbitatem, & iniquitatem messuistis & comedistis fructum men-
dacii; *quod contigit tibi, ô Israël*, quia confidisti viæ tuæ & multitudini fortium tuorum
virorum. 14. Exsistet tumultus in populis tuis, & omnia munita tua loca vastabuntur,
prout vastavit Salman domum Arbelis, die prælii, cùm mater post liberos terræ est
adlisa. 15. Sic faciet vobis Bethel, propter pravitatem nequitiæ vestræ; sub auro-
ram exscindetur Rex Israëlis.

Beneficia Israëli à Deo collata, ingratus populi animus, pœnæ, quas dabit; misericordia denique Dei, quam experturi erant pœnitentes.

1. CUM puer esset Israël, eum amavi filiúmque meum ex Ægypto revocavi. 2. Sed CAPUT
vocarunt *Israëlitas alii*, & propter hos sic abierunt, Bahalibus sacra fecerunt & XI.
sculptilibus suffitum obtulerunt. 3. Ego docui Ephraïmum ire, cepit eum *Moses* in
brachia sua; nec tamen cognoverunt se à me fuisse curatos. 4. Funibus humanis eos
traxi, funibúsque amoris, eis fui instar eorum, qui adtollerent jugum supra eorum
maxillas, & demisi ad eos cibum. 5. Non revertentur quidem in terram Ægyptiam;
verùm Assyrius demum Rex eorum erit, quia noluerunt ad me redire.

6. Im-

6. Impendet gladius eorum urbibus, absumétque fortes eorum viros & devorabit; propter eorum *prava* consilia. 7. Populus meus *animo* suspensus est, ad reditum meum; ad Altissimum eum revocarunt, *sed* simul nemo adtollebat.

8. Quomodò te redigerem, ô Ephraïme, téque haberem, ô Israël? quomodo te redigerem in eumdem statum quo Adamam, teque haberem ut Tsebaïmos? Mutatur in me animus meus, ardétque pœnitudo mea. 9. Iræ meæ fervorem non exsequar; non perdam iterum Ephraïmum, quia Deus sum, non homo, nec urbem ingrediar. 10. Jehovam sequentur, qui rugit instar leonis; quia rugient, pavebunt filii ab occidente. 11. Pavebunt, instar avis, ex Ægypto; & instar columbæ, è terra Assyria; curabóque eos habitare domos suas, ait Jehova.

Castigationes peccatorum Ephraïmi & Judæ, simul cum adhortationibus ad pœnitentiam.

CAPUT XII. 1. CIRCUMVENERUNT me Ephraïmus mendacio & domus Israëlis fraude; Tum Juda fidelis, cum Deo & sanctis, etiamnum dominatur. 2. Ephraïmus pascebatur vento, & sectabatur Eurum, quotidie mendacium ac vastitatem augebat, fœdus cum Assyrio fecerant atque oleum in Ægyptum vehebatur. 3. Lis est Jehovæ cum Juda, ut Jacobum, pro viis ejus, puniat; rependétque iis pro eorum studiis. 4. In utero supplantavit fratrem suum, fortitudine *senex* contendit eum Deo. 5. Contendit cum Angelo & superior fuit. Idem flevit & precatus est Deum, Bethele eum invenit, ibíque cum eo est colloquutus. 6. Jehovæ, Deo exercituum, Jehovæ nomen est illi.

7. Tu verò ad Deum tuum revertere; benignitatis, juris observans esto, & semper *auxilium* Dei tui exspecta. 8. In manu mercatoris est statura fallax, juvat eum defraudare. 9. Dixit Fphraimus: verumtamen ditatus sum atque opes mihi nactus; in nullis laboribus meis deprehendent iniquitatem, quæ *sit* peccatum. 10. Ego verò Jehova, Deus tuus, è terra Ægyptia eductum faciam adhuc ut habites in tentoriis, ut diebus stati festi *tabernaculorum*. 11. Adloquar Prophetas, visa augebo, & ministerio Prophetarum similitudines proponam. 12. An Galahad fuit Aven? Certè frustra fuerunt. Gilgale bovés mactarunt, corúmque aræ sunt in cumulos conversæ in sulcis agrorum. 13. Fugit Jacobus in agrum Aramæum, serviit Israël, uxoris causâ, atque uxoris causâ *greges* servavit. 14. Sed & per Prophetam eduxit Jehova Israëlem ex Ægypto, ac per Prophetam custoditus est. 15. Irritavit *eum* Ephraïmus, amatoribus *suis*; sanguisque ipsius in eum effunditur, opprobriumque ei rependet Dominus ejus.

Castigationes & minæ in Ephraïmum.

CAPUT XIII. 1. CUM loqueretur Ephraïmus, tremorem in Israële excitabat; sed postquàm deliquit in *cultu* Bahalis, *ea de causa* mortuus est. 2. Postea etiam perrexere *Ephraïmitæ* peccare, ex argento suo sibi conflatilia fecerunt, & arte suâ simulacra quæ tota erant opus artificis; ea illi adloquebantur, cùm homines iis mactabant & vitulos adorabant. 3, Propterea fuerunt instar nubium matutinarum, atque instar roris mane cadentis & evanescentis. *Fuerunt* sicuti gluma, quæ turbine abigitur ex area, & sicuti fumus è fumario.

4. Ego Jehova Deus tuus *fui*, à terra Ægyptia; Deum, præter me, nullum agnosces, neque est ullus servator, præter me. 5. Ego in notitiam tuam veni, in deserto, in terra siticulosa. 6. In pascuo suo satiati sunt, satiati sunt atque elatus est eorum animus; qua de causa, sunt mei obliti. 7. Tum fui iis instar leonis nigri, atque instar pardi ad viam *eos* observavi. 8. Occurri iis, ut ursa orbata, & dirupi claustrum cordis eorum, devoravi eos ut leo, & feræ agrestes eos *etiam* discerpserunt.

9. Pernicies tua est *à te*, ô Israël, sed in me auxilium tuum. 10. Ubi Rex tuus est? ubi? te liberet in omnibus urbibus tuis, *undique* judices, quibus dixisti: date mihi Regem & Principes. 11. Dedi tibi Regem iratus, atque indignatus abstuli. 12. Colligata est iniquitas Ephraïmi, & reconditum est ejus peccatum. 13. Dolores *veluti* parturientis ei contigerunt. Filius erat sed non sapiens; quia *tanto* tempore non stetisset in ostio, *è quo prodeunt* liberi. 14. E manu sepulcri Ephraïmitas liberassem, à morte eos vindicassem. Fuissem pestis tua, ô Mors, fuissem pernicies tua, ô sepulcrum! Pœnitudo verò oculis meis abdita esto. 15. Ille enim, *qui eos perdet* inter fratres crescet, veniet,

veniet, *instar* Orientalis venti, Jehova è deserto adscendet; siccabitur scaturigo eorum, & fons exarescet; idem thesaurum pretiosissimorum omnium vasorum diripiet.

Deus ad saniorem mentem revocat Israelitas, & multa eaque egregia iis pollicetur.

1. DESOLATA est Samaria, quia in Deum suum rebellavit, parvuli ejus *pueri* gla- Caput
dio ceciderunt, atque in humum adlisi, & gravidæ ejus discissæ. 2. Reverte- XIV.
re, Israël, ad Jehovam Deum tuum, cecidisti enim propter iniquitatem tuam. 3. Tollite
vobiscum verba, redite ad Jehovam, eique dicite: omni ignosce iniquitati atque accep-
tum habeto quod bonum est; & juvencos labiorum nostrorum tibi rependemus. 4 As-
syrii nos non servabunt; non ampliùs equis vehemur, nec operi manuum nostrarum
dicemus ampliùs. tu *es* Deus noster; nam apud te est miseratio pupilli. 5. Tum cura-
bo, *ait Deus* eorum defectionem, ultrò eos amabo, nam ab iis aversa erit ira mea.
6. Ero tamquam ros Israëli, florebit instar lilii & radices emittet, ut *arbores* Libani.
7. Crescent minores ejus rami, erit in honore instar oleæ; odor ejus erit ut *cedro-
rum* Libani. 8. Recreabuntur sedentes in ejus umbra, tritici *instar* reviviscent, flo-
rebunt sicut vitis, odor eorum erit ut vini Libani.
9. O Ephraïme, quid mihi ampliùs est cum simulacris? Ego alternis eum canam,
ego sum instar abietis frondosæ, ex me fructus tuus invenietur. 10. Quis sapiens
est, ut intelligat hæc? quis prudens, ut hæc sciat? nam viæ Jehovæ sunt rectæ, pro-
bi in iis incedent, sed delinquentes in iis offendent.

HOSEÆ PROPHETIARUM FINIS.

LIBER JOELIS PROPHETÆ.

Descriptio cladis per locustas illatæ, adhortatio ad pœnitentiam, preces ad Deum ad liberationem impetrandam.

1. VERBA Jehovæ, quæ facta sunt ad JOELEM, Phathuelis fi-
lium.
2. AUDITE hoc, Senes, atque auribus excipite, omnes incolæ Caput
terræ. An contigit hoc vestris, aut patrum vestrorum temporibus? I.
3. Hac de re *quod contigit* filiis vestris narrate, filii verò vestri filiis
suis, & eorum filii alii ætati. 4. Quod reliquum fecerat Gazamum,
comedit Arbeha, quod reliquerat Arbeha absumsit Jelekum, reliquias
Jeleki devoravit Chasilum. 5. Expergiscimini ebrii, flete atque ululate omnes, qui vi-
num bibitis, vini novi causâ, nam ori vestro est ereptum. 6. In terram enim meam
venit gens valida & innumerabilis, cujus dentes *minores* sunt dentes leonis & molares
leænæ. 7. Redegit vitem meam in vastitatem & ficum meam in statum fractionis, nu-
davit eam fecitque ut projicienda sit, albuerunt enim rami ejus. 8. Ejula, sicut puella
cincta sacco, propter *mortem* viri adolescentiæ suæ. 9. Resectum est munus farreum &
libamen ex Æde Jehovæ, & Sacerdotes Jehovæ ministri luxerunt. 10. Vastatus est a-
ger, luxit solum, quia devastatum est triticum; erubuit mustum, languit oleum. 11. E-
rubescite agricolæ, ululate vinitores, propter frumentum & propter hordeum, perit enim
messis agrorum. 12. Vitis erubuit, ficus languet, malus punica, palma etiam, & ma-
lus, *ceteræque* omnes arbores agrorum aruerunt, hominibus enim desiit gaudium.
13. Accingite vos *sacco* & plangite, Sacerdotes, ejulate ministri altaris, ingredimini,
pernoctate in saccis, ministri Dei mei; munus enim *farreum*, & libamen exclusa sunt
Æde Dei vestri. 14. Indicite jejunium, vocate cœtum, congregate Senes & omnes *alios*

incolas terræ in Ædem Jehovæ, Dei vestri, atque invocate Jehovam. 15. Heu! diem
illum! nam propinquus est Dies Jehovæ, atque ab Omnipotente, ceu vastitas, veniet.
16 Nonne ante oculos nostros excisa est esca, ab Æde Dei nostri, *ac proinde* lætitia at-
que exsultatio? 17. Computruerunt grana sub glebis suis, desolatæ sunt cellæ, diruta
horrea, quia exaruit triticum. 18. Cur ingemuit jumentum, erraruntque greges boum?
quia non fuerunt iis pascua. Etiam greges minuti pecoris desolati sunt. 19. Te, Jeho-
va, invocabo, quia ignis absumsit pascua deserti, & flamma omnes agrorum arbores am-
bussit. 20. Etiam jumenta agrorum ad te vociferantur, quia exaruerunt rivi aquæ, &
ignis pascua deserti absumsit.

Locustarum altera descriptio, cum adhortatione ad pœnitentiam, additâ spe veniæ aliorúmque à Deo beneficiorum.

CAPUT II. 1. CLANGITE cornu, in Sione, tubâ canite, in monte Sacrarii mei. Contremiscant
omnes incolæ terræ; quia mox veniet Dies Jehovæ, est enim propinquus.
2. Dies *est* tenebrarum & caliginis, dies nubis atque obscuritatis, veluti auroræ in mon-
tibus expansæ. *Adventat* populus multus & validus, qualis non fuit à longo ævo, nec
postea ampliùs erit in futurarum ætatum annis. 3. Ante eum absumsit ignis, & post
eum exurit flamma. Terra instar horti Hedenis ante eum, desertum vastum post eum
erit, nec quidquam *est*, quod ei ereptum fuerit. 4. Ejus species est instar speciei equo-
rum, instar equitum currit. 5. Saliunt in verticibus montium, eo strepitu, quo qua-
drigæ *incedunt*, aut quo flamma ignis stipulam devorat, aut quo populus validus in-
structus ad pugnam *graditur*. 6. A conspectu ejus dolent populi, omnes vultus pallorem
contrahunt. 7. Sicut viri fortes currunt, ut milites scandunt murum; quisque in viis
suis progreditur, nec deflectit à semitis suis. 8. Alter alterum non premit, sed quisque
in calle suo procedit; si in missile incidant, non vulnerantur. 9. Per urbem gradiun-
tur, per muros currunt, adscendunt in ædes, pérque fenestras ingrediuntur, instar fu-
rum. 10. Ante eum *populum* commovetur terra, tremit cœlum, Sol & Luna obscu-
rantur, *ceteráque* sidera splendorem suum retrahunt. 11. Jehova vocem suam mittit an-
te exercitum suum, quia maxima sunt ejus castra, validúsque est & imperia ejus exse-
quitur; magnus enim est dies Jehovæ & valde terrificus, quis eum sustinere queat?
12. Nunc tandem, inquit Jehova, redite ad me, toto animo vestro, cum jejunio,
lacrimis & planctu. 13. Scindite cor vestrum, non vestes; redite ad Jehovam Deum
vestrum, est enim beneficus & misericors, lentus ad iram, multúsque in benignitate,
& quem pœnitet mali, quod minatus est. 14. Quis scit annon mutabitur & pœniten-
tiâ ducetur, relinquétque post se copiam in munus farreum & libamen Jehovæ Deo ve-
stro? 15. Clangite buccinâ in Sione; indicite jejunium, vocate cœtum, 16. congre-
gate populum, accersite sacrum conventum, cogite senes, colligite parvulos & lacten-
tes, sponsus egrediatur è cubiculo suo & sponsa è thalamo. 17. Inter porticum & alta-
re fleant Sacerdotes, Ministri Jehovæ, & dicant: ignosce Jehova, populo tuo, neque pa-
titor hereditatem tuam opprobrio *exponi*, ut dominentur iis gentes; quare *vulgò* dicerent
inter populos: ubi est eorum Deus?
18. Zelotypus verò fuit Jehova, erga terram suam, & populo suo pepercit. 19. Exau-
divit *preces* Jehova & dixit populo suo: mox mittam vobis frumentum, mustum &
oleum, iisque satiabimini; neque patiar vobis esse ampliùs opprobrium, inter gentes.
20. Septemtrionalem *locustam* amovebo à vobis, expellámque in terram siccam & deser-
tam; anteriorem ejus partem in mare Orientale, atque extremum ejus *agmen* in mare
quod est à tergo. Adscendit verò fœtor ejus, exhalatus est putor; quia *Deus rem* ma-
gnam confecit.
21. Ne timueris, ô terra, exsulta & lætare, magnam enim *rem* effectam dedit Jeho-
va. 22. Ne metuatis agrestia animalia, nam pascua deserti herbam protulerunt, arbor
emisit fructum suum, ficúsque & vitis opes suas ediderunt. 23. Vos quoque, ô filii
Sionis, exsultate, & lætamini, propter Jehovam Deum vestrum, nam vobis dedit im-
brem tempestivum, pro benignitate *sua*, ac demittet vobis imbrem & tempestivum &
serotinum, primo *mense anni*. 24. Implebuntur areæ frumento, torculariáque musto
& oleo stridebunt. 25. Reddam vobis annos quos absumserunt Arbeha, Jelekum,
Chasil, & Gazamum, exercitus meus magnus, quem in vos immiseram. 26. Ad sa-
tietatem comedetis, & laudabitis nomen Jehovæ Dei vestri, qui rem erga vos mirificam
fecit,

fecit, ita ut numquam fit populus meus pudore adficiendus. 27. Intelligetis *hinc* in medio Ifraële me effe, me, *inquam*, Jehovam Deum veftrum, nec ullum præterea; neque umquam populum meum pudore fuffufum iri.

Effufio fpiritus Dei in homines, divina portenta liberatióque bonorum, temporibus Evangelicis. Liberatio Judæ è captivitate pœnæque de variis populis fumendæ & præmia bonis exfpectanda.

1. POSTHAC effundam fpiritum meum in omnem carnem, & vaticinabuntur filii vestri, filiæque veftræ, Senes veftri fomnia, & juvenes veftri vifa habebunt. CAPUT III.
2. Etiam in fervos & in ancillas, diebus illis, effundam fpiritum meum. 3. Edam
prodigia, in cœlo atque in terra; fanguinem, ignem & fumi columnas. 4. Sol con-
vertetur in caliginem & Luna in fanguinem, antequàm adveniat dies ille Jehovæ magnus
& terrificus. 5. Tum verò quisquis invocaverit nomen Jehovæ, evadet, quia in mon-
te Sione & Jerofolimæ erunt, qui evadant, ut dixit Jehova; & inter reliquos, quos
Jehova vocaverit.
6. Illis enim diebus & eo tempore, cùm captivos Judæ & *præfertim* Jerofolimæ re-
duxero; 7. convocabo omnes Gentes, jubebóque defcendere in vallem Jehofaphati ut
ibi difceptem cum iis de meo populo, meáque hereditate Ifraële; quo per Gentes dis-
jecto, terram meam diviferunt. 8. De populo meo jecerunt fortem, & puerum prò
meretrice dederunt, & puellam vino, quòd biberent, vendiderunt. 9. Imò verò quid
vobis mecum, ô Tyre & Sidon, omnésque Palæftinæ fines, an præmium vos mihi re-
penditis? ánve præmium vos à me exigitis? facilè quidem & citò faxo ut merces veftra
in caput veftrum recidat. 10. Quia argentum meum atque aurum abftuliftis, & pre-
tiofiffima quæque delubris veftris intuliftis, 11. tum Judæos ac Jerofolimitanos vendi-
diftis Græcorum filiis, ut eos à finibus fuis longè femoveretis; 12. mox eos excitabo
è locis, in quæ eos vendideritis, & convertam mercedem veftram in caput veftrum.
13. Vendam filios veftros & filias *ut fint* in manibus Judæorum; vendentque eos Sabæis,
ad gentem remotam *transmittendos*. 14. Pronunciate hoc, apud *alias* Gentes, indicite
bellum, concitate viros fortes, accedant, veniant omnes milites. 15. Conflate ligones
veftros in gladios, & falces veftras in haftas; debilis fe fortem effe dicat. 16. Coïte
& convenite omnes gentes undequáque, congregamini illuc. Sternet, *ô hoftis*, omnes
viros tuos fortes Jehova. 17. Cohortentur fe invicem & veniant in vallem Jehofaphati;
quia ibi fedebo, ad ferendum judicium, de omnibus gentibus finitimis. 18. Immittite
falcem, nam matura eft meffis. Venite & defcendite, nam plenum eft torcular, redunda-
bit lacus; quia magna eft eorum nequitia. 19. Magnæ funt hominum multitudines, in
valle decretoria, quia in valle decretoria proximus eft dies Jehovæ. 20. Sol & Luna
obtenebrabuntur & ftellæ fplendorem fuum retrahent.
21. Jehova è Sione rugiet, & Jerofolimâ vocem fuam mittet; contremifcent cœlum &
terra; at Jehova fiducia erit populi fui, & fortitudo Ifraëlitarum. 22. Intelligetis me
effe Jehovam, Deum veftrum, qui habito Sionem montem mihi facrum. Erit Jerofoli-
ma *urbs* facra, nec ampliùs peregrini per eam tranfibunt.
23. Die illo, ftillabunt montes vinum novum, colles diffluent lacte, omnes rivi Ju-
dæ manabunt aquâ, fónsque ex Æde Jehovæ egredietur, qui torrentem Sittimorum ri-
gabit.
24. Ægyptus fiet vaftitas, Idumæa defertum, propter injuriam quâ Judæ filios ad-
fecerint, cùm innocentem eorum fanguinem in terram effuderint. 25. Juda in perpe-
tuum habitabitur & Jerofolima in omnes ætates. 26. Purgabo eorum fanguinem, quem
non purgavi; & Jehova habitabit in Sione.

JOELIS PROPHETIARUM

FINIS.

LIBER
HAMOSI PROPHETÆ.

Vaticinia in Damascum, Gazam, Tyrum, Idumæos & Hammonitas.

CAPUT I. 1. ERBA HAMOSI, qui fuit inter pecuarios, Thekohensis, quæ de Is-
raële, *in visis accepit*, temporibus Huzzijæ, Judæ Regis, & Jeroboha-
mi, Israëlis Regis; duobus, ante terræ motum, annis. 2. Dixit au-
tem: Jehova è Sione rugiet, éque Jerosolima vocem suam edet, & lu-
gebunt pastorum pascua, & Charmelis vertex exarescet.
3. Sic Jehova: ob tria scelera Damascenorum, vel etiam quatuor, *inquit*, eos non
reducam; *& præsertim* quòd Galahaditas tribulis ferreis triturarint. 4. Subjiciam do-
mui Chazaëlis ignem, qui altas Ædes Ben-hadadi absumet. 5. Frangam vectes Da-
masci, exscindámque incolás, è valle Avenis, eúmque qui sceptrum tenet, è domo He-
denis; & Kirem migrabit Aramæorum populus, ait Jehova.
6. Ita dixit Jehova: ob tria scelera Gazensium, vel etiam quatuor, eos non redu-
cam: *& præsertim* quia transtulerunt omnes captivos atque Idumæis tradiderunt. 7. In-
jiciam ignem in murum Gazæ, qui altas ædes ejus absumet. 8. Exscindam incolam ex
Asdodo, & sceptrum gerentem ex Askalone; tum convertam manum meam in Hekro-
nem, & peribunt reliquiæ Philisthæorum, dixit Dominus Jehova.
9. Sic dixit Jehova: ob tria scelera Tyriorum, vel etiam quatuor, non reducam eos;
sed præsertim quia omnes prorsus captivos tradiderunt Idumæis, nec memores fraterni
fœderis fuerunt. 10. Ignem injiciam in murum Tyri, qui altas ejus domos absumet.
11. Ita dixit Jehova: propter tria scelera Idumæorum, imò etiam quatuor, non redu-
cam eos, *& præsertim* quia stricto gladio fratres suos insectati sunt, misericordiam ab-
jecerunt, eorúmque ira in perpetuum discerpsit, & suam indignationem semper serva-
rint. 12. Injiciam ignem Themani, atque absumet altas ædes Botsræ.
13. Sic dixit Jehova: propter tria scelera Hammonitarum, imò etiam quatuor, non
reducam eos, *& præsertim* quia dissecuerunt gravidas in Galahaditide, ut fines suos pro-
ferrent, igne uram murum Rabbæ & devorabit altas ejus ædes, cùm vociferatione diei
prœlii; aut turbine die procelloso. 14. Ibit eorum Rex in captivitatem cùm ipse, tum
proceres ejus simul, ait Jehova.

Vaticinia in Moabum, Judam & Israëlem.

CAPUT II. 1. ITA dixit Jehova: propter tria scelera Moabitarum, imò etiam quatuor, eos non re-
ducam, *præsertim* quia combusserunt ossa Regis Idumæorum, donec in calcem *re-
digerentur.* 2. Ignem immittam Moabitis, qui altas ædes Kerijotharum absumet, & morien-
tur Moabitæ in tumultu, vociferatione & sono buccinæ. 3. Exscindam ex iis judicem,
procerésque omnes, cum iis, interficiam, ait Jehova.
4. Sic dixit Jehova: propter tria scelera Judæorum, imò & propter quatuor, eos non re-
ducam: *præsertim* cùm repudiarint legem Jehovæ, nec ejus institutorum observantes fue-
rint; sed in errorem abducti fuerint a falsis Diis, quos eorum Majores sequuti fuerant.
5. Injiciam ignem in Judam, & Jerosolimæ ædes absumet.
6. Ita dixit Jehova: propter tria scelera Israëlis, imò propter quatuor, non reducam
eum *& præsertim* quia vendidit innocentem argento & pauperem calceis. 7. *Iidem* con-
terunt in pulvere terræ caput pauperum, & viam humilium declinant; vir & pater ejus
eunt ad puellam, ut sanctum meum nomen violent. 8. In vestibus pignori acceptis re-
cumbunt juxta quodvis altare, & vinum oppressorum bibunt in Æde Deorum suorum.
9. Ego verò exterminavi ab eorum conspectu Emoræum, cujus statura æquabat proce-
ritatem cedrorum, & robur fuit instar roboris quercuum, perdidíque fructum ejus in
superiore parte, & radices in inferiore. 10. Vos eduxi è terra Ægyptia, jussique vos
ire per desertum, quadraginta annis, ut Æmoræi terram possideretis. 11. Excitavi è
filiis vestris, qui essent Prophetæ; éque juvenibus vestris, qui fierent Naziræi. An
etiam

etiam hoc nihil est, ô Israëlitæ, ait Jehova? 12. Effecistis verò ut Naziræi biberent vinum, Prophetisque mandata dedistis, vetantes ne vaticinarentur. 13. Jam ego premam *vos*, in loco quo estis: quemadmodum plaustrum plenum premit manipulum. 14. Eripietur fuga *homini* levi; nec fortis amplius retinebit fortitudinem suam, nec strenuus vitam liberabit. 15. Arcum tenens non consistet, levis pedibus non evadet, vectus equo vitam suam *periculo* non eripiet. 16. Vir animo strenuo, inter fortes, nudus fugiet die illo, ait Jehova.

Castigationes Israelitarum, gravibus minis adjunctis.

1. AUDITE, ô Israëlitæ, verba quæ protulit Jehova de vobis, déque tota familia, quam Ægypto eduxit, his verbis: 2. Vos tantùm cognovi, ex omnibus terræ familiis, ideoque de omnibus vestris iniquis factis supplicium sumam. 3. An duo simul incedent, nisi inter eos convenerit? 4. An leo rugiet in silva, cùm nulla ei erit præda? an catulus leonis emittet vocem suam, è lustro suo, nisi aliquid ceperit? 5. An incidet avis in laqueum humi *latentem*, si nullus sit ei subjectus? An laqueus surget ex humo, nec tamen quidquam capiet? 6. An buccinâ clangetur in urbe, nec populus terrebitur? An erit malum in urbe, quod Jehova non fecerit? 7. Nihil enim facere solet Dominus Jehova, nisi arcanum suum servis suis Prophetis revelarit. 8. Leo rugiit, quis non timebit? Dominus Jehova loquutus est, quis non vaticinabitur? CAPUT III.

9. Facite ut *res* audiatur ex altis ædibus, quæ sunt Asdodi, éque altis domibus, quæ sunt in terra Ægyptia, & dicite: convenite in montes Samariæ: & magnos tumultus & oppressos, qui in ea sunt, videte. 10. Rectè facere nesciverunt, ait Jehova, atque in altis domibus suis rapinam & prædam recondunt. 11. Propterea, sic dicit Dominus Jehova: angustiæ *erunt* & quidem circa terram. Detrahet tibi fortitudinem tuam, diripientúrque altæ domus tuæ. 12. Sic dixit Jehova: quemadmodum eripit pastor duo crura, vel cartilaginem etiam ori leonis: sic & liberabuntur Israëlitæ, qui habitant in Samaria, in angulo lecti, vel in angulo strati. 13. Audite & contestamini domum Jacobi, ait Dominus Jehova, Deus exercituum; 14. die, quo puniam defectiones Israëlis, me pœnas etiam sumturum de altaribus Bethelis; abscindentur cornua *cujusvis* altaris & cadent in terram. 15. Percutiam domum hibernam, cum domo æstiva, peribúntque domus ebore ornatæ, & magnæ ædes deficient.

Similes castigationes & minæ.

1. AUDITE verbum hoc, vaccæ Basanitidis, quæ in monte Samariæ opprimitis pauperes, & frangitis egenos, quæ dicitis Domino vestro: adfer quod bibamus. CAPUT IV.
2. Juravit verò Dominus Jehova, per sanctitatem suam, mox vobis adfuturos dies, quibus capiet vos hamis, & posteros vestros nassis piscatoriis. 3. Tum per *muri* dirutas partes exibitis unaquæque è regione sui, & dejicietis altam domum, ait Jehova.

4. Venite Bethelem, & delinquite, Gilgalem, & delicta vestra augete, adducite mane victimas vestras, & triduo pòst decimas. 5. Adolete cum fermento victimam laudis, promulgate spontanea sacra, facitéque ut *res* audiatur; quia sic amatis, ô Israëlitæ, ait Dominus Jehova. 6. Etiam dedi vobis mundiciem dentium, in omnibus urbibus vestris, & penuriam panis in omnibus locis, *quæ incolitis*; nec usque ad me rediistis, ait Jehova. 7. Etiam prohibui ne *caderet* in vos pluvia; cùm essent adhuc tres menses, ad messem, fecíque ut plueret in urbe una, nec pluviam demisi in aliam. Pars una pluviam accepit, at pars, in quam nulla decidit pluvia, exaruit. 8. Iverunt duæ, trésve urbes ad aliam urbem, ut aquam biberent, nec ad satietatem; attamen ad me usque non rediistis. 9. Percussi vos uredine & rubigine, multitudinem hortorum vestrorum, vinearum, ficetorum & olivetorum, comedit Eruca; nec tamen ad me rediistis, ait Jehova. 10. Immisi vobis pestem, cùm essetis in via *ex* Ægypto *huc venientes*, occidi gladio juvenes vestros, cum captivitate equorum vestrorum; adeò ut fœtorem castrorum vestrorum in nares vestras miserim, nec tamen ad me usque rediistis, ait Jehova. 11. Subverti vos, quemadmodum subvertit Deus Sodomam & Gomorram, fuistisque instar titionis ex incendio rapti; nec tamen ad me usque rediistis, ait Jehova.

12. Quapropter sic me geram erga te, ô Israël; & quandoquidem sic te habebo, paratus esto ad occurrendum Deo tuo, ô Israël. 13. Is enim sum, qui formavi montes,

qui creavi ventum, qui nuncio homini quid cogitet; qui feci auroram & crepuscu-
lum, *ac* qui calco loca excelsa terræ, Jehovæ Deo exercituum mihi nomen est.

Castigationes Israëlitarum, minæ eis propositæ atque adhortationes ad pœnitentiam.

Caput V. 1. AUDITE hæc verba, quæ pronuncio de vobis, *quasi* lamentationem, ô domus
Israëlis! 2. Cecidit, neque ampliùs resurget virgo Israëlis humi relicta, cùm
nemo eam erigat. 3. Sic enim dixit Dominus Jehova: urbs quæ emittebat millenos
viros, reliquos *sibi* faciet centenos; & quæ centenos emittebat, denos *tantùm* reliquos fa-
ciet, domui Israëlis; 4. quia sic Jehova domui Israëlis: quærite me, inquit, & vivetis.
5. Ne quæratis Bethelem, nec Gilgalem ingrediamini, nec Beersebam transeatis; nam
Gilgal migrabit, Bethélque in nihilum redigetur. 6. Quærite Jehovam & vivetis, ne
invadat instar ignis domum Josephi, eámque absumat, neu quisquam Bethelem exstin-
guat. 7. Jus convertunt in absinthium, justitiámque humi relinquunt. 8. Fecit ocu-
lum Tauri & cor Scorpii; convertit matutinam lucem in umbram mortiferam; diem
obscurat, ut fiat nox; vocat aquam maris, atque effundit in terræ superficiem; nomen ei
est Jehovæ. 9. Recreat vastationem passos contra fortes, & vastati loca munita ingre-
diuntur. 10. Odio habent *Israëlitæ* eum qui in porta *urbis* arguit *improbum*, eúmque,
qui loquitur *instar viri* integri, abominantur. 11. Idcirco quia conculcastis pauperem,
atque onus frumenti ei abstulistis; domus lapide quadrato ædificastis, sed eas non habi-
tabitis; vineas pretiosas plantastis, at vinum earum non bibetis. 12. Etenim novi mul-
ta esse delicta vestra & gravia peccata, vósque angustiam creare innocenti, & pretium
quo se redimat accipere, & pauperes in porta *urbis* impellere. 13. Ideò prudens in tem-
pore illo tacebit, quia tempus illud malum *erit*.
14. Quærite bonum, non verò malum, ut vivatis; sic Jehova, Deus exercituum,
vobis aderit, ut dixistis. 15. Odio habete malum, atque amate bonum, constituite in
porta *urbis cujusque* judicium, & fortè Jehova, Deus exercituum, reliquiarum Josephi
miserebitur.
16. Propterea sic dixit Jehova, Deus exercituum, Dominus: in omnibus foris erit
planctus, inque omnibus plateis dicent heu! heu! Vocabunt agricolam ad luctum, &
ad planctum eos, qui sunt lessi periti. 17. In omnibus vineis planctus erit, quia per
vos medios transivero, ait Jehova. 18. Væ cupientibus *videre* diem Jehovæ! Cur hæc
vobis est cupiditas? Dies Jehovæ caligo erit, non verò lux. 19. *Erit vobis* quemadmo-
dum si quis leonem fugiat, occurrátque ei ursus; *aut* si domum ingressum & manu ni-
tentem parieti mordeat serpens. 20. Annon caligo *erit* dies Jehovæ, non verò lux, &
tenebræ, non splendor *ejusmodi* homini? 21. Odio, ait, habui & respui vestra festa; nec
olfaciam *placamenta* in cœtibus vestris *oblata*. 22. Si enim obtuleritis holocausta & *farrea*
vestra munera, iis non delectabor, salutaria *vestra* sacra & pingues victimas non respi-
ciam. 23. Tumultum canticorum vestrorum amovete; psalmos, adhibitis nabliis, ne audiam.
24. Profluat jus instar aquæ, & justitia instar validi torrentis. 25. An victimas & mu-
nus *farreum* obtulistis mihi, in deserto, per quadraginta annos, ô domus Israëlis. 26. Por-
tastis tabernaculum Regis vestri, & Kijoun, imagines vestras, & stellam Deorum ve-
strorum, quos feceratis vobis. 27. Itaque faciam ut trans Damascum migretis, ait *is*,
cui Jehovæ, Deo exercituum, nomen est.

Castigantur Israëlitarum securitas, luxus, superbia, injustitia, & fiducia in rebus inanibus collocata.

Caput VI. 1. VÆ securis in Sione, & confidentibus in monte Samariæ, qui vocabantur pri-
mitiæ gentium & ad quos conveniebat domus Israëlis. 2. Transite Chalnen &
videte, illinc ite Chamatham magnam, descendite Gathum Philisthæorum; num melio-
res estis regnis illis? num fines vestri eorum finibus ampliores? 3. Qui dicunt procul
esse diem malum, & qui admovent sedem injuriâ *quæsitam*; 4. qui in lectis eburnis ja-
cent, porrecti in stratis, vescentes agnis è grege, & vitulis è saginario; 5. qui nablio
modulantur, qui instrumenta musica instar Davidis excogitant; 6. qui vinum bibunt
in pateris, qui optimo ungento se ungunt, neque dolorem ullum testantur ob cladem
Josephi, 7. propterea nunc migrabunt, in primo migrantium agmine, recedétque oriens
luxuriosorum.

8. Jura-

8. Juravit Dominus Jehova, per se ipsum, ait Jehova Deus exercituum : abominor ego superbiam Jacobi, altas ejus ædes odio habeo, & claudam urbem, eáque quibus plena est. 9. Si superfuerint in una domo decem viri & moriantur, 10. tollet eos amicus aliquis, urétque ut efferat domo ossa, eique, qui intra domum erit, éstne, inquiet, aliquis adhuc tecum? Sique dixerit neminem ; taceto, inquiet *alter*, non est enim cur laudemus nomen Jehovæ. 11. Mox Jehova mandata dabit, & percutiet magnam domum rimis, & parvam fissuris. 12. An currere possunt equi in rupe, aut *quisquam* eam arare? Cur jus convertitis in fel, & fructum justitiæ in absinthium? 13. Lætantur, sine ratione, qui dicunt : nonne in fortitudine nostra adsumsimus nobis cornua? 14. Atqui mox ego concitabo contra vos, ô domus Israëlis, inquit Jehova Deus Exercituum, gentem quæ opprimat vos, ab introïtu Chamathæ ad torrentem planitiei.

Minæ Dei in Israëlitas, quas deprecatur Hamosus, exceptâ ultima, ejusdémque contentio cum Amatsja Bethelensi Sacerdote, atque in eum vaticinium.

1. TALE *visum* objecit mihi Dominus Jehova ; atque en *tibi* fictorem locustarum, initio quo crescit cordum (est verò cordum herba *quæ crescit*, post fœnisecia Regis.) 2. Cùm autem locusta absolveret depascere herbam terræ, dixi : Domine Jehova, parce, precor ; quis enim eriget Jacobum, cùm sit parvus? 3. Hujus rei pœnituit Jehovam; nec *res* erit, inquit. CAPUT VII.

4. Tum mihi tale *visum* ostendit : ecce verò vocavit Jehova, qui igne contenderent, & ignis cœpit ingentem abyssum absumere, ac partem quidem absumsit. 5. Ibi ego, Domine Jehova, inquam, desine, quæso, quis enim Jacobum erigeret, cùm sit parvus? 6. Ejus *rei* etiam pœnituit Jehovam, neque hoc etiam erit, ait Dominus Jehova.

7. Ergo tale quid mihi objecit : & Jehova stabat in muro perpendiculari, atque in manu ejus erat perpendiculum. 8. Ibi verò Jehova mihi, quid vides, inquit, Hamose? perpendiculum, inquit *ille* ; Dominus verò, mox ego, inquit, dirigam perpendilum per medium populum meum Israëlis, *ut omnia ad id æquentur*, neque pergam per eum transire ; 9. devastabuntur enim excelsa Isaaci *loca*, sacraria Israëlis desolabuntur, surgámque in domum Jerobohami, *ut eam* gladio *persequar*.

10. Misit tunc temporis Amatsja, Sacerdos Bethelis ad Jerobohamum Regem Israëlis, qui dicerent : conspiravit contra te Hamosus, in medio domus Israëlis, nec terra poterit omnibus ejus verbis obsistere ; 11. sic enim dixit Hamosus : gladio morietur Jerobohamus, atque Israël ex solo suo migrabit. 12. Simul dixit Amatsja Hamoso : age, ô Videns, fuge in terram Judæ, & comede illic panem, ac vaticinare. 13. Bethele non perges ampliùs vaticinari, nam Sacrarium est Regis & sedes regia. 14. Hamosus verò respondit, & Amatsjæ, non eram ego, inquit, Propheta, neque filius Prophetæ, sed armentarius & sycomororum collector ; 15. sed Jehova me à grege abduxit, & mihi dixit : ito, vaticinator, apud populum meum Israëlem. 16. Verbum verò Jehovæ nunc audi : tu dicis, *ô Amatsja*, ne prophetam agito, *ô Hamose* in Israëlem, neque contra domum Isaaci loquitor. 17. Propterea sic Jehova, uxor tua, inquit, in urbe scortabitur, filii, filiæque tuæ gladio cadent, ager tuus fune dividetur, túque in terra polluta morieris, & Israël è suo solo migrabit.

Visum fructuum maturorum in calatho, vaticinium in eos à quibus pauperes premebantur, tum de cupiditate audiendorum Prophetarum.

1. TALE visum mihi objecit Dominus Jehova, atque en calathum fructuum æstivorum. 2. Ille verò mihi, quid vides, inquit, Hamose? video, inquam, canistrum fructuum æstivorum. Tum Jehova mihi, venit, inquit, finis ad populum meum Israëlem, neque pergam per eum transire. 3. Ululabunt cantica Templi, eo die, ait Dominus Jehova; multum enim erit cadaver, in omni loco, *quod* abjecerit tacitus *inimicus*. CAPUT VIII.

4. Audite hoc, vos qui absorbetis pauperem, ne sint ampliùs egeni in terra ; 5. dum dicitis, quando transierit Neomenia, ut vendamus triticum ; vel Sabbathum, ut aperiamus triticum, minuendo Epham & augendo siclum, dum stateram dolosam torquemus;

6. ut

6. ut emamus argento tenues, & calceamentis egenos & quisquilias tritici vendamus? 7. Juravit Jehova, per altissimum Jacobi *Deum*, se numquam eorum facta oblivioni mandaturum.

8. Annon propterea contremiscet terra, lugebitque omnis ejus incola? annon adtolletur tota instar rivi *exundantis*; deinde expelletur & absorbebitur, instar rivi Ægypti? 9. Die illo, ait Dominus Jehova, faciam ut sol occidat meridiano tempore, & die sereno terram tenebris tegam. 10. Mutabo festa vestra in luctum, & omnia vestra cantica in lamentationes. Omnes lumbos saccis induam, & capita omnia tondebo; efficiámque *ut* sit *terra* veluti in luctu unigeniti, & finis ejus instar diei amari.

11. Dies mox aderunt, ait Dominus Jehova, quibus mittam famem in terram, nec *tamen* famem panis neque sitim aquæ, sed audiendi verba Jehovæ. 12. Ibunt à mari ad mare, à Septemtrione, ad Ortum, current, dum quærent verbum Jehovæ, nec invenient. 13. Eo tempore deliquium patientur formosæ virgines & juvenes præ siti. 14. Qui jurant per delictum Samariæ, & dicunt: *ut* vivit Deus tuus, ô Dan, atque *ut* vivit via Beersçbæ: cadent, neque ampliùs resurgent.

Vaticinia contra Israëlem, promissáque de ejus restitutione.

CAPUT IX. 1. VIDI Dominum altari insistentem, qui dixit: percute malum punicum, & postes contremiscent. In prima acie eos omnes concîde, atque extremum agmen gladio occidam; qui aufugerit non elabetur, neque eripietur qui *prælio* evaserit. 2. Si foderint ad subterranea loca, inde eos manus mea extrahet; si adscenderint in cœlum, inde eos dejiciam.

3. Si se abdiderint in verticem Charmelis, investigabo illos, atque inde abducam; si se occuluerint oculis meis, in fundo maris, mandabo ceto, ut illinc eos mordeat. 4. Si ante hostes suos in captivitatem abierint, imperabo gladio, ut inde eos occidat; oculos meos in eos conjiciam, ut malè iis faciam, non ut prosim.

5. Dominus Jehova, *Deus* exercituum, tanget terram & colliquescet, lugebunt omnes ejus incolæ; extolletur tota instar rivi *exundantis*, atque absorbebitur, instar rivi Ægypti. 6. Qui ædificavit in cœlo cænacula sua & fornicem suum in terra fundavit; qui vocat maris aquas, eásque effundit in terræ superficiem; is cui nomen est Jehovæ. 7. Annon instar Chusæorum mihi estis, ô Israëlitæ, ait Jehova? Annon Israëlem eduxi è terra Ægyptia, & Philisthæos è Caphtore, & Aramæos è Kire? 8. Oculi Domini Jehovæ *defixi sunt* in regnum peccato *infectum*, idque è terræ superficie exterminabit. Attamen domum Jacobi non perdam prorsus, ait Jehova. 9. Mox enim jubebo moveri per omnes gentes domum Israëlis, quemadmodum commovetur *triticum* in cribro, nec tamen granum decidit in terram. 10. Gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: calamitas neque adtinget nos, neque antevertet.

11. Tempore illo, *iterum* erigam tabernaculum Jacobi collapsum, quæ perrupta sunt sepiam, quæ diruta restituam, & quemadmodum erat, temporibus antiquis, instaurabo; 12. Ut possideant *Israëlitæ* reliquias Idumæorum & omnes gentes, quæ de nomine meo dictæ fuerint, ait Jehova hoc faciens. 13. Mox aderunt tempora, ait Jehova, quibus arator adtinget messorem, & calcator uvarum sementem facientem. Stillabunt montes musto & colles diffluent. 14. Faciam ut redeant captivi populi mei, instauréntque & colant urbes desolatas; plantent vineas, earúmque vinum bibant; faciant hortos & fructibus eorum vescantur. 15. In terra ipsorum eos plantabo, neque amplius evellentur è terra, quâ eos donavero, dixit Jehova Deus tuus,

PROPHETIARUM HAMOSI

FINIS.

LIBER

LIBER ABDIÆ

De tempore quo vixit Abdias, *hujusque Prophetiæ occasione & implemento.*

CUm huic Prophetæ nulla sit addita nota temporis, *Hieronymus*, in Cap. I. Hoseæ, ex ordine eum eodem ævo ac *Hoseam*, *Joëlem* & *Amosum*, hoc est, eo temporis intervallo quod à regno Usiæ, usque ad Ezechiam elapsum est, vixisse colligit. Certè si, ut ad Amosum conjicit Grotius, qui collegerunt hosce libros titulos eis præfixerunt; credibile est eos, titulo ante Amosum posito, hîc nullum addidisse, quòd Amoso coævus esset Abdias. Præterea in hac Prophetia, quod optimè cum eo tempore non conveniat, nihil est; neque enim vers. 11, 14, 16, 20 ad expugnationem Jerosolimorum à Nabuchodonosoro factam pertinent, ut ex notatis liquebit.

Videtur vers. 13. respicere ad eam Historiam quæ habetur 2 Reg. xvi, 6. & 2 Paral. xviii, vers. 5. & cùm ex loco Regum appareat Idumæos Syris conjunctos fuisse, hoc ipsum fuit Idumæorum peccatum, in quod hîc invehitur Abdias; & qualia plus semel commiserant, ut videre est ex Amoso 1, 11. Minatur ergo Abdias Idumæis internecionem, quia Retsino Regi Syriæ in vastanda Judæa adjutores fuerant, quod contigit circa annum ante Christum natum DCCXL.

Diem Jehovæ in Idumæos, & qui sibi ejusdem criminis erant conscii, *proximum* esse ait; ac sanè 24. aut 25. posthæc annis *Sennacherib* Assyriorum Rex, qui de Ægyptiis maximam retulit victoriam, & omnes Judææ urbes, exceptis Jerosolimis, cepit, Idumæos vicinos magnis cladibus adficere potuit. Ulteriùs etiam Abdiæ Prophetia patere videtur, & tempora captivitatis Babylonicæ solutionem sequuta complecti; quod enim prædicit Propheta, de proferendis Imperii Judaïci finibus, sub Macchabæis demum impletum est. Quia porrò eadem sub Nabuchodonosoro Idumæis evenere, quæ passi sub Sennacheribo fuerant, Jeremias C. XLIX. & Ezech. XXV. similia in Idumæos vaticinati sunt iis quæ apud Abdiam extant.

Atque hæc quidem est verisimillima, de Abdiæ, ævo & Prophetia, sententia; sed nonnulli è Judæis volunt eum fuisse dispensatorem Regiæ domûs, de quo 1 Reg. xviii. At esset Hoseâ Prophetâ antiquior, quod ordini, quo dispositi hi libri sunt, contrarium est; nec ante tempora Achabi ulla fuit incolarum Judææ captivitas. Christiani verò Interpretes plurimi hunc post Captivitatem vaticinatum, & à Jeremia mutuatum esse verba, quibus Idumæorum cladem prædicit, volunt. Verùm nullus in Judæa fuit post Captivitatem Propheta, præter Jeremiam, antequàm Judæi redirent; nec Abdiam in Babylonia contra Idumæos, tanto intervallo remotos, vaticinatum verisimile est. Quòd quidam ajunt fuisse eum Præfectum Fabrûm secundi Templi, qui hoc nomine adpellatur 2 Paral. XXXIV. 12. minùs verisimile est prioribus; nam tum serum fuisset, post tot annos, clades minitari Idumæis, qui maximas sub Nabuchodonosoro passi fuerant, quòd se Judæorum hostibus ante Captivitatem conjunxissent. Præterea docet Malachias 1, 2. & *seqq.* desertam pænè tum temporis fuisse Idumæam, & hoc tantùm Idumæis; eorum, nempe, sedes numquam postea cultas fore, uti antea fuerant, minatur,

Hæc erant, cum Abdia, jam edita, ut specimen eorum quæ statueram facere in Prophetas, & quæ hîc emendatiora iterum exhibeo.

1. Isio Abdiæ. Sic dixit Dominus Jehova Edomo: (audivimus nuncium à Jehova, & legatus ad Gentes missus est, *dicens:* surgite & consurgemus adversùs eam *regionem*, ad bellum) [2] ecce parvum feci te inter Gentes, contemptissimus *fuisti*; [3] *at* superbia cordis tui extulit te, ô incola cavernarum petrarum!
Altitudo *est* habitatio ejus, dicitque in corde suo: quis me detrahet in terram? [4] Si

PARAPHRASIS.

1. PROPHETIA ABDIÆ. Angelum, qui se, nomine Dei Israëlis, nuntium ad varias Gentes missum diceret, ut eas ad bellum Idumæis inferendum commoveret, & suum aliorúmque Angelorum auxilium polliceretur, audivimus. Est enim quod indignetur Deus Idumæis, 2. qui, licet initio opibus exiguis & contemptissimi inter finitimas Gentes, 3. attamen, quod præruptarum rupium spelæa pro arcibus habeant, superbiunt; & quia in montium jugis sedem posuerunt, se à nemine

COMMENTARIUS.

VErs 1. *Visio*] Aut hæc vox, generaliori significatu, pro qualibet Prophetia sumitur, ut voluit *Grotius*; aut eo nomine hoc vocatur vaticinium, quòd Abdias Angelum vidisset, de quo in sequentibus verbis, ut *Visio* hic propriè intelligatur.

Edomo] Alii præfixam literam ל interpretantur *de*, ut vertatur *de Edom*. At licèt ea particula non rarò ita vertenda sit, hoc in loco dativi notam esse duximus, quòd vers 2. Deus Idumæos adloquatur; nec obstat quod, non Deus, sed Propheta in ceteris loquens inducitur, notum enim est apud Prophetas passim mutari personas.

Audivimus] Hæc esse Parenthesi includenda liquet ex serie orationis. Hìc autem docet Propheta à quo calamitates Idumææ imminentes acceperit; nempe, ab Angelo, qui missus erat ad Gentes contra Idumæos excitandas. Utitur autem, more omnium linguarum atque adeò Hebraïcæ, plurali pro singulari, ut apparet ex Jerem. XLIX, 14. ubi est שמעתי schamahti, *audivi*, pro שמענו schamahenou, *audivimus*. Ita *Bildad* unum Jobum adloquens Cap. XVIII, 2. plurali numero utitur, & in Epistola *Artaxerxis* quæ extat Esdr. IV. modò plurali, modò singulari semet ipse designat Babyloniorum Rex.

Nuncium] Hebr. שמועה *schemouhah* ἀκοὴν, *auditus*, ut habent οἱ LXX. Significatur eâ voce, quidquid auditur, seu rumor sit seu nuncius certus, ut hìc sumitur & Esai. LIII, 1. ubi Propheta ita quæ, nomine Dei, à Prophetis dicebantur, vocat. Hinc οἱ LXX. Es. XXVIII, 9. eamdem vocem, quæ ἀντὶ τῦ ἀκροάματος *doctrinæ*, ibi usurpatur, exponunt ἀγγελίαν, *nuncium*.

Legatus] Hebr. ציר *tsir*, quam vocem οἱ LXX. verterunt rectè ἀγγέλους Jer. XLIX, 14. hìc verò περιοχὴν, quod fortè sumitur pro verbis Angeli quæ sequuntur; hoc enim vocabulum *verba*, *locum* libri sæpe designat. Sed mirum esset eos ad vocem hanc confugisse, nisi constaret eosdem passim ex conjectura, non ex certa cognitione significationis vocum, vertisse.

Dicens] Aut hoc supplendum est, uti fecimus; aut hæc quæ sequuntur verba pro ipso nuncio capienda, quasi inversis verbis dixisset Abdias: Legatus ad Gentes missus est, audivimúsque ejus mandatum his verbis conceptum: surgite, &c. Sed לאמר lemor, *dicens*, sæpe subintelligitur. Vid. Lament. III, 41.

Surgemus] Apud Jeremiam Angelus hortatur tantùm Gentes, ut bellum Idumææ inferant, hìc se iis conjungit. Omnia in Scriptura per ministeria Angelorum peraguntur, itaque mirum videri nequit Angelum suum aliorúmque Angelorum auxilium polliceri. Græci, qui Theologiam suam Orienti debebant, Deos quoque suos præliorum excitatores faciunt, ut ex *Homero* constat.

Eam] Subintell. ארץ erets, *regio*, nam אדום *Edom* non est fœminini generis.

2. *Parvum feci te*] Hebr. נתתיך nthatticha, *dedi te*. Sed verbum Hebraïcum ἀντὶ τῦ *facere* sumitur multis in locis, ut ostendet *Cocceji* Lexicon. Dicit autem Deus se parvum fecisse Edomum, quòd Idumæis parvam & sterilem tribuisset regionem. Potuisset & verti *pauper*, ut contraria vox גדול gadol, *magnus*, pro divite sumitur. Job I, 1.

Inter Gentes] Nempe, vicinas. Stylus Hebræorum hoc habet proprium, ut singularia passim phrasibus universalibus exprimat, quod vel ex hoc Propheta liquere potest.

3. *Extulit te*] Hebr. השיאך *hischiecha*, cum ש in dextro cornu punctato, quod vertunt *decipere*. Sed cùm olim puncta hujus literæ διακριτικὰ nota non essent, ut docet Hieronymus, verbum נשא *nascha*, tum *decipere* significavit, licèt eodem modò pronunciaretur semper. Itaque alterutram harum significationum eligere licitum nobis censuimus; atque hìc *efferendi* significationem, cum LXX. Intt. & Vulg. aptiorem esse existimavimus, quamvis cæteroqui qui superbiâ *efferuntur*, verissimè eo adfectu *decipi* dici queant; ut vel ex sequentibus apparet.

Incola] Hebr. שכני *schochni*, abundat literala י, ut alibi passim.

Cavernarum] Hieronymus in h. l. *Omnis Australis regio Idumæorum, de Eleutheropoli usque ad Petram, & Ailam (hæc enim est possessio Esau) in specubus habitatiunculas habet.* Neque hoc proprium Idumææ, nam in Galilæa fuere inaccessi specus, in quos se recipiebant latrones, de quibus specubus agit *Josephus* Ant. Jud. L. XIX. c. 27. Eosdem describit L. I. de Bell. Jud. c. 12. p. 736. *Ed. Græco-Lat. Genev.* hisce

4 Si te extuleris altùm, ut Aquila; si inter stellas nidum tuum posueris, inde te detraham, ait Jehova.

5 Quomodo vastatus es? si fures venissent ad te, si latrones nocturni, annon quod sibi sufficeret furati essent? si vindemiatores venissent ad te, annon reliquissent racemos?

6 Quomodo pervestigatæ sunt, ac perquisitæ latebræ Esavi?

7 Ad

nemine hinc dejici posse existimant.

4. Verùm etiamsi, quò Aquila volatu se extollit, ibi sedem posuissent; imo etiamsi inter sidera arces haberent, inde eos dejiceret Deus Israëlis. 5. Animo eorum cladem jam prævideo; quàm devastata sunt, prædia vestra, ô Idumæi? Si interdiu, aut noctu in facultates vestras irruissent latrones, id tantùm rapuissent, cui auferendo fuissent pares; at vobis nihil quidquam superest. 6. Qui factum ut abditissimas vestras speluncas, in quibus vos

hisce verbis: σπήλαια ταῦτα πρὸς ἀποκρήμνοις ὄρεσιν ἦν ὑδαμόθεν πρόσιτα, πλαγίας δὲ ἀνόδους μόνον ἔχοντα στενοτάτας. *Speluncæ hæ in præruptis montibus erant, undequaque inaccessæ, transversosque tantùm ac perangustos adscensus habebant:* ἡ δὲ κατὰ μέτωπον αὐτῶν πέτρα καθῆκεν εἰς βαθυτάτας φάραγγας, ὄρθιος ἐπιῤῥέπουσα ταῖς χαράδραις: *petra autem, quæ ad earum ingressum erat, porrigebatur in profundissimas valles, rectè torrentibus imminens.* Idem *Josephus* narrat, quo astu hæc spelæa latronibus purgaverit Herodes.

Altitudo] Jam hæc sunt verba Prophetæ, quæ ab Angelo audiverat referentis. Hi libri subitis personarum mutationibus hujusmodi referti sunt. οἱ LXX. habent ὕψος κατοικίαν αὐτοῦ. Vulg. *exaltantem solium*, ut videantur legisse מרים *marim* in participio Hiphil. Verùm eodem recidit sensus; nec semel Prophetæ vocem מרום *marom* adhibent, ubi de ejuscemodi sedibus in montibus sitis sermo est. Vid. Esa. XXVI, 5. & parallelum locum apud Jerem. XLIX, 16.

Habitatio ejus] Hebr. שבתו *schibtho*, seu sit infinitivus loco nominis, seu nomen substantivum שבת *schebeth*; videtur commodiùs verti voce *habitatio*, quæ toti populo, de quo hic agitur, convenit, quàm *solium*, quod est Regis, & quod alibi voce כסא *chisse* ferè exprimitur.

Dicit in corde suo] Id est, cogitat, ut Psalm. XIV, 1. Existimabant Idumæi se ex rupibus suis dejici non posse, ut Galilæi, de quibus modò diximus, qui tamen sunt ab Herode dejecti.

4. *Si te extuleris*] Aquilæ altissimè volant. Prov. XXIII, 5. Job XXXIX, 30. Verbum תגביה *thagbiah*, in Hiphil, ut alia ejusdem conjugationis, videtur reciprocè sumi, quemadmodum verbum הצליח *hitsliahh*, cùm alibi, tum Psalm. I, 3. Posset tamen & hìc deleri vocula *te*, & verbum ad nidum referri, quem in altissimis rupibus ponunt Aquilæ, non ad ejusdem avis volatum. Sententia eadem esset.

Posueris] Hebr. שים schim, *pone*; imperativus pro futuro, nisi vellet quis ת excidisse & legendum תשים, sed necesse non est. Vid. Gen. VII, 20. XLII, 18. XLV, 18.

Nidum] Metaphora ab Aquilis, aut aliis quibusvis avibus ducta. Vid. Num. XXIV, 21. Hab. II, 9. Job XXXIX, 30, 31. Atque hac voce non quælibet sedes, sed quæ in loco prælto posita significatur. *Horatius* Lib. IV. Od. 3. *celsæ nidum Acherontiæ*, oppidum in montibus Lucaniæ situm vocat.

5. *Quomodo vastatus es?*] Ordo vocum in Hebraico Textu hic est: *Si fures ad te venissent, si prædatores nocturni, quomodo vastatus es? nonne, furati essent*, &c. Sed cùm manifestum fit ex phrasi & loco Jeremiæ parallelo, voces *prædatores nocturni* non conjungendas cum sequentibus *quomodo vastatus es*, sed cum hisce *nonne furati essent*; non dubitavimus hìc duram hanc Latinè parenthesin initio versûs ponere. Cùm enim sensus manifestus est, nec potest tamen clarè servato ordine vocabulorum efferri aliâ linguâ utentibus; cur ordini nimiùm adhæreamus nulla causa est, modò Grammatica non violetur constructio, quòd hìc non fecimus. Vid. Jerem. XLIX, 9.

Vastatus es] Vel, *excisus es*. οἱ LXX. habent ποῦ ἂν ἀπεῤῥίφης *ubinam projectus es?* Legerunt, conjiciente Cappello, נרמתה *nirmetha* pro *nidmetha*, nam רמה est *projicere*. Hieronymus: *quomodo conticuisses*, quæ est altera verbi דמה *dama* significatio. Sed sensus, quem secuti sumus, videtur commodior.

Quod sibi sufficeret] Non rapuissent plusquam poterant auferre; & cùm omnia auferri nequeant à subitaneis furibus, aliquid reliquissent. At exercitus, qui otiosè omnia vastat, nihil reliquum sinit, quod non auferat, aut incendat.

Si vindemiatores] Est aliquid in hac locutione παροιμιῶδες. Uti vindemiatores non carpunt omnes racemos, sed aliquam racemationem relinquunt: ita latrones non omnia auferunt; sed Idumæis nihil reliquum factum est. Vid. Esai. XXIV, 13. Mich. VII, 1.

6. *Quomodo*, &c.] Ordo vocabulorum est: *quomodo pervestigatæ sunt* Esau עשו, *perquisitæ sunt latebræ ejus* מצפניו matsphunau. Verbum *pervestigatæ sunt*, quod est plurale, non refertur ad *Esau* singulare, sed ad latebras. Igitur perspicuum est eum esse sensum, quem expressimus. Siquis quærat quare ergo *Esau* sit interpositum, cùm ad sensum nihil addat? primùm sciat oportet redundare, in Hebræorum stylo, aut substantivum, aut pronomen, quando unà conjunguntur, ut ostendit *Buxtorf. Thes.* Lib. II. c. 8. Deinde videtur hìc esse ὁμοιοτέλευτον captatum, nam passim apud Hebræos, elegantiæ causâ, etiam in prosa, hoc fit. Idem observare est in vers. 13. Sed cùm idiomata Hebraica, Latinè semper ad verbum, exprimi nequeant, hoc in Versione observare non potuimus. Vid. Jerem. XLIX, 10.

7. *Ad*

7 Ad fines dimiſerunt te omnes fœderati tui, deceperunt te, excluſerunt te ii qui-
buſcum pax tibi erat; qui comedebant panem tuum, poſuerunt vulnus ſubter te.
Nulla eſt prudentia in eo. 8 Annon die illâ, dixit Jehova, perdam ſapientes ex E-
domo, & prudentiam ex monte Eſavi?
9 Timebunt fortes tui, ô Theman, ut quiſque ex monte Eſavi exſcindatur.
Propter cædem, 10 & injuriam Jacobi fratris tui, operiet te pudor & exſcinderis in
æter-

, vos tuta habere putabatis perfugia, hoſtes rimati ſint? 7. Cùm ad ſocios ſupplices confugiſtis, vos alii è finibus ſuis ejecerunt, alii ne admittendos quidem cenſuerunt; quos opibus veſtris ſuſtentaſtis, ii vobis inſidias ſtruxerunt.

Idumæos prorſus deſtituet prudentia, 8. eorum enim ſapientiſſimis tum temporis amentiam immiſſurum ſe minatus eſt Deus Iſraëlis. 9. Trepidantibus viris ſtrenuis, Sehiris montis incolæ internecione delebuntur. 10. Quòd Iſraëlitis conſanguineis ſuis vim intulerint, quòd horum hoſtibus ſe conjunxerint, 11. dum Iſraëlitæ à Syris abducerentur captivi, dum eorumdem Urbes diriperentur, atque Jeroſolimitanorum opes ſorte inter Syros

7. *Ad fines*] Hebr. *Ad finem*. Sed Latinè non dicitur ὁρίων pro regionis termino. Intelligimus autem fœderatorum fines, quos cùm fugientes Idumæi ingreſſi eſſent, quaſi tuti intra eos futuri; ejecti ſunt, datis qui eos ad fines comitati dimitterent, ne fortè non exirent, ſed alicubi latitarent. Hoc autem fieri ſolet, ubi qui perfugium ſupplicibus concedere deberent, timent ne ſupplicum hoſtes irritent. Vid. *Grotium* de J. B. & Pac. Lib. II. c. XXI. §. 4. *& ſeqq.* ac præſertim §. 5. n. 4.

Deceperunt te] Idem eſt verbum ac verſ. 3. Attamen οἱ LXX. verterunt ἀντέστησάν σοι *reſtiterent tibi*, qui hoc idem verbum alibi verterunt ἀπατᾷν *fallere* Gen. III, 13. quæ ſignificatio hîc optimè convenit. Crediderim in hac Verſione mendum irrepſiſſe, aut variis Intt. non eandem fuiſſe cognitionem Linguæ Hebraicæ, aut denique conjiciendo ab iis multa tranſlata.

Excluſerunt] Qui Paraphraſin legerint, hæc verba huic loco convenientiſſima eſſe, facilè ſentient. Supereſt ut oſtendam vocem יכלו *jachelou*, ſignificare poſſe *excluſerunt*. Vulgò vertitur *prævaluerunt*, hoc eſt, *vicerunt*, quæ quidem eſt notiſſima ſignificatio, ſed hîc non convenit. Deducimus ergo hanc vocem à כלא chala, *clauſit*, *prohibuit*, unde in futuro fit יכלאו *jichleou*, & rejecto א, יכלו *jichlou*. Aleph porrò, ut notum, ſæpe ex hiſce verbis excidit, & in hoc ipſo non apparet 1 Sam. VI, 10. Fateor, ut analogia conjugationis ſervetur, mutandum *Camets in Chirec*: at mutationem exiguam ſi quis ferre nollet, poſſet eò confugi ut diceretur eſſe permutatio formarum יכל & כלא, quod ſæpe in ejuſdem, atque hæc ſunt, naturæ verbis fieri conſtat. Cæterùm poſſet hoc quoque verbum de *carcere* intelligi, in quem conjecti fuerint Idumæi à ſociis, ſed prior interpretatio magis arridet.

Qui comedebant panem tuum] Hebr. לחמך lachmecha, *panis tuus*; hoc eſt, qui comedunt panem tuum, quos alis, aut ſuſtentas, quales ſunt ſervi, aliique. Subintelligitur אוכלי ochele, comedentes. Integram phraſin habemus Pſalm. XLI, 10. ubi Pſaltes de ſimili perfidia queritur. Septuaginta Intt. hanc vocem omiſerunt vertere, fortè quòd non intelligerent quid ſibi vellet hoc in loco, nec conſtructionem adſequerentur.

Poſuerunt vulnus ſubter te] Videtur Propheta aliquod inſidiarum genus, pro quibusvis inſidiis poſuiſſe, & reſpicere fraudem ſimilem ei quâ uſus eſt Darius, qui *murices ferreos in terram defoderat, quâ hoſtem equites emiſſurum eſſe crediderat. Curtius* Lib. IV. c. 13. Vid. & *Cæſarem* de Bello Gallico Lib. VII. ubi narrat ſe in ſcrobes demiſiſſe teretes ſtipites ab ſummo præacutos, eoſque ad occultandas inſidias, viminibus ac virgultis intexiſſe. *Silius Italicus* Lib. X.

Et ſilus occulitur, cæcum in veſtigia telum.

Igitur Abdias hoc vult, Idumæis ſtructas fuiſſe inſidias ab iis quibus maximè credebant: unde LXX. ἔθηκαν ἔνεδρα ὑποκάτω σου, & Hieronymus, *ponent inſidias ſubter te*; quibus ſenſum, potiùs quàm vocem מזור mazor, *vulnus*, expreſſerunt, quæ vox hic metonymicè ſumitur pro eo quod vulnerare poteſt.

Non eſt prudentia in eo] De eo, quem Propheta adloquutus fuerat, hîc in tertia perſona ſubitò loquitur, ad ſecundam ſtatim rediturus pro more horum Scriptorum. Negat Abdias Idumæis ineſſe prudentiam, quâ inſidias vitent & ſe contra hoſtes tueantur. Alii hæc verba referunt ad vocem *vulnus*, quaſi velit dicere Propheta id genus inſidias non potuiſſe animadverti; at vereor ut Hebraïcæ voces eum ſenſum ferre queant. Deinde ſequentia meliùs cohærent cum hiſce verbis, ut docet noſtra Paraphraſis.

8. *Die illa*] Quâ, nempe, memorata mala Idumæis evenient.

Perdam ſapientes] Huc facit dictum vetus: *Quos perdere vult Jupiter dementat. Ita ſe res habet*, ait Vellejus Paterculus, Lib. II. c. 118. *ut plerumque qui fortunam mutaturus eſt conſilia corrumpat.* Vid. 2 Sam. XVII, 14. Ipſa multiplicium periculorum imminentium magnitudo ſapientes perturbat. Idumæam autem non caruiſſe ſapientibus adparet, ex amico Jobi *Eliphazo Themanita*.

9. *Theman*] Unus fuit ex nepotibus Eſavi, filius Eliphazi ejus primogeniti Gen. XXXVI. unde urbs & regio in Idumæa nomen accepere, quomodo hic ſumitur; ut & Jerem. XLIX, 20. Ezech. XXV, 13. Synecdochicè videtur totam Idumæam deſignare; certè omnes Idumæi ſtrenui putabantur, unde de ea Gente Joſephus de Bel, Jud. Lib. IV. c. 6. p. 877. ita loquitur: ἔθνος καθάπερ εἰς ἑορτὴν εἰς τὰς παρατάξεις ἐπειγόμενον, *gens in prælia, ut ad feſtum, properans.*

Ut quiſque] Vel *propterea*, nam eſt in Hebr. למען *lmaban.*

Propter cædem] Secuti ſumus τοὺς LXX. & Vulgatum, qui conjungunt hæc verba cum ſequen-

æternum. [11] Eâ die adversùs eum ſtetiſti, quâ die exteri abduxerunt captivas copias ejus, & alieni ingreſſi ſunt Portas ejus, & ſuper Jeroſolimis jecerunt ſortes. Tu etiam inſtar unius ex illis *fuiſti*.

[12] At ne ſpectares diem fratris tui, quâ die venditus eſt; neque lætareris ob filios Judæ, eâ die quâ perierunt; neque te jactares, die anguſtiæ; [13] neque ingredereris Portam populi mei, die exitii ejus; neque ſpectares etiam tu malum ejus, die exitii ejus; neque ſe immitterent *manus tuæ* in copias ejus, die ejus exitii; [14] neque ſtares in exitu, ad

ros dividerentur; propterea Idumæi ignominiâ adficientur, nec cladem hanc ſuam umquam reparabunt.

12. Si hæc mala præcavere volebatis, ô Idumæi, neque populi conſanguinei calamitatum ſpectatores eſſe, cùm in ſervitutem venderetur; neque propter ejus excidium lætari; neque, quòd cladis immunes eſſetis, potentiam ac felicitatem veſtram jactare, dum Iſraëlitæ cum extremis conflictarentur malis; neque 13. cum hoſtibus Urbes horum intrare, quando expugnatæ ſunt, ut Judæorum cædibus oculos paſceretis; neque eodem tempore, in eorum opes avidas manus injicere; 14. neque præſidiis loca, quà fugientes elabi poterant, ut vias

ſequentibus, cùm multi ex Recentioribus ea cum antecedentibus connectant. Supplenda autem, vel reſcribenda fortè omiſſa literula ו ut legamus ומחכם *oumebhamas*.

10. *Injuriam Jacobi*] Hoc eſt, injuriam Jacobo illatam. Nam hoc Genitivus ſæpe ſignificat, ut & pronomen poſſeſſivum quod ejus loco ponitur. Ita Gen. XVI, 5. Sara de injuria quæ ſibi inferebatur חמסי *bhamaſi*, *injuria mea*, inquit, *ſuper te*.

In æternum] In longiſſimum tempus, ut Hebr. לעולם *lebolam*. Vid. Malach. I, 2. *& ſeqq.*

11. *Eâ die adverſus eum ſtetiſti*, &c.] Hebr. *In die ſtare te in die abducere exteri copias ejus captivas.* Videtur ſubintelligi ההוא *bahou* poſt ſecundum ביום bjom, *in die qua ſtetiſti*, *in die illa exteri*; vel hæc repetitio vocis *bjom* Idioma eſt linguæ Hebraïcæ, cujus ſenſus eſt quem expreſſimus, adeò ut altera vox *bjom* debeat verti *quâ die*, altera *eâ die.* Vid. Paral. XVIII, 5.

Stare adverſus] In acie nempe, aut ſimpliciter adverſari, ut 2 Sam. XVIII, 13.

Portas ejus] Urbes Judææ, quæ à Syris captæ ſunt, eo tempore quo Judæam vaſtarunt & *Jeroſolima* obſederunt 2 Reg. XVI, 5. 2 Paral. XXIII, 5.

Super Jeroſolimis jecerunt ſortem] Nempe, utri urbem primi oppugnarent: quemadmodum Iſraëlitæ conſuluerunt Deum, ut ſcirent quis in prima acie contra Benjaminitas futurus eſſet. Jud. XX, 18. Aut jecerunt ſortem de ſpoliis, quæ inter ſe diviſuros certò ſperabant, quod ſecus evenit. Vid. Joël. III, 3. & Nahum III, 10.

Tu etiam inſtar unius] Julius Cæſar ad Brutum in ipſum pugionem ſtringentem: *καὶ σὺ τέκνον, καὶ σὺ εἶ ἐκείνων*, *& tu fili, & tu etiam es ex illis*. Utrumque cum ſtupore dicitur.

12. *At ne ſpectares*] Hoc eſt, ſpectare non debueras. Ita loquuntur Græci & Latini, ſed cùm Hebræi multiplici temporum varietate careant; futuro ad hoc exprimendum utuntur. Homerus Iliad. Z. verſ. 328. *μαχέσαιο* dixit pro *contendere debueras*, & Virgilius Æn. VIII, 43. *At tu dictis Albane maneres*, hoc eſt, *manere debueras*.

Quà venditus eſt] Hebr. ביום נכרו *bjom nochro*, nam נכר ſignificat alienare, vendere, & ita tranſlatum à Septuaginta Intt. 1 Sam. XXIII, 7. Iidem Intt. hìc habent: *ἐν ἡμέρᾳ ἀλλοτρίων*; Hieronymus: *in die peregrinationis.* Non ſatis clarè. 2 Par. XXVIII, 5.

Te jactares] *Magnificares os tuum*, quod οἱ LXX. verterunt eleganter & appoſitè *μεγαλοῤῥημονεῖν.*

13. *In Portam*] Septuag. & Chaldæus habent *Portas*, & credibile eſt in plures urbes à Syris captas ingreſſos Idumæos. Attamen hoc præ cæteris de urbe *Elath* intelligendum videtur, in eam enim ingreſſi dicuntur 2 Reg. XVI, 6. *In tempore illo reſtituit Retſin Rex Syriæ, Ailath Syriæ & ejecit Judæos de Ailath, & Idumæi venerunt in Ailath & habitaverunt ibi* &c. Eſt quidem in Textu ארומים *Aromim*, ſed Maſſorethæ in margine notarunt אדומים *Edomim*, & ita legerunt οἱ LXX. ac *Hieronymus.* Rectè feciſſent, ut quibuſdam videtur, ſi in nona etiam voce verſûs pro ארם *aram*, pariter notaſſent legendum אדם *edom*; nam ſi Idumæi in eam urbem ingreſſi ſunt, reſtituta fuit Idumæis, non Aramæis ſeu Syris. Præterea reſtituitur aliquid, cùm antiquo domino traditur; ad Idumæos autem, non ad Syros, hæc urbs pertinuit, ut diſcimus ex Deut. II, 8. Neque veriſimile eſt à Syris ſervatam fuiſſe urbem, haud procul à mari Idumæo, ſeu Rubro ſitam.

Malum ejus] οἱ LXX. *τὴν συναγωγὴν αὐτῶν*, *congregationem eorum*; pro רעתו *rabatho*, legerunt עדתו *badatho*, aut crediderunt ita legendum. Cæterùm in priſca Verſione Latina τ LXX. *ἐπίδῃς* hìc & initio verſûs duodecimi, malè vertitur *deſpicies*, pro *inſpiceres*, quòd Interpres non intellexerit quid ſit oculos alienis malis paſcere, & crediderit *inſpicere* hìc carere ſenſu. Conſulendus *Schindlerus*, in ultima ſignificatione metaphorica verbi ראה *raah*, video.

Manus tuæ] Hæc verba, ex doctorum Virorum ſententia, ſupplenda videntur, ut 2 Sam. VI, 6. Phraſis integra extat Geneſ. III, 22. XXII, 10, 12. & alibi. Idem ſenſus eſt verbi *συνεπιθῇς* quo uſi ſunt οἱ LXX. *ne imponeres*, nempe *manum*; aut eſt, *unà irrueres in exercitum eorum.* Vox חיל *bhajil* & *divitias* & *exercitum* ſignificat, nos *copias* diximus, ut ambiguitatem Hebraïcæ vocis exprimeremus. Si de exercitu intelligamus, dicentur Idumæi interfeciſſe viros fortes Judæorum, nam *mittere manum in aliquem* eſt eum interficere. Gen. XXXVII, 22.

14. *In exitu*] Hebr. על הפרק *hal happerek*, οἱ LXX. *ἐπὶ τὰς διεκβολὰς* eodem ſenſu, ac nos vertimus Vulgatum Int. ſequuti; hoc eſt, in locis per quæ extra hoſtium præſidia evadere ſe poſſe ſperabant Judæi. Vid. Jud. XII, 5.

15. *Dies*

ad cædendos eos qui evadebant; neque præcluderes superstites ejus, in die angustiæ.
15 Idcirco proxima est dies Jehovæ in omnes Gentes. Sicut fecisti, fiet tibi; quod alii tribueris revertetur in caput tuum.
16 Nam quemadmodum bibistis, in monte sanctitatis meæ: jugiter bibent omnes Gentes, bibent & absorbebunt, & erunt non secus ac si nunquam fuissent.
17 Sed in monte Sion erit evasio & sanctitas, & possidebit domus Jacob possessiones suas.

vias omnes evadendi iis præcluderetis; sepire vos oportuit.

15. Hanc vestram, populorúmque vicinorum, quicumque paria fecerunt, crudelitatem brevi ulturus est Deus Israëlis; qui, justissimâ talionis lege, ita vobiscum agi, quemadmodum cum aliis vos gessistis, curabit. 16. Nam uti vos, ô Judæi, Jerosolimis iræ divinæ calicem bibistis: ita omnes vicinæ Gentes, quæ vobis adversæ fuerunt, eundem ebibent, earúmque agri ita diripientur, ut, quæ est in regionibus hactenus incultis, eadem futura sit in iis vastitas.

17. Tum temporis asylum erunt Jerosolima, neque eorum sanctitatem violabit quisquam. Judæi, recu-

15. *Dies Jehovæ*] *Dies alicujus* dicitur, apud Scriptores Sacros, quâ aliquis agit aut patitur quidpiam insigne. Ita supra vers. 12. *Dies fratris tui*, est tempus quo consanguineus Idumæis populus extrema passus erat; hîc *dies Dei* est quo Deus insignem ultionem de hostibus Israëlitarum sumpturus erat, ut alibi passim.

Super omnes Gentes] Quæ, nempe, unà cum Idumæis Judæorum calamitates irriserant, aut iisdem bellum sine causa indixerant, ut Babylonii, Syri, & fortè Philisthæi, Moabitæ, &c. quorum excidium vaticinatur Esaias à Cap. XIII. ad XVII.

Quod aliis tribueris] Hebr. unâ voce גמלך *gmoulcha*, οἱ LXX. ἀνταπόδομα, Vulg. *retributio*. Maluimus pluribus, quia clarius & Latinius.

16. *Bibistis*] Est subita Apostrophe ad Judæos; nam si adloqueretur Propheta alias Gentes, in sequentibus diceret *bibetis*; præterquam quod vox *bibistis*, quæ graves denotat calamitates, iis non convenit, neque enim mali quidquam passæ fuerant aliæ Gentes, in monte Sion, quem non occuparant; neque si occupassent, sibi, sed Judæis, ingentes miserias peperissent. Ideò alii Intt. quibus Apostrophes ad Judæos in mentem non venit, *bibere* aliter initio versûs interpretantur ac in fine; nempe, initio de festa compotatione, in fine de excidio. Sed hoc durum, nec Linguæ Hebraïcæ genio consentaneum. Vid. Jerem. XLIX, 12. Biberant autem Jerosolimitani, quòd vidissent urbem suam obsidione cinctam, & prædia sua à Syris vastari, aliásque Judææ urbes expugnari.

Jugiter bibent] οἱ LXX. πίονται οἶνον *bibent vinum*; nempe, pro תמיד *thamid*, quod jugiter significat, legerunt חמר hhemer, *vinum*, ut rectè conjecit *Cappellus* in h. l. Sensus eodem redit, nam, juxta nostram lectionem, significat Propheta Idumæos numquam expertes calamitatum fore, donec funditus perierint. Hæc videtur esse vis vocis תמיד, sed idem sensus continetur in voce לעו *labou, absorbebunt*; est tantùm in nostra lectione major ἔμφασις.

Absorbebunt] Hoc est, nihil in calice relinquent, tantas ærumnas patientur, ut nihil eorum miseriis desit. Hebr. לעו *labou*, Septuag. in Edit. Romana καταβήσονται, *descendent*, quod est mendum pro καταποθήσονται *absorbebuntur*, vel *absorbebunt*, nam *Hieronymus* ita vertit vocem quâ LXX. Intt. usi fuerant, unde appa-ret eum aliter legisse ac est in Edit. Romana.

Erunt ac si numquam fuissent] Est Hyperbole, neque enim Idumæa prorsus deserta remansit, eo tempore quo hæc impleta videntur; nempe, cùm Sennacherib Palæstinam & vicinas regiones devastavit; nam Nabuchodonosor Idumæos postea gravibus rursus cladibus adfecit. Sed potest etiam hoc non ad unam cladem, sed ad plures, quibus exhausti sunt Idumæi Malach. I. vers. 3, 4. & alii populi, referri.

17. *Evasio*] Hoc est, *evadentes*, ut *captivitas* pro *captivis*; vel, locus asyli & evasionis. Nempe, cùm Sennacherib non posset Jerosolima capere, qui eò è vicinia, ut fit, confugerant, evaserunt.

Sanctitas] Non polluetur ab impiis Gentibus, sed semper erit sanctus, ut Exod. III, 5. sumitur vox קדש *Kodesch*; non indigebit novâ dedicatione, ut fiebat in locis pollutis, & factum est in Templo ab Antiocho polluto.

Possessiones suas] Hebr. מורשיהם *moraschehem* οἱ LXX, & *Hieronymus* legerunt *Morischehem*, *possessores suos* κληρονομήσαντας αὐτούς, *qui se possederant*, hoc est, eos qui agros Israëlitarum invaserant. Sed commodior videtur Codicum nostrorum lectio.

18. *Nec erit superstes*] Nempe, magno numero, ut Judæis sint formidolosi. Rectè, ut videtur, judicavit *Grotius* hîc ea respici quæ à Macchabæis, facta sunt in Idumæos. Vocem שריד *scharid*, *superstes* eleganter verterunt οἱ LXX. οὐκ ἔσται πυροφόρος, nam πυρφόρος, quod idem est, juxta *Hesychium*, ὁ μόνος διασωθεὶς ἐν πολέμῳ, *solus à bello superstes*; unde & proverbialiter dicitur μηδὲ πυρφόρον περιγίνεσθαι, ne quidem πυρφόρον *superesse*, de magna clade, ut docebit post Suidam *H. Stephanus*. Putat Proverbium inde ortum, quòd exercitibus præiret vates facem gestans, in quem ferrum stringere nefas habebatur. Ut consuetudinem hanc veram esse libenter agnosco: ita malim aliunde originem proverbii deducere; nempe, ex igne qui penitus exstinguitur, cùm ne scintilla quidem πυροφόρος servatur. Aliter à Græcis vocatur ζώπυρον. Ita *Lucianus*, in *Timone*, dicit in Deucalioneo diluvio unicum περισωθῆναι κιβώτιον ζώπυρόν τι τοῦ ἀνθρωπίνου σπέρματος διαφυλάττον *servatum navigium*, *quod scintillam aliquam humani generis servabat*. p. 62. novæ Ed. Amstel. Ita & alii Græci Scriptores loquuti sunt. Hæc fortè observanda non fuissent, nisi in

suas. 18 Erit domus Jacobi ignis, & domus Josephi flamma, domus verò Esavi ver-
tetur in stipulam; & cremabunt eos atque consument, nec erit superstes domui Esavi,
nam Jehova loquutus est. 19 Et possidebunt Meridiem cum monte Esavi, & plani-
tiem cum Philistæis; possidebunt agrum Ephraïmi, & agrum Samariæ; Benjamin au-
tem Galaadum. 20 Captivitas harum copiarum filiorum Israëlis possidebit quod erat
Chananæorum, usque ad Sarphath; & transmigratio Jerosolimitanorum, quod est in
finibus ditionis; possidebunt, *nempe*, civitates Austri.

21 Et

recuperatis prædiis, 18. ignis, juxta proverbium, Idumæi verò stipula erunt, atque à Judæis internecione Gentem suam deleri, urbésque suas in cineres redigi videbunt, dictis enim Dei Israëlis fidem faciet eventus.

19. Judæi meridionalem tractum, in quo est mons Sehir, Edomi sedes; occidentalem planitiem, quam tenent Philisthæi; septemtrionales agros, quos Ephraïmitæ colunt & Samaritani, possidebunt. Orientales denique regiones, inter quas est Galaad, occupabunt qui ex Benjaminis tribu supererunt, 20. Reliquam Palæstinam, quà ad Septemtrionem Sareptam usque patet, reduces ex decem tribubus habebunt; quà verò ad Austrum, Arabiam

in voce πυροφόρος vertenda aberrasset *Hieronymus*, qui verè quidem intelligit nuntium ex clade non superfuturum, sed frustra addit: *Hoc enim quod Septuaginta transtulerunt πυροφόρον, nos frumentarium vertimus, juxta antiqui sermonis eloquium; eos enim, quos nunc* agentes in rebus, *vel* veredarios *appellant, Veteres frumentarios nominabant. Sed melius est ipsum sequamur Hebraïcum, quod interpretatur vel* reliquus, *juxta Aquilam, vel* effugiens *juxta Symmachum, vel secundùm Theodotionem & quintam Editionem* residuus. Paulò inferiùs dicit: *sunt qui non πυροφόρον, sed πυρφόρον, hoc est, qui gestare possit igniculum à Septuaginta translatum putent.* Utrumque, ut diximus, idem est, & eleganter οἱ LXX. significarunt consumptis omnibus Idumæis, vix unum superfuturum qui Esavi prosapiam ab interitu vendicet: ut quando extinctus ignis, ne scintillâ quidem ad eum rursus accendendum servatâ, non potest incendi, nisi aliunde petito igne.

19. *Meridiem*] Enumerat Propheta vicinas circa Judæ tribum regiones, & à Meridie quidem incipit, ad quem fuit *Sebir*, Edomi sedes. Hæc autem impleta sunt sub *Hyrcano.* Vid. *Josephum* Ant. Jud. Lib. XIII. c. 17.

Et planitiem] Non modò montana Esavi, quæ ad Meridiem sunt, sed etiam planitiem & Philisthæos, quæ sunt ad Occidentem & Septemtrionem Jerosolimorum. In illis campestribus erant, tempore *Hieronymi*, *Lidda*, *Emmaus*, *Diospolis* & *Nicopolis*, ut testatur in hunc locum, ubi addit: *Alii verò eam* sephelam, *id est, campestrem regionem, quæ circa Eleutheropolin est, repromitti, quod ad Rhinocoruram & ad mare usque tendenda sit, id est, de Tribu Juda non solùm Eleutheropolim teneant, sed usque ad maritima perveniant, Philisthim suo imperio subjugent, quos priùs non habuerunt subjugatos.* Eusebius *in loc. Hebraïc.* suis etiam temporibus, agrum Eleutheropolitanum *Sephelam* dictum fuisse auctor est.

Ephraïm] Jam regiones ad Septemtrionem Tribûs Judæ sitas recenset. Vid. *Josephum*, dicto loco.

Benjamin] Ita suprà *domum Josephi* conjunxit Judæ, quia indivulsæ remanserant istæ Tribus. Extensis autem finibus Tribûs Judæ Ephraïmum & Samariam usque, quæ erant sita ultra priscas Benjaminis sedes, necesse est Benjaminis fines aliovorsum porrigat, quod facit.

Galaad] Regionem ad Orientem trans Jordanem sitam. Vid. Jos. XII, 12. 1 Macchab. V, 17. Cæterùm & Septuaginta Intt. & Hieronymus paulò aliter Hebraïcorum vocabulorum constructionem extulerunt. Habent illi, ex Versione Vet. Int. *Et possidebunt qui in Nageb montem Esau, & qui in Sephela Alienigenas, & possidebunt montem Ephraïm & campum Samariæ, & Benjamin, & Galaad.* Similiter verba construxit *Hieronymus*, nisi quòd meliùs postremas voces ita habet: *Benjamin possidebit Galaad.* Sanè verba Hebraïca hanc constructionem patiuntur, nam את hìc potest esse nota accusativi, & vocabula quæ antecedunt in nominativo, quod adparet ex voce *Benjamin*, quæ est recti casûs. At quia Judæ Tribus sic divideretur in duas partes *Nageb*, meridiem, & *Sephela*, occidentem, omissâ parte septemtrionali, ut & orientali, quæ nonnisi durè omitterentur nominatis reliquis; prætulimus eam interpretandi rationem, quam secuti sumus, quæ non minùs Grammaticæ consentanea est. Præterea *Nageb*, versu sequenti, inter agros à Jerosolimitanis possidendos numeratur.

20. *Captivitas*] Videtur designare pauculos illos, qui ex variis Tribubus cum Judæis in Palæstinam è Babylonica ditione redierunt.

Harum copiarum] Οἱ LXX. qui sæpe videntur usi Codice, non admodum distinctè descripto, ex ת ultima litera vocis שבות & sequente החל aut החיל & prima litera voculæ הזה videntur fecisse תחילה *thebbillah*, quod *initium* significat, unde verterunt μετοικεσίας ἡ ἀρχὴ *initium transmigrationis*,

Sarphath] Hoc est, Sareptam urbem Sidoniorum (1 Reg. XVII, 10. & Luc. IV, 26.) medio inter Tyrum & Sidonem intervallo sitam. Rabbini hanc vocem invertunt & ex צרפת *tsarphath* faciunt פרצת *phartsath*, aut *phratsath*, quam interpretantur *Franciam.* Vid. *Kimchium* in h. l.

In finibus dominationis] Hebr. בספרד *bisphharad.* Græci omnes Intt. nomen proprium esse duxerunt. Hodierni τῶν LXX. Codd. habent Ἐφραθὰ, sed videntur olim scripsisse Σεφραδὰ, quod mutatum postea fuit in nomen notius, ut rectè *Cappellus* & *Grotius* conjecere. *Hieronymus* audaciùs *Bosphoron* vertit, Judæi, à quo erat eruditus in Scripturis, sententiam sequutus. Nec tamen huic conjecturæ fidens addit, quia Prophetæ sermonibus populorum,

contra

21. Et ascendent servatores in montem Sionem, ad judicandum montem Esavi, & erit Jehovæ regnum.

Arabiam versùs, porrecta est; cum omnibus meridionalibus urbibus, Jerosolimitanis cedet. 21. Jerosolimis collecti, qui è populo Israëlis evaserint, imperabunt Idumæis, ac tandem, per populum suum, longè latéque Israëlis Deus regnabit.

contra quos loquuntur, solent abuti & servare idiomata Provinciarum, ideò se arbitrari aliud. *Quia ergo Assyriorum linguâ terminus dicitur Sapharad, se hunc sensum esse conjicere*: Transmigratio Hierusalem, quæ in cunctis terminis regionibúsque divisa est, urbes Austri, hoc est, Tribûs suæ recipiet. Hæc *Hieronymus*, qui, ut consequentia loqueretur, debuit hæc intelligere de Judæis *in terminis Assyriæ sparsis*. At verè significationem vocis indicavit, nam & Hebraïcè ספ-רד *saph-rad*, significat *terminum ditionis*. componitur enim ex ספ *limen*, *terminus*, & רדה rada, *dominatus est*. Hæc autem vox omnino videtur designare Arabiam, quæ fuit ad Meridiem. Ita Matth. XII, 42. Regina Sabææ cùm dicitur βασίλισσα νότου, *regina* Meridiei, tum ἐκ περάτων τῆς γῆς, *ex finibus terræ*, venisse, quod optimè cum hoc Abdiæ loco convenit. Dicuntur autem Arabes obtinere *fines ditionis*, quod extima ad Oceanum occuparent. Hinc *Horatio* Lib. I. Ep. VI. dicuntur extremi.

——— *Quid censes munera terræ?*
Quid maris extremos Arabas *ditantis & Indos?*

& Græcis & Latinis omnia τὰ παραθαλάσσια vocari *fines terræ*, facilè posset plurimis exemplis ostendi. Non immorabor confutandis Rabbinis, qui putant Hispaniam significari hac voce, quòd alludat ad ἑσπερίδα, quo nomine Hispania à Vett. Græcis dicta; sed breviter monebo in Chaldæo Paraphraste pro voce ספמיא, quæ est nihili, legendum videri ספניא *spania*, h. e. Hispania.

21. *Servatores*] Hieronymus: *Pro eo quod nos interpretati sumus*, ascendent Salvatores, *ac* LXX. *transtulerunt* ἀνασωζόμενοι, id est, hi qui salvi fuerint, *in Hebr. scriptum est* מושיעים, *qui non, ut Aquila & LXX. & Theodotion passivè* σεσωσμένοι, *sed juxta Symmachum* σώζοντες, *id est*, *activè* salvatores *intelligendi sunt*, *siquidem* σεσωσμένοι, *id est*, salvati, פלטים *phaletim*, *Hebræo sermone dicuntur.* Servatores, eodem Auctore, cui adstipulatur *Grotius*, sunt Macchabæi, de quorum in Idumæos gestis consulendus *Josephus*. Qui verterunt *servati* legerunt נושעים *noschehim*; atque ea lectio egregium etiam fundit sensum; eos, nempe, qui evaserint ex Judæis Idumææ imperaturos.

Judicandum] Puniendum, aut regendum, utroque enim sensu vox passim in Vet. T. occurrit.

Erit Jehovæ regnum] Hoc est, Judæi, qui sunt Jehovæ populus regnabunt, ejúsque cultum longè latéque propagabunt. Vid. Psalm. XLVII. Qui de θεοκρατίᾳ Dei, in populum Israëlis, hæc interpretantur subtiliores æquo esse videntur.

LIBRI ABDIÆ

FINIS.

LIBER

LIBER JONÆ PROPHETÆ.

Mittitur Jonas à Deo Niniven, sed Tharsisum fugere conatus, ortâ tem-
pestate, in mare projicitur; cùm, jactis sortibus, causam eum esse pro-
cellæ comperissent vectores.

1. FACTA sunt verba Jehovæ ad Jonam Amitthaïs filium, in hanc CAPUT
sententiam: 2. Surge, ito in magnam illam urbem Niniven, ejus I.
enim incolarum nequitia in conspectum meum adscendit. 3. At sur-
rexit Jonas, ut Tharsisum, à conspectu Jehovæ fugeret, descendít-
que Joppen, ubi invenit navem Tharsisum mox profecturam, &
nauclero naulum numeravit, navímque conscendit, ut iret Tharsisum
cum vectoribus, procul à conspectu Jehovæ.
4. Verùm Jehova ventum ingentem excitavit in mari, procelláque magna exorta
est, ita ut navis fermè fracta sit. 5. Territi verò nautæ Deos suos quisque invocarunt,
jacturámque fecerunt vasorum, quæ in navi erant, in mare, ut eam adleviarent, Jonas
interea descenderat in navis latera, cúmque cubuisset, gravi sopore oppressus fuerat.
6. Accessit verò ad eum præfectus navis, eique, quid tibi est, inquit, ut sopitus sis?
surge, invoca Deum tuum, si fortè placatum se nobis præbeat, nec pereamus.
7. Tum inter se, age, inquiunt, projiciamus sortes, sciamúsque cujus causâ malum
hoc nos *oppresserit*; ac jecerunt sortes, & sors quidem in Jonam cecidit. 8. Dein illi,
doce nos, inquiunt, cur hæc calamitas nobis *contigerit*; quodnam sit tuum opificium,
unde venias, quænam tibi sit *patria* terra, & quinam tuus populus. 9. Is verò illis,
Hebræus, inquit, ego sum, timénsque Jehovæ, Dei cœli, qui fecit mare & terram.
10. At illi summo terrore correpti, ei, cur hoc fecisti, inquiunt? nam intellexerant vi-
ri, fugere eum è conspectu Jehovæ, siquidem rem iis aperuerat. 11. Tum ei, quid
tibi, inquiunt faciemus, ut nobis sileat mare? nam maris procella augebatur. 12. Ille
verò iis, me adripite, inquit, & dejicite in mare, *quo facto*, silens experiemini, novi
enim ego, propter me, procellam hanc magnam vobis objectam.
13. Remigarunt tamen viri, ut ad terram *navem* reducerent, sed non potuerunt, quià
mare iis procellosum esse pergebat. 14. Itaque invocato Jehovâ, ne pereamus, inquiunt,
te quæsumus, ô Jehova, hujus viri causâ; neque cædis innocentis nos reos agas; tu
enim Jehova es, qui quod volueris facis. 15. *Quibus dictis*, adreptum Jonam in mare
dejecerunt, *continuò*que mare sævire desiit. 16. At illi summopere Jehovam reveriti,
victimas ei, *cum incolumes eò quò tendebant venissent* mactarunt, & *reditûs causâ* vota con-
ceperunt.

Jonas absorbetur à pisce, in cujus visceribus per triduum cùm fuisset,
Deum orat, incolumitatéque ab eo impetratâ, in littus à pisce evomitur,
Deóque gratias agit.

1. PARAVERAT interim Jehova ingentem piscem, qui deglutiit Jonam, & in cu- CAPUT
jus visceribus Jonas per tres dies, totidémque noctes fuit. 2. *Ibi verò* è visceribus II.
piscis ad Jehovam Deum suum, preces fudit; 3. dixitque *liberatus:* invocavi in angustia,
quæ mihi *contigerat*, Jehovam; isque me exaudiit; è ventre sepulcri clamavi, túque au-
disti vocem meam. 4. Dejeceras me in profundum, in cor marium, ut me liquor cir-
cumdaret omnésque undæ & fluctus tui supra me transirent. 5. Dixeram ego: expulsus
sum è conspectu tuo, sed pergam adspicere sacrum tibi Templum. 6. Circumdederant
me aquæ, eò usque ut in vitæ periculum incidissem, abyssus circumdederat me, atque
alga capiti meo adhæserat. 7. Ad radices montium descenderam, terræ vectes mihi *re-*
ditum in perpetuum *intersepserant*; verùm vitam meam è fovea eduxisti, ô Jehova Deus
mi. 8. Cùm animi deliquium paterer, recordatus sum Jehovæ, atque ad te ora-
tio mea, in Templum tibi sacrum, pervenit. 9. Qui inanitatum fallacium memo-

 res

res sunt, eum qui sui misereatur deserunt. 10. Ego verò, cum voce *te* celebrante, sacra tibi faciam, quod vovi reddam; nam salus est Jehovæ.
11. Jussu enim Jehovæ, piscis evomuit Jonam in terram.

Deus iterum Jonam Niniven mittit, qui, pro mandatis acceptis, urbi perniciem post quadraginta dies, prædicit, quâ denunciatione ita cives moventur, ut pœnitentiam publicè agant, atque à Deo veniam impetrent.

CAPUT III. 1. ITERUM Jehova verba fecit ad Jonam, in hanc sententiam; 2. Surge, ito in magnam illam urbem Niniven, eique pronuncia, clarâ voce, quod pronunciandum tibi indicabo. 3. Surrexit verò Jonas, abiitque Niniven, prout eum jusserat Jehova. Ninive autem fuit urbs longè maxima, & quæ nonnisi triduo peragrari poterat.
4. Cœpit ergo Jonas ingredi in urbem, per unius diei iter, pronunciavítque hæc verba: elapsis quadraginta diebus, Ninive evertetur. 5. Crediderunt verò Ninivitæ Deo, & promulgato jejunio, à maximo ad minimum saccos induerunt; 6. résque ad Regem usque Ninives pervenit, qui è solio suo surrexit, mutavit splendidam suam vestem, operuit se sacco, atque in cineribus sedit. 7. Deinde pronunciari jussit, ex suo & procerum decreto, hæc verba: neque homo, neque brutum, non majus non minutum pecus, degustet quidquam, aut pascatur, nec aquam bibat. 8. Homines & bruta tegantur saccis, & Deum enixè invocent, redeántque singuli à prava sua via, atque ab injuria quam manibus suis perpetrant *ad saniorem mentem*. 9. Quis scit *annon* regredietur, pœnitentiáque ducetur Deus, & redibit *ad clementiam* à fervore iræ suæ, neque nos peribimus? 10. Vidit verò Deus eorum facta, quia à prava sua via *ad meliorem frugem* redierant; pœnituitque eum calamitatis, quâ eos adfecturum se dixerat, neque *rem* exsequutus est.

Jonas veniam à Deo Ninivitis concessam ægrè fert & queritur; quamobrem à Deo castigatur, & mirabili ratione excitato ricino eóque mox arefacto arguitur.

CAPUT IV. 1. DISPLICUIT *hoc* Jonæ, *quasi* magnum malum; excanduitque 2. & preces ad Jehovam fudit, his verbis: obsecro, Jehova, nonne erat hoc quod dicebam, cùm etiam num in terra mea *patria* essem, & propter quod festinaveram Tharsisum fugere; quia noram te esse Deum beneficum, misericordem, tardum ad iram, magnæque bonitatis, & quem pœnitet calamitatis *prænunciatæ?* 3. Nunc verò, ô Jehova, eripe mihi vitam, potior enim est mihi mors, quàm vita. 4. Jehova verò illi, an rectè, inquit, irasceris?
5. Exiverat autem Jonas urbe, consederat ab oriente, & fecerat sibi tugurium, sub quo in umbra sedebat, donec videret quid urbi futurum esset. 6. Interim paraverat Jehova Deus ricinum, qui crevit ita ut Jonâ altior esset, umbrámque capiti ejus faceret, quò eum *Deus* ab ægritudine liberaret; & propter quidem ricinum vehementer lætatus est Jonas. 7. Paravit verò Deus vermem, cùm postero die exoriretur aurora, & momordit ricinum, qui exaruit. 8. Cùm verò oriretur sol, paraverat Deus Eurum arefacientem, sólque ita percussit caput Jonæ, ut deliquium pateretur, útque mortem sibi expeteret, & diceret: potior est mihi mors, quàm vita.
9. Deus verò Jonæ, an rectè irasceris, inquit, propter ricinum? Rectè, ait ille, irascor, ut mori *malim*. 10. Reposuit Jehova: tu parci cupiisti ricino, cujus causâ nullum laborem impendisti, qui ut cresceret operam non dedisti, quique unâ nocte natus est, atque unâ nocte interiit; 11. ego verò non parcerem Ninivæ, urbi tantæ, in qua sunt duodecim myriades hominum, eóque plures, qui dextram à sinistra secernere nequeunt & brutorum magna copia!

PROPHETIÆ JONÆ

FINIS.

LIBER

LIBER
MICHÆ PROPHETÆ.

Vaticinia in Samariam & in Jerosolimam aliásque urbes finitimas.

1. VERBA Jehovæ, quæ facta sunt ad Micham Morasthitam, temporibus CAPUT
1. Jothami, Achazi, atque Ezekiæ, Regum Judæ, & quæ de Samaria & I.
Jerosolima, in viso *nocturno* accepit.
2. AUDITE populi, quotquot estis, adtende tu Terra & ea quibus
plena est; sitque Dominus Jehova testis contra vos, Dominus, *inquam*,
è Templo ei sacro. 3. En enim Jehova è loco suo egredietur, descendet atque excelsa
terræ calcabit. 4. Sub eo montes colliquescent, & valles se se aperient, instar ceræ an-
te ignem, & instar aquæ per declivitatem effusæ. 5. Propter defectionem Jacobi hæc
omnia *fient*, & propter peccata domûs Israëlis. Quænam autem est defectio Jacobi?
annon Samaria? & quæ excelsa Judæ? annon Jerosolima? 6 Redigam autem, *ait Deus*,
Samariam in tumulum agrestem, in plantaria vineæ, dejiciam in vallem ejus lapides &
fundamenta retegam. 7. Omnia ejus sculptilia contundentur, omnia munera ab ea ac-
cepta igne comburrentur, omnia ejus simulacra redigam in vastitatem; nam ex munerì-
bus meretriciis ea coacervavit, atque in munus meretricis redigentur. 8. Propterea plan-
gam, *ait Micha*, ejulabo, lacerus & nudus incedam, planctum edam instar draconum,
& luctum instar struthionum; 9. nam plagæ ejus dolorem ei creant, cùm pervenerint ad
portam populi mei, Jerosolimam usque.
10. Gathi *rem* ne nuncietis, ne fleatis, *nec* Beth-haphræ in pulvere vos volutetis.
11. Transi, ô habitatrix amœni *loci*, nudis pudendis; non exiit habitatrix Tsaananis,
planctus Beth-etselis accipiet à vobis stationem suam. 12. Quin doluit, propter bonum,
habitatrix Marotharum, quia descendit malum ab Jehova, ad Jerosolimæ portam.
13. Junge currum equo veloci, ò habitatrix Lachisi (illa est quæ initium peccandi fecit
filiæ Sionis) siquidem in te deprehensa sunt delicta Israëlis. 14. Propterea dabis mu-
nera, propter Moresetham Gatho, & domum Achzibi, propter mendacium, Regibus
Israëlis. 15. *Verùm* adhuc possessorem adducam tibi, ô habitatrix Maresæ, atque Ha-
dullamum usque veniet gloria Israëlis. 16. Comam depone, & tonde te, propter fi-
lios tuos qui tibi erant in deliciis, latam tibi tonsuram facito instar aquilæ, nam abs te
captivi abducti sunt.

Castigantur alienorum invasores, contemtorésque Prophetarum & improbi homines, ac reductio Judæorum è captivitate prædicitur.

1. VÆ molientibus res iniquas & mala facinora in lectis suis perpetrantibus, *quæ* ad- CAPUT
mittunt matutinâ luce, quia res est in eorum manu. 2. Concupierunt agros & II.
rapuerunt, domúsque quas abstulerunt, oppresserunt virum & familiam ejus, ipsúm-
que & hereditatem. 3. Idcirco sic dixit Jehova: jam cogito de calamitate, quam fami-
liæ ejusmodi immittam, neque ei colla vestra subtrahetis, nec superbè ambulabitis, id
enim tempus dirum erit. 4. Tempore illo, *erit qui* de verbis figuratam orationem pro-
ferat & magno luctu lamentetur, his verbis: devastationem passi sumus, partem popu-
li mei transtulit *Deus*: quomodo agros nostros mihi abstulit, ita ut non restituerit *sed
aliis* diviserit? 5. Itaque non erit qui tibi jaciat sortem, ut prædium *possideas* in cœtu
Jehovæ.
6. Ne stilletis, *inquiunt*, stillabunt *verò Prophetæ*, at illis non stillabunt, ne se igno-
miniæ comprehendant. 7. At quæ diceris Jacobi domus, an spiritus Jehovæ minùs po-
tens est? nonne sunt ejus hæc facta? annon, *inquit*, verba mea benigna erunt, erga
eum, qui rectâ *viâ* incedit? 8. Nuper populus meus in inimicum insurrexit, è regione
stantes vestem & tunicam abstulistis à prætereuntibus; ossa eorum confregistis, & con-
fidenter rediistis, *quasi è* prælio. 9. Uxores populi mei expulistis è domo, quâ delec-
tabantur, *atque* à parvulis liberis; sustulistis decus meum in perpetuum. 10. Surgite
& abite, neque enim locus hîc est in quo quiescatis; immunditiæ *vestræ* causâ, perdet

vos *Deus* & quidem exitio gravi. 11. Si *is essem* qui inania sectetur, & mendacia proferat; vaticinarer vobis, ut vinum & siceram haberem. *Ejusmodi homo* esset vates *gratus* huic populo.

12. Te universum, ô Jacobe, colligam, congregabo reliquum Israëlem, simul eum cogam, ut minutum pecus Bostrense, & tamquam gregem in septum suum; tumultus erit, *apud eos*, præ hominum *multitudine*. 13. Adscendet ante eos perruptor, perrupent, transibunt portam, & per eam egredientur; Rex eorum ante eos & Jehova in prima acie erunt.

Arguuntur Principes Israëlis, pravorum judiciorum causâ; prophetæ fallaces, & quicumque Dei auxilio niti videbantur, cùm simulatores virtutis essent.

CAPUT III. 1. PRÆTEREA dixi: audite, quæso, capita Jacobi, & proceres domûs Israëlis, annon vestrum erat Jus nosse? 2. Atqui odio habetis bonum & amatis malum, pellem *bonorum* detrahitis & carnem ossibus *avellitis*. 3. *Vos ii estis* qui comederunt carnem populi mei, qui pelle eos nudarunt, ossaque fregerunt, & conciderunt, veluti in olla & instar carnis in medio lebete. 4. *Cùm calamitas eos oppresserit*, tum clamoribus invocabunt Jehovam, nec eos exaudiet; abscondet illis vultum suum, eo tempore, prout malè se gesserint.

5. Sic dixit Jehova de Prophetis, qui populum meum fallunt, qui mordent dentibus suis, dum clamitant pacem; *iisque*, qui in os eorum nihil dant, bellum indicunt. 6. Propterea nox vobis erit sine viso, & tenebræ sine divinatione; Prophetis sol occidet, eisque dies ater erit. 7. Pudore adficientur Videntes, erubescent Divini & quotquot sunt labium sibi tegent, quia nullum erit responsum Dei. 8. Sed verò ego sum, *ait Micha*, plenus fortitudine à spiritu Jehovæ, judicio & magnanimitate ad indicandam Jacobo defectionem suam, atque Israëli peccatum.

9. Audite, quæso, hoc capita domûs Jacobi, & proceres domûs Israëlis, qui abhorretis à jure, & recta omnia torquetis. 10. Ædificatis Sionem per cædes & Jerosolimam per iniquitatem. 11. Capita ejus, propter munera jus dicunt: Sacerdotes pretii causâ docent, & Prophetæ argento accepto divinant, *interim*que Jehovâ nituntur & dicunt: annon Jehova est apud nos? nulla nobis continget calamitas. 12. Ideò propter vos Sion, *instar* agri, arabitur, Jerosolima *lapidum* acervus erit, & mons Ædis fiet collis silvestris.

Prophetia de temporibus Messiæ, imagine restitutionis Judæorum adumbratis.

CAPUT IV. 1. POSTERIS temporibus, mons Ædis Jehovæ situs erit in vertice montium, sublimior erit collibus, atque ad eum confluent populi. 2. Ibunt *eò* gentes multæ & dicent: venite adscendamus ad montem Jehovæ, ad Ædem Dei Jacobi, qui nos vias suas docebit, & ingrediemur ejus semitas; nam è Sione Lex egredietur, & Jerosolimâ verbum Jehovæ. 3. Judicium feret inter populos multos, & validas gentes corripiet, ad longinquas usque oras; contundent gladios suos in ligones, atque hastas suas in falces; nulla gens contra aliam gladium sumet, nec rem militarem ampliùs discent. 4. Habitabit quisque sub vite, & sub ficu sua, nec quisquam erit, qui *eos* terreat; os enim Jehovæ, Dei exercituum, loquutum est. 5. Nam *ut* omnes populi nomen Dei sui quisque sequuntur: sic & nos nomen Jehovæ Dei nostri, in perpetuum sequemur.

6. Tempore illo, ait Jehova, *ovem* claudicantem colligam, atque expulsam cogam, & quam malo adfeci. 7. Faciam ut claudicans fiat reliquiæ, & expulsa fiat gens valida; regnabitque in eas Jehova, in monte Sione, ab hoc tempore in æternum. 8. Ad te verò, ô Turris Gregis, collis filiæ Sionis, ad te usque veniet, veniet, *inquam*, ad te ditio pristina, regnum filiæ Jerosolimæ. 9. Nunc verò quare *tantopere* vociferaris? nullúsne est Rex intra te? an periit consiliarius tuus, cùm te dolor ut parientem fœminam invaserit? 10. Dole & ingemisce, filia Sionis, instar parturientis, quia mox egredieris ex urbe, ibisque Babilonem usque; at illinc liberaberis, & manui hostium tuorum te Jehova eripiet. 11. Nunc quidem contra te convenerunt gentes multæ, dicentes;

centes: polluetur Sion, *eámque* oculus noster videbit. 12. Non norunt illæ quæ Jehova cogitet, nec sciunt consilium ejus; nam colliget eas ut manipulus in aream *colligitur*. 13. Surge verò ac tritura, ô filia Sionis, reddam enim cornu tuum ferreum, & ungulas tuas æneas, ut conteras multos populos; devovi enim quæstum eorum Jehovæ & opes totius terræ Domino. 14. Nunc copias contrahe, ô filia copiarum; obsidionem posuit *hostis* contra nos, & virgâ maxillam judicum Israëlis percutiet.

Vaticinia de patria & regno Messiæ, tum de Gentium ad eum vocatione, atque emendatione.

1. TU verò Bethlechemum, an minus es quàm ut sis in millibus Judæ? *Atqui* ex te Caput
mihi orietur, qui sit dominator in Israële, & cujus ortus sit antiquus, à tempo- V.
ribus priscis. 2. Propterea dimittet eos ad tempus, quo puerpera pepererit, & reliquiæ
fratrum ejus revertentur ad Israëlitas. 3. Stabit & pascet *eos* potentiâ Jehovæ, sublimi-
tate nominis Jehovæ, & *terram* habitabunt, quia tunc ad fines usque terræ crescet.
4. Hæc erit pax, Assyrius cùm venerit in terram nostram, cúmque calcaverit altas
ædes nostras; ei imponemus septem pastores & octo principes plebis: 5. qui pascent
terram Assyriam gladio & terram Nimrodi in portis ejus, liberabitque *nos Deus* ab Assy-
rio, cùm venerit in terram nostram & fines nostros calcaverit. 6 Erunt autem reli-
quiæ Jacobi. inter multos populos, instar roris à Jehova *demissi*, instar minutarum
pluviarum in herbam; quippe qui neminis illustrioris viri *auxilium* exspectabit, neque
à plebejis *quidquam* præstolabitur. 7. Erunt reliquiæ Jacobi, apud Gentes, inter po-
pulos multos instar leonis inter animalia silvestria, instar catuli leonis inter minutos gre-
ges; qui si transierit, conculcaverit & rapuerit, nemo *pecudes* ab eo liberarit. 8. Ad-
tolletur manus tua (*ô Israël*) supra hostes tuos, & omnes infensi tibi concidentur.
9. Tempore illo, ait Jehova, exscindam equos tuos, è medio tui, & perdam tuas
quadrigas. 10. Exscindam urbes terræ tuæ, & omnia loca tua munita diruam. 11. De-
lebo maleficia è manu tua, nec erunt tibi harioli. 12. Cædam sculptilia tua & sta-
tuas tuas, è medio tui, neque opus manuum tuarum ampliùs adorabis. 13. Evellam
lucos tuos, è medio tui, & tuas urbes delebo. 14. In ira atque excandescentia mea,
ultionem sumam de gentibus, quæ *me* non audierint.

Lis Dei cum Israële, cui pœnitentia Deo placitura describitur, peccatáque exprobrantur & intenduntur minæ.

1. AUDITE, quæso, quid Jehova *mihi* dicat: surge, *inquit*, litiga cum montibus, Caput
atque audiant colles vocem tuam. 2. Audite *verò* Montes, *inquam*, & firma VI.
terræ fundamenta, causam Jehovæ; est enim Jehovæ lis cum populo suo, & cum Isra-
ële disceptabit. 3. Popule mi, quid tibi feci, aut quanam re tibi molestus fui? respon-
de mihi. 4. Nam eduxi te è terra Ægyptia, éque ergastulo liberavi te, & misi, ante
te, *duces* Mosem, Aharonem & Mariam. 5. Popule mi, memento, quæso, quodnam
consilium iniverit Balacus Moabitarum Rex, & quidnam ei responderit Balahamus,
Pehoris filius è Sittimis Guilgalem usque, ut justa facta Jehovæ intelligas.
6. Quanam re antevertam Jehovam? an incurvus adorabo Deum excelsum? an eum
antevertam holocaustis & vitulis anniculis? 7. An Jehova chiliadibus arietum delecta-
tur, aut myriadibus torrentium olei? Dabóne ei primogenitum meum, victimam pro
delicto meo, aut fructum uteri mei, ut sit victima pro peccato animæ meæ? 8. Verùm
indicavit tibi, ô homo, quid bonum sit, quid Jehova exigat abs te, *aliud nihil*, nisi ut
facias id quod jus postulat, ut ames benignitatem, útque humiliter coram Deo tuo ince-
das. 9. Vox Jehovæ ad urbem clamabit: (sapientia *præditus* timebit, ô Deus, nomen
tuum) audite virgam, & eum qui illam decernit. 10. Annon sunt adhuc thesauri im-
probè parti, in ædibus viri improbi, & Epha æquo minor detestanda? 11. An mun-
dus ero, cum statera iniqua, & cum sacculo in quo sunt pondera dolosa? 12. Divites
urbis repleti sunt injuria, incolæ ejus loquuntur mendacium, atque in eorum ore est
lingua fraudulenta.
13. Ego etiam, *ait Deus*, vicissim *te* in morbos conjiciam, plagis & vastitatibus,
propter tua peccata. 14. Comedes quidem, sed non ad satietatem, depressio tua erit in-
tra te; adprehendes quidem *aliquid* sed non eripies *hosti*; aut *cùm* eripueris, id gladio ob-

 jiciam.

jiciam. 15. Sementem facies, at non metes; calcabis oleum, sed oleo non ungeris; & mustum, verùm vinum non bibes. 16. Observata sunt *à vobis* instituta Homris, & quidquid fecit domus Achabi; eorum consilia estis sequuti, ut te redigerem in vastitatem, utque incolæ *terræ* sibilis exciperentur, opprobriúmque populi mei ferretis.

Castigatio vitiorum Israëlitarum, minæ & melioris sortis promissa, preces Prophetæ ad Deum, eam in rem, iteratæque promissiones.

CAPUT VII.

1. HEi mihi! qui sum instar spicarum æstate *post messem* lectarum, aut instar racemationum vindemiæ! Non est *mihi* botrus, quem comedam; *nec* præcocem *uvam* adpeto. 2. Periit beneficus è terra, nec ullus est recti *exempli*, quotquot sunt; insidiantur aliis, ut cædem admittant; fratrem suum venantur retibus. 3. Ambas manus *adhibent* malè faciendo, princeps ut benefaciat, petit *munus*, & judicat mercedis causâ, proceres res perniciosas ex animo loquuntur, eásque complicant. 4. Optimus eorum *est* instar spinæ, & rectissimus *deterior* dumo; *ideóque* dies speculatorum tuorum, *ô Deus*, atque ultio tua venit, & mox aderit eorum perplexitas. 5. Ne credatis sodali, ne fidatis duci, *tuque vir* ab *uxore* in sinu tuo cubante, ostia oris tui serva; 6. filius enim vilem habet patrem, filia insurgit contra matrem suam, nurus contra socrum, & cujusque inimici sunt domestici.

7. Ego verò Jehovam respicio, Dei salutis meæ *opem* exspecto, audiet me Deus meus.
8. Ne læteris, *ô gens* mihi inimica, propter me, quod ceciderim, *etenim* surrexi; aut quòd sedi in tenebris, Jehova *enim* lux mihi fuit. 9. Iram Jehovæ feram, quia peccavi, donec causam meam agat, & judicium ferat; *tum* educet me in lucem, *&* justum ejus factum videbo. 10. Videbit inimica mea & operiet eam pudor, quæ dicit mihi: ubi est Jehova Deus tuus? Conspicient eam oculi mei, cùm mox erit conculcationi, tamquam lutum platearum. 11. Dies erit, quo instaurabuntur maceriæ tuæ, die illo removebitur demensum. 12. Die illo ad te usque venient ex Assyria, ex urbibus Ægypti, ex Ægypto ad fluvium Euphratem, à mari usque ad mare, è monte usque ad montem. 13. Redigetur *tamen antea* terra in vastitatem, propter ejus incolas, & propter fructum eorum quibus studuerunt.

14. Pasce, *ô Deus*, populum tuum virga tuâ, pecus hereditatis tuæ habitans seorsim, in media silva Charmeli, depascéntque Basanitidem & Galahaditidem, ut temporibus antiquis; 15. utque tempore quo exiisti ex Ægypto, ostendam ei mirabilia. 16. Videbunt *rem* gentes, ásque pudebit omnis suæ potentiæ; manum ori imponent & aures earum obsurdescent. 17. Lambent pulverem, sicut serpens, & instar reptilium terræ è cavis suis prodibunt ad Jehovam Deum nostrum, pavebúntque & sibi metuent à te, *ô Deus*. 18. Quisnam Deus est instar tui, qui ignoscis iniquitati, & prætermittis delictum reliquiarum hereditatis tuæ; neque retinens es iræ in perpetuum, quia delectaris benignitate. 19. Iterum misereberis nostri, supprimes iniqua nostra facta, projicies in profunda maris omnia peccata nostra. 20. Exhibebis fidem Jacobo, & beneficentiam Abrahamo, de quibus jurasti eorum majoribus, à diebus antiquis.

PROPHETIÆ MICHÆ

FINIS.

LIBER

LIBER
NAHUMI PROPHETÆ.

Descriptio Dei, minæ graves Ninivitis propositæ, & solatia Israëlitis exhibita.

1. ERatio contra Niniven. Liber Visi NAHUMI Elkosæi. 2. Deus CAPUT I.
est zelotypus & ultor Jehova, ultor est Jehova & iratus, ultor est
inimicorum suorum & *pœnas* servat iis quibus est odio. 3. Jehova est
tardus ad iram, magnâ potentiâ, innoxium non habet *sontem* Jehova;
per procellam & turbinem *quasi* per viam *incedit*, & nubes sunt pedum
ejus pulvis. 4. Increpet mare & arefacit, omnes fluvios exsiccat;
languescit Basan & Charmelus, & Libani flos marcescit. 5. Montes, propter eum,
tremunt & colles colliquescunt; exardescit terra propter ejus conspectum, orbisque &
omnes ejus incolæ. 6. Coram ejus indignatione quis consistet? in excandescentia ejus,
quis stabit? Ardor ejus iræ effunditur instar ignis, & rupes propterea confractæ sunt.
7. Bonus est Jehova, sitque locus munitus, die angustiæ, & novit eos, qui ad eum
perfugiunt. 8. Exundatione transeunte, prorsus delebit locum ejus *urbis*, & caligo
ejus inimicos persequetur. 9. Quid molimini contra Jehovam? penitus absumit, ne-
que bis oritur angustia. 10. Cùm enim ebriosi, ut spinæ, *inter se*, impliciti, inebriati
fuerint, instar stipulæ aridæ prorsus absumentur. 11. Ex te, *ô Ninive*, egressus est qui
prava in Jehovam moliebatur, & consiliarius nullius pretii erat.
12. Sic dixit Jehova: si integri eritis, sic & multi; & sic adtondebuntur *mali*; tran-
sibit *ira*. Adflixi te, neque ampliùs adfligam. 13. Tunc frangam ejus jugum, ne te
premat & vincula ejus *urbis* rumpam. 14. Mandatum de te dabit Jehova, nec po-
steritas de nomine tuo ampliùs erit; ex Æde Dei tui exscindam sculptile, & faciam ut
conflatile fiat tuum sepulcrum, nam spretus eris.

Meliora tempora Propheta Judæis pollicetur & Ninivitis calamitates prædicit.

1. EN verò in montibus pedes fausta adferentis & nunciantis pacem: celebra, *inquit*, CAPUT II.
Juda sollemnia tua festa, solve vota tua; neque enim per te ampliùs transibit ho-
mo nequam, *qui* prorsus deletus est. 2. Adscendit dissipator, *ô Ninive*, in conspectu
tuo, custodi munitionem, speculare viam, confirma lumbos, vires summopere au-
ge. 3. Nam avertit Jehova superbiam Jacobi, sicut superbiam Israëlis, nam prædones
eos spoliarunt, & propagines eorum corruperunt.
4. Clipeus fortium ejus virorum rubro colore infectus est, viri militares coccineâ ve-
ste induti, currus eo die, quo parant se, lucent, instar ignis lampadum; abietes *iis
currentibus* tremunt. 5. In viis insaniunt currus, collidunt se in viis, adspectum præ-
bent lampadum, tamquam fulgura discurrunt. 6. Recordantur illustrium suorum *viro-
rum* impingunt in incessibus suis, festinant ad murum ejus urbis, paratus est qui eos
tegat. 7. Portæ fluminum sunt apertæ, regia *igne* contabuit. 8 Regina captiva duci-
tur, jussa est abire & ancillæ ejus eam deducentes, voce columbarum gemunt & pecto-
ra sua pulsant. 9. Ninive, à tempore qui fuit, est instar piscinæ aquæ. Fugiunt Ni-
nivitæ, consistite, consistite, *aiunt duces*, sed nemo respicit. 10. Diripite, *hostes* argen-
tum, diripite aurum, nullus est finis supellectilis, divitiæ sunt pretiosiores vase omni,
quod expeti queat. 11. Exhausta est *urbs*, exinanita, & exspoliata, corda collique-
scunt, genua colliduntur, debilitantur omnes renes, cunctorúmque vestes nigrorem
contrahunt.
12. Ubi est lustrum leonum, & pascuum leunculorum, quò ibant leo & leæna, &
ubi erat catulus leonis, nec quisquam eos terrebat. 13. Leo rapiebat quod satis esset
catulis suis, leænis suis *pecudes* strangulabat, implebat præda cava sua, & lustra sua ra-
pto. 14. Jam verò tibi *dico*, ait Jehova *Deus* exercituum, accendam, *ita ut* in fumum

abeat

abeat, currum tuum *ô leæna*, leunculos tuos abſumet gladius, exſcindam è terra prædam tuam, nec audietur ampliùs vox legatorum tuorum.

Ninives ſcelera atque exſcidium pluribus deſcribuntur.

CAPUT III.

1. VÆ tibi, ô urbs ſanguinaria, quæ tota mendacio & rapina plena es, *&* *à qua* præda non recedit. 2. *Audiuntur* ſonitus flagelli, ſonitus equi ſubſultantis, quadrigæ concuſſæ, equitis adſcendentis. 3. *Cernuntur* laminæ gladiorum & coruſcantes cuſpides haſtarum, magna copia ſauciorum, vis ingens cadaverum, nec modus eſt eorum numero, impingunt *homines* in cadavera ſuorum. 4. *Hæc fient* propter multitudinem ſcortationum formoſæ meretricis, veneficæ, vendentis gentes fornicationibus ſuis, & familias maleficiis.

5. En ego tibi *dico*, ait Jehova *Deus* exercituum, revolvam fimbrias tuas in vultum tuum, & gentibus nuditatem tuam, regibúsque infamiam tuam conſpiciendam præbebo. 6. Dabo operam ut conjiciantur in te ſordes, útque ſpernaris, & inſtar ſtercoris te reddam. 7. Itaque quicumque te videbunt, à te aufugient & dicent: vaſtata eſt Ninive, quis dolorem ſuum ei propterea ſignificabit? unde quæram tibi conſolatores? 8. An potior eras No-amone ſita inter fluenta, adeò ut aqua circa eam eſſet, cujus propugnaculum mare, atque à mari erat murus? 9. Chuſitis robur ejus erat & tota Ægyptus, Phutiique & Libyes, in ejus auxiliis. 10. Attamen etiam ipſa migravit, atque in captivitatem ivit. Infantes quoque ejus adliſi ſunt in capitibus omnium viarum, déque honoratis ejus viris jactæ ſunt ſortes, & omnes ejus proceres compedibus vincti. 11. Etiam tu *ſecundis* inebriata fueris, atque obſcura fies, quæres *tibi* locum munitum contra hoſtem. 12. Omnia munimenta tua erunt *inſtar* ficuum, è quibus pendent præcoces ficus, quæ ſi excutiantur, in os comedentis cadunt. 13. Populus tuus factus eſt intra te, inſtar mulierum, tuis hoſtibus apertæ ſunt portæ terræ tuæ, ignis vectes ejus abſumſit. 14. Aquam obſidionis *cauſâ* tibi hauri, firmiora fac munimenta tua, ingredere in argillam, calca lutum, inſtrue fornacem laterariam. 15. Illic ignis te abſumet, gladius te exſcindet, devorabit te ut bruchus, quamvis te inſtar bruchi augeas, & des operam ut creſcas locuſtæ inſtar. 16. Auxiſti mercatores tuos, ut plures ſint quàm ſtellæ cœli; bruchus, ubi graſſatus eſt, avolat. 17. Sint principes tui ut locuſtæ, & duces tui inſtar ingentis attelaborum copiæ, qui caſtrametantur in ſepibus, die frigoris, ſed ſole orto fugiunt, nec notus eſt ampliùs locus, ubi fuerunt. 18. Dormitabunt paſtores tui, ô Rex Aſſyriorum, illuſtres tui viri erunt in tentoriis, ſpargetur populus tuus per montes, nec quiſquam erit, qui eum recolligat. 19. Non curabitur tua fractio, malè habebit tua plaga. Omnes, qui famam tuam audiverint, complodent manus propter te; nam quem non pervaſit perpetua tua nequitia?

NAHUMI PROPHETIARUM

FINIS.

LIBER

LIBER
HABAKKUKI PROPHETÆ.

Oratio ad Deum, de miserrimo Judææ statu, quem orat Propheta, ut eam liberare velit.

1. ORatio, quam in visu accepit Habakkukus Propheta. 2. Quò usque, ô Jehova, clamabo, nec tamen exaudies, vociferabórque ob injuriam *acceptam*, nec tamen *me* liberabis? 3. Quare faceres ut videam iniquitatem, & molestiam adspiciam, & vastitatem & injuriam, quæ mihi infertur? *quare* intenta est mihi lis, & contentio exorta est? 4. Propterea cessabit lex, nec judicium umquam prodibit, quia improbus innocentem circumvenit; ideóque perversum judicium fertur. CAPUT I.

5. Videte apud gentes & circumspicite, *ait Jehova*, miramini & obstupescite; opus enim faciam diebus vestris; quod cùm narrabitur, non credetis. 6. Brevi concitabo, Chaldæos gentem acerbam & præcipitem, latè peragrantem terram ut possideat sedes non suas. 7. Horrenda est & formidanda, sui juris & quæ elationem suam sibi ipsa dedebit. 8. Celeriores sunt pardis ejus equi & avidiores lupis vespertinis; equitésque ejus latè sparguntur, è longinquo veniunt, atque aquilæ instar, ad prædam festinantis, advolant. 9. Quotquot sunt veniunt ad injuriam inferendam, conversus est eorum vultus ad orientem, cogéntque captivos instar arenæ. 10. Ea *gens* Regibus illudit, consiliariísque ei sunt irrisui, omnem urbem munitam spernit, congestóque pulvere capit. 11. Tandem mutato spiritu, præteribit, nam delinquet, *dum* eam ipsius potentiam Dei sui *esse dicet*.

12. Annon tu *es* ab initio, ô Jehova, Deus meus, sanctus meus? Non moriemur, ô Jehova, eam *gentem* ad judicium constituisti, & quasi rupem fundasti ad increpandum. 13. Mundior es oculis, quàm ut videas malum, nec molestiam conspicere potes, cur ergo respiceres perfidos, *&* taceres cum improbus innocentiorem se absorbet? 14. Cur hominem, instar piscium maris, aut reptilium haberes, apud quæ nullus est qui imperet. 15. Omnésne *homines Chaldæus* homo traheret, atque in suam sagenam colligeret, inque rete suum converreret, & propterea lætaretur ac exsultaret? 16. Ideóne sacra faceret sagenæ suæ & suffimentum offerret reti suo, quia per hæc pars ejus pinguis facta esset & pastus ejus saginatus? 17. An propterea evacuaret sagenam suam, & semper occideret gentes, neque *iis* parceret?

Exspectat Propheta responsum à Deo, quod accipit, & quod jubetur scribere. In eo adhortatur ad fidem constantem Israëlitas, vaticinatúrque in eorum hostes, quorum vitia increpat.

1. IN præsidio meo consistam, dabóque operam, ut item in loco munito, & speculabor ut videam quid per me loquuturus sit *Deus*, & quid responsurus sim ad increpationem meam. CAPUT II.

2. Respondit verò mihi Jehova, his verbis: scribe *hoc* visum & perspicuè exprime in tabulis ut lector id expeditè legat; 3. visum enim adhuc in statum tempus *differetur*, & tandem res erumpet, nec mentietur; si moram fecerit id exspecta quia continget, neque tardiùs æquo morabitur. 4. Is cujus mens negligens est, nec recta, *peribit*, at justus suâ fide vivet.

5. Vinum est effervescens vir superbus, nec habitabit *eodem loco* qui adpetentiam suam, sepulcri instar, dilatabit, nec satiabitur, quamvis ad se omnes gentes collegerit & populos omnes coëgerit. 6. Annon omnes illi populi, quotquot sunt, figuratam *hanc* orationem de eo proferent, dicteriáque *&* ænigmata, his verbis: væ ei, qui adauget non sua; quousque se denso luto onerat! 7. Annon repente consurgent *populi*, qui te mordebunt, atque expergiscentur qui te exagitabunt, cedésque iis in prædam? 8. Quia tu

gentes multas expilasti, spoliabunt te reliquiæ omnes populorum *divitiis partis* cædibus
hominum, atque injuriâ terræ urbibus, omnibúsque earum incolis illatâ. 9. Væ pra-
vâ cupiditate ardenti propter domum suam, ut in edito loco nidum suum collocaret, ut
criperetur manui malæ? 10. Consilium cepisti *quod* pudori *erit* domui tuæ, concidendi
populos multos & in te ipsum peccandi. 11. Nam lapis è muro clamabit, & trabs è
ligno loquetur. 12. Væ ædificanti urbem cædibus & stabilienti oppidum iniquitate!
13. Nonne hoc est à Jehova *Deo* exercituum? at laborant populi igne & gentes vanitate
fatigantur. 14. Nam replebitur terra cognitione gloriæ Jehovæ, quasi aquâ quæ mare
tegit. 15. Væ ei qui potum præbet sodali suo, ingerenti utrem suum atque etiam ine-
brianti, ut nuditatem ejus adspiciat! 16. Satiaberis & tu ignominia, potiùs quàm glo-
ria; bibe etiam tu & denuda præputium tuum, convertetur ad te calix dextræ Jehovæ
& vomitus ignominiosus gloriæ tuæ. 17. Nam injuria Libani operiet te, & deprædа-
tio pecudum eas terrebit, propter cædes humanas & injuriam terræ, urbis atque omnium
eam habitantium. 18. Quid proderit sculptile, ut id artifex sculperet, & conflatile do-
cens mendacium, ut fictor fiduciam collocaret in suo figmento, faceretque Deos nihili
& mutos? 19. Væ ei, qui dicit ligno, expergiscere; excitare, lapidi tacenti! An ille
doceret? en obductum est *simulacrum* auro & argento, nec ullus est intra eum spiritus.
20. At Jehova est in Templo ei consecrato, sile in ejus conspectu, tota Terra.

Preces Habakkuki Prophetæ, quibus orat Deum, ut suum opus perficiat, quod pluribus describit, exspectaturúmque profitetur.

CAPUT III. 1. ORATIO Habakkuki Prophetæ, ad Sigjonoth. 2. Jehova, famam tuam audivi
& timui; Jehova, opus tuum intra annos *nostros* instaura, intra annos nostros
ostende in ira misericordiæ memorem te esse. 3. Deus è Themane venit & sanctus è
monte Pharane. Selah. Texit cœlos gloria ejus, laudísque ejus plena est terra. 4. Splen-
dor ejus erat lucis instar, radii ad ejus latera erant, ibique ejus potentia latebat. 5. Co-
ram eo ibat pestis, atque è pedibus ejus prunæ egrediebantur. 6. Stetit & mensus est
terram. Vidit gentes, fecítque ut exsilirent, disjecerunt se montes antiqui, adorarúnt-
que colles perpetui, incessus mundi ejus sunt 7. Sub Aveno vidi tentoria Chusanis,
commotæ sunt cortinæ terræ Madianis. 8. Numquid fluminibus indignatur Jehova?
an in flumina *accensa est* ira tua? an in mare excandescentia tua? Vehebaris equis tuis &
quadrigis salutaribus. 9. Retectus fuerat arcus tuus, hebdomades verbum *tuum* admo-
vebant. Selah. Fluviis terram scindebas. 10. Viderunt te montes & commoti sunt,
exundatio aquarum transiit, abyssus sonitum suum edidit, altiores *terræ partes* manus su-
stulerunt. 11. Sol & Luna steterunt in domicilio suo, ad lumen sagittarum tuarum
iverunt, atque ad splendorem fulgurantis cuspidis hastæ tuæ. 12. In ira incedebas per
terram, in indignatione triturabas gentes. 13. Egrediebaris ad salutem populi tui,
ad salutem unâ cum Uncto tuo; transfodiebas caput è domo improbi, dum denudares
fundamentum usque ad collum. Selah. 14. Perforabat baculis ejus caput paganorum
ejus; in modum procellæ irruebant, ut me disjicerent, exultatióque eorum erat, quasi
ad hominem adflictum clam devorandum. 15. Calcabas mare equis tuis vectus, & acer-
vum aquarum multarum. 16. Audivi atque expavit venter meus, ad sonitum tremue-
runt labia mea, subiit caries ossa mea, intra me commotus sum; quî quiescerem die an-
gustiæ, cùm adscendisset *hostis* in populum meum, ut eum spoliaret? 17. Ficus enim
non florebat, nec proventus erat in vitibus, mentiebatur opus oleæ, nec agri victum
proferebant, è caula exciderat minutum pecus, nec ullus bos erat in stabulis.
18. Ego verò in Jehova exsultabo, *&* lætabor in Deo salutis meæ. 19. Jehova Do-
minus robur meum est, faciétque ut pedes mei sint instar pedum cervarum, útque edita
loca calcem. Præfecto in pulsatilibus meis.

HABAKKUKI PROPHETIÆ

FINIS.

LIBER

LIBER
SOPHONIÆ PROPHETÆ.

Vaticinium in Judam & Jerosolimam.

1. VERBA Jehovæ, quæ facta sunt ad SOPHONIAM Chusis fi- CAPUT I.
lium, qui fuit filius Gedaljæ, qui fuit filius Amarjæ, qui fuit fi-
lius Chizkijæ, temporibus Josiæ, Amonis filii, Regis Judæ.
2. Faciam ut desinant esse omnia *animalia*, quæ sunt in terræ su-
perficie, ait Jehova. 3. Faciam ut desinant esse homines & pecu-
des, faciam ut desinant esse aves cœli & pisces maris; offendiculá-
que unà cum improbis, & exscindam hominem è terræ superficie,
ait Jehova. 4. Extendam manum in Judam atque in omnes incolas Jerosolimæ, & ex-
scindam ex hoc loco reliquias Bahalis & nomen Chemarorum cum Sacerdotibus; 5. eos
qui adorant in tectis exercitum cœli, atque eos qui adorant Jehovam, & per eum jurant;
tum etiam eos qui jurant per Regem suum, 6. & qui retrocesserunt à Jehova, qui nec
quæsiverunt eum, nec diligentiùs investigarunt.
7. Obmutesce coram Domino Jehova, quia proximus est dies Jehovæ, paravit enim
Jehova sacrificium, & convivas lustrari jussit. 8. Die sacrificii Jehovæ, pœnas sumam,
ait Jehova, de principibus, de filiis Regis, deque qui peregrinâ veste induti sunt. 9. Sup-
plicium exigam, die illo, de omnibus qui transiliunt limen, & qui implent domum do-
mini sui injuria & dolo. 10. Die illo, ait Jehova, clamor audietur à porta Piscium,
ejulatus à parte secunda *urbis*, & *sonitus* magnæ calamitatis à collibus. 11. Ejulate in-
colæ Machthesi, quia sublatus est omnis populus mercatorum, sublati sunt omnes qui
argentum adferebant. 12. Illo die adhibitis lucernis, scrutabor Jerosolimam & visitabo
viros, qui fecibus suis hærent, & apud animum suum negant à Jehova boni quidquam
aut mali fieri. 13. Eorum opes erunt direptioni & domus vastabuntur. Ædificabunt
domos, nec habitabunt; vineas plantabunt, nec earum vinum bibent. 14. Propin-
quus est magnus dies Jehovæ, propinquus, inquam, est & valdè festinat; vox diei
Jehovæ acerba est, & vehementer ibi resonat. 15. Dies iræ dies ille est, dies angustiæ
& rerum arctarum, dies vastitatis & desolationis, dies caliginis & tenebrarum, dies nu-
bilus & obscurus, dies tubæ & clangoris contra urbes munitas & speculas excelsas.
16. Angustiis homines premam, ambulabunt *palpantes* instar cœcorum, quia in Jeho-
vam peccarunt. 17. Effundetur sanguis eorum sicut pulvis, panisque erit instar ster-
corum. 18. Ne argentum quidem & aurum eorum poterunt eos liberare, die iræ Je-
hovæ, igne zelotypiæ ejus absumetur tota terra, quia extremo exitio, & quidem festi-
nato, omnes incolas terræ tollet.

Hortatur Propheta Judæos ad resipiscentiam, graviáque mala minatur Philistæis, Moabitis, Hammonitis. Chusæis & Assyriis.

1. EXPENDITE vos atque expendamini, gens nequaquam amabilis. 2. Antequàm CAPUT II.
pariat decretum, diésque transeat instar glumæ; antequàm dies fervoris iræ Je-
hovæ vobis incumbat; 3. quærite Jehovam omnes mansueti terræ, qui jus ejus exse-
quuti estis, quærite justitiam, quærite humilitatem, si fortè latere possitis, die iræ
Jehovæ.
4. Nam Gaza deserta erit, Ascalon in desolationem *redigetur*, Asdodum in meridie
expellent, atque Hekron eradicabitur. 5. Væ vobis, qui maritimum tractum incoli-
tis, ô gens Cherethæorum! verbum Jehovæ est contra vos, Chananæi, qui estis in
terra Philisthæorum; te, *ô terra*, *ita* perdet, ut nullus *tibi sit* incola. 6. Erit tractus
maritimus *refertus* habitationibus pastorum in cavernis, & minuti pecoris septis. 7. Erit
tractus reliquiarum domûs Judæ, qui in iis *locis* pascent, in ædibus Ascalonis vesperi
pecudes recumbent: cùm Jehova Judæorum Deus eos inviserit, eorúmque captivi re-
dierint.

8. Audivi, *inquit*, probra Moabi, & convicia Hammonitarum, quibus lacerarunt populum meum, cùm magnificè in eorum finibus loquerentur. 9. Propterea, *ut* vivo ego, ait Jehova *Deus* exercituum, Deus Israëlis, *sic* Moabus erit instar Sodomæ, atque Hammonitæ instar Gomorræ, locus relictus urticæ, fodina salis & perpetua vastitas. Reliquias populi mei expilarunt, & reliquiæ gentis meæ eos *vicissim* possidebunt. 10. Hoc illis *continget*, propter eorum superbiam, quia probris adfecerunt populum Jehovæ *Dei* exercituum, & magnificè contra eum sunt loquuti. 11. Formidandus erit iis Jehova, quia terræ Deos omnes emaciarit, & omnes insulæ gentium eum, è suo quæque loco, adorabunt.

12. Etiam vos Chusæi gladio meo confodiemini.

13. Extendet *Jehova* manum suam Aquilonem versùs, perdétque Assyrios, Ninivenque rediget in solitudinem, & siticulosum locum deserti instar. 14. Recubabunt in ea greges *&* quævis fera gentis, etiam Pelecanus, etiam Hericius in ejus malis punicis commorabuntur, vox cantantis in fenestra *audietur*, atque in limine solitudo *erit*, eo quod cedrinas ejus *ædes incolis* nudarit *Deus*. 15. Ea erat urbs quæ exsultabat, quæ securè degebat, quæ apud animum suum dicebat: ego sum *ejusmodi urbs*, ut præter me non sit *alia* ampliùs. Quomodo conversa est in vastitatem, & cubile ferarum! Quisquis super eam transibit sibilabit & manum suam commovebit.

Vaticinium in Jerosolimam & ejus incolas, quibus tamen, si resipuerint, reditus in priscas sedes, résque florentes promittuntur.

CAPUT III. 1. VÆ tibi, ô polluta & inquinata, urbs quæ *tenues* opprimis? 2. Non audivit vocem *Prophetarum*, disciplinam non admisit, Jehovæ non fidit; nec ad Deum suum accessit. 3. Principes ejus sunt in ea rugientes leones, judices ejus sunt lupi vespertini, qui non distulerunt exossare ad matutinum tempus. 4. Prophetæ ejus sunt leves perfidique homines, sacerdotes ejus polluerunt res sacras, & vim legi intulerunt. 5. Jehova justus in ea est, nec admittit iniquitatem; uno quoque mane judicium suum in lucem edit, nec umquam deficit, sed homo iniquus pudorem ignorat. 6. Excidi gentes, vastatæ sunt earum speculæ, ad solitudinem redegi earum vias, ita ut nemo per eas transeat, *sic* desolatæ sunt earum urbes *ut in iis* nec vir sit, nec incola. 7. *Tibi* dicebam: timebis me, admittes disciplinam, nec delebitur sedes tua, *nec* quidquam eorum, quibus pœnas de te sumsi, tibi incumbet; sed mane surrexisti atque omnia studia tua corrupisti. 8. Quapropter me exspectate, ait Jehova, ad diem, quo surgam ad prædam; nam moris mei est ut congregem gentes atque in unum cogam regna, ut in ea effundam iram meam, & omnem indignationis meæ fervorem; igne enim zelotypiæ meæ absumetur tota terra.

9. Postea convertam me ad populos, *concedámque iis* labia munda, ita ut omnes nomen Jehovæ invocent, atque uno humero ei serviant. 10. *E locis* quæ sunt trans flumina Chusitidis, supplices mei & filiæ dispersorum meorum, adferent ad me munus. 11. Eo die, pudore non adficieris *ô filia Sionis*, propter omnia illa facta, quibus in me deliquisti, nam amovebo à te exsultantes ob superbiam suam, nec ampliùs extolli perges in monte mihi sacro. 12. Faciam ut apud te supersit populus humilis & tenuis, qui speret in nomine Jehovæ. 13. Reliquiæ Israëlis iniquitatem non admittent, nec mendacium proferent, nec invenietur in eorum ore lingua dolosa; pascentur enim & recubabunt, nec quisquam eos terrebit. 14. Lætas voces mitte, filia Sionis, clamate Israëlitæ, gaude atque exsulta toto corde, filia Jerosolimæ. 15. Amovebit Jehova pœnas tuas, exinanibit hostem tuum, Rex Israëlis Jehova erit apud te, non ampliùs malum videbis. 16. Eo die dicent Jerosolimæ ne timeas, ô Sion, ne debilitentur manus tuæ. 17. Jehova Deus tuus est apud te, *qui* potens cùm sit, *te* servabit, propter te lætitiâ adficietur, silebit amoris tui causa, facietque ut exsultes cum lætis clamoribus. 18. Mœstos à tempore statuto collegi, erunt procul à te onus tibi impositum *&* opprobrium 19. En ego absumam omnes qui te tempore illo adfligent, servabo claudicantem ovem, atque expulsam *ad gregem* cogam. Faciam ut *Israëlitæ* laudem & famam consequantur, in omni terra in qua pudore suffusi fuerant. 20. Tempore illo vos reducam, *eo* tempore quo vos congregabo, famam enim & laudem, apud omnes populos terræ, vobis pariam, cùm vobis spectantibus unà cùm captivis vestris redibo, ait Jehova.

SOPHONIÆ PROPHETIÆ FINIS.

LIBER

LIBER
HAGGÆI PROPHETÆ.

Haggæus castigat Judæos, hortatúrque ad condendum Templum, quod exsequuntur.

1. ANni secundi Darii Regis, mense sexto & primo quidem die mensis, CAPUT
verba Jehovæ facta sunt, per Haggæum Prophetam ad Zorobabelem, I.
Sealthielis filium Judæ præfectum, atque ad Jehosuam Jehotsadaki filium,
Pontificem Maximum, his verbis: 2. sic dixit Jehova, *Deus* exerci-
tuum; populus hic dixit: nondum ædificandæ Ædis Jehovæ tempus
opportunum venit. 3. Fuit verò verbum Jehovæ, per Haggæum
Prophetam, in hanc sententiam. 4. An est tempus vobis habitandi domos vestras la-
queatas, dum Ædes hæc diruta est? 5. Nunc verò sic Jehova *Deus* exercituum, adten-
tendite animum, inquit, ad vias vestras. 6. Multam sementem fecistis, & paucas *fru-
ges in horrea* intulistis; comedistis, sed non ad satietatem; bibistis, sed non ad ebrieta-
tem; induistis *vestes*, sed non ut calefieretis; qui operam suam mercede locat, merce-
dem refert in loculum pertusum.

7. Sic verò Jehova *Deus* exercituum, adtendite animum ad vias vestras; 8. & adscendite
in montes, advehite ligna, atque Ædem hanc instaurate, eáque delectabor & gloriam
consequar ait Jehova. 9. Sperastis multùm, en verò *rem* ad parum *redactam* retulistis do-
mum; ego verò eam difflavi; cur verò? ait Jehova *Deus* exercituum. Propter Ædem
meam, quæ diruta est, dum quisque domum suam currit.

10. Propterea rorem à vobis cohibuerunt cœli, & terra proventum suum retinuit.
11. Vocavi siccitatem, in campos atque in montes; in triticum, in mustum, in oleum, &
in quæcumque terra profert, tum etiam in homines & pecudes, omnémque manuum
laborem.

12. Audierunt verò Zorobabel Sealthielis filius, Jehosua Jehotsadaki filius, & reli-
quus omnis populus vocem Jehovæ Dei sui, & verba Haggæi Prophetæ, quemadmo-
dum miserat eum Jehova eorum Deus, timuitque populus Jehovæ causâ. 13. Dixit
præterea Haggæus legatus Jehovæ, in legatione Jehovæ ad populum: ego vobiscum sum
ait Jehova. 14. Excitavit autem Jehova animum Zorobabelis, Sealthielis filii, animúm-
que Jehosuæ, Jehotsadaki filii, & animum totius reliqui populi; venerúntque & fecerunt
opus in Æde Jehovæ, *Dei* exercituum, *ejusdémque* Dei sui. 15. Die vigesimo quarto
mensis sexti, anno secundo Darii Regis.

Vaticinium Haggæi de præstantia Templi secundi, quâ prius superaturum erat: promissiones fertilitatis toti populo, & singularis protectionis divinæ Zorobabeli.

1. SEptimo verò mense, & quidem vigesimo primo die mensis, prolata sunt verba CAPUT
Jehovæ, per Haggæum Prophetam, in hanc sententiam. 2. Dic nunc Zoroba- II.
beli, Sealthielis filio, Judæ præfecto, & Jehosuæ, Jehotsadaki filio, Pontifici Maxi-
mo & reliquo populo. 3. Quis vestrûm superest, qui viderit hanc Ædem, in pristino
suo splendore? Quid verò *dicitis*, cùm hanc nunc videtis? Annon illi collata, est instar
nihili oculis vestris? 4. Attamen constanti esto animo, Zorobabel, ait Jehova; con-
stanti esto animo Jehosua, Jehotsadaki fili, Pontifex Maxime, & constante *etiam* ani-
mo esto, tu omnis terræ popule, ait Jehova, *rémque hanc* agite; nam ero ego vobiscum,
ait Jehova Deus exercituum. 5. Cùm fœdere, quod pepigi vobiscum cum Ægypto
egressi essetis, spiritus etiam meus inter vos perstat, nihil timeatis. 6. Sic enim dixit
Jehova *Deus* exercituum; adhuc semel, idque brevi, ego cœlos & terram, mare &
aridam *humum* tremefaciam. 7. Tremefaciam etiam omnes gentes & venient *qui erunt*
desiderium omnium gentium, & hanc domum gloria implebo, ait Jehova *Deus* exerci-
tuum. 8. Mihi est argentum & mihi est aurum, ait Jehova *Deus* exercituum. 9. Majoa
hujus posterioris Ædis erit gloria, quàm prioris, dicit Jehova *Deus* exercituum, &
loco huic pacem præstabo, ait Jehova *Deus* exercituum.

 10. Vige-

10. Vigesimo quarto die noni mensis; anno secundo Darii, *prolatum* est verbum Je-
hovæ, per Haggæum Prophetam, in hanc sententiam: 11. Sic dixit Jehova *Deus* exer-
cituum, interroga, quæso, de Lege Sacerdotes, & dicito: 12. Si quis ferat carnem sa-
cram, in ora vestimenti sui, tangátque orâ suâ panem, pulmentum, vinum, oleum,
aut quemvis *alium* cibum, an hæc fient sacra? reposuerunt verò Sacerdotes & negarunt.
13. Si verò, inquit, Haggæus, cadaveris causâ pollutus tetigerit hæc omnia, nonne
unumquodque immundum erit? Responderunt Sacerdotes & immundum pronunciarunt.
14. Subjecit verò Haggæus, & talis, inquit, populus hic, talis hæc gens, in conspe-
ctu meo, ait Jehova. Sic est omne opus manuum eorum, & quidquid offerunt illic im-
mundum est.

15. Nunc verò adtendite, quæso, animum *ad ea quæ contigerunt* ab hodierno die ad
superiores, antequàm ad condendum Templum Jehovæ lapis lapidi imponeretur, 16. an-
tequàm essent *lapides, si quis* veniebat ad acervum *quem oportuit esse* viginti *mensurarum*, erat
tantùm decem, & si quis veniebat ad cupam ad hauriendas quinquaginta è torculari, erat
tantùm decem. 17. Percussi vos uredine, rubigine & grandine omne opus manuum
vestrarum, nec tamen vos ad me *reduxi*, ait Jehova.

18. Adtendite, quæso, animum *ad ea quæ contigerunt* ab hoc die ad superiores, à die
vigesimo quarto mensis noni; atque à die quo fundamenta Ædis Jehovæ jacta, animum
etiam adtendite. 19. Annon sementis adhuc in horreo? Ad vitem, malum punicam
& oleam non protulit *ulla arbor* fructum; sed ab hoc die vobis benedicam.

20. Facta sunt etiam Jehovæ verba iterum ad Haggæum, vigesimo quarto die men-
sis, in hanc sententiam: 21. dic Zorobabeli, Judæ duci: ego tremefaciam cœlum &
terram, 22. subvertam solia imperiorum & perdam robur regnorum gentium, evertam
quadrigam & qui eâ vehuntur, descendent equi & sessores eorum *in pulverem*, quique gla-
dio fratrum suorum. 23. Die illo, ait Jehova *Deus* exercituum, adsumam te, ô Zo-
robabel Sealthielis fili, serve mi, & te ponam quasi *annulum* quo obsignantur *litteræ*,
quia te elegi, ait Jehova *Deus* exercituum.

HAGGÆI PROPHETIÆ FINIS.

LIBER
ZACHARIÆ PROPHETÆ.

*Propheta adhortatur Judæos ad pœnitentiam, iisque instaurationem ur-
bium Judææ, variis visis sibi ostensam, pollicetur.*

CAPUT I.

1. MENSE octavo anni secundi Darii, verba Jehovæ facta sunt ad Zacha-
riam, Berechiæ filium, Hiddonis nepotem, Prophetam in hanc sen-
tentiam: 2. Iratus est Jehova majoribus vestris. 3. Dic verò hisce:
sic dixit Jehova *Deus* exercituum: redite ad me, ait Jehova *Deus* exer-
cituum, atque ad vos redibo, ait Jehova *Deus* exercituum. 4. Ne si-
tis instar majorum vestrorum, ad quos vociferati sunt priores Prophe-
tæ, dicentes: sic dixit Jehova *Deus* exercituum: redite, quæso, à viis vestris pravis &
studiis malis, nec *tamen* audiverunt, neque adtenderunt mihi, ait Jehova. 5. Majores
verò vestri ubi sunt? Prophetæ etiam num in æternum vivunt? 6. Attamen verba &
instituta mea, quæ in mandatis dederam servis meis Prophetis, nonne pervenerant ad
majores vestros? Redierunt *ad saniorem mentem* & dixerunt: quemadmodum cogitaverat
Jehova *Deus* exercituum facere nobis pro viis & studiis nostris, sic se gessit erga nos.

7. Die vigesimo quarto undecimi mensis (is est mensis Sebat) anno secundo Darii,
facta sunt verba Jehovæ ad Zachariam, Berechiæ filium, Hiddonis nepotem, Prophe-
tam, in hanc sententiam: 8. Cùm vidissem noctu virum insidentem equo rufo, eum-
que inter myrtos, quæ erant in profunda valle, consistentem, sequerentúrque eum equi
rufi, gilvi & albi, 9. dixi: quinam sunt illi, Domine? Angelus vero qui me adloque-
batur,

batur, mihi, ostendam tibi, inquit, quinam sint isti. 10. Dixit qui constiterat inter myrtos: hi sunt, quos misit Jehova ad peragrandam terram. 11. Responderunt vero illi Angelo Jehovæ, qui constiterat inter myrtos & dixerunt: peragravimus terram, en verò tota terra sedet & quiescit. 12. Dixit verò Angelus Jehovæ: ô Jehova, *Deus* exercituum, quò usque non misereberis Jerosolimæ atque urbium ceterarum Judæ, quibus succenses jam ab hisce septuaginta annis? 13. Respondit autem Jehova Angelo, qui mecum loquebatur, bona verba, & consolatoria.

14. Dixit præterea mihi Angelus qui mecum colloquebatur; clama in hanc sententiam: sic dixit Jehova Deus exercituum: Jerosolimæ & Sionis causâ magnâ zelotypia adfectus fui. 15. Magnâ commotus sum ira in gentes securas, quæ cùm ego parum ei irascerer, in deteriorem partem sunt auxiliatæ. 16. Propterea sic dixit Jehova: reversus sum Jerosolimam misericordiâ *permotus*, atque in ea Ædes mea ædificabitur, ait Jehova *Deus* exercituum, & perpendiculum extendetur supra Jerosolimam. 17. Clama adhuc in hanc sententiam: sic dixit Jehova *Deus* exercituum, adhuc diffundent se urbes meæ præ felicitate, solabitúrque adhuc Jehova Sionem, & eliget adhuc Jerosolimam.

18. Sustuli postea oculos meos & subitò vidi quatuor cornua, 19. Dixique Angelo, qui mecum colloquebatur: quænam hæc sunt? ille verò, hæc sunt cornua, inquit, quæ ventilarunt Judam, Israëlem & Jerosolimam. 20. Tum ostendit mihi Jehova quatuor fabros. 21. Ego *itaque* quam ob rem faciendam, *inquam*, illi huc veniunt? Ille vero, *vidisti*, inquit, ea cornua, quæ ventilarunt Judam, ut nemo caput tolleret; hi venerunt ut ea deterrerent, útque ejicerent cornua gentium contra terram Judæ cornu tollentium eaque ventilando.

Visum viri funem mensorium gestantis, promissa de restitutione Israëlis & vocatione Gentium ad veri Dei cognitionem.

1. DEINDE etiam cùm oculos sustulissem, vidi subito virum funem mensorium manu gestantem; 2. & ego, quinam is, inquam, at ille mihi, mensum, inquit, Jerosolimam, ut quanta sit ejus latitudo & quanta longitudo videam. 3. En verò Angelum, qui mecum loquebatur, exeuntem, cui alter Angelus egressus occurrit; 4. eique, curre, inquit, adloquere puerum istum, in hunc modum: per pagos habitabitur, præ multitudine hominum & pecudum, quæ in ea erit. 5. Ego verò, ait Jehova, ei murus igneus circumquaque, & gloriæ intra eam ei ero. CAPUT II.

6. Heus vos! fugite è terra septemtrionali, ait Jehova; ad quatuor enim ventos cœli vos disjeci, ait Jehova. 7. Heus tu Sion! quæ habitas apud filiam Babylonis, eripe te. 8. Sic enim dixit Jehova *Deus* exercituum, *qui* post gloriam *Israëlis restitutam* misit me ad gentes quæ spoliaverunt vos; nam qui tangit vos tangit pupillam oculi ejus. 9. Nam mox agitabo in eas manum meam, & suorum servorum præda erunt; unde intelligetis Jehovam *Deum* exercituum esse; qui me miserit. 10. Hilares voces mitte & lætare, filia Sionis, quia mox veniam atque habitabo tecum, ait Jehova. 11. Se adjungent, eo tempore, gentes multæ Jehovæ, & fient populus meus. Habitabo apud te & me ad te missum, à Jehova *Deo* exercituum, intelliges. 12. Possidebit Jehova, *quasi* hereditatem, Judam, partem suam in terra *sibi* sacra, atque adhuc Jerosolimam eliget. 13. Sile, omnis caro, in conspectu Jehovæ, nam ex habitatione sibi sacra expergiscetur.

Jehosua Pont. Max. apud Dei tribunal accusatur & absolvitur, tum confirmatur in suo munere, adumbrationem quamdam Christi nobis suppeditat.

1. OSTENDIT postea mihi *Angelus* Jehosuam Pontificem Maximum stantem coram Angelo Jehovæ, atque adversarium stantem ad dextram ejus, ut ei adversaretur. CAPUT III.
2. Jehova verò adversario, increpabit te, inquit Jehova, ô adversarie, increpabit, *inquam*, Jehova, qui Jerosolimam elegit; Annon hic est titio erutus ex igne? 3. Jehosua autem vestitus squallidis vestibus, stabátque in conspectu Angeli, 4. *qui* stantes ante faciem suam adloquutus, ab eo, inquit, squallidas vestes amovete; eique, vide, ait, transtuli à te iniquitatem tuam, téque aliis vestibus indui. 5. Tum dixit imponant cidarim mundam capiti ejus, & capiti ejus cidarim mundam imposuerunt, induerúntque eum vestibus, dum adstaret Angelus Jehovæ.

6. Contestatus autem est Angelus Jehovæ Jehosuam his verbis: 7. sic dixit Jehova *Deus* exercituum, si in viis meis gradiaris atque observaveris quod observari jussi; tu etiam

etiam jus dices Ædi meæ, custodies atria mea, & locum tibi dabo inter stantes illos.
8. Audi, quæso, Josua Pontifex Maxime, tu sociique tui, qui in conspectu tuo habitant, quia sunt viri portentosi, mox etiam adducam servum meum Germen. 9. En lapidem, quem posui ante Josuam, cui uni lapidi insunt septem oculi, quos ego cælavi, ait Jehova *Deus* exercituum. Amovebo iniquitatem terræ illius, uno die. 10. Die illo, ait Jehova *Deus* exercituum, vocabitis quisque sodalem suum sub vitem & sub ficum suam.

Visum candelabri & duarum olearum, quod interpretatur Angelus de ædificatione Templi, per Zorobabelem, déque duobus Unctis.

CAPUT IV.

1. REDIIT Angelus mecum colloquens, méque excitavit, ut virum qui excitatur è somno. 2. Tum mihi, quid tu, inquit, vides? ego verò subitò vidi candelabrum totum aureum, cujus vertici imminent lenticula, septem lucernæ & septem infundibula lucernis quæ vertici ejus imminent. 3. Sunt & supra duæ oleæ, una ad dextram lenticulæ, altera ad sinistram. 4 Dixi deinde Angelo mecum colloquenti: quid hæc sunt, Domine. 5 Respondit verò Angelus mecum colloquens & mihi, nonne, inquit, nosti quid hæc sint? nescio, inquam, Domine.

6 Respondit ille & mihi, hæc sunt ait verba Jehovæ Zorobabeli, in hunc modum: non exercitu, neque potentiâ *hæc fient*, sed spiritu meo, ait Jehova *Deus* exercituum. 7. Quis tu es mons magne, coram Zorobabele? in planiciem *redigeris.* Educet lapidem caput *anguli*, resonnantibus vocibus: gratia, gratia illi!

8. Facta etiam sunt verba Jehovæ ad me, in hanc sententiam: 9. manus Zorobabelis fundarunt hanc Ædem, ejusdémque manus eam perficient: & scies me à Jehova *Deo* exercituum ad vos missum esse. 10. Quis sprevit diem parvorum *initiorum*? Lætabuntur ac videbunt pondus plumbeum in manu Zorobabelis. Septem illi *oculi sunt* oculi Jehovæ totam terram perlustrantes.

11. Tum ego illi, quid sunt duæ illæ oleæ, ad dextram & ad sinistram candelabri? 12. Subjeci: quæ sunt duæ illæ baccæ olearum, juxta duo infundibula aurea, quæ è superiore parte effundunt aurum? 13. Ille verò mihi, annon, inquit, nosti quid hæc sint? nescio inquam, Domine. 14. Hæc, *inquit*, sunt duo filii olei, stantes apud Dominum totius terræ.

Voluminis volantis, quo maledictio signabatur, atque Ephæ, cum massa plumbi & muliere insidente, quæ erant improbitatis symbola, visa.

CAPUT V.

1. CONVERSUS sum & sublatis oculis subitò vidi volumen volans. 2. *Angelus* verò mihi, quid tu, inquit, vides? Video, inquam, volumen quod volat; cujus longitudo est viginti cubitorum, latitudo decem. 3. At ille mihi, hæc est, inquit, maledictio quæ in totam terram egreditur; omnis enim fur hinc, sicut *habet* hoc *volumen*, innocens habetur, & quisquis pejerat, sicut *habet* hoc volumen, est sine noxa. 4. Illud emisi, ait Jehova *Deus* exercituum, veniétque domum furis, & domum pejerantis, per meum nomen, commorabiturque in media domo, & eam absumet, lignáque ejus & lapides.

5. Egressus dein est Angelus, qui mecum loquebatur, & mihi, tolle, inquit, oculos tuos, & vide quid sit id quod egreditur. 6. Quid hoc verò est, inquam? Hæc est, inquit, Epha quæ egreditur, hæc autem est eorum oculus per universam terram. 7. Simul etiam talentum plumbi ferebatur, atque hæc una mulier in media Epha sedebat. 8. Dixit autem *Angelus* esse improbitatem, projecitque eam in mediam Epham, atque in os ejus plumbi pondus.

9. Sublatis deinde oculis, vidi subitò duas mulieres egredientes, spiritúsque in earum alis erat; habebant autem geminas alas, instar alarum ciconiæ; & sustulerunt Epham inter terram & cœlum. 10. Angelo verò, qui loquebatur mecum, quonam, inquam, Epham auferunt? 11. At ille mihi, ut ædificent, inquit, ei Ædem, in terra Sinharitica, ut ibi collocetur atque in basi quiescat.

Visum & interpretatio quatuor quadrigarum. Corona capiti Jehosuæ imposita, quâ res prosperæ ei ejúsque posteris portenduntur, & Messias in eo adumbratur.

CAPUT VI.

1. CONVERSUS cùm essem, sublatis oculis subitò vidi quatuor quadrigas è duorum montium interstitio prodeuntes, montes autem illi erant ænei. 2. In quadriga prima, erant equi rufi; in secunda, nigri, 3. in tertia, albi; in quarta, maculis albis resperfi & phœnicei 4. Tum ego Angelo, qui mecum loquebatur, quænam, inquam, hæc sunt, Domine. 5. Respondit verò Angelus, & mihi, sunt, inquit, quatuor venti cœli, qui egrediuntur *è loco*, in quo stabant apud totius terræ dominum. 6. In ea equi nigri egrediuntur ad terram septentrionalem; albi post eos sunt egressi; maculis albis respersi egrediuntur in terram australem; 7. phœnicei verò egressi cupiebant perambulare terram, & dixit: ite, perambulate terram, quam permbulabant. 8. Dein mihi vocato, vide, inquit, egressi ad terram septentrionalem fecerunt ut spiritus meus in terra septentrionali quiesceret.

9. Verba Jehovæ postea ad me facta sunt in hunc modum: 10. Accipe ab iis qui è trnasmigratione redierunt, à Cheldaï, à Tobija & à Jedahja; ingredere eodem die domum Josiæ, Tsephaniæ filii, qui Babilone venerunt; 11. & sume ab iis argentum & aurum *quibus* facies coronas, quas impones capiti Jehosuæ, Jehotsadaki filii, Pontificis Maximi. 12. dum ei dices: sic dixit Jehova *Deus* exercituum: En virum cui Germini nomen est, in loco suo germen emittet, & Templum Jehovæ ædificabit. 13. Hic, inquam, ædificabit etiam Templum Jehovæ, referet *hinc* decus, sedebit & dominabitur, in solio suo, erit & Sacerdos in solio suo, & consilium pacis inter ambos, *Zorobabelem & Jehosuam*, erit. 14. Diademata autem erunt Chelemo, Tobijæ, Jedahjæ & Cheni, Tsephanjæ filio, ut sint monumentum in Templo Jehovæ. 15. Remoti quoque venient, & *quidpiam* in Templo Jehovæ ædificabunt, & scietis me ad vos missum esse à Jehova *Deo* exercituum; & *res* quidem erit, si voci Jehovæ Dei vestri auscultetis.

Quæstioni de Jejunio propositæ respondet, Deo jubente, Zacharias, & ostendit, sine morum emendatione inutilia esse jejunia.

CAPUT VII.

1. ANNO quarto Darii Regis, verba Jehovæ ad Zachariam facta sunt, die quarto mensis noni, Chislevi nempe. 2. Scharetser miserat ad Ædem Jehovæ Regem-melechum & viros ejus, ut Jehovam coram precarentur, 3. útque dicerent Sacerdotibus, qui erant in Æde Jehovæ Dei exercituum, & Prophetis; an flebo mense quinto, me separando, quemadmodum feci jam tot annos? 4. Tum facta sunt ad me verba Jehovæ *Dei* exercituum, ad hunc modum: 5. Dic toti populo terræ & Sacerdotibus: cùm jejunastis & planxistis, quinto & septimo mense, idque per septuaginta annos, an jejunastis mihi, mihi, *inquam*? 6. Cùm comedistis & bibistis, annon vobis comedistis & vobis bibistis? 7. Annon *audistis* verba quæ pronunciavit Jehova, per Prophetas priores, cùm Jerosolima etiamnum incoleretur, & tranquilla esset, urbésque suas circumquaque, meridiémque & planitiem habitaret?

8. Facta sunt etiam verba Jehovæ, ad Zachariam in hanc sententiam: 9. sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, sententiam ex vero judicantes ferte, benignè & misericorditer unusquisque ergo fratrem se gerat. 10. Viduam, pupillum aut peregrinum pauperem ne opprimatis, ne quisquam vestrum malum proximo, apud animum suum, moliatur. 11. Sed renuerunt adtendere, refractarium humerum præbuerunt, aurésque suas adgravarunt ne audirent.

12. Animum suum adamantinum reddiderunt, ne auscultarent Legi, ac verbis, quæ Jehova *Deus* exercituum, spiritu suo, per priores Prophetas mittebat; unde magna exorta est indignatio à Jehova *Deo* exercituum. 13. Contigit ut, quemadmodum clamaveram, nec *me* audiverunt; ita me clamore vocent, nec *eos* audiam, ait Jehova *Deus* exercituum. 14. Disjeci eos, instar procellæ ad quasvis gentes, quas minimè norant, terra post eos *ita* desolata est, *ut* nec transieris, nec rediens per eam sit; terram *alioqui* concupiscendam in vastitatem converterunt.

Promissio de instauratione Jerosolimæ, & concursu plurium Gentium in eam urbem Dei colendi causâ; quæ sunt adumbratio eorum, quæ, tempore Messiæ, erant futura.

CAPUT VIII. 1. FACTA sunt deinde verba Jehovæ Dei exercituum, in hanc sententiam: 2. sic dixit Jehova *Deus* exercituum: zelotypiâ magna commotus sum erga Sionem, gravi ira in eam exarsi. 3 Sic *tamen* dixit Jehova: revertar Sionem atque in media Jerosolima habitabo. Vocabitur Jerosolima urbs veritatis; & mons Jehovæ *Dei* exercituum mons sanctitatis. 4. Sic dixit Jehova *Deus* exercituum: Jerosolimæ fora incolent adhuc senes & anus, virique in quorum manibus, præ longævitate, scipiones erunt. 5. Fora urbis implebuntur pueris & puellis ludentibus. 6. Sic dixit Jehova *Deus* exercituum: si reliquiis hujus populi, *res* nimis difficilis videatur temporibus illis; etiámne mi difficilis videbitur? ait Jehova Deus exercituum.

7. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum, mox liberabo populum meum è terra orientali, éque terra, quæ est ad occasum solis. 8. Adducam eos, mediam Jerosolimam incolent, mihíque erunt illi quidem in populum, ego verò ero iis in Deum veracem & æquum. 9. Sic dixit Jehova Deus exercituum: confirmentur manus vestræ, ô vos qui auditis hæc verba ex ore Prophetarum, qui *sunt* eo tempore, quo fundata est Ædes Jehovæ *Dei* exercituum, ut Templum ædificaretur; 10. nam ante hæc tempora nulla fuit merces hominum, neque ulla merces jumentorum, exeunti & ingredienti nulla pax erat, præ angustia *temporum*; omnes enim homines inter se commiseram. 11. Nunc autem, non quemadmodum prioribus illis temporibus, me geram erga reliquias populi hujus, ait Jehova *Deus* exercituum. 12. *Erunt* enim hi pacata posteritas; vitis edet fructum suum, terra emittet proventum & cœlum rorem; faciámque ut reliquiæ populi hujus hæc omnia possideant. 13. Quemadmodum fuistis malè precandi formula inter gentes, ô domus Judæ, túque domus Israëlis: sic liberabo vos & bene precandi formula eritis, ne timeatis, sed confirmentur manus vestræ. 14. Nam sic dixit Jehova *Deus* exercituum: quemadmodum cogitavi malefacere vobis, cùm majoribus vestris iratus essem, ait Jehova *Deus* exercituum, nec *iis* peperci: 15. sic *cùm ad vos* redii, cogitavi hisce temporibus de beneficiis in Jerosolimam atque in domum Judæ conferendis; ne timeatis. 16. Hæc sunt autem quæ facietis, loquimini vera unusquisque cum proximo suo, ex vero & jure pacato judicate in urbibus vestris. 17. Nemo vestrûm apud animum suum malum moliatur proximo suo; jusjurandum falsum ne ametis; hæc enim omnia odio habeo, ait Jehova.

18. Facta sunt etiam verba Jehovæ, Dei exercituum, in hunc modum: 19. sic dixit Jehova, *Deus* exercituum; jejunium quarti, quinti, septimi & decimi *mensis* erunt *conversa* in lætitiam, hilaritatem & festas solemnitates domui Judæ; veritatem modò & pacem amate. 20. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum: adhuc *erit tempus* quo venient populi & incolæ urbium multarum. 21. Ibunt incolæ unius ad alteram, & dicent: eamus ad precandum Jehovam coram, ad quærendum Jehovam *Deum* exercituum; *eáque respondebit* etiam ego ibo. 22. Venient populi multi & validæ gentes ad quærendum Jehovam *Deum* exercituum Jerosolimæ, & Jehovam coram precandum. 23. Sic dixit Jehova, *Deus* exercituum: erit, temporibus illis, cùm adprehendent decem viri ex omnibus linguis gentium, adprehendent, *inquam*, oram vestis viri Judæi, dicentes: ibimus vobiscum, nam audivimus Deum adesse.

Vaticinia de terra Chadrachena, Damascena, Chamathæa, Tyria, Sidonia & Philistæa. Excitatur Jerosolima ad gaudendum, excipiendúmque Messiam, promittitúrque conversio Gentium ad Deum verum.

CAPUT IX. 1. ORATIO. Verbum Jehovæ *audietur* in terra Chadrachena, & in Damascena quiescet; nam ad Jehovam convertentur oculi hominum & omnium Tribuum Israëlis. 2. Chamatha fines in ea habebit, Tyrusque & Sidon, quia sapientissima fuit. 3. Ædificavit sibi Tyrus munimentum, coacervavitque argentum instar pulveris, atque aurum instar luti platearum. 4. Mox eam Dominus expellet, copias ejus in mari fundet, & ipsa igne absumetur. 5. Videbit hoc Ascalon & timebit, ut & Gaza quæ vehementer dolebit, & Hekron quia speciei ejus eam pudebit. Peribit Rex Gazæ, nec

Aſcalon coletur. 6. Habitabit ſpurius Aſdodi & ſuperbiam Philiſthæorum exſcindam.
7. Poſtea tamen amovebo ſanguinem ex ejus *populi* ore, ac res abominandas è dentium
ejus interſtitio, & reliquiæ etiam ejus erunt Dei noſtri; eritque inſtar ducis in Juda, &
Hekronita ut Jebuſæus. 8. Caſtrametabor ad Ædem meam, *liberaboque eam* ab exerci-
tu *illac* transeunte & redeunte; non ampliùs tranſibit per eos exactor; nunc enim *rem*
vidi oculis meis.

9. Vehementer exſulta, ô filia Sionis, & clange, ô filia Jeroſolimæ; mox Rex tuus
tibi veniet juſtus & liberatus, ſed humilis & vectus aſino & quidem pullo aſinæ. 10. Ex-
ſcindam currum ex Ephaaïmo, equumque è Jeroſolima; exſcindetur & arcus bellicus,
adloquetúrque de pace *Rex* gentes, ditióque ejus *erit* à mari ad mare, atque à flumine
uſque ad fines terræ. 11. Tu quoque, *ô Sion*, *ſervabere* ſanguine fœderis tui, emittám-
que captivos tuos è ciſterna, ubi nulla eſt aqua. 12. Redite, ô vincti, ad munimen-
tum ſpei, etiam hodie tibi nuncio me duplum tibi redditurum. 13. Tetendi enim mi-
hi Judam, *quaſi* arcum, & implevi Ephraïmum, *quaſi pharetram*. Concitavi filios tuos,
ô Sion, contra filios tuos, *ô terra* Javanis, & converti te in gladium viri fortis. 14. Je-
hova ſupra eos conſpicietur, jaculum ejus fulguris inſtar exibit, Dominus Jehova tubâ
clanget, & in procellis meridianis procedet. 15. Jehova, Deus exercituum, proteget
eos. abſument & ſubjicient lapidibus fundæ, bibéntque & tumultuabuntur, quaſi vi-
num bibiſſent; implebunt ſe quaſi pelvim, aut tamquam angulum altaris. 16. Libera-
bit Jehova eorum Deus populum ſuum inſtar minuti pecoris, quia lapilli coronæ ſe ſe
extollunt ſupra eorum terram. 17. Nam (quanta eſt bonitas ejus & quanta pulcritu-
do?) frumentum adoleſcentes, & muſtum ad cantum excitabit virgines.

Propheta docet confugiendum eſſe ad Deum, & beneficia quæ ab eo exſpectari debeant docet, tum de reditu Iſraëlitarum è variis terrarum oris agit.

1. PETITE à Jehova pluviam, tempore ſerotinæ *pluviæ*, ac Jehova excitatis fulge- Caput X.
tris vobis copioſum imbrem, & unicuique herbam in agro dabit. 2. Nam
Theraphi loquuti ſunt inania, atque harioli mendacium viderunt, ſomnia falſa narrarunt,
atque inanibus *verbis* conſolati ſunt *qui eos conſuluerint*; ideò abierunt inſtar ovium, at-
que in humilem ſtatum redacti ſunt; quia carebant paſtore. 3. Contra paſtores exarſit
ira mea, & de arietibus pœnas ſumam; inviſet enim Jehova *Deus* exercituum gregem
ſuum, domum Judæ, atque hunc habebit quaſi ornatum equum in prælio. 4. Ab hoc
enim angulus, ab hoc paxillus, ab hoc arcus bellicus, ab hoc egreditur omnis exactor
ſimul. 5. Erunt ſicut viri fortes, conculcantes lutum intervallorum *aciei*, in prælio,
& pugnabunt, quia Jehova iis aderit; at ſeſſores equorum pudore adficientur. 6. Cor-
roborabo domum Judæ & domum Joſephi liberabo, & reducam, quia ſum eorum mi-
ſertus & erunt quemadmodum *erant* cùm non repuliſſem eos; quia ego ſum Jehova eo-
rum Deus, eoſque exaudiam.

7. Erunt inſtar viri fortis Ephraïmitæ, lætabitúrque cor eorum quaſi vino, filii etiam
eorum videbunt & gaudebunt, exſultabit cor eorum in Jehova. 8. Sibilo iis ſignum
dabo, eóſque congregabo, atque augebuntur ut aucti fuerant. 9. Disjeci eos per populos,
ſed in locis remotis memores erunt mei, vivéntque, cum ſuis filiis, & revertentur. 10.
Reducam eos ex Ægyptia terra, éque Aſſyria congregabo, atque in terram Galahadi-
ticam & Libanum intromittam, nec invenietur iis locus. 11. Tranſibit per mare an-
guſtiæ, percutiétque in mari fluctus, atque exſiccabuntur omnia profunda fluminis; de-
jicietur ſuperbia Aſſyrii, & ſceptrum *ab* Ægypto recedet. 12. Corroborabo eos in Jeho-
va, & in nomine ejus ut ambulent operam dabunt, ait Jehova.

Vaticinium de pœnis Judæis infligendis ob ſua ipſórum Paſtorúmque flagitia, cum adumbratione Meſſiæ, & ſtulti Paſtoris deſcriptio.

1. APERI Libane tuas fores, ut ignis cedros tuas abſumat. 2. Ulula abies, quia Caput XI.
cecidit cedrus, quoniam illuſtres *viri* ſunt ſpoliati; ululate quercus Baſanis,
quia dejecta eſt ſilva munita. 3. *Audiatur* vox ululatûs paſtorum, eò quòd eorum ma-
gnificentia ſit devaſtata; *audiatur* vox rugitûs leunculorum, quia deſolata eſt Jordanis ſu-
perbia.

4. Sic dixit Jehova Deus meus, paſce minutas pecudes mactandas; 5. quas poſſeſſo-

res

res earum occidunt & vendunt, nec delinquunt, & dicunt: Benedictus sit Jehova, quòd sim ditatus; nec earum pastor iis parcet. 6. Neque enim ulteriùs incolis terræ parcam, ait Jehova; & mox faciam ut quisque incidat in proximi sui & Regis sui manum; ut tundant terram nec eos manui eorum eripiam. 7. Pavi ergo minutas pecudes occidendas, profectò pauperes gregis, & sumsi mihi duas virgas, atque unam quidem vocavi Suavitatis alteram verò Dolentium. 8. Occidi tres pastores mense uno, méque eorum tæduit, ut & *ipsi* me fastidiverant. 9. Tum dixi, non pascam vos, moriens moriatur, exscindenda exscindatur, devoret unaquæque carnem alterius. 10. Deinde sumsi virgam meam Suavitatis, quam abscidi, ut frangerem fœdus quod pepigeram cum omnibus populis. 11. Irritum factum est die illo, & intellexerunt pauperes gregis, qui me observant, verbum hoc esse Jehovæ. 12. Dixi verò illis: cedò mercedem meam, si ita vobis videatur; sin minùs, ne facite. Adpenderunt ergo mercedem meam, triginta argenteos. 13 At Jehova mihi, abjice, inquit, ad figulum egregium illud pretium, quo *opera mea* ab iis æstimata est; itaque acceptos triginta argenteos abjeci ad figulum, in Æde Jehovæ. 14. Tum abscidi virgam alteram meam Dolentium, ut fraternitatem inter Judam & Israëlem abrumperem.

15. Tum Jehova mihi, sume tibi, inquit, adhuc stulti Pastoris instrumentum, 16. mox enim excitabo Pastorem in hac terra qui exscisas *pecudes* non viset, parvam non quæret, eam cui fractum quidpiam erit non curabit, stantem *etiamnum* non sustentabit; sed carnem pinguium comedet, earúmque ungulas franget. 17. Væ Pastori nihili, qui deseret pecudes, *qui* gladium supra brachium *gestabit* & ad oculum dextrum! brachium ejus arescet, atque oculus dexter caligabit.

De Judæorum liberatione, tum etiam de vocatione Gentium, déque effusione Spiritus sancti in Judæos, ut Messiæ cædem lugeant.

CAPUT XII. 1. ORATIO, *quæ complectitur* verba Jehovæ ad Israëlem. *Hæc*, ait Jehova, qui cœlum extendit, terram fundavit & spiritum hominis in eo formavit. 2. Mox ego faciam ut Jerosolima fiat scyphus trepidationis omnibus populis circumquaque, atque etiam Judæ, qui erunt in obsidione Jerosolimæ. 3. Tempore illo faciam ut sit Jerosolima pondus grave omnibus populis, quotquot id ferent lacerabuntur, & contra eam omnes terræ gentes colligentur. 4. Tempore illo, ait Jehova, percutiam omnem equum stupore & sessorem ejus amentiâ. In domum Judæ aperiam oculos, omnémque equum populorum cæcitate feriam. 5. Dicent duces Judæ, apud animum suum, robur mihi *sunt* incolæ Jerosolimæ in Jehova, *Deo* exercituum, eorúmque Deo. 6. Eo tempore, faciam ut duces Judæ fiant instar fornacis ignis inter ligna, atque instar accensæ facis in manipulis, absuméntque ad dextram & ad sinistram omnes populos circumquaque; habitabitúrque etiamnum Jerosolima loco suo, ubi est *nunc* Jerosolima.

7. Jehova autem liberabit tentoria Judæ, *ut erant* antea, ne augeatur gloria domûs Davidis, & gloria incolæ Jerosolimæ supra Judam. 8. Eo tempore, proteget Jehova incolam Jerosolimæ, eritque qui impegerit, eâ ætate, instar Davidis & domus Davidis instar Dei, Angelíve Jehovæ in eorum conspectu. 9. Tempore illo dabo operam ut gentes omnes, contra Jerosolimam venientes perdam.

10. Effundam verò in domum Davidis atque in incolam Jerosolimæ spiritum gratiæ & precum, adspiciéntque me, qui transfixerint, & plangent ejus causâ, ut plangunt propter unigenitum, amarè eum deflebunt, ut primogenitum amarè flent. 11. Die illo magnus erit planctus Jerosolimæ, qualis fuit planctus Hadadrimmonis in valle Megiddonis. 12. Planget autem *cùm* terra, *tum* singulæ familiæ seorsim, familia domûs Davidis seorsim, uxorésque *Davidis posterorum* seorsim; domus Nathanis seorsim, & uxores *Nathanis posterorum* seorsim, 13. familia domûs Levis seorsim, & uxores Levitarum seorsim; familia Simehis seorsim, & uxores ejus posterorum seorsim; 14. omnes familiæ reliquæ seorsim, & earum mulieres seorsim.

Vaticinia de Idololatriæ & Pseudoprophetarum exstinctione, mortéque Messiæ.

CAPUT XIII. 1. TEMPORE illo, erit fons apertus domui Davidis & incolis Jerosolimæ peccati & immunditiei causâ. 2. Eodem tempore, ait Jehova *Deus* exercituum, exscindam

dam nomina idolorum è terra hac, nec memorabuntur ampliùs. Prophetas etiam & spiritus immundos abigam ex eadem terra. 3. Si quis adhuc vaticinatus fuerit, ei pater ejus & mater qui eum genuerunt, non vives, inquient, quia mendacium es in nomine Jehovæ proloquutus; confodiéntque eum pater ejus & mater, eò quòd fuerit vaticinatus. 4. Eodem tempore pudebit Prophetas quemque visi sui, cùm vaticinatus fuerit, nec pallium villosum ampliùs induent, ut fallant. 5. Dicet *quispiam* non sum ego Propheta, sed agricola, nam homo plebeius me comparavit ab adolescentia mea. 6. *Erit verò*, qui ei dicat: quid *sibi volunt* plagæ istæ inter manus tuas? qui, inquiet, percussus sum domi *hominum*, qui me amabant.

7. O ensis expergiscere in pastorem meum, in virum proximum mihi, ait Jehova *Deus* exercituum, percute pastorem, & spargentur oves, & convertam manum meam in parvos. 8. In tota hac terra, ait Jehova, partes duæ *eorum qui* in ea *erunt* exscindentur atque interibunt, sed tertia in ea superstes erit. 9. Immittam tertiam illam partem in ignem, conflabo eos, ut conflatur argentum, exploraboque eos ut exploratur aurum. 10. Is *populus* invocabit nomen meum, cum exaudiam, & dicam: populus meus ille est: is verò, Jehova, inquiet, est Deus meus.

Vaticinia de Jerosolimæ exscidio, prædicatione Evangelii, apud Judæos, vocatione Gentium ad cognitionem veri Dei, & pœnis de hostibus eredentium sumendis.

CAPUT XIV.

1. VENIET dies Jehovæ, quo spolia tua in te dividentur, *ô Jerosolima*. 2. Faciam ut conveniant omnes Jerosolimam, ad *ejus* oppugnationem, urbs capietur, diripientur domus ejus, mulieres vitiabuntur, dimidia pars urbis in captivitatem egredietur, at reliquus populus ex urbe non exscindetur.

3. Egredietur verò Jehova & pugnabit contra eas gentes, eo modo quo die prælii pugnat. 4. Stabunt eo die pedes ejus in monte olearum, qui est ante Jerosolimam ad orientem. Diffindetur verò mons olearum, dimidiâ sui parte ad orientem & occidentem, maximâ valle; recedet verò dimidia pars montis ad septemtrionem & dimidia ad miridiem. 5. Tum fugietis per vallem montium, quia partinget vallis montium Atsalam usque; & fugietis quemadmodum fugistis terræ motum temporibus Huzziæ, Judæ Regis. Tunc veniet Jehova Deus meus & omnes sancti *erunt* tecum. 6. Eo die non erit lux, *sed* rari radii, & spissitudo *nubium*. 7. Erit unus ille dies (Jehovæ notus) neque dies, neque nox, sed *qualis* tempore vespertino lux est. 8. Eodem tempore egredientur aquæ vivæ Jerosolimâ & dimidia quidem earum pars *defluet* ad mare orientale, *alteráque* dimidia ad mare occiduum, nec æstate, aut hieme deerit.

9. Fiet Jehova Rex totius terræ, tempore illo erit unus Jehova & nomen ejus unum. 10. Erit circumquaque tota terra veluti planities, à Geba ad Rimmonem, ad austrum Jerosolimæ, extolletúrque *urbs* & incoletur suo loco, à porta Benjaminis ad locum usque portæ prioris, *& inde* ad portam usque angulorum, & à turre Chananelis ad torcularia Regia. 11. Eam incolent, nec erit ampliùs quod devoveatur, sed securè habitabitur Jerosolima.

12. Hæc autem erit plaga quâ Jehova percutiet omnes populos, qui bellum gesserint cum Jerosolima; contabescet caro cujusque, dum ipse in pedibus suis consistet, oculi ejus liquescent in foraminibus suis, & lingua in ejus ore tabe conficietur. 13. Eo tempore erit perturbatio magna inter eos à Jehova, adprehendet quisque manum proximi sui, atque ei manum suam imponet. 14. Juda bellum geret cum Jerosolima, colligentur opes omnium gentium finitimarum; aurum, argentum & vestes maximo numero. 15. Plaga autem equorum mulorum, camelorum, asinorum & omnium jumentorum, quæ erunt in castris illis, similis erit ei plagæ.

16. Quicumque verò erunt reliqui ex omnibus gentibus, quæ venerint contra Jerosolimam, *eò* adscendent quotannis, ut adorent Regem Jehovam *Deum* exercituum, & diem festum Tabernaculorum celebrent. 17. Quisquis non adscenderit, è familiis terræ, Jerosolimam, ut adoret Regem Jehovam Deum exercituum, in eum non demittetur imber. 18. Si quæ familia Ægypti non adscenderit, neque venerit, nec *aliis* se adgregarit, incumbet ei plaga, quam Jehova imponet Gentibus, quæ non adscenderint ad celebrandum festum Tabernaculorum. 19. Hæc erit pœna peccati Ægyptiorum atque omnium Gentium, quæ ad celebrationem festi Tabernaculorum

eò se non contulerint. 20. Tempore illo tintinnabulis equorum inscriptum erit Sacrum Jehovæ, erúntque lebetes in Æde Jehovæ, instar pelvium *quæ sunt* ad altare. 21. Omnis lebes Jerosolimæ atque apud Judam erit sacer Jehovæ exercituum, veniéntque sacra facientes, ut ex iis *carnem* sumant, inque iis coquant, nec erit ampliùs eodem tempore, Chananæus in Æde Jehovæ *Dei* exercituum.

ZACHARIÆ PROPHETIÆ

FINIS.

LIBER
MALACHIÆ PROPHETÆ.

Propheta Judæis ingratum animum erga Deum & impietatem exprobrat, prædicitque fore ut ab aliis Gentibus, per totum terrarum orbem castiùs & religiosiùs colatur.

CAPUT I.

1. RATIO, *quæ complectitur* verba Jehovæ ad Israëlitas facta, per MALACHIAM. 2. AMAVI vos, ait Jehova, & dicitis: quanam in re nos amasti? Nonne Esavus frater fuit Jacobi? ait Jehova. Atqui amavi Jacobum, 3. Esavum verò odio habui, ideóque montes ejus in vastitatem redegi, & possessionem ejus draconibus deserti *concessi*. 4. Si dixerint Idumæi: ad paupertatem redacti sumus, sed revertemur & diruta instaurabimus; sic dixit Jehova *Deus* exercituum: ædificabunt illi, at ego diruam: vocabúntque eos *alii* fines improbitatis & populum cui Jehova in perpetuum irascitur. 5. Oculi vestri *rem* videbunt, & dicetis: magni fiat Jehova, è finibus Israëlis.

6. A filio honorari oportet patrem & à servo dominum; si ergo pater sum, ubi est honor mihi exhibitus? Si dominus ego sum, ubi est mei timor? Dicit *hæc* Jehova, Deus exercituum, vobis Sacerdotibus, qui nomen meum, *inquit*, spernitis, & dicitis: qua in re nomen tuum despeximus? 7. Atqui in meo altari panem impurum offertis & dicitis: quanam in re te polluimus? Hoc ipso, quod dicitis, mensa Jehovæ despicitur. 8. Quando admovetis *victimam* cæcam, quam mactetis, negatis malum *esse*; quando admovetis claudam & ægrotam, malum *esse* negatis. Offer illam præfecto tuo, an illi placebit, aut rationem tui habebit? ait Jehova, Deus exercituum. 9. Nunc verò orate Deum, ut misereatur nostri (hoc è manu vestra prodire potuit) si *fortè* rationem vestri habebit, ait Jehova *Deus* exercituum. 10. Quis est inter vos, qui claudat ostia *sine mercede*? non incenderitis ignem in altari meo gratis. Nequaquam delector vobis, ait Jehova *Deus* exercituum, nec munus è manibus vestris acceptum habeo.

11. Nam ab ortu Solis, usque ad occasum, magnum *erit* nomen meum, apud Gentes, in omni loco, nomini meo offeretur suffimentum, & munus mundum; magnum enim erit nomen meum, apud Gentes, ait Jehova Deus exercituum. 12. Vos autem id polluitis dùm dicitis, mensa Jehovæ contaminata est, proventus ejus vilior est, quàm ut comedatur. 13. Dicitis etiam: en fatigat *nos sacerdotale munus*, idque respuistis, ait Jehova *Deus* exercituum, offertisque *victimam à feris* raptam, claudam atque ægrotam, simúlque offertis munus *farreum*; an verò hisce è manu vestra *acceptis* delectarer? ait Jehova. 14. Maledictus sit homo dolosus, in cujus grege cùm sit masculus, mactat tamen corruptam *victimam* Domino; quia sum Rex magnus ait Jehova, *Deus* exercituum, & nomen meum formidandum est apud Gentes.

Castigat

Castigat Propheta Sacerdotes pravos, Israëlitas qui ex aliis Gentibus uxores duxerant, aut qui Judæos malè habebant, & rectum esse contendebant quod Deo displicebat.

1. NUNC ad vos præceptum *hoc pertinet*, ô Sacerdotes. 2. Nisi auscultaveritis & CAPUT
nisi animum adjeceritis ad tribuendam nomini meo gloriam, ait Jehova *Deus* ex- II.
ercituum, mittam in vos maledictionem, faustis precibus vestris maledicam, & ideò etiam
maledicam, quòd *rem* ad animum non revocastis. 3. Corrumpam vobis sementem, &
spargam stercus in vultus vestros, stercus festorum vestrorum & vos feret ad se. 4. Tum
scietis me ad vos misisse hoc præceptum, ut sit fœdus meum cum Levi, ait Jehova
Deus exercituum. 5. Fœdus meum, cum eo fuit vitæ & pacis, dedique eas *cum* timore,
ac me reveritus est & nomine meo territus. 6. Lex veritatis in ore ejus fuit, nec in la-
biis ejus inventa est iniquitas, in pace & recto animo incessit mecum, & multos ab ini-
quitate revocavit. 7. Nam labiis Sacerdotis par est servari scientiam, & legem ab ejus
ore requiri; quia est legatus Jehovæ *Dei* exercituum. 8. At vos recessistis à via, offen-
diculo fuistis multis in Lege & fœdus Levis fregistis, ait Jehova *Deus* exercituum.
9. Faciam etiam ego, ut sitis contemti & humiles toti populo: quemadmodum vos via-
rum mearum observantes non fuistis, & rationem habuistis hominum in Lege.
10. Annon pater est unus omnibus nobis? annon Deus unus nos creavit? cur ergò
perfidus est quisque erga fratrem suum, violato fœdere Majorum nostrorum? 11. Per-
fidus fuit Juda, résque abominanda facta est apud Israëlem & Jerosolimæ, quia conta-
minavit Juda sanctitatem Jehovæ, qui *eum* amaverat, & filiam Dei alieni uxorem duxit.
12. Exscindet Jehova viro, qui hoc fecerit, vigilantem & respondentem è tentoriis Ja-
cobi & offerentem munus Jehovæ *Deo* exercituum.
13. Etiam hoc secundò facitis, operitis lacrimis altare Jehovæ, fletúque & vocifera-
tione *violatis*, ne ulteriùs respiciat munus vestrum, accipiátque gratam oblationem è ma-
nu vestra. 14. Dixistis verò: quanam in re? Quia Jehova testis est inter te & inter
uxorem adolescentiæ tuæ, erga quam te perfidè gessisti, cùm socia tua sit & conjugali
fœdere tecum conjuncta. 15. *Hoc* non fecit unus *ille*, in quo excellens fuit spiritus.
Quid verò unus ille quærebat? *A* Deo posteritatem. Cavete ergo vobis, in spiritu ve-
stro, nec in uxores adolescentiæ vestræ perfidè vos gerite. 16. Si oderit *quispiam* uxo-
rem, eam dimittat, ait Jehova Deus Israëlis, & vestimento suo injuriam tegat, ait Je-
hova *Deus* exercituum. Cavete ergo vobis ex animo, nec perfidi sitis.
17. Molestiâ adficitis Jehovam verbis vestris, & dicitis: quanam in re molesti ei fui-
mus? *in ea fuistis* quod dicitis: quemcumque, qui malè se gerit, gratum esse Jehovæ,
iisque eum delectari; aut, ubi est Deus justus?

Vaticinium de ante ambulone Messiæ, & castigationes Judæorum quòd defraudarent decimas, & quererentur de Providentia Divina, denique promissiones & minæ ad tempora Messiæ pertinentes.

1. MOX ego præmittam Angelum meum, qui ante me viam paret, statímque postea CAPUT
veniet in Regiam suam Dominus, quem quæritis, & Angelus fœderis, quem III.
desideratis; en venit, ait Jehova Deus exercituum. 2. Quis verò sustinebit diem, quo
veniet? & quis consistet, cùm conspicuus factus erit? Erit enim instar ignis *metallum*
conflantis atque instar smegmatis fullonum. 3. Sedebit conflans & purgans argentum,
mundabit Levitas, eósque ut aurum & argentum excoquet, & Jehovæ meritò munus
farreum offerent. 4. Tum gratum erit Jehovæ munus Judæ & Jerosolimæ, ut diebus
antiquis & priscis annis. 5. Tum accedam ad vos *ut adsim* judiciis, eróque testis para-
tus in maleficos, in adulteros, in perjuros, in defraudantes mercenarium mercede suâ,
in opprimentes viduam & pupillum, in eos qui aversantur peregrinum, nec metuentes
sunt mei, ait Jehova *Deus* exercituum.
6. Ego enim Jehova non mutor, sed vos, filii Jacobi nequaquam desinitis. 7. A
temporibus Majorum vestrorum recessistis ab institutis meis, nec eorum observantes fui-
stis. Revertimini ad me, & revertar ad vos, ait Jehova *Deus* exercituum, dicitis verò,
quanam in re revertemur? 8. An defraudari par est Deum ab homine, ut me defraude-
tis? Quanam verò in re te defraudavimus? aitis. In decima, *inquam*, & oblatione elatâ.

9. Di-

9. Diris devoti estis, & me, ô tota gens, defraudatis. 10. Totam decimam vestram
adferte in Ærarium, ut in mea Æde sit pastus. Tum probate me, in hac re, ait Je-
hova *Deus* exercituum, nisi catarractas cœli vobis aperuero, atque effudero vobis bene-
dictionem, adeò ut non sit satis *horreorum ad eam excipiendam*. 11. Increpabo vestrâ cau-
sá absumentem, nec corrumpet vobis fructum terræ, neque orbabit vos fructu vitis ru-
ri. 12. Prædicabunt vos beatos omnes terræ, quia terra optata eritis, dixit Jehova
Deus exercituum.

13. Dura sunt contra me verba vestra, ait Jehova; dicitis verò: quid diximus con-
tra te? 14. Dixistis: frustra colitur Deus, quid enim emolumenti nobis est, quòd ob-
servavimus id quod observari jussit, & quod pullati coram Jehova *Deo* exercituum in-
cessimus? 15. Nunc verò beatos prædicamus superbos, etiam qui res improbas perpe-
trarunt; prole augentur, explorarúntque Deum & evaserunt. 16. Tum verò unà collo-
quuti sunt timentes Jehovæ, adtendítque Jehova atque audiit; scriptus est etiam coram
eo liber commentarius timentium Jehovæ, & reputantium nomen ejus. 17. Erunt au-
tem mihi, ait Jehova *Deus* exercituum, quo die peculium faciam, & parcam iis, quem-
admodum quisque filio suo, à quo colitur, parcit. 18. Redibitis vero & videbitis *quid
intersit* inter innocentem & sontem, inter colentem Deum, & eum qui non colit.

Vaticinium de die adventûs Messiæ, postquam Elias antecesserit.

CAPUT IV. 1. NAM mox adveniet Dies ardens instar fornacis, & *quo* omnes superbi, atque
improbitati addicti stipulæ erunt, quam dies veniens incendet, ait Jehova
Deus exercituum, qui nec radicem, nec ramum eis relinquet. 2. Orietur verò vobis
nominis mei timentibus sol justitiæ, in cujus alis est sanitas; & crescetis instar vitulorum
saginatorum. 3. Conculcabitis improbos, nam pulvis erunt sub plantis pedum vestra-
rum, tempore quo *rem* confectam dabo, ait Jehova *Deus* exercituum. 4. Memores esto-
te Legis Mosis, servi mei, quam mandavi illi imponendam toti Israëli, in Chorebo,
institutorúmque & jurium ejus. 5. Mox ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequàm
veniet dies Jehovæ magnus & terribilis. 6. Revocabit autem ille animum patrum ad
filios, atque animum filiorum ad patres, ne veniat & terram ad internecionem per-
cutiat.

MALACHIÆ PROPHETIÆ

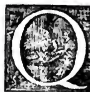
FINIS.

DISSER-

DISSERTATIO CRITICA
DE
POESI HEBRÆORUM

Ao. 1688. primum edita, in Bibliotheca Universali Tomo IX.

Qui Linguæ Hebraicæ cognitione aliqua imbuti sunt, sciunt omnes, quanto studio viri docti à duobus retro seculis illam illustrare fuerint conati; iidem non ignorant, plures in quærendis Poëseos Hebraicæ regulis diu laborasse, plerosque tamen de earum inventione desperasse, & si qui eas reperisse sibi visi sunt, ipsos à vero aberrasse, statim ab aliis demonstratum fuisse. Cum v. gr. *Franciscus Gonarus*, hujus Poëseos regulas sese investigasse arbitratus, librum cui titulum fecit [a] *Lyram Davidis* edidisset, *Ludovicus Cappellus* [b] exiguo libello omnia ejus fundamenta subvertit. Eandem & nos hic metueremus sortem, nisi alia plane via incessissemus. Confidimus enim, nihil à nobis affirmatum iri, quod non ipsa Linguæ Hebraicæ natura certisque principiis nitatur; præterquam quod de veritate regularum proponendarum, ex earundem applicatione ad librum Psalmorum & alia veterum Hebræorum poëmata, nobis constitit.

Cum tamen fieri facile possit, ut quis amore falsæ etiam opinionis, quam ipse ut novum inventum amplectitur, abripiatur, aut aliqua saltem ex parte fallatur, maluimus cogitata nostra publico judicio exponere, ut vel errores hinc inde à nobis commissi corrigerentur, vel nostra opinio aliorum calculis novisque accedentibus rationibus firmaretur, vel denique ea omnia quæ fundamento isti superstruximus, si infirmum esse compertum fuerit, omnino supprimerentur. Breviter igitur Hypotheseos nostræ rationes proponemus, eidemque confirmandæ responsiones ad objecta quædam subjuncturi.

I. Primo loco observamus, non omnes linguas omnis generis versibus idoneas esse. Sunt enimvero linguæ, ut Græca & Latina, idoneæ versibus, quos *metricos* vocabimus, i. e. qui per pedes ex syllabis longis brevibusque constantes mensurari possunt: aliæ contra sunt linguæ, quarum Poësis unice consistit in certo syllabarum gratam auribus modulationem formantium numero, sive versus eodem sono terminentur sive non. Talis est lingua Gallica, tales etiam sunt pleræque omnes linguæ, quarum usus hodie vulgo obtinet; versus enim metrici, quos *Desportes* aliique Poëtarum nostrorum facere conati sunt, tanquam duri & contra indolem linguæ Gallicæ facti, contemti fuerunt. Eadem etiam est ratio Linguæ Hebraicæ, Syriacæ & plerarumque Orientalium, quæ facile *ὁμοιοτέλευτα* suppeditant, versus autem metricos ferre non possunt, quod *Josephus Scaliger* Animadv. in Eusebium p. 7. jamdudum notaverat.

[a] Lugduni Bat. 1637. in 4.
[b] Salmurii 1643. in 12.

Utinam vero vir iste magnus rationes sententiæ suæ in medium protulisset, quo pacto censuras quorundam doctorum evitasset! Non equidem affirmare ausim, Scaligerum easdem rationes, quæ mox exponentur, in animo habuisse; crediderim tamen, per Censores illius mihi jam licere eadem affirmare, quæ ille affirmaverat. En igitur rationes, quæ mihi persuadent, versus metricos Lingua Hebraica non magis quam Gallica fieri posse.

1. Versus metrici fieri non possunt, ubi verba transponere non licet. Non enim semper suppetit vocum aut formularum variæ quantitatis copia ad sensa nostra exprimenda. Sæpe certis quibusdam vocibus, quæ propter quantitatem suam nonnisi certo loco in poëmate stare possunt, uti cogimur; sublata igitur alias voces transponendi licentia, istis locus concedi nequit, quo pacto Poëtis plurimæ voces eriperentur, adeoque crux figeretur, imo Poësis metrica plane destrueretur; si quis v. gr. in isto Lucani versu:

Bella per Æmathios plusquam civilia campos

vocem *civilia* suo quem occupat loco moveret, & in aliam regionem collocaret, modulatio versus statim periret. Hoc apud eos qui quid sit quantitas norunt probatione non eget: qui verò hoc ignorant, de his judicare nec possunt nec debent.

Atqui lingua Gallica verborum transpositiones non fert; Non possumus nomina adjectiva pro lubitu transponere, sed alia substantivis necessario præponenda alia necessario postponenda sunt, dicimus *un grand Prince*, non vero *un Prince grand*, *un cheval noir*, non autem *un noir cheval.* Hunc verborum ordinem neque in soluta neque in ligata oratione licet invertere. Apud Hebræos etiam, quoties nihil subintelligitur, substantivum adjectivo semper præponitur, ut בן חכם ben chacam, *filius sapiens*, non *chacam ben.* Latinis autem Græcisque perinde est, sive adjectivum præcedat sive sequatur.

Gallis porro non licet transponere Pronomina. Non possumus aliter dicere quàm *mon pere*, *ma mere*, &c. Imo ne quidem illa omittere licet, nisi certis casibus, ubi omissio ista longa periphrasi suppletur; cùm Latini & Græci æque dicant *Pater*, ac *mi Pater*. & *Pater mi* Hebræi verò eodem modo constricti tenentur quo Galli; *præfixis*, *suffixis*, & pronominibus

eorum separatis constanter in eodem situ manentibus. Neque ullum eorum omittunt, excepto pronomine *relativo*; omissionis enim pronominum possessivorum exempla repertum iri vix credo.

Denique Galli non possunt transponere nomen substantivum, quod ab alio regitur. Non potest dici *de David les Pseaumes*, pro *les Pseaumes de David*. Quod verò *Ronsardus* aliique illius temporis Poetæ tales transpositiones usurparunt, id inde factum est, quod linguam Gallicam ad formam Latinæ detorserunt, quæ quidem licentia, cui non diu venia data erat, jam à Poësi Gallica penitus exulat. Pari modo apud Hebræos substantivum quod ab alio regitur semper præcedit, ut דברי שלמה dibre Schlomo, *verba Salomonis*, nunquam vero *Schlomo debarim*. Quod si aliquando per *hypallagen* locum permutant, licentiæ magnæ, quæ rara est, id adscribi debet.

Cum ergo linguarum Orientalium pleræque eundem perpetuo verborum ordinem servent, fieri nequit, ut versus metrici illis linguis eleganter scribantur. Imò vero simile est, Græcos Latinosque propter hanc ipsam rationem, ut nimirum versus metricos facere possent, naturalem verborum ordinem transponere cœpisse, quod *Vossius*, libro *de Poëmatum cantu & viribus rythmi* p. 41. observavit.

2. Altera ratio, quæ versus metricos Græcis Latinisque reddit faciles, est varia apud ipsos terminatio casuum; absque eo si foret, dubito utrum versus Græci aut Latini componi possint. Contra apud Gallos singuli casus eodem modo terminantur, adeoque omnium quantitas eadem est quæ nominativi, omnesque in Poësi metrica non nisi unum atque eundem pedem faciunt. Eodem modo res se habet cum lingua Hebraica; unde necessario consequitur, eam non magis quàm nostram vestibus metricis idoneam esse. Porro Hebræi aliique Orientales duas tantum numeri pluralis terminationes habent, masculinis apud Hebræos in IM, femininis in OTH terminantibus. Si quis ergo ista lingua versus metricos scribere vellet, pluralia pro eodem pede semper adhibere cogeretur.

3. Tertia ratio, quæ compositionem versuum metricorum linguâ Gallicâ impedit, est multitudo syllabarum longarum & paucitas brevium; de quo facile constare potest, dummodo quis primo quoque libro Gallico in manus sumto aliquot versus legere velit. Eadem linguæ Hebraicæ est ratio, cujus syllabas longas non illas voco, quibus Massorethæ unam ex quinque vocalibus, quæ longæ appellantur, supposuerunt, dubito enim, utrum punctatio ipsorum semper certa sit, sed illas voco longas, quæ propter plures diversasque consonantes sequentes, quicquid Grammatici contra dicant, omnino breves esse nequeunt, ut prima syllaba vocis חפצו *chephtso*, & postrema syllaba omnium vocum in consonante *mobili* terminantium, quoties vox sequens ab alia consonante mobili incipit, v. gr. syllaba posterior verbi *balac* in vocibus הלך בעצת *balach bagnatsath*, non potest brevis esse & dactylum *balac-ba* facere, ut ostendit *Cappellus* in refutatione *Gemari* p. 22. & *seqq*. His positis cuivis, qualemcumque locum librorum Poëticorum Scripturæ inspicienti, tantus syllabarum longarum numerus statim sese offeret, ut appareat versus metricos ex iis omnino componi non posse. Si qui autem versus metricos componere tentarunt, nullam illius rei habuerunt rationem: quod æquè absurdum est, ac si quis neglecta syllabarum quantitate versus Græcos Latinosque scribere aggrederetur.

Objiciet forte aliquis versus Rabbinorum juniorum, in quibus *Buxtorfius*, libro scripto & *Thesauro* suo adjuncto, tanquam in versibus metricis pedes quæsivit. Facillimum autem foret ostendere, quod omnino deceptus fuerit, cùm Rabbini nonnisi ad cæsuras numerosque syllabarum adtendant, ipsorumque licentiæ, ut plurimum, in pronunciatione aut suppressione τοῦ *scheva* simplicis vel compositi consistant. Ista fusius persequi jam non vacat, confidimus autem, omnes qui vel supremis labris Hebraïca degustarunt, noruntque quid sit modulatio nostrorum versuum ὁμοιοτελεύτων, sola exemplorum ab ipso *Buxtorfio* allatorum lectione ultro in nostram sententiam concessuros. Accidit autem nescio quo fato, ut illi qui ad studium linguarum Orientalium animum adjungunt, propriam linguam plerumque excolere negligant, quæ forte caussa est, cur Poëseos Hebraïcæ ratio hactenus non fuerit perspecta.

4. Abunde ni fallor ostendimus, versus metricos lingua Hebraïca scribi non posse: notandum autem est, hoc ipsum versus ὁμοιοτελεύτους hac lingua reddere faciles, cùm enim casus & pronomina suffixa, ut & omnia pluralia similiter desinant, tanta inde similium sonorum terminationumque multitudo exoritur, ut vix omni studio adhibito evitari possint. Et hæc ipsa versus ejusmodi componendi facilitas ipsis apud Hebræos originem dedisse videtur, nam ut acutè *Vossius* p. 25. libri citati disserit: „Ipsa „natura unà cum cantu hanc poëseos rationem mortalibus tradidit. Et sanè (inquit,) „si quis puerorum canere incipientium morem „observet, quomodo nempe illi, dum verba „næniæ suæ aptare conantur, ut cantum impleant, eadem vocabula pluries soleant „repetere, in hac quoque balbutie & battologia vulgaris rythmicæ rudimenta inveniet. „Neque enim negari potest, quin eædem voces repetitæ faciant consonantiam, si non „elegantem & jucundam, maximè tamen naturalem & perfectam, multarumque gentium „usu comprobatam; licet delicatiores homines „imprimis ab eo sibi caveant, vitiosumque „existiment, si in carminum fine idem vocabulum sibi consonet."

II. Hæc cum ita sint, nemini mirum videbitur, si asserimus, Poësin Hebraïcam nonnisi in versibus ὁμοιοτελεύτοις, iisdemque valde irregularibus consistere. Indoles linguæ Hebraïcæ, ut videmus, aliud versuum genus respicit; neque difficulter concipimus, Hebræos nationem parum cultam, non multum curasse, ut carmina sua ad regulas artis formarent, quod Arabes & Rabbini postea fecerunt.

Vossius observavit, non Arabes, Persas atque Afros solùm, verùm Tartaros etiam, & Sinenses, pluresque Americanas gentes aliam Poësin quàm versuum in eodem sono terminantium non agnoscere. Quin vero simile est, populos Septentrionales, qui occidente imperio Romano Europam occuparunt, tales versus ha-

habuisse; monachosque sequentium seculorum compositionem versuum similiter desinentium sive *leoninorum*, qui in veteribus *Officiis* Ecclesiasticis magno numero Latinè scripti reperiuntur, ab illis didicisse. Britannorum veterum fragmenta quædam poëtica adhuc supersunt, quale *Usserius* Brit. Ant. p. 254. refert *Thalassieni* cujusdam; quem Bardorum principem appellat, & Justiniani temporibus vixisse testatur.

1. Cùm verò populis Septentrionalibus, quantum quidem constat, nullum cum Orientalibus intercesserit commercium, ab illis ad istos argumentum non valebit. Arabibus ergo insistemus, primoque loco observabimus, duo Poëseos Arabicæ distinguenda esse tempora. Diu illa regulis caruit, & unice ex versibus aliquo modo similiter desinentibus absque certa mensura constitit. Nihilominus si qui libri toti versibus ejusmodi irregularibus scripti erant, illi eleganti stylo exarati judicabantur, sive versuum interdum vario, interdum verò per integrum Poëma eodem. Talis erat Poësis Arabica, cum Alcoranus ederetur, h. e. ante medium seculi septimi. Totus iste liber fere versibus similiter desinentibus constat, licet periodi admodum sint inæquales: & ex quo prodiit, adeò bene scriptus esse videbatur, ut ipse Mahometus jactarit, ad elegantiam styli sui ne Angelos quidem nec Dæmones assurgere posse; unde concludimus, rationem hanc scribendi à longo jam tempore apud Arabes, laudatam fuisse, aliàs aut impostor ipse hanc methodum non selegisset, aut lectoribus suis non ita placuisset. Qui post ipsum scripserunt, eum imitari conati sunt, quod plures eruditi observarunt, præcipue *Jo. Fabricius* Dantiscanus, in specimine Arabico, ubi inter alia scripta Arabica edidit tractatum *El-berir*, auctoris in Asia celeberrimi, qui stylum Alcorani omnium optime assecutus est. Si quis suis oculis hæc videre velit, conferat librum istum cum Alcorano, aut minimum cum Suratis XII. & LXIV. ab Erpenio Arabicè, & Latinè editis.

Posset forte aliquis objicere, hos non tam esse versus, quam orationem solutam verbis in eodem sono alicubi desinentibus, cùm dimensio non sit æqualis; ne verò de vocibus litigemus, respondemus ab initio hanc Poësin aliam non fuisse; id quod constat ex versibus *Ali* aliorumque Poëtarum Mahometo contemporaneorum, quorum scripta apud Arabes adhuc supersunt. Cùm verò gens Arabum longissimo tempore ab aliis divisa fuerit, ita ut nulla peregrinatio in Arabiam penetraret, existimamus ipsorum consuetudines antiquissimas fuisse, quo primum tempore exteris innotuerunt. Licet enim Poësis illorum sero demum ad nostram notitiam pervenerit, minimè inde sequitur novam esse atque nuperam. Neque mirum videri debet, istam Poësin per multa secula valde imperfectam fuisse, cùm populi isti ea ætate studia, artes atque scientias ignorarent.

Post Mahometi demum tempora sub *Al-Raschid* Calipha exeunte seculo VIII. eruditus Arabs, *Al Chalin Ebn Ahmed Al Farachidi* dictus, Poësin in artem redegit. Hæc ars non consistit in syllabarum longarum breviumque distinctione, sed unice in versibus similiter desinentibus, in numero syllabarum & observatione cæsurarum quarundam, cui sese adstringunt, sollicite distinguentes consonas mobiles & quiescentes. Si quis hæc accuratius scire velit, adeat libellum *Samuelis Clerici*, eruditi Angli, Oxonii A. 1661. in octavo editum, cujus titulus est: *Scientia metrica & rythmica, seu Tractatus de Prosodia Arabica.*

2. Habent etiam Æthiopes Poësin versibus similiter desinentibus; illa verò magis ad veterem quàm ad novam Arabicam accedit, si fides *Ludolfo*, qui Hist. Æthiop. Lib. IV. c. 2. n. 38. eam ita describit: *Poësis*, inquit, *Æthiopum constat unice ex versibus similiter desinentibus, si omnino similiter desinentes appellare licet consonas ejusdem ordinis, quæ versus finiunt, quamvis vocales sint diversæ.* Addit, varii generis ipsos habere versus, quorum specimina in nova sua Grammatica Æthiopica & in Commentario, qui sub prælo esse dicitur, se allaturum promittit.

3. Si quis jam quærat, cuinam Poëseos generi Hebraïca sit simillima, respondemus, veteri Arabum Poësi. Hebræi enim nunquam artes valde excoluerunt, neque ornandæ linguæ suæ aut styli elegantiæ operam dederunt. Agriculturæ toti dediti, frequens commercium cum vicinis gentibus, à quibus forte scientias acquirere potuissent, non inierunt. Hoc ex veteribus ipsorum libris patet, in quibus nulla loca eruditione plena reperiuntur, quâ Græcorum & aliarum, quæ ad scientias animum applicuerunt, gentium libri scatent. Habuerunt nihilominus Hebræi inde ab initio Reipublicæ Cantica Versusque, quibus laudes Dei celebrabant, Historiamque gentis suæ narrabant. Hoc testantur Cantica Mosis & Liber *Bellorum Domini*, qui continebat Collectanea Poëmatum, ut patet ex Jos. X. 13. 2 Sam. I. 18. Non ergo paradoxum erit, si dicamus, Poësin Hebraïcam æque atque Arabicam, non fuisse valde regularem atque expolitam. Si sciremus, qualis fuerit Poësis Ægyptiorum veterum, possemus in Hebraïca easdem regulas quærere, cùm verosimile sit, Mosen ab illis rationem componendorum versuum didicisse. Cum autem de ea nihil nobis constet, oportet inquirere in regulas poëticas gentium vicinarum, Arabum puta atque Æthiopum, & videre utrum Poësis Hebraïca, illis sit similis. Id quod modò fecimus demonstravimusque, in Lingua Hebraïca aliam Poësin locum habere non posse.

Superest ut præcipuas illius regulas tradamus, easque libris Hebræorum Poëticis applicemus.

III. Cùm Poësis Hebraïca nunquam in artem redacta fuerit, non possumus multas illius regulas proponere, quæ tum demum à Poëtis observari solent, postquam studio formatæ sunt. Id unum ergo nobis relinquitur; ut per animadversiones quasdam generales naturam hujus Poëseos explicemus.

1. Est Poesis cujus versus similiter desinunt, uti nostri, quod & jam observavimus, & mox in clariori luce collocabimus.

2. Versus isti similiter desinentes sæpe parum sunt accurati, ut Arabum, de quibus caput ultimum *Prosodiæ Arabicæ* jam citatæ videri potest. Rabbini, qui Poësin suam ab Arabibus mutuati sunt, bene distinguunt versus similiter desinentes in tria genera. Primum est, cum

duo versus in eadem consona eademque vocali finiunt, licet litera præcedens diversa sit, sicut אבד *abad* & פקד *phakad:* hoc genus vocant versus *tolerabiles*. Secundum genus est, quando duæ postremæ consonantes congruunt, ut אמר *emor* & שמר *schmor*; hi versus secundum ipsos *justi* sunt. Tertium genus est, quando tres postremæ consonæ congruunt, ut ספרים *spharim* & דברים *dbarim*, hi sunt versus *laudabiles*. Licentiam esse dicunt quando duo versus desinunt in vocibus, quarum pronunciatio congruit literis diversis existentibus, ut סכה *succha*, & צוקה *tsouka*. Alia sed minor licentia est, ubi versus terminantur vocibus, quæ non in eadem sed affini vocali finiunt, si v. gr. earum una finiat in *schurec*, altera vero in *cholem*, ut חמות *thamouth* & חברות *thichroth*. Cum distinctiones istæ indoli linguæ Hebraïcæ consentaneæ, Arabumque distinctionibus simpliciores sint, nihil impedit, quo minus eas veteri Hebræorum Poësi applicemus. Observamus igitur, licet in veteri Hebræorum Poësi plerique versus sint *justi* atque *laudabiles*, non paucos etiam reperiri magis minusve *tolerabiles*. Durissimi sunt quorum non nisi ultima vocalis congruit, verbis finientibus in *quiescente* cujus sonus non auditur, ut תה *tha*, תי *thi*, תו *tho*, &c. בה *ba*, בי *bi*, בו *bo*, &c. Si quis exempla talium versuum ex Poësi recentiori petita videre cupiat, eos consulat, qui de Poësi Hispanica scripserunt, quibus versus, Rabbinis *tolerabiles* dicti *assonantes*, reliqui verò *consonantes* vocantur.

3. Versuum similiter desinentium numerus non est certus atque fixus. Psalmo II, 3, 5. v. gr. quinque sunt versus in מו *mo*, qui nonnisi duobus versibus in *ac* commatis quarti interdistinguuntur. Dantur Psalmi quorum singuli penè versus in eodem sono finiunt, qualis est Ps. CXIX. qui fere totus in ךָ *cha* finit. Arabum Poëmata similia sunt, Poëma *Tograi* dictum totum finit in *li*, Poëma vero *Abu-el-ula* in *la*, &c. Ordo etiam versuum in eodem Psalmo non idem, sed versibus nostris irregularibus, quos pro lubitu collocamus, plane similis est. Forte etiam alicubi, modulationem sufficere rati, terminationem similem non quæsiverant; sunt enim loca quædam Psalmorum, ubi versus non similiter finiunt, licet sensui nihil deesse videatur, ut in fine Psalmorum CXI. & CXII. Ita linguis quæ hodie in usu sunt, Anglica puta atque Italica, optimi versus scribuntur, observatis tantum numeris quibusdam modisque absque eo ut similiter definant.

4. Raro versus sunt æque longi. Nimirum videtur, Hebræos de hac re plane non fuisse sollicitos: ubi duo versus ejusdem mensuræ sese sponte obtulerunt, eos non rejecerunt, at æqualitatem istam mensuræ non quæsiverunt. Quod ostendit, Poësin illorum non fuisse elegantissimam.

5. Cum Hebræi non habeant longas Periodos, versus ipsorum raro longi sunt. Tales sunt versus Psalmi CXIX. cæteri verò tam breves sunt, ut quidam duabus tantum syllabis constent, perinde ut nostri versus irregulares & fortuiti. Et hæc forte est ratio, cur Hymnum vocent מזמור *mizmor*, à זמר *zamar*, quæ vox significat *scindere:* quia stylus eorum admodum est concisus, ita ut ad exprimendam versuum modulationem in lectione unius ejusdemque Periodi spiritus aliquoties suspendendus sit. Hoc verbum fateor in conjugatione *Piel* significat *canere*, sed significatio ꝩ *Piel* derivatur à significatione ꝩ *Kal*; atque hodienum apud Arabes, qui versus suos in varias cæsuras scindendo decantant, *zamara* significat *canere*.

6. Cum Poësis Hebraïca parum sit regulatis, non potest non abundare licentiis circa versus similiter desinentes. Maxima secundum Rabbinos illa est, quæ literas diversas, dummodo earum similis sit pronunciatio, in fine versuum admittit. Cùm enim poëmata ad cantum potius atque recitationem quàm ad lectionem pangerentur, non tam solliciti erant ut oculis placerent, quàm ut aures demulcerent. Licet igitur versus in diversas literas desinentes legentem offendere possent, non ægre tamen admittebantur, quia auribus ingrati non erant. Ita v. gr. Ps. I. 3. יהגה *jehgueh* componitur versui in פלגי *phalgue* desinenti, & commate 5. משפט *mischpat* cum עדת *adath*.

7. Eadem modulatio in versibus Hebraïcis observatur, quæ in nostris, excepto quod cæsuras fere negligunt, sine quibus nostri versus recitari nequeunt. Cæsuræ autem in versibus Hebraïcis non valde sunt necessariæ, quia nostris plerumque multo sunt breviores, imo sæpe tam breves, ut cæsura locum habere non possit.

8. Hebræi æque ac pleræque aliæ gentes in Canticis suis versus habent quos repetunt, ut videre est Ps. CXVIII. & CXXVI. Illud autem apud ipsos singulare est, quod versus intermedii aliquando non similiter desinant, cujus rei exemplum extat in Psalmorum modò citatorum posteriori.

9. Illud etiam aliquando affectant Hebræi, ut versus suos à certa quadam litera incipiant. Octo v. gr. priores versus Ps. CXIX. incipiunt à litera א, octo sequentes à ב & ita porro usque ad finem Alphabeti. Idem Ps. XXXVII. observatur, ubi non singuli quidem versus, sed singulæ strophæ ab aliqua literarum alphabeti ex ordine incipiunt. Unde Psalmos quosdam versibus acrostichis constare conjecimus; observavimus etiam, primas diversorum versuum literas junctas sensum gignere: cùm verò irregularitas versuum impediat, quo minus singulorum initia certo cognoscantur, cùm item casu fortuito evenire possit, ut primæ literæ sensum forment, nihil de eo asseverare ausi sumus.

10. Non opus est, ut de stylo poëseos Hebraïcæ multis hic agamus, cùm eadem fere illius sit ratio, quæ alterius cujuscunque Poëseos. Hoc tantum notamus, Poëseos Hebraïcæ elegantiam istud cum Græcorum Poësi commune habere, quod verba & loquendi modos à Dialectis vicinis, Linguæ puta Chaldaïcæ, mutuatur. Exempla extant Ps. CIII 3, 4, 5. CXVI. 7, 12. ubi *suffixa* Chaldaïca reperiuntur. Aliud notatu dignissimum occurrit, Ps. II. de quo infra agetur. Hæc observatio maximi est momenti ad loca quædam explicanda, erroresque quosdam librariorum, quibus ratio versuum similiter desinentium, aliàs ubique conspicua, turbatur, corrigendos.

His regulis positis, alias rationes speciales afferemus, quibus simul firmabitur, quod hactenus generatim adstruximus, Poësin nimirum

He-

Hebræorum veteri Arabum Poësi esse similem.

IV. Viri quidam docti * cum versus similiter desinentes in libris Poëticis Veteris Testamenti passim deprehenderent, illos casui fortuito non verò Scriptorum sacrorum studio originem debere existimarunt. Hujus opinionis, falsitatem sequentia demonstrant:

1. Ipse omnes Psalmos in versus similiter desinentes disposui, ex quo opere, si in lucem prodiret, veritas hypotheseos à nobis in medium allatæ ad oculum pateret. Idem in aliis librorum Poëticorum, Hymnorumque in Pentateucho Judicibusque repertorum locis tentavi. Ubique satis feliciter successit, paucis quibusdam exceptis, cujus rei rationes infra indicabimus. Nemo igitur postea in animum inducet, ut credat, versus similiter desinentes in poëmatibus veterum Hebræorum casui fortuito adscribendos esse. Fieri enim non poterat, ut hoc ipsis inadvertentibus toties accideret: si vero ipsis scientibus hoc factum est, ideo factum est, quia ratio Poëseos ipsorum tales versus exigebat. Exemplo rem illustrabimus circa finem hujus Dissertationis.

2. Observatur, easdem voces citra necessitatem sæpe repeti, tantum ut versus similiter desinant: ita Ps. CL. vox *baleloubou*, plurimæque aliæ, quas allegare supersedemus, alibi repetuntur.

3. Sæpissime porro voces ejusdem soni, quas sensus proprie non exigebat, in fine versuum repetuntur. Ita אבד abad, *periit*, aliquoties cum עד ad, *semper*, reperitur. Ex quo planum fit, neque casum fortuitum neque phraseos necessitatem effecisse, ut harum vocum altera alteri componeretur, sed studium voces similiter desinentes adhibendi. Absque quo si esset, non toties vicinæ reperirentur.

4. Ubique fere videre est, versus similiter desinentes produxisse alium similem imo duos interdum aut tres, quos phrasis non necessario requirebat, talis est *MO*, Ps II. cujus septem versus charactere Latino sic exprimuntur:

Eth mosrotheMO
Venaschlicha mimmennou abotheMo
Joscheb baschamajim jischAK
Adonai jilAG
LaMO
Az jedabber eleMO
Bappho oubacharono jebahaleMO

Dubium mihi non est, Auctorem hujus Psalmi versus in O desinentes studiose affectasse; tertius enim neutiquam erat necessarius, cum sufficeret dicere: *jilag vaiedabber elemo*. Imo si Poësis Hebraïca in hoc non consistebat, debebat versus istos ὁμοιοτελεύτους, qui aliàs aures offenderent, *suffixo* HEM adhibito evitare. Idem quod hic asserimus confirmatur, Ps. CXVIII.

5. In quibusdam Textus Hebraïci locis versus similiter desinentes non reperiuntur, ubi simul & sensus admodum involutus & verborum ordo Linguæ Hebraïcæ indoli contrarius est: sin autem verba ordini naturali, quem constructio exigit, restituantur, non tantum sensus clarus planusque fit, verum etiam versus similiter desinunt. Unde jure concludimus, verba prius fuisse transposita, & versus similiter desinentes, cum sensui congruant, à Poëta sacro quæsitos fuisse. En sensum commatis 6. & 7. Psalmi IX. secundùm ordinem quem hodie servant ad verbum redditum: *Perdidisti impium, delevisti nomen* IPSORUM *in perpetuum; inimicus, vastationes completæ sunt in seculum, & diruisti urbes, memoria ipsarum periit*, IPSI *vel* IPSÆ. Quam impedita sit constructio ista nemo non videt, clarius autem videbit, qui fontes Hebraïcos adire potest. In eodem isto loco neque versus similiter desinunt. Levi autem mutatione, quæ aliis locis parallelis firmatur, facta, & versus similiter desinunt, & verba sensum planum facilemque fundunt, regularemque constructionem habent. *Perdidisti impios, delevisti nomen ipsorum in perpetuum, inimicus periit, vici urbesque dirutæ sunt in seculum, destruxisti ipsas & memoriam ipsarum.* In his verbis sensus, qui prius obscure videbatur, plane cernitur. Quin etiam constanter observavimus, locis obscurioribus versus similiter desinentes difficillime reperiri; unde verosimili ratiocinatione concluditur, obscuritatem istam, vel à transpositione, vel ab omissione vocis aut literæ, sine qua versus similiter desinere nequit, oriri. Sensus è contra facilis est, quoties versus similiter desinentes facile reperiuntur. Si brevitas, qua hic adstringimur, id permitteret, magnum exemplorum numerum afferremus; unicum tantum apponemus ex Ps. XVI. initio, quod versio Genevensis additis quibusdam vocibus, quæ charactere Romano hic expressæ conspiciuntur, ita reddidit: „Protege me *Deus* fortis, quia ad te confugi. *Anima mea*. dixisti „ Jehovæ, tu es Dominus, bonitas mea ad te „ non *pertingit*, *sed* ad sanctos qui sunt in terra, & *ad* claros *ejus* viros, quibus delector. „ Angustiæ eorum, qui currunt *post* alium „ *Deum* multiplicabuntur." Sensu, quamvis interpretes multa suppleverint, satis obscuro verbisque impeditis. In Hebraïco autem difficultas longe major est propter punctuationem quorundam vocum, & propter literas quasdam, necessario vel addendas vel immutandas. Inde est quod locus iste Interpretibus crucem fixit, unde nemo illorum sese expedire potuit. Nos vero illum locum, prius à nobis emendatum, ita vertimus: *Protege me Deus, quia in te speravi. Dixi Jehovæ, tu es Dominus, omnis spes mea in te sita est. Magno numero iverunt ad cynædos, qui sunt in terra tua, magnates delectantur in illis, idola sua alienorum Deorum studiose multiplicarunt.* Ne longum faciamus, conversionis nostræ rationes reddere non aggrediemur, sufficiet quod nonnisi illa posita Versus in eodem sono desinunt.

6. Constat apud omnes Criticæ Veteris Testamenti peritos, in versione LXX. Interpretum verba reperiri, quæ in Textu Hebraïco desunt. Talia loca in Psalmis æque ac in aliis libris occurrunt. Istud autem observatu dignum est, quod alicubi Textus Hebræi versus jam non similiter desinunt, fient autem ὁμοιοτέλευτοι, si verba Versionis Græcæ addantur. Unde patet, illa verba à librarii- Hebræis omissa adeoque restituenda esse. Psalmo I. 4. v. gr. LXX. bis posuerunt οὐχ' οὕτως *non sic*, quod in Hebræo hodierno semel tantum occurrit: ope verò simili

* Vid. Buxtorf. in Prosod. Hebr.

milis

milis terminationis comperimus hanc phrasin bis ponendam esse. Alius locus notatu dignior est Ps. VII. 12. ubi in Hebræo hæc habentur: *Deus justus est judex & Deus qui toto die irascitur.* Hic neque versus similiter finiunt, neque descriptio justitiæ divinæ iis quæ alibi in libris sacris reperiuntur, congruit: solent enim Deum describere, non solum ut longanimem in summo gradu, verum etiam facile placabilem, qui iram quidem per momentum ostendat, misericordiam autem diutissime continuet, vid. Ps. XXX. 6. Secundum τοὺς LXX. & versuum idem sonus & sensus planus est. En verba: *Deus justus est judex, patiens, qui non perpetuo provocatur.* Psalmo similiter CXXXIV, 10. tria verba, ut versus similiter definant necessaria, Hebræis desunt: apud LXX. Interpretes vero reperiuntur: *Vos omnes servi Jehovæ, qui statis in domo Jehovæ* (in vestibulo domus Jehovæ) *elevate manus vestras versus Sanctuarium.* Quæ uncinis hic inclusa conspiciuntur, Hebræis desunt, ut versus similiter definant necessaria. Isti omissioni repetitio vocum בית יי beth jahvoh, *domus Jehovæ*, originem dedisse videtur, ut omnes, qui scripta, in quibus eædem voces repetebantur, aliquando descripserunt, facile intelligunt.

7. Alia ratio, qua probatur versus Hebræorum in eodem sono desinere, hæc est, quod Autores sacri hinc inde verba Hebræis parum usitata, aut phrases à consuetudine vicinarum Dialectorum petitas adhibuerint, ubi verba phrasesque Hebræis ordinariæ non in eodem sono finiissent. Psalmo II. 12. e. gr. occurrit vox Chaldaica בר bar, *filius*, quæ in eundem sonum desinit cum sequenti יבער *jibar*, cui vox בן *ben* Hebræis idem significans & commate septimo adhibita non congruisset. Psalmo item CIII. Psalmista animam suam i. e. se ipsum alloquens feminino utitur, quia vox נפש *anima* ejus generis est, scribitque אל תשכחי al thischechi, *ne obliviscare tu anima*; unde versibus sequentibus suffixo Chaldaico sive Syriaco כי *chi* uti coactus fuit, quia Hebraïco suffixo adhibito idem sonus non constitisset. Versus iste in *chi* desinens tribus aliis, fateor, originem dedit, hoc vero ipsum ostendit, versus similiter desinentes non sponte natos sed studio quæsitos fuisse.

8. Poësin orientalium exponentes de Phœnicum Hebræis vicinorum eademque lingua utentium Poësi verbum addere potuissemus; at cum ea quæ de Arabibus Æthiopibusque diximus indubia sint, ratio vero poëseos Phœnicum in obscuro lateat, istam tractationem maluimus in finem rejicere, postquam ex aliis indiciis comperimus, Hebræorum Poësin ex versibus similiter desinentibus constitisse. Unde cum lingua Hebraïca à Phœnicia non sit diversa, sponte sua consequitur Phœnicum versus alios non fuisse quam similiter desinentes, quia lingua Hebraïca alios procudere non potest. Unicum poëseos Carthaginensis, quæ eadem est atque Phœnicia, superest fragmentum decem linearum in *Pœnulo Plauti.* Cum vero isti versus nunquam alio quam Latino charactere, & à librariis sensum eorum non intelligentibus exarati fuerint, non audemus promittere, nos certa emendatione illos integritati suæ restituere posse. Plautus equidem undecim versibus Latinis illos reddidit. Verum 1. ex hoc ipso constar versum unum periisse, quia in versibus Latinis occurrit repetitio, quæ indoli linguæ Latinæ non congruit, linguæ autem Phœniciæ maxime familiaris est:

Measque ut gnatas & *mei fratris filium*
Reperire me siritis, Dii vestram fidem!
Quæ mihi surreptæ sunt, & *fratris filium.*

Nunquam sane Plautus verba & *fratris filium*, bis posuisset, nisi bis posita in fontibus Phœniciis reperisset. 2. Videtur Plautus hos versus libere convertisse, quod Bochartus, qui eos omnium felicissime restituit, demonstravit; quamvis igitur nulla versuum similiter desinentium, vestigia hic apparerent, id sententiam nostram non labefactaret: at vero tam clara deprehenduntur indicia, ut revera versus ὁμοιοτέλευτοι fuisse nullum sit dubium. Hoc ut eo facilius cognoscatur scribam eos characteribus Hebraïcis Latinisque, cum versione Latina singulos versus ad verbum reddente, partim *Bochartum* partim Plauti versionem potius quam verba Phœnicia Latinis Characteribus expressa secutus.

נא את עליונים ועליונות
שכורת יסמכון זות
כי נתם מלכי
ומתדברי עשקי
לפוחנרת אורת במצותי
ארת בני וארת בנותי
ברוח רוב שלהם
עליונים ובמשורתהם
בנורת שנגנבו לי
ובן אחי
בטרם מורת וחנותו
תא נחלכתי אנטידמרכו
איש שידע לי ברם תפל
את חילי שכינתם לאפל
ארת בן אמיץ
דבור תם נקוט נוח אגורסטוקלים
חותם חנותי חכיור חזה
לי חוק זורת נושא
בין החיל חנו לי לנבולם
לשברת תם
בוא די עלי תרע אנא הנו
אשאל אם מנכר לו שמו

Na eth eljonim veljonoth
Schechoreth jismchoun zoth
Chi nittham milchi
Oumithdabbre iski
Lephochanath oth bimtsoti
Eth bni veth bnothi
Brouah rob schellahem
Eljonim oubimschourathehem
Bnoth schenignbou li
Ouben achi
Bterem moth vchanoutho
Tha nhelachtbi Antidamarco
Isch schejada li bram thippel
Eth chale schchinatham lophel
Eth ben amits

Dibbour

Dibbour tham ncot nave Agorastoclis
Chothem chanonthi bacchior hazze
Li chok zoth nose
Ben bachajil bivvou li ligboulam
Lschebeth tham
Bo di ale thra inna hinno
Eschal im manchar lo schmo

Oro Deos Deasque,
qui hanc regionem protegunt,
ut consilium meum succedat,
ut negotium meum dirigant,
& ut signum agnoscam; reperiens
nepotem meum, filiasque meas
(per spiritum abundantem, qui in ipsis est
in Diis, *inquam*, & ipsorum Providentia)
filias meas furto mihi ablatas,
nepotemque meum,
Priusquam Antidamarcus moreretur,
habitabam in ædibus ejus.
Homo erat mihi notus, sed abiit
ad congregationem eorum, quorum habitatio est in tenebris.
Pro certo dicitur,
filium ipsius Agorastoclem ibi habitare.
Signum, de quo inter me & hospitem meum convenit, est hæc tabula incisa,
quam apporto, ut mihi sit pro signo.
Asseverant mihi, hic versus extremitatem ipsum habitare.
Venit aliquis per hanc portam, eccum
Interrogabo ipsum, an nomen ejus noverit?

Non jam singulos versus explicare aggrediar, cum & *Bochartus* istud ex parte jam fecerit, & versio nostra eum in finem sufficiat. Tria tamen lectorem monebo 1. singulas lineas Phœnicias Latinis characteribus apud Plautum expressas, continere duos versus, qui ideo juncti esse videntur, quia uno versu Latino duos Phœnicios reddidit, ita ut pro undecim Plautinis viginti duo Phœnicii fuerint, quorum hodie viginti tantum supersunt, una linea duorum versuum, ut jam dictum, deperdita. Hanc lacunam vertentes versum Plauti, duobus versibus brevibus similiter desinentibus explevimus. 2. Nos pronunciationem vocalium linguæ Punicæ nescire. Forte ad Syriacam vel Arabicam magis quam ad Hebræam accedebat; imo forte Carthagine & in Africa verba quædam longe aliter quam in Asia pronunciabantur, sicut hodienum & linguæ Arabicæ dialecti variant, & gentes Europææ, quarum linguæ eandem originem habent, eandem *radicem*, retentis licet consonis, respectu vocalium longe aliter pronunciant. Quamvis igitur literis radicalibus, vel Hebræorum vel Syrorum more puncta vocalia annotaremus, inde tamen minime sequeretur, hanc esse veram vocum pronunciationem. Præcipue igitur ad consonas attendendum videndumque est, an ita ut versus similiter desinerent pronuntiari potuerint. Quis v. gr. nobis dicet, utrum vox בנותי, *benothai* an *benothi*, an *benothe* fuerit pronunciata? Cum itaque ignoremus, quomodo Carthaginenses hanc vocem pronuntiaverint, sufficit ut versus sequens voce in 'ת finiente claudatur. 3. Monendum, nos à conjecturis *Bocharti* versibus 3. 4. 5. 11. 17. & 22. recessisse, præterquam quod 9. & 10. supplevimus. Non opus est, ut hujus immutationis rationes reddamus, conferat cui lubet nostros versus cum iis quos *Bochartus* edidit. Illud saltem observamus versu quinto פנחת, secundum dialectum Chaldaicam, quæ ב Hebræorum in פ mutat, positum esse pro בנחת.

V. Omnibus istis rationibus expositis, citra periculum erroris concludere possumus Hebræorum versus non nisi ὁμοιοτελεύτους fuisse. Antequam huic Dissertationi finem imponamus, scrupulos quosdam tum circa Musicam Hebræorum tum circa methodum inveniendi Poëseos Hebraicæ rationem, animis lectorum nostrorum eximere conabimur.

1. Quod ad Musicam attinet, cum illa à vario sensu ac ingenio singulorum populorum magis quam à certis regulis pendeat, conjectura assequi non possumus, quibus modis musicis Hebræi carmina sua adaptaverint. Multitudo hymnorum, quos habebant, & historia Davidis nos equidem docent, ipsos Musica delectatos fuisse: non tamen ipsos de Musica scripsisse legimus, imo si scripsissent vix mentem eorum intelligeremus. Ea tamen quæ de ipsorum Poësi diximus nihilominus certa sunt, etiamsi nullo pacto divinare possemus, quomodo versus suos cecinerint. Græcos olim versus suos cecinisse, imo rationem Musices suæ literis consignasse scimus, cum scriptionis istius fragmenta quædam supersint: hoc tamen non obstante omnino illa periit, ita ut numeros modosque Odarum v. gr. Pindari cognoscere sit impossibile. Quin etiam si quis versus Sinensium optimo in Europa cantori ostenderet, ille Musicam eorum divinare non posset: uti nec Sinenses nostros versus canere sciunt. Imo quod mirum est, illi nostram Musicam rident, sicut nos vicissim ipsorum Musicam ludibrio habemus.

2. Musicam Hebræorum, irregularem fuisse à verisimilitudine remotum non est. Gens erat agriculturæ tota dedita, neque theatra neque ludos ejus generis publicos habens. Musica non nisi in cantu Hymnorum sacrorum à Davide instituto adhibebatur; nihil vero nos cogit credere, cantum illum egregie modulatum fuisse. Judæos in Synagogis preces confuse canere, librosque sacros sive ligata sive soluta oratione conscriptos cantillando legere solere hodienum videmus. Quin etiam Mahometani Alcoranum suum, quia verbis similiter desinentibus abundat, decantant. Nec prosa Hebræorum oratio istis verbis destituitur, quæ forte caussa est, cur & illam à tempore immemoriali æque atque libros poëticos decantent, licet in quonam Poësis Biblica consistat ipsi ignorent.

Si porro supponamus *Hieronymum* & LXX. Interpretes locum 2. Samuelis VI 5 bene convertisse, nosque nomina instrumentorum musicorum, de quibus ibi sermo est, recte intelligere, pro certo affirmare licebit, Musicam Hebræorum non fuisse elegantissimam, cum illa instrumenta nonnisi confusos discordantesque sonos edere potuerint. En descriptionem concentus à Davide arcam comitante formati, secundum versionem *Hieronymi*: *David autem & omnis Israël ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & cytharis & lyris & tympanis & sistris & cymbalis.* Secundum LXX. autem Interpretes nomina

instrumentorum istorum ita reddenda sunt: in *cynaris* (instrumenro decem chordarum, quæ fidibus pulsabantur, referente *Josepho*) *nablis* (instrumento duodecim sonorum, quod digitis pulsabatur juxta eundem) *tympanis* (forte Cantabricis) *cymbalis* (i. e. tympanis Cantabricis ex ære factis, quæ digito pulsabantur) & *tibiis*. Verum Interpretes isti hunc locum, ut innumera alia, fortuitò transtulerunt, ignari de quibus proprie instrumentis hic ageretur; & vox ultima *tsiltsel* non *tibiam* sed *cymbalum* vel *sistrum* significat. Eodem modo Rabbini Musicam Templi describunt referente *Lightfooto* in libro de *Ministerio Templi* c. VII. Sect. 2. Dicunt, voces instrumentis fuisse junctas, notantque Psalmos, qui singulis hebdomadæ diebus, præcipuisque festis canebantur. Verùm eruditi probatum dederunt, ipsorum narrationem hac in parte non satis esse fide dignam. Istud saltem inde concludimus, quod Hebræorum Musica, admodum confusa nostræque dissona sit, nec ipsos Judæos diffiteri.

3. Ponamus autem Musicam ipsorum auribus fuisse gratiorem, nihil utique impediebat, quo minus versibus inegularibus aptarent modos quales nos aptamus nostris. Constat modos musicos, illis fabulis quæ machinis repræsentantur & vulgo *Opera* vocantur, aptari solitos, satis esse gratos, licet versus sint inegulares. Quamvis igitur Musica Græcorum, modique Poëseos ipsorum Lyricæ, quæ fere versus æquales, Strophasque & Antistrophas regulares habet, admodum celebrentur; certum tamen est, numeros semper recurrentes, modosque continua serie vicies auditos, non tam placere quam varios numeros, modosque ubique fere immutatos, quales versibus irregularibus aptari debent.

4. Sicut Musicus perfectus, fabulam versibus conscriptam, cujus quidem modum non vidisset, legens, aliquatenus ex materia versuumque numeris de modo conjecturam facere posset, ita ex numeris Hebraïcorum versuum, qui breves & inæquales sunt, vel modulum eorum aliqua ex parte assequi licebit. Si quis v. gr. Psalmum CL. ut oportet ad exprimendos numeros legat, nemo non qui aures consulit judicabit, verba istius Psalmi illi modo Musico qui *taratantara* appellatur esse aptissima.

VI Superest ut objectionibus, quoad rationem inventæ à nobis Poëseos istius, formandis, occurramus. Mirum primo videri possit, tot viros doctos veteres junioresque, qui Poëseos Hebraïcæ mysterium sollicite indagarunt, de re tam obvia, versibus puta similiter desinentibus, non cogitasse. Verum hæc objectio ex metaphysica petita nihil aliud probat, nisi eruditos istos viros non ut poterant & debebant, animum ad hoc advertisse. Sæpe quærendo mysterium in re facili ipsa res redditur difficilis. Cæterum hanc objectionem ipsa experientia refellere in promtu habemus, in medium prolato integro Psalterio in versus similiter desinentes disposito: id quod alio forte tempore fiet, interim vero per sequentes observationes respondemus.

1. Verum non est, neminem doctorum versus similiter desinentes Poëseos Hebraïcæ animadvertisse. *Buxtorfius* Pater, ut ex initio Prosodiæ ipsius patet, aliquos notavit, eosdem, quia aliquos tantum & ubi versus æquales erant observaverat, casu fortuito ortos opinatus. Porro *Theodorum Herbertum* quendam *de Poëtica Hebraïca* scripsisse, plurimque versuum similiter desinentium mentionem fecisse legimus. Ante istum *Augustinus Steuchus de Eugubio* Præfatione in Psalmos conceptis verbis dixerat; Poësin Hebræorum Italorumque, Græcæ & Latinæ non esse similem. Latinos imitatione Græcorum servare quantitatem syllabarum, non vero Hebræos, qui numeros tantum modosque curent. Idem tamen libris Hebræorum Poëticis versus similiter desinentes restituere non tentavit, uti nec *Ludov. Cappellus* in Arcan. Punctat. Lib. I. c. 13. cui opinio eruditi illius viri non displicuit. Eruditi quidam existimarunt, *Hieronymum* versus ὁμοιοτέλευτα Poëseos Hebraïcæ agnovisse, quia Præfatione in Jobum: *Interdum*, ait, *quoque Rythmus ipse dulcis & tinnulus, fertur numeris pedum solutis.* Ubi *Baxtorfius* credidit *rythmum*, idem quod hodie vulgo significare, nimirum versus similiter desinentes; cum ab omnibus qui de Prosodia scripserunt discere potuisset, hanc vocem nihil aliud significare, quam *modulationem*; quo sensu *Josephus Scaliger* loco jam citato ea voce usus est, *quantum*, inquit, *sententia postulat, rythmus nunc longior nunc brevior est*, h. e. versus versuumque modos magis minusve longos esse, prout sensus plura pauciorave requirat verba. *Ferrandus* tamen Præfat. in Psal. c. XI. *Scaligerum* reprehendit, ac si per *rythmos* versus in eodem sono terminantes intellexisset. Hunc vero errorem *Scaliger* linguæ Græcæ peritissimus nunquam commisisset: erravit potius ipse *Ferrandus*, verbis *Scaligeri* alienum sensum affingendo, neque minus erravit idem, dum versus æqualiter finientes in Poëmatibus Hebræorum, post *Buxtorfium* casui fortuito adscripsit.

2. Qui jam Psalmos in modum versuum similiter desinentium dispositos videbit, existimabit forte, eos reperire facillimum fuisse: sed quod post explicationem facile videtur, antea sæpe erat difficillimum. Ænigmata eleganter excogitata luce meridiana clariora sunt illi qui mysterium intelligit; unde frequenter miramur, non statim eorum significationem nobis in mentem venisse. Eodem modo res se habet cum Poësi Hebraïca. Impedimentis è medio sublatis nihil videtur esse facilius; en vero quid ab initio cognitionem ipsorum versuum reddiderit difficilem! Versus in libris Hebraïcis non distincti sed continua serie scripti sunt ad instar solutæ orationis, quo factum est, ut quamvis aliquos libros Poëticos esse non ignoraretur, paulatim tamen cognitio versuum eorumque distinctionis periret. Hanc difficultatem duo auxerunt, primum quod versus plerique essent brevissimi, alterum quod non ubique iisdem exactè syllabis eodemque sono terminarentur. Si quis v. gr. versus Hispanicos irregulares, qui *assonantes* vocantur, continuo ductu scriberet, paucissimis in mentem veniret esse Poëma, nisi ex stylo cognosceret, imo Poëseos Hispanicæ ignarus initia terminosque singulorum versuum distinguere non posset. Eadem est ratio Poëseos Italicæ irregularis, in qua versus interdum similiter desinunt, interdum verò non. His adde, eum qui versuum hoc modo scriptorum

rum initium & finem indagat, veram illos pronunciandi rationem scire debere, quod ut norunt omnes, qui aliqua Linguæ Italicæ cognitione pollent, exteris admodum est difficile. Atqui idem respectu linguæ Hebraïcæ, cujus pronunciatio tam est ingrata, quam pronunciatio Linguæ Italicæ grata est, multo erit difficilius. Adeoque & ratio scribendi Poëmata sine distinctione versuum, & versuum inæqualitas brevitasque, porro omissio vel neglectus verborum ὁμοιοτελεύτων in fine versuum, difficultas denique pronunciationis satis superque impediebant, quo minus ratio versuum Hebraïcorum facile intelligeretur.

3. Pateat inde, etiamsi librarii nusquam aberrassent, istos versus reperiri difficillimum fuisse. At vero credi par est, Librarios parum attentos, cum mensuram verborum describendorum ignorarent, ordinem verborum istorum alicubi transposuisse. Constat enim, veteres Manuscriptos codices Autorum Græcorum Latinorumque, non eorum tantum qui soluta oratione scripserunt, sed Poëtarum etiam, quorum versus rythmum sensibilem non habebant, in dispositione verborum admodum variare. Consolantur super ista re Poëtæ Lyrici Dramaticique Græci & Latini, in quorum scriptis viri docti frequentes transpositiones observarunt. Quod si Variationes ejusmodi acciderunt libris Græcorum Latinorumque, qui satis accurate à librariis linguarum istarum peritis exarati sunt; facile intelligitur, cum lingua Hebræa in captivitate interiret, librique à librariis minima ex parte sensum verborum assequentibus describerentur, potuisse leves aliquas mutationes irrepere, quæ licet sensui non obessent, versus tamen turbarent. Demonstrare, opinor, possum, tales verborum transpositiones in Psalmis occurrere, qui versum turbant sensumque obscuriorem reddunt. Exemplum Ps. IX. supra allatum est. Pari modo Ps. LXXI. v. 16 *& seqq.* versus non similiter finiunt & sensus minus est clarus. Versio Genevensis hunc locum ita transtulit: *De tua unice justitia loquar ô Deus, tu erudivisti me à juventute mea, & usque in hunc diem annunciavi mirabilia tua. Porro etiam ad senectutem usque, ad canam senectutem usque, ne me deseras, ô Deus.* Hæc verba perplexa esse nemo non videt, clariusque cernunt, qui Hebraïcè intelligunt, & hic vix *disjecti membra Poëtæ* reperire possunt: sin autem verba ita disponantur, ut versus similiter definant, ita vertenda erunt: *Domine, tu solus Deus es, celebrabo justitiam tuam, annunciabo mirabilia tua. Tu me erudiisti ô Deus ab infantia mea usque nunc. Ne me deseras ô Deus usque ad canam senectutem*, &c. Neque existimandum est, versus istos ut per transpositionem ὁμοιοτέλευτοι fierent, diu multumque sollicitari debuisse, quin contra emendatio ultro fere sese obtulit; quod ipsum inquirenti, annon Psalmi versibus similiter definentibus conscripti sint, ultro oblatum fidem facit, tales versus ab ipsis Poëtis Hebræis studiose quæsitos & de industria factos fuisse.

4. Præter transpositiones in Psalmis occurrentes, librarii forte alicubi verbum pro alio verbo substituerunt, aut aliquot verba plane omiserunt. Haud ægre id fatebuntur, qui vel quid sit Critica intelligunt, vel varias Lectiones Novi Testamenti à *Curcellæo* & *Oxoniensibus* editas examinarunt. Si quis tales aberrationes in Veteri Testamento accidere potuisse negaret, teneretur probare, id quod in Novo Testamento librarii Christiani, quorum lingua vernacula Græca erat, admiserunt, idem in Psalmis, quos librarii nonnisi studio Hebraïca edocti post Captivitatem descripserunt, contingere non potuisse. Tantum vero abest, ut librarios alicubi aberrasse sit impossibile, ut potius quod *Cappellus* aliique plures demonstrarunt, revera aberraverint. Conferatur Ps. XIV. cum LIII. qui certe idem est, & comperietur XIV. minus esse emendatum, verba quædam deesse, librariosque aliquoties aberrasse, quod & sensum & sonum, in quo versus desinere debebant, turbavit. Conferatur porro Psalmus XVIII. in libro Psalmorum cum eodem Psalmo, capite XXII posterioris libri Samuelis recensito; ubi qui Hebraïcè legere norunt, ultra quinquaginta omissionis, transpositionis, & permutationis verborum, quorum literæ quædam similes sunt, exempla observabunt.

5. Hoc *Ludovicus Cappellus* in Critica sua tam clare demonstravit, ut eadem post ipsum fuse exponere superfluum fuerit. Idem vir doctus ostendit, puncta vocalia Hebræorum à Massorethis, qui alicubi male ea apposuerunt, profecta esse. Et hæc etiam una est ex rationibus, cur mysterium Poëseos Hebraïcæ difficilioris fuerit indagationis. Versu v. gr. Psalmorum primo pro *holech* posuerunt הלך *haluch*, quo facto τὸ ὁμοιοτέλευτον periit. Ab ipsorum, fateor, punctatione non temere recedendum, &, quoties appositione aliorum punctorum versus similiter definentes à nobis formantur, rationibus id firmandum est, quod respectu versùs modo citati aliorumque innumerorum facillime fieri potest.

Verus præterea quarundam vocalium sonus ignoratur, v. gr. *Kametz magnum* alicubi ut O. alicubi ut A. pronunciatum fuisse videtur; uti Arabum *Fatha* & *Damma* singulæ duos habent sonos, qui nonnisi usu dignoscuntur.

Massorethæ porro quarundam vocum pronunciationem studio immutarunt, v. gr. vocis יהוה quæ in Psalmis frequentissime occurrit, & cujus vera pronunciatio scitu necessaria est, ut versus similiter definentes reperiantur. Ostendit autem *Cappellus* pronuntiandum esse *Jahvoh*, quam pronunciationem versum requirere, ex multis Psalmorum locis nos intelleximus.

Patet inde punctatione Massoretharum sonos syllabarum, in quibus versus definunt, admodum fuisse turbatos, idemque numeris modisque necessario accidisse. Numerum enim syllabarum, apponendo syllabis quæ antea aliter punctabantur scheva *mobile* aut *quiescens*, vel auxerunt vel minuerunt, quod notantibus multis viris eruditis, ex innumeris nominibus propriis e. g. שלמה *Schlomo* pro *Schalamo*, constat.

Difficultates istæ, quæ hactenus in caussa fuerunt, quo minus numeri modique & termini versuum similiter definentes reperirentur, faciunt etiam ut sperare non liceat, nos aliquando versus Hebraïcos integritati suæ restituturos esse. Ridiculæ enim temeritatis foret promittere, nos omnes, quæ hic emergunt difficultates, quæque ex parte superari possunt, omnino superaturos. Sufficere autem existimo,

si locis claris atque expeditis magno numero prolatis ostenderimus, quid de iis quos impeditos esse fatemur sentiendum sit. Habemus loca in fragmentis Veterum Lyricorum & Dramaticorum Græcis Latinisque, ex quibus evidenter constat, quodnam versuum genus adhibuerint, quamvis aliquot locis restitui non possint. Neque nos pollicemur, nos omnia Scripturæ sacræ poëmata vero suo ordini vel restituisse vel restituere posse: sed regulas nostras longe maximæ istorum Poëmatum parti applicatas congruere, atque hoc pacto eos, qui illas in dubium vocant, revinci posse credimus.

6. Notamus porro, veterum quosdam de Hebræorum Poësi male judicasse. Cum enim aliam quam Græcorum Latinorumque non intelligerent, temere existimarunt Poësin Hebræorum illi necessario similem esse. Hunc errorem *Hieronymus* commisit, ut ex illis quæ præfatione in Jobum & alibi dicit, constat; non tamen primus opinionis istius autor extitit, sed *Eusebium Origenemque*, quos citat secutus est; qui etiam ipsi autoritate *Philonis* atque *Josephi* *, Canticum Mosis Exod. XV. versibus hexametris scriptum asserentis, se tueri potuissent. Nihil autem à veritate alienius fingi potest, neque istud unicum est indicium, quo *Josephus* æque ac *Philo*, Hebraïcæ linguæ imperitiam prodiderunt. Forte etiam, cum Gentilium hymni sacri, ut sunt *Homeri* atque *Callimachi*, versibus plerumque hexametris constarent, *Josephus* ut sese indoli opinionibusque Gentilium accommodaret, quod observantibus viris eruditis ipsi consuetum fuit, idem de Hebræorum hymnis asseruit. Sive autem linguæ Hebraïcæ ignorantia, sive studio placendi Gentilibus ita scripserit, certum est nullos apud Mosem versus hexametros reperiri, quod facile comperiet, qui linguam Hebraïcam primis labris degustavit, versusque scandere novit; ne jam addamus nos canticum istud in versus ὁμοιοτελεύτους satis commode disposuisse, si necessitas exigit, publicæ luci exponendos. *Hieronymus*, qui versus Lyricos in Psalmis sibi reperisse visus est, non videtur in hanc cogitationem incidisse, nisi quia alii ante ipsum idem asseruerunt. Solebat enim, ut ipsemet fatetur, Origenem sequi, sine prævio examine utrum id quod exscribebat verum esset necne. Frustra igitur *Steuchus* & *Cappellus* Arc. Punct. l. I. c. 13. ipsum excusare conati sunt, cum errores quos scriptor parum accuratus hic & alibi sæpius admisit, ingenue fateri mea sententia multo sit satius.

7. Quæ de *Josephi* & *Philonis* ignorantia, librariorumque erroribus modo diximus, supponunt falsam esse opinionem quorundam, qui, nonnisi superficiaria Critices sacræ acquisita notitia, sibi persuadent, Veteres Hebræos religiosissime suos libros tractasse, neque unquam à studio Linguæ suæ cessasse. Ex quo inferunt, Codicum quos nunc habemus eam esse integritatem, eamque fuisse Librariorum peritiam, ut Vetus Testamentum jam multo emendatius extet quam Novum. Hæc vero præjudicia, quæ nonnisi auctoritate juniorum Judæorum & rationibus quibusdam metaphysicis nituntur, deponet, quicunque sequentia attente consideraverit.

* Antiq Jud Lib. II. c. 7.

Primo legem Mosis nunquam fere à Judæis exacte servatam fuisse, quod Historiæ ipsorum, & querelæ Prophetarum clare ostendunt. Quamvis igitur Moses Deut. XVII. 18. jussisset, ut Rex exemplar legis in usus suos haberet proprium, adeo id neglexerunt, ut Josias postquam jam XVIII. annos regnasset, quid isto libro legis contineretur, ignoraret, vide 2 Reg. XXII 10. Quæ historia simul docet, exemplar in ipso Templo asservandum inde ablatum, neque ut opportebat lectum fuisse; ex quo sponte sequitur, Judæos illo tempore libros suos non studiosissime servasse.

Secundo, quamvis multi veterum dixerint, Esdram libros sacros, durante captivitate Babylonica neglectos, restituisse, & in volumen quod jam extat compegisse: si quis tamen genealogias libri Esdræ accurate examinet, omissiones quæ nonnisi à librariorum negligentia proficisci potuerunt, v. gr. cap. VI. 3. sex generationes omissas fuisse, reperiet. Tanta etiam in libris Esdræ & Nehemiæ circa numeros reducum ex captivitate est diversitas, ut medium aliud hunc nodum secandi non supersit, nisi dicamus, Librarios describendo ipsos libros non eam quam debebant diligentiam adhibuisse.

Tertio, observandum est, ab eo tempore Judæos non amplius Hebraïca lingua usos fuisse sed Chaldaïca, ita ut Lingua Hebraïca studio addisci debuerit. Eo tempore adminicula linguas mortuas addiscendi nondum suppetebant, cum neque Lexica nec præcepta Grammatica haberent, atque per traditionem unice oralem eorum cognitionem servarent, sicut Judæi multis postea seculis fecerunt. Nemo non videt, cognitionem accuratam linguæ Hebraïcæ hoc pacto acquiri non posse, cum sine regulis Grammaticis in construendis vocibus perpetuo aberretur, & sine ope Lexici, significatio plurimorum verborum necessario pereat, eorum præcipue quæ non nisi semel & ubi sensus per sequentia non determinatus est, reperiuntur.

Quarto, Hebræi illo tempore usum punctorum non habebant; adeoque, cum pronunciationem verborum veteris linguæ Hebraïcæ non in scripto sed in memoria tantum retinerent, fieri non potuit. quin plurimæ variationes orirentur. *Ludovicus Cappellus* Tractatu de Punctis Hebraïcis, & Critica Sacra utrumque demonstratum dedit.

Quinto, si quis aliquos Textus Hebræi libros cum Versione LXX. Interpretum studiose conferat, reperiet, Interpretes illos innumera loca divinando convertisse, nescientes quid verba proprie significarent, ipsos porro in locis obscuris officio interpretum male fuisse functos, cum nil nisi verba sensu carentia protulerint, constructionem item verborum sæpe non intellexisse, denique aut exemplari negligenter scripto fuisse usos, aut innumeris locis per errorem unam vocem pro alia accepisse. Non equidem ignoro, à viris eruditis quosdam ipsorum errores excusatos fuisse: quin etiam, ipsos interdum injuria reprehendi fateor: certum tamen est, plurimos errores qui excusari non possunt ab illis fuisse admissos, quod ex *Notis Criticis Ludovici Cappelli*, nunc sub prælo sudantibus, clarissime patet. Vir iste doctus, sicut recte agnoscit, multum ex ista Versione affulgere lucis,

lucis, lectionem illius aliquando Hebraïca esse meliorem, sæpius à librariis fuisse corrupta, quæ ab interpretibus bene conversa erant: ita ab altera parte tantum errorum cumulum notat, ut dubitari non possit, exemplar quo usi sunt, inemendatius, ipsosque linguæ Hebraïcæ imperitiores fuisse. Ista tamen Versione Judæi ante adventum Christi utebantur, quæ eo in honore apud ipsos erat *, ut planum inde fit, studium linguæ sacræ ipsos tunc omnino neglexisse.

Sexto, Judæi illis temporibus unice studio legis ceremonialis, traditionis & allegoriarum detinebantur, ita ut nullum extet indicium, ipsos Grammatices aut Critices Linguæ Hebraïcæ peritos fuisse. Quin etiam constat, nec *Hieronymi* tempore eos accuratam Grammatices cognitionem habuisse, cum ipse Conversione sua in regulas communes & certas impingat, errores eosdem, quos in LXX. Interpretibus notavimus, committat, in locis præcipue difficilioribus constructionem plerumque non curet, & sæpius phrasi quadam obscura elabatur. Hæc admiratoribus *Hieronymi* & LXX. Interpretum fortassis dura videbuntur, verum cur in re luce meridiana clariori scapham scapham appellare non liceat?

Hæc prolixius pertractare non opus est, cum ea quæ dicta sunt sufficiant ad indicandum cur mysterium Poëseos Hebraïcæ tamdiu latuerit. Si quis ex principiis hic positis nobis invidiam conflare variasque sequelas nectere velit, ei respondemus, nos sequelas illas non agnoscere, ipsum vero ad binos *Cappelli* tractatus jam citatos remittimus, quibus demonstravit caussam Religionis Christianæ disquisitionibus Criticis, contra quas malevoli vel imperiti quidam declamant, plurimum juvari. In rebus ejuscemodi facti, Historia cum veteribus monumentis consulenda est; hisque fundamentis superstruendum, non vero infinita ratiocinia nectenda sunt, ut tandem ipsa Historiarum veritas, quia cum ratiociniis istis non congruit, in dubium vocetur.

VII. Ut Lector specimen Poëseos Hebraïcæ videat, Psalmum CL. qui & brevis est & certissime versibus similiter desinentibus constat, selegimus. En istum Psalmum in versus ὁμοιοτελεύτως dispositum.

הללויה
הללו־אל בקדשו
הללוהו ברקיע עזו
הללוהו בגבורתיו
הללוהו כרב גדולתיו
5. הללוהו בתקע שופר
הללוהו בנבל וכנור
הללוהו
בתף ומחול הללוהו
במנים ועגב הללוהו
10. בצלצלי שמע הללוהו
בצלצלי תרועה
כל הנשמה
תהלל יה
הללו יה

* Vid. Antiq. Jud. Lib. XII. c. 2.

Versio Psalmi CL.

Halleloujah. 1. Laudate sanctitatem Dei. 2. laudate extensionem virium ejus. 3. laudate potentiam ejus. 4. laudate majestatem ejus supremam. 5. laudate ipsum tuba canendo. 6. laudate ipsum lyris & fidibus. 7. laudate ipsum 8. tympanis & tibia. 9. laudate ipsum chordis & organis. 10. laudate ipsum cymbalis resonantibus. 11. laudate ipsum sistro, cujus sonus inæqualis est. 12. quicquid respirat. 13. laudet Deum. 14. laudate Deum.

Observationes in Psalmum CL.

Halleloujah] Hæc vox istius Psalmi, & quorundam aliorum, qui unice laudes Dei continent, videtur esse Titulus, vide Ps. CXI. 1. Hæc est ratio cur LXX. Interpretes in sua Versione ipsam vocem ἀλληλούϊα retinuerint, à quibus Ecclesia Christiana illam accepit. Inde tamen concludi non debet, veram istius vocis pronunciationem fuisse IA non IO vel IAO; potuissent enim LXX. Interpretes, studio Gentilibus veram hujus vocis pronunciationem occultandi, illam aliter exprimere, quod in voce integra יהוה cujus ista compendium est fecerunt; cum utique constet, ipsos superstitione quadam Judaica ductos credidisse, illud nomen, quod Hebræis nomen Dei proprium vocatur, à solo summo Sacerdote pronuntiandum esse, ideoque semper pro ἰαὼ vocem κύριος posuisse. Videantur de hac re *Drusius* & *Amama*. Hanc vocem punctavimus IOH, quia ut versus similiter desinerent ita legendum est, & quia IAHVOH pronuntiandum est. Omnia etiam hujus Psalmi Schevata pro *quiescentibus* habuimus, exceptis illis, quæ primæ literæ *lamed* verbi *hallel*, & literæ *thau* verbi *theallel* subjacent, propter *he* sequens.

1. *Laudate sanctitatem Dei.* Hic sex versus ab *halleloubou* incipientes, & quatuor in eadem voce finientes conspiciuntur, quod Canticorum generi *taratantara* dicto apprime convenit. LXX. Interpretes vocem *bkodscho* verterunt ἐν ἁγίοις αὐτοῦ *in loco ejus sanctissimo*, nam ἅγια hic sumuntur pro ἅγια ἁγίων *sancta sanctorum*, ut constat ex Cap. IX. Epistolæ ad Hebræos. Vox quidem Hebraïca sæpe hoc significat, cum vero etiam *sanctitatem* significet, hunc sensum prætulimus propter sequentes versus, quorum postrema verba non locum sed attributum Dei denotant. Neque tamen ideo convertimus *Laudate Deum in sanctitate sua*, servientes phrasi Hebraicæ, quia planum est, aliud illâ non indigitari ab eo quod expressimus. Phrasis ordinaria linguæ Hebraicæ est: הללו את קדש יי halelou eth kodesch jahvoh, *laudate sanctitatem Jehovæ*.

2. *Laudate extensionem virium ejus.* LXX. verterunt: *in firmamento potentiæ ejus*, h. e. in cœlo potentia ipsius facto. *Huzzo* & *Kodscho* sunt, ut Hispani loquuntur, versus *assonantes* verum etiam aliis Psalmorum locis junguntur, ut Ps. CV. 3. 4.

3. *Laudate potentiam ejus.* Vox Hebraïca pluralis est, *potentias*, quia numerus pluralis hac lingua præ singulari majorem habet emphasin.

4. *Laudate supremam majestatem ejus.* Si verbum verbo reddamus: *in multitudine magnitudinum ejus*, Hebræus inquit. Pro גדלו *majestatem ejus*, versus exigit ut legatur גדלותו gedoulothau,

lothan, *magnitudines ejus*, quæ vox plurali numero voci גבורות *geburoth* juncta legitur Pf. CXLV. 4, 5, 6.

5. *Laudate ipsum tuba canendo.* Rabbini ajunt, cum tuba caneretur, primo auditum fuisse sonum longum & æquabilem quem *thekouha* תקיעה vocant, postea sonum variatum *therouha* תרועה dictum, denique sonum æquabilem. Similia in sono nostrarum tubarum observantur. Duplicem tubæ sonum fuisse etiam ex X. cap. Numerorum constat. Radix רוע *rouah* proprie significat *rumpere*, unde conjicimus, apud Hebræos forte cum de tubis agerent, phrasin *frangere sonitum* in usu fuisse, ut apud Latinos in versu Virgiliano

—— *fractos sonitus imitata tubarum.*

6. *Laudate ipsum lyris & fidibus.* Hæc erant instrumenta fere similia. *Nebel* describente Josepho Ant. Jud. l. VII. c. 6. erat instrumentum decem sonorum, digitis pulsari solitum; si hoc instrumentum Hebræorum simile fuit lyræ decem chordarum apud Græcos, figura ipsius extat in libro Vossii *de Poëmatum cantu*, pag. 97. *Chinnor* vero est instrumentum decem chordarum fidibus tangi solitum. Voces שופר & כנור in eodem sono desinunt, quia legendum est *schophor.* Duæ istæ voces eodem modo duos versus finiunt Pf. XCVIII. 5. 6.

7. 8. *Laudate ipsum tympano & tibia.* תף *thoph* tympani ænei, quod à cantatricibus aut saltatricibus pulsabatur, species fuisse videtur. Exod. XV. 20. Jerem. XXXI. 3. Ob hanc rationem LXX. Interpretes vocem sequentem מחול *machol* verterunt *saltationem*, quam alii *tibiam* convertunt. Cum vero hic de instrumentis Musicis agatur, explicationem postremo loco allatam præferimus.

9. *Instrumentis chordarum & organis.* Τοὺς ό secuti sumus, qui verterunt ἐν χορδαῖς καὶ ὀργάνοις, non tamen certum est hanc versionem accuratam esse.

10. *Cymbalis resonantibus.* Hebræi duo genera *tsiltsel* sive tympanorum æneorum habebant. Unum rotundum erat, ut nostra tympana, ut videtur, formatum. Alterum figuræ erat ovalis ad latera perforatum, bacillis æneis longioribus foramina pertransientibus, qui, cum cymbala pulsarentur, in cavitatibus suis libere moti sonum edebant. Hoc instrumentum vocabatur *sistrum*, cujus figura in variis ectypis & sculptilibus veterum Ægyptiorum conspicitur, ut & prima parte *Gemmarum antiquarum Leonardi Augustini* p. 214.

Hoc forte per *tsiltsele therouha* versus sequentis, h. e. sistra soni inæqualis intelligitur. Vide *Bocharti Phalegum* lib. IV. c. 11.

Et hæc quidem de Poësi Hebraïca & in Psalmum CL. docere in animo habuimus. Duo adhuc lectorem monemus, alterum est, quod pauciora exempla probandis nostris de Poësi Hebraïca assertis produxerimus, brevitatis unice caussa factum esse, cum necessitate id exigente longe major eorum numerus afferri possit: alterum est, Pf. CL. ideo tantum selectum esse, quod brevior esset, non vero quod Hypothesi nostræ stabiliendæ magis inserviret.

INDEX

INDEX I.

VOCUM HEBRAICARUM,

Quæ plerumque aut copiosius, aut novè exponuntur in Commentariis ad Libros Hagiographos Vet. Test. tum etiam Esaiam ac Jeremiam Prophetas.

Numeri Romani Caput, Barbari Versum significant.

א

אנה anah in puhal *contingere*. Pſ. XCI, 10. Pr. XII, 21.
אנוש enoſch *miſer homo* Pſ. VIII, 5.
אנש anuſch, *deſperatus* Je. XVII, 9, 16.
אסף *recondidit*, Eſ. LX, 20.
אסף aſaph, aliquando idem quod סוף *deſinere*. Eſ. XVI, 10.
אסף non tantum *colligere*, ſed etiam *auferre*, *ſpoliare* ſignificat, Job. XXVII, 19.
אף *etiam*, pro אף כי Job. IV, 19.
אף כי ſignificat *quanto magis*, ſi præceſſit affirmatio, & *quanto minus*, ſi præceſſit negatio. Job. XV, 16.
אפלה מנדח aphelah mnuddahh *nebula circumfuſa*. Eſ. VIII, 22.
באפס *ſinè*, aut abſque. Job. VII, 6.
אפקים aphikim *fortes*, item *alvei fluvioaum*; ſed Job. XL, 13. *tubi* ſeu *fiſtulæ* oſſium, & Job. XLI, 6. *umbones*, ex Arab.
אפעה *Vipera* propriè, ſed etiam latiùs patet, ex Bocharto ad Eſ. LIX, 5.
אץ ats, *præceps* Pr. XXI, 5.
ארג ereg, *radius textorius* Job. VII, 6.
ארגיעה argihah idem eſt quod רגע *momentum*. Pr. XII, 19.
ארוכה aruchah, *emplaſtrum* Je. VIII, 22.
ארחות דרכים *veſtigia viarum* Job. VI, 18.
אריאל *Ariel* Eſ. XXIX, 1. ex אראה & אל *videbo Deum*.
ארץ excidit aut ſupplenda eſt. Pſ. LXVIII, 15.
ארץ arets pro עם הארץ *vilis plebecula* Je. XVII, 13.
אשישות *pulvinaria* Ca. II, 5.
אשישים aſchiſchim, *muri* Eſ. XVI, 7.
אשמנים *ſola* aut *deſerta loca* Eſ. LIX, 10.
אשר aſcher vocula adfirmantis Eſ. VIII, 20.
אשר pro *cùm* Job. IX, 5.
אשר pro כאשר quando, cùm, quomodo Pſ. LXXVIII, 43. LXXXIII, 13. LXXXIX, 52.
אשר לא *ne quidem*, Ec. VII, 22.
אשר שם ſubintelligitur Pſ. LXXXI, 6.
אשר aſchar, *Ingredi*, initium facere inceſſûs. Pr. IX, 6. *erigere* Eſ. I, 17.
אשרה aſcherah, *ſimulacrum* Je. XVII, 2.
אשרי aſchre Pſ. I, 1. eſt inſtar adverbii, ex Val. Schindlero.
את interdum nota Genitivi Job. XXVI, 4.
את pro מאת Job. XXVI, 4.
אתון eſt epicœni generis, non minus quam חמור *aſinus*, ſed Job. I, 3. *aſinam* ſignificat.

ב

ב Præpoſitionis ellipſis Job. V, 11. XI, 7. XV, 3. XXI, 34. XXII, 12. XXX, 3. Pſ. XVII, 13. XXIV, 6. XLIV, 3. LVII, 5. & alibi paſſim.
ב ſæpe ſumitur pro *contra* Job. VII, 8. XXXV, 6. Pſ. XVII, 9. aliquando pro *ſecundùm*. בלבי ſecundùm cor meum Eſ. LXIII, 4.
ב pro אל *ad* Pſ. XLII, 5. ſignificans motum ad locum.
ב pro *poſtquam* Pſ. LXXXI, 6.
ב pro ל Job. XXIV, 5. Pſ. XXXIII, 1. XXXV, 2.
ב pro מן Pſ. LXXVIII, 26.
ב pro *ad*, in voce באהל, nam *ad* Tabernaculum, non in eo habitabatur. Pſ. XV, 1. Sic „ בבית *in Æde Jehovæ habitare*, id eſt, *ad Ædem*, in ædificiis ei conjunctis Pſ. XXVII, 4. ut Joas 2 Reg. XI, 3. Sic hoſtes Iſraëlis *in torrente* Kiſon & in Hendor deleti eſſe dicuntur Pſ. LXXXIII, 10, 11. Conf. Pſ. CVI, 7.
ב *in* & עם *cum* ſæpe miſcentur Job. XXXI, 4.
בארים baurim, *illuſtrati* Eſ. XXIV, 15.
באשר baaſcher, *quia*, aut *eo quòd*. Ec. VIII, 4.
בדבר *in verbo tuo*, id eſt prout dixiſti aut juſſiſti Pſ. XVII, 4.
בדים baddim, *mendacia* Job. XI, 3. & *membra* ibid. ac XVIII, 13. Vox πολύσημος.
בדים aut בדין baddin, *vires* Eſ. XVI, 6.
בהלה behalah, *maledictio* Eſ. LXV, 23.
בהמות Behemoth, *Hippopotamus*, non Elephas. Num vox iſta ſit ſingularis an verò pluralis numeri, Vide ad Job. XL, 10. Majores feræ ea voce deſignantur Pſ. VIII, 8. aliquando ei etiam minora quadrupedia includuntur Eſ. XVIII, 6. Je. XII, 4.
בוש erubeſcere, hinc הביש *infamare*, ad Je. VII, 19.
בחונים bahhonim, *arces* Eſ. XXIII, 13. Je. VI, 27.
בחור bahhour, *delectus miles* Je. XV, 8.
בחן bahhan, *locus munitus* Eſ. XXXII, 14.
בחר bahhar Eſ. XLVIII, 10. *probare*, idem quod בחן
ביום bjom, *poſtquam*, *cùm* Eſ. XVII, 11.
בליל חמיץ *farrago ſubacida*, ex Bocharto. Eſ. XXX, 24.
בלע balah, *celare*, *diſſimulare* Eſ. III, 12.
במה bamah, non eſt vox Subſtantiva ſed Adjectiva, nec uſquam *altitudinem* ſignificat, aut de Deo uſurpatur. Eſ. II, verſu ult.
בן ben pro *juvene* Pr. VII, 7.
בן אדם ben adam, *Vulgus hominum* Pſ. VIII, 5.
תבנה *ædificaberis* id eſt liberos conſequêris. Job. XXII, 23.
בני אלים *filii Principum* Pſ. XXIX, 1.
בני אתה Pſ. II, 7. non eſt *ô fili*, ſed *es filius*, vel, *eſto*, aut *vocator filius meus*. Ut Gen. XLIX, 8. ubi *Juda tu*, eſt, *Juda vocaris*.
בעדי aut בעדני bahadi, aut bahadani, *quod ad me adtinet*. Pſ. CXXXIX, 11.
בעי behi *deprecatio*, lo behi, *ſine deprecatione*. Job. XXX, 24.
בצורות betſuroth *res difficiles* Je. XXXIII, 3.
בקעה bikhah, *plana via* Eſ. XL, 4.
בקש *quærere* animam alicujus, pro *tueri* vitam ejus Pr. XXIX, 10. at vero דרש quærere animam, alibi eſt quærere ad necem.
בקש quærere pro *revocare* Ec. III, 15.
בר *filius* Pſ. II, 12. non diſciplina. Videtur vox iſta tantum de Regum filiis fuiſſe uſurpata. Pr. XXXI, 2.
בר bar *clarus*, Cant. VI, 6. hinc ברי beri *ſerenitas* Job. XXXVII, 11. alibi *triticum*.
בר *ager* Job. XXXIX, 4. ubi eſt בבר bebar *in agro*, aut potius ex Chaldaica lingua *foris*, *foras*, idem quod Hebr. בחוץ.
בר bor, *catinus* in quo aurum & argentum purgantur Eſ. I, 25. Sed ad hunc locum graves

ves rationes adferuntur, legendum esse כר aut כור chor aut chour.
ברחים barihhim *profugi* Ef. XV, 5.
נחש ברח vide ברית
ברק barak *fulgur*, pro *cuspide* expolita & *fulgida* fumitur Job. XX. 25.
בשם bofchem, fignificat non tantum *aroma* ipfum, fed etiam Ca. V, 13. arbores è quibus aroma colligitur.

ג

גאוה gaavah, propriè *elatio*, fed Job. XLI, 6. *tergum* fignificatur, quæ belluæ fuperior pars eft.
גאות geouth, *majeftas* Pf. XCIII, 1.
גאות ים tumor maris Pf. XLVI, 4.
גאל goel, voce hâc Job. XIX, 25. in Pfalmis & alibi, Deus ipfe intelligitur, non Meffias.
גב gab, *dorfum* & *tumulus* aut *fuggeftum*, & quicquid prominet Job. XIII, 12. unde Gabbatha Joan. XIX, 13. Conf. Job. XV, 26. ubi fignificat *umbonem*. Vide quoque Pf. LXVIII, 16.
גביש gabifch, *Carbunculus*, aut *Pyropus*. Arabicè. Job. XXXVIII, 18.
גו miggev *è corpore*, aut potius *è medio*, cœtûs. Job. XXX, 5.
גוד goud, *confertim* aut *globo latrocinantium invadere*, Pf. XCIV, 21.
גוז gouz *transire* Pf. XC, 10. in Chald. Syr. & Arab. lingua, hinc Pf. LXXI, 6. גוזי *eductor meus*, qui ex periculis educit.
גוח unde הגיח higiahh, *erumpere* præfertim quidem è terra Job. XL, 18.
גוי goj, quare in plurali conftructâ forma fcribatur גויי non גוי ad Pf. XXIII, 2.
גור מלחמות gour milhhamoth, *contrahere* vel *concitare* bella Pf. CXL, 3. ex adfini radice גרה, *irritare*, *ad bellum* aut *ad rixas concitare*.
גוש gufch *gleba* Job. VII, 5.
גז gaz *fecta herba* Pf. LXXII, 6. à גזז
גזל *defraudatio*, ἀπεσέρησις quæ dolo malo fit. Pf. LXII, 11.
גזל משפט *denegatio juris* Ec. V, 7.
גזר gezar. Hebr. *fecuit*, Chald. *decrevit*. Job. XXII, 28.
גלה gullah, *calix* Ec. XII, 6.
גלמוד galmoud, *folitarius* Job. III, 7. XV, 34. XXX, 3.
גלש *venire*, *ire* ex Arab. Ca. IV, 1.
גמא *forbere*, *deglutire*, hinc metaphoricè dicitur Job. XXXIX, 24. de equo, יגמא jigamme vorat aut *deglutit terram*, dum ocyus viam carpit.
גלגל *turbo* Pf. LXXVII, 19. *gluma* LXXXIII, 14. *quisquiliæ* Ef. XVII, 13.
גמל רעה *facere malum*, aut adficere malô. Pr. III, 30.
גמר *abfumere* Pf. VII, 10.
גנה gannah *fepes* Job. VIII, 16.
גר gar; *fons*, *fcaturigo*, à גרה fluere Job. XXVIII, 4.
גרס *ftudiofe laboravit* Pf. CXIX, 20.
הגתית haggitthith, *cithara Gathenfis* Pfalm. VIII, 1.

ד

דבר debar abundat Job. XLI, 2.
דברה dibrah, *caufa*, *lis*, ut דבר dabar eft interdum. Job. V, 8.
דברי אתות *Verba fignorum*; id eft quæ fequentibus fignis confirmata funt. Pf. CV, 27.
דגול dagoul fequente כן *infignior*, *notabilior*, Ca. V, 10.
דוד dod *cophinus* Pf. LXXXI, 7.
דום doum, *coercere*, Pf. CXXXI, 2.
דום *quiefcere*, *adquiefcere* Pf. LXII, 2. LXV, 2.
דוץ douts *exfultat* dolor ante Crocodilum, quo fenfu? Job. XLI, 13.
דור dor & γενὰ numquam fignificant תלדת & γένεσιν generationem aut nativitatem; quid verò fignificent, vide ad Efa. LIII, 8.
לדור laddor pro לדור ודור Pf. XXII, 31.
דמה filere, metaph. *quiefcere*, Job XXX, 27.
דממה demamah, *vox tenuis* Job. IV, 16.
דכא *pulvis tenuis* Pf. XC, 3.
דכו dacchau, *Veritas*, *innocentia*, *puritas* Prov. XXVI, 28.
דעת pro איש דעת *vir fcientiæ* Pr. XXII, 12.
דרור deror, *palumbus* aut *turtur* Pf. LXXXIV, 4. ex Bocharto.
דרך diftinguitur à נתיבה Pr. XII, 28. illud *viam*, hoc *femitam* fignificat.
דרך את לשון *tendere linguam* (veluti arcum) Jer. IX, 3.
דק dok, *conopeum* Ef. XL, 22.
דשן non tantum fignificat *pinguefecit*, verum etiam *pinguedine illevit*, vel *unxit*. Pfalm. XXIII. 5.

ה

ה pro הלא *nonne*? Je. VII, 9.
האם haïm, *annon* Job. VI, 13.
הבין חך hebin hhech, ut Latini *fapere palato*, æque ac mente dicunt: ita & Hebræi utuntur verbo הבין *intelligere*, utroque fenfu. Job. VI, 30.
הבל *inanitas*, de hac voce multa vide ad Eccl. Salom. Cap. I. 2. in fpecie *vitam humanam* defignat Pf. XXXIX, 6.
הגה hegeh *murmur* Job. XXXVII, 2.
הגיון higgajon, videtur effe inftrumentum muficum Pf. IX, 17. XCII, 4.
הו hou Arabes & Perfæ nomen *Dei* effe cenfent, forte ex Pf. CII, 28. אתה הוא
הוא fumitur pro *eft* in illa phrafi לא הוא *non eft*, aut *nullus eft* Je. V, 12.
הוד hod *decus*, *dignitas*, *majeftas*, etiam *vigor*, & *robur*, denique Job. XXXIX, 20. Efa. XXX, 30. de *vocis magnitudine* ufurpatur.
הוכיח *defendere* Job. XIII, 15.
הוללות *infana facta*, ut צדקות *juftè facta*, גבורות fortia facinora. Ec. I, 17.
הון alibi *divitias*, fed Pf. XLIV, 13. *luculentum pretium* fignificat.
הותת *infidiatus eft* Pf. LXII, 4.
הזים *irridentes* ex Arab. הזא irrifit, Ef. LVI, 10.
היכל *armarium*, *veftiarium*, *capfa*, Χηλὸς. Pf. XLV,

XLV, 9. alibi Templum, Palatium.

הלך in Hitphaël התהלכתי dedi aut *dabo operam ut incedam* Pſ. XXVI, 3.

הלל *Laudavit* &c. hinc de puellis, Pſalm. LXXVIII, 63. *laudatæ* ſunt, הוללו, hoc eſt *nuptum datæ*, laudes enim illæ ſunt epithalamia.

הלם *comminuere* Pſ. LXXIV, 6. *verberare*, CXLI, 5. *vacillare* Eſ. XXVIII, 1.

המולה *tumultus* ab inuſit. radice המל Je. XI, 16. idem quod המלה hamulah Eze. I, 24.

המון hamon, *fremitus*, *tumultus*. Eſ. LXIII, 15. *ſonitus* Jer. X, 13.

הםם hamam, *trituravit* Eſ. XXVIII, 28.

המסים ſtipulæ Eſ. LXIV, 2.

הן hen, pro *jam* Pſ. CXXXIX, 4.

הנה hinneh, *mox* Je. II, 35.

הפך *vertit*, *mutavit* &c. ſed Pſ. LXXVIII, 57. נהפכו *flexi ſunt*.

הפכה haphechah, *perverſitas* Eſ. XXIX, 16.

הרג *occidere*, pro occidendum pronunciare aut prædicere Job. V, 2.

הרכים (à הרך aduſſit) propriè ὀπτανιον ferreum aſſandæ carni, deinde *cancellos* quibus *feneſtræ* clauſæ erant, tandem feneſtras ſignificant. Ca. II, 9.

ו

ו omittitur Job. V, 9. IX, 10. aut excidit Pſ. X, 14.

ו pro *quamquam* Job. XV, 5. pro *alioquin* Pſ. LI, 18.

ו Futuro præfixum non ſemper mutat id in Præteritum Pſ. XXV, 9.

ו pro כי *ut* Pſ. CXLIV, 3. pro, *namcùm* Eſ. VIII, 22.

ואני veani, *ad me quod adtinet*. Pſ. XL, 18. LXXIII, 2.

ז

זבח *convivium* Pr. XVII, 1.

זדים *ſuperbi*, fortè pro פשעים זדים *peccatis ſuperbis* Pſ. XIX, 14.

זהם ziham *facit ut nauſeet*, Job. XXXIII, 20.

זויות מחטבות zavijoth mhhuttoboth *anguli ſculpti*; ex Arab. & Chald. Pſ. CXLIV, 12.

זוללי בשר zolele baſchar, *belluones carnis* Pr. XXIII, 20.

זיז ziz, *animal*, eſt generale nomen animalium; ex Bocharto, Pſ. LXXX, 14.

זכוכית nitida gemma Job. XXVIII, 17.

זכרון zichron *ſuffitus* Eſ. LVII, 8.

זלה hinc תזלי thizli *abjecta es* Je. II, 36.

זלזלים zalzalim, *palmites* Eſ. XVIII, 5.

זמה zimmah *ſcelus*, *flagitium*, ſed etiamnum in molitione conſiſtens, Pr. XXI, 27.

זמר non ſimpliciter canere, ſed *canere carmen*, מזמור Pſ. IX, 3. XXVII, 6. XXX, 1.

זמרה zimrah *putamen* Eſ. XVII, 10.

זנה zanah *negotiari* Eſ. XXIII, 17. aliàs *fornicari*.

זקים *vincula*, aut *catenæ*, non compedes. Pſ. CXLIX, 8.

זרב liqueſcere, *effluere* Job. VI, 17.

זריף ארץ *fiſſura terræ* fortaſſe, Pſ. LXXII, 6.

זרזיר zarzir *firmus* Pr. XXX, 31.

מים זרים majim zarim, *aquæ exundantes* Jer. XVIII, 14.

ח

בחב bhhob *in occulto* Job. XXXI, 33.

חבורה cicatrix Eſ. I, 6.

חבל hhabal, *damnum capere* Pr. XIII, 13.

חבל *parturire cum dolore*, ſed Pſ. VII, 15. deſignat metaphoricè *cupiditatem perdendi* Davidis.

חברי שמים *ſervantes de cœlo*, *Aſtrologi* Eſa. XLVII, 13. *auſpices*.

חבש *dominari* Job. XXXIV, 17. חובש Principes Eſa. III, 7.

חגא hhoga, *titubatio*, *terror* Eſ. XIX, 17.

חדל *ævum* ſed definens, Pſ. XXXIX, 5.

חדר hheder *plaga meridionalis* Job. XXXVII, 9. ex Cap. IX, 9. ubi eſt חדרי תימן intima Auſtri.

חובש hhobeſch, *Præfectus* Eſ. III, 7.

חוט hhout, *textus*, *tænia*, *lemniſcus*, non unicum filum Ca. IV, 3.

חול hhol *arena* Job. XXIX, 18. non fabuloſa Phœnix nec palma.

חול (adfine verbo חלל) inde נחילות nehhiloth *inſtrumenta* muſica *cava* Pſ. V, 1.

חול hhoul *timere* Je. V, 3, 22. *inſiſtere* XXIII, 19. מתחולל *diuturnus*. ibid.

חום hhom *ver*. Pr. VI, 8.

חוץ ממני hhouts mimmenni *plus quàm ego*. Ec. II, 25.

חוצות dicuntur proprie in urbe quæcunque ſunt *foris*, & aliquando diſtinguuntur ab רחובות aliquando hæ illis comprehenduntur, Je. V, 1.

חוצות hhoutſoth *caulæ*, aut *villæ*, Pſ. CXLIV, 13.

חוצות hhoutſoth, *piſcinæ*, *lacus*, *ſtagna*, ex Arab. Pr. VIII, 26.

חורי hhorai vel חורים *reticula* Eſ. XIX, 9.

חותף hhoteph, *prædo* Pr. XXIII, 28.

חזה hhazah *proſpicere ſibi* Eſ. LVII, 8.

חזה hhozeh & חזות *pactum* Eſ. XXVIII, 15. 18.

חטבות hhatuboth *ſculptæ columnæ*. Pr. VII, 16.

חטם *coercere*, *cohibere* (iram) Eſ. XLVIII, 9.

חטאים hhattaim, non qui peccata admittunt, quorum nemo eſt immunis, ſed *ſcelerati*. Pſ. XXVI, 9.

חידות *acutè dicta* Pſ. LXXVIII, 2.

חיה pro *cœtu* Pſ. LXVIII, 11. conf. verſ. 31.

חיה hhajah *victus* Eſ. LVII, 10. חיה Verbum in Hiphil *recreare* verſu 15.

חיל *murus* Pſ. XLVIII, 14. mœnia Eſ. X, 14.

חין hhin pro חן hhen, *gratia*, pro *pulchritudine* Job. XLI, 3.

חיק hhik, *Sinus*, eſt interior & concava pars cujuſque rei Pr. XVI, 33.

חכמה & תבונה & דעת quomodo diſtinguantur ab invicem Pr. XXIV, 3, 4.

חכמות Pr. I, 20. &c. videtur eſſe חכמת חכמות hhochmath hhochmoth *ſapientia ſapientiarum*,

rum, ut Behemoth *bestia bestiarum*, &c.

חכמות נשים *sapientes mulierum*. Similis constructionis exempla alia ex Sriptura S. etiam ex Homero, producuntur ad Pr. XIV, 1.

חלד Pſ. XVII, 14. XLIX, 2. *orbem terrarum*, XXXIX, 6. LXXXIX, 48. & Job. XI, 17. *tempus vitæ* significat. Sic Pſ XXXIX, 6.

חלה hhalah *colere* Pſ. XLV, 13. Theodotio vertit τιμᾶν.

חלוצים *armati* Eſ. XV, 4.

חליפה *mutatio*, vox è militia desumpta, in qua milites recentes succedunt fessis Jo. X, 17. XIV, 14.

חליפות *mutationes vestium* Pſ. LV, 20.

חלף hhalaph, *mutari*, *præterire*, si addatur particula כליל, est *penitus interire* Eſ. II, 18.

חלף hhalaph *renovare* Eſ. XL, 31.

חלץ *extrahere*, deinde *liberare*, quia qui liberatur, ex hostis manibus extrahitur. Pſ. VII, 5. est priore sensu, *spoliare*. Hinc חליצה *spolia*.

חלק *pars*, pro *pars prædæ* Job. XVII, 5.

חלקי hhelki, *pro meâ virili* Job. XXXII, 17. חלקם *pro suâ virili* Eſ. LXI, 7.

חמה hhamah *venenum* Job. VI, 4.

חמה Pſ. VI, 2. *indignatio*. Furor enim Deo tribui non debet. Ejus *ira* est ejus justitia. Conf. versu 12. & Eſ. V, 25. IX, 17.

חמץ Chald. *violenter eripuit*, *oppressit*. Hinc Pſ. LXXI, 4. חומץ *oppressor*, & Eſ. I, 17. חמוץ *oppressus*.

חמק & חמוקי ירכים vide ad Ca. V, 6.

חנם hhinnam *impunè* Pr. I, 17. aliàs *sine causa*, *gratis*.

חסד non tam *misericordiam* quàm *beneficentiam* significat. Pſ. XXXIII 5. differt à טוב, vide טוב

חסן hhosen Pr. XXVII, 24. *divitiæ in pecuniis sitæ*.

חצן de hac voce vide ad Pſ. CXXIX, 7.

חצץ hhatsats *dividere* & quidem prædam Pr. XXX, 27.

חק hhok *Decretum* Pſ. II, 7. res fixa & rata, ac immutabile quid, Pſ. CV, 10. *Demensum* Pr. XXX, 8. *Pensum* XXXI, 15. *modus* in re quapiam *servandus* Eſ. V, 14.

חקק *circumscribere* Job. XIII, 27. *exarare*, *describere* XIX, 23. XXVI, 10.

חרה incalescere, sed Je. XII, 5. התחרה est *certare* aut ad certandum se comparare.

חרר *comburi* vel *amburi* significat, non siccari aut frangi, aut contabescere Pſ. CII, 4.

חרול hharoul *carduus* Job. XXX, 7.

חרוצים hharutsim, *industrii* Pr. X, 4.

חרך hharach, *torrere*, *assare* è Chald. Pr. XII, 27.

חרף *probrum*, item *autumnus* Job. XXIX, 4. it. *autumni frigus*. Pr. XX, 4.

חרצבות *angores* Pſ. LXXIII, 4. *vincula*, *constrictiones* aut *carceres* Eſ. LVIII, 6.

חרש testa, Pr. XXVI, 23. intelligitur hâc voce *vas murrhinum*. item *dumus* Eſ. XVII, 9.

חרשים hharaschim, *incantatores* (ex Chald.) Eſ. III, 3.

חשמנים Optimates Pſ. LXVIII, 32.

חתה hhattah *biare* Je. XIV, 4.

חתם obsignare, pro *claudere* Job. XXIV, 16.

ט

ט majusculum. Job. IX, 24. Ec. VII, 2.

טאטא teate, *demergere* Eſ. XIV, 23.

טוב pro *fructu* aut effectu *bonitatis* Pſ. XXIII, 6. XXXI, 20. *beneficus* Pſ. LXXIII, 1. ut ἀγαθὸς Matth. XX, 15. Rom. V, 7. pro benefico. טוב non tantum *bonitas* est, sed & felicitas & bonum quodvis Pſ. CVI, 5. Inter טוב & חסד distinguendum est, quoad primum propriumque significatum. Illud *bonitatem*, χρηστότητα, hoc *beneficentiam* εὐεργεσίαν Pſ. CXXXVI, 1. designat.

טוב לב *lætus animo*, *hilaris*. Pr. XV, 15.

טול hinc טלטל *dejicere*. Eſ. XXII, 17. טלטלה *dejectio*.

טירה *domicilium* Pſ. LXIX, 26.

טעם propriè *gustus*, tralaticiè *prudentia*, sagacitas Job. XII, 20. *mores* aut *judicium* Pſ. CXIX, 66. Pr. XI, 22. טעם *animadvertere* XXXI, 18.

טרח torahh, *molestia*, ex Arabico tarahha, *procul amovit*, *rejecit*. Eſ. I, 14. hinc יטריח amovet. Job. XXXVII, 11.

טרף propriè *præda* ex lacerata carne, sed Pſ. CXI, 5 & alibi nonnunquam, *cibus* quivis, hinc Græcum τρέφω *nutrio*. Pr. XXXI, 15.

י

יאור jeor, *alveus* Eſ. XIX, 7.

יגון jagon, *dolor*, *oppressio*, nam יגה non tantum *doluit* sed etiam *oppressit*, significat. Pſ. CVII, 39.

יגע jaga, labor, pro *laboris merces* Job. XX, 18. Verbum יגע *ægre tulit* Eſ. XLIII, 22.

יד non *manum* sed *latus* significat Pſ. CXXIII, 2. Sic Jer. VI, 3. *spatium* Eſ. LVII, 8.

יהב iehab *onus* Pſ. LV, 23. Vox hæc tamen videtur idem interdum valuisse ac יאב *desiderium*.

יהוה Vocis hujus sono non fuit *Symmachi* temporibus substitutus sonus vocis אלהים uti quidem postea, Pſ. LXVIII, 21. alibi tamen substituebatur, ut LXIX, 7.

יום יהי fuit dies, id est *quodam die*. Job. I, 6. II, 1.

יהיר jahir *ferox* ex Chald. Pr. XXI, 24.

יותר jother, *id quod superest*, & Adverb. *magis*, eò *magis* Ec. XII, 9.

יחיד jahhid *unicus*, dicitur apud Hebræos, Græc. & Latinos de eô qui singulari ratione amatur. Pr. IV, 3.

יחידה jehhidah, *unica*, nempe vita. Pſ. XXII, 21. Vitam hanc unicam vocabant quibus altera erat ignota. XXXV, 17.

יחף *nuditas* Je. II, 25.

יכח hinc Eſ. I, 18. נוכחה *castigemur*, *castigati nos patiamur*, non, disceptemus.

יכר כרים per Hypallagen pro כרי יכר *pretiosi agni* Pſ. XXXVII, 20.

ילדות jaldouth, juventus pro *juvenibus* Pſ. CX, 3.

ימאס jimmaës & יטמאו vide טמם.

ימין *dextra pars* mundi, id est Meridies Job. XXIII, 9.

ינוח janouahh est Nomen, pro מנוח *requies*. Job. III, 13.

ולא *nibilo fecius* Ps. CV, 28.
לאבי non designat Leonem annosum, sed *Leænam*, Job IV, 11.
לאה laah, *desinere*, *absolvere* Es. XXX, 1. aliàs *fessum esse*; quia qui fessus est desinit id facere quo fatigatus fuit.
לכם *dolore affici*, *offendi* Pr. X, 8. 10. ex Samar.
לדוד l David hac voce non semper significatur *Davidis* Psalmus, sed aliquando carmen ad Davidæorum imitationem factum. Ps. XIV, 1. Conf. Ps. XXVI, 2, 8. & Psalmum XXVII, 4, 5, 6, 10, 11. qui ad Joasi tempora pertinet. Ps. LXIX. 1. LXXII. 1. CIII, 3.
לה lah *propter eam*, *propterea* Es. IX, 1.
להב *flamma* deinde tralatitio significatu *splendor* armorum Job. XXXIX, 23.
להג *lectio* Ec. XII, 12.
להה unde מתלהלא mithlahleah, *lasciviens*, *ludens* Pr. XXVI, 18.
להטים lahetim, *occulte* Magorum *artes* à לאט mutatis gutturalibus א & ה ad Job. XV, 11.
לו *ejus causâ* Job. II, 11.
לו pro לא Job. XII, 16.
לויתן Leviathan, *Crocodilus*, non balæna; unde hoc nomen derivetur, Job. XL, 20. cur alibi balæna vocetur Leviathan. ibid. Conf. Ps. CIV, 26.
לזות lazoth, ad hanc rem quod adtinet. Je. V, 7.
לחמו lahhmo *viror ejus*, non, panis ejus. Jer. XI, 19.
לחש lahhasch *magicum carmen* Es. III, 3. *submissa oratio*. XXVI, 16.
לי propter me, id est *de me*, *super me*, occasione mei. Ps. XXX, 2. XXXV, 19.
לילית avis quædam nocturna. Es. XXXIV, 14.
ליש laisch *leo robustus* ex Bocharto Pr. XXX, 30.
למו pro לנו *nobis*, aut *nos*. Ps. LXXX. 7.
לפת *declinare* à recta via Job. VI, 18. alibi significat *contrectare*, *amplecti*.
לקח *capere*, pro *adlicere* Pr. XI, 30.
לקחה lekehhah *sermo* Pr. VII, 21.
לקש de quavis vindemia, non de fera speciatim sumitur Job. XXIV, 6.

מ

ם clausum in media voce culpa Librarii. Es. IX, 7.
מ pro *lineâ* Job. XX, 3. *propter* Ps. XII, 6.
מאז meaz, *ab eo tempore*, nempe *quo omnia facta sunt*. Ps. XCIII, 2. Pr. VIII, 22.
מאמצי כח *firmamenta* aut confirmatores *potentiæ* Jo. XXXVI, 19.
מאפתי vide מסס
מבלי אשר לא *non tamen ut*, Ec. III, 11.
מגדלות מרקחים *arboretum plantarum odoriferarum* Ca. V, 13.
מדהבה madhebah *auri pensio* sive tributum, ex Chald. Es. XIV, 4.
מדע maddah *conscius arcanorum* & fidissimus amicus. Ec. X, 20. Sic מדעת non tantum cognationem sed & *cognatos* significat. *ibid.*
מדרגה madragah, *adclivitas* Ca. II. 14.
מהגים mahgim, *Magi*. Es VIII, 19.
מהיר mahir *eruditus* ex Æthiopico מהר docuit, erudivit. Ps. XLV, 2. Vide Esdr. VII, 6.
מהפכת mahphecheth, *nervus* Je. XX, 2.
מוג mog, in Pihel, etiam *diluere* significat. Ps. LXV, 11.
מוסר *Balteus* Job. XII, 18.
מוסר mousar, *supplicium*. Es. XXX, 32.
מוסר מעיר mousar mehir *desinet esse urbs* Es. XVII, 1.
מועדים *parati* Je. XXIV, 1.
מורג morag, *traha* Es. XLI, 15.
מורדי אור morede or, *lucifugi* Job. XXIV, 13.
מוש mousch, *desinere* Je. XVII, 8.
מושב *Consessus* Ps. I, 1.
מזמות mzimmoth, *consilia* recta non minùs quàm mala Pr. V, 2. איש מזמות vir versutus. XIV, 17.
Inter מזמור & שיר differentia conjecturalis. Ps. CVIII, 1. Conf. XXVII, 6. mizmor stylus concisus. Pr. II, 8.
מזרים *Septentriones* Job. XXXVII, 9. ex conjectura.
מחבה mahhabeh *confidens* Es. LXIV, 4.
מחליק nempe לשון lævigans linguam. significat *adulantem*, γλωσσοχαριτῶντα Pr. XXIX, 5.
מחלת fistula Ps. LIII, 1.
מחמדים mahhamoudim, *divitiæ* Lament. I, 7. 11.
מחמרה mahhamorah *fovea* aut fossa lutulenta. Ps. CXL, 11.
מחסה perfugium, item *tectus locus* in quem pluviæ causa homines perfugiunt Job. XXIV, 8.
מחסום mahhsom *frenum*. Ps. XXXIX, 2.
מחשבות mahhascheboth, *consilia* Je. XI, 19.
מחתה mhhittah, non terrorem tantum, sed *calamitatem* quamvis, aut etiam *exitium* significat, Pr. XXI, 15.
מחתרת mahhthereth, *instrumentum perfossionis*, aut ipsa *perfossio* Je. II, 34.
מטאטא mateate, *profundum lutum* Es. XIV, 23.
מטיל mtil, *ferrum* Arab. Job. XL, 13.
מי אשר *quisquis* Ec. IX, 4.
מיץ mits, *emulgens*, *emungens*, *exprimens*. Pr. XXX, 33.
מישרים *rectè facta* Ps. XVII, 2.
מכך *adtenuari*, *corrumpi* Ec. X, 18.
מכסה mchassch, *munimentum* Es. XXIII, 18.
מכשלה machschalah, *calamitas* Es. III, 6.
מלא in significatione *colligendi*, *congregandi* Job. XL, 26. XVI, 10.
רוח מלא ruahh male *ventus vehemens* Je. IV, 12.
מלאכה *commercium* Ps. CVII, 23.
מליץ melitz, *interpres*, *internuncius*, *patronus*, *paracletus* Job. XXXIII, 23.
מן sæpe significat idem ac *in* cum Ablativo, id est *intra* Ps. XVIII, 46.
מן *ante* Ps. CXXX, 6. *post* Es. XXI, 3. aut habet hîc prout Cap. LVII, 8. LVIII, 13. vim negativam. Vide XXIII, 1. vim minuendi XL, 16.
מני Meni, μὴν *Mensis* Esa LXV, 11.
מנלם minlam Job. XV, 29. est vox ignota, videtur significare *augmentum*.
מנעול manhoul, *pessulus* Ca. V, 5.
מנצח mnatzeahh *Præfectus*, In Psalmis ut Ps. IV, 1. Præfectum Cantorum designat.
מסך *miscere*, & simpliciter *fundere* ut Græcis & La-

Latinis κεραννύειν miscere pro fundere Ps. LXXV, 9.

מסכן mesuchan, *pauper* Es. XL, 20.

מסכן mischen, homo *frugi*. Ec. IV, 13.

מסס masas *contabuit* unde יםאס pro ימס Job. VII, 5. & מאסתי pro מסתי vers. 16. & ימאסו pro ימסו Ps. LVIII, 8.

מסע massah *telum* Job. XLI, 17.

מסער missahar, *à tempestate*; hæc vox posset esse glossema Ps. LV, 9.

מעד mahad *debilitare*, ubi de lumbis agitur. Ps. LXIX, 24.

מעוף mehouph *caligo* Es. VIII, 22.

מעות mehoth *lapilli* Es. XLVIII, 19.

כמעט chimeat *facile* Job. XXXII, 22.

מעים mahim, *viscera*, sed Ca. V, 14 vox ista designat externam faciem pectoris & ventris, intra quæ viscera continentur.

מעללים *studia*, ἐπιτηδεύματα *opera*, Pr. XX, 11. Es. III, 8. *molimina* Je. XI, 18.

מעצד mahatsad, *malleus* Je. X, 3.

מערכי לב *adfectiones animi*. Pr. XVI, 1.

מפח mapphuahh *fornax* seu *caminus* Je. VI, 29.

מפח נפש *halitus animæ* Job. XI, 20.

מפלים mapphalim, *tori* & *musculi*, Job XLI, 14.

מפלש *libra* Job. XXXVII, 16.

מפני mipphene, vox hæc usurpatur aliquando pro *ante* quando una res alteri antefertur. Job. XVII, 12.

מצב mutsab, *agger* Es. XXIX, 3.

מצבת matsebeth *truncus* Es. VI, 13.

מצודים *Aggeres* Ec. IX, 14.

מציץ *florens*, metaph. caput (è fenestra) emittens, ut flos è calyce erumpens. Ca. II, 9.

מצעדים *gressus*, non tibiæ Ps. XXXVII, 31.

מצפצפים metsaphtsephim, *qui demurmurant* evocationes mortuorum Es. VIII, 19.

מק mak, *squallor* Es. III, 24. *putredo* V, 24.

מקבת makebeth *uncinus*, ex conjectura Je. X, 4.

מקנה passim *divitias pecuarias* significat, deflexa nonnihil à primariâ significatione. Job. I, 3.

מקרה mikreh *exitus* Ec. II, 14. IX, 2.

מקרה mkarah *trabs* Ec. X, 18. idem quod קורה

מר mar *odiosum* quid. Je. II, 19.

מקשה mikschah, *actio ducentis in longitudinem aut latitudinem*. Vide Je. X, 5.

מרגעה margehah, *tranquillitas* (animi) Es. XXVIII, 12 sic & מרגע Jer. VI, 16.

מרוחים mruvahhim, ῥιπιστὰ, *vento exposita* Je. XXII, 14.

מרכב marchab, ἀμφίταπος, seu *superior pars lecti*, quæ alteri veluti insidet. Ca. III, 10.

מרפא marphe, *lenitas* Ec. X, 4.

מרקחה merkahhah vas in quo ungenta miscentur. Job. XLI, 22.

משא masscha, *oratio*, *pronunciatum* Pr. XXX, 1. XXXI, 1.

משבצות mischbetsoth *fibulæ* Ps. XLV, 14.

משוב maschoub *contumax*, tralaticio sensu Je. III, 6. משובות *defectiones* vers. 22.

משובה mschoubah, *quies*, à ישב non à שוב. Pr. I. 32.

משובה mschoubah, *iteratio* Je. II, 19.

משך mesech, dicitur de *longa mora*, vel *dilatione* Ps. CXX, 5 ex Bocharto.

משחת מראה mischhath mareah *humilis* aut *depressus adspectus*. Es. LII, 14.

משים pro משים לב *animadvertens* Jo. IV, 20. Conf. XXXVII, 15.

משך meschech à trahendo vocatur *pondus* Job. XXVIII, 18. ut Græcis ὁλκὴ *pondus* &c. de alia significatione hujus vocis vide Psalm. CXXVI, 6.

משכיל על דבר *loquendi peritus* Pr. XVI, 20.

משכיות כסף *lances argenteæ toreumatibus ornatæ*, Pr. XXV, 11.

משל propriè *similitudo*, deinde proverbium, tum *figurata* quævis *oratio*. Job. XXVII, 1. Prov. I, 1. X, 1.

משלח mschullahh, *sibi permissus*, *sibi relictus*. Pr. XXIX, 15.

משלחת mischlahhath *missio*, pro dimissione Ec. VIII, 8.

משם misscham, *abhinc* Es. LXV, 20.

משמר mischmar, *res servari solita*. Pr. IV, 23.

משפח missphahh, *iniquitas* Es. V, 7.

ארבע משפחות arbah mischphahhoth, *quatuor species* pœnarum Je. XV, 3.

משפט *mos*, *consuetudo* Ps. CXIX, 132, 149. *modus*, *ratio*, *æquitas* &c. למשפט *ut par est*, Esa. XXVIII, 26. Jer. XXX, 11, 19. במשפט *modicè*, *moderatè*. X, 24.

מתאימות methimoth, *gemellæ*, non gemelliparæ, Ca. IV, 2.

מתג *capistrum* Pr. XXVI, 3.

מתלהמים *adflantes*, aut adflatus ex Arab. להם *inspiravit*, *imbuit*, & interprete *Lud. Cappello*. Pr. XVIII, 8.

נ

נאם quid sit? Ps. XXXVI, 2. CX, 1.

נאמנים naamanim pro נעמנים homines amœni, elegantis ingenii, ac proinde *eloquentes* Job. XII, 20.

נאות naoth *tuguria pastorum*, & tralaticio sensu, pascua Ps. XXIII, 2. LXV, 13.

נאר naar *frangere* (fœdus) Ps. LXXXIX, 40. *aspernari* Lam. II, 7.

איש נבוב *Vir* inanis, *vanus* Job. XI, 12.

נבון naboun Pr. XIV, 6. non est, acutus & doctus in theoreticis doctrinis; sed vir *sapiens* in rebus moralibus. *Prudens*. XVI, 21.

נבל nebel, *lagena* Jer. XIII, 12. Conf. 14.

נבל nabal, insanus pro *improbo* Ps. XIV, 1. & alibi.

בני נבל bne nabal *homines abjecti* Job. XXX, 8.

נבל nibbel, *dejicere* Jer. XIV, 21.

נגיד nagid, *dux viæ* Job. XXXI, 37.

נגידים ngidim, *eximia*. Pr. VIII, 6.

נגינה neginah est proprie cantio quæ adhibito instrumento κρουστῷ canitur, sed pro quavis cantilena sumi potest. Job. XXX, 9.

נגינות nginoth *Instrumentum* musicum pulsatile Ps. IV, 1. fortè cithara Ps. LXXVII, 7.

נדבה nedabah, *spontaneus animi motus* Ps. CX, 3.

נדגלות nidgaloth *vexillis distinctæ* cohortes Ca. VI, 3.

נדהם nidham, *territus*, vox composita ex נד & הםם

נדיבה nedibah *alacritas*, aut Adjectivè, subintellecta voce רוח *alacer spiritus*, Job. XXX, 16. ut est Pf. LI, 14

נהר *fluvius*, sed aliquando potest esse *fluentum* quodvis, etiam fons Pf. XLVI, 5.

נוא nou, proprie est *frangere* corporeum quidpiam, deinde Pf. CXLI, 5. *frangere* animum &c.

ניחוח, ניח, נוח jannialih, *expiare* Ec. X, 4. ניחוח *placamentum* Ezek. XVI, 19.

נזלים *Fluenta*, hoc est fontes perennes, alioquin etiam rivi è flumine derivati. Psalm. LXXVIII, 16.

נועם noham *amœnitas* (Jehovæ), nempe amœnitas prospectuum è Templo Psalm. XXVII, 4.

נוף idem quod נפה terræ *tractus* Pf. XLVIII. 3.

נזה in Hiphil הזה Ef. LII, 15. *admirationem creavit*.

נזם *Inauris*; proprie *annulus* quo nares trajiciebantur vid. Gen. XXIV, 47. Pr. XXV, 12.

נזר nezer, ἐξοχὴ, aut *eximia copia* rei de qua fermo est Pr. XXVII, 24. Sic נזיר Gen. XLIX, 26. *præcipuus* fratrum Josephus dicitur.

נזר nezer *coma* aut cæsaries *votiva* Je. VII, 29.

נזרים nzirim, *Principes* Lam. IV, 7.

נחל nahhal *torrens*, sed Job. XL, 17, *Nilus* ita vocatur in specie.

נחל *hæreditare* &c. tralaticio sensu, *dominari*. Pf. LXXXII, 8.

נחש בריח nahhasch bariahh piscis *Zygæna*, aut Asterismus *Draco* quem circa Ursas describunt Astronomi Job. XXVI, 13. Esa. XXVII, 1, ex Bochar.

נחושה *æs* pro *chalybe* Job. XX, 24.

נחת שלחן fercula mensæ Job. XXXVI, 16.

ניר nir, pro quovis *agro* & fortè *agello* Pr. XIII, 23.

נכון היום nachon hajjom *dies ortus* Prov. IV, 18.

נכחים nechahhim, *aperti*, *obvii* Pr. VIII, 9.

נסך מסכה nesoch massechah, *facere fœdus* Ef. XXX, 1.

נסן de hac voce vide quæ ad Pf. LXXVIII, 26. contra Bochartum adferuntur.

נעלמים nahalamim *dissimulatores* Pf. XXVI, 4.

נפל טמון nephel tamoun, *abortivus fœtus latens etiamnum in utero*. Job. III, 15.

נפלאות *occulta* Pf. CXXXI, 1.

נפלים *lapsantes* Pf. CXLV, 15.

נפש pro *adpetentia cibi & potûs* Job. VI, 7. Pf. LXXVIII, 18. CVI, 15. Esai. XXIX, 8 & alibi. pro *cupiditate* sæpe sumitur Pf. XXXV, 25. XLI, 3 &c. Ec. VI, 9. Ef. LVI, 11.

בנפש *pro arbitrio*, prout tulisset animus. Pf. CV, 22.

נפש ברכה anima benedictionis, hoc est, *homo munificus* Pr. XI, 25.

בנפשותיכם in animabus vestris, id est *diligenter*. Je. XVII, 21. לנפשם *suo arbitrio*. XXXIV, 16.

נפשי anima mea, pro *ego* frequenter sumitur; cum aliis suffixis conjuncta sæpe obtinet vicem Pronominis *ipse*. Pf. XVI, 10. XLIV, 26.

נפת nopheth *mel* Prov. V, 3. alibi *favus mellis*.

נצב *stare* sæpe significat, sed Pf. LXXXII, 1. *præesse*.

עד נצח had netsahh *penitùs* Job. XXXIV, 36. נצח *clades* Ef. LXIII, 3.

נצחת nitisahheth *pertinax* Je. VIII, 5.

נצרת לב ntsurah leb *callido animo* mulier. Pr. VII, 10.

נקל nakal, *facilis* Pr. XIV, 6.

נקף pro נקב *pertundere*. Arab. *perforare*. Job, XIX, 26.

נקף *destringere*, נִקְפָּה nikphah, *funis*, aut *tænia* panni lacerati Ef. III, 24.

נשא נפשו *inducere animum suum* ad aliquid. Pf. XXIV, 4.

נשאים nschiim, *vapores*, *meteora* Je. X, 13.

נשבע nischbah, *diras preces proferre*, exsecrari, Ef. LXV, 16.

נשוא פנים *is cujus ratio habetur* Ef. III, 3.

נשמת אדם nischmath adam, *conscientia*, aut *mens sibi conscia* Pr. XX, 27.

נשף nescheph, *crepusculum* Job. III, 9. *aurora* Job. VII, 4.

נתיבה nthibah, *semita* quâ à via regia divertitur Pr. XII, 28.

נתן pro *permittere*, etiam Pf. LXIX, 28.

ס

סאון סאן Saon seon, *turba tumultuantis*, Esa. IX, 5,

סגלה sgullah, *thesaurus* Ec. II, 8.

סוד sod *arcanum consilium* Prov. XV, 22. & alibi, hinc נוסדו Pf. II, 2. *consilium inierunt* à יסד *consilium inire*.

סוד etiam est *privatus* congressus Pf. CXI, 1.

סוררת forereth; *contumax*. Pr. VII, 11.

סחר sehhar, *emporium* Ef. XXIII, 3.

סחרחר sehharhher *valde palpitare* Pf. XXXVIII, 11.

סך sach aut soch *Tabernaculum*, non numerus, multitudo aut cœtus Pf. XLII, 5.

סכה *tectum*, aut *textum* ramis viridibus conflatum Job. XL, 26.

סלד salad, Chald. *conflagrare*. Job. VI, 10.

סלה Selah. Vox ignotæ significationis, de qua multa ad Pf. III, 3. adferuntur. Conf. versu 5. ubi differre dicitur ab *Amen* in eo quod in soluta oratione non adhibeatur Selah &c.

סלל. יסלו עלי *sternunt*, *muniunt*, *exaggerant contra me* vias suas; quid ista phrasis designet Job XXX, 12.

סלף *evertit* Job. XII, 19.

סמדר smadar, nomen proprium *præcocis vitis* aut sunt *minutæ uvæ* Ca. II, 13.

סעה sohah *transiens*; dicitur de vento subito & vehemente qui diu flare non solet. Pf. LV, 9.

ספרד saphrad, *terminus ditionis*. Abd. vers. 20. innuitur hac voce Arabia.

ע

ע litera majuscula in יער Pf. LXXX, 14.

עבדה Chaldaicè *terra culta* sed Job. I, 3. rectius ex Hebrææ linguæ usu *familia* aut *servi* intelliguntur.

I N D E X I.

עבים *densæ silvæ* Je. IV, 29.
עבר Chald. *concipere*. שור עבר schor hibbar, *Vacca concipit* Job. XXI, 10.
עבר hober *transiens*, significatu singulari dicitur, *myrrha transiens* id est *pura* probaque, utpote quæ inter myropolas transit, hoc est, recta babetur. Ca. V, 5. *argentum transiens*, probum argentum Gen. XXIII, 16.
מעבר המדבר *è trans desertum*, aut è latere deserti Job. I, 19.
עברות אף hebroth aph. *ira* solitos limites *prætergrediens* Job. XL, 6.
עד *donec*, non excludit sequentia facta Psalm. LXXI, 18. עד לאו *nondum* Prov. VIII, 26.
עד *cùm*, *quando* Job. XIV, 6. *ad* Ps. XCIV, 14.
עד אשר Ps. CXII, 8. non est *donec*, sed *dum*.
עדות hedouth, *testificatio*, pro *tabulis lapideis*, quibus inscriptus erat Decalogus Exod. XXV, 16, 20. Sed Psalm. LXXVIII, 5, 56. & CXIX, sæpius, pro *lege* simpliciter sumitur.
עוד *circumdare* Ps. CXIX, 61. ex Chald.
בגד עדים beged hiddim, vestis rejectitia Es. LXIV, 6.
עוז. hinc חיש haiz *festinare* Je. IV, 6.
עוז houz sequente מ, *maturare fugam*. Je. VI, 1.
עולם in solo dicto Ec. III, 11. significat *mundum*. Alibi semper ad *tempus* aut æternitatem refertur.
מעולם idem quod מאז *ex quo omnia facta sunt*. Ps. XCIII, 2.
לעולם ועד, ubi de Deo sermo est, æternitatem sine fine, ubi de creaturis, longum tempus significant Ps. XXI, 5. Conf. Ps. XXIV, 7. XXV, 6. LXI, 5. 8.
עור בעד עור *Cutem pro Cute*, quid? & unde hoc proverbium? Job. II, 4.
עות nivveth, *evertere*, *perdere*. Ps. CXIX, 78. CXLVI, 9.
עז haz, *vehemens* Es. XIX, 4. dicitur de Rege qui vehementer vult quod vult.
עז פנים haz phanim, *contumax & impudens*; hez phanim *contumacia & impudentia* Ec. VIII, 1.
עזז *Roboravit* &c. in Hiphil העז *contumacem fieri* Ps. IX, 20.
עטה *devolvere* Es. XXII, 17.
עטיה hotejah, *errans*, *vaga*, quasi עטה idem esset ac טעה Ca. I, 7.
עטיניו hatinau Job. XXI, 24. *carnes ejus*.
עטף vide רוח יעטף
העיט *trædam involavit*, עיט *avis rapax*. Job. XXVIII, 7.
עיף hajeph non tantum *fessum*, sed etiam *sitientem & esurientem* significat, at præsertim sitientem Es. XXIX, 8.
עיש hajisch, Job. XXXVIII, 32. vide עש
על subintelligitur Ps. III, 8.
על pro *in* Job. X, 7.
על *quod adtinet ad* Je. XII, 14.
על אשר *quia*, non, *de quo* Ps. CXIX, 49.
עלדבר haldabar conjunctim, significat tantùm *propter*, nec sunt hæ voculæ separandæ Ps. XLV, 5. & alibi.
על דברת *propterea* Ec. VIII, 2.
עלום *peccatum adolescentiæ* Job. XX, 11.

עלי *super me*, Hebræis *super aliquo* id esse dicitur, quod præstare necesse habet. Ps. LVI, 13. Conf. LXII, 8.
עלי *supra me*, vox comparationis, supra quàm meritus sum. Ps. XVI, 6. CXVI, 12.
על יתר al jether, *satis superque* Ps. XXXI, 24.
עלס *agitari* Job. XXXIX. 13.
על עקב *loco mercedis*, pro mercede Ps. XL, 16.
עם ham, populus, pro *viro quovis è plebe* Jer. XXIII, 34.
עם אל cum Deo, pro מעם אל *à Deo*. Job. XXVII, 13.
עמדי himmadi, sæpe est *contra me*, *erga me*. Job XVII, 2. עם *contra* Ps. XCIV, 16.
דרך עמדי *Via mea* Job. XXIII, 10.
עמך himmach, *tecum*, pro, perinde atque te. Job. XL, 10. juxta tecum Ps. LXXIII, 25.
ענין hinian, non est propriè *occupatio*, sed *molestia*, quâ occupamur. Ec. V, 19.
ענן hanan *auspicatus est*, è contemplatione nubium; עוננים *auspicia capientes* Es. II, 6.
עפאים *rami* ex Chald lingua. Ps. CIV, 12.
עצבים & עצבות in Masc. & Fœminin. vocantur *Idola*, cum non tantùm Dii sed & Deæ essent. Ps. XVI, 4.
בעצם תמו *in ipsa incolumitate sua* Job. XXI, 23.
עצר tyrannis Ps. CVII, 39.
עצר רחם *clausus uterus* Pr. XXX, 16.
עקב *merces*, de qua voce non pauca notantur ad Ps. XIX, 12.
ערבות haraboth *nubes obscuræ* Ps. LXVIII, 5.
ערג harag *vehementer cupere*, *anhelare ἐκποθεῖν*. Ps. XLII, 2. Joël. I, 20.
ערה pro *diruere* Ps. CXXXVII, 7.
עריץ נחלים est *χαράδρα*, locus à torrente evacuatus Job. XXX, 6.
ערות haroth, *prata* Es. XIX. 7. idem quod מערה Jud. XX, 33.
עריפים hariphim *conclavia* ex Arab. Es. V, 30.
עריץ *violentus*, *tyrannus* Job. XV, 20. sed Pr. XI, 16. *vir fortis*.
ערירי hariri Je. XXII, 30. *orbum*, non sterilem designat.
ערך *pretium*, *æstimatio* כערכי *pro æstimatione mea*, id est prout existimabam, Ps. LV, 15.
ערך harach *struere*, *ordine disponere*, dein ad alia transfertur, ut ad aciem instructam. Hinc ערך herech *armatura*. Job. XLI. 3. & אערך Ps. V, 4. orationem *instruam* quasi aciem ad expugnandam Dei opem.
ערכתי משפט *ordinavi*, disposui *judicium*, quid? Job. XIII, 18.
ערער harhar *solitarius* à ערה *nudavit*. Ps. CII. 18.
ערץ *timere* Job. XXXI, 34.
ערקים horekim *errantes* Job. XXX, 3.
עש hasch ex Arabico נעש quod proprie *feretrum* deinde Ursam majorem & minorem significat. Job. IX, 9.
עשה *adquirere* Job. XV, 27.
עשק *rapina*, in qua vis aperta adhibetur. Ps. LXII, 11.
עשתות haschthouth *cogitationes* Job. XII, 5. idem ac עשתנות Ps. CXLVI, 4.

עת

עת & עתים ſignificat ſæpe res adverſas, obſervante *Val. Schindlero* & antiquo Græco Scholiaſte; aliàs *tempus* opportunum. Pſ. LXXXI, 16. Conf. Pſ. XXXI, 16.

עתה hattah, *tunc* Eſ. XXIX, 22. XXXIII, 10. ut νῦν Græcorum aliquando ſumitur pro τότε.

עתיק *validus* Eſ. XXIII, 18.

עתק in Hiphil *excerpere* Pr. XXV, 1.

פ

פגע *occurrere* Deo, pro precari Job. XXI, 15.

פגש occurrere, id eſt *adverſari* alicui Prov. XXII, 2. XXIX, 13.

פוח pouahh, in Hiphil etiam *incendere* Prov. XXIX, 8.

פועלי און qui palàm factis ſuis ſe malos eſſe teſtantur, ſimulatoribus virtutis oppoſiti Pſal. CXXV, 5.

פור in Hiphil, irritum facere. Pſ. LXXXIX, 34. *revocare*, *minuere*.

פורה phourah, *cupa* in qua racemi conculcantur, non torcular. Eſ. LXIII, 3.

פחדים phahhadim *femora* Arab. Job. XL, 12.

פי יאור phi jeor, oſtium alvei Eſ. XIX, 7.

כפיך ſicut os tuum, id eſt *ſicut tu*. Job. XXXIII, 6.

פלג alveus arte factus Pſ. LXV, 10.

פימה *pinguedo* Job. XV, 27.

פלח phalahh in Kal *findere*, *diſſecare*, in Pihel *per fiſſuram emittere* & per conſequens *parere*. Job. XXXIX, 3.

פלח תחתית phelahh thahhthith *molaris* lapis *inferior*, ut פלח רכב phelahh recheb *molaris inequitans* id eſt ſuperior Jo. XLI, 15. Jud. IX, 53.

פלס *ad libellam dirigere* Pſ. LXXVIII, 50.

פנים (ut & פנה) Ec. X, 10. eſt *acies*, anterior quippe pars inſtrumenti acuti.

פנינים *carbunculi*, ut ajunt, aut *pyropi*; hoc unum conſtat gemmam eſſe magni pretii eamque rubram. Job. XXVIII, 18.

פסג *diſtinctim conſiderare* Pſ. XLVIII, 14.

פסה phiſſah, *copia*, *abundantia* ex Chald. פסא *expandit*, *diffudit ſe*. Pſ. LXXII, 16.

פעל operæ præmium Job. VII, 2. aut merces Pſ. CIX, 20. Eſ. LXI, 8. item, facinus aut opus flagitioſum Job. XXIV, 5.

פצח hilarem ore ſonitum emittere Pſ. XCVIII, 4.

פקד etiam *præficere* ſignificat inter alia Job. XXXIV, 13. Conf. Gen. XXI, 1. & *inſpectionem* quæ fit à ſuperiore poteſtate. Job XXXVI 23. הפקיד כלים *recenſere arma*, Eſ. X, 28.

פקדה phekudah, *depoſitum* Eſ. XV, 7.

פרח pherahh, *gemma* eſt quam ramus emittit ante quàm prodeant flores Eſ. V, 24 XVIII, 5.

פריץ *violentus*; proprie fur & latro *qui domos perrumpit* Pſ. XVII, 4.

פרחח phirhhahh *Juventus* id eſt Juvenes Job. XXX, 12.

פרס pharas *frangere* (panem) Je. XVI, 7.

פרע *fugere*, *averſari*, *recedere*. Pr. IV, 15. *deſerere* XXIX, 18.

פרץ *ruina*, pars muri machinis perrupta. Job. XXX, 14. Pſ. CVI, 23. etiam *irrumpendi actus* CXLIV, 14.

פרץ non tantum *rumpere*, ſed & præ multitudine priſtinis ſedibus arctis *prorumpere* ſignificat. Job. I, 10.

פרשים aurigæ Eſ. XXI, 7.

פשע *defectio*, gravior quàm חטאה *delictum* Job. XXXIV, 36.

פתה phothe, *inſipiens*, idem eſt ac פתי phthi Job. V, 2.

פתהן phothhen *coma earum* Eſ. III, 17.

פתח & שער quomodo differant, vide ad Je. I, 15.

פתי *ſimplex* Pr. I, 4. at verſu 22. *errans*.

פתיות phthajouth, *illecebræ*, *fraudes*, *fallaciæ*. Pr. IX, 13.

צ

צ littera majuſcula reperitur Eſ. LVI, 10. & inanes Maſſoretharum ad vocem צפו obſervationes.

צאלים tſeelim *vimina* Job. XL. 16, 17.

צאצאים tſeetſaim & צפיעות tſephihoth, *Vaſa majora* ignotæ formæ Eſ. XXII, 23.

צבא tſaba *militia*, unde & Levitarum excubiæ ſic vocantur. Job. VII, 1.

צדקה juſtitiæ aut *innocentiæ teſtimonium* Pſal. XXIV, 5. aliàs communiter *juſtitiam* & *æquitatem* ſignificat, unde ſenſim in ſignificatum *miſericordiæ*, quæ cum æquitate conjuncta eſt, & tandem *eleemoſynæ* defluxit. Pſal. LI, 16. LXIX, 28. eſt *clementia*.

צועה tſoheh *peregrè adveniens* Eſ. LXIII, 1.

צח tſahh *ſiccus* aut *ſiccitas* Je. IV, 11.

ציים tſiim, *ſilveſtres feles* ex Bocharto Eſ. XIII, 21. *deſerti incolæ*. XXIII, 13.

צירים *imagines* Eſ. XVIII, 2.

צלמות tſalmaveth *umbra lethifera* Jo. III, 5. aut צַלְמוּת tſalmouth *tenebræ* ex צלם quod in Æthiopica lingua *obſcurari*, *obtenebraſcere* ſignificat Jo. X, 21. Pſ. XXXIX, 7. XLIV, 20. Tſalmaveth Pſ. XXIII, 4 eſt *umbra maxima*, ſic & CVII, 10. Conf. Je. II, 6.

צלצל tſiltſal *naſſa piſcatorum* Job. XL, 26. ἰχθυοφόρον ut Symmachus vertit. Alioquin *ſiſtrum* ſignificat, non cymbalum. Pſ. CL, 5. Eſ. XVIII, 1.

צמה tſamach, *velum* Ca. IV, 1.

צמים tſammim pro צמאים tſmeim, *ſitientes*. Job. V, 5. Sed Cap. XVIII, 9 *tſammim* ſunt *nodi*, unde צמה *coma* frontis, quia à mulieribus in nodos & concinnos cogitur.

צמת *concidit* Pſ. LXXXVIII, 17. *exterminavit*, *expulit*. CI, 5.

צנועים tſnouhim, *modeſti* Pr. XI, 2.

צנת שלג tſinnath ſcheleg, fortè *vas nive refertum* Pr. XXV, 13.

צפון tſaphoun, *quidquid in futurum uſum abditur*. Pſ. XXVII, 14. Conf. Pro. XIII, 22.

צפון *Septentrio* Pr. XXV, 23. apud Hebræos deſignat ſpatia quæ continentur inter Corum ad occaſum & Aquilonem ad ortum.

צפור בודד *bubo*, aut *noctua*, ex Bocharto. Pſ. CII, 8.

צפיר *cidaris* Eſ. XXVIII, 5.

צרי tſori *reſina* Je. VIII. 22.

ק

קאת *Ardea*, ex Bocharto Pſ. CII, 7.

קדים Eurus, pro quovis vento Job. XV, 2.

ת

INDEX II.

LOCUTIONUM ET RERUM MEMORABILIUM.

In Commentariis ad Hagiographos & Esaiam, Jeremiam ac Abdiam Prophetas occurrentium.

Numeri Romani Caput, Barbari Versum significant.

A.

cœlo

Augu-

Duma

f Futu-

He-

f 2 12.

Pedi-

T.

V.

VER-

TYPO-

TYPOGRAPHORUM MONITUM
AD
LECTOREM,

De erratis in utroque Volumine commissis, & correctionibus factis.

OCcurrent tibi, Lector benevole, volumina ista, præsertim posterius, perlegenti, errores sanè non pauci, nobis tamen neutiquam imputandi. Convenerat enim inter nos & Auctorem Celeberrimum, ut is Correctionem speciminum Typographicorum in se susciperet atque dirigeret. Successu autem temporis adparuit, eum vigore consueto, partim per morbum, partim provectam ætatem & assiduos labores, destitutum, specimina Typographica revidere, mendaque in iis commissa corrigere non potuisse. Quo factum est, ut tam in Versione, quam Paraphrasi & Commentario, nobis insciis, tot errata permanserint. Auctoris viribus magis magisque debilitatis, adhibitus est à nobis Corrector, qui curam gereret Versionis Ezekielis, reliquorumque Prophetarum imprimendæ; qui etiam Indices Vocum Hebraicarum, & Rerum ac Phrasium memorabilium (hic insertos) conficeret, & errata utriusque Voluminis notabiliora notaret. Si per divinam gratiam Celeberrimo Auctori licuisset diutius pristino vigore frui, ultimamque manum toti Operi imponere, dubio procul multo emendatius prodiisset; Hoc quidem optandum, verum non expectandum erat. Ergo hæc, non sine dolore nostro, prout impressa sunt, in lucem edere cogimur. Ista autem errata non efficient, ut utrumque volumen, quod emittimus, despicatui habeatur. Habes enim, Lector, & ipse agnosces ubique in utroque Volumine, imprimis verò Hagiographorum, eumdem quem antea Clericum, id est summi ingenii atque acuminis, multifariæ, vastæ, reconditæ, exquisitæ Doctrinæ Virum; ejusque etiam hæc postrema duo Volumina te non pœnitebit evolvisse atque perlustrasse. Sed de hisce satis. En præcipuorum erratorum correctionem (exceptis nonnullis quæ ab Auctore solo corrigi possent); Cætera eruditus Lector facile emendabit.

ERRATA ITA CORRIGENDA:

In Versione Textûs uumerus primus *paginam*, secundus & reliqui *lineam* designant; In Paraphrasi autem & Commentario numerus secundus *columnam*, tertius & reliqui *lineam* indicant.

In Versione Textûs HAGIOGRAPHORUM.

Pag. 63. 4. *lege* Euro implebit. 133, 9. & adflatus 172, 4. ut meta. *Sed in Commentario ponit Auctor* ut catillus. 190, 2. exaudivit. Selah. 218, 3. & munus 236, 5. cinxerunt 254, 1. *dele*, prædicat 274, 2. at improborum posteritas *ibid.* 5. ejus in animo est, *ibid.* 13. eorum arx in 276, 1. attratus incessi; *ibid* penult Deus mi, 271, 3. quid exspectavi, 316, 4. faciem tuam 363, 7. oculi mei, 368, 7. Jehovæ, nec 461, 2. *aliter*, ac judicium exercuit; *ibid.* ult. terra polluta est, 464, ult. verbum suum 466, 6, 7. Si nimium — & dolore, 473, 1. *sic* tibi ros 488, antep. in viis tuis 567, 3. capreæ è manu 568, penult. institutionis *patria* 583, 8. *viro* integro 626, 3. requiescet. 631, 1. occideret. 632, 3. in porta 659. 6. penuriam sibi esse obventuram. 706, 2. tetium & cassiam, 714, 6. 7. ut emittat pretiolum unguentum unguentarii,

In Paraphrasi HAGIOGRAPHORUM.

Pag 140, 1. 4. *lege* præbe, Jobe. 165, 2. 6. imponito 231, 2. 3. nec quidquam est 243, 2. 2. cum honestabit 250, 2. 11. cô in locô 257, 2. penult. remuneras! Quanta 260, 2. 7. eos qui imitantur 261, 2. ult. eorum stellæ è nihilo 262, 1. 8. 9, Creatorem colit, 272, 1. 2. Iram tuam *ibid.* 2. 4. arma iniqua adhibent, 273, 1. 5. 6. *transposita sunt verba*, *ergo lege*: videbunt sinè pudore suos, non in penuria cibi, nec non habebunt quo sustentarent se. 274, 1. 4 nec posteritate *ibid.* antepen. non relinquet *ibid* 2. 6. 8. si observaveris — eum videbis 275, 1, 1. quod est commemorandum 276, 1. 1. 2. veluti atratus fui; — quo laboro, ardent, *ibid.* lin. 4. *à fine*, Inimici mihi insidiari *ibid.* col. 2. antepen. neve tu à me te amoveas. 278, 2. 3. & manare 280, 1. 2 Quam ejus 286, 1 2. festo. dies celebrem 295, 2. 4. & 296, 1. 1. gaudium, præ oleo aliorum Regum, creabit iis qui tibi parebunt. 307, 2. 1. 2. circumdederint, timerem! 308, 2. 5. depascitur, dominabuntur iis recti matutino 320, 2. 6. qui te obsederint 327, 2. 1. ac cò tendunt 336, 1. 8. cogentur potiùs 340, 2. 2 3. dies meos, perque unam & alteram ætatem, vitam meam produces. 342, 2. 6. Ad homines quod 344, 2. 6. 7. descendent ante 350, 2. 1. palcua deserti, pluviis madefacta, majorem copiam fœni proferunt. 354, 1. 1. & mare ingressi, tandem 360, 2. 6. habebant, sequebantur. 364, 1, 7. quo se tuerantur 368, 2, 7. incolæ erant, & possidebuntur ab 390, 2. antepen. & mecum reputavi, 8. annon 391, 1, 4. misericordiæ suæ *ibid.* 2, 11. undis texerunt, 393, 2, 4. æstum Solis minueret, 399. 1, 6. edormivit exclamatque, 402, 2, 6. priùs loco, 411, 1. ult. diem observare, quàm 419, 1. ult. vivus, videor 420, 1, 1. vitâ functi resurgunt, 424, 2, 6. plagis ab iis 429, 1, 3. *dele* superbia. *& lege*: sunt labor & inanitas 432, 2, ult. factus sum, ut 444, 1, 4. & col. 2, 1. peccatis eorum, & aliorum iisdem intercedentibus, ignoscebas, ac eos ulciscebaris. *ibid.* 2, penult. beneficus in perpetuum, 451, 2, 6, 7. veluti celsiores 460, 1, ult. placavit, ne 471, hoc non esse à manu mea, sed à te,

In Commentario super HAGIOGRAPHA.

Pag. 4, 1, 26. *à fine*, *lege*, veri Dei *ibid.* 2, 23. *à fine*, ut & in 7, 2, 5. Nam quamvis 13, 2, 12. *à fine*, hic vertunt 16, 2, 4. *à fine*, injuriæ ager, 22, 2, 15, 16. *à fine*, virentem ætatem — & ingenio 26, 2, 21, 20 *à fine*, invisit, designat. Probabilius hoc esset si תימן *Theman* hic legerent, 38, 2, 17. & 16. *à fine*, nam quod habet, oportet ut Hebraïcè dicatur 51 1, 11. *à fine*, in cœlum intento, 59, 2, 21 *aut laudibus digna* 63, 1, 10. *Euro implebis* 67, 1, 18. gladium, צופה tsopheh. Chaldæus 92, 2, 6, 7. *à fine*, strositer fecissent 107, 2, 21. Ipse textus Hebr. 111, 1, 21. à fine, *lapis fusus* 122, 1, 2. terrorum *ibid.* 1, 19. quodvis ossium 125, 2. 15, 17. nôrit 136, 2, 20. post quam 156, 1, 5. *à fine*, circumacta 157, 1, 7. *à fine*, chesil, Oriona. Sic *ibid.* 1, 5. *à fine* φορυμὸς Ὠρίων: 169, 1, 19. כבה 171, 1, 5. *à fine*, Crocodilo pellem, 171, 1, 9. ut mola superior 185, 2, 9. Christianorum. Semel 230, 1, 13. errore labi 238, 1, 19. à fine, *vixisse* dicitur *ibid.* 1, 16 *à fine*, & infra 239, 2, 19. à fine. *indigebo* 241, 1, 23. *nihil esse se præter* 243, 2, 18. verba attendantur 245, 1, 4. superioris versûs 258, 1, 4. volunt Reges 275, 1, 4. & à LXX. 279, 1, 10. *à fine*, Verbum שאה *schaah* tam est *vastari*, *ibid.* 2, 9. *à fine*, hostes fugientem 280, 1, 7. copiis suis, 287, 2, 29. *à fine*, locum vocavi, 290, 1, 8, 11. ג'יל *pro* צ'יל *legendum* 291, 1, 1. rejectis, ut 294, 1, 23. *à fine*, LXX. Intt. καὶ ἐσῆσεν, *ibid.* 1, 11. *à fine*. quia qui *ibid.* 2, 17. *à fine*, per quam trigam 296, 1, 19. olei ejusmodi 301, 1, 7, 8. amoturus, ut viri fortis vel *ibid.* 1, 11. *à fine*, cui rei 303, 2, 9. *est in* 305, 1, 20. ad. gionis, facilè occultæ 307, 2, 14. *à fine*, instantem cujuspiam amoveat 312, 1, 6. religiosus, תורה *ibid.* 1, 12. à fine, *dum tu*, te 314, 1, 6. Matth. VI, 12. *ibid.* 2, 21. culpâ ignotam, 315, 1, 9. nata sunt 316, 1, 21. hyssopo aut ullo 317, 2, 15. *Sacrificium Dei*] Quo, *ibid.* 2, 16. *à fine*, plus est *conteri*. 323, 1, 19 à נוד. statueremus subintelligendam esse particulam כ, legendumque כנדד *sicut vagari facta* i. e. sicut pulsa avis; vide Esai. XI. 328, 2, 23. ita impelleret, 330, 2, 5. in *immortales*, 332, 1, 22. cujus alterum 337, 2, 1. *sepiente*. 339, 2, 4. ei male *ibid.* 1, 16. *à fine*, utut deesset 343, 2, 10. à fine. *ad videndam* 347, 1, 25. quæ (interpretationes) vix cuiquam 348, 2, 26. Sed loco voculæ 349, 2, 26. pro רַבַּת *raboath* posuit רַבֹּת *rabboth*, quamvis 356, 2, 10. ab eis 357, 2, 27, *à fine*, dividebant Moabitas 358, 1, 11. *à fine*, nam fit *Ibid.* 2, 22. id nomen 359, 1, 29. *à fine*. & ו ante 366, 2, ult. at non quasi 367, 1, 16. sedentes ad mensam 372, 2, 1. eum, quia de hostibus 376. 1, 4 & 3. *à fine*, cùm propagatione conservetur genus, Interpretes 377, 2, 5. *ad me*, *parum abfuit* 380, 2, 13. non fuisse, putantes quod 391, 2. antep. nonnullas aliàs 400, 1, 13. temporum, quibus 402, 1 5, *à fine*, Hebræis ablata 404, 2, 12, à fine, *Ptolemæus*, & idem dixit νεμμένα τῆς ἰσημερίας æquinoctium observatum ab Hipparcho. *Thucydides.* 405, 1, 2. συλλέξεται ἐν νεομηνίᾳ, ἐν ἔτῃ *ibid.* 1, 25. aliàs etiam extra Sabbathi 406, 2, 17. non voluit mihi. 414, 1. 10. à vicinis 423, 2, 18. *à fine*, ut Lam. IV, 11. 424, 1, 13. *à fine*, & *pater* 434, 1, 4, 5. בלול בשמן *baloul besthemen* — permistum, vel perfusum, 456, 2, 4. *à fine*, Hæc omnia 457, 1, 1. adducere poterant. 466, 2, 2. ויגון *vejagon*. *ibid.* 2, 5. יגה *jagah* 485, 2, 29. lapides non poterat 506, 2, 11. delato, crescit 538, 1, 12. *à fine*, candidæ lanæ cadit. 541, 1, 11. possunt prædicare, 549, 2, 19. eos essent 562, 1, 1, seque & 565, 2, 17. legi *dodeha*, 567, 1, 22. est, formicas, licet 569, 2, 5. ac iis, 576, 2, 26. omnia esse de 581, 2, 18, 19. ceteraque etiam mediæ 589, 2, 12. ישוב *jaschoub*, sed legitur ישיב *jaschib*. 610. 1, 6. *à fine* חתת hhattath 618, 1, 14. *à fine*, conculcatarum. 620, 1, 19. à fine, *eum*, ut LXX. 622, 1, 6, 5. *à fine*, inspecta, — nota, 624, 1, 22, 21. *à fine*, vel *aratio* 631, 1, antep. & legitur יְפַל quasi *ibid.* 2, 17. peccatum operæ. 632, 2, 10. *defraudare*. LXX. 642, 2, 17. *à fine*, est, eius 644, 1. pen. & ult. lin. sensum sequuti sumus, 648, 1, 25. *à fine*, æquè sapienter. *ibid.* 1, 23, 22 *à fine*. exspectet; *ibid* 2, 10. Hieronymus: *Sicut qui* 655, 2, 16 *à fine*. & ovium id est spolium; 659, 1, 21. *à fine*, non probat, eum adsequitur: *ibid* 2, 14 *à fine* legisse hic eos חכר *hheged*. 663, 1. penult. nullos Prophetas 665, 2. 13 *à fine*, Non intelligit *ibid.* 2, 8. à fine, *dele* quale, *& lege*: Nomen, quo ejus natura explicetur, nullum est; 710. 2, 22 Bruto, qui 718, 2, 11. ejusmodi delicti 727, 2, 16. Aut legendum 731, 1. penult. sic venerunt, 737, 2, 22. non *tondere* *ibid.* 2, 24. secando autem 742, 2, 3 spectâtæ) virtutis

In Versione Textûs PROPHETARUM.

Pag 5, 2. *lege*: eam neque 17, ult. cùm vir 22, 2. in prælio 49, 6. qui priore tempore anxius propterea 51, 2. & vestis 54, 1, 4. Erunt, qui beatum prædicent populum hunc fallentes, & qui 56, 4. ne incurvemini *ibid* 8. exponatur conculcationi 58. ult. aut terræ. 59, 2. esset lignum *ibid.* 6. Carmeli, ab anima usque ad carnem 60, 2 non pergent ampliùs 62, 1. in via Ægypti. 63, 4. attende Laïsa, 73, 1. gladio cadet. 78, 1. & sedebo. 84, 1. Clamabit Chesbon & Ihale 87, 1. noctis instar 91, ult. opera manuum 99, 2. expelletur *humor* 113, 2. *Irritatus es* 131, 1. mortui tui, 138, 1. quem instituerat 151. antep. Erit verò vobis *ibid.* penult. ignominiæ. 159, ult. & fornax 163, 2, 1. fertilem 11. in terra 172, ult. ulciscendi causa! 192, penult. sermones vestros 204, ult. nomine Israëlis 221, 6. Dolor meus hoc fecit *ibid.* 7, 8. ut audires nova, 236, 1, 2. exspectabunt — præstolabuntur. 241, 3. meum propterea,

ERRATA ITA CORRIGENDA.

propterea, die illo; 305, 5. servis suis, 308, 2. quasi munus 331, penult. Pudendum *Numen* laborem absumsit 340, 3, 4. protulistis. 350, antep. perpetremus? 355, ult. cùm dicat: 364, 6. *dele* angulis 386, 4. verba. (*sic legendum, nam hac referuntur ad superiora*) 387, 1. Ne fastidias *nomen Sionem*, 399, 2. non terreat! *ibid. dele lineam tertiam ibid.* 4. ito & 400, 2. Si auscultaveritis *ibid.* 4. ut nullum 413, ult. *filia* 420, 8. diuturnus (Romano charactere) 428, 5. *à fine*, atque evasio 444, 1. signa (columellas) 449, 3, 4 dedique librum *ibid.* 5. meo, & testibus qui 450, 8. *à fine*, hanc urbem oppugnant, 459, 8. dele, *data illi* 462, 9. eam enim 466, 11. eum capito 467, 5. *à fine*, veni, *posteriore loco delendum* 479, 2. Thachphanchesi (charactere Romano) 484, 6. *à fine*, erat deprehensus 487, 7 qui sicuti ejus 488, ult. is sonitus 492, 10. eam jaculamini 493, 1. caulam suam *ibid.* 2. Galahaditidis 496, 4. *à fine*, est Jehova, 499, 6. *à fine*, utque arietes 506, 2. securi facti sunt, 507, 1, mirificis *plagis*, 510, 7. *à fine*, tuorum cornu 514, 1. quàm sunt habiti 524, 2. ignis; sursum verò erat 544, 27. demittêris, jacebis cum iis qui 547, antepen. ô Idumææ, 566, 14. sub gramine campestri *ibid* 28. *à fine*, sub herba campestri 578, *lin.* ult. Capitis VII. *in MS Auctoris non satis sunt legibilia verba; tandem videtur nobis verisimillime legendum esse*, subsannatio lectio est in Ægypto. *Ubi τὸ* lectio est, *linea subducendum erat, quia in Textu Hebræo non exstat*, 579. Cap. X, 5. vitulis Beth-Avenis

In Paraphrasi PROPHETARUM.

Pag. 30, 2, 1. *lege:* itinere morentur 42, 2, 1. atque avehi. 52, 2, 2. neque sibi auferri patientis, hoc perficiet. 54, 2, 2, 3. eorum, nec pupillis ac viduis propitius est; cùm 57, 1. ult. regna, idem exsequetur contra Deos & sculptilia 58, 1, 4. disrupuerat quod ipsi paraverant. *ibid.* 1, 5. iis potentiorem. 63, 26, 1. terrebit victos 78, 2. ult. quia es 79, 1, 3. Nequaquam cum eis jacebis, quandoquidem terram tuam destruxisti, ejusque 81, 2. ult. & dum securâ quiete fruuntur nequiorum necessariis. 82, 1, 1. sustentandam, faciam ut gens Palæstinorum fame pereat, adeoque *ibid.* 2, 1, 2. Jerosolimitani confidenter habitent. Nimirum, 88, 1, 4. vires nequaquam 92, 1. 1, 2 Eò tempore, munitiora eorum oppida erunt ac terræ 93, 2, 1. aut instar quisquiliarum 97, *initio Paraphraseos Cap* XIX. *ita legendum*: Oratio quâ Prophetæ 98, 2, 4. 5. & arundine 108, 1, 4. adtendebat, ut 109, 1, 2. voce dicit: 113, 1, 5. quasi imitaturus. 119, 2. ult. canunt, ludibrio habebit, qualis 124, 2, 4. 5. Perfugium es — nam superbia 128, 1, 7. siquidem editorum *ibid.* 2, 4, 5. Ad nomen 132, 2, 1. Ægypti), puniet. 135, 2, 5, 6. nam adhuc colerut Jerosolimæ, quod & semper facere potuissetis 141, 1. ult. & 2, 1. quàm ut possit aliquamdiu in urbe munita subsistere, & prophetam de re, *ibid.* 2, 8. Quemadmodum enim in montem eruptionum, irrumpet Creator; *ibid.* 2. penult. Ne vobis ipsi 145, 1. ult. Ubi singulis annis. *ibid.* 2, 3, 4. planctus; erisque mihi non aliter quàm Arieli, videnti, præsenti ac vindici Numini. (*Ariel significat etiam* videbit Deus. *Vide Comment. in vers.* 1.) 153, 1, 2. ne nobis quidquam dicatis *ibid.* 2, 5. ut vecti 154, 2, 5. signa idololatrica 157, 1, 3. & populis quidem 162, 1, 4, 5. opem non ferre 169. 2. ult. remissa non esse 173, 2, 1. & cannas ac juncos ad varia vasa 176, 1, 11. *à fine*, fiet redux, *ibid.* 2, 4. Annon aliarum nationum Deos 177, 1, 15. *deleatur*, posse *ibid.* 1, 5. *à fine*, mutabuntur. *ibid.* 1. penult. incenditur. *ibid.* 2, 8. Propterea quod mihi *ibid.* 2, 11. *deleatur*, plorabunt 180, 2, 4. in nihilum redigimur, 198, 1, 5 — 8. Utique convertentur — qui fidunt — fiduciam reponentes — conflatis dicunt, 238, 1. penult. quâ quempiam 240, 2, 5. Nunc verò quid 253, 2, ult. *dele*, terum 254, 2. ult. & est virtutis 255, 1, 4. res bonas percipietis, & *ibid.* penult. dedi testem *ibid.* 2, 2. & gentem *ibid* 2, 4. eras ignotus, 262, 2. penult. tuos misisti 265, 1. ult. cum jugentibus *ibid.* 2 penult & animis aliter sentientium 284, 1, 7. Ubi angentur 291, 1. 1, 2. ut sibi per eos 300, 2, 3. religionis cuiquam 301, 1. 5, 6. *dele ista:* & peccator centum annos natus, *quæ Auctor delere oblitus erat.* 303, 1. 6, 7. qui offert ovem, idem ac si mactet canem, aut si offerret munus farreum, idem ac si porcos *ibid* 2. 3, 4 Ego quoque illusionibus eorum illudam, & id 304, 1, 4. cum dicunt, Gloria tribuatur Creatori! hypocritas esse. Deprendetur 305, 2. 1, & indignationem ejus incumbere hostibus ejus 309, 1. 3, 4. *dele ista:* Hi verò singulis — ait Creator. 313, 1. 5. & Jehojakimo, 327, 1. 1. manus tuæ capiti tuo erunt impositæ *ibid.* 1. ult. discesserit, alii 336, 1. antepen. ad malum faciendum. 343, 2. 1. in posterum? 344, 2. penult. versatus 353, 2, 6. Quæritor, 354, 1, 2. Propterea mox *ibid.* 1. penult. *dele*, ea 357, 2. *Duæ sunt paraphrases commatis* 14. *Prior deleatur, evidens est, Auctorem unam earum delere oblitum fuisse.* Quod & alibi nonnumquam observandum sicubi unam eamdemque rem reperi videbis. 363, 1, 3. nosque unà cum illis lactimemur 364, 1, 4, 5. quia hæc mihi placent, ait Deus. *ibid* 2, 4. solitudinibus, pœnas reperam. 374, 1, 3. *adoraranon desiderans* 379, 1, antep. iterum me adfatus jussit 381, 1, 3. 4. Simul alios aliis 382, 1, 4 ubi erit grex *ib* 1, 5. Ubi erit pecus quo 383, 2. ult. propter terram desolatam urbes 3'5, 1, 7, 8. quidquam ab eo — impetrarem. 386, 1. antepen. filia meæ gentis 388, 1, 3. quis tibi commiserationem 389, 1. ult. Quod si ejus proles. *ibid.* 2, 3, 4. ut bellum mihi esset contra omnem virum; quis potest cum terris omnibus bellum gerere? 390, 1, 3. ut postea tui hostes sint tibi supplices, *ibid.* 1, 4. Ferro non frang itur ferrum ab Aquilone adlatum, neque æs; neque tu emendaberis. 392, 2, 1. mendacis indicis, aut 393, 2. ult. & 394, 1, 1, 2. in hoc loco, aut ex matribus nati sint hujus loci; Sic enim decrevit Deus de liberis in hoc loco natis, & de iis qui eos genuerint in hac terra: 394, 1. pen. & ult. vel parentem lugenti. 398, 1 penult. qui populus primùm 399, 1, 3, 4. iis dixi. *ibid.* 2, ult. celebretis, 400, 1, 8, 4. se gesserunt. 402, 2, 5. At si postea fecisset 401, 2, 1. *dele*, in *ibid* 2, 7. invadente hoste 406, 1. pen. & ult. redactæ, erunt immundæ. 408, 1, penult. persuasisti non volenti; *ibid.* 2, 5. *à fine*, eam nunciaturum 413, 1. penult. quia cedris uteris? *ibid.* 2, 9. *dele ista:* 19. Instar animus. *& lege ibid.* sepelietur 415. 1, 6. tamen ibi moriemini. 416, 2, ult. quo suscitabo unum 417, 1, 5. autem hujus Regis erit: 418, 1. 1. & annum quo de iis pœnas 422, 1, 3, 4. qua eos terra & sedibus suis 425, 1, 6. in perpetuum habeant. *ibid* 2, ult. & 426. 1. *dele*, Tyriorum & Sidoniorum, ac 428, 2, 11. nam sunt *ibid.* 2, ult. sua fugientis, 429, 2, 8. *à fine*, quo coacti fuerant, 435, 2, 4, 5. Babyloniorum Regi, prætereaque ei 436, 1, 2. *dele*, Sedekia 437, 1, 9, 10. *dele*, frustra 439, 2, antep. collum ejus eo 440, 1, 7. *à fine*, neque te prorsus sum *ibid.* 2, 5. *à fine*, es lacerata, 443, 2, 10. *dele*, & 445, 2. ult. *dele*, tuorum 446, 2, 2, 1. feriam postea, Judam, 453, 1. antep. fœderis de die & nocte, cum Noacho pacti, parum observantes 454, 1, 6. *à fine*, adloquuturum Regem Babylonium 457, 2. ult. quin semper 458, 1, 4, & 3. *à fine*, morum mutatione — Deus flecti 462, 1, 9. erat ibi quoque Præfectus præsidii, 463, 2, 9. & hominibus adsumptis, qui se adjungerent ipsi ad Jeremiam è puteo liberandum, ingressus est locum sub thesauro Regio situm, indeque veteribus vestibus acceptis, brachiis ejus subjiciendis — è puteo, *ibid* 2, 4. *à fine*, custodiaque relictus, 467, 1, 4. à fine, *dele*, ut 474, 1, 9. *à fine*, peregrinamini; 475, 1. ult. libationes quas iis 476, 2, 1. fugerint, & in Judæam reversi fuerint, perpauci *ibid.* 2, 7. decreverant, 479, 1, 9. *à fine*, Thaboremque esse montem; & sicut *ibid.* 1, 4. *à fine*, caritura sit. an. Ægyptus est quidem nunc. *Linea antepenultima delenda est.* 488, 1, 2. loca se dederunt *ibid.* 2, 6. eum illinc *ibid.* 2, 5. *à fine*, ejusque molitiones. 489, 1, 6 quia adversus ab exteris pervenit rumor, *ibid.* 2, 4. *à fine*, quæ sibi sola habitat. 490, 2. penult. captivos, ut redeant, Halamitas, 492, 1, 3, 4, 5. quia possessione meâ exspoliatâ — quòd exsultabatis *ibid.* 2, 8 grassantem Babylonis inimicorum gladium, 494, 1, 11. *à fine*, ut quemadmodum quies terræ — Babyloniis injecturus sit 495, 2. ult. pertinget ad 497, 2, 2. quibus homines 498, 1. *duæ sunt paraphrases commatis* 27. *dele priorem, quod facere Auctor oblitus est, & lin.* 5. *corrige transpositionem verborum, atque lege:* numerosum ut locustarum examen, atque pilis horrentem. 506, 2, 3. Ab hostibus, postquam eam — redegerunt, Sabbata sua 507, 2. penult. impositæ, atque collo nostro adligatæ; unde factum ut impingeremus, viresque 508, 1, 8, *à fine*, hostes Israëlitarum iis imminere, & ab iis abhorrere tamquam à muliere immunda; nec revera eam una ex parte 510, 2, 8. tibi probra mittebant. 516, 1, 10. *omissa sunt nonnulla voces, sic lege:* nigra facta est non tantùm radiis Solis, & propter fumos qui vultus nostros inquinarunt, sed propter famem.

In Commentario super PROPHETAS.

Pag. 5, 2. 26. *lege*: empiastrum indicatur, 25, 1, 16, 17. sunt indicia divinæ 40, 2, 2, valuisse 50, 2, 24. *à fine*, ad 7. usque, 52, 1, 85, 16. *à fine*, quæ diu post 53, 1, 13, 14. hostibus elucescit *ibid.* 1, 23. quodque patienter *ibid.* 1, 6. *à fine*, בהם *bahem.* *ibid.* 2, 11. Benjaminis, atque rem 54, 2, 13. simulator. חנף est quem 55, 1, 7. jus sibi reservat *ibid.* 1, 11. minasque eas exsequitur, *ibid.* 2, 2. inter se collisæ *ibid.* 2, 8. etiam verorum *ibid.* 2, 8. *à fine*, sed Consiliarii, aut 56, 1, 18. fas erat, 58, 2, 14. *à fine*, quod non licet 59, 2, 7. *à fine*, à fuga dehortari 64, 1. ubique lege גזע (*gezah*) pro בצע *betsah.* *ibid.* 2, 12. legitur, scripserunt 66, 2. ult. & 67, 1, 8. *ingens paucorum verborum occurrit transpositio. Ita enim verba legenda*: ut liquet è postremis Jeremiæ Capitibus. Intelligenda verò hic potissimum est &c. *Intermedia autem verba pag.* 67, 1. 1. tot gentes non convenere, sed adprimè quatuor, *pertinent ad proximè præcedentis* 66. *paginæ columnam* 2*dam, ubi*

ERRATA ITA CORRIGENDA.

ita legendum & supplendum lin. 10. *à fine:* de vocatis ad Evangelii cognitionem exponantur licet; nam ante Evangelii tempora tot gentes non convenere; sed adprime quatuor. *Per quas quatuor gentes intelligere videtur Auctor Assyriam, Chaldaam, Persiam & Ægyptum, unde Judai post Babylonicam captivitatem in patriam suam rediere.* 68, 1, 11. *à fine*, cum ea tibi 72, 2, 19. *à fine*, multi cadere potuerant *ibid.* 2, 5, 3. *à fine*, non magis misericordes erant erga ejusmodi, 73, 2, 16. *à fine*, sed passivo 90, 1, 9 quæ non exaudiatur. 92, 1, 1. antepen. additumque α è voce 93, 2, 6. vis venti 103, 1, 2. & ipsi, cùm ea 104, 2, 7, 8. prius esset, à Deo jussum — & postea, omissum. 106, 2, 25. eam interponit 117, 1, 7. sed ab Alexandro; tunc reverà 118, 2. penult. sed quædam 127, 1. antepen. sed salus; 132, 2, 14. *dele*, aut 137, 2, 6. immunes præstabat. 139, 2, 5. *à fine*, fucum facturos, *ibid.* 2, 3. *à fine*, facturos esse, 145, 2, 20, 19. *à fine*, quo loco habetur. 147, 2, 14, 15. animos hominum adficiendo 159, 2, 5. *à fine*, discrepant, neque 171, 2, 10. *à fine*, comparatis, compertis ejusmodi 182, 2, 6. *malitia ejus.* 194. 2, 15, *à fine*, virtute destitutos 205, 1, 16. *à fine*, cupiti eorum 214, 1, 15. *à fine*, reductos, intelligit. 215, 2, 19 quo liberare 217, 1, 4. *Jatsarthi* cogitavi, sed 220, 2, 16 *à fine*, 5. *Dolor meus*] 223, 2, 13. *à fine*, sed qui pœnas 224, 2, 2. ac Babylonii 225, 1, 2. *Jonathan* ministrum 228, 1, 28. dies benevolentiæ est 232, 1, 6. cùm tantum abesset, 244, 2, 26. *à fine* qui vir erat 267, 2, 8. *vincula aut constrictiones*, 269, 2, 6, 7. non præstant, mentiri dicuntur: ideòque 273, 2, 19. apud Græcos ejus ἔτυμον 288, 1, 7. *à fine*, plures adsunt *ibid* 1, 6. & 4 *à fine*, cum exiguis — gessisse cum 308, 2, 9. *à fine*, referre ad 314, 2, 17. describunt, facere dicuntur. 319, 1, 2, 3. *Occidentalium partium debere sumere, ab eo quod terra Judaa Cyprus ibid.* 1, 18. eo nomine 327, 2, 7. 8. à fine. *Vulgo dicitur (pro quo LXX. tantum* dicitur *transtulerunt)* 338, 2, 8. prolatio causa esset 345 2 6. *à fine*, adducta, 349, 2, 4. *dele*, & *ibid.* 2, 13 *à fine*, cum vers. 7. 351, 1, 6. ab eo 355, 1, 13. *à fine*, ægrè ferebant carere sepulturâ. Quos Philosophi 368, 2, 25. fundâ projiciens; 371, 2, 13, 12, 11, *à fine*, Veteres, eorum versionibus — prolati que eorum 379, 2, 4. Præterea אל 380, 1, 18. *à fine*, legerunt מֵרָאשֵׁיכֶם *ibid.* 2, 14. *à fine*, nisi postquam 399, 2, 13. *à fine*, & nullâ 419, 2, 16. *dele*, non 440, 1, 16. meriti fuissent 448, 2, 7. *à fine*, utrisque fuit. *ibid.* 2, 5. *à fine*, earum aliquis, nollet 455, 1, 10. vocabatur, super eo qui manu *ibid.* 1, 3. à fine *dele*, qui *ibid.* 2, 1, 2. recuperare debebant. 459, 1. penult. ne esset 460, 2, 7. *à fine* Quamquam inferiores 461, 1, 8. ejus patet. Jehojachino successit Sedekias. Vide 464, 1, 7. *à fine*, Verùm errat Vir 477, 1, 8. Adloquitur Deus Ægyptum &c. *Hac ad Caput XLVI. proximè sequens, pertinentia, quo casu huc irrepserint, non liquet.* 485, 1, 1. factis obnoxium se reddidit, idem 492, 1, 12. *E thesauris*] Hæc annotatio pertinet ad Caput sequens LI. 16. 495, 2, 7. *à fine*, ejus terrarum *ibid* 2, 5. *à fine*, qui Babylonem postea subegerunt, & de aliis gentibus 496, 2, 22. *ne credar* *ibid.* 2, 17. *à fine*, nihil enim habent 499, 1, 4. videtur in confirmationem antiquæ *ibid.* 2. penult. cùm neque 500, 2, 10. *à fine*, quàm meritò 501, 2, 10 *à fine*, S. *Polycarpi* 516, 1, 13. Hæc annotatio: *Obscurior nigrore* &c. pertinet ad versum 8. Capitis proximè antecedentis.

F I N I S.

